مرکز القائمیة اصفهان للبحوث والتحریات الکمبیوتریة

السلام علیک یا صاحب الزمان

المجلد: ٣٦

بحار الأنوار

الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار

علامه مجلسی

العربية

فارسی

بسم الله الرحمن الرحیم

بحارالانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار علیهم السلام با ترجمه فارسی

کاتب:

محمدباقر بن محمدتقی علامه مجلسی

نشرت فی الطباعهٔ:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

رقمی الناشر:

مرکز القائمیهٔ باصفهان للتحریات الکمبیوتریهٔ

الفهرس

بحار الانوار الجامعه لدرر اخبار الائمه الاطهار المجلد ۴۶ : تاریخ امام سجاد و امام باقر علیهما السلام

اشاره

سرشناسه: مجلسی محمد باقربن محمدتقی ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان و نام پدیدآور: بحارالانوار: الجامعه لدرر أخبار الائمه الأطهار تالیف محمدباقر المجلسی.

مشخصات نشر: بیروت داراحیاء التراث العربی [۱۴۴۰].

مشخصات ظاهری: ج - نمونه.

یادداشت: عربی.

یادداشت: فهرست نویسی بر اساس جلد بیست و چهارم، ۱۴۰۳ق. [۱۳۶۰].

یادداشت: جلد۲۴،۵۲،۶۵،۶۶،۶۷،۸۷،۹۲،۹۱،۹۴،۱۰۳،۱۰۸(چاپ سوم: ۱۴۰۳ق.=۱۹۸۳م.=[۱۳۶۱]).

یادداشت: کتابنامه.

مندرجات: ج .۲۴. کتاب الامامه. ج.۵۲. تاریخ الحجه. ج۶۵،۶۶،۶۷. الایمان و الکفر. ج.۸۷. کتاب الصلاه . ج. ۹۱،۹۲ .الذکر و الدعا. ج. ۹۴. کتاب السوم. ج.۱۰۳.فهرست المصادر. ج.۱۰۸.الفهرست.-

موضوع: احادیث شیعه — قرن ۱۱ق

رده بندی کنگره: BP۱۳۵/م۳ب ۳۱۳۰۰ ی ح

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۸۰۹۴۶

ص: ۱

**[ترجمه]

سرشناسه : مجلسی، محمد باقربن محمدتقی، ۱۰۳۷ - ۱۱۱۱ق.

عنوان قراردادی : بحار الانوار .فارسی .برگزیده

عنوان و نام پدیدآور : ترجمه بحارالانوار/ مترجم گروه مترجمان؛ [برای] نهاد کتابخانه های عمومی کشور.

مشخصات نشر : تهران: نهاد کتابخانه های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ -

مشخصات ظاهری : ج.

شابک : دوره : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ ؛ ج.۱ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۷-۲ ؛ ج.۲ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۸-۹ ؛ ج.۳ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۹-۶ ؛ ج.۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰۷۰-۲ : ؛ ج.۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۱-۹ : ؛ ج.۶ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۲-۶ : ؛ ج.۷ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۳-۳ : ؛ ج.۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۴-۰ ؛ ج.۱۰ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۷۶-۴ : ؛ ج.۱۱ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۳-۲ : ؛ ج.۱۲ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۶۶-۵ : ؛ ج.۱۳ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۵-۶ : ؛ ج.۱۴ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۶-۳ : ؛ ج.۱۵ ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۷-۰ : ؛ ج.۹۷۸:۱۶-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۸-۷ ؛ ج.۹۷۸:۱۷-۶۰۰-۷۱۵۰-۸۹-۴ ؛ ج.۱۸ : ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۰-۰ ؛ ج.۹۷۸:۱۹-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۱-۷ ؛ ج.۹۷۸:۲۰-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۲-۴ ؛ ج.۲۱: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۳-۱ ؛ ج.۹۷۸:۲۲-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۴-۸ ؛ ج.۹۷۸:۲۳-۶۰۰-۷۱۵۰-۹۵-۵

مندرجات : ج.۱. کتاب عقل و علم و جهل.- ج.۲. کتاب توحید.- ج.۳. کتاب عدل و معاد.- ج.۴. کتاب احتجاج و مناظره.- ج. ۵. تاریخ پیامبران.- ج.۶. تاریخ حضرت محمد صلی الله علیه وآله.- ج.۷. کتاب امامت.- ج.۸. تاریخ امیرالمومنین.- ج.۹. تاریخ حضرت زهرا و امامان والامقام حسن و حسین و سجاد و باقر علیهم السلام.- ج.۱۰. تاریخ امامان والامقام حضرات صادق، کاظم، رضا، جواد، هادی و عسکری علیهم السلام.- ج.۱۱. تاریخ امام مهدی علیه السلام.- ج.۱۲. کتاب آسمان و جهان - ۱.- ج.۱۳. آسمان و جهان - ۲.- ج.۱۴. کتاب ایمان و کفر.- ج.۱۵. کتاب معاشرت، آداب و سنت ها و معاصی و کبائر.- ج.۱۶. کتاب مواعظ و حکم.- ج.۱۷. کتاب قرآن، ذکر، دعا و زیارت.- ج.۱۸. کتاب ادعیه.- ج.۱۹. کتاب طهارت و نماز و روزه.- ج.۲۰. کتاب خمس، زکات، حج، جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، عقود و معاملات و قضاوت

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

ناشر دیجیتالی : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

یادداشت : ج.۲ - ۸ و ۱۰ - ۱۶ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیپا).

موضوع : احادیث شیعه -- قرن ۱۱ق.

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مجری پژوهش

شناسه افزوده : نهاد کتابخانه های عمومی کشور. موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره : BP۱۳۵/م۳ب۳۰۴۲۱۶۷ ۱۳۹۲

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۱۲

شماره کتابشناسی ملی : ۳۳۴۸۹۸۵

ص: ۱

**[ترجمه]

کلمه المؤلف رحمه اللّه

بسم اللّه الرحمن الرحیم

الحمد للّه الذی أکرمنا بسیّد أنبیائه و أشرف أصفیائه محمّد و عترته و أوصیائه حجج اللّه فی أرضه و سمائه صلوات اللّه علیه و علیهم ما استنارت بحبّهم قلوب أحبّائه و انشرحت بولائهم (۱)

صدور أولیائه

أمّا بعد: فهذا هو المجلّد الحادی عشر من کتاب بحار الأنوار تألیف الخاطی ء الخاسر محمّد المدعوّ بباقر عصمه اللّه فی المعاثر و رزقه نیل المآثر(۲) ابن مروّج ما اندرس من آثار العتره الهادیه فی الأعصار الماضیه محمّد التقیّ جعله اللّه فی عیشه راضیه فی جنّه عالیه.

**[ترجمه]بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ

ستایش خداوندی راست که ما را به وجود سرور انبیاء و عالی ترین برگزیدگان خود حضرت محمد و نجیبان از خاندان پاکش و جانشینان او که حجت های خدا در زمین و آسمانش هستند، گرامی داشت. درود خدا بر او و بر آنان پیوسته تا آن زمان که به نور محبت ایشان دل دوستداراانشان منور و سینه موالیان آنها به نور ولایتشان گشاده است.

اما بعد؛ این جلد یازدهم از بحار الانوار است. تالیف بنده خطا کار و زیان مند، محمد مشهور به باقر که خدا او را در لغزش ها معصوم بدارد و رسیدن به افتخارات را روزی او کند، فرزند محمد تقی، مروج آثار کهنه شده عترت هدایتگر در اعصار گذشته که خداوند او را در زندگی راضی و در بهشت برین بهره مند گرداند .

**[ترجمه]

کتاب تاریخ علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد الصادق و موسی بن جعفر الکاظم علیهم السلام

اشاره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ

الحمد لله الذی أکرمنا بسید أنبیائه و أشرف أصفیائه محمد و النجباء من عترته و أوصیائه حجج الله فی أرضه و سمائه صلوات

الله علیه و علیهم ما استنارت بحبهم قلوب أحبائه و انشرحت بولائهم صدور أولیائه أما بعد فهذا هو المجلد الحادی عشر من کتاب بحار الأنوار تألیف الخاطئ الخاسر محمد المدعو بباقر عصمه الله فی المعاثر و رزقه نیل المآثر ابن مروج ما اندرس من آثار العتره الهادیه فی الأعصار الماضیه محمد التقی جعله الله فِی عِیشَهٍ راضِیَهٍ فِی جَنَّهٍ عالِیَهٍ.

۱- ۱. فی المخطوطه: بولایتهم.

۲- ۲. المآثر: جمع مأثره و هی المکرمه و المفخّره التی تؤثر و تروی و تذکر.

**[ترجمه]بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم

الحمد لله الذی أكرمنا بسید أنبیائه و أشرف أصفیائه محمد و النجباء من عترته و أوصیائه حجج الله فی أرضه و سمائه صلوات الله علیه و علیهم ما استنارت بحبهم قلوب أحبائه و انشرحت بولائهم صدور أولیائه أما بعد فهذا هو المجلد الحادی عشر من كتاب بحار الأنوار تألیف الخاطئ الخاسر محمد المدعو بباقر عصمه الله فی المعاثر و رزقه نیل المآثر ابن مروج ما اندرس من آثار العتره الهادیه فی الأعصار الماضیه محمد التقی جعله الله فِی عِیشَهٍ راضِیَهٍ فِی جَنَّهٍ عالِیَهٍ.

**[ترجمه]

أبواب تاریخ سید الساجدین و إمام الزاهدین علی بن الحسین زین العابدین صلوات علیه و علی آبائه الطاهرین و أولاده المنتجبین

باب ۱ أسمائه و عللها و نقش خاتمه و تاریخ ولادته و أحوال أمه و بعض مناقبه و جمل أحواله علیه السلام

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ سِمْعَانَ (۱) عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَكِّیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ (۲) بْنِ مُحَمَّدِ(۳)

بْنِ عُمَرَ الْأُطْرُوشِ عَنْ صَالِحِ بْنِ زِیَادٍ(۴)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَیْمُونٍ (۵) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْنٍ (۶) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ سُلَیْمٍ قَالَ: كَانَ الزُّهْرِیُ

۱- ۱. فی المصدر: التمیمی الخرقانی. قال حدّثنا جعفر إلخ. و باقی السند كله بلفظ التحدیث.

۲- ۲. فی المصدر: قال حدّثنا أبو الحسن عبد اللّه إلخ و باقی السند بلفظ التحدیث.

۳- ۳. فی المصدر: عن عمر الأطروش الحرفی.

۴- ۴. فی المصدر: قال حدّثنا صالح بن زیاد أبو سعید الشونی.

۵- ۵. فی المصدر: قال حدّثنا أبو عثمان عبد اللّه بن میمون السكری.

۶- ۶. فی المصدر: الاودی.

إِذَا حَدَّثَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَ حَدَّثَنِی زَیْنُ الْعَابِدِینَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقَالَ لَهُ سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ وَ لِمَ تَقُولُ لَهُ زَیْنُ الْعَابِدِینَ قَالَ لِأَنِّی سَمِعْتُ سَعِیدَ بْنَ الْمُسَیَّبِ یُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ یُنَادِی مُنَادٍ أَیْنَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ فَکَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی وَلَدِی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ یَخْطِرُ بَیْنَ الصُّفُوفِ (۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: عمران بن سلیم می گوید: هر وقت زهری از علی بن الحسین علیهما السلام حدیثی نقل می کرد، می گفت: به من فرمود: زین العابدین علی بن الحسین. سفیان بن عینیه به او گفت: چرا می گویی زین العابدین؟ گفت: زیرا من از سعید بن مسیب شنیدم که او از ابن عباس نقل می کرد که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: روز قیامت منادی ندا می کند: کجاست زین العابدین؟ گویا من فرزندم علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام را را می بینم که با حالتی افتخارآمیز صف ها را باز می کند و پیش می آید. - . علل الشرائع: ۸۷ -

**[ترجمه]

«۲»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ (۲)

عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ الْهَاشِمِیِّ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ (۳)

**[ترجمه]امالی صدوق: حضرت صادق از آباء گرامش علیهم السلام از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز مثل این حدیث را نقل کرده است. - . امالی صدوق: ۳۳۱ -

**[ترجمه]

بیان

یقال یخطر فی مشیته أی یتمایل و یمشی مشیه المعجب.

**[ترجمه]عبارت یخطر فی مشیته یعنی با تمایل و حالتی تحسین برانگیز راه می رود.

**[ترجمه]

«۳»

ع، [علل الشرائع] مَاجِیلَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ الْبَحْرَانِیِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: یُنَادِی مُنَادٍ یَوْمَ الْقِیَامَهِ أَیْنَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ فَکَأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَخْطِرُ بَیْنَ

الصُّفُوفِ (۴).

**[ترجمه]علل الشـرائع: امام صادق علیه السـلام فرمود: روز قیامت منادی نـدا می کنـد: کجاست زین العابدین؟ گویا من علی بن الحسـین علیهما السـلام را می نگرم که صف ها را با حالتی افتخارآمیز از هم باز می کند و پیش می آید. - . علل الشـرائع: ٨٧ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ(۵): کَانَ الزُّهْرِیُّ إِذَا ذُکِرَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یَبْکِی وَ یَقُولُ زَیْنُ الْعَابِدِینَ.

المحاضـرات عَنِ الرَّاغِبِ وَ ابْنِ الْجَوْزِیِّ فِی مَنَاقِبِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ: أَنَّهُ قَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِیزِ یَوْماً وَ قَدْ قَامَ مِنْ عِنْدِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام مَنْ أَشْرَفُ النَّاسِ فَقَالُوا أَنْتُمْ فَقَالَ کَلَّا فَإِنَّ أَشْرَفَ النَّاسِ هَذَا الْقَائِمُ مِنْ عِنْدِی (۶)

ص: ۳

۱- ۱. علل الشرائع ص ۸۷.

۲- ۲. فی المصدر: سند الحدیث مصرح فیه بالتحدیث.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۳۳۱.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۸۷ و فیه سند الحدیث بلفظ حدّثنا.

۵- ۵. حلیه الأولیاء: ج ۳ ص ۱۳۵.

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۴.

آنِفاً مَنْ أَحَبَّ النَّاسُ أَنْ يَكُونُوا مِنْهُ وَ لَمْ يُحِبَّ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَحَدٍ(۱).

رَبِيعُ الْأَبْرَارِ عَنِ الزَّمَخْشَرِيِّ رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَنَّهُ قَالَ: لِلَّهِ مِنْ عِبَادِهِ خِيَرَتَانِ فَخِيَرَتُهُ مِنَ الْعَرَبِ قُرَيْشٌ وَ مِنَ الْعَجَمِ فَارِسُ وَ كَانَ يَقُولُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَنَا ابْنُ الْخِيَرَتَيْنِ لِأَنَّ جَدَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أُمَّهُ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ الْمَلِكِ (۲) وَ أَنْشَأَ أَبُو الْأَسْوَدِ:

وَ إِنَّ غُلَاماً بَيْنَ كِسْرَى وَ هَاشِمٍ*** لَأَكْرَمُ مَنْ نِيطَتْ عَلَيْهِ التَّمَائِمُ (۳)

**[ترجمه]مناقب: وقتی نام امام علی بن الحسین علیهما السلام برده می شد، زهری می گریست و می گفت: زین العابدین!

- محاضرات از راغب اصفهانی و ابن جوزی نیز در مناقب از عمر بن عبد العزیز نقل می کند که روزی حضرت زین العابدین پیش عمر بن عبد العزیز بود. از جای حرکت نموده خارج شد. عمر بن عبد العزیز روی به حاضرین نموده و پرسید: گرامی ترین مردم کیست؟ حاضرین گفتند: شمایید. عمر بن عبد العزیز گفت: هرگز. گرامی ترین مردم همین شخص بود که اکنون از مجلس ما خارج شد.

او کسی است که مردم دوست دارند از آن خانواده به شمار آیند ولی آنها دوست ندارند که جزء هیچ خانواده ای باشند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۴ -

- زمخشری در ربیع الابرار از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرد که فرمود: خداوند از بین مردم دو تیره انتخاب نمود: از عربها قریش را و از غیر عرب مردم فارسی زبان را و حضرت علی بن الحسین علیهما السلام می فرمود: من فرزند دو تیره منتخب خدایم؛ زیرا جدش پیغمبر صلی الله علیه و آله و مادرش دختر یزدگرد بود. ابو الاسود دئلی با همین مضمون این شعر را سروده:

و غلامی که از نسل کسری و هاشم باشد، حتما کریم ترین کسانی است که مهره های تعویذ و چشم زخم بر گردنشان آویزان شده است. - . ربیع الابرار ۲ : ۴۴ -

**[ترجمه]

بیان

ناطه علقه و التمائم جمع تمیمه و هی خرزات کانت العرب تعلقها علی أولادهم یتقون بها العین أو الأعم منها و من العوذ و الغرض التعمیم فإنه یکون فی أکثر الخلق.

**[ترجمه]عبارت ناطه یعنی به گردنش آویخت؛ و تمائم جمع تمیمه است که عبارت از مهره هایی است که عرب بر گردن اولاد خود می آویختند تا چشم زخم نخورند، یا اعم از چشم زخم و تعویذ باشد و غرض شاعر عمومیت دادن است. زیرا چنین مهره هایی بر گردن اکثر مردم هست و حضرت سجاد علیه السلام کریم ترین همه مردم است.

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: لَقَبُهُ علیه السلام زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ وَ زَیْنُ الصَّالِحِینَ وَ وَارِثُ عِلْمِ النَّبِیِّینَ وَ وَصِیُّ الْوَصِیِّینَ وَ خَازِنُ وَصَایَا الْمُرْسَلِینَ وَ إِمَامُ الْمُؤْمِنِینَ وَ مَنَارُ الْقَانِتِینَ وَ الْخَاشِعُ وَ الْمُتَهَجِّدُ وَ الزَّاهِدُ وَ الْعَابِدُ وَ الْعَدْلُ وَ الْبَكَّاءُ وَ السَّجَّادُ وَ ذُو الثَّفِنَاتِ وَ إِمَامُ الْأُمَّةِ وَ أَبُو الْأَئِمَّةِ وَ مِنْهُ تَنَاسُلُ وُلْدِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ كُنْیَتُهُ أَبُو الْحَسَنِ وَ الْخَاصُّ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ یُقَالُ أَبُو الْقَاسِمِ وَ رُوِیَ أَنَّهُ كُنِّیَ بِأَبِی بَكْرٍ(۴).

ص: ۴

۱- ۱. محاضرات الأدباء للراغب الأصبهانیّ ج ۱ ص ۱۶۶ بتفاوت.

۲- ۲. ربیع الابرار، الباب العاشر(باب الملائکه و الانس و الجن و الشیطان و قبیله و ما ناسب ذلک من ذکر الأنبیاء و الأمم) ج ۲ ورقه ۴۴ مصوره مکتبه الإمام أمیر المؤمنین علیه السلام العامّه فی النجف الأشرف تسلسل(۲۰۵۹) أدب.

۳- ۳. لم یوجد البیت فی دیوان أبی الأسود، جمع العلامه الشیخ محمّد حسن آل یس و لا فی دیوانه الآخر جمع عبد الکریم الدجیلی، و انما نسب إلیه مفردا فی بعض کتب الاخبار کما فی الکافی ج ۱ ص ۴۶۷ و غیره.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۱۰ و فیه(و الخاشعین).

**[ترجمه]مناقب: لقب ایشان، زین العابدین، سید العابدین، زین الصالحین، وارث علم النبیین، وصی الوصیین، نگهبان سفارشات پیمبران، امام مؤمنین، عَلَم اطاعت کنندگان خدا، خاشع، شب زنده دار و زاهد عابد، دادگر، گریه کننده، سجاد، صاحب پینه ها بر مواضع سجده، پیشوای مردم و پدر امامان؛ زیرا از آن جناب ائمه ای که از نسل امام حسین علیهم السلام بودند، به دنیا آمدند.

کنیه آن جناب، ابوالحسن، و کنیه اختصاصی آن سرور ابومحمد و ابوالقاسم نیز گفته شده و روایت شده که کنیه ابو بکر نیز داشت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۰ -

**[ترجمه]

«۶»

کشف، [کشف الغمه]: أَمَّا کُنْیَتُهُ علیه السلام فَالْمَشْهُورُ أَبُو الْحَسَنِ وَ یُقَالُ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ قِیلَ أَبُو بَکْرٍ وَ أَمَّا لَقَبُهُ فَکَانَ لَهُ أَلْقَابٌ کَثِیرَهٌ کُلُّهَا تُطْلَقُ عَلَیْهِ أَشْهَرُهَا- زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ وَ الزَّکِیُّ وَ الْأَمِینُ وَ ذُو الثَّفِنَاتِ- وَ قِیلَ کَانَ سَبَبَ لَقَبِهِ بِزَیْنِ الْعَابِدِینَ أَنَّهُ کَانَ لَیْلَهً فِی مِحْرَابِهِ قَائِماً فِی تَهَجُّدِهِ فَتَمَثَّلَ لَهُ الشَّیْطَانُ فِی صُورَهِ ثُعْبَانٍ لِیَشْغَلَهُ عَنْ عِبَادَتِهِ فَلَمْ یَلْتَفِتْ إِلَیْهِ فَجَاءَ إِلَی إِبْهَامِ رِجْلِهِ فَالْتَقَمَهَا فَلَمْ یَلْتَفِتْ إِلَیْهِ فَآلَمَهُ فَلَمْ یَقْطَعْ صَلَاتَهُ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْهَا وَ قَدْ کَشَفَ اللَّهُ لَهُ فَعَلِمَ أَنَّهُ شَیْطَانٌ فَسَبَّهُ وَ لَطَمَهُ وَ قَالَ اخْسَأْ یَا مَلْعُونُ فَذَهَبَ وَ قَامَ إِلَی إِتْمَامِ وِرْدِهِ فَسَمِعَ صَوْتاً وَ لَا یَرَی قَائِلَهُ وَ هُوَ یَقُولُ أَنْتَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ ثَلَاثاً فَظَهَرَتْ هَذِهِ الْکَلِمَهُ وَ اشْتَهَرَتْ لَقَباً لَهُ علیه السلام(۱)

وَ قَالَ الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَزِیزِ یُکَنَّی أَبَا مُحَمَّدٍ وَ قَالَ أَبُو نُعَیْمٍ وَ قِیلَ عَلِیٌّ یُکَنَّی أَبَا الْحَسَنِ کَنَّاهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ الْحَارِثِ.

وَ فِی کِتَابِ مَوَالِیدِ أَهْلِ الْبَیْتِ، لِابْنِ الْخَشَّابِ: کُنْیَتُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ أَبُو الْحَسَنِ وَ أَبُو بَکْرٍ وَ لَقَبُهُ الزَّکِیُّ وَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ ذُو الثَّفِنَاتِ وَ الْأَمِینُ.

**[ترجمه]کشف الغمه: کنیه مشهورش ابو الحسن و گاهی ابو محمد و بعضی ابو بکر نیز گفته اند. اما لقبهای زیادی به ایشان اطلاق می شد؛ از همه مشهورتر، زین العابدین، سید العابدین، زکی، امین و ذو الثفنات بود. گفته اند: علت ملقب شدنش به زین العابدین این بود که شبی در محراب عبادت، شیطان به صورت اژدهایی متمثل شد تا او را از نیایش باز دارد، ولی آن جناب به او توجهی نداشت. پس خود را به انگشت پایش نزدیک کرد و آن را در دهان گرفت، حضرت توجه نکرد. آن را گاز گرفت تا به درد آمد، ولی حضرت نمازش را قطع نکرد. پس از پایان نماز، خداوند پرده از کار او برداشت و امام علیه السلام فهمید شیطان است؛ پس او را دشنام داده با دست بر چهره اش نواخت و فرمود: دور شو ملعون! شیطان رفت. امام علیه السلام عبادت خویش را ادامه داد، در این هنگام صدایی شنید، در حالی که صاحب صدا دیده نمی شد! و سه مرتبه گفت: تو زین العابدینی. پس این کلمه آشکار شد و این لقب برای آن جناب مشهور شد. - . کشف الغمه ۲ : ۲۶۰ -

حافظ عبدالعزیز گفته: کنیه اش ابومحمد بود.

ابو نعیم می گوید: و گفته شده: علی بود و ابوالحسن کنیه اش بود و محمد بن اسحاق بن حارث او را کنیه داد.

و در کتاب موالیـد اهل البیت نوشـته ابن خشاب آمده: کنیه ایشان ابومحمد و ابوالحسن و ابوبکر بود و لقب ایشان زکیّ و زین العابدین و ذوالثفنات و امین بود .

**[ترجمه]

«۷»

کـا، [الکـافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ وَ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ فِی خَاتَمِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَلِی (۲).

**[ترجمه]کافی: از حضـرت صادق علیه السـلام نقل شده که فرمود: نقش انگشتری علی بن الحسـین علیهما السلام «الحمد للّه العلیّ» بود، یعنی حمد برای خدای بلند مرتبه است. - . کافی ۶ : ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۸»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ علیه السـلام قَالَ: کَانَ خَاتَمُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ خَزِیَ وَ شَقِیَ قَاتِلُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ (۳).

۱- ۱. کشف الغمّه للاربلی ج ۲ ص ۲۶۰ و فیه(فسمع صوت لا یری قائله).

۲- ۲. الکافی ج ۶ ص ۴۷۳ و فیه(الحمد للّه العلی العظیم) و هو جزء من حدیث.

۳- ۳. المصدر نفسه ج ۶ ص ۴۷۳.

**[ترجمه]کافی: از حضرت ابوالحسن علیه السلام نقل شده که فرمود: نقش انگشتری آن جناب این بود: «خوار و بدبخت است کشنده حسین بن علی علیهما السلام.» - . کافی ۶ : ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۹»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]در عیون اخبار الرضا نیز مثل این حدیث نقل شده است. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ عِصَامٍ عَنِ الْكُلَيْنِيِّ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ الْحُسَيْنِيِّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَعاً عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ الْمِنْقَرِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ علیهما السلام: إِنَّ أَبِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ مَا ذَكَرَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ نِعْمَةً عَلَيْهِ إِلَّا سَجَدَ وَ لَا قَرَأَ آيَةً مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهَا سُجُودٌ إِلَّا سَجَدَ وَ لَا دَفَعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْهُ سُوءاً يَخْشَاهُ أَوْ كَيْدَ كَائِدٍ إِلَّا سَجَدَ وَ لَا فَرَغَ مِنْ صَلَاةٍ مَفْرُوضَةٍ إِلَّا سَجَدَ وَ لَا وُفِّقَ لِإِصْلَاحٍ بَيْنَ اثْنَيْنِ إِلَّا سَجَدَ وَ كَانَ أَثَرُ السُّجُودِ فِي جَمِيعِ مَوَاضِعِ سُجُودِهِ فَسُمِّيَ السَّجَّادَ لِذَلِكَ (۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: حضرت باقر علیه السلام فرمود: پدرم علی بن الحسین علیهما السلام به یاد یکی از نعمتهای خدای عزوجل بر خود نمی افتاد، مگر این که به سجده می رفت؛ به آیه ای از کتاب خدای عزوجل که دارای سجده بود نمی گذشت، مگر این که سجده می کرد؛ و خدای عزوجل از او گزندی را که از آن نگران بود یا مکر مکاری را از او دفع نمی نمود، مگر این که سجده می کرد. از نمازهای واجب فارغ نمی شد، مگر این که به سجده می افتاد؛ و موفق به اصلاح بین دو نفر نمی شد، مگر این که سجده می کرد.

اثر سجده در تمام اعضای سجده آن جناب دیده می شد و از همین رو او را سجاد می گفتند. - . علل الشرایع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب (۳)

حِلْيَةُ الْأَوْلِيَاءِ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ.

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل نموده است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

ع، [علل الشرائع] عَنْهُ عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: کَانَ لِأَبِی علیه السلام فِی مَوْضِعِ سُجُودِهِ آثَارٌ نَاتِئَهٌ وَ کَانَ یَقْطَعُهَا فِی السَّنَهِ مَرَّتَیْنِ فِی کُلِّ مَرَّهٍ خَمْسَ ثَفِنَاتٍ فَسُمِّیَ ذَا الثَّفِنَاتِ لِذَلِکَ (۴).

**[ترجمه]علل الشرائع: حضرت باقر علیه السلام فرمود: برآمدگی هایی (پینه هایی) در محلهای سجده پدرم به وجود می آمد و در هر سال دو مرتبه آن را قطع می کرد؛ در هر بار پنج پینه را قطع می نمود. به همین جهت ایشان را ذوالثفنات می گفتند. - . علل الشرایع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مع، [معانی الأخبار] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۵)

**[ترجمه]معانی الاخبار: مثل این حدیث را نقل کرده است. - . معانی الاخبار: ۶۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری الثفنه واحده ثفنات البعیر و هو ما یقع علی الأرض من أعضائه إذا استناخ و غلظ کالرکبتین و غیرهما.

**[ترجمه]جوهری می گوید: الثفنه مفرد ثفنات البعیر است و عبارت از اعضایی از شتر که در حال نشسته شتر به زمین می رسد و محکم می شود مثل دو سر زانو و غیر آن دو.

**[ترجمه]

«۱۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام](۶)

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکَوفِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْعُقْبِ الصَّیْرَفِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ:

ص: ۶

۱- ۱. عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۵۶.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۸۸ بتفاوت یسیر فی سنده.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۴ نقلا عن الحلیه، و لم نقف علیه فیها عاجلا.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۸۸.

۵- ۵. معانی الأخبار ص ۶۵.

۶- ۶. عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۵۶ ضمن حدیث.

کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَتَخَتَّمُ بِخَاتَمِ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْخَبَرَ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا ، امالی صدوق: حضرت رضا علیه السلام فرمود: نقش انگشتری حضرت حسین علیه السلام «إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ» بود (یعنی خدا فرمانش را به انجام رساننده است). و حضرت علی بن الحسین علیهما السلام انگشتری پدر را به انگشت می نمود، تا آخر خبر. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۵۶ ، امالی صدوق: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

ب، قرب الإسناد هَارُونُ عَنِ ابْنِ صَدَقَةَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیهما السلام قَالَ: کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ أَبِی الْعِزَّةُ لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: امام باقر علیه السلام فرمود: نقش انگشتری پدرم «العزه لله» بود. - . قرب الاسناد: ۴۴ -

**[ترجمه]

«۱۶»

شا، [الإرشاد]: الْإِمَامُ بَعْدَ الْحُسَیْنِ علیه السلام ابْنُهُ- أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیهما السلام وَ کَانَ یُکَنَّی أَیْضاً بِأَبِی الْحَسَنِ (۳).

**[ترجمه]ارشاد: امام بعد از حسین علیه السلام، پسرش ابومحمد علی بن الحسین زین العابدین علیهما السلام بود و ابوالحسن نیز کنیه ایشان بود. - . ارشاد: ۲۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ أَبُو عُمَرَ الزَّاهِدُ فِی کِتَابِ الْیَوَاقِیتِ فِی اللُّغَهِ: قَالَتِ الشِّیعَهُ إِنَّمَا سُمِّیَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ سَیِّدَ الْعَابِدِینَ لِأَنَّ الزُّهْرِیَّ رَأَی فِی مَنَامِهِ کَأَنَّ یَدَهُ مَخْضُوبَهٌ غَمْسَهً قَالَ فَعَبَّرَهَا فَقِیلَ إِنَّکَ تُبْتَلَی بِدَمٍ خَطَأً قَالَ وَ کَانَ عَامِلًا لِبَنِی أُمَیَّهَ فَعَاقَبَ رَجُلًا فَمَاتَ فِی الْعُقُوبَهِ فَخَرَجَ هَارِباً وَ تَوَحَّشَ وَ دَخَلَ إِلَی غَارٍ وَ طَالَ شَعْرُهُ قَالَ وَ حَجَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقِیلَ لَهُ هَلْ لَکَ فِی الزُّهْرِیِّ قَالَ إِنَّ لِی فِیهِ قَالَ أَبُو الْعَبَّاسِ هَکَذَا کَلَامُ الْعَرَبِ إِنَّ لِی فِیهِ لَا یُقَالُ غَیْرُهُ قَالَ فَدَخَلَ عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ إِنِّی أَخَافُ عَلَیْکَ مِنْ قُنُوطِکَ مَا لَا أَخَافُ عَلَیْکَ مِنْ ذَنْبِکَ فَابْعَثْ بِدِیَهٍ مُسَلَّمَهٍ إِلَی أَهْلِهِ وَ اخْرُجْ إِلَی أَهْلِکَ وَ مَعَالِمِ دِینِکَ قَالَ فَقَالَ فَرَّجْتَ عَنِّی یَا سَیِّدِی وَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسَالاتِهِ وَ کَانَ الزُّهْرِیُّ بَعْدَ ذَلِکَ یَقُولُ یُنَادِی مُنَادٍ فِی الْقِیَامَهِ لِیَقُمْ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ فِی زَمَانِهِ فَیَقُومُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۴).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابو عمر زاهد در کتاب الیواقیت فی اللغه می گوید: شیعیان می گویند: علی بن الحسین علیهما السلام را سید العابدین می نامند از این جهت که زهری در خواب دید، گویا دستش آغشته به رنگ حنا است. گفت: آن را تعبیر کنید. چنین تعبیر کردند که تو گرفتار یک خون خطا(قتل سهوی) خواهی شد؛ زهری در آن موقع فرماندار بنی امیه بود. مردی را کیفر نمود و بر اثر آن، مرد از دنیا رفت. از این پیش آمد چنان ناراحت گردید که فرار کرد و بیابان نشینی را اختیار نمود و داخل غاری شد و همان جا زندگی می کرد تا موهایش بلند شد. علی بن الحسین علیهما السلام عازم حج گردید. در بین راه به ایشان عرض کردند، مایل نیستی از زهری دیدن کنی؟ فرمود: بی میل نیستم. - ابوالعباس می گوید: عرب تعبیر «ان لی فیه» را به کار می برد و چیز دیگری به آن نمی افزاید - حضرت وارد غار شد، همین که او را به آن حالت مشاهده نمود، فرمود: بر این نومیدی تو بیشتر بیمناکم تا از گناهی که مرتکب شده ای! خون بهای آن شخص را برای خانواده اش بفرست و پیش خانواده ات برو و دستورات دینی خود را به کار بر. زهری گفت: واقعاً مرا از فلاکت نجات بخشیدی! خداوند تبارک و تعالی خوب می داند چه کسی را راهنمای مردم قرار دهد. زهری از آن پس می گفت: یک منادی در قیامت فریاد می زند: سرور عبادت کنندگان در زمان خود بایستد، در این موقع حضرت علی بن الحسین علیهما السلام از جای بر می خیزد. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کشف، [کشف الغمه]: وُلِدَ عَلِیٌّ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ فِی الْخَمِیسِ الْخَامِسِ مِنْ شَعْبَانَ مِنْ سَنَهِ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ فِی أَیَّامِ جَدِّهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَبْلَ وَفَاتِهِ بِسَنَتَیْنِ وَ أُمُّهُ أُمُّ وَلَدٍ اسْمُهَا غَزَالَهُ وَ قِیلَ بَلْ کَانَ اسْمُهَا شَاهْ زَنَانَ بِنْتَ یَزْدَجَرْدَ

ص: ۷

۱- ۱. أمالی الصدوق ۴۵۸ ذیل حدیث، و فی سنده(الحسن بن أبی العقبه).

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۴۴ طبع النجف بتفاوت یسیر.

۳- ۳. إرشاد المفید ۲۶۹.

۴- ۴. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۰۲ طبع المکتبه الإسلامیه بطهران سنه ۱۳۸۱.

وَ قِيلَ غَيْرُ ذَلِكَ (۱)

وَ قَالَ الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَزِيزِ أُمُّهُ يُقَالُ لَهَا سَلَامَهُ وَ قَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ أُمُّهُ غَزَالَهُ أُمُّ وَلَدٍ.

وَ فِي كِتَابِ مَوَالِيدِ أَهْلِ الْبَيْتِ، رِوَايَهُ ابْنِ الْخَشَّابِ النَّحْوِيِّ بِالْإِسْنَادِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: وُلِدَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فِي سَنَهِ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ- قَبْلَ وَفَاهِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام بِسَنَتَيْنِ وَ أَقَامَ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ سَنَتَيْنِ وَ مَعَ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ عليه السلام عَشْرَ سِنِينَ وَ أَقَامَ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَشْرَ سِنِينَ وَ كَانَ عُمُرُهُ سَبْعاً وَ خَمْسِينَ سَنَهً وَ فِي رِوَايَهٍ أُخْرَى أَنَّهُ وُلِدَ سَنَهَ سَبْعٍ وَ ثَلَاثِينَ وَ قُبِضَ وَ هُوَ ابْنُ سَبْعٍ وَ خَمْسِينَ سَنَهً فِي سَنَهِ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِينَ وَ كَانَ بَقَاؤُهُ بَعْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام ثَلَاثاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً وَ يُقَالُ فِي سَنَهِ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ أُمُّهُ خَوْلَهُ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ مَلِكِ فَارِسَ وَ هِيَ الَّتِي سَمَّاهَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام شَاهْ زَنَانَ وَ يُقَالُ بَلْ كَانَ اسْمُهَا بَرَّهَ بِنْتَ النُّوشَجَانِ وَ يُقَالُ كَانَ اسْمُهَا شَهْرَبَانُو بِنْتَ يَزْدَجَرْدَ وَ كَانَ يُقَالُ لَهُ عليه السلام ابْنُ الْخِيَرَتَيْنِ لِقَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِنَّ لِلَّهِ مِنْ عِبَادِهِ خِيَرَتَيْنِ فَخِيَرَتُهُ مِنَ الْعَرَبِ قُرَيْشٌ وَ مِنَ الْعَجَمِ فَارِسُ وَ كَانَتْ أُمُّهُ بِنْتَ كِسْرَى.

**[ترجمه]کشف الغمه: علی بن الحسین علیهما السلام، روز پنجشنبه پنجم شعبان سال ۳۸ هجری در روزگار جدش امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام، دو سال قبل از شهادت ایشان، در مدینه به دنیا آمد. مادرش کنیز فرزنداری به نام غزاله بود. گفته شده: نام مادرش، شاه زنان دختر یزدگرد بود. جز این نیز نقل شده. - . کشف الغمه ۲ : ۲۶۰ -

حافظ عبدالعزیز می گوید: مادر حضرت، سلامه گفته می شود و ابراهیم بن اسحاق می گوید: مادرش غزاله و کنیزی فرزند دار است.

در کتاب موالید اهل بیت نوشته است که امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در سال ۳۸ هجری، دو سال قبل از وفات علی بن ابی طالب علیه السلام متولد شد و دو سال با امیرالمؤمنین علیه السلام بود و با امام حسن علیه السلام ۱۰ سال و با حضرت حسین علیه السلام ۱۰ سال زندگی کرد و مدت زندگانی آن جناب پنجاه و هفت سال بود.

در روایت دیگری است که در سال ۳۷ هجری متولد شد و در پنجاه و هفت سالگی، در سال ۹۴ هجری از دنیا رفت. پس از حضرت حسین علیه السلام، مدت ۳۳ سال زندگی کرد. بعضی گفته اند: در سال ۹۵ از دنیا رفت. نام مادرش خوله دختر یزدگرد پادشاه ایران بود. این همان زنی است که امیرالمؤمنین علیه السلام او را شاه زنان نامید. بلکه بعضی گفته اند: نامش بره دختر نوشجان بود، و نیز گفته شده که مادرش شهربانو دختر یزدجرد بوده و او را فرزند دو برگزیده می نامیدند، زیرا پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: خداوند از میان بندگانش دو انتخاب دارد: از عرب قریش را و از عجم مردم فارس را برگزید. مادرش دختر کسری بود .

**[ترجمه]

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَيْهَقِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الصَّوْلِيِّ عَنْ عَوْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ الْقَاسِمِ النُّوشْجَانِيِّ قَالَ: قَالَ لِيَ الرِّضَا عليه السلام بِخُرَاسَانَ إِنَّ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ نسب [نَسَباً] قُلْتُ وَ مَا هُوَ أَيُّهَا الْأَمِيرُ قَالَ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَامِرِ بْنِ كَرِيزٍ لَمَّا افْتَتَحَ خُرَاسَانَ أَصَابَ ابْنَتَيْنِ لِيَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ مَلِكِ الْأَعَاجِمِ فَبَعَثَ بِهِمَا إِلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ فَوَهَبَ إِحْدَاهُمَا لِلْحَسَنِ وَ الْأُخْرَى لِلْحُسَيْنِ عليه السلام فَمَاتَتَا عِنْدَهُمَا نُفَسَاوَيْنِ وَ كَانَتْ صَاحِبَةُ الْحُسَيْنِ عليه السلام نَفِسَتْ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَكَفَلَ عَلِيّاً بَعْضُ أُمَّهَاتِ وَلَدِ أَبِيهِ فَنَشَأَ وَ هُوَ لَا يَعْرِفُ أُمّاً غَيْرَهَا ثُمَّ عَلِمَ أَنَّهَا مَوْلَاتُهُ وَ كَانَ النَّاسُ يُسَمُّونَهَا أُمَّهُ وَ زَعَمُوا أَنَّهُ زَوَّجَ أُمَّهُ وَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّمَا زَوَّجَ هَذِهِ عَلَى مَا

١- ١. نفس المصدر السابق ج ٢ ص ٢٦٠ بتفاوت.

ذَكَرْنَاهُ وَ كَانَ سَبَبَ ذَلِکَ أَنَّهُ وَاقَعَ بَعْضَ نِسَائِهِ ثُمَّ خَرَجَ يَغْتَسِلُ فَلَقِيَتْهُ أَمَّهُ هَذِهِ فَقَالَ لَهَا إِنْ كَانَ فِي نَفْسِكِ فِي هَذَا الْأَمْرِ شَيْ ءٌ فَاتَّقِي اللَّهَ وَ أَعْلِمِينِي فَقَالَتْ نَعَمْ فَزَوَّجَهَا فَقَالَ نَاسٌ زَوَّجَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أُمَّهُ قَالَ عَوْنٌ قَالَ لِي سَهْلُ بْنُ الْقَاسِمِ مَا بَقِيَ طَالِبِيٌّ عِنْدَنَا إِلَّا كَتَبَ عَنِّي هَذَا الْحَدِيثَ عَنِ الرِّضَا عليه السلام(۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: قاسم نوشجانی می گوید: حضرت رضا علیه السلام در خراسان به من فرمود: بین ما و شما یک خویشاوندی است. عرض کردم: چگونه سرورم!؟ فرمود: وقتی عبد الله بن عامر ابن کریز خراسان را فتح نمود، دو دختر از یزدگرد پادشاه ایران را اسیر کرد و آن دو را برای عثمان بن عفان فرستاد. عثمان یکی را به امام حسن و دیگری را به امام حسین علیهما السلام بخشید. هر دو در هنگام زایمان از دنیا رفتند! کنیز امام حسین علیه السلام، علی بن الحسین علیهما السلام را زایید و یکی از کنیزان پدرش سرپرستی او را به عهده گرفت. حضرت بزرگ شد و جز او کس دیگری را مادر خود نمی دانست تا این که فهمید که او کنیزش بوده ولی مردم همان کنیز را مادرش می نامیدند و خیال می کردند با مادرش ازدواج کرده! به خدا پناه می برم! این ازدواج چنان بود که ذکر کردیم.

جریان چنین بود که روزی با یکی از زنان خود هم بستر شد. آنگاه برای غسل بیرون آمد. همان کنیز که مادرش نامیده می شد با او برخورد نموده و حضرت به او فرمود: اگر علاقه ای به همبستر شدن در تو هست، از خدا بترس و مرا مطلع نما، کنیز در پاسخ گفت: آری؛ پس حضرت با او ازدواج نمود.

برخی از مردم گفتند: علی بن الحسین علیهما السلام با مادرش ازدواج کرده! عون می گوید: سهل بن قاسم به من گفت: هر که منتسب به ابوطالب بود و در آن ناحیه می زیست، این حدیث را از من، از قول حضرت رضا علیه السلام گرفت و نوشت. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۲۰»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيِّ عَنْ نَصْرِ بْنِ مُزَاحِمٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: لَمَّا قَدِمَ بِابْنَةِ يَزْدَجَرْدَ عَلَى عُمَرَ وَ أُدْخِلَتِ الْمَدِينَةَ أَشْرَفَ لَهَا عَذَارَى الْمَدِينَةِ وَ أَشْرَقَ الْمَسْجِدُ بِضَوْءِ وَجْهِهَا فَلَمَّا دَخَلَتِ الْمَسْجِدَ وَ رَأَتْ عُمَرَ غَطَّتْ وَجْهَهَا وَ قَالَتْ آهْ بِيرُوجْ بَادَا هُرْمُزَ(۲) قَالَ فَغَضِبَ عُمَرُ وَ قَالَ تَشْتِمُنِي هَذِهِ وَ هَمَّ بِهَا فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ لَيْسَ لَکَ ذَلِکَ أَعْرِضْ عَنْهَا إِنَّهَا تَخْتَارُ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ احْسُبْهَا بِفَيْئِهِ عَلَيْهِ فَقَالَ عُمَرُ اخْتَارِي قَالَ فَجَاءَتْ حَتَّى وَضَعَتْ يَدَهَا عَلَى رَأْسِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام مَا اسْمُكِ فَقَالَتْ جَهَانْشَاهُ فَقَالَ بَلْ شَهْرَبَانُوَيْهِ ثُمَّ نَظَرَ إِلَى الْحُسَيْنِ عليه السلام فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ليلدن [لَيُولَدَنَ] لَکَ مِنْهَا غُلَامٌ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حضرت باقر علیه السلام فرمود: وقتی دختر یزدگرد را پیش عمر آوردند، دختران مدینه از بالای بلندی ها به تماشای او آمدند و مسجد از پرتو جمالش نورانی شد. وارد مسجد که شد و چشم او به عمر افتاد، صورت خود را

پوشانیده و گفت روزگار هرمز سیاه باد. عمر خشمگین شده و گفت: این مرا دشنام می دهد و خواست به او حمله کند. امیر المؤمنین علیه السلام مانع او شده و فرمود: تو را نمی رسد که چنین کنی، از او روی گردان شو. او یکی از مسلمانان را برای خود انتخاب می کند، سپس قیمتش را از سهم آن مرد حساب کن. عمر به او اجازه انتخاب داد، او پیش آمد و دست بر سر حسین بن علی علیهما السلام نهاد؛ امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: نام تو چیست؟ عرض کرد: جهانشاه، فرمود نه شهربانو. سپس نگاهی به حسین علیه السلام نموده و فرمود: یا اباعبدالله! فرزندی از این زن برای تو متولد می شود که بهترین فرد روی زمین است. - . بصائر الدرجات: ۳۳۵ -

**[ترجمه]

تبیین

یزدجرد آخر ملوك الفرس و هو ابن شهريار بن أبرويز بن هرمز بن أنوشيروان و كأن إشراق المسجد بضوئها كنايه عن ابتهاج أهل المسجد برؤيتها و عجبهم من صورتها و صباحتها.

و فی الکافی (۴)

أف بيروج بادا هرمز و أف كلمه تضجر و بيروج معرب بيروز أی أسود يوم هرمز و أساء الدهر إليه و انقلب الزمان عليه حيث صارت

ص: ۹

۱- ۱. عيون أخبار الرضا ج ۲ ص ۱۲۸ بتفاوت يسير.

۲- ۲. خ ل« أف بيروز»(كلام فارسی مشتمل على تأفيف و دعاء على أبيها هرمز) تعني: لا كان لهرمز يوم، فان ابنته أسرت بصغر و نظر إليها الرجال، الوافی ج ۲ ص ۱۷۶.

۳- ۳. بصائر الدرجات فی الباب الحادی عشر من الجزء السابع.

۴- ۴. الكافی ج ۱ ص ۴۶۶.

أولاده أسارى تحت حكم مثل هذا أو دعاء على جدها هرمز يعنى لا كان لهرمز يوم حتى تصير أولاده كذلك و هم بها أى أراد إيذاءها أو أن يأخذها لنفسه قوله عليه السلام بل شهربانويه كأنه عليه السلام غير اسمها للسنه أو لأنه من أسماء الله تعالى لما ورد فى الخبر فى النهى عن اللعب بالشطرنج إنه يقول مات شاهه و قتل شاهه و الله شاهه ما مات و ما قتل أو أنه عليه السلام أخبر أنه ليس اسمها جهانشاه بل اسمها شهربانويه و إنما غيرته للمصلحه كما يدل عليه روايه صاحب العدد أو المعنى لم ينبغ لك هذا الاسم بل كان ينبغى تسميتك بشهربانويه ليلدن كأنه إشاره إلى أن أولاده عليه السلام يحصل من ولد هو خير أهل الأرض و فى بعض النسخ بالتاء كأنه تم الكلام عند قوله لك و قوله منها غلام جمله أخرى ثم إن هذا الخبر يخالف الخبر السابق و ذاك أقرب إلى الصواب إذ أسر أولاد يزدجرد الظاهر أنه كان بعد قتله أو استئصاله و ذلك كان فى زمن عثمان و إن أمكن أن يكون بعد فتح القادسيه أو نهاوند أخذ بعض أولاده هناك لكنه بعيد و أيضا لا ريب فى أن تولد على بن الحسين عليهما السلام منها كان فى أيام خلافه أمير المؤمنين عليه السلام و لم يولد منها غيره كما نقل و كون الزواج فى زمن عمر و عدم تولد ولد منها إلا بعد أكثر من عشرين سنه بعيد و لا يبعد أن يكون عمر فى هذه الروايه تصحيف عثمان و الله يعلم.

**[ترجمه]یزدگرد آخرین پادشاه ساسانی، پسر شهریار است که او پسر خسرو پرویز و خسرو فرزند هرمز پسر انوشیروان است؛ ضمنا نورانی شدن مسجد از پرتو جمالش، کنایه از شادی مردم از دیدن او و تعجبشان از صورت و جمال اوست.

- در کافی - . کافی ۱ : ۴۶۶ - دارد: اف بیروج بادا هرمز؛ اف کلمه خستگی و دل تنگی است و بیروج معرب بیروز است و معنایش این است که روز هرمز سیاه باد و روزگار بر او بد کرد و زمانه بر او دگرگون شد تا جایی که اولادش اسیر تحت حکمی مثل عمر شدند. یا این که این جمله دعایی است برای جدش هرمز، یعنی روزی نیاید که اولاد هرمز چنین اسیر باشند. عبارت هم بها یعنی عمر خواست او را آزار دهد یا این که به همسری خود بگیرد. عبارت بل شهربانویه گویی حضرت خواست نام آن کنیز را عوض کند تا به عمل مستحب تغییر نام عمل کرده باشد یا حضرت به این خاطر اسمش را شهربانویه گذاشت که جهان شاه اسم خداست و در روایت نهی از بازی با شطرنج آمده که می گوید: شاه او مرد و کشته شد و خدا شاه اوست که نه می میرد و نه کشته می شود. یا این که حضرت خبر داد که نام او جهان شاه نیست بلکه شهربانویه است و به خاطر مصلحتی، نام آن کنیز را تغییر داده، چنانچه روایت صاحب عدد بر این معنا دلالت می کند. یا این که معنا این باشد که این نام برازنده تو نیست و نام برازنده تو شهربانویه است. عبارت لیلدنّ گویا اشاره به این است که اولاد امام حسین علیه السلام از فرزندان کسی هستند که بهترین مردم روی زمین است و در بعضی نسخه ها با حرف تاء دارد یعنی لتلدنّ و گویی با کلمه لک جمله حضرت تمام می شود و عبارت منها غلام، جمله دیگری است .

ضمنا این خبر با خبر سابق مخالف است که نوشته بود، در زمان عثمان بود. ولی خبر سابق باید صحیح باشد زیرا اسارت اولاد یزدگرد پس از کشته شده یا بیچارگی او بوده و این جریان در زمان عثمان بود. گرچه ممکن است پس از فتح قادسیه یا نهاوند بعضی از فرزندانش اسیر شده باشند که این هم بعید است. در ضمن شکی نیست که تولد حضرت علی بن الحسین علیهما السلام در زمان خلافت امیر المؤمنین علیه السلام بوده و آن کنیز جز او فرزندی نزائید؛ اگر ازدواج در زمان عمر باشد و تا بیست سال فرزندی نیاورده باشد، بسیار بعید است؛ ممکن است در این روایت به جای عثمان، عمر را اشتباه آورده و خدا داناست.

**[ترجمه]

«۲۱»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قَدِمَتِ ابْنَهُ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ آخِرِ مُلُوكِ الْفُرْسِ وَ خَاتِمَتِهِمْ عَلَى عُمَرَ وَ أُدْخِلَتِ الْمَدِينَهَ اسْتَشْرَفَتْ لَهَا عَذَارَى الْمَدِينَهِ وَ أَشْرَقَ الْمَجْلِسُ بِضَوْءِ وَجْهِهَا وَ رَأَتْ عُمَرَ فَقَالَتْ آهْ بِيرُوزْ بَادْ هُرْمُزَ فَغَضِبَ عُمَرُ وَ قَالَ شَتَمَتْنِی هَذِهِ الْعِلْجَهُ(۱)

وَ هَمَّ بِهَا فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام لَيْسَ لَکَ إِنْكَارٌ عَلَى مَا لَا تَعْلَمُهُ فَأَمَرَ أَنْ يُنَادِیَ عَلَيْهَا فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام لَا يَجُوزُ بَيْعُ بَنَاتِ الْمُلُوكِ وَ إِنْ كُنَّ كَافِرَاتٍ وَ لَكِنِ اعْرِضْ عَلَيْهَا أَنْ تَخْتَارَ رَجُلًا مِنَ

ص: ۱۰

۱- ۱. العلج: بالكسر فالسكون و جيم فی الآخر: الرجل الضخم من كفّار العجم و بعضهم يطلقه على الكافر مطلقا(المجمع).

الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَتَزَوَّجَ مِنْهُ وَ تَحْسُبَ صَدَاقَهَا عَلَيْهِ مِنْ عَطَائِهِ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ يَقُومُ مَقَامَ الثَّمَنِ فَقَالَ عُمَرُ أَفْعَلُ وَ عَرَضَ عَلَيْهَا أَنْ تَخْتَارَ فَجَالَتْ فَوَضَعَتْ يَدَهَا عَلَى مَنْكِبِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقَالَ چه نام داری ای کنیزک يَعْنِي مَا اسْمُكِ يَا صَبِيَّةُ قَالَتْ جَهَانْشَاهُ فَقَالَ بَلْ شَهْرَبَانُوَيْهِ قَالَتْ تِلْكَ أُخْتِي قَالَ راست گفتی أَيْ صَدَقْتِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى الْحُسَيْنِ فَقَالَ احْتَفِظْ بِهَا وَ أَحْسِنْ إِلَيْهَا فَسَتَلِدُ لَكَ خَيْرَ أَهْلِ الْأَرْضِ فِي زَمَانِهِ بَعْدَكَ وَ هِيَ أُمُّ الْأَوْصِيَاءِ الذُّرِّيَّةِ الطَّيِّبَةِ فَوَلَدَتْ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ زَيْنَ الْعَابِدِينَ علیهما السلام (۱)

وَ يُرْوَى أَنَّهَا مَاتَتْ فِي نِفَاسِهَا بِهِ وَ إِنَّمَا اخْتَارَتِ الْحُسَيْنَ علیه السلام لِأَنَّهَا رَأَتْ فَاطِمَةَ علیها السلام وَ أَسْلَمَتْ قَبْلَ أَنْ يَأْخُذَهَا عَسْكَرُ الْمُسْلِمِينَ وَ لَهَا قِصَّةٌ وَ هِيَ أَنَّهَا قَالَتْ رَأَيْتُ فِي النَّوْمِ قَبْلَ وُرُودِ عَسْكَرِ الْمُسْلِمِينَ كَأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله دَخَلَ دَارَنَا وَ قَعَدَ مَعَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ خَطَبَنِي لَهُ وَ زَوَّجَنِي مِنْهُ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ كَانَ ذَلِكَ يُؤَثِّرُ فِي قَلْبِي وَ مَا كَانَ لِي خَاطِرٌ غَيْرُ هَذَا فَلَمَّا كَانَ فِي اللَّيْلَةِ الثَّانِيَةِ رَأَيْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله قَدْ أَتَتْنِي وَ عَرَضَتْ عَلَيَّ الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمْتُ ثُمَّ قَالَتْ إِنَّ الْغَلَبَةَ تَكُونُ لِلْمُسْلِمِينَ وَ إِنَّكِ تَصِلِينَ عَنْ قَرِيبٍ إِلَى ابْنِي الْحُسَيْنِ سَالِمَةً- لَا يُصِيبُكِ بِسُوءٍ أَحَدٌ قَالَتْ وَ كَانَ مِنَ الْحَالِ أَنِّي خَرَجْتُ إِلَى الْمَدِينَةِ مَا مَسَّ يَدِي إِنْسَانٌ.

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: همین که دختر یزدگرد بن شهریار آخرین پادشاه ساسانی را به مدینه آورده و وارد بر عمر نمودند، دختران مدینه از بلندی ها به تماشا آمدند و مجلس از نورش روشن شد. تا چشمش به عمر افتاد، گفت: روزگار هرمز سیاه باد. عمر خشمگین شده و گفت: این کافر مرا دشنام می دهد و تصمیم به کیفر او گرفت! علی علیه السلام فرمود: چیزی را که نمی دانی انکار مکن. عمر دستور داد ندای فروش آن زن را سر دهند. امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: دختران پادشاه را نباید فروخت، گرچه کافر باشند. ولی او را مخیر گردان که یکی از مسلمانان را انتخاب نماید و با او ازدواج کند و مهر او را از سهم آن مرد از بیت المال حساب کن که به جای قیمتش باشد. عمر به او اجازه انتخاب داد؛ حرکت کرد و دست بر روی شانه حضرت حسین علیه السلام گذاشت. حضرت به فارسی فرمود: نام تو چیست ای دختر؟ جواب داد: جهانشاه! فرمود: نه شهربانو. گفت: او خواهر من است! به فارسی فرمود: راست گفتی. در این موقع علی علیه السلام روی به جانب حسین علیه السلام نموده و فرمود: این دختر را نیکو نگه دار! به زودی فرزندی برایت می آورد که در زمان خودش پس از تو بهترین فرد روی زمین است، این دختر مادر پیشوایان پاک و طیب است. پس آن زن علی بن الحسین زین العابدین علیه السلام را به دنیا آورد. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۵۰ -

و روایت شده که او در ناراحتی زایمان از دنیا رفت و اینکه حضرت حسین علیه السلام را انتخاب کرد بدان جهت بود که قبل از اینکه اسیر شود، حضرت فاطمه علیها السلام را در خواب دید و به دست او مسلمان شد، و این جریان داستانی بدین شرح دارد:

او گفت: قبل از آمدن سپاهیان اسلام، در خواب دیدم پیغمبر اسلام صلی الله علیه و آله با حسین علیه السلام به خانه ما آمد و نشست، مرا خواستگاری کرد و برای حسین علیه السلام عقد بست. از خواب که بیدار شدم، دیگر به چیزی جز این جریان نمی اندیشیدم! در شب دوم فاطمه زهرا علیها السلام را دیدم که اسلام را بر من عرضه نمود. من پذیرفتم و مسلمان شدم. حضرت زهرا سلام الله علیها در خواب به من فرمود: پیروزی با مسلمین است و تو به زودی پیش فرزندم حسین علیه السلام خواهی

رفت، بـدون اینکه خطری متوجه تو بشود. از آن وقت تا وقتی وارد مدینه شدم، هیچ ناراحتی متوجه من نشد و دست احدی به من نرسید.

**[ترجمه]

«۲۲»

شا، [الإرشاد]: سَأَلَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ- شَاهْ زَنَانَ بِنْتَ كِسْرَى حِينَ أُسِرَتْ مَا حَفِظْتِ عَنْ أَبِيكِ بَعْدَ وَقْعَهِ الْفِيلِ قَالَتْ حَفِظْتُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ إِذَا غَلَبَ اللَّهُ عَلَى أَمْرٍ ذَلَّتِ الْمَطَامِعُ دُونَهُ وَ إِذَا انْقَضَتِ الْمُدَّهُ كَانَ الْحَتْفُ (۲) فِی

ص: ۱۱

۱- ۱. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه رغم البحث عنه. و سیأتی کذلک بعض الأحادیث، و قد ذکر الحجه المتتبع شیخنا الرازیّ فی الذریعه ج ۷ ص ۱۴۶ انه رأی نسخه بعنوان(الخرائج) فی مکتبه سلطان العلماء و هی تخالف المطبوع. أقول و لعلّ الخرائج المطبوعه فیها نقص و ربما کانت المخطوطه أکمل، و یحتمل أن یکون(یج) رمز الخرائج مصحفا عن(یر) رمز البصائر و الحدیث فیه فی باب ۱۱ ج ۷.

۲- ۲. الحتف الموت و الجمع الحتوف و لم یأت منه فعل، یقال: مات حتف أنفه أی علی فراشه من غیر قتل و لا ضرب و لا غرق و لا حرق، و خص الانف لما یقال: ان روحه تخرج من أنفه، المجمع.

الْحِيلَهِ فَقَالَ علیه السلام مَا أَحْسَنَ مَا قَالَ أَبُوكِ تَذِلُّ الْأُمُورُ لِلْمَقَادِيرِ حَتَّى يَكُونَ الْحَتْفُ فِي التَّدْبِيرِ(۱).

**[ترجمه]ارشاد: امیر المؤمنین علیه السلام از شاه زنان و دختر یزدگرد پس از اسارت پرسید: بعد از داستان فیل چه از پدرت شنیدی و حفظ کردی؟ گفت: شنیدم که می گفت: وقتی خدا کاری را بخواهد بکند، تمام نیروها در برابرش ناتوان و بی اثر می شود و هر گاه مدت منقضی شد، انسان با نیرنگ خود کشته می شود. حضرت فرمود: پدرت چقدر نیکو گفته! چنان جریانها در مقابل مقدرات ناتوانند که مرگ انسان گاهی با حیله و نیرنگ و دوراندیشی خود او پیش می آید. - . ارشاد: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۲۳»

شا، [الإرشاد]: الْإِمَامُ بَعْدَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام ابْنُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیهما السلام وَ كَانَ يُكَنَّى أَيْضاً بِأَبِي الْحَسَنِ وَ أُمُّهُ شَاهْ زَنَانُ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ كِسْرَى وَ يُقَالُ إِنَّ اسْمَهَا شَهْرَبَانُو وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام وَلَّى حُرَيْثَ بْنَ جَابِرٍ جَانِباً مِنَ الْمَشْرِقِ فَبَعَثَ إِلَيْهِ بِنْتَيْ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ فَنَحَلَ ابْنَهُ الْحُسَيْنَ علیه السلام شَاهْ زَنَانَ مِنْهُمَا فَأَوْلَدَهَا زَيْنَ الْعَابِدِينَ علیه السلام وَ نَحَلَ الْأُخْرَى مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَوَلَدَتْ لَهُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ فَهُمَا ابْنَا خَالَهٍ وَ كَانَ مَوْلِدُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام بِالْمَدِينَهِ- سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ فَبَقِيَ مَعَ جَدِّهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام سَنَتَيْنِ وَ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ علیه السلام اثْنَتَيْ عَشْرَهَ سَنَهً وَ مَعَ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام ثَلَاثاً وَ عِشْرِينَ سَنَهً وَ بَعْدَ أَبِيهِ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً وَ تُوُفِّيَ بِالْمَدِينَهِ سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ لَهُ يَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ كَانَ إِمَامَتُهُ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً وَ دُفِنَ بِالْبَقِيعِ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیهما السلام(۲).

**[ترجمه]ارشاد: امام بعد از حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام، پسرش ابومحمد علی بن الحسین زین العابدین علیه السلام است و ابی الحسن نیز کنیه اوست و مادر او شاه زنان دختر یزدگرد بن شهریار خسرو است و گفته شده: اسم او شهربانوست. امیر المؤمنین علیه السلام شخصی به نام حریث بن جابر را فرماندار قسمتی از مشرق نمود؛ او دو دختر یزدگرد را فرستاد و حضرت یکی را به امام حسین علیه السلام و دیگری را به محمد بن ابی بکر بخشید. از شاه زنان، زین العابدین علیه السلام و از دختر دیگر، قاسم بن محمد بن ابی بکر متولد شد و آن دو با هم پسر خاله بودند. محل ولادت امام سجاد علیه السلام در مدینه و در سال ۳۸ هجری بود. آن حضرت دو سال با جدش امیرالمؤمنین علیه السلام بود و دوازده سال با عمویش امام حسن علیه السلام و بیست و سه سال با پدرش امام حسین علیه السلام؛ و سی و چهار سال بعد از پدرش زندگی کرد و سال ۹۵ هجری در مدینه از دنیا رفت و هنگام وفات ۵۷ ساله بود و مدت اماتش سی و چهار سال طول کشید و کنار عمویش امام حسن علیه السلام در بقیع دفن گردید. - . ارشاد: ۱۶۰ -

**[ترجمه]

«۲۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: مَوْلِدُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بِالْمَدِينَهِ- يَوْمَ الْخَمِيسِ فِی النِّصْفِ مِنْ جُمَادَی الْآخِرَهِ وَ يُقَالُ يَوْمَ الْخَمِيسِ لِتِسْعٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ- قَبْلَ وَفَاهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام بِسَنَتَيْنِ وَ قِيلَ سَنَهَ سَبْعٍ وَ قِيلَ سَنَهَ سِتٍّ فَبَقِیَ مَعَ جَدِّهِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام أَرْبَعَ سِنِينَ وَ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ عَشْرَ سِنِينَ وَ مَعَ أَبِيهِ عَشْرَ سِنِينَ وَ يُقَالُ بَقِیَ مَعَ جَدِّهِ سَنَتَيْنِ وَ مَعَ عَمِّهِ اثْنَتَیْ عَشْرَهَ سَنَهً وَ مَعَ أَبِيهِ ثَلَاثَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ أَقَامَ بَعْدَ أَبِيهِ خَمْساً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً وَ تُوُفِّیَ بِالْمَدِينَهِ يَوْمَ السَّبْتِ لِإِحْدَی عَشْرَهَ لَيْلَهً بَقِيَتْ مِنَ الْمُحَرَّمِ أَوْ لِاثْنَتَیْ عَشْرَهَ لَيْلَهً سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ لَهُ يَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ يُقَالُ تِسْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ يُقَالُ

ص: ١٢

١- ١. إرشاد المفيد ص ١۶٠.

٢- ٢. إرشاد المفيد ص ٢۶٩.

أَرْبَعٌ وَ خَمْسُونَ وَ كَانَتْ إِمَامَتُهُ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ كَانَ فِي سِنِي إِمَامَتِهِ بَقِيَّةُ مُلْكِ يَزِيدَ وَ مُلْكُ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَزِيدَ وَ مُلْكُ مَرْوَانَ وَ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ تُوُفِّيَ فِي مُلْكِ الْوَلِيدِ وَ دُفِنَ فِي الْبَقِيعِ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ عليه السلام(1).

وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرِ بْنُ بَابَوَيْهِ: سَمَّهُ الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ أُمُّهُ شَهْرَبَانُوَيْهِ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ الْكِسَرَى وَ يُسَمُّونَهَا أَيْضاً بِشَاهْ زَنَانَ وَ جَهَانْبَانَوَيْهِ وَ سُلَافَةَ وَ خَوْلَةَ وَ قَالُوا هِيَ شَاهْ زَنَانُ بِنْتُ شِيرَوَيْهِ بْنِ كِسْرَى أَبَرْوِيزَ وَ يُقَالُ هِيَ بَرَّةُ بِنْتُ النُّوشَجَانِ وَ الصَّحِيحُ هُوَ الْأَوَّلُ وَ كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام سَمَّاهَا مَرْيَمَ وَ يُقَالُ سَمَّاهَا فَاطِمَةَ وَ كَانَتْ تُدْعَى سَيِّدَةَ النِّسَاءِ(2).

**[ترجمه]مناقب: ولادت حضرت علی بن الحسین در روز پنجشنبه نیمه جمادی الآخر در مدینه بود. گفته شده روز پنجشنبه نهم شعبان سال سی و هشت هجری، دو سال قبل از درگذشت امیر المؤمنین علیه السلام به دنیا آمد. بعضی سال سی و هفت گفته اند و برخی سال سی و شش. در این صورت با جدش امیر المؤمنین چهار سال و با عمویش امام حسن علیه السلام ده سال و با پدر خود نیز ده سال زندگی کرد. بعضی گفته اند: با جدش دو سال و با عموی خود دوازده سال و با پدرش سیزده سال بود. مدت سی و پنج سال بعد از پدر زندگی کرد و در روز شنبه، یازده شب یا دوازده شب از محرم باقی مانده، در سال نود و پنج هجری از دنیا رفت. پنجاه و هفت یا نه سال بود. بعضی پنجاه و چهار سال نیز گفته اند. مدت امامتش سی و چهار سال بود که در زمان امامت آن سرور، یزید و معاویه بن یزید و مروان و عبد الملک حکومت کردند و در زمان ولید از دنیا رفت و در بقیع کنار عموی خود امام حسن علیه السلام دفن گردید. -. مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۰ -

ابو جعفر ابن بابویه می نویسد که عبد الملک آن سرور را مسموم نمود. مادرش شهربانویه دختر یزدگرد بن شهریار خسرو بود و او را شاه زنان و جهان بانویه و سلافه و خوله نیز می نامیدند؛ و گفته اند: او شاه زنان دختر شیرویه بن خسروپرویز بود و گفته شده: او برّه دختر نوشجان بود و صحیح، همان نقل اول است .

امیرالمؤمنین علیه السلام او را مریم نامید و گفته شده او را فاطمه نامید و سیده زنان نیز می گفتند. -. مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۵»

کا، الکافی: وُلِدَ علیه السلام فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ وَ قُبِضَ فِي سَنَةِ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ وَ لَهُ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً وَ أُمُّهُ سَلَامَةُ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ بْنِ شِيرَوَيْهِ بْنِ كِسْرَى أَبَرْوِيزَ(3).

**[ترجمه]کافی: در سال ۳۸ متولد و در سال ۹۵ در سن پنجاه و هفت سالگی از دنیا رفت. مادرش سلامه دختر یزدگرد، پسر شهریار پسر شیرویه پسر خسروپرویز بود. -. کافی ۱ : ۴۶۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ضه: كَانَ مَوْلِدُهُ عليه السلام يَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ يُقَالُ يَوْمَ الْخَمِيسِ لِتِسْعٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ(۴)

وَ يُقَالُ سَنَهَ سَبْعٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ يُقَالُ سَنَهَ سِتٍّ وَ ثَلَاثِينَ.

**[ترجمه]روضه الواعظين: ولادت حضرت در روز جمعه بود و گفته شده: روز پنج شنبه نهم شعبان سال سى و هشت هجرى بود و گفته شده: سال سى و هفت و گفته شده: سال سى و شش هجرى بوده است.

**[ترجمه]

«۲۷»

عم، [إعلام الورى]: وُلِدَ عليه السلام بِالْمَدِينَهِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ يُقَالُ يَوْمَ الْخَمِيسِ فِي النِّصْفِ مِنْ جُمَادَى الْآخِرَهِ وَ قِيلَ لِتِسْعٍ خَلَوْنَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ قِيلَ سَنَهَ سِتٍّ وَ ثَلَاثِينَ وَ قِيلَ سَنَهَ سَبْعٍ وَ ثَلَاثِينَ وَ اسْمُ أُمِّهِ شَهْزَنَانُ وَ قِيلَ شَهْرَبَانُوَيْهِ (۵).

ص: ۱۳

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۱۰.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۳ ص ۳۱۱.

۳- ۳. الكافى ج ۱ ص ۴۶۶ و فى آخره: و كان يزد جرد آخر ملوك الفرس.

۴- ۴. روضه الواعظين ص ۱۷۶ إلى هنا الموجود من الحديث، و لم يذكر الترديد من القولين الآتيين.

۵- ۵. إعلام الورى ص ۱۵.

**[ترجمه]اعلام الوری: حضرت سجاد علیه السلام در روز جمعه در مدینه متولد شد و گفته شده، روز پنج شنبه نیمه جمادی الآخر و گفته شده: نهم شعبان سال سی و هشت هجری و سال سی و شش و سی و هفت نیز گفته شده و نام مادرش شاه زنان بوده و شهربانویه نیز گفته شده است. - . اعلام الوری: ۱۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

کف، [المصباح] للکفعمی: فِی نِصْفِ جُمَادَی الْأُولَی کَانَ مَوْلِدُ السَّجَّادِ علیه السلام(۱) وَ ذَکَرَ فِی اللَّوْحِ الَّذِی وَضَعَهُ أَنَّهُ علیه السلام وُلِدَ یَوْمَ الْأَحَدِ خَامِسَ شَعْبَانَ لِثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ.

**[ترجمه]مصباح کفعمی: میلاد امام سجاد علیه السلام در نیمه جمادی الاولی بود. - . مصباح کفعمی: ۵۱۱ -

و حضرت در لوحی که وضع نمود، فرموده که در روز یک شنبه پنجم شعبان سال سی و هشت متولد شده است.

**[ترجمه]

أقول

و فی تاریخ الغفاری أنه علیه السلام ولد یوم الجمعه منتصف شهر جمادی الثانیه.

**[ترجمه]در کتاب تاریخ الغفاری آمده که حضرت در روز جمعه نیمه جمادی الثانیه متولد شد.

**[ترجمه]

«۲۹»

الْفُصُولُ الْمُهِمَّهُ: وُلِدَ بِالْمَدِینَهِ نَهَارَ الْخَمِیسِ الْخَامِسَ مِنْ شَعْبَانَ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ کُنْیَتُهُ أَبُو الْحَسَنِ وَ قِیلَ أَبُو بَکْرٍ وَ لَهُ أَلْقَابٌ کَثِیرَهٌ أَشْهَرُهَا زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ وَ الزَّکِیُّ وَ الْأَمِینُ وَ ذُو الثَّفِنَاتِ صِفَتُهُ أَسْمَرُ قَصِیرٌ دَقِیقٌ نَقْشُ خَاتَمِهِ وَ ما تَوْفِیقِی إِلَّا بِاللَّهِ (۲).

**[ترجمه]الفصول المهمه: حضرت ظهر روز پنج شنبه، پنجم شعبان سال سی و هشت در مدینه متولد شد. کنیه اش ابوالحسن بود و ابوبکر نیز گفته شده و القاب فراوانی دارد که مشهورترین آن زین العابدین و سید العابدین و زکیّ و امین و ذوالثفنات بود و وصف جسمش گندم گون و کوتاه و لاغر بود و نقش انگشتریش «ما توفیقی الا بالله» یعنی توفیق من به دست خداست بود. - . الفصول المهمه: ۸۱ -

**[ترجمه]

«۳۰»

مصبا، [المصباحین]: فِی النِّصْفِ مِنْ جُمَادَی الْأُولَی سَنَهَ سِتٍّ وَ ثَلَاثِینَ کَانَ مَوْلِدُ أَبِی مُحَمَّدٍ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۳).

**[ترجمه]مصباحین: در نیمه جمادی الاولی سال سی و شش، ابو محمد علی بن الحسین علیهما السلام متولد شد. - . مصباح کفعمی: ۵۱۱ -

**[ترجمه]

«۳۱»

د، [العدد القویه] قل، [إقبال الأعمال] بِإِسْنَادِنَا إِلَی الْمُفِیدِ فِی کِتَابِ حَدَائِقِ الرِّیَاضِ: النِّصْفُ مِنْ جُمَادَی الْأُولَی سَنَهٍ سِتٍّ وَ ثَلَاثِینَ کَانَ مَوْلِدَ أَبِی مُحَمَّدٍ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۴).

**[ترجمه]عدد، اقبال الاعمال: به اسناد ما به شیخ مفید در کتاب حدائق الریاض، میلاد ابو محمد علی بن الحسین علیهما السلام، در نیمه جمادی الاولی سال سی و شش بود. - . اقبال الاعمال: ۹۵ -

**[ترجمه]

«۳۲»

الدُّرُوسُ،: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ یَوْمَ الْأَحَدِ خَامِسَ شَعْبَانَ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ وَ قُبِضَ بِهَا یَوْمَ السَّبْتِ ثَانِیَ عَشَرَ الْمُحَرَّمِ سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِینَ عَنْ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ سَنَهً وَ أُمُّهُ شَاهْ زَنَانُ بِنْتُ شِیرَوَیْهِ بْنِ کِسْرَی أَبَرْوِیزَ وَ قِیلَ ابْنَهُ یَزْدَجَرْدَ(۵).

ص: ۱۴

۱- ۱. مصباح المتهجد للشیخ الطوسیّ ص ۵۵۴ طبع سنه ۱۳۴۸ و مصباح الکفعمیّ ص ۵۱۱ طبع ایران سنه ۱۳۲۱.

۲- ۲. الفصول المهمه لابن الصباغ المالکی ص ۱۸۷ طبع النجف بتفاوت فیه، و فی المصدر: کنیته علیه السلام المشهور أبو الحسن، و قیل أبو محمّد و قیل أبو بکر.

۳- ۳. مصباح الکفعمیّ ص ۵۱۱.

۴- ۴. الإقبال ص ۹۵ طبع ایران سنه ۱۳۱۴.

۵- ۵. کتاب الدروس للشهید رحمه الله فی کتاب المزار، طبع سنه ۱۲۶۹ بایران.

**[ترجمه]دروس: حضرت سجاد علیه السلام روز یک شنبه پنجم شعبان سال سی و هشت در مدینه متولد و روز شنبه دوازدهم محرم سال نود و پنج در سن پنجاه و هفت سالگی از دنیا رفت و مادر او شاه زنان دختر شیرویه پسر خسرو پرویز بود و گفته شده او دختر یزدگرد بود.

**[ترجمه]

«۳۳»

د، [العدد القویه] فِی کِتَابِ الدُّرِّ: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ کَذَا فِی کِتَابِ مَوَالِیدِ الْأَئِمَّهِ- قَبْلَ وَفَاهِ جَدِّهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام بِسَنَتَیْنِ وَ فِی رِوَایَهٍ أُخْرَی بِسِتِّ سِنِینَ.

فِی کِتَابِ الذَّخِیرَهِ: مَوْلِدُهُ سَنَهَ سِتٍّ وَ ثَلَاثِینَ وَ قِیلَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ وَ قِیلَ وُلِدَ یَوْمَ الْخَمِیسِ ثَامِنَ شَعْبَانَ وَ قِیلَ سَابِعَهُ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ بِالْمَدِینَهِ فِی خِلَافَهِ جَدِّهِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام.

فِی کِتَابِ التَّذْکِرَهِ: وُلِدَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیهما السلام سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِینَ وَ أُمُّهُ شَاهْ زَنَانُ بِنْتُ مَلِکِ قَاشَانَ وَ قِیلَ بِنْتُ کِسْرَی یَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِیَارَ وَ یُقَالُ اسْمُهَا شَهْرَبَانُوَیْهِ.

وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَرِیرِ بْنِ رُسْتُمَ الطَّبَرِیُّ (۱) لَیْسَ التَّارِیخِیَّ: لَمَّا وَرَدَ سَبْیُ الْفُرْسِ إِلَی الْمَدِینَهِ أَرَادَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَیْعَ النِّسَاءِ وَ أَنْ یَجْعَلَ الرِّجَالَ عَبِیداً(۲)

فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ أَکْرِمُوا کَرِیمَ کُلِّ قَوْمٍ فَقَالَ عُمَرُ قَدْ سَمِعْتُهُ یَقُولُ إِذَا أَتَاکُمْ کَرِیمُ قَوْمٍ فَأَکْرِمُوهُ وَ إِنْ خَالَفَکُمْ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام(۳) هَؤُلَاءِ قَوْمٌ قَدْ أَلْقَوْا إِلَیْکُمُ السَّلَمَ وَ رَغِبُوا فِی الْإِسْلَامِ وَ لَا بُدَّ أَنْ یَکُونَ لِی فِیهِمْ ذُرِّیَّهٌ وَ أَنَا أُشْهِدُ اللَّهَ وَ أُشْهِدُکُمْ أَنِّی قَدْ أَعْتَقْتُ نَصِیبِی مِنْهُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقَالَ جَمِیعُ بَنِی هَاشِمٍ قَدْ وَهَبْنَا حَقَّنَا أَیْضاً لَکَ فَقَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ أَنِّی قَدْ أَعْتَقْتُ مَا وَهَبُوا لِی لِوَجْهِ اللَّهِ- فَقَالَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ وَ قَدْ وَهَبْنَا حَقَّنَا لَکَ یَا أَخَا رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ أَنَّهُمْ قَدْ وَهَبُوا لِی حَقَّهُمْ وَ قَبِلْتُهُ وَ أُشْهِدُکَ أَنِّی قَدْ أَعْتَقْتُهُمْ لِوَجْهِکَ فَقَالَ عُمَرُ لِمَ نَقَضْتَ عَلَیَّ عَزْمِی فِی الْأَعَاجِمِ وَ مَا الَّذِی رَغَّبَکَ عَنْ رَأْیِی فِیهِمْ فَأَعَادَ عَلَیْهِ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِی إِکْرَامِ الْکُرَمَاءِ(۴)

۱- ۱. فی کتابه دلائل الإمامه ص ۸۱ طبع النجف.

۲- ۲. فی المصدر السابق: عبیدا للعرب و أن یرسم علیهم أن یحملوا العلیل و الضعیف و الشیخ الکبیر فی الطواف علی ظهورهم حول الکعبه، فقال أمیر المؤمنین علیه السلام: الخ.

۳- ۳. فی المصدر السابق: فمن أین لک أن تفعل یقوم کرماء ما ذکرت، ان هؤلاء إلخ.

۴- ۴. فی المصدر السابق: ما قال رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله فی الحدیث، و ما هم علیه من الرغبه فی الإسلام.

فَقَالَ عُمَرُ قَدْ وَهَبْتُ لِلَّهِ وَ لَکَ یَا أَبَا الْحَسَنِ مَا یَخُصُّنِی وَ سَائِرَ مَا لَمْ یُوهَبْ لَکَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام اللَّهُمَّ اشْهَدْ عَلَی مَا قَالُوهُ وَ عَلَی عِتْقِی إِیَّاهُمْ فَرَغِبَ جَمَاعَهٌ مِنْ قُرَیْشٍ فِی أَنْ یَسْتَنْکِحُوا النِّسَاءَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام هُنَّ لَا یُکْرَهْنَ عَلَی ذَلِکَ وَ لَکِنْ یُخَیَّرْنَ مَا اخْتَرْنَهُ عُمِلَ بِهِ فَأَشَارَ جَمَاعَهٌ إِلَی شَهْرَبَانُوَیْهِ بِنْتِ کِسْرَی فَخُیِّرَتْ وَ خُوطِبَتْ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ وَ الْجَمْعُ حُضُورٌ فَقِیلَ لَهَا مَنْ تَخْتَارِینَ مِنْ خُطَّابِکِ وَ هَلْ أَنْتِ مِمَّنْ تُرِیدِینَ بَعْلًا فَسَکَتَتْ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَدْ أَرَادَتْ وَ بَقِیَ الِاخْتِیَارُ فَقَالَ عُمَرُ وَ مَا عِلْمُکَ بِإِرَادَتِهَا الْبَعْلَ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ إِذَا أَتَتْهُ کَرِیمَهُ قَوْمٍ لَا وَلِیَّ لَهَا وَ قَدْ خُطِبَتْ یَأْمُرُ أَنْ یُقَالَ لَهَا أَنْتِ رَاضِیَهٌ بِالْبَعْلِ فَإِنِ اسْتَحْیَتْ وَ سَکَتَتْ جَعَلَ إِذْنَهَا صُمَاتَهَا وَ أَمَرَ بِتَزْوِیجِهَا وَ إِنْ قَالَتْ لَا لَمْ یُکْرِهْهَا عَلَی مَا تَخْتَارُهُ وَ إِنَّ شَهْرَبَانُوَیْهِ أُرِیَتِ الْخُطَّابَ فَأَوْمَأَتْ بِیَدِهَا وَ اخْتَارَتِ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام فَأُعِیدَ الْقَوْلُ عَلَیْهَا فِی التَّخْیِیرِ فَأَشَارَتْ بِیَدِهَا وَ قَالَتْ هَذَا إِنْ کُنْتُ مُخَیَّرَهً وَ جَعَلَتْ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَلِیَّهَا وَ تَکَلَّمَ حُذَیْفَهُ بِالْخِطْبَهِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام مَا اسْمُکِ فَقَالَتْ شَاهْ زَنَانُ بِنْتُ کِسْرَی قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام أَنْتِ شَهْرَبَانُوَیْهِ وَ أُخْتُکِ مُرْوَارِیدُ بِنْتُ کِسْرَی قَالَتْ آرِیه قَالَ الْمُبَرِّدُ کَانَ اسْمُ أُمِّ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام سُلَافَهَ مِنْ وُلْدِ یَزْدَجَرْدَ مَعْرُوفَهَ النَّسَبِ مِنْ خَیْرَاتِ النِّسَاءِ وَ قِیلَ خَوْلَهُ وَ لَقَبُهُ علیه السلام ذُو الثَّفِنَاتِ وَ الْخَالِصُ وَ الزَّاهِدُ وَ الْخَاشِعُ وَ الْبَکَّاءُ وَ الْمُتَهَجِّدُ وَ الرُّهْبَانِیُّ وَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ وَ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ وَ السَّجَّادُ وَ کُنْیَتُهُ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ أَبُو الْحَسَنِ بَابُهُ یَحْیَی ابْنُ أُمِّ الطَّوِیلِ الْمَدْفُونُ بِوَاسِطٍ قَتَلَهُ الْحَجَّاجُ لَعَنَهُ اللَّهُ (۱).

۱- ۱. الکامل للمبرد ج ۲ ص ۹۳ طبع محمّد علی صبیح بمصر سنه ۱۳۴۷ ه.

**[ترجمه]عـدد: در کتاب الـدرّ آمـده: حضـرت در سال سـی و هشت هجری در مدینه متولد شد و در کتاب موالید الائمه نیز همین آمده و نوشـته است، دو سال قبل از وفات جدش امیرالمؤمنین علیه السـلام، و در روایت دیگری شـش سال قبل از وفات حضرت متولد شده است.

در کتاب الـذخیره، ولادتش در سال سـی و شـش و گفته شده سـی و هشت هجری بوده؛ و گفته شده حضـرت روز پنج شـنبه هشـتم شـعبان، و هفتم نیز گفته شـده، در سال سـی و هشت هجری در مدینه و در ایام خلافت جدش امیرالمؤمنین علیه السـلام متولد شد.

در کتاب التـذکره آمده: علی بن الحسـین زین العابدین علیه السـلام در سال سـی و هشت هجری متولد شد و مادرش شاه زنان دختر شاه کاشان بوده؛ و گفته شده دختر خسرو یزدگرد بن شهریار بوده؛ و گفته شده نام ایشان شهربانویه بوده است.

– ابو جعفر محمـد بن جریر طبری صـاحب کتـاب دلائـل الامامه – و نه طبری مورخ – می نویسـد: همین که اسـیران ایران وارد مدینه شدند، عمر تصـمیم داشت زنان را بفروشد و مردان را به عنوان برده بگیرد. امیر المؤمنین علیه السـلام به او فرمود: پیغمبر صلی الله علیـه و آلـه فرمـوده اسـت: افراد برجسـته هر قـوم و ملت را گرامی بداریـد. عمر گفت: این مطلب را شـنیده ام که می فرمود: هر گاه فرد با شخصـیت یک طائفه ای پیش شـما آمـد او را احترام کنیـد، گرچه مخالف شـما باشـد. امیر المؤمنین علیه السـلام فرمود: اینها گروهی هستند که تسلیم شمایند و علاقه به اسلام دارند و من از نژاد اینها فرزندانی خواهم داشت. من شما و خـدا را گواه می گیرم که سـهم خود را از اینها در راه خـدای تعالی آزاد نمودم! تمام بنی هاشم فریاد برداشـتند، ما نیز سـهم خود را به شـما بخشـیدیم! باز فرمود: خدایا شاهد باش، من آنچه به من بخشیدند را در راه خدا آزاد نمودم. مهاجر و انصار نیز گفتند: ای برادر رسول خدا! ما نیز حق خود را به تو بخشـیدیم. فرمود: بار خدایا! شاهد باش! اینها حق خود را به من بخشـیدند و من قبـول کردم و تـو را گـواه می گیرم که سـهم آنهـا را در راه تـو آزاد نمودم. عمر گفت: چرا بـا تصـمیم من در مورد این اسـیران مخالفت کردی و چه باعث شد که بر خلاف رای من در مورد آنان عمل کردی؟ حضرت دوباره فرمایش پیغمبر صلی الله علیه و آله را در باره احترام افراد با شخصیت برای عمر تکرار کرد. عمر گفت: یا ابا الحسن! من سهم خود و سهم اشخاصی که نبخشیده اند را به تو و خدا می بخشم؛ علی علیه السلام عرض کرد: خدایا! تو شاهد باش بر آنچه گفتند و بر اینکه من آنها را آزاد کردم. گروهی از قریش به ازدواج آن بـانوان علاـقه داشـتند، امیر المؤمنین علیه السـلام فرمود: نبایـد آنهـا را به ازدواج مجبور کرد، اختیـار را به خودشـان بدهیـد، هر کس را که خواسـتند انتخاب می کننـد. گروهی اشاره به شـهربانو دختر خسـرو نموده و اختیار انتخاب را به او دادند و از پشت پرده او را خواسـتگاری کردند. در حالی که همه حاضـر بودند؛ به او گفته شد: از میان کسانی که از تو خواسـتگاری کرده اند، کدام را انتخاب می کنی؟ آیا علاقه به داشـتن شوهر داری؟ سکوت کرد. امیر المؤمنین علیه السـلام فرمود: به شوهر علاقه دارد ولی بایـد منتظر بود تا چه کسـی را انتخاب کنـد؛ عمر گفت: از کجا فهمیدی تصمیم به شوهر گرفته است؟ فرمود: هر گاه بانوی با شخصیتی از یک طائفه بدون سرپرست خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله می رسـید، وقتی از او خواسـتگاری می شـد، دسـتور می داد به او بگوینـد: تو به شوهر تمایل داری؟ اگر خجالت می کشـید و سکوت می کرد، همین سکوتش را دلیل اجازه اش قرار می داد و دستور ازدواجش را صادر می کرد. اگر می گفت: نه، اجبار بر پذیرش او نمی کرد. خواسـتگاران در مقابل شـهربانو ایسـتادند. پس با دست اشاره به حسین بن علی علیهما السلام کرد. باز برای مرتبه دوم از او تقاضـای انتخاب کردنـد، این مرتبه نیز اشاره به حسـین بن علی علیهما السـلام کرده و گفت: اگر اختیار با

من است، همین شخص و امیر المؤمنین علیه السلام را ولی خود قرار داد و حذیفه نیز خطبه عقد را خواند. امیر المؤمنین علیه السلام به او فرمود: اسمت چیست؟ گفت: شاه زنان دختر کسری! فرمود: تو شهربانویی و خواهرت مروارید دختر کسری است؟ گفت: آری صحیح است. - . دلائل الامامه: ۸۱ -

- مبرد می گوید: نام مادر علی بن الحسین علیهما السلام سلافه دختر یزدگرد و زنی نام آشنا و از بانوان نیک بود و خوله نیز گفته شده است. لقب ایشان ذوالثفنات و خالص و زاهد و خاشع و بکّاء و متهجد و رهبانی و زین العابدین و سیدالعابدین و سجاد بود و کنیه اش ابومحمد و ابوالحسن بود. دربان او یحیی بن ام طویل بود که در واسط دفن شد و حجاج بن یوسف لعنه الله او را کشت. - . الکامل ۲ : ۹۳ -

**[ترجمه]

باب ۲ النصوص على الخصوص على إمامته و الوصيه إليه و أنه دفع إليه الكتب و السلاح و غيرها و فيه بعض الدلائل و النكت

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِيدِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنِ الْمُثَنَّى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: سَأَلْتُ الصَّادِقَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍعليهما السلام عَنْ خَاتَمِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام إِلَى مَنْ صَارَ وَ ذَكَرْتُ لَهُ أَنِّي سَمِعْتُ أَنَّهُ أُخِذَ مِنْ إِصْبَعِهِ فِيمَا أُخِذَ قَالَ عليه السلام لَيْسَ كَمَا قَالُوا إِنَّ الْحُسَيْنَ عليه السلام أَوْصَى إِلَى ابْنِهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ جَعَلَ خَاتَمَهُ فِي إِصْبَعِهِ وَ فَوَّضَ إِلَيْهِ أَمْرَهُ كَمَا فَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ فَعَلَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ بِالْحَسَنِ عليه السلام وَ فَعَلَهُ الْحَسَنُ بِالْحُسَيْنِ عليه السلام ثُمَّ صَارَ ذَلِكَ الْخَاتَمُ إِلَى أَبِي عليه السلام بَعْدَ أَبِيهِ وَ مِنْهُ صَارَ إِلَيَّ فَهُوَ عِنْدِي وَ إِنِّي لَأَلْبَسُهُ كُلَّ جُمُعَةٍ وَ أُصَلِّي فِيهِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ فَدَخَلْتُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَ هُوَ يُصَلِّي فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ مَدَّ إِلَيَّ يَدَهُ فَرَأَيْتُ فِي إِصْبَعِهِ خَاتَماً نَقْشُهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عُدَّةٌ لِلِقَاءِ اللَّهِ فَقَالَ هَذَا خَاتَمُ جَدِّي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: محمد بن مسلم می گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم، انگشتری حضرت حسین علیه السلام به که رسید؟ شنیده ام در بین چیزهایی که از آن حضرت گرفتند، انگشتر را هم از انگشت آن جناب بیرون آورده اند! فرمود: آن طور که گفته اند نیست. حضرت حسین علیه السلام به فرزندش علی بن الحسین علیهما السلام وصیت نمود و انگشتری خود را به انگشت او نمود؛ همان کاری که پیغمبر صلی الله علیه و آله نسبت به امیر المؤمنین علیه السلام نمود و امیر المؤمنین علیه السلام نسبت به امام حسن علیه السلام انجام داد و حضرت امام حسن نسبت به امام حسین علیهما السلام. این انگشتر به پدرم بعد از پدرش رسید و از او به من رسید و اکنون در اختیار من است که هر جمعه به دست می کنم و با آن نماز می خوانم. محمد بن مسلم گفت: روز جمعه در حال نماز، خدمت آن جناب رسیدم؛ پس از پایان نماز دستش را به جانب من دراز کرد! دیدم انگشتری در دست دارد که نقش نگین آن «لا اله الا الله عده للقاء الله» بود یعنی معبودی جز خدا نیست و این جمله توشه ملاقات با اوست؛ حضرت فرمود: این انگشتر جدم ابی عبد الله الحسین بن علی علیهما السلام است. - . امالی

صدوق: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۲»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَيْنَ علیه السلام لَمَّا حَضَرَهُ الَّذِی حَضَرَهُ دَعَا ابْنَتَهُ الْكُبْرَى فَاطِمَةَ فَدَفَعَ إِلَيْهَا كِتَاباً مَلْفُوفاً وَ وَصِيَّةً ظَاهِرَةً وَ وَصِيَّةً بَاطِنَةً وَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ مَبْطُوناً لَا يَرَوْنَ إِلَّا أَنَّهُ لِمَا بِهِ فَدَفَعَتْ فَاطِمَةُ الْكِتَابَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ثُمَّ صَارَ ذَلِكَ الْكِتَابُ إِلَيْنَا فَقُلْتُ فَمَا فِی ذَلِكَ الْكِتَابِ فَقَالَ فِيهِ وَ اللَّهِ جَمِيعُ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ وُلْدُ آدَمَ إِلَى أَنْ تَفْنَى الدُّنْيَا(۲).

ص: ۱۷

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۱۴۴.

۲- ۲. بصائر الدرجات فی الباب الثالث عشر من الجزء الثالث.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حضرت باقر علیه السلام فرمود: وقتی شهادت حضرت حسین علیه السلام نزدیک شد، دختر بزرگ خود فاطمه را خواست و نامه ای پیچیده به او داد و یک وصیت آشکارا و یک وصیت مخفی نمود. حضرت علی بن الحسین علیهما السلام مبتلاـ به بیماری اسهال بود و بانوان حرم به شدت او را ناراحت می دیدند. فاطمه نامه را به علی بن الحسین علیهما السلام واگذار کرد و سپس آن نامه به ما رسید. عرض کردم: در آن نامه چه بود؟ فرمود: به خدا سوگند، آنچه تا آخر دنیا مورد احتیاج بنی آدم است در آن بود. - . بصائر الدرجات: ۱۴۸ -

**[ترجمه]

«۳»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ رِبْعِیٍّ عَنِ الْفُضَیْلِ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَمَّا تَوَجَّهَ الْحُسَیْنُ علیه السلام إِلَی الْعِرَاقِ دَفَعَ إِلَی أُمِّ سَلَمَهَ زَوْجِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله الْوَصِیَّهَ وَ الْکُتُبَ وَ غَیْرَ ذَلِکَ وَ قَالَ لَهَا إِذَا أَتَاکِ أَکْبَرُ وُلْدِی فَادْفَعِی إِلَیْهِ مَا دَفَعْتُ إِلَیْکِ فَلَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام أَتَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ أُمَّ سَلَمَهَ فَدَفَعَتْ إِلَیْهِ کُلَّ شَیْ ءٍ أَعْطَاهَا الْحُسَیْنُ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]غیبت طوسی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: هنگامی که حضرت حسین علیه السلام اراده سفر عراق داشت، وصیت نامه و نامه های خود و چیزهای دیگر را در اختیار ام سلمه همسر پیامبر صلی الله علیه و آله گذاشت و به او فرمود: هر وقت بزرگترین فرزندم پیش تو آمد، آنچه به تو دادم در اختیارش بگذار. پس از شهادت حضرت حسین علیه السلام، علی بن الحسین علیهما السلام پیش ام سلمه آمد و ایشان آنچه حضرت حسین علیه السلام به او سپرده بود را در اختیارش گذاشت. - . غیبت طوسی: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: الدَّلِیلُ عَلَی إِمَامَتِهِ علیه السلام مَا ثَبَتَ أَنَّ الْإِمَامَ یَجِبُ أَنْ یَکُونَ مَنْصُوصاً عَلَیْهِ فَکُلُّ مَنْ قَالَ بِذَلِکَ قَطَعَ عَلَی إِمَامَتِهِ وَ إِذَا ثَبَتَ أَنَّ الْإِمَامَ لَا بُدَّ أَنْ یَکُونَ مَعْصُوماً یَقْطَعُ عَلَی أَنَّ الْإِمَامَ بَعْدَ الْحُسَیْنِ ابْنُهُ عَلِیٌّ علیه السلام لِأَنَّ کُلَّ مَنِ ادُّعِیَتْ إِمَامَتُهُ بَعْدَهُ مِنْ بَنِی أُمَیَّهَ وَ الْخَوَارِجِ اتَّفَقُوا عَلَی نَفْیِ الْقَطْعِ عَلَی عِصْمَتِهِ وَ أَمَّا الْکَیْسَانِیَّهُ وَ إِنْ قَالُوا بِالنَّصِّ فَلَمْ یَقُولُوا بِالنَّصِّ صَرِیحاً وَ وَجَدْنَا وُلْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام الْیَوْمَ عَلَی حَدَاثَهِ عَصْرِهِ وَ قُرْبِ مِیلَادِهِ أَکْثَرَ عَدَداً مِنْ قَبَائِلَ جَاهِلِیَّهٍ وَ عَمَائِرَ قَدِیمَهٍ(۲)

حَتَّی طَبَقُوا الْأَرْضَ وَ مَلَئُوا الْبِلَادَ وَ بَلَغُوا الْأَطْرَافَ فَعَلِمْنَا أَنَّ ذَلِکَ مِنْ دَلَائِلِهِ (۳).

**[ترجمه]مناقب: دلیل بر امامت حضرت زین العابدین علیه السلام این است که لازم است به امامت امام تصریح شود، هر کس معتقد به این شرط است، به امامت آن جناب یقین دارد؛ زیرا به امامت علی بن الحسین علیهما السلام تصریح شده. در

ضمن وقتی ثابت شد که باید امام معصوم باشد، انسان به امامت زین العابدین علیه السلام پس از حضرت حسین علیهما السلام یقین می کند؛ زیرا همه اتفاق دارند، کسانی از بنی امیه و خوارج که مدعی امامت شده اند، عصمت آنها ثابت نیست. کیسانی مذهبان گرچه معتقد به تصریح هستند، ولی تصریح آشکار را لازم نمی شمارند.

و ما امروز می بینیم، فرزندان زین العابدین علیه السلام با اینکه چیزی از زمان آن جناب نگذشته، بیشتر از جمعیت قبائل جاهلیت شده اند و تعداد آنها از طایفه های بزرگ بیشتر است به طوری که روی زمین را پر کرده اند؛ این نیز از دلائل امامت آن جناب است. - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۵»

عم، [إعلام الوری] الْكُلَيْنِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ يُونُسَ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَيْنَ علیه السلام لَمَّا حَضَرَهُ الَّذِي حَضَرَهُ دَعَا ابْنَتَهُ فَاطِمَةَ الْكُبْرَى فَدَفَعَ إِلَيْهَا كِتَاباً مَلْفُوفاً وَ وَصِيَّةً ظَاهِرَةً وَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ مَرِيضاً لَا يَرَوْنَ أَنَّهُ يَبْقَى بَعْدَهُ فَلَمَّا قُتِلَ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ رَجَعَ أَهْلُ بَيْتِهِ إِلَى الْمَدِينَهِ دَفَعَتْ فَاطِمَةُ الْكِتَابَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ثُمَّ صَارَ ذَلِكَ الْكِتَابُ وَ اللَّهِ إِلَيْنَا يَا زِيَادُ(۴).

ص: ۱۸

۱- ۱. غیبه الشیخ الطوسیّ ص ۱۲۸ طبع تبریز سنه ۱۳۲۳ ه.

۲- ۲. العمائر: جمع عمیره: البطن من القبائل، و قیل، حی عظیم یطیق الانفراد و فی النسخه« غمائر» و هو تصحیف(ب).

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۲۷۵.

۴- ۴. إعلام الوری ص ۱۵۲ و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۳۰۳ بزیاده فی آخره.

**[ترجمه]اعلام الوری: ابی الجارود می گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: وقتی نزدیک شهادت حضرت حسین علیه السلام شد، دختر بزرگ خود فاطمه را خواست و نامه ای پیچیده و یک وصیت آشکارا به او داد. حضرت علی بن الحسین علیهما السلام بیمار بود و بانوان حرم احتمال زنده ماندن حضرت را بعد از پدر نمی دادند. وقتی امام حسین علیه السلام کشته شد و اهل بیت ایشان به مدینه برگشتند، فاطمه نامه را به علی بن الحسین علیهما السلام داد. ای زیاد! به خدا قسم، این کتاب بعداً به ما رسید. - . اعلام الوری: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۶»

وَ عَنْهُ، عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ عَمِيرَهَ عَنْ أَبِی بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ الْحُسَيْنَ علیه السلام لَمَّا سَارَ إِلَی الْعِرَاقِ اسْتَوْدَعَ أُمَّ سَلَمَهَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا الْكُتُبَ وَ الْوَصِيَّهَ فَلَمَّا رَجَعَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ دَفَعَتْهَا إِلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]از همان کتاب نقل می شود که امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی حسین علیه السلام رهسپار عراق شد، نامه ها و وصایا را به امانت نزد ام سلمه رضی الله عنها سپرد. وقتی علی بن الحسین علیهما السلام برگشت، ام سلمه آنها را تحویل حضرت داد. - . اعلام الوری: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ الْحَضْرَمِيِّ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۳۰۸ -

**[ترجمه]

«۸»

نص، [كفايه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ وَهْبَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ الشَّرْقِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْأَزْهَرِ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَهَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام إِذْ دَخَلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ الْأَصْغَرُ فَدَعَاهُ الْحُسَيْنُ علیه السلام وَ ضَمَّهُ إِلَيْهِ ضَمّاً وَ قَبَّلَ مَا بَيْنَ عَيْنَيْهِ ثُمَّ قَالَ بِأَبِی أَنْتَ مَا أَطْيَبَ رِيحَكَ وَ أَحْسَنَ خَلْقَكَ فَتَدَاخَلَنِی مِنْ ذَلِكَ فَقُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ كَانَ مَا نَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ نَرَاهُ فِيكَ فَإِلَی مَنْ قَالَ عَلِيٍّ ابْنِی هَذَا هُوَ الْإِمَامُ أَبُو الْأَئِمَّهِ قُلْتُ يَا مَوْلَایَ هُوَ صَغِيرُ السِّنِّ قَالَ نَعَمْ إِنَّ ابْنَهُ مُحَمَّدٌ يُؤْتَمُّ بِهِ وَ هُوَ ابْنُ تِسْعِ سِنِينَ ثُمَّ يُطْرِقُ قَالَ ثُمَّ يَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً(۳).

**[ترجمه]کفایه الاثر: عبید الله بن عبد الله بن عتبه می گوید: خدمت حضرت امام حسین علیه السلام بودم که علی بن الحسین علیهما السلام وارد شد. حضرت او را پیش خواند و محکم در آغوش گرفته و پیشانی اش را بوسید و سپس فرمود: پدرم فدایت باد! چقدر خوشبو و خوش خلقی! از این سخن مرا در دل خطوری رسید؛ عرض کردم: یا ابن رسول الله! پدر و مادرم فدایت باد! پناه بر خدا! اگر پیش آمدی شد که ما هرگز آن روز را نبینیم، باید از که پیروی کنیم؟ فرمود: همین پسرم علی! او امام و پدر امامان است. عرض کردم: هنوز سنی ندارد و کوچک است. فرمود: بله. پسرش محمد در نه سالگی شایستگی پیشوایی دارد. سپس مدتی سکوت کرد و فرمود: آنگاه دریای دانش را می شکافد. - . کفایه الاثر: ۳۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

کون علی الإمام أصغر لا یخلو من منافره لأکثر الأخبار الداله علی أنه علیه السلام کان أکبر من الشهید رضی الله عنه قوله علیه السلام إن ابنه محمد أی لیس بصغیر و له الآن ولد مسمی بمحمد یؤتم به و هو ابن تسع سنین بیان لحال الابن و المراد به الائتمام به قبل الإمامه و لعله إشاره إلی قصه جابر کما سیأتی.

ثم یطرق أی یسکت و لا یتکلم حتی یصیر إماما و بعده یبقر العلم بقرا.

**[ترجمه]این که امام سجاد علیه السلام کم سن بود، با اخبار بسیاری که دلالت می کند امام چهارم از علی (اکبر) شهید رضی الله عنه بزرگ تر بود، منافات دارد! عبارت ان ابنه محمد دال بر این است که حضرت سجاد علیه السلام کودک نیست و الآن فرزندی دارد به نام محمد که به او اقتدا می شود. عبارت در حالی که نه سال دارد، بیان حال برای امام باقرعلیه السلام است و مقصود آن است که قبل از امامت شایستگی پیشوایی دارد و شاید اشاره به قصه جابر داشته باشد، چنانچه خواهد آمد.

عبارت ثم یطرق، یعنی سپس سکوت می کند و کلامی نمی گوید تا این که امام می شود و بعد از امامت، علم را می شکافد.

**[ترجمه]

«۹»

ک، [إکمال الدین] ابْنُ شَاذَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی حَکِیمَهَ بِنْتِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الرِّضَا أُخْتِ أَبِی الْحَسَنِ صَاحِبِ الْعَسْکَرِ علیه السلام فَقُلْتُ إِلَی مَنْ تَفْزَعُ الشِّیعَهُ فَقَالَتْ إِلَی الْجَدَّهِ أُمِ

۱- ۱. إعلام الوری ص ۱۵۲ و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۳۰۴.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۳۰۸.

۳- ۳. کفایه الاثر ص ۳۱۸ بتفاوت.

أَبِی مُحَمَّدٍ علیه السلام فَقُلْتُ لَهَا أَقْتَدِی بِمَنْ وَصِیَّتُهُ إِلَی امْرَأَهٍ فَقَالَتِ اقْتِدَاءً بِالْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام أَوْصَی إِلَی أُخْتِهِ زَیْنَبَ بِنْتِ عَلِیٍّ فِی الظَّاهِرِ وَ کَانَ مَا یَخْرُجُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام مِنْ عِلْمٍ یُنْسَبُ إِلَی زَیْنَبَ سَتْراً عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]کمال الدین: احمد بن ابراهیم می گوید: خدمت حکیمه دختر حضرت جواد علیه السلام و خواهر حضرت امام علی النقی علیه السلام رسیدم؛ عرض کردم: باید شیعیان به که پناه برند؟ فرمود: به جده مادر پدرم امام جواد علیه السلام؛ گفتم: از کسی که به زنی وصیت کرده پیروی کنم؟ فرمود: این کار را حضرت حسین علیه السلام نیز کرد. زیرا ایشان به خواهرش زینب وصیت نمود. در ظاهر هر علم و دانشی که افشا می شد را به حضرت زینب نسبت می دادند تا با این کار حفظ جان حضرت زین العابدین علیه السلام شود. - . کمال الدین: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فی کتاب الغیبه.

**[ترجمه]این حدیث به طور کامل در کتاب غیبت خواهد آمد .

**[ترجمه]

باب ۳ معجزاته و معالی أموره و غرائب شأنه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق الْمُفَسِّرُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَزِیدَ الْمُقْرِی عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ عَنِ الزُّهْرِیِّ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام مَا خَبَرُکَ أَیُّهَا الرَّجُلُ فَقَالَ الرَّجُلُ خَبَرِی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَنِّی أَصْبَحْتُ وَ عَلَیَّ أَرْبَعُمِائَهِ دِینَارٍ دَیْنٌ- لَا قَضَاءَ عِنْدِی لَهَا وَ لِی عِیَالٌ ثِقَالٌ لَیْسَ لِی مَا أَعُودُ عَلَیْهِمْ بِهِ قَالَ فَبَکَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بُکَاءً شَدِیداً فَقُلْتُ لَهُ مَا یُبْکِیکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ وَ هَلْ یُعَدُّ الْبُکَاءُ إِلَّا لِلْمَصَائِبِ وَ الْمِحَنِ الْکِبَارِ قَالُوا کَذَلِکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ فَأَیَّهُ مِحْنَهٍ وَ مُصِیبَهٍ أَعْظَمُ عَلَی حُرٍّ مُؤْمِنٍ مِنْ أَنْ یَرَی بِأَخِیهِ الْمُؤْمِنِ خَلَّهً فَلَا یُمْکِنَهُ سَدُّهَا وَ یُشَاهِدَهُ عَلَی فَاقَهٍ فَلَا یُطِیقَ رَفْعَهَا- قَالَ فَتَفَرَّقُوا عَنْ مَجْلِسِهِمْ ذَلِکَ فَقَالَ بَعْضُ الْمُخَالِفِینَ وَ هُوَ یَطْعَنُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام عَجَباً لِهَؤُلَاءِ یَدَّعُونَ مَرَّهً أَنَّ السَّمَاءَ وَ الْأَرْضَ وَ کُلَّ شَیْ ءٍ یُطِیعُهُمْ وَ أَنَّ اللَّهَ لَا یَرُدُّهُمْ عَنْ شَیْ ءٍ مِنْ طَلِبَاتِهِمْ ثُمَّ یَعْتَرِفُونَ أُخْرَی بِالْعَجْزِ عَنْ إِصْلَاحِ حَالِ خَوَاصِّ إِخْوَانِهِمْ فَاتَّصَلَ ذَلِکَ بِالرَّجُلِ صَاحِبِ الْقِصَّهِ فَجَاءَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ بَلَغَنِی عَنْ

۱- ۱. کمال الدین و تمام النعمه ص ۲۷۵ ضمن حدیث بتفاوت.

فُلَانٍ كَذَا وَ كَذَا وَ كَانَ ذَلِكَ أَغْلَظَ عَلَيَّ مِنْ مِحْنَتِي فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَدْ أَذِنَ اللَّهُ فِي فَرَجِكَ يَا فُلَانَةُ احْمِلِي سَحُورِي وَ فَطُورِي فَحَمَلَتْ قُرْصَتَيْنِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لِلرَّجُلِ خُذْهُمَا فَلَيْسَ عِنْدَنَا غَيْرُهُمَا فَإِنَّ اللَّهَ يَكْشِفُ عَنْكَ بِهِمَا وَ يُنِيلُكَ خَيْراً وَاسِعاً مِنْهُمَا فَأَخَذَهُمَا الرَّجُلُ وَ دَخَلَ السُّوقَ- لَا يَدْرِي مَا يَصْنَعُ بِهِمَا يَتَفَكَّرُ فِي ثِقَلِ دَيْنِهِ وَ سُوءِ حَالِ عِيَالِهِ وَ يُوَسْوِسُ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ أَيْنَ مَوْقِعُ هَاتَيْنِ مِنْ حَاجَتِكَ فَمَرَّ بِسَمَّاكٍ قَدْ بَارَتْ عَلَيْهِ سمكه [سَمَكَتُهُ] قَدْ أَرَاحَتْ فَقَالَ لَهُ سَمَكَتُكَ هَذِهِ بَائِرَةٌ عَلَيْكَ وَ إِحْدَى قُرْصَتَيَّ هَاتَيْنِ بَائِرَةٌ عَلَيَّ فَهَلْ لَكَ أَنْ تُعْطِيَنِي سَمَكَتَكَ الْبَائِرَةَ- وَ تَأْخُذَ قُرْصَتِي هَذِهِ الْبَائِرَةَ فَقَالَ نَعَمْ فَأَعْطَاهُ السَّمَكَةَ وَ أَخَذَ الْقُرْصَةَ ثُمَّ مَرَّ بِرَجُلٍ مَعَهُ مِلْحٌ قَلِيلٌ مَزْهُودٌ فِيهِ فَقَالَ هَلْ لَكَ أَنْ تُعْطِيَنِي مِلْحَكَ هَذَا الْمَزْهُودَ فِيهِ بِقُرْصَتِي هَذِهِ الْمَزْهُودِ فِيهَا قَالَ نَعَمْ فَفَعَلَ فَجَاءَ الرَّجُلُ بِالسَّمَكَةِ وَ الْمِلْحِ فَقَالَ أُصْلِحُ هَذِهِ بِهَذَا فَلَمَّا شَقَّ بَطْنَ السَّمَكَةِ وَجَدَ فِيهِ لُؤْلُؤَتَيْنِ فَاخِرَتَيْنِ فَحَمِدَ اللَّهَ عَلَيْهِمَا فَبَيْنَمَا هُوَ فِي سُرُورِهِ ذَلِكَ إِذْ قُرِعَ بَابُهُ فَخَرَجَ يَنْظُرُ مَنْ بِالْبَابِ فَإِذَا صَاحِبُ السَّمَكَةِ وَ صَاحِبُ الْمِلْحِ قَدْ جَاءَا يَقُولُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ جَهَدْنَا أَنْ نَأْكُلَ نَحْنُ أَوْ أَحَدٌ مِنْ عِيَالِنَا هَذَا الْقُرْصَ فَلَمْ تَعْمَلْ فِيهِ أَسْنَانُنَا- وَ مَا نَظُنُّكَ إِلَّا وَ قَدْ تَنَاهَيْتَ فِي سُوءِ الْحَالِ وَ مَرَنْتَ عَلَى الشَّقَاءِ قَدْ رَدَدْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْخُبْزَ وَ طَيَّبْنَا لَكَ مَا أَخَذْتَهُ مِنَّا فَأَخَذَ الْقُرْصَتَيْنِ مِنْهُمَا فَلَمَّا اسْتَقَرَّ بَعْدَ انْصِرَافِهِمَا عَنْهُ قُرِعَ بَابُهُ فَإِذَا رَسُولُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَدَخَلَ فَقَالَ إِنَّهُ يَقُولُ لَكَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَتَاكَ بِالْفَرَجِ فَارْدُدْ إِلَيْنَا طَعَامَنَا فَإِنَّهُ لَا يَأْكُلُهُ غَيْرُنَا وَ بَاعَ الرَّجُلُ اللُّؤْلُؤَتَيْنِ بِمَالٍ عَظِيمٍ قَضَى مِنْهُ دَيْنَهُ وَ حَسُنَتْ بَعْدَ ذَلِكَ حَالُهُ فَقَالَ بَعْضُ الْمُخَالِفِينَ مَا أَشَدَّ هَذَا التَّفَاوُتَ بَيْنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَا يَقْدِرُ أَنْ يَسُدَّ مِنْهُ فَاقَةً إِذْ أَغْنَاهُ هَذَا الْغَنَاءَ الْعَظِيمَ كَيْفَ يَكُونُ هَذَا وَ كَيْفَ يَعْجِزُ عَنْ سَدِّ الْفَاقَهِ مَنْ يَقْدِرُ عَلَى هَذَا الْغَنَاءِ الْعَظِيمِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام هَكَذَا قَالَتْ قُرَيْشٌ لِلنَّبِيِّ ص كَيْفَ يَمْضِي إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ وَ يُشَاهِدُ مَا فِيهِ مِنْ آثَارِ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ مَكَّهَ وَ يَرْجِعُ إِلَيْهَا فِي لَيْلَهٍ وَاحِدَهٍ مَنْ لَا يَقْدِرُ أَنْ يَبْلُغَ مِنْ مَكَّهَ إِلَى الْمَدِينَهِ إِلَّا فِي اثْنَيْ عَشَرَ يَوْماً وَ ذَلِكَ حِينَ هَاجَرَ مِنْهَا.

ثُمَّ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام جَهِلُوا وَ اللَّهِ أَمْرَ اللَّهِ وَ أَمْرَ أَوْلِيَائِهِ مَعَهُ إِنَّ الْمَرَاتِبَ الرَّفِيعَةَ لَا تُنَالُ إِلَّا بِالتَّسْلِيمِ لِلَّهِ جَلَّ ثَنَاؤُهُ وَ تَرْكِ الِاقْتِرَاحِ عَلَيْهِ وَ الرِّضَا بِمَا يُدَبِّرُهُمْ بِهِ إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ صَبَرُوا عَلَى الْمِحَنِ وَ الْمَكَارِهِ صَبْراً لَمْ يُسَاوِهِمْ فِيهِ غَيْرُهُمْ فَجَازَاهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنْ أَوْجَبَ لَهُمْ نُجْحَ جَمِيعِ طَلِبَاتِهِمْ لَكِنَّهُمْ مَعَ ذَلِكَ لَا يُرِيدُونَ مِنْهُ إِلَّا مَا يُرِيدُهُ لَهُمْ (۱).

**[ترجمه]امالی صدوق: زهری می گوید: خدمت حضرت علی بن الحسین علیهما السلام بودم. یکی از اصحابش وارد شد، امام از او پرسید: چه خبر؟ عرض کرد: یا ابن رسول الله! فعلا گرفتار چهار صد دینار قرضی هستم که راهی برای پرداخت آن ندارم زیرا عیال وارم و مخارج ایشان را نمی توانم تامین کنم. حضرت زین العابدین علیه السلام به شدت گریه نمود. عرض کردم: یا ابن رسول الله! چرا گریه می کنید؟! فرمود: مگر گریه برای مصائب و گرفتاریهای بزرگ نیست؟ عرض کردم: همین طور است. فرمود: کدام مصیبت از این بزرگتر که مؤمن حرّ برادر خود را گرفتار ببیند و نتواند رفع گرفتاریش را بنماید یا او را مبتلا به فقر و تنگدستی بیابد ولی امکان رفع آن نباشد. زهری گفت اطرافیان امام متفرق شدند. بعضی از مخالفین با یکدیگر می گفتند: تعجب است از این خانواده که ادعا می کنند هر چه در زمین و آسمان است مطیع آنها است و خداوند درخواست آنها را رد نمی کند و باز اعتراف می کنند که نمی توانند رفع گرفتاری از یک مؤمن خاص خود بنمایند. این حرف به همان کسی که مقروض بود رسید؛ خدمت زین العابدین علیه السلام رسیده و عرض کرد: فلانی و فلانی چنین گفته اند! سخن آنها بر من از فقرم ناگوارتر است. امام علیه السلام فرمود: خداوند اجازه گشایش برای تو داد، بعد رو به کنیزی نموده و فرمود: افطار و سحری مرا بیاور، کنیز دو گرده نان آورد. فرمود: این دو گرده نان را بگیر که دیگر چیزی پیش ما نیست. خداوند به وسیله همین دو گرده، گشایش خوبی به تو خواهد داد. آن مرد دو گرده را گرفت و وارد بازار شد و نمی دانست آنها را چه کند. در اندیشه قرض و خرج خانواده بود. گاهی شیطان او را وسوسه می کرد که این دو گرده نان چگونه می تواند رفع ناراحتی تو را بنماید، در این موقع به ماهی فروشی برخورد که یک ماهی گندیده داشت، گفت: این ماهی پیش تو مانده و این گرده نان پیش من است. ممکن است یک گرده نان را بگیری و همان ماهی مانده را بدهی؟ ماهی فروشی قبول کرد. نان را گرفت و ماهی را داد. در بین راه به مردی برخورد که نمک نامرغوبی داشت، به او گفت: مایلی این نان خشک را بگیری و همان نمک نامرغوب را بدهی؟ قبول کرد، آن مرد ماهی و نمک را به خانه آورده و گفت: این ماهی را با نمک درست می کنم. همین که شکم ماهی را شکافت، دو مروارید غلتان درون او یافت و سپاس خدای را به جای آورد. در همین بین که شاد و خرم بود، ناگهان درب خانه به صدا آمد. پشت درب رفت تا ببیند کیست، دید صاحب ماهی و صاحب نمک هر دو آمده اند! گفتند: ما و خانواده مان هر چه کوشش کردیم این نان را بخوریم دندان به آن کارگر نبود. فکر کردیم تو خیلی گرفتار و مبتلاـ هستی، نان را برای خودت آوردیم و آنچه در مقابلش از ما گرفته ای، به تو بخشیدیم! دو نان را از آنها گرفت؛ پس از رفتن آنها درب را بست. در این موقع فرستاده حضرت زین العابدین علیه السلام رسیده و گفت: مولایت می فرماید: تو به آرزویت رسیدی! اینک نان ما را برگردان که کسی جز ما نمی تواند آن نان را بخورد! دو مروارید را به قیمت گزافی فروخت و قرضش را پرداخت و وضع مالی اش بسیار خوب شد. برخی از مخالفین گفتند: عجب اختلافی بین این دو حالت است که علی بن الحسین علیهما السلام مدعی است نمی تواند رفع تنگدستی از دوستش بنماید ولی او را دارای ثروتی عظیم می کند! حضرت زین العابدین علیه السلام فرمود: قریش نیز همین سخن را به پیغمبر صلی الله علیه و آله می گفتند که چگونه کسی که در موقع هجرت از مکه تا مدینه را به دوازده شبانه روز (نه کمتر) طی می کند، می تواند در یک شب به بیت المقدس برود و در آنجا آثار پیمبران را مشاهده کند. سپس زین العابدین علیه السلام فرمود: اینها از کار خدا و دوستان خدا با او غافلند. به

مقامهای بلند نمی توان رسید مگر با تسلیم در مقابل خدا و ترک اظهار نظر، و رضا به آنچه او صلاح می داند. دوستان خدا بر گرفتاریها و ناراحتیها صبر می کنند و دیگران چنین صبری ندارند و خداوند در مقابل این شکیبایی، آنها را به تمام آرزوهایشان می رساند. با وجود این، آنها جز خواست خدا را نمی خواهند. - . امالی صدوق: ۴۵۳ -

**[ترجمه]

توضیح

یقال للشی ء أروح و أراح إذا تغیرت ریحه و مرن علی الشی ء تعوده و الشقاء المشقه و الشده.

أَقُولُ قَالَ الشَّیْخُ جَعْفَرُ بْنُ نَمَاءٍ فِی کِتَابِ أَحْوَالِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی بُجَیْرٍ عَالِمِ الْأَهْوَازِ وَ کَانَ یَقُولُ بِإِمَامَهِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ قَالَ: حَجَجْتُ فَلَقِیتُ إِمَامِی وَ کُنْتُ یَوْماً عِنْدَهُ فَمَرَّ بِهِ غُلَامٌ شَابٌّ فَسَلَّمَ عَلَیْهِ فَقَامَ فَتَلَقَّاهُ وَ قَبَّلَ مَا بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ خَاطَبَهُ بِالسِّیَادَهِ وَ مَضَی الْغُلَامُ وَ عَادَ مُحَمَّدٌ إِلَی مَکَانِهِ- فَقُلْتُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُ عَنَایَ فَقَالَ وَ کَیْفَ ذَاکَ قُلْتُ لِأَنَّا نَعْتَقِدُ أَنَّکَ الْإِمَامُ الْمُفْتَرَضُ الطَّاعَهُ تَقُومُ تَتَلَقَّی هَذَا الْغُلَامَ وَ تَقُولُ لَهُ یَا سَیِّدِی فَقَالَ نَعَمْ هُوَ وَ اللَّهِ إِمَامِی فَقُلْتُ وَ مَنْ هَذَا قَالَ عَلِیٌّ ابْنُ أَخِیَ الْحُسَیْنِ علیه السلام اعْلَمْ أَنِّی نَازَعْتُهُ الْإِمَامَهَ وَ نَازَعَنِی فَقَالَ لِی أَ تَرْضَی بِالْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حَکَماً بَیْنِی وَ بَیْنَکَ فَقُلْتُ وَ کَیْفَ نَحْتَکِمُ إِلَی حَجَرٍ جَمَادٍ فَقَالَ إِنَّ إِمَاماً لَا یُکَلِّمُهُ الْجَمَادُ فَلَیْسَ بِإِمَامٍ فَاسْتَحْیَیْتُ مِنْ ذَلِکَ وَ قُلْتُ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ فَقَصَدْنَا الْحَجَرَ وَ صَلَّی وَ صَلَّیْتُ وَ تَقَدَّمَ إِلَیْهِ وَ قَالَ أَسْأَلُکَ بِالَّذِی أَوْدَعَکَ مَوَاثِیقَ الْعِبَادِ لِتَشْهَدَ لَهُمْ بِالْمُوَافَاهِ إِلَّا أَخْبَرْتَنَا مَنِ الْإِمَامُ مِنَّا فَنَطَقَ وَ اللَّهِ الْحَجَرُ وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ سَلِّمِ الْأَمْرَ إِلَی ابْنِ أَخِیکَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ مِنْکَ وَ هُوَ إِمَامُکَ وَ تَحَلْحَلَ (۲) حَتَّی ظَنَنْتُهُ یَسْقُطُ فَأَذْعَنْتُ بِإِمَامَتِهِ وَ دِنْتُ لَهُ بِفَرْضِ طَاعَتِهِ قَالَ أَبُو بُجَیْرٍ فَانْصَرَفْتُ مِنْ عِنْدِهِ وَ قَدْ دِنْتُ بِإِمَامَهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ تَرَکْتُ

ص: ۲۲

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۴۵۳ و أخرجه الفتال فی روضته ص ۱۶۸.

۲- ۲. تحلحل عن مکانه زال.

الْقَوْلَ بِالْكَيْسَانِيَّةِ(۱).

**[ترجمه]عبارت أروح و أراح یعنی بوی آن تغییر کرد و عبارت مرن علی شـیء یعنی آن را پس آورد و کلمه شـقاء، مشقت و سختی را گویند.

- شیخ جعفر بن نماء در کتاب احوال مختار از ابی بحیر عالم اهواز که معتقـد به امامت محمـد بن حنفیه بود نقل می کنـد که گفت: سالی به حج رفتم. در این مسافرت روزی به ملاقات امامم نائل آمدم و تمام آن روز را در خدمتش بودم. جوانی نورس از مقابـل او رد شـد و سـلام کرد. محمـد بن حنفیه از جـای حرکت کرد و پیشـانی او را بوسـید و بـا کمال تواضع و کوچکی، پیوسته او را آقای من خطاب می کرد؛ جوان رفت، و محمد به جای خود برگشت. گفتم: بر چنین پیش آمدی چگونه می توان صبر کرد؟ محمـد بن حنفیه پرسـید چه چیزی؟ گفتم: ما معتقدیم که تو امامی و پیروی از تو واجب است، ولی از جای حرکت می کنی و این جوان را چنـان احـترام می کنی و به او آقـای من می گویی!؟ گفت: صـحیح است. به خـدا سوگنـد او امـام من است. پرسـیدم: او کیست؟ گفت: پسـر برادرم علی بن الحسین علیهما السلام است. من با او در مورد امامت اختلاف کردیم. او گفت: راضـی هستی حجر الاسود حاکم بین من و تو باشـد؟ گفتم: چگونه می توان قضاوت پیش سـنگی بی روح برد؟ فرمود: امامی که سـنگ با او سخن نگوید، امام نیست! از سخن او خجالت کشیدم و گفتم: به قضاوت حجر الاسود راضیم. رفتیم کنار آن سنگ و هر دو نماز خواندیم. او پیش رفته و فرمود: ای سنگ! تو را به حق کسی که عهد نامه بندگان را در نزد تو نهاده تا گواه بر انجام آن پیمان باشـی، بگو ببینم کـدام یک از ما دو نفر امام هستیم؟ سـنگ به سـخن در آمده و گفت: ای محمد! در مقابل پسـر برادرت تسـلیم باش! او شایسـته مقام امامت است و امام بر تو است. سـنگ از محل خود حرکتی کرد، به طوری که خیـال کردم خواهـد افتـاد، به امـامت او اعـتراف نمودم و اطـاعت او را واجب شـمردم. ابو بحیر گفت: از آن سـاعت به امـامت حضرت زین العابدین علیه السلام معتقد شدم و مذهب کیسانی را رها کردم .

**[ترجمه]

«۲»

یر، [بصائر الـدرجات] أَحْمَـدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ سَـعِیدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُـلَیْمَانَ بْنِ دِینَارٍ عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ التَّمِیمِیِّ قَالَ: کُنْتُ مَعَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَـیْنِ علیهما السـلام فِی الْمَسْجِدِ فَمَرَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَلَیْهِ شِرَاکَا فِضَّهٍ(۲) وَ کَانَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَ هُوَ شَابٌّ فَنَظَرَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السـلام فَقَالَ یَا عَبْـدَ اللَّهِ بْنَ عَطَاءٍ أَ تَرَی هَـذَا الْمُتْرَفَ إِنَّهُ لَنْ یَمُوتَ حَتَّی یَلِیَ النَّاسَ قَـالَ قُلْتُ هَـذَا الْفَـاسِقُ قَالَ نَعَمْ فَلَا یَلْبَثُ فِیهِمْ إِلَّا یَسِـیراً حَتَّی یَمُوتَ فَإِذَا هُوَ مَاتَ لَعَنَهُ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ اسْـتَغْفَرَ لَهُ أَهْلُ الْأَرْضِ (۳).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: عبد الله بن عطاء تمیمی می گوید: روزی در مسـجد خدمت علی بن الحسـین علیهما السـلام بودم که عمر بن عبد العزیز رد شد و نعلینی به پا داشت که بندهایش نقره ای بود، او از نیکوترین مردم و جوان بود. علی بن الحسین علیهما السلام نگاهی به او نموده و به من فرمود: ای عبدالله بن عطا! این اسراف گر را ملاحظه می کنی؟ او نمی میرد تا این که به مقـام فرمـانروایی برسـد. عرض کردم: همین مرد فاسق؟ فرمود: آری. ولی مـدت حکومت او زیاد به طول نخواهـد انجامیـد!

پس از مردن، اهل آسمان او را لعنت و اهل زمین برایش طلب آمرزش می کنند. - . بصائر الدرجات: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

«۳»

ختص، [الإختصاص](۴) یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ: كُنْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فِي دَارِهِ وَ فِيهَا شَجَرَةٌ فِيهَا عَصَافِيرُ فَانْتَشَرَتِ الْعَصَافِيرُ وَ صَوَّتَتْ فَقَالَ يَا أَبَا حَمْزَةَ أَ تَدْرِي مَا تَقُولُ قُلْتُ لَا قَالَ تُقَدِّسُ رَبَّهَا وَ تَسْأَلُهُ قُوتَ يَوْمِهَا قَالَ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا حَمْزَةَ عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَ أُوتِينا مِنْ كُلِّ شَيْ ءٍ(۵).

**[ترجمه]اختصاص: ابا حمزه ثمالی می گوید: خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام بودم. در خانه اش درختی بود که گنجشکها روی آن نشسته بودند. ناگهان پرواز نموده و صدایی کردند! فرمود: ابا حمزه، می دانی چه گفتند؟ عرض کردم: نه! فرمود: تقدیس پروردگار نمودند و درخواست روزی امروز خود را کردند، و سپس فرمود: یا ابا حمزه، خدا ما را به زبان پرندگان آشنا کرده و از هر چیزی به ما داده شده است. - . اختصاص: ۲۹۳ ، بصائر الدرجات: ۳۴۱ مناقب آل ابی طالب ۲ : ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب](۶)

لابن شهرآشوب حِلْيَةُ الْأَوْلِيَاءِ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الثُّمَالِيِّ: مِثْلَهُ (۷).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل نموده است. - ۴. بصائر الدرجات: ۳۴۳

-

**[ترجمه]

«۵»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنْ أَحْمَدَ الْمِيثَمِيِّ عَنْ صَالِحٍ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ عَصَافِيرُ عَلَى الْحَائِطِ قُبَالَتَهُ

۱- ۱. ذوب النضار لابن نما ص ۲۹۲ ج ۱۰ بحار الأنوار ط تبريز، و ص ۳۴۷ ج ۴۵ الطبع الجديد من البحار.

۲- ۲. يعنى و على نعليه شراكان من فضه، و الشراک: سير النعل على ظهر القدم(ب).

۳- ۳. البصائر الجزء الرابع آخر الباب الثانى منه، و أخرجه محمّد بن جرير الطبرىّ فى دلائل الإمامه ص ۸۸ بتفاوت يسير.

۴- ۴. الاختصاص ص ۲۹۳.

۵- ۵. بصائر الدرجات: الباب الرابع عشر من الجزء السابع.

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۲۷۶ بتفاوت.

۷- ۷. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۴۰ بتفاوت.

يَصِيحْنَ فَقَالَ يَا أَبَا حَمْزَةَ أَ تَدْرِي مَا يَقُلْنَ قَالَ يَتَحَدَّثْنَ أَنَّ لَهُنَّ وَقْتاً يَسْأَلْنَ فِيهِ قُوتَهُنَّ يَا أَبَا حَمْزَةَ لَا تَنَامَنَّ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَإِنِّي أَكْرَهُهَا لَكَ إِنَّ اللَّهَ يُقَسِّمُ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ أَرْزَاقَ الْعِبَادِ وَ عَلَى أَيْدِينَا يُجْرِيهَا(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: نیز روایت را نقل کرده و می نویسد: ابو حمزه می گوید: من نزد امام سجاد علیه السلام بودم و گنجشکانی روی دیوار مقابل حضرت بودند و سر و صدا می کردند. حضرت فرمود: ای ابا حمزه! می دانی چه می گویند؟ می گویند برای درخواست روزی وقت معینی است! ابا حمزه! قبل از طلوع خورشید مخواب که من آن را برای تو نمی پسندم؛ زیرا خداوند در این موقع روزی را بین بندگان تقسیم می کند و به دست ما جاری می نماید. -

-

**[ترجمه]

«۶»

ختص (۲)،[الإختصاص] ير، [بصائر الدرجات] ابْنُ أَبِي الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ أَبِي الْقَاسِمِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِمْرَانَ عَنْ زُرْعَةَ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ رَجُلٍ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِلَى مَكَّةَ فَلَمَّا رَحَلْنَا مِنَ الْأَبْوَاءِ(۳) كَانَ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَ كُنْتُ أَمْشِي فَرَأَى غَنَماً وَ إِذَا نَعْجَةٌ قَدْ تَخَلَّفَتْ عَنِ الْغَنَمِ وَ هِيَ تَثْغُو ثُغَاءً شَدِيداً وَ تَلْتَفِتُ وَ إِذَا سَخْلَةٌ خَلْفَهَا تَثْغُو وَ تَشْتَدُّ فِي طَلَبِهَا وَ كُلَّمَا قَامَتِ السَّخْلَةُ ثَغَتِ النَّعْجَةُ فَتَتْبَعُهَا السَّخْلَةُ فَقَالَ عَلِيٌّ علیه السلام يَا عَبْدَ الْعَزِيزِ أَ تَدْرِي مَا قَالَتِ النَّعْجَةُ قَالَ قُلْتُ لَا وَ اللَّهِ مَا أَدْرِي قَالَ فَإِنَّهَا قَالَتْ الْحَقِي بِالْغَنَمِ فَإِنَّ أُخْتَهَا عَامَ أَوَّلَ تَخَلَّفَتْ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَأَكَلَهَا الذِّئْبُ (۴).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: ابو بصیر از مردی نقل کرد که گفت: با حضرت زین العابدین علیه السلام به جانب مکه رهسپار شدیم. همین که از ابواء (یکی از دهستانهای مدینه است که قبر مادر پیغمبر صلی الله علیه و آله حضرت آمنه در آنجا است) کوچ کردیم و آن جناب سوار بود و من پیاده! به گله گوسفندی رسیدیم که یک میش از گله عقب مانده بود که صدایی همراه با التماس و وحشت می کرد. متوجه شدیم که بره او نیز صدا می کند و در طلب مادر است. همین که بره از جای حرکت می کند، صدای میش بلند می شود و بره از پی صدا می رود. امام فرمود: می دانی میش چه می گوید؟ گفتم: نه به خدا نمی دانم! فرمود: می گوید: خودت را به گله برسان. چون خواهرش سال قبل در همین محل از گله عقب ماند و گرگ او را خورد. -. اختصاص: ۲۹۴ ، بصائر الدرجات: ۳۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

الثغاء بالضم صوت الغنم و الظباء و نحوها.

**[ترجمه]کلمه ثغاء به ضم ثاء صدای گوسفند و آهو و مانند آن را گویند.

**[ترجمه]

«۷»

ختص، [الإختصاص](۵)

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هَاشِمٍ الْبَجَلِیِّ عَنْ سَالِمِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَعَ أَصْحَابِهِ فِی طَرِیقِ مَکَّهَ فَمَرَّ بِهِ ثَعْلَبٌ وَ هُمْ یَتَغَدَّوْنَ فَقَالَ لَهُمْ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ هَلْ لَکُمْ أَنْ تُعْطُونِی مَوْثِقاً مِنَ اللَّهِ- لَا تُهَیِّجُونَ هَذَا الثَّعْلَبَ وَ دَعُوهُ حَتَّی یَجِیئَنِی فَحَلَفُوا لَهُ

۱- ۱. بصائر الدرجات: الباب الرابع عشر من الجزء السابع.

۲- ۲. الاختصاص ص ۲۹۴ و فی السند فیه سقط فلاحظ.

۳- ۳. الابواء: بالفتح فالسکون و فتح الواو و ألف ممدوده: قریه من اعمال الفرع من المدینه، و بها قبر آمنه أم النبیّ صلّی اللّه علیه و آله.

۴- ۴. بصائر الدرجات: الباب الخامس عشر من الجزء السابع. و أخرجه محمّد ابن جریر الطبریّ فی دلائل الإمامه ص ۸۸ بتفاوت فی السند و المتن.

۵- ۵. الاختصاص: ص ۲۹۷.

فَقَالَ يَا ثَعْلَبُ تَعَالَ قَالَ فَجَاءَ الثَّعْلَبُ حَتَّى أَهَلَ (۱)

بَيْنَ يَدَيْهِ فَطَرَحَ عَلَيْهِ عَرْقاً فَوَلَّى بِهِ يَأْكُلُهُ قَالَ علیه السلام هَلْ لَكُمْ تُعْطُونِی مَوْثِقاً وَ دَعُوهُ أَيْضاً فَيَجِی ءَ فَأَعْطَوْهُ فَكَلَحَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فِی وَجْهِهِ فَخَرَجَ يَعْدُو فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَيُّكُمُ الَّذِی أَخْفَرَ ذِمَّتِی فَقَالَ الرَّجُلُ أَنَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كَلَحْتُ فِی وَجْهِهِ وَ لَمْ أَدْرِ فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فَسَكَتَ (۲).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام با اصحاب خود در راه مکه صبحانه می خوردند که ناگهان روباهی رد شد. امام فرمود: ممکن است شما با خدا پیمان ببندید که به این روباه کاری نداشته باشید و بگذارید پیش من بیاید؟ پس قسم یاد کردند که کاری نداشته باشند. امام روباه را پیش خواند. روباه پیش آمد تا مقابل امام و صدای خود را بلند کرد. امام استخوانی پیش او انداخت. برداشت و رفت. باز فرمود: قول می دهید به او کاری نداشته باشید تا باز او را صدا بزنم؟ قول دادند؛ ولی یک از حاضرین پس از آمدن روباه او را راند و روباه پا به فرار گذاشت. امام فرمود: کدام یک از شما تعهد مرا ناچیز شمرد؟ آن مرد گفت، من بودم که روباه را راندم! نفهمیدم؛ از خدا طلب آمرزش می کنم و امام سکوت فرمود. - . اختصاص: ۲۹۷ -

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مِنْ كِتَابِ الْوَسِيلَهِ بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۲ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

بیان

العرق بالفتح العظم أكل لحمه أو العظم بلحمه و الكلوح العبوس.

**[ترجمه]کلمه عرق به فتح عین استخوانی است که گوشت آن خورده شده و کلوح یعنی عبوس .

**[ترجمه]

«۹»

ختص (۴)، [الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَنَّاطِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَكَنٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: بَيْنَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ

عليهما السلام مَعَ أَصْحَابِهِ إِذْ أَقْبَلَ ظَبْيَةٌ مِنَ الصَّحْرَاءِ حَتَّى قَامَتْ حِذَاءَهُ وَ صَوَّتَتْ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ هَذِهِ الظَّبْيَةُ قَالَ تَزْعُمُ أَنَّ فُلَاناً الْقُرَشِيَّ أَخَذَ خِشْفَهَا بِالْأَمْسِ وَ أَنَّهَا لَمْ تُرْضِعْهُ مِنْ أَمْسِ شَيْئاً فَبَعَثَ إِلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَرْسِلْ إِلَيَّ بِالْخِشْفِ فَلَمَّا رَأَتْ صَوَّتَتْ وَ ضَرَبَتْ بِيَدَيْهَا ثُمَّ أَرْضَعَتْهُ قَالَ فَوَهَبَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لَهَا وَ كَلَّمَهَا بِكَلَامٍ نَحْوٍ مِنْ كَلَامِهَا وَ انْطَلَقَتْ وَ الْخِشْفُ مَعَهَا فَقَالُوا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا الَّذِي قَالَتْ قَالَ دَعَتِ اللَّهَ لَكُمْ وَ جَزَاكُمْ بِخَيْرٍ(۵).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: حضرت باقر علیه السلام فرمود: روزی علی بن الحسین علیهما السلام با اصحاب خود بود که آهویی ماده از بیابان پیش آن جناب آمد و ناله مخصوصی کرد. یکی از حاضرین عرض کرد: این ماده آهو چه می گوید؟ فرمود: بره اش را فلان شخص قریشی دیروز صید کرده و از دیروز به او شیر نداده؛ امام علیه السلام پیغام فرستاد که بره آهو را بفرست. همین که چشم مادر به بره افتاد، از شادی پای بر زمین زد و شروع کرد به شیر دادن او. زین العابدین علیه السلام بره را به مادرش بخشید و با او سخنی شبیه خودش گفت. آهو با بره به راه افتاد، عرض کردند: چه گفت؟ فرمود: برای شما دعا کرد و جزای خیر خواست. - . اختصاص: ۲۹۹ ، بصائر الدرجات: ۳۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب يُونُسُ الْحُرُّ عَنِ الْفَتَّالِ وَ الْقِلَادَهُ عَنْ أَبِي حَاتِمٍ وَ الْوَسِيلَهُ عَنِ الْمَلَإِ بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ (۶)

ص: ۲۵

۱- ۱. أهل الثعلب: رفع صوته، القاموس.

۲- ۲. بصائر الدرجات: الباب الخامس عشر من الجزء السابع.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۲ ص ۲۸۳ بتفاوت.

۴- ۴. الاختصاص ص ۲۹۹ بتفاوت.

۵- ۵. بصائر الدرجات: الباب الخامس عشر من الجزء السابع.

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۳.

**[ترجمه]مناقب: همین روایت را نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

بیان

الخشف مثلثه ولد الظبی.

**[ترجمه]خشف با فتح و ضم و کسر خاء، آهو بره را گویند.

**[ترجمه]

«۱۱»

ختص (۱)،[الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ بَشِیرٍ وَ إِبْرَاهِیمَ ابْنَیْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِمَا عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْیَنَ قَالَ: کَانَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَاعِداً فِی جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ جَاءَتْهُ ظَبْیَةٌ فَبَصْبَصَتْ وَ ضَرَبَتْ بِیَدَیْهَا فَقَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ أَ تَدْرُونَ مَا تَقُولُ الظَّبْیَةُ قَالُوا لَا قَالَ تَزْعُمُ أَنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ رَجُلًا مِنْ قُرَیْشٍ اصْطَادَ خِشْفاً لَهَا فِی هَذَا الْیَوْمِ وَ إِنَّمَا جَاءَتْ إِلَیَّ تَسْأَلُنِی أَنْ أَسْأَلَهُ أَنْ یَضَعَ الْخِشْفَ بَیْنَ یَدَیْهَا فَتُرْضِعَهُ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام لِأَصْحَابِهِ قُومُوا بِنَا إِلَیْهِ فَقَامُوا بِأَجْمَعِهِمْ فَأَتَوْهُ فَخَرَجَ إِلَیْهِمْ قَالَ فِدَاکَ أَبِی وَ أُمِّی مَا حَاجَتُکَ فَقَالَ أَسْأَلُکَ بِحَقِّی عَلَیْکَ إِلَّا أَخْرَجْتَ إِلَیَّ هَذِهِ الْخِشْفَ الَّتِی اصْطَدْتَهَا الْیَوْمَ فَأَخْرَجَهَا فَوَضَعَهَا بَیْنَ یَدَیْ أُمِّهَا فَأَرْضَعَتْهَا ثُمَّ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَسْأَلُکَ یَا فُلَانُ لَمَّا وَهَبْتَ لِی هَذِهِ الْخِشْفَ قَالَ قَدْ فَعَلْتُ قَالَ فَأَرْسَلَ الْخِشْفَ مَعَ الظَّبْیَةِ فَمَضَتِ الظَّبْیَةُ فَبَصْبَصَتْ وَ حَرَّکَتْ ذَنَبَهَا فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَ تَدْرُونَ مَا تَقُولُ الظَّبْیَةُ قَالُوا لَا قَالَ إِنَّهَا تَقُولُ رَدَّ اللَّهُ عَلَیْکُمْ کُلَّ غَائِبٍ لَکُمْ وَ غَفَرَ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ کَمَا رَدَّ عَلَیَّ وَلَدِی (۲).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: ابومحمد علی بن الحسین علیهما السلام در بین گروهی از اصحابش نشسته بود که ناگهان آهویی آمد و دم خود را تکان داد و دستانش را به زمین می کوبید. امام فرمود: آیا می دانید آهو چه می گوید: گفتند: نه! فرمود: گمان می کند فلان کس که از قریش است، امروز برّه اش را صید کرده است. حالا نزد من آمده و از من می خواهد از او بخواهم که برّه را رها کند تا نزد او برود و شیرش دهد؛ علی بن الحسین علیهما السلام به اصحابش فرمود: برخیزید با هم پیش آن مرد برویم؛ همگی برخاستند و به نزد او آمدند. آن مرد پیش آنان آمد و به حضرت عرض کرد: پدر و مادرم فدایت! حاجت شما چیست؟ فرمود: به حقی که بر تو دارم از تو می خواهم که برّه ای را که امروز صید کردی بیاوری! مرد آن را آورد و مقابل مادرش نهاد و آهوی مادر شیرش داد. سپس علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: فلانی! از تو می خواهم که این برّه را به من ببخشی. گفت: بخشیدم. راوی گفت: حضرت برّه را با آهو فرستاد و آهو دم تکان داد. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: آیا می دانید این آهو چه می گوید: گفتند: نه! فرمود: او می گوید: خدا هر غائبی از شما را به شما برگرداند و علی بن الحسین علیهما السلام را که برّه ام را به من برگرداند بیامرزد. - . اختصاص: ۲۹۷ ، بصائر الدرجات:

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری بصبص الکلب و تبصبص حرک ذنبه و التبصبص التملق.

**[ترجمه]جوهری می گوید: بصبص الکلب و تبصبص یعنی دمش را تکان داد و تبصبص به معنای تملق است.

**[ترجمه]

«۱۲»

ختص (۳)،[الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ الرَّازِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ عَلِیٍّ قَالَ: دَخَلَ رَجُلٌ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مُنَجِّمٌ قَالَ فَأَنْتَ عَرَّافٌ قَالَ فَنَظَرَ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ هَلْ أَدُلُّکَ عَلَی رَجُلٍ قَدْ مَرَّ مُذْ دَخَلْتَ

ص: ۲۶

۱- ۱. الاختصاص ص ۲۹۷.

۲- ۲. بصائر الدرجات: الباب الخامس عشر من الجزء السابع. و أخرجه محمّد بن جریر الطبریّ فی دلائل الإمامه ص ۸۹.

۳- ۳. الاختصاص ص ۳۱۹ بتفاوت.

عَلَيْنَا فِی أَرْبَعَهَ عَشَرَ عَالَماً کُلَّ عَالَمٍ أَکْبَرُ مِنَ الدُّنْیَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ لَمْ یَتَحَرَّکْ مِنْ مَکَانِهِ قَالَ مَنْ هُوَ قَالَ أَنَا وَ إِنْ شِئْتَ أَنْبَأْتُکَ بِمَا أَکَلْتَ وَ مَا ادَّخَرْتَ فِی بَیْتِکَ (۱).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: مردی خدمت زین العابدین علیه السلام رسید. آن جناب فرمود: تو کیستی؟ عرض کرد: منجم هستم. فرمود: پس تو خبر از غیب می دهی؟! سپس حضرت نگاهی به او نموده فرمود: می خواهی شخصی را به تو نشان دهم که در همین فاصله آمدن تو به اینجا، از چهارده عالم گذشت که هر کدام سه برابر دنیا بوده، با اینکه در مکان خود نشسته است. عرض کرد: چنین شخصی کیست ؟ فرمود: من! اگر مایلی، بگویم چه خورده ای و در خانه خود چه اندوخته ای!
- . اختصاص: ۳۱۹ ، بصائر الدرجات: ۴۰۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ک، [إکمال الدین] ابْنُ عِصَامٍ عَنِ الْکُلَیْنِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السلام: أَنَّ حَبَابَهَ الْوَالِبِیَّهَ دَعَا لَهَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَرَدَّ اللَّهُ عَلَیْهَا شَبَابَهَا وَ أَشَارَ إِلَیْهَا بِإِصْبَعِهِ فَحَاضَتْ لِوَقْتِهَا وَ لَهَا یَوْمَئِذٍ مِائَهُ سَنَهٍ وَ ثَلَاثَ عَشْرَهَ سَنَهً(۲).

**[ترجمه]کمال الدین: حضرت باقر علیه السلام فرمود: امام زین العابدین علیه السلام برای حبابه والبیه دعا کرد و خدا جوانی او را به او برگرداند و با انگشت اشاره کرد، همان دم حیض شد؛ با اینکه آن زمان صد و سیزده سال داشت. - . کمال الدین: ۲۹۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

یج، [الخرائج و الجرائح]: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ یَوْماً مَوْتُ الْفُجَاءَهِ تَخْفِیفُ الْمُؤْمِنِ وَ أَسَفٌ عَلَی الْکَافِرِ وَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَیَعْرِفُ غَاسِلَهُ وَ حَامِلَهُ فَإِنْ کَانَ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ خَیْرٌ نَاشَدَ حَمَلَتَهُ أَنْ یُعَجِّلُوا بِهِ وَ إِنْ کَانَ غَیْرَ ذَلِکَ نَاشَدَهُمْ أَنْ یُقَصِّرُوا بِهِ فَقَالَ ضَمْرَهُ بْنُ سَمُرَهَ إِنْ کَانَ کَمَا تَقُولُ قَفَزَ مِنَ السَّرِیرِ وَ ضَحِکَ وَ أَضْحَکَ فَقَالَ علیه السلام اللَّهُمَّ إِنَّ ضَمْرَهَ بْنَ سَمُرَهَ ضَحِکَ وَ أَضْحَکَ لِحَدِیثِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَخُذْهُ أَخْذَهَ أَسَفٍ فَمَاتَ فُجَاءَهً فَأَتَی بَعْدَ ذَلِکَ مَوْلًی لِضَمْرَهَ زَیْنَ الْعَابِدِینَ فَقَالَ آجَرَکَ اللَّهُ فِی ضَمْرَهَ مَاتَ فُجَاءَهً إِنِّی لَأُقْسِمُ لَکَ بِاللَّهِ أَنِّی سَمِعْتُ صَوْتَهُ وَ أَنَا أَعْرِفُهُ کَمَا کُنْتُ أَعْرِفُ صَوْتَهُ فِی حَیَاتِهِ فِی الدُّنْیَا وَ هُوَ یَقُولُ الْوَیْلُ لِضَمْرَهَ بْنِ سَمُرَهَ خَلَا مِنِّی کُلُّ حَمِیمٍ وَ حَلَلْتُ بِدَارِ الْجَحِیمِ وَ بِهَا مَبِیتِی وَ الْمَقِیلُ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ اللَّهُ أَکْبَرُ هَذَا أَجْرُ مَنْ ضَحِکَ وَ أَضْحَکَ مِنْ حَدِیثِ رَسُولِ اللَّهِ ص (۳).

**[ترجمه]خرایج: روزی علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: مرگ ناگهانی سبک باری مؤمن و باعث تاسف کافر است. مؤمن غسل دهنده و حامل جنازه خود را می شناسد؛ اگر در نزد خدا امید ثوابی داشته باشد، به کسانی که جنازه اش را می

برند قسم می دهد عجله کنند. در غیر این صورت قسم می دهد او را آرام تر ببرند. مردی بنام ضمره بن سمره گفت: اگر آنچه شما می گویید صحیح باشد، از تابوت بیرون می آید و می خندد و می خنداند، امام علیه السلام فرمود: خدایا ضمره بن سمره به حدیث پیامبر خندید و خنداند، او را مؤاخذه تأسف باری فرما. پس از رفتن او، چیزی نگذشت که غلامش آمد و خبر فوت ضمره را به زین العابدین علیه السلام رساند و گفت: ناگهان ضمره مرد!! خدا در مورد او و به شما اجر دهد؛ غلام می گفت من صدای او را در زندگی و پس از مرگ کاملا می شناختم. پس از مرگ می گفت: وای بر ضمره! هر دست آویزی از دستم رفت! وارد جهنم شدم؛ باید همان جا منزل گیرم و ساکن باشم، زین العابدین علیه السلام فرمود: الله اکبر، این است کیفر کسی که حدیث پیامبر صلی الله علیه و آله را ریشخند و مسخره کند. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

بیان

قفز أي وثب.

**[ترجمه]قفز یعنی برجهید.

**[ترجمه]

«۱۵»

یج، [الخرائج و الجرائح]: إِنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ كَانَ يَخْرُجُ إِلَى ضَيْعَةٍ لَهُ فَإِذَا هُوَ بِذِئْبٍ أَمْعَطَ أَعْبَسَ قَدْ قَطَعَ عَلَى الصَّادِرِ وَ الْوَارِدِ فَدَنَا مِنْهُ وَ وَعْوَعَ (۴)

فَقَالَ انْصَرِفْ

ص: ۲۷

۱- ۱. بصائر الدرجات: الباب الثانی عشر من الجزء الثامن.

۲- ۲. کمال الدین ص ۲۹۷ و فیه تصریح بالتحدیث فی السند.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح ص ۲۲۸ بتفاوت.

۴- ۴. الوعوعه، و الوعواع: صوت الذئب و الکلاب و بنات آوی. القاموس.

فَإِنِّی أَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَانْصَرَفَ الذِّئْبُ فَقِیلَ مَا شَأْنُ الذِّئْبِ فَقَالَ أَتَانِی وَ قَالَ زَوْجَتِی عَسُرَ عَلَیْهَا وِلَادَتُهَا فَأَغِثْنِی وَ أَغِثْهَا بِأَنْ تَدْعُوَ بِتَخْلِیصِهَا وَ لَکَ اللَّهُ عَلَیَّ أَنْ لَا أَتَعَرَّضَ أَنَا وَ لَا شَیْ ءٌ مِنْ نَسْلِی لِأَحَدٍ مِنْ شِیعَتِکَ فَفَعَلْتُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: روزی زین العابدین علیه السلام به مزرعه ای که داشت رفت؛ ناگهان مشاهده کرد گرگی موی ریخته و خشمگین راه را بر مردم گرفته. گرگ نزدیک آن جناب رسیده و ناله ای کرد، امام فرمود: برو، ان شاء الله انجام می دهم! گرگ رفت. عرض کردند: چه می گفت؟ فرمود: پیش من آمد و گفت: زایمان بر ماده ام سخت شده! به داد من و او برس و دعا کن نجات یابد، من پیمان می بندم که خودم و فرزندانم هرگز متعرض آزار شیعیان تو نشویم، من نیز خواسته او را پذیرفتم. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

ایضاح

الذئب الأمعط الذی قد تساقط شعره و الأعبس إما مأخوذ من عبوس الوجه کنایه عن غیظه و غضبه أو من العبس بالتحریک و هو ما یتعلق فی أذناب الإبل من أبوالها و أبعارها فیجف علیها یقال أعبست الإبل أی صار ذا عبس.

**[ترجمه]کلمه الذئب الامعط یعنی گرگی که مویش ریخته و اعبس یا مأخوذ از عبوس به معنای ترش روی است که کنایه از خشم و غضب اوست و یا از عبس به تحریک باء است به معنای بول و مدفوعی که از دم شتر آویزان می شود و خشک می گردد. عبارت اعبست الابل یعنی ذا عبس شد و فضولاتش بر دمش خشکید.

**[ترجمه]

«۱۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: قَالَ رَأَیْتُ فِی النَّوْمِ کَأَنِّی أُتِیتُ بِقَعْبِ لَبَنٍ فَشَرِبْتُهُ فَأَصْبَحْتُ مِنْ غَدٍ فَجَاشَتْ نَفْسِی فَتَقَیَّأْتُ لَبَناً قَلِیلًا وَ مَا لِی بِهِ عَهْدٌ مُنْذُ حِینٍ وَ مُنْذُ أَیَّامٍ (۲).

**[ترجمه]خرایج: علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: در خواب دیدم مثل اینکه ظرف شیری برایم آوردند و نوشیدم، سحرگاه حالم به هم خورد و استفراغ نمودم و مقدار کمی شیر برگرداندم، با اینکه در آن شبانه روز و چند روز قبل شیری ننوشیده بودم. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] إِنَّ أَبَا بَصِیرٍ قَالَ حَدَّثَنِی الْبَاقِرُ: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام قَالَ رَأَیْتُ الشَّیْطَانَ فِی النَّوْمِ فَوَاثَبَنِی

فَرَفَعْتُ يَدِی فَکَسَرْتُ أَنْفَهُ فَأَصْبَحْتُ وَ أَنَا عَلَی ثَوْبِی کَرَشٌّ دَمٍ (۳).

**[ترجمه]خرایج: ابا بصیر می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من خبر داد که علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: در خواب شیطان را دیدم و با او گلاویز شده با مشت بر بینی اش کوفتم؛ صبح که از خواب برخاستم، کمی خون تازه بر جامه خود دیدم. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۵۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۸»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ یَدَیْ رَجُلٍ وَ امْرَأَةٍ الْتَصَقَتَا عَلَی الْحَجَرِ وَ هُمَا فِی الطَّوَافِ وَ جَهَدَ کُلُّ أَحَدٍ عَلَی نَزْعِهِمَا فَلَمْ یَقْدِرْ فَقَالَ النَّاسُ اقْطَعُوهُمَا وَ بَیْنَمَا هُمْ کَذَلِکَ إِذْ دَخَلَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ قَدِ ازْدَحَمَ النَّاسُ فَفَرَّجُوا لَهُ فَتَقَدَّمَ وَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَیْهِمَا فَانْحَلَّتَا وَ افْتَرَقَتَا(۴).

**[ترجمه]خرایج: روایت شده که دست مرد و زنی در هنگام طواف کعبه بر حجر الاسود چسبید، هر چه کوشش کردند نتوانستند جدا کنند. مردم گفتند: قطع کنید. در همین بین زین العابدین علیه السلام وارد شد. در آن ازدحام، مردم راه را گشودند. حضرت پیش آمد و دست خود را بر روی دست آن دو گذاشت. دو دست از حجر الاسود کنده شد و از هم جدا گردید.

**[ترجمه]

«۱۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ یُوسُفَ کَتَبَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ إِنْ أَرَدْتَ أَنْ یَثْبُتَ مُلْکُکَ فَاقْتُلْ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَکَتَبَ عَبْدُ الْمَلِکِ إِلَیْهِ أَمَّا بَعْدُ فَجَنِّبْنِی دِمَاءَ بَنِی هَاشِمٍ وَ احْقُنْهَا فَإِنِّی رَأَیْتُ آلَ أَبِی سُفْیَانَ لَمَّا أُولِعُوا فِیهَا لَمْ یَلْبَثُوا إِلَی أَنْ أَزَالَ اللَّهُ الْمُلْکَ عَنْهُمْ وَ بَعَثَ بِالْکِتَابِ سِرّاً أَیْضاً فَکَتَبَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِلَی

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۲۸.

۲- ۲. المصدر نفسه.

۳- ۳. لم نعثر علیهما فی مظانهما رغم الفحص عنهما.

۴- ۴. لم نعثر علیهما فی مظانهما رغم الفحص عنهما.

عَبْدِ الْمَلِکِ فِی السَّاعَهِ الَّتِی أَنْفَذَ فِیهَا الْکِتَابَ إِلَی الْحَجَّاجِ وَقَفْتُ عَلَی مَا کَتَبْتَ فِی دِمَاءِ بَنِی هَاشِمٍ وَ قَدْ شَکَرَ اللَّهُ لَکَ ذَلِکَ وَ ثَبَّتَ لَکَ مُلْکَکَ وَ زَادَ فِی عُمُرِکَ وَ بَعَثَ بِهِ مَعَ غُلَامٍ لَهُ بِتَارِیخِ السَّاعَهِ الَّتِی أَنْفَذَ فِیهَا عَبْدُ الْمَلِکِ کِتَابَهُ إِلَی الْحَجَّاجِ فَلَمَّا قَدِمَ الْغُلَامُ أَوْصَلَ الْکِتَابَ إِلَیْهِ فَنَظَرَ عَبْدُ الْمَلِکِ فِی تَارِیخِ الْکِتَابِ فَوَجَدَهُ مُوَافِقاً لِتَارِیخِ کِتَابِهِ فَلَمْ یَشُکَّ فِی صِدْقِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ فَفَرِحَ بِذَلِکَ وَ بَعَثَ إِلَیْهِ بِوِقْرٍ(۱) دَنَانِیرَ وَ سَأَلَهُ أَنْ یَبْسُطَ إِلَیْهِ بِجَمِیعِ حَوَائِجِهِ وَ حَوَائِجِ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ مَوَالِیهِ وَ کَانَ فِی کِتَابِهِ علیه السلام أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَتَانِی فِی النَّوْمِ فَعَرَّفَنِی مَا کَتَبْتُ بِهِ إِلَیْکَ وَ مَا شُکِرَ مِنْ ذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]خرایج: روایت شده که حجاج بن یوسف برای عبد الملک مروان نوشت: اگر می خواهی سلطنت تو دوام داشته باشد، علی بن الحسین علیهما السلام را بکش! در جواب نوشت، مرا از خون بنی هاشم معذور دار و سعی کن خون آنها را نریزی؛ چون آل ابی سفیان به خون ریزی این خانواده رطوبت داشتند، خداوند سلطنت را از آنها گرفت. عبدالملک این نامه را مخفیانه فرستاد. حضرت علی بن الحسین علیهما السلام بلافاصله نامه ای برای عبد الملک نوشت و در آن نامه یاد آور شد که متوجه سفارشی که در باره خون بنی هاشم نمودی شدم! خداوند این خیر خواهی تو را مشکور و سلطنت تو را پایدار و عمرت را افزون فرمود. حضرت این نامه را به تاریخ همان ساعتی که عبد الملک جواب حجاج را داده بود نوشت و به وسیله غلام خود فرستاد، غلام که نامه را رساند، عبد الملک متوجه شد تاریخ آن مطابق با همان ساعتی است که نامه را برای حجاج نوشته و به راستگویی زین العابدین علیه السلام یقین کرد و از این مطلب شاد شد و کیسه ای پر از زر برایش فرستاد و درخواست کرد، هر چه خود و خانواده و دوستانش احتیاج دارند بنویسد تا انجام دهد. حضرت در نامه نوشته بود که پیغمبر صلی الله علیه و آله در خواب به نزد من آمد و آنچه برای تو نوشتم را به من تعلیم کرد و همان جناب پاداش پروردگار را به خاطر کار تو وعده داد. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْکَابُلِیِّ قَالَ: دَعَانِی مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنَفِیَّهِ- بَعْدَ قَتْلِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ رُجُوعِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِلَی الْمَدِینَهِ وَ کُنَّا بِمَکَّهَ فَقَالَ صِرْ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ قُلْ لَهُ إِنِّی أَکْبَرُ وُلْدِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ بَعْدَ أَخَوَیَّ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ أَنَا أَحَقُّ بِهَذَا الْأَمْرِ مِنْکَ فَیَنْبَغِی أَنْ تُسَلِّمَهُ إِلَیَّ وَ إِنْ شِئْتَ فَاخْتَرْ حَکَماً نَتَحَاکَمْ إِلَیْهِ فَصِرْتُ إِلَیْهِ وَ أَدَّیْتُ رِسَالَتَهُ فَقَالَ ارْجِعْ إِلَیْهِ وَ قُلْ لَهُ یَا عَمِّ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تَدَّعِ مَا لَمْ یَجْعَلْهُ اللَّهُ لَکَ فَإِنْ أَبَیْتَ فَبَیْنِی وَ بَیْنَکَ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ فَمَنْ أَجَابَهُ الْحَجَرُ فَهُوَ الْإِمَامُ فَرَجَعْتُ إِلَیْهِ بِهَذَا الْجَوَابِ فَقَالَ لَهُ قَدْ أَجَبْتُکَ قَالَ أَبُو خَالِدٍ فَدَخَلَا جَمِیعاً وَ أَنَا مَعَهُمَا حَتَّی وَافَیَا الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ فَقَالَ عَلِیُّ

بْنُ الْحُسَیْنِ علیه السلام تَقَدَّمْ یَا عَمِّ فَإِنَّکَ أَسَنُّ فَسَلْهُ الشَّهَادَهَ لَکَ فَتَقَدَّمَ مُحَمَّدٌ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ وَ دَعَا بِدَعَوَاتٍ ثُمَّ سَأَلَ الْحَجَرَ بِالشَّهَادَهِ إِنْ کَانَتِ الْإِمَامَهُ لَهُ فَلَمْ یُجِبْهُ بِشَیْ ءٍ ثُمَّ قَامَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا الْحَجَرُ الَّذِی جَعَلَهُ اللَّهُ شَاهِداً لِمَنْ یُوَافِی بَیْتَهُ الْحَرَامَ مِنْ وُفُودِ عِبَادِهِ إِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ أَنِّی صَاحِبُ الْأَمْرِ وَ أَنِّی الْإِمَامُ الْمُفْتَرَضُ الطَّاعَهُ عَلَی جَمِیعِ عِبَادِ اللَّهِ فَاشْهَدْ لِیَعْلَمَ عَمِّی أَنَّهُ لَا حَقَّ لَهُ فِی الْإِمَامَهِ فَأَنْطَقَ اللَّهُ الْحَجَرَ بِلِسَانٍ عَرَبِیٍّ مُبِینٍ فَقَالَ یَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ سَلِّمِ

۱- ۱. الوقر: بالکسر الحمل، مجمع البحرین.

۲- ۲. الخرائج و الجرائح ۱۹۴ بتفاوت.

الْأَمْرَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَإِنَّهُ الْإِمَامُ الْمُفْتَرَضُ الطَّاعَهِ عَلَيْکَ وَ عَلَى جَمِيعِ عِبَادِ اللَّهِ دُونَکَ وَ دُونَ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ فَقَبَّلَ مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنَفِيَّهِ رِجْلَهُ وَ قَالَ الْأَمْرُ لَکَ وَ قِيلَ إِنَّ ابْنَ الْحَنَفِيَّهِ إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِکَ إِزَاحَهً لِشُکُوکِ النَّاسِ فِي ذَلِکَ وَ فِي رِوَايَهٍ أُخْرَى أَنَّ اللَّهَ أَنْطَقَ الْحَجَرَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ حُجَّهُ اللَّهِ عَلَيْکَ وَ عَلَى جَمِيعِ مَنْ فِي الْأَرْضِ وَ مَنْ فِي السَّمَاءِ مُفْتَرَضُ الطَّاعَهِ فَاسْمَعْ لَهُ وَ أَطِعْ فَقَالَ مُحَمَّدٌ سَمْعاً وَ طَاعَهً يَا حُجَّهَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ سَمَائِهِ (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو خالد کابلی می گوید: محمد بن حنفیه پس از شهادت حسین و بازگشت زین العابدین علیهما السلام به مدینه مرا فرا خواند. ما در آن روز در مکه بودیم. به من گفت: به زین العابدین علیه السلام بگو: من بزرگترین فرزند امیر المؤمنین بعد از برادرانم امام حسن و امام حسین علیهم السلام هستم و به این مقام شایسته ترم! شایسته است امر امامت را به من واگذاری، در صورتی که مایل باشی، یک نفر را حاکم قرار می دهم بین ما قضاوت کند. من پیغام محمد را به حضرت رساندم. فرمود: به عمویم بگو: از خدا بترس و ادعای مقامی که خدا برای تو قرار نداده نکن! در صورتی که اصرار داشته باشی، حجر الاسود بین من و تو قضاوت نماید. جواب هر کدام را که داد، او امام است. من جواب را به محمد بن حنفیه رساندم، محمد پذیرفت؛ ابو خالد گفت: من هم در خدمت آنها بودم و با هم کنار حجر الاسود رفتیم و زین العابدین علیه السلام فرمود: عمو! پیش برو، تو از من بزرگتری! از حجر بر خود گواهی طلب! محمد بن حنفیه پیش رفت و دو رکعت نماز خواند و از حجر الاسود خواست که در صورتی که امام است، گواهی دهد؛ ولی حجر جوابی نداد. آنگاه علی بن الحسین علیهما السلام از جای حرکت کرد و دو رکعت نماز خواند و پس از نماز فرمود: ای سنگی که تو را خداوند برای کسانی که به زیارت خانه اش بیایند گواه قرار داده! اگر می دانی من صاحب مقام امامت هستم و پیشوای لازم الاطاعه می باشم، گواهی کن تا عمویم بفهمد که در امامت حقی ندارد. خداوند سنگ را به سخن در آورد و به زبان عربی فصیح گفت: یا محمد بن علی! امامت متعلق به زین العابدین است. او امام است. پیروی از او بر تو و جمیع مردم واجب است. محمد بن حنفیه پاهای زین العابدین علیه السلام را بوسیده و گفت: تو امام هستی. گفته شده که محمد بن حنفیه این کار را کرد تا مردم از شک در آیند.

در روایت دیگری دارد: خداوند حجر را به زبان آورد و گفت: یا محمد بن علی! علی بن الحسین حجت خدا بر تو و تمامی کسانی است که در زمین و آسمان هستند و طاعت او واجب است. از او حرف بشنو و اطاعت کن. محمد گفت: شنیدم و اطاعت کردم ای حجت خدا در زمین و آسمانش! - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۱»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ جَالِساً مَعَ جَمَاعَهٍ إِذْ أَقْبَلَتْ ظَبْيَهٌ مِنَ الصَّحْرَاءِ حَتَّى وَقَفَتْ قُدَّامَهُ فَهَمْهَمَتْ وَ ضَرَبَتْ بِيَدِهَا الْأَرْضَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا شَأْنُ هَذِهِ الظَّبْيَهِ قَدْ أَتَتْکَ مُسْتَأْنِسَهً قَالَ تَذْکُرُ أَنَّ ابْناً لِيَزِيدَ طَلَبَ عَنْ أَبِيهِ خِشْفاً فَأَمَرَ بَعْضَ الصَّيَّادِينَ أَنْ يَصِيدَ لَهُ خِشْفاً فَصَادَ بِالْأَمْسِ خِشْفَ هَذِهِ الظَّبْيَهِ وَ لَمْ تَکُنْ قَدْ أَرْضَعَتْهُ فَإِنَّهَا تَسْأَلُ أَنْ يَحْمِلَهُ إِلَيْهَا لِتُرْضِعَهُ وَ تَرُدَّهُ عَلَيْهِ فَأَرْسَلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِلَى الصَّيَّادِ فَأَحْضَرَهُ فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الظَّبْيَهَ تَزْعُمُ أَنَّکَ أَخَذْتَ خِشْفاً لَهَا وَ أَنَّکَ لَمْ تَسْقِهِ لَبَناً مُنْذُ أَخَذْتَهُ وَ قَدْ سَأَلَتْنِي أَنْ أَسْأَلَکَ أَنْ تَتَصَدَّقَ بِهِ

عَلَيْهَا فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَسْتُ أَسْتَجْرِئُ عَلَى هَذَا قَالَ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ تَأْتِيَ بِهِ إِلَيْهَا لِتُرْضِعَهُ وَ تَرُدَّهُ عَلَيْكَ فَفَعَلَ الصَّيَّادُ فَلَمَّا رَأَتْهُ هَمْهَمَتْ وَ دُمُوعُهَا تَجْرِي فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام لِلصَّيَّادِ بِحَقِّي عَلَيْكَ إِلَّا وَهَبْتَهُ لَهَا فَوَهَبَهُ لَهَا وَ انْطَلَقَتْ مَعَ الْخِشْفِ وَ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الرَّحْمَةِ وَ أَنَّ بَنِي أُمَيَّةَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ اللَّعْنَةِ(۲).

**[ترجمه]خرایج: جابر بن یزید جعفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام با گروهی نشسته بود که ناگاه آهویی از بیابان آمد و مقابل آن سرور ایستاده دست، بر زمین می زد و ناله می کرد. یک نفر عرض کرد: یا ابن رسول الله! چه می گوید که این طور با شما مأنوس شده؟ فرمود: می گوید: پسر یزید از پدرش آهو بره ای خواسته و دستور داده که یکی از صیادها آن را صید کنند. دیروز بره این آهو را وقتی هنوز به او شیر نداده بوده، صید کرده اند. اکنون تقاضا دارد او را پیش صیاد ببریم تا بره اش را شیر دهد و بعد برّه را به آنها برگرداند. زین العابدین علیه السلام از پی صیاد فرستاد. او آمد. فرمود: این آهو می گوید: بره اش را تو صید کرده ای و از وقتی صید کرده ای به او شیر نداده ای و از من تقاضا کرده از تو بخواهم بره اش را به او ببخشی! عرض کرد: من جرأت این کار را ندارم، فرمود: پس آن بره را بیاور تا شیرش بدهد و به تو باز گرداند، قبول کرد و آورد. همین که چشم آهو به بره اش افتاد اشکهایش جاری شد، علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: تو را به حقی که بر گردنت دارم این بره را ببخش! صیاد او را به مادرش بخشید. آهو با بره اش رهسپار شد؛ صیاد گفت: گواهی می دهم که شما از خانواده رحمت هستید و بنی امیه از اهل بیت لعنت. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۲۲»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ كِتَابِ الدَّلَائِلِ لِلْحِمْيَرِيِّ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]کشف الغمه: مثل این حدیث را نقل نموده است. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: خَرَجَ أَبِي فِي نَفَرٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ أَصْحَابِهِ إِلَى بَعْضِ حِيطَانِهِ وَ أَمَرَ بِإِصْلَاحِ سُفْرَةٍ فَلَمَّا

۱- ۱. المصدر السابق ص ۱۹۴ بتفاوت.

۲- ۲. المصدر السابق ص ۱۹۴ و هكذا ما بعده.

٣- ٣. كشف الغمّه ج ٢ ص ٣٠٩- ط الإسلاميه بطهران.

وُضِعَتْ لِيَأْكُلُوا أَقْبَلَ ظَبْيٌ مِنَ الصَّحْرَاءِ يَبْغَمُ (۱)

فَدَنَا مِنْ أَبِی فَقَالُوا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا يَقُولُ هَذَا الظَّبْیُ قَالَ يَشْكُو أَنَّهُ لَمْ يَأْكُلْ مُنْذُ ثَلَاثٍ شَيْئاً فَلَا تَمَسُّوهُ حَتَّى أَدْعُوَهُ لِيَأْكُلَ مَعَنَا قَالُوا نَعَمْ فَدَعَاهُ فَجَاءَ فَأَكَلَ مَعَهُمْ فَوَضَعَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يَدَهُ عَلَى ظَهْرِهِ فَنَفَرَ فَقَالَ أَبِی أَ لَمْ تَضْمَنُوا لِی أَنَّكُمْ لَا تَمَسُّوهُ فَحَلَفَ الرَّجُلُ أَنَّهُ لَمْ يُرِدْ بِهِ سُوءاً فَكَلَّمَهُ أَبِی وَ قَالَ لِلظَّبْیِ ارْجِعْ فَلَا بَأْسَ عَلَيْكَ فَرَجَعَ يَأْكُلُ حَتَّى شَبِعَ ثُمَّ بَغَمَ وَ انْطَلَقَ فَقَالُوا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا قَالَ قَالَ دَعَا لَكُمْ وَ انْصَرَفَ.

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: پدرم با چند نفر از اصحاب خود به یکی از باغهایش رفتند. حضرت دستور داد سفره گستردند. همین که غذا آماده شد و شروع به خوردن کردند آهویی از راه رسید و شروع به ناله کرده و نزدیک پدرم رفت. عرض کردند: یا ابن رسول الله! این آهو چه می گوید؟ فرمود: از گرسنگی شکایت می کند، سه روز است چیزی نخورده! به او دست نزنید، بگذارید با ما غذا بخورد! عرض کردند: بسیار خوب؛ آهو پیش آمد و با آنها شروع به خوردن کرد. مردی دست خود را بر پشت او نهاد و آهو رمید! پدرم فرمود: مگر شما تعهد نکردید که به او دست نزنید؟ آن مرد سوگند یاد کرد که من نظر بدی نسبت به آهو نداشتم! پدرم با آهو صحبت کرد و فرمود: مشغول خوردن باش که به تو کاری ندارند. آهو شروع به خوردن نمود تا سیر شد. بعد صدایی کرد و رفت. عرض کردند: یا ابن رسول الله! چه گفت؟ فرمود: برای شما دعا کرد و رفت .

**[ترجمه]

«۲۴»

قب (۲)،[المناقب] لابن شهرآشوب يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ الْبَاقِرَ علیه السلام يَقُولُ: قَدِمَ أَبُو خَالِدٍ الْكَابُلِيُّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ بُرْهَةً مِنَ الزَّمَانِ ثُمَّ شَكَا شِدَّةَ شَوْقِهِ إِلَى وَالِدَيْهِ وَ سَأَلَهُ الْإِذْنَ فِی الْخُرُوجِ إِلَيْهِمَا فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَا كَنْكَرُ إِنَّهُ يَقْدَمُ عَلَيْنَا غَداً رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ لَهُ قَدْرٌ وَ جَاهٌ وَ مَالٌ وَ ابْنَةٌ لَهُ قَدْ أَصَابَهَا عَارِضٌ مِنَ الْجِنِّ وَ هُوَ يَطْلُبُ مُعَالِجاً يُعَالِجُهَا وَ يَبْذُلُ فِی ذَلِكَ مَالَهُ فَإِذَا قَدِمَ فَصِرْ إِلَيْهِ أَوَّلَ النَّاسِ وَ قُلْ لَهُ أَنَا أُعَالِجُ ابْنَتَكَ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ فَإِنَّهُ يَطْمَئِنُّ إِلَى قَوْلِكَ وَ يَبْذُلُ فِی ذَلِكَ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ قَدِمَ الشَّامِيُّ وَ مَعَهُ ابْنَتُهُ وَ طَلَبَ مُعَالِجاً فَقَالَ أَبُو خَالِدٍ أَنَا أُعَالِجُهَا عَلَى أَنْ تُعْطِيَنِی عَشَرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَإِنْ أَنْتُمْ وَفَيْتُمْ وَفَيْتُ عَلَى أَنْ لَا يَعُودَ إِلَيْهَا أَبَداً فَضَمِنَ أَبُوهَا لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِنَّهُ سَيَغْدِرُ بِكَ قَالَ قَدْ أَلْزَمْتُهُ قَالَ فَانْطَلِقْ فَخُذْ بِأُذُنِ الْجَارِيَةِ الْيُسْرَى وَ قُلْ يَا خَبِيثُ يَقُولُ لَكَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ اخْرُجْ مِنْ هَذِهِ الْجَارِيَةِ وَ لَا تَعُدْ إِلَيْهَا فَفَعَلَ كَمَا أَمَرَهُ فَخَرَجَ عَنْهَا وَ أَفَاقَتِ الْجَارِيَةُ مِنْ جُنُونِهَا فَطَالَبَهُ بِالْمَالِ فَدَافَعَهُ فَرَجَعَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ يَا بَا خَالِدٍ أَ لَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّهُ يَغْدِرُ وَ لَكِنْ سَيَعُودُ إِلَيْهَا فَإِذَا أَتَاكَ فَقُلْ إِنَّمَا عَادَ إِلَيْهَا لِأَنَّكَ لَمْ تَفِ بِمَا ضَمِنْتَ فَإِنْ وَضَعْتَ عَشَرَةَ آلَافٍ عَلَى يَدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَإِنِّی أُعَالِجُهَا عَلَى أَنْ لَا يَعُودَ أَبَداً فَوَضَعَ الْمَالَ عَلَى

۱- ۱. بغام الظبیه صوتها، و هی بغوم إذا صاحت الی ولدها بأرخم ما یکون من صوتها(مجمع البحرین، القاموس).

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۶ بتفاوت کثیر.

يَدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ ذَهَبَ أَبُو خَالِدٍ إِلَى الْجَارِيَهِ فَأَخَذَ بِأُذُنِهَا الْيُسْرَى ثُمَّ قَالَ يَا خَبِيثُ يَقُولُ لَکَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ اخْرُجْ مِنْ هَذِهِ الْجَارِيَهِ وَ لَا تَتَعَرَّضْ لَهَا إِلَّا بِسَبِيلِ خَيْرٍ فَإِنَّکَ إِنْ عُدْتَ أَحْرَقْتُکَ بِنَارِ اللَّهِ الْمُوقَدَهِ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَهِ فَخَرَجَ وَ أَفَاقَتِ الْجَارِيَهُ وَ لَمْ يَعُدْ إِلَيْهَا فَأَخَذَ أَبُو خَالِدٍ الْمَالَ وَ أَذِنَ لَهُ فِي الْخُرُوجِ إِلَى وَالِدَتِهِ فَخَرَجَ بِالْمَالِ حَتَّى قَدِمَ عَلَى وَالِدَتِهِ (۱).

**[ترجمه]مناقب، خرایج: ابو الصباح کنانی می گوید: از حضرت باقر علیه السلام شنیدم که فرمود: ابو خالد کابلی مدتی خدمتکار علی بن الحسین علیهما السلام بود، به او عرض کرد: خیلی مشتاق دیدار مادرم هستم و از حضرت اجازه گرفت که به دیدن مادرش برود! امام زین العابدین به او فرمود: ای کنکر! فردا مردی از شام خواهد آمد که بسیار با شخصیت و ثروتمند و صاحب مقام است، دخترش به همراه اوست و مبتلا به جن زدگی است. او به دنبال شخصی است که دخترش را معالجه کند و حاضر است تمام ثروتش را در قبال معالجه دخترش بدهد. وقتی آمد، تو از همه جلوتر برو پیش او و بگو، من به ده هزار سکه نقره دختر تو را معالجه می کنم؛ او سخن تو را می پذیرد و در پرداخت مضایقه ای ندارد! فردا صبح مرد شامی آمد و دختری داشت که به دنبال مداوای او بود. ابو خالد گفت: من با ده هزار درهم دخترت را معالجه می کنم؛ اگر پول را پرداخت کردی، من تعهد می کنم دیگر مبتلا نشود، پدر دختر پذیرفت.

امام زین العابدین علیه السلام به ابو خالد فرمود: او به تو خیانت خواهد کرد! ابوخالد گفت: من از او تعهد گرفته ام. فرمود: برو گوش چپ دختر را بگیر و در گوش او بگو: ای خبیث! علی بن الحسین می فرماید این دختر را رها کن و پیش او بر نگرد. ابوخالد همان کار را کرد. او رفت و دختر از جنون آسوده شد؛ ابوخالد پول را خواست ولی آن مرد از پرداخت خودداری کرد. ابو خالد خدمت زین العابدین علیه السلام رسیده و جریان را عرض کرد؛ فرمود: به تو نگفتم این مرد خیانت می کند؟ ولی دخترك باز مریض خواهد شد. این مرتبه وقتی آمد، بگو چون وفا نکردی باز مریض شد. اگر آن ده هزار درهم را در دست علی بن الحسین علیهما السلام بگذاری، من او را معالجه می کنم که دیگر مریض نشود. آن مرد پول را به دست حضرت داد. ابو خالد پیش دختر رفته و گوش چپ او را گرفت و گفت: ای خبیث! علی بن الحسین می گوید این دختر را رها کن! و دیگر جز به نیکی متعرض او نشو. اگر مزاحم شوی، تو را با آتشی که دل ها را می سوزانم آتش می زنم. جن او را رها ساخت و از جنون آسوده گردید و دیگر بیماریش بازگشت نکرد. ابو خالد پول را دریافت کرده و برای رفتن پیش مادرش از امام اجازه گرفت و با همان پول روانه شد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۶ ، الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۲۵»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ: أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ يُوسُفَ لَمَّا خَرَّبَ الْکَعْبَهَ بِسَبَبِ مُقَاتَلَهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ثُمَّ عَمَرُوهَا فَلَمَّا أُعِيدَ الْبَيْتُ وَ أَرَادُوا أَنْ يَنْصِبُوا الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ فَکُلَّمَا نَصَبَهُ عَالِمٌ مِنْ عُلَمَائِهِمْ أَوْ قَاضٍ مِنْ قُضَاتِهِمْ أَوْ زَاهِدٌ مِنْ زُهَّادِهِمْ يَتَزَلْزَلُ وَ يَضْطَرِبُ وَ لَا يَسْتَقِرُّ الْحَجَرُ فِي مَکَانِهِ فَجَاءَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ أَخَذَهُ مِنْ أَيْدِيهِمْ وَ سَمَّى اللَّهَ ثُمَّ نَصَبَهُ فَاسْتَقَرَّ فِي مَکَانِهِ وَ کَبَّرَ النَّاسُ (۲)

وَ لَقَدْ أُلْهِمَ الْفَرَزْدَقُ فِي قَوْلِهِ (۳):

يَكَادُ يُمْسِكَهُ عِرْفَانَ رَاحَتِهِ**رُكْنُ الْحَطِيمِ إِذَا مَا جَاءَ يَسْتَلِمُ

**[ترجمه]خرایج: روایت شده که وقتی حجاج بن یوسف کعبه را به واسطه جنگ با عبد الله بن زبیر خراب کرد و بعد از آن شروع به تعمیر کردند، پس از پایان ساختمان خواستند حجر الاسود را به جای اول بگذارند؛ هر یک از دانشمندان یا قاضی ها یا زاهدان، آن را می گذاشت، تکان می خورد و در جایش نمی ایستاد. حضرت زین العابدین علیه السلام پیش آمد و از دست آنها گرفته در جایش قرار داد، حجر در محل خودش قرار گرفت و تکان نخورد. مردم صدا به تکبیر بلند کردند. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

به فرزدق شاعر شیعی مذهب، در این شعرش الهام شده که می گوید:

چون حجر الاسود کف دست وی را می شناسد، وقتی او می آید که آن را استلام کند، نزدیک است او را بگیرد.

**[ترجمه]

«۲۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ: أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ لَمَّا رَأَتْ مَا يَفْعَلُهُ ابْنُ أَخِيهَا قَالَتْ لِجَابِرٍ هَذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بَقِيَّةُ أَبِيهِ انْخَرَمَ أَنْفُهُ وَ ثَفِنَتْ جَبْهَتَاهُ وَ رُكْبَتَاهُ فَعَلَيْكَ أَنْ تَأْتِيَهُ وَ تَدْعُوَهُ إِلَى الْبُقْيَا عَلَى نَفْسِهِ فَجَاءَ جَابِرٌ بَابَهُ وَ إِذَا ابْنُهُ مُحَمَّدٌ أَقْبَلَ قَالَ لَهُ أَنْتَ وَ اللَّهِ الْبَاقِرُ وَ أَنَا أُقْرِئُكَ سَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُ إِنَّكَ تَبْقَى حَتَّى تَعْمَى ثُمَّ يُكْشَفُ عَنْ بَصَرِكَ الْخَبَرَ بِتَمَامِهِ (۴).

ص: ۳۲

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ۱۹۵ بتفاوت، و أخرجه الكشّيّ أيضا فی رجاله كما فی اختيار الرجال ص ۸۰ بتفاوت فی ترجمه أبی خالد الكابلی.

۲- ۲. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۵.

۳- ۳. هذا البيت من قصيده تزيد أبياتها على أربعين بيتا قالها الفرزدق الشاعر فی مدح الإمام السجّاد عليه السلام و قد ذكرها ما يقرب من عشرين عالما من حفاظ السنه و مؤرخيهم و سيأتی تفصيل الكلام عن ذلك فی محله ان شاء اللّه.

۴- ۴. لم نعثر عليه فی الخرائج و لعله من السقط فی المطبوعه.

**[ترجمه]خرایج: روایت شده که فاطمه دختر امیر المؤمنین علیه السلام، همین که ناراحتی زین العابدین علیه السلام را مشاهده کرد، به جابر گفت: یادگار برادرم علی بن الحسین علیهما السلام بسیار ضعیف شده و پیشانی و زانوانش پینه بسته! لازم است تو پیش او بروی و تقاضا کنی که جان خود را حفظ کند. جابر جلوی درب خانه آمد و با فرزند علی بن الحسین حضرت باقر علیهم السلام روبرو شد؛ به او گفت: به خدا سوگند تو باقری و من سلام پیامبر صلی الله علیه و آله را به تو می رسانم. به من فرمود: تو زنده خواهی بود تا کور شوی و باز چشمت بینا می شود؛ تا آخر خبر. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۰ -

**[ترجمه]

«۲۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ ظَرِیفِ بْنِ نَاصِحٍ قَالَ: لَمَّا کَانَتِ اللَّیْلَهُ الَّتِی خَرَجَ فِیهَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ دَعَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بِسَفَطٍ وَ أَخَذَ مِنْهُ صُرَّهً قَالَ هَذِهِ مِائَتَا دِینَارٍ عَزَلَهَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مِنْ ثَمَنِ شَیْ ءٍ بَاعَهُ لِهَذَا الْحَدَثِ الَّذِی یَحْدُثُ اللَّیْلَهَ فِی الْمَدِینَهِ فَأَخَذَهَا وَ مَضَی مِنْ وَقْتِهِ إِلَی طَیْبَهَ وَ قَالَ هَذِهِ حَادِثَهٌ یَنْجُو مِنْهَا مَنْ کَانَ عَنْهَا مَسِیرَهَ ثَلَاثِ لَیَالٍ وَ کَانَتْ تِلْکَ الدَّنَانِیرُ نَفَقَتَهُ بِطَیْبَهَ إِلَی قَتْلِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ (۱).

**[ترجمه]خرایج: طریف بن ناصح می گوید: در آن شبی که محمد بن عبد الله بن حسن قیام کرد، حضرت صادق علیه السلام کیسه ای خواست و از درون آن همیانی بیرون آورد و فرمود: محتوی دویست دینار است که حضرت زین العابدین علیه السلام از بهای چیزی که فروخته، برای جریانی که در همین شب در مدینه اتفاق می افتد، نگه داشته بود؛ آن پول را برداشت و رهسپار باغستانی که داشت و معروف به طیبه بود، شد. حضرت فرمود: از این پیش آمد کسی نجات می یابد که سه شب راه فاصله داشته باشد. همان دینارها در طیبه خرج او شد تا کشته شدن محمد بن عبد الله که قیام کرده بود. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۶۷ -

**[ترجمه]

«۲۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّیْبَانِیُّ فِی أَمَالِیهِ وَ أَبُو إِسْحَاقَ الْعَدْلُ الطَّبَرِیُّ فِی مَنَاقِبِهِ عَنْ حَبَابَهَ الْوَالِبِیَّهِ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ کَانَ بِوَجْهِی وَضَحٌ (۲)

فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَیْهِ فَذَهَبَ قَالَتْ ثُمَّ قَالَ یَا حَبَابَهُ مَا عَلَی مِلَّهِ إِبْرَاهِیمَ غَیْرُنَا وَ غَیْرُ شِیعَتِنَا وَ سَائِرُ النَّاسِ مِنْهَا بِرَاءٌ(۳).

جَابِرٌ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِکْزاً فَقَالَ یَا جَابِرُ هُمْ بَنُو أُمَیَّهَ وَ یُوشِکُ أَنْ لَا یُحَسَّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ یُرْجَی وَ لَا یُخْشَی فَقُلْتُ رَحِمَکَ اللَّهُ وَ إِنَّ ذَلِکَ لَکَائِنٌ فَقَالَ مَا أَسْرَعَهُ سَمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَقُولُ إِنَّهُ قَدْ رَأَی أَسْبَابَهُ (۴).

كَافِی الْكُلَيْنِیِّ، أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِیُّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَاحْتُبِسْتُ فِی الدَّارِ سَاعَةً ثُمَّ دَخَلْتُ الْبَیْتَ وَ هُوَ یَلْتَقِطُ شَیْئاً وَ أَدْخَلَ یَدَهُ مِنْ وَرَاءِ السِّتْرِ فَنَاوَلَهُ مَنْ كَانَ فِی الْبَیْتِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذَا الَّذِی أَرَاكَ تَلْتَقِطُ أَیُّ شَیْ ءٍ هُوَ فَقَالَ فَضْلَةٌ مِنْ زَغَبِ الْمَلَائِكَهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ إِنَّهُمْ

ص: ۳۳

۱- ۱. كسابقه، و قد أخرجه الصفار فی بصائر الدرجات: الباب الثالث من الجزء الرابع بتفاوت، و طیبه: اسم ضیعه كانت للإمام الصّادق علیه السلام ذكرها معتب مولاه فی حدیث له مذكور فی بصائر الدرجات: الحدیث الثالث من الباب الثامن من الجزء الخامس.

۲- ۲. تعنی البرص.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۶.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۶.

لَيَأْتُونَكَمْ فَقَالَ يَا أَبَا حَمْزَةَ إِنَّهُمْ لَيُزَاحِمُونَّا عَلَى مُتَّكَئِنَا(۱).

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ بْنُ عَيَّاشٍ فِي الْمُقْتَضَبِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ صَاحِبَهِ الْحَصَى: قَالَ لِي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ائْتِينِي بِحَصَاهٍ فَدَفَعْتُ إِلَيْهِ الْحَصَاهَ مِنَ الْأَرْضِ فَأَخَذَهَا فَجَعَلَهَا كَهَيْئَهِ الدَّقِيقِ السَّحِيقِ ثُمَّ عَجَنَهَا فَجَعَلَهَا يَاقُوتَهً حَمْرَاءَ ثُمَّ قَالَتْ بَعْدَ كَلَامٍ ثُمَّ نَادَانِي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ قُلْتُ لَبَّيْكَ قَالَ ارْجِعِي فَرَجَعْتُ فَإِذَا هُوَ وَاقِفٌ فِي صَرْحَهِ دَارِهِ وَسَطاً فَمَدَّ يَدَهُ الْيُمْنَى فَانْخَرَقَتِ الدُّورَ وَ الْحِيطَانَ وَ سِكَكَ الْمَدِينَهِ وَ غَابَتْ يَدُهُ عَنِّي ثُمَّ قَالَ خُذِي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ فَنَاوَلَنِي وَ اللَّهِ كِيساً فِيهِ دَنَانِيرُ وَ قُرْطٌ مِنْ ذَهَبٍ وَ فُصُوصٌ كَانَتْ لِي مِنْ جَزْعٍ فِي حُقٍّ لِي (۲)

فِي مَنْزِلِي فَإِذَا الْحُقُّ حُقِّي (۳).

**[ترجمه]مناقب: حبابه والبیه می گوید: خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام رسیدم و در صورتم برصی بود. حضرت دست روی آن گذاشت و برص از بین رفت. فرمود: حبابه! کسی جز ما و شیعیانمان بر ملت ابراهیم نیست و بقیه مردم از او بیزارند.

جابر از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که در مورد این آیه «هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزاً - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۶ - » ،{آیا کسی از آنان را می یابی یا صدایی از ایشان می شنوی؟} فرمود: اینها بنی امیه هستند. امید است به زودی چنان نابود شوند که احدی از آنها یافت نشود که به او بتوان امیدی داشت یا از او ترسید. عرض کردم: خدا رحمتت کند؛ واقعاً چنین می شود؟ فرمود: چقدر زود و سریع آن روز می آید! از حضرت زین العابدین علیه السلام شنیدم که او مقدمات زوال و نابودی آنها را مشاهده کرده بود. - . مریم / ۹۸ -

- کافی: ابو حمزه ثمالی می گوید: وارد خانه زین العابدین علیه السلام شدم. ساعتی در حیاط ایستادم و سپس وارد خانه شدم؛ دیدم چیزی را از روی زمین بر می دارد و از پشت پرده به اهل خانه می دهد! عرض کردم: فدایت شوم! چه چیزی را از روی زمین بر می دارید؟ فرمود: ریزه های پر ملائکه است! عرض کردم: فدایت شوم! مگر ملائکه بر شما نیز وارد می شوند؟ فرمود: ابا حمزه! ملائکه چنان به ما نزدیک می شوند که بر بالش ما تکیه می زنند. - . کافی ۱ : ۳۹۳ -

- ام سلیم در یک روایت طولانی گفت: حضرت سجاد علیه السلام به من فرمود: مقداری ریگ بیاور! من از زمین ریگ جمع نموده آوردم. آنها را گرفت و مانند آرد نرم و سپس خمیر کرد و آن را تبدیل به یاقوت سرخ کرد، ام سلیم گفت: سپس با چند کلمه مرا صدا زد! عرض کردم چه می فرمایید؟ فرمود: بیا! دیدم در بلندی وسط حیاط ایستاده است. در این هنگام دست راستش را دراز کرد و از تمام خانه ها و دیوارها و بازارهای مدینه گذشت. من دیگر دستش را ندیدم. در این موقع به من فرمود: بگیر! دست دراز کردم و دیدم کیسه ای محتوی چند دینار و گوشواره و چند نگین انگشتر از سنگ قیمتی است که داخل جعبه ای در منزلم بود. ناگاه متوجه شدم این همان جعبه من است و این اشیاء همان اشیا من است که در منزل گذاشته بودم. - . مناقب آل ابی طالب ۳: ۲۷۷ -

**[ترجمه]

بیان

الصرح القصر و كل بناء عال.

**[ترجمه]صرح به معنای قصر است و هر بنای مرتفع.

**[ترجمه]

«۲۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب كِتَابُ الْأَنْوَارِ: إِنَّهُ عليه السلام كَانَ قَائِماً يُصَلِّي حَتَّى وَقَفَ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ عليه السلام وَ هُوَ طِفْلٌ إِلَى بِئْرٍ فِي دَارِهِ بِالْمَدِينَةِ بَعِيدَةِ الْقَعْرِ فَسَقَطَ فِيهَا فَنَظَرَتْ إِلَيْهِ أُمُّهُ فَصَرَخَتْ وَ أَقْبَلَتْ نَحْوَ الْبِئْرِ تَضْرِبُ بِنَفْسِهَا حِذَاءَ الْبِئْرِ وَ تَسْتَغِيثُ وَ تَقُولُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ غَرِقَ وَلَدُكَ مُحَمَّدٌ وَ هُوَ لَا يَنْثَنِي عَنْ صَلَاتِهِ وَ هُوَ يَسْمَعُ اضْطِرَابَ ابْنِهِ فِي قَعْرِ الْبِئْرِ فَلَمَّا طَالَ عَلَيْهَا ذَلِكَ قَالَتْ حُزْناً عَلَى وَلَدِهَا مَا أَقْسَى قُلُوبَكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ فَأَقْبَلَ عَلَى صَلَاتِهِ وَ لَمْ يَخْرُجْ عَنْهَا إِلَّا عَنْ كَمَالِهَا وَ إِتْمَامِهَا ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهَا وَ جَلَسَ عَلَى أَرْجَاءِ الْبِئْرِ وَ مَدَّ يَدَهُ إِلَى قَعْرِهَا وَ كَانَتْ لَا تُنَالُ إِلَّا بِرِشَاءٍ(۴) طَوِيلٍ فَأَخْرَجَ ابْنَهُ مُحَمَّداً عليه السلام عَلَى يَدَيْهِ يُنَاغِي وَ يَضْحَكُ لَمْ يَبْتَلَّ لَهُ ثَوْبٌ وَ لَا جَسَدٌ بِالْمَاءِ فَقَالَ هَاكِ يَا ضَعِيفَةَ الْيَقِينِ بِاللَّهِ فَضَحِكَتْ لِسَلَامَةِ وَلَدِهَا وَ بَكَتْ لِقَوْلِهِ عليه السلام

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۷، و الحديث فی الكافی ج ۱ ص ۳۹۳ بتفاوت.

۲- ۲. الحق: من الحقه بالضم، و هی وعاء من خشب الجمع حقّ و حقوق و احقاق و حقاق(القاموس).

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۷.

۴- ۴. الرشاء: ككساء الحبل(القاموس).

يَا ضَعِيفَةَ الْيَقِينِ بِاللَّهِ فَقَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكِ الْيَوْمَ لَوْ عَلِمْتِ أَنِّی کُنْتُ بَيْنَ يَدَیْ جَبَّارٍ لَوْ مِلْتُ بِوَجْهِی عَنْهُ لَمَالَ بِوَجْهِهِ عَنِّی أَ فَمَنْ يُرَی رَاحِماً بَعْدَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب: حضرت زین العابدین علیه السلام مشغول نماز بود. فرزندش به نام محمد که طفل کوچکی بود، کنار چاه عمیقی که در منزل بود و در چاه افتاد. مادرش او را دید و فریاد کشید و خود را به کنار چاه رسانید. مضطرب و ناراحت کمک می طلبید و می گفت یا ابن رسول الله! پسرت محمد در چاه غرق شد. امام علیه السلام با اینکه صدای اضطراب بچه را از چاه می شنید از نماز دست برنمی داشت. مدتی طول کشید. مادر بچه به واسطه علاقه ای که به فرزند داشت گفت: چقدر دل شما اولاد پیغمبر صلی الله علیه و آله سنگین است! امام نماز خود را تمام و کامل خواند، آنگاه به طرف همسر خود آمد و کنار چاه نشست. دست درون چاه برد، با اینکه ریسمانی بلند به قعر چاه می رسید؛ فرزند خود محمد را بیرون آورد در حالی که بازی و خنده می کرد و از آب چاه بدن و جامه اش تر نشده بود، فرمود: بگیر ای کسی که یقینت به خدا کم است، مادر به خاطر سلامتی فرزندلبخندی زد ولی به واسطه اینکه امام فرموده بود، یقین تو کم است گریه نمود. فرمود: امروز سرزنشی بر تو نیست؛ تو می دانی که من در مقابل خدایی جبار قرار دارم که هر گاه رو از او بردارم، ممکن است صورت از من برگرداند! دیگر چه کسی می تواند بر من رحم کند؟ - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

د، [العدد القویه]: مِثْلَهُ وَ فِی آخِرِهِ أَ فَمَنْ تَرَی أَرْحَمَ لِعَبْدِهِ مِنْهُ.

**[ترجمه]عدد: مثل این حدیث را نقل کرده و در آخر آن آورده که امام فرمود: چه کسی مهربان تر از خدا به بنده اش سراغ دارد؟

**[ترجمه]

توضیح

الأرجاء جمع الرجا و هو ناحیه البئر و یقال ناغت الأم صبیها أی لاطفته و شاغلته بالمحادثه و الملاعبه.

**[ترجمه]ارجاء جمع رجا است و آن قسمتی از چاه است؛ و عبارت ناغت الام صبیها یعنی مادر با کودک خود مهربانی کرد و او را با حرف و بازی سرگرم کرد.

**[ترجمه]

«۳۱»

ضه، [روضه الواعظين] فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ أَبُو خَالِدٍ الْكَابُلِيُّ: أَتَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام عَلَى أَنْ أَسْأَلَهُ هَلْ عِنْدَكَ سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ فَلَمَّا بَصُرَ بِي قَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ أَ تُرِيدُ أَنْ أُرِيَكَ سِلَاحَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قُلْتُ وَ اللَّهِ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا أَتَيْتُ إِلَّا لِأَسْأَلَكَ عَنْ ذَلِكَ وَ لَقَدْ أَخْبَرْتَنِي بِمَا فِي نَفْسِي قَالَ نَعَمْ فَدَعَا بِحُقٍّ كَبِيرٍ وَ سَفَطٍ فَأَخْرَجَ لِي خَاتَمَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ أَخْرَجَ لِي دِرْعَهُ وَ قَالَ هَذَا دِرْعُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَخْرَجَ إِلَيَّ سَيْفَهُ وَ قَالَ هَذَا وَ اللَّهِ ذُو الْفَقَارِ وَ أَخْرَجَ عِمَامَتَهُ وَ قَالَ هَذِهِ السَّحَابُ وَ أَخْرَجَ رَايَتَهُ وَ قَالَ هَذِهِ الْعُقَابُ وَ أَخْرَجَ قَضِيبَهُ وَ قَالَ هَذَا السَّكْبُ وَ أَخْرَجَ نَعْلَيْهِ وَ قَالَ هَذَانِ نَعْلَا رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَخْرَجَ رِدَاءَهُ وَ قَالَ هَذَا كَانَ يَرْتَدِي بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ يَخْطُبُ أَصْحَابَهُ فِيهِ يَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ أَخْرَجَ لِي شَيْئاً كَثِيراً قُلْتُ حَسْبِي جَعَلَنِيَ اللَّهُ فِدَاكَ (۲).

**[ترجمه]روضه الواعظين: ابو خالد كابلى مى گويد: خدمت حضرت زين العابدين عليه السلام رسيدم تا بپرسم، آيا سلاح پيغمبر در اختيار ايشان است؟ همين كه چشمش به من افتاد، فرمود: مايلى اسلحه پيغمبر را به تو نشان دهم؟ عرض كردم: به خدا قسم فقط براى همين سؤال آمده بودم. شما از دل من خبر دادى! حضرت دستور داد جعبه بزرگ و كيسه اى را آوردند، و آنگاه انگشتر پيامبر و زره آن جناب و شمشيرش را خارج كرده و فرمود: به خدا قسم اين ذو الفقار است. عمامه‌اى به نام سحاب و پرچمى به نام عقاب و شلاقى به نام سكب را نشانم داده و نعلينى خارج كرد و فرمود: اين نعلين پيغمبر است. رداى:ى خارج كرده و فرمود: روزهاى جمعه پيامبر براى اصحاب با همين ردا سخنرانى مى كرد؛ مقدار ديگرى از اشياء خارج كرد؛ گفتم: مرا بس است، فدايت شوم.

**[ترجمه]

«۳۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْعَامِرِيُّ فِي الشَّيْصَبَانِ وَ أَبُو عَلِيٍّ الطَّبْرِسِيُّ فِي إِعْلَامِ الْوَرَى (۳)

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سُلَيْمَانَ الْحَضْرَمِيُّ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ: أَنَّ غَانِمَ ابْنَ أُمِّ غَانِمٍ دَخَلَ الْمَدِينَهَ وَ مَعَهُ أُمُّهُ وَ سَأَلَ هَلْ تُحِسُّونَ رَجُلًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ اسْمُهُ عَلِيٌّ قَالُوا نَعَمْ هُوَ ذَاكَ

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۸.

۲- ۲. لم نجد هذا الحديث فى مظانه من المصدر، نعم ورد فيه قول الصادق عليه السلام ان عندى سيف رسول اللّه و ان عندى لرايه رسول اللّه صلّى اللّه عليه و آله- الخ.

۳- ۳. لم نعثر عليه فى النسختين المطبوعتين بايران قديما سنه ۱۳۱۲ و حديثا سنه ۱۳۷۹، و لعلّ فى المطبوعتين نقص. و الا فان نسخه الام من هذا الكتاب(إعلام الورى) و هى بخط مؤلّفها كانت عند المجلسىّ، رحمهما اللّه تعالى.

فَدَلُّونِی عَلَی عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ مَعِی حَصَاةٌ خَتَمَ عَلَیْهَا عَلِیٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ سَمِعْتُ أَنَّهُ یَخْتِمُ عَلَیْهِ رَجُلٌ اسْمُهُ عَلِیٌّ فَقَالَ عَلِیُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ یَا عَدُوَّ اللَّهِ کَذَبْتَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ عَلَی الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ صَارَ بَنُو هَاشِمٍ یَضْرِبُونَنِی حَتَّی أَرْجِعَ عَنْ مَقَالَتِی ثُمَّ سَلَبُوا مِنِّی الْحَصَاةَ فَرَأَیْتُ فِی لَیْلَتِی فِی مَنَامِی الْحُسَیْنَ علیه السلام وَ هُوَ یَقُولُ لِی هَاکَ الْحَصَاةَ یَا غَانِمُ وَ امْضِ إِلَی عَلِیٍّ ابْنِی فَهُوَ صَاحِبُکَ فَانْتَبَهْتُ وَ الْحَصَاةُ فِی یَدِی فَأَتَیْتُ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَخَتَمَهَا وَ قَالَ لِی إِنَّ فِی أَمْرِکَ لَعِبْرَةً فَلَا تُخْبِرْ بِهِ أَحَداً فَقَالَ فِی ذَلِکَ غَانِمُ ابْنُ أُمِّ غَانِمٍ:

أَتَیْتُ عَلِیاً أَبْتَغِی الْحَقَّ عِنْدَهُ***وَ عِنْدَ عَلِیٍّ عِبْرَةٌ لَا أُحَاوِلُ

فَشَدَّ وَثَاقِی ثُمَّ قَالَ لِیَ اصْطَبِرْ***کَأَنِّی مَخْبُولٌ عَرَانِی خَابِلٌ

فَقُلْتُ لَحَاکَ اللَّهُ وَ اللَّهِ لَمْ أَکُنْ***لِأَکْذِبَ فِی قَوْلِی الَّذِی أَنَا قَائِلٌ

وَ خَلَّی سَبِیلِی بَعْدَ ضَنْکٍ فَأَصْبَحَتْ***مُخَلَّاةُ نَفْسِی وَ سِرْبِی سَابِلٌ

فَأَقْبَلْتُ یَا خَیْرَ الْأَنَامِ مُؤَمَّماً***لَکَ الْیَوْمَ عِنْدَ الْعَالَمِینَ أُسَائِلُ

وَ قُلْتُ وَ خَیْرُ الْقَوْلِ مَا کَانَ صَادِقاً***وَ لَا یَسْتَوِی فِی الدِّینِ حَقٌّ وَ بَاطِلٌ

وَ لَا یَسْتَوِی مَنْ کَانَ بِالْحَقِّ عَالِماً***کَآخَرَ یُمْسِی وَ هُوَ لِلْحَقِّ جَاهِلٌ

فَأَنْتَ الْإِمَامُ الْحَقُّ یُعْرَفُ فَضْلُهُ***وَ إِنْ قَصُرَتْ عَنْهُ النُّهَی وَ الْفَضَائِلُ

وَ أَنْتَ وَصِیُّ الْأَوْصِیَاءِ مُحَمَّدٌ***أَبُوکَ وَ مَنْ نِیطَتْ إِلَیْهِ الْوَسَائِلُ (۱)

**[ترجمه]مناقب: در یک خبر طولانی آمده که غانم بن ام غانم با مادرش وارد مدینه شد و پرسید: شخصی از بنی هاشم به نام علی را می شناسید؟ گفتند: آری. وی می گوید: مرا به علی بن عبد الله بن عباس راهنمایی کردند. به او گفتم، من سنگی دارم که مهر علی و امام حسن و امام حسین علیهم السلام بر آن است. شنیده ام شخصی از این خانواده به نام علی آن را مهر خواهد نمود. علی بن عبد الله با خشم تمام گفت: به علی بن ابی طالب و حسن و حسین علیهم السلام دروغ می بندی؟ بنی هاشم شروع کردند به زدن من و می خواستند که از حرف خود دست بکشم و سنگ را از دستم گرفتند. همان شب در خواب حضرت حسین علیه السلام را دیدم که به من فرمود: سنگ را بگیر و پیش پسرم علی برو؛ او آن را مهر می کند! از خواب بیدار شدم و سنگ در دستم بود. خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام رسیدم. آن را مهر کرد و فرمود: کار تو عبرت آمیز است. به کسی نگو! غانم در این مورد اشعاری را سرود: من به نزد علی علیه السلام یعنی حضرت سجاد آمدم و از او حق را می طلبم، و نزد آن حضرت عبرت هایی است که من آن را با حیله طلب نمی کنم.

پس پیمانم را محکم کرد و به من فرمود: به شدت صبر کن؛ و گویی من دیوانه ای هستم که جنون بر من عارض شده است.

پس گفتم: خدا لعنتت کند ای شیطان! به خدا قسم من کسی نیستم که در اعتقادم خدشه کنم و آن را دروغ بشمارم.

و راه مرا بعد از تنگی آن باز کرد و نفس و راه رفتنم برای من باز و گشاده شد.

پس ای بهترین مردم! من آمدم در حالی که امروز به تو اقتدا کردم و نزد خلائق مورد سؤال واقع می شوم.

و معتقد شدم و بهترین اعتقاد، راست ترین آن است و در دین حق و باطل با هم مساوی نیست.

و کسی که عالم به حق باشد، با کسی که در حالت جهل به حق روز را شب می کند مساوی نیستند.

پس تو امام حقی هستی که فضل او معروف است، اگر چه عقل خردمندان و فضائل به او نرسند.

و تو وصـی جانشینان پیامبری و محمد صلی الله علیه و آله پدر توست و او کسی است که دست آویزها به او آویخته است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۸ -

**[ترجمه]

بیان

ثم قـال لی أی قائـل أو علی بن عبـد الله و الخبـل فسـاد العقـل و الجن و قال الجوهری لحاه الله أی قبحه و لعنه انتهی و الضـنک الضـیق و السـرب بالفتـح و الکسـر الطریق و بالکسـر البـال و القلب و النفس و فی البیت یحتمل الطریق و النفس و قوله سابل إما بالباء الموحده قال الفیروزآبادی (۲)

السابله من الطرق المسلوکه و القوم المختلفه علیها أو بالیاء المثناه من تحت.

ص: ۳۶

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۸.

۲- ۲. القاموس المحیط ج ۳ ص ۳۹۲.

**[ترجمه]عبارت ثم قال لی، یعنی یک گوینده ای یا منظور علی بن عبدالله است. و خبل فساد عقل و جنّ معنا می دهد، و جوهری می گوید: لحاه الله یعنی خدا او را قبیح کند و لعنت نماید. پایان کلام جوهری. ضنک به معنای ضیق است و سرب به فتح سین و کسر، آن راه را گویند و به کسر سین، خاطر و قلب و نفس را گویند و در شعر ممکن است به معنای راه و نفس باشد و کلمه سابل یا با باء است که فیروزآبادی گفته: راه سابله راه مورد تردد را گویند که مردم از آن می گذرند یا با یاء و سایله می باشد .

**[ترجمه]

«۳۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب کِتَابُ الْإِرْشَادِ(۱)، الزُّهْرِیُّ قَالَ سَعِیدُ بْنُ الْمُسَیَّبِ: کَانَ النَّاسُ لَا یَخْرُجُونَ مِنْ مَکَّهَ حَتَّی یَخْرُجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَخَرَجَ وَ خَرَجْتُ مَعَهُ فَنَزَلَ فِی بَعْضِ الْمَنَازِلِ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ سَبَّحَ فِی سُجُودِهِ فَلَمْ یَبْقَ شَجَرٌ وَ لَا مَدَرٌ إِلَّا سَبَّحُوا مَعَهُ فَفَزِعْتُ مِنْهُ فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ یَا سَعِیدُ أَ فَزِعْتَ قُلْتُ نَعَمْ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ هَذَا التَّسْبِیحُ الْأَعْظَمُ- وَ فِی رِوَایَهِ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ کَانَ الْقُرَّاءُ لَا یَحُجُّونَ حَتَّی یَحُجَّ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ کَانَ یَتَّخِذُ لَهُمُ السَّوِیقَ الْحُلْوَ وَ الْحَامِضَ وَ یَمْنَعُ نَفْسَهُ فَسَبَقَ یَوْماً إِلَی الرَّحْلِ فَأَلْفَیْتُهُ وَ هُوَ سَاجِدٌ فَوَ الَّذِی نَفْسُ سَعِیدٍ بِیَدِهِ لَقَدْ رَأَیْتُ الشَّجَرَ وَ الْمَدَرَ وَ الرَّحْلَ وَ الرَّاحِلَهَ یَرُدُّونَ عَلَیْهِ مِثْلَ کَلَامِهِ-(۲)

وَ ذُکِرَ فَصَاحَهُ الصَّحِیفَهِ الْکَامِلَهِ عِنْدَ بَلِیغٍ فِی الْبَصْرَهِ فَقَالَ خُذُوا عَنِّی حَتَّی أُمْلِیَ عَلَیْکُمْ وَ أَخَذَ الْقَلَمَ وَ أَطْرَقَ رَأْسَهُ فَمَا رَفَعَهُ حَتَّی مَاتَ.

حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْمٍ، وَ فَضَائِلُ أَبِی السَّعَادَاتِ، رَوَی أَبُو حَمْزَهَ الثُّمَالِیُّ وَ مُنْذِرٌ الثَّوْرِیُّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ: خَرَجْتُ حَتَّی انْتَهَیْتُ إِلَی هَذَا الْحَائِطِ فَاتَّکَیْتُ عَلَیْهِ فَإِذَا رَجُلٌ عَلَیْهِ ثَوْبَانِ أَبْیَضَانِ یَنْظُرُ فِی تُجَاهِ وَجْهِی ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ مَا لِی أَرَاکَ کَئِیباً حَزِیناً أَ عَلَی الدُّنْیَا حُزْنُکَ فَرِزْقُ اللَّهِ حَاضِرٌ لِلْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ قُلْتُ مَا عَلَی هَذَا حُزْنِی وَ إِنَّهُ لَکَمَا تَقُولُ قَالَ فَعَلَی الْآخِرَهِ فَهُوَ وَعْدٌ صَادِقٌ یَحْکُمُ فِیهِ مَلِکٌ قَاهِرٌ فَعَلَامَ حُزْنُکَ قَالَ قُلْتُ أَتَخَوَّفُ مِنْ فِتْنَهِ ابْنِ الزُّبَیْرِ قَالَ فَضَحِکَ ثُمَّ قَالَ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ هَلْ

رَأَیْتَ أَحَداً تَوَکَّلَ عَلَی اللَّهِ فَلَمْ یَکْفِهِ قُلْتُ لَا قَالَ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ هَلْ رَأَیْتَ أَحَداً خَافَ اللَّهَ فَلَمْ یُنْجِهِ قُلْتُ لَا فَقَالَ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ هَلْ رَأَیْتَ أَحَداً سَأَلَ اللَّهَ فَلَمْ یُعْطِهِ قُلْتُ لَا ثُمَّ نَظَرْتُ فَإِذَا لَیْسَ قُدَّامِی أَحَدٌ وَ کَانَ الْخَضِرَ علیه السلام(۳).

۱- ۱. لم نعثر علیه فی نسخه الإرشاد المطبوعه بایران سنه ۱۳۰۸ و هی التی راجعناها فی التعلیق فی المقام.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۹.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۹، و أخرجه الراوندیّ فی الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶.

إبْرَاهِيمُ بْنُ أَدْهَمَ وَ فَتْحٌ الْمَوْصِلِيُّ قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: كُنْتُ أَسِيحُ فِي الْبَادِيَهِ مَعَ الْقَافِلَه فَعَرَضَتْ لِي حَاجَهٌ فَتَنَحَّيْتُ عَنِ الْقَافِلَهِ فَإِذَا أَنَا بِصَبِيٍّ يَمْشِي فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ بَادِيَهٌ بَيْدَاءُ وَ صَبِيٌّ يَمْشِي فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ السَّلَامَ فَقُلْتُ لَهُ إِلَى أَيْنَ قَالَ أُرِيدُ بَيْتَ رَبِّي فَقُلْتُ حَبِيبِي إِنَّكَ صَغِيرٌ لَيْسَ عَلَيْكَ فَرْضٌ وَ لَا سُنَّهٌ فَقَالَ يَا شَيْخُ مَا رَأَيْتَ مَنْ هُوَ أَصْغَرُ سِنّاً مِنِّي مَاتَ فَقُلْتُ أَيْنَ الزَّادُ وَ الرَّاحِلَهُ فَقَالَ زَادِي تَقْوَايَ وَ رَاحِلَتِي رِجْلَايَ وَ قَصْدِي مَوْلَايَ فَقُلْتُ مَا أَرَى شَيْئاً مِنَ الطَّعَامِ مَعَكَ فَقَالَ يَا شَيْخُ هَلْ يُسْتَحْسَنُ أَنْ يَدْعُوَكَ إِنْسَانٌ إِلَى دَعْوَهٍ فَتَحْمِلَ مِنْ بَيْتِكَ الطَّعَامَ قُلْتُ لَا قَالَ الَّذِي دَعَانِي إِلَى بَيْتِهِ هُوَ يُطْعِمُنِي وَ يَسْقِينِي فَقُلْتُ ارْفَعْ رِجْلَكَ حَتَّى تُدْرِكَ-[(۱)] فَقَالَ عَلَيَّ الْجِهَادُ وَ عَلَيْهِ الْإِبْلَاغُ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَهُ تَعَالَى- وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ [(۲)] قَالَ فَبَيْنَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذْ أَقْبَلَ شَابٌّ حَسَنُ الْوَجْهِ عَلَيْهِ ثِيَابٌ بِيضٌ حَسَنَهٌ فَعَانَقَ الصَّبِيَّ وَ سَلَّمَ عَلَيْهِ فَأَقْبَلْتُ عَلَى الشَّابِّ وَ قُلْتُ لَهُ أَسْأَلُكَ بِالَّذِي حَسَّنَ خَلْقَكَ مَنْ هَذَا الصَّبِيُّ فَقَالَ أَ مَا تَعْرِفُهُ هَذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَتَرَكْتُ الشَّابَّ وَ أَقْبَلْتُ عَلَى الصَّبِيِّ وَ قُلْتُ أَسْأَلُكَ بِآبَائِكَ مَنْ هَذَا الشَّابُّ فَقَالَ أَ مَا تَعْرِفُهُ هَذَا أَخِي الْخَضِرُ يَأْتِينَا كُلَّ يَوْمٍ فَيُسَلِّمُ عَلَيْنَا فَقُلْتُ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ آبَائِكَ لَمَّا أَخْبَرْتَنِي بِمَا تَجُوزُ الْمَفَاوِزَ بِلَا زَادٍ قَالَ بَلْ أَجُوزُ بِزَادٍ وَ زَادِي فِيهَا أَرْبَعَهُ أَشْيَاءَ قُلْتُ وَ مَا هِيَ قَالَ أَرَى الدُّنْيَا كُلَّهَا بِحَذَافِيرِهَا مَمْلَكَهَ اللَّهِ وَ أَرَى الْخَلْقَ كُلَّهُمْ عَبِيدَ اللَّهِ وَ إِمَاءَهُ وَ عِيَالَهُ وَ أَرَى الْأَسْبَابَ وَ الْأَرْزَاقَ بِيَدِ اللَّهِ وَ أَرَى قَضَاءَ اللَّهِ نَافِذاً فِي كُلِّ أَرْضِ اللَّهِ فَقُلْتُ نِعْمَ الزَّادُ زَادُكَ يَا زَيْنَ الْعَابِدِينَ وَ أَنْتَ تَجُوزُ بِهَا مَفَاوِزَ الْآخِرَهِ فَكَيْفَ مَفَاوِزُ الدُّنْيَا[(۳)].

۱- ۱. يعنى ارفع رجلك- أو رحلك- على المركوب، و اركب مطيتى حتّى تدرك الحجّ.(ب).

۲- ۲. سوره العنكبوت الآيه: ۶۹.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۰.

فِی کِتَابِ الْکَشِّیِّ، قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ عَوْفٍ فِی حَدِیثِهِ قَالَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام: وَ إِیَّاکَ أَنْ تَشُدَّ رَاحِلَةً بِرَحْلِهَا فَإِنَّ مَا هُنَا مَطْلَبُ الْعِلْمِ حَتَّی یَمْضِیَ لَکُمْ بَعْدَ مَوْتِی سَبْعُ حِجَجٍ ثُمَّ یَبْعَثُ لَکُمْ غُلَاماً مِنْ وُلْدِ فَاطِمَةَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهَا تَنْبُتُ الْحِکْمَةُ فِی صَدْرِهِ کَمَا یُنْبِتُ الطَّلُّ (۱)

الزَّرْعَ قَالَ فَلَمَّا مَضَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام حَسَبْنَا الْأَیَّامَ وَ الْجُمَعَ وَ الشُّهُورَ وَ السِّنِینَ فَمَا زَادَتْ یَوْماً وَ لَا نَقَصَتْ حَتَّی تَکَلَّمَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ علیه السلام(۲).

وَ فِی حَدِیثِ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِیِّ: أَنَّهُ دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَلَی زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ قَالَ یَا ابْنَ الْحُسَیْنِ أَنْتَ الَّذِی تَقُولُ إِنَّ یُونُسَ بْنَ مَتَّی إِنَّمَا لَقِیَ مِنَ الْحُوتِ مَا لَقِیَ لِأَنَّهُ عُرِضَتْ عَلَیْهِ وَلَایَةُ جَدِّی فَتَوَقَّفَ عِنْدَهَا قَالَ بَلَی ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ قَالَ فَأَرِنِی أَنْتَ ذَلِکَ إِنْ کُنْتَ مِنَ الصَّادِقِینَ فَأَمَرَ بِشَدِّ عَیْنَیْهِ بِعِصَابَةٍ وَ عَیْنَیَّ بِعِصَابَةٍ ثُمَّ أَمَرَ بَعْدَ سَاعَةٍ بِفَتْحِ أَعْیُنِنَا فَإِذَا نَحْنُ عَلَی شَاطِئِ الْبَحْرِ تَضْرِبُ أَمْوَاجُهُ- فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ یَا سَیِّدِی دَمِی فِی رَقَبَتِکَ اللَّهَ اللَّهَ فِی نَفْسِی فَقَالَ هِیهِ وَ أُرِیهِ إِنْ کُنْتَ مِنَ الصَّادِقِینَ ثُمَّ قَالَ یَا أیتها [أَیُّهَا] الْحُوتُ قَالَ فَأَطْلَعَ الْحُوتُ رَأْسَهُ مِنَ الْبَحْرِ مِثْلَ الْجَبَلِ الْعَظِیمِ وَ هُوَ یَقُولُ لَبَّیْکَ لَبَّیْکَ یَا وَلِیَّ اللَّهِ فَقَالَ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا حُوتُ یُونُسَ یَا سَیِّدِی قَالَ أَنْبِئْنَا بِالْخَبَرِ قَالَ یَا سَیِّدِی إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَمْ یَبْعَثْ نَبِیّاً مِنْ آدَمَ إِلَی أَنْ صَارَ جَدُّکَ مُحَمَّدٌ إِلَّا وَ قَدْ عَرَضَ عَلَیْهِ وَلَایَتَکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ فَمَنْ قَبِلَهَا مِنَ الْأَنْبِیَاءِ سَلِمَ وَ تَخَلَّصَ وَ مَنْ تَوَقَّفَ عَنْهَا وَ تَمَنَّعَ فِی حَمْلِهَا لَقِیَ مَا لَقِیَ آدَمُ مِنَ الْمَعْصِیَةِ وَ مَا لَقِیَ نُوحٌ مِنَ الْغَرَقِ وَ مَا لَقِیَ إِبْرَاهِیمُ مِنَ النَّارِ وَ مَا لَقِیَ یُوسُفُ مِنَ الْجُبِّ وَ مَا لَقِیَ أَیُّوبُ مِنَ الْبَلَاءِ وَ مَا لَقِیَ دَاوُدُ مِنَ الْخَطِیئَةِ إِلَی أَنْ بَعَثَ اللَّهُ یُونُسَ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیْهِ أَنْ یَا یُونُسُ تَوَلَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیّاً وَ الْأَئِمَّةَ الرَّاشِدِینَ مِنْ صُلْبِهِ فِی کَلَامٍ

۱- ۱. الطل: أخف المطر و أضعفه و هو انفع للزرع من الوابل(ب).

۲- ۲. معرفه اخبار الرجال ص ۸۳ فی ترجمه القاسم بن عوف و فیه:« فان قل ما هاهنا یطلب العلم».

لَهُ قَالَ فَكَيْفَ أَتَوَلَّى مَنْ لَمْ أَرَهُ وَ لَمْ أَعْرِفْهُ وَ ذَهَبَ مُغْتَاظاً فَأَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَيَّ أَنِ التقمی [الْتَقِمْ] يُونُسَ وَ لَا توهنی [تُوهِنْ] لَهُ عَظْماً فَمَكَثَ فِي بَطْنِي أَرْبَعِينَ صَبَاحاً يَطُوفُ مَعِيَ الْبِحَارَ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ يُنَادِي أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ قَدْ قَبِلْتُ وَلَايَةَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ الْأَئِمَّهِ الرَّاشِدِينَ مِنْ وُلْدِهِ فَلَمَّا أَنْ آمَنَ بِوَلَايَتِكُمْ أَمَرَنِي رَبِّي فَقَذَفْتُهُ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ فَقَالَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام ارْجِعْ أَيُّهَا الْحُوتُ إِلَى وَكْرِكَ وَ اسْتَوَى الْمَاءُ(۱).

حَمَّادُ بْنُ حَبِيبٍ الْكُوفِيُّ الْقَطَّانُ قَالَ: انْقَطَعْتُ عَنِ الْقَافِلَهِ عِنْدَ زُبَالَهَ(۲)

فَلَمَّا أَنْ أَجَنَّنِيَ اللَّيْلُ أَوَيْتُ إِلَى شَجَرَهٍ عَالِيَهٍ فَلَمَّا اخْتَلَطَ الظَّلَامُ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ قَدْ أَقْبَلَ عَلَيْهِ أَطْمَارٌ بِيضٌ يَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَهُ الْمِسْكِ فَأَخْفَيْتُ نَفْسِي مَا اسْتَطَعْتُ فَتَهَيَّأَ لِلصَّلَاهِ ثُمَّ وَثَبَ قَائِماً وَ هُوَ يَقُولُ يَا مَنْ حَازَ كُلَّ شَيْ ءٍ مَلَكُوتاً وَ قَهَرَ كُلَّ شَيْ ءٍ جَبَرُوتاً أَوْلِجْ قَلْبِي فَرَحَ الْإِقْبَالِ عَلَيْكَ وَ أَلْحِقْنِي بِمَيْدَانِ الْمُطِيعِينَ لَكَ- ثُمَّ دَخَلَ فِي الصَّلَاهِ فَلَمَّا رَأَيْتُهُ وَ قَدْ هَدَأَتْ أَعْضَاؤُهُ وَ سَكَنَتْ حَرَكَاتُهُ قُمْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي تَهَيَّأَ فِيهِ إِلَى الصَّلَاهِ فَإِذَا أَنَا بِعَيْنٍ تَنْبُعُ فَتَهَيَّأْتُ لِلصَّلَاهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَهُ فَإِذَا بِمِحْرَابٍ كَأَنَّهُ مُثِّلَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ فَرَأَيْتُهُ كُلَّمَا مَرَّ بِالْآيَهِ الَّتِي فِيهَا الْوَعْدُ وَ الْوَعِيدُ يُرَدِّدُهَا بِانْتِحَابٍ وَ حَنِينٍ فَلَمَّا أَنْ تَقَشَّعَ الظَّلَامُ وَثَبَ قَائِماً وَ هُوَ يَقُولُ يَا مَنْ قَصَدَهُ الضَّالُّونَ فَأَصَابُوهُ مُرْشِداً وَ أَمَّهُ الْخَائِفُونَ فَوَجَدُوهُ مَعْقِلًا وَ لَجَأَ إِلَيْهِ الْعَابِدُونَ فَوَجَدُوهُ مَوْئِلًا مَتَى رَاحَهُ مَنْ نَصَبَ لِغَيْرِكَ بَدَنَهُ وَ مَتَى فَرَحُ مَنْ قَصَدَ سِوَاكَ بِنِيَّتِهِ إِلَهِي قَدْ تَقَشَّعَ الظَّلَامُ وَ لَمْ أَقْضِ مِنْ خِدْمَتِكَ وَطَراً وَ لَا مِنْ حِيَاضِ مُنَاجَاتِكَ صَدْراً صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ افْعَلْ بِي أَوْلَى الْأَمْرَيْنِ بِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ فَخِفْتُ أَنْ يَفُوتَنِي شَخْصُهُ وَ أَنْ يَخْفَى عَلَيَّ أَمْرُهُ فَتَعَلَّقْتُ بِهِ فَقُلْتُ بِالَّذِي أَسْقَطَ عَنْكَ هَلَاكَ التَّعَبِ وَ مَنَحَكَ شِدَّهَ لَذِيذِ الرَّهَبِ إِلَّا مَا لَحِقْتَنِي مِنْكَ جَنَاحَ رَحْمَهٍ وَ كَنَفَ رِقَّهٍ فَإِنِّي ضَالٌّ فَقَالَ لَوْ صَدَقَ تَوَكُّلُكَ مَا كُنْتَ ضَالًّا وَ لَكِنِ

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۱.

۲- ۲. زباله: اسم موضع بطریق مكّه.

اتَّبِعْنِی وَ اقْفُ أَثَرِی فَلَمَّا أَنْ صَارَ تَحْتَ الشَّجَرَهِ أَخَذَ بِیَدِی وَ تَخَیَّلَ لِی أَنَّ الْأَرْضَ یَمْتَدُّ مِنْ تَحْتِ قَدَمِی فَلَمَّا انْفَجَرَ عَمُودُ الصُّبْحِ قَالَ لِی أَبْشِرْ فَهَذِهِ مَکَّهُ فَسَمِعْتُ الضَّجَّهَ وَ رَأَیْتُ الْحَجَّهَ(۱) فَقُلْتُ لَهُ بِالَّذِی تَرْجُوهُ یَوْمَ الْآزِفَهِ یَوْمَ الْفَاقَهِ مَنْ أَنْتَ فَقَالَ إِذَا أَقْسَمْتَ فَأَنَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ.

**[ترجمه]مناقب: سعید بن مسیب می گوید: تا علی بن الحسین علیهما السلام از مکه خارج نمی شد، مردم خارج نمی شدند. یک سال من در خدمت ایشان از مکه بیرون آمدم. حضرت در منزلی فرود آمد و دو رکعت نماز خواند و در سجده تسبیح پروردگار کرد و هر چه در آن اطراف از درخت و گیاه وجود داشت با او به تسبیح پرداختند. من از شنیدن صدای تسبیح آنها ترسیدم، سر برداشته و فرمود: سعید! ترسیدی؟ عرض کردم: آری یا ابن رسول الله! فرمود: این تسبیح اعظم است. در روایت سعید بن مسیب است که قرّاء به حج نمی رفتند مگر زمانی که زین العابدین علیه السلام به حج برود. حضرت برای آنها خوراک ترش و شیرین تهیه می کرد ولی خودش از خوردن آنها خودداری می کرد. روزی در بین راه، زودتر از بقیه به منزل رسید. وقتی من آمدم در سجده بود؛ به خدایی که جانم در اختیار اوست، در و دیوار و مالهای سواری و سواره، همه سخن او را تکرار می کردند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۹ -

- پیش شخص بلیغی در بصره، صحبت از فصاحت صحیفه سجادیه شد. گفت: بنویسید تا من مانند آن برای شما بگویم؛ سر بر روی دست گذاشت تا اندیشه کند و جمله ای بسازد، دیگر سر بر نداشت و از دنیا رفت!

- در حلیه ابی نعیم است که ابو حمزه ثمالی و منذر ثوری گفتند: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: از منزل خارج شدم تا به این دیوار رسیده و تکیه به آن کردم، ناگاه چشمم به مردی افتاد که دو جامه سفید داشت و در صورت من نگاه می کرد! به من گفت: علی بن الحسین! چرا افسرده و غمگینی؟ اندوه تو بر دنیا است که روزی خدا نیکوکار و بدکار را فرا گرفته؟ گفتم: نه! بر این موضوع ناراحت نیستم زیرا همان طور است که می گویی. گفت: از آخرت ناراحتی که آن وعده درستی است و حاکم نیرومندی در آنجا قضاوت می کند؟ از چه محزونی؟ گفتم: از آشوب ابن الزبیر بیمناکم، خندید و گفت: علی بن الحسین! آیا دیده ای یک نفر بر خدا توکل کند و خدا او را نگه ندارد؟ گفتم: نه! گفت: علی بن الحسین! دیده ای کسی از خدا بترسد و خدا او را نجات ندهد؟ گفتم: نه؛ گفت: علی بن الحسین! دیده ای یک نفر از خدا در خواستی کند، به او ندهد؟ گفتم: نه! در این موقع نگاهی کردم و کسی در مقابل خود ندیدم؛ او خضر علیه السلام بود! - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۹ -

- ابراهیم ادهم و فتح موصلی هر کدام گفتند: با قافله در بیابان می رفتم، احتیاجی پیدا کردم. از قافله دور شدم، ناگهان دیدم پسرکی راه می رود، با خود گفتم: سبحان الله! این پسرک در بیابانی بی سر و ته چه می کند؟ نزدیک او رفته سلام کردم؛ جواب داد. گفتم: کجا می روی؟ گفت: به خانه خدا می روم؛ عرض کردم: عزیزم، تو هنوز کوچکی، حج بر تو واجب و مستحب نشده! فرمود: پیرمرد! ندیده ای کودکانی از من کوچکتر مرده اند؟ گفتم: پس خوراکی و مرکب سواریت کو؟ گفت: زاد من پرهیزگاری من است و مرکب سواریم دو پای من و هدفم مولایم است. گفتم: من خوراکی با تو نمی بینم.

گفت: پیرمرد! صحیح است یک نفر تو را دعوت کند و تو از خانه، غذای خودت را ببری؟ گفتم: نه. فرمود کسی که مرا به خانه اش دعوت کرده، آب و غذایم را می دهد؛ گفتم: پای بردار تا زودتر برسی، گفت: من باید کوشش کنم، او باید مرا

برساند! نشنیده ای خداوند در این آیه می فرماید: «والَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ – . عنکبوت / ۶۹ – » ، {و کسانی که در راه ما کوشیده اند، به یقین راههای خود را بر آنان می نماییم و در حقیقت، خدا با نیکوکاران است.}

در همین میان جوانی خوش صورت با لباسی سفید پیش آمد و کودک را در آغوش گرفته بر او سلام کرد. من به جوان گفتم: تو را به آن خدایی که این ظاهر آراسته و زیبا را به تو داده، این پسرک کیست؟ گفت: او را نمی شناسی؟ او علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است. آنگاه رو به کودک نموده و گفتم: تو را به حق آباء گرامت، این جوان کیست؟ فرمود: او را نمی شناسی؟ او خضر است که هر روز پیش ما می آید و به ما سلام می کند! گفتم: تو را به حق آباء گرامت سوگند، بدون خوراک چگونه این بیابان را طی می کنی؟ فرمود: من خوراک دارم. خوراکم چهار چیز است؛ پرسیدم: چه چیز؟ گفت: من تمام دنیا را با همه اطراف و اکنافش مملکت خدا می دانم و تمام مردم را بنده و کنیز و عیال او و ارزاق و وسائل را در دست خدا می بینم و فرمان او را در هر چیز نافذ و جاری می یابم، گفتم: خوب زاد و توشه ای داری ای زین العابدین! تو با همین زاد از بیابانهای آخرت می گذری چه رسد به بیابانهای دنیا؛ – . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۰ –

– رجال کشی: قاسم بن عوف می گوید: حضرت زین العابدین علیه السلام فرمود: مبادا عزم سفر کنی و از این ناحیه خارج شوی که اینجا محل طلب علم است. وقتی هفت سال از مرگ من بگذرد، یکی از فرزندان فاطمه علیها السلام برانگیخته می شود که دانش از سینه اش مانند بارانی که کشت را می رویاند، می جوشد. راوی گفت پس از فوت علی بن الحسین علیهما السلام تاریخ گذاشتم، بدون یک روز کم یا زیاد، در همان تاریخ که فرموده بود، امام باقر علیه السلام شروع به پرورش افکار کرد.

در روایت ابو حمزه ثمالی است که عبد الله بن عمر خدمت زین العابدین علیه السلام رسیده و گفت: یا ابن الحسین! شما مدعی هستید که یونس بن متی در شکم ماهی زندانی شد، به خاطر اینکه بر او ولایت جدمان را عرضه داشتند و او توقف نمود؟ فرمود آری، مادرت به عزایت بنشیند. عبد الله بن عمر گفت: اگر راست می گویی این امر را نشانم بده! حضرت دستور داد چشم من و او را با پارچه ای ببندند، آنگاه پس از ساعتی امر کرد چشممان را باز کنیم؛ متوجه شدیم کنار دریا هستیم و امواج سیل آسا می خروشد. عبد الله بن عمر گفت: آقای من! خون من به گردن شما است، از خدا بترس که مرا به کشتن دهی فرمود: آرام باش! اگر راست گو باشم نشانت می دهم.

سپس فرمود ای ماهی! ناگهان یک ماهی مانند کوه سر از دریا برآورد و می گفت: لبیک لبیک یا ولی الله! حضرت پرسید: تو که هستی؟ گفت: آقای من! منم ماهی یونس بن متی. فرمود: جریان را نقل کن. ماهی گفت: خداوند تعالی از آدم تا خاتم، جد بزرگوار شما محمد صلی الله علیه و آله، هیچ پیغمبری را مبعوث نکرد، مگر این که ولایت شما خانواده را بر او عرضه داشت! هر کدام پذیرفتند، آسوده و راحت شدند و هر کدام درنگ نمودند و از حمل آن خودداری کردند، گرفتار یک ناراحتی شدند: آدم به گناه و نوح به غرق و ابراهیم به آتش و یوسف به چاه و ایوب به بلاـ و داود به خطا کاری تا بالاخره زمان به یونس رسید. خداوند به یونس خطاب کرد: ای یونس! امیر المؤمنین علی و ائمه طاهرین از نژاد او را دوست بدار.

بخشی از گفتار یونس چنین بود که چگونه دوست بدارم کسی را که ندیده ام و نمی شناسم و با خشم رفت. خداوند به من وحی کرد که یونس را ببلع ولی استخوانش را نشکن. چهل روز در شکم من بود و در دریاها سیر می کرد و درون سه ظلمت

فریاد می زد «لا إِلهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحانَکَ إِنِّی کُنْتُ مِنَ الظَّالِمِینَ» معبودی جز تو نیست. منزهی و من از ظلم کنندگانم. من ولایت علی بن ابی طالب و ائمه طاهرین بعد از او را پذیرفتم. پس از ایمان به ولایت شما، خداوند دستور داد او را به کنار دریا بیندازم. امام سجاد علیه السلام فرمود: ماهی! به جای خود برگرد، او رفت و آب به هم پیوست. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۱ -

- حماد بن حبیب کوفی می گوید: من در ناحیه زباله (محلی است در راه مکه) از قافله عقب ماندم، همین که تاریکی شب جهان را فرا گرفت، به درختی بلند پناه بردم. در سیاهی دل شب جوانی را دیدم آمد که لباس سفید در تن دارد و بوی مشک از او ساطع است. خود را مخفی نمودم. آماده نماز شد، ایستاد و شروع به این مناجات کرد: ای کسی که سلطنت هر چیزی در دست اوست و با جباریتش بر هر چیزی پیروز است. شادی اقبال به سمت خودت را در دلم وارد کن و مرا وارد عرصه مطیعان خود بنما. آنگاه شروع به نماز کرد، همین که اعضایش ساکن شد و از حرکت باز ایستاد، به آنجایی رفتم که آماده نماز شده بود. دیدم چشمه ای جاری است که از آن وضو گرفته، آماده نماز شدم و پشت سر آن جوان رفتم، دیدم محرابی آراسته است مثل اینکه همان ساعت زینت داده شده باشد. هر وقت به آیه ای که نوید یا تهدیدی داشت می گذشت، آن را با ناله و سوزی تکرار می نمود. همین که تاریکی برطرف شد، به پای خاست و می گفت: ای کسی که گمراهان قصد تو را نمودند و تو را راهنما یافتند و بندگان به تو پناهنده شدند و تو را نگهبانی خوب یافتند! کجا راحتی دید، کسی که خود را برای غیر تو به رنج انداخت و کسی که جز تو را در نظر گرفت؟ خدایا تاریکی رفت! من هنوز توشه ای که باید، از خدمت تو نگرفته ام و از مناجات با تو سیر نشده ام! خدایا درود خود را بر محمد و آلش بفرست و با من از بین دو معامله چنان معامله کن که شایسته مقام تو است، یا ارحم الراحمین. من ترسیدم او را نیابم و بالاخره نفهمم کیست، دست به دامن او انداخته و گفتم: تو را به حق آن کس که این رنج و ناراحتی را بر تو گوارا نموده و لذت شب زنده داری را عنایت کرده، مرا از لطف و عنایت خود پناه ده که گمشده ام! فرمود: اگر به راستی توکل داشتی گم نمی شدی؛ اکنون مرا تعقیب کن و از پی من بیا! همین که به زیر درخت رسید دست مرا گرفت. خیال کردم زمین زیر پایم کشیده می شود. صبحگاه که سپیده دمید به من فرمود: مژده باد تو را! صدای داد و فریاد حاجیان را شنیدم و رو به آن جوان کرده و گفتم: تو را به حق آن کسی که روز قیامت به او امیدواری، تو که هستی؟ فرمود: اکنون که قسم دادی، من علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هستم.

**[ترجمه]

«۳۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ حَبِیبٍ الْقَطَّانِ الْکُوفِیِّ قَالَ: خَرَجْنَا سَنَةً حُجَّاجاً فَرَحَلْنَا مِنْ زُبَالَةَ وَ اسْتَقْبَلَتْنَا رِیحٌ سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ فَتَقَطَّعَتِ الْقَافِلَةُ فَتِهْتُ فِی تِلْکَ الْبَرَارِی فَانْتَهَیْتُ إِلَی وَادٍ قَفْرٍ وَ جَنَّنِی اللَّیْلُ فَأَوَیْتُ إِلَی شَجَرَةٍ فَلَمَّا اخْتَلَطَ الظَّلَامُ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ عَلَیْهِ أَطْمَارٌ بِیضٌ قُلْتُ هَذَا وَلِیٌّ مِنْ أَوْلِیَاءِ اللَّهِ مَتَی أَحَسَّ بِحَرَکَتِی خَشِیتُ نَفَادَهُ فَأَخْفَیْتُ نَفْسِی فَدَنَا إِلَی مَوْضِعٍ فَتَهَیَّأَ لِلصَّلَاةِ وَ قَدْ نَبَعَ لَهُ مَاءٌ فَوَثَبَ قَائِماً وَ سَاقَ الْحَدِیثَ نَحْوَ مَا مَرَّ وَ فِیهِ وَ مَتَی فَرَحُ مَنْ قَصَدَ غَیْرَکَ بِهِمَّتِهِ (۲).

**[ترجمه]خرایج: حماد بن حبیب قطان کوفی می گوید: سالی به قصد حج راه افتادیم و از منزل زباله حرکت کردیم که

بادی سیاه و تاریک مقابل ما درگرفت و قافله از ما جدا شد! در آن بیابان ها سرگردان شدم تا این که به وادی بیابان مانندی رسیدم و شب مرا گرفت و من به درختی پناه بردم! وقتی تاریکی به اوج رسید جوانی دیدم که لباس هایی سفید به تن داشت. گفتم: این مرد ولیی از اولیای خداست. تا احساس کرد من حرکت کردم ترسیدم او را گم کنم لذا خود را مخفی کردم. او به موضعی نزدیک شد و آمده نماز شد و چشمه آبی برایش جوشید و به نماز ایستاد و حدیث را مثل خبر قبلی ادامه داد. در ادعیه حضرت دارد که عرضه داشت: خدایا! کسی که با همتش غیر تو را قصد نمود، چه وقت خوشحال شد؟ - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

تقشع الظلام و انقشع أی تصدع و انکشف.

**[ترجمه]عبارت تقشع الظلام و انقشع یعنی تاریکی متلاشی شد و روز به روشنی گذاشت .

**[ترجمه]

«۳۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] كِتَابُ الْمَقْتَلِ، قَالَ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ: كَانَ سَبَبَ مَرَضِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ علیه السلام فِی كَرْبَلَاءَ أَنَّهُ كَانَ لَبِسَ دِرْعاً فَفَضَلَ عَنْهُ فَأَخَذَ الْفَضْلَهَ بِيَدِهِ وَ مَزَّقَهُ (۳).

أَمَالِی أَبِی جَعْفَرٍ الطُّوسِیِّ، قَالَ: خَرَجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِلَی مَكَّهَ حَاجّاً حَتَّی انْتَهَی إِلَی وَادٍ بَيْنَ مَكَّهَ وَ الْمَدِينَهِ فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ يَقْطَعُ الطَّرِيقَ قَالَ فَقَالَ لِعَلِیٍّ انْزِلْ قَالَ تُرِيدُ مَا ذَا قَالَ أُرِيدُ أَنْ أَقْتُلَكَ وَ آخُذَ مَا مَعَكَ قَالَ فَأَنَا أُقَاسِمُكَ مَا مَعِی وَ أُحَلِّلُكَ قَالَ فَقَالَ اللِّصُّ لَا قَالَ فَدَعْ مَعِی مَا أَتَبَلَّغُ بِهِ فَأَبَی قَالَ فَأَيْنَ رَبُّكَ قَالَ نَائِمٌ قَالَ فَإِذَا أَسَدَانِ مُقْبِلَانِ بَيْنَ يَدَيْهِ فَأَخَذَ هَذَا بِرَأْسِهِ وَ هَذَا بِرِجْلَيْهِ قَالَ زَعَمْتَ أَنَّ رَبَّكَ عَنْكَ نَائِمٌ (۴).

ص: ۴۱

۱- ۱. كانه أراد جمع الحاجّ، اصلهما حاجج و حججه و الحديث فی المصدر نفسه ص ۲۸۲.(ب).

۲- ۲. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۵ بتفاوت.

۳- ۳. مما لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه.

۴- ۴. أمالی ابن الشيخ الطوسیّ الملحق بأمالی أبيه ص ۶۰۵ طبع ايران سنه ۱۳۱۳.

**[ترجمه]خرایج: احمد بن حنبل می گوید: سبب بیماری حضرت زین العابدین علیه السلام در کربلا این بود که زرهی را پوشید که برایش بلند بود. زیادی آن را با دست گرفت و پاره کرد.

- شیخ طوسی در امالی نقل کرده که حضرت زین العابدین علیه السلام به قصد حج خارج شد، به بیابانی بین مکه و مدینه رسید، به راهزنی برخورد. راهزن به امام فرمود: پایین بیا! فرمود: منظورت چیست؟ گفت: می خواهم تو را بکشم و هر چه داری ببرم؛ فرمود: من موجودی خود را با تو تقسیم می کنم و برایت حلال می نمایم؛ دزد گفت: نه، فرمود: پس آنقدر به من بده که به منزل برسم، باز راهزن امتناع کرد. حضرت به او فرمود: خدایت کجاست؟ راهزن جواب داد: خواب است! ناگاه دید دو شیر ژیان مقابل او آمدند: یکی سر و یکی دو پایش را گرفت. حضرت فرمود: خیال کردی خدایت از تو غافل است؟ - . امالی طوسی: ۶۰۵ -

**[ترجمه]

«۳۷»

نبه، [تنبیه الخاطر] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَرَجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ ذَکَرَ نَحْوَهُ (۱)

**[ترجمه]تنبیه الخواطر: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام خارج شد و مثل خبر پیشین را نقل کرد. - . تنبیه الخواطر: ۳۲۶ -

**[ترجمه]

«۳۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زُرْقٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: از امام باقر مثل حدیث قبلی را ذکر می کند. - . امالی طوسی: ۶۷۳ -

**[ترجمه]

«۳۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب رَوَی أَبُو مِخْنَفٍ عَنِ الْجَلُودِیِّ: أَنَّهُ لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ علیه السلام کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ نَائِماً فَجَعَلَ رَجُلٌ مِنْهُمْ یُدَافِعُ عَنْهُ کُلَّ مَنْ أَرَادَ بِهِ سُوءاً(۳).

**[ترجمه]مناقب: ابو مخنف می گوید: هنگام شهادت حسین علیه السلام، حضرت زین العابدین علیه السلام در خواب بود؛ و

مردی بود که هر کس قصد سوئی به او داشت، از حضرت دفاع می کرد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۵ -

**[ترجمه]

«۴۰»

نجم، کتاب النجوم ذَکَرَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ مُؤَلِّفُ کِتَابِ الْأَنْبِیَاءِ وَ الْأَوْصِیَاءِ مِنْ آدَمَ علیه السلام إِلَی الْمَهْدِیِّ علیه السلام فِی حَدِیثِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام مَا هَذَا لَفْظُهُ أَوْ مَعْنَاهُ وَ رُوِیَ: أَنَّ رَجُلًا أَتَی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ عِنْدَهُ أَصْحَابُهُ فَقَالَ لَهُ مِمَّنِ الرَّجُلُ قَالَ أَنَا مُنَجِّمٌ قَائِفٌ عَرَّافٌ فَنَظَرَ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ هَلْ أَدُلُّکَ عَلَی رَجُلٍ قَدْ مَرَّ مُنْذُ دَخَلْتَ عَلَیْنَا فِی أَرْبَعَهِ آلَافِ عَالَمٍ قَالَ مَنْ هُوَ قَالَ أَمَّا الرَّجُلُ فَلَا أَذْکُرُهُ وَ لَکِنْ إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتُکَ بِمَا أَکَلْتَ وَ ادَّخَرْتَ فِی بَیْتِکَ قَالَ نَبِّئْنِی قَالَ أَکَلْتَ فِی هَذَا الْیَوْمِ جُبُنّاً فَأَمَّا فِی بَیْتِکَ فَعِشْرُونَ دِینَاراً مِنْهَا ثَلَاثَهُ دَنَانِیرَ وَازِنَهٌ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ أَشْهَدُ أَنَّکَ الْحُجَّهُ الْعُظْمَی وَ الْمَثَلُ الْأَعْلَی وَ کَلِمَهُ التَّقْوَی فَقَالَ لَهُ وَ أَنْتَ صِدِّیقٌ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَکَ بِالْإِیمَانِ وَ أَثْبَتَ (۴).

**[ترجمه]النجوم: مردی خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام رسید. اصحاب و یاران اطرافش را گرفته بودند، امام فرمود: از کدام خانواده هستی؟ عرض کرد: مردی منجم و قیافه شناس و غیب گو هستم. فرمود: می خواهی به تو مردی را معرفی کنم که از وقتی تو آمده ای، چهار هزار عالم را طی کرد؟ پرسید: کیست؟ فرمود: آن مرد را نمی گویم ولی اگر مایل باشی می گویم چه خورده ای و چه در خانه ذخیره نموده ای! عرض کرد: بفرمائید! فرمود: تو امروز پنیر خوردی، در خانه بیست دینار داری که سه دینار آن وزن صحیح دارد. آن مرد گفت: گواهی می دهم که تو حجت خدا و نماینده پروردگار و کلمه تقوایی! امام فرمود: تو نیز از صدیقین هستی که خدا دلت را به ایمان آزمایش نموده و ثابت داشته است. - . فرج المهموم: ۱۱۱ -

**[ترجمه]

بیان

وازنه أی صحیحه الوزن بها یوزن غیرها.

ص: ۴۲

۱- ۱. تنبیه الخواطر ص ۳۲۶ طبع النجف و فیه یحیی بن العلاء قال: سمعت أبا جعفر یقول خرج علیّ بن الحسین إلخ.

۲- ۲. أمالی ابن الشیخ ص ۶۰۵.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۵.

۴- ۴. فرج المهموم فی معرفه الحلال و الحرام من علم النجوم ص ۱۱۱ طبع النجف و اخرج محمّد بن جریر الطبریّ فی دلائل الإمامه ص ۹۱ و فیه(عام) بدل(عالم) و سبق برقم« ۱۲» من الباب عن الاختصاص و بصائر الدرجات بتفاوت و بدون الذیل، فراجع.

**[ترجمه]وازنه یعنی صحیح الوزن که معیار وزن کردن سایر سکه هاست.

**[ترجمه]

«۴۱»

نجم، کتاب النجوم بِإِسْنَادِنَا إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ فِی كِتَابِ الْإِمَامَهِ قَالَ: حَضَرَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام الْمَوْتُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ أَيُّ لَيْلَهٍ هَذِهِ قَالَ لَيْلَهُ كَذَا وَ كَذَا قَالَ وَ كَمْ مَضَى مِنَ الشَّهْرِ قَالَ كَذَا وَ كَذَا قَالَ إِنَّهَا اللَّيْلَهُ الَّتِی وُعِدْتُهَا وَ دَعَا بِوَضُوءٍ فَقَالَ إِنَّ فِيهِ فَأْرَهً فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ إِنَّهُ لَيَهْجُرُ فَقَالَ هَاتُوا الْمِصْبَاحَ فَجِیءَ بِهِ فَإِذَا فِيهِ فَأْرَهٌ فَأَمَرَ بِذَلِكَ الْمَاءِ فَأُهَرِيقَ وَ أَتَوْهُ بِمَاءٍ آخَرَ فَتَوَضَّأَ وَ صَلَّى حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ تُوُفِّيَ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]النجوم: هنگام وفات، زین العابدین علیه السلام فرمود: محمد! امشب چه شبی است؟ گفت: شب فلان؛ پرسید: از ماه چقدر گذشته؟ عرض کرد: فلان قدر! فرمود این همان شبی است که به من وعده داده اند! آبی برای وضو خواست؛ وقتی آوردند: فرمود: این آب موش دارد. یکی از حاضرین گفت: هذیان می گوید! فرمود: چراغ بیاورید، آوردند. داخل آب موشی بود، دستور داد آب را بریزند و آب دیگری بیاورند. وضو گرفت و نماز خواند و در آخر همان شب از دنیا رفت. - . فرج المهموم: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۴۲»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ كِتَابِ الدَّلَائِلِ لِعَبْدِ اللَّهِ الْحِمْيَرِيِّ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فِی سَفَرٍ وَ كَانَ يَتَغَدَّى وَ عِنْدَهُ رَجُلٌ فَأَقْبَلَ غَزَالٌ فِی نَاحِيَهٍ يَتَقَمَّمُ (۲) وَ كَانُوا يَأْكُلُونَ عَلَى سُفْرَهٍ فِی ذَلِكَ الْمَوْضِعِ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ادْنُ فَكُلْ فَأَنْتَ آمِنٌ فَدَنَا الْغَزَالُ فَأَقْبَلَ يَتَقَمَّمُ مِنَ السُّفْرَهِ فَقَامَ الرَّجُلُ الَّذِی كَانَ يَأْكُلُ مَعَهُ بِحَصَاهٍ فَقَذَفَ بِهَا ظَهْرَهُ فَنَفَرَ الْغَزَالُ وَ مَضَى فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَخْفَرْتَ ذِمَّتِی- لَا كَلَّمْتُكَ كَلِمَهً أَبَداً(۳).

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِی خَرَجَ إِلَى مَالِهِ وَ مَعَنَا نَاسٌ مِنْ مَوَالِيهِ وَ غَيْرِهِمْ فَوُضِعَتِ الْمَائِدَهُ لِيَتَغَدَّى وَ جَاءَ ظَبْيٌ وَ كَانَ مِنْهُ قَرِيباً فَقَالَ لَهُ يَا ظَبْيُ أَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمِّی فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلُمَّ إِلَى هَذَا الْغِذَاءِ فَجَاءَ الظَّبْيُ حَتَّى أَكَلَ مَعَهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَأْكُلَ ثُمَّ تَنَحَّى الظَّبْيُ فَقَالَ بَعْضُ غِلْمَانِهِ رُدَّهُ عَلَيْنَا فَقَالَ لَهُمْ لَا تُخْفِرُوا ذِمَّتِی قَالُوا لَا فَقَالَ لَهُ يَا ظَبْيُ أَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمِّی فَاطِمَهُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله هَلُمَّ إِلَى هَذَا الْغِذَاءِ وَ أَنْتَ آمِنٌ فِی ذِمَّتِی فَجَاءَ الظَّبْيُ حَتَّى قَامَ عَلَى الْمَائِدَهِ فَأَكَلَ مَعَهُمْ فَوَضَعَ رَجُلٌ مِنْ جُلَسَائِهِ يَدَهُ عَلَى ظَهْرِهِ فَنَفَرَ الظَّبْيُ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَخْفَرْتَ ذِمَّتِی- لَا كَلَّمْتُكَ كَلِمَهً أَبَداً

١- ١. فرج المهموم ص ٢٢٨.

٢- ٢. التقمم: هو من قمت الشاه: أكلت، أو من تقمم: تتبع الكناسات(القاموس).

٣- ٣. كشف الغمّه ج ٢ ص ٣٠٦.

وَ تَلَكَّأَتْ عَلَيْهِ نَاقَتُهُ بَيْنَ جِبَالِ رَضْوَى فَأَنَاخَهَا ثُمَّ أَرَاهَا السَّوْطَ وَ الْقَضِيبَ ثُمَّ قَالَ لَتَنْطَلِقَنَّ أَوْ لَأَفْعَلَنَّ فَانْطَلَقَتْ وَ مَا تَلَكَّأَتْ بَعْدَهَا(۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: علی بن الحسین علیهما السلام در سفری مشغول غذا خوردن بود و همراه ایشان نیز مردی بود؛ آهویی آمد و شروع به چریدن کرد، در حالی که حضرت، سر سفره مشغول خوردن بود. علی بن الحسین علیهما السلام به آهو فرمود: نزدیک بیا و بخور که تو در ایمنی هستی! آهو جلو آمد و شروع کرد به غذا خوردن! مردی که همراه حضرت مشغول غذا خوردن بود برخاست و سنگریزه ای به پشت حیوان پرتاب کرد. آهو رم کرد و رفت. علی بن الحسین علیهما السلام به او فرمود: پیمان و عهد مرا شکستی؟ تا ابد دیگر کلمه ای با تو سخن نخواهم گفت. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۶ -

- امام باقر علیه السلام فرمود: پدرم به سمت ملکش خارج شد و همراه ما جمعی از دوستانش و غیر آنها بودند. برای غذا خوردن سفره گسترده شد. آهویی آمد و در نزدیکی حضرت قرار گرفت. حضرت به او فرمود: ای آهو، من علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هستم و مادرم فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله است. به نزد من بیا و غذا بخور! آهو آمد تا جایی که خدا خواست بخورد، با آنان غذا خورد! سپس آهو دور شد. برخی از غلامان حضرت به او گفتند: آن را نزد ما بفرست! فرمود: عهد و پیمان مرا نمی شکنید؟ گفتند: نه! حضرت به آهو فرمود: ای آهو! من علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هستم و مادرم فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله است. به سمت این غذا بیا و تو بر ذمه من هستی و امنیت داری. آهو آمد و بر سفره ایستاد و با آنان خورد. مردی از همنشینان حضرت دستش را بر پشت آهو گذاشت، آهو رم کرد! علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: عهد مرا شکستی؟ تا ابد دیگر کلمه ای با تو سخن نخواهم گفت.

- ناقه حضرت بین جبال رضوی مریض و بی حال شد. حضرت آن را خواباند؛ سپس تازیانه و شلاق را به حیوان نشان داد و فرمود: راه می روی یا با تازیانه بزنم؟ ناقه به راه افتاد و دیگر بعد از آن سست نشد. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی تلکأ علیه اعتل و عنه أبطأ(۲).

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت تلکّأ یعنی بیمار شد و کند گردید.

**[ترجمه]

«۴۳»

یج (۳)،[الخرائج و الجرائح] کشف، [کشف الغمه] وَ رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّهُ الْتَزَقَتْ یَدُ رَجُلٍ وَ امْرَأَةٍ عَلَی الْحَجَرِ فِی الطَّوَافِ فَجَهَدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا أَنْ یَنْزِعَ یَدَهُ فَلَمْ یَقْدِرَا عَلَیْهِ وَ قَالَ النَّاسُ اقْطَعُوهُمَا قَالَ فَبَیْنَا هُمَا كَذَلِكَ إِذْ دَخَلَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما

السلام فَأَفْرَجُوا لَهُ فَلَمَّا عَرَفَ أَمْرَهُمَا تَقَدَّمَ فَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهِمَا فَانْحَلَّا وَ تَفَرَّقَا(۴).

**[ترجمه]خرایج، کشف الغمه: از امام صادق علیه السلام روایت شده که دست مرد و زنی در حال طواف به حجرالاسود چسبید و هر یک تلاش کردند که دست خود را جدا کنند اما نتوانستند. مردم گفتند: دست ان دو را بُبرید. در همین حین علی بن الحسین علیهما السلام داخل شد و جمعیت به او راه دادند. وقتی متوجه جریان آن دو شد، جلو رفت و دست خود را بر دست آنها گذاشت، پس دستشان جدا شد و متفرق شدند. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۵۸۵ ، کشف الغمه ۲ : ۳۱۰ -

**[ترجمه]

«۴۴»

کشف، [کشف الغمه] عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا وُلِّیَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ مَرْوَانَ الْخِلَافَهَ کَتَبَ إِلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ مِنْ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ إِلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ أَمَّا بَعْدُ فَانْظُرْ دِمَاءَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَاحْقُنْهَا وَ اجْتَنِبْهَا فَإِنِّی رَأَیْتُ آلَ أَبِی سُفْیَانَ لَمَّا وَلِغُوا فِیهَا لَمْ یَلْبَثُوا إِلَّا قَلِیلًا وَ السَّلَامُ قَالَ وَ بَعَثَ بِالْکِتَابِ سِرّاً وَ وَرَدَ الْخَبَرُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام سَاعَهَ کَتَبَ الْکِتَابَ وَ بَعَثَ بِهِ إِلَی الْحَجَّاجِ فَقِیلَ لَهُ (۵)

إِنَّ عَبْدَ الْمَلِکِ قَدْ کَتَبَ إِلَی الْحَجَّاجِ کَذَا وَ کَذَا وَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ شَکَرَ لَهُ ذَلِکَ وَ ثَبَّتَ مُلْکَهُ وَ زَادَهُ بُرْهَهً قَالَ فَکَتَبَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ مِنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّکَ کَتَبْتَ یَوْمَ کَذَا وَ کَذَا مِنْ سَاعَهِ کَذَا وَ کَذَا مِنْ شَهْرِ کَذَا وَ کَذَا بِکَذَا وَ کَذَا وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ- ص أَنْبَأَنِی وَ خَبَّرَنِی وَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ شَکَرَ لَکَ ذَلِکَ وَ ثَبَّتَ مُلْکَکَ وَ زَادَکَ فِیهِ بُرْهَهً وَ طَوَی الْکِتَابَ وَ خَتَمَهُ وَ أَرْسَلَ بِهِ مَعَ غُلَامٍ لَهُ عَلَی بَعِیرِهِ وَ أَمَرَهُ أَنْ یُوصِلَهُ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ سَاعَهَ یَقْدَمُ

۱- ۱. المصدر السابق ج ۲ ص ۳۰۷.

۲- ۲. القاموس ج ۱ ص ۲۷ الطبعه الثالثه سنه ۱۳۵۲ بمصر.

۳- ۳. مما لم نقف علیه فی الخرائج المطبوعه.

۴- ۴. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۰.

۵- ۵. و القائل: الهاتف من الملائکه، أو هو رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله فی المنام(ب).

عَلَيْهِ فَلَمَّا قَدِمَ الْغُلَامُ أَوْصَلَ الْكِتَابَ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ فَلَمَّا نَظَرَ فِي تَارِيخِ الْكِتَابِ وَجَدَهُ مُوَافِقاً لِتِلْكَ السَّاعَهِ الَّتِي كَتَبَ فِيهَا إِلَى الْحَجَّاجِ فَلَمْ يَشُكَّ فِي صِدْقِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ فَرِحَ فَرَحاً شَدِيداً وَ بَعَثَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بِوِقْرِ رَاحِلَتِهِ دَرَاهِمَ ثَوَاباً لِمَا سَرَّهُ مِنَ الْكِتَابِ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی عبدالملک بن مروان به خلافت رسید، به حجاج بن یوسف نوشت: بسم الله الرحمن الرحیم. از عبدالملک بن مروان امیرالمؤمنین به حجاج بن یوسف! اما بعد؛ به خون فرزندان عبدالمطلب نظر کن و آن را پاس دار و از ریختن آن دوری کن. زیرا من آل ابو سفیان را دیدم که وقتی حرص زیادی در ریختن خون این افراد کردند، مدت کمی در سلطنت باقی ماندند؛ والسلام. و نامه را سرّی ارسال کرد؛ خبر در ساعتی که نامه نوشته شد و به حجاج ارسال شد، به علی بن الحسین علیهما السلام رسید! به حضرت گفته شد: عبدالملک به حجاج چنین و چنان نوشته و خدا بابت این کار، سعی او را مشکور داشته و سلطنت او را تثبیت نموده و بر زمان آن افزوده است. علی بن الحسین علیهما السلام نوشت: بسم الله الرحمن الرحیم. به عبدالملک بن مروان امیرالمؤمنین از علی بن الحسین بن علیّ؛ اما بعد؛ تو در فلان روز و فلان ساعت از فلان ماه چنین مطلبی نوشته ای! و رسول خدا صلی الله علیه و آله به من خبر داده و خدا این عمل تو را مشکور داشته و سلطنت تو را تثبیت نموده و زمانی بر زمان تو افزوده است. حضرت نامه را پیچید و آن را مهر نمود و با یکی از غلامانش با شترش به سوی عبدالملک ارسال کرد به غلام دستور داد نامه را همان ساعتی که بر او وارد می شود، به عبدالملک برساند. وقتی غلام آمد، نامه را به عبدالملک رساند. وقتی در تاریخ نامه نگریست آن را موافق با همان ساعتی یافت که آن نامه را به حجاج نوشته بود! پس در راستی ادعای علی بن الحسین علیهما السلام شک نکرد و به شدت خوشحال شد و همراه مرکب علی بن الحسین علیهما السلام، چند درهم به عنوان پاداش نوشتن نامه سرّی ارسال کرد. - . کشف الغمه ۲ : ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۴۵»

طا، [الأمان] مِنْ كِتَابِ الدَّلَائِلِ (۲) لِمُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ بِإِسْنَادِهِ إِلَى جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: خَرَجَ أَبُو مُحَمَّدٍ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام إِلَى مَكَّهَ فِي جَمَاعَهٍ مِنْ مَوَالِيهِ وَ نَاسٍ مِنْ سِوَاهُمْ فَلَمَّا بَلَغَ عُسْفَانَ ضَرَبَ مَوَالِيهِ فُسْطَاطَهُ فِي مَوْضِعٍ مِنْهَا فَلَمَّا دَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام مِنْ ذَلِكَ الْمَوْضِعِ قَالَ لِمَوَالِيهِ كَيْفَ ضَرَبْتُمْ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ وَ هَذَا مَوْضِعُ قَوْمٍ مِنَ الْجِنِّ هُمْ لَنَا أَوْلِيَاءُ وَ لَنَا شِيعَهٌ وَ ذَلِكَ يُضِرُّ بِهِمْ وَ يُضَيِّقُ عَلَيْهِمْ فَقُلْنَا مَا عَلِمْنَا ذَلِكَ وَ عَمَدُوا إِلَى قَلْعِ الْفُسْطَاطِ وَ إِذَا هَاتِفٌ نَسْمَعُ صَوْتَهُ وَ لَا نَرَى شَخْصَهُ وَ هُوَ يَقُولُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ- لَا تُحَوِّلْ فُسْطَاطَكَ مِنْ مَوْضِعِهِ فَإِنَّا نَحْتَمِلُ لَكَ ذَلِكَ وَ هَذَا اللُّطْفُ قَدْ أَهْدَيْنَاهُ إِلَيْكَ وَ نُحِبُّ أَنْ تَنَالَ مِنْهُ لِنُسَرَّ بِذَلِكَ فَإِذَا جَانِبُ الْفُسْطَاطِ طَبَقٌ عَظِيمٌ وَ أَطْبَاقٌ مَعَهُ فِيهَا عِنَبٌ وَ رُمَّانٌ وَ مَوْزٌ وَ فَاكِهَهٌ كَثِيرَهٌ فَدَعَا أَبُو مُحَمَّدٍ علیه السلام مَنْ كَانَ مَعَهُ فَأَكَلَ وَ أَكَلُوا مِنْ تِلْكَ الْفَاكِهَهِ(۳).

**[ترجمه]امان الاخطار: حضرت باقر علیه السلام فرمود: پدرم با گروهی از غلامان خود و دیگران به طرف مکه می رفت. همین که به بستان رسیدند، در محلی خیمه زدند؛ وقتی امام علیه السلام آمد فرمود: چرا در این محل خیمه زده اید؟ اینجا

مکان گروهی از جنیان، از دوستان ما است! خیمه زدن شما برای آنها ناراحتی ایجاد می کند. عرض کردند: ما نمی دانستیم و شروع کردند به کندن خیمه ها. ناگهان صدای شخصی که او را نمی دیدیم بلند شد که می گفت: یا ابن رسول الله! خیمه ها را از جای نکنید، ما این ناراحتی را در راه شما تحمل می کنیم؛ ضمنا هدیه ای برای شما آورده ایم و آرزو داریم از آن میل بفرمایید که باعث افتخار ما می شود؛ مشاهده کردیم کنار خیمه چند طبق است که در آنها انگور، انار و موز و میوه های فراوان دیگر است. امام علیه السلام همراهان خود را فرا خواند و از آ میوه ها تناول فرمود و همراهانش نیز از آن میوه ها خوردند. - . امان الاخطار: ۱۲۴ -

**[ترجمه]

«۴۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]خرایج: مثل این حدیث را نقل می کند. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۴۷»

کش، [رجال الکشی] وَجَدْتُ بِخَطِّ جَبْرَئِیلَ بْنِ أَحْمَدَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: کَانَ أَبُو خَالِدٍ الْکَابُلِیُّ یَخْدُمُ مُحَمَّدَ ابْنَ الْحَنَفِیَّهِ دَهْراً وَ مَا کَانَ

۱- ۱. المصدر السابق ج ۲ ص ۳۱۱، و روی الحدیث الراوندیّ فی الخرائج ص ۱۹۴ بتفاوت.

۲- ۲. دلائل الإمامه ص ۹۳.

۳- ۳. الامان من أخطار الأسفار و الازمان ص ۱۲۴ طبع النجف بالمطبعه الحیدریّه.

۴- ۴. الخرائج و الجرائح ص ۲۲۸ بتفاوت.

يَشُكُّ فِي أَنَّهُ إِمَامٌ حَتَّى أَتَاهُ ذَاتَ يَوْمٍ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ لِي حُرْمَةً وَ مَوَدَّةً وَ انْقِطَاعاً فَأَسْأَلُكَ بِحُرْمَةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام إِلَّا أَخْبَرْتَنِي أَنْتَ الْإِمَامُ الَّذِي فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَى خَلْقِهِ قَالَ فَقَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ حَلَّفْتَنِي بِالْعَظِيمِ الْإِمَامُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام عَلَيَّ وَ عَلَيْكَ وَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فَأَقْبَلَ أَبُو خَالِدٍ لَمَّا أَنْ سَمِعَ مَا قَالَهُ مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنَفِيَّةِ وَ جَاءَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ أُخْبِرَ أَنَّ أَبَا خَالِدٍ بِالْبَابِ فَأَذِنَ لَهُ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وَ دَنَا مِنْهُ قَالَ مَرْحَباً يَا كَنْكَرُ مَا كُنْتَ لَنَا بِزَائِرٍ مَا بَدَا لَكَ فِينَا فَخَرَّ أَبُو خَالِدٍ سَاجِداً شَاكِراً لِلَّهِ تَعَالَى مِمَّا سَمِعَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يُمِتْنِي حَتَّى عَرَفْتُ إِمَامِي فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ عليه السلام وَ كَيْفَ عَرَفْتَ إِمَامَكَ يَا أَبَا خَالِدٍ قَالَ إِنَّكَ دَعَوْتَنِي بِاسْمِيَ الَّذِي سَمَّتْنِي بِهِ أُمِّيَ الَّتِي وَلَدَتْنِي وَ قَدْ كُنْتُ فِي عَمْيَاءَ مِنْ أَمْرِي وَ لَقَدْ خَدَمْتُ مُحَمَّدَ ابْنَ الْحَنَفِيَّةِ عُمُراً مِنْ عُمُرِي وَ لَا أَشُكُّ أَنَّهُ إِمَامٌ حَتَّى إِذَا كَانَ قَرِيباً سَأَلْتُهُ بِحُرْمَةِ اللَّهِ تَعَالَى وَ حُرْمَةِ رَسُولِهِ صلى الله عليه وآله وَ بِحُرْمَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام فَأَرْشَدَنِي إِلَيْكَ وَ قَالَ هُوَ الْإِمَامُ عَلَيَّ وَ عَلَيْكَ وَ عَلَى جَمِيعِ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمْ ثُمَّ أَذِنْتَ لِي فَجِئْتُ فَدَنَوْتُ مِنْكَ وَ سَمَّيْتَنِي بِاسْمِيَ الَّذِي سَمَّتْنِي أُمِّي فَعَلِمْتُ أَنَّكَ الْإِمَامُ الَّذِي فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَهُ عَلَيَّ وَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ (۱).

**[ترجمه]رجال كشي: ابو بصير مى گويد: از امام باقر عليه السلام شنيدم كه فرمود: ابو خالد كابلى مدتى خدمتكار محمد بن حنفيه بود و در امامت او شک نداشت. یک روز به او گفت: فدايت شوم! من حق حرمت و بريدن دوستى از ديگران و پيوستن به شما دارم. شما را به مقام پيغمبر و امير المؤمنين صلوات الله عليهما و آلهما قسم مى دهم، آيا شما امامى هستى كه پيروى از او بر تمام مردم واجب است؟ محمد بن حنفيه گفت: قسم بزرگى دادى! امام بر من و تو و تمام مردم على بن الحسين عليهما السلام است.

ابو خالد پس از شنيدن اين حرف خدمت زين العابدين عليه السلام رسيد و اجازه شرفيابى خواست. اجازه يافته و داخل شد؛ امام فرمود: مرحبا كنكر! چه شده كه به ديدن ما نمى آيى؟ چه اتفاقى درباره ما براى تو افتاده؟

ابو خالد با شنيدن اين سخن از على بن الحسين عليهما السلام به سجده افتاد و شكر خداى تعالى را نمود و عرض كرد: خداى را سپاس كه قبل از مردنم امامم را شناختم؛ امام فرمود: چطور امامت را شناختى؟ عرض كرد: زيرا شما مرا به اسمى خواندى كه مادرم هنگام ولادت ناميده بود، و آن را فراموش كرده بودم. مدتى از عمرم را خدمتكار محمد بن حنفيه بودم و او را امام مى دانستم. به تازگى از او سؤال كردم و به حق پيغمبر صلى الله عليه و آله و امير المؤمنين عليه السلام قسمش دادم كه امام كيست؟ مرا به سوى شما راهنمايى كرد؛ گفت: شما امام بر او و من و تمام مردم هستى.

وقتى به من اذن ورود دادى و مرا با نامى صدا زدى كه مادرم نهاده بود! فهميدم شما امامى هستى كه خدا اطاعت او را بر من و هر مسلمانى واجب نموده است. -. رجال كشي: ۱۲۰ -

**[ترجمه]

«۴۸»

يج، [الخرائج و الجرائح] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ وَ فِيهِ وَ قَالَ وَلَدَتْنِي أُمِّي فَسَمَّتْنِي وَرْدَانَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا وَالِدِي فَقَالَ سَمِّيهِ كَنْكَرَ وَ وَ اللَّهِ مَا

سَمَّانِی بِهِ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلَی یَوْمِی هَذَا غَیْرُکَ فَأَشْهَدُ أَنَّکَ إِمَامُ مَنْ فِی الْأَرْضِ وَ مَنْ فِی السَّمَاءِ(۲).

**[ترجمه]خرایج: همین حدیث را نقل کرده و اضافه کرده که ابوخالد گفت: مادرم مرا زایید و وردان نام نهاد. پدرم بر او وارد شد و گفت: این طفل را کنکر بنام. و به خدا قسم، احدی از مردم تا امروز غیر از شما مرا به این نام نخوانده بود. پس شهادت می دهم که شما امام اهل زمین و اهل آسمان هستی! - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۶۱ -

**[ترجمه]

أقول

روی الشیخ أبو جعفر بن نما فی کتاب شرح الثار: مثله و قد مر فی باب أحوال المختار(۳).

ص: ۴۶

۱- ۱. معرفه اخبار الرجال ص ۷۹ و أخرجه السروی فی مناقبه ج ۳ ص ۲۸۸ بتفاوت.

۲- ۲. مما لم نعثر علیه فی المطبوعه.

۳- ۳. ذکره فی اوائل الرساله المذکوره المسماه(ذوب النضار فی شرح الثار) و قد طبعت فی آخر المجلد العاشر من البحار طبع الکمبانیّ و فی طبع تبریز من ص ۲۹۲ و الحدیث المذکور فیه فی أول ص ۲۹۳، و راجع ج ۴۵ الباب ۴۹ من طبعتنا.

**[ترجمه]شیخ جعفر بن نما مثل این حدیث را در کتاب شرح الثار نقل کرده و در باب احوال مختار نیز گذشت. - . ذوب النضار: ۲۹۳ -

**[ترجمه]

«۴۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مَالِکِ بْنِ عَطِیَّهَ عَنِ الثُّمَالِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَاحْتُبِسْتُ فِی الدَّارِ سَاعَهً ثُمَّ دَخَلْتُ وَ هُوَ یَلْتَقِطُ شَیْئاً وَ أَدْخَلَ یَدَهُ فِی وَرَاءِ السِّتْرِ فَنَاوَلَهُ مَنْ کَانَ فِی الْبَیْتِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ هَذَا الَّذِی أَرَاکَ تَلْتَقِطُ أَیُّ شَیْ ءٍ هُوَ قَالَ فَضْلَهٌ مِنْ زَغَبِ الْمَلَائِکَهِ نَجْمَعُهُ إِذَا خَلَّوْنَا نَجْعَلُهُ سَیْحاً لِأَوْلَادِنَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ إِنَّهُمْ لَیَأْتُونَکُمْ فَقَالَ یَا أَبَا حَمْزَهَ إِنَّهُمْ لَیُزَاحِمُونَّا عَلَی تُکَأَتِنَا(۱).

**[ترجمه]کافی: ابو حمزه ثمالی می گوید: وارد خانه زین العابدین علیه السلام شدم. ساعتی در حیاط ایستادم و سپس وارد خانه شدم؛ دیدم چیزی را از روی زمین بر می دارد و از پشت پرده به اهل خانه می دهد! عرض کردم: فدایت شوم! چه چیزی را از روی زمین بر می دارید؟ فرمود: ریزه های پر ملائکه است! وقتی ملائکه می روند، ما پر آنها را عبای اولادمان می کنیم! عرض کردم: فدایت شوم! مگر ملائکه بر شما نیز وارد می شوند؟ فرمود: ابا حمزه! ملائکه چنان به ما نزدیک می شوند که بر بالش ما تکیه می زنند. - . کافی ۱ : ۳۹۳ -

**[ترجمه]

بیان

السیح عباءه و منهم من قرأ سبحا بالباء الموحده جمع السبحه.

**[ترجمه]سیح عبا را گویند و برخی عبارت روایت را سُبُحا خوانده اند که جمع تسبیح ذکر گفتن است.

**[ترجمه]

أقول

سیأتی فی الأبواب الآتیه کثیر من الأخبار المشتمله علی المعجزات.

وَ رَأَیْتُ فِی بَعْضِ مُؤَلَّفَاتِ أَصْحَابِنَا رُوِیَ: أَنَّ رَجُلًا مُؤْمِناً مِنْ أَکَابِرِ بِلَادِ بَلْخٍ کَانَ یَحُجُّ الْبَیْتَ وَ یَزُورُ النَّبِیَّ فِی أَکْثَرِ الْأَعْوَامِ وَ کَانَ یَأْتِی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ یَزُورُهُ وَ یَحْمِلُ إِلَیْهِ الْهَدَایَا وَ التُّحَفَ وَ یَأْخُذُ مَصَالِحَ دِینِهِ مِنْهُ ثُمَّ یَرْجِعُ إِلَی بِلَادِهِ فَقَالَتْ لَهُ زَوْجَتُهُ أَرَاکَ تُهْدِی تُحَفاً کَثِیرَهً وَ لَا أَرَاهُ یُجَازِیکَ عَنْهَا بِشَیْ ءٍ فَقَالَ إِنَّ الرَّجُلَ الَّذِی نُهْدِی إِلَیْهِ هَدَایَانَا هُوَ مَلِکُ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَهِ وَ جَمِیعُ مَا فِی أَیْدِی النَّاسِ تَحْتَ مِلْکِهِ لِأَنَّهُ خَلِیفَهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَی عِبَادِهِ وَ هُوَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ

إِمَامُنَا فَلَمَّا سَمِعَتْ ذَلِکَ مِنْهُ أَمْسَکَتْ عَنْ مَلَامَتِهِ ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ تَهَيَّأَ لِلْحَجِّ مَرَّهً أُخْرَى فِی السَّنَهِ الْقَابِلَهِ وَ قَصَدَ دَارَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَأَذِنَ لَهُ فَدَخَلَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَ قَبَّلَ يَدَيْهِ وَ وَجَدَ بَيْنَ يَدَيْهِ طَعَاماً فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِ وَ أَمَرَهُ بِالْأَكْلِ مَعَهُ فَأَكَلَ الرَّجُلُ ثُمَّ دَعَا بِطَسْتٍ وَ إِبْرِيقٍ فِيهِ مَاءٌ فَقَامَ الرَّجُلُ وَ أَخَذَ الْإِبْرِيقَ وَ صَبَّ الْمَاءَ عَلَى يَدَيِ الْإِمَام عليه السلام فَقَالَ عليه السلام يَا شَيْخُ أَنْتَ ضَيْفُنَا فَكَيْفَ تَصُبُّ عَلَى يَدَيَّ الْمَاءَ فَقَالَ إِنِّی أُحِبُّ ذَلِکَ فَقَالَ الْإِمَامُ عليه السلام لَمَّا أَحْبَبْتَ ذَلِکَ فَوَ اللَّهِ لَأُرِيَنَّکَ مَا تُحِبُّ وَ تَرْضَى وَ تَقَرُّ بِهِ عَيْنَاکَ فَصَبَّ الرَّجُلُ عَلَى يَدَيْهِ الْمَاءَ حَتَّى امْتَلَأَ ثُلُثُ الطَّسْتِ فَقَالَ الْإِمَامُ عليه السلام لِلرَّجُلِ مَا هَذَا فَقَالَ مَاءٌ قَالَ الْإِمَامُ عليه السلام بَلْ

۱- ۱. الکافی ج ۱ ص ۳۹۳ و أخرجه الصفار فی بصائر الدرجات فی الباب السابع عشر من الجزء الثانی و فيه(سنجابا) بدل(سيحا).

هُوَ يَاقُوتٌ أَحْمَرُ فَنَظَرَ الرَّجُلُ فَإِذَا هُوَ قَدْ صَارَ يَاقُوتاً أَحْمَرَ بِإِذْنِ اللَّهِ تَعَالَى.

ثُمَّ قَالَ عليه السلام يَا رَجُلُ صُبَّ الْمَاءَ فَصَبَّ حَتَّى امْتَلَأَ ثُلُثَا الطَّسْتِ فَقَالَ عليه السلام مَا هَذَا قَالَ هَذَا مَاءٌ قَالَ عليه السلام بَلْ هَذَا زُمُرُّدٌ أَخْضَرُ فَنَظَرَ الرَّجُلُ فَإِذَا هُوَ زُمُرُّدٌ أَخْضَرُ ثُمَّ قَالَ عليه السلام صُبَّ الْمَاءَ فَصَبَّهُ عَلَى يَدَيْهِ حَتَّى امْتَلَأَ الطَّسْتُ فَقَالَ مَا هَذَا فَقَالَ هَذَا مَاءٌ قَالَ عليه السلام بَلْ هَذَا دُرٌّ أَبْيَضُ فَنَظَرَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ فَإِذَا هُوَ دُرٌّ أَبْيَضُ فَامْتَلَأَ الطَّسْتُ مِنْ ثَلَاثَةِ أَلْوَانٍ دُرٍّ وَ يَاقُوتٍ وَ زُمُرُّدٍ فَتَعَجَّبَ الرَّجُلُ وَ انْكَبَّ عَلَى يَدَيْهِ عليه السلام يُقَبِّلُهُمَا فَقَالَ عليه السلام يَا شَيْخُ لَمْ يَكُنْ عِنْدَنَا شَيْ ءٌ نُكَافِيكَ عَلَى هَدَايَاكَ إِلَيْنَا فَخُذْ هَذِهِ الْجَوَاهِرَ عِوَضاً عَنْ هَدِيَّتِكَ وَ اعْتَذِرْ لَنَا عِنْدَ زَوْجَتِكَ لِأَنَّهَا عَتَبَتْ عَلَيْنَا فَأَطْرَقَ الرَّجُلُ رَأْسَهُ وَ قَالَ يَا سَيِّدِي مَنْ أَنْبَأَكَ بِكَلَامِ زَوْجَتِي فَلَا أَشُكُّ أَنَّكَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ النُّبُوَّةِ ثُمَّ إِنَّ الرَّجُلَ وَدَّعَ الْإِمَامَ عليه السلام وَ أَخَذَ الْجَوَاهِرَ وَ سَارَ بِهَا إِلَى زَوْجَتِهِ وَ حَدَّثَهَا بِالْقِصَّهِ فَسَجَدَتْ لِلَّهِ شُكْراً وَ أَقْسَمَتْ عَلَى بَعْلِهَا بِاللَّهِ الْعَظِيمِ أَنْ يَحْمِلَهَا مَعَهُ إِلَيْهِ عليه السلام فَلَمَّا تَجَهَّزَ بَعْلُهَا لِلْحَجِّ فِي السَّنَهِ الْقَابِلَهِ أَخَذَهَا مَعَهُ فَمَرِضَتْ فِي الطَّرِيقِ وَ مَاتَتْ قَرِيباً مِنَ الْمَدِينَهِ فَأَتَى الرَّجُلُ الْإِمَامَ عليه السلام بَاكِياً وَ أَخْبَرَهُ بِمَوْتِهَا فَقَامَ الْإِمَامُ عليه السلام وَ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَ دَعَا اللَّهَ سُبْحَانَهُ بِدَعَوَاتٍ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى الرَّجُلِ وَ قَالَ لَهُ ارْجِعْ إِلَى زَوْجَتِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ أَحْيَاهَا بِقُدْرَتِهِ وَ حِكْمَتِهِ وَ هُوَ يُحْيِي الْعِظَامَ وَ هِيَ رَمِيمٌ فَقَامَ الرَّجُلُ مُسْرِعاً فَلَمَّا دَخَلَ خَيْمَتَهُ وَجَدَ زَوْجَتَهُ جَالِسَةً عَلَى حَالِ صِحَّتِهَا فَقَالَ لَهَا كَيْفَ أَحْيَاكِ اللَّهُ قَالَتْ وَ اللَّهِ لَقَدْ جَاءَنِي مَلَكُ الْمَوْتِ وَ قَبَضَ رُوحِي وَ هَمَّ أَنْ يَصَّعَّدَ بِهَا فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ صِفَتُهُ كَذَا وَ كَذَا وَ جَعَلَتْ تَعُدُّ أَوْصَافَهُ عليه السلام وَ بَعْلُهَا يَقُولُ نَعَمْ صَدَقْتِ هَذِهِ صِفَهُ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَالَتْ فَلَمَّا رَآهُ مَلَكُ الْمَوْتِ مُقْبِلًا انْكَبَّ عَلَى قَدَمَيْهِ يُقَبِّلُهُمَا وَ يَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حُجَّةَ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا زَيْنَ الْعَابِدِينَ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَ قَالَ لَهُ يَا مَلَكَ الْمَوْتِ أَعِدْ رُوحَ هَذِهِ الْمَرْأَهِ إِلَى جَسَدِهَا فَإِنَّهَا كَانَتْ قَاصِدَةً إِلَيْنَا وَ إِنِّي قَدْ سَأَلْتُ رَبِّي أَنْ يُبْقِيَهَا ثَلَاثِينَ سَنَةً أُخْرَى

وَ یُحْیِیَهَا حَیَاهً طَیِّبَهً لِقُدُومِهَا إِلَیْنَا زَائِرَهً لَنَا فَقَالَ الْمَلَکُ سَمْعاً وَ طَاعَهً لَکَ یَا وَلِیَّ اللَّهِ ثُمَّ أَعَادَ رُوحِی إِلَی جَسَدِی وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَی مَلَکِ الْمَوْتِ قَدْ قَبَّلَ یَدَهُ علیه السلام وَ خَرَجَ عَنِّی فَأَخَذَ الرَّجُلُ بِیَدِ زَوْجَتِهِ وَ أَدْخَلَهَا إِلَیْهِ علیه السلام وَ هُوَ مَا بَیْنَ أَصْحَابِهِ فَانْکَبَّتْ عَلَی رُکْبَتَیْهِ تُقَبِّلُهُمَا وَ هِیَ تَقُولُ هَذَا وَ اللَّهِ سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ وَ هَذَا هُوَ الَّذِی أَحْیَانِیَ اللَّهُ بِبَرَکَهِ دُعَائِهِ قَالَ فَلَمْ تَزَلِ الْمَرْأَهُ مَعَ بَعْلِهَا مُجَاوِرَیْنِ عِنْدَ الْإِمَامِ علیه السلام بَقِیَّهَ أَعْمَارِهِمَا إِلَی أَنْ مَاتَا رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا.

وَ رَوَی الْبُرْسِیُّ فِی مَشَارِقِ الْأَنْوَارِ: أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِمَا ذَا فُضِّلْنَا عَلَی أَعْدَائِنَا وَ فِیهِمْ مَنْ هُوَ أَجْمَلُ مِنَّا فَقَالَ لَهُ الْإِمَامُ علیه السلام أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَی فَضْلَکَ عَلَیْهِمْ فَقَالَ نَعَمْ فَمَسَحَ یَدَهُ عَلَی وَجْهِهِ وَ قَالَ انْظُرْ فَنَظَرَ فَاضْطَرَبَ وَ قَالَ جُعِلْتُ فِدَاکَ رُدَّنِی إِلَی مَا کُنْتُ فَإِنِّی لَمْ أَرَ فِی الْمَسْجِدِ إِلَّا دُبّاً وَ قِرْداً وَ کَلْباً فَمَسَحَ یَدَهُ عَلَی وَجْهِهِ فَعَادَ إِلَی حَالِهِ (۱).

۱- ۱. مشارق أنوار الیقین ص ۱۰۸ طبع دار الفکر فی بیروت سنه ۱۳۷۹ و أخرجه الراوندیّ فی الخرائج و الجرائح ص ۲۲۸.

**[ترجمه]در بابهای آینده، بسیاری از اخبار که مشتمل بر اعجاز زین العابدین علیه السلام است خواهد آمد. در یکی از مؤلفات اصحاب روایت شده که مردی از بزرگان بلخ در بیشتر سالها به حج می رفت و برای زیارت پیغمبر صلی الله علیه و آله به مدینه می رفت. ضمناً حضرت علی بن الحسین علیهما السلام را هم زیارت می نمود و برای آن جناب تحفه و هدایای زیادی می برد و مسائل دینی خود را از ایشان می پرسید و به شهر خویش برمی گشت. زنش به او گفت: شما تحفه و هدایای زیادی می بری ولی آن آقا به تو چیزی نمی دهد! گفت: آن شخصی که من برایش هدیه می برم مالک دنیا و آخرت و تمام چیزهایی است که در دست مردم است زیرا او خلیفه خدا در زمین است و حجت اوست؛ او پسر پیغمبر و امام ما است. زن پس از شنیدن این حرف، دیگر چیزی نگفت. در سال بعد نیز عازم حج شد و خدمت زین العابدین علیه السلام رسیده سلام نمود و دستش را بوسید، آن جناب مشغول غذا خوردن بود .

به او نیز تعارف کرد و مرد شروع به خوردن نمود، پس از صرف غذا آفتابه و طشت خواست. آن مرد از جای حرکت کرد و آب بر روی دست امام ریخت. امام فرمود: تو مهمان ما هستی چطور آب بر دست ما می ریزی؟ عرض کرد: من به این کار علاقه دارم؛ فرمود: حالا که دوست داری، چیزی به تو نشان می دهم که خیلی مورد علاقه تو است و خوشحال می شوی، آن مرد آب ریخت تا یک سوم طشت پر آب شد. امام علیه السلام فرمود چه می بینی؟ آن مرد عرض کرد: آب. فرمود: این یاقوت قرمز است! دو مرتبه نگاه کرد، دید به قدرت خدا یاقوت قرمز شده!

سپس حضرت فرمود: آب را بریز، ریخت تا دو سوم طشت پر آب شد. فرمود: این چیست؟ عرض کرد: آب است. فرمود نه، زمرد سبز است، باز نگاه کرد دید زمرد سبز است. باز فرمود: آب را بریز! ریخت تا طشت پر شد! پرسید: این چیست؟ عرض کرد: آب است. فرمود: نه درّ سفید است. نگاه کرد دید درّ سفید است. طشت پر شد. از سه نوع جواهر درّ، یاقوت، زمرد، آن مرد در شگفت شده خود را روی دستهای مولا انداخت و شروع به بوسیدن کرد. حضرت فرمود: ای شیخ! ما چیزی نداریم که پاداش تحفه و هدیه تو را بدهیم. همین جواهر را عوض هدیه خود از طرف ما بردار

و از زنت که ما را سرزنش کرده بود، پوزش بخواه. آن مرد سر به زیر افکنده و پرسید: آقا، چه کسی سخن زنم را برای شما نقل کرد؟ واقعاً شما از خاندان نبوت هستید. آنگاه با امام وداع نموده به جانب بلخ رهسپار شد. وقتی به منزل رسید، جواهر را پیش همسر خود نهاده و جریان را شرح داد! آن زن سجده شکر به جای آورد و شوهرش را به خدای عظیم قسم داد که او را خدمت امام ببرد. در سال بعد که عازم حج شد، همسرش را نیز با خود برد. در بین راه مریض شد و نزدیک مدینه از دنیا رفت. آن مرد خدمت امام رسید و با گریه جریان فوت همسر خود را نقل کرد. امام علیه السلام دو رکعت نماز خواند و دعاهایی کرد و سپس رو به آن مرد نموده و فرمود: برو پیش همسرت. خداوند او را به لطف و کرمش زنده کرد، و او استخوان ها را در حالی که پوسیده است، زنده می کند. مرد به سرعت به منزل برگشت. همین که داخل خیمه شد، دید زنش صحیح و سالم نشسته و منتظر اوست. پرسید: چگونه خداوند تو را زنده کرد؟ زن سوگند خورد که عزرائیل آمد و روح مرا قبض نمود و به طرف بالا برد. ناگاه شخصی بدین شکل و شمایل آمد- و اوصاف آن آقا را که نقل می کرد، شوهرش گفت راست می گویی این اوصاف مولا و آقایم زین العابدین علیه السلام است- و همین که ملك الموت چشمش به او افتاد که می آید، با صورت روی دو پای حضرت افتاد و آن را می بوسید و می گفت: سلام بر تو ای حجت خدا بر روی زمین! سلام بر تو ای زین العابدین! حضرت جواب سلام او را داده و به او گفت: روح این زن را برگردان! او به قصد دیدن ما آمده بود! من از

خدا خواسته ام که سی سال دیگر زنده بماند و زندگی پاکی داشته باشد؛ چون به زیارت ما آمده بود. ملک الموت گفت: سمعا و طاعةً ای ولیّ خدا! سپس روح مرا به جسدم برگرداند. من با چشم خودم دیدم که ملک الموت دست آن آقا را بوسید و رفت. موقعی که آقا با اصحاب خود نشسته بود، آن مرد دست زن خود را گرفت و خدمت زین العابدین علیه السلام آورد. ناگاه زن خود را بر زانوان امام انداخته می بوسید و می گفت: به خدا قسم این آقا و مولای من است! همین آقا مرا با دعای خودش زنده کرد. آن زن و مرد بقیه عمر خود را در جوار زین العابدین علیه السلام به سر بردند.

- برسی در مشارق الانوار می نویسد: مردی به زین العابدین علیه السلام عرض کرد: چه چیز ما را بر دشمنانمان امتیاز می دهد؟ با اینکه در میان آنها از ما افراد زیباتری هست؟ امام فرمود: مایلی امتیاز خود را بر آنها مشاهده کنی؟ عرض کرد: آری! حضرت دست بر چشمش مالیده فرمود: نگاه کن. یک مرتبه آن مرد ناراحت شده و عرض کرد: مرا به حالت اول برگردان! من در مسجد غیر خرس و میمون و سگ چیزی نمی بینم. حضرت دست بر صورتش مالید و به حالت اول برگشت. - . مشارق انوار الیقین: ۱۰۸ -

**[ترجمه]

باب ۴ استجابه دعائه علیه السلام

الأخبار

«۱»

ج، [الإحتجاج] عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِي (۱) قَالَ: كُنْتُ حَاجّاً وَ جَمَاعَةَ عُبَّادِ الْبَصْرَهِ مِثْلَ أَيُّوبَ السِّجِسْتَانِي (۲)

وَ صَالِحٍ الْمُرِّي (۳) وَ عُتْبَهَ الْغُلَامِ (۴)

وَ حَبِيبٍ الْفَارِسِي (۵) وَ مَالِكِ بْنِ

ص: ۵۰

۱- ۱. ثابت البنانی: من التابعین و قد ترجمه أبو نعیم فی حلیه الأولیاء ج ۲ من ص ۳۱۸ إلی ص ۳۳۳ فقال: و منهم المتعبد الناحل، المتهجد الذابل، أبو محمّد ثابت بن أسلم البنانی. و ذکر انه أسند عن غیر واحد من الصحابه منهم: ابن عمر، و ابن الزبیر، و شداد و أنس، و أکثر الروایه عنه، و روی عنه جماعه من التابعین منهم: عطاء بن أبی رباح، و داود ابن أبی هند، و علیّ بن زید بن جدعان، و الأعمش و غیرهم.

۲- ۲. أیوب السختیانی: من التابعین قال أبو نعیم فی حلیه الأولیاء و قد ترجمه فی ج ۳ من ص ۳ الی ص ۱۴ و منهم فتی الفتیان، سید العباد و الرهبان، المنور بالیقین و الایمان، السختیانی أیوب بن کیسان کان فقیها محجاجا، و ناسکا حجاجا، عن الخلق آیسا، و بالحق آنسا. أسند أیوب عن أنس بن مالک، و عمرو بن سلمه الجرمی، و من قدماء التابعین، عن أبی عثمان النهدی. و أبی

رجاء العطاردی، و أبی العالیه، و الحسن، و ابن سیرین و أبی قلابه. و ذکره الأردبیلیّ فی جامع الرواه ج ۱ ص ۱۱۱ فقال: أیوب بن أبی تمیمه کیسان السختیانی العنزی البصری کنیته أبو بکر مولی عمّار بن یاسر، و کان عمّار مولی فهو مولی مولی و کان یحلق شعره فی کل سنه مره، فإذا طال فرق مات بالطاعون بالبصره سنه ۱۳۱.

۳- ۳. صالح المری: هو ابن بشیر وصفه أبو نعیم فی الحلیه ج ۶ ص ۱۶۵ بقوله: القاری الدری، و الواعظ التقی، أبو بشر صالح بن بشیر المری، صاحب قراءه و شجن و مخافه و حزن، یحرک الأخیار، و یفرک الاشرار. أسند عن الحسن، و ثابت، و قتاده، و بکر بن عبد اللّه المزنی، و منصور بن زاذان و جعفر بن زید، و یزید الرقاشی، و میمون بن سیاه، و أبان بن أبی عیّاش، و محمّد بن زیاد، و هشام بن حسان، و الجریری، و قیس بن سعد، و خلید بن حسان فی آخرین.

۴- ۴. عتبه الغلام: هو الحرّ الهمام، المجلو من الظلام، المکلوء بالشهاده و الکلام قال عبید اللّه بن محمّد: عتبه بالغلام فقال: کان نصفا من الرجال، و لکنا کنا نسمیه رباح القیسی عن سبب تسمیه عتبه بالغلام فقال: کان نصفا من الرجال، و لکنا کنا نسمیه الغلام لانه کان فی العباده غلام رهان. استشهد و قتل فی قریه الحباب فی غزو الروم. ترجمه مفصلا أبو نعیم فی الحلیه ج ۶ من ص ۲۲۶ إلی ۲۳۸.

۵- ۵. حبیب الفارسیّ: قال أبو نعیم فی الحلیه ج ۶ ص ۱۴۹: أبو محمّد الفارسیّ من ساکنی البصره، کان صاحب المکرمات، مجاب الدعوات، و کان سبب اقباله علی الآجله و انتقاله عن العاجله، حضوره مجلس الحسن بن أبی الحسن فوقعت موعظته من قلبه ... و تصدق بأربعین ألفا فی أربع دفعات.

دِينَارٍ(۱)

فَلَمَّا أَنْ دَخَلْنَا مَكَّهَ رَأَيْنَا الْمَاءَ ضَيْقاً وَ قَدِ اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْعَطَشُ لِقِلَّهِ الْغَيْثِ فَفَزِعَ إِلَيْنَا أَهْلُ مَكَّهَ وَ الْحُجَّاجُ يَسْأَلُونَّا أَنْ نَسْتَسْقِيَ لَهُمْ فَأَتَيْنَا الْكَعْبَهَ وَ طُفْنَا بِهَا- ثُمَّ سَأَلْنَا اللَّهَ خَاضِعِينَ مُتَضَرِّعِينَ بِهَا فَمُنِعْنَا الْإِجَابَهَ فَبَيْنَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ إِذَا نَحْنُ بِفَتًى قَدْ أَقْبَلَ قَدْ أَكْرَبَتْهُ أَحْزَانُهُ وَ أَقْلَقَتْهُ أَشْجَانُهُ فَطَافَ بِالْكَعْبَهِ أَشْوَاطاً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا فَقَالَ يَا مَالِكَ بْنَ دِينَارٍ وَ يَا ثَابِتُ الْبُنَانِيُّ وَ يَا أَيُّوبُ السِّجِسْتَانِيُّ وَ يَا صَالِحُ الْمُرِّيُّ وَ يَا عُتْبَهُ الْغُلَامُ وَ يَا حَبِيبُ الْفَارِسِيُّ وَ يَا سَعْدُ وَ يَا عُمَرُ وَ يَا صَالِحُ الْأَعْمَى وَ يَا رَابِعَهُ وَ يَا سَعْدَانَهُ وَ يَا جَعْفَرَ بْنَ سُلَيْمَانَ فَقُلْنَا لَبَّيْكَ وَ سَعْدَيْكَ يَا فَتَى فَقَالَ أَ مَا فِيكُمْ أَحَدٌ يُحِبُّهُ الرَّحْمَنُ فَقُلْنَا يَا فَتَى عَلَيْنَا الدُّعَاءُ وَ عَلَيْهِ الْإِجَابَهُ فَقَالَ أَبْعِدُوا مِنَ الْكَعْبَهِ فَلَوْ كَانَ فِيكُمْ أَحَدٌ يُحِبُّهُ الرَّحْمَنُ لَأَجَابَهُ ثُمَّ أَتَى الْكَعْبَهَ فَخَرَّ سَاجِداً فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ سَيِّدِي بِحُبِّكَ لِي إِلَّا سَقَيْتَهُمُ الْغَيْثَ قَالَ فَمَا اسْتَتَمَّ الْكَلَامَ حَتَّى أَتَاهُمُ الْغَيْثُ كَأَفْوَاهِ الْقِرَبِ فَقُلْتُ يَا فَتَى مِنْ أَيْنَ عَلِمْتَ أَنَّهُ يُحِبُّكَ قَالَ لَوْ لَمْ يُحِبَّنِي لَمْ يَسْتَزِرْنِي فَلَمَّا اسْتَزَارَنِي عَلِمْتُ أَنَّهُ يُحِبُّنِي فَسَأَلْتُهُ بِحُبِّهِ لِي فَأَجَابَنِي ثُمَّ وَلَّى عَنَّا وَ أَنْشَأَ يَقُولُ:

مَنْ عَرَفَ الرَّبَّ فَلَمْ تُغْنِهِ***مَعْرِفَهُ الرَّبِّ فَذَاكَ الشَّقِيُ

مَا ضَرَّ فِي الطَّاعَهِ مَا نَالَهُ***فِي طَاعَهِ اللَّهِ وَ مَا ذَا لَقِيَ

مَا يَصْنَعُ الْعَبْدُ بِغَيْرِ التُّقَى***وَ الْعِزُّ كُلُّ الْعِزِّ لِلْمُتَّقِي

فَقُلْتُ يَا أَهْلَ مَكَّهَ مَنْ هَذَا الْفَتَى قَالُوا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بْنِ عَلِي

۱- ۱. مالک بن دینار أبو یحیی وصفه أبو نعیم فی الحلیه بقوله: العارف النظار، الخائف الجبار ... کان لشهوات الدنیا تارکا، و للنفس عند غلبتها مالکا. و قد اطال فی ذکره ج ۲ من ص ۳۵۷ الی ص ۳۸۹.

بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]احتجاج: ثابت بنانی می گوید: من و گروهی از عباد بصره از قبیل ایوب سجستانی و صالح مری و عتبه الغلام و حبیب فارسی و مالک بن دینار به حج رفتیم، همین که داخل مکه شدیم، دیدیم مردم از نظر آب در مضیقه هستند و از تشنگی شدیداً ناراحتند چون باران کم باریده بود. مردم متوسل به ما شدند و تقاضای طلب باران نمودند. به جانب کعبه رفتیم و پس از طواف، با تضرع و زاری از خدا درخواست باران نمودیم، ولی دعای ما اجابت نشد. در همین میان جوانی که اندوه و ناراحتی در چهره اش آشکارا دیده می شد وارد شد و طوافی نمود؛ سپس روی به ما آورده و فرمود: مالک بن دینار و ثابت بنانی و ایوب سجستانی و صالح مری و عتبه الغلام و حبیب فارسی و یا سعد یا عمر یا صالح اعمی، رابعه، سعدانه، یا جعفر بن سلیمان، عرض کردیم: بله ای جوان! فرمود: یک نفر در شما نبود که خدا او را دوست داشته باشد؟ گفتیم: ما دعا کردیم! بر خداست که اجابت نماید. فرمود: از کعبه دور شوید که اگر یک نفر در شما بود که خدا او را دوست داشت، او را اجابت می فرمود. سپس روی به جانب کعبه نموده و به سجده رفت. شنیدم در سجده می گفت: الهی! تو را به علاقه ای که به من داری، اینها را از باران سیراب کن! هنوز دعایش تمام نشده بود که باران چون دهانه مشک باریدن گرفت! گفتم: ای جوان! از کجا فهمیدی تو را دوست دارد؟ جواب داد اگر مرا دوست نمی داشت به خانه اش دعوت نمی کرد؛ چون دعوت کرده فهمیدم مرا دوست دارد. به همین جهت او را به علاقه اش قسم دادم. از پیش ما رفت و این شعر را می خواند:

کسی که پروردگار را بشناسد و معرفت پروردگار او را بی نیاز نکند، بدبخت است .

آنچه در راه اطاعت خدا به او رسیده و آنچه می بیند، به طاعت او ضرری نمی زند.

بنده به غیر از تقوی چه کند؟ و عزت، تمام عزت برای شخص پرهیزکار است.

از مردم مکه پرسیدم: این جوان کیست؟ گفتند: علی بن الحسین بن علی ابن ابی طالب علیهم السلام است. - . احتجاج: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

الشجن محرکه الهم و الحزن.

**[ترجمه]شجن به تحریک شین غم و اندوه را گویند.

**[ترجمه]

«۲»

قب،(۲)[المناقب] لابن شهرآشوب الْمِنْهَالُ بْنُ عَمْرٍو فِی خَبَرٍ قَالَ: حَجَجْتُ فَلَقِیتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَقَالَ مَا فَعَلَ

حَرْمَلَهُ بْنُ کَاهِلٍ قُلْتُ تَرَکْتُهُ حَیّاً بِالْکَوفَهِ فَرَفَعَ یَدَیْهِ ثُمَّ قَالَ علیه السلام اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِیدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ فَتَوَجَّهْتُ نَحْوَ الْمُخْتَارِ فَإِذَا بِقَوْمٍ یَرْکُضُونَ وَ یَقُولُونَ الْبِشَارَهُ أَیُّهَا الْأَمِیرُ قَدْ أُخِذَ حَرْمَلَهُ وَ قَدْ کَانَ تَوَارَی عَنْهُ فَأَمَرَ بِقَطْعِ یَدَیْهِ وَ رِجْلَیْهِ وَ حَرْقِهِ بِالنَّارِ(۳).

وَ أُصِیبَ بِالْحُسَیْنِ علیه السلام وَ عَلَیْهِ دَیْنٌ بِضْعَهٌ وَ سَبْعُونَ أَلْفَ دِینَارٍ فَاهْتَمَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِدَیْنِ أَبِیهِ حَتَّی امْتَنَعَ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ وَ النَّوْمِ فِی أَکْثَرِ أَیَّامِهِ وَ لَیَالِیهِ فَأَتَاهُ آتٍ فِی الْمَنَامِ فَقَالَ لَا تَهْتَمَّ بِدَیْنِ أَبِیکَ فَقَدْ قَضَاهُ اللَّهُ عَنْهُ بِمَالِ بجنس (۴) فَقَالَ علیه السلام مَا أَعْرِفُ فِی أَمْوَالِ أَبِی مَالًا یُقَالُ لَهُ مَالُ بجنس فَلَمَّا کَانَ مِنَ اللَّیْلَهِ الثَّانِیَهِ رَأَی مِثْلَ ذَلِکَ فَسَأَلَ عَنْهُ أَهْلَهُ فَقَالَتْ امْرَأَهٌ مِنْ أَهْلِهِ کَانَ لِأَبِیکَ عَبْدٌ رُومِیٌّ یُقَالُ لَهُ بجنس اسْتَنْبَطَ لَهُ عَیْناً بِذِی خَشَبٍ فَسَأَلَ عَنْ ذَلِکَ فَأُخْبِرَ بِهِ فَمَا مَضَتْ بَعْدَ ذَلِکَ إِلَّا أَیَّامٌ قَلَائِلُ حَتَّی أَرْسَلَ الْوَلِیدُ بْنُ عُتْبَهَ بْنِ أَبِی سُفْیَانَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَقُولُ لَهُ إِنَّهُ قَدْ ذُکِرَتْ لِی عَیْنٌ لِأَبِیکَ- بِذِی خَشَبٍ تُعْرَفُ ببجنس فَإِذَا أَحْبَبْتَ بَیْعَهَا

۱- ۱. الاحتجاج ص ۱۷۲ طبع النجف.

۲- ۲. قد سقط من نسخه الکمبانیّ رمز قب، راجع مناقب آل أبی طالب- طبعه قم ج ۴ ص ۱۴۳ و ۱۴۴(ب).

۳- ۳. خبر المنهال بن عمرو الأسدی، ذکره کثیر من المؤرخین بالفاظ متقاربه، منهم أبو مخنف فی أخذ الثار، و الشیخ الطوسیّ فی أمالیه، و ابن شهرآشوب فی المناقب و ابن نما فی ذوب النضار، و غیرهم و قد مر فی ج ۴۵ باب ۴۹.

۴- ۴. کذا فی النسخه و المصدر، و الظاهر أنّه تصحیف« ماء بجیس» قال الفیروزآبادی:« ماء بجس: منبجس، و بجسه موضع أو عین بالیمامه، و البجیس: الغریزه، و قال: ذو خشب محرکه موضع بالیمن، فتحرر(ب).

ابْتَعْتُهَا مِنْکَ قَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام خُذْهَا بِدَیْنِ الْحُسَیْنِ وَ ذَکَرَهُ لَهُ قَالَ قَدْ أَخَذْتُهَا فَاسْتَثْنَی فِیهَا سَقْیَ لَیْلَهِ السَّبْتِ لِسُکَیْنَهَ وَ کَانَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام یَدْعُو فِی کُلِّ یَوْمٍ أَنْ یُرِیَهُ اللَّهُ قَاتِلَ أَبِیهِ مَقْتُولًا فَلَمَّا قَتَلَ الْمُخْتَارُ قَتَلَهَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَیْهِ بَعَثَ بِرَأْسِ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ زِیَادٍ وَ رَأْسِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ مَعَ رَسُولٍ مِنْ قِبَلِهِ إِلَی زَیْنِ الْعَابِدِینَ وَ قَالَ لِرَسُولِهِ إِنَّهُ یُصَلِّی مِنَ اللَّیْلِ وَ إِذَا أَصْبَحَ وَ صَلَّی صَلَاهَ الْغَدَاهِ هَجَعَ ثُمَّ یَقُومُ فَیَسْتَاکُ وَ یُؤْتَی بِغَدَائِهِ فَإِذَا أَتَیْتَ بَابَهُ فَاسْأَلْ عَنْهُ فَإِذَا قِیلَ لَکَ إِنَّ الْمَائِدَهَ وُضِعَتْ بَیْنَ یَدَیْهِ فَاسْتَأْذِنْ عَلَیْهِ وَ ضَعِ الرَّأْسَیْنِ عَلَی مَائِدَتِهِ وَ قُلْ لَهُ الْمُخْتَارُ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ لَکَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَدْ بَلَّغَکَ اللَّهُ ثَارَکَ فَفَعَلَ الرَّسُولُ ذَلِکَ فَلَمَّا رَأَی زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام الرَّأْسَیْنِ عَلَی مَائِدَتِهِ خَرَّ سَاجِداً وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَجَابَ دَعْوَتِی وَ بَلَّغَنِی ثَارِی مِنْ قَتَلَهِ أَبِی وَ دَعَا لِلْمُخْتَارِ وَ جَزَّاهُ خَیْراً.

**[ترجمه]مناقب: منهال بن عمرو در حدیثی می گوید: به حج رفتم و علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم. حضرت پرسید: حرمله بن کاهل چه کرد؟ گفتم: هنگامی که از کوفه خارج می شدم او را زنده دیدم! حضرت دو دستش را بلند کرده و عرضه داشت: بارخدایا داغی آهن را به او بچشان! خدایا حرارت آتش را به او بچشان! من به جانب مختار رفتم و ناگهان دیدم گروهی با شتاب می آیند و می گویند: بشارت باد ای امیر! حرمله گرفته شد! - حرمله از مختار فراری بود - مختار دستور داد دو دست و دو پایش را بریدند و او را به آتش انداختند. - .مناقب آل ابی طالب ۴ : ۱۳۳ -

هنگامی که امام حسین علیه السلام شهید شد، هفتاد و چند هزار دینار قرض داشت. حضرت زین العابدین علیه السلام از این جریان ناراحت بود به طوری که از خورد و خوراک و خواب باز مانده بود. شبی در خواب دید که به او گفتند: ناراحت نباش! خداوند قرض پدرت را از مال بجنس پرداخت نمود. حضرت با خود گفت: من در اموال پدرم چیزی سراغ ندارم که معروف به مال بجنس باشد. شب دوم نیز همان خواب را دید، از خانواده خود پرسید. یکی از بانوان گفت: پدرت غلامی رومی به نام بجنس داشت که چشمه آبی در ذی خشب در اختیار او گذاشته بود. وقتی جستجو کرد معلوم شد صحیح است. چند روز بیشتر نگذشته بود که ولید بن عتبه بن ابی سفیان به زین العابدین علیه السلام پیغام فرستاد که پدرت چشمه ای در ذی خشب به نام بجنس دارد، اگر مایل باشی، من آن را می خرم! علی بن الحسین علیهما السلام جواب داد که در مقابل قرض پدرم می فروشم و مبلغ قرض را تعیین نمود. او هم قبول کرد. حضرت آب شب شنبه را برای سکینه استثناء نمود.

- حضرت زین العابدین علیه السلام هر روز دعا می کرد که خدا کشته قاتل پدرش را به او نشان دهد. وقتی مختار کشندگان حسین علیه السلام را کشت، سر عبید الله زیاد و عمر سعد را با پیکی برای امام فرستاد و به پیک گفت: او شب ها نماز می خواند و پس از نماز صبح می خوابد و سپس بیدار می شود. پس از مسواک زدن برایش غذا می آورند. وقتی به در خانه اش رسیدی، سؤال کن، هر وقت سفره گسترده بود اجازه بگیر و دو سر را روی سفره اش بگذار و بگو، مختار سلام می رساند و می گوید، یا ابن رسول الله! خداوند انتقام تو را گرفت. پیک تمام دستورات را انجام داد، همین که زین العابدین علیه السلام دو سر را روی سفره دید، به سجده رفته و گفت: سپاس خدای را که دعای مرا مستجاب نمود و انتقام خون پدرم را گرفت و در باره مختار دعای خیر نمود و او را جزای خیر داد. - . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۱۴۴ -

**[ترجمه]

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ الدَّلَائِلِ لِلْحِمْیَرِیِّ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: حَجَجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ لِی یَا

مِنْهَالُ مَا فَعَلَ حَرْمَلَهُ بْنُ كَاهِلٍ الْأَسَدِيُّ قُلْتُ تَرَكْتُهُ حَيّاً بِالْكُوفَهِ قَالَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِيدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ قَالَ فَانْصَرَفْتُ إِلَى الْكُوفَهِ وَ قَدْ خَرَجَ بِهَا الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ وَ كَانَ لِي صَدِيقاً فَرَكِبْتُ لِأُسَلِّمَ عَلَيْهِ فَوَجَدْتُهُ قَدْ دَعَا بِدَابَّتِهِ فَرَكِبَ وَ رَكِبْتُ مَعَهُ حَتَّى أَتَى الْكُنَاسَهَ فَوَقَفَ وُقُوفَ مُنْتَظِرٍ لِشَيْ ءٍ وَ قَدْ كَانَ وَجَّهَ فِي طَلَبِ حَرْمَلَهَ بْنِ كَاهِلٍ فَأُحْضِرَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي مَكَّنَنِي مِنْكَ ثُمَّ دَعَا بِالْجَزَّارِ فَقَالَ اقْطَعُوا يَدَيْهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ اقْطَعُوا رِجْلَيْهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ النَّارَ النَّارَ فَأُتِيَ بِطُنٍّ قَصَبٍ ثُمَّ جُعِلَ فِيهَا ثُمَّ أُلْهِبَتْ فِيهِ النَّارُ حَتَّى احْتَرَقَ فَقُلْتُ سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ الْمُخْتَارُ فَقَالَ مِمَّ سَبَّحْتَ فَقُلْتُ لَهُ دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَسَأَلَنِي عَنْ حَرْمَلَهَ فَأَخْبَرْتُ أَنِّي تَرَكْتُهُ بِالْكُوفَهِ حَيّاً فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِيدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ فَقَالَ الْمُخْتَارُ اللَّهَ اللَّهَ أَ سَمِعْتَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام يَقُولُ هَذَا فَقُلْتُ اللَّهَ اللَّهَ لَقَدْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ هَذَا فَنَزَلَ الْمُخْتَارُ وَ صَلَّى

رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَطَالَ ثُمَّ سَجَدَ وَ أَطَالَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ ذَهَبَ وَ مَضَيْتُ مَعَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى بَابِ دَارِي فَقُلْتُ لَهُ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تُكْرِمَنِي بِأَنْ تَنْزِلَ وَ تَتَغَدَّى عِنْدِي فَقَالَ يَا مِنْهَالُ تُخْبِرُنِي أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ دَعَا اللَّهَ بِثَلَاثِ دَعَوَاتٍ فَأَجَابَهُ اللَّهُ فِيهَا عَلَى يَدِي ثُمَّ تَسْأَلُنِي الْأَكْلَ عِنْدَكَ هَذَا يَوْمُ صَوْمٍ شُكْراً لِلَّهِ عَلَى مَا وَفَّقَنِي لَهُ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: منهال بن عمرو می گوید: پس از انجام مراسم حج، بر زین العابدین علیه السلام وارد شدم. به من فرمود: منهال! حرمله بن کاهل اسدی چه می کند؟ عرض کردم: وقتی از کوفه آمدم زنده بود. دست دراز کرده و گفت: خدایا! به او حرارت آهن را بچشان! خدایا به او حرارت آتش را بچشان. منهال گفت: از آنجا به کوفه بازگشتم. مختار خروج کرده بود. بین من و او سابقه دوستی بود. سوار شدم تا به او سلام نمایم، دیدم اسبِ سواری خود را خواست و سوار شد. من هم با او رفتم تا به کناسه رسید. در آنجا ایستاد؛ چون کسی که انتظار شخصی را دارد. به دنبال حرمله بن کاهل اسدی فرستاده بود، او را آوردند؛ همین که چشمش به او افتاد، گفت: خدا را شکر که مرا بر تو پیروز کرد! دستور داد شتر کش بیاید. اول به دستور مختار دستهای او را قطع نمودند. بعد گفت: پاهایش را قطع کنید. پس از قطع دو پایش امر کرد آتش بیفروزند. یک بار هیزم آوردند و پیکر او را در میان آتش انداختند، لهیب آتش پیکرش را سوزاند! من گفتم: سبحان الله، سبحان الله! مختار توجهی به من نموده و گفت: چرا سبحان الله می گویی؟ گفتم: من خدمت زین العابدین رسیدم، از من پرسید: حرمله چه می کند؟ عرض کردم: هنوز در کوفه زنده بود! حضرت دست به دعا برداشته و گفت: خدایا به او حرارت آهن را بچشان! به او حرارت آتش را بچشان! مختار گفت: تو را به خدا سوگند! جدّاً این سخن را از آن مولا شنیدی؟ گفتم: به خدا سوگند عین همین جملات را فرمود. مختار از اسب پیاده شد و دو رکعت نماز خواند. بعد به سجده ای طولانی رفت، سپس سر از سجده برداشت و به راه خود ادامه داد. من نیز با او رفتم تا به در خانه ما رسید؛ تقاضا کردم نهار را با او صرف کنم. گفت: منهال، تو می گویی علی بن الحسین علیهما السلام سه دعا کرد و خدا دعایش را به دست من مستجاب نمود! باز تقاضا می کنی غذا بخورم؟ امروز باید به شکرانه توفیق الهی بر این نعمت، روزه بگیرم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۱۲ -

**[ترجمه]

بیان

قد مر في باب أحوال المختار نقلا من مجالس الشيخ: أنه عليه السلام قال مرتين اللهم أذقه حر الحديد ثم قال اللهم أذقه حر النار.

فأشار بالمرتين إلى قطع اليد ثم الرجل فتتم ثلاث دعوات و على ما هنا يمكن أن تكون الثلاث لتضمن الدعاءين القتل أيضا.

**[ترجمه]در باب احوال مختار به نقل از مجالس شیخ طوسی گذشت که حضرت دو بار فرمود: خدایا حرارت آهن را به او بچشان، سپس فرمود: خدایا حرارت آتش را به او بچشان. پس دو بار اشاره فرمود به قطع دست و سپس قطع پا. پس سه دعا تکمیل می شود و طبق آنچه در این جا نقل شد، ممکن است حضرت سه دعا کرده باشد، زیرا دو دعای اول، قتل را هم شامل می شود .

**[ترجمه]

باب ۵ مکارم أخلاقه و علمه و إقرار المخالف و المؤالف بفضله و حسن خلقه و خلقه و صوته و عبادته صلوات الله و سلامه علیه

الأخبار

«۱»

عم (۲)،[إعلام الوری] شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ غَيْرِهِ قَالُوا: وَقَفَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ فَأَسْمَعَهُ وَ شَتَمَهُ فَلَمْ يُكَلِّمْهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ لِجُلَسَائِهِ لَقَدْ سَمِعْتُمْ مَا قَالَ هَذَا الرَّجُلُ وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ تَبْلُغُوا مَعِي إِلَيْهِ حَتَّى تَسْمَعُوا مِنِّي رَدِّي عَلَيْهِ قَالَ فَقَالُوا لَهُ نَفْعَلُ وَ لَقَدْ كُنَّا نُحِبُّ أَنْ يَقُولَ لَهُ وَ يَقُولَ فَأَخَذَ نَعْلَيْهِ وَ مَشَى وَ هُوَ يَقُولُ- وَ الْكاظِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ فَعَلِمْنَا أَنَّهُ لَا يَقُولُ لَهُ شَيْئاً قَالَ فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى مَنْزِلَ الرَّجُلِ فَصَرَخَ بِهِ فَقَالَ قُولُوا لَهُ هَذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ فَخَرَجَ إِلَيْنَا مُتَوَثِّباً لِلشَّرِّ وَ هُوَ لَا يَشُكُّ أَنَّهُ

۱- ۱. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۲.

۲- ۲. إعلام الورى ص ۱۵۴.

إِنَّمَا جَاءَ مُكَافِئاً لَهُ عَلَى بَعْضِ مَا كَانَ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا أَخِي إِنَّكَ كُنْتَ قَدْ وَقَفْتَ عَلَيَّ آنِفاً فَقُلْتَ وَ قُلْتَ فَإِنْ كُنْتَ قُلْتَ مَا فِيَّ فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْهُ وَ إِنْ كُنْتَ قُلْتَ مَا لَيْسَ فِيَّ فَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ قَالَ فَقَبَّلَ الرَّجُلُ بَيْنَ عَيْنَيْهِ وَ قَالَ بَلْ قُلْتُ فِيكَ مَا لَيْسَ فِيكَ وَ أَنَا أَحَقُّ بِهِ (۱) قَالَ الرَّاوِي لِلْحَدِيثِ وَ الرَّجُلُ هُوَ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ.

**[ترجمه]اعلام الوری، ارشاد: محمد بن جعفر و دیگران گفتند: یکی از بستگان علی بن الحسین علیهما السلام خدمت ایشان آمد و به طوری که حضرت می شنید، شروع به ناسزا گفتن به آن جناب کرد و سخنی با حضرت نگفت! همین که رفت، امام علیه السلام به حاضرین فرمود: شنیدید چه گفت؟ مایلم با هم برویم، ببینید من چگونه پاسخ او را می دهم. گفتند: حاضریم؛ ما مایل بودیم که امام پاسخ او را بدهد. امام کفش پوشیده و به راه افتاد و زیر زبان این آیه را تلاوت می کرد، «وَ الْكاظِمِينَ الْغَيْظَ وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ - . آل عمران / ۱۳۴ - » ،{ و خشم خود را فرو می برند و از مردم در می گذرند و خداوند نکوکاران را دوست دارد.} فهمیدیم که چیزی به او نخواهد گفت. حضرت درب منزل آن مرد رسید و او را صدا زده و فرمود: بگویید علی بن الحسین با تو کار دارد. آن مرد بیرون آمد و آماده بود که با هر برخوردی مقابله کند و یقین داشت که امام برای کیفر عمل زشتی که او کرده بود آمده است. امام علیه السلام فرمود: برادرم! تو هم اکنون پیش من آمدی و چنین و چنان گفتی، اگر راست گفتی از خدا طلب آمرزش می کنم و در صورتی که دروغ گفته باشی، خدا تو را بیامرزد، آن مرد پیشانی امام را بوسیده و گفت: نه! آنچه گفتم در تو نیست و من به آن نسبتها شایسته ترم. - . اعلام الوری: ۱۵۴ ، ارشاد: ۲۷۳ -

راوی حدیث گفت، آن مرد حسن بن حسن بوده.

**[ترجمه]

«۲»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَرَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا عَلَى الْمَجْذُومِينَ وَ هُوَ رَاكِبٌ حِمَارَهُ وَ هُمْ يَتَغَدَّوْنَ فَدَعَوْهُ إِلَى الْغَدَاءِ فَقَالَ أَمَا إِنِّي لَوْ لَا أَنِّي صَائِمٌ لَفَعَلْتُ فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَمَرَ بِطَعَامٍ فَصُنِعَ وَ أَمَرَ أَنْ يَتَنَوَّقُوا فِيهِ ثُمَّ دَعَاهُمْ فَتَغَدَّوْا عِنْدَهُ وَ تَغَدَّى مَعَهُمْ (۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام بر چند نفر جذامی گذشت. امام سوار بر الاغ بود و آنها مشغول غذا خوردن بودند. امام را به خوردن غذا دعوت کردند، فرمود: اگر من روزه نداشتم می خوردم. وقتی به منزل رسید، دستور داد غذا تهیه کنند و در تهیه غذا هر چه می توانند از خرج مضایقه نکنند. سپس آنها را به منزل دعوت کرد و آنان با حضرت غذا خوردند و حضرت هم با ایشان غذا خورد. - . کافی ۲ : ۱۲۳ -

**[ترجمه]

«۳»

كا، [الكافى] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْقُمِّيُّ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْقَصِيرِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ غَلَاءُ السِّعْرِ فَقَالَ وَ مَا عَلَيَّ مِنْ غَلَائِهِ إِنْ غَلَا فَهُوَ عَلَيْهِ وَ إِنْ رَخُصَ فَهُوَ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]كافى: ابو حمزه ثمالى مى گويد: خدمت زين العابدين عليه السلام سخن از گرانى نرخها شد؛ فرمود: مرا با گرانى آن چه كار؟ اگر گران شود رزق بر خداست و اگر ارزان گردد هم رزق بر خداست. - . كافى ۵ : ۸۱ -

**[ترجمه]

«۴»

تم، [فلاح السائل] مِنْ كِتَابِ زَهْرَةِ الْمُهَجِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْعَبْدِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام إِذَا حَضَرَ الصَّلَاةُ اقْشَعَرَّ جِلْدُهُ وَ اصْفَرَّ لَوْنُهُ وَ ارْتَعَدَ كَالسَّعَفَهِ(۴).

**[ترجمه]فلاح السائل: حضرت صادق عليه السلام فرمود: هر وقت وقت نماز مى شد، تن على بن الحسين عليهما السلام مى لرزيد و رنگش زرد مى شد و چون شاخه خرما مى لرزيد. - . فلاح السائل: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۵»

شا، [الإرشاد] رَوَى الْوَاقِدِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام قَالَ: كَانَ هِشَامُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ (۵) يُسِيءُ جِوَارِي فَلَقِيَ مِنْهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَذًى شَدِيداً

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۳.

۲- ۲. أخرج الحديث الامير ورّام فى تنبيه الخواطر ص ۴۲۲ طبع النجف.

۳- ۳. الكافى ج ۵ ص ۸۱.

۴- ۴. فلاح السائل ص ۱۰۱ طبعه ايران سنه ۱۲۸۲ ه.

۵- ۵. هو هشام بن إسماعيل المخزومى ولى المدينه سنه ۸۴ ولاه عبد الملك بن مروان و بقى واليا عليها حتّى سنه ۸۷ فعزله الوليد بن عبد الملك عن المدينه و ورد عزله فيما ذكر ليله الاحد لسبع ليال خلون من شهر ربيع الأوّل(عن الطبرىّ باختصار).

فَلَمَّا عُزِلَ أَمَرَ بِهِ الْوَلِيدُ أَنْ يُوقَفَ لِلنَّاسِ قَالَ فَمَرَّ بِهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ قَدْ أُوقِفَ عِنْدَ دَارِ مَرْوَانَ قَالَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ قَالَ وَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَدْ تَقَدَّمَ إِلَى خَاصَّتِهِ أَلَّا يُعَرِّضَ لَهُ أَحَدٌ(۱).

**[ترجمه]ارشاد: عبد الله بن محمد پسر عمرو بن على مى گويد: هشام ابن اسماعيل با من خيلى بد رفتارى مى كرد (او از طرف عبد الملك مروان والى مدينه بود و وليد بن عبد الملك او را عزل كرد) و حضرت على بن الحسين عليهما السلام را به شدت آزرد. پس از آنكه وليد او را عزل نمود، دستور داد جلوى مردم بايستد تا آنها انتقام خود را بگيرند. در حالى كه در نزديكى خانه مروان او را نگه داشته بودند، حضرت على بن الحسين عليهما السلام از كنار او گذشت. حضرت به او سلام كرد. على بن الحسين عليهما السلام قبلا به نزديكان خود دستور داده بود كه متعرض او نشوند. - . ارشاد: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۶»

عم (۲)،[إعلام الورى] شا(۳)، [الإرشاد] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب رُوِيَ: أَنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام دَعَا مَمْلُوكَهُ مَرَّتَيْنِ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَمَّا أَجَابَهُ فِي الثَّالِثَةِ فَقَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ أَ مَا سَمِعْتَ صَوْتِي قَالَ بَلَى قَالَ فَمَا لَكَ لَمْ تُجِبْنِي قَالَ أَمِنْتُكَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ مَمْلُوكِي يَأْمَنُنِي (۴).

**[ترجمه]اعلام الورى، ارشاد، مناقب: روايت شده كه على بن الحسين عليهما السلام دو مرتبه غلامش را صدا زد ولى جوابش را نداد. در مرتبه سوم كه جواب داد، فرمود: پسرم صداى مرا نشنيدى؟ گفت: چرا. فرمود: چرا جواب ندادى؟ گفت: چون از تو نمى ترسيدم. فرمود: الحمد لله كه غلامم از من بيمناك نيست. - . اعلام الورى: ۱۵۴ ، ارشاد: ۲۷۵ ، مناقب آل ابى طالب ۳ : ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۷»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِي نَصْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ بُكَيْرٍ عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ كَذَا وَ كَذَا أَهْلَ بَيْتٍ يَأْتِيهِمْ رِزْقُهُمْ وَ مَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ- لَا يَدْرُونَ مِنْ أَيْنَ يَأْتِيهِمْ فَلَمَّا مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَدُوا ذَلِكَ (۵).

**[ترجمه]ارشاد: ابن اسحاق مى گويد: در مدينه چندين خانوار زندگى مى كردند كه خوراك آنها مى رسيد و نمى دانستند از كجا مى آيد و به كسى احتياج نداشتند! پس از فوت على ابن الحسين عليهما السلام مقررى آنها نرسيد. - . ارشاد: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۸»

شا، [الإرشاد] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی نَصْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هَارُونَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِینَارٍ قَالَ: حَضَرَتْ زَیْدَ بْنَ أُسَامَهَ بْنِ زَیْدٍ الْوَفَاهُ فَجَعَلَ یَبْکِی فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ مَا یُبْکِیکَ قَالَ یُبْکِینِی أَنَّ عَلَیَّ خَمْسَهَ عَشَرَ أَلْفَ دِینَارٍ وَ لَمْ أَتْرُکْ لَهَا وَفَاءً فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ لَا تَبْکِ فَهِیَ عَلَیَّ وَ أَنْتَ بَرِیءٌ مِنْهَا فَقَضَاهَا عَنْهُ (۶).

**[ترجمه]ارشاد: عمرو بن دینار می گوید: زید بن اسامه به حالت احتضار رسید؛ در آن حال گریه می کرد. علی بن الحسین علیهما السلام پرسید: چرا گریه می کنی؟ گفت: پانزده هزار دینار مقروضم و چیزی ندارم که به وسیله آن پرداخت شود! علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: گریه نکن! قرض تو به عهده من. و تمام آن را پرداخت کرد. - . ارشاد: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْحِلْیَهُ مُرْسَلًا: وَ فِیهِ مُحَمَّدُ بْنُ أُسَامَهَ(۷).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را از راوی دیگری به نام محمد بن اسامه نقل نموده است. - . مناقب آل ابی طالب ۳: ۳۰۱

-

**[ترجمه]

«۱۰»

فتح، [فتح الأبواب] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ دَاوُدَ الْخَرَاجِیُّ عَنْ أَبِیهِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ حَسَنٍ الْمُقْرِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی یَعْقُوبَ الْهَمْدَانِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ

۱- ۱. إرشاد المفید ص ۲۷۴.

۲- ۲. إعلام الوری ص ۱۵۴.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۷۵.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۵- ۵. الإرشاد ص ۲۷۵.

۶- ۶. الإرشاد ص ۲۷۵.

۷- ۷. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۱ بتفاوت. و فی الحلیه ج ۳ ص ۱۴۱.

الْحُسَيْنِيِّ عَنِ الْآمِدِيِّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ قُرَيْبٍ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ فَاسْتَعْظَمَ عَبْدُ الْمَلِكِ مَا رَأَى مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ بَيْنَ عَيْنَيْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ لَقَدْ بُيِّنَ عَلَيْكَ الِاجْتِهَادُ وَ لَقَدْ سَبَقَ لَكَ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَى وَ أَنْتَ بَضْعَهٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَرِيبُ النَّسَبِ وَكِيدُ السَّبَبِ وَ إِنَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ وَ ذَوِي عَصْرِكَ وَ لَقَدْ أُوتِيتَ مِنَ الْفَضْلِ وَ الْعِلْمِ وَ الدِّينِ وَ الْوَرَعِ مَا لَمْ يُؤْتَهُ أَحَدٌ مِثْلُكَ وَ لَا قَبْلَكَ إِلَّا مَنْ مَضَى مِنْ سَلَفِكَ وَ أَقْبَلَ يُثْنِي عَلَيْهِ وَ يُطْرِيهِ قَالَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام كُلُّ مَا ذَكَرْتَهُ وَ وَصَفْتَهُ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَأْيِيدِهِ وَ تَوْفِيقِهِ فَأَيْنَ شُكْرُهُ عَلَى مَا أَنْعَمَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقِفُ فِي الصَّلَاهِ حَتَّى تَرِمَ قَدَمَاهُ وَ يَظْمَأُ فِي الصِّيَامِ حَتَّى يُعْصَبَ فُوهُ فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَمْ يَغْفِرْ لَكَ اللَّهُ- ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ ما تَأَخَّرَ فَيَقُولُ ص أَ فَلَا أَكُونُ عَبْداً شَكُوراً الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَوْلَى وَ أَبْلَى وَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَهِ وَ الْأُولَى وَ اللَّهِ لَوْ تَقَطَّعَتْ أَعْضَائِي وَ سَالَتْ مُقْلَتَايَ عَلَى صَدْرِي لَنْ أَقُومَ لِلَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ بِشُكْرِ عُشْرِ الْعَشِيرِ مِنْ نِعْمَهٍ وَاحِدَهٍ مِنْ جَمِيعِ نِعَمِهِ الَّتِي لَا يُحْصِيهَا الْعَادُّونَ وَ لَا يَبْلُغُ حَدَّ نِعْمَهٍ مِنْهَا عَلَيَّ جَمِيعُ حَمْدِ الْحَامِدِينَ- لَا وَ اللَّهِ أَوْ يَرَانِيَ اللَّهُ لَا يَشْغَلُنِي شَيْ ءٌ عَنْ شُكْرِهِ وَ ذِكْرِهِ فِي لَيْلٍ وَ لَا نَهَارٍ وَ لَا سِرٍّ وَ لَا عَلَانِيَهٍ وَ لَوْ لَا أَنَّ لِأَهْلِي عَلَيَّ حَقّاً وَ لِسَائِرِ النَّاسِ مِنْ خَاصِّهِمْ وَ عَامِّهِمْ عَلَيَّ حُقُوقاً- لَا يَسَعُنِي إِلَّا الْقِيَامُ بِهَا حَسَبَ الْوُسْعِ وَ الطَّاقَهِ حَتَّى أُؤَدِّيَهَا إِلَيْهِمْ لَرَمَيْتُ بِطَرْفِي إِلَى السَّمَاءِ وَ بِقَلْبِي إِلَى اللَّهِ ثُمَّ لَمْ أَرْدُدْهُمَا حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ عَلَى نَفْسِي وَ هُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ وَ بَكَى عليه السلام وَ بَكَى عَبْدُ الْمَلِكِ وَ قَالَ شَتَّانَ بَيْنَ عَبْدٍ طَلَبَ الْآخِرَهَ وَ سَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَ بَيْنَ مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا مِنْ أَيْنَ جَاءَتْهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَهِ مِنْ خَلَاقٍ ثُمَّ أَقْبَلَ يَسْأَلُهُ عَنْ حَاجَاتِهِ وَ عَمَّا قَصَدَ لَهُ فَشَفَّعَهُ فِيمَنْ شَفَعَ وَ وَصَلَهُ بِمَالٍ.

**[ترجمه]فتح الابواب: زهری گفت: با حضرت زین العابدین علیه السلام پیش عبد الملک بن مروان رفتم. سجده ای که در پیشانی علی بن الحسین علیهما السلام بود، توجه او را جلب کرد و عرض کرد: واقعا در راه عبادت خدا کوشش می کنی، خداوند به تو عنایت فراوان دارد! تو پاره تن پیغمبر هستی، قرابتی نزدیک و سببت مستحکمی داری. تو دارای فضیلتی بزرگ بین خانواده خود و اهل زمان هستی، دارای علم و فضل و دین و ورعی هستی که احدی پیش از تو و بعد از تو جز اجداد طاهرینت دارای این مقام نبوده اند و همین طور از حضرت تعریف و ستایش می کرد. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: یا امیرالمؤمنین! آنچه از لطف خدا و تائید و توفیقش ذکر کردی، کجا می توان شکر و سپاس نعمت او را نمود؟ آنقدر پیامبر صلی الله علیه و آله به نماز ایستاد تا قدمهایش ورم کرد و چنان در روزه داری تشنه می شد که آب دهانش خشک می گردید. گفتند: یا رسول الله! مگر خداوند وعده مغفرت گناهان متقدم و متأخر را به تو نداده؟ می فرمود: بنده شکرگزار خدا نباشم؟ خدای را بر نعمت و آزمایشش سپاس، از ابتدا تا انتهای روزگار. به خدا سوگند اگر اعضایم قطع شود و چشمانم بر روی سینه ام بیفتد، هنوز سپاس یک دهم از یک نعمت از نعمتهای خدای جل جلاله را که شمرندگان نمی توانند بشمرند، نکرده ام. ستایش تمام ستایش گران به پایه یک نعمت او نمی رسد. به خدا سوگند، از کوشش در شکرگزاری فرو گذار نخواهم بود تا او ببیند که پیوسته در شب و روز، آشکارا و پنهان در ستایش اویم. اگر خانواده ام و مردم بر من حقوقی نداشتند که به ناچار باید آن حقوق را مراعات نمود، تا جان در بدن دارم، پیوسته چشم به آسمان می دوختم و دل در گرو او می نهادم. در این موقع اشک از دیدگانش فرو ریخت و عبد الملک نیز گریه کرد و گفت: چقدر فاصله است بین بنده ای که جویای آخرت باشد و در آن راه کوشش کند و بین کسی که طالب دنیا از هر راه است که شد و دیگر نصیبی در آخرت ندارد. آنگاه از نیازهای حضرت سؤال کرد و علت آمدنش را پرسید و وساطت او را درباره کسانی که واسطه شده بود پذیرفت و مبلغی در اختیار امام گذاشت. - . فتح الابواب: ۱۶۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی بینته أوضحته و عرفته فبان و بین و تبین و أبان و استبان کلها لازمه متعدیه(۱) و قال العصب جفاف الریق فی الفم و الفعل کضرب (۲) انتهی و کلمه أو فی قوله أو یرانی الله بمعنی إلی أن أو إلا- أن أی لا- و الله لا- أترک الاجتهاد إلی أن یرانی الله علی تلک الحال.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت بیّنته یعنی مطلب را توضیح و تبیین کردم و بان و بیّن و تبیّن و ابان و استبان همگی هم لازم و هم متعدی هستند و نیز می گوید: العصب، خشک شدن آب دهان است و فعل آن بر وزن ضرب است. پایان کلام فیروزآبادی. و کلمه او در عبارت او یرانی الله به معنای الی ان است یا الّا ان و معنا این می شود که به خدا قسم دست از اجتهاد بر نمی دارم تا این که خدا مرا بر این حال ببیند.

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب كِتَابُ الْأَنْوَارِ: إِنَّ إِبْلِيسَ تَصَوَّرَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ هُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي صُورَةِ أَفْعَى لَهُ عَشَرَةُ رُءُوسٍ مُحَدَّدَةُ الْأَنْيَابِ مُتَقَلِّبَةُ الْأَعْيُنِ بِحُمْرَةٍ فَطَلَعَ عَلَيْهِ مِنْ جَوْفِ الْأَرْضِ مِنْ مَوْضِعِ سُجُودِهِ ثُمَّ تَطَاوَلَ فِي مِحْرَابِهِ فَلَمْ يَفْزَعْهُ ذَلِكَ وَ لَمْ يَكْسِرْ طَرْفَهُ إِلَيْهِ فَانْقَضَّ عَلَى رُءُوسِ أَصَابِعِهِ يَكْدُمُهَا بِأَنْيَابِهِ وَ يَنْفُخُ عَلَيْهَا مِنْ نَارِ جَوْفِهِ وَ هُوَ لَا يَكْسِرُ طَرْفَهُ إِلَيْهِ وَ لَا يُحَوِّلُ قَدَمَيْهِ عَنْ مَقَامِهِ وَ لَا يَخْتَلِجُهُ شَكٌّ وَ لَا وَهْمٌ فِي صَلَاتِهِ وَ لَا قِرَاءَتِهِ فَلَمْ يَلْبَثْ إِبْلِيسُ حَتَّى انْقَضَّ إِلَيْهِ شِهَابٌ مُحْرِقٌ مِنَ السَّمَاءِ فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِ صَرَخَ وَ قَامَ إِلَى جَانِبِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِي صُورَتِهِ الْأُولَى ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ أَنْتَ سَيِّدُ الْعَابِدِينَ كَمَا سُمِّيتَ وَ أَنَا إِبْلِيسُ وَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ عِبَادَةَ النَّبِيِّينَ مِنْ عِنْدِ أَبِيكَ آدَمَ إِلَيْكَ فَمَا رَأَيْتُ مِثْلَكَ وَ لَا مِثْلَ عِبَادَتِكَ ثُمَّ تَرَكَهُ وَ وَلَّى وَ هُوَ فِي صَلَاتِهِ لَا يَشْغَلُهُ كَلَامُهُ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ عَلَى تَمَامِهَا(۳).

**[ترجمه]مناقب: امام سجاد علیه السلام مشغول نماز بود؛ ابلیس به صورت مار افعی ده سری که دندان تیز کرده بود و چشمانش به سرخی می زد بر ایشان متمثل شد. او از از موضع سجود امام از زمین سر برآورد و در محراب عبادت حضرت شروع به حرکت کرد؛ امام را هراسی در دل پیدا نشد و به او کوچکترین توجهی ننمود. ابلیس با نیشهای خود سر انگشتان امام را گاز می گرفت و نیش می زد. باز به او توجهی نکرد و پایش را از جا برنداشت و هیچ شک و اشتباهی در نماز و قرآنش پیش نیامد. در این موقع شهاب آتش زایی از آسمان بر شیطان فرود آمد و همین که ابلیس شهاب را دید، فریادی زد و به صورت اول خود در کنار علی بن الحسین علیهما السلام ایستاد و گفت: یا علی بن الحسین! تو سرور عبادت کنندگانی، چنانچه نام گرفته ای! و من شیطانم. به خدا قسم، عبادت پیامبران از پدرت آدم تا زمان تو را دیده ام و کسی را چون تو عابد نیافته ام! شیطان رفت و امام همان طور مشغول نماز خود بود و سخن شیطان او را از نماز باز نمی داشت تا نمازش تمام شد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۷ -

**[ترجمه]

بیان

كدمه يكدمه عضه بأدنى فمه.

**[ترجمه]عبارت كدمه يكدمه یعنی او را با جلوی دهانش گزید.

**[ترجمه]

«۱۲»

كا، [الكافي] الْعِدَّةُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمِّهِ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ (۴) بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: كَانَتْ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَارُورَةُ مِسْكٍ فِي مَسْجِدِهِ فَإِذَا دَخَلَ إِلَى الصَّلَاةِ أَخَذَ مِنْهُ وَ تَمَسَّحَ بِهِ (۵).

۱- ۱. القاموس المحيط ج ۴ ص ۲۰۴.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۱۰۵.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۷.

۴- ۴. فی نسخه الكمبانیّ« عن عمه إسحاق بن الفضل عن أبیه عمه، عن عبد اللّه بن الحارث» و هو تصحیف(ب).

۵- ۵. الكافی ج ۶ ص ۵۱۵ و فیه قال حدّثنی أبی عن أبیه.

**[ترجمه]کافی: حضرت زین العابدین علیه السلام شیشه ای از مشک در جا نماز داشت و هر وقت به نماز می ایستاد، از آن بر خود می مالید. -. کافی ۶ : ۵۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۳»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا اسْتَقْبَلَهُ مَوْلًی لَهُ فِی لَيْلَهٍ بَارِدَهٍ وَ عَلَيْهِ جُبَّهُ خَزٍّ وَ مِطْرَفُ خَزٍّ(۱)

وَ عِمَامَهُ خَزٍّ وَ هُوَ مُتَغَلِّفٌ بِالْغَالِيَهِ(۲)

فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ فِی مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَی هَذِهِ الْهَيْئَهِ إِلَی أَيْنَ قَالَ فَقَالَ إِلَی مَسْجِدِ جَدِّی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْطُبُ الْحُورَ الْعِينَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَ (۳).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: در شب سردی، یکی از غلامان زین العابدین علیه السلام، امام را دید که جبه و ردا و عمامه ای از خز در بر دارد و خود را با غالیه (عطر مخصوصی) عطر آگین کرده است. غلام عرض کرد: فدایت شوم! در چنین ساعتی، با چنین سر و وضعی کجا تشریف می برید؟ فرمود: به مسجد جدم پیغمبر صلی الله علیه و آله می روم تا از خداوند عزوجل حوریه ای را خواستگاری کنم. -. کافی ۶ : ۵۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مَوْلًی لِبَنِی هَاشِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ مَوْلًی لِبَنِی هَاشِمٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]کافی مثل این روایت را به سند دیگر نقل می کند. -. کافی ۶ : ۵۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۵»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنِ الثُّمَالِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَاعِداً وَاضِعاً إِحْدَی رِجْلَيْهِ عَلَی فَخِذِهِ فَقُلْتُ إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَ هَذِهِ الْجِلْسَهَ وَ يَقُولُونَ إِنَّهَا جِلْسَهُ الرَّبِّ فَقَالَ إِنِّی إِنَّمَا جَلَسْتُ هَذِهِ الْجِلْسَهَ لِلْمَلَالَهِ وَ الرَّبُّ لَا يَمَلُّ وَ لا تَأْخُذُهُ سِنَهٌ وَ لا نَوْمٌ (۵).

**[ترجمه]کافی: ثمالی می گوید: زین العابدین علیه السلام را دیدم که نشسته است و یک پای خود را بر روی ران دیگرش نهاده! گفتم: مردم این طور نشستن را زشت می شمارند و می گویند این نشستن خداست؛ فرمود: من چون خسته ام این گونه نشسته ام! خدا را خستگی و رنج فرا نمی گیرد و خواب و چرتی برایش نیست. -. کافی ۱ : ۶۶۱ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی یَحْیَی الْمَدَائِنِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ کَانَ یَرْکَبُ عَلَی قَطِیفَهٍ(۶) حَمْرَاءَ(۷).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام وقتی سوار مرکب می شد، روی مرکب خود پارچه ای از مخمل قرمز می انداخت و آنگاه بر آن سوار می شد. -. کافی ۶ : ۵۴۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ یَزِیدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَرِضَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام ثَلَاثَ

ص: ۵۹

۱- ۱. المطرف: کمکرم رداء من خز مربع ذی اعلام جمع مطارف(القاموس).

۲- ۲. الغالیه: طیب معروف(القاموس).

۳- ۳. الکافی ج ۶ ص ۵۱۷.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۶ ص ۵۱۶ بتفاوت یسیر.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۱ ص ۶۶۱.

۶- ۶. القطیفه: دثار مخمل جمع قطائف و قطف بضمتین(القاموس).

۷- ۷. الکافی ج ۶ ص ۵۴۱، و أخرجه البرقی فی المحاسن ص ۶۲۹.

مَرَضَاتٍ فِی کُلِّ مَرْضَهٍ یُوصِی بِوَصِیَّهٍ فَإِذَا أَفَاقَ أَمْضَی وَصِیَّتَهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: زین العابدین علیه السلام سه مرتبه مریض شد و هر مرتبه وصیتی می کرد و پس از بهبودی وصیت خود را اجرا می نمود. -. کافی ۷ : ۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ الْمُنْعِمِ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ شَدَّادٍ عَنْ أَبِیهِ شَدَّادِ بْنِ رُشَیْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِنْدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام: أَنَّ فَاطِمَهَ بِنْتَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ لَمَّا نَظَرَتْ إِلَی مَا یَفْعَلُ ابْنُ أَخِیهَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بِنَفْسِهِ مِنَ الدَّأْبِ فِی الْعِبَادَهِ أَتَتْ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَرَامٍ الْأَنْصَارِیَّ فَقَالَتْ لَهُ یَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ لَنَا عَلَیْکُمْ حُقُوقاً مِنْ حَقِّنَا عَلَیْکُمْ أَنْ إِذَا رَأَیْتُمْ أَحَدَنَا یُهْلِکُ نَفْسَهُ اجْتِهَاداً أَنْ تُذَکِّرُوهُ اللَّهَ وَ تَدْعُوهُ إِلَی الْبُقْیَا عَلَی نَفْسِهِ وَ هَذَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بَقِیَّهُ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ قَدِ انْخَرَمَ أَنْفُهُ وَ ثَفِنَتْ جَبْهَتُهُ وَ رُکْبَتَاهُ وَ رَاحَتَاهُ إِدْءَاباً مِنْهُ لِنَفْسِهِ فِی الْعِبَادَهِ فَأَتَی جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بَابَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ بِالْبَابِ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام فِی أُغَیْلِمَهٍ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ قَدِ اجْتَمَعُوا هُنَاکَ فَنَظَرَ جَابِرٌ إِلَیْهِ مُقْبِلًا فَقَالَ هَذِهِ مِشْیَهُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ سَجِیَّتُهُ فَمَنْ أَنْتَ یَا غُلَامُ قَالَ فَقَالَ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَبَکَی جَابِرٌ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ أَنْتَ وَ اللَّهِ الْبَاقِرُ عَنِ الْعِلْمِ حَقّاً ادْنُ مِنِّی بِأَبِی أَنْتَ فَدَنَا مِنْهُ فَحَلَّ جَابِرٌ أَزْرَارَهُ وَ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی صَدْرِهِ فَقَبَّلَهُ وَ جَعَلَ عَلَیْهِ خَدَّهُ وَ وَجْهَهُ وَ قَالَ لَهُ أُقْرِئُکَ عَنْ جَدِّکَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله السَّلَامَ وَ قَدْ أَمَرَنِی أَنْ أَفْعَلَ بِکَ مَا فَعَلْتُ وَ قَالَ لِی یُوشِکُ أَنْ تَعِیشَ وَ تَبْقَی حَتَّی تَلْقَی مِنْ وَلَدِی مَنِ اسْمُهُ مُحَمَّدٌ یَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً وَ قَالَ

لِی إِنَّکَ تَبْقَی حَتَّی تَعْمَی ثُمَّ یُکْشَفُ لَکَ عَنْ بَصَرِکَ ثُمَّ قَالَ لِی ائْذَنْ لِی عَلَی أَبِیکَ فَدَخَلَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَی أَبِیهِ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ وَ قَالَ إِنَّ شَیْخاً بِالْبَابِ وَ قَدْ فَعَلَ بِی کَیْتَ وَ کَیْتَ فَقَالَ یَا بُنَیَّ ذَلِکَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ أَ مِنْ بَیْنِ وِلْدَانِ أَهْلِکَ قَالَ لَکَ مَا قَالَ وَ فَعَلَ بِکَ مَا فَعَلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ إِنَّهُ لَمْ یَقْصِدْکَ فِیهِ بِسُوءٍ وَ لَقَدْ أَشَاطَ بِدَمِکَ ثُمَّ أَذِنَ لِجَابِرٍ فَدَخَلَ عَلَیْهِ فَوَجَدَهُ فِی مِحْرَابِهِ قَدْ أَنْضَتْهُ الْعِبَادَهُ فَنَهَضَ عَلِیٌّ علیه السلام فَسَأَلَهُ عَنْ حَالِهِ سُؤَالًا حَفِیّاً(۲) ثُمَ

۱- ۱. نفس المصدر ج ۷ ص ۵۶.

۲- ۲. یقال: حفی عنه: أکثر السؤال عن حاله، و فی النسخه« خفیا» و هو تصحیف.(ب).

أَجْلَسَهُ بِجَنْبِهِ فَأَقْبَلَ جَابِرٌ عَلَيْهِ يَقُولُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِنَّمَا خَلَقَ الْجَنَّةَ لَكُمْ وَ لِمَنْ أَحَبَّكُمْ وَ خَلَقَ النَّارَ لِمَنْ أَبْغَضَكُمْ وَ عَادَاكُمْ فَمَا هَذَا الْجَهْدُ الَّذِي كَلَّفْتَهُ نَفْسَكَ قَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا عَلِمْتَ جَدِّي رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ فَلَمْ يَدَعِ الِاجْتِهَادَ وَ تَعَبَّدَ بِأَبِي هُوَ وَ أُمِّي حَتَّى انْتَفَخَ السَّاقُ وَ وَرِمَ الْقَدَمُ وَ قِيلَ لَهُ أَ تَفْعَلُ هَذَا وَ قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ- ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَ ما تَأَخَّرَ قَالَ أَ فَلَا أَكُونُ عَبْداً شَكُوراً فَلَمَّا نَظَرَ جَابِرٌ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ لَيْسَ يُغْنِي فِيهِ قَوْلُ مَنْ يَسْتَمِيلُهُ مِنَ الْجَهْدِ وَ التَّعَبِ إِلَى الْقَصْدِ قَالَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ الْبُقْيَا عَلَى نَفْسِكَ فَإِنَّكَ مِنْ أُسْرَةٍ بِهِمْ يُسْتَدْفَعُ الْبَلَاءُ وَ يُسْتَكْشَفُ اللَّأْوَاءُ وَ بِهِمْ يُسْتَمْطَرُ السَّمَاءُ فَقَالَ لَهُ يَا جَابِرُ لَا أَزَالُ عَلَى مِنْهَاجِ أَبَوَيَّ مُؤْتَسِياً بِهِمَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا حَتَّى أَلْقَاهُمَا فَأَقْبَلَ جَابِرٌ عَلَى مَنْ حَضَرَ فَقَالَ لَهُمْ وَ اللَّهِ مَا أَرَى فِي أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ بِمِثْلِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ إِلَّا يُوسُفَ بْنَ يَعْقُوبَعليهما السلام وَ اللَّهِ لَذُرِّيَّةُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ أَفْضَلُ مِنْ ذُرِّيَّةِ يُوسُفَ بْنِ يَعْقُوبَ إِنَّ مِنْهُمْ لَمَنْ يَمْلَأُ الْأَرْضَ عَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ جَوْراً(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: فاطمه دختر امیر المؤمنین علیه السلام، چون ناراحتی حضرت زین العابدین علیه السلام را از (شدت) عبادت مشاهده کرد، پیش جابر بن عبد الله انصاری رفت و گفت: جابرا! تو از صحابه پیامبری! ما بر شما حقوقی داریم، یکی از آنها این است که اگر دیدید یک نفر از ما خود را از پرستش و عبادت زیاد به کشتن می دهد، او را تذکر دهید و بخواهید جان خود را حفظ نماید. اینک یادگار برادرم علی بن الحسین علیهما السلام خیلی رنجور و ناتوان شده و از زیادی عبادت پیشانی و دو کف دست و زانوانش پینه بسته! جابر به طرف خانه زین العابدین رهسپار شد. درب خانه، حضرت باقر - محمد بن علی علیهما السلام - با چند نفر از بچه های بنی هاشم بودند. جابر آن جناب را دید که می آید؛ گفت: راه رفتن تو شبیه راه رفتن پیامبر است، تو که هستی پسر جان؟ فرمود: من محمد بن علی بن الحسینم. جابر شروع به گریه نموده و گفت: به خدا قسم تو واقعاً شکافنده (باقر) علمی، نزدیک من بیا، پدرم به فدایت! همین که نزدیک آمد، جابر گریبانش را باز نمود و دستش را روی سینه اش گذاشته و بوسید و صورت و گونه اش را روی آن گذاشت و گفت: من از طرف جدت پیامبر صلی الله علیه و آله به تو سلام می رسانم. او به من دستور داد که با تو چنین کنم. و به من فرمود: تو زنده خواهی بود تا یکی از فرزندانم به نام محمد را درک کنی که شکافنده دانش است و فرمود: تو آنقدر عمر می کنی که کور می شوی و دوباره بینا خواهی شد. سپس گفت: از پدرت برایم اجازه بگیر. حضرت باقر علیه السلام داخل شد و جریان را عرض کرد که پیرمردی بر در خانه است و با من چنین و چنان کرد. امام فرمود: او جابر بن عبد الله است و پرسید، از بین تمام بچه ها فقط با تو چنان گفت و چنان کرد؟ عرض کرد: بلی! فرمود: قصد بدی نداشته، خواسته است خون تو را به گردش آورد. بعد به جابر اجازه ورود را داد. جابر داخل شد و دید حضرت از عبادت زرد و ناتوان شده است. امام علیه السلام از جای حرکت نمود و احوالپرسی شایانی از جابر کرده، او را پهلوی خود نشاند. جابر شروع به صحبت نموده و گفت: یا ابن رسول الله! مگر نمی دانی خداوند بهشت را برای شما و دوستانتان آفریده و جهنم را برای دشمنان و مخالفین شما؟ پس چرا این قدر خود را ناراحت می کنی. زین العابدین علیه السلام فرمود: ای صحابه پیامبر! مگر جدم نمی دانست که آمرزیده شده است؟ چرا در عبادت کوشش می کرد - پدر و مادرم فدایش - تا جایی که ساق پاهایش ورم کرد؟. به ایشان گفتند: با اینکه خدا گناه گذشته و آینده ات را بخشیده، باز چنین عبادت می کنی؟ فرمود: بنده شاکر خدا نباشم؟ وقتی جابر دید سخنش در آقا اثری ندارد عرض کرد: یا ابن رسول الله! پس جان خود را حفظ کن! تو از خانواده ای هستی که خداوند به واسطه آنها بلا را دفع می کند و رنج و ناراحتی را برطرف می نماید و از آسمان باران می فرستد. امام فرمود: جابر! من از روش پدر و جدم صلوات

الله علیهما دست بر نمی دارم تا آن دو را ملاقات کنم. جابر به کسانی که حضور داشتند گفت: من در میان اولاد انبیاء چون علی ابن الحسین علیهما السلام ندیده ام، مگر یوسف بن یعقوب علیهما السلام را؛ به خدا قسم، فرزندان علی بن الحسین علیهما السلام بهتر از فرزندان یوسف بن یعقوب هستند. از این خانواده است آن کسی که زمین را پر از عدل و داد می نماید چنانچه پر از ستم شده است. - . امالی طوسی: ۶۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ل، [الخصال] الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِيُّ عَنِ ابْنِ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ الطَّيَالِسِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِيهِ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يُصَلِّي فِي الْيَوْمِ وَ اللَّيْلَةِ أَلْفَ رَكْعَةٍ كَمَا كَانَ يَفْعَلُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام كَانَتْ لَهُ خَمْسُمِائَةِ نَخْلَةٍ فَكَانَ يُصَلِّي عِنْدَ كُلِّ نَخْلَةٍ رَكْعَتَيْنِ وَ كَانَ إِذَا قَامَ فِي صَلَاتِهِ غَشِيَ لَوْنَهُ لَوْنٌ آخَرُ وَ كَانَ قِيَامُهُ فِي صَلَاتِهِ قِيَامَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ بَيْنَ يَدَيِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ كَانَتْ أَعْضَاؤُهُ تَرْتَعِدُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ كَانَ يُصَلِّي صَلَاةَ مُوَدِّعٍ يَرَى أَنَّهُ لَا يُصَلِّي بَعْدَهَا أَبَداً وَ لَقَدْ صَلَّى ذَاتَ يَوْمٍ فَسَقَطَ الرِّدَاءُ عَنْ أَحَدِ مَنْكِبَيْهِ فَلَمْ يُسَوِّهِ حَتَّى فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ فَسَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ وَيْحَكَ أَ تَدْرِي بَيْنَ يَدَيْ مَنْ كُنْتُ إِنَّ الْعَبْدَ لَا تُقْبَلُ مِنْ صَلَاتِهِ إِلَّا مَا أَقْبَلَ عَلَيْهِ

ص: ۶۱

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ المطبوع بآخر أمالی أبیه ص ۴۰۷.

مِنْهَا بِقَلْبِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ هَلَكْنَا فَقَالَ كَلَّا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ مُتَمِّمٌ ذَلِكَ بِالنَّوَافِلِ وَ كَانَ علیه السلام لَيَخْرُجُ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ فَيَحْمِلُ الْجِرَابَ عَلَى ظَهْرِهِ وَ فِيهِ الصُّرَرُ مِنَ الدَّنَانِيرِ وَ الدَّرَاهِمِ وَ رُبَّمَا حَمَلَ عَلَى ظَهْرِهِ الطَّعَامَ أَوِ الْحَطَبَ حَتَّى يَأْتِيَ بَاباً بَاباً فَيَقْرَعُهُ ثُمَّ يُنَاوِلُ مَنْ يَخْرُجُ إِلَيْهِ وَ كَانَ يُغَطِّي وَجْهَهُ إِذَا نَاوَلَ فَقِيراً لِئَلَّا يَعْرِفَهُ فَلَمَّا تُوُفِّيَ علیه السلام فَقَدُوا ذَلِكَ فَعَلِمُوا أَنَّهُ كَانَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَ لَمَّا وُضِعَ علیه السلام عَلَى الْمُغْتَسَلِ نَظَرُوا إِلَى ظَهْرِهِ وَ عَلَيْهِ مِثْلُ رُكَبِ الْإِبِلِ مِمَّا كَانَ يَحْمِلُ عَلَى ظَهْرِهِ إِلَى مَنَازِلِ الْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ وَ لَقَدْ خَرَجَ ذَاتَ يَوْمٍ وَ عَلَيْهِ مِطْرَفُ خَزٍّ فَتَعَرَّضَ لَهُ سَائِلٌ فَتَعَلَّقَ بِالْمِطْرَفِ فَمَضَى وَ تَرَكَهُ وَ كَانَ يَشْتَرِي الْخَزَّ فِي الشِّتَاءِ وَ إِذَا جَاءَ الصَّيْفُ بَاعَهُ فَتَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ- وَ لَقَدْ نَظَرَ علیه السلام يَوْمَ عَرَفَةَ إِلَى قَوْمٍ يَسْأَلُونَ النَّاسَ فَقَالَ وَيْحَكُمْ أَ غَيْرَ اللَّهِ تَسْأَلُونَ فِي مِثْلِ هَذَا الْيَوْمِ إِنَّهُ لَيُرْجَى فِي هَذَا الْيَوْمِ لِمَا فِي بُطُونِ الْحَبَالَى أَنْ يَكُونَ سَعِيداً وَ لَقَدْ كَانَ علیه السلام يَأْبَى أَنْ يُؤَاكِلَ أُمَّهُ فَقِيلَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَنْتَ أَبَرُّ النَّاسِ وَ أَوْصَلُهُمْ لِلرَّحِمِ فَكَيْفَ لَا تُؤَاكِلُ أُمَّكَ فَقَالَ إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ تَسْبِقَ يَدِي إِلَى مَا سَبَقَتْ عَيْنُهَا إِلَيْهِ وَ لَقَدْ قَالَ لَهُ رَجُلٌ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي لَأُحِبُّكَ فِي اللَّهِ حُبّاً شَدِيداً فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أُحَبَّ فِيكَ وَ أَنْتَ لِي مُبْغِضٌ وَ لَقَدْ حَجَّ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ عِشْرِينَ حَجَّةً فَمَا قَرَعَهَا بِسَوْطٍ فَلَمَّا نَفَقَتْ (۱)

أَمَرَ بِدَفْنِهَا لِئَلَّا يَأْكُلَهَا السِّبَاعُ وَ لَقَدْ سُئِلَتْ عَنْهُ مَوْلَاةٌ لَهُ فَقَالَتْ أُطْنِبُ و [أَوْ] أَخْتَصِرُ فَقِيلَ لَهَا بَلِ اخْتَصِرِي فَقَالَتْ مَا أَتَيْتُهُ بِطَعَامٍ نَهَاراً قَطُّ وَ مَا فَرَشْتُ لَهُ فِرَاشاً بِلَيْلٍ قَطُّ وَ لَقَدِ انْتَهَى ذَاتَ يَوْمٍ إِلَى قَوْمٍ يَغْتَابُونَهُ فَوَقَفَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لَهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَغَفَرَ اللَّهُ لِي وَ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ فَغَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ وَ كَانَ علیه السلام إِذَا جَاءَهُ طَالِبُ عِلْمٍ فَقَالَ مَرْحَباً بِوَصِيَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ يَقُولُ إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ لَمْ يَضَعْ رِجْلَيْهِ عَلَى رَطْبٍ وَ لَا يَابِسٍ مِنَ الْأَرْضِ إِلَّا سَبَّحَتْ لَهُ إِلَى الْأَرَضِينَ السَّابِعَةِ وَ لَقَدْ كَانَ يَعُولُ مِائَةَ أَهْلِ بَيْتٍ مِنْ فُقَرَاءِ الْمَدِينَةِ وَ كَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ يَحْضُرَ طَعَامَهُ الْيَتَامَى وَ الْأَضِرَّاءُ وَ الزَّمْنَى وَ الْمَسَاكِينُ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ وَ كَانَ يُنَاوِلُهُمْ بِيَدِهِ وَ مَنْ كَانَ

۱- ۱. نفقت الدابّه ماتت(القاموس).

مِنْهُمْ لَهُ عِيَالٌ حَمَلَ لَهُ إِلَى عِيَالِهِ مِنْ طَعَامِهِ وَ كَانَ لَا يَأْكُلُ طَعَاماً حَتَّى يَبْدَأَ فَيَتَصَدَّقَ بِمِثْلِهِ وَ لَقَدْ كَانَ تَسْقُطُ مِنْهُ كُلَّ سَنَةٍ سَبْعُ ثَفِنَاتٍ مِنْ مَوَاضِعِ سُجُودِهِ لِكَثْرَةِ صَلَاتِهِ وَ كَانَ يَجْمَعُهَا فَلَمَّا مَاتَ دُفِنَتْ مَعَهُ وَ لَقَدْ بَكَى عَلَى أَبِيهِ الْحُسَيْنِ علیه السلام عِشْرِينَ سَنَةً وَ مَا وُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ طَعَامٌ إِلَّا بَكَى حَتَّى قَالَ لَهُ مَوْلًى لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا آنَ لِحُزْنِكَ أَنْ يَنْقَضِيَ فَقَالَ لَهُ وَيْحَكَ إِنَّ يَعْقُوبَ النَّبِيَّ علیه السلام كَانَ لَهُ اثْنَا عَشَرَ ابْناً فَغَيَّبَ اللَّهُ عَنْهُ وَاحِداً مِنْهُمْ فَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنْ كَثْرَةِ بُكَائِهِ عَلَيْهِ وَ شَابَ رَأْسُهُ مِنَ الْحُزْنِ وَ احْدَوْدَبَ ظَهْرُهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كَانَ ابْنُهُ حَيّاً فِي الدُّنْيَا وَ أَنَا نَظَرْتُ إِلَى أَبِي وَ أَخِي وَ عَمِّي وَ سَبْعَةَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مَقْتُولِينَ حَوْلِي فَكَيْفَ يَنْقَضِي حُزْنِي (۱).

**[ترجمه]خصال: حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در شبانه روز هزار رکعت نماز می خواند. همان طور که امیر المؤمنین علیه السلام می خواند؛ او پانصد نخله خرما داشت و در کنار هر درخت دو رکعت نماز می خواند. هر وقت به نماز می ایستاد رنگش تغییر می کرد و چون بنده ذلیلی در مقابل پادشاهی مقتدر می ایستاد. اعضایش از خوف خدا می لرزید و مثل کسی که آخرین نماز اوست نماز می خواند. یک روز هنگام نماز، رداء از شانه اش افتاد، آن را درست نکرد تا نمازش تمام شد. یکی از اصحاب در این مورد سؤال کرد؛ فرمود: وای بر تو! می دانی در مقابل چه کسی هستم؟ آن مقدار از نماز بنده قبول می شود که با دل توجه داشته باشد. آن مرد عرض کرد: پس در این صورت ما هلاک شده ایم؛ فرمود: نه! خداوند نقص نمازهای شما را به وسیله نافله جبران می کند. در شب تاریک از منزل خارج می شد و انبانهایی را به پشت می کشید که درون آنها کیسه هایی از درهم و دینار بود. گاهی خوراک یا هیزم بر پشت خود حمل می کرد و به در خانه محتاجان می آمد و یک یک در می زد؛ هر کس درب را باز می کرد به او چیزی می داد. هر وقت چیزی به فقیری می داد، صورت خود را می پوشانید تا او را نشناسند. بعد از فوت او دیگر کسی به آنها کمک نکرد! فهمیدند آن شخص، علی ابن الحسین علیهما السلام بوده! وقتی پیکر آن امام را برای غسل بر روی تخته گذاشتند، به خاطر انبانهایی که به در خانه فقراء و مستمندان می برد، بر پشت مبارکش اثری چون کوهان شتر بود. یک روز با ردائی از خز بیرون آمده بود. گدایی سر راهش را گرفت و بر ردا چنگ زد. امام رداء را رها کرده و رفت. در زمستان لباس خز می خرید و در تابستان می فروخت و بهایش را صدقه می داد. در روز عرفه چشمش به گروهی افتاد که از مردم درخواست کمک می کردند. فرمود: وای بر شما، در چنین روزی از غیر خدا درخواست می کنید؟ امروز امید است که بچه های در رحم با اینکه عملی انجام نداده اند سعادتمند شوند. آن جناب از غذا خوردن با مادر خود امتناع می کرد. سؤال کردند، شما با آن همه کوششی که در باره رحم داری و از همه مردم نسبت به خویشاوند مهربان تری! چرا با مادر خود غذا نمی خوری؟ فرمود: من می ترسم لقمه ای را بردارم که چشم مادرم به آن لقمه باشد. شخصی عرض کرد: یا ابن رسول الله! من شما را در راه خدا بسیار دوست می دارم. گفت: بار خدایا! من به تو پناه می برم از اینکه کسی مرا به واسطه تو دوست داشته باشد، ولی تو مرا دشمن بداری. ایشان با شتر مخصوص خود، بیست مرتبه به حج رفت. حتی یک بار هم آن شتر را با شلاق نزد؛ وقتی شتر مرد، دستور داد او را دفن کنند تا درنده ها پیکرش را نخورند. اوصاف امام را از کنیزش پرسیدند، گفت: مختصر بگویم یا مطول؟ گفتند: مختصر. گفت: هرگز روز برایش غذا نیاوردم (پیوسته روزه داشت) و هرگز شب برایش رخت خواب نگستردم (شبها پیوسته به عبادت مشغول بود) روزی از کنار چند نفر گذشت که از او بدگویی می کردند؛ فرمود: اگر راست می گویید خدا مرا بیامرزد و اگر دروغ می گویید خدا شما را بیامرزد. هر زمان دانشجویی خدمتش می رسید، می فرمود: مرحبا به کسی که سفارش پیغمبر صلی الله علیه و آله را مراعات نموده و سپس می فرمود: وقتی جوینده دانش از منزل خود خارج می شود، پای بر هیچ خشک و تری از

زمین نمی گذارد مگر اینکه تا زمین هفتم برای او تسبیح می کنند. عهده دار مخارج صد خانوار از فقراء مدینه بود. اگر بر سر سفره اش یتیمان و درماندگان و زمین گیران و بیچارگانی که وسیله گذران زندگی نداشتند حاضر می شدند، خوشحال می شد. کسی که دارای خانواده بود از غذای خود برای خانواده آنها می برد. شروع به خوردن غذا نمی کرد مگر اینکه ابتدا به مقدار آن غذا صدقه می داد. در هر سال هفت پینه از محل سجده اش به واسطه زیاد نماز خواندن کنده می شد. همه آنها را جمع می کرد و پس از فوت با او دفن نمودند. بیست سال بر پدرش حسین علیه السلام گریه کرد. هر وقت غذا می آوردند اشک می ریخت تا اینکه یکی از غلامانش گفت: یا ابن رسول الله! ممکن است یک روز گریه شما تمام شود؟ فرمود: وای بر تو! یعقوب دوازده پسر داشت؛ یکی از آنها از نظر او پنهان شد، از زیادی گریه چشمانش سفید شد و موی سرش از کثرت اندوه به پیری گرائید و از غم خمیده شد با اینکه پسرش در دنیا زنده بود. من دیدم پدر و برادر و عمو و هفده نفر از خانواده ام در کنارم کشته شدند؛ چگونه اندوهم تمام می شود؟ -. خصال ۲ : ۱۰۰ -

**[ترجمه]

توضیح

المطرف بضم المیم و فتح الراء رداء من خز مربع ذو أعلام و قوله علیه السلام و إنه لیرجی أی هذا یوم فاضت رحمه الله علی العباد بحیث یرجی للجنین فی الرحم أن یکتب ببرکه هذا الیوم سعیدا مع أنه لا یقدر علی عمل و لا سؤال یستجلب بهما الرحمه و مع ذلک ترجی له هذه الرحمه العظیمه فکیف ینبغی أن یسأل من یقدر علی السؤال و العمل مثل هذا المطلب الخسیس الدنیوی من غیره تعالی و قوله مرحبا بوصیه رسول الله ص أی بمن أوصی به و برعایته و یمکن الجمع بینه و بین ما

مر من عدد الثفنات بأن السبع کانت تسقط بنفسها و العشره کان یقطعها علیه السلام أو أنه قد کان هکذا و قد کان کذلک أو لم یحسب القطع الصغار فی هذا الخبر.

**[ترجمه]مطرف به ضم میم و فتح راء، عبایی از پوست خزّ و چهارگوش و دارای نشان بود؛ و عبارت و انه لیرجی یعنی عرفه روزی است که رحمت خدا بر بندگان سرشار می شود به گونه ای که امید می رود جنین در رحم به برکت این روز سعادت مند شود با این که جنین قدرت بر عبادت و دعایی که با آن رحمت خدا را جلب کند ندارد و با این حال این رحمت عظیم در حق او امید می رود. پس چگونه سزاوار است که کسی که قدرت سؤال کردن از خدا و عبادت را دارد، این طلب پست دنیوی را از غیر خدای تعالی بکند؟ و عبارت مرحبا بوصیه رسول الله صلی الله علیه و آله یعنی مرحبا به کسی که رسول خدا صلی الله علیه و آله به او و به رعایت او نسبت به این سفارش امر نمود. ممکن است بین تعداد مرتبه های بریدن پینه ها بین آنچه گذشت و آنچه در این روایت ذکر شده را این طور جمع نمود که هفت بار در سال، پینه ها خود به خود می افتاد و ده بار در سال را خود حضرت می برید. یا این که گاهی هفت بار و گاهی ده بار بریده می شد، یا بریدن پینه های کوچک در این حدیث محاسبه نشده باشد.

**[ترجمه]

ع، [علل الشرائع] الْمُفَسِّرُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ الْمِنْقَرِیِّ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ قَالَ: قِيلَ لِلزُّهْرِیِّ مَنْ أَزْهَدُ النَّاسِ فِی الدُّنْيَا قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام حَيْثُ كَانَ وَ قَدْ قِيلَ لَهُ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيَّهِ مِنَ الْمُنَازَعَهِ فِی صَدَقَاتِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام لَوْ رَكِبْتَ إِلَی الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ رَكْبَهً لَكَشَفَ

ص: ۶۳

---

۱ – ۱. الخصال ج ۲ ص ۱۰۰ فی ذکر ثلاث و عشرین خصله من الخصال المحموده التی وصف بها علیّ بن الحسین علیه السلام.

عَنْكَ مِنْ غَرَرٍ(۱)

شَرِّهِ وَ مَيْلِهِ عَلَيْكَ بِمُحَمَّدٍ فَإِنَّ بَيْنَهُ وَ بَيْنَهُ خَلَّةً قَالَ وَ كَانَ هُوَ بِمَكَّةَ وَ الْوَلِيدُ بِهَا فَقَالَ وَيْحَكَ أَ فِي حَرَمِ اللَّهِ أَسْأَلُ غَيْرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِنِّي آنَفُ أَنْ أَسْأَلَ الدُّنْيَا خَالِقَهَا فَكَيْفَ أَسْأَلُهَا مَخْلُوقاً مِثْلِي وَ قَالَ الزُّهْرِيُّ لَا جَرَمَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَلْقَى هَيْبَتَهُ فِي قَلْبِ الْوَلِيدِ حَتَّى حَكَمَ لَهُ عَلَى مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ(۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: به زهری گفتند: چه کسی از همه مردم در دنیا زاهدتر است؟ گفت: علی بن الحسین علیهما السلام. بین او و محمد بن حنفیه در صدقات علی بن ابی طالب علیه السلام اختلافی بود. به ایشان پیشنهاد کردند، اگر به ولید بن عبد الملک مراجعه کنی، رفع این گرفتاری را می نماید. و گرایشش علیه تو به خاطر دوستی اش با محمد بن حنفیه مرتفع می شود. - در آن زمان، زین العابدین علیه السلام و ولید هر دو در مکه بودند -. فرمود: وای بر تو! آیا در حریم خدا از غیر خدای عزوجل طلب کنم؟ من میل ندارم دنیا را از خدا طلب کنم، چگونه از مخلوقی چون خودم طلب کنم. زهری گفت: به واسطه این زهد و پارسایی، خداوند هیبت او را در دل ولید انداخت و به نفع او بر علیه محمد بن حنفیه حکومت کرد. - . علل الشرائع: ۸۷ -

**[ترجمه]

«۲۱»

ع، [علل الشرائع] بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ: قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ لَقِيتَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام قَالَ نَعَمْ لَقِيتُهُ وَ مَا لَقِيتُ أَحَداً أَفْضَلَ مِنْهُ وَ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ لَهُ صَدِيقاً فِي السِّرِّ وَ لَا عَدُوّاً فِي الْعَلَانِيَةِ فَقِيلَ لَهُ وَ كَيْفَ ذَلِكَ قَالَ لِأَنِّي لَمْ أَرَ أَحَداً وَ إِنْ كَانَ يُحِبُّهُ إِلَّا وَ هُوَ لِشِدَّةِ مَعْرِفَتِهِ بِفَضْلِهِ يَحْسُدُهُ وَ لَا رَأَيْتُ أَحَداً وَ إِنْ كَانَ يُبْغِضُهُ إِلَّا وَ هُوَ لِشِدَّةِ مُدَارَاتِهِ لَهُ يُدَارِيهِ (۳).

**[ترجمه]علل الشرائع: سفیان بن عیینه از زهری پرسید، علی بن الحسین علیهما السلام را دیده ای؟ گفت: آری، کسی از او با فضیلت تر نیست! خدا شاهد است که برایش دوستی در پنهان و دشمنی آشکارا نمی بینم. گفتند: این جریان چگونه است؟ گفت هر کس به او کمال علاقه و محبت را داشت، وقتی مقام و شخصیت و فضیلت زین العابدین علیه السلام را مشاهده می کرد بر او رشک می برد. هر کس با او دشمن بود، باز به واسطه شدت مدارایی که داشت با او معامله دوستانه می کرد. - . علل الشرائع: ۸۷ -

**[ترجمه]

«۲۲»

كا، [الكافي] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ أَبُو دَاوُدَ جَمِيعاً عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي جَهْمَةَ عَنْ جَهْمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ كَانَ أَبِي علیه السلام يَقُولُ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ كَأَنَّهُ سَاقُ شَجَرَةٍ- لَا يَتَحَرَّكُ مِنْهُ شَيْ ءٌ إِلَّا مَا حَرَّكَتِ الرِّيحُ مِنْهُ (۴).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پدرم علیه السلام می گفت: حضرت زین العابدین علیه السلام هر وقت به نماز می ایستاد، چون ساقه درختی بود که حرکت نمی کرد، مگر مقداری که باد ان را حرکت دهد. - . کافی ۳ : ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۲۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ رِبْعِیٍّ عَنِ الْفُضَیْلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِذَا قَامَ إِلَی الصَّلَاهِ تَغَیَّرَ لَوْنُهُ فَإِذَا سَجَدَ لَمْ یَرْفَعْ رَأْسَهُ حَتَّی یَرْفَضَ (۵) عَرَقاً(۶).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی علی بن الحسین علیهما السلام به نماز می ایستاد رنگش تغییر می کرد و وقتی سجده می کرد، سر از سجده بر نمی داشت مگر این که از عرق تر شده بود. - . کافی ۳ : ۳۰۰ -

**[ترجمه]

«۲۴»

یب، [تهذیب الأحکام] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُصَیْنِ وَ عَلِیِّ بْنِ حدبه [حَدِیدٍ] عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ

ص: ۶۴

۱- ۱. الغرر: غرر بنفسه تغریرا و تغره کنحله عرضها للهلكه و الاسم الغرر محركه(القاموس).

۲- ۲. علل الشرائع ص ۸۷.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۸۸.

۴- ۴. الکافی ج ۳ ص ۳۰۰.

۵- ۵. ارفضاض الدموع ترششها.(القاموس).

۶- ۶. الکافی ج ۳ ص ۳۰۰.

الْحُسَیْنِ علیه السلام أَتَی مَسْجِدَ الْكُوفَهِ عَمْداً مِنَ الْمَدِینَهِ فَصَلَّی فِیهِ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ عَادَ حَتَّی رَكِبَ رَاحِلَتَهُ وَ أَخَذَ الطَّرِیقَ (۱).

**[ترجمه]تهذیب: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام از مدینه به مسجد کوفه آمد و فقط چهار رکعت نماز در مسجد کوفه خواند و سپس سوار شتر خود شده، راه مدینه را از پیش گرفت. -. تهذیب الاحکام ۶ : ۳۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

كا، [الكافی] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُتْبَهَ عَنْ عُبَیْدِ بْنِ هَارُونَ عَنْ أَبِی یَزِیدَ عَنْ حُصَیْنٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِذَا كَانَ شَهْرُ رَمَضَانَ لَمْ یَتَكَلَّمْ إِلَّا بِالدُّعَاءِ وَ التَّسْبِیحِ وَ الِاسْتِغْفَارِ وَ التَّكْبِیرِ فَإِذَا أَفْطَرَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ أَنْ تَفْعَلَ فَعَلْتَ (۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: حضرت زین العابدین علیه السلام هر وقت ماه رمضان می شد، سخنی جز به دعا و تسبیح و استغفار و تکبیر نمی گفت. پس بعد از اینکه افطار می کرد، عرض می کرد: بارالها، اگر بخواهی بیامرزی، می آمرزی. -. کافی ۴ : ۸۸

-

**[ترجمه]

«۲۶»

كا، [الكافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام كَانَ یَتَزَوَّجُ وَ هُوَ یَتَعَرَّقُ (۳) عَرْقاً یَأْكُلُ فَمَا یَزِیدُ عَلَی أَنْ یَقُولَ- الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ یَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ قَدْ زَوَّجْنَاكَ عَلَی شَرْطِ اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام هر وقت خطبه عقد را می خواند، آن را خیلی مختصر و کوتاه اجراء می کرد بر سر سفره [عقد] بلا فاصله می گفت: الحمد لله و صلی الله علی محمد و آله و استغفار می کرد و می فرمود: تو را تزویج کردم با همان شرطی که خداوند مقرر فرموده. -. کافی ۵ : ۳۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ع، [علل الشرائع] بِهَذَا الْإِسْنَادِ(۵) عَنْ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ قَالَ: رَأَی الزُّهْرِیُّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام لَیْلَهً بَارِدَهً مَطِیرَهً وَ عَلَی ظَهْرِهِ

دَقِيقٌ وَ هُوَ يَمْشِي فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا هَذَا قَالَ أُرِيدُ سَفَراً أُعِدُّ لَهُ زَاداً أَحْمِلُهُ إِلَى مَوْضِعٍ حَرِيزٍ فَقَالَ الزُّهْرِيُّ فَهَذَا غُلَامِي يَحْمِلُهُ عَنْكَ فَأَبَى قَالَ أَنَا أَحْمِلُهُ عَنْكَ فَإِنِّي أَرْفَعُكَ عَنْ حَمْلِهِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ لَكِنِّي لَا أَرْفَعُ نَفْسِي عَمَّا يُنْجِينِي فِي سَفَرِي وَ يُحْسِنُ وُرُودِي عَلَى مَا أَرِدُ عَلَيْهِ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ اللَّهِ لَمَّا مَضَيْتَ لِحَاجَتِكَ وَ تَرَكْتَنِي فَانْصَرَفَ عَنْهُ فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ أَيَّامٍ قَالَ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَسْتُ أَرَى لِذَلِكَ السَّفَرِ الَّذِي ذَكَرْتَهُ أَثَراً قَالَ

۱- ۱. تهذيب الأحكام ج ۶ ص ۳۲ طبع النجف، و الذى وفقنا للاسهام فى اخراجه.

۲- ۲. الكافى ج ۴ ص ۸۸.

۳- ۳. العرق- بالفتح- العظم إذا أخذت منه معظم اللحم، يقال: عرقت اللحم و أعرقته و تعرقته إذا أردت أخذ اللحم بأسنانك، و المراد أنّه كان يوقع العقد و خطبه النكاح موجزا على الخوان من غير تطويل(ب).

۴- ۴. الكافى ج ۵ ص ۳۶۸.

۵- ۵. يريد الاسناد الذى مر تحت الرقم: ۲۰(ب).

بَلَی یَا زُهْرِیُّ لَیسَ مَا ظَنَنْتَ وَ لَکِنَّهُ الْمَوْتُ وَ لَهُ أَسْتَعِدُّ إِنَّمَا الِاسْتِعْدَادُ لِلْمَوْتِ تَجَنُّبُ الْحَرَامِ وَ بَذْلُ النَّدَی فِی الْخَیْرِ(۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: از سفیان بن عیینه نقل شده که زهری گفت: در شبی سرد و بارانی، حضرت زین العابدین علیه السلام را دیدم که بر پشت خود انبانی آرد گرفته و می رفت. عرض کردم: یا ابن رسول الله! این چیست؟ فرمود: سفری در پیش دارم که زاد و توشه آن را به مکانی مطمئن حمل می کنم. عرض کردم: غلام من در خدمت شما است، اجازه بدهید بردارد. قبول نکرد. گفتم: اجازه بدهید خودم بردارم، من شما را از بردن این بار گران بی نیاز می کنم. فرمود: من خود را از برداشتن چیزی که در سفر آینده سبب نجات من است و ورود مرا به منزل آینده بی خطر می کند بی نیاز نمی کنم. تو را به حق خدا قسم می دهم راه خود را بگیر و مرا به خود واگذار! راه خویش را گرفتم و رفتم. پس از چند روز خدمتش رسیده و عرض کردم: یا ابن رسول الله، از آن مسافرتی که قرار بود بروی، خبری نیست؟ فرمود: بله ای زهری! آن طور که خیال کردی نبود، آن سفر مرگ بود که خود را آماده آن می کردم زیرا آمادگی برای مرگ به این است که از حرام خود داری کنی و در راه خدا دستگیری نمایی. - . علل الشرائع ۱ : ۲۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الثُّمَالِیِّ قَالَ: رَأَیْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یُصَلِّی فَسَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ أَحَدِ مَنْکِبَیْهِ فَلَمْ یُسَوِّهِ حَتَّی فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ وَیْحَکَ

أَ تَدْرِی بَیْنَ یَدَیْ مَنْ کُنْتُ إِنَّ الْعَبْدَ لَا یُقْبَلُ مِنْ صَلَاتِهِ إِلَّا مَا أَقْبَلَ عَلَیْهِ مِنْهَا بِقَلْبِهِ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام لَیَخْرُجُ فِی اللَّیْلَهِ الظَّلْمَاءِ فَیَحْمِلُ الْجِرَابَ فِیهِ الصُّرَرُ مِنَ الدَّنَانِیرِ وَ الدَّرَاهِمِ حَتَّی یَأْتِیَ بَاباً بَاباً فَیَقْرَعُهُ ثُمَّ یُنَاوِلُ مَنْ یَخْرُجُ إِلَیْهِ فَلَمَّا مَاتَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَدُوا ذَلِکَ فَعَلِمُوا أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ الَّذِی کَانَ یَفْعَلُ ذَلِکَ (۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: ثمالی می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم که نماز می خواند، ردا از یکی از دو شانه اش افتاد ولی آن را درست نکرد تا نمازش تمام شد. من از این کار سؤال کردم؛ فرمود: وای بر تو! می دانی در مقابل چه کسی بودم؟ آن قدر نماز بنده قبول می شود که با دل توجه داشته باشد. علی بن الحسین علیهما السلام در شب تاریک از منزل خارج می شد و انبانهایی را بر پشت می کشید که درون آنها کیسه هایی از درهم و دینار بود و به در خانه محتاجان می آمد و یک یک در می زد؛ هر کس درب را باز می کرد به او می داد. بعد از فوت او کسی را ندیدند که چنین کند! فهمیدند آن کس علی ابن الحسین علیهما السلام بوده! - . علل الشرائع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۲۹»

ع، [علل الشرائع] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: لَمَّا

وُضِعَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَى السَّرِيرِ لِيُغَسَّلَ نُظِرَ إِلَى ظَهْرِهِ وَ عَلَيْهِ مِثْلُ رُكَبِ الْإِبِلِ مِمَّا كَانَ يَحْمِلُ عَلَى ظَهْرِهِ إِلَى مَنَازِلِ الْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ (۳).

**[ترجمه]علل الشرائع: وقتی علی بن الحسین علیهما السلام برای غسل روی تخته قرار داده شد، به پشت او نظر کردند و دیدند مثل زانوی شتر پینه دارد و این به خاطر چیزهایی بود که بر پشت خود حمل می کرد و به منازل فقرا و مساکین می برد.

- . علل الشرائع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ع، [علل الشرائع] عَنْهُ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِذَا قَامَ فِی الصَّلَاهِ غَشِیَ لَوْنَهُ لَوْنٌ آخَرُ فَقَالَ لِی وَ اللَّهِ إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ كَانَ يَعْرِفُ الَّذِی يَقُومُ بَيْنَ يَدَيْهِ (۴).

**[ترجمه]علل الشرائع: ابان بن تغلب می گوید: به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم: من دیده بودم که هر وقت علی بن الحسین علیه السلام وارد نماز می شد، رنگش تغییر می کرد! فرمود: به خدا سوگند علی بن الحسین علیهما السلام آن کسی را که در مقابلش می ایستاد، می شناخت. - . علل الشرائع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۳۱»

كا، [الكافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَهَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام: لَأَنْ أَدْخُلَ السُّوقَ وَ مَعِی دَرَاهِمُ أَبْتَاعُ بِهِ لِعِيَالِی لَحْماً وَ قَدْ قَرِمُوا إِلَيْهِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أُعْتِقَ نَسَمَهً(۵).

۱- ۱. علل الشرائع ص ۸۸.

۲- ۲. علل الشرائع ص ۸۸.

۳- ۳. علل الشرائع ص ۸۸.

۴- ۴. علل الشرائع ص ۸۸.

۵- ۵. الكافی ج ۲ ص ۱۲.

**[ترجمه]کافی: ابو حمزه می گوید: حضرت زین العابدین علیه السلام فرمود: اگر وارد بازار شوم و با پولی که دارم مقداری گوشت برای خانواده ام بخرم که احتیاج به آن دارند، در نظر من بهتر است از اینکه بنده ای را آزاد نمایم. - . کافی ۲ : ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۲»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ إِذَا أَصْبَحَ خَرَجَ غَادِیاً فِی طَلَبِ الرِّزْقِ فَقِیلَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَیْنَ تَذْهَبُ فَقَالَ أَتَصَدَّقُ لِعِیَالِی قِیلَ لَهُ أَ تَتَصَدَّقُ قَالَ مَنْ طَلَبَ الْحَلَالَ فَهُوَ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ صَدَقَةٌ عَلَیْهِ (۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیه السلام سحرگاه در طلب روزی خارج می شد، عرض کردند: یا ابن رسول الله! کجا می روید؟ فرمود: به خانواده ام صدقه می دهم. عرض کردند: به خانواده ات صدقه می دهی؟ فرمود: هر کس از راه حلال جستجوی روزی نماید، آنچه به دست آورد (و برای خانواده خود خرج نماید) از طرف خدا برای او صدقه حساب می شود. - . کافی ۲ : ۱۲ -

**[ترجمه]

«۳۳»

ع، [علل الشرائع] عَلِیُّ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْبَرْمَکِیِّ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْهَیْثَمِ عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنِ ابْنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: سَأَلْتُ مَوْلَاةً لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام بَعْدَ مَوْتِهِ فَقُلْتُ صِفِی لِی أُمُورَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَتْ أُطْنِبُ أَوْ أَخْتَصِرُ فَقُلْتُ بَلِ اخْتَصِرِی قَالَتْ مَا أَتَیْتُهُ بِطَعَامٍ نَهَاراً قَطُّ وَ لَا فَرَشْتُ لَهُ فِرَاشاً بِلَیْلٍ قَطُّ(۲).

**[ترجمه]علل الشرائع: بطائنی می گوید: اوصاف امام را از کنیز علی بن الحسین علیهما السلام بعد از فوتش پرسیدم و گفتم: امور علی بن الحسین علیهما السلام را برایم وصف کن! گفت: طولانی بگویم یا مختصر؟ گفتم: نه مختصر بگو. گفت: هرگز روز برایش غذا نیاوردم (پیوسته روزه داشت) و هرگز شب برایش رختخواب نگستردم (شبها پیوسته به عبادت مشغول بود) - . علل الشرائع: ۸۸ -

**[ترجمه]

«۳۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِیِّ، عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: مَرِضْتُ مَرَضاً شَدِیداً فَقَالَ لِی أَبِی علیه السلام مَا تَشْتَهِی فَقُلْتُ أَشْتَهِی أَنْ أَکُونَ مِمَّنْ - لَا أَقْتَرِحُ عَلَى اللَّهِ رَبِّی مَا یُدَبِّرُهُ لِی فَقَالَ لِی أَحْسَنْتَ ضَاهَیْتَ إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ حَیْثُ قَالَ جَبْرَئِیلُ علیه السلام هَلْ مِنْ حَاجَةٍ فَقَالَ لَا أَقْتَرِحُ عَلَى رَبِّی بَلْ حَسْبِیَ اللَّهُ وَ نِعْمَ الْوَکِیلُ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: سخت مریض شدم. پدرم علیه السلام به من گفت: چه میل داری؟ گفتم: مایلم بر خلاف آنچه خدا برایم خواسته، درخواستی نداشته باشم. فرمود احسنت! شبیه ابراهیم خلیل صلوات الله علیه شده ای که جبرئیل علیه السلام به او گفت حاجتی داری؟ گفت: در مقابل خدا نظری ندارم. بلکه خدا مرا کافی است و خوب نگهبانی است. - . الدعوات: ۱۶۸ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ع، [علل الشرائع] الْمُظَفَّرُ الْعَلَوِيُّ عَنِ ابْنِ الْعَيَّاشِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَاتِمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا حَازِمٍ يَقُولُ: مَا رَأَيْتُ هَاشِمِيّاً أَفْضَلَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ كَانَ علیه السلام يُصَلِّي فِي الْيَوْمِ وَ اللَّيْلَةِ أَلْفَ رَكْعَةٍ حَتَّى خَرَجَ بِجَبْهَتِهِ وَ آثَارِ سُجُودِهِ مِثْلُ كِرْكِرَةِ الْبَعِيرِ(۳).

**[ترجمه]علل الشرائع: ابو حازم می گوید: کسی از خانواده بنی هاشم را ندیدم که از علی بن الحسین علیهما السلام بهتر باشد. حضرت در هر شبانه روز هزار رکعت نماز می خواند تا در پیشانی و محل سجده اش پینه بست، چون پینه ای که بر سینه شتر می بندد. - . علل الشرائع: ۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری الكركرة بالكسر زور البعير الذی إذا برک أصاب الأرض و هی ناتئة عن جسمه كالقرصة.

**[ترجمه]جزری می گوید: کرکره به کسر کاف، سینه شتر را گویند که وقتی می نشیند به زمین برخورد می کند و به شکل پوستی فشرده شده در می آید.

**[ترجمه]

«۳۶»

لی، [الأمالی] للصدوق الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الْعَلَوِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ شَيْخٍ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّزَّاقِ يَقُولُ: جَعَلَتْ

ص: ۶۷

۱- ۱. الكافی ج ۲ ص ۱۲.

٢- ٢. علل الشرائع ص ٨٨.
٣- ٣. علل الشرائع ص ٨٨.

جارِيَهٌ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام تَسْكُبُ الْمَاءَ عَلَيْهِ وَ هُوَ يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاهِ فَسَقَطَ الْإِبْرِيقُ مِنْ يَدِ الْجَارِيَهِ عَلَى وَجْهِهِ فَشَجَّهُ (۱)

فَرَفَعَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام رَأْسَهُ إِلَيْهَا فَقَالَتِ الْجَارِيَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ- وَ الْكاظِمِينَ الْغَيْظَ(۲) فَقَالَ لَهَا قَدْ كَظَمْتُ غَيْظِي قَالَتْ وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ قَالَ لَهَا قَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْكِ قَالَتْ وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ قَالَ اذْهَبِي فَأَنْتِ حُرَّهٌ(۳).

**[ترجمه]امالی صدوق: عبد الرزاق می گوید: کنیز علی بن الحسین علیهما السلام برای وضو بر روی دست آقا آب می ریخت و آقا مشغول گرفتن وضو برای نماز بود. آفتابه از دستش افتاد و بر صورت امام خورد و صورتش را مجروح کرد. سر را به سوی او بلند کرد. کنیز گفت: خدای عزوجل می فرماید: «والکاظِمینَ الغَیظَ» ،{ و خشم خود را فرو می برند.} فرمود: خشم خود را فرو بردم. باز کنیز گفت: «وَ الْعافِينَ عَنِ النَّاسِ»، { و از مردم در می گذرند.} فرمود: خدا از تو گذشت. عرض کرد: «وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ - . آل عمران / ۱۳۴ - »، {و خداوند نکوکاران را دوست دارد.} فرمود: برو، تو آزادی. - . امالی صدوق: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۳۷»

شا، [الإرشاد] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ شَيْخٍ مِنَ الْيَمَنِ قَدْ أَتَتْ عَلَيْهِ بِضْعٌ وَ تِسْعُونَ سَنَهً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ: مِثْلَهُ (۴)

**[ترجمه]ارشاد: مثل این حدیث را نقل می کند. - . ارشاد: ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۳۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: كَانَتْ جَارِيَهٌ لَهُ تَسْكُبُ عَلَيْهِ الْمَاءَ فَنَعَسَتْ فَسَقَطَ الْإِبْرِيقُ مِنْ يَدِهَا تَمَامَ الْخَبَرِ(۵).

**[ترجمه]مناقب: حضرت کنیزی داشت که برایش آب می ریخت؛ پس چرتش گرفت و آفتابه از دستش افتاد، تا آخر حدیث. - . مناقب آل ابی طالب ۳: ۲۹۶ -

**[ترجمه]

«۳۹»

لی، [الأمالي] للصدوق الْهَمْدَانِيُّ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَهِ رَجُلٌ بَطَّالٌ يُضْحِكُ النَّاسَ مِنْهُ فَقَالَ قَدْ أَعْيَانِي هَذَا الرَّجُلُ أَنْ أُضْحِكَهُ يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ قَالَ فَمَرَّ عَلِيٌّ علیه السلام وَ

خَلْفَهُ مَوْلَيَانِ لَهُ قَالَ فَجَاءَ الرَّجُلُ حَتَّى انْتَزَعَ رِدَاءَهُ مِنْ رَقَبَتِهِ ثُمَّ مَضَى فَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِ عَلِيٌّ علیه السلام فَاتَّبَعُوهُ وَ أَخَذُوا الرِّدَاءَ مِنْهُ فَجَاءُوا بِهِ فَطَرَحُوهُ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُمْ مَنْ هَذَا فَقَالُوا هَذَا رَجُلٌ بَطَّالٌ يُضْحِكُ أَهْلَ الْمَدِينَهِ فَقَالَ قُولُوا لَهُ إِنَّ لِلَّهِ يَوْماً يَخْسَرُ فِيهِ الْمُبْطِلُونَ (۶).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: حضرت صادق علیه السلام فرمود: در مدینه مرد دلقکی بود که مردم را می خنداند! گفت: این مرد مرا خسته کرد و من نتوانستم او را بخندانم! و منظورش علی بن الحسین علیه السلام بود. یک روز امام رد می شد و دو غلامش پشت سرش می آمدند. آن مرد پیش آمد و ردا از دوش مبارکش گرفته فرار کرد. علی علیه السلام به او توجه نکرد. غلامها از پی او رفتند و ردا را گرفتند و بر دوش امام نهادند؛ فرمود: این شخص کیست؟ عرض کردند: مردی دلقک است که مردم مدینه را می خنداند! فرمود: به او بگویید: خدا روزی خواهد داشت که در آن روز بیهوده گران زیان می کنند. - . امالی صدوق: ۲۲۰ -

**[ترجمه]

«۴۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۷).

ص: ۶۸

۱- ۱. الشجاج: الجراح و شجه جرحه.

۲- ۲. سوره آل عمران الآیه: ۱۳۴.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۲۰۱.

۴- ۴. إرشاد المفید ص ۲۷۴.

۵- ۵. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۶- ۶. أمالی الصدوق ص ۲۲۰.

۷- ۷. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۹.

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْحُسَیْنُ بْنُ أَحْمَدَ الْبَیْهَقِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی الصَّوْلِیِّ عَنِ الْجَوْهَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی بْنِ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَمِّهِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام لَا یُسَافِرُ إِلَّا مَعَ رِفْقَهٍ لَا یَعْرِفُونَهُ وَ یَشْتَرِطُ عَلَیْهِمْ أَنْ یَکُونَ مِنْ خَدَمِ الرِّفْقَهِ فِیمَا یَحْتَاجُونَ إِلَیْهِ فَسَافَرَ مَرَّهً مَعَ قَوْمٍ فَرَآهُ رَجُلٌ فَعَرَفَهُ فَقَالَ لَهُمْ أَ تَدْرُونَ مَنْ هَذَا فَقَالُوا لَا قَالَ هَذَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَوَثَبُوا إِلَیْهِ فَقَبَّلُوا یَدَهُ وَ رِجْلَهُ وَ قَالُوا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَرَدْتَ أَنْ تُصْلِیَنَا نَارَ جَهَنَّمَ لَوْ بَدَرَتْ مِنَّا إِلَیْکَ یَدٌ أَوْ لِسَانٌ أَ مَا کُنَّا قَدْ هَلَکْنَا إِلَی آخِرِ الدَّهْرِ فَمَا الَّذِی یَحْمِلُکَ عَلَی هَذَا فَقَالَ إِنِّی کُنْتُ سَافَرْتُ مَرَّهً مَعَ قَوْمٍ یَعْرِفُونَنِی فَأَعْطَوْنِی بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا لَا أَسْتَحِقُّ فَإِنِّی أَخَافُ أَنْ تُعْطُونِی مِثْلَ ذَلِکَ فَصَارَ کِتْمَانُ أَمْرِی أَحَبَّ إِلَیَ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام همیشه با رفیقانی مسافرت می کرد که ایشان را نمی شناختند و شرط می کرد در کارهایی که احتیاج داشتند، خدمتکار آنها باشد. یک مرتبه با گروهی مسافرت کرد، شخصی به آنها برخورد و امام را شناخت؛ گفت: می دانید این شخص کیست؟ گفتند: نه. گفت: این علی بن الحسین علیهما السلام است!! از جای حرکت نموده دست و پایش را بوسیدند و گفتند: یا ابن رسول الله! می خواستی ما را به آتش جهنم بسوزانی؟ اگر اسائه ادبی می کردیم یا دست و یا زبانی به سمت شما دراز می کردیم، آیا برای همیشه هلاک نمی شدیم؟ شما را چه واداشت که چنین کنید؟ فرمود: زمانی با گروهی مسافرت کردیم که مرا می شناختند و به خاطر پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله به من آنقدر لطف می کردند که استحقاق آن را نداشتم. من می ترسیدم شما هم چنین کنید، به همین جهت ناشناس بودن برایم بهتر بود. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۱۴۵ -

**[ترجمه]

«۴۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی شَقِیقٍ الْبَلْخِیِّ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ قَالَ: قِیلَ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام کَیْفَ أَصْبَحْتَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ أَصْبَحْتُ مَطْلُوباً بِثَمَانٍ اللَّهُ تَعَالَی یَطْلُبُنِی بِالْفَرَائِضِ وَ النَّبِیُّ ص بِالسُّنَّهِ وَ الْعِیَالُ بِالْقُوتِ وَ النَّفْسُ بِالشَّهْوَهِ وَ الشَّیْطَانُ بِاتِّبَاعِهِ وَ الْحَافِظَانِ بِصِدْقِ الْعَمَلِ وَ مَلَکُ الْمَوْتِ بِالرُّوحِ وَ الْقَبْرُ بِالْجَسَدِ فَأَنَا بَیْنَ هَذِهِ الْخِصَالِ مَطْلُوبٌ (۲).

**[ترجمه]امالی طوسی: شقیق بلخی گفت، از علی بن الحسین علیهما السلام پرسیدند: چگونه صبح کردید؟ فرمود: در حالی صبح کردم که از هشت طرف مرا جستجو می کنند: خداوند مرا به انجام واجبات دعوت می کند و پیامبر صلی الله علیه و آله به انجام سنت. خانواده مرا برای تهیه زاد و توشه و نفس به شهوت رانی. شیطان به پیروی از خود و دو ملک موکل دعوت به

کار درست. ملک الموت روح مرا و قبر پیکر مرا طلب می کند. پس من در بین هشت امر گرفتارم. - . امالی طوسی: ۶۴۱ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ج، [الإحتجاج] رُوِیَ: أَنَّ مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍعلیهما السلام کَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ حَسَنَ الْقِرَاءَهِ وَ قَالَ یَوْماً مِنَ الْأَیَّامِ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام کَانَ یَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَرُبَّمَا مَرَّ بِهِ الْمَارُّ فَصَعِقَ مِنْ حُسْنِ صَوْتِهِ وَ إِنَّ الْإِمَامَ لَوْ أَظْهَرَ مِنْ ذَلِکَ شَیْئاً لَمَا احْتَمَلَهُ النَّاسُ قِیلَ لَهُ أَ لَمْ یَکُنْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُصَلِّی بِالنَّاسِ وَ یَرْفَعُ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یُحَمِّلُ مَنْ خَلْفَهُ مَا یُطِیقُونَ (۳).

**[ترجمه]احتجاج: روایت شده که موسی بن جعفر علیهما السلام خوش صدا بود و خوب قرآن می خواند، روزی فرمود: وقتی حضرت علی بن الحسین علیهما السلام قرآن می خواند، گاهی رهگذران صدای آن جناب را می شنیدند و از صدای ایشان غش می کردند. امام اگر کمال قدرت خود را در این امور اظهار کند، مردم تاب تحمل ندارند. عرض کردند: مگر پیامبرصلی الله علیه و آله بر مردم نماز نمی خواند و صدایش به قرآن بلند نمی شد؟ فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله به اندازه ای که افراد پشت سرش طاقت داشتند می خواند. - . احتجاج: ۲۱۵ -

**[ترجمه]

«۴۴»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ ابْنِ شَمُّونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّوْفَلِیِّ: مِثْلَهُ (۴).

۱- ۱. عیون أخبار الرضا ج ۲ ص ۱۴۵.

۲- ۲. أمالی ابن الشیخ ص ۴۱۰.

۳- ۳. الاحتجاج ص ۲۱۵.

۴- ۴. الکافی ج ۲ ص ۶۱۵.

**[ترجمه]کافی: مثل این حدیث را نقل می کند. - . کافی ۲ : ۶۱۵ -

**[ترجمه]

«۴۵»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ وَ کَانَ السَّقَّاءُونَ یَمُرُّونَ فَیَقِفُونَ بِبَابِهِ یَسْتَمِعُونَ قِرَاءَتَهُ وَ کَانَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً(۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین صلوات الله علیهما از همه مردم در خواندن قرآن خوش صوت تر بود؛ وقتی سقاها از در خانه اش می گذشتند،همان جا می ایستادند و به قرآن خواندن ایشان گوش می دادند. حضرت باقر علیه السلام نیز خوش صداترین مردم بود. - . کافی ۲ : ۶۱۶ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ثو، [ثواب الأعمال] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: قَالَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام لِابْنِهِ مُحَمَّدٍ علیه السلام حِینَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ إِنَّنِی قَدْ حَجَجْتُ عَلَی نَاقَتِی هَذِهِ عِشْرِینَ حَجَّهً فَلَمْ أَقْرَعْهَا بِسَوْطٍ قَرْعَهً فَإِذَا نَفَقَتْ فَادْفِنْهَا لَا تَأْکُلْ لَحْمَهَا السِّبَاعُ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ مَا مِنْ بَعِیرٍ یُوقَفُ عَلَیْهِ مَوْقِفَ عَرَفَهَ سَبْعَ حِجَجٍ إِلَّا جَعَلَهُ اللَّهُ مِنْ نَعَمِ الْجَنَّهِ وَ بَارَکَ فِی نَسْلِهِ فَلَمَّا نَفَقَتْ حَفَرَ لَهَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ دَفَنَهَا(۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام هنگام وفات به فرزندش امام باقر علیه السلام فرمود: با این شتر بیست مرتبه به مکه رفته ام و حتی یک شلاق به او نزده ام. هر وقت مُرد، او را دفن کن که گوشتش را درندگان نخورند؛ زیرا پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر شتری که هفت مرتبه در موقف عرفات حاضر شود، خداوند او را از چارپایان بهشت قرار می دهد و نسل او را مبارک می کند. وقتی شتر مرد، حضرت باقر علیه السلام گودالی حفر نمود و او را دفن کرد. - . ثواب الاعمال: ۴۶ -

**[ترجمه]

«۴۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِیِّ وَ الْبَرْقِیِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنْ عِمْرَانَ الْحَلَبِیِّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: لَمَّا أُتِیَ بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَزِیدُ بْنُ مُعَاوِیَهَ عَلَیْهِمَا لَعَائِنُ اللَّهِ وَ مَنْ مَعَهُ جَعَلُوهُ فِی بَیْتٍ فَقَالَ بَعْضُهُمْ إِنَّمَا جَعَلَنَا فِی هَذَا الْبَیْتِ لِیَقَعَ عَلَیْنَا فَیَقْتُلَنَا فَرَاطَنَ الْحَرَسُ فَقَالُوا انْظُرُوا إِلَی هَؤُلَاءِ یَخَافُونَ أَنْ یَقَعَ عَلَیْهِمُ

الْبَيْتُ وَ إِنَّمَا يُخْرَجُونَ غَداً فَيُقْتَلُونَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام لَمْ يَكُنْ فِينَا أَحَدٌ يُحْسِنُ الرِّطَانَهَ(۳)

غَيْرِى وَ الرِّطَانَهُ عِنْدَ أَهْلِ الْمَدِينَهِ الرُّومِيَّهُ(۴).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: محمـد حلبی می گویـد: از حضـرت صادق علیه السـلام شـنیدم که وقتی علی بن الحسین علیهما السـلام و خانواده اش را پیش یزیـد بن معاویه لعنه الله علیهما آوردنـد و آنها را درون خانه ای جای دادنـد، بعضـی از همراهان امام گفتند: ما را در این خانه جای داده اند که بر روی ما خراب شود و بمیریم. نگهبانان که رومی بودند، این حرف را شنیدند و به زبان رومی آهسـته به یکـدیگر گفتند: به اینها نگاه کنید! می ترسـند خانه بر سـرشان خراب شود، با اینکه فردا آنها را می برنـد و می کشـند! امـام فرمود: در میـان مـا هیـچ کس جز من زبـان رومی را نمی دانست. (رطـانه نزد اهل مـدینه، زبان رومی است.) - . بصائر الدرجات: ۳۳۷ -

**[ترجمه]

«۴۸»

قب، [المناقب](۵)

لابن شهرآشوب سن، [المحاسن] قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ

ص: ۷۰

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۶۱۶.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۴۶ طبع بغداد سنه ۱۹۶۲ و أخرجه البرقی فی المحاسن ص ۶۳۵.

۳- ۳. الرطانه: التكلم بالاعجميه.

۴- ۴. بصائر الدرجات: أول الباب الثانی عشر من الجزء السابع.

۵- ۵. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۱.

صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَمْشِي مِشْيَةً كَأَنَّ عَلَى رَأْسِهِ الطَّيْرَ لَا يَسْبِقُ يَمِينُهُ شِمَالَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب، محاسن: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام به گونه ای راه می رفت که گویی بر سرش پرنده ای نشسته است(با وقار و سنگینی تمام راه می رفت و هرگز تکبر و خودخواهی نداشت.) و سمت راست بدنش بر سمت چپ آن سبقت نمی گرفت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۱، محاسن: ۱۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فی صفه الصحابه كأنما على رءوسهم الطير وصفهم بالسكون و الوقار و أنه لم يكن فيهم طيش و لا خفه لأن الطير لا تكاد تقع إلا على شی ء ساكن (۲).

**[ترجمه]جزری در وصف صحابه می گوید: گویی بر سرشان پرنده بود و آنان را با این سخن به سکون و وقار وصف می کرد و در آنها تکبر و سبک سری نبود زیرا پرنده بر چیزی که ساکن باشد می نشیند.

**[ترجمه]

«۴۹»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ مَعْرُوفٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام أُتِیَ بِعَسَلٍ فَشَرِبَهُ فَقَالَ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأَعْلَمُ مِنْ أَيْنَ هَذَا الْعَسَلُ وَ أَيْنَ أَرْضُهُ وَ إِنَّهُ لَيُمْتَارُ مِنْ قَرْيَهِ كَذَا وَ كَذَا(۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حضرت صادق علیه السلام فرمود: برای علی بن الحسین علیهما السلام عسلی آوردند، میل نموده و فرمود: به خدا قسم می دانم این عسل از کجا است و از چه سرزمینی به دست آمده؛ این عسل را از فلان و فلان محل به دست آورده اند. - . بصائر الدرجات: ۵۰۵ -

**[ترجمه]

«۵۰»

ک، [إكمال الدين] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ ابْنِ أَبَانٍ عَنِ الْأَهْوَازِيِّ عَنِ النَّضْرِ عَنْ يَحْيَى الْحَلَبِيِّ عَنْ مَعْمَرِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْكَابُلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام قَالَ: إِذَا بَنَى بَنُو الْعَبَّاسِ مَدِينَةً عَلَى شَاطِئِ الْفُرَاتِ كَانَ بَقَاؤُهُمْ بَعْدَهَا سَنَةً(۴).

**[ترجمه]کمال الدین: ابی خالد کابلی می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: هر گاه بنی عباس شهری در کنار فرات بسازند، دوام آنها بعد از ساختن شهر، یک سال خواهد بود. - . کمال الدین: ۳۶۸ -

**[ترجمه]

«۵۱»

سن، [المحاسن] ابْنُ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: حَجَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ عَلَی رَاحِلَهٍ عَشْرَ حِجَجٍ مَا قَرَعَهَا بِسَوْطٍ وَ لَقَدْ بَرَکَتْ بِهِ سَنَهً مِنْ سَنَوَاتِهِ فَمَا قَرَعَهَا بِسَوْطٍ(۵).

**[ترجمه]محاسن: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین صلوات الله علیه بیست بار حج را با یک مرکب به جا آورد و یک تازیانه به او نزد. در یکی از سال ها آن مرکب به زمین نشست و بلند نشد، ولی حضرت به او تازیانه ای نزد! - . محاسن: ۳۶۱ -

**[ترجمه]

«۵۲»

سن، [المحاسن] بَعْضُ أَصْحَابِنَا رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِذَا سَافَرَ إِلَی مَکَّهَ لِلْحَجِّ وَ الْعُمْرَهِ تَزَوَّدَ مِنْ أَطْیَبِ الزَّادِ مِنَ اللَّوْزِ وَ السُّکَّرِ وَ السَّوِیقِ الْمُحَمَّضِ وَ الْمُحَلَّی.

قال و حدثنی به ابن یزید عن محمد بن سنان و ابن أبی عمیر عن عبد الله بن سنان عن أبی عبد الله علیه السلام(۶).

**[ترجمه]محاسن: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر وقت زین العابدین علیه السلام برای سفر حج یا عمره می رفت، از بهترین خوراکیها از قبیل بادام و شکر و آرد ترش و شیرین استفاده می نمود.

مثل این حدیث به سند دیگری هم از امام صادق علیه السلام نقل شده. - . محاسن: ۳۶۰ -

**[ترجمه]

«۵۳»

سن، [المحاسن] مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ سَیَابَهَ بْنِ ضُرَیْسٍ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ حُمْرَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِذَا کَانَ

۱- ۱. المحاسن ص ۱۲۵ طبع ایران.

۲- ۲. النهایه لابن الأثیر الجزریّ ج ۳ ص ۵۱ طبع مصر سنه ۱۳۱۱.

٣- ٣. بصائر الدرجات لم نقف عليه عاجلا.

٤- ٤. كمال الدين ص ٣٦٨.

٥- ٥. المحاسن ص ٣٦١.

٦- ٦. المحاسن ص ٣٦٠.

الْيَوْمُ الَّذِی یَصُومُ فِیهِ یَأْمُرُ بِشَاهٍ فَتُذْبَحُ وَ تُقْطَعُ أَعْضَاؤُهَا وَ تُطْبَخُ وَ إِذَا کَانَ عِنْدَ الْمَسَاءِ أَکَبَّ عَلَی الْقُدُورِ حَتَّی یَجِدَ رِیحَ الْمَرَقِ وَ هُوَ صَائِمٌ ثُمَّ یَقُولُ هَاتُوا الْقِصَاعَ اغْرِفُوا لِآلِ فُلَانٍ وَ اغْرِفُوا لِآلِ فُلَانٍ حَتَّی یَأْتِیَ عَلَی آخِرِ الْقُدُورِ ثُمَّ یُؤْتَی بِخُبْزٍ وَ تَمْرٍ فَیَکُونُ ذَلِکَ عَشَاءَهُ (۱).

**[ترجمه]محاسن: حضرت صادق علیه السلام فرمود: روزی که علی بن الحسین علیهما السلام روزه می گرفت، دستور می داد گوسفندی ذبح کنند و گوشتهایش را تکه تکه کنند و بپزند. هنگام افطار که می شد کنار دیگ می آمد تا جایی که بوی آب گوشت به مشامش می خورد. و می فرمود ظرفها را بیاورید. این ظرف برای خانواده فلانی و این ظرف برای خانواده فلانی تا دیگها تمام می شد؛ بعد مقداری نان و خرما می آوردند و این شام خودش بود. - . محاسن: ۳۹۶ -

**[ترجمه]

«۵۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۴ -

**[ترجمه]

«۵۵»

سن، [المحاسن] أَبِی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یُعْجِبُهُ الْعِنَبُ فَکَانَ ذَاتَ یَوْمٍ صَائِماً فَلَمَّا أَفْطَرَ کَانَ أَوَّلَ مَا جَاءَتِ الْعِنَبُ أَتَتْهُ أُمُّ وَلَدٍ لَهُ بِعُنْقُودٍ فَوَضَعَتْهُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَجَاءَ السَّائِلُ فَدَفَعَ إِلَیْهِ فَدَسَّتْ إِلَیْهِ أَعْنِی إِلَی السَّائِلِ فَاشْتَرَتْهُ مِنْهُ ثُمَّ أَتَتْهُ فَوَضَعَتْهُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَجَاءَ سَائِلٌ آخَرُ فَأَعْطَاهُ فَفَعَلَتْ أُمُّ الْوَلَدِ مِثْلَ ذَلِکَ حَتَّی فَعَلَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا کَانَ فِی الرَّابِعِ أَکَلَهُ (۳).

**[ترجمه]محاسن: هشام بن سالم می گوید: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام انگور را خیلی دوست داشت. روزی روزه داشت. پس از افطار مقداری انگور برایش آوردند. کنیزی یک خوشه آورد و در مقابل آقا گذاشت. گدایی به در منزل آمد و انگور را به او داد. کنیز انگور را از گدا خرید و دوباره برای امام آورد. گدای دیگری آمد، باز انگور را به او داد. کنیز برای مرتبه دوم از گدا خرید، و تا سه مرتبه (این کار را تکرار کرد) و در مرتبه چهارم انگور را میل نمود. - . محاسن: ۵۴۷ -

**[ترجمه]

«۵۶»

سن، [المحاسن] ابْنُ یَزِیدَ وَ ابْنُ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام

لَيَبْتَاعُ الرَّاحِلَهَ بِمِائَهِ دِينَارٍ يُكْرِمُ بِهَا نَفْسَهُ (۴).

**[ترجمه]محاسن: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام به واسطه اهمیتی که به شخصیت خود می داد، مرکب سواری تا صد دینار می خرید - . محاسن: ۶۳۹ -

**[ترجمه]

«۵۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ: ذُکِرَ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَتْلُ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ أَمْرُ ابْنِهِ فِی حَمْلِهِ إِلَی الشَّامِ فَقَالَ إِنَّهُ لَمَّا وَرَدَ إِلَی السِّجْنِ قَالَ بَعْضُ مَنْ فِیهِ لِبَعْضٍ مَا أَحْسَنَ بُنْیَانَ هَذَا الْجِدَارِ وَ کَانَ عَلَیْهِ کِتَابَهٌ بِالرُّومِیَّهِ فَقَرَأَهَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَتَرَاطَنَ الرُّومُ بَیْنَهُمْ وَ قَالُوا مَا فِی هَؤُلَاءِ مَنْ هُوَ أَوْلَی بِدَمِ الْمَقْتُولِ مِنْ هَذَا یَعْنُونَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۵).

ص: ۷۲

۱- ۱. المحاسن ص ۳۹۶.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۴ بتفاوت یسیر.

۳- ۳. المحاسن ص ۵۴۷.

۴- ۴. المحاسن ص ۶۳۹.

۵- ۵. لم نعثر علیه فی الخرائج و الجرائح، و أخرجه الصفار فی بصائر الدرجات باب ۱۲ ج ۷.

**[ترجمه]خرایج: در خدمت حضرت صادق علیه السلام سخن از شهادت حضرت حسین علیه السلام و جریان فرزندش و بردن او به شام شد. فرمود: وقتی وارد زندان شد، یکی از حاضرین به دیگری گفت: چقدر این دیوار خوب است! روی دیوار نوشته ای رومی بود. زین العابدین علیه السلام آن را خواند. زندانیان به زبان رومی به یکدیگر گفتند: در میان این اسیران کسی شایسته تر از این جوان به خونخواهی آن شهید نیست (منظورشان علی بن الحسین علیهما السلام بود). - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۵۴ -

**[ترجمه]

«۵۸»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَلَوِيُّ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَيْمُونٍ الْبَزَّازِ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام وَ كَانَ أَفْضَلَ هَاشِمِيٍّ أَدْرَكْنَاهُ قَالَ: أَحِبُّونَا حُبَّ الْإِسْلَامِ فَمَا زَالَ حُبُّكُمْ لَنَا حَتَّى صَارَ شَيْناً عَلَيْنَا(۱).

**[ترجمه]ارشاد: ابن شهاب زهری می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام که برجسته ترین بنی هاشم بود فرمود: ما را به نحوی که اسلام خواسته، دوست داشته باشید. محبت شما پیوسته به نفع ما بود تا از قانون و قاعده اسلام خارج شدید و سبب عیب و عار ما گشتید. - . ارشاد: ۲۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

لعل المراد النهی عن الغلو أی أحبونا حبا یكون موافقا لقانون الإسلام و لا یخرجكم عنه و لا زال حبكم كان لنا حتی أفرطتم و قلتم فینا ما لا نرضی به فصرتم شینا و عیبا علینا حیث یعیبوننا الناس بما تنسبون إلینا.

**[ترجمه]شاید مراد حضرت، نهی از غلو باشد یعنی ما را به گونه ای دوست بدارید که موافق قانون اسلام باشد و از آن خارجتان نکند. شما پیوسته به ما محبت داشتید تا زمانی که افراط کردید و در مورد ما چیزهایی گفتید که ما راضی به آن نبودیم و موجب عیب و نقص ما شدید و مردم به سبب چیزهایی که به ما نسبت می دهید، بر ما خرده گرفتند.

**[ترجمه]

«۵۹»

شا، [الإرشاد] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى (۲)

بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى وَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ يَعْقُوبَ جَمِيعاً عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ:

كَانَتْ أُمِّی فَاطِمَهُ بِنْتُ الْحُسَیْنِ علیه السلام تَأْمُرُنِی أَنْ أَجْلِسَ إِلَی خَالِی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَمَا جَلَسْتُ إِلَیْهِ قَطُّ إِلَّا قُمْتُ بِخَیْرٍ قَدْ أَفَدْتُهُ إِمَّا خَشْیَهٌ لِلَّهِ تَحْدُثُ لِلَّهِ فِی قَلْبِی لِمَا أَرَی مِنْ خَشْیَتِهِ لِلَّهِ أَوْ عِلْمٌ اسْتَفَدْتُهُ مِنْهُ (۳).

**[ترجمه]ارشاد: عبد الله بن موسی از پدر خود و او از جدش نقل کرد که مادرم فاطمه دختر حضرت حسین علیه السلام پیوسته مرا وادار می کرد کنار دائیم علی بن الحسین علیهما السلام بنشینم. هر وقت خدمت ایشان می نشستم استفاده زیادی می بردم و ترس از خدا در دلم می افتاد زیرا می دیدم چگونه از خدا می ترسد، و یا، دریچه ای از علم به رویم گشاده می شد. - . ارشاد: ۲۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی أفدت المالَ استفدته و أعطیته ضد(۴).

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت افدت المال یعنی مال را گرفتم یا دادم و این از لغات ضد است.

**[ترجمه]

«۶۰»

شا، [الإرشاد] رَوَی أَبُو مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ(۵) بْنِ أَبِی حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِی یَقُولُ: مَا رَأَیْتُ قَطُّ هَاشِمِیّاً أَفْضَلَ مِنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۶).

**[ترجمه]ارشاد: ابی حازم می گوید: من هرگز هاشمی ای با فضیلت تر از علی بن الحسین علیهما السلام ندیدم. - . ارشاد: ۲۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۱»

عم، [إعلام الوری](۷)

شا، [الإرشاد] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُرَشِیِّ قَالَ: كَانَ

ص: ۷۳

۱- ۱. إرشاد المفید ص ۲۷۱ و أخرجه أبو نعیم فی حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۳۶ بتفاوت.

٢- ٢. ما بين العلامتين ساقط من النسخه، راجع ص ٢٣٨ من الإرشاد طبع دار الكتب.(ب).

٣- ٣. نفس المصدر ص ٢٧١.

٤- ٤. القاموس المحيط ج ١ ص ٣٢٥.

٥- ٥. فى النسـخه« عبد اللّه بن أبى حازم» و ما جعلناه فى الصـلب موافق للمصدر ص ٢٣٨ كما مرّ عن علل الشـرائع تحت الرقم: ٣٥.

٦- ٦. الإرشاد ص ٢٧١.

٧- ٧. إعلام الورى ص ١٥٣ مرسلا.

عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیه السلام إِذَا تَوَضَّأَ اصْفَرَّ لَوْنُهُ فَيَقُولُ لَهُ أَهْلُهُ مَا الَّذِی يَغْشَاکَ فَيَقُولُ أَ تَدْرُونَ لِمَنْ أَتَأَهَّبُ لِلْقِيَامِ بَيْنَ يَدَيْهِ (۱).

**[ترجمه]اعلام الوری، ارشاد: عبد الله بن محمد قرشی می گوید: حضرت زین العابدین علیه السلام هر وقت وضو می گرفت صورتش زرد می شد. خانواده اش عرض می کردند این چه حالت است؟ می فرمود: می دانید می خواهم در مقابل چه کسی بایستم؟ - . اعلام الوری: ۱۵۳ ، ارشاد: ۲۷۱ -

**[ترجمه]

«۶۲»

عم، [إعلام الوری](۲)

شا، [الإرشاد] رَوَی عَمْرُو بْنُ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يُصَلِّی فِی الْيَوْمِ وَ اللَّيْلَةِ أَلْفَ رَكْعَةٍ وَ كَانَتِ الرِّيحُ تُمِيلُهُ بِمَنْزِلَةِ السُّنْبُلَةِ(۳).

**[ترجمه]اعلام الوری، ارشاد: امام باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در روز و شب هزار رکعت نماز می خواند و باد مثل خوشه گندم ایشان را حرکت می داد. - . اعلام الوری: ۱۵۳ ، ارشاد: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۶۳»

شا، [الإرشاد] رَوَی سُفْيَانُ الثَّوْرِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: ذُكِرَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَضْلُهُ فَقَالَ حَسْبُنَا أَنْ نَكُونَ مِنْ صَالِحِی قَوْمِنَا(۴).

**[ترجمه]ارشاد: در حضور علی بن الحسین علیهما السلام، سخن از مقام ایشان شد، فرمود: ما را کافی است که از افراد صالح خانواده خود باشیم. - . ارشاد: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۶۴»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی ابْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زُرْقٍ عَنْ أَبِی أُسَامَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَقُولُ: مَا تَجَرَّعْتُ جُرْعَةَ غَيْظٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ جُرْعَةِ غَيْظٍ أَعْقَبَهَا صَبْراً وَ مَا أُحِبُّ أَنَّ لِی بِذَلِكَ حُمْرَ النَّعَمِ قَالَ وَ كَانَ يَقُولُ الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ قَالَ وَ كَانَ لَا تَسْبِقُ يَمِينُهُ شِمَالَهُ وَ كَانَ يُقَبِّلُ الصَّدَقَةَ قَبْلَ أَنْ يُعْطِيَهَا السَّائِلَ قِيلَ لَهُ مَا يَحْمِلُكَ عَلَى هَذَا قَالَ فَقَالَ لَسْتُ أُقَبِّلُ يَدَ السَّائِلِ إِنَّمَا أُقَبِّلُ يَدَ رَبِّی

إِنَّهَا تَقَعُ فِی یَدِ رَبِّی قَبْلَ أَنْ تَقَعَ فِی یَدِ السَّائِلِ قَالَ وَ لَقَدْ کَانَ یَمُرُّ عَلَی الْمَدَرَهِ فِی وَسَطِ الطَّرِیقِ فَیَنْزِلُ عَنْ دَابَّتِهِ حَتَّی یُنَحِّیَهَا بِیَدِهِ عَنِ الطَّرِیقِ قَالَ وَ لَقَدْ مَرَّ بِمَجْذُومِینَ فَسَلَّمَ عَلَیْهِمْ وَ هُمْ یَأْکُلُونَ فَمَضَی ثُمَّ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا یُحِبُّ الْمُتَکَبِّرِینَ فَرَجَعَ إِلَیْهِمْ فَقَالَ إِنِّی صَائِمٌ وَ قَالَ ائْتُونِی بِهِمْ فِی الْمَنْزِلِ قَالَ فَأَتَوْهُ فَأَطْعَمَهُمْ ثُمَّ أَعْطَاهُمْ (۵).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام می فرمود: نوشیدن هیچ نوشیدنی بر من گواراتر از فرو بردن خشمی نیست که به دنبال آن صبر باشد. هرگز مایل نیستم فرو بردن چنین خشمی را با شتران سرخ موی معامله کنم! می فرمود: صدقه، خشم پروردگار را فرو می نشاند. هرگز تکبر و خودخواهی نداشت. قبل از اینکه صدقه در دست گدا قرار گیرد، آن را می بوسید. عرض کردند: چرا چنین می کنی؟ می فرمود: من دست گدا را نمی بوسم من دست پروردگارم را می بوسم زیرا قبل از اینکه در دست سائل قرار گیرد، در دست پروردگارم قرار می گیرد. گاهی در بین راه به کلوخ و سنگی برخورد می کرد؛ از مرکب سواری خود پیاده می شد و آن را از سر راه بر می داشت و کنار می انداخت. روزی از چند نفر مجذوم گذشت و به آنها سلام کرد. آنها غذا می خوردند، امام علیه السلام رد شد، سپس فرمود: خداوند متکبرین را دوست نمی دارد! برگشت و به آنها فرمود: من روزه دارم؛ فرمود: اینها را منزل ما بیاورید، آنها را به خانه برد و پذیرایی کرد و کمک مالی نیز نمود. - . امالی طوسی: ۶۷۳ -

**[ترجمه]

«۶۵»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَیْمُونٍ الْبَزَّازِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عُلْوَانَ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ زِیَادِ بْنِ رُسْتُمَ

ص: ۷۴

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۱.

۲- ۲. إعلام الوری ص ۱۵۳ مرسلا.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۷۲.

۴- ۴. الإرشاد ص ۲۷۲.

۵- ۵. أمالی ابن الشیخ الطوسیّ ص ۶۰۴.

عَنْ سَعِيدِ بْنِ كُلْثُوم قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام فَذَكَرَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَأَطْرَاهُ وَ مَدَحَهُ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ مَا أَكَلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ مِنَ الدُّنْيَا حَرَاماً قَطُّ حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ وَ مَا عُرِضَ لَهُ أَمْرَانِ قَطُّ هُمَا لِلَّهِ رِضًا إِلَّا أَخَذَ بِأَشَدِّهِمَا عَلَيْهِ فِي دِينِهِ وَ مَا نَزَلَتْ بِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله نَازِلَةٌ قَطُّ إِلَّا دَعَاهُ ثِقَةً بِهِ وَ مَا أَطَاقَ عَمَلَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ غَيْرُهُ وَ إِنْ كَانَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ رَجُلٍ كَأَنَّ وَجْهَهُ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ يَرْجُو ثَوَابَ هَذِهِ وَ يَخَافُ عِقَابَ هَذِهِ وَ لَقَدْ أَعْتَقَ مِنْ مَالِهِ أَلْفَ مَمْلُوكٍ فِي طَلَبِ وَجْهِ اللَّهِ وَ النَّجَاةِ مِنَ النَّارِ مِمَّا كَدَّ بِيَدَيْهِ وَ رَشَحَ مِنْهُ جَبِينُهُ وَ إِنْ كَانَ لَيَقُوتُ أَهْلَهُ بِالزَّيْتِ وَ الْخَلِّ وَ الْعَجْوَةِ وَ مَا كَانَ لِبَاسُهُ إِلَّا الْكَرَابِيسَ إِذَا فَضَلَ شَيْءٌ عَنْ يَدِهِ مِنْ كُمِّهِ دَعَا بِالْجَلَم (۱) فَقَصَّهُ وَ مَا أَشْبَهَهُ مِنْ وُلْدِهِ وَ لَا أَهْلِ بَيْتِهِ أَحَدٌ أَقْرَبُ شَبَهاً بِهِ فِي لِبَاسِهِ وَ فِقْهِهِ مِنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ لَقَدْ دَخَلَ أَبُو جَعْفَرٍ ابْنُهُ عَلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ بَلَغَ مِنَ الْعِبَادَةِ مَا لَمْ يَبْلُغْهُ أَحَدٌ فَرَآهُ وَ قَدِ اصْفَرَّ لَوْنُهُ مِنَ السَّهَرِ وَ رَمِضَتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْبُكَاءِ وَ دَبِرَتْ جَبْهَتُهُ وَ انْخَرَمَ أَنْفُهُ مِنَ السُّجُودِ وَ قَدْ وَرِمَتْ سَاقَاهُ وَ قَدَمَاهُ مِنَ الْقِيَامِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام فَلَمْ أَمْلِكْ حِينَ رَأَيْتُهُ بِتِلْكَ الْحَالِ الْبُكَاءَ فَبَكَيْتُ رَحْمَةً لَهُ فَإِذَا هُوَ يُفَكِّرُ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ بَعْدَ هُنَيْئَةٍ مِنْ دُخُولِي فَقَالَ يَا بُنَيَّ أَعْطِنِي بَعْضَ تِلْكَ الصُّحُفِ الَّتِي فِيهَا عِبَادَةُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَأَعْطَيْتُهُ فَقَرَأَ فِيهَا شَيْئاً يَسِيراً ثُمَّ تَرَكَهَا مِنْ يَدِهِ تَضَجُّراً وَ قَالَ مَنْ يَقْوَى عَلَى عِبَادَةِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام(۲).

**[ترجمه]ارشاد: سعید بن کلثوم می گوید: خدمت حضرت صادق علیه السلام بودم که صحبت از امیر المؤمنین علیه السلام شد. شروع به ستایش ایشان کرد و آن تعریفی را که شایسته حضرت علی علیه السلام بود، نمود. فرمود: به خدا سوگند علی بن ابی طالب علیه السلام هرگز لب خود را از دنیا به حرام نیالود تا از دنیا رفت. هر گاه دو وظیفه دینی پیش می آمد، همیشه آن کار را که سخت تر بود انتخاب می کرد. در بین این امت هیچ کس طاقت انجام کارهای پیغمبر صلی الله علیه و آله را جز او نداشت. اعمال دینی را مثل کسی انجام می داد که بین بهشت و جهنم قرار گرفته و آرزوی ثواب بهشت و ترس از کیفر دوزخ را دارد. از مال خود که با کد یمین و عرق جبین به دست آورده بود، هزار بنده در راه خدا و نجات از آتش آزاد کرد؛ گرچه خوراک خانواده خود را از روغن زیتون و سرکه و خرمای عجوه قرار می داد. لباسش کرباس بود و اگر آستینش بلند بود، با قیچی زیادی آن را جدا می کرد. هیچ کدام از فرزندانش در لباس و فقه، بیشتر از علی بن الحسین علیهما السلام به او شباهت نداشت. روزی فرزندش حضرت باقر علیه السلام خدمت پدر رسید، دید از فرط عبادت به حالی رسیده که هیچ کس چنان نشده. رنگش از بیدار خوابی زرد شده و چشمهایش از گریه قرمز شده! پیشانی اش پینه بسته و دماغش از سجده فرو رفته، دو ساق پایش از ایستادن در نماز ورم کرده بود. حضرت باقر علیه السلام فرمود: وقتی پدرم را به این حالت دیدم، نتوانستم خود را نگه دارم! از سر دلسوزی نسبت به حال پدرم به گریه افتادم. در آن موقع پدرم در اندیشه بود. مختصری که از ورود من گذشت متوجه من شده و فرمود: پسرم! یکی از این صحیفه ها را که در آن عبادت علی بن ابی طالب علیه السلام است، به من بده! تقدیمش کردم. مختصری خواند و از ناراحتی روی زمین گذاشت. فرمود: چه کسی قدرت دارد که چون علی بن ابی طالب علیه السلام خدا را پرستش کند؟ - . ارشاد: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

رمضت أی احترقت (۳).

**[ترجمه]رمضت یعنی سوخت.

**[ترجمه]

«۶۶»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ شَبِيبٍ عَنْ

ص: ۷۵

۱- ۱. الجلم: و الجلمان بلفظ التثنیه، آله کالمقص لجلم الصوف(المنجد).

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۷۲.

۳- ۳. من المظنون قویا أن یکون(رمصت) من الرمص محرکه وسخ أبیض یجتمع فی موق العین فان سال فهو غمص، و ان جهد فهو رمص، و قد رمصت عینه بالکسر من باب تعب(المجمع).

عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ شَيْخاً مِنْ عَبْدِ الْقَيْسِ يَقُولُ قَالَ طَاوُسٌ: دَخَلْتُ الْحِجْرَ فِي اللَّيْلِ فَإِذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام قَدْ دَخَلَ فَقَامَ يُصَلِّي فَصَلَّى مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ سَجَدَ قَالَ فَقُلْتُ رَجُلٌ صَالِحٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ الْخَيْرِ لَأَسْتَمِعَنَّ إِلَى دُعَائِهِ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ- عُبَيْدُكَ بِفِنَائِكَ مِسْكِينُكَ بِفِنَائِكَ فَقِيرُكَ بِفِنَائِكَ سَائِلُكَ بِفِنَائِكَ قَالَ طَاوُسٌ فَمَا دَعَوْتُ بِهِنَّ فِي كَرْبٍ إِلَّا فُرِّجَ عَنِّي (۱).

**[ترجمه]ارشاد: طاوس می گوید: شب وارد حجر اسماعیل شدم، ناگهان دیدم علی بن الحسین علیهما السلام داخل حجر شد و به نماز ایستاد! فراوان نماز خواند، سپس به سجده رفت؛ من گفتم: مرد صالحی از اهل بیت نیکی است، حتما دعایش را می شنوم! شنیدم که در سجده می گفت: بنده کوچکت در آستان توست. فقیر درگاهت در آستان توست. گدای درگاهت در آستان توست. طاوس می گوید: این جملات را در هیچ سختی نگفتم مگر این که برایم فرجی حاصل شد! - .

ارشاد: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۶۷»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنِ عَمَّارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: سُمِعَ سَائِلٌ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ وَ هُوَ يَقُولُ أَيْنَ الزَّاهِدُونَ فِي الدُّنْيَا أَيْنَ الرَّاغِبُونَ فِي الْآخِرَةِ فَهَتَفَ بِهِ هَاتِفٌ مِنْ نَاحِيَةِ الْبَقِيعِ نَسْمَعُ صَوْتَهُ وَ لَا نَرَى شَخْصَهُ ذَاكَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام(۲).

**[ترجمه]ارشاد: زراره می گوید: صدای سائلی در دل شب می آمد که می گفت: زاهدان در دنیا کجایند و راغبان در آخرت کجایند؟ منادیی از سمت بقیع که صدایش را می شنیدیم ولی خودش را نمی دیدیم می گفت: این مرد علی بن الحسین علیهما السلام است. - . ارشاد: ۲۷۲ -

**[ترجمه]

«۶۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنِ زُرَارَةَ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۶۹»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّافِعِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: حَجَجْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَالْتَاثَتِ النَّاقَةُ عَلَيْهِ فِي سَيْرِهَا فَأَشَارَ إِلَيْهَا بِالْقَضِيبِ ثُمَّ قَالَ آهِ لَوْ لَا الْقِصَاصُ وَ رَدَّ يَدَهُ عَنْهَا(۴).

**[ترجمه]ارشاد: ابراهیم بن علی از پدرش نقل می کند که گفت: با علی بن الحسین علیهما السلام به حج رفتم، ناقه در حرکت خود سستی به خرج داد. حضرت شلاق را نشانش داد و سپس فرمود: آه اگر قصاصی در کار نبود، و دست خود را از حیوان کوتاه می کرد. (او را نمی زد) - . ارشاد: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

بیان

الالتياث الإبطاء.

**[ترجمه]التیاث به معنای کندی به خرج دادن است .

**[ترجمه]

«۷۰»

شا، [الإرشاد] بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: حَجَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام مَاشِياً فَسَارَ عِشْرِينَ يَوْماً مِنَ الْمَدِينَهِ إِلَى مَكَّهَ(۵).

**[ترجمه]ارشاد: علی بن الحسین علیهما السلام پیاده به حج رفت و از مدینه تا مکه بیست روز در راه بود. - . ارشاد: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۷۱»

شا، [الإرشاد] رَوَى عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: لَمْ أُدْرِكْ أَحَداً مِنْ أَهْلِ هَذَا الْبَيْتِ يَعْنِي بَيْتَ النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله أَفْضَلَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام(۶).

**[ترجمه]ارشاد: زهری می گوید: من احدی از اهل این خانه را (بیت پیامبر صلی الله علیه و آله) افضل از علی بن الحسین علیهما السلام ندیدم! - . ارشاد: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۷۲»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی یُونُسَ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِیهِ وَ غَیْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِنَا: أَنَّ فَتًی مِنْ قُرَیْشٍ جَلَسَ إِلَی سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۲.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۷۲.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۹ بتفاوت یسیر.

۴- ۴. الإرشاد ص ۲۷۳.

۵- ۵. الإرشاد ص ۲۷۳.

۶- ۶. الإرشاد ص ۲۷۳.

فَطَلَعَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ الْقُرَشِيُّ لِابْنِ الْمُسَيَّبِ مَنْ هَذَا يَا أَبَا مُحَمَّدٍ فَقَالَ هَذَا سَيِّدُ الْعَابِدِينَ عَلِيُّ [بْنُ] الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]ارشاد: جوانی از قریش نزد سعید بن مسیب نشست. علی بن الحسین علیهما السلام آمد. مرد قریشی به ابن مسیب گفت: ای ابا محمد! این مرد کیست؟ گفت: این سید العابدین علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است. - . ارشاد: ۲۷۳ -

**[ترجمه]

«۷۳»

فتح، [فتح الأبواب] ذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ مِنْ رُوَاهِ أَصْحَابِنَا فِي أَمَالِيهِ عَنْ عِيسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْكُوفِيِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ حَبِيبٍ الْعَطَّارِ الْكُوفِيِّ قَالَ: خَرَجْنَا حُجَّاجاً فَرَحَلْنَا مِنْ زُبَالَهَ لَيْلًا فَاسْتَقْبَلَتْنَا رِيحٌ سَوْدَاءُ مُظْلِمَهٌ فَتَقَطَّعَتِ الْقَافِلَهَ فَتِهْتُ فِي تِلْكَ الصَّحَارِي وَ الْبَرَارِي فَانْتَهَيْتُ إِلَى وَادٍ قَفْرٍ فَلَمَّا أَنْ جَنَّ اللَّيْلُ أَوَيْتُ إِلَى شَجَرَهٍ عَادِيَهٍ فَلَمَّا أَنِ

اخْتَلَطَ الظَّلَامُ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ قَدْ أَقْبَلَ عَلَيْهِ أَطْمَارٌ بِيضٌ تَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَهُ الْمِسْكِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي هَذَا وَلِيٌّ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ مَتَى مَا أَحَسَّ بِحَرَكَتِي خَشِيتُ نِفَارَهُ وَ أَنْ أَمْنَعَهُ عَنْ كَثِيرٍ مِمَّا يُرِيدُ فِعَالَهُ فَأَخْفَيْتُ نَفْسِي مَا اسْتَطَعْتُ فَدَنَا إِلَى الْمَوْضِعِ فَتَهَيَّأَ لِلصَّلَاهِ ثُمَّ وَثَبَ قَائِماً وَ هُوَ يَقُولُ يَا مَنْ أَحَازَ كُلَّ شَيْءٍ مَلَكُوتاً وَ قَهَرَ كُلَّ شَيْءٍ جَبَرُوتاً أَوْلِجْ قَلْبِي فَرَحَ الْإِقْبَالِ عَلَيْكَ وَ أَلْحِقْنِي بِمَيْدَانِ الْمُطِيعِينَ لَكَ قَالَ ثُمَّ دَخَلَ فِي الصَّلَاهِ فَلَمَّا أَنْ رَأَيْتُهُ قَدْ هَدَأَتْ أَعْضَاؤُهُ وَ سَكَنَتْ حَرَكَاتُهُ قُمْتُ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي تَهَيَّأَ لِلصَّلَاهِ فَإِذَا بِعَيْنٍ تُفِيضُ بِمَاءٍ أَبْيَضَ فَتَهَيَّأْتُ لِلصَّلَاهِ ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَهُ فَإِذَا أَنَا بِمِحْرَابٍ كَأَنَّهُ مُثِّلَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ فَرَأَيْتُهُ كُلَّمَا مَرَّ بِآيَهٍ فِيهَا ذِكْرُ الْوَعْدِ وَ الْوَعِيدِ يُرَدِّدُهَا بِأَشْجَانِ الْحَنِينِ فَلَمَّا أَنْ تَقَشَّعَ الظَّلَامُ وَثَبَ قَائِماً وَ هُوَ يَقُولُ- يَا مَنْ قَصَدَهُ الطَّالِبُونَ فَأَصَابُوهُ مُرْشِداً وَ أَمَّهُ الْخَائِفُونَ فَوَجَدُوهُ مُتَفَضِّلًا وَ لَجَأَ إِلَيْهِ الْعَابِدُونَ فَوَجَدُوهُ نَوَّالًا مَتَى رَاحَهُ مَنْ نَصَبَ لِغَيْرِكَ بَدَنَهُ وَ مَتَى فَرَحُ مَنْ قَصَدَ سِوَاكَ بِنِيَّتِهِ إِلَهِي قَدْ تَقَشَّعَ الظَّلَامُ وَ لَمْ أَقْضِ مِنْ خِدْمَتِكَ وَطَراً وَ لَا مِنْ حَاضِ [حِيَاضِ] مُنَاجَاتِكَ صَدَراً صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ افْعَلْ بِي أَوْلَى الْأَمْرَيْنِ بِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ فَخِفْتُ أَنْ يَفُوتَنِي شَخْصُهُ وَ أَنْ يَخْفَى عَلَيَّ أَثَرُهُ فَتَعَلَّقْتُ بِهِ فَقُلْتُ لَهُ بِالَّذِي أَسْقَطَ عَنْكَ مَلَالَ التَّعَبِ وَ مَنَحَكَ شِدَّهَ شَوْقِ لَذِيذِ الرُّعْبِ إِلَّا أَلْحَقْتَنِي مِنْكَ جَنَاحَ رَحْمَهٍ وَ كَنَفَ (۲) رِقَّهٍ فَإِنِّي ضَالٌّ وَ بُغْيَتِي

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۳.

۲- ۲. الكنف: محركه الجانب، الظل، يقال أنت في كنف اللّه أي في حرزه و رحمته.

كُلَّما صَنَعْتَ وَ مُنَایَ كُلَّ مَا نَطَقْتَ فَقَالَ لَوْ صَدَقَ تَوَكُّلُكَ مَا كُنْتَ ضَالًّا وَ لَكِنِ اتَّبِعْنِی وَ اقْفُ أَثَرِی فَلَمَّا أَنْ صَارَ بِجَنْبِ الشَّجَرَهِ أَخَذَ بِیَدِی فَخُیِّلَ إِلَیَّ أَنَّ الْأَرْضَ تُمَدُّ مِنْ تَحْتِ قَدَمِی فَلَمَّا انْفَجَرَ عَمُودُ الصُّبْحِ قَالَ لِی أَبْشِرْ فَهَذِهِ مَكَّهُ قَالَ فَسَمِعْتُ الضَّجَّهَ وَ رَأَیْتُ الْمَحَجَّهَ فَقُلْتُ بِالَّذِی تَرْجُوهُ یَوْمَ الْآزِفَهِ وَ یَوْمَ الْفَاقَهِ مَنْ أَنْتَ فَقَالَ لِی أَمَّا إِذْ أَقْسَمْتَ فَأَنَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ أَجْمَعِینَ (۱).

**[ترجمه]فتح الابواب: حماد بن حبیب عطار كوفی می گوید: ما به قصد حج خارج شدیم و شبانه از ناحیه زباله (محلی است در راه مكه) حركت كردیم. باد سیاه و تاریكی از مقابل ما وزید و من از قافله جدا شدم و در آن صحراها سرگردان شدم و به وادی بیابانی رسیدم. همین كه تاریكی شب جهان را فرا گرفت، به درختی بلند پناه بردم، در سیاهی شب جوانی را دیدم آمد كه لباسی سفید در تن داشت و از او بوی مشك می آمد. با خود گفتم: این دوستی از اولیای خداست. می ترسم حركتی كنم و او ناراحت شود و من مانع اعمالی شوم كه قصد انجام آن را دارد. هرقدر توانستم خود را مخفی كردم. به محل نمازش نزدیك و آماده نماز شد. ایستاد و شروع به این مناجات كرد:

ای كسی كه سلطنت هر چیزی در دست اوست و با جباریتش بر هر چیزی پیروز است. شادی اقبال به سمت خودت را دلم وارد كن و مرا وارد عرصه مطیعان خود بنما. آنگاه شروع به نماز كرد. همین كه اعضایش ساكن شد و از حركت باز ایستاد، به آنجایی كه آماده نماز شد رفتم؛ دیدم چشمه ای جاری است. از آن وضو گرفته و آماده نماز شدم و پشت سر آن جوان رفتم. دیدم محرابی آراسته است، مثل اینكه همان ساعت درست شده. دیدم هر وقت به آیه ای كه نوید یا تهدیدی داشت می رسید، آن را با یك ناله و سوزی تكرار می نمود. همین كه تاریكی برطرف شد، به پای خاست و می گفت: ای كسی كه گمراهان قصد او را نمودند و او را راهنما یافتند و خائفان قصد او را كردند و او را با تفضل یافتند و بندگان به او پناهنده شدند و او را بخشنده یافتند! كجا راحتی دید كسی كه خود را برای غیر تو به رنج انداخت و كسی كه جز تو را در نظر گرفت؟ خدایا تاریكی رفت! من هنوز توشه ای كه باید از خدمت تو نگرفته ام و از مناجات با تو سیر نشده ام! خدایا بر محمد و آلش درود فرست و با من از بین دو معامله چنان معامله كن كه شایسته مقام تو است. یا ارحم الراحمین. من ترسیدم او را نیابم و بالاخره نفهمم كیست، دست به دامن او انداخته و گفتم: تو را به حق آن كس كه این رنج و ناراحتی را بر تو گوارا نموده و لذت شب زنده داری را عنایت كرده، مرا بر بال رحمت و پناهگاه مهربانی خود پناه ده كه گمشده ام و خواسته ام هر كاریست كه تو بكنی و آرزویم هر چیزی است كه تو بگویی ! فرمود: اگر به راستی توكل داشتی گم نمی شدی؛ اكنون مرا تعقیب كن و از پی من بیا! همین كه به زیر درخت رسید، دست مرا گرفت. خیال كردم زمین زیر پایم كشیده می شود. صبحگاه كه سپیده دمید به من فرمود: مژده باد تو را كه اینجا مكه است! صدای داد و فریاد حاجیان را شنیدم و كعبه را دیدم و رو به آن جوان كرده و گفتم: تو را به حق آن كسی كه روز قیامت و فقر به او امیدواری، تو كه هستی؟ فرمود: اكنون كه قسم دادی، من علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب صلوات الله علیهم اجمعین هستم. - . فتح الابواب: ۲۴۵ -

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ حَمَّادِ بْنِ حَبِيبٍ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل کرده است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۷۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِي زُهْدِهِ عليه السلام حِلْيَةُ الْأَوْلِيَاءِ(۳)، وَ فَضَائِلُ الصَّحَابَهِ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِذَا فَرَغَ مِنْ وُضُوءِ الصَّلَاهِ وَ صَارَ بَيْنَ وُضُوئِهِ وَ صَلَاتِهِ أَخَذَتْهُ رِعْدَةٌ وَ نُفَضَةٌ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ وَيْحَكُمْ أَ تَدْرُونَ إِلَى مَنْ أَقُومُ وَ مَنْ أُرِيدُ أُنَاجِي وَ فِي كُتُبِنَا أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَوَضَّأَ اصْفَرَّ لَوْنُهُ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ أَ تَدْرُونَ مَنْ أَتَأَهَّبُ لِلْقِيَامِ بَيْنَ يَدَيْهِ.

طَاوُسٌ الْفَقِيهُ: رَأَيْتُ فِي الْحِجْرِ زَيْنَ الْعَابِدِينَ عليه السلام يُصَلِّي وَ يَدْعُو- عُبَيْدُكَ بِبَابِكَ أَسِيرُكَ بِفِنَائِكَ مِسْكِينُكَ بِفِنَائِكَ سَائِلُكَ بِفِنَائِكَ يَشْكُو إِلَيْكَ مَا لَا يَخْفَى عَلَيْكَ وَ فِي خَبَرٍ لَا تَرُدَّنِي عَنْ بَابِكَ.

وَ أَتَتْ فَاطِمَهُ بِنْتُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام إِلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَتْ لَهُ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنَّ لَنَا عَلَيْكُمْ حُقُوقاً وَ مِنْ حَقِّنَا عَلَيْكُمْ أَنْ إِذَا رَأَيْتُمْ أَحَدَنَا يُهْلِكُ نَفْسَهُ اجْتِهَاداً أَنْ تُذَكِّرُوهُ اللَّهَ وَ تَدْعُوهُ إِلَى الْبُقْيَا عَلَى نَفْسِهِ وَ هَذَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ بَقِيَّهُ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ قَدِ انْخَرَمَ أَنْفُهُ (۴)

وَ نَقِبَتْ جَبْهَتُهُ وَ رُكْبَتَاهُ وَ رَاحَتَاهُ أَذَابَ نَفْسَهُ فِي الْعِبَادَهِ فَأَتَى جَابِرٌ إِلَى بَابِهِ وَ اسْتَأْذَنَ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ وَجَدَهُ فِي

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۳.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۹.

۳- ۳. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۳۲.

۴- ۴. يقال: انخرم أنفه: اى انشقت و ترته، فهو أخرم، و فى النسخه: انخرم نفسه» و هو تصحيف.

مِحْرَابِهِ قَدْ أَنْضَتْهُ (۱) الْعِبَادَهُ فَنَهَضَ عَلِيٌّ فَسَأَلَهُ عَنْ حَالِهِ سُؤَالًا حفِيّاً ثُمَّ أَجْلَسَهُ بِجَنْبِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ جَابِرٌ يَقُولُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ إِنَّمَا خَلَقَ الْجَنَّهَ لَكُمْ وَ لِمَنْ أَحَبَّكُمْ وَ خَلَقَ النَّارَ لِمَنْ أَبْغَضَكُمْ وَ عَادَاكُمْ فَمَا هَذَا الْجَهْدُ الَّذِی كَلَّفْتَهُ نَفْسَکَ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ جَدِّی رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ فَلَمْ يَدَعِ الِاجْتِهَادَ لَهُ وَ تَعَبَّدَ بِأَبِی هُوَ وَ أُمِّی حَتَّى انْتَفَخَ السَّاقُ وَ وَرِمَ الْقَدَمُ وَ قِيلَ لَهُ أَ تَفْعَلُ هَذَا وَ قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَکَ- ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِکَ وَ ما تَأَخَّرَ قَالَ أَ فَلَا أَكُونُ عَبْداً شَكُوراً فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهِ جَابِرٌ وَ لَيْسَ يُغْنِی فِيهِ قَوْلٌ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ الْبُقْيَا عَلَى نَفْسِکَ فَإِنَّکَ مِنْ أُسْرَهٍ بِهِمْ يُسْتَدْفَعُ الْبَلَاءُ وَ بِهِمْ تُسْتَكْشَفُ اللَّأْوَاءُ وَ بِهِمْ تُسْتَمْسَکُ السَّمَاءُ فَقَالَ يَا جَابِرُ- لَا أَزَالُ عَلَى مِنْهَاجِ أَبَوَيَّ مُؤْتَسِياً بِهِمَا حَتَّى أَلْقَاهُمَا فَأَقْبَلَ جَابِرٌ عَلَى مَنْ حَضَرَ فَقَالَ لَهُمْ مَا رُئِیَ مِنْ أَوْلَادِ الْأَنْبِيَاءِ مِثْلُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ إِلَّا يُوسُفَ بْنَ يَعْقُوبَ وَ اللَّهِ لَذُرِّيَّهُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ أَفْضَلُ مِنْ ذُرِّيَّهِ يُوسُفَ (۲).

مِصْبَاحُ الْمُتَهَجِّدِ،: كَانَ لَهُ خَرِيطَهٌ فِيهَا تُرْبَهُ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ كَانَ لَا يَسْجُدُ إِلَّا عَلَى التُّرَابِ (۳).

تَهْذِيبُ الْأَحْكَامِ، الصَّادِقُ عليه السلام: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاهِ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ فَإِذَا سَجَدَ لَمْ يَرْفَعْ رَأْسَهُ حَتَّى يَرْفَضَّ عَرَقاً(۴).

الْبَاقِرُ عليه السلام: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يُصَلِّی فِی الْيَوْمِ وَ اللَّيْلَهِ أَلْفَ رَكْعَهٍ

ص: ۷۹

۱- ۱. الانضاء: الابلاء و رجل أنضته العباده أبلته و أهزلته.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۸۹.

۳- ۳. مصباح المتهجد ص ۵۱۱ و الموجود فيه غير ما فی الأصل و الذی فيه« و روی معاويه ابن عمّار قال كان لابی عبد اللّه عليه السلام خريطه ديباج صفراء فيها تربه أبی عبد اللّه عليه السلام فكان إذا حضرت الصلاه صبه علی سجادته و سجد عليه» و أين هذا ممّا نقله المجلسیّ- رحمه الله بتوسط المناقب عن مصباح المتهجد؟ ثم ان بين المناقب و بين مصباح المتهجد تفاوت فلاحظ.

۴- ۴. تهذيب الأحكام ج ۲ ص ۲۸۶ و أخرجه الكلينی فی الكافی ج ۳ ص ۳۰۰.

وَ كَانَتِ الرِّيحُ تُمِيلُهُ بِمَنْزِلَهِ السُّنْبُلَهِ وَ كَانَتْ لَهُ خَمْسُمِائَهِ نَخْلَهٍ فَكَانَ يُصَلِّی عِنْدَ كُلِّ نَخْلَهٍ رَكْعَتَيْنِ وَ كَانَ إِذَا قَامَ فِی صَلَاتِهِ غَشِيَ لَوْنَهُ لَوْنٌ آخَرُ وَ كَانَ قِيَامُهُ فِی صَلَاتِهِ قِيَامَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ بَيْنَ يَدَیِ الْمَلِكِ الْجَلِيلِ كَانَ أَعْضَاؤُهُ تَرْتَعِدُ مِنْ خَشْيَهِ اللَّهِ وَ كَانَ يُصَلِّی صَلَاهَ مُوَدِّعٍ يَرَی أَنَّهُ لَا يُصَلِّی بَعْدَهَا أَبَداً.

وَ رُوِیَ: أَنَّهُ كَانَ إِذَا قَامَ إِلَی الصَّلَاهِ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ أَصَابَتْهُ رِعْدَهٌ وَ حَالَ أَمْرُهُ فَرُبَّمَا سَأَلَهُ عَنْ حَالِهِ مَنْ لَا يَعْرِفُ أَمْرَهُ فِی ذَلِكَ فَيَقُولُ إِنِّی أُرِيدُ الْوُقُوفَ بَيْنَ يَدَیْ مَلِكٍ عَظِيمٍ- وَ كَانَ إِذَا وَقَفَ فِی الصَّلَاهِ لَمْ يَشْتَغِلْ بِغَيْرِهَا وَ لَمْ يَسْمَعْ شَيْئاً لِشُغْلِهِ بِالصَّلَاهِ- وَ سَقَطَ بَعْضُ وُلْدِهِ بَعْضَ اللَّيَالِی فَانْكَسَرَتْ يَدُهُ فَصَاحَ أَهْلُ الدَّارِ وَ أَتَاهُمُ الْجِيرَانُ وَ جِی ءَ بِالْمُجَبِّرِ فَجَبَّرَ الصَّبِیَّ وَ هُوَ يَصِيحُ مِنَ الْأَلَمِ وَ كُلُّ ذَلِكَ لَا يَسْمَعُهُ فَلَمَّا أَصْبَحَ رَأَی الصَّبِیَّ يَدَهُ مَرْبُوطَهً إِلَی عُنُقِهِ فَقَالَ مَا هَذَا فَأَخْبَرُوهُ- وَ وَقَعَ حَرِيقٌ فِی بَيْتٍ هُوَ فِيهِ سَاجِدٌ فَجَعَلُوا يَقُولُونَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ النَّارَ النَّارَ فَمَا رَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّی أُطْفِئَتْ فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ قُعُودِهِ مَا الَّذِی أَلْهَاكَ عَنْهَا قَالَ أَلْهَتْنِی عَنْهَا النَّارُ الْكُبْرَی.

الْأَصْمَعِیُّ: كُنْتُ أَطُوفُ حَوْلَ الْكَعْبَهِ لَيْلَهً فَإِذَا شَابٌّ ظَرِيفُ الشَّمَائِلِ وَ عَلَيْهِ ذُؤَابَتَانِ وَ هُوَ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَهِ وَ هُوَ يَقُولُ- نَامَتِ الْعُيُونُ وَ عَلَتِ النُّجُومُ وَ أَنْتَ الْمَلِكُ الْحَیُّ الْقَيُّومُ غَلَّقَتِ الْمُلُوكُ أَبْوَابَهَا وَ أَقَامَتْ عَلَيْهَا حُرَّاسَهَا وَ بَابُكَ مَفْتُوحٌ لِلسَّائِلِينَ جِئْتُكَ لِتَنْظُرَ إِلَیَّ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ثُمَّ أَنْشَأَ يَقُولُ:

يَا مَنْ يُجِيبُ دُعَا الْمُضْطَرِّ فِی الظُّلَمِ***يَا كَاشِفَ الضُّرِّ وَ الْبَلْوَی مَعَ السَّقَمِ

قَدْ نَامَ وَفْدُكَ حَوْلَ الْبَيْتِ قَاطِبَهً***وَ أَنْتَ وَحْدَكَ يَا قَيُّومُ لَمْ تَنَمْ

أَدْعُوكَ رَبِّ دُعَاءً قَدْ أَمَرْتَ بِهِ***فَارْحَمْ بُكَائِی بِحَقِّ الْبَيْتِ وَ الْحَرَمِ

إِنْ كَانَ عَفْوُكَ لَا يَرْجُوهُ ذُو سَرَفٍ***فَمَنْ يَجُودُ عَلَی الْعَاصِينَ بِالنِّعَمِ-(۱)

۱- ۱. هذه الأبيات أنشدها الامام زين العابدين عليه السلام و لم ينشئها. اذ أن البيت الأول و الثانی و الرابع منها عين ما ورد من شعر منازل الذی فلج نصفه و شل بسبب دعاء أبيه عليه عند البيت الحرام. و لما تضرع منازل الی أبيه بالعفو عنه و أقنعه باتيان البيت الحرام ليستغفر له و نفرت له الناقه فی الطريق و هلك، جاء منازل الی البيت مستغيثا و مستجيرا فكان من قوله فی جوف الليل: يا من يجيب دعا المضطر فی الحرم***يا كاشف الضر و البلوی مع السقم قد نام وفدك حول البيت و انتبهوا***يدعو و عينك يا قيوم لم تنم هب لی بجودك فضل العفو عن جرمی***يا من أشار إليه الخلق فی الحرم ان كان عفوك لا يلقاه ذو سرف***فمن يجود علی العاصين بالنعم فسمعه الإمام أمير المؤمنين عليه السلام و أغاثه و علمه الدعاء المعروف بدعاء(المشلول). و قد ذكر الحديث كله و الشعر و الدعاء العلّامه المجلسیّ- ره- فی المجلد التاسع من البحار ص ۵۶۲ طبع الكمبانیّ نقلا عن مهج الدعوات و يوجد فيه فی ص ۱۵۱ طبع ايران سنه ۱۳۲۳.

قَالَ فَاقْتَفَيْتُهُ فَإِذَا هُوَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام.

طَاوُسٌ الْفَقِيهُ: رَأَيْتُهُ يَطُوفُ مِنَ الْعِشَاءِ إِلَى سَحَرٍ وَ يَتَعَبَّدُ فَلَمَّا لَمْ يَرَ أَحَداً رَمَقَ السَّمَاءَ بِطَرْفِهِ وَ قَالَ إِلَهِی غَارَتْ نُجُومُ سَمَاوَاتِکَ وَ هَجَعَتْ عُيُونُ أَنَامِکَ وَ أَبْوَابُکَ مُفَتَّحَاتٌ لِلسَّائِلِينَ جِئْتُکَ لِتَغْفِرَ لِی وَ تَرْحَمَنِی وَ تُرِيَنِی وَجْهَ جَدِّی مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله فِی عَرَصَاتِ الْقِيَامَهِ ثُمَّ بَكَی وَ قَالَ وَ عِزَّتِکَ وَ جَلَالِکَ مَا أَرَدْتُ بِمَعْصِيَتِی مُخَالَفَتَکَ وَ مَا عَصَيْتُکَ إِذْ عَصَيْتُکَ وَ أَنَا بِکَ شَاکٌّ وَ لَا بِنَكَالِکَ جَاهِلٌ وَ لَا لِعُقُوبَتِکَ مُتَعَرِّضٌ وَ لَكِنْ سَوَّلَتْ لِی نَفْسِی وَ أَعَانَنِی عَلَى ذَلِکَ سَتْرُکَ الْمُرْخَى بِهِ عَلَيَّ فَالْآنَ مِنْ عَذَابِکَ مَنْ يَسْتَنْقِذُنِی وَ بِحَبْلِ مِنَ أَعْتَصِمُ إِنْ قَطَعْتَ حَبْلَکَ عَنِّی فَوَا سَوْأَتَاهْ غَداً مِنَ الْوُقُوفِ بَيْنَ يَدَيْکَ إِذَا قِيلَ لِلْمُخِفِّينَ جُوزُوا وَ لِلْمُثْقِلِينَ حُطُّوا أَ مَعَ الْمُخِفِّينَ أَجُوزُ أَمْ مَعَ الْمُثْقِلِينَ أَحُطُّ وَيْلِی كُلَّمَا طَالَ عُمُرِی كَثُرَتْ خَطَايَایَ وَ لَمْ أَتُبْ أَ مَا آنَ لِی أَنْ أَسْتَحِیَ مِنْ رَبِّی ثُمَّ بَكَی وَ أَنْشَأَ يَقُولُ:

أَ تُحْرِقُنِی بِالنَّارِ يَا غَايَهَ الْمُنَى***فَأَيْنَ رَجَائِی ثُمَّ أَيْنَ مَحَبَّتِی

أَتَيْتُ بِأَعْمَالٍ قِبَاحٍ زَرِيَّهٍ***وَ مَا فِی الْوَرَى خَلْقٌ جَنَى كَجِنَايَتِی

ثُمَّ بَكَی وَ قَالَ سُبْحَانَکَ تُعْصَی کَأَنَّکَ لَا تَرَی وَ تَحْلُمُ کَأَنَّکَ لَمْ تُعْصَ تَتَوَدَّدُ إِلَی خَلْقِکَ بِحُسْنِ الصَّنِیعِ کَأَنَّ بِکَ الْحَاجَهَ إِلَیْهِمْ وَ أَنْتَ یَا سَیِّدِی الْغَنِیُّ عَنْهُمْ ثُمَّ خَرَّ إِلَی الْأَرْضِ سَاجِداً قَالَ فَدَنَوْتُ مِنْهُ وَ شُلْتُ بِرَأْسِهِ وَ وَضَعْتُهُ عَلَی رُکْبَتِی وَ بَکَیْتُ حَتَّی جَرَتْ دُمُوعِی عَلَی خَدِّهِ فَاسْتَوَی جَالِساً وَ قَالَ مَنِ الَّذِی أَشْغَلَنِی عَنْ ذِکْرِ رَبِّی فَقُلْتُ أَنَا طَاوُسٌ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا هَذَا الْجَزَعُ وَ الْفَزَعُ وَ نَحْنُ یَلْزَمُنَا أَنْ نَفْعَلَ مِثْلَ هَذَا وَ نَحْنُ عَاصُونَ جَانُونَ أَبُوکَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ وَ أُمُّکَ فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءُ وَ جَدُّکَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ فَالْتَفَتَ إِلَیَّ وَ قَالَ هَیْهَاتَ هَیْهَاتَ یَا طَاوُسُ دَعْ عَنِّی حَدِیثَ أَبِی وَ أُمِّی وَ جَدِّی خَلَقَ اللَّهُ الْجَنَّهَ لِمَنْ أَطَاعَهُ وَ أَحْسَنَ وَ لَوْ کَانَ عَبْداً حَبَشِیّاً وَ خَلَقَ النَّارَ لِمَنْ عَصَاهُ وَ لَوْ کَانَ وَلَداً قُرَشِیّاً أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَهُ تَعَالَی فَإِذا نُفِخَ فِی الصُّورِ فَلا أَنْسابَ بَیْنَهُمْ یَوْمَئِذٍ وَ لا یَتَساءَلُونَ (۱) وَ اللَّهِ لَا یَنْفَعُکَ غَداً إِلَّا تَقْدِمَهٌ تُقَدِّمُهَا مِنْ عَمَلٍ صَالِحٍ (۲).

**[ترجمه]مناقب: هر وقت علی بن الحسین علیهما السلام از وضوی نماز فارغ می شد، رعشه ای مخصوص او را فرا می گرفت. عرض کردند: آقا، شما را چه می شود؟ می فرمود: وای بر شما! می دانید می خواهم در مقابل چه کسی بایستم و می خواهم با چه کسی راز و نیاز کنم؟

وقتی حضرت وضو می گرفت رنگش زرد می شد؛ از علت که می پرسیدند، می فرمود: می دانید مهیای قیام در مقابل چه کسی می شوم؟ - طاووس فقیه می گوید: زین العابدین علیه السلام را در حجر اسماعیل دیدم که نماز می خواند و چنین دعا می کرد: بنده حقیرت در خانه توست و اسیر تو در آستان توست، مسکین تو در آستان توست، سائل تو در آستان توست، و به تو از چیزی که بر تو مخفی نیست شکایت می کند. و در خبر دیگری دارد: مرا از درت مران.

- فاطمه دختر امیر المؤمنین علیه السلام چون ناراحتی حضرت زین العابدین علیه السلام را از شدت عبادت مشاهده کرد، پیش جابر بن عبد الله انصاری رفت و گفت: ای یار پیامبر صلی الله علیه و آله! ما بر شما حقوقی داریم؛ یکی از آنها این است که اگر دیدید یک نفر از ما خود را از پرستش و عبادت زیاد به کشتن می دهد، او را به خدا تذکر دهید و بخواهید جان خود را حفظ نماید. اینک علی بن الحسین علیهما السلام یادگار برادرم حسین علیه السلام، بینی اش از کثرت عبادت شکاف برداشته بود و از زیادی سجده، پیشانی و دو کف دست و زانوانش پینه بسته و خود را در عبادت ذوب نموده است! جابر به طرف خانه زین العابدین علیه السلام رهسپار شد و اذن ورود خواست و داخل شد. او حضرت را در محرابش دید که از عبادت زرد و ناتوان شده. امام علیه السلام از جای حرکت نموده و احوالپرسی شایانی با جابر کرده، او را پهلوی خود نشاند. جابر شروع به صحبت نموده و گفت: یا ابن رسول الله! مگر نمی دانی خداوند بهشت را برای شما و دوستانتان آفریده و جهنم را برای دشمنان و مخالفین شما؟ پس چرا این قدر خود را ناراحت می کنی؟ زین العابدین علیه السلام فرمود: ای یار پیامبر! مگر جدم رسول خدا صلی الله علیه و آله نمی دانست که گناهان متقدم و متأخرش آمرزیده شده است؟ اما کوشش در عبادت را رها نکرد. پدر و مادرم فدایش! تا جایی که پاهایش تا ساق ورم کرد. به ایشان عرض کردند: با اینکه خدا گناه گذشته و آینده ات را بخشیده، باز چنین عبادت می کنی؟ فرمود: آیا بنده شاکر خدا نباشم؟ وقتی جابر دید سخنش در آقا اثری ندارد و دست از جدیت (در عبادت) باز نمی دارد، عرض کرد: یا ابن رسول الله! پس جان خود را حفظ کن! تو از خانواده ای هستی که خداوند به واسطه آنها بلا را دفع می کند و رنج و ناراحتی را برطرف می نماید و از آسمان باران می فرستد. امام فرمود: جابر! من از روش پدر و جدم صلوات الله علیهما دست بر نمی دارم تا آن دو را ملاقات کنم. جابر به کسانی که حضور داشتند روی کرد و گفت: در میان اولاد انبیاء چون علی بن الحسین علیهما السلام دیده نشده است، مگر یوسف بن یعقوب علیهما السلام.

به خدا قسم، فرزندان علی بن الحسین علیهما السلام بهتر از فرزندان یوسف هستند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۹ -

- مصباح المتهجد: حضرت پارچه ای داشت که در آن تربت امام حسین علیه السلام بود و حضرت فقط بر تربت سجده می کرد. - . مصباح المتهجد: ۵۱۱ -

- تهذیب الاحکام: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر وقت علی بن الحسین علیهما السلام به نماز می ایستاد، رنگش تغییر می کرد، وقتی به سجده می رفت سر بر نمی داشت تا عرق می ریخت. - . تهذیب الاحکام ۲ : ۲۸۶ -

- حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در هر شبانه روز هزار رکعت نماز می خواند. باد چون خوشه گندم او را به این طرف و آن طرف مایل می کرد. پانصد درخت خرما داشت که کنار هر کدام دو رکعت نماز می خواند. وقتی به نماز می ایستاد رنگش چون بنده ذلیلی در مقابل فرمانروایی بزرگ تغییر می کرد. اعضای او از خشیت خدا به لرزه می افتاد و مانند شخص وداع کننده ای که آخرین نماز است، نماز می خواند.

روایت شده که وقتی به نماز می ایستاد، رنگش تغییر می کرد و می لرزید و دگرگون می شد. کسی که حال او را هنگام نماز درک نمی کرد، از ایشان علت را جویا می شد، می فرمود: من می خواهم در مقابل پادشاهی با عظمت بایستم. وقتی به نماز می ایستاد، هیچ چیز جز نماز او را به خود مشغول نمی کرد از شدت توجهی که به نماز داشت، و صدایی را نمی شنید.

یکی از فرزندانش از بلندی پرت شد و دستش شکست؛ فریاد اهل خانه بلند شد. همسایه ها آمدند و شکسته بند آوردند. بچه از درد فریاد می زد. حضرت زین العابدین علیه السلام هیچ کدام از اینها را متوجه نشد! فردا صبح دید دست بچه به گردنش بسته است. پرسید: چه شده؟ جریان را خدمتش عرض کردند.

در همان خانه ای که امام در سجده بود، آتش سوزی اتفاق افتاد. همه فریاد می زدند: یا ابن رسول الله! آتش، آتش. سر از سجده بر نداشت تا بالاخره آتش را خاموش کردند. بعد از فرونشستن آتش عرض کردند: آقا، چرا توجهی به آتش افروخته نداشتید؟ فرمود: آتش بزرگ (قیامت) مرا از یاد آن غافل نمود.

- اصمعی می گوید: شبی اطراف کعبه در طواف بودم. چشمم به جوانی خوش قد و قامت افتاد که گیسوانش از دو طرف آویزان بود. به پرده کعبه چنگ زده، عرضه می داشت: خدایا، چشمها به خواب رفت و ستارگان بالاـ آمدند؛ تو فرمانروای زنده و پایداری. پادشاهان درب قصرهای خود را بسته اند و نگهبانان را به نگهبانی گماشته اند، اما درب خانه تو برای هر که تقاضایی داشته باشد باز است. به تو پناه آورده ام تا نظر لطفی به من نمایی، یا ارحم الراحمین. سپس این اشعار را خواند:

ای کسی که دعای بیچاره را در تاریکی اجابت می کنی! ای کسی که ضر و بلوی را همراه با بیماری از بین می بری!

مهمانانت همگی اطراف خانه ات خوابیده اند و تو یگانه و ای پایدار! نخوابیدی.

پروردگارا، تو را به دعایی که به آن امر کردی می خوانم، به حق بیت و حرم، به دعای من رحم نما!

اگر گنهکاری امید به عفو تو نداشته باشد، چه کسی با نعمت ها بر نافرمانان جود و بخشش کند؟

اصمعی گفت: ایشان را دیدم و شناختم که زین العابدین علیه السلام است.

- طاوس فقیه (یمانی) می گوید: زین العابدین علیه السلام را دیدم که پس از نماز عشاء تا سحر مشغول طواف و عبادت بود. همین که دید خلوت شده و کسی نیست، چشم به آسمان دوخته و گفت: الهی، ستارگان آسمانت غروب کردند! چشم مردمان به خواب رفت، دربهای تو برای نیازمندان باز است. خدایا آمده ام که از من درگذری و مرا ببخشی و چهره جدم محمد صلی الله علیه و آله را در قیامت به من نشان دهی. در این موقع سیلاب اشک از دیده فرو ریخت و عرض کرد: خدایا! به عزت و جلالت قسم، با معصیت خود نمی خواستم با تو مخالفت کنم و نه در هنگام معصیت، شکی در وجود تو داشتم و نه جاهل به کیفرگیری سخت تو بودم و نه می خواستم خود را در معرض شکنجه تو قرار دهم، ولی نفس مرا واداشت و پرده پوشی تو نیز به آن کمک نمود. بارالها! اکنون چه کسی مرا از عذاب تو می رهاند و اگر دست مرا قطع کنی، به دامن که چنگ بزنم؟ ای وای! فردا وقتی به سبکباران اجازه دهند ولی سنگین باران را در جهنم اندازند، چگونه در مقابل تو بایستم؟. خدایا! فردا آیا با سبکباران خواهم بود یا با سنگین باران؟ ای وای بر من، هر چه عمرم طولانی می شود گناهم زیادتر می گردد و توبه نمی کنم. آیا وقت آن نرسیده که از خدایم خجالت بکشم؟ و سیلاب اشک از دیده فرو ریخته، این شعر را خواند:

ای نهایت آرزو! آیا مرا به آتش می سوزانی؟ پس امید من و محبت من به کجا رود؟

من کارهایی زشت و عتاب آور آوردم و در بین مردم کسی نیست که جنایتی چون جنایت من مرتکب شده باشد!

باز اشک ریخته و گفت: منزهی خدایا! معصیت می شوی و خیال می کنند که تو نمی بینی! و چون کسی که معصیتش را نکرده اند، حلم می ورزی. آن چنان با خلق مهربانی می کنی چون کسی که به آنها احتیاج دارد! با اینکه تو سرور من! از همه آنها بی نیازی. در این موقع به روی زمین به حالت سجده افتاد.

طاوس گفت، من نزدیک شدم و سرش را برداشته روی زانوانم گذاشتم و چنان گریه مرا فرا گرفت که اشکم بر روی صورت آن مولا می ریخت. از جای بلند شد و نشست، فرمود: چه کسی مرا از مناجات با پروردگارم باز داشت؟ عرض کردم من طاوسم یا ابن رسول الله! این ناله و فغان چیست؟ ما باید این طور زاری و اندوه داشته باشیم که گنهکار و جنایت کاریم. شما پدرت حسین بن علی و مادرت فاطمه زهرا و جدت پیغمبر اکرم صلوات الله علیهم اجمعین است. حضرت روز به من نموده و فرمود: هیهات هیهات! طاوس، اسم پدر و مادر و جدم را نبر! خدا بهشت را برای بنده مطیع و نیکوکار آفریده، گر چه غلامی سیاه باشد و جهنم را برای هر که معصیت کند آفریده، گرچه از اولاد قریش باشد. نشنیده ای خداوند می فرماید: «فَإِذا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلا أَنْسابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَ لا يَتَساءَلُونَ - . مؤمنون / ۱۰۱ - » ،{ پس آن گاه که در صور دمیده شود، [دیگر] آن روز میانشان نسبت خویشاوندی وجود ندارد، و از [حال] یکدیگر نمی پرسند.} به خدا سوگند فردا هیچ چیز برایت سودی نمی بخشد مگر عمل صالحی که قبلا فرستاده باشی. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۱ -

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السلام زریه بتقدیم المعجمه من قولهم زری علیه أی عابه و عاتبه و شلت بالشی ء بضم الشین أی رفعته.

**[ترجمه]کلمه زریّه از عبارت زری علیه یعنی آن را عیب دانست و عتابش کرد گرفته شده و عبارت شلت بالشیء به ضم شین، یعنی آن چیز را بلند کردم.

**[ترجمه]

«۷۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ كَفَاكَ مِنْ زُهْدِهِ الصَّحِيفَهُ الْكَامِلَهُ وَ النُّدَبُ الْمَرْوِيَّهُ عَنْهُ علیه السلام فَمِنْهَا مَا رَوَى الزُّهْرِيُّ: يَا نَفْسُ حَتَّامَ إِلَى الْحَيَاهِ سُكُونُكِ وَ إِلَى الدُّنْيَا وَ عِمَارَتِهَا رُكُونُكِ أَمَا اعْتَبَرْتِ بِمَنْ مَضَى مِنْ أَسْلَافِكِ وَ مَنْ وَارَتْهُ الْأَرْضُ مِنْ أُلَّافِكِ وَ مَنْ فُجِعْتِ بِهِ مِنْ إِخْوَانِكِ.

شِعْرٌ:

فَهُمْ فِي بُطُونِ الْأَرْضِ بَعْدَ ظُهُورِهَا**مَحَاسِنُهُمْ فِيهَا بَوَالٍ دَوَاثِرُ

خَلَتْ دُورُهُمْ مِنْهُمْ وَ أَقْوَتْ عِرَاصُهُمْ**وَ سَاقَتْهُمْ نَحْوَ الْمَنَايَا الْمَقَادِرُ

ص: ۸۲

۱- ۱. سوره المؤمنون الآیه: ۱۰۱.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۱.

وَ خَلَّوْا عَنِ الدُّنْيَا وَ مَا جَمَعُوا لَهَا***وَ ضَمَّتْهُمْ تَحْتَ التُّرَابِ الْحَفَائِرُ(۱).

وَ مِنْهَا مَا رَوَى الصَّادِقُ علیه السلام: حَتَّى مَتَى تَعِدُنِي الدُّنْيَا وَ تُخْلِفُ وَ آتَمِنُهَا فَتَخُونُ

۱- ۱. قال ابن كثير الشاميّ فی تاريخه البدايه و النهايه ج ۹ ص ۱۰۹: و روى الحافظ ابن عساكر من طريق محمّد بن عبد اللّه المقرى، حدّثنى سفيان بن عيينه عن الزهرى قال: سمعت علىّ بن الحسين سيد العابدين يحاسب نفسه و يناجى ربّه: يا نفس حتام الى الدنيا سكونك، و الى عمارتها ركونك، أ ما اعتبرت بمن مضى من أسلافك، و من وارته الأرض من آلافك؟ و من فجعت به من اخوانك، و نقل الى الثرى من أقرانك؟ فهم فی بطون الأرض بعد ظهورها***محاسنهم فيها بوال دواثر خلت دورهم منهم و أقوت عراصهم***و ساقتهم نحو المنايا المقادر و خلوا عن الدنيا و ما جمعوا لها***و ضمتهم تحت التراب الحفائر كم خرمت أيدى المنون، من قرون بعد قرون؟ و كم غيرت الأرض ببلائها، و غيبت فی ثرائها ممن عاشرت من صنوف و شيعتهم الى الارماس، ثمّ رجعت عنهم الى عمل أهل الافلاس: و أنت على الدنيا مكب منافس***لخطابها فيها حريص مكاثر على خطر تمسى و تصبح لاهيا***أ تدرى بما ذا لو عقلت تخاطر و ان امرأ يسعى لدنياه دائبا***و يذهل عن أخراه لا شك خاسر فحتام على الدنيا اقبالك؟ و بشهواتها اشتغالك؟ و قد و خطك القتير، و أتاك النذير و أنت عما يراد بك ساه، و بلذه يومك و غدك لاه، و قد رأيت انقلاب أهل الشهوات، و عاينت ما حل بهم من المصيبات: و فی ذكر هول الموت و القبر و البلى***عن اللهو و اللذات للمرء زاجر أبعد اقتراب الأربعين تربص***و شيب قذال منذر للكابر[للاكابر] ظ كأنّك معنى بما هو ضائر***لنفسك عمدا عن الرشد حائر انظر الى الأمم الماضيه، و الملوك الفانيه، كيف اختطفتهم عقبان الايام، و وافاهم الحمام، فانمحت من الدنيا آثارهم، و بقيت فيها أخبارهم، و أضحوا رمما فی التراب الى يوم الحشر و المآب: أمسوا رميما فی التراب و عطلت*** مجالسهم منهم و اخلت مقاصر و حلوا بدار لا تزاور بينهم***و أنى لسكان القبور التزاور فما أن ترى الا قبورا ثووا بها***مسطحه تسفى عليها الا عاصر كم من ذى منعه و سلطان، و جنود و اعوان، تمكن من دنياه، و نال ما تمناه، و بنى فيها القصور و الدساكر، و جمع فيها الأموال و الذخائر، و ملح السرارى و الحرائر: فما صرفت كف المنيه اذ أنت***مبادره تهوى إليه الذخائر و لا دفعت عنه الحصون التى بنى***و حف بها أنهارها و الدساكر و لا قارعت عنه المنيه حيله***و لا طمعت فی الذب عنه العساكر أتاه من اللّه ما لا يرد، و نزل به من قضائه ما لا يصد، فتعالى اللّه الملك الجبار المتكبر العزيز القهار، قاسم الجبارين، و مبيد المتكبرين، الذى ذل لعزه كل سلطان و أباد بقوته كل ديان: مليك عزيز لا يرد قضاؤه***حكيم عليم نافذ الامر قاهر عنى كل ذى عزّ لعزه وجهه***فكم من عزيز للمهيمن صاغر لقد خضعت و استسلمت و تضاءلت***لعزه ذى العرش الملوك الجبابر فالبدار البدار، و الحذار الحذار، من الدنيا و مكائدها، و ما نصبت لك من مصائدها و تحلت لك من زينتها، و أظهرت لك من بهجتها، و أبرزت لك من شهواتها، و أخفت عنك من قواتلها و هلكاتها: و فی دون ما عاينت من فجعاتها***الى دفعها داع و بالزهد آمر فجد و لا تغفل و كن متيقظا***فعما قليل يترك الدار عامر فشمر و لا تفتر فعمرك زائل***و أنت الى دار الإقامه صائر و لا تطلب الدنيا فان نعيمها***و ان نلت منها غبه لك ضائر فهل يحرص عليها لبيب؟ أو يسر بها أريب؟ و هو على ثقه من فنائها، و غير طامع فی بقائها. أم كيف تنام عينا من يخشى البيات؟ و تسكن نفس من توقع فی جميع أموره الممات: ألا لا و لكنا نغر نفوسنا***و تشغلنا اللذات عما نحاذر و كيف يلذ العيش من هو موقف***بموقف عدل

يوم تبلى السرائر كأنا نرى أن لا نشور و أننا***سدى ما لنا بعد الممات مصادر و ما عسى أن ينال صاحب الدنيا من لذتها؟ و يتمتع به من بهجتها، مع صنوف عجائبها و قوارع فجائعها، و كثره عذابه فى مصابها و طلبها، و ما يكابد من أسقامها و أوصابها و آلامها: أما قد نرى فى كل يوم و ليله***يروح علينا صرفها و يباكر تعاورنا آفاتها و همومها***و كم قد نرى يبقى لها المتعاور فلا هو مغبوط بدنياه آمن***و لا هو عن تطلابها النفس قاصر كم قد غرت الدنيا من مخلد إليها؟ و صرعت من مكب عليها، فلم تنعشه من عثرته و لم تنقذه من صرعته، و لم تشفه من ألمه، و لم تبره من سقمه، و لم تخلصه من وصمه. بل أوردته بعد عزّ و منعه***موارد سوء ما لهن مصادر فلما رأى أن لا نجاه و أنه***هو الموت لا ينجيه منه التحاذر تندم اذ لم تغن عنه ندامه***عليه و أبكته الذنوب الكبائر اذ بكى على ما سلف من خطاياه، و تحسر على ما خلف من دنياه، و استغفر حين لا ينفعه الاستغفار و لا ينجيه الاعتذار، عند هول المنيه، و نزول البليه: أحاطت به أحزانه و همومه***و أبلس لما أعجزته المقادر فليس له من كربه الموت فارج***و ليس له ممّا يحاذر ناصر و قد جشأت خوف المنيه نفسه***ترددها منه اللها و الحناجر هنالك خف عواده و أسلمه أهله و أولاده، و ارتفعت البريه بالعويل، و قد أيسوا من العليل فغمضوا بأيديهم عينيه، و مد عند خروج روحه رجليه، و تخلى عنه الصديق، و الصاحب الشفيق: فكم موجع يبكى عليه مفجع***و مستنجد صبرا و ما هو صابر و مسترجع داع له اللّه مخلصا*** يعدد منه كل ما هو ذاكر و كم شامت مستبشر بوفاته***و عما قليل للذى صار صائر فشقت جيوبها نساؤه، و لطمت خدودها إماؤه، و أعول لفقده جيرانه، و توجع لرزيته إخوانه، ثمّ أقبلوا على جهازه، و شمروا لا برازه، كأنّه لم يكن بينهم العزيز المفدى و لا الحبيب المبدى: و حل أحبّ القوم كان بقربه***يحث على تجهيزه و يبادر و شمر من قد أحضروه لغسله***و وجه لما فاض للقبر حافر و كفن فى ثوبين و اجتمعت له***مشيعه إخوانه و العشائر فلو رأيت الأصغر من أولاده، و قد غلب الحزن على فؤاده، و يخشى من الجزع عليه، و خضبت الدموع عينيه، و هو يندب أباه و يقول: يا ويلاه وا حرباه: لعاينت من قبح المنيه منظرا***يهال لمرآه و يرتاع ناظر أكابر أولاد يهيج اكتئابهم***اذا ما تناساه البنون الاصاغر و ربه نسوان عليه جوازع***مدا معهن فوق الخدود غوازر ثمّ اخرج من سعه قصره، الى ضيق قبره، فلما استقر فى اللحد و هيئ عليه اللبن احتوشته اعماله، و أحاطت به خطاياه، و ضاق ذرعا بما رآه، ثمّ حثوا بأيديهم عليه التراب و أكثروا البكاء عليه و الانتحاب، ثمّ وقفوا ساعه عليه، و آيسوا من النظر إليه، و تركوه رهنا بما كسب و طلب: فولوا عليه معولين و كلهم***لمثل الذى لاقى أخوه محاذر كشاء رتاع آمنين بدالها***بمديته بادى الذراعين حاسر فريعت و لم ترتع قليلا و أجفلت***فلما نأى عنها الذى هو جاذر عادت الى مرعاها. و نسيت ما فى اختها دهاها، أ فبأفعال الانعام اقتدينا؟ أم على عادتها جرينا؟ عد الى ذكر المنقول الى دار البلى، و اعتبر بموضعه تحت الثرى، المدفوع الى هول ما ترى: ثوى مفردا فى لحده و توزعت***مواريثه أولاده و الاصاهر و أحنوا على أمواله يقسمونها***فلا حامد منهم عليها و شاكر فيا عامر الدنيا و يا ساعيا لها***و يا آمنا من أن تدور الدوائر كيف أمنت هذه الحاله: و أنت صائر إليها لا محاله أم كيف ضيعت حياتك؟ و هى مطيتك الى مماتك، أم كيف تشبع من طعامك؟ و أنت منتظر حمامك، أم كيف تهنا بالشهوات؟ و هى مطيه الآفات: و لم تتزود للرحيل و قد دنا***و أنت على حال و شك مسافر فيا لهف نفسى كم اسوف توبتى***و عمرى فان و الردى لى ناظر و كل الذى أسلفت فى الصحف مثبت***يجازى عليه عادل الحكم قاهر فكم ترقع آخرتك بدنياك؟ و تركب غيك و هواك؟ أراك ضعيف اليقين، يا مؤثر الدنيا على الدين، أ بهذا أمرك الرحمن؟ أم على هذا نزل القرآن؟ أ ما تذكر ما أمامك من شده الحساب، و شر المآب؟ أ ما تذكر حال من جمع و ثمر و رفع البناء و زخرف و عمر؟ أ ما صار جمعهم بورا، و مساكنهم قبورا؟ تخرب ما يبقى و تعمر فانيا***فلا ذاك موفور و لا ذاك عامر و هل لك ان وافاك حتفك بغته***و لم تكتسب خيرا لدى اللّه عاذر أ ترضى بأن تفنى الحياه و تنقضى***و دينك منقوص و مالك وافر.

وَ أَسْتَنْصِحُهَا فَتَغُشُّ - لَا تُحدِثُ جَدِيدَةً إِلَّا تُخْلِقُ مِثْلَهَا وَ لَا تَجْمَعُ شَمْلًا إِلَّا بِتَفْرِيقِ بَيْنٍ حَتَّى كَأَنَّهَا غَيْرَى أَوْ مُحْتَجِبَهٌ تَغَارُ عَلَى أَلَّافٍ وَ تَحْسُدُ أَهْلَ النِّعَمِ. شِعْرٌ :

ص: ۸۴

فَقَدْ آذَنَتْنِی بِانْقِطَاعٍ وَ فُرْقَةٍ***وَ أَوْمَضَ لِی مِنْ كُلِّ أُفُقٍ بُرُوقُهَا.

وَ مِنْهَا مَا رَوَى سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ: أَيْنَ السَّلَفُ الْمَاضُونَ وَ الْأَهْلُ وَ الْأَقْرَبُونَ؟

ص: ۸۵

وَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الْمُرْسَلُونَ طَحَنَتْهُمْ وَ اللَّهُ الْمَنُونُ وَ تَوَالَتْ عَلَيْهِمُ السِّنُونَ وَ فَقَدَتْهُمُ الْعُيُونُ وَ إِنَّا إِلَيْهِمْ لَصَائِرُونَ وَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ.

ص: ۸۶

إِذَا كَانَ هَذَا نَهْجَ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا**فَإِنَّا عَلَى آثَارِهِمْ نَتَلَاحَقُ

فَكُنْ عَالِماً أَنْ سَوْفَ تُدْرِكُ مَنْ مَضَى**وَ لَوْ عَصَمَتْكَ الرَّاسِيَاتُ الشَّوَاهِقُ

فَمَا هَذِهِ دَارَ الْمُقَامَهِ فَاعْلَمَنْ**وَ لَوْ عُمِّرَ الْإِنْسَانُ مَا ذَرَّ شَارِقٌ (۱)

**[ترجمه]مناقب: از زهد و پارسایی زین العابدین علیه السلام، همان دعاها و زاری و ناله هائی که در صحیفه سجادیه از آن سرور نقل شده، کفایت می کند.

از آن جمله زهری نقل می کند که می فرماید: ای نفس، تا کی به دنیا پای بندی و دل به عمارت آن بسته ای؟ از گذشتگان عبرت نمی گیری و از دوستان و برادرانی که در دل خاک تیره پنهان شده اند و برادرانت که مصیبت زده شدند، پند نمی گیری؟ شعر:

آنان بعد از آنکه روی زمین بودند، اینک در دل زمین هستند و خوبی هایشان در خاک پوسید و کهنه گردید.

خانه هایشان از آنان خالی شد و حیاط های خانه از آنان تخلیه گردید و مقدرات، آنان را به سمت اجلهایشان سوق داد.

و از دنیا و آنچه برای آن جمع کردند گذشتند و حفره هاشان آنان را به زمین منضم کرد.

- از آن جمله از حضرت صادق علیه السلام نقل شده که زین العابدین علیه السلام می فرمود: تا چه وقت دنیا به من وعده خوش می دهد و مخالفت می کند؟ چقدر من به دنیا اعتماد می کنم و او با من خیانت می کند؟ چقدر من به او دل می بندم و او مرا می فریبد؟ هر چیز تازه ای را کهنه می کند و هیچ پراکنده ای را جمع نمی کند مگر اینکه بین آنها فاصله می اندازد، گویی هیچ کس را نمی تواند ببیند یا چون پیرزالی است که مبتلا به هووهای محبوب تر شده، پیوسته افسوس می خورد و بر نعمت داران رشک می برد. شعر:

به من اعلام جدایی و بریدن کرده و برای من از هر کرانه ای برق های جدایی را می تاباند.

- از آن جمله سفیان بن عیینه می گوید: حضرت می فرمود: کجا رفتند گذشتگان و بستگان و خویشاوندان؟ کجا رفتند انبیاء و مرسلین؟ پیکر آنها را آسیاب مرگ نرم کرد و سالها بر آنها گذشت و از دیده مردم دور شدند؛ ما نیز به سرنوشت آنها دچار خواهیم شد. ما برای خداییم و به سوی او بازگشت می کنیم. شعر:

در صورتی که پیشینیان به چنین سرنوشتی مبتلا شدند، ما نیز از پی آنها خواهیم رفت.

باید توجه داشته باشی که تو نیز به آنها می رسی گرچه در قله های کوه از تو نگهبانی شود!

اینجا محل توقف نیست. اگر به اندازه عمر خورشید بمانی، باز خواهی رفت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۲ -

**[ترجمه]

توضیح

الآلاف جمع الإلف بالکسر بمعنی الألیف و فجعه کمنعه أو جمعه و أقوت الـدار أی خلت و البین الفراق و الوصل ضد و المراد هنـا الثـانی و یمکن أن یقرأ بتشدیـد الیـاء بـأن یکـون صـفه و غیری فعلی من الغیره و المنـون الـدهر و المـوت و ذرت الشـمس بالتشدید طلعت و الشارق الشمس حین تشرق.

ص: ۸۷

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۲.

**[ترجمه]کلمه آلاف جمع إلف به کسر همزه و به معنای ألیف است یعنی انس گیرنده تر و فجعه بر وزن منع و جمع است؛ و عبارت اقوت الدار یعنی خانه خالی شد و کلمه بین به معنای فراق و وصل، از واژگان ضد است یعنی معنای متضاد دارد و مراد در اینجا معنای وصل است و ممکن است این کلمه به تشدید یاء خوانده شود و صفت باشد؛ و غیری بر وزن فعلی صفت است؛ و منون به معنای روزگار و مرگ است؛ و ذرت الشمس به تشدید راء به معنای طلوع کرد است و شارق به معنای خورشید است هنگامی که طلوع می کند.

**[ترجمه]

«۷۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ مِمَّا جَاءَ فِی صَدَقَتِهِ علیه السلام مَا رُوِیَ فِی الْحِلْیَهِ(۱)، وَ شَرَفِ النَّبِیِّ، وَ الْأَغَانِی (۲)، وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بِالْإِسْنَادِ عَنِ الثُّمَالِیِّ وَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام: أَنَّهُ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَحْمِلُ جِرَابَ الْخُبْزِ عَلَی ظَهْرِهِ بِاللَّیْلِ فَیَتَصَدَّقُ بِهِ. قَالَ أَبُو حَمْزَهَ الثُّمَالِیُّ وَ سُفْیَانُ الثَّوْرِیُّ کَانَ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ صَدَقَهَ السِّرِّ تُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ.

الْحِلْیَهُ(۳)، وَ الْأَغَانِی (۴)، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ: أَنَّهُ کَانَ نَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ یَعِیشُونَ- لَا یَدْرُونَ مِنْ أَیْنَ مَعَاشُهُمْ فَلَمَّا مَاتَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقَدُوا مَا کَانُوا یُؤْتَوْنَ بِهِ بِاللَّیْلِ.

وَ فِی رِوَایَهِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ مُعَمَّرٍ عَنْ شَیْبَهَ بْنِ نَعَامَهَ: أَنَّهُ کَانَ یَقُوتُ مِائَهَ أَهْلِ بَیْتٍ بِالْمَدِینَهِ وَ قِیلَ کَانَ فِی کُلِّ بَیْتٍ جَمَاعَهٌ مِنَ النَّاسِ.

الْحِلْیَهُ(۵)، قَالَ: إِنَّ عَائِشَهَ سَمِعَتْ أَهْلَ الْمَدِینَهِ یَقُولُونَ مَا فَقَدْنَا صَدَقَهَ السِّرِّ حَتَّی مَاتَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام.

وَ فِی رِوَایَهِ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ: أَنَّهُ کَانَ فِی الْمَدِینَهِ کَذَا وَ کَذَا بَیْتاً یَأْتِیهِمْ رِزْقُهُمْ وَ مَا یَحْتَاجُونَ إِلَیْهِ لَا یَدْرُونَ مِنْ أَیْنَ یَأْتِیهِمْ فَلَمَّا مَاتَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام فَقَدُوا ذَلِکَ فَصَرَخُوا صَرْخَهً وَاحِدَهً.

۱- ۱. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۳۵.
۲- ۲. الأغانی ج ۱۴ ص ۷۵.
۳- ۳. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۳۶.
۴- ۴. الأغانی ج ۱۴ ص ۷۵.
۵- ۵. حلیه الأولیاء ج ۴ ص ۱۳۶ و فیه سند الحدیث ینتهی الی محمّد بن زکریا قال سمعت ابن عائشه یقول قال ابی: سمعت أهل المدینه إلخ. و هو الصواب و من المعلوم سقوط لفظ(ابن) قبل عائشه و تصرف الناسخ باسقاط(قال أبی) من الحدیث فجعل القائل عائشه بینما یصرح التاریخ بوفاتها فی سنه ۵۷ من الهجره أیّام معاویه و ظاهر الحدیث أن زمان القول کان بعد وفاه علیّ بن الحسین فکیف یتفق ذلک، و فی تاریخ ابن کثیر الشامیّ ج ۹ ص ۱۱۴ ذکر الحدیث و فیه ان القائل هو ابن عائشه.

وَ فِي خَبَرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام: أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ فَيَحْمِلُ الْجِرَابَ عَلَى ظَهْرِهِ حَتَّى يَأْتِيَ بَاباً بَاباً فَيَقْرَعُهُ ثُمَّ يُنَاوِلُ مَنْ كَانَ يَخْرُجُ إِلَيْهِ وَ كَانَ يُغَطِّي وَجْهَهُ إِذَا نَاوَلَ فَقِيراً لِئَلَّا يَعْرِفَهُ الْخَبَرَ.

وَ فِي خَبَرٍ: أَنَّهُ كَانَ إِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ وَ هَدَأَتِ الْعُيُونُ قَامَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَجَمَعَ مَا يَبْقَى فِيهِ عَنْ قُوتِ أَهْلِهِ وَ جَعَلَهُ فِي جِرَابٍ وَ رَمَى بِهِ عَلَى عَاتِقِهِ وَ خَرَجَ إِلَى دُورِ الْفُقَرَاءِ وَ هُوَ مُتَلَثِّمٌ وَ يُفَرِّقُ عَلَيْهِمْ وَ كَثِيراً مَا كَانُوا قِيَاماً عَلَى أَبْوَابِهِمْ يَنْتَظِرُونَهُ فَإِذَا رَأَوْهُ تَبَاشَرُوا بِهِ وَ قَالُوا جَاءَ صَاحِبُ الْجِرَابِ.

الْحِلْيَةُ(١)، قَالَ الطَّائِيُّ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام كَانَ إِذَا نَاوَلَ الصَّدَقَةَ السَّائِلَ قَبَّلَهُ ثُمَّ نَاوَلَهُ.

شَرَفُ الْعَرُوسِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الدَّامَغَانِيِّ: أَنَّهُ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَتَصَدَّقُ بِالسُّكَّرِ وَ اللَّوْزِ فَسُئِلَ عَنْ ذَلِكَ فَقَرَأَ قَوْلَهُ تَعَالَى- لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ (٢) وَ كَانَ عليه السلام يُحِبُّهُ.

ص: ٨٩

١- ١. حليه الأولياء ج ٣ ص ١٣٧ و فيها(قبله) كما فى الأصل. و الظاهر تأنيث الضمير اما باعتبار الصدقه لما ورد من استحباب تقبيل الصدقه و استعادتها من يد السائل و تقبيلها و اعادتها له ثانيا كما فى حديث المعلى بن خنيس عن الصادق عليه السلام قال: ان اللّه لم يخلق شيئا الا- و له خازن يخزنه الا الصدقه، فان الرب يليها بنفسه، و كان أبى إذا تصدق بشى ء وضعه فى يد السائل ثمّ ارتجعه منه فقبله و شمه ثمّ رده فى يد السائل، و ذلك انها تقع فى يد اللّه قبل أن تقع فى يد السائل، فأحببت أن أقبلها اذ ولاها اللّه، الحديث،(الوسائل ج ۴ ص ٣٠٣) و اما تأنيثه باعتبار يد المتصدق لما ورد من استحباب تقبيل المتصدق يده كما روى ذلك ابن فهد الحلى فى عدّه الداعى ص ۴۴ من قول أمير المؤمنين عليه السلام اذا ناولتم السائل فليرد الذى يناوله يده الى فيه فيقبلها، فان اللّه عزّ و جلّ يأخذها قبل ان تقع فى يد السائل فانه عزّ و جلّ يأخذ الصدقات، و يحتمل أن يكون تذكير الضمير باعتبار(ما ناوله).

٢- ٢. سوره آل عمران الآيه: ٩٢.

الصَّادِقُ عليه السلام: إِنَّهُ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليه السلام يُعْجَبُ بِالْعِنَبِ فَدَخَلَ مِنْهُ إِلَى الْمَدِينَهِ شَيْ ءٌ حَسَنٌ فَاشْتَرَتْ مِنْهُ أُمُّ وَلَدِهِ شَيْئاً وَ أَتَتْهُ بِهِ عِنْدَ إِفْطَارِهِ فَأَعْجَبَهُ فَقَبْلَ أَنْ يَمُدَّ يَدَهُ وَقَفَ بِالْبَابِ سَائِلٌ فَقَالَ لَهَا احْمِلِيهِ إِلَيْهِ قَالَتْ يَا مَوْلَايَ بَعْضُهُ يَكْفِيهِ قَالَ لَا وَ اللَّهِ وَ أَرْسَلَهُ إِلَيْهِ كُلَّهُ فَاشْتَرَتْ لَهُ مِنْ غَدٍ وَ أَتَتْ بِهِ فَوَقَفَ السَّائِلُ فَفَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ فَأَرْسَلَتْ فَاشْتَرَتْ لَهُ وَ أَتَتْهُ بِهِ فِي اللَّيْلَهِ الثَّالِثَهِ وَ لَمْ يَأْتِ سَائِلٌ فَأَكَلَ وَ قَالَ مَا فَاتَنَا مِنْهُ شَيْ ءٌ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ (۱).

الْحِلْيَهُ(۲)،

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام: إِنَّ أَبَاهُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام قَاسَمَ اللَّهَ مَالَهُ مَرَّتَيْنِ.

الزُّهْرِيُّ: لَمَّا مَاتَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ عليه السلام فَغَسَّلُوهُ وُجِدَ عَلَى ظَهْرِهِ مَجْلٌ (۳)

فَبَلَغَنِي أَنَّهُ كَانَ يَسْتَقِي لِضَعَفَهِ جِيرَانِهِ بِاللَّيْلِ.

الْحِلْيَهُ(۴)، قَالَ عَمْرُو بْنُ ثَابِتٍ: لَمَّا مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ فَغَسَّلُوهُ جَعَلُوا يَنْظُرُونَ إِلَى آثَارِ سَوَادٍ فِي ظَهْرِهِ وَ قَالُوا مَا هَذَا فَقِيلَ كَانَ يَحْمِلُ جُرُبَ الدَّقِيقِ لَيْلًا عَلَى ظَهْرِهِ يُعْطِيهِ فُقَرَاءَ أَهْلِ الْمَدِينَهِ.

وَ فِي رِوَايَاتِ أَصْحَابِنَا: أَنَّهُ لَمَّا وُضِعَ عَلَى الْمُغْتَسَلِ نَظَرُوا إِلَى ظَهْرِهِ وَ عَلَيْهِ مِثْلُ رُكَبِ الْإِبِلِ مِمَّا كَانَ يَحْمِلُ عَلَى ظَهْرِهِ إِلَى مَنَازِلِ الْفُقَرَاءِ.

وَ كَانَ عليه السلام إِذَا انْقَضَى الشِّتَاءُ تَصَدَّقَ بِكِسْوَتِهِ وَ إِذَا انْقَضَى الصَّيْفُ تَصَدَّقَ بِكِسْوَتِهِ وَ كَانَ يَلْبَسُ مِنْ خَزِّ اللِّبَاسِ فَقِيلَ لَهُ تُعْطِيهَا مَنْ لَا يَعْرِفُ قِيمَتَهَا وَ لَا يَلِيقُ بِهِ لِبَاسُهَا فَلَوْ بِعْتَهَا فَتَصَدَّقْتَ بِثَمَنِهَا فَقَالَ إِنِّي أَكْرَهُ أَنْ أَبِيعَ ثَوْباً صَلَّيْتُ فِيهِ (۵).

۱- ۱. سبق الحديث عن المحاسن برقم ۵۵ من الباب نفسه بتفاوت.

۲- ۲. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۴۰ بزياده في آخره.

۳- ۳. المجل: بسكون الجيم من مجل كفرح و نصر، و مجلت يده إذا ثخن جلدها و ظهر فيها ما يشبه البثر من العمل بالاشياء الصلبه الخشنه(المجمع).

۴- ۴. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۳۶.

۵- ۵. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۴.

**[ترجمه]مناقب: در باره صدقه دادن زین العابدین علیه السلام، در کتاب حلیه - . حلیه الاولیاء ۳ : ۱۶۵ - و شرف النبی صلی الله علیه و آله و اغـانی - .اغانی ۱۴ : ۷۵ - از حضـرت باقر علیه السلام نقل شده که علی بن الحسین علیهما السلام انبانهای نان را بر پشت می گرفت و در دل شب صدقه می داد و می فرمود: صدقه پنهانی خشم خدا را فرو می نشاند.

محمـد بن اسـحاق می گویـد: گروهی در مـدینه زنـدگی می کردند که نمی دانسـتند که خوراک آنها را چه کسـی تامین می کند. پس از فوت علی بن الحسین علیهما السلام دیگر آن چیزی که شبانه برای آنها آورده می شد را از دست دادند.

شیبه بن نعامه می گوید: حضرت صد خانوار را در مدینه اداره می کرد که در هر خانه ای گروهی زندگی می کردند.

- حلیه الاولیاء: عایشه از اهل مـدینه شـنید که می گفتنـد: ما صـدقه پنهانی را از دست نـدادیم تا اینکه علی بن الحسـین علیهما السلام از دنیا رفت..

محمـد بن اسـحاق می گوید: در مدینه چندین خانواده زندگی می کردند که خوراک و تمام احتیاجات آنها می رسـید و نمی دانستند چه کسی آنها را تامین می کند. پس از فوت علی بن الحسین علیهما السلام دیگر کسی چیزی نیاورد. در این موقع بود که دسـته جمعی صـدا به ناله و فغان بلنـد کردنـد (زیرا فهمیدنـد آن کس که هیـچ شب غـذای آنها را فراموش نمی کرد، زین العابدین علیه السـلام بوده.) حضرت باقر علیه السلام فرمود: در دل شب از خانه بیرون می آمد و انبانها را به پشت می گرفت و یـک یـک به در خانه ها می رفت و در می زد، هر کس درب را باز می کرد به او می داد. صورت خود را می پوشانیـد تا فقیر او را نشناسد.

- در خبر دیگری است که پس از تـاریکی شب که دیـدگان به خواب می رفت از جـای حرکت می کرد و هر چه از خـانواده اش اضافه بود در انبانی گذاشته، به شانه می گرفت و به طرف خانه فقراء می رفت و در حالی که صورت خود را پوشانیده بود بین آنها تقسیم می کرد. بسیاری از اوقات آنها بر در خانه ایستاده، انتظار آمدن آن حضرت را داشتند. همین که می رسید می گفتند: صاحب انبان آمد.

طائیّ می گوید: وقتی علی بن الحسین علیهما السلام صدقه می داد، ابتدا سائل را می بوسید و بعد به او صدقه می داد.

شرف العروس می نویسـد: علی بن الحسـین علیهما السـلام شـکر و بادام صـدقه می داد. عرض کردند: چرا چنین صدقه ای می دهی؟ این آیه را قرائت می نمود «لَنْ تَنـالُوا الْبِرَّ حَتَّی تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ - . آل عمران / ۹۲ - » ، {هرگز به نیکوکاری نخواهید رسید تا از آنچه دوست دارید انفاق کنید.} امام علیه السلام خودش این دو چیز را دوست می داشت.

- حضـرت صـادق علیه السـلام فرمـود: علی بن الحسـین علیهمـا السـلام انگـور را دوست می داشت. مقـداری انگـور به مـدینه آوردنـد، یکی از کنیزان آن سـرور قـدری خریـد. هنگام افطار خدمت امام آورد. آن جناب خوشـش آمد. قبل از اینکه دست دراز کنـد گدایی رسـید. فرمود: تمام انگور را برای او ببر! عرض کرد: یک مقدار او را کافی است! فرمود: نه به خدا! و انگور را برای فقیر برد. فردا باز انگور خریـده، آورد. آن روز نیز گـدایی آمـد. همه را به گدا داد. باز برای امام خرید و در شب سوم برای آن جناب آورد، آن شب گـدایی نیامـد. امام انگور را میل نموده و فرمود: چیزی از آن از دست ما نرفت! سـتایش خدای

راست.

حضرت باقر علیه السلام فرمود: پدرش علی بن الحسین علیهما السلام دو مرتبه مالش را با خدا تقسیم نمود.

زهری گفت: پس از فوت علی بن الحسین علیهما السلام در پشت مبارکش اثر یک کار مداوم که پوست بدن را سخت می کند دیدند! معلوم شد که شبها برای همسایگان ضعیف و ناتوان خود آب کشی می کرده است!

عمرو بن ثابت گفت: پس از فوت علی بن الحسین علیهما السلام، در موقع غسل دیدند یک سیاهی بر پشت مبارک آن حضرت است! سؤال کردند: اثر چیست؟ گفتند: انبان آرد را شبها بر پشت می نهاد و به فقراء مدینه می داد.

در روایات شیعه دارد: وقتی حضرت را برای غسل روی سنگ قرار دادند، به شانه حضرت نگاه کردند و چیزی مثل زانوی شتر دیدند که در اثر چیزهایی که به منازل فقرا می برد به وجود آمده بود.

- پس از گذشت زمستان، حضرت لباس زمستانی خود را و بعد از گذشتن تابستان، لباس تابستانی اش را صدقه می داد. امام علیه السلام لباسهای خز می پوشید. عرض کردند: آقا این لباسها را به کسی می دهی که قدر و قیمتش را نمی داند؛ خوب است بفروشی و پول آن را صدقه بدهی! می فرمود: دوست ندارم لباسی را که با آن نماز گزارده ام بفروشم. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۴ -

**[ترجمه]

«۷۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب وَ مِمَّا جَاءَ فِی صَوْمِهِ وَ حَجِّهِ علیه السلام مُعَتِّبٌ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام شَدِیدَ الِاجْتِهَادِ فِی الْعِبَادَهِ نَهَارُهُ صَائِمٌ وَ لَیْلُهُ قَائِمٌ فَأَضَرَّ ذَلِکَ بِجِسْمِهِ فَقُلْتُ لَهُ یَا أَبَتِ كَمْ هَذَا الدُّءُوبُ فَقَالَ لَهُ أَتَحَبَّبُ إِلَی رَبِّی لَعَلَّهُ یُزْلِفُنِی وَ حَجَّ علیه السلام مَاشِیاً فَسَارَ فِی عِشْرِینَ یَوْماً مِنَ الْمَدِینَهِ إِلَی مَكَّهَ.

زُرَارَهُ بْنُ أَعْیَنَ: لَقَدْ حَجَّ عَلَی نَاقَهٍ عِشْرِینَ حَجَّهً فَمَا قَرَعَهَا بِسَوْطٍ.

رواه صاحب الحلیه(۱)

عن عمرو بن ثابت.

إِبْرَاهِیمُ الرَّافِعِیُّ قَالَ: الْتَاثَتْ عَلَیْهِ نَاقَتُهُ فَرَفَعَ الْقَضِیبَ وَ أَشَارَ إِلَیْهَا وَ قَالَ لَوْ لَا خَوْفُ الْقِصَاصِ لَفَعَلْتُ وَ فِی رِوَایَهٍ: آهِ مِنَ الْقِصَاصِ وَ رَدَّ یَدَهُ عَنْهَا.

وَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُبَارَکٍ: حَجَجْتُ بَعْضَ السِّنِینَ إِلَی مَكَّهَ فَبَیْنَمَا أَنَا سَائِرٌ فِی عَرْضِ الْحَاجِّ وَ إِذَا صَبِیٌّ سُبَاعِیٌّ أَوْ ثُمَانِیٌّ وَ هُوَ یَسِیرُ فِی نَاحِیَهٍ مِنَ الْحَاجِّ بِلَا زَادٍ وَ لَا رَاحِلَهٍ فَتَقَدَّمْتُ إِلَیْهِ وَ سَلَّمْتُ عَلَیْهِ وَ قُلْتُ لَهُ مَعَ مَنْ قَطَعْتَ الْبَرَّ قَالَ مَعَ الْبَارِّ فَكَبُرَ فِی عَیْنِی فَقُلْتُ یَا

وَلَدِی أَیْنَ زَادُکَ وَ رَاحِلَتُکَ فَقَالَ زَادِی تَقْوَایَ وَ رَاحِلَتِی رِجْلَایَ وَ قَصْدِی مَوْلَایَ فَعَظُمَ فِی نَفْسِی فَقُلْتُ یَا وَلَدِی مِمَّنْ تَکُونُ فَقَالَ مُطَّلِبِیٌّ فَقُلْتُ أَبِنْ لِی فَقَالَ هَاشِمِیٌّ فَقُلْتُ أَبِنْ لِی فَقَالَ عَلَوِیٌّ فَاطِمِیٌّ فَقُلْتُ یَا سَیِّدِی هَلْ قُلْتَ شَیْئاً مِنَ الشِّعْرِ فَقَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ أَنْشِدْنِی شَیْئاً مِنْ شِعْرِکَ فَأَنْشَدَ:

لَنَحْنُ عَلَی الْحَوْضِ رُوَّادُهُ***نَذُودُ وَ نَسْقِی وُرَّادَهُ

وَ مَا فَازَ مَنْ فَازَ إِلَّا بِنَا***وَ مَا خَابَ مَنْ حُبُّنَا زَادُهُ

وَ مَنْ سَرَّنَا نَالَ مِنَّا السُّرُورَ***وَ مَنْ سَاءَنَا سَاءَ مِیلَادُهُ

وَ مَنْ کَانَ غَاصِبَنَا حَقَّنَا***فَیَوْمُ الْقِیَامَهِ مِیعَادُهُ

ثُمَّ غَابَ عَنْ عَیْنِی إِلَی أَنْ أَتَیْتُ مَکَّهَ فَقَضَیْتُ حَجَّتِی وَ رَجَعْتُ فَأَتَیْتُ الْأَبْطَحَ فَإِذَا بِحَلْقَهٍ مُسْتَدِیرَهٍ فَاطَّلَعْتُ لِأَنْظُرَ مَنْ بِهَا فَإِذَا هُوَ صَاحِبِی فَسَأَلْتُ عَنْهُ فَقِیلَ

۱- ۱. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۳۲ و نص الحدیث فیه هکذا، قال: کان علیّ بن الحسین لا یضرب بعیره من المدینه الی مکّه.

هَذَا زَيْنُ الْعَابِدِينَ علیه السلام. وَ يُرْوَى لَهُ علیه السلام:

نَحْنُ بَنُو الْمُصْطَفَى ذَوُو غُصَصٍ***يَجْرَعُهَا فِي الْأَنَامِ كَاظِمُنَا

عَظِيمَةٌ فِي الْأَنَامِ مِحْنَتُنَا***أَوَّلُنَا مُبْتَلًى وَ آخِرُنَا

يَفْرَحُ هَذَا الْوَرَى بِعِيدِهِمْ***وَ نَحْنُ أَعْيَادُنَا مَآتِمُنَا

وَ النَّاسُ فِي الْأَمْنِ وَ السُّرُورِ وَ مَا***يَأْمَنُ طُولَ الزَّمَانِ خَائِفُنَا

وَ مَا خُصِصْنَا بِهِ مِنَ الشَّرَفِ***الطَّائِلِ بَيْنَ الْأَنَامِ آفَتُنَا

يَحْكُمُ فِينَا وَ الْحُكْمُ فِيهِ لَنَا***جَاحِدُنَا حَقَّنَا وَ غَاصِبُنَا(۱).

**[ترجمه]مناقب: در باره روزه و حج آن مولا، از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که امام زین العابدین علیه السلام خیلی عبادت می کرد: روزها روزه داشت و شبها به قیام به سر می برد و این کار به جسم او زیان رساند؛ عرض کردم: بابا چقدر این روش را ادامه می دهی؟ فرمود: اظهار علاقه به خدا می کنم شاید مرا ضیافت نماید! یک سفر حج را پیاده، در مدت بیست روز از مدینه به مکه رفت.

زراره می گوید: بر روی یک شتر، بیست مرتبه به مکه رفت و یک بار هم او را شلاق نزد.

رافعی می گوید: یک بار شترش سستی کرد! امام شلاق را بلند نموده و فرمود: اگر از قصاص نمی ترسیدم او را می زدم. در روایت دیگر دارد که فرمود: آه چقدر قصاص مشکل است، و شلاق را پایین آورد و به شتر نزد.

- عبد الله بن مبارک می گوید: سالی برای انجام حج به مکه رفتم؛ در بین راه پسرکی هفت یا هشت ساله را دیدم که در کنار حجاج می رفت. زاد و توشه و مرکب سواری هم نداشت. پیش رفته، سلام کردم و عرض کردم: با چه کسی این بیابانها را طی می کنی؟ فرمود: با خدای نیکو رفتار. جوابش به نظرم خیلی بزرگ آمد. گفتم خوراک و مال سواریت کو؟ فرمود: خوراک من تقوای من است و مرکبم دو پایم و هدفم مولایم. باز در نظرم بزرگ آمد، عرض کردم: پسرم، از کدام خانواده هستی؟ فرمود: از اولاد عبد المطلب. تقاضا کردم واضح تر بگوید، فرمود: از بنی هاشم. باز گفتم: آشکارتر بگو. فرمود: از اولاد فاطمه زهراء و علی علیهما السلام، عرض کردم: آقای من، هیچ شعر گفته ای؟ فرمود: آری. تقاضا کردم یکی از شعرهایش را برایم بخواند، این شعر را خواند:

ما ساقیان حوض کوثریم و تازه واردان را حمایت می کنیم و آب می دهیم .

و کسی که رستگار شد، تنها به مدد ما رستگار شد و کسی که ما را دوست داشت نومید نگشت.

و هر کس ما را خوشحال کرد، ما به او سرور دادیم و کسی که از ما بدش آمد ولادتش بد است.

و هر کس حق ما را غصب کرد، وعده گاه او روز قیامت است.

در این موقع از نظرم پنهان شـد و تا مکه او را ندیـدم. پس از انجام اعمال حـج، در بازگشت، در ابطح دیدم مردم اطراف یک نفر را گرفته اند؛ نگاه کردم، دیدم همان پسـرک است. پرسیدم کیست؟ گفتند: زین العابدین علیه السلام است. این شعر نیز از آن مولا روایت شده:

ما فرزندان پیغمبر، صاحبان اندوه هایی هستیم که فروخورنده ما بین مردم آن را جرعه جرعه فرو می برند.

رنج ما بین مردم بزرگ است و اول و آخر ما مبتلا هستند.

این مردم در اعیادشان شادند و ما اعیادمان ماتم و سوگ ماست.

و مردم در امنیت و شادی اند ولی خائفان ما از درازی ایام می ترسند.

و آن شرافت بلندی که بین مردم به ما اختصاص داده شد، آفت ماست.

منکر حق ما و غاصب حق ما در بین ما حکم می کنند و حکم در این زمینه حق ماست. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۴ -

**[ترجمه]

«۷۹»

ین، [کتاب حسـین بن سـعید] و النوادر الْجَوْهَرِیُّ عَنِ الْبَطَائِنِیِّ عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِی ضَرَبَ غُلَاماً لَهُ قَرْعَهً وَاحِدَهٍ بِسَوْطٍ وَ كَانَ بَعَثَهُ فِی حَاجَهٍ فَأَبْطَأَ عَلَیْهِ فَبَكَی الْغُلَامُ وَ قَالَ اللَّهَ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ تَبْعَثُنِی فِی حَاجَتِكَ ثُمَّ

تَضْـرِبُنِی فَبَكَی أَبِی وَ قَالَ یَا بُنَیَّ اذْهَبْ إِلَی قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَصَلِّ رَكْعَتَیْنِ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَـیْنِ خَطِیئَتَهُ یَوْمَ الدِّینِ ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَامِ اذْهَبْ فَأَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ قَالَ أَبُو بَصِـیرٍ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كَانَ الْعِتْقُ كَفَّارَهَ الضَّرْبِ فَسَـكَتَ (۲).

**[ترجمه]کتاب حسـین بن سـعید و نوادر: حضـرت باقر علیه السـلام فرمود: پدرم غلامش را با یک شلاق زد؛ علتش این بود که او را برای انجام کاری فرسـتاده بود و دیر کرده بود؛ غلام گریه کرده و گفت: خدا را در نظر بگیر ای علی بن الحسین! مرا از پی انجـام کـار خود می فرستی و آنگـاه می زنی. پـدرم اشک از دیـدگان فرو ریخته و به من گفت: پسـر جان! برو کنار قبر پیغمبر صـلی الله علیه و آله و دو رکعت نماز بخوان و بگو، خدایا در قیامت از خطای علی بن الحسین علیهما السلام بگذر. بعد رو به غلام نمـوده و فرمود: تو را در راه خـدا آزاد کردم. ابو بصـیر گفت! عرض کردم: فـدایت شوم، آزاد کردن کفـاره زدن است؟ حضرت سکوت کرد.

**[ترجمه]

«۸۰»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ عليه السلام: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام ضَرَبَ مَمْلُوكاً ثُمَّ دَخَلَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَأَخْرَجَ السَّوْطَ ثُمَّ تَجَرَّدَ لَهُ ثُمَّ قَالَ اجْلِدْ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ فَأَبَى عَلَيْهِ فَأَعْطَاهُ خَمْسِينَ دِينَاراً(۳).

**[ترجمه]كتاب حسين بن سعيد و نوادر: امام كاظم عليه السلام فرمود: على بن الحسين عليهما السلام غلامى را تنبيه كرد؛ سپس داخل خانه اش شد و تازيانه اش را آورد و جلوى آن غلام عريان شد و فرمود: على بن الحسين را تازيانه بزن! غلام ابا كرد. حضرت پنجاه دينار به او داد.

**[ترجمه]

«۸۱»

ين، [كتاب حسين بن سعيد] و النوادر النَّضْرُ عَنْ أَبِي سَيَّارٍ عَنْ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام: مَا عَرَضَ لِي قَطُّ أَمْرَانِ أَحَدُهُمَا لِلدُّنْيَا وَ الْآخَرُ لِلْآخِرَهِ فَآثَرْتُ الدُّنْيَا إِلَّا رَأَيْتُ مَا أَكْرَهُ قَبْلَ أَنْ أُمْسِيَ (۴).

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۴.

۲- ۲. كتاب الزهد للحسين بن سعيد الأهوازى باب ما جاء فى الملوك(مخطوط بمكتبتى الخاصّه).

۳- ۳. كتاب الزهد للحسين بن سعيد الأهوازى باب ما جاء فى الملوك(مخطوط بمكتبتى الخاصّه).

۴- ۴. نفس المصدر فى باب ما جاء فى الدنيا و من طلبها.

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و نوادر: علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: هر گاه دو کار برایم پیش آمد که یکی مربوط به دنیا و دیگری مربوط به آخرت بود، اگر کار دنیا را مقدم داشتم، قبل از اینکه شب شود، برایم پیش آمدی نامطلوب می شد.

**[ترجمه]

«۸۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب النَّسَوِیُّ فِی التَّارِیخِ: قَالَ نَافِعُ بْنُ جُبَیْرٍ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِنَّکَ تُجَالِسُ أَقْوَاماً دُوناً فَقَالَ لَهُ إِنِّی أُجَالِسُ مَنْ أَنْتَفِعُ بِمُجَالَسَتِهِ فِی دِینِی.

وَ قِیلَ لَهُ علیه السلام إِذَا سَافَرْتَ کَتَمْتَ نَفْسَکَ أَهْلَ الرِّفْقَهِ فَقَالَ أَکْرَهُ أَنْ آخُذَ بِرَسُولِ اللَّهِ مَا لَا أُعْطِی مِثْلَهُ (۱).

الْأَغَانِی (۲)، قَالَ نَافِعٌ قَالَ علیه السلام: مَا أَکَلْتُ بِقَرَابَتِی مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله شَیْئاً قَطُّ.

أَمَالِی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ النَّیْسَابُورِیِّ،: قِیلَ لَهُ إِنَّکَ أَبَرُّ النَّاسِ وَ لَا تَأْکُلُ مَعَ أُمِّکَ فِی قَصْعَهٍ وَ هِیَ تُرِیدُ ذَلِکَ فَقَالَ علیه السلام أَکْرَهُ أَنْ تَسْبِقَ یَدِی إِلَی مَا سَبَقَتْ إِلَیْهِ عَیْنُهَا فَأَکُونَ عَاقّاً لَهَا فَکَانَ بَعْدَ ذَلِکَ یُغَطِّی الْغَضَارَهَ بِطَبَقٍ وَ یُدْخِلُ یَدَهُ مِنْ تَحْتِ الطَّبَقِ وَ یَأْکُلُ.

وَ کَانَ علیه السلام یَمُرُّ عَلَی الْمَدَرَهِ فِی وَسَطِ الطَّرِیقِ فَیَنْزِلُ عَنْ دَابَّتِهِ حَتَّی یُنَحِّیَهَا بِیَدِهِ عَنِ الطَّرِیقِ (۳).

**[ترجمه]مناقب: نافع بن جبیر به علی بن الحسین علیهما السلام عرض کرد: شما با اشخاص پست می نشینی؟ فرمود: من با کسانی می نشینم که از نظر دینی از آنها بهره مند شوم.

- به حضرت عرض شد: چرا در مسافرت از معرفی خود ابا می کنی؟ فرمود: دوست ندارم از خویشاوندی با پیغمبر استفاده ای بکنم که خود آن استفاده را نرسانده ام.

حضرت سجاد علیه السلام فرمود: من به واسطه خویشاوندی خود با پیغمبر صلی الله علیه و آله چیزی نخورده ام!

- به حضرت عرض شد: تو نیکوکار ترین مردمی! ولی با مادرت در یک ظرف غذا نمی خوری با این که مادرت این کار را دوست دارد! فرمود: کراهت دارم که دستم به لقمه ای دراز شود که چشم او قبل از من به آن دوخته شده و با این کار عاق مادرم شوم! بعد از آن گِل داغ را روی طبق می نهاد و دست خود را زیر طبق می برد و می خورد. حضرت وقتی در وسط راه خشت و کلوخی می دید، از مرکبش پیاده می شد و با دست خود آن را از وسط راه بر می داشت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی الغضاره الطین اللازب الأخضر الحر کالغضار و النعمه و السعه و الخصب (۴).

أقول: المراد هنا إما الطعام أو ظرفه مجازا.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: غضاره گِل چسبناک سبز و داغ است؛ همچنین غضار همین معنا را می دهد و به معنای نعمت و فراخی و کثرت نعمت نیز هست.

**[ترجمه]

«۸۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب سُفْیَانُ بْنُ عُیَیْنَهَ قَالَ: مَا رُئِیَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَطُّ جَائِزاً بِیَدَیْهِ فَخِذَیْهِ وَ هُوَ یَمْشِی.

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْکَانَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ: أَنَّهُ کَانَ یَدْعُو خَدَمَهُ کُلَّ شَهْرٍ وَ یَقُولُ إِنِّی قَدْ کَبِرْتُ وَ لَا أَقْدِرُ عَلَی النِّسَاءِ فَمَنْ أَرَادَ مِنْکُنَّ التَّزْوِیجَ زَوَّجْتُهَا أَوِ الْبَیْعَ بِعْتُهَا أَوِ الْعِتْقَ أَعْتَقْتُهَا فَإِذَا قَالَتْ إِحْدَاهُنَّ لَا قَالَ اللَّهُمَّ اشْهَدْ حَتَّی یَقُولَ ثَلَاثاً وَ إِنْ سَکَتَتْ وَاحِدَهٌ مِنْهُنَّ قَالَ لِنِسَائِهِ سَلُوهَا مَا تُرِیدُ وَ عَمِلَ عَلَی مُرَادِهَا(۵).

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۰.
۲- ۲. الأغانی ج ۱۴ ص ۷۵ طبعه الساسی.
۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۰.
۴- ۴. القاموس ج ۲ ص ۱۰۲ الطبعه الثالثه.
۵- ۵. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۱.

**[ترجمه]مناقب: هر گز دیده نشد علی بن الحسین علیهما السلام در موقع راه رفتن دستش را از کنار رانهایش بگذارد.(کنایه از عدم تکبر است)

- عبد الله بن مسکان می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام در هر ماه یک مرتبه کنیزان خود را فرا می خواند و به آنها می فرمود: من پیر شده ام و قدرت بر انجام خواسته بانوان ندارم، هر کدام مایل به ازدواج هستید شما را عروس کنم، یا اگر میل به فروش دارید، شما را بفروشم. اگر مایلید آزاد کنم. اگر یکی می گفت: نه، سه مرتبه می فرمود: خدایا! تو شاهد باش. اگر یک نفر ساکت می ماند، به سایر بانوان می فرمود: از او بپرسید و طبق خواسته اش عمل می کرد. - . مناقب آل ابی طالب ۳: ۳۰۱ -

**[ترجمه]

«۸۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی کَرَمِهِ وَ صَبْرِهِ وَ بُکَائِهِ علیه السلام تَارِیخُ الطَّبَرِی (۱)، قَالَ الْوَاقِدِیُّ: کَانَ هِشَامُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ یُؤْذِی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فِی إِمَارَتِهِ فَلَمَّا عُزِلَ أَمَرَ بِهِ الْوَلِیدُ أَنْ یُوقَفَ لِلنَّاسِ فَقَالَ مَا أَخَافُ إِلَّا مِنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَمَرَّ بِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ قَدْ وَقَفَ عِنْدَ دَارِ مَرْوَانَ وَ کَانَ عَلِیٌّ قَدْ تَقَدَّمَ إِلَی خَاصَّتِهِ أَلَّا یَعْرِضَ لَهُ أَحَدٌ مِنْکُمْ بِکَلِمَةٍ فَلَمَّا مَرَّ نَادَاهُ هِشَامٌ اللَّهُ أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسَالاتِهِ.

وَ زَادَ ابْنُ فَیَّاضٍ فِی الرِّوَایَةِ فِی کِتَابِهِ: أَنَّ زَیْنَ الْعَابِدِینَ أَنْفَذَ إِلَیْهِ وَ قَالَ انْظُرْ إِلَی مَا أَعْجَزَکَ مِنْ مَالٍ تُؤْخَذُ بِهِ فَعِنْدَنَا مَا یَسَعُکَ فَطِبْ نَفْساً مِنَّا وَ مِنْ کُلِّ مَنْ یُطِیعُنَا فَنَادَی هِشَامٌ اللَّهُ أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسَالاتِهِ (۲).

کَافِی الْکُلَیْنِیِّ، وَ نُزْهَةِ الْأَبْصَارِ، عَنْ أَبِی مَهْدِیٍّ: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام مَرَّ عَلَی الْمَجْذُومِینَ وَ هُوَ رَاکِبُ حِمَارٍ وَ هُمْ یَتَغَدَّوْنَ فَدَعَوْهُ إِلَی الْغَدَاءِ فَقَالَ إِنِّی صَائِمٌ وَ لَوْ لَا أَنِّی صَائِمٌ لَفَعَلْتُ فَلَمَّا صَارَ إِلَی مَنْزِلِهِ أَمَرَ بِطَعَامٍ فَصُنِعَ وَ أَمَرَ أَنْ یَتَنَوَّقُوا فِیهِ ثُمَّ دَعَاهُمْ فَتَغَدَّوْا عِنْدَهُ وَ تَغَدَّی مَعَهُمْ (۳)

وَ فِی رِوَایَةٍ أَنَّهُ علیه السلام تَنَزَّهَ عَنْ ذَلِکَ لِأَنَّهُ کَانَ کَسْراً مِنَ الصَّدَقَةِ لِکَوْنِهِ حَرَاماً عَلَیْهِ.

الْکَافِی، عِیسَی بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: احْتُضِرَ عَبْدُ اللَّهِ فَاجْتَمَعَ غُرَمَاؤُهُ فَطَالَبُوهُ بِدَیْنٍ لَهُمْ فَقَالَ لَا مَالَ عِنْدِی أُعْطِیکُمْ وَ لَکِنِ ارْضَوْا بِمَنْ شِئْتُمْ مِنِ ابْنَیْ عَمِّی- عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ فَقَالَ الْغُرَمَاءُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ مَلِیٌّ مَطُولٌ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ رَجُلٌ لَا مَالَ لَهُ صَدُوقٌ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَیْنَا فَأَرْسَلَ إِلَیْهِ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ فَقَالَ علیه السلام أَضْمَنُ لَکُمُ الْمَالَ إِلَی غَلَّةٍ وَ لَمْ تَکُنْ لَهُ غَلَّةٌ قَالَ فَقَالَ الْقَوْمُ قَدْ رَضِینَا وَ ضَمِنَهُ فَلَمَّا أَتَتِ الْغَلَّةُ أَتَاحَ اللَّهُ لَهُ الْمَالَ فَأَوْفَاهُ (۴).

۱- ۱. تاریخ الطبریّ ج ۸ ص ۶۱ طبعه الحسینیه بتفاوت مع ذکر السند.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۱.

۳- ۳. الکافی ج ۲ ص ۱۲۳.

۴- ۴. الکافی ج ۵ ص ۹۷ بتفاوت، و أخرجه ابن شهرآشوب فی المناقب ج ۳ ص ۳۰۱.

الْحِلْيَهُ(۱)، قَالَ سَعِيدُ بْنُ مَرْجَانَهَ: عَمِدَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِلَى عَبْدٍ لَهُ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ أَعْطَاهُ بِهِ عَشَرَهَ آلَافِ دِرْهَمٍ أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ فَأَعْتَقَهُ وَ خَرَجَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ وَ عَلَيْهِ مِطْرَفُ خَزٍّ فَتَعَرَّضَ لَهُ سَائِلٌ فَتَعَلَّقَ بِالْمِطْرَفِ فَمَضَى وَ تَرَكَهُ.

وَ مِمَّا جَاءَ فِي صَبْرِهِ عليه السلام الْحِلْيَهُ(۲)،Sقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ: سَمِعَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَاعِيَهً فِي بَيْتِهِ وَ عِنْدَهُ جَمَاعَهٌ فَنَهَضَ إِلَى مَنْزِلِهِ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَجْلِسِهِ فَقِيلَ لَهُ أَ مِنْ حَدَثٍ كَانَتِ الْوَاعِيَهُ قَالَ نَعَمْ فَعَزَّوْهُ وَ تَعَجَّبُوا مِنْ صَبْرِهِ فَقَالَ إِنَّا أَهْلُ بَيْتٍ نُطِيعُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِيمَا نُحِبُّ وَ نَحْمَدُهُ فِيمَا نَكْرَهُ.

وَ فِيهَا قَالَ الْعُتْبِيُّ: قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ كَانَ مِنْ أَفْضَلِ بَنِي هَاشِمٍ لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ اصْبِرْ عَلَى النَّوَائِبِ وَ لَا تَتَعَرَّضْ لِلْحُقُوقِ وَ لَا تُجِبْ أَخَاكَ إِلَى الْأَمْرِ الَّذِي مَضَرَّتُهُ عَلَيْكَ أَكْثَرُ مِنْ مَنْفَعَتِهِ لَهُ (۳).

مَحَاسِنُ الْبَرْقِيِ (۴): بَلَغَ عَبْدَ الْمَلِكِ أَنَّ سَيْفَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عِنْدَهُ فَبَعَثَ يَسْتَوْهِبُهُ مِنْهُ وَ يَسْأَلُهُ الْحَاجَهَ فَأَبَى عَلَيْهِ فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَبْدُ الْمَلِكِ يُهَدِّدُهُ وَ أَنَّهُ يَقْطَعُ رِزْقَهُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ فَأَجَابَهُ عليه السلام أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ ضَمِنَ لِلْمُتَّقِينَ الْمَخْرَجَ مِنْ حَيْثُ يَكْرَهُونَ وَ الرِّزْقَ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ وَ قَالَ جَلَّ ذِكْرُهُ إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ(۵) فَانْظُرْ أَيُّنَا أَوْلَى بِهَذِهِ الْآيَهِ.

فِي حِلْمِهِ وَ تَوَاضُعِهِ: شَتَمَ بَعْضُهُمْ زَيْنَ الْعَابِدِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقَصَدَهُ غِلْمَانُهُ فَقَالَ دَعُوهُ فَإِنَّ مَا خَفِيَ مِنَّا أَكْثَرُ مِمَّا قَالُوا ثُمَّ قَالَ لَهُ أَ لَكَ حَاجَهٌ يَا رَجُلُ فَخَجِلَ الرَّجُلُ فَأَعْطَاهُ ثَوْبَهُ وَ أَمَرَ لَهُ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ فَانْصَرَفَ الرَّجُلُ صَارِخاً يَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّكَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ (۶).

۱- ۱. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۳۶.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۳ ص ۱۳۸.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۳ ص ۱۳۸.

۴- ۴. لم نعثر عليه عاجلا في المحاسن و قد أخرجه ابن شهرآشوب في المناقب ج ۳ ص ۳۰۲ بتفاوت يسير.

۵- ۵. سوره الحجّ الآيه: ۳۸.

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

وَ نَالَ مِنْهُ الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَلَمْ یُکَلِّمْهُ ثُمَّ أَتَی مَنْزِلَهُ وَ صَرَخَ بِهِ فَخَرَجَ الْحَسَنُ مُتَوَثِّباً لِلشَّرِّ فَقَالَ لِلْحَسَنِ یَا أَخِی إِنْ کُنْتَ قُلْتَ مَا فِیَّ فَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْهُ وَ إِنْ کُنْتَ قُلْتَ مَا لَیْسَ فِیَّ یَغْفِرُ اللَّهُ لَکَ فَقَبَّلَ الْحَسَنُ بَیْنَ عَیْنَیْهِ وَ قَالَ بَلْ قُلْتُ مَا لَیْسَ فِیکَ وَ أَنَا أَحَقُّ بِهِ (۱).

وَ شَتَمَهُ آخَرُ فَقَالَ یَا فَتَی إِنَّ بَیْنَ أَیْدِینَا عَقَبَةً کَئُوداً فَإِنْ جُزْتُ مِنْهَا فَلَا أُبَالِی بِمَا تَقُولُ وَ إِنْ أَتَحَیَّرْ فِیهَا فَأَنَا شَرٌّ مِمَّا تَقُولُ (۲).

ابْنُ جعدیه [جُعْدُبَهَ] قَالَ: سَبَّهُ علیه السلام رَجُلٌ فَسَکَتَ عَنْهُ فَقَالَ إِیَّاکَ أَعْنِی فَقَالَ علیه السلام وَ عَنْکَ أُغْضِی (۳)

وَ کَسَرَتْ جَارِیَةٌ لَهُ قَصْعَةً فِیهَا طَعَامٌ فَاصْفَرَّ وَجْهُهَا فَقَالَ لَهَا اذْهَبِی فَأَنْتِ حُرَّةٌ لِوَجْهِ اللَّهِ (۴).

وَ قِیلَ: إِنَّ مَوْلًی لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَتَوَلَّی عِمَارَهَ ضَیْعَهٍ لَهُ فَجَاءَ لِیَطَّلِعَهَا فَأَصَابَ فِیهَا فَسَاداً وَ تَضْیِیعاً کَثِیراً غَاضَهُ مِنْ ذَلِکَ مَا رَآهُ وَ غَمَّهُ فَقَرَعَ الْمَوْلَی بِسَوْطٍ کَانَ فِی یَدِهِ وَ نَدِمَ عَلَی ذَلِکَ فَلَمَّا انْصَرَفَ إِلَی مَنْزِلِهِ أَرْسَلَ فِی طَلَبِ الْمَوْلَی فَأَتَاهُ فَوَجَدَهُ عَارِیاً وَ السَّوْطُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَظَنَّ أَنَّهُ یُرِیدُ عُقُوبَتَهُ فَاشْتَدَّ خَوْفُهُ فَأَخَذَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ السَّوْطَ وَ مَدَّ یَدَهُ إِلَیْهِ وَ قَالَ یَا هَذَا قَدْ کَانَ مِنِّی إِلَیْکَ مَا لَمْ یَتَقَدَّمْ مِنِّی مِثْلُهُ وَ کَانَتْ هَفْوَهً وَ زَلَّهً فَدُونَکَ السَّوْطَ وَ اقْتَصَّ مِنِّی فَقَالَ الْمَوْلَی یَا مَوْلَایَ وَ اللَّهِ إِنْ ظَنَنْتُ إِلَّا أَنَّکَ تُرِیدُ عُقُوبَتِی وَ أَنَا مُسْتَحِقٌّ لِلْعُقُوبَهِ فَکَیْفَ أَقْتَصُّ مِنْکَ قَالَ وَیْحَکَ اقْتَصَّ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْتَ فِی حِلٍّ وَ سَعَهٍ فَکَرَّرَ ذَلِکَ عَلَیْهِ مِرَاراً وَ الْمَوْلَی کُلَّ ذَلِکَ یَتَعَاظَمُ قَوْلَهُ وَ یُجَلِّلُهُ فَلَمَّا لَمْ یَرَهُ یَقْتَصُّ قَالَ لَهُ أَمَّا إِذَا أَبَیْتَ فَالضَّیْعَهُ صَدَقَهٌ عَلَیْکَ وَ أَعْطَاهُ إِیَّاهَا وَ انْتَهَی علیه السلام إِلَی قَوْمٍ یَغْتَابُونَهُ فَوَقَفَ عَلَیْهِمْ فَقَالَ لَهُمْ إِنْ کُنْتُمْ صَادِقِینَ فَغَفَرَ اللَّهُ لِی وَ إِنْ کُنْتُمْ کَاذِبِینَ فَغَفَرَ اللَّهُ لَکُمْ (۵).

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۶.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۳ ص ۱۹۷ بتفاوت یسیر.

**[ترجمه]مناقب: درباره کرم و صبر و گریه آن حضرت نقل شده که هشام بن اسماعیل در ایام امارت خود، علی بن الحسین علیهما السلام را می آزرد. وقتی عزل شد، ولید دستور داد که روبروی مردم بایستد. وی به مردم گفت: من فقط از علی بن الحسین می ترسم!! او نزدیک خانه مروان ایستاد و امام سجاد علیه السلام قبلا به خواص خود امر کرده بود که احدی به کلمه ای متعرض او نشود. وقتی حضرت عبور کرد، هشام فریاد زد: خدا بهتر می داند رسالت خود را کجا قرار دهد! - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۱ -

راوی دیگری، در دنباله این حدیث این اضافه را نقل می کند: زین العابدین علیه السلام به دنبال هشام فرستاد و گفت: مالی که نداری و از تو گرفته شده، نزد ما آن قدر مال هست که تو را کفایت کند و از جانب ما و هر کس که مطیع ماست خاطر جمع باش! هشام فریاد زد: خدا بهتر می داند رسالت خود را کجا قرار دهد!

- ابی مهدی می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام سوار بر الاغ بر عده ای جذامی که مشغول ناهار خوردن بودند عبور می کرد. آنان حضرت را به غذا دعوت کردند! حضرت فرمود: من روزه دارم و اگر روزه دار نبودم دعوتتان را اجابت می کردم. وقتی به منزلش رسید، امر کرد غذایی مهیا کنند و سفره بیارایند و آنان را دعوت کرد و با آنان غذا میل نمود. - . کافی ۲ : ۱۲۳ -

در روایت دیگر دارد، علت ردّ دعوت جذامیان این بود که این اطعام نوعی صدقه محسوب می شد زیرا صدقه گرفتن بر حضرت حرام بود.

- علی بن عبد الله می گوید: وقتی عبد الله به حال احتضار رسید، طلبکاران جمع شده، از او طلب خود را مطالبه می کردند. گفت: چیزی ندارم که بدهم ولی هر کدام از دو پسر عمویم را که انتخاب کنید ضامن می کنم: علی بن الحسین علیهما السلام و عبد الله بن جعفر را. طلبکاران گفتند: عبد الله بن جعفر سر می دواند اما علی بن الحسین با اینکه مالی ندارد راستگو است، همان آقا را انتخاب می کنیم. خدمت زین العابدین علیه السلام فرستاد و جریان را عرض کرد و فرمود: من تا هنگام برداشت غله مهلت می خواهم. با اینکه غله ای نداشت، طلبکاران راضی شدند. هنگام برداشت غله خداوند وسائل را جور کرد و قرض او را پرداخت. - . کافی ۵ : ۹۷ -

- سعید بن مرجانه می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام قصد کرد بنده ای را که عبدالله بن جعفر ده هزار درهم یا هزار دینار در قبال او می داد آزاد کند و کرد.

- زین العابدین علیه السلام با عبایی از خزّ بیرون آمد و گدایی متعرض ایشان شد و به آن آویخت. حضرت گذشت و عبا را برایش وا نهاد.

آنچه در باره صبر زین العابدین علیه السلام آمده است.

- ابراهیم بن سعد می گوید: حضرت زین العابدین علیه السلام صدای شیون را از خانه اش شنید. گروهی از اصحاب خدمت ایشان بودند. از جای حرکت کرد و داخل منزل شد و سپس بازگشت و در جای خود نشست. عرض کردند: این شیون به

واسطه پیش آمدی بود؟ فرمود: آری! ایشان را تعزیت و تسلیت گفتند و از صبرش تعجب نمودند. فرمود: ما خانواده ای هستیم که در مورد چیزهایی که دوست داریم مطیع خدا هستیم و در باره آنچه دوست نداشته باشیم او را ستایش می کنیم .

– علی بن الحسین علیهما السلام که از افضل بنی هاشم بود به فرزندش فرمود: پسرک من! بر پیش آمدهای ناگوار صبر کن و متعرض حقوق مردم مشو و درخواست برادر دینی ات را در مورد چیزی که ضررش برای تو بیشتر از منفعتی است که عاید او می شود مپذیر. – . مناقب آل ابی طالب ۴ : ۱۶۵ –

محاسن برقی می نویسد: عبد الملک شنید که شمشیر پیغمبر صلی الله علیه و آله در نزد زین العابدین علیه السلام است. پیغام فرستاد که به او ببخشد و گفت که به آن احتیاج دارم. امام امتناع ورزید. عبد الملک نامه ای تهدید آمیز نوشت که حقوقش را از بیت المال حذف خواهد کرد. حضرت در جواب او نوشت: خداوند برای پرهیزگاران ضمانت کرده که آنها را از جایی که دوست ندارند نجات دهد و از محلی که گمان نمی برند روزی بخشد. خدای جل ذکره فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ لا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ – . حج / ۳۸ – » ،{ خدا هیچ خیانتکار ناسپاسی را دوست ندارد.} ببین کدام یک از من و تو شایسته این آیه هستیم.

– در بردباری و تواضعش نقل شده، شخصی او را ناسزا گفت. غلامان تصمیم کیفر او را گرفتند؛ فرمود: او را واگذارید. آنچه از صفات ما مخفی است، بیشتر است از آنچه گفته اند؛ حضرت به آن مرد فرمود: احتیاجی داری؟ آن مرد خجالت کشید! لباس خویش را به او داد و دستور داد هزار درهم به او بدهند. آن مرد در بازگشت فریاد می زد: شهادت می دهم تو پسر پیغمبری. – . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۶ –

– حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب علیهما السلام از حضرت چیزی گرفت ولی با ایشان سخن نگفت! سپس به منزلش آمد و فریاد زد. حسن با آمادگی برای شر به پا کردن از منزلش بیرون آمد؛ حضرت به حسن فرمود: ای برادر! اگر چیزی گفتی که در من است، من از خدا درباره آن استغفار می کنم و اگر چیزی که گفتی در من نیست، خدا تو را بیامرزد. پس حسن بین دو چشم حضرت را بوسید و گفت: من چیزی گفتم که در تو نبود و خودم به آن سزاوارتر بودم! – . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۶ –

دیگری به او ناسزا گفت، فرمود: جوان! در مقابل ما گردنه بسیار سختی است، اگر من از آن گردنه رد شدم باکی ندارم! هر چه مایلی بگو. اگر در آن گردنه حیران ماندم، از هر چه تو می گویی بدترم.

– مردی او را ناسزا گفت. امام چیزی نفرمود. گفت: به تو ناسزا می گویم! فرمود: من هم از تو چشم می پوشم.

– کنیزی کاسه ای را که در آن غذا بود شکست. از ترس رنگش زرد شد. به او فرمود: برو، تو در راه خدا آزادی. – . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۶ –

– یکی از غلامانش مامور شد خانه ای در باغی که متعلق به زین العابدین علیه السلام بود بسازد، امام برای سرکشی به باغ رفت و دید غلام خراب کاری زیادی کرده و خرجهای نا به جای زیادی نموده، از این جریان بسیار خشمگین و افسرده گشت.

با شلاقی که در دست داشت، یکی به او زد ولی پشیمان شد. پس از بازگشت به منزل در پی غلام فرستاد. غلام آمد. دید حضرت تنها نشسته و شلاق هم در مقابل اوست، خیال کرد می خواهد او را کیفر کند. خیلی ترسید. امام شلاق را برداشت و دست به سوی غلام دراز کرده و فرمود: فلانی! من کاری نسبت به تو کردم که سابقه نداشت و یک لغزش بود. اینک شلاق را بگیر و مرا قصاص کن. غلام عرض کرد: آقای من! به خدا قسم خیال کردم می خواهی مرا کیفر کنی. من شایسته کیفر نیز بودم. حالاـ چگونه شما را قصاص کنم؟ فرمود: باید قصاص کنی. عرض کرد: به خدا پناه می برم، از شما گذشتم، آسوده باشید. چندین مرتبه امام این مطلب را تکرار کرد و غلام این عمل را بسیار ناپسند و بزرگ می پنداشت. وقتی امام دید قصاص نمی کند، فرمود: حالا که قبول نمی کنی، باغ را به تو بخشیدم .

- حضرت به گروهی برخورد که غیبت او را می کردند. ایستاد و به آنان فرمود: اگر راست می گویید خدا مرا ببخشد و اگر دروغ می گویید خدا شما را ببخشد! - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۸۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حِلْیَهُ أَبِی نُعَیْم (۱)،وَ تَارِیخُ النَّسَائِیِّ، رُوِیَ عَنْ أَبِی حَازِمٍ وَ سُفْیَانَ بْنِ عُیَیْنَهَ وَ الزُّهْرِیِّ قَالَ کُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ: مَا رَأَیْتُ هَاشِمِیّاً أَفْضَلَ مِنْ زَیْنِ الْعَابِدِینَ وَ لَا أَفْقَهَ مِنْهُ (۲).

وَ قَالَ علیه السلام: فِی قَوْلِهِ تَعَالَی یَمْحُوا اللَّهُ ما یَشاءُ(۳) لَوْ لَا هَذِهِ الْآیَهُ لَأَخْبَرْتُکُمْ بِمَا هُوَ کَائِنٌ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۴).

و قلما یوجد کتاب زهد و موعظه لم یذکر فیه قال علی بن الحسین أو قال زین العابدین (۵) و قد روی عنه الطبری و ابن البیع و أحمد و ابن بطه و أبو داود و صاحب الحلیه و الأغانی و قوت القلوب و شرف المصطفی و أسباب نزول القرآن و الفائق و الترغیب و الترهیب عن الزهری و سفیان بن عیینه و نافع و الأوزاعی و مقاتل و الواقدی و محمد بن إسحاق (۶).

الْأَصْمَعِیُّ: کُنْتُ بِالْبَادِیَهِ وَ إِذَا أَنَا بِشَابٍّ مُنْعَزِلٌ عَنْهُمْ فِی أَطْمَارٍ رِثَّهٍ وَ عَلَیْهِ سِیمَاءُ الْهَیْبَهِ فَقُلْتُ لَوْ شَکَوْتَ إِلَی هَؤُلَاءِ حَالَکَ لَأَصْلَحُوا بَعْضَ شَأْنِکَ فَأَنْشَأَ یَقُولُ:

لِبَاسِی لِلدُّنْیَا التَّجَلُّدُ وَ الصَّبْرُ***وَ لُبْسِی لِلْأُخْرَی الْبَشَاشَهُ وَ الْبِشْرُ

إِذَا اعْتَرَنِی (۷) أَمْرٌ لَجَأْتُ إِلَی الْعِزِّ***لِأَنِّی مِنَ الْقَوْمِ الَّذِینَ لَهُمْ فَخْرٌ

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ الْعُرْفَ قَدْ مَاتَ أَهْلُهُ***وَ أَنَّ النَّدَی وَ الْجُودَ ضَمَّهُمَا قَبْرٌ

عَلَی الْعُرْفِ وَ الْجُودِ السَّلَامُ فَمَا بَقِیَ***مِنَ الْعُرْفِ إِلَّا الرَّسْمُ فِی النَّاسِ وَ الذِّکْرُ

۱- ۱. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۴۱ بدون الذيل.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ص ۲۹۷.

۳- ۳. سوره الرعد الآيه ۳۹.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۸.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۹۹.

۶- ۶. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۹.

۷- ۷. اعتره أمر: أصابه.

وَ قَائِلَةً لَمَّا رَأَتْنِی مُسَهَّداً(۱)***کَأَنَّ الْحَشَا مِنِّی یَلْذَعُهَا الْجَمْرُ

أُبَاطِنُ دَاءً لَوْ حَوَی مِنْکَ ظَاهِراً***فَقُلْتُ الَّذِی بِی ضَاقَ عَنْ وُسْعِهِ الصَّدْرُ

تَغَیُّرُ أَحْوَالٍ وَ فَقْدُ أَحِبَّهٍ***وَ مَوْتُ ذَوِی الْإِفْضَالِ قَالَتْ کَذَا الدَّهْرُ

فَتَعَرَّفْتُهُ فَإِذَا هُوَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقُلْتُ أَبَی أَنْ یَکُونَ هَذَا الْفَرْخُ إِلَّا مِنْ ذَلِکَ الْعُشِ (۲).

**[ترجمه]مناقب: ابو حازم و سفیان بن عیینه و زهری هر کدام می گفتند: من هیچ کس از بنی هاشم را افضل و افقه از زین العابدین ندیدم! - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۷ -

- زین العابدین علیه السلام در باره آیه شریفه «یَمحُو اللهُ ما یَشاءُ - . رعد / ۳۹ - » ،{ خدا آنچه را بخواهد محو یا اثبات می کند.} فرمود: اگر این آیه در قرآن نبود، تمام پیش آمدها را تا روز قیامت برای شما می گفتم.

کم پیدا می شود کتابی در بی رغبتی به دنیا یا موعظه ای، که در آن، از امام سجاد علیه السلام مطلبی نباشد. طبری، ابن بیّع، احمد، ابن بطّه، ابوداود، صاحب حلیه ، اغانی، قوت القلوب، شرف المصطفی، اسباب نزول القرآن، فائق، ترغیب و تهذیب، از زهری و سفیان بن عیینه و نافع و اوزاعی و مقاتل و واقدی و محمد بن اسحاق، از ایشان نقل روایت کرده اند.

- اصمعی می گوید: من در بیابان بودم که ناگهان جوانی را دیدم که گوشه گیری اختیار کرده و لباس هایی کهنه به تن و سیمایی پر هیبت داشت؛ گفتم: اگر از حال خود به اینان شکایت کنی، بعضی امور مربوط به تو را اصلاح می کنند. چنین سرود:

پوشش من در دنیا لباس ضخیم و صبر است و لباس اخروی من گشاده رویی و مژده است.

اگر امری بر من عارض شود، به عزت خود رجوع می کنم و هر آینه من از قومی هستم که صاحب بزرگی هستند.

آیا نمی بینی اهل معروف و نیکی مرده اند؟ و قبر، خیر و جود را در خود دفن کرده؟ بر نیکی و جود باید بدرود گفت که از نیکی جز کتابت و حرفی بین مردم باقی نمانده است.

و گوینده ای که چون مرا بیدار دید، گویی آتشی اعضای درونی مرا می سوزاند، به من گفت:

دردی را پنهان می کنم که ای کاش ظاهر تو را نیز شامل می شد، من گفتم: درد من را سینه ام هم گنجایش آن را ندارد و نسبت به آن تنگ است.

درد من تغیر احوال و فقدان دوستان است و مردن انسان های با فضیلت! گفت: روزگار چنین بوده و هست.

پس او را شناختم که علی بن الحسین علیهما السلام بود؛ گفتم، ممکن نیست این جوجه از غیر آن آشیان(وحی) باشد. - .

مناقب آل ابی طالب ۳: ۳۰۳ -

**[ترجمه]

بیان

قوله و قائله منصوب بفعل مقدر کرأیت أو أذکر(۳)

و قوله أباطن داء قول القائله و لو للتمنی.

**[ترجمه]کلمه قائله منصوب است به فعل مقـدری مثل رأیت یا أذکر، یعنی دیـدی یا یاد کن گوینده ای را. عبارت اباطن داء سخن آن گوینده است و لو در این مصراع برای بیان تمنی و آرزوست.

**[ترجمه]

«۸۶»

کشف، [کشف الغمه]: کَانَ علیه السلام إِذَا مَشَی لَا یُجَاوِزُ یَدُهُ فَخِذَهُ وَ لَا یَخْطِرُ بِیَدِهِ وَ عَلَیْهِ السَّکِینَهُ وَ الْخُشُوعُ (۴).

وَ قَالَ سُفْیَانُ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ إِنَّ فُلَاناً قَدْ وَقَعَ فِیکَ وَ آذَاکَ قَالَ فَانْطَلِقْ بِنَا إِلَیْهِ فَانْطَلَقَ مَعَهُ وَ هُوَ یَرَی أَنَّهُ سَیَنْتَصِرُ لِنَفْسِهِ فَلَمَّا أَتَاهُ قَالَ لَهُ یَا هَذَا إِنْ کَانَ مَا قُلْتَ فِیَّ حَقّاً فَإِنَّهُ تَعَالَی یَغْفِرُهُ لِی وَ إِنْ کَانَ مَا قُلْتَ فِیَّ بَاطِلًا فَاللَّهُ یَغْفِرُهُ لَکَ (۵)

وَ کَانَ یَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ أَنْ تَحْسُنَ فِی لَوَامِحِ الْعُیُونِ عَلَانِیَتِی وَ تَقْبُحَ عِنْدَکَ سَرِیرَتِی اللَّهُمَّ کَمَا أَسَأْتُ وَ أَحْسَنْتَ إِلَیَّ فَإِذَا عُدْتُ فَعُدْ عَلَیَ (۶) وَ کَانَ إِذَا أَتَاهُ السَّائِلُ یَقُولُ مَرْحَباً بِمَنْ یَحْمِلُ زَادِی إِلَی الْآخِرَهِ(۷)

وَ إِنَّهُ علیه السلام کَانَ لَا یُحِبُّ أَنْ یُعِینَهُ عَلَی طَهُورِهِ أَحَدٌ وَ کَانَ یَسْتَقِی الْمَاءَ لِطَهُورِهِ وَ یُخَمِّرُهُ قَبْلَ أَنْ یَنَامَ فَإِذَا قَامَ مِنَ اللَّیْلِ بَدَأَ بِالسِّوَاکِ ثُمَّ تَوَضَّأَ ثُمَّ یَأْخُذُ فِی صَلَاتِهِ وَ کَانَ یَقْضِی مَا فَاتَهُ مِنْ صَلَاهِ نَافِلَهِ النَّهَارِ فِی اللَّیْلِ وَ یَقُولُ یَا بُنَیَّ لَیْسَ

۱- ۱. السهد و السهاد: الارق.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۳ و فیه فی البیت الأول(التجمل) بدل(التجلد) و فی البیت الثانی(الی العرا) بدل(الی العز).

۳- ۳. بل الواو، واو ربّ، و« قائله» بالکسر، أی ربّ قائله.(ب).

۴- ۴. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۶۱.

٥- ٥. نفس المصدر ج ٢ ص ٢٦٢.
٦- ٦. نفس المصدر ج ٢ ص ٢٦٢.
٧- ٧. نفس المصدر ج ٢ ص ٢٦٢.

هَذَا عَلَيْكُمْ بِوَاجِبٍ وَ لَكِنْ أُحِبُّ لِمَنْ عَوَّدَ مِنْكُمْ نَفْسَهُ عَادَةً مِنَ الْخَيْرِ أَنْ يَدُومَ عَلَيْهَا وَ كَانَ لَا يَدَعُ صَلَاةَ اللَّيْلِ فِی السَّفَرِ وَ الْحَضَرِ(۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: وقتی حضرت راه می رفت، دستش از ران پایش جلوتر نمی رفت(کنایه از عدم تکبر) و دستش را به ران مبارکش وصل نمی کرد و سکینه و خشوع داشت.

– سفیان گفت: مردی خدمت زین العابدین علیه السلام آمده گفت: فلانی غیبت شما را می کرد. فرمود: بیا پیش او برویم. با هم رفتند، آن مرد خیال می کرد اکنون امام پس از روبرو شدن با او از خود حمایت خواهد کرد. فرمود: فلانی! اگر آنچه گفته ای صحیح باشد، خدا مرا بیامرزد و ببخشد در صورتی که صحیح نباشد خدا تو را بیامرزد.

پیوسته می گفت: خدایا! به تو پناه می برم از اینکه ظاهرم در نظر مردم خوب باشد ولی باطنم در نزد تو خوب نباشد. خدایا! همان طور که من خطا کردم و تو نیکی کردی، وقتی من توبه کردم تو نیز بر من ببخش .

هر وقت گدایی به او مراجعه می کرد می فرمود: مرحبا به کسی که زاد و توشه مرا در آخرت بر می دارد.

دوست نداشت که برای وضو کسی به او کمک کند. خودش برای وضو آب می کشید و آماده می گذاشت. سپس می خوابید. پس از بیدار شدن، ابتدا اول مسواک می کرد و سپس وضو می گرفت. پس از آن شروع به نماز می کرد. نافله ای که در روز از او فوت شده بود، شب قضای آن را می خواند و می فرمود: پسرم، این کار بر شما واجب نیست ولی مایلم به کار نیکی که عادت کرده اید، آن را رها نکنید و ادامه دهید. نماز شب را در سفر و غیر سفر ترک نمی کرد. – . کشف الغمه ۲ : ۲۶۳ –

**[ترجمه]

«۸۷»

کشف، [کشف الغمه]: وَ كَانَ علیه السلام يَوْماً خَارِجاً فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَبَّهُ فَثَارَتْ إِلَيْهِ الْعَبِيدُ وَ الْمَوَالِی فَقَالَ لَهُمْ عَلِیٌّ مَهْلًا كُفُّوا ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ فَقَالَ مَا سُتِرَ عَنْكَ مِنْ أَمْرِنَا أَكْثَرُ أَ لَكَ حَاجَةٌ نُعِينُكَ عَلَيْهَا فَاسْتَحْيَا الرَّجُلُ فَأَلْقَى إِلَيْهِ عَلِیٌّ خَمِيصَةً(۲)

كَانَتْ عَلَيْهِ وَ أَمَرَ لَهُ بِأَلْفِ دِرْهَمٍ فَكَانَ ذَلِكَ الرَّجُلُ بَعْدَ ذَلِكَ يَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّكَ مِنْ أَوْلَادِ الرُّسُلِ (۳).

وَ كَانَ عِنْدَهُ علیه السلام قَوْمٌ أَضْيَافٌ فَاسْتَعْجَلَ خَادِمٌ لَهُ بِشِوَاءٍ كَانَ فِی التَّنُّورِ فَأَقْبَلَ بِهِ الْخَادِمُ مُسْرِعاً فَسَقَطَ السَّفُّودُ(۴)

مِنْهُ عَلَى رَأْسِ بُنَیٍّ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام تَحْتَ الدَّرَجَهِ فَأَصَابَ رَأْسَهُ فَقَتَلَهُ فَقَالَ عَلِیٌّ لِلْغُلَامِ وَ قَدْ تَحَيَّرَ الْغُلَامُ وَ اضْطَرَبَ أَنْتَ حُرٌّ فَإِنَّكَ لَمْ تَعْتَمِدْهُ وَ أَخَذَ فِی جَهَازِ ابْنِهِ وَ دَفْنِهِ (۵).

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: كَانَ أَبِی يُصَلِّی بِاللَّيْلِ حَتَّى يَزْحَفَ إِلَى فِرَاشِهِ (۶).

**[ترجمه]کشف الغمه: روزی امام بیرون رفته بود، مردی ایشان را دید و ناسزا گفت؛ بندگان و غلامان به سمت آن مرد حمله ور شدند. امام به آنها فرمود: آرام باشید! صبر کنید! سپس رو به آن مرد کرد و فرمود: آنچه از امر ما بر تو پوشیده است بیشتر است. آیا احتیاجی داری که ما تو را در آن کمک کنیم؟ مرد خجالت کشید! حضرت عبای خود را به او داد و دستور داد هزار درهم هم به او ببخشند. آن مرد بعد از این برخورد گفت: گواهی می دهم که تو از اولاد پیامبران هستی!

- چند نفر مهمان آن جناب بودند. یکی از غلامان خواست با عجله گوشتی را که در تنور بریان شده بود، بیاورد. آن را با عجله آورد و آهنی که روی آن گوشت بریان می کردند، از دستش رها شد و بر سر پسر زین العابدین علیه السلام که پایین پله ها بود افتاد و او را کشت! امام در حالی که غلام متحیر مانده بود به او فرمود: تو در راه خدا آزادی! این کار را از روی عمد که نکردی! آنگاه به کار دفن و تجهیز فرزند خود پرداخت. - . کشف الغمه ۲ : ۲۷۳ -

- عبد الله بن علی بن الحسین علیهما السلام می گوید: پدرم در شب آن قدر نماز می خواند که دیگر از خستگی نمی توانست به روی پای خود بایستد. آنگاه خود را به طرف رخت خواب می کشید. - . کشف الغمه ۲ : ۲۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

الزحف مشی الصبی بالانسحاب علی الأرض أی کان یعسر علیه القیام لشده الإعیاء من العباده.

**[ترجمه]زحف عبارت است از راه رفتن کودک به گونه ای که خود را بر زمین بکشد و مراد از حدیث این است که ایستادن در اثر شدت خستگی از عبادت، برایش دشوار بود.

**[ترجمه]

«۸۸»

کشف، [کشف الغمه] الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَزِیزِ بْنُ الْأَخْضَرِ رُوِیَ عَنْ یُوسُفَ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: دَخَلْتُ مَسْجِدَ الْکُوفَهِ فَإِذَا شَابٌّ یُنَاجِی رَبَّهُ وَ هُوَ یَقُولُ فِی سُجُودِهِ- سَجَدَ وَجْهِی مُتَعَفِّراً فِی التُّرَابِ لِخَالِقِی وَ حَقٌّ لَهُ فَقُمْتُ إِلَیْهِ فَإِذَا هُوَ عَلِیُّ بْنُ

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۶۳.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۷۳.

۳- ۳. الخمیصه: کساء أسوأ مربع معلم.

۴- ۴. السفود، کتنور: حدیده یشوی علیها اللحم جمع سفافید.

۵- ۵. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۷۳.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۸۷.

الْحُسَيْنِ علیه السلام فَلَمَّا انْفَجَرَ الْفَجْرُ نَهَضْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ تُعَذِّبُ نَفْسَكَ وَ قَدْ فَضَّلَكَ اللَّهُ بِمَا فَضَّلَكَ فَبَكَى ثُمَّ قَالَ حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَرْبَعَةَ أَعْيُنٍ عَيْنٌ بَكَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَ عَيْنٌ فُقِئَتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَيْنٌ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ عَيْنٌ بَاتَتْ سَاهِرَةً سَاجِدَةً يُبَاهِي بِهَا اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ وَ يَقُولُ انْظُرُوا إِلَى عَبْدِي رُوحُهُ عِنْدِي وَ جَسَدُهُ فِي طَاعَتِي قَدْ جَافَى بَدَنَهُ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونِي خَوْفاً مِنْ عَذَابِي وَ طَمَعاً فِي رَحْمَتِي اشْهَدُوا أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ (١).

وَ عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَحْمِلُ مَعَهُ جِرَاباً فِيهِ خُبْزٌ فَيَتَصَدَّقُ بِهِ وَ يَقُولُ إِنَّ الصَّدَقَةَ لَتُطْفِئُ غَضَبَ الرَّبِّ وَ عَنْهُ قَالَ كَانَ علیه السلام يَقُولُ مَا يَسُرُّنِي بِنَصِيبِي مِنَ الذُّلِّ حُمْرُ النَّعَمِ.

وَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: أَذْنَبَ غُلَامٌ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام ذَنْباً اسْتَحَقَّ بِهِ الْعُقُوبَةَ فَأَخَذَ لَهُ السَّوْطَ وَ قَالَ قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ (٢) فَقَالَ الْغُلَامُ وَ مَا أَنَا كَذَاكَ إِنِّي لَأَرْجُو رَحْمَةَ اللَّهِ وَ أَخَافُ عَذَابَهُ فَأَلْقَى السَّوْطَ وَ قَالَ أَنْتَ عَتِيقٌ (٣)

وَ سَقَطَ لَهُ ابْنٌ فِي بِئْرٍ فَتَفَزَّعَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ لِذَلِكَ حَتَّى أَخْرَجُوهُ وَ كَانَ قَائِماً يُصَلِّي فَمَا زَالَ عَنْ مِحْرَابِهِ فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ مَا شَعَرْتُ إِنِّي كُنْتُ أُنَاجِي رَبّاً عَظِيماً(٤)

وَ كَانَ لَهُ ابْنُ عَمٍّ يَأْتِيهِ بِاللَّيْلِ مُتَنَكِّراً فَيُنَاوِلُهُ شَيْئاً مِنَ الدَّنَانِيرِ فَيَقُولُ لَكِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ لَا يُوَاصِلُنِي- لَا جَزَاهُ اللَّهُ عَنِّي خَيْراً فَيَسْمَعُ ذَلِكَ وَ يَحْتَمِلُ وَ يَصْبِرُ عَلَيْهِ وَ لَا يُعَرِّفُهُ بِنَفْسِهِ فَلَمَّا مَاتَ عَلِيٌّ علیه السلام فَقَدَهَا فَحِينَئِذٍ عَلِمَ أَنَّهُ هُوَ كَانَ فَجَاءَ إِلَى قَبْرِهِ وَ بَكَى عَلَيْهِ (٥)

١- ١. كشف الغمّه ج ٢ ص ٢٩۴.

٢- ٢. سوره الجاثيه الآيه: ١۴.

٣- ٣. كشف الغمّه ج ٢ ص ٢٩۶.

۴- ۴. نفس المصدر ج ٢ ص ٣٠٣.

۵- ۵. نفس المصدر ج ٢ ص ٣٠٣.

وَ كَانَ علیه السلام یَقُولُ فِی دُعَائِهِ- اللَّهُمَّ مَنْ أَنَا حَتَّی تَغْضَبَ عَلَیَّ فَوَ عِزَّتِکَ مَا یُزَیِّنُ مُلْکَکَ إِحْسَانِی وَ لَا یُقَبِّحُهُ إِسَاءَتِی وَ لَا یَنْقُصُ مِنْ خَزَائِنِکَ غِنَایَ وَ لَا یَزِیدُ فِیهَا فَقْرِی.

وَ قَالَ ابْنُ الْأَعْرَابِیِّ: لَمَّا وَجَّهَ یَزِیدُ بْنُ مُعَاوِیَهَ عَسْکَرَهُ لِاسْتِبَاحَهِ أَهْلِ الْمَدِینَهِ ضَمَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِلَی نَفْسِهِ أَرْبَعَمِائَهٍ مِنَّا یَعُولُهُنَّ إِلَی أَنِ انْقَرَضَ جَیْشُ مُسْلِمِ بْنِ عُقْبَهَ وَ قَدْ حُکِیَ عَنْهُ مِثْلُ ذَلِکَ عِنْدَ إِخْرَاجِ ابْنِ الزُّبَیْرِ بَنِی أُمَیَّهَ مِنَ الْحِجَاز(۱).

وَ قَالَ علیه السلام وَ قَدْ قِیلَ لَهُ مَا لَکَ إِذَا سَافَرْتَ کَتَمْتَ نَسَبَکَ أَهْلَ الرِّفْقَهِ فَقَالَ أَکْرَهُ أَنْ آخُذَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَا لَا أُعْطِی مِثْلَهُ.

وَ قَالَ رَجُلٌ لِرَجُلٍ مِنْ آلِ الزُّبَیْرِ کَلَاماً أَقْذَعَ فِیهِ فَأَعْرَضَ الزُّبَیْرِیُّ عَنْهُ ثُمَّ دَارَ الْکَلَامَ فَسَبَّ الزُّبَیْرِیُّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ فَأَعْرَضَ عَنْهُ وَ لَمْ یُجِبْهُ فَقَالَ لَهُ الزُّبَیْرِیُّ مَا یَمْنَعُکَ مِنْ جَوَابِی قَالَ مَا یَمْنَعُکَ مِنْ جَوَابِ الرَّجُلِ وَ مَاتَ لَهُ ابْنٌ فَلَمْ یُرَ مِنْهُ جَزَعٌ فَسُئِلَ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ أَمْرٌ کُنَّا نَتَوَقَّعُهُ فَلَمَّا وَقَعَ لَمْ نُنْکِرْهُ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: یوسف بن اسباط از پدرش نقل کرد که گفت: وارد مسجد کوفه شدم، ناگاه جوانی را دیدم که به مناجات پروردگار مشغول است و سر به سجده گذاشته می گوید: صورت به خاک نهاده ام برای خدایم که شایسته این کار است. درست دقت کردم، دیدم علی بن الحسین علیهما السلام است همین که فجر دمید خدمت آن سرور رسیده عرض کردم: یا ابن رسول الله! با مقامی که داری خود را این چنین به رنج می اندازی؟ اشک از دیدگانش جاری شده و فرمود: عمرو بن عثمان از اسامه بن زید نقل کرد که پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: هر چشمی روز قیامت گریان است مگر چهار چشم: چشمی که از ترس خدا بگرید و چشمی که در راه خدا از بین برود و چشمی که از دیدار حرام خودداری کند و چشمی که در سجده شب زنده دار باشد. خداوند پیش ملائکه افتخار می کند و می فرماید: نگاه کنید به این بنده من! روحش نزد من است و پیکرش در اطاعتم. از رخت خواب کناره گرفته مرا از ترس عذاب می خواند و آرزوی رحمتم را دارد. گواه باشید، من او را آمرزیدم. -. کشف الغمه ۲ : ۲۹۴ -

- سفیان می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام با خود کیسه ای حمل می کرد که در آن نان بود و آن را صدقه می داد و می فرمود: صدقه غضب پروردگار را خاموش می کند و نیز از ایشان نقل شده که فرمود: اگر چارپان سرخ رنگ همراه با ذلت نصیب من شود، خوشحال نمی شوم.

- عبد الله بن عطا می گوید: یکی از غلامان زین العابدین علیه السلام خطایی کرد که سزاوار شکنجه بود، امام شلاق به دست گرفت و به او فرمود بگو: «قُلْ لِلَّذِینَ آمَنُوا یَغْفِرُوا لِلَّذِینَ لا یَرْجُونَ أَیَّامَ اللَّهِ -. جاثیه / ۱۴ - » ،{به کسانی که ایمان آورده اند بگو تا از کسانی که به روزهای [پیروزیِ] خدا امید ندارند درگذرند.} غلام عرض کرد: آقا! من از آنها نیستم؛ من امیدوار به رحمت خدایم و از عذابش بیمناکم. امام شلاق از دست انداخت و فرمود: تو در راه خدا آزادی. -. کشف الغمه ۲ : ۲۹۶ -

- کودکی از فرزندان حضرت در چاه افتاد و اهل مدینه بسیار ترسیدند تا اینکه او را درآوردند. حضرت به نماز ایستاده بود و از محراب خود تکان نخوردند. علت را که سؤال کردند، فرمود: من چیزی نفهمیدم؛ من با پروردگار بزرگی مناجات می

کردم.

- حضرت پسر عمویی داشت که هر شب به صورت ناشناس از او خبر می گرفت و مقداری پول در اختیارش می گذاشت اما او می گفت: علی بن الحسین علیهما السلام به من رسیدگی نمی کند! خدا از جانب من به او جزای خیر ندهد. امام این سخن را می شنید و تحمل می کرد و خود را معرفی نمی نمود. پس از درگذشت امام، دیگر آن شخص نیامد. پسر عمویش فهمید که او علی بن الحسین علیهما السلام بود. پس بر سر مزار امام آمده و بر او اشک می ریخت. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۳ -

- در یک قسمت از دعای خود می گفت: خدایا من کیستم که بر من خشم گیری؟ به عزتت قسم، نیکوکاری من فرمانروایی تو را زینت نمی بخشد و کار زشتم به مقام فرمان روائیت زیان نمی رساند. اگر من ثروتمند باشم از خزینه های تو کاسته نمی شود و اگر من فقیر شوم بر خزائن تو افزوده نمی گردد.

- ابن اعرابی گفت: وقتی یزید بن معاویه به فرماندهی مسلم بن عقبه سپاهی به مدینه فرستاد و خون اهل مدینه را بر او حلال کرد، حضرت علی بن الحسین علیهما السلام چهار صد نفر از ما را جزء خانواده خود قرار داد و مخارج ما را تامین کرد، تا سپاه مسلم بن عقبه از بین رفت. همین عمل نیز از آن جناب در زمانی که ابن الزبیر دستور داد بنی امیه را از حجاز خارج کنند، نقل شده است.

- به ایشان عرض شد: چرا وقتی شما به سفر می روید، نسب خود را از کاروانیان مخفی می کنید؟ فرمود: کراهت دارم از این که به سبب خویشاوندی با رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی بگیرم که خودم مثل آن را نمی توانم بگیرم! - مردی به مردی از آل زبیر ناسزا گفت؛ مرد زبیری از او رو بر گرداند و کلام عوض شد و مرد زبیری علی بن الحسین علیهما السلام را ناسزا گفت. امام از او روی گردانید و جوابش را نداد. مرد زبیری به او گفت: چرا جواب مرا ندادی؟ فرمود: به همان دلیل که تو جواب مرد اولی را که به تو ناسزا گفت، ندادی!

- کودکی از اطفال امام مرد ولی کسی جزعی از امام ندید. علت را پرسیدند، فرمود: امری بود که منتظرش بودیم و وقتی اتفاق افتاد ما آن را زشت نمی شمریم! - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی (۳)

قذعه کمنعه رماه بالفحش و سوء القول کأقذعه.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت قذعه بر وزن منعه یعنی به او فحش و نسبت بد داد و اقذعه نیز همین معنا را می دهد.

**[ترجمه]

«۸۹»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ طَاوُسٌ: رَأَیْتُ رَجُلًا یُصَلِّی فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَام تَحْتَ الْمِیزَابِ یَدْعُو وَ یَبْکِی فِی دُعَائِهِ فَجِئْتُهُ حِینَ فَرَغَ مِنَ الصَّلَاهِ فَإِذَا هُوَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ رَأَیْتُکَ عَلَی حَالَهٍ کَذَا وَ لَکَ ثَلَاثَهٌ أَرْجُو أَنْ تُؤْمِنَکَ مِنَ الْخَوْفِ أَحَدُهَا أَنَّکَ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ وَ الثَّانِی شَفَاعَهُ جَدِّکَ وَ الثَّالِثُ رَحْمَهُ اللَّهِ فَقَالَ یَا طَاوُسُ أَمَّا أَنِّی ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَا یُؤْمِنُنِی وَ قَدْ سَمِعْتُ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ- فَلا أَنْسابَ بَیْنَهُمْ یَوْمَئِذٍ وَ لا یَتَساءَلُونَ (۴) وَ أَمَّا شَفَاعَهُ جَدِّی فَلَا تُؤْمِنُنِی لِأَنَّ اللَّهَ

ص: ۱۰۱

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۰۴.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۰۵.

۳- ۳. القاموس ج ۳ ص ۶۵.

۴- ۴. سوره المؤمنون الآیه: ۱۰۱.

تَعَالَی یَقُولُ وَ لا یَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضی (۱) وَ أَمَّا رَحْمَهُ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یَقُولُ إِنَّهَا قَرِیبَهٌ مِنَ الْمُحْسِنِینَ (۲) وَ لَا أَعْلَمُ أَنِّی مُحْسِنٌ (۳).

**[ترجمه]

کشف الغمه: طاوس گفت، دیدم مردی در مسجد الحرام مشغول نماز است و زیر ناودان خانه خدا دعا می کند و اشک می ریزد. پس از پایان نمازش پیش او رفتم، دیدم علی بن الحسین علیهما السلام است! عرض کردم: یا ابن رسول اللّه! تو را در چنین حالتی دیدم با اینکه شما دارای سه امتیاز هستی که هر یک از آنها امید نجات است: اولا فرزند پیامبری و ثانیاً شفاعت جدت و ثالثاً رحمت خدا. فرمود: ای طاوس! اینکه فرزند پیامبر خدا صلی الله علیه و آله هستم، مرا ایمنی بخش نیست! حتما شنیده ای که خداوند می فرماید: «فَلا أَنْسابَ بَیْنَهُمْ یَوْمَئِذٍ وَ لا یَتَساءَلُونَ - . مؤمنون / ۱۰۱ - »، {[دیگر] آن روز میانشان نسبت خویشاوندی وجود ندارد، و از [حال] یکدیگر نمی پرسند.} شفاعت جدم نیز مرا ایمنی بخش نیست! زیرا خداوند تعالی می فرماید: «وَ لا یَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضی - . انبیاء / ۲۸ - » ، {و جز برای کسی که [خدا] رضایت دهد، شفاعت نمی کنند}؛ اما رحمت خدا که خداوند تعالی می فرماید: «إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِیبٌ مِنَ الْمُحْسِنِینَ - . اعراف / ۵۶ - »، {رحمت خدا به نیکوکاران نزدیک است.} و من نمی دانم از نیکوکارانم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۰۵ -

**[ترجمه]

«۹۰»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنْ عِیسَی بْنِ أَیُّوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا یَقُولُ: إِنِّی لَأُحِبُّ أَنْ أُقْدِمَ عَلَی الْعَمَلِ وَ إِنْ قَلَ (۴).

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ فَضَالَهَ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَقُولُ إِنِّی لَأُحِبُّ أَنْ أَقْدَمَ عَلَی رَبِّی وَ عَمَلِی مُسْتَوٍ(۵).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام پیوسته می فرمود: من دوست دارم اقدام بر عمل نمایم اگر چه کم باشد.

حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام مکررا می فرمود: من مایلم با عملی درست به پیشگاه پروردگارم بروم. - . کافی ۲ : ۸۳ -

**[ترجمه]

«۹۱»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ خَلَّادٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَالَ قَالَ: مَا أُحِبُّ أَنَّ لِی

بِذُلِّ نَفْسِی حُمْرَ النَّعَمِ وَ مَا تَجَرَّعْتُ مِنْ جُرْعَهٍ أَحَبَّ إِلَیَّ مِنْ جُرْعَهِ غَیْظٍ لَا أُکَافِی بِهَا صَاحِبَهَا(۶).

**[ترجمه]کافی: امام سجاد علیه السلام فرمود: دوست ندارم در مقابل ذلت و خواری نفسم، چارپایان سرخ داشته باشم و هیچ جرعه ای برای من محبوب تر از جرعه خشمی نیست که آن را فرو ببرم و با کسی که مرا خشمگین کرده مقابله نکنم. - . کافی ۲ : ۱۰۹ -

**[ترجمه]

بیان

أی لا أحب ذل نفسی و إن حصلت لی به حمر النعم أو لا أحب ذل نفسی و لا أرضی بدله حمر النعم فیکون تمهیدا لما بعده فإن شفاء الغیظ مورث للذل.

**[ترجمه]منظور این است که ذلت نفسم را دوست ندارم، اگر چه به سبب آن برای من چارپایان سرخ به دستم آید یا معنا این باشد که ذلت نفسم را دوست ندارم و به جای آن به چارپایان سرخ راضی نمی شوم، در نتیجه این عبارت مقدمه عبارت بعدی است که اعمال غضب ذلت نفس را بر جای می گذارد.

**[ترجمه]

«۹۲»

مِنْ کِتَابِ عُیُونِ الْمُعْجِزَاتِ الْمَنْسُوبِ إِلَی السَّیِّدِ الْمُرْتَضَی رحمه الله رُوِیَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ کَنْکَرَ الْکَابُلِیِّ أَنَّهُ قَالَ: لَقِیَنِی یَحْیَی ابْنُ أُمِّ الطَّوِیلِ رَفَعَ اللَّهُ دَرَجَتَهُ وَ هُوَ ابْنُ دَایَهِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام فَأَخَذَ بِیَدِی وَ صِرْتُ مَعَهُ إِلَیْهِ علیه السلام فَرَأَیْتُهُ جَالِساً فِی بَیْتٍ مَفْرُوشٍ بِالْمُعَصْفَرِ مُکَلَّسِ الْحِیطَانِ عَلَیْهِ ثِیَابٌ مُصَبَّغَهٌ فَلَمْ أُطِلْ عَلَیْهِ الْجُلُوسَ فَلَمَّا أَنْ نَهَضْتُ قَالَ لِی صِرْ إِلَیَّ فِی غَدٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی فَخَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ وَ قُلْتُ لِیَحْیَی أَدْخَلْتَنِی عَلَی رَجُلٍ یَلْبَسُ الْمُصَبَّغَاتِ وَ عَزَمْتُ عَلَی أَنْ لَا أَرْجِعَ

ص: ۱۰۲

۱- ۱. سوره الأنبیاء الآیه: ۲۸.

۲- ۲. سوره الأعراف الآیه: ۵۶، و الآیه هکذا« إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِیبٌ مِنَ الْمُحْسِنِینَ».

۳- ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۰۵.

۴- ۴. الکافی ج ۲ ص ۸۲.

۵- ۵. الکافی ج ۲ ص ۸۳.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۲ ص ۱۰۹.

إِلَيْهِ ثُمَّ إِنِّی فَکَّرْتُ فِی أَنَّ رُجُوعِی إِلَیْهِ غَیْرُ ضَائِرٍ فَصِرْتُ إِلَیْهِ فِی غَدٍ فَوَجَدْتُ الْبَابَ مَفْتُوحاً وَ لَمْ أَرَ أَحَداً فَهَمَمْتُ بِالرُّجُوعِ فَنَادَانِی مِنْ دَاخِلِ الدَّارِ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ یُرِیدُ غَیْرِی حَتَّی صَاحَ بِی یَا کَنْکَرُ ادْخُلْ وَ هَذَا اسْمٌ کَانَتْ أُمِّی سَمَّتْنِی بِهِ وَ لَا عَلِمَ أَحَدٌ بِهِ غَیْرِی فَدَخَلْتُ إِلَیْهِ فَوَجَدْتُهُ جَالِساً فِی بَیْتٍ مُطَیَّنٍ عَلَی حَصِیرٍ مِنَ الْبَرْدِیِّ وَ عَلَیْهِ قَمِیصُ کَرَابِیسَ وَ عِنْدَهُ یَحْیَی فَقَالَ لِی یَا أَبَا خَالِدٍ إِنِّی قَرِیبُ الْعَهْدِ بِعَرُوسٍ وَ إِنَّ الَّذِی رَأَیْتَ بِالْأَمْسِ مِنْ رَأْیِ الْمَرْأَهِ وَ لَمْ أُرِدْ مُخَالَفَتَهَا ثُمَّ قَامَ علیه السلام وَ أَخَذَ بِیَدِی وَ بِیَدِ یَحْیَی ابْنِ أُمِّ الطَّوِیلِ وَ مَضَی بِنَا إِلَی بَعْضِ الْغُدْرَانِ وَ قَالَ قِفَا فَوَقَفْنَا نَنْظُرُ إِلَیْهِ فَقَالَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ وَ مَشَی عَلَی الْمَاءِ حَتَّی رَأَیْنَا کَعْبَهُ تَلُوحُ فَوْقَ الْمَاءِ فَقُلْتُ اللَّهُ أَکْبَرُ اللَّهُ أَکْبَرُ أَنْتَ الْکَلِمَهُ الْکُبْرَی وَ الْحُجَّهُ الْعُظْمَی صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْکَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَیْنَا علیه السلام وَ قَالَ ثَلَاثَهٌ لا یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیْهِمْ یَوْمَ الْقِیامَهِ وَ لا یُزَکِّیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ الْمُدْخِلُ فِینَا مَنْ لَیسَ مِنَّا وَ الْمُخْرِجُ مِنَّا مَنْ هُوَ مِنَّا وَ الْقَائِلُ أَنَّ لَهُمَا فِی الْإِسْلَامِ نَصِیباً أَعْنِی هَذَیْنِ الصِّنْفَیْنِ (۱).

**[ترجمه]عیون المعجزات: ابو خالد کابلی (کنکر) می گوید: یحیی بن ام طویل - خدا درجاتش را بالا ببرد - که پسر دایه زین العابدین علیه السلام بود به من برخورد و دست مرا گرفت و با هم خدمت زین العابدین علیه السلام رفتیم. دیدم آن مولا روی فرشهای معصفر (نوعی فرش است که با گل معصفر رنگ آمیزی شده) در اطاقی که دیوارهایش سفید کاری شده، با لباسی رنگارنگ نشسته است؛ زیاد ننشستم. همین که حرکت کردم به من فرمود: ان شاء الله فردا پیش من بیا. من از خدمتش خارج شدم و به یحیی گفتم: مرا پیش شخصی بردی که لباسهای رنگین پوشیده. تصمیم گرفتم فردا نروم ولی بعداً فکر کردم که رفتنم چه زیانی دارد. فردا رفتم و دیدم در باز است و کسی نیست، خواستم برگردم که از داخل خانه مرا صدا زد! خیال کردم با من نیست تا بالاخره فریاد زد کنکرا! این نامی بود که مادرم بر من گذاشته بود و هیچ کس جز من نمی دانست! خدمتش رسیدم، دیدم در یک خانه گلی با لباسهای کرباسی روی حصیر نشسته و یحیی نیز در خدمت اوست. رو به من کرده و فرمود: ابا خالد! من تازه عروسی کرده بودم. آنچه دیروز مشاهده کردی، به خاطر عروس بود! نمی خواستم بر خلاف میلش رفتار کنم. آنگاه از جای حرکت نمود و دست من و یحیی بن ام طویل را گرفت و کنار آبگیری برد و به ما فرمود: بایستید! ما ایستادیم و آن جناب را تماشا می کردیم. فرمود: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ و شروع کرد روی آب راه رفتن، به طوری که کاملا از کمر به بالا روی آب دیده می شد. گفتم: الله اکبر الله اکبر! تو کلمه کبری و حجت عظمی هستی، صلوات خدا بر تو باد. آنگاه به ما توجه نموده و فرمود: خداوند روز قیامت به سه دسته توجهی نمی کند و از آنها نمی گذرد و در عذابی دردناکند: کسی که شخصی را که از ما نیست جزء ما خانواده قرار دهد. و کسی که شخصی را که از ما است، از ما جدا کند. و کسی که مدعی باشد آن دو دسته ای که قبلا نام بردیم، از اسلام بهره برده اند.

**[ترجمه]

أَقُول

رَوَی ابْنُ أَبِی الْحَدِیدِ(۲)

عَنْ سُفْیَانَ الثَّوْرِیِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّهَ عَنْ أَبِی الْبَخْتَرِیِّ قَالَ: أَثْنَی رَجُلٌ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فِی وَجْهِهِ وَ کَانَ یُبْغِضُهُ قَالَ أَنَا دُونَ مَا تَقُولُ وَ فَوْقَ مَا فِی نَفْسِکَ.

**[ترجمه]ابن ابی الحدید می نویسد: مردی که دشمن زین العابدین علیه السلام بود، روبرویش از او تمجید کرد. امام فرمود: من کوچک تر از آنم که می گویی و بزرگ تر از آنم که در دل به آن عقیده داری. - . شرح نهج البلاغه ۱۷ : ۴۶ -

**[ترجمه]

«۹۳»

قل، [إقبال الأعمال] بِإِسْنَادِنَا إِلَى هَارُونَ بْنِ مُوسَى التَّلَّعُكْبَرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِإِسْنَادِهِ إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ لَا يَضْرِبُ عَبْداً لَهُ وَ لَا أَمَةً وَ كَانَ إِذَا أَذْنَبَ الْعَبْدُ وَ الْأَمَةُ يَكْتُبُ عِنْدَهُ أَذْنَبَ فُلَانٌ أَذْنَبَتْ فُلَانَةُ يَوْمَ كَذَا وَ كَذَا وَ لَمْ يُعَاقِبْهُ فَيَجْتَمِعُ عَلَيْهِمُ الْأَدَبُ حَتَّى إِذَا كَانَ آخِرُ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ دَعَاهُمْ وَ جَمَعَهُمْ حَوْلَهُ

۱- ۱. أخرج الحديث محمّد بن جرير الطبرىّ فى دلائل الإمامه ص ۹۱ بدون ذكر المعجزات.

۲- ۲. وردت هذه الكلمه فى شرح نهج البلاغه ج ۱۷ ص ۴۶ طبع مصر سنه ۱۳۷۸ منسوبه للامام أمير المؤمنين عليه السلام قالها جوابا لمن أثنى عليه فى وجهه، و كان عنده متّهما.

ثُمَّ أَظْهَرَ الْكِتَابَ ثُمَّ قَالَ يَا فُلَانُ فَعَلْتَ كَذَا وَ كَذَا وَ لَمْ أُؤَدِّبْكَ أَ تَذْكُرُ ذَلِكَ فَيَقُولُ بَلَى يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَأْتِيَ عَلَى آخِرِهِمْ وَ يُقَرِّرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ يَقُومُ وَسْطَهُمْ وَ يَقُولُ لَهُمُ ارْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ وَ قُولُوا يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ إِنَّ رَبَّكَ قَدْ أَحْصَى عَلَيْكَ كُلَّ مَا عَمِلْتَ كَمَا أَحْصَيْتَ عَلَيْنَا كُلَّ مَا عَمِلْنَا وَ لَدَيْهِ كِتَابٌ يَنْطِقُ عَلَيْكَ بِالْحَقِّ- لا يُغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كَبِيرَةً مِمَّا أَتَيْتَ إِلَّا أَحْصاها وَ تَجِدُ كُلَّ مَا عَمِلْتَ لَدَيْهِ حاضِراً كَمَا وَجَدْنَا كُلَّ مَا عَمِلْنَا لَدَيْكَ حاضِراً فَاعْفُ وَ اصْفَحْ كَمَا تَرْجُو مِنَ الْمَلِيكِ الْعَفْوَ وَ كَمَا تُحِبُّ أَنْ يَعْفُوَ الْمَلِيكُ عَنْكَ فَاعْفُ عَنَّا تَجِدْهُ عَفُوّاً وَ بِكَ رَحِيماً وَ لَكَ غَفُوراً وَ لا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَداً كَمَا لَدَيْكَ كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ عَلَيْنَا- لا يُغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كَبِيرَةً مِمَّا أَتَيْنَاهَا إِلَّا أَحْصاها فَاذْكُرْ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ ذُلَّ مَقَامِكَ بَيْنَ يَدَيْ رَبِّكَ الْحَكَمِ الْعَدْلِ الَّذِي لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ وَ يَأْتِي بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ كَفى بِاللَّهِ حَسِيباً وَ شَهِيداً فَاعْفُ وَ اصْفَحْ يَعْفُ عَنْكَ الْمَلِيكُ وَ يَصْفَحْ فَإِنَّهُ يَقُولُ وَ لْيَعْفُوا وَ لْيَصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ- وَ هُوَ يُنَادِي بِذَلِكَ عَلَى نفسك [نَفْسِهِ] وَ يُلَقِّنُهُمْ وَ هُمْ يُنَادُونَ مَعَهُ وَ هُوَ وَاقِفٌ بَيْنَهُمْ يَبْكِي وَ يَنُوحُ وَ يَقُولُ رَبِّ إِنَّكَ أَمَرْتَنَا أَنْ نَعْفُوَ عَمَّنْ ظَلَمَنَا وَ قَدْ عَفَوْنَا عَمَّنْ ظَلَمَنَا كَمَا أَمَرْتَ فَاعْفُ عَنَّا فَإِنَّكَ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنَّا وَ مِنَ الْمَأْمُورِينَ وَ أَمَرْتَنَا أَنْ لَا نَرُدَّ سَائِلًا عَنْ أَبْوَابِنَا وَ قَدْ أَتَيْنَاكَ سُؤَّالًا وَ مَسَاكِينَ وَ قَدْ أَنَخْنَا بِفِنَائِكَ وَ بِبَابِكَ نَطْلُبُ نَائِلَكَ وَ مَعْرُوفَكَ وَ عَطَاءَكَ فَامْنُنْ بِذَلِكَ عَلَيْنَا وَ لَا تُخَيِّبْنَا فَإِنَّكَ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنَّا وَ مِنَ الْمَأْمُورِينَ إِلَهِي كَرُمْتَ فَأَكْرِمْنِي إِذْ كُنْتُ مِنْ سُؤَّالِكَ وَ جُدْتَ بِالْمَعْرُوفِ فَاخْلِطْنِي بِأَهْلِ نَوَالِكَ يَا كَرِيمُ ثُمَّ يُقْبِلُ عَلَيْهِمْ فَيَقُولُ قَدْ عَفَوْتُ عَنْكُمْ فَهَلْ عَفَوْتُمْ عَنِّي وَ مِمَّا كَانَ مِنِّي إِلَيْكُمْ مِنْ سُوءِ مَلَكَةٍ فَإِنِّي مَلِيكُ سُوءٍ لَئِيمٌ ظَالِمٌ مَمْلُوكٌ لِمَلِيكٍ كَرِيمٍ جَوَادٍ عَادِلٍ مُحْسِنٍ مُتَفَضِّلٍ فَيَقُولُونَ قَدْ عَفَوْنَا عَنْكَ يَا سَيِّدَنَا وَ مَا أَسَأْتَ فَيَقُولُ لَهُمْ قُولُوا اللَّهُمَّ اعْفُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ كَمَا عَفَا عَنَّا فَأَعْتِقْهُ مِنَ النَّارِ كَمَا أَعْتَقَ رِقَابَنَا مِنَ الرِّقِّ فَيَقُولُونَ ذَلِكَ فَيَقُولُ اللَّهُمَّ آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ اذْهَبُوا فَقَدْ عَفَوْتُ عَنْكُمْ وَ أَعْتَقْتُ رِقَابَكُمْ رَجَاءً لِلْعَفْوِ عَنِّي وَ عِتْقِ رَقَبَتِي فَيُعْتِقُهُمْ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْفِطْرِ أَجَازَهُمْ بِجَوَائِزَ تَصُونُهُمْ وَ تُغْنِيهِمْ عَمَّا

فِی أَیْدِی النَّاسِ وَ مَا مِنْ سَنَةٍ إِلَّا وَ کَانَ یُعْتِقُ فِیهَا فِی آخِرِ لَیْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مَا بَیْنَ الْعِشْرِینَ رَأْساً إِلَی أَقَلَّ أَوْ أَکْثَرَ وَ کَانَ یَقُولُ إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَی فِی کُلِّ لَیْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ سَبْعِینَ أَلْفَ أَلْفِ عَتِیقٍ مِنَ النَّارِ کُلًّا قَدِ اسْتَوْجَبَ النَّارَ فَإِذَا کَانَ آخِرُ لَیْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَعْتَقَ فِیهَا مِثْلَ مَا أَعْتَقَ فِی جَمِیعِهِ وَ إِنِّی لَأُحِبُّ أَنْ یَرَانِیَ اللَّهُ وَ قَدْ أَعْتَقْتُ رِقَاباً فِی مِلْکِی فِی دَارِ الدُّنْیَا رَجَاءَ أَنْ یُعْتِقَ رَقَبَتِی مِنَ النَّارِ وَ مَا اسْتَخْدَمَ خَادِماً فَوْقَ حَوْلٍ کَانَ إِذَا مَلَکَ عَبْداً فِی أَوَّلِ السَّنَةِ أَوْ فِی وَسَطِ السَّنَةِ إِذَا کَانَ لَیْلَةُ الْفِطْرِ أَعْتَقَ وَ اسْتَبْدَلَ سِوَاهُمْ فِی الْحَوْلِ الثَّانِی ثُمَّ أَعْتَقَ کَذَلِکَ کَانَ یَفْعَلُ حَتَّی لَحِقَ بِاللَّهِ تَعَالَی وَ لَقَدْ کَانَ یَشْتَرِی السُّودَانَ وَ مَا بِهِ إِلَیْهِمْ مِنْ حَاجَةٍ یَأْتِی بِهِمْ عَرَفَاتٍ فَیَسُدُّ بِهِمْ تِلْکَ الْفُرَجَ وَ الْخِلَالَ فَإِذَا أَفَاضَ أَمَرَ بِعِتْقِ رِقَابِهِمْ وَ جَوَائِزَ لَهُمْ مِنَ الْمَالِ (۱).

**[ترجمه]اقبال الاعمال: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام از وقتی ماه رمضان شروع می شد، هیچ یک از غلام و کنیزانش را نمی زد. هر کدام خطایی می کردند، پیش خود یادداشت می نمود، فلان غلام یا فلان کنیز چنان کاری در فلان روز انجام داد ولی او را کیفر نمی کرد. این خطاها جمع می شد تا شب آخر ماه رمضان که همه را جمع می کرد و آن یادداشت را می آورد و یکی یکی از آنها اقرار می گرفت که در فلان روز چنین کردی و تو را تادیب نکردم. همه اقرار می کردند. آنگاه در وسط ایشان می ایستاد و می فرمود: همه با صدای بلند بگوئید، ای علی بن الحسین! خدا نیز تمام کردار تو را ثبت نموده، همان طوری که شما اعمال ما را یادداشت کردی! در نزد او نوشته ایست سراسر واقعیت که از کوچک و بزرگ اعمالت فروگذاری نکرده، تمام کردار خود را در آن می یابی چنانچه ما نیز یافتیم. ای علی بن الحسین! خواری خود را در پیشگاه پروردگار دادگر به یاد آور، خدایی که به اندازه سنگینی خردلی ستم روا نمی دارد و روز قیامت (همه را) برای حساب می آورد. در حساب داری و گواهی، او کافی است. امروز از ما در گذر و ببخش تا آن روز خدا از تو بگذرد که خودش می فرماید: «وَ لْیَعْفُوا وَ لْیَصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ یَغْفِرَ اللَّهُ لَکُمْ - . نور / ۲۲ - » ، { باید عفو کنند و گذشت نمایند. مگر دوست ندارید که خدا بر شما ببخشاید؟} امام علیه السلام تمام این جملات را به زبان آنها می داد و آنها بلند می گفتند. زین العابدین در وسط ایشان ایستاده بود و اشک می ریخت و می گفت: خدایا! تو دستور داده ای کسی را که به ما ستم روا داشته ببخشیم. اینک بخشیدم، تو نیز مرا ببخش. تو از مأمورین خود به بخشش شایسته تری. خدایا! به ما دستور داده ای گدا را از در خانه رد نکنیم، ما برای گدایی به در خانه تو آمده ایم. پناهنده توایم و تقاضای لطف و عنایت و بخشش تو را داریم. بر ما منت گذار و ما را ناامید مگردان. تو از همه به این کار شایسته تری. خدایا! بخشیده ای، مرا نیز ببخش که تقاضای بخشش دارم. خدایا تو لطف نموده ای، مرا نیز مشمول لطف خویش بگردان، ای کریم. آنگاه روی به آنها نموده و می فرمود: من از شما گذشتم، آیا شما نیز از من گذشتید؟ چنانچه با شما بد رفتاری کرده ام، من فرمانروای بد و پست و ستمگری هستم که خود بنده فرمانروایی کریم و جواد و دادگر بخشنده با لطفم. عرض می کردند: ای آقای ما، با اینکه خطایی نکرده ای از شما گذشتیم. می گفت: بگویید: خدایا ما از علی بن الحسین علیهما السلام گذشتیم همان طوری که او از ما گذشت. خدایا او را از آتش رهایی بخش همان طور که ما را از بندگی رهایی بخشید. این جملات را می گفتند. امام می گفت: اللهم آمین یا رب العالمین و می فرمود: بروید شما را بخشیدم و آزاد کردم، به امید اینکه خدا مرا ببخشد و از آتش رهایی یابم. روز عید فطر نیز به آنها جایزه می داد تا حدی که از کمک مردم بی نیاز باشند، هر سال در آخر ماه رمضان، بیست نفر (بیشتر یا کمتر) آزاد می نمود و می فرمود: خداوند در هر شب هنگام افطار، هفتاد میلیون نفر را از آتش آزاد می کند که همه مستوجب آتش بوده اند. در شب آخر به اندازه تمام ماه می بخشد! مایلم خداوند ببیند، من بندگانم را در دنیا آخر ماه آزاد نمودم، به امید آزادی خودم از آتش جهنم .

هیچ گاه خدمتکاری را بیشتر از یک سال نگه نمی داشت. اگر اول یا وسط سال مالک بنده ای می شد، در شب فطر او را آزاد می کرد. آنهایی را که به جای این بندگان می خرید نیز سال دیگر آزاد می کرد. تا وقتی که به خدای تعالی ملحق شد و از دنیا رفت، چنین می کرد. غلامان سیاه سودانی را می خرید، با اینکه به آنها احتیاجی نداشت، و هنگام حج آنها را به عرفات می آورد و به وسیله ایشان کارهایی که انجام آن لازم بود از قبیل تعمیر و پر کردن گودیها و رخنه ها انجام می داد و پس از حرکت همه را آزاد می نمود و مقداری به ایشان پول می بخشید. - . اقبال الاعمال: ۴۷۷ -

**[ترجمه]

«۹۴»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَهَ بْنِ مَیْمُونٍ عَمَّنْ یَرْوِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا تَزَوَّجَ سُرِّیَّهً کَانَتْ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَبَلَغَ ذَلِکَ عَبْدَ الْمَلِکِ بْنَ مَرْوَانَ فَکَتَبَ إِلَیْهِ فِی ذَلِکَ کِتَاباً أَنَّکَ صِرْتَ بَعْلَ الْإِمَاءِ فَکَتَبَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَنَّ اللَّهَ رَفَعَ بِالْإِسْلَامِ الْخَسِیسَهَ وَ أَتَمَّ بِهِ النَّاقِصَهَ وَ أَکْرَمَ بِهِ مِنَ اللُّؤْمِ فَلَا لُؤْمَ عَلَی مُسْلِمٍ إِنَّمَا اللُّؤْمُ لُؤْمُ الْجَاهِلِیَّهِ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْکَحَ عَبْدَهُ وَ نَکَحَ أَمَتَهُ فَلَمَّا انْتَهَی الْکِتَابُ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ قَالَ لِمَنْ عِنْدَهُ أَخْبِرُونِی عَنْ رَجُلٍ إِذَا أَتَی مَا یَضَعُ النَّاسَ لَمْ یَزِدْهُ إِلَّا شَرَفاً قَالُوا ذَاکَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا هُوَ ذَاکَ قَالُوا مَا نَعْرِفُ إِلَّا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ فَلَا وَ اللَّهِ مَا هُوَ بِأَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ وَ لَکِنَّهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ (۲).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین صلوات الله علیهما با کنیز حسن بن علی علیهما السلام ازدواج کرد. وقتی این خبر به عبد الملک رسید، نامه ای شماتت آمیز به ایشان نوشت که تو شوهر کنیزان شده ای! زین العابدین علیه السلام در جواب نوشت: خداوند نقص و پستی و سرزنش را به وسیله اسلام برطرف نموده. به مسلمان نباید نسبت پستی داد. سرزنش مربوط به جاهلیت است. پیغمبر صلی الله علیه و آله به غلامش دختر داد و با کنیزش ازدواج کرد. وقتی نامه به عبد الملک رسید، به حاضرین گفت: مردی را نشان دارید که کاری که در نظر مردم بد است انجام دهد و (آن کار) شرافت او را افزون کند؟ همه گفتند: آن کس امیر المؤمنین است! گفت: نه به خدا، من نیستم. گفتند: ما جز امیر المؤمنین دیگری را سراغ نداریم. گفت: نه، به خدا قسم او امیر المؤمنین نیست، او زین العابدین علی بن الحسین علیهما السلام است. - . کافی ۵ : ۳۴۵ -

**[ترجمه]

«۹۵»

یب، [تهذیب الأحکام] الْحُسَیْنُ بْنُ سَعِیدٍ عَنْ فَضَالَهَ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنِ الْحَلَبِیِّ قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ لُبْسِ الْخَزِّ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام کَانَ یَلْبَسُ الْکِسَاءَ الْخَزَّ فِی الشِّتَاءِ فَإِذَا جَاءَ الصَّیْفُ بَاعَهُ وَ تَصَدَّقَ

۱- ۱. الإقبال ص ۴۷۷.

۲- ۲. الکافی ج ۵ ص ۳۴۵.

بِثَمَنِهِ وَ كَانَ يَقُولُ إِنِّی لَأَسْتَحْیِی مِنْ رَبِّی أَنْ آكُلَ ثَمَنَ ثَوْبٍ قَدْ عَبَدْتُ اللَّهَ فِیهِ (۱).

**[ترجمه]تهذیب الاحکام: حلبی می گوید: از امام علیه السلام درباره پوشیدن لباس خز پرسیدم،

فرمود: اشکالی ندارد، علی بن الحسین علیهما السلام در زمستان لباس خز می پوشید. تابستان آن را می فروخت و بهایش را صدقه می داد، و می گفت: من از پروردگارم خجالت می کشم بهای لباسی که در آن عبادت کرده ام مصرف کنم. - . تهذیب الاحکام ۲ : ۳۶۹ -

**[ترجمه]

«۹۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: رَأَیْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ عَلَیْهِ دُرَّاعَةٌ(۲)

سَوْدَاءُ وَ طَیْلَسَانٌ (۳) أَزْرَقُ (۴).

**[ترجمه]کافی: سلیمان بن راشد از پدرش نقل می کند که گفت: علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم که جبه ای سیاه و عبایی آبی بر تن داشت. - . کافی ۶ : ۴۴۹ -

**[ترجمه]

«۹۷»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا یَلْبَسُ الْجُبَّةَ الْخَزَّ بِخَمْسِینَ دِینَاراً وَ الْمِطْرَفَ الْخَزَّ بِخَمْسِینَ دِینَاراً.

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام پوستین خز به قیمت پنجاه دینار و عبای خز به قیمت پنجاه دینار می پوشید. - . کافی ۶ : ۴۴۹ -

**[ترجمه]

«۹۸»

(۵)

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَلْبَسُ فِی

الشِّتَاءِ الْجُبَّهَ الْخَزَّ وَ الْمِطْرَفَ الْخَزَّ وَ الْقَلَنْسُوَهَ الْخَزَّ فَيَشْتُو فِيهِ وَ يَبِيعُ الْمِطْرَفَ فِی الصَّيْفِ وَ يَتَصَدَّقُ بِثَمَنِهِ ثُمَّ يَقُولُ مَنْ حَرَّمَ زِينَهَ اللَّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيِّباتِ مِنَ الرِّزْقِ (۶).

**[ترجمه]کافی: حضرت رضا علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در زمستان جبه خز و ردای خز و کلاه خز می پوشید. پس از پایان زمستان ردا را می فروخت و بهایش را صدقه می داد و آنگاه می فرمود: «مَنْ حَرَّمَ زِينَهَ اللَّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيِّباتِ مِنَ الرِّزْقِ - . اعراف / ۳۲ - »، {[ای پیامبر] بگو: «زیورهایی را که خدا برای بندگانش پدید آورده، و [نیز] روزیهای پاکیزه را چه کسی حرام گردانیده؟»} - . کافی ۶ : ۴۵۰ -

**[ترجمه]

«۹۹»

کا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَتْ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیه السلام وَسَائِدُ وَ أَنْمَاطٌ(۷)

ص: ۱۰۶

۱- ۱. تهذيب الأحكام ج ۲ ص ۳۶۹.

۲- ۲. الدراعه: جبه مشقوقه المقدم(تاج العروس).

۳- ۳. الطيلسان: معرب مثلثه اللام ثوب يحيط بالبدن ينسج للبس، خال عن التفصيل و الخياطه، و فسره أدى شير بأنّه: كساء مدور أخضر لا أسفل له، لحمته أو سداه من صوف يلبسه الخواص من العلماء و المشايخ، و هو من لباس العجم.(المعرب للجواليقیّ).

۴- ۴. الكافی ج ۶ ص ۴۴۹.

۵- ۵. الكافی ج ۶ ص ۴۵۰.

۶- ۶. الكافی ج ۶ ص ۴۵۱ و الآيه فی سوره الأعراف: ۳۲.

۷- ۷. الانماط: جمع نمط: ضرب من البسط.

فِيهَا تَمَاثِيلُ يَجْلِسُ عَلَيْهَا(۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام پشتی ها و فرشهایی داشت که روی آن شکلهایی نقش بسته بودند و بر آنها می نشست. - . کافی ۶ : ۴۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۰۰»

کا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فِي فِنَاءِ الْكَعْبَةِ فِي اللَّيْلِ وَ هُوَ يُصَلِّي فَأَطَالَ الْقِيَامَ حَتَّى جَعَلَ مَرَّةً يَتَوَكَّأُ عَلَى رِجْلِهِ الْيُمْنَى وَ مَرَّةً عَلَى رِجْلِهِ الْيُسْرَى ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ بِصَوْتٍ كَأَنَّهُ بَاكٍ يَا سَيِّدِي تُعَذِّبُنِي وَ حُبُّكَ فِي قَلْبِي أَمَا وَ عِزَّتِكَ لَئِنْ فَعَلْتَ لَتَجْمَعَنَّ بَيْنِي وَ بَيْنَ قَوْمٍ طَالَمَا عَادَيْتُهُمْ فِيكَ (۲).

**[ترجمه]کافی: محمد بن ابی حمزه از پدرش نقل کرد، علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم که نیمه شب در کنار خانه کعبه نماز می خواند و نماز خود را بسیار طول داد به طوری که گاهی به پای راست و گاهی به پای چپ تکیه می کرد؛ و شنیدم با صدایی که شبیه گریه بود می گفت: خدایا مرا عذاب می کنی، با اینکه محبتت در دل من است؟ به عزتت قسم اگر این کار را بکنی مرا همنشین گروهی کرده ای که سالهای سال با آنها در راه تو دشمن بوده ام. - . کافی ۲ : ۵۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۰۱»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ وَ الْقَاسَانِيِّ جَمِيعاً عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام: لَوْ مَاتَ مَنْ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ يَكُونَ الْقُرْآنُ مَعِي وَ كَانَ علیه السلام إِذَا قَرَأَ مالِكِ يَوْمِ الدِّينِ يُكَرِّرُهَا حَتَّى كَادَ أَنْ يَمُوتَ (۳).

**[ترجمه]کافی: زهری می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: اگر تمام مردمی که در مشرق و مغرب هستند بمیرند، وقتی قرآن با من باشد من ترسی ندارم .

وقتی در قرائت به مالک یوم الدین می رسید، پیوسته آن را تکرار می کرد به طوری که نزدیک بود روح از بدنش خارج شود. - . کافی ۲ : ۶۰۲ -

**[ترجمه]

«۱۰۲»

كا، [الكافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَقُولُ: إِنَّهُ يُسَخِّی نَفْسِی فِی سُرْعَهِ الْمَوْتِ وَ الْقَتْلِ فِينَا قَوْلُ اللَّهِ- أَ وَ لَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِی الْأَرْضَ نَنْقُصُها مِنْ أَطْرافِها(۴) وَ هُوَ ذَهَابُ الْعُلَمَاءِ(۵).

**[ترجمه]كافی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین می فرمود: آنچه زود مردن را برای خودم و شهادت در راه ما را آسان می كند، این آیه است: «أَ وَ لَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِی الْأَرْضَ نَنْقُصُها مِنْ أَطْرافِها - . رعد / ۴۱ - » ، {آیا ندیده اند كه ما [همواره] می آییم و از اطراف این زمین می كاهیم.} تفسیر این آیه، از بین رفتن علماء است. - . كافی ۱ : ۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۰۳»

كا، [الكافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَالِبٍ الْأَسَدِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ: حَضَرْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام يَوْماً حِينَ صَلَّى الْغَدَاهَ فَإِذَا سَائِلٌ بِالْبَابِ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَعْطُوا السَّائِلَ وَ لَا تَرُدُّوا سَائِلًا(۶).

۱- ۱. الكافی: ج ۶ ص ۴۷۷.

۲- ۲. الكافی ج ۲ ص ۵۷۹.

۳- ۳. الكافی ج ۲ ص ۶۰۲.

۴- ۴. سوره الرعد، الآيه: ۴۱.

۵- ۵. الكافی ج ۱ ص ۳۸.

۶- ۶. الكافی ج ۴ ص ۱۵.

**[ترجمه]کافی: سعید بن مسیب می گوید: صبح گاه هنگام نماز صبح خدمت زین العابدین علیه السلام بودم. گدایی آمد! فرمود: به گدا چیزی بدهید و هیچ گدایی را بر مگردانید. - . کافی ۴ : ۱۵ -

**[ترجمه]

«۱۰۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام يَلْبَسُ الصُّوفَ وَ أَغْلَظَ ثِيَابِهِ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَ كَانَ علیه السلام إِذَا صَلَّى يَبْرُزُ إِلَى مَوْضِعٍ خَشِنٍ فَيُصَلِّي فِيهِ وَ يَسْجُدُ عَلَى الْأَرْضِ فَأَتَى الْجَبَّانَ وَ هُوَ جَبَلٌ بِالْمَدِينَهِ يَوْماً ثُمَّ قَامَ عَلَى حِجَارَهٍ خَشِنَهٍ مُحْرِقَهٍ فَأَقْبَلَ يُصَلِّي وَ كَانَ كَثِيرَ الْبُكَاءِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ وَ كَأَنَّمَا غُمِسَ فِي الْمَاءِ مِنْ كَثْرَهِ دُمُوعِهِ.

**[ترجمه]دعوات راوندی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام لباس پشمینه می پوشید و لباسش را هنگامی که به نماز می ایستاد درشت و خشن می کرد. وقتی می خواست نماز بخواند به جایی می رفت که نرم و ملایم نبود و آنجا نماز می خواند و بر زمین سجده می کرد. روزی به جبان - کوهی در مدینه - رفت و روی سنگی سخت و سوزان ایستاد و شروع به گریستن کرد و بسیار گریه می کرد. پس سر از سجده برداشت؛ گویی (از زیادی اشک) در آب فرورفته بود! - . دعوات: ۳۲ -

**[ترجمه]

باب ۶ حزنه و بكائه على شهاده أبيه صلوات الله عليهما

الأخبار

«۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الصَّادِقُ علیه السلام: بَكَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام عِشْرِينَ سَنَهً وَ مَا وُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ طَعَامٌ إِلَّا بَكَى حَتَّى قَالَ لَهُ مَوْلًى لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ- قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَثِّي وَ حُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ إِنِّي لَمْ أَذْكُرْ مَصْرَعَ بَنِي فَاطِمَهَ إِلَّا خَنَقَتْنِي الْعَبْرَهُ وَ فِي رِوَايَهٍ أَ مَا آنَ لِحُزْنِكَ أَنْ يَنْقَضِيَ فَقَالَ لَهُ وَيْحَكَ إِنَّ يَعْقُوبَ النَّبِيَّ علیه السلام كَانَ لَهُ اثْنَا عَشَرَ ابْناً فَغَيَّبَ اللَّهُ وَاحِداً مِنْهُمْ فَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنْ كَثْرَهِ بُكَائِهِ عَلَيْهِ وَ احْدَوْدَبَ ظَهْرُهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كَانَ ابْنُهُ حَيّاً فِي الدُّنْيَا وَ أَنَا نَظَرْتُ إِلَى أَبِي وَ أَخِي وَ عَمِّي وَ سَبْعَهَ عَشَرَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي مَقْتُولِينَ حَوْلِي فَكَيْفَ يَنْقَضِي حُزْنِي وَ قَدْ ذَكَرَ فِي الْحِلْيَهِ(۱) نَحْوَهُ وَ قِيلَ إِنَّهُ بَكَى حَتَّى خِيفَ عَلَى عَيْنَيْهِ

ص: ۱۰۸

۱- ۱. حليه الأولياء: ج ۳ ص ۱۳۸.

وَ كَانَ إِذَا أَخَذَ إِنَاءً يَشْرَبُ مَاءً بَكَى حَتَّى يَمْلَأَهَا دَمْعاً فَقِيلَ لَهُ فِي ذَلِكَ فَقَالَ وَ كَيْفَ لَا أَبْكِي وَ قَدْ مُنِعَ أَبِي مِنَ الْمَاءِ الَّذِي كَانَ مُطْلَقاً لِلسِّبَاعِ وَ الْوُحُوشِ وَ قِيلَ لَهُ إِنَّكَ لَتَبْكِي دَهْرَكَ فَلَوْ قَتَلْتَ نَفْسَكَ لَمَا زِدْتَ عَلَى هَذَا فَقَالَ نَفْسِي قَتَلْتُهَا وَ عَلَيْهَا أَبْكِي (۱).

**[ترجمه]مناقب: حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیه السلام بیست سال گریه کرد. وقتی غذا پیش آن جناب می نهادند اشک می ریخت تا جایی که یکی از غلامانش عرض کرد: فدایت شوم یا ابن رسول الله! من می ترسم از بین بروی! فرمود: اندوه و ناراحتی خود را به خدا شکایت می کنم. من از جانب خدا چیزهایی را می دانم که شما خبر ندارید! من هر وقت قتلگاه فرزندان فاطمه را به یاد می آورم، گریه مجالم نمی دهد.

در روایت دیگری است که غلام گفت: آیا وقت آن نمی رسد که اندوه شما تمام شود؟ فرمود: وای بر تو! یعقوب پیامبر دوازده پسر داشت، یک پسرش از نظر او پنهان شد، آنقدر گریه کرد که چشمهایش سفید گردید و از اندوه پشتش خمیده شد با اینکه پسرش زنده بود. من به چشم خود دیدم که پدر و برادر و عمویم و هفده نفر از بستگانم بر روی زمین کشته شدند، چگونه حزنم پایان داشته باشد.

در حلیه مثل این روایت آمده که حضرت آن قدر گریست تا همه نگران از بین رفتن چشمانش بودند.

- هر وقت ظرف آبی را می گرفت آنقدر گریه می کرد که ظرف را پر از اشک می کرد. عرض کردند: چرا این قدر ناراحتی می کنید؟ فرمود: گریه نکنم! با اینکه آبی را که درندگان و وحوش از آن استفاده می کردند به پدرم ندادند. به ایشان عرض شد: شما در تمام زندگیت گریه می کنی؟ اگر خودت را کشته بودی بیش از این گریه نمی کردی! فرمود: من نفسم را کشتم و بر آن می گریم. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ل (۲)،[الخصال] لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَعْرُوفٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُهَيْلٍ الْبَحْرَانِيِّ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: الْبَكَّاءُونَ خَمْسَةٌ آدَمُ وَ يَعْقُوبُ وَ يُوسُفُ وَ فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَأَمَّا آدَمُ فَبَكَى عَلَى الْجَنَّةِ حَتَّى صَارَ فِي خَدَّيْهِ أَمْثَالُ الْأَوْدِيَةِ وَ أَمَّا يَعْقُوبُ فَبَكَى عَلَى يُوسُفَ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهُ وَ حَتَّى قِيلَ لَهُ تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهالِكِينَ (۳) وَ أَمَّا يُوسُفُ فَبَكَى عَلَى يَعْقُوبَ حَتَّى تَأَذَّى بِهِ أَهْلُ السِّجْنِ فَقَالُوا إِمَّا أَنْ تَبْكِيَ بِالنَّهَارِ وَ تَسْكُتَ بِاللَّيْلِ وَ إِمَّا أَنْ تَبْكِيَ بِاللَّيْلِ وَ تَسْكُتَ بِالنَّهَارِ فَصَالَحَهُمْ عَلَى وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَ أَمَّا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله فَبَكَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَتَّى تَأَذَّى بِهَا أَهْلُ الْمَدِينَةِ وَ قَالُوا لَهَا قَدْ آذَيْتِنَا بِكَثْرَةِ بُكَائِكِ فَكَانَتْ تَخْرُجُ إِلَى الْمَقَابِرِ مَقَابِرِ الشُّهَدَاءِ فَتَبْكِي حَتَّى تَقْضِيَ حَاجَتَهَا ثُمَّ تَنْصَرِفُ وَ أَمَّا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَبَكَى عَلَى الْحُسَيْنِ عِشْرِينَ سَنَةً أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً وَ مَا وُضِعَ بَيْنَ يَدَيْهِ طَعَامٌ إِلَّا بَكَى حَتَّى قَالَ لَهُ مَوْلًى لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْهالِكِينَ- قَالَ إِنَّما أَشْكُوا بَثِّي وَ حُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ إِنِّي لَمْ أَذْكُرْ مَصْرَعَ بَنِي فَاطِمَةَ إِلَّا خَنَقَتْنِي لِذَلِكَ عَبْرَةٌ(۴).

**[ترجمه]خصال، امالی صـدوق: حضـرت صادق علیه السـلام فرمود: پنـج نفر زیاد گریه کردند: آدم، یعقوب، یوسف، فاطمه دختر محمد صـلی الله علیه و آله و علی بن الحسـین علیهما السـلام. اما آدم، بر خارج شدن از بهشت آنقدر گریه کرد که روی صورتش شـیارهایی ماننـد جویبارهایی نمودار بود؛ اما یعقوب، به قدری بر یوسف گریه کرد که چشم خود را از دست داد! به او گفتند: « قالُوا تَاللَّهِ تَفْتَؤُا تَذْکُرُ یُوسُفَ حَتَّی تَکُونَ حَرَضاً أَوْ تَکُونَ مِنَ الْهالِکِینَ - . یوسف / ۸۵ - »، { [پسران او] گفتند: «به خـدا سوگند که پیوسـته یوسف را یاد می کنی تا بیمار شوی یا هلاک گردی.»} اما یوسف، در فراق یعقوب آنقدر گریه کرد که زنـدانیان نـاراحت شدنـد و گفتنـد: یـا شب گریه کن و روز آرام بـاش و یـا روز گریه کن و شب سـاکت بـاش. او بـا آنان مصالحه کرد که یکی از این دو را بپـذیرد. اما فاطمه دختر محمـد صـلی الله علیه و آله، آنقـدر گریه کرد که اهل مدینه آزرده شدنـد و گفتنـد: آنقـدر گریه کردی که ما را آزردی! به گورسـتان شـهداء می رفت و هر چه می خواست اشک می ریخت و سپس بر می گشت. اما علی بن الحسـین علیهما السـلام، بیست سال یا چهل سال گریه کرد. هر وقت غذا مقابلش می گذاشتند اشـک می ریخت. یکی از غلامـانش گفت: فـدایت شوم یـا ابن رسول الله! من می ترسم از بین بروی! فرمود: انـدوه خود را به خدا شـکایت می کنم. من از عنایت خدا چیزهایی می دانم که شما نمی دانید. من هر وقت یادم از قتلگاه فرزندان فاطمه بیاید، به خاطر آن اشک گلویم را می گیرد. - . خصال: ۱۳۱ ، امالی صدوق: ۱۴۰ -

**[ترجمه]

«۳»

مل، [کامل الزیارات] أَبِی وَ جَمَاعَهُ مَشَایِخِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنْ

ص: ۱۰۹

۱- ۱. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۰۳ طبع النجف الأشرف.

۲- ۲. الخصال للصدوق ص ۱۳۱ أبواب الخمسه.

۳- ۳. سوره یوسف، الآیه: ۸۵.

۴- ۴. أمالی الشیخ الصدوق ص ۱۴۰.

أَبِی دَاوُدَ الْمُسْتَرِقِّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: بَکَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِمْ عِشْرِینَ سَنَةً أَوْ أَرْبَعِینَ سَنَةً إِلَی آخِرِ مَا مَرَّ(۱).

**[ترجمه]کامل الزیاره: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین صلی الله علیهم بیست یا چهل سال گریست؛ تا آخر آنچه گذشت. - . کامل الزیاره : ۱۰۷ -

**[ترجمه]

«۴»

مل، [کامل الزیارات] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: أَشْرَفَ مَوْلًی لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام وَ هُوَ فِی سَقِیفَةٍ لَهُ سَاجِدٌ یَبْکِی فَقَالَ لَهُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ أَ مَا آنَ لِحُزْنِکَ أَنْ یَنْقَضِیَ فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَیْهِ فَقَالَ وَیْلَکَ أَوْ ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ وَ اللَّهِ لَقَدْ شَکَا یَعْقُوبُ إِلَی رَبِّهِ فِی أَقَلَّ مِمَّا رَأَیْتُ حِینَ قَالَ یا أَسَفی عَلی یُوسُفَ وَ إِنَّهُ فَقَدَ ابْناً وَاحِداً وَ أَنَا رَأَیْتُ أَبِی وَ جَمَاعَةَ أَهْلِ بَیْتِی یُذْبَحُونَ حَوْلِی قَالَ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَمِیلُ إِلَی وُلْدِ عَقِیلٍ فَقِیلَ مَا بَالُکَ تَمِیلُ إِلَی بَنِی عَمِّکَ هَؤُلَاءِ دُونَ آلِ جَعْفَرٍ فَقَالَ إِنِّی أَذْکُرُ یَوْمَهُمْ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام فَأَرِقُّ لَهُمْ (۲).

**[ترجمه]کامل الزیاره: یکی از غلامان علی بن الحسین علیهما السلام در محل مسقفی که امام علیه السلام در آن محل در سجده بود و گریه می کرد، نگاه می کرد . عرض کرد: ای علی بن الحسین! موقعی خواهد رسید که گریه شما تمام شود؟ حضرت سر بلند نموده و فرمود: وای بر تو! یا فرمود: مادرت به عزایت بنشیند. یعقوب به خدا شکایت کرد با اینکه مصیبتی بسیار کمتر از من دید، آنجا که می گوید: ای افسوس از یوسف. او یک پسر از دست داد. من دیدم پدر و گروهی از بستگانم در اطرافم ذبح می شوند. راوی می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام فرزندان عقیل را دوست می داشت. به او عرض کردند: چرا علاقه شما به پسر عموهایت فرزندان عقیل بیشتر است از فرزندان جعفر؟ فرمود: من جان فشانی آنها را در روز عاشورا با پدرم ابی عبد الله الحسین بن علی علیهما السلام به یاد می آورم و دلم برای آنها می سوزد. - . کامل الزیاره : ۱۰۷ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی بعض الأخبار فی ذلک فی باب مکارمه و قد أوردنا تحقیقا فی سبب حزنهم و بکائهم علیهم السلام فی باب قصص یعقوب علیه السلام ینفع تذکره فی هذا المقام.

ص: ۱۱۰

۱- ۱. کامل الزیاره لابن قولویه ص ۱۰۷ طبع النجف الأشرف.

۲- ۲. کامل الزیاره ص ۱۰۷.

**[ترجمه]برخی از اخبار در باب بکاء حضرت، در باب مکارم ایشان گذشت و ما تحقیقی در باب علت اندوه و بکاء آنها علیهم السلام در باب قصه های یعقوب علیه السلام آوردیم که تذکر آن در این مقام خالی از نفع نیست .

**[ترجمه]

باب ۷ ما جری بینه علیه السلام و بین محمد بن الحنفیه و سائر أقربائه و عشائره

الأخبار

«۱»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ یُوسُفَ بْنِ السُّخْتِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: احْتُضِرَ عَبْدُ اللَّهِ فَاجْتَمَعَ إِلَیْهِ غُرَمَاؤُهُ فَطَالَبُوهُ بِدَیْنٍ لَهُمْ فَقَالَ لَا مَالَ عِنْدِی مَا أُعْطِیکُمْ وَ لَکِنِ ارْضَوْا بِمَنْ شِئْتُمْ مِنِ ابْنَیْ عَمِّی- عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ فَقَالَ الْغُرَمَاءُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ مَلِی ءٌ مَطُولٌ (۱) وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام رَجُلٌ لَا مَالَ لَهُ صَدُوقٌ وَ هُوَ أَحَبُّهُمَا إِلَیْنَا فَأَرْسَلَ إِلَیْهِ فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ فَقَالَ أَضْمَنُ لَکُمُ الْمَالَ إِلَی غَلَّةٍ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ غَلَّةٌ تَجَمُّلًا فَقَالَ الْقَوْمُ قَدْ رَضِینَا وَ ضَمِنَهُ فَلَمَّا أَتَتِ الْغَلَّةُ أَتَاحَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ الْمَالَ فَأَدَّاهُ (۲).

**[ترجمه]کافی: عیسی بن عبدالله می گوید: عبدالله به حال احتضار افتاد و طلبکارانش جمع شدند و دین خود را مطالبه کردند. گفت: من مالی ندارم که به شما بدهم ولی خودتان به هر یک از دو عموزاده ام علی بن الحسین و عبدالله بن جعفر که خواستید(به عنوان ضامن) راضی شوید. طلبکاران گفتند: عبدالله بن جعفر پول دارد ولی در اداء غرض سر می دواند ولی علی بن الحسین علیهما السلام مردی است که پول ندارد اما راستگوست و او بین این دو تن، نزد ما محبوب تر است. دنبال حضرت فرستاد و به او خبر را دادند. فرمود: من ما بدهی او را به عنوانی تکلیفی نیکو تا زمان درو غله – حضرت غله ای هم نداشت – ضمانت می کنم. مردم گفتند: ما راضی هستیم و حضرت ضمانت او را کردند؛ وقتی درو غله رسید، خدای عزوجل مال را برای حضرت مهیا کرد و حضرت ادا فرمود. - . کافی ۵ : ۹۷ -

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجاج] رُوِیَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا قُتِلَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام أَرْسَلَ مُحَمَّدُ ابْنُ الْحَنَفِیَّةِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ خَلَا بِهِ ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ أَخِی قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ جَعَلَ الْوَصِیَّهَ وَ الْإِمَامَهَ مِنْ بَعْدِهِ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام ثُمَّ إِلَی الْحَسَنِ ثُمَّ إِلَی الْحُسَیْنِ وَ قَدْ قُتِلَ أَبُوکَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ لَمْ یُوصِ وَ أَنَا عَمُّکَ وَ صِنْوُ أَبِیکَ وَ أَنَا فِی سِنِّی وَ قِدْمَتِی أَحَقُّ بِهَا مِنْکَ فِی حَدَاثَتِکَ فَلَا تُنَازِعْنِی الْوَصِیَّهَ وَ الْإِمَامَهَ وَ لَا تُخَالِفْنِی فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَا عَمِّ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تَدَّعِ مَا لَیْسَ لَکَ بِحَقٍ إِنِّی أَعِظُکَ أَنْ تَکُونَ مِنَ الْجَاهِلِینَ یَا عَمِّ إِنَّ أَبِی صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ أَوْصَی إِلَیَّ قَبْلَ أَنْ یَتَوَجَّهَ إِلَی

۱- ۱. المطول: الکثیر المطل و هو التسویف بالعده و الدین.

۲- ۲. الکافی ج ۵ ص ۹۷.

الْعِرَاقِ وَ عَهِدَ إِلَيَّ فِي ذَلِکَ قَبْلَ أَنْ يُسْتَشْهَدَ بِسَاعَةٍ وَ هَذَا سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عِنْدِي فَلَا تَعَرَّضْ لِهَذَا فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْکَ نَقْصَ الْعُمُرِ وَ تَشَتُّتَ الْحَالِ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى آلَى أَنْ لَا يَجْعَلَ الْوَصِيَّةَ وَ الْإِمَامَةَ إِلَّا فِي عَقِبِ الْحُسَيْنِ عليه السلام فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ فَانْطَلِقْ بِنَا إِلَى الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ حَتَّى نَتَحَاکَمَ إِلَيْهِ وَ نَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِکَ قَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام وَ کَانَ الْکَلَامُ بَيْنَهُمَا وَ هُمَا يَوْمَئِذٍ بِمَکَّةَ فَانْطَلَقَا حَتَّى أَتَيَا الْحَجَرَ الْأَسْوَدَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام لِمُحَمَّدٍ ابْدَأْ فَابْتَهِلْ إِلَى اللَّهِ وَ اسْأَلْهُ أَنْ يُنْطِقَ لَکَ الْحَجَرَ ثُمَّ اسْأَلْهُ فَابْتَهَلَ مُحَمَّدٌ فِي الدُّعَاءِ وَ سَأَلَ اللَّهَ ثُمَّ دَعَا الْحَجَرَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَمَا إِنَّکَ يَا عَمِّ لَوْ کُنْتَ وَصِيّاً وَ إِمَاماً لَأَجَابَکَ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ فَادْعُ أَنْتَ يَا ابْنَ أَخِي وَ اسْأَلْهُ فَدَعَا اللَّهَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بِمَا أَرَادَ ثُمَّ قَالَ أَسْأَلُکَ بِالَّذِي جَعَلَ فِيکَ مِيثَاقَ الْأَنْبِيَاءِ وَ مِيثَاقَ الْأَوْصِيَاءِ وَ مِيثَاقَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ لَمَّا أَخْبَرْتَنَا بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ مَنِ الْوَصِيُّ وَ الْإِمَامُ بَعْدَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ فَتَحَرَّکَ الْحَجَرُ حَتَّى کَادَ أَنْ يَزُولَ عَنْ مَوْضِعِهِ ثُمَّ أَنْطَقَهُ اللَّهُ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ الْوَصِيَّةَ وَ الْإِمَامَةَ بَعْدَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَ ابْنِ فَاطِمَةَ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَانْصَرَفَ مُحَمَّدٌ وَ هُوَ يَتَوَلَّى عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]احتجاج: امام باقر علیه السلام فرمود: وقتی حسین بن علی علیهما السلام به شهادت رسید، محمد بن الحنفیه به دنبال علی بن الحسین علیهما السلام فرستاد و با حضرت خلوت نموده و سپس گفت: ای برادر زاده ام! می دانی که رسول خدا صلی الله علیه و آله وصایت و امامت را بعد از خود به علی بن ابی طالب علیه السلام و سپس به امام حسن و سپس به امام حسین علیهما السلام واگذار کرد و پدرت که خدا از او خشنود شود و بر او درود فرستد، به شهادت رسید و وصیت ننمود! و من عموی شما و برادر پدرت هستم و با این سن و سالی که دارم، به جانشینی ایشان، از شما که جوان هستید، سزاوارتر هستم. پس با وصیت و امامت من نزاع و مخالفتی نکن. علی بن الحسین علیهما السلام به او فرمود: ای عمو! از خدا بترس و ادعای چیزی را که حق تو نیست مکن. من تو را نصیحت می کنم که از نادانان نباشی. ای عمو! پدرم صلوات الله علیه قبل از رفتن به عراق به من وصیت امامت نمود و یک ساعت قبل از شهادتش پیمان امامت را به من سپرد و این سلاح رسول خدا صلی الله علیه و آله است که نزد من است. متعرض این امر مشو که من از کوتاه شدن عمر و پریشان حالی بر شما بیمناکم و خدای تبارک و تعالی قسم خورده که وصیت و امامت را جز در نسل حسین علیه السلام قرار ندهد. اگر می خواهی بدانی، بیا با هم به نزد حجر الاسود برویم و نزد او طلب حکم کنیم و از حجر در این خصوص بپرسیم؛ امام باقر علیه السلام فرمود: این سخن بین آن دو رد و بدل شد و هر دو آن موقع در مکه بودند. پس آمدند تا به حجرالاسود رسیدند. علی بن الحسین علیهما السلام به محمد فرمود: تو شروع کن و به خدا تضرع و انابه کن و از خدا بخواه که سنگ را برای تو به نطق آورد. سپس من از خدا خواهم خواست!. محمد شروع به تضرع و دعا نمود و از خدا خواست و سپس سنگ را خواند ولی جوابش را نداد! علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: ای عمو! تو اگر وصی و امام بودی، حتما سنگ به تو جواب می داد! محمد به او گفت: ای برادر زاده ام! حال شما دعا کن و از سنگ بخواه! پس علی بن الحسین علیهما السلام خدا را به آن چه خواست خواند و سپس گفت: از تو می خواهم به کسی که پیمان انبیا و اوصیا و همه مردم را در تو قرار داد، به زبان عربی مبین بگویی که وصی و امام بعد از علی بن الحسین علیهما السلام کیست؟ پس سنگ تکانی خورد و نزدیک بود از موضعش جابجا شود . سپس خدا به زبان عربی مبین آن را به سخن آورد و گفت: خدایا! وصیت و امامت بعد از حسین بن علی علیهما السلام برای علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام و پسر فاطمه دختر رسول خدا صلی الله علیه و آله است. پس محمد رفت در حالی که ولایت علی بن الحسین علیهما السلام را پذیرفته بود. -. احتجاج: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۳»

خص (۲)،[منتخب البصائر] یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ مَعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]منتخب بصائر، بصائر الدرجات: به اسناد جداگانه از امام صادق و امام باقر علیهما السلام، مثل این روایت را نقل نموده اند. - . مختصر البصائر: ۱۴ -

**[ترجمه]

«۴»

عم (۴)،[إعلام الوری] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب نَوَادِرُ الْحِكْمَهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ يَحْيَى بِالْإِسْنَادِ عَنْ جَابِرٍ وَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام: مِثْلَهُ.

ص: ۱۱۲

۱- ۱. الاحتجاج للطبرسیّ ص ۱۷۲ و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۳۴۸.
۲- ۲. مختصر بصائر الدرجات للحسن بن سلیمان ص ۱۴ طبع النجف الأشرف.
۳- ۳. بصائر الدرجات ج ۱۰ باب ۱۷.
۴- ۴. إعلام الوری ص ۲۵۳ طبع ایران سنه ۱۳۳۸ ش.

الْمُبَرَّدُ فِی الْکَامِلِ (۱): قَالَ أَبُو خَالِدٍ الْکَابُلِیُّ لِمُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ أَ تُخَاطِبُ ابْنَ أَخِیکَ بِمَا لَا یُخَاطِبُکَ بِمِثْلِهِ فَقَالَ إِنَّهُ حَاکَمَنِی إِلَی الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ وَ زَعَمَ أَنَّهُ یُنْطِقُهُ فَصِرْتُ مَعَهُ إِلَی الْحَجَرِ فَسَمِعْتُ الْحَجَرَ یَقُولُ سَلِّمِ الْأَمْرَ إِلَی ابْنِ أَخِیکَ فَإِنَّهُ أَحَقُّ بِهِ مِنْکَ فَصَارَ أَبُو خَالِدٍ إِمَامِیّاً(۲).

وَ یُرْوَی: أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَلِیٍّ خَاصَمَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ فِی صَدَقَاتِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ أَنَا ابْنُ الْمُصَدِّقِ وَ هَذَا ابْنُ ابْنٍ فَأَنَا أَوْلَی بِهَا مِنْهُ فَتَمَثَّلَ عَبْدُ الْمَلِکِ بِقَوْلِ ابْنِ أَبِی الْحُقَیْقِ:

لَا تَجْعَلِ الْبَاطِلَ حَقّاً وَ لَا

تَلُطْ دُونَ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ (۳)

قُمْ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ فَقَدْ وَلَّیْتُکَهَا فَقَامَا فَلَمَّا خَرَجَا تَنَاوَلَهُ عُمَرُ وَ آذَاهُ فَسَکَتَ علیه السلام عَنْهُ وَ لَمْ یَرُدَّ عَلَیْهِ شَیْئاً فَلَمَّا کَانَ بَعْدَ ذَلِکَ دَخَلَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَسَلَّمَ عَلَیْهِ وَ أَکَبَّ عَلَیْهِ یُقَبِّلُهُ فَقَالَ عَلِیٌّ یَا ابْنَ عَمٍّ لَا تَمْنَعُنِی قَطِیعَهُ أَبِیکَ أَنْ أَصِلَ رَحِمَکَ فَقَدْ زَوَّجْتُکَ ابْنَتِی خَدِیجَهَ ابْنَهَ عَلِیٍ (۴).

**[ترجمه]اعلام الوری، مناقب: مثل این روایت را نقل نموده است. - . اعلام الوری: ۲۵۳ ، مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۸ -

- مبرد در کامل می گوید: ابو خالد کابلی به محمد بن حنفیه گفت: آیا با برادر زاده ات با کلماتی خطاب می کنی که او تو را مثل این کلمات مورد خطاب قرار نمی دهد؟ محمد گفت: او حجرالاسود را بین من و خود حَکَم کرد و معتقد بود که می تواند حجر را به سخن در آورد. من با او پیش حجر رفتیم و من شنیدم که حجر می گفت: امر امامت را به برادرزاده ات تسلیم کن که او از تو به آن سزاوارتر است! ابو خالد بعد از این جریان، امامی مذهب گردید.

- روایت شده که عمر بن علی با علی بن الحسین علیهما السلام در مورد موقوفه های پیغمبر و امیر المؤمنین صلوات الله علیهما به نزاع پرداخت و شکایت پیش عبد الملک برد. به عبد الملک گفت: من پسر واقفم و حضرت سجاد علیه السلام پسر پسر علی علیه السلام است. من از او سزاوارترم. عبد الملک در جواب از شعر ابن ابی الحقیق استفاده نمود:

حق را باطل قرار مده ، حق را به باطل مچسبان.

بعد رو به علی بن الحسین علیهما السلام کرده و گفت: برخیز! من آن موقوفات را در اختیار تو گذاشتم. حرکت کرده، خارج شدند. عمر پس از خارج شدن گریبان امام را گرفت و ایشان را آزرد ولی امام علیه السلام به او چیزی نگفت. بعد از این جریان، محمد پسر عمر خدمت زین العابدین علیه السلام رسید و سلام کرد و به دست و پای آن جناب افتاده و آن را می بوسید. امام علیه السلام فرمود: پسر عمو! بی وفایی پدرت مانع نمی شود که من نسبت به تو مهربانی کنم. اکنون دختر خود خدیجه بنت علی را به ازدواج تو در آوردم. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۸ -

**[ترجمه]

بيان

اللوط اللصوق يقال لاط به أی لصق به أی لا تلزم الباطل عند ظهور الحق و يحتمل أن يكون من قولهم لاط حوضه أی لا تجعل الباطل فوق الحق لتخفيه و فيما سيأتی فی الباب الآتی فی بعض نسخ الإرشاد بالظاء المعجمه و هو من اللظ اللزوم و الإلحاح يقال ألظ أی لازم و دام و أقام و هذا يدل علی ذم عمر بن علی و أنه لم يستشهد مع الحسين عليه السلام و قد مر الكلام فيه.

ص: ١١٣

١- ١. لم نعثر عليه فی الكامل رغم البحث عنه و قد راجعنا فهارس الاعلام للطبعه التی أشرف عليها أبو الاشبال أحمد محمّد شاكر فلم نجد ذكرا لابی خالد الكابلی.

٢- ٢. مناقب ابن شهرآشوب ج ٣ ص ٢٨٨.

٣- ٣. هذا البيت من أبيات للربيع بن أبی الحقيق من بنی قريظه، و قد ذكره ابن عبد ربه الاندلسی فی العقد الفريد ج ۴ ص ۴٠١ طبعه لجنه التأليف و الترجمه و النشر سنه ١٣۶٣ قال أبو الحسن المدائنی قال: قدم عمر بن علی إلخ.

۴- ۴. مناقب ابن شهرآشوب ج ٣ ص ٣٠٨.

**[ترجمه]لوط به معنای چسبیـدن است و لاط به، یعنی به آن چسبیـد و مراد این است که وقتی حقیقت آشکار شـد، ملتزم به باطل مباش و ممکن است از غبارت لاط حوضه باشـد یعنی باطل را بالای حق قرار مـده تا حق را بپوشانی؛ و در باب آینـده از بعضـی نسـخ ارشـاد بـا ظـاء نقل شـده که از ریشه لظّ است که به معنای لزوم و پافشاری است و عبارت ألظّ یعنی ملازم شـد و ادامه یـافت و بر پاداشت و این روایت دلالت بر ذم عمر بن علی دارد و او در کربلا در خـدمت برادرش حسـین علیه السـلام به شهادت نرسید.

**[ترجمه]

«۵»

الْفُصُولُ الْمُهِمَّهُ، قَالَ سُـفْيَانُ: أَرَادَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَـيْنِ عليهما السـلام الْحَجَّ فَأَنْفَذَتْ إِلَيْهِ أُخْتُهُ سُـكَيْنَهُ بِنْتُ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَلْفَ دِرْهَمٍ فَلَحِقُوهُ بِهَا بِظَهْرِ الْحَرَّهِ(۱)

فَلَمَّا نَزَلَ فَرَّقَهَا عَلَى الْمَسَاكِينِ (۲).

**[ترجمه]الفصول المهمه: علی بن الحسـین علیهمـا السـلام عـازم حـج شـد و خواهرش سـکینه هزار درهم برایش فرسـتاد. در خارج مدینه در محلی به نام حره به امام رسـیدند و پول را تقدیم کردند. همین که فرود آمد پولها را بین فقراء تقسیم کرد. - . الفصول المهمه: ۱۸۹ -

**[ترجمه]

«۶»

مهـج، [مهـج الـدعوات] نَقَلَ مِنْ مَجْمُوعٍ عَتِيقٍ قَالَ: كَتَبَ الْوَلِيـدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ إِلَى صَالِحِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُرِّيِّ عَامِلِهِ عَلَى الْمَدِينَهِ أَبْرِزِ الْحَسَـنَ بْنَ الْحَسَـنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَـالِبٍ وَ كَـانَ مَحْبُوساً فِي حَبْسِهِ وَ اضْـرِبْهُ فِي مَسْـجِدِ رَسُـولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله خَمْسَمِائَهِ سَوْطٍ فَأَخْرَجَهُ صَالِحٌ إِلَى الْمَسْجِدِ وَ اجْتَمَعَ النَّاسُ وَ صَعِدَ صَالِحٌ الْمِنْبَرَ يَقْرَأُ عَلَيْهِمُ الْكِتَابَ ثُمَّ يَنْزِلُ فَيَأْمُرُ بِضَرْبِ الْحَسَنِ فَبَيْنَمَا هُوَ يَقْرَأُ الْكِتَابَ إِذْ دَخَلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَأَفْرَجَ النَّاسُ عَنْهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى الْحَسَنِ فَقَالَ لَهُ يَا ابْنَ عَمِّ ادْعُ اللَّهَ بِدُعَاءِ الْكَرْبِ يُفَرِّجْ عَنْكَ فَقَالَ مَا هُوَ يَا ابْنَ عَمِّ فَقَالَ قُلْ وَ ذَكَرَ الـدُّعَاءَ قَالَ وَ انْصَـرَفَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَـيْنِ عليهما السـلام وَ أَقْبَلَ الْحَسَنُ يُكَرِّرُهَـا فَلَمَّا فَرَغَ صَالِحٌ مِنْ قِرَاءَهِ الْكِتَـابِ وَ نَزَلَ قَالَ أَرَى سَـجِيَّهَ رَجُلٍ مَظْلُومٍ أَخِّرُوا أَمْرَهُ وَ أَنَا أُرَاجِعُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِيهِ وَ كَتَبَ صَالِحٌ إِلَى الْوَلِيدِ فِي ذَلِكَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَطْلِقْهُ (۳).

**[ترجمه]مهـج الـدعوات: ولیـد بن عبـد الملک به صالـح بن عبـد الله فرمانـدار خود در مدینه نوشت که حسن بن حسن را از زندان بیرون بیاور و در مقابل مردم در مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله، پانصد ضربه شلاق بزن! صالح او را بیرون آورد و به مسجد برد. مردم جمع شدند. صالح بر منبر رفت و شروع به خواندن نامه ولید بن عبد الملک کرد تا پس از پائین آمدن از منبر دسـتور بدهد او را تازیانه بزنند! در همان موقع که مشغول خواندن نامه بود، علی بن الحسـین علیهما السـلام وارد مسـجد شد.

مردم راه را باز کردند تا به حسن بن حسن رسید. به او فرمود: پسر عمو! دعای کرب را بخوان، خدا فرج خواهد داد. پرسید: دعا چیست؟ فرمود این دعا را بخوان و دعا را برایش خواند. علی بن الحسین علیهما السلام از مسجد خارج شد و حسن بن حسن چند مرتبه دعا را خواند. صالح از خواندن نامه فارغ شد و از منبر به زیر آمد و رو به حاضرین نموده و گفت: چهره مرد مظلومی را می بینم. کار او را تاخیر بیندازید تا در باره اش با امیر المؤمنین مکاتبه کنم! نامه ای در این خصوص به ولید نوشت و دستور داد حسن بن حسن را آزاد کند. - . مهج الدعوات: ۳۳۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى بعض الأخبار المناسبه لهذا الباب فى باب مكارمه عليه السلام و باب معجزاته و بعضها فى باب أحوال أولاد أمير المؤمنين صلوات الله عليه.

ص: ۱۱۴

۱- ۱. الحره: الاحرار فى بلاد العرب كثيره، و الحره: كل أرض ذات حجار سود نخره كأنّما أحرقت بالنار قد ألبستها، و أكثر الحرار حول المدينه و تسمى مضافه الى أماكنها، و قد ذكر صفى الدين البغدادىّ فى مراصد الاطلاع(۲۶) حره منها حره و اقم الشرقيه، و هى التى كانت بها وقعه الحره الشهيره أيّام يزيد بن معاويه سنه ۶۲ ه.

۲- ۲. الفصول المهمه لابن الصباغ المالكى ص ۱۸۹ طبع النجف و فيه سقط.

۳- ۳. مهج الدعوات ص ۳۳۱.

**[ترجمه]برخی از اخبار مناسب این باب در باب مکارم اخلاق حضرت و باب معجزاتشان گذشت و برخی از آن نیز در باب احوال اولاد امیرالمؤمنین علیه السلام گذشت .

**[ترجمه]

باب ۸ أحوال أهل زمانه من الخلفاء و غيرهم و ما جرى بينه عليه السلام و بينهم و أحوال أصحابه و خدمه و مواليه و مداحيه صلوات الله عليه

الأخبار

«۱»

كا، [الكافي] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ صَاحِبِ الْأَنْمَاطِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: لَمَّا هَدَمَ الْحَجَّاجُ الْكَعْبَةَ فَرَّقَ النَّاسُ تُرَابَهَا فَلَمَّا صَارُوا إِلَى بِنَائِهَا فَأَرَادُوا أَنْ يَبْنُوهَا خَرَجَتْ عَلَيْهِمْ حَيَّةٌ فَمَنَعَتِ النَّاسَ الْبِنَاءَ حَتَّى هَرَبُوا فَأَتَوُا الْحَجَّاجَ فَخَافَ أَنْ يَكُونَ قَدْ مُنِعَ بِنَاءَهَا فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ ثُمَّ نَشَدَ النَّاسَ وَ قَالَ رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً عِنْدَهُ مِمَّا ابْتُلِينَا بِهِ عِلْمٌ لَمَّا أَخْبَرَنَا بِهِ قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ شَيْخٌ فَقَالَ إِنْ يَكُنْ عِنْدَ أَحَدٍ عِلْمٌ فَعِنْدَ رَجُلٍ رَأَيْتُهُ جَاءَ إِلَى الْكَعْبَةِ فَأَخَذَ مِقْدَارَهَا ثُمَّ مَضَى فَقَالَ الْحَجَّاجُ مَنْ هُوَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَقَالَ مَعْدِنُ ذَلِكَ فَبَعَثَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَأَتَاهُ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ مَنْعِ اللَّهِ إِيَّاهُ الْبِنَاءَ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَا حَجَّاجُ عَمَدْتَ إِلَى بِنَاءِ إِبْرَاهِيمَ وَ إِسْمَاعِيلَ فَأَلْقَيْتَهُ فِي الطَّرِيقِ وَ انْتَهَبْتَهُ كَأَنَّكَ تَرَى أَنَّهُ تُرَاثٌ لَكَ اصْعَدِ الْمِنْبَرَ وَ انْشُدِ النَّاسَ أَنْ لَا يَبْقَى أَحَدٌ مِنْهُمْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئاً إِلَّا رَدَّهُ قَالَ فَفَعَلَ وَ أَنْشَدَ النَّاسَ أَنْ لَا يَبْقَى مِنْهُمْ أَحَدٌ عِنْدَهُ شَيْءٌ إِلَّا رَدَّهُ قَالَ فَرَدُّوهُ فَلَمَّا رَأَى جَمْعَ التُّرَابِ أَتَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَوَضَعَ الْأَسَاسَ وَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحْفِرُوا قَالَ فَتَغَيَّبَتْ عَنْهُمُ الْحَيَّةُ فَحَفَرُوا حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى مَوْضِعِ الْقَوَاعِدِ قَالَ لَهُمْ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام تَنَحَّوْا فَتَنَحَّوْا فَدَنَا مِنْهَا فَغَطَّاهَا بِثَوْبِهِ ثُمَّ بَكَى ثُمَّ غَطَّاهَا بِالتُّرَابِ بِيَدِ نَفْسِهِ ثُمَّ دَعَا الْفَعَلَةَ فَقَالَ ضَعُوا بِنَاءَكُمْ قَالَ فَوَضَعُوا الْبِنَاءَ فَلَمَّا ارْتَفَعَتْ حِيطَانُهَا أَمَرَ بِالتُّرَابِ فَأُلْقِيَ فِي جَوْفِهِ فَلِذَلِكَ صَارَ الْبَيْتُ

مُرْتَفِعاً يُصْعَدُ إِلَيْهِ بِالدَّرَجِ (۱).

**[ترجمه]کافی: ابان بن تغلب می گوید: وقتی حجاج کعبه را خراب کرد، مردم خاک آن را جمع نموده و بردند. همین که تصمیم به ساختمان گرفتند ماری آشکار گردید و مانع ساختمان مجدد شد. مردم فرار کرده پیش حجاج رفتند. حجاج ترسید از اینکه اجازه ساختمان کعبه به او داده نشود، لذا بر فراز منبر رفت و به مردم گفت: خدا رحمت کند هر کسی را که در خصوص این گرفتاری ما اطلاعی دارد و ما را مطلع گرداند. پیرمردی گفت: اگر اطلاعی باشد، در نزد مردی است که کنار کعبه آمد و مقداری از خاک آن برداشته و رفت. سؤال کرد، آن شخص که بود؟ گفت: علی بن الحسین علیهما السلام. حجاج گفت: صحیح است، او گنجینه اطلاع است. از پی علی بن الحسین علیهما السلام فرستاد. امام آمد و حجاج جریان جلوگیری از ساختمان کعبه را شرح داد. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: حجاج! تو ساختمانی را که ابراهیم و اسماعیل ساخته بودند ویران کردی و به غارت بردی! گویا خیال کردی میراث توست. به منبر برو و مردم را سوگند ده که آنچه برده اند بازگردانند، حجاج همین کار را کرد. تمام آنچه برده بودند، باز آوردند.

پس از جمع آوری خاک کعبه، امام علیه السلام محل خانه را تعیین نمود و دستور داد زمین را حفر کنند. دیگر مار دیده نشد. زمین را کندند تا به پایه های سابق خانه رسیدند. در این موقع علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: شما دور شوید. مردم کنار رفتند. آنگاه نزدیک آمد و با جامه خود آن محل را پوشانید و اشک ریخت. بعد با دست خویش خاک ریخت، آنگاه کارگران را پیش خواند و فرمود: شروع به ساختن کنید. پس از آنکه پایه ها مقداری بالا آمد، امام علیه السلام دستور داد داخل آن را پر از خاک کنند، به دستور امام داخل آن را خاک ریختند. به همین جهت کف خانه خدا بالا رفت و جز با پله و نردبان نمی توان داخل خانه شد. - . کافی ۴ : ۲۲۲ -

**[ترجمه]

«۲»

ج، [الإحتجاج] رُوِيَ: أَنَّ زَيْنَ الْعَابِدِينَ علیه السلام مَرَّ بِالْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ وَ هُوَ يَعِظُ النَّاسَ بِمِنًى فَوَقَفَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ أَمْسِكْ أَسْأَلْكَ عَنِ الْحَالِ الَّتِي أَنْتَ عَلَيْهَا مُقِيمٌ أَ تَرْضَاهَا لِنَفْسِكَ فِيمَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ لِلْمَوْتِ إِذَا نَزَلَ بِكَ غَداً قَالَ لَا قَالَ أَ فَتُحَدِّثُ نَفْسَكَ بِالتَّحَوُّلِ وَ الِانْتِقَالِ عَنِ الْحَالِ الَّتِي لَا تَرْضَاهَا لِنَفْسِكَ إِلَى الْحَالِ الَّتِي تَرْضَاهَا قَالَ فَأَطْرَقَ مَلِيّاً ثُمَّ قَالَ إِنِّي أَقُولُ ذَلِكَ بِلَا حَقِيقَةٍ قَالَ أَ فَتَرْجُو نَبِيّاً بَعْدَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله يَكُونُ لَكَ مَعَهُ سَابِقَةٌ قَالَ لَا قَالَ أَ فَتَرْجُو دَاراً غَيْرَ الدَّارِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا تُرَدُّ إِلَيْهَا فَتَعْمَلَ فِيهَا قَالَ لَا قَالَ أَ فَرَأَيْتَ أَحَداً بِهِ مُسْكَةُ عَقْلٍ رَضِيَ لِنَفْسِهِ مِنْ نَفْسِهِ بِهَذَا إِنَّكَ عَلَى حَالٍ لَا تَرْضَاهَا وَ لَا تُحَدِّثُ نَفْسَكَ بِالانْتِقَالِ إِلَى حَالٍ تَرْضَاهَا عَلَى حَقِيقَةٍ وَ لَا تَرْجُو نَبِيّاً بَعْدَ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه وآله وَ لَا دَاراً غَيْرَ الدَّارِ الَّتِي أَنْتَ فِيهَا فَتُرَدَّ إِلَيْهَا فَتَعْمَلَ فِيهَا وَ أَنْتَ تَعِظُ النَّاسَ قَالَ فَلَمَّا وَلَّى علیه السلام قَالَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ مَنْ هَذَا قَالُوا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ أَهْلُ بَيْتِ عِلْمٍ فَمَا رُئِيَ الْحَسَنُ الْبَصْرِيُّ بَعْدَ ذَلِكَ يَعِظُ النَّاسَ (۲).

**[ترجمه]احتجاج: روزی امام زین العابدین علیه السلام در منی به حسن بصری برخورد که مشغول موعظه نمودن مردم بود. فرمود: خاموش باش تا من سؤالی بکنم. اگر فردا مرگ گریبان گیرت شود، از این حالی که داری، بین خود و خدا راضی

هستی؟ جواب داد: نه! راضی نیستم. فرمود: آیا در فکر هستی که این وضع خود را تغییر دهی و به حالی که شایسته است و برای خود می پسندی درآیی؟ مدتی سر به زیر انداخت و آنگاه گفت: این حرف را با خود می گویم ولی حقیقت ندارد. حضرت پرسید: آیا امیدواری که بعد از محمد صلی الله علیه و آله پیامبر دیگری بیاید که با تو سابقه آشنایی داشته باشد؟ جواب داد: نه! فرمود: امید داری سرای دیگر باشد که در آنجا به اعمال نیک بپردازی؟ گفت: نه! فرمود: آیا کسی که عقل داشته باشد، به همین اندازه برای خود قانع می شود که تو قانعی؟ از حالی که داری راضی نیستی! در فکر تغییر این حال نیز نیستی و امید نداری پیامبری بیاید و سرای دیگری هم نیست که در آنجا به اعمال شایسته مشغول شوی و در عین حال مردم را موعظه می کنی؟! همین که امام علیه السلام رفت، حسن بصری پرسید این شخص که بود؟ گفتند: علی بن الحسین علیهما السلام. گفت: اینها خانواده علم هستند. بعد از آن دیگر کسی ندید که حسن بصری مردم را موعظه کند. - . احتجاج: ۱۷۱ -

**[ترجمه]

«۳»

قب (۳)،[المناقب] لابن شهرآشوب ج، [الإحتجاج]: لَقِيَ عَبَّادٌ الْبَصْرِيُّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فِي طَرِيقِ مَكَّةَ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ تَرَكْتَ الْجِهَادَ وَ صُعُوبَتَهُ وَ أَقْبَلْتَ عَلَى الْحَجِّ وَ لِينِهِ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ- إِنَّ اللَّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَ يُقْتَلُونَ إِلَى قَوْلِهِ وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ (۴) فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ إِذَا رَأَيْنَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ هَذِهِ صِفَتُهُمْ فَالْجِهَادُ مَعَهُمْ أَفْضَلُ مِنَ الْحَجِ (۵).

۱- ۱. الكافی ج ۴ ص ۲۲۲ و أخرجه الصدوق فی علل الشرائع ص ۴۴۸ طبع النجف و ابن شهرآشوب فی المناقب ج ۳ ص ۲۸۱ طبع النجف الأشرف.

۲- ۲. احتجاج الطبرسیّ ص ۱۷۱.

۳- ۳. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۹۸.

۴- ۴. سوره التوبه، الآیه: ۱۱۱.

۵- ۵. احتجاج الطبرسیّ ص ۱۷۱.

**[ترجمه]مناقب، خرائج: عباد بصری در راه مکه به علی بن الحسین علیهما السلام برخورد و گفت: یا علی بن الحسین! جهاد را با سختی که دارد رها کرده ای و روی به حج آورده ای که کاری ساده و آسان است. با اینکه خداوند می فرماید «إِنَّ اللَّهَ اشْتَری مِنَ الْمُؤْمِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّهَ یُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَیَقْتُلُونَ وَ یُقْتَلُونَ ... الی وَ بَشِّرِ الْمُؤْمِنِینَ - . توبه / ۱۱۱ - »، {در حقیقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را به [بهای] اینکه بهشت برای آنان باشد، خریده است؛ همان کسانی که در راه خدا می جنگند و می کُشند و کشته می شوند...تا و مؤمنان را بشارت ده.} امام علیه السلام فرمود: وقتی کسانی را که دارای چنین صفاتی باشند پیدا کنیم، جنگ کردن با آنها از حج بهتر است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۸ ، احتجاج: ۱۷۱ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر فی باب استجابه دعائه علیه السلام حال کثیر من صوفیه زمانه.

**[ترجمه]در باب استجابت دعای حضرت، حال بسیاری از صوفیه زمان حضرت گذشت.

**[ترجمه]

«۴»

ختص، [الإختصاص] رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّبُ: أَنَّ أَبَا إِسْحَاقَ عَمْرَو بْنَ عَبْدِ اللَّهِ السَّبِیعِیَّ صَلَّی أَرْبَعِینَ سَنَهً صَلَاهَ الْغَدَاهِ بِوُضُوءِ الْعَتَمَهِ وَ کَانَ یَخْتِمُ الْقُرْآنَ فِی کُلِّ لَیْلَهٍ وَ لَمْ یَکُنْ فِی زَمَانِهِ أَعْبَدُ مِنْهُ وَ لَا أَوْثَقُ فِی الْحَدِیثِ عِنْدَ الْخَاصِّ وَ الْعَامِّ وَ کَانَ مِنْ ثِقَاتِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وُلِدَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی قُتِلَ فِیهَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ قُبِضَ وَ لَهُ تِسْعُونَ سَنَهً وَ هُوَ مِنْ هَمْدَانَ اسْمُهُ عَمْرُو بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ ذِی حِمْیَرِ بْنِ السَّبِیعِ بْنِ یَبْلَعَ الْهَمْدَانِیُّ وَ نُسِبَ إِلَی السَّبِیعِ لِأَنَّهُ نَزَلَ فِیهِمْ (۱).

**[ترجمه]اختصاص: محمد بن جعفر مؤدب می گوید: ابو اسحق عمرو بن عبد الله سبیعی چهل سال نماز صبح را با وضوی نماز عشاء خواند و در هر شب یک قرآن ختم می کرد در زمان او کسی پارساتر و مورد اعتمادتر از او در نقل حدیث نزد خاص و عام نبود و از اشخاص مورد اعتماد علی بن الحسین علیهما السلام به شمار می رفت. اسم او عمرو بن عبد الله پسر علی بن ذی حمیر، پسر سبیع بن همدانی بود و چون در بین قبیله سبیع سکونت داشت، آنها را سبیعی می گفتند. - . اختصاص: ۸۳ -

**[ترجمه]

«۵»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِیسَی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَالَ: ذُکِرَ عِنْدَ الرِّضَا علیه السلام الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ خَالُ أَبِیهِ وَ سَعِیدُ بْنُ الْمُسَیَّبِ فَقَالَ

كَانَا عَلَى هَذَا الْأَمْرِ وَ قَالَ خَطَبَ أَبِي إِلَى الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ يَعْنِي أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ الْقَاسِمُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّمَا كَانَ يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَذْهَبَ إِلَى أَبِيكَ حَتَّى يُزَوِّجَكَ (۲).

**[ترجمه]قرب الاسناد: در خدمت حضرت رضا علیه السلام سخن از قاسم بن محمد، دایی پدرش، و سعید بن مسیب شد. فرمود: این هر دو شیعه و ارادت مند به ما خاندان بودند. روزی حضرت باقر علیه السلام دخترش را از او خواستگاری کرد. او به حضرت باقر علیه السلام گفت: شما برو از پدرت خواستگاری کن تا او را به ازدواجت در آورد (یعنی اختیار من و دخترم در دست پدر تو است). - . قرب الاسناد: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسي الْمُفِيدُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَصِيرِ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ السَّرِيِّ عَنْ شَدَّادِ بْنِ عَبْدِ [اللَّهِ] الْمَخْزُومِيِّ عَنْ عَامِرِ بْنِ حَفْصٍ قَالَ: قَدِمَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَلَى الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ مَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عُرْوَةَ فَدَخَلَ مُحَمَّدٌ دَارَ الدَّوَابِّ فَضَرَبَتْهُ دَابَّةٌ فَخَرَّ مَيِّتاً وَ وَقَعَتْ فِي رِجْلِ عُرْوَةَ الْآكِلَةُ وَ لَمْ تَدَعْ وَرِكَهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فَقَالَ لَهُ الْوَلِيدُ اقْطَعْهَا فَقَالَ لَا فَتَرَقَّتْ إِلَى سَاقِهِ فَقَالَ لَهُ اقْطَعْهَا وَ إِلَّا أَفْسَدَتْ عَلَيْكَ جَسَدَكَ فَقَطَعَهَا بِالْمِنْشَارِ وَ هُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ لَمْ يُمْسِكْهُ أَحَدٌ وَ قَالَ لَقَدْ لَقِينا مِنْ سَفَرِنا هذا نَصَباً وَ قَدِمَ عَلَى الْوَلِيدِ تِلْكَ السَّنَةَ قَوْمٌ مِنْ بَنِي عَبْسٍ فِيهِمْ رَجُلٌ ضَرِيرٌ فَسَأَلَهُ عَنْ عَيْنَيْهِ وَ سَبَبِ ذَهَابِهِمَا فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِتُّ لَيْلَةً مِنْ بَطْنِ وَادٍ وَ لَا أَعْلَمُ عَبْسِيّاً يَزِيدُ حَالُهُ عَلَى حَالِي فَطَرَقَنَا سَيْلٌ فَذَهَبَ مَا كَانَ لِي مِنْ أَهْلٍ وَ وَلَدٍ وَ مَالٍ غَيْرَ بَعِيرٍ وَ صَبِيٍّ مَوْلُودٍ وَ كَانَ الْبَعِيرُ صَعْباً فَنَدَّ(۳)

فَوَضَعْتُ الصَّبِيَّ وَ اتَّبَعْتُ الْبَعِيرَ فَلَمْ

۱- ۱. الاختصاص للشيخ المفيد ص ۸۳.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۲۱۰ طبع النجف الأشرف.

۳- ۳. ند البعير، نفر و ذهب شاردا.

أَجَاوِزْ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى سَمِعْتُ صَيْحَهَ ابْنِى فَرَجَعْتُ إِلَيْهِ وَ رَأْسُ الذِّئْبِ فِى بَطْنِهِ يَأْكُلُهُ وَ لَحِقْتُ الْبَعِيرَ لِأَحْتَبِسَهُ فَنَفَحَنِى (۱)

بِرِجْلِهِ فِى وَجْهِى فَحَطَمَهُ وَ ذَهَبَ بِعَيْنِى فَأَصْبَحْتُ لَا مَالَ وَ لَا أَهْلَ وَ لَا وَلَدَ وَ لَا بَصَرَ فَقَالَ الْوَلِيدُ انْطَلِقُوا إِلَى عُرْوَهَ لِيَعْلَمَ أَنَّ فِى النَّاسِ مَنْ هُوَ أَعْظَمُ مِنْهُ بَلَاءً وَ شَخَصَ عُرْوَهُ إِلَى الْمَدِينَهِ فَأَتَتْهُ قُرَيْشٌ وَ الْأَنْصَارُ فَقَالَ لَهُ عِيسَى بْنُ طَلْحَهَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ أَبْشِرْ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَقَدْ صَنَعَ اللَّهُ بِکَ خَيْراً وَ اللَّهِ مَا بِکَ حَاجَهٌ إِلَى الْمَشْيِ فَقَالَ مَا أَحْسَنَ مَا صَنَعَ اللَّهُ بِى وَهَبَ لِى سَبْعَهَ بَنِينَ فَمَتَّعَنِى بِهِمْ مَا

شَاءَ ثُمَّ أَخَذَ وَاحِداً وَ تَرَکَ سِتَّهً وَ وَهَبَ لِى سِتَّهَ جَوَارِحَ مَتَّعَنِى بِهِنَّ مَا شَاءَ ثُمَّ أَخَذَ وَاحِدَهً وَ تَرَکَ خَمْساً يَدَيْنِ وَ رِجْلًا وَ سَمْعاً وَ بَصَراً ثُمَّ قَالَ إِلَهِى لَئِنْ كُنْتَ أَخَذْتَ لَقَدْ أَبْقَيْتَ وَ إِنْ كُنْتَ ابْتَلَيْتَ لَقَدْ عَافَيْتَ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عامر بن حفص می گوید: عروه بن زبیر با پسرش محمد بن عروه پیش ولید بن عبد الملک آمد. محمد وارد طویله اسبها شد. یکی از چهارپایان او را لگد زد و از دنیا رفت. پای پدرش عروه نیز به مرض آکله مبتلا شد به طوری که در همان شب تمام رانش را برد! ولید گفت: پایت را قطع کن! گفت نه .

بالاخره مرض به ساق پایش رسید. ولید گفت: این پا را قطع کن و گر نه تمام بدنت را فرا می گیرد! با اره پایش را قطع نمودند، با اینکه پیرمردی بود، کسی موقع قطع کردن پایش، او را نگه نداشته بود! عروه گفت: در این سفر ما گرفتاری زیادی دیدیم.

در همان سال گروهی از قبیله بنی عیس پیش ولید آمدند! در میان آنها مردی کور بود. ولید پرسید: چرا چشمهایت از بین رفته؟ گفت یک شب با خانواده و اموالم در دره ای خوابیده بودیم، در آن زمان هیچ کدام از افراد بنی عیس وضعشان به من نمی رسید. آن شب سیلی آمد و هر چه داشتم، از مال و زن و فرزند برد؛ فقط یک شتر و یک کودک نوزاد برایم ماند. شترم رم کرد و پا به فرار گذاشت. کودک را گذاشته از پی شتر رفتم! چیزی نرفته بودم که صدای بچه را شنیدم. برگشتم دیدم گرگ شکمش را پاره کرده! خودم را به شتر رساندم. او با پایش به صورتم نواخت و هر دو چشمم از بین رفت. صبح که شد، نه مال و نه زن و نه فرزند و نه چشم داشتم. ولید گفت: بروید این خبر را برای عروه نقل کنید تا بفهمد در میان مردم کسی هست که از او بیشتر گرفتار بلا شده باشد. وقتی عروه به مدینه آمد، قریش و انصار به دیدنش آمدند. عیسی پسر طلحه ابن عبید الله به او گفت: مژده باد تو را که خداوند در باره ات نیکی نموده! به خدا سوگند حالا احتیاج به راه رفتن نداشتی. در جواب او گفت: خداوند نسبت به من چه کار خوبی کرد؟ به من هفت پسر داد که سالها از دیدار آنها بهره مند بودم. یکی را گرفت و شش پسر دیگر را برایم باقی گذاشت. به من شش عضو داد که سالها از آنها استفاده می کردم، یکی را گرفت و پنج عضو دیگر را باقی گذاشت. دو دست و یک پا و گوش و چشم. آنگاه سر بلند کرده و گفت: خدایا! اگر گرفتی، باز چیزی برای من باقی گذاشتی. اگر گرفتارم کردی شفا دادی. - . امالی طوسی: ۹۳ -

**[ترجمه]

«۷»

نبه، [تنبیه الخاطر] رُوِيَ: أَنَّهُ لَمَّا نَزَعَ مُعَاوِيَهُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ نَفْسَهُ مِنَ الْخِلَافَهِ قَامَ خَطِيباً فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ مَا أَنَا بِالرَّاغِبِ فِى

التَّأَمُّرِ عَلَيْكَمْ وَ لَا بِالْآمِنِ لِكَرَاهَتِكَمْ بَلْ بُلِينَا بِكَمْ وَ بُلِيتُمْ بِنَا- إِلَّا أَنَّ جَدِّی مُعَاوِيَهَ نَازَعَ الْأَمْرَ مَنْ كَانَ أَوْلَی بِالْأَمْرِ مِنْهُ فِی قِدَمِهِ وَ سَابِقَتِهِ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ فَرَكِبَ جَدِّی مِنْهُ مَا تَعْلَمُونَ وَ رَكِبْتُمْ مَعَهُ مَا لَا تَجْهَلُونَ حَتَّی صَارَ رَهِينَ عَمَلِهِ وَ ضَجِيعَ حُفْرَتِهِ تَجَاوَزَ اللَّهُ عَنْهُ ثُمَّ صَارَ الْأَمْرُ إِلَی أَبِی وَ لَقَدْ كَانَ خَلِيقاً أَنْ لَا يَرْكَبَ سَنَنَهُ إِذْ كَانَ غَيْرَ خَلِيقٍ بِالْخِلَافَهِ فَرَكِبَ رَدْعَهُ (۳) وَ اسْتَحْسَنَ خَطَأَهُ فَقَلَّتْ مُدَّتُهُ وَ انْقَطَعَتْ آثَارُهُ وَ خَمَدَتْ نَارُهُ وَ لَقَدْ أَنْسَانَا الْحُزْنُ بِهِ الْحُزْنَ عَلَيْهِ فَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ ثُمَّ أَخْفَتَ (۴)

يَتَرَحَّمُ عَلَی أَبِيهِ ثُمَّ قَالَ وَ صِرْتُ أَنَا الثَّالِثَ مِنَ الْقَوْمِ الزَّاهِدَ فِيمَا لَدَیَّ أَكْثَرَ مِنَ الرَّاغِبِ وَ مَا كُنْتُ لِأَتَحَمَّلَ آثَامَكُمْ شَأْنَكُمْ وَ أَمْرَكُمْ خُذُوهُ مَنْ شِئْتُمْ وِلَايَتَهُ فَوَلُّوهُ قَالَ

۱- ۱. النفح: من نفحت الدابّه الرجل ضربته بحد حافرها.

۲- ۲. أمالی الشيخ الطوسیّ ص ۹۳.

۳- ۳. يقال: ركب فلان ردعه: إذا ردع فلم يرتدع.

۴- ۴. الخفت: ضد الجهر، و المخافته مفاعله منه، و التخافت تكلفه.

فَقَامَ إِلَيْهِ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ فَقَالَ يَا أَبَا لَيْلَى سُنَّةٌ عُمَرِيَّةٌ فَقَالَ لَهُ يَا مَرْوَانُ تَخْدَعُنِي عَنْ دِينِي ائْتِنِي بِرِجَالٍ كَرِجَالِ عُمَرَ أَجْعَلْهَا بَيْنَهُمْ شُورَى ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ إِنْ كَانَتِ الْخِلَافَةُ مَغْنَماً فَقَدْ أُصِبْنَا مِنْهَا حَظّاً وَ لَئِنْ كَانَتْ شَرّاً فَحَسْبُ آلِ أَبِي سُفْيَانَ مَا أَصَابُوا مِنْهَا ثُمَّ نَزَلَ فَقَالَتْ لَهُ أُمُّهُ لَيْتَكَ كُنْتَ حَيْضَةً فَقَالَ وَ أَنَا وَدِدْتُ ذَلِكَ وَ لَمْ أَعْلَمْ أَنَّ لِلَّهِ نَاراً يُعَذِّبُ بِهَا مَنْ عَصَاهُ وَ أَخَذَ غَيْرَ حَقِّهِ (۱).

**[ترجمه]تنبیه الخواطر: وقتی معاویه بن یزید خواست خود را از خلافت خلع نماید، بر منبر رفت و شروع به سخنرانی کرد و گفت: مردم! من علاقه ندارم بر شما فرمانروایی کنم و نه به شما اعتمادی دارم، چون می بینم علاقه ای به خلافت من ندارید. بالاخره شما گرفتار فرمانروایی ما خانواده شده اید و ما نیز گرفتار شما مردم شده ایم. جدم معاویه برای به دست آوردن خلافت با علی بن ابی طالب علیه السلام که از او برای خلافت به واسطه سابقه و مقامش شایسته تر بود پیکار کرد و می دانید مرتکب چه اعمالی شد و شما نیز خود می دانید چه کردید؛ او بالاخره گرفتار عمل خود شد و به گور رفت. خدا از او بگذرد. بعد از معاویه پدرم یزید عهده دار خلافت شد. او نباید چنین کاری را می کرد، چون شایستگی خلافت را نداشت. او کاری را که نباید بکند کرد! و خیال کرد خوب کاری می کند. بالاخره دیری نپایید که از بین رفت و آتش او خاموش گردید. اینک اندوه بر اعمال و کردارش، ما را از یاد اندوه در گذشتش برده است إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ. آنگاه آهسته شروع به آمرزش طلبیدن برای او کرد.

سپس گفت: اکنون من نفر سوم این خانواده ام! افراد بی علاقه به فرمانروایی من بیشتر از علاقه مندانم هستند. هرگز بار گناه شما را به دوش نمی گیرم! بیایید فرمانروایی را از من بگیرید و به هر کس علاقه دارید بسپارید. مروان حکم برخاست و گفت: ابا لیلی! به روش عمر رفتار کن. در جواب او گفت: می خواهی مرا در دین بازی دهی؟ تو چون مردان زمان عمر را برایم بیاور تا بین آنها شوری قرار دهم! به خدا سوگند اگر خلافت گنجینه ای بود، ما سهم خود را برداشتیم. اگر هم بلایی بود، خانواده ابو سفیان را همین مقدار بس است؛ و از منبر به زیر آمد. مادرش به او گفت: کاش کهنه حیضی می شدی! در جواب مادر گفت: من نیز همین آرزو را داشتم و دیگر نمی فهمیدم خداوند آتشی دارد که هر معصیت کار را و هر کس حق دیگری را بگیرد، با آن عذاب می کند. - . تنبیه الخواطر: ۵۱۸ -

**[ترجمه]

«۸»

ختص، [الإختصاص]: هَلَكَ يَزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ وَ سِتِّينَ سَنَةً وَ وَلِيَ الْأَمْرَ أَرْبَعَ سِنِينَ وَ هَلَكَ مُعَاوِيَةُ بْنُ يَزِيدَ وَ هُوَ ابْنُ إِحْدَى وَ عِشْرِينَ سَنَةً وَ وَلِيَ الْأَمْرَ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً(۲).

**[ترجمه]اختصاص: یزید در سن شصت و سه سالگی هلاک شد و چهار سال حکومت کرد. پسرش معاویه بیست و یک سال داشت و چهل روز فرمانروایی کرد. - . اختصاص: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

«۹»

ختص (۳)،[الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] عِمْرَانُ بْنُ مُوسَی عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَمَّا وَلِیَ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ مَرْوَانَ وَ اسْتَقَامَتْ لَهُ الْأَشْیَاءُ کَتَبَ إِلَی الْحَجَّاجِ کِتَاباً وَ خَطَّهُ بِیَدِهِ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ إِلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ أَمَّا بَعْدُ فَجَنِّبْنِی دِمَاءَ بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنِّی رَأَیْتُ آلَ أَبِی سُفْیَانَ لَمَّا وَلَغُوا فِیهَا لَمْ یَلْبَثُوا بَعْدَهَا إِلَّا قَلِیلًا وَ السَّلَامُ وَ کَتَبَ الْکِتَابَ سِرّاً لَمْ یَعْلَمْ بِهِ أَحَدٌ وَ بَعَثَ بِهِ مَعَ الْبَرِیدِ إِلَی الْحَجَّاجِ وَ وَرَدَ خَبَرُ ذَلِکَ مِنْ سَاعَتِهِ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ أُخْبِرَ أَنَّ عَبْدَ الْمَلِکِ قَدْ زِیدَ فِی مُلْکِهِ بُرْهَهً مِنْ دَهْرِهِ لِکَفِّهِ عَنْ بَنِی هَاشِمٍ وَ أُمِرَ أَنْ یَکْتُبَ ذَلِکَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ وَ یُخْبِرَهُ بِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَتَاهُ فِی مَنَامِهِ وَ أَخْبَرَهُ بِذَلِکَ فَکَتَبَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِذَلِکَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ (۴).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی عبدالملک بن مروان به خلافت رسید و پایه های خلافتش محکم شد، نامه ای به دست خود به حجاج بن یوسف نوشت: بسم الله الرحمن الرحیم. از عبدالملک بن مروان به حجاج بن یوسف! اما بعد، از ریختن خون فرزندان عبدالمطلب پرهیز کن. زیرا من آل ابو سفیان را دیدم که وقتی در ریختن خون این افراد زیاده روی کردند، مدت کمی در سلطنت باقی ماندند؛ والسلام. و نامه را سرّی نوشت و احدی را خبر نکرد و همراه نامه رسان به حجاج رساند. خبر آن در ساعتی که نامه نوشته شد، به علی بن الحسین علیهما السلام رسید! به حضرت خبر داده شد: بر مدت زمان سلطنت عبدالملک، برهه زمانی به جهت دست برداشتن از بنی هاشم افزوده شده است. علی بن الحسین علیهما السلام دستور داد، این مطلب غیبی را به عبدالملک بنویسند و به او خبر دهند که رسول خدا صلی الله علیه و آله به خواب حضرت آمده و به او این خبر را داده است. علی بن الحسین علیهما السلام این مطلب را به عبدالملک بن مروان نوشتند. - . اختصاص: ۳۱۴، بصائر الدرجات: ۳۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۰»

حه، [فرحه الغری] رَوَی هِشَامُ بْنُ الْکَلْبِیِّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: أَدْرَکْتُ بَنِی أَوْدَ(۵)

وَ هُمْ

۱- ۱. تنبیه الخواطر ص ۵۱۸.

۲- ۲. الاختصاص ص ۱۳۱.

۳- ۳. نفس المصدر ص ۳۱۴.

۴- ۴. بصائر الدرجات ج ۸ باب ۱۱.

۵- ۵. بنو أود- بفتح الهمزه و سکون الواو و بالدال المهمله- حی من بنی سعد. العشیره من کهلان من القحطانیه، و هم بنو أود بن صعب بن سعد العشیره، و أیضا حی من همدان من کهلان من القحطانیه، و هم بنو أود بن عبد اللّه بن قادم بن زید بن عریب

بن حشم ابن حاشد بن حبران ابن نوف بن همدان(نهايه الارب للقلقشندى) ص ٨٣.

يُعَلِّمُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَ حَرَمَهُمْ سَبَّ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ فِيهِمْ رَجُلٌ مِنْ رَهْطِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ إِدْرِيسَ بْنِ هَانِئٍ فَدَخَلَ عَلَى الْحَجَّاجِ بْنِ يُوسُفَ يَوْماً فَكَلَّمَهُ بِكَلَامٍ فَأَغْلَظَ لَهُ الْحَجَّاجُ فِي الْجَوَابِ فَقَالَ لَهُ لَا تَقُلْ هَذَا أَيُّهَا الْأَمِيرُ فَلَا لِقُرَيْشٍ وَ لَا لِثَقِيفٍ مَنْقَبَةٌ يَعْتَدُّونَ بِهَا إِلَّا وَ نَحْنُ نَعْتَدُّ بِمِثْلِهَا قَالَ لَهُ وَ مَا مَنَاقِبُكُمْ قَالَ مَا يُنْتَقَصُ عُثْمَانُ وَ لَا يُذْكَرُ بِسُوءٍ فِي نَادِينَا قَطُّ قَالَ هَذِهِ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ مَا رُئِيَ مِنَّا خَارِجِيٌّ قَطُّ قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ مَا شَهِدَ مِنَّا مَعَ أَبِي تُرَابٍ مَشَاهِدَهُ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ فَأَسْقَطَهُ ذَلِكَ عِنْدَنَا وَ أَخْمَلَهُ فَمَا لَهُ عِنْدَنَا قَدْرٌ وَ لَا قِيمَةٌ قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ مَا أَرَادَ مِنَّا رَجُلٌ قَطُّ أَنْ يَتَزَوَّجَ امْرَأَةً إِلَّا سَأَلَ عَنْهَا هَلْ تُحِبُّ أَبَا تُرَابٍ أَوْ تَذْكُرُهُ بِخَيْرٍ فَإِنْ قِيلَ إِنَّهَا تَفْعَلُ ذَلِكَ اجْتَنَبَهَا فَلَمْ يَتَزَوَّجْهَا قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ مَا وُلِدَ فِينَا ذَكَرٌ فَسُمِّيَ عَلِيّاً وَ لَا حَسَناً وَ لَا حُسَيْناً وَ لَا وُلِدَتْ فِينَا جَارِيَةٌ فَسُمِّيَتْ فَاطِمَةَ قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ نَذَرَتِ امْرَأَةٌ مِنَّا حِينَ أَقْبَلَ الْحُسَيْنُ إِلَى الْعِرَاقِ إِنْ قَتَلَهُ اللَّهُ أَنْ تَنْحَرَ عَشْرَ جُزُرٍ(١) فَلَمَّا قُتِلَ وَفَتْ بِنَذْرِهَا قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ دُعِيَ رَجُلٌ مِنَّا إِلَى الْبَرَاءَةِ مِنْ عَلِيٍّ وَ لَعْنِهِ فَقَالَ نَعَمْ وَ أَزِيدُكُمْ حَسَناً وَ حُسَيْناً قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ وَ اللَّهِ قَالَ وَ قَالَ لَنَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَبْدُ الْمَلِكِ أَنْتُمُ الشِّعَارُ دُونَ الدِّثَارِ وَ أَنْتُمُ الْأَنْصَارُ بَعْدَ الْأَنْصَارِ قَالَ وَ مَنْقَبَةٌ قَالَ وَ مَا بِالْكُوفَةِ مَلَاحَةٌ إِلَّا مَلَاحَةُ بَنِي أَوْدَ فَضَحِكَ الْحَجَّاجُ قَالَ هِشَامُ بْنُ الْكَلْبِيِّ قَالَ لِي أَبِي فَسَلَبَهُمُ اللَّهُ مَلَاحَتَهُمْ آخِرَ الْحِكَايَةِ(٢).

**[ترجمه]فرحه الغريّ: هشام كلبى از پدرش نقل كرد كه گفت: من مدتى در ميان بنى اود (كه قبيله اى از بنى سعد هستند) مدتى بودم. آنها به زن و فرزند خود دشنام دادن به على بن ابى طالب عليه السلام را مى آموختند. روزى مردى از آنها، از خانواده عبد الله بن ادريس، پيش حجاج بن يوسف رفت و به او سخنى گفت كه در جوابش، حجاج درشتى نمود. آن مرد گفت: حجاج، با من درشتى نكن! هر فضيلت و منقبت با ارزشى براى قريش و قبيله ثقيف باشد، ما را نيز مانند آن هست. حجاج پرسيد، شما چه فضيلتى داريد؟ گفت: در ميان ما كسى نيست كه زبان به بد گويى عثمان بگشايد و هرگز در اين قبيله سخن بدى از او گفته نشده. حجاج گفت: صحيح است، اين منقبتى است! گفت: در ميان ما هرگز خارجى ديده نشده، گفت اين هم منقبتى است. گفت: در پيكارهاى ابو تراب (على بن ابى طالب عليه السلام) جز يک نفر از ما شركت نكرده! همين كار او باعث بى ارزشى و گوشه گيرى على عليه السلام شد. گفت: صحيح است. گفت: هر كس از ما بخواهد زنى بگيرد، اول سؤال مى كند على را دوست مى دارد و يا از او به نيكى ياد مى كند؟ اگر جواب دهد آرى، ديگر با او ازدواج نخواهد كرد. حجاج گفت: درست است اين منقبتى است! گفت: هيچ پسرى در قبيله ما به نام على يا حسن يا حسين نخواهى يافت و هرگز دخترى را فاطمه نام ننهاده اند. گفت: صحيح است. گفت: وقتى حسين (عليه السلام) به جانب عراق آمد، زنى از قبيله ما نذر كرد،، اگر خدا او را بكشد، ده شتر در راهش قربانى كند. پس از كشته شدن حسين عليه السلام به نذر خود وفا نمود، حجاج پذيرفت. گفت: مردى از قبيله ما را دعوت به بيزارى از على عليه السلام نمودند، گفت: من از آنچه شما مى خواهيد بيشتر انجام مى دهم و از حسن و حسين عليهما السلام نيز بيزارى مى جويم. حجاج گفت: اين هم منقبتى است. گفت: امير المؤمنين! عبد الملک ما را چنان گرامى داشت كه از نزديكترين قبائل عرب به خود نسبت داد و گفت: شما لباسى هستيد كه رو پوشيده مى شود و نه زير! شما ياورانى وفادار هستيد. حجاج تصديق كرد. گفت در كوفه ملاحتى وجود ندارد مگر ملاحت و جذابيت قبيله بنى اود. حجاج خنده اش گرفت. هشام كلبى گفت: پدرم نقل كرد كه خداوند ملاحت را از اين قبيله گرفت، تا آخر حكايت. - . فرحه الغرى: ٧ -

**[ترجمه]

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: کَانَ عَبْدُ الْمَلِکِ یَطُوفُ بِالْبَیْتِ وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یَطُوفُ بَیْنَ یَدَیْهِ وَ لَا یَلْتَفِتُ إِلَیْهِ وَ لَمْ یَکُنْ عَبْدُ الْمَلِکِ یَعْرِفُهُ بِوَجْهِهِ فَقَالَ مَنْ هَذَا الَّذِی یَطُوفُ بَیْنَ أَیْدِینَا وَ لَا یَلْتَفِتُ إِلَیْنَا فَقِیلَ هَذَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ

ص: ۱۲۰

۱- ۱. الجزر: جمع جزور، و هو ما یجزر من النوق أو الغنم.

۲- ۲. فرحه الغریّ ص ۷ طبع ایران سنه ۱۳۱۱ ملحقا بمکارم الأخلاق.

عليه السلام فَجَلَسَ مَكَانَهُ وَ قَالَ رُدُّوهُ إِلَيَّ فَرَدُّوهُ فَقَالَ لَهُ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ إِنِّي لَسْتُ قَاتِلَ أَبِيكَ فَمَا يَمْنَعُكَ مِنَ الْمَصِيرِ إِلَيَّ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام إِنَّ قَاتِلَ أَبِي أَفْسَدَ بِمَا فَعَلَهُ دُنْيَاهُ عَلَيْهِ وَ أَفْسَدَ أَبِي عَلَيْهِ بِذَلِكَ آخِرَتَهُ فَإِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكُونَ كَهُوَ فَكُنْ فَقَالَ كَلَّا وَ لَكِنْ صِرْ إِلَيْنَا لِتَنَالَ مِنْ دُنْيَانَا فَجَلَسَ زَيْنُ الْعَابِدِينَ وَ بَسَطَ رِدَاءَهُ وَ قَالَ اللَّهُمَّ أَرِهِ حُرْمَةَ أَوْلِيَائِكَ عِنْدَكَ فَإِذَا إِزَارُهُ مَمْلُوَّةٌ دُرَراً يَكَادُ شُعَاعُهَا يَخْطَفُ الْأَبْصَارَ فَقَالَ لَهُ مَنْ يَكُونُ هَذَا حُرْمَتَهُ عِنْدَ رَبِّهِ يَحْتَاجُ إِلَى دُنْيَاكَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ خُذْهَا فَلَا حَاجَةَ لِي فِيهَا(۱).

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: عبد الملک مشغول طواف کعبه بود؛ حضرت علی بن الحسین علیهما السلام نیز جلوتر از او طواف می کرد و توجهی به عبد الملک نداشت. عبد الملك او را به صورت نمی شناخت. پرسید: این کیست که جلوی ما مشغول طواف است و توجهی به ما ندارد؟ گفتند: علی بن الحسین علیهما السلام است. عبد الملک کناری نشست و گفت علی بن الحسین علیهما السلام را بیاورید، آن جناب را پیش عبد الملك آوردند. گفت: یا علی بن الحسین! من قاتل پدرت نیستم که پیش ما نمی آیی. فرمود قاتل پدرم دنیای او را از بین برد ولی پدرم آخرت او را نابود کرد؛ اگر مایلی تو هم چنین باشی مانعی ندارد. عبد الملک گفت هرگز! ولی علاقه دارم پیش ما بیایی تا از دنیای ما استفاده کنی. زین العابدین علیه السلام روی زمین نشست و ردای خود را پهن کرد و گفت: خدایا به این مرد مقام اولیاء خود را نشان ده. عبد الملک چشم گشوده و دید، تمام پارچه مقابل امام پر از درّ است به طوری که چشم را خیره می کند! امام فرمود: کسی که چنین مقامی داشته باشد هرگز به دنیای شما احتیاجی دارد؟ سپس عرض کرد: خدایا! این جواهرات را بردار که من احتیاجی به آنها ندارم. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۴ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شا، [الإرشاد] هَارُونُ بْنُ مُوسَى عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ: لَمَّا وُلِّيَ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَرْوَانَ الْخِلَافَةَ رَدَّ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام صَدَقَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ صَدَقَاتِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ كَانَتَا مَضْمُومَتَيْنِ فَخَرَجَ عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ يَتَظَلَّمُ إِلَيْهِ مِنِ ابْنِ أَخِيهِ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ أَقُولُ كَمَا قَالَ ابْنُ أَبِي الْحُقَيْقِ:

إِنَّا إِذَا مَالَتْ دَوَاعِي الْهَوَى***وَ أَنْصَتَ السَّامِعُ لِلْقَائِلِ

وَ اصْطَرَعَ النَّاسُ بِأَلْبَابِهِمْ***نَقْضِي بِحُكْمٍ عَادِلٍ فَاصِلٍ

لَا نَجْعَلُ الْبَاطِلَ حَقّاً وَ لَا***نُلُطُّ دُونَ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ

نَخَافُ أَنْ تَسْفَهَ أَحْلَامُنَا***فَنَخْمُلَ الدَّهْرَ مَعَ الْخَامِلِ (۲)

**[ترجمه]ارشاد: وقتی عبدالملک بن مروان به خلافت رسید، موقوفات رسول خدا و امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب صلوات الله علیهم را که مورد ضمانت هم بودند به علی بن الحسین علیهما السلام برگرداند. عمر بن علی با حالت دادخواهی از برادر

زاده اش امام سجاد علیه السلام به نزد عبدالملک رفت. عبد الملک گفت: من کلامی مثل سخن ابن ابی الحقیق می گویم:

وقتی انگیزه های هوی و هوس ضعیف و کمرنگ شدند و شنوندگان برای شنیدن سخن گوینده سکوت کردند.

و مردم خردهای خود را مطرح کردند، ما حکم به فرمانی عادل و تمام کننده می کنیم.

ما باطل را حق قرار نمی دهیم و حق را به باطل ملزم نمی کنیم.

می ترسیم خردهایمان به سفاهت و کودنی کشیده شود و در نتیجه با انسان های پست در برابر روزگار به پستی کشیده شویم.
- . ارشاد: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۱۳»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ قَالَ: حَجَّ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَاسْتَجْهَرَ النَّاسُ مِنْ جَمَالِهِ وَ تَشَوَّقُوا لَهُ وَ جَعَلُوا یَقُولُونَ مَنْ هَذَا تَعْظِیماً لَهُ وَ إِجْلَالًا لِمَرْتَبَتِهِ وَ کَانَ الْفَرَزْدَقُ هُنَاکَ فَأَنْشَأَ یَقُولُ:

هَذَا الَّذِی تَعْرِفُ الْبَطْحَاءُ وَطْأَتَهُ**وَ الْبَیْتُ یَعْرِفُهُ وَ الْحِلُّ وَ الْحَرَمُ

ص: ۱۲۱

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۴.
۲- ۲. ارشاد الشیخ المفید ص ۲۷۶ و قد سبق أن أشرنا إلی خروج عمر بن علی الی عبد الملک یطلب منه تولیته صدقات أمیر المؤمنین علیه السلام و تمثل عبد الملک با بیات ابن أبی الحقیق، نقلا عن العقد الفرید، فراجع.

هَذَا ابْنُ خَيْرِ عِبَادِ اللَّهِ كُلِّهِمْ***هَذَا التَّقِيُّ النَّقِيُّ الطَّاهِرُ الْعَلَمُ

يَكَادُ يُمْسِكُهُ عِرْفَانَ رَاحَتِهِ***رُكْنُ الْحَطِيمِ إِذَا مَا جَاءَ يَسْتَلِمُ

يُغْضِي حَيَاءً وَ يُغْضَى مِنْ مَهَابَتِهِ***فَمَا يُكَلَّمُ إِلَّا حِينَ يَبْتَسِمُ

أَيُّ الْقَبَائِلِ لَيْسَتْ فِي رِقَابِهِمْ***لِأَوَّلِيَّهِ هَذَا أَوْ لَهُ نِعَمٌ

مَنْ يَعْرِفُ اللَّهَ يَعْرِفُ أَوَّلِيَّهَ ذَا***فَالدِّينُ مِنْ بَيْتِ هَذَا نَالَهُ الْأُمَمُ

إِذَا رَأَتْهُ قُرَيْشٌ قَالَ قَائِلُهَا***إِلَى مَكَارِمِ هَذَا يَنْتَهِي الْكَرَمُ (۱)

**[ترجمه]ارشاد: محمد بن اسماعیل می گوید: علی بن الحسین علیهما السلام به حج رفت و مردم از جمالش به سمت او مبادرت به آمدن کردند و با شوق به سمت او آمدند و برای تعظیم و اجلال شأن و مرتبه او می پرسیدند: این کیست؟ فرزدق آنجا بود و شروع به خواندن این شعر کرد:

این کسی است که سرزمین بطحاء (بیابانی در مکه) جای قدم هایش را می شناسد و بیت خدا و حلّ و حرم، او را می شناسند.

این پسر بهترین بندگان خداست و این تقیّ و نقیّ و طاهر و علَم است.

وقتی برای استلام حجر الاسود می آید، نزدیک است رکن حطیم (حجر الاسود) دست او را که می شناسدش بگیرد .

از روی حیاء چشم را می پوشاند و مردم نیز از هیبت وی چشم را برهم می گذارند، و با کسی حرف نمی زند مگر بعد از تبسّمی.

کدام یک از قبائل، ذمه شان در گرو تقدم این خانواده نیست یا حق نعمت بر گردن این خانواده دارند؟

هر کس خدا را می شناسد، تقدم رتبه اینها را می شناسد. پس دین از بیت این آقاست که امت ها به آن رسیده اند.

وقتی قریش این مرد را می بیند، گوینده ای می گوید: کرم و جود به مکارم این شخص منتهی می شود. - . ارشاد: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْقَاسِمِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَمِّهِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: لَمْ أَرَ مِثْلَ التَّقَدُّمِ فِي الدُّعَاءِ فَإِنَّ الْعَبْدَ لَيْسَ تَحْضُرُهُ الْإِجَابَةُ فِي كُلِّ وَقْتٍ وَ كَانَ مِمَّا حُفِظَ عَنْهُ علیه السلام مِنَ الدُّعَاءِ حِينَ بَلَغَهُ تَوَجُّهُ مُسْرِفِ بْنِ عُقْبَةَ إِلَى الْمَدِينَهِ- رَبِّ كَمْ مِنْ نِعْمَهٍ أَنْعَمْتَ بِهَا عَلَيَّ قَلَّ لَكَ عِنْدَهَا

شُكْرِی وَ كَمْ مِنْ بَلِیَّهٍ ابْتَلَیْتَنِی بِهَا قَلَّ لَکَ عِنْدَهَا صَبْرِی فَیَا مَنْ قَلَّ عِنْدَ نِعْمَتِهِ شُكْرِی فَلَمْ یَحْرِمْنِی وَ قَلَّ عِنْدَ بَلَائِهِ صَبْرِی فَلَمْ یَخْذُلْنِی یَا ذَا الْمَعْرُوفِ الَّذِی لَا یَنْقَطِعُ أَبَداً وَ یَا ذَا النَّعْمَاءِ الَّتِی لَا تُحْصَی عَدَداً صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ادْفَعْ عَنِّی شَرَّهُ فَإِنِّی أَدْرَأُ بِکَ فِی نَحْرِهِ وَ أَسْتَعِیذُ بِکَ مِنْ شَرِّهِ فَقَدِمَ مُسْرِفُ بْنُ عُقْبَهَ الْمَدِینَهَ وَ كَانَ یُقَالُ لَا یُرِیدُ غَیْرَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَسَلِمَ مِنْهُ وَ أَكْرَمَهُ وَ حَبَاهُ وَ وَصَلَهُ وَ جَاءَ الْحَدِیثُ مِنْ غَیْرِ وَجْهٍ أَنَّ مُسْرِفَ بْنَ عُقْبَهَ لَمَّا قَدِمَ الْمَدِینَهَ أَرْسَلَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَأَتَاهُ فَلَمَّا صَارَ إِلَیْهِ قَرَّبَهُ وَ أَكْرَمَهُ وَ قَالَ لَهُ أَوْصَانِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ بِبِرِّکَ وَ تَمْییزِکَ مِنْ غَیْرِکَ فَجَزَاهُ خَیْراً ثُمَّ قَالَ أَسْرِجُوا لَهُ بَغْلَتِی وَ قَالَ لَهُ انْصَرِفْ إِلَی أَهْلِکَ فَإِنِّی أَرَی أَنْ قَدْ أَفْزَعْنَاهُمْ وَ أَتْعَبْنَاکَ بِمَشْیِکَ إِلَیْنَا وَ لَوْ كَانَ بِأَیْدِینَا مَا نَقْوَی بِهِ عَلَی صِلَتِکَ بِقَدْرِ حَقِّکَ لَوَصَلْنَاکَ فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام مَا أَعْذَرَنِی لِلْأَمِیرِ وَ رَكِبَ فَقَالَ مُسْرِفُ بْنُ عُقْبَهَ لِجُلَسَائِهِ هَذَا الْخَیْرُ الَّذِی لَا شَرَّ فِیهِ مَعَ مَوْضِعِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ مَكَانِهِ مِنْهُ (۲).

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۶.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۷۷ و فیه:« ثم قال لمن حوله: أسرجوا له بغلتی».

**[ترجمه]ارشاد: عمر بن علی از پدر خود علی بن الحسین علیهما السلام نقل کرد که پیوسته می فرمود: چیزی برای پیشگیری از گرفتاریها بهتر از دعا ندیدم. زیرا معلوم نیست که تمام دعاهای انسان مستجاب شود (به همین جهت باید پیوسته به دعا توجه داشته باشد شاید مستجاب گردد). از جمله دعاهایی که از پدر خود علی بن الحسین علیهما السلام حفظ نموده بود، دعایی بود که هنگام حمله مسرف بن عقبه به مدینه برای جلوگیری از شر او خواند: پروردگارا، چه بسا نعمت هایی که بر من تفضل کردی ولی شکر و سپاس من از تو بر آن کم بود و چه بلاهایی که مرا با آن آزمودی ولی صبر من در آن کم بود. پس ای کسی که هنگام نعمت دادنش به من، شکرم کم بود ولی مرا محروم ننمود و هنگام بلا-یش، صبرم کم بود و مرا خوار نکرد. ای صاحب نیکی هایی که تا ابد تمام نمی شود و ای صاحب نعماتی که قابل شمارش نیست! بر محمد و آل محمد صلوات بفرست و شرش را از من دفع کن که من در کشتن او با تو همکاری می کنم و از شر او به تو پناه می برم!

مسرف به مدینه آمد. مردم فکر می کردند که او نظری غیر از کشتن علی بن الحسین علیهما السلام ندارد. بر خلاف تصور آنها حضرت از گزند او سالم ماند و مسرف به آن حضرت بسیار احترام کرد و جایزه و صله ای گران تقدیمش نمود. گروه زیادی نقل کرده اند که وقتی مسلم بن عقبه وارد مدینه شد، از پی علی بن الحسین علیهما السلام فرستاد. همین که آمد او را احترام نمود و گرامی داشت و گفت: امیر المؤمنین یزید مرا سفارش کرده به شما نیکی کنم و از دیگران ممتازت بدارم و حضرت را جزای خیر داد. سپس دستور داد مرکب سواری خودش را برای آن جناب زین کنند و گفت: پیش خانواده خود برگرد. با این آمدن، شما را به زحمت انداختیم و خانواده ات را بیمناک کردیم. اگر قدرت داشتم فراخور مقامت جایزه ای بدهم، می دادم. امام علیه السلام فرمود: امیر بر من منت نهاد و آنگاه سوار شد. مسرف به اطرافیان خود گفت: این شخص کیست که وجودش خیر است و به خاطر نسبتی با پیغمبر صلی الله علیه و آله دارد، هرگز در ساحت او شری وجود ندارد. - . ارشاد: ۲۷۷ -

**[ترجمه]

بیان

مسرف هو مسلم بن عقبه الذی بعثه یزید لعنه الله لوقعه الحره فسمی بعدها مسرفا لإسرافه فی إهراق الدماء و قوله ما أعذرنی للأمیر الظاهر أن کلمه ما للتعجب أی ما أظهر عذره فیّ و یحتمل أن تکون نافیه من قولهم أعذر إذا قصر أی ما قصر الأمیر فی حقی و الأول أظهر.

**[ترجمه]مسرف همان مسلم است که یزید لعنه الله برای واقعه حره به مدینه فرستاد و به خاطر اسرافی که در خون ریزی کرد، مسلم را مسرف لقب دادند؛ و در عبارت ما اعذرنی للامیر، ظاهرا کلمه ما برای تعجب باشد یعنی چقدر عذر او در مورد من آشکار است و ممکن است ما نافیه باشد و از عبارت اعذر یعنی کوتاهی کرد باشد و معنا چنین می شود: امیر در حق من کوتاهی نکرد و احتمال نخست ظاهر تر است.

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حِلْيَهُ الْأَوْلِيَاءِ(۱)، وَ وَسِيلَهُ الْمُلَّا، وَ فَضَائِلُ أَبِی السَّعَادَاتِ، بِالْإِسْنَادِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ الزُّهْرِیِّ قَالَ: شَهِدْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَوْمَ حَمَلَهُ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ مَرْوَانَ مِنَ الْمَدِینَهِ إِلَی الشَّامِ فَأَثْقَلَهُ حَدِیداً وَ وَکَّلَ بِهِ حُفَّاظاً فِی عِدَّهٍ وَ جَمْعٍ فَاسْتَأْذَنْتُهُمْ فِی التَّسْلِیمِ وَ التَّوْدِیعِ لَهُ فَأَذِنُوا فَدَخَلْتُ عَلَیْهِ وَ الْأَقْیَادُ فِی رِجْلَیْهِ وَ الْغُلُّ فِی یَدَیْهِ فَبَکَیْتُ وَ قُلْتُ وَدِدْتُ أَنِّی مَکَانَکَ وَ أَنْتَ سَالِمٌ فَقَالَ یَا زُهْرِیُّ أَ وَ تَظُنُّ هَذَا بِمَا تَرَی عَلَیَّ وَ فِی عُنُقِی یَکْرُبُنِی أَمَا لَوْ شِئْتُ مَا کَانَ فَإِنَّهُ وَ إِنْ بَلَغَ بِکَ وَ مِنْ أَمْثَالِکَ لَیُذَکِّرُنِی عَذَابَ اللَّهِ ثُمَّ أَخْرَجَ یَدَیْهِ مِنَ الْغُلِّ وَ رِجْلَیْهِ مِنَ الْقَیْدِ ثُمَّ قَالَ یَا زُهْرِیُّ لَأَجَزْتُ مَعَهُمْ عَلَی ذَا مَنْزِلَتَیْنِ مِنَ الْمَدِینَهِ قَالَ فَمَا لَبِثْنَا إِلَّا أَرْبَعَ لَیَالٍ حَتَّی قَدِمَ الْمُوَکَّلُونَ بِهِ یَطْلُبُونَهُ بِالْمَدِینَهِ فَمَا وَجَدُوهُ فَکُنْتُ فِیمَنْ سَأَلَهُمْ عَنْهُ فَقَالَ لِی بَعْضُهُمْ إِنَّا نَرَاهُ مَتْبُوعاً إِنَّهُ لَنَازِلٌ وَ نَحْنُ حَوْلَهُ لَا نَنَامُ نُرْصِدُهُ إِذْ أَصْبَحْنَا فَمَا وَجَدْنَا بَیْنَ مَحْمِلِهِ إِلَّا حَدِیدَهً فَقَدِمْتُ بَعْدَ ذَاکَ عَلَی عَبْدِ الْمَلِکِ فَسَأَلَنِی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ إِنَّهُ قَدْ جَاءَنِی فِی یَوْمِ فَقْدِهِ الْأَعْوَانُ فَدَخَلَ عَلَیَّ فَقَالَ مَا أَنَا وَ أَنْتَ فَقُلْتُ أَقِمْ عِنْدِی

فَقَالَ لَا أُحِبُّ ثُمَّ خَرَجَ فَوَ اللَّهِ لَقَدِ امْتَلَأَ ثَوْبِی مِنْهُ خِیفَهً قَالَ الزُّهْرِیُّ فَقُلْتُ لَیسَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام حَیْثُ تَظُنُّ إِنَّهُ مَشْغُولٌ بِنَفْسِهِ فَقَالَ حَبَّذَا شُغُلُ مِثْلِهِ فَنِعْمَ مَا شُغِلَ بِهِ (۲).

**[ترجمه]مناقب: ابن شهاب زهری می گوید: وقتی عبد الملک دستور داد علی بن الحسین علیهما السلام را از مدینه به شام آورند، من در آنجا بودم و دیدم آن جناب را با زنجیری گران بسته و گروهی را برای نگهبانی او گماشته بودند. من از آنها اجازه خواستم که با امام ملاقات نموده، وداع نمایم. اجازه دادند. وقتی خدمتش رسیدم و دیدم پاها و دستهایش را در غل و زنجیر بسته اند، گریه ام گرفت. گفتم کاش من به جای شما بودم و شما از این رنج آسوده بودی. فرمود: زهری، خیال می کنی این غل و زنجیر آویخته به گردنم، مرا می آزارد؟ اگر بخواهم، می توانم این بار گران را از دست و پای خود بگشایم. گرچه تو و سایر علاقمندان به ما خانواده از دیدن این منظره که مرا در چنین غل و زنجیری بسته اند غمگین می شوید، ولی این غل و زنجیر مرا به یاد عذاب خدا می اندازد و به همین جهت آن را دوست دارم. در این هنگام دست و پای خود را از زنجیر گشوده و فرمود: زهری، من بیشتر از دو منزل دیگر با اینها نخواهم بود. زهری گفت: چهار شب بعد نگهبانان به مدینه برگشتند و در جستجوی زین العابدین علیه السلام بودند و از آن جناب خبری نبود! من نیز از آنها پرسیدم که آن آقا چه شد؟ یکی از آنها گفت: ما خیال می کنیم او جن همراه داشت و از او اطاعت می کردند. هر وقت پیاده می شدیم، همه ما اطرافش را می گرفتیم و کاملاً مراقبش بودیم. یک روز صبح از او جز مشتی غل و زنجیر ندیدیم. بعد از این جریان من پیش عبد الملک رفتم و او حال علی بن الحسین علیهما السلام را از من پرسید. جریان را برایش نقل کردم. گفت: همان روزی که نگهبانان او را گم کردند، پیش من آمد و گفت: مرا با تو چه کار؟ گفتم: پیش من بمان! گفت: علاقه ای به این کار ندارم و از پیش من رفت. به خدا سوگند از دیدن او وحشت مرا فرا گرفته بود. زهری گفت: به عبد الملک گفتم: علی بن الحسین علیهما السلام آن طوری که تو خیال می کنی نیست (یعنی در فکر به دست آوردن خلافت نیست) او به کار خویش مشغول است. عبد الملک گفت: به به، به کاری که او مشغول است! چقدر کار خوبی است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۵ -

**[ترجمه]

كشف، [كشف الغمه] عَنِ الزُّهْرِيِّ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]كشف الغمه: مثل اين روايت را نقل مى كند. - . كشف الغمه ٢ : ٢۶٣ -

**[ترجمه]

بيان

قوله عليه السلام و إن بلغ بك أى لو شئت أن لا يكون بى ما ترى لم يكن

ص: ۱۲۳

۱- ۱. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۳۵.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۲۷۵.

۳- ۳. كشف الغمّه ج ۲ ص ۲۶۳.

و إنه و إن بلغ و بك و بأمثالك كل مبلغ من الغم و الحزن لكنه و الله ليذكرنى عذاب الله و إنى لأحبه لذلك.

و فى كشف الغمه و إن بلغ بـک و بأمثالـک غمر أى شــده و قـوله إنـا نراه متبوعـا أى يتبعـه الجـن و يخــدمه و يطيعـه قـال الفيروزآبادى (۱)

التابعه الجنى و الجنيه يكونان مع الإنسان يتبعانه حيث ذهب.

**[ترجمه]عبارت و ان بلغ بک، يعنى اگر دوست دارى كه براى من آنچه مى بينى نباشد، نخواهد بود، و اگر چه به تو و امثال تو اندوه و حزن فراوانى مى رسد، ولى به خدا اين زنجيرها مرا به ياد عذاب خدا مى اندازد و من به همين خاطر آنها را دوست دارم.

در كشف الغمه دارد: اگر به تو و امثال تو شـدتى از ديـدن اين منظره مى رسـد؛ عبـارت انـا نراه متبوعـا، يعنى مـا مى بينيم كه جنيان از او تبعيت نموده و او را خدمت مى كنند و مطيع او هستند. فيروزآبادى مى گويد: تابعه جنّ مذكر و مؤنث هستند كه به دنبال انسان - هر جا برود- مى روند .

**[ترجمه]

«۱۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْحِلْيَهُ(۲)، وَ الْأَغَانِي (۳)

وَ غَيْرُهُمَا(۴): حَجَّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ

۱- ۱. القاموس ج ۳ ص ۸.

۲- ۲. حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۳۹.

۳- ۳. الأغانى ج ۱۴ ص ۷۵ و ج ۱۹ ص ۴۰ طبع الساسى بمصر.

۴- ۴. و هم جمع كثير من المتقدمين و المتأخرين و حسبك منهم من أعلامنا المتقدمين الشيخ المفيد فى الاختصاص ص ۱۹۱، و الاـربلى فى كشف الغمّه ج ۲ ص ۲۶۷ و الراونـدىّ فى الخرائج و الجرائح ص ۱۹۵ و السيّد المرتضى فى أماليه ج ۱ ص ۶۷-۶۹ و الشيخ حسين ابن عبد الوهاب معاصر المرتضى و الرضى و مشاركا لهما فى بعض مشايخهما- فى عيون المعجزات ص ۶۳ طبع النجف، أمـا المتـأخرون فلا يسـعنى ذكرهم لكثرتهم. أما سائر أعلام المسـلمين الـذين ذكروا ذلك فهم كثير و إليك طائفه منهم: أبو الفرج ابن الجوزى فى صفه الصفوه ج ۲ ص ۵۴، و السبكى فى طبقات الشافعيه ج ۱ ص ۱۵۳ و ابن العماد الحنبلى فى شذرات الذهب ج ۱ ص ۱۴۲، و اليافعى فى مرآه الجنان ج ۱ ص ۲۳۹، و ابن عساكر فى تاريخه فى ترجمه الامام زين العابدين عليه السـلام، و ابن خلّكـان فى وفيات الأعيان فى ترجمه الفرزدق، و ابن طلحه الشافعى فى مطالب السئول ص ۷۹ طبع ايران، و

ابن الصباغ المالكى فى الفصول المهمه ص ۱۹۳ طبع النجف، و سبط ابن الجوزى فى تذكره الخواص ص ۱۸۵ طبع ايران، و الدميرى فى حياه الحيوان ماده(الأسد). و السيوطى فى شرح شواهد المغنى ص ۲۴۹ طبع مصر سنه ۱۳۲۲، و الگنجى الشافعى فى كفايه الطالب ص ۳۰۳ طبع النجف، و الخطيب التبريزى فى شرح ديوان الحماسه ج ۲ ص ۲۸، و العينى فى شرح الشواهد الكبرى بهامش خزانه الأدب للبغدادىّ ج ۲ ص ۵۱۳، و القيروانىّ فى زهر الآداب ج ۱ ص ۶۵، و ابن نباته المصرى فى شرح رساله ابن زيدون بهامش الغيث المسجم للصفدى ج ۲ ص ۱۶۳، و ابن كثير الشامىّ فى البدايه و النهايه ج ۹ ص ۱۰۸، و قال: و قد روى من طرق ذكرها الصولى و الجريرى و غير واحد- الخ، و ابن حجر فى الصواعق المحرقه ص ۱۹۸ طبع مصر سنه ۱۳۷۵، و الشبلنجى فى نور الابصار ص ۱۲۹ و الصاوى فى ديوان الفرزدق ج ۲ ص ۸۴۸ و غيرهم و غيرهم.

فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى الِاسْتِلَام مِنَ الزِّحَامِ فَنُصِبَ لَهُ مِنْبَرٌ فَجَلَسَ عَلَيْهِ وَ أَطَافَ بِهِ أَهْلُ الشَّام فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ عَلَيْهِ إِزَارٌ وَ رِدَاءٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَجْهاً وَ أَطْيَبِهِمْ رَائِحَةً بَيْنَ عَيْنَيْهِ سَجَّادَةٌ كَأَنَّهَا رُكْبَةُ عَنْزٍ فَجَعَلَ يَطُوفُ فَإِذَا بَلَغَ إِلَى مَوْضِعِ الْحَجَرِ تَنَحَّى النَّاسُ حَتَّى يَسْتَلِمَهُ هَيْبَةً لَهُ- فَقَالَ شَامِيٌّ مَنْ هَذَا يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَا أَعْرِفُهُ لِئَلَّا يَرْغَبَ فِيهِ أَهْلُ الشَّامِ فَقَالَ الْفَرَزْدَقُ وَ كَانَ حَاضِراً لَكِنِّی أَنَا أَعْرِفُهُ فَقَالَ الشَّامِيُّ مَنْ هُوَ يَا أَبَا فِرَاسٍ فَأَنْشَأَ قَصِيدَةً ذُكِرَ بَعْضُهَا فِی الْأَغَانِی وَ الْحِلْيَهِ وَ الْحَمَاسَهِ وَ الْقَصِيدَهُ بِتَمَامِهَا هَذِهِ:

يَا سَائِلِی أَيْنَ حَلَّ الْجُودُ وَ الْكَرَمُ***عِنْدِی بَيَانٌ إِذَا طُلَّابُهُ قَدِمُوا

هَذَا الَّذِی تَعْرِفُ الْبَطْحَاءُ وَطْأَتَهُ***وَ الْبَيْتُ يَعْرِفُهُ وَ الْحِلُّ وَ الْحَرَمُ

هَذَا ابْنُ خَيْرِ عِبَادِ اللَّهِ كُلِّهِمْ***هَذَا التَّقِيُّ النَّقِيُّ الطَّاهِرُ الْعَلَمُ

هَذَا الَّذِی أَحْمَدُ الْمُخْتَارُ وَالِدُهُ***صَلَّى عَلَيْهِ إِلَهِی مَا جَرَى الْقَلَمُ

لَوْ يَعْلَمُ الرُّكْنُ مَنْ قَدْ جَاءَ يَلْثِمُهُ***لَخَرَّ يَلْثِمُ مِنْهُ مَا وَطِئَ الْقَدَمُ

هَذَا عَلِيٌّ رَسُولُ اللَّهِ وَالِدُهُ***أَمْسَتْ بِنُورِ هُدَاهُ تَهْتَدِی الْأُمَمُ

هَذَا الَّذِی عَمُّهُ الطَّيَّارُ جَعْفَرٌ***وَ الْمَقْتُولُ حَمْزَهُ لَيْثٌ حُبُّهُ قَسَمٌ

هَذَا ابْنُ سَيِّدَهِ النِّسْوَانِ فَاطِمَهَ***وَ ابْنُ الْوَصِيِّ الَّذِی فِی سَيْفِهِ نِقَمٌ

إِذَا رَأَتْهُ قُرَيْشٌ قَالَ قَائِلُهَا***إِلَى مَكَارِمِ هَذَا يَنْتَهِی الْكَرَمُ

يَكَادُ يُمْسِكُهُ عِرْفَانَ رَاحَتِهِ***رُكْنُ الْحَطِيمِ إِذَا مَا جَاءَ يَسْتَلِمُ

وَ لَيسَ قَوْلُكَ مَنْ هَذَا بِضَائِرِهِ***الْعَرَبُ تَعْرِفُ مَنْ أَنْكَرْتَ وَ الْعَجَمُ

يُنْمِی إِلَى ذِرْوَهِ الْعِزِّ الَّتِی قَصُرَتْ***عَنْ نَيْلِهَا عَرَبُ الْإِسْلَامِ وَ الْعَجَمُ

يُغْضِی حَيَاءً وَ يُغْضَی مِنْ مَهَابَتِهِ***فَمَا يُكَلَّمُ إِلَّا حِينَ يَبْتَسِمُ

يَنْجَابُ نُورُ الدُّجَی عَنْ نُورِ غُرَّتِهِ***كَالشَّمْسِ يَنْجَابُ عَنْ إِشْرَاقِهَا الظُّلَمُ

بِكَفِّهِ خَيْزُرَانٌ رِيحُهُ عَبِقٌ***مِنْ كَفِّ أَرْوَعَ فِی عِرْنِينِهِ شَمَمٌ

مَا قَالَ لَا قَطُّ إِلَّا فِی تَشَهُّدِهِ***لَوْ لَا التَّشَهُّدُ كَانَتْ لَاؤُهُ نَعَمْ

مُشْتَقَّةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ نَبْعَتُهُ***طَابَتْ عَنَاصِرُهُ وَ الْخِيمُ وَ الشِّيَمُ

حَمَّالُ أَثْقَالِ أَقْوَامٍ إِذَا فَدَحُوا***حُلْوُ الشَّمَائِلِ تَحْلُو عِنْدَهُ نِعَمٌ

إِنْ قَالَ قَالَ بِمَا يَهْوَی جَمِيعُهُمْ***وَ إِنْ تَكَلَّمَ يَوْماً زَانَهُ الْكَلِمُ

هَذَا ابْنُ فَاطِمَهَ إِنْ كُنْتَ جَاهِلَهُ***بِجَدِّهِ أَنْبِيَاءُ اللَّهِ قَدْ خُتِمُوا

اللَّهُ فَضَّلَهُ قِدَماً وَ شَرَّفَهُ***جَرَی بِذَاكَ لَهُ فِی لَوْحِهِ الْقَلَمُ

مَنْ جَدُّهُ دَانَ فَضْلُ الْأَنْبِيَاءِ لَهُ***وَ فَضْلُ أُمَّتِهِ دَانَتْ لَهَا الْأُمَمُ

عَمَّ الْبَرِيَّهَ بِالْإِحْسَانِ وَ انْقَشَعَتْ***عَنْهَا الْعَمَايَهُ وَ الْإِمْلَاقُ وَ الظُّلَمُ

كِلْتَا يَدَيْهِ غِيَاثٌ عَمَّ نَفْعُهُمَا***يَسْتَوْكِفَانِ وَ لَا يَعْرُوهُمَا عَدَمٌ

سَهْلُ الْخَلِيقَهِ لَا تُخْشَی بَوَادِرُهُ***يَزِينُهُ خَصْلَتَانِ الْحِلْمُ وَ الْكَرَمُ

لَا يُخْلِفُ الْوَعْدَ مَيْمُوناً نَقِيبَتُهُ***رَحْبُ الْفِنَاءِ أَرِيبٌ حِينَ يُعْتَرَمُ

مِنْ مَعْشَرٍ حُبُّهُمْ دِينٌ وَ بُغْضُهُمْ***كُفْرٌ وَ قُرْبُهُمْ مَنْجَی وَ مُعْتَصَمٌ

يُسْتَدْفَعُ السُّوءُ وَ الْبَلْوَی بِحُبِّهِمْ***وَ يُسْتَزَادُ بِهِ الْإِحْسَانُ وَ النِّعَمُ

مُقَدَّمٌ بَعْدَ ذِكْرِ اللَّهِ ذِكْرُهُمْ***فِی كُلِّ فَرْضٍ وَ مَخْتُومٌ بِهِ الْكَلِمُ

إِنْ عُدَّ أَهْلُ التُّقَی كَانُوا أَئِمَّتَهُمْ***أَوْ قِيلَ مَنْ خَيْرُ أَهْلِ الْأَرْضِ قِيلَ هُمْ

لَا يَسْتَطِيعُ جَوَادٌ بُعْدَ غَايَتِهِمْ***وَ لَا يُدَانِيهِمْ قَوْمٌ وَ إِنْ كَرُمُوا

هُمُ الْغُيُوثُ إِذَا مَا أَزْمَهٌ أَزَمَتْ***وَ الْأُسْدُ أُسْدُ الشَّرَی وَ الْبَأْسُ مُحْتَدِمٌ

يَأْبَى لَهُمْ أَنْ يَحُلَّ الذَّمُّ سَاحَتَهُمْ***خِيمٌ كَرِيمٌ وَ أَيْدٍ بِالنَّدَى هُضُمٌ

لَا يَقْبِضُ الْعُسْرُ بَسْطاً مِنْ أَكُفِّهِمْ***سِيَّانِ ذَلِكَ إِنْ أَثْرَوْا وَ إِنْ عَدِمُوا

أَيُّ الْقَبَائِلِ لَيْسَتْ فِي رِقَابِهِمْ***لِأَوَّلِيَّةِ هَذَا أَوْ لَهُ نِعَمٌ؟

مَنْ يَعْرِفُ اللَّهَ يَعْرِفُ أَوَّلِيَّةَ ذَا***فَالدِّينُ مِنْ بَيْتِ هَذَا نَالَهُ الْأُمَمُ

بُيُوتُهُمْ فِی قُرَیْشٍ یُسْتَضَاءُ بِهَا***فِی النَّائِبَاتِ وَ عِنْدَ الْحُکْمِ إِنْ حَکَمُوا

فَجَدُّهُ مِنْ قُرَیْشٍ فِی أَرُومَتِهَا***مُحَمَّدٌ وَ عَلِیٌّ بَعْدَهُ عَلَمٌ

بَدْرٌ لَهُ شَاهِدٌ وَ الشِّعْبُ مِنْ أُحُدٍ***وَ الْخَنْدَقَانِ وَ یَوْمُ الْفَتْحِ قَدْ عَلِمُوا

وَ خَیْبَرُ وَ حُنَیْنٌ یَشْهَدَانِ لَهُ***وَ فِی قُرَیْظَهَ یَوْمٌ صَیْلَمٌ قَتِمٌ

مَوَاطِنٌ قَدْ عَلَتْ فِی کُلِّ نَائِبَهٍ***عَلَی الصَّحَابَهِ لَمْ أَکْتُمْ کَمَا کَتَمُوا

فَغَضِبَ هِشَامٌ وَ مَنَعَ جَائِزَتَهُ وَ قَالَ أَلَّا قُلْتَ فِینَا مِثْلَهَا قَالَ هَاتِ جَدّاً کَجَدِّهِ وَ أَباً کَأَبِیهِ وَ أُمّاً کَأُمِّهِ حَتَّی أَقُولَ فِیکُمْ مِثْلَهَا فَحَبَسُوهُ بِعُسْفَانَ بَیْنَ مَکَّهَ وَ الْمَدِینَهِ فَبَلَغَ ذَلِکَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَبَعَثَ إِلَیْهِ بِاثْنَیْ عَشَرَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ قَالَ أَعْذِرْنَا یَا أَبَا فِرَاسٍ فَلَوْ کَانَ عِنْدَنَا أَکْثَرُ مِنْ هَذَا لَوَصَلْنَاکَ بِهِ فَرَدَّهَا وَ قَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا قُلْتُ الَّذِی قُلْتُ إِلَّا غَضَباً لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ مَا کُنْتُ لِأَرْزَأَ عَلَیْهِ شَیْئاً فَرَدَّهَا إِلَیْهِ وَ قَالَ بِحَقِّی عَلَیْکَ لَمَّا قَبِلْتَهَا فَقَدْ رَأَی اللَّهُ مَکَانَکَ وَ عَلِمَ نِیَّتَکَ فَقَبِلَهَا فَجَعَلَ الْفَرَزْدَقُ یَهْجُو هِشَاماً وَ هُوَ فِی الْحَبْسِ فَکَانَ مِمَّا هَجَاهُ بِهِ قَوْلُهُ:

أَ یَحْبِسُنِی بَیْنَ الْمَدِینَهِ وَ الَّتِی***إِلَیْهَا قُلُوبُ النَّاسِ یَهْوِی مُنِیبُهَا

یُقَلِّبُ رَأْساً لَمْ یَکُنْ رَأْسَ سَیِّدٍ***وَ عَیْناً لَهُ حَوْلَاءَ بَادَ عُیُوبُهَا(۱)

ص: ۱۲۷

۱- ۱. دیوان الفرزدق ج ۱ ص ۵۱ و فیه« یرددنی» بدل« أ یحبسنی» و تفاوت فی البیت الثانی. و من الغرائب- و بعض الغرائب مصائب- ان هذا الدیوان(عنی بجمعه و طبعه و التعلیق علیه عبد اللّه إسماعیل الصاوی، صاحب دائره المعارف للاعلام العربیه) اذا قرأنا مقدّمته نجد الصاوی یشیر فی ص ۵ ان هشاما حبس الفرزدق بعسفان لما مدح علی ابن الحسین علیه السلام سنه حج هشام مستندا فی ذلک الی ابن خلّکان، ثمّ یذکر أول البیتین اللذین قالهما الفرزدق فی حبسه کما فی الأصل نقلا عن شرح رساله ابن زیدون. هذا کله نجده فی المقدّمه، لکنا نجده فی نفس الدیوان فی ج ۱ ص ۵۱ یذکر البیتین بتفاوت ثمّ یشیر فی الهامش الی اختلاف الروایه فی سبب إنشائهما، و یذکر روایه الأغانی المصرحه بأن الفرزدق قالهما حین حبسه هشام علی مدحه علیّ بن الحسین علیه السلام بقصیدته التی. أولها« هذا الذی تعرف البطحاء وطأته»- الخ. أما إذا رجعنا الی نفس الدیوان فی حرف المیم فی ج ۲ ص ۸۴۸ نجده یذکر سنه أبیات فقط من القصیده و لا أدری ما الذی حداه الی هذه الخیانه الادبیه؟ أ لیس هو الذی سبق منه أن نقل عن تاریخ ابن خلّکان و الأغانی و شرح رساله ابن زیدون سبب انشائها، ان لم یعتمد هذه الکتب فلم نقل عنها؟ و ان اعتمدها فی نقل السبب فلم لم ینقل القصیده بکاملها عنهم؟ أ لیست هی جمیعها من شعر الفرزدق؟ أ لم یعلم و هو(الذی عنی بجمعه إلخ) ان القصیده مثبته فی دیوان الفرزدق قبل أن یخلق؟ فهذا سبط ابن الجوزی ذکر فی تذکره الخواص روایه أبی نعیم فی الحلیه للقصیده، ثمّ عقب ذلک بقوله: قلت: لم یذکر أبو نعیم فی الحلیه الا بعض هذه الأبیات و الباقی أخذته من دیوان الفرزدق اه، و لعلّ الصاوی حاول تجاهل الواقع تقلیدا لسلفه هشام حین تجاهل ذلک؟- و ظنّ- و ظنه اثم- أنه بفعله-

و فعله جرم سيخفى الحقيقه، و لكن فاته أنّها تظهر و لو بعد حين. و ان من الخير أن نرشد القارئ الكريم الى الطبعه الجديده من ديوان الفرزدق(طبع دار صادر و دار بيروت) فقد أشار الاديب الفاضل الأستاذ كرم البستانى فى مقدّمه الديوان ص ۵ الى هذه القصيده العصماء، كما أنّه ذكرها فى ج ۲ ص ۱۷۸ و هى أول قصيده فى حرف الميم.

فَأَخْبِرَ هِشَامٌ بِذَلِکَ فَأَطْلَقَهُ وَ فِی رِوَایَهِ أَبِی بَکْرٍ الْعَلَّافِ أَنَّهُ أَخْرَجَهُ إِلَی الْبَصْرَهِ(۱).

**[ترجمه]مناقب: هشام بن عبد الملک سالی به حج رفت و نتوانست به واسطه ازدحام، حجر الاسود را ببوسد. برایش صندلی گذاشتند، نشست. شامیان اطرافش را گرفتند. در همین میان علی بن الحسین علیهما السلام آمد، در حالی که پارچه ای بر کمر داشت و ردایی بر دوش. بسیار زیبا و خوش اندام بود و بوی خوشی از او ساطع بود و در پیشانی پینه ای از اثر سجده داشت، چون پینه ای که بر روی زانوی گوسفند می بندد. شروع به طواف نمود. همین که به نزدیک حجر الاسود رسید، مردم از مهابت و جلالت او کنار رفتند و حضرت به آسانی حجر الاسود را بوسید. یکی از شامیان از هشام پرسید: این کیست؟ هشام گفت: او را نمی شناسم و اینکه خود را به ناشناسی زد به واسطه آن بود که مردم شام فریفته آن سرور نشوند. فرزدق که حضور داشت از جای حرکت نموده و گفت: من او را می شناسم! مرد شامی گفت: ابا فراس! او کیست؟ فرزدق شروع به خواندن اشعاری کرد که قسمتی از آن را در اغانی و حلیه الاولیاء و حماسه و کامل قصیده به این نحو است:

ای کسی که از من می پرسی جود و کرم کجا وجود دارد! نزد من بیانی است که وقتی طلب کنندگان آن بیایند.

این کسی است که بطحا راه رفتن او را می شناسد ، («بطحا» بیابانی است در مکه معظّمه) و کعبه و حلّ و حرم وی را می شناسند.

چون حجر الاسود کف دست وی را می شناسد، نزدیک است وقتی او می آید آن را استلام کند، او را بگیرد .

این پسر بهترین همه بندگان خداست و این تقیّ و نقیّ و طاهر و پرچم هدایت است.

این کسی است که احمد برگزیده صلی الله علیه و آله پدر اوست، و معبود من تا قلم می نویسد و جریان دارد، بر او درود می فرستد.

اگر رکن حجر الاسود می دانست چه کسی آمده و او را می بوسد، پایین می افتاد و محلی را که حضرت قدم می گذاشت می بوسید!

این علی است که رسول خدا پدر اوست و امت ها با نور هدایت او در شب ها هدایت شدند .

این کسی است که عمویش جعفر طیار است و حمزه شهید در راه خدا، عموی اوست که به محبت او قسم یاد می شود.

این پسر سیده نسوان فاطمه علیها السلام است و پسر آن وصی و جانشینی است که در شمشیرش نقمت و گزند وجود دارد.

وقتی قریش او را ببیند، سخنگوی آن قبیله خواهد گفت: کرم و جود به مکارم این شخص منتهی می شود.

چون حجر الاسود کف دست وی را می شناسد، نزدیک است وقتی که می آید آن را استلام کند و به آن دست بمالد، او را بگیرد.

ای مرد شامی، این که تو می پرسی این کیست؟ به حال او ضرری ندارد. زیرا عرب و عجم کسی را که تو نمی شناسی می شناسند.

او به قله عزتی نسب می رساند که مسلمانان عرب و عجم از رسیدن به آن قاصرند.

از روی حیاء سکوت می کند و مردم نیز از هیبت وی سکوت می کنند، و با کسی مگر بعد از تبسّم حرفی نمی زند.

نور هدایت از نور پیشانی وی منکشف می شود، مثل آفتاب که از تابیدن آن، ظلمتها از بین می رود.

در دست او چوب خیزرانی است که بوی عطر آن مدتی می ماند. نیکو منظری است که قسمت برآمده بینی او بلندی نیکویی دارد.

او جز در تشهد نمازش – که لا اله الا الله می گوید – به احدی لا نگفته است و اگر تشهد واجب نبود، لا نیز در زبان وی نعم بود.

اصل او از رسول اللَّه صلی الله علیه و آله گرفته شده است و ارکان و اخلاق و سجایای او پاکیزه است.

او حمل کننده سنگینی های اقوام است، وقتی مصیبت زده می شوند؛ شمائل او نیکوست و نعمت ها نزد اوست که شیرین است.

اگر سخنی بگوید، چیزی می گوید که همه دوست دارند و اگر روزی کلامی بگوید، کلمات او را زینت می بخشند .

اگر وی را نمی شناسی، بدان که پسر فاطمه است و پیغمبران به جدّ وی ختم شدند.

خدا از قدیم او را برتری داده و او را شرافت بخشیده و دست قلم برای حضرت، این چنین بر صفحه لوح رفته است.

او کسی است که انبیای برتر برای دین جد او خاضع هستند و امت ها نیز به فضل امت جد او خضوع می کنند

او عموم مردم را از احسانش متنعم نموده و از آنها کوری و فقر و تاریکی ها را برداشته است.

هر دو دست او باران است و نفع آن عمومیت دارد و قطره قطره از آن کرم می ریزد و نداری بر آن عارض نمی شود.

اخلاقش نیکوست و تیزی رفتار او موجب ترس نیست و دو خصلت او را زینت می بخشد، یکی حلم و یکی کرم.

هرگز خلف وعده نمی کند و طبیعت او پر میمنت است و آستانش سخاوت مند است و وقتی چیزی از او گرفته می شود، با خرد و بصیرت است.

او از طایفه ای است که دوستی ایشان واجب است و دشمنی ایشان کفر و قرب به ایشان معتصم و نجات دهنده است.

محنت ها و بلاها به سبب دوستی ایشان دفع می شود و به سبب آن، احسان و نعمت ها تربیت می شود.

بعد از ذکر خدای تعالی، ذکر ایشان در هر فرضی مقدّم است و به ذکر ایشان کلام ختم می شود.

اگر اهل تقوی شمرده شود ، هر آینه ایشان ائمه اهل تقوایند و اگر بپرسند « بهترین اهل زمین کیست ؟» جواب داده می شود که ایشانند.

هیچ جوادی قدرت ندارد به نهایت مرتبه ایشان برسد و هیچ قومی مثل ایشان نیست و اگر چه کریم باشند .

ایشان بارانند، وقتی که در سالی تنگی و گرانی شود. و شیرانند مثل شیران «شری» در حالی که بدبختی ها در اوج سوزانندگی باشند. («شری» بیابانی است که شیر در آنجا بسیار است)

مذمت و سرزنش ابا دارد که وارد میدان آنها شود. سجایای کریمانه دارند و دستانی که از آنچه دارد، فراوان بخشش می کند.

پریشانی، گشادگی را از دست های ایشان نمی گیرد و این حال ایشان، در حال داشتن و حال نداری، مساوی است.

بر گردن کدام یک از قبائل، تقدم رتبه این شخص (امام سجاد علیه السلام) نیست، یا بر گردن حضرت حق نعمت دهی دارد؟

کسی که خدای را می شناسد، تقدّم مرتبه این مرد را می داند و به درستی که امت ها از خانه وی به دین و شرع رسیدند.

در مصیبت ها و هنگام حکم کردن در میان قریش، از خانه هایشان طلب نور و روشنی می شود، اگر حکم کنند.

اجداد او از قریش و از اصل و اساس آن هستند که محمد و علی و بعد آن دو، علم هدایت حسین است.

جنگ بدر و شعب ابی طالب شاهد آنهاست و از احد و خندق و روز فتح مکه شناخته می شوند.

و خیبر و حنین برای او شهادت می دهند و نبرد بنی قریظه، روزی که امری شدید و غبار آلود داشت، بر آنها گواه است.

جایگاه هایی که در هر سختی و مصیبتی، علو و برتری دارند و من برتری جایگاه آنها را بر صحابه کتمان نمی کنم، چنان که خیلی ها کتمان کردند.

هشام از این مدح سرایی فرزدق ناراحت شد و حقوق او را قطع کرد و به او گفت: چرا چنین شعری در باره ما نگفتی؟ فرزدق در جواب گفت: تو هم جدی چون جدش و پدری چون پدرش و مادری مانند مادرش بیاور تا همین طور برایت شعر بگویم. هشام دستور داد او را در عسفان که محلی است بین مکه و مدینه زندانی کنند. این خبر به علی بن الحسین علیهما السلام رسید. دوازده هزار درهم برایش فرستاد و فرمود: ای ابا فراس! ما را معذور دار، اگر نزد ما بیشتر از این بود، برایت بیشتر می فرستادیم. فرزدق قبول نکرده و عرض کرد: یا ابن رسول الله! من این اشعار را فقط به واسطه خشم و ناراحتی که برای خدا و

پیغمبر به من عارض شد، گفتم. هرگز در مقابل آن چیزی نمی پذیرم. امام علیه السلام دوباره پول را فرستاد و پیغام داد: تو را به حقی که من بر تو دارم سوگند می دهم بپذیر! خدا نیت و ارادت تو را به ما خانواده می داند، و فرزدق پذیرفت.

در آن روزها که زندانی بود، اشعاری در هجو هشام سرود. این اشعار از جمله هجو های او در باره هشام است:

آیا مرا بین مدینه و جایی که دل های مردم شوق باران آنجا را دارد حبس می کند؟

سری را که سر سروری و آقایی نیست تکان می دهد و چشم دو بینش را می گرداند و عیوبش آشکار است.

وقتی خبر به هشام رسید او را آزاد کرد و در روایت ابی علاف، او را به بصره تبعید نمود. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۶ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُجَاهِدٍ عَنِ الْغَلَابِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَائِشَةَ عَنْ أَبِيهِ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]رجال کشی: مثل این روایت را نقل می کند. - . رجال کشی: ۱۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

قوله عرفان مفعول لأجله و الإغضاء إدناء الجفون و أغضى على الشی ء سكت و انجابت السحابه انكشفت و الخیزران بضم الزاء شجر هندی و هو عروق ممتده فی الأرض و القصب و عبق به الطیب بالكسر عبقا بالتحریک أی لزق به و رجل

ص: ۱۲۸

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۰۶.
۲- ۲. معرفه أخبار الرجال للكشّیّ ص ۸۶.

عبق: إذا تطیب بأدنی طیب لم یذهب عنه أیاما و الأروع من یعجبک بحسنه و جهاره منظره و العرنین بالکسر الأنف و الشمم محرکه ارتفاع قصبه الأنف و حسنها و استواء أعلاها و انتصاب الأرنبه أو ورود الأرنبه و حسن استواء القصبه و ارتفاعها أشد من ارتفاع الذلف أو أن یطول الأنف و یدق و تسیل روثته.

و قوله من کف فیه تجرید مضاف إلی الأروع و الخیم بالکسر السجیه و الطبیعه و الشیم بکسر الشین و فتح الیاء جمع الشیمه بالکسر و هی الطبیعه و فدحه الدین أثقله و استوکف استقطر و البوادر جمع البادره و هی ما یبدو من حدتک فی الغضب من قول أو فعل و النقیبه النفس و العقل و المشوره و نفاذ الرأی و الطبیعه و الأریب العاقل.

و قوله یعترم علی المجهول من العرام بمعنی الشده أی عاقل إذا أصابته شده و قوله بعد غایتهم بضم الباء و الأزمه الشده و أزمت أی لزمت و الشری کعلی طریق فی سلمی کثیره الأسد و احتدم علیه غیظا تحرق و النار التهبت و الدم اشتدت حمرته حتی تسود و فی بعض النسخ البأس بالباء الموحده و فی بعضها بالنون و علی الأول المراد أن شدتهم و غیظهم ملتهب فی الحرب و علی الثانی المراد أن الناس محتدمون علیهم حسدا قوله خیم أی لهم خیم و الندی المطر و یستعار للعطاء الکثیر.

و هضم ککتب جمع هضوم یقال ید هضوم أی تجود بما لدیها و أثری أی کثر ماله و الأرومه کالأکوله الأصل.

و قوله و الخندقان إشاره إلی غزوه الخندق إما لکون الخندق محیطا بطرفی المدینه أو لانقسامه فی الحفر بین المهاجرین و الأنصار و الصیلم الأمر الشدید و الداهیه و القتام الغبار و الأقتم الأسود کالقاتم و قتم الغبار قتوما ارتفع و أورده حیاض قتیم کزبیر الموت ذکرها الفیروزآبادی و قوله مواطن أی له أو هذه مواطن.

و قال الفیروزآبادی رزأه ماله کجعله و عمله رزءا بالضم أصاب منه شیئا و رزأه رزءا و مرزئه أصاب منه خیرا(۱).

۱- ۱. القاموس ج ۱ ص ۱۶.

نقل کلام یناسب المقام فیه غرابه قال الزمخشری فی الفائق (۱) علی بن الحسین علیهما السلام مدحه الفرزدق فقال.

فی کفه جنهی ریحه عبق

من کف أروع فی عرنینه شمم.

قال القتیبی الجنهی الخیزران و معرفتی هذه الکلمه عجیبه و ذلک أن رجلاـ من أصحاب الغریب سألنی عنه فلم أعرفه فلما أخذت من اللیل مضجعی أتانی آت فی المنام أ لا أخبرته عن الجنهی قلت لم أعرفه قال هو الخیزران فسألته شاهدا فقال هدیه طرقنه فی طبق مجنه فهببت و أنا أکثر التعجب فلم ألبث إلاـ یسیرا حتی سمعت من ینشد فی کفه جنهی و کنت أعرفه فی کفه خیزران

**[ترجمه]کلمه عرفان مفعول لاـجله است و اغضاء به معنای نزدیک کردن پلک ها به هم است و عبارت اغضی علی شیء یعنی نسبت به چیزی سکوت کرد؛ و عبارت انجابت السحابه یعنی ابر باز شد؛ و خیزُران به ضم زاء درختی هندی است که ریشه های کشیده ای در زمین دارد؛ و عبارت عبق به الطیب عبقا به کسر طاء و تحریک باء در عبق، یعنی بو بر او ماند و رجل عبق مردی را گویند که کمی عطر استعمال می کند ولی تا چند روز بوی خوشش نمی رود و کلمه اروع به معنای کسی است که با حسن و نیکو منظریش تو را به اعجاب وا می دارد؛ و عرنین به کسر عین، بینی را گویند و شمم به تحریک میم، بلندی قسمت برآمده بینی است و به معنای زیبایی بینی و استواء بالای آن و بلندی دو طرف بینی یا ورود دو طرف آن است و نیکویی برابری بالای بینی و بلندی آن که بلندتر از ارتفاع بینی کوچک است یا به معنای درازی بینی و نازکی آن است در حالی که دو طرف آن به پایین متمایل است.

در عبارت من کف، ذکر مضاف برای اروع به صورت تجرید مضاف از تنوین، به خاطر مضاف بودن کف است؛ و خیم به کسر خاء به معنای خلق و خو و طبیعت است و شیم به کسر شین و فتح یاء جمع شیمه به کسر شین است که عبارت است از طبیعت؛ و عبارت فدحه الدین یعنی قرض بر او سنگین آمد؛ و استوکف یعنی قطره قطره ریخت؛ و بوادر جمع بادره به معنای قول و فعلی است که در اثر تیزی غضب از تو سر می زند و نقیبه به معنای نفس و عقل و مشورت و نفوذ رأی و طبیعت است؛ و اریب، عاقل را گویند.

عبارت یعترم به صورت مجهول از عرام به معنای شدت است، یعنی وقتی شدت و گرهی در کار عاقل می افتد؛ و عبارت بُعد غایتهم به ضم باء است؛ و ازمه شدت را گویند و فعل ازمت یعنی لاـزم شد؛ و شری بر وزن حرف علی به معنای راهی در منطقه سلمی است که پر از شیر است؛ و احتدم علیه غیظا یعنی از شدت خشم بر او سوخت و آتش شعله ور شد و سرخی خون شدت گرفت تا این که سیاه شد. در بعضی نسخ بأس آمده و در برخی ناس. بنا بر اولی، مراد این است که شدت و خشمشان در جنگ شعله ور است و بنا بر دومی، مردم در آتش حسد آنها به سر می برند. کلمه خیم یعنی آنان سجایایی دارند و ندی به معنای باران است و استعاره از بخشش فراوان است.

هُضُم بر وزن کتب جمع هضوم است. ید هضوم یعنی دستی که از آنچه در اختیار دارد جود و بخشش می کند؛ و عبارت اثری

یعنی مال او زیاد شد؛ و ارومه بر وزن اکوله به معنای اصل است.

کلمه خنـدقان اشاره به غزوه خنـدق دارد یا از این باب که خندق در دو طرف مدینه حفر شده بود، یا به این خاطر که مهاجر و انصار هر دو در حفر آن نقش داشـتند؛ و صـیلم به معنای امر شدید و مصیبت است؛ و قتام به معنای غبار است؛ و اقتم به معنای سیاه است مثل قاتم که آن نیز معنای سـیاه می دهد. و عبارت قتم الغبار قتوما یعنی غبار بلند شد؛ و عبارت اورده حیاض القتیم، قـتیم بر وزن زبیر یعنی او را وارد در حوض هـای مرگ کرد. این مطلب را فیروزآبـادی گفته است؛ و عبـارت مواطن، یعنی در موقعیت هایی که برای خود حضرت سجاد علیه السلام به وجود آمد یا منظور همین جنگ های نامبرده باشد.

فیروز آبـادی می گویـد: عبـارت رزأه مـاله بر وزن جعـل و عمِـل رزءا به ضم راء، یعنی به او چیزی اصابت کرد و رزأه رُزءا و مرزئه یعنی به او خیری رسید.

در اینجـا کلامـی را نقل می کنیم که مناسب مقام است و تعجب برانگیز است: زمخشـری در الفائق می گویـد: فرزدق علی بن الحسین علیهما السلام را مدح کرد و گفت:

در کف دست او خیزرانی است که بوی آن ماندگار است. در دست انسان نیکو منظری که در بینی او بلندی وجود دارد.

قتیبی می گویـد: جُهنی، خیزران را گوینـد و این که من معنای این کلمه را دانسـتم، جریان عجیبی دارد و از این قرار است که مردی از اصـحاب شناخت لغات عجیب، از من معنای آن را پرسید و من معنای آن را ندانستم! شبی که در بسترم استراحت می کردم، یکی در خوابم آمد و گفت: چرا به او معنای جُهنی را نگفتی؟ گفتم: معنایش را نمی دانسـتم. گفت: معنای آن خیزران است. از او طلب شاهـد مثال کردم، گفت: زنان در شب و در طبقی پوشـیده، هـدیه ای را می آورنـد. من بیـدار شدم و تعجبم زیاد می شد تا این که مدت کمی گذشت و من شـنیدم کسـی چنین می سـرود: فی کفه جُنهیّ و من می دانسـتم که در دسـت آن شخص خیزران است.

**[ترجمه]

«۱۹»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْمُؤْمِنُ عَنْ حَيْدَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ نُعَيْمٍ وَ يُعْرَفُ بِأَبِي أَحْمَدَ السَّمَرْقَنْدِيِّ تِلْمِيذِ أَبِي النَّضْرِ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ مُجَاهِدٍ عَنِ الْغَلَابِيِّ مُحَمَّدِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَائِشَةَ: مِثْلَ مَا مَرَّ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: مثل آنچه گذشت را نقل می کند. - . اختصاص: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ختص، [الإختصاص] عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْعَلَوِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ الْمَازِنِيِّ عَنْ كَيْسَانَ عَنْ جُوَيْرِيَهَ بْنِ أَسْمَاءَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْأَعْلَى عَنْ فُرْعَانَ وَ كَانَ مِنْ رُوَاهِ الْفَرَزْدَقِ قَالَ: حَجَجْتُ سَنَةً مَعَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ فَنَظَرَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَأَرَادَ أَنْ يُصَغِّرَ مِنْهُ فَقَالَ مَنْ هُوَ فَقَالَ الْفَرَزْدَقُ فَقُلْتُ عَلَى الْبَدِيهَهِ الْقَصِيدَهَ الْمَعْرُوفَهَ:

هَذَا ابْنُ خَيْرِ عِبَادِ اللَّهِ كُلِّهِمْ***هَذَا التَّقِيُّ النَّقِيُّ الطَّاهِرُ الْعَلَمُ

حَتَّى أَتَمَّهَا وَ كَانَ عَبْدُ الْمَلِكِ يَصِلُهُ فِي كُلِّ سَنَهٍ بِأَلْفِ دِينَارٍ فَحَرَمَهُ تِلْكَ السَّنَهَ فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ سَأَلَهُ أَنْ يُكَلِّمَهُ فَقَالَ أَنَا أَصِلُكَ مِنْ مَالِي

١- ١. الفائق للزمخشريّ ج ١ ص ٢١٩ طبع مصر ١٣٦٤ ه.

٢- ٢. الاختصاص ص ١٩١.

بِمِثْلِ الَّذِی کَانَ یَصِلُکَ بِهِ عَبْدُ الْمَلِکِ وَ صَنَ (۱) عَنْ کَلَامِهِ فَقَالَ وَ اللَّهِ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَا رَزَأْتُکَ شَیْئاً وَ ثَوَابُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْآجِلِ أَحَبُّ إِلَیَّ مِنْ ثَوَابِ الدُّنْیَا فِی الْعَاجِلِ فَاتَّصَلَ ذَلِکَ بِمُعَاوِیَهَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ الطَّیَّارِ وَ کَانَ أَحَدَ سُمَحَاءِ بَنِی هَاشِمٍ لِفَضْلِ عُنْصُرِهِ وَ أَحَدَ أُدَبَائِهَا وَ ظُرَفَائِهَا فَقَالَ لَهُ یَا أَبَا فِرَاسٍ کَمْ تُقَدِّرُ الَّذِی بَقِیَ مِنْ عُمُرِکَ قَالَ قَدْرُ عِشْرِینَ سَنَهً قَالَ فَهَذِهِ عِشْرُونَ أَلْفَ دِینَارٍ أَعْطَیْتُکَهَا مِنْ مَالِی وَ اعْفُ أَبَا مُحَمَّدٍ أَعَزَّهُ اللَّهُ عَنِ الْمَسْأَلَهِ فِی أَمْرِکَ فَقَالَ لَقَدْ لَقِیتُ أَبَا مُحَمَّدٍ وَ بَذَلَ لِی مَالَهُ فَأَعْلَمْتُهُ أَنِّی أَخَّرْتُ ثَوَابَ ذَلِکَ لِأَجْرِ الْآخِرَهِ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: فرعان که از روات فرزدق است می گوید: سالی با عبدالملک مروان به حج رفتم. او به علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام نگاهی کرد و خواست او را تحقیر کند! پرسید: او کیست؟ فرزدق می گوید: من این اشعار را در همان جا بدون سابقه قبلی سرودم که:

این پسر بهترین همه بندگان خدا و این تقیّ و نقیّ و پاک و علم هدایت است .

تـا آخر آن. عبـدالملک سـالی هزار دینـار به او صـله می داد. آن سال آن را قطع کرد. فرزدق خـدمت علی بن الحسـین علیهما السـلام رفـت و از او خـواست کـه حقـوقش را از هشـام بگیرد. امـام علیـه السـلام فرمـود: مـن از مـال خـودم مثـل چیزی را که عبـدالملک به تو می داد به تو پرداخت می کنم فرزدق امتنـاع ورزیـده و گفت: به خـدا قسم یا ابن رسول الله! هرگز شـما را به پول نمی فروشم! ثواب خـدای عزوجل در آخرت بهتر از پاداش دنیا است. این خبر به معاویه پسـر عبد الله بن جعفر که یکی از سخاوت منـدان و ادیبان و خوش زبانان بنی هاشم بود، رسـید. به فرزدق گفت: خیال می کنی چقدر زنده خواهی بود؟ فرزدق گفت: بیست سـال! گفت: این بیست هزار دینـار از من بگیر و علی بن الحسـین علیهمـا السـلام را معـذور دار که در بـاره تو از هشام چیزی درخواست کند!

فرزدق گفـت: من خـدمت زین العابـدین علیه السـلام رسـیدم. ایشـان از مـال خودشـان پرداخت کردنـد ولی من عرض کردم، پاداش این عمل را برای آخرت گذاشته ام. - . اختصاص: ۱۹۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

قب، [المنـاقب] لابـن شـهرآشوب الرَّوْضَهُ: سَأَلَ لَیْثٌ الْخُزَاعِیُّ سَعِیدَ بْنَ الْمُسَیَّبِ عَنْ إِنْهَابِ الْمَدِینَهِ قَالَ نَعَمْ شَدُّوا الْخَیْلَ إِلَی أَسَاطِینِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله وَ رَأَیْتُ الْخَیْلَ حَوْلَ الْقَبْرِ وَ انْتُهِبَ الْمَدِینَهُ ثَلَاثاً فَکُنْتُ أَنَا وَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ نَأْتِی قَبْرَ النَّبِیِّ صـلی الله علیه و آله فَیَتَکَلَّمُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِکَلَامٍ لَمْ أَقِفْ عَلَیْهِ فَیُحَالُ مَا بَیْنَنَا وَ بَیْنَ الْقَوْمِ وَ نُصَلِّی وَ نَرَی الْقَوْمَ وَ هُمْ لَا یَرَوْنَنَا وَ قَامَ رَجُلٌ عَلَیْهِ حُلَلٌ خُضْرٌ عَلَی فَرَسٍ مَحْذُوفٍ أَشْهَبَ بِیَدِهِ حَرْبَهٌ مَعَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَکَانَ إِذَا أَوْمَأَ الرَّجُلُ إِلَی حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله یُشِیرُ ذَلِکَ الْفَارِسُ بِالْحَرْبَهِ نَحْوَهُ فَیَمُوتُ مِنْ غَیْرِ أَنْ یُصِیبَهُ فَلَمَّا أَنْ کَفُّوا عَنِ النَّهْبِ دَخَلَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ عَلَی النِّسَاءِ فَلَمْ یَتْرُکْ قُرْطاً فِی أُذُنِ صَبِیٍّ وَ لَا حُلِیّاً عَلَی امْرَأَهٍ وَ لَا ثَوْباً إِلَّا أَخْرَجَهُ إِلَی الْفَارِسِ فَقَالَ لَهُ الْفَارِسُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنِّی مَلَکٌ مِنَ الْمَلَائِکَهِ مِنْ شِیعَتِکَ وَ شِیعَهِ أَبِیکَ لَمَّا أَنْ ظَهَرَ الْقَوْمُ بِالْمَدِینَهِ اسْتَأْذَنْتُ رَبِّی فِی

نُصْرَتِكَمْ آلَ مُحَمَّدٍ فَأَذِنَ لِی لِأَنْ أَدَّخِرَهَا یَداً عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ عِنْدَ رَسُولِهِ صلی الله علیه و آله وَ عِنْدَکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ(۳).

**[ترجمه]مناقب: لیث خزاعی از سعید بن مسیب در باره غارت کردن مدینه سؤال کرد، در پاسخ گفت: آری، اسبها را به ستونهای مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بستند. من خودم دیدم اسبها اطراف قبر پیامبر بودند و سه شبانه روز مدینه را غارت می کردند. من در خدمت علی بن الحسین علیهما السلام کنار قبر پیغمبر صلی الله علیه و آله می آمدیم و آن جناب زیر لب سخنانی می گفت که نمی شنیدم. بین ما و آن گروه پرده ای فاصله می شد و مشغول نماز می شدیم. ما آنها را می دیدیم ولی آنها ما را نمی دیدند. مردی که لباس سبزی در تن داشت و سوار اسبی خاکستری بود در دست اسلحه ای داشت، در خدمت علی بن الحسین علیهما السلام بود. هر وقت یکی از تبهکاران قصد سوئی نسبت به حرم پیامبر صلی الله علیه و آله داشت، آن سواره با همان حربه اشاره به آن شخص می کرد و در دم جان می سپرد، بدون اینکه به او چیزی بخورد. پس از اینکه غارت تمام شد، علی بن الحسین علیه السلام تمام زینت و زیور زنان و دختران و لباس آنان را گرفت و برای آن سوار برد. اسب سوار گفت: یا ابن رسول الله! من یکی از ملائکه هستم که ارادت مند شما و پدرت هستم. وقتی این تبهکاران به مدینه آمدند از خدا اجازه خواستم که به کمک شما بیایم! اجازه یافتم تا در نزد خدا و پیامبرش صلی الله علیه و آله و شما اهل بیت ثوابی تا روز قیامت کسب نمایم. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۸۴ -

**[ترجمه]

بیان

قوله محذوف لعل المراد محذوف الذنب.

ص: ۱۳۱

۱- ۱. منعنی خ ل، یقال: صن عنه أی شمخ بأنفه تکبرا، و فی المصدر المطبوع: صلی و هکذا فی النسخه الکمبانیّ فتحرر(ب).

۲- ۲. الاختصاص ص ۱۹۱.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۲۸۴.

**[ترجمه]عبارت محذوف، شاید مقصود دم بریده باشد.

**[ترجمه]

«۲۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: رَأَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام الْحَسَنَ الْبَصْرِيَّ عِنْدَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ يَقُصُّ فَقَالَ يَا هَنَاهْ أَ تَرْضَى نَفْسَكَ لِلْمَوْتِ قَالَ لَا قَالَ فَعَمَلَكَ لِلْحِسَابِ قَالَ لَا قَالَ فَثَمَّ دَارُ الْعَمَلِ قَالَ لَا قَالَ فَلِلَّهِ فِي الْأَرْضِ مَعَاذٌ غَيْرُ هَذَا الْبَيْتِ قَالَ لَا قَالَ فَلِمَ تَشْغَلُ النَّاسَ عَنِ الطَّوَافِ ثُمَّ مَضَى قَالَ الْحَسَنُ مَا دَخَلَ مَسَامِعِي مِثْلُ هَذِهِ الْكَلِمَاتِ مِنْ أَحَدٍ قَطُّ أَ تَعْرِفُونَ هَذَا الرَّجُلَ قَالُوا هَذَا زَيْنُ الْعَابِدِينَ فَقَالَ الْحَسَنُ ذُرِّيَّةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ (۱).

وَ كَانَ الزُّهْرِيُّ عَامِلًا لِبَنِي أُمَيَّةَ فَعَاقَبَ رَجُلًا فَمَاتَ الرَّجُلُ فِي الْعُقُوبَةِ فَخَرَجَ هَائِماً وَ تَوَحَّشَ وَ دَخَلَ إِلَى غَارٍ فَطَالَ مُقَامُهُ تِسْعَ سِنِينَ قَالَ وَ حَجَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فَأَتَاهُ الزُّهْرِيُّ فَقَالَ لَهُ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكَ مِنْ قُنُوطِكَ مَا لَا أَخَافُ عَلَيْكَ مِنْ ذَنْبِكَ فَابْعَثْ بِدِيَةٍ مُسَلَّمَةٍ إِلَى أَهْلِهِ وَ اخْرُجْ إِلَى أَهْلِكَ وَ مَعَالِمِ دِينِكَ فَقَالَ لَهُ فَرَّجْتَ عَنِّي يَا سَيِّدِي- اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالاتِهِ وَ رَجَعَ إِلَى بَيْتِهِ وَ لَزِمَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَ كَانَ يُعَدُّ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ لِذَلِكَ قَالَ لَهُ بَعْضُ بَنِي مَرْوَانَ يَا زُهْرِيُّ مَا فَعَلَ نَبِيُّكَ يَعْنِي عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليهما السلام(۲).

الْعِقْدُ(۳): كَتَبَ مَلِكُ الرُّومِ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ أَكَلْتُ لَحْمَ الْجَمَلِ الَّذِي هَرَبَ عَلَيْهِ أَبُوكَ مِنَ الْمَدِينَةِ لَأَغْزُوَنَّكَ بِجُنُودٍ مِائَةِ أَلْفٍ وَ مِائَةِ أَلْفٍ وَ مِائَةِ أَلْفٍ فَكَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْحَجَّاجِ أَنْ يَبْعَثَ إِلَى زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام وَ يَتَوَعَّدَهُ وَ يَكْتُبَ إِلَيْهِ مَا يَقُولُ فَفَعَلَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام إِنَّ لِلَّهِ لَوْحاً مَحْفُوظاً يَلْحَظُهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ ثَلَاثَمِائَةِ لَحْظَةٍ لَيْسَ مِنْهَا لَحْظَةٌ إِلَّا يُحْيِي فِيهَا وَ يُمِيتُ وَ يُعِزُّ وَ يُذِلُّ وَ يَفْعَلُ ما يَشاءُ وَ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ يَكْفِيَكَ مِنْهَا لَحْظَةً وَاحِدَةً فَكَتَبَ بِهَا الْحَجَّاجُ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ فَكَتَبَ

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۲۹۷.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۳ ص ۲۹۸.

۳- ۳. العقد الفريد ج ۲ ص ۲۰۳ و أخرجه عنه ابن شهرآشوب في المناقب ج ۳ ص ۲۹۹.

عَبْدُ الْمَلِکِ بِذَلِکَ إِلَی مَلِکِ الرُّومِ فَلَمَّا قَرَأَهُ قَالَ مَا خَرَجَ هَذَا إِلَّا مِنْ کَلَامِ النُّبُوَّهِ(۱).

**[ترجمه]مناقب: علی بن الحسین علیهما السلام حسن بصری را نزدیک حجرالاسود دید که داستان می گفت! فرمود: ای مرد! آیا آمادگی مردن داری؟ گفت: نه! فرمود: پس عمل تو برای حساب و کتاب مهیاست؟ گفت: نه! فرمود: آیا آخرت دار عمل است؟ گفت: نه! فرمود: آیا برای خدا پناهگاهی در زمین غیر از این خانه هست؟ گفت: نه! فرمود: پس چرا مردم را از طواف به خود مشغول می کنی؟ و سپس رفت. حسن می گوید: هرگز از احدی مثل این کلمات را نشنیده بودم. می دانید این مرد که بود؟ گفتند: او زین العابدین بود! حسن بصری گفت: اینها نسل و ذریه ای هستند که بعضی از آنها از نسل بعضی دیگرند.

زهری فرماندار بنی امیه بود. مردی را کیفر می کرد. در حال کیفر از دنیا رفت. زهری از ترس خدا فرار کرد و سر به بیابان گذاشت و داخل غاری شد. مدت نه سال در آن غار زندگی کرد. یک سال علی ابن الحسین علیهما السلام به حج رفت. زهری خدمت آن جناب رسید. حضرت به او فرمود: از این ناامیدی تو بیشتر می ترسم تا گناهی که مرتکب شده ای! خون بهای آن شخص را برای خانواده اش بفرست. پیش خانواده ات برو و به وظیفه دینی خود برس! زهری گفت: آقا مرا نجات دادی! خدا می داند مقام رهبری مردم را به که بسپارد. زهری به نزد خانواده خود بازگشت و ملازم خدمت زین العابدین علیه السلام شد، به طوری که از اصحاب آن جناب به شمار می رفت؛ به همین جهت بعضی از بنی مروان به او از باب تمسخر می گفتند: پیامبرت چه شد؟ و منظورشان علی بن الحسین علیهما السلام بود. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۷ -

- عقد الفرید: پادشاه روم برای عبد الملک نامه ای بدین مضمون نوشت: من گوشت شتری را که پدرت سوار آن شد و از مدینه فرار کرد خورده ام. با سپاهی که بالغ بر هزار هزار هزار نفر است با تو جنگ خواهم کرد. عبد الملک به حجاج بن یوسف نامه نوشت و از او خواست که نامه را بخواند و نامه ای به زین العابدین علیه السلام بنویسد و با همان جملاتی که عبد الملک نوشته، او را تهدید نماید و هر چه آن جناب جواب داد، برایش بنویسد. حجاج همین کار را کرد. زین العابدین علیه السلام در جواب گفت: خداوند لوح محفوظی دارد که در هر روز سیصد مرتبه در آن نگاه می کند و در هر نگاهی، هر که را بخواهد می میراند، زنده می کند، عزیز می نماید، ذلیل می کند و هر چه اراده کند انجام می دهد؛ من امیدوارم که یکی از آن نگاهها کلک تو را بکند. حجاج همین جواب را برای عبد الملک نوشت. عبد الملک نیز آن را برای پادشاه روم فرستاد. همین که پادشاه روم نامه را خواند گفت: این سخن از خاندان نبوت خارج شده. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: کَانَ بَابُهُ یَحْیَی ابْنَ أُمِّ الطَّوِیلِ الْمَطْعَمِیَّ وَ مِنْ رِجَالِهِ مِنَ الصَّحَابَهِ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ وَ عَامِرُ بْنُ وَاثِلَهَ الْکِنَانِیُّ وَ سَعِیدُ بْنُ الْمُسَیَّبِ بْنِ حَزَنٍ وَ کَانَ رَبَّاهُ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام سَعِیدُ بْنُ الْمُسَیَّبِ أَعْلَمُ النَّاسِ بِمَا تَقَدَّمَ مِنَ الْآثَارِ أَیْ فِی زَمَانِهِ وَ سَعِیدُ بْنُ جَبْهَانَ الْکِنَانِیُّ مَوْلَی أُمِّ هَانِئٍ وَ مِنَ التَّابِعِینَ أَبُو مُحَمَّدٍ سَعِیدُ بْنُ جُبَیْرٍ مَوْلَی بَنِی أَسَدٍ نَزِیلُ مَکَّهَ وَ کَانَ یُسَمَّی جَهِیدَ الْعُلَمَاءِ وَ یَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِی رَکْعَتَیْنِ قِیلَ وَ مَا عَلَی الْأَرْضِ أَحَدٌ إِلَّا وَ هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَی

عِلْمِهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ وَ أَبُو خَالِدٍ الْكَابُلِيُّ وَ الْقَاسِمُ بْنُ عَوْفٍ وَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ الْحَسَنُ ابْنَا مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيَّةِ وَ حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ وَ أَبُو يَحْيَى الْأَسَدِيُّ وَ أَبُو حَازِمٍ الْأَعْرَجُ وَ سَلَمَةُ بْنُ دِينَارٍ الْمَدَنِيُّ الْأَقْرَنُ الْقَاصُّ وَ مِنْ أَصْحَابِهِ أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ بَقِيَ إِلَى أَيَّامِ مُوسَى عليه السلام وَ فُرَاتُ بْنُ أَحْنَفَ بَقِيَ إِلَى أَيَّامِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ جَابِرُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَ أَيُّوبُ بْنُ الْحَسَنِ وَ عَلِيُّ بْنُ رَافِعٍ وَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْقُرَشِيُّ السُّدِّيُّ الْكُوفِيُّ وَ الضَّحَّاكُ بْنُ مُزَاحِمٍ الْخُرَاسَانِيُّ أَصْلُهُ مِنَ الْكُوفَةِ وَ طَاوُسُ بْنُ كَيْسَانَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ حُمَيْدُ بْنُ مُوسَى الْكُوفِيُّ وَ أَبَانُ بْنُ تَغْلِبَ بْنِ رَبَاحٍ وَ أَبُو الْفَضْلِ سَدِيرُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ صُهَيْبٍ الصَّيْرَفِيُّ وَ قَيْسُ بْنُ رُمَّانَةَ وَ عَبْدُ اللَّهِ الْبَرْقِيُّ وَ الْفَرَزْدَقُ الشَّاعِرُ وَ مِنْ مَوَالِيهِ شُعَيْبٌ (۲).

**[ترجمه]مناقب: یحیی بن ام طویل دربان علی بن الحسین علیهما السلام بود و ارادتمندانش از صحابه پیامبر، عبارت بودند از: جابر بن عبد الله انصاری و عامر بن وائله و سعید بن مسیب که او را امیرالمؤمنین علیه السلام بزرگ کرده بود و زین العابدین علیه السلام می فرمود: سعید بن مسیب در زمان خود و سعید بن جیهان غلام ام هانی، از همه مردم به آثار گذشتگان واردتر است. و از تابعین، سعید بن جبیر ساکن مکه که او را کوشاترین علماء نام داده بودند و (تمام؟) قرآن را در دو رکعت نماز می خواند. گفته اند: بر روی زمین کسی نیست که به علم و دانش او احتیاج نداشته باشد. و محمد بن جبیر بن مطعم و ابو خالد کابلی و قاسم بن عوف و اسماعیل ابن عبد الله و ابراهیم و حسن فرزندان محمد بن حنفیه و حبیب بن ابی ثابت و ابو یحیی اسدی و ابو حازم اعرج و سلمه بن دینار مدنی ابو حمزه ثمالی را که تا زمان موسی بن جعفر علیهما السلام زنده بود و جزء اصحاب زین العابدین علیه السلام شمرده اند؛ و فرات بن احنف را که تا زمان حضرت صادق علیه السلام بود و جابر بن محمد بن ابی بکر و ایوب بن حسن و علی بن رافع و ابو محمد قرشی و ضحاک بن مزاحم خراسانی و کاووس بن کیسان و حمید بن موسی و ابان بن تغلب و ابو الفضل سدیر بن حکیم و قیس بن رمانه و عبد الله برقی و فرزدق شاعر و از غلامانش، شعیب نام برده شده اند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۲۴»

جا، [المجالس] للمفید الْمَرْزُبَانِيُّ عَنْ حَنْظَلَةَ أَبِي غَسَّانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحْرِزِ بْنِ جَعْفَرٍ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: دَخَلَ أَرْطَاةُ بْنُ سُمَيْنَةَ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ وَ قَدْ أَتَتْ عَلَيْهِ مِائَةٌ وَ ثَلَاثُونَ سَنَةً فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الْمَلِكِ مَا بَقِيَ مِنْ شِعْرِكَ يَا أَرْطَاةُ قَالَ وَ اللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا أَطْرَبُ وَ لَا أَغْضَبُ وَ لَا أَشْرَبُ وَ لَا يَجِيئُنِي الشِّعْرُ إِلَّا عَلَى هَذَا غَيْرَ أَنِّي الَّذِي أَقُولُ:

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۲۹۹.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۱۱.

رَأَیْتُ الْمَرْءَ تَأْکُلُهُ اللَّیَالِی***کَأَکْلِ الْأَرْضِ سَاقِطَهَ الْحَدِیدِ

وَ مَا تُبْقِی الْمَنِیَّهُ حِینَ تَأْتِی***عَلَی نَفْسِ ابْنِ آدَمَ مِنْ مَزِیدٍ

وَ أَعْلَمُ أَنَّهَا سَتَکُرُّ حَتَّی***تَوَفَّی نَذْرَهَا بِأَبِی الْوَلِیدِ

قَالَ فَارْتَاعَ عَبْدُ الْمَلِکِ وَ کَانَ یُکَنَّی أَبَا الْوَلِیدِ فَقَالَ لَهُ أَرْطَاهُ إِنَّمَا عَنَیْتُ نَفْسِی یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ کَانَ یُکَنَّی أَرْطَاهُ بِأَبِی الْوَلِیدِ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِکِ وَ أَنَا وَ اللَّهِ سَیَمُرُّ بِیَ الَّذِی یَمُرُّ بِکَ (۱).

**[ترجمه]مجالس مفید: محرز بن ابی صقر می گوید: ارطاه بن سمینه پیش عبد الملک بن مروان رفت. در آن موقع صد و سی سال داشت. عبد الملک به او گفت: دیگر شعر گفتن را فراموش کرده ای؟ گفت: یا امیر المؤمنین! من اهل طرب نیستم و خشم مرا نمی گیرد و شراب هم نمی نوشم، شعر گفتن من هم در یکی از این سه حالت است. جز اینکه همین شعر را می گویم:

مرد را دیدم که مرگ پیکرش را از هم می پاشد، مانند زمین که آهن پوسیده را می خورد.

و مرگ چیز زیادی برای نفس بنی آدم باقی نمی گذارد.

می دانم به زودی حمله خواهد کرد تا به نذر خود با گرفتن جان از ابی الولید وفا کند.

از شنیدن قسمت آخر شعر، عبد الملک بر خود لرزید. زیرا کنیه او هم ابو الولید بود. ارطاه گفت: منظورم خودم هست یا امیر المؤمنین! (چون او را هم ابو الولید می گفتند.) عبد الملک گفت: به خدا سوگند آنچه بر سر تو بگذرد بر من هم خواهد گذشت. - . امالی مفید: ۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۵»

یل (۲)،[الفضائل] لابن شاذان فض، کتاب الروضه مِمَّا رُوِیَ عَنْ جَمَاعَهٍ ثِقَاتٍ: أَنَّهُ لَمَّا وَرَدَتْ حُرَّهُ بِنْتُ حَلِیمَهَ السَّعْدِیَّهِ عَلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ الثَّقَفِیِّ فَمَثُلَتْ بَیْنَ یَدَیْهِ قَالَ لَهَا أَنْتِ حُرَّهُ بِنْتُ حَلِیمَهَ السَّعْدِیَّهِ قَالَتْ لَهُ فِرَاسَهٌ مِنْ غَیْرِ مُؤْمِنٍ فَقَالَ لَهَا اللَّهُ جَاءَ بِکِ فَقَدْ قِیلَ عَنْکِ إِنَّکِ تُفَضِّلِینَ عَلِیّاً عَلَی أَبِی بَکْرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ فَقَالَتْ لَقَدْ کَذَبَ الَّذِی قَالَ إِنِّی أُفَضِّلُهُ عَلَی هَؤُلَاءِ خَاصَّهً قَالَ وَ عَلَی مَنْ غَیْرُ هَؤُلَاءِ قَالَتْ أُفَضِّلُهُ عَلَی آدَمَ وَ نُوحٍ وَ لُوطٍ وَ إِبْرَاهِیمَ وَ دَاوُدَ وَ سُلَیْمَانَ وَ عِیسَی ابْنِ مَرْیَمَ علیهما السلام فَقَالَ لَهَا وَیْلَکِ إِنَّکِ تُفَضِّلِینَهُ عَلَی الصَّحَابَهِ وَ تَزِیدِینَ عَلَیْهِمْ سَبْعَهً مِنَ الْأَنْبِیَاءِ مِنْ أُولِی الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ إِنْ لَمْ تَأْتِینِی بِبَیَانٍ مَا قُلْتِ ضَرَبْتُ عُنُقَکِ فَقَالَتْ مَا أَنَا مُفَضِّلَتَهُ عَلَی هَؤُلَاءِ الْأَنْبِیَاءِ وَ لَکِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ عَلَیْهِمْ فِی الْقُرْآنِ بِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی حَقِّ آدَمَ- وَ عَصی آدَمُ رَبَّهُ فَغَوی (۳) وَ قَالَ فِی حَقِّ عَلِیٍ وَ کانَ سَعْیُکُمْ مَشْکُوراً(۴) فَقَالَ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی نُوحٍ وَ لُوطٍ فَقَالَتْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ عَلَیْهِمَا بِقَوْلِهِ- ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ کَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَیْنِ مِنْ عِبادِنا

صالِحَیْنِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یُغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللَّهِ شَیْئاً وَ قِیلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِینَ (۵) وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ کَانَ مِلَاکُهُ تَحْتَ سِدْرَهِ

۱- ۱. أمالی الشیخ المفید ص ۷۷ طبع النجف.

۲- ۲. فضائل ابن شاذان ص ۱۲۲ طبع بمبی ء، سنه ۱۳۴۳ ه.

۳- ۳. سوره طه، الآیه: ۱۲۱.

۴- ۴. سوره الإنسان، الآیه: ۲۲.

۵- ۵. سوره التحریم، الآیه: ۱۰.

الْمُنْتَهَی زَوْجَتُهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ فَاطِمَهُ الزَّهْرَاءُ الَّتِی یَرْضَی اللَّهُ تَعَالَی لِرِضَاهَا وَ یَسْخَطُ لِسَخَطِهَا.

فَقَالَ الْحَجَّاجُ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی أَبِی الْأَنْبِیَاءِ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلِ اللَّهِ فَقَالَتْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ بِقَوْلِهِ- وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُؤْمِنْ قالَ بَلی وَ لکِنْ لِیَطْمَئِنَّ قَلْبِی (۱) وَ مَوْلَایَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ قَالَ قَوْلًا لَا یَخْتَلِفُ فِیهِ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ لَوْ کُشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ یَقِیناً وَ هَذِهِ کَلِمَهٌ مَا قَالَهَا أَحَدٌ قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ- فَقَالَ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی مُوسَی کَلِیمِ اللَّهِ قَالَتْ

یَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً یَتَرَقَّبُ (۲) وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام بَاتَ عَلَی فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لَمْ یَخَفْ حَتَّی أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فِی حَقِّهِ- وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ (۳)

قَالَ الْحَجَّاجُ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی دَاوُدَ وَ سُلَیْمَانَ علیه السلام قَالَتْ اللَّهُ تَعَالَی فَضَّلَهُ عَلَیْهِمَا بِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ- یا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناکَ خَلِیفَهً فِی الْأَرْضِ فَاحْکُمْ بَیْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیُضِلَّکَ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ (۴) قَالَ لَهَا فِی أَیِّ شَیْ ءٍ کَانَتْ حُکُومَتُهُ قَالَتْ فِی رَجُلَیْنِ رَجُلٍ کَانَ لَهُ کَرْمٌ وَ الْآخَرِ لَهُ غَنَمٌ فَنَفَشَتِ الْغَنَمُ بِالْکَرْمِ فَرَعَتْهُ فَاحْتَکَمَا إِلَی دَاوُدَ علیه السلام فَقَالَ تُبَاعُ الْغَنَمُ وَ یُنْفَقُ ثَمَنُهَا عَلَی الْکَرْمِ حَتَّی یَعُودَ إِلَی مَا کَانَ عَلَیْهِ فَقَالَ لَهُ وَلَدُهُ لَا یَا أَبَهْ بَلْ یُؤْخَذُ مِنْ لَبَنِهَا وَ صُوفِهَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَی فَفَهَّمْناها سُلَیْمانَ (۵) وَ إِنَّ مَوْلَانَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیّاً علیه السلام قَالَ سَلُونِی عَمَّا فَوْقَ الْعَرْشِ سَلُونِی عَمَّا تَحْتَ الْعَرْشِ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی وَ إِنَّهُ علیه السلام دَخَلَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَوْمَ فَتْحِ خَیْبَرَ فَقَالَ النَّبِیُّ

۱- ۱. سوره البقره، الآیه: ۲۶۰.

۲- ۲. سوره القصص، الآیه: ۱۸.

۳- ۳. سوره البقره، الآیه: ۲۰۷.

۴- ۴. سوره ص، الآیه: ۲۶.

۵- ۵. سوره الأنبیاء، الآیه: ۷۹.

صلی الله علیه و آله لِلْحَاضِرِینَ أَفْضَلُکَمْ وَ أَعْلَمُکَمْ وَ أَقْضَاکُمْ عَلِیٌّ- فَقَالَ لَهَا أَحْسَنْتِ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی سُلَیْمَانَ فَقَالَتْ اللَّهُ تَعَالَی فَضَّلَهُ عَلَیْهِ بِقَوْلِهِ تَعَالَی- رَبِ ...

هَبْ لِی مُلْکاً لا یَنْبَغِی لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِی (۱) وَ مَوْلَانَا أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیٌّ علیه السلام قَالَ طَلَّقْتُکِ یَا دُنْیَا ثَلَاثاً لَا حَاجَهَ لِی فِیکِ فَعِنْدَ ذَلِکَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فِیهِ- تِلْکَ الدَّارُ الْآخِرَهُ نَجْعَلُها لِلَّذِینَ لا یُرِیدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً(۲) فَقَالَ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی عِیسَی ابْنِ مَرْیَمَعلیهما السلام قَالَتْ اللَّهُ تَعَالَی عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ بِقَوْلِهِ تَعَالَی- إِذْ قالَ اللَّهُ یا عِیسَی ابْنَ مَرْیَمَ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَیْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قالَ سُبْحانَکَ ما یَکُونُ لِی أَنْ أَقُولَ ما لَیْسَ لِی بِحَقٍّ إِنْ کُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ ما فِی نَفْسِی وَ لا أَعْلَمُ ما فِی نَفْسِکَ إِنَّکَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوبِ- ما قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا ما أَمَرْتَنِی بِهِ الْآیَهَ(۳)

فَأَخَّرَ الْحُکُومَهَ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ وَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ لَمَّا ادَّعَوُا النَّصِیرِیَّهُ(۴) فِیهِ مَا ادَّعَوْهُ قَتَلَهُمْ وَ لَمْ یُؤَخِّرْ حُکُومَتَهُمْ فَهَذِهِ کَانَتْ فَضَائِلُهُ لَمْ تُعَدَّ بِفَضَائِلِ غَیْرِهِ قَالَ أَحْسَنْتِ یَا حُرَّهُ خَرَجْتِ مِنْ جَوَابِکِ وَ لَوْ لَا ذَلِکِ لَکَانَ ذَلِکِ ثُمَّ أَجَازَهَا وَ أَعْطَاهَا وَ سَرَّحَهَا سَرَاحاً حَسَناً رَحْمَهُ اللَّهِ عَلَیْهَا.

**[ترجمه]فضائل، کتاب الروضه: چون حره دختر حلیمه سعدیه وارد بر حجاج بن یوسف شد، حجاج به او گفت: تو حره دختر حلیمه سعدیه هستی؟ در پاسخ او گفت: خوب تشخیص دادی، ولی حسن تشخیص از امتیازات مؤمن است نه تو. حجاج گفت، خدا تو را به اینجا آورد. می گویند: تو علی علیه السلام را بر ابی بکر و عمر و عثمان برتری می دهی!! گفت: هر کس چنین نسبتی داده که من علی علیه السلام را فقط بر اینان برتری می دهم، دروغ گفته. حجاج گفت: بر چه کسانی غیر از این ها(ابوبکر و عمر و عثمان) ترجیح می دهی؟ گفت: من او را بر آدم، نوح، لوط، ابراهیم، و سلیمان و عیسی ابن مریم علیهم السلام برتری می دهم. گفت: وای بر تو، علاوه بر اینکه او را از صحابه بهتر می دانی، بر هفت نفر از پیامبران نیز مقدم می داری که اولو العزم پیامبرانند! اگر دلیل این مطلب را نیاوری گردنت را می زنم. گفت من او را بر این پیامبران مقدم نمی شمارم، خداوند عزوجل در قرآن او را برتر دانسته است، زیرا در باره آدم می فرماید: «وَ عَصی آدَمُ رَبَّهُ فَغَوی - . طه / ۱۲۱ - »، {و [این گونه] آدم به پروردگار خود عصیان ورزید و بیراهه رفت.} ولی در حق علی علیه السلام می فرماید: «وَ کانَ سَعْیُکُمْ مَشْکُوراً - . انسان / ۲۲ - »، {و کوشش شما مقبول افتاده است.} گفت: احسنت! حره! به چه دلیل او را بر نوح و لوط مقدم می داری؟

حره گفت: خداوند عزوجل او را برتر دانسته! چنانچه در باره آن دو می فرماید: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ کَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَیْنِ مِنْ عِبادِنا صالِحَیْنِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یُغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللَّهِ شَیْئاً وَ قِیلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِینَ - . تحریم / ۱۰ - » ،{خدا برای کسانی که کفر ورزیده اند، آن نوح و آن لوط را مَثَل آورده [که] هر دو در نکاح دو بنده از بندگان شایسته ما بودند و به آنها خیانت کردند، و کاری از دست [شوهران] آنها در برابر خدا ساخته نبود، و گفته شد: «با داخل شوندگان داخل آتش شوید».} اما علی بن ابی طالب علیه السلام، پایگاهش زیر سدره المنتهی است و همسرش فاطمه علیها السلام دختر پیامبر صلی الله علیه و آله بود که از رضای او خدا راضی و از خشمش خشمگین می شد.

حجاج گفت: بسیار عالی! به چه دلیل او را بر پدر انبیا ابراهیم خلیل مقدم می داری؟ جواب داد: خداوند عزوجل او را در این آیه مقدم داشته: «وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُؤْمِنْ قالَ بَلی وَ لکِنْ لِیَطْمَئِنَّ قَلْبِی. - . بقره / ۲۶۰ -

»، { و [یاد کن] آن گاه که ابراهیم گفت: «پروردگارا، به من نشان ده چگونه مردگان را زنده می کنی؟» فرمود: «مگر ایمان نیاورده ای؟» گفت: «چرا، ولی تا دلم آرامش یابد.»} ولی مولای من، امیر المؤمنین علیه السلام سخنی فرموده که هیچ یک از فرق مسلمان در آن سخن اختلاف ندارند. فرمود: اگر پرده برداشته شود بر یقین من افزوده نمی شود. این سخن را کسی قبل از علی علیه السلام و بعد از او نگفته! حجاج گفت: احسنت! چگونه او را برتر از موسی کلیم الله می دانی؟ گفت: خداوند می فرماید: «فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً يَتَرَقَّبُ - . قصص / ۱۸ - »، {موسی ترسان و نگران از آنجا بیرون رفت.}ولی علی علیه السلام در رختخواب پیغمبر صلی الله علیه و آله خوابید بی آنکه ترس و بیمی داشته باشد تا خداوند این آیه را در باره اش نازل نمود «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ - . بقره / ۲۰۷ - »، {و از میان مردم کسی است که جان خود را برای طلب خشنودی خدا می فروشد.}

حجاج گفت: احسنت! چگونه او را بر داود و سلیمان علیهما السلام فضیلت می دهی؟ گفت: خداوند عزوجل به این آیه او را بر این دو فضیلت داده: «يا داوُدُ إِنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ - . ص / ۲۶ - » ، {ای داوود، ما تو را در زمین خلیفه [و جانشین] گردانیدیم پس میان مردم به حقّ داوری کن، و زنهار از هوس پیروی مکن که تو را از راه خدا به درکند.} حجاج پرسید: حکومت داود در چه موضوعی بود؟ گفت: دو نفر پیش او آمدند که یکی باغستانی از انگور داشت و دیگری گله ای گوسفند. صاحب باغ مدعی بود که این مرد گوسفندانش را در باغ من رها کرده و انگورم را از بین برده و شکایت پیش داود برد. داود گفت: گوسفندها را می فروشند و معادل زیانی که به باغ وارد شده می دهند تا باغ به صورت اول برگردد، سلیمان پسر داود گفت: نه پدر! از منافع گوسفند از قبیل شیر و پشم استفاده می کنند. خداوند تعالی در این آیه می فرماید: «فَفَهَّمْناها سُلَيْمانَ - . انبیاء / ۷۹ - »، {پس آن [داوری] را به سلیمان فهماندیم.} ولی مولای ما علی علیه السلام فرمود: از من سؤال کنید، از بالای عرش و از زیر عرش سؤال کنید، قبل از اینکه مرا از دست دهید. در روز فتح خیبر خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله رسید پیغمبر روی به حاضرین نموده و فرمود: از همه شما گرامی تر و داناتر و واردتر به فنون قضاوت، علی علیه السلام است. حجاج گفت: احسنت! به چه دلیل او را بر سلیمان فضیلت می دهی؟ گفت خداوند علی علیه السلام را بر او در این آیه فضیلت داده: «قالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَ هَبْ لِي مُلْكاً لا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي - . ص / ۳۵ - » ، {گفت: «پروردگارا، مرا ببخش و مُلکی به من ارزانی دار که هیچ کس را پس از من سزاوار نباشد.} ولی مولای ما امیر المؤمنین علیه السلام گفت: دنیا! من تو را سه طلاقه کرده ام. مرا حاجتی به تو نیست. در این موقع خدای متعال این آیه را نازل نمود: «تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذِينَ لا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ لا فَساداً - . قصص / ۸۳ - » ، {آن سرای آخرت را برای کسانی قرار می دهیم که در زمین خواستار برتری و فساد نیستند.} حجاج گفت: احسنت! به چه دلیل او را از عیسی بن مریم علیه السلام برتر می دانی؟ گفت: خداوند در این آیه به او برتری داده: «إِذْ قالَ اللَّهُ يا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَ أُمِّي إِلهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قالَ سُبْحانَكَ ما يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ ما لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ ما فِي نَفْسِي وَ لا أَعْلَمُ ما فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ما قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا ما أَمَرْتَنِي بِهِ - . مائده / ۱۱۶ - »، { و [یاد کن] هنگامی را که خدا فرمود: «ای عیسی پسر مریم، آیا تو به مردم گفتی: من و مادرم را همچون دو خدا به جایِ خداوند بپرستید؟» گفت: «منزّهی تو، مرا نزیبد که [در باره خویشتن] چیزی را که حق من نیست بگویم. اگر آن را گفته بودم قطعاً آن را می دانستی. آنچه در نفسِ من است تو می دانی و آنچه در ذات توست من نمی دانم، چرا که تو خود، دانای رازهای نهانی.} و قضاوت را تا روز قیامت به تاخیر انداخت. اما وقتی نصیریه ادعای خود را نمودند علی بن ابی طالب علیه السلام آنها

را کشت و حکمشان را به قیامت نینداخت. این فضائل علی است که قابل مقایسه با فضائل دیگران نیست .

حجاج گفت: احسنت! از عهده جواب برآمدی؛ اگر چنین جوابی نمی دادی تو را می کشتم! جایزه ای به او داد و با احترام او را به منزل خود برگرداند. - . فضائل ابن شاذان: ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ضه، [روضه الواعظین] قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ سَعِیدَ بْنَ جُبَیْرٍ کَانَ یَأْتَمُّ بِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَکَانَ عَلِیٌّ یُثْنِی عَلَیْهِ وَ مَا کَانَ سَبَبُ قَتْلِ الْحَجَّاجِ لَهُ إِلَّا عَلَی هَذَا الْأَمْرِ وَ کَانَ مُسْتَقِیماً وَ ذَکَرَ أَنَّهُ لَمَّا دَخَلَ عَلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یُوسُفَ قَالَ أَنْتَ

ص: ۱۳۶

۱- ۱. سوره ص، الآیه: ۳۵.

۲- ۲. سوره القصص، الآیه: ۸۳.

۳- ۳. سوره المائده، الآیه: ۱۱۶.

۴- ۴. النصیریه: طائفه من الغلاه السبأیه و ملخص مقالتهم فی الأئمّه من أهل البیت علیهم السلام، أنهم روح اللاهوت و قد نقل ابن حزم فی الفصل ج ۴ ص ۱۴۲، و قال الشهرستانی فی الملل و النحل بهامش الفصل ج ۲ ص ۲۲ و غیرهما تفصیل مقالاتهم، و قال الشهرستانی عنهم: غلبوا فی وقتنا هذا علی جند الاردن بالشام و علی مدینه طبریه خاصّه اه و لقد افتری الشهرستانی و ابن حزم فی عد هذه الطائفه من فرق الشیعه.

شَقِيُّ بْنُ كُسَيْرٍ قَالَ أُمِّي كَانَتْ أَعْرَفَ بِي سَمَّتْنِي سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ مَا تَقُولُ فِي أَبِي بَكْرٍ وَ عُمَرَ هُمَا فِي الْجَنَّةِ أَوْ فِي النَّارِ قَالَ لَوْ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَنَظَرْتُ إِلَى أَهْلِهَا لَعَلِمْتُ مَنْ فِيهَا وَ لَوْ دَخَلْتُ النَّارَ وَ رَأَيْتُ أَهْلَهَا لَعَلِمْتُ مَنْ فِيهَا قَالَ فَمَا قَوْلُكَ فِي الْخُلَفَاءِ قَالَ لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ قَالَ أَيُّهُمْ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ أَرْضَاهُمْ لِخَالِقِي قَالَ فَأَيُّهُمْ أَرْضَى لِلْخَالِقِ قَالَ عِلْمُ ذَلِكَ عِنْدَ الَّذِي يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَ نَجْوَاهُمْ قَالَ أَبَيْتَ أَنْ تَصْدُقَنِي قَالَ بَلْ لَمْ أُحِبَّ أَنْ أُكَذِّبَكَ (۱).

**[ترجمه]روضه الواعظین: حضرت صادق علیه السلام فرمود: سعید بن جبیر به امامت علی بن الحسین علیهما السلام معتقد بود و امام سجاد علیه السلام او را ثنا می گفت؛ علت کشته شدنش به دست حجاج فقط همین بود که مردی خوش عقیده بود. گفته اند: وقتی پیش حجاج رفت، حجاج به او گفت: تو شقی بن کسیری؟ سعید گفت: مادرم مرا بهتر می شناخته. او مرا سعید بن جبیر نامیده. گفت: در باره ابا بکر و عمر چه می گویی؟ آن دو در بهشت هستند یا جهنم؟ سعید پاسخ داد: اگر داخل بهشت شوم و اهل بهشت را ببینم و داخل جهنم گردم و ساکنان جهنم را مشاهده کنم، آن وقت می توانم بگویم! گفت: در باره خلفاء چه می گویی؟ گفت: من وکیل آنها نیستم. پرسید: کدام یک از آنها را بیشتر دوست می داری؟ گفت: هر کدام خدا از او خشنودتر باشد! گفت: خدا از کدام یک از آنها راضی تر است؟ گفت: این مطلب را خدایی که عالم اسرار و پنهانی ها است می داند! گفت: تو نمی خواهی جواب دهی؟ گفت: میل ندارم سخن تو را تکذیب کنم. - . روضه الواعظین: ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]اختصاص: مثل این روایت را نقل نموده است. - . اختصاص: ۲۰۵ -

**[ترجمه]

«۲۸»

کا، [الکافی] حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدِّهْقَانِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ الطَّاطَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ بَيَّاعِ السَّابِرِيِّ عَنْ أَبَانٍ عَنْ فُضَيْلٍ وَ عُبَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَ مُحَمَّدَ بْنَ أُسَامَةَ الْمَوْتُ دَخَلَتْ عَلَيْهِ بَنُو هَاشِمٍ فَقَالَ لَهُمْ قَدْ عَرَفْتُمْ قَرَابَتِي وَ مَنْزِلَتِي مِنْكُمْ وَ عَلَيَّ دَيْنٌ فَأُحِبُّ أَنْ تَضْمَنُوهُ عَنِّي فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَمَا وَ اللَّهِ ثُلُثُ دَيْنِكَ عَلَيَّ ثُمَّ سَكَتَ وَ سَكَتُوا فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام عَلَيَّ دَيْنُكَ كُلُّهُ ثُمَّ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَضْمَنَهُ أَوَّلًا إِلَّا كَرَاهَةُ أَنْ تَقُولُوا سَبَقَنَا(۳).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: وقتی هنگام مرگ محمد بن اسامه رسید، خاندان بنی هاشم به عیادت او رفتند. گفت: شما خویشاوندی و منزلت مرا می دانید. من قرضی دارم، مایلم پرداخت آن را به عهده بگیرید! علی بن الحسین

علیهما السلام فرمود: به خدا قسم یک ثلث از قرض تو بر عهده من! دیگری چیزی نگفت. حاضرین نیز سکوت کردند. باز فرمود: به خدا قسم من تعهد می کنم تمام قرض تو را بپردازم. پس از آن فرمود: مانعی نداشت که از اول تمام قرض او را به گردن بگیرم ولی نخواستم بگویید بر ما سبقت گرفت. - . کافی ۸ : ۳۳۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ بُرَیْدِ بْنِ مُعَاوِیَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ یَزِیدَ بْنَ مُعَاوِیَهَ دَخَلَ الْمَدِینَهَ وَ هُوَ یُرِیدُ الْحَجَّ فَبَعَثَ إِلَی رَجُلٍ مِنْ قُرَیْشٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ أَ تُقِرُّ لِی أَنَّکَ عَبْدٌ لِی إِنْ شِئْتُ بِعْتُکَ وَ إِنْ شِئْتُ اسْتَرْقَقْتُکَ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ وَ اللَّهِ یَا یَزِیدُ مَا أَنْتَ بِأَکْرَمَ مِنِّی فِی قُرَیْشٍ حَسَباً وَ لَا کَانَ أَبُوکَ أَفْضَلَ مِنْ أَبِی فِی الْجَاهِلِیَّهِ وَ الْإِسْلَامِ

ص: ۱۳۷

۱- ۱. روضه الواعظین ص ۲۴۸ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۷۹ و المفید فی الاختصاص ص ۲۰۵.

۲- ۲. الاختصاص ص ۲۰۵ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۷۹.

۳- ۳. الکافی ج ۸ ص ۳۳۲-(الروضه).

وَ مَا أَنْتَ بِأَفْضَلَ مِنِّی فِی الدِّینِ وَ لَا بِخَیْرٍ مِنِّی فَکَیْفَ أُقِرُّ لَکَ بِمَا سَأَلْتَ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ إِنْ لَمْ تُقِرَّ لِی وَ اللَّهِ قَتَلْتُکَ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ لَیْسَ قَتْلُکَ إِیَّایَ بِأَعْظَمَ مِنْ قَتْلِکَ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ

مِثْلَ مَقَالَتِهِ لِلْقُرَشِیِّ فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَ رَأَیْتَ إِنْ لَمْ أُقِرَّ لَکَ أَ لَیْسَ تَقْتُلُنِی کَمَا قَتَلْتَ الرَّجُلَ بِالْأَمْسِ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ بَلَی فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَدْ أَقْرَرْتُ لَکَ بِمَا سَأَلْتَ أَنَا عَبْدٌ مُکْرَهٌ فَإِنْ شِئْتَ فَأَمْسِکْ وَ إِنْ شِئْتَ فَبِعْ فَقَالَ لَهُ یَزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ أَوْلَی لَکَ حَقَنْتَ دَمَکَ وَ لَمْ یَنْقُصْکَ ذَلِکَ مِنْ شَرَفِکَ (۱).

**[ترجمه]کافی: برید بن معاویه می گوید: شنیدم حضرت باقر علیه السلام فرمود: وقتی یزید بن معاویه عازم حج بود، وارد مدینه شد. از پی مردی از قریش فرستاد، آمد. به او گفت: اقرار می کنی بنده منی که اگر خواستم تو را بفروشم و گر نه در بندگی من بمانی؟

آن مرد در جواب گفت: یزید، شرافت تو از من در قریش بیشتر نیست و نه پدرت در جاهلیت و اسلام از پدر من بهتر بوده است. خودت نیز در دین از من بهتر نیستی، چگونه اقرار به بندگی تو بکنم. یزید گفت: اگر اقرار نکنی، به خدا قسم تو را می کشم! آن مرد گفت: کشتن من بزرگتر از کشتن حسین بن علی علیهما السلام پسر پیغمبر صلی الله علیه و آله که نیست. یزید دستور داد او را بکشند. روز بعد از پی زین العابدین علیه السلام فرستاد و همان حرفی را که به مرد قریشی زده بود به او زد. امام فرمود: اگر به آنچه می خواهی اقرار نکنم مگر مرا نمی کشی، چنانچه دیروز آن مرد را کشتی؟ یزید گفت: چرا. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: من اقرار کردم به آنچه تو می خواهی. من بنده زورکی هستم، اگر مایلی نگه دار و گر نه بفروش. یزید لعنه الله علیه گفت: خوب انتخابی کردی و خون خود را حفظ نمودی. این اقرار تو را از مقامی که داری پایین نیاورد. - . کافی ۸ : ۲۳۴ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری قولهم أولی لک تهدد و وعید و قال الأصمعی معناه قاربه ما یهلکه أی نزل به انتهی أقول هذا المعنی لا یناسب المقام و إن احتمل أن یکون الملعون بعدُ فی مقام التهدید و لم یرض بذلک عنه صلوات الله علیه و یمکن أن یکون المراد أن هذا أولی لک و أحری مما صنعه القرشی.

ثم اعلم أن فی هذا الخبر إشکالا و هو أن المعروف فی السیر أن هذا الملعون لم یأت المدینه بعد الخلافه بل لم یخرج من الشام حتی مات و دخل النار فنقول مع عدم الاعتماد علی السیر لا سیما مع معارضه الخبر یمکن أن یکون اشتبه علی بعض الرواه و کان فی الخبر أنه جری ذلک بینه علیه السلام و بین من أرسله الملعون لأخذ البیعه و هو مسلم بن عقبه کما مر.

قال ابن الأثیر فی الکامل (۲): لما سیّر یزید مسلم بن عقبه قال فإذا ظهرت علیهم فأبحها ثلاثا بما فیها من مال أو دابه أو سلاح فهو للجند فإذا مضت الثلاث فاکفف عن الناس و انظر علی بن الحسین فاکفف عنه و استوص به خیرا فإنه لم یدخل مع الناس و

قـد أتانی کتابه و قـد کان مروان بن الحکم کلم ابن عمر لما أخرج أهل المـدینه عامل یزیـد و بنی أمیه فی أن یغیب أهله عنـده فلم یفعل

ص: ۱۳۸

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۲۳۴-(الروضه).

۲- ۲. الکامل لابن الأثیر ج ۴ ص ۴۸ طبعه بولاق.

فکلم علی بن الحسین و قال إن لی رحما و حرمی تکون مع حرمک فقال افعل فبعث بامرأته و هی عائشه ابنه عثمان بن عفان و حرمه إلی علی بن الحسین فخرج علی بحرمه و حرم مروان إلی ینبع و قیل بل أرسل حرم مروان و أرسل معهم ابنه عبد الله إلی الطائف و لما ظفر مسلم بن عقبه علی المدینه و استباحهم دعا الناس إلی البیعه لیزید علی أنهم خول له (۱)

یحکم فی دمائهم و أموالهم و أهلیهم ما شاء فمن امتنع من ذلک قتله فقتل لذلک جماعه ثم أتی مروان بعلی بن الحسین فجاء یمشی بین مروان و ابنه عبد الملک حتی جلس بینهما عنده فدعا مروان بشراب لیتحرم بذلک فشرب منه یسیرا ثم ناوله علی بن الحسین فلما وقع فی یده قال مسلم لا تشرب من شرابنا فأرعد کفه و لم یأمنه علی نفسه و أمسک القدح فقال جئت تمشی بین هؤلاء لتأمن عندی و الله لو کان إلیهما لقتلتک و لکن أمیر المؤمنین أوصانی بک و أخبرنی أنک کاتبته فإن شئت فاشرب فشرب ثم

أجلسه معه علی السریر ثم قال لعل أهلک فزعوا قال إی و الله فأمر بدابته فأسرجت له ثم حمله علیها فرده و لم یلزمه البیعه لیزید علی ما شرط علی أهل المدینه(۲).

**[ترجمه]جوهری می گوید: عبارت اولی لک تهدید و وعید است. و اصمعی می گوید: معنای آن این است که آنچه او را هلاک می کند به او نزدیک شد یعنی بر او فرود آمد. پایان سخن جوهری. من می گویم: این معنا مناسب با معنای روایت در اینجا نمی باشد اگر چه محتمل است آن ملعون بعد از این در مقام تهدید باشد و حضرت به کار او راضی نشده باشد و ممکن است منظور این باشد که این کار برای تو شایسته تر است از کاری که مرد قریشی انجام داد.

بدان که این خبر دارای اشکال است. چون معروف است که یزید پس از رسیدن به خلافت به مدینه نیامد بلکه حتی از شام خارج نشد تا روانه دوزخ شد. پس می گوییم: با عدم اعتمادی که بر سِیَر تاریخی هست، مخصوصا با وجود معارضه خبر، ممکن است بر برخی روات اشتباهی صورت گرفته باشد و در روایت است که این جریان بین امام و کسی که یزید برای گرفتن بیعت فرستاده بود به نام مسلم بن عقبه اتفاق افتاده، چنانچه گذشت.

– ابن اثیر در کامل نوشته: وقتی یزید مسلم بن عقبه را فرستاد، به او دستور داد پس از پیروز شدن، تا سه روز، هر چه در مدینه از مال و اسلحه و چارپایان به دست آوردید، متعلق به سپاه است و پس از گذشت سه روز، دست از مردم بردار. متوجه باش و نسبت به علی بن الحسین علیهما السلام احترام لازم را داشته باش زیرا در شورش مردم شرکت نکرده و نامه او به ما رسید. در ضمن وقتی فرماندار یزید و بنی امیه را از مدینه خارج کردند، مروان حکم با پسر عمر صحبت کرد که خانواده اش را جزء خانواده او قرار دهد. پسر عمر قبول نکرد. با علی بن الحسین علیهما السلام صحبت کرد و گفت: من خویشاوندانی دارم، خانواده ام را جزء خانواده خود قرار ده، حضرت پذیرفت. مروان، زنش عایشه دختر عثمان بن عفان و سایر خانواده اش را به منزل زین العابدین علیه السلام فرستاد و امام زین العابدین علیه السلام نیز خانواده خود و خانواده او را به ینبع برد. بعضی گفته اند: خانواده مروان را به همراه فرزندش عبد الله به طائف فرستاد.

وقتی مسلم بن عقبه مدینه را تصرف نمود، مردم را دعوت کرد که به عنوان بنده یزید با او بیعت کنند که هر حکمی خواست، در خون و مال و خانواده آنها بکند هر کس از چنین بیعتی سرپیچی کرد، او را به قتل رساند. گروهی در همین راه کشته

شدند. مروان علی بن الحسین علیهما السلام را آورد، علی بن الحسین علیهما السلام در بین مروان و پسرش عبد الملک می آمد تا پیش مسلم نشست. مروان آب خواست تا بدین وسیله امانی بگیرد. کمی از آب را خورد و سپس به علی بن الحسین علیهما السلام داد. کاسه را که گرفت، مسلم بن عقبه گفت: آب ما را نخور. دست علی بن الحسین علیهما السلام که از جان خود می ترسید، لرزید و قدح را نگه داشت. مسلم گفت: بین این دو نفر راه می رفتی که از کشته شدن در امان باشی؟ به خدا قسم اگر از آن دو بودی تو را می کشتم! اما امیر المؤمنین یزید مرا راجع به تو سفارش نموده و گفته است که نامه ای برایش نوشته ای. حالا اگر مایلی آب را بیاشام. آنگاه او را در کنار خود روی تخت نشانیده و گفت: خیال می کنم خانواده ات ترسیده باشند؟ فرمود: آری؛ دستور داد تا اسب خودش را زین کنند و او را برگرداند با آن شرطی که برای مردم مدینه قرار داده بود، او اجبار به بیعت نکرد. -. کامل ابن اثیر ۴ : ۵۱ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنْ حَسَنِ بْنِ مُوسَى عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَحَدِهِمَا علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام تَزَوَّجَ أُمَّ وَلَدِ عَمِّهِ الْحَسَنِ علیه السلام وَ زَوَّجَ أُمَّهُ مَوْلَاهُ فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِکَ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ كَتَبَ إِلَيْهِ يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ كَأَنَّكَ لَا تَعْرِفُ مَوْضِعَكَ مِنْ قَوْمِكَ وَ قَدْرَكَ عِنْدَ النَّاسِ وَ تَزَوَّجْتَ مَوْلَاةً وَ زَوَّجْتَ مَوْلَاكَ بِأُمِّكَ

۱- ۱. الخول: حشم الرجل و أتباعه، و أحدهم خائل، و قد یکون واحدا، و یقع علی العبد و الأمه، و هو مأخوذ من التخویل: التملیک، و قیل من الرعایه(و منه حدیث أبی هریره) اذا بلغ بنو أبی العاص ثلاثین کان عباد اللّه خولا، أی خدما و عبیدا، أی أنهم یستخدمونهم و یستعبدونهم(النهایه ج ۲ ص ۶).

۲- ۲. الکامل لابن الأثیر ج ۴ ص ۵۱.

فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَهِمْتُ كِتَابَكَ وَ لَنَا أَسْوَةٌ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَدْ زَوَّجَ زَيْنَبَ بِنْتَ عَمِّهِ زَيْداً مَوْلَاهُ وَ تَزَوَّجَ مَوْلَاتَهُ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَ (۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و نوادر: زراره از قول امام باقر یا امام صادق علیهما السلام نقل می کند که فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام با کنیز عمویش حسن بن علی علیهما السلام ازدواج کرد و مادر خود را به ازدواج غلامش در آورد. همین که خبر به عبد الملک رسید برایش نامه ای نوشت به این مضمون: یا علی بن الحسین! مثل اینکه تو مقام خود را در میان خانواده ات نمی دانی و موقعیت خویش را در نزد مردم نمی شناسی! با کنیز خود ازدواج کردی و مادرت را به ازدواج غلامت درآورده ای. حضرت در جواب نوشت: نامه تو را خواندم! ما از پیامبر پیروی می کنیم: او زینب دختر عموی خود را به ازدواج غلام خود زید درآورد و با کنیز خود صفیه دختر حی بن اخطب ازدواج نمود.

**[ترجمه]

«۳۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَارِثٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الْجَبَّارِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ قَالَ: سَمِعَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ وَ كَانَ مِنْ عُقَلَاءِ قُرَيْشٍ ابْناً لَهُ يَنْتَقِصُ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ لَا تَنْتَقِصْ عَلِيّاً فَإِنَّ الدِّينَ لَمْ يَبْنِ شَيْئاً فَاسْتَطَاعَتِ الدُّنْيَا أَنْ تَهْدِمَهُ وَ إِنَّ الدُّنْيَا لَمْ تَبْنِ شَيْئاً إِلَّا هَدَمَهُ الدِّينُ يَا بُنَيَّ إِنَّ بَنِی أُمَيَّةَ لَهِجُوا بِسَبِّ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فِی مَجَالِسِهِمْ وَ لَعَنُوهُ عَلَى مَنَابِرِهِمْ فَكَأَنَّمَا يَأْخُذُونَ وَ اللَّهِ بِضَبْعَيْهِ (۲)

إِلَى السَّمَاءِ مَدّاً وَ إِنَّهُمْ لَهِجُوا بِتَقْرِيظِ ذَوِيهِمْ وَ أَوَائِلِهِمْ مِنْ قَوْمِهِمْ فَكَأَنَّمَا يَكْشِفُونَ مِنْهُمْ عَنْ أَنْتَنَ مِنْ بُطُونِ الْجِيَفِ فَأَنْهَاكَ عَنْ سَبِّهِ (۳).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: صالح بن کیسان می گوید: عامر بن عبد الله بن زبیر که از خردمندان قریش بود، شنید یکی از پسرهایش از علی بن ابی طالب علیهما السلام بدگویی می کند. گفت: پسرم، از علی بدگویی مکن. بنیادی را که دین نهاده باشد، دنیا نمی تواند خراب کند ولی بنیاد دنیا را دین واژگون می کند. پسرم! بنی امیه به علی علیه السلام در مجالس خود ناسزا گفتند و او را روی منبرها لعن نمودند! گویا بازوی علی علیه السلام را گرفته به آسمان بالا بردند (باعث بالا رفتن مقام و موقعیت او شدند). در ضمن، از اجداد و بستگان خود تعریف و تمجید نمودند و مثل این بود که از روی مرداری پرده بردارند و گند و بوی آن را بلند کنند. من به تو سفارش می کنم، از دشنام به علی علیه السلام خودداری کن. - . امالی طوسی: ۲۳ -

**[ترجمه]

«۳۲»

لی، [الأمالی] للصدوق الْعَطَّارُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمُزَخْرَفِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ قَالَ: أَخَذَ الْحَجَّاجُ مَوْلَيَيْنِ لِعَلِيٍّ فَقَالَ لِأَحَدِهِمَا ابْرَأْ مِنْ عَلِيٍّ فَقَالَ مَا جَزَائِی إِنْ لَمْ أَبْرَأْ مِنْهُ فَقَالَ قَتَلَنِیَ اللَّهُ إِنْ لَمْ أَقْتُلْكَ فَاخْتَرْ

لِنَفْسِکَ قَطْعَ يَدَيْکَ أَوْ رِجْلَيْکَ قَالَ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ هُوَ الْقِصَاصُ فَاخْتَرْ لِنَفْسِکَ قَالَ تَاللَّهِ إِنِّی لَأَرَی لَکَ لِسَاناً وَ مَا أَظُنُّکَ تَدْرِی مَنْ خَلَقَکَ أَيْنَ رَبُّکَ قَالَ هُوَ بِالْمِرْصَادِ لِکُلِّ ظَالِمٍ فَأَمَرَ بِقَطْعِ يَدَيْهِ وَ رِجْلَيْهِ وَ صَلَبَهُ قَالَ ثُمَّ قَدَّمَ صَاحِبَهُ الْآخَرَ فَقَالَ مَا تَقُولُ فَقَالَ أَنَا عَلَی رَأْيِ صَاحِبِی قَالَ فَأَمَرَ أَنْ يُضْرَبَ عُنُقُهُ وَ يُصْلَبَ (۴).

**[ترجمه]امالی صدوق: حجاج دو غلام علی علیه السلام را گرفت. به یکی از آن دو گفت: از علی بیزاری بجوی. پرسید اگر بیزاری نجویم چه می کنی؟ حجاج گفت: خدا مرا بکشد اگر تو را نکشم. اینک انتخاب کن که دو دستت را جدا کنم یا دو پایت را؟ آن مرد به حجاج گفت: همین طور قصاص خواهی شد، هر کدام را تو مایلی انتخاب کن. گفت: خیلی زبان آوری! ولی خیال می کنم ندانی چه کسی تو را آفریده! پروردگارت کجاست؟

گفت: او در کمین گاه ستمکاران است. دستور داد دستها و پاهایش را قطع کنند و سپس به دار آویزند. آنگاه رفیقش را آوردند. به او گفت: تو چه می گویی؟ جواب داد: هر چه رفیقم گفت، دستور داد گردنش را بزنند و به دار آویزند. - . امالی صدوق: ۳۰۲ -

**[ترجمه]

أقول

قد مر بعض أخبار الباب فی أبواب أحوال أصحاب أمیر المؤمنین علیه السلام.

ص: ۱۴۰

۱- ۱. کتاب الزهد باب التواضع و الکبر(مخطوط بمکتبی الخاصّه).
۲- ۲. الضبع: بسکون الباء وسط العضد، و قیل هو ما تحت الابط(النهایه ج ۳ ص ۱۱).
۳- ۳. أمالی ابن الشیخ الطوسیّ ص ۲۳ الملحق بأمالی والده عند الطبع.
۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۳۰۲.

**[ترجمه]بعضی از اخبار باب در ابواب احوال اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام نقل شده است.

**[ترجمه]

«۳۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام حَجَّ فِی السَّنَهِ الَّتِی حَجَّ فِیهَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ هُوَ خَلِیفَهٌ فَاسْتَجْهَرَ النَّاسُ مِنْهُ علیه السلام وَ تَشَوَّفُوا وَ قَالُوا لِهِشَامٍ مَنْ هُوَ قَالَ هِشَامٌ لَا أَعْرِفُهُ لِئَلَّا یَرْغَبَ النَّاسُ فِیهِ فَقَالَ الْفَرَزْدَقُ وَ کَانَ حَاضِراً أَنَا أَعْرِفُهُ-

هَذَا الَّذِی تَعْرِفُ الْبَطْحَاءُ وَطْأَتَهُ - إِلَی آخِرِ الْقَصِیدَهِ فَبَعَثَهُ هِشَامٌ وَ حَبَسَهُ وَ مَحَا اسْمَهُ مِنَ الدِّیوَانِ فَبَعَثَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بِدَنَانِیرَ فَرَدَّهَا وَ قَالَ مَا قُلْتُ ذَلِکَ إِلَّا دِیَانَهً فَبَعَثَ بِهَا إِلَیْهِ أَیْضاً وَ قَالَ قَدْ شَکَرَ اللَّهُ لَکَ ذَلِکَ فَلَمَّا طَالَ الْحَبْسُ عَلَیْهِ وَ کَانَ یُوعِدُهُ بِالْقَتْلِ شَکَا إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَدَعَا لَهُ فَخَلَّصَهُ اللَّهُ فَجَاءَ إِلَیْهِ وَ قَالَ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّهُ مَحَا اسْمِی مِنَ الدِّیوَانِ فَقَالَ کَمْ کَانَ عَطَاؤُکَ قَالَ کَذَا فَأَعْطَاهُ لِأَرْبَعِینَ سَنَهً وَ قَالَ علیه السلام لَوْ عَلِمْتُ أَنَّکَ تَحْتَاجُ إِلَی أَکْثَرَ مِنْ هَذَا لَأَعْطَیْتُکَ فَمَاتَ الْفَرَزْدَقُ بَعْدَ أَنْ مَضَی أَرْبَعُونَ سَنَهً(۱).

**[ترجمه]خرائج: روایت شده که علی بن الحسین علیهما السلام در سالی که هشام بن عبدالملک خلیفه بود و به حج رفته بود، به حج رفت. مردم حضرت را در بسیار احترام می کردند و مرتب برای سؤال کردن جلو می آمدند. به هشام گفتند: این مرد کیست؟ هشام گفت: من او را نمی شناسم - و می خواست با معرفی او، رغبت مردم به حضرت زیاد نشود - فرزدق که آنجا حاضر بود، گفت: من می شناسمش.

این آقا کسی است که بیابان مکه (بطحاء) قدمگاه او را می شناسد، تا آخر قصیده. هشام دنبال فرزدق فرستاد و او را حبس نمود و نامش را از دیوان حقوق بگیران پاک کرد. علی بن الحسین علیهما السلام برایش مقداری دینار فرستادند، فرزدق رد کرد و گفت: من این قصیده را فقط از سر دیانت گفتم و حضرت نیز دینارها را دوباره برای او فرستاد و فرمود: خدا نیز عمل تو را پاداش می دهد. وقتی زندانش طولانی شد و تهدید به قتل نیز می شد، به علی بن الحسین علیهما السلام شکایت برد. حضرت برای او دعا کرد و او از زندان خلاص شد. فرزدق به نزد حضرت آمد و گفت: ای پسر پیامبر خدا! هشام نام مرا از دیوان حقوق پاک کرده. حضرت پرسید: حقوقت چقدر بود؟ گفت: فلان مقدار! حضرت به او چهل سال حقوق مرحمت کرد و فرمود: اگر می دانستم که تو به پولی بیش از این نیاز داری، به تو می دادم! بعد از گذشت چهل سال، فرزدق از دنیا رفت!!
- . الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی جهر الرجل نظر إلیه و عظم فی عینه و راعه جماله و هیئته کاجتهره و جهر و جهیر بین الجهوره و الجهاره ذو

منظر حسن و الجهر بالضم هيئه الرجل و حسن منظره و قال تشوف إلى الخبر تطلع و من السطح تطاول و نظر و أشرف.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: جهر الرجلَ یعنی به آن مرد نگاه کرد و او در چشمش بزرگ آمد و زیبایی و شمایلشش او را به شگفتی واداشت. اجتهر و جهِر نیز همین معنا را می دهد و جهیر کسی است که شمایل نیکوی او آشکار است و منظری نیکو دارد و جهر به ضم جیم شمایل مرد و نیکو منظری اوست؛ و تشوّف الی الخبر یعنی اطلاع حاصل کرد و از بام خود را بالا کشید و نگاه کرد و اشراف پیدا کرد.

**[ترجمه]

«۳۴»

الْفُصُولُ الْمُهِمَّهُ: شَاعِرُهُ الْفَرَزْدَقُ وَ كُثَيِّرُ عَزَّهَ بَوَّابُهُ أَبُو جَبَلَهَ مُعَاصِرُهُ مَرْوَانُ وَ عَبْدُ الْمَلِكِ وَ الْوَلِيدُ ابْنُهُ (۲).

**[ترجمه]الفصول المهمه: شاعر زین العابدین فرزدق و کثیر عزه و دربانش ابو جبله، و معاصر مروان و عبد الملک و ولید بن عبد الملک بود. - . الفصول المهمه: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۳۵»

كا، [الكافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ بَزِيعٍ جَمِيعاً عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَ أَبِی وَ جَدِّی وَ عَمِّی حَمَّاماً بِالْمَدِينَهِ فَإِذَا رَجُلٌ فِی بَيْتِ الْمَسْلَخِ فَقَالَ لَنَا مِمَّنِ الْقَوْمُ فَقُلْنَا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَقَالَ وَ أَيُّ الْعِرَاقِ فَقُلْنَا كُوفِيُّونَ فَقَالَ مَرْحَباً بِكُمْ يَا أَهْلَ الْكُوفَهِ أَنْتُمُ الشِّعَارُ دُونَ الدِّثَارِ ثُمَّ قَالَ مَا يَمْنَعُكُمْ مِنَ الْأُزُرِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ عَوْرَهُ الْمُؤْمِنِ

ص: ۱۴۱

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۵ و فيه(فاستخبر الناس عنه).

۲- ۲. الفصول المهمه ص ۱۸۷ طبع النجف.

عَلَى الْمُؤْمِنِ حَرَامٌ قَالَ ثُمَّ بَعَثَ إِلَى أَبِی كِرْبَاسَةً فَشَقَّهَا بِأَرْبَعِهِ ثُمَّ أَعْطَى كُلَّ وَاحِدٍ مِنَّا وَاحِداً فَدَخَلْنَا فِيهَا فَلَمَّا كُنَّا فِی الْبَيْتِ الْحَارِّ صَمَدَ لِجَدِّی فَقَالَ يَا كَهْلُ مَا يَمْنَعُكَ مِنَ الْخِضَابِ فَقَالَ لَهُ جَدِّی أَدْرَكْتُ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّی وَ مِنْكَ لَا يَخْتَضِبُ قَالَ فَغَضِبَ لِذَلِكَ حَتَّى عَرَفْنَا غَضَبَهُ فِی الْحَمَّامِ قَالَ وَ مَنْ ذَاكَ الَّذِی هُوَ خَيْرٌ مِنِّی فَقَالَ أَدْرَكْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ هُوَ لَا يَخْتَضِبُ قَالَ فَنَكَسَ رَأْسَهُ وَ تَصَابَّ عَرَقاً فَقَالَ صَدَقْتَ وَ بَرِرْتَ ثُمَّ قَالَ يَا كَهْلُ إِنْ تَخْتَضِبْ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ خَضَبَ وَ هُوَ خَيْرٌ مِنْ عَلِيٍّ وَ إِنْ تَتْرُكْ فَلَكَ بِعَلِيٍّ سُنَّةٌ قَالَ فَلَمَّا خَرَجْنَا مِنَ الْحَمَّامِ سَأَلْنَا عَنِ الرَّجُلِ فَإِذَا هُوَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مَعَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ (۱).

**[ترجمه]کافی: حنان بن سدیر از پدرش نقل کرد که من و پدر و پدر بزرگ و عمویم در مدینه به حمام رفتیم. در رخت کن حمام مردی را دیدیم. پرسید: شما اهل کجا هستید؟ عرض کردیم: عراق؛ پرسید: کجای عراق؟ گفتیم: کوفه؛ گفت: مرحبا! شما که خیلی به ما نزدیک و دارای موقعیت هستید، اما چه شده که لنگ نبسته اید؟ پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: عورت مؤمن بر مؤمن حرام است. بعد مقداری کرباس آورد و چهار قسمت نمود و به هر کدام یک قسمت داد و آن را بر خود بسته وارد حمام شدیم. وقتی داخل حمام شدیم، رو به جانب جدم نموده و فرمود: پیرمرد! چرا خضاب نمی کنی؟ گفت: من در خدمت کسی بودم که از من و شما بهتر بود و خضاب نمی کرد. خیلی خشمگین شد به طوری که آثار خشم در چهره اش آشکارا بود و گفت، آنکه از من بهتر بود، چه کسی بود ؟ گفت: من خدمت علی بن ابی طالب علیه السلام بوده ام و ایشان خضاب نمی کرد. آن آقا سر به زیر انداخت و عرق بر چهره اش نشست. فرمود: صحیح است. راست گفتی! آنگاه فرمود: اگر خضاب کنی پیروی از پیامبر نموده ای که از علی علیه السلام بهتر بود و اگر خضاب نکنی، از علی علیه السلام پیروی نموده ای. وقتی از حمام خارج شدیم پرسیدیم: این مرد کیست؟ معلوم شد علی بن الحسین علیهما السلام بوده و پسرش محمد بن علی علیهما السلام نیز با او بود. - . کافی ۶ : ۴۹۷ -

**[ترجمه]

«۳۶»

کا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام: مَا نَدْرِی كَيْفَ نَصْنَعُ بِالنَّاسِ إِنْ حَدَّثْنَاهُمْ بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ضَحِكُوا وَ إِنْ سَكَتْنَا لَمْ يَسَعْنَا قَالَ فَقَالَ ضَمْرَةُ بْنُ مَعْبَدٍ حَدِّثْنَا فَقَالَ هَلْ تَدْرُونَ مَا يَقُولُ عَدُوُّ اللَّهِ إِذَا حُمِلَ عَلَى سَرِيرِهِ قَالَ فَقُلْنَا لَا فَقَالَ إِنَّهُ يَقُولُ لِحَمَلَتِهِ أَ لَا تَسْمَعُونَ أَنِّی أَشْكُو إِلَيْكُمْ عَدُوَّ اللَّهِ خَدَعَنِی وَ أَوْرَدَنِی ثُمَّ لَمْ يُصْدِرْنِی وَ أَشْكُو إِلَيْكُمْ إِخْوَاناً وَاخَيْتُهُمْ فَخَذَلُونِی وَ أَشْكُو إِلَيْكُمْ أَوْلَاداً حَامَيْتُ عَنْهُمْ فَخَذَلُونِی وَ أَشْكُو إِلَيْكُمْ دَاراً أَنْفَقْتُ فِيهَا حَرِيبَتِی (۲)

فَصَارَ سُكَّانُهَا غَيْرِی فَارْفُقُوا بِی وَ لَا تَسْتَعْجِلُوا قَالَ فَقَالَ ضَمْرَةُ يَا أَبَا الْحَسَنِ إِنْ كَانَ هَذَا يَتَكَلَّمُ بِهَذَا الْكَلَامِ يُوشِكُ أَنْ يَثِبَ عَلَى أَعْنَاقِ الَّذِينَ يَحْمِلُونَهُ قَالَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ ضَمْرَةُ هَزِئَ مِنْ حَدِيثِ رَسُولِكَ فَخُذْهُ أَخْذَ أَسَفٍ قَالَ فَمَكَثَ أَرْبَعِينَ يَوْماً ثُمَّ مَاتَ فَحَضَرَهُ مَوْلًى لَهُ قَالَ فَلَمَّا دُفِنَ أَتَى عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَجَلَسَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ مِنْ أَيْنَ جِئْتَ يَا فُلَانُ قَالَ مِنْ جِنَازَةِ ضَمْرَةَ فَوَضَعْتُ وَجْهِی عَلَيْهِ حِينَ سُوِّيَ عَلَيْهِ فَسَمِعْتُ صَوْتَهُ وَ اللَّهِ أَعْرِفُهُ كَمَا كُنْتُ أَعْرِفُهُ وَ هُوَ

۱- ۱. الکافی ج ۶ ص ۴۹۷.

۲- ۲. الحریبه: مال الرجل الذی یعیش به، و یقوم به أمره الصحاح- النهایه.

حَيٌّ يَقُولُ وَيْلَكَ يَا ضَمْرَهَ بْنَ مَعْبَدٍ الْيَوْمَ خَذَلَكَ كُلُّ خَلِيلٍ وَ صَارَ مَصِيرُكَ إِلَى الْجَحِيمِ فِيهَا مَسْكَنُكَ وَ مَبِيتُكَ وَ الْمَقِيلُ قَالَ فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَافِيَهَ هَذَا جَزَاءُ مَنْ يَهْزَأُ مِنْ حَدِيثِ رَسُولِ اللَّهِ ص (۱).

**[ترجمه]کافی علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: ما نمی دانیم با مردم چه معامله کنیم، اگر هر چه از پیامبر صلی الله علیه و آله شنیده ایم نقل کنیم می خندند و اگر نقل نکنیم طاقت نمی آوریم! ضمره بن معید گفت: نقل کنید. فرمود: وقتی دشمن خدا را در تابوت می گذارند و به گورستان می برند، می دانید چه می گوید؟ گفتند: نه. فرمود: به کسانی که او را بر شانه گرفته اند می گوید: نمی شنوید من شکایت دشمن خدا را به شما می کنم که مرا به این ورطه کشاند و نجاتم نداد! من از دوستانی که با آنها دوستی کردم، مرا خوار نمودند و از اولادی که حمایت از آنها نمودم، مرا ذلیل نمودند و از خانه ای که ثروتم را خرج آبادی آن خانه کردم و دیگران آنجا ساکن شدند شاکی هستم. به من رحم کنید و این قدر عجله نکنید. ضمره گفت: اگر بتواند این طور صحبت کند، ممکن است حرکت کند و روی شانه حاملین بنشیند. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: خدایا! اگر ضمره حدیث پیامبرت صلی الله علیه و آله را مسخره می کند از او انتقام بگیر. ضمره چهل روز زنده بود و پس از آن فوت شد. غلامش در سر جنازه اش بود، پس از دفن او خدمت زین العابدین علیه السلام رسید. امام فرمود از کجا می آیی؟ گفت: از دفن ضمره. وقتی بر او خاک ریختند، صورتم را روی قبرش گذاشتم. صدایی را شنیدم که کاملا آن صدا را در زمان زندگی اش می شناختم. می گفت: وای بر تو ای ضمره بن معید! امروز هر دوستی که داشتی خوارت کرد و عاقبت رهسپار جهنم شدی و آن محل، پناهگاه و خوابگاه ابدی تو است. علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: از خدا درخواست عافیت می کنم، این جزای کسی است که حدیث رسول خدا صلی الله علیه و آله را مسخره کند. - . کافی ۳ : ۲۳۴ -

**[ترجمه]

أقول

قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِی الْحَدِیدِ فِی شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَهِ(۲): كَانَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ مُنْحَرِفاً عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ جَبَهَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فِی وَجْهِهِ بِكَلَامٍ شَدِيدٍ رَوَى عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ عَنْ أَبِی دَاوُدَ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ شَهِدْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَ أَقْبَلَ عُمَرُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ سَعِيدٌ يَا ابْنَ أَخِی مَا أَرَاكَ تُكْثِرُ غِشْيَانَ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله كَمَا تَفْعَلُ إِخْوَتُكَ وَ بَنُو عَمِّكَ فَقَالَ عُمَرُ يَا ابْنَ الْمُسَيَّبِ أَ كُلَّمَا دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ أَجِی ءُ فَأُشْهِدُكَ فَقَالَ سَعِيدٌ مَا أُحِبُّ أَنْ تَغْضَبَ سَمِعْتُ أَبَاكَ يَقُولُ إِنَّ لِی مِنَ اللَّهِ مَقَاماً لَهُوَ خَيْرٌ لِبَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ مِمَّا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْ ءٍ فَقَالَ عُمَرُ وَ أَنَا سَمِعْتُ أَبِی يَقُولُ مَا كَلِمَهُ حِكْمَهٍ فِی قَلْبِ مُنَافِقٍ فَيَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يَتَكَلَّمَ بِهَا فَقَالَ سَعِيدٌ يَا ابْنَ أَخِی جَعَلْتَنِی مُنَافِقاً فَقَالَ هُوَ مَا أَقُولُ ثُمَّ انْصَرَفَ.

وَ كَانَ الزُّهْرِيُّ مِنَ الْمُنْحَرِفِينَ عَنْهُ- وَ رَوَى جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَيْبَهَ قَالَ: شَهِدْتُ مَسْجِدَ الْمَدِينَهِ فَإِذَا الزُّهْرِيُّ وَ عُرْوَهُ بْنُ الزُّبَيْرِ جَالِسَانِ يَذْكُرَانِ عَلِيّاً فَنَالا مِنْهُ فَبَلَغَ ذَلِكَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ علیه السلام فَجَاءَ حَتَّى وَقَفَ عَلَيْهِمَا فَقَالَ أَمَّا أَنْتَ يَا عُرْوَهُ فَإِنَّ أَبِی حَاكَمَ أَبَاكَ إِلَى اللَّهِ فَحَكَمَ لِأَبِی عَلَى أَبِيكَ وَ أَمَّا أَنْتَ يَا زُهْرِيُّ فَلَوْ كُنْتُ بِمَكَّهَ لَأَرَيْتُكَ كَرَامَتَكَ.

**[ترجمه]ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه می نویسد: سعید بن مسیب از امیر المؤمنین علیه السلام کناره می گرفت. یک روز محمد بن علی به او سخنانی درشت گفت. عبد الرحمن بن اسود از ابی داود همدانی نقل کرد که گفت: یک روز سعید

بن مسیب را دیدم که به عمر بن علی بن ابی طالب که (پیش او) آمده بود، گفت: پسر برادرم! مثل برادر و پسر عموهایت، رفت و آمد زیادی به مسجد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله نداری!! عمر گفت: پسر مسیب! می خواهی هر وقت خواستم به مسجد بیایم تو را خبر کنم؟ سعید در پاسخ گفت: نمی خواستم عصبانی شوی! از پدرت شنیدم می فرمود: مرا با خدا مقامی است که برای فرزندان عبد المطلب از تمام روی زمین بهتر است. عمر گفت: من هم از پدرم شنیدم می فرمود: هر سخن حکمت آموزی که در دل منافق باشد، قبل از مردن آن را بازگو خواهد کرد. سعید گفت: پسر برادرم! مرا منافق شمردی؟ عمر گفت: همین است که گفتم و راه خود را گرفته و رفت.

زهری نیز نسبت به علی علیه السلام از کناره گیران بود. محمد بن شیبه می گوید: روزی زهری و عروه بن زبیر در مسجد مدینه نشسته بودند و از علی بدگویی ها می کردند. این خبر به علی بن الحسین علیهما السلام رسید. پیش آنها آمده و فرمود: اما تو عروه! پدرم با پدرت پیش خدا حکومت بردند؛ خدا به نفع پدرم قضاوت کرد. اما تو زهری! اگر در مکه بودی نشان می دادم که چه شخصیتی داری.

**[ترجمه]

أقول

ثم ذکر أحوال کثیر من أهل زمانه علیه السلام. ثُمَّ قَالَ رَوَى أَبُو عُمَرَ النَّهْدِیُّ قَالَ سَمِعْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَقُولُ: مَا بِمَكَّهَ وَ الْمَدِینَهِ عِشْرُونَ رَجُلًا یُحِبُّنَا(۳).

**[ترجمه]سپس احوال بسیاری از اهل زمانش را نقل کرد. ابو عمر نهدی می گوید: از علی بن الحسین علیهما السلام شنیدم می فرمود: در مکه و مدینه بیست نفر مرد پیدا نمی شود که ما را دوست داشته باشند. - . شرح نهج البلاغه ۴ : ۱۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۷»

ختص، [الإختصاص]: أَصْحَابُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَبُو خَالِدٍ الْكَابُلِیُّ كَنْكَرُ

ص: ۱۴۳

۱- ۱. الکافی ج ۳ ص ۲۳۴.
۲- ۲. شرح نهج البلاغه لابن أبی الحدید ج ۴ ص ۱۰۱ طبع مصر سنه ۱۳۷۹ ه.
۳- ۳. شرح نهج البلاغه ج ۴ ص ۱۰۴.

وَ يُقَالُ اسْمُهُ وَرْدَانُ- يَحْيَى ابْنُ أَمِّ الطَّوِيلِ (۱)

سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ الْمَخْزُومِيُّ- حَكِيمُ بْنُ جُبَيْرٍ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: اصحاب على بن الحسين عليهما السلام عبارت بودند از ابوخالد كابلى(كنكر) كه گفته مى شد نامش وردان است. يحيى بن ام طويل، سعيد بن مسيب مخزومى، حكيم بن جبير. - . اختصاص: ۸ -

**[ترجمه]

«۳۸»

د، [العدد القويه]: قَالَ رَجُلٌ لِسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَوْرَعَ مِنْ فُلَانٍ قَالَ فَهَلْ رَأَيْتَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ قَالَ لَا قَالَ مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَوْرَعَ مِنْهُ.

**[ترجمه]العدد: مردى به سعيد بن مسيب گفت: من مردى با ورع تر از فلانى نديدم! سعيد گفت: آيا على بن الحسين عليهما السلام را ديده اى؟ گفت: نه؛ سعيد گفت: من مردى با ورع تر از او نديدم!

**[ترجمه]

«۳۹»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ وَ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ سَعْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ حَوَارِيُّ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَيَقُومُ جُبَيْرُ بْنُ مُطْعِمٍ وَ يَحْيَى ابْنُ أُمِّ الطَّوِيلِ وَ أَبُو خَالِدٍ الْكَابُلِيُّ وَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ (۳).

**[ترجمه]اختصاص: حضرت موسى بن جعفر عليهما السلام فرمود: روز قيامت يك منادى فرياد مى زند: كجايند حواريين على بن الحسين عليهما السلام؟ پس جبير بن مطعم و يحيى بن ام طويل و ابو خالد كابلى و سعيد بن مسيب به پا مى خيزند. - . اختصاص: ۶۱ -

**[ترجمه]

أقول

تمامه فى كتاب الفتن فى باب أحوال أصحاب أمير المؤمنين عليه السلام.

**[ترجمه]اخبار كامل اين باب در كتاب فتن در شرح احوال اصحاب اميرالمؤمنين عليه السلام مى آيد.

**[ترجمه]

«۴۰»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یُونُسَ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: ارْتَدَّ النَّاسُ بَعْدَ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِلَّا ثَلَاثَةً- أَبُو خَالِدٍ الْکَابُلِیُّ یَحْیَی ابْنُ أُمِّ الطَّوِیلِ وَ جُبَیْرُ بْنُ مُطْعِمٍ ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ لَحِقُوا وَ کَثُرُوا وَ کَانَ یَحْیَی ابْنُ أُمِّ الطَّوِیلِ یَدْخُلُ مَسْجِدَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَقُولُ کَفَرْنا بِکُمْ وَ بَدا بَیْنَنا وَ بَیْنَکُمُ الْعَداوَةُ وَ الْبَغْضاءُ(۴).

ص: ۱۴۴

۱- ۱. فی المصدر: بعد یحیی بن أم الطویل، المطعم. و المراد به هو محمّد بن جبیر ابن مطعم، فقد ذکر الکشّیّ فی رجاله ص ۷۶ طبع بمبئی: قال الفضل بن شاذان: و لم یکن فی زمن- الامام- علی بن الحسین علیه السلام فی أول أمره إلا خمسه أنفس: سعید بن جبیر سعید بن المسیب، محمّد بن جبیر بن مطعم، یحیی بن أم الطویل، أبو خالد الکابلی و اسمه وردان و لقبه کنکر.

۲- ۲. الاختصاص ص ۸.

۳- ۳. الاختصاص ص ۶۱ و رواه الکشّیّ فی رجاله ص ۷ ضمن حدیث طویل.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۶۴ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۸۱.

**[ترجمه]اختصاص: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پس از حضرت حسین علیه السلام، مردم مرتد شدند مگر سه نفر: ابو خالد کابلی، یحیی بن ام الطویل و جبیر بن مطعم. سپس زیاد شدند و دیگران به این سه نفر ملحق گردیدند. یحیی بن ام طویل داخل مسجد پیغمبر می شد و خطاب به مردم می گفت: ما از شما بیزار شدیم و دشمنی و کینه بین ما و شما آشکار گردید. - . اختصاص: ۶۴ -

**[ترجمه]

باب ۹ نوادر أخباره صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى أَبُو حَمْزَةَ الثُّمَالِيُّ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِلَى ظَاهِرِ الْمَدِينَهِ فَلَمَّا وَصَلَ إِلَى حَائِطٍ قَالَ إِنِّي انْتَهَيْتُ يَوْماً إِلَى هَذَا الْحَائِطِ فَاتَّكَأْتُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَبْيَضَانِ يَنْظُرُ فِي وَجْهِي ثُمَّ قَالَ لِي مَا أَزَالُ أَرَاكَ حَزِيناً أَ عَلَى الدُّنْيَا فَهُوَ رِزْقٌ حَاضِرٌ يَأْكُلُ مِنْهُ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ قُلْتُ مَا عَلَى الدُّنْيَا حُزْنِي وَ إِنَّ الْقَوْلَ لَكَمَا تَقُولُ قَالَ أَ فَعَلَى الْآخِرَهِ فَهِيَ وَعْدٌ صَادِقٌ يَحْكُمُ فِيهَا مَلِكٌ قَاهِرٌ فَعَلَامَ حُزْنُكَ قُلْتُ الْحُزْنُ مِنِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ هَلْ رَأَيْتَ أَحَداً تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ فَلَمْ يَكْفِهِ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً سَأَلَ اللَّهَ فَلَمْ يُعْطِهِ قُلْتُ لَا قَالَ فَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً خَافَ اللَّهَ فَلَمْ يُنْجِهِ قُلْتُ لَا قَالَ علیه السلام فَإِذاً لَيْسَ قُدَّامِي أَحَدٌ(۱).

**[ترجمه]خرائج: ابو حمزه ثمالی می گوید: با علی بن الحسین به خارج مدینه رفتم. به دیواری رسیدیم! فرمود: یک روز به این دیوار رسیدم و به آن تکیه کردم. ناگاه دیدم مردی که دو جامه سفید بر تن داشت روبروی من ایستاد و به صورتم نگاه می کرد. گفت: همیشه تو را محزون می بینم! اگر برای دنیا غمناکی، دنیا رزق آماده ایست که مردمان خوب و بد از آن می خورند. گفتم: برای دنیا نیست و گر نه همانست که تو می گویی. گفت: اگر برای آخرت است که آن هم وعده ایست حتمی که ملکی قاهر آن روز حکومت خواهد کرد. پس برای چه محزونی؟ گفتم: از دست ابن الزبیر ناراحتم! لبخندی زده گفت: آیا دیده ای کسی به خدا توکل کند ولی خدا او را کفایت ننماید؟ گفتم: نه. گفت: دیده ای کسی از خدا بخواهد و خدا به او ندهد؟ گفتم نه. گفت: دیده ای کسی از خدا بترسد ولی خدا او را نجات ندهد؟ گفتم: نه. ناگاه دیدم کسی جلویم نیست. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۲»

کشف، [کشف الغمه] عَنِ الثُّمَالِيِّ: مِثْلَهُ وَ فِي آخِرِهِ فَغَابَ عَنِّي فَقِيلَ لِي يَا عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ هَذَا الْخَضِرُ علیه السلام نَاجَاكَ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: مثل این حدیث را نقل نموده و در آخر آن دارد: آن شخص غایب شد. پس به من گفته شد: ای علی

بن الحسين! او خضر بود که با تو صحبت کرد. - . کشف الغمه ۲ : ۲۶۵ -

**[ترجمه]

بيان

إنما بعث الله الخضر ليسليه و يذكره عليه السلام و هذا لا ينافى كونه عليه السلام أفضل من الخضر عليه السلام كما أن الملائكه يبعثهم الله لتعليم أنبيائه و تذكيرهم مع كونهم أفضل منهم.

**[ترجمه]خداوند خضر را برای تسلی و تذکر حضرت زین العابدین علیه السلام فرستاد و این منافاتی ندارد که مقام زین العابدین علیه السلام از خضر بالاتر باشد چنانچه ملائکه را برای تعلیم و تذکر انبیاء می فرستاد با اینکه پیامبران از ملائکه بهتر بودند.

**[ترجمه]

«۳»

شا، [الإرشاد] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِى عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَهِ عَنْ أَبِى حَفْصٍ الْأَعْشَى عَنِ الثُّمَالِيِّ: مِثْلَهُ (۳).

ص: ۱۴۵

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶.

۲- ۲. كشف الغمّه ج ۲ ص ۲۶۵.

۳- ۳. إرشاد المفيد ص ۲۷۵.

**[ترجمه]ارشاد: مثل این روایت را نقل می کند. - . ارشاد: ۲۷۵ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام:

لَكُمْ مَا تَدَّعُونَ بِغَيْرِ حَقٍّ***إِذَا مِيزَ الصِّحَاحُ مِنَ الْمِرَاضِ

عَرَفْتُمْ حَقَّنَا فَجَحَدْتُمُونَا***كَمَا عُرِفَ السَّوَادُ مِنَ الْبَيَاضِ

كِتَابُ اللَّهِ شَاهِدُنَا عَلَيْكُمْ***وَ قَاضِينَا الْإِلَهُ فَنِعْمَ قَاضٍ (۱).

**[ترجمه]مناقب: این ابیات از علی بن الحسین علیهما السلام نقل شده:

وقتی سالم ها از بیمار ها جدا شوند، برای شماست آنچه به غیر حق ادعا می کنید؟

حق ما را چنانچه سیاهی از سفیدی باز شناخته می شود، شناختید ولی ما را انکار کردید!

کتاب خدا شاهد ما بر شماست و قاضی ما خداست که چه خوب قضاوت کننده ایست. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۰ -

**[ترجمه]

بيان

البيت الأول على الاستفهام الإنكاري و يحتمل أن يكون المراد لكم بغير حق ما تدعون أنه لكم حقا.

**[ترجمه]بیت نخست استفهام انکاری دارد و ممکن است مراد این باشد: شما از سر باطل ادعا می کنید که این امر حقیقتا برای شماست.

**[ترجمه]

«۵»

كا، [الكافي] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ يُوسُفَ بْنِ السُّخْتِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عِيسَى قَالَ: ضَاقَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام ضِيقَةً فَأَتَى مَوْلًى لَهُ فَقَالَ لَهُ أَقْرِضْنِي عَشَرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ إِلَى مَيْسَرَةٍ فَقَالَ لَا لِأَنَّهُ لَيْسَ عِنْدِي وَ لَكِنِّي أُرِيدُ وَثِيقَةً قَالَ فَنَتَفَ لَهُ مِنْ رِدَائِهِ هُدْبَةً(۲)

فَقَالَ هَذِهِ الْوَثِيقَهُ قَالَ فَكَأَنَّ مَوْلَاهُ كَرِهَ ذَلِكَ فَغَضِبَ وَ قَالَ أَنَا أَوْلَى بِالْوَفَاءِ أَمْ حَاجِبُ بْنُ زُرَارَهَ(۳)

فَقَالَ أَنْتَ أَوْلَى بِذَلِكَ مِنْهُ قَالَ فَكَيْفَ صَارَ حَاجِبٌ يَرْهَنُ قَوْساً وَ إِنَّمَا هِيَ خَشَبَهٌ عَلَى مِائَهِ حَمَالَهٍ(۴)

وَ هُوَ كَافِرٌ فَيَفِي وَ أَنَا لَا أَفِي

ص: ۱۴۶

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۰.

۲- ۲. الهدبه: بالضم و بضمتين خمل الثوب، و طرف الثوب ممّا يلى طرته.

۳- ۳. حاجب بن زراره هو ذو القوس، أتى كسرى فى جدب أصابهم بدعوه النبىّ صلّى اللّه عليه و آله يستأذنه لقومه أن يصيروا فى ناحيه من بلاده حتّى يحيوا، فقال: انكم معاشر العرب غدر حرص فان أذنت لكم أفسدتم البلاد و أغرتم على العباد، قال حاجب: انى ضامن للملك أن لا يفعلوا، قال فمن لى بأن تفى؟ قال: أرهنك قوسى، فضحك من حوله فقال كسرى: ما كان ليسلمها أبدا، فقبلها منه و أذن لهم، ثمّ احيى الناس بدعوه النبىّ صلّى اللّه عليه و آله و قد مات حاجب، فارتحل عطارد ابنه الى كسرى يطلب قوس أبيه فردها عليه و كساه حله، فلما رجع أهداها للنبى صلّى اللّه عليه و آله فلم يقبلها فباعها من يهودى بأربعه آلاف درهم.

۴- ۴. الحماله: بالفتح ما يتحمله عن القوم من الغرامه.

بِهُدْبَهِ رِدَائِی قَالَ فَأَخَذَهَا الرَّجُلُ مِنْهُ وَ أَعْطَاهُ الدَّرَاهِمَ وَ جَعَلَ الْهُدْبَهَ فِی حُقٍ (۱) فَسَهَّلَ اللَّهُ جَلَّ ذِكْرُهُ الْمَالَ فَحَمَلَهُ إِلَی الرَّجُلِ ثُمَّ قَالَ لَهُ قَدْ أَحْضَرْتُ مَالَکَ فَهَاتِ وَثِیقَتِی فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ ضَیَّعْتُهَا قَالَ إِذاً لَا تَأْخُذُ مَالَکَ مِنِّی لَیْسَ مِثْلِی یُسْتَخَفُّ بِذِمَّتِهِ قَالَ فَأَخْرَجَ الرَّجُلُ الْحُقَّ فَإِذَا فِیهِ الْهُدْبَهُ فَأَعْطَاهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام الدَّرَاهِمَ وَ أَخَذَ الْهُدْبَهَ فَرَمَی بِهَا وَ انْصَرَفَ (۲).

**[ترجمه]کافی: عباس بن عیسی می گوید: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام گرفتار مضیقه مالی شد. به غلامش مراجعه نمود و از او ده هزار درهم قرض خواست تا مدتی که پرداخت آن ممکن شود. غلام گفت پول دارم ولی گروگان می خواهم! امام علیه السلام یک تکه از ردای خود را کند و به عنوان وثیقه به او سپرد. غلام از این گروگان خوشش نیامد. امام از کراهت او خشمگین شده و فرمود: من مورد اعتمادترم یا حاجب بن زراره؟ غلام گفت: شما. فرمود: چطور شد که حاجب با اینکه کافر بود، کمانش را در مقابل غرامت صد نفر گرو گذاشت و وفا نمود، من در مقابل این تکه ردایم وفا نخواهم کرد؟ غلام تکه لباس را گرفت و پول را پرداخت. پارچه را در صندوقچه ای گذاشت. خداوند توسعه ای عنایت کرد و حضرت پول را برایش آورده و فرمود: پولت حاضر است، گروگان مرا بیاور! عرض کرد: فدایت شوم! آن را گم کرده ام. فرمود: پس نباید پول را بگیری! نباید تعهد مثل منی را کوچک شماری. آن مرد صندوقچه را آورد، پارچه را خارج نموده تسلیم به علی بن الحسین علیهما السلام کرد. امام پول را به او پرداخت و پارچه را گرفت و به کناری انداخت و رفت. - . کافی ۵ : ۹۶ -

**[ترجمه]

باب ۱۰ وفاته علیه السلام

الأخبار

«۱»

فس، [تفسیر القمی] أَبِی عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ هَمَّامٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْوَفَاهُ أُغْمِیَ عَلَیْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ فِی الْمَرَّهِ الْأَخِیرَهِ- الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی صَدَقَنا وَعْدَهُ وَ أَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّهِ حَیْثُ نَشاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِینَ ثُمَّ مَاتَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ (۳).

**[ترجمه]تفسیر قمی: اسماعیل بن همام از حضرت ابو الحسن علیه السلام نقل کرد که فرمود: چون هنگام وفات علی بن الحسین علیهما السلام رسید، سه مرتبه بیهوش شد. پس از به هوش آمدن در مرتبه آخر گفت: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی صَدَقَنا وَعْدَهُ وَ أَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّهِ حَیْثُ نَشاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِینَ - . زمر / ۷۴ - »، {«سپاس خدایی را که وعده اش را بر ما راست گردانید و سرزمین [بهشت] را به ما میراث داد، از هر جای آن باغ [پهناور] که بخواهیم جای می گزینیم.» چه نیک است پاداش عمل کنندگان.}پس از این سخن از دنیا رفت. صلوات خدا بر او باد. - . تفسیر قمی: ۵۸۲ -

**[ترجمه]

«۲»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ وَ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَعاً عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ: كَانَتْ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ نَاقَةٌ قَدْ حَجَّ عَلَيْهَا اثْنَتَيْنِ وَ عِشْرِينَ حَجَّةً مَا قَرَعَهَا بِمِقْرَعِهِ قَطُّ قَالَ فَجَاءَتْ بَعْدَ مَوْتِهِ فَمَا شَعَرْتُ بِهَا حَتَّى جَاءَنِي بَعْضُ الْمَوَالِي فَقَالَ إِنَّ النَّاقَةَ قَدْ خَرَجَتْ فَأَتَتْ قَبْرَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَبَرَكَتْ عَلَيْهِ وَ دَلَكَتْ بِجِرَانِهَا وَ تَرْغُو فَقُلْتُ أَدْرِكُوهَا

ص: ۱۴۷

۱- ۱. الحقه: وعاء من خشب و الجمع حقّ و حقوق و حقق و أحقاق و حقاق.

۲- ۲. الكافی ج ۵ ص ۹۶.

۳- ۳. تفسير علیّ بن إبراهيم القمّیّ ص ۵۸۲.

فَجَاءُونِی بِهَا قَبْلَ أَنْ یَعْلَمُوا بِهَا أَوْ یَرَوْهَا فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مَا کَانَتْ رَأَتِ الْقَبْرَ قَطُّ(۱).

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: زراره می گویـد: شـنیدم حضـرت باقر علیه السـلام فرمود: علی بن الحسـین علیهما السـلام شتری داشت که بیست و دو مرتبه بـا آن به حـج رفت و یک بار هم به او شـلاق نزد. پس از فوت و دفن حضـرت زین العابـدین علیه السـلام، یکی از غلامان آمـده و گفت: شتر از خانه خارج شده و کنار قبر علی بن الحسـین علیهما السـلام رفته و همان جا زانو زده و سـر و گردن به قبر می مالـد و ناله می کنـد، گفتم او را دریابیـد. غلامان رفتنـد و شتر را با اینکه نمی شـناختند و ندیـده بودند، از سر قبر آوردند. امام باقر علیه السلام فرمود: آن شتر هم قبلاً قبر را ندیده بود. - . بصائر الدرجات: ۳۵۳ -

**[ترجمه]

بیان

جران البعیر بالکسر مقدم عنقه من مذبحه إلی منحره.

**[ترجمه]جران البعیر به کسر جیم، جلوی گردن او از محل سر بریدن تا محل نحر کردنش را گویند .

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصـائر الـدرجات] أَحْمَـدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَـنِ الْبَرْقِیِّ عَـنِ ابْـنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِیِّ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام قَـالَ: لَمَّا مَـاتَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَـیْنِ کَانَتْ نَاقَهٌ لَهُ فِی الرَّعْیِ جَاءَتْ حَتَّی ضَـرَبَتْ بِجِرَانِهَا عَلَی الْقَبْرِ وَ تَمَرَّغَتْ عَلَیْهِ فَأَمَرْتُ بِهَا فَرُدَّتْ إِلَی مَرْعَاهَا وَ إِنَّ أَبِی کَانَ یَحُجُّ عَلَیْهَا وَ یَعْتَمِرُ وَ مَا قَرَعَهَا قَرْعَهً قَطُّ(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام باقر علیه السـلام فرمود: وقتی علی بن الحسـین علیهما السلام از دنیا رفت، شتری داشت که در چراگـاه بـود. شـتر آمـد و گردن خـود را به قـبر می زد و خـاک آن را بر خـود می مالیـد. من امر نمـودم آن را به چراگـاهش برگرداننـد. پدرم با آن شتر به حج و عمره می رفت و هرگز یک تازیانه هم به او نزده بود. - . بصائر الدرجات: ۳۵۳ -

**[ترجمه]

«۴»

خص (۳)،[منتخب البصائر] یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْـمَاعِیلَ عَنْ سَـعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عِمْرَانَ عَنْ رَجُـلٍ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ قَـالَ: لَمَّا کَـانَ اللَّیْلَهُ الَّتِی وُعِـدَهَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَـیْنِ قَالَ لِمُحَمَّدٍ یَا بُنَیَّ أَبْغِنِی وَضُوءاً قَالَ فَقُمْتُ فَجِئْتُ بِوَضُوءٍ فَقَـالَ لَا یَنْبَغِی هَـذَا فَإِنَّ فِیهِ شَـیْئاً مَیِّتاً قَالَ فَجِئْتُ بِالْمِصْـبَاحِ فَإِذَا فِیهِ فَأْرَهٌ مَیْتَهٌ فَجِئْتُهُ بِوَضُوءٍ غَیْرِهِ قَالَ فَقَالَ یَا بُنَیَّ هَـذِهِ اللَّیْلَهُ الَّتِی وُعِدْتُهَا فَأَوْصَـی بِنَاقَتِهِ أَنْ یُحْضَرَ لَهَا عِصَامٌ وَ یُقَامَ لَهَا عَلَفٌ فَجُعِلَتْ فِیهِ فَلَمْ تَلْبَثْ أَنْ خَرَجَتْ حَتَّی أَتَتِ الْقَبْرَ فَضَرَبَتْ بِجِرَانِهَا

وَ رَغَتْ وَ هَمَلَتْ عَيْنَاهَا فَأَتَى مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فَقِيلَ إِنَّ النَّاقَةَ قَدْ خَرَجَتْ إِلَى الْقَبْرِ فَضَرَبَتْ بِجِرَانِهَا وَ رَغَتْ وَ هَمَلَتْ عَيْنَاهَا فَأَتَاهَا فَقَالَ مَهْ الْآنَ قُومِي بَارَكَ اللَّهُ فِيكِ فَثَارَتْ وَ دَخَلَتْ مَوْضِعَهَا فَلَمْ تَلْبَثْ أَنْ خَرَجَتْ حَتَّى أَتَتِ الْقَبْرَ فَضَرَبَتْ بِجِرَانِهَا وَ رَغَتْ وَ هَمَلَتْ عَيْنَاهَا فَأُتِيَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فَقِيلَ لَهُ إِنَّ النَّاقَةَ قَدْ خَرَجَتْ فَأَتَاهَا فَقَالَ مَهْ الْآنَ قُومِي فَلَمْ تَفْعَلْ قَالَ دَعُوهَا فَإِنَّهَا مُوَدِّعَةٌ فَلَمْ تَلْبَثْ إِلَّا ثَلَاثَةً حَتَّى نَفَقَتْ وَ إِنْ كَانَ لَيَخْرُجُ عَلَيْهَا إِلَى مَكَّةَ فَيُعَلِّقَ السَّوْطَ بِالرَّحْلِ فَمَا يَقْرَعُهَا

ص: ۱۴۸

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۷ باب ۱۵، و أخرجه الكلينى فى الكافى ج ۱ ص ۴۶۷ و المفيد فى الاختصاص ص ۳۰۰.

۲- ۲. بصائر الدرجات ج ۷ باب ۱۵، و أخرجه الكلينى فى الكافى ج ۱ ص ۴۶۷ و المفيد فى الاختصاص ص ۳۰۱.

۳- ۳. مختصر بصائر الدرجات ص ۷.

قَوْعَةً حَتَّی یَدْخُلَ الْمَدِینَهَ(۱).

**[ترجمه]منتخب بصائر، بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی شب وفات علی بن الحسین علیهما السلام فرا رسید، به محمد فرمود: پسرم! اسباب وضو برایم فراهم کن. می گوید: برخاستم و اسباب وضو مهیا کردم. فرمود: این خوب نیست زیرا در آن حیوان مرده ای است! محمد می گوید: چراغ آوردم دیدم در آن موش مرده ایست! آب دیگری آوردم. حضرت فرمود: پسرم! امشب شبی است که به من وعده آن داده شده! پس وصیت کرد ناقه اش را دهان بند بزنند و علفی برای آن فراهم کنند و حیوان را در جای خود قرار دهند. دیری نپایید که حیوان خارج شد و نزد قبر آمد و گردن خود را به آن می زد و ضجه و صدا می کرد و اشک از دو چشمش جاری شد. به محمد بن علی علیهما السلام حال حیوان را خبر دادند. حضرت پیش حیوان آمد و فرمود: اکنون آرام باش و برخیز! خدا به تو برکت دهد. حیوان را هیجانی گرفت و داخل جای خود رفت. دیری نپایید که دوباره حیوان خارج شد و نزد قبر آمد و گردن خود را به آن می زد و ضجه و صدا زد و اشک از دو چشمش جاری شد. دوباره به محمد بن علی علیهما السلام خبر دادند. حضرت پیش حیوان آمد و فرمود: آرام باش و برخیز! اما حیوان برنخاست. حضرت فرمود: رهایش کنید که مشغول وداع است. تنها سه روز زنده بود تا این که مرد. این ناقه ای بود که حضرت با آن به سمت مکه خارج می شد و تازیانه را به زین می آویخت و حتی یک بار هم او را نمی زد تا به مدینه بر می گشت. - . مختصر بصائر: ۷، بصائر الدرجات: ۴۸۳ -

**[ترجمه]

«۵»

خص، [منتخب البصائر] وَ رُوِیَ: أَنَّهُ حَجَّ عَلَیْهَا أَرْبَعِینَ حَجَّهً.

**[ترجمه]منتخب البصائر: روایت شده که حضرت چهل سال با این شتر به حج رفته بود. - . مختصر بصائر: ۷ -

**[ترجمه]

بیان

بغیت الشی ء طلبته و بغیتک الشی ء طلبته لک و العصام رباط القربه أی حبل و نحوه تربط به و فی بعض النسخ کما فی الکافی حظار و هو الحظیره تعمل للإبل من شجر لتقیها البرد و الریح (۲).

**[ترجمه]عبارت بغیت الشیء یعنی آن چیز را طلب کردم و بغیتک الشیء یعنی طلب کردن تو آن را؛ و عصام بند مشک را گویند یعنی ریسمان و مانند آن که به وسیله آن بسته می شود و در برخی نسخ مانند کافی حظار دارد که عبارت است از نی و چوب هایی از درخت که برای شتر درست می کنند تا از سرما و باد حفظش کند.

**[ترجمه]

«۶»

ضا، [فقه الرضا علیه السلام] نَرْوِی: أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام لَمَّا أَنْ مَاتَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ لَقَدْ كُنْتُ أَكْرَهُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَی عَوْرَتِکَ فِی حَیَاتِکَ فَمَا أَنَا بِالَّذِی أَنْظُرُ إِلَیْهَا بَعْدَ مَوْتِکَ فَأَدْخَلَ یَدَهُ وَ غَسَّلَ جَسَدَهُ ثُمَّ دَعَا أُمَّ وَلَدٍ لَهُ فَأَدْخَلَتْ یَدَهَا فَغَسَّلَتْ عَوْرَتَهُ وَ كَذَلِکَ فَعَلْتُ أَنَا بِأَبِی (۳).

**[ترجمه]فقه الرضا: وقتی علی بن الحسین علیهما السلام از دنیا رفت، حضرت باقر علیه السلام گفت: من در زمان حیات شما کراهت داشتم به عورتت نگاه کنم؛ چگونه بعد از وفاتت به آن نگاه کنم؟ پس از زیر پارچه دست برد و بدنش را غسل داد. آنگاه یکی از کنیزانش که ام ولد حضرت بود را خواست. او عورت امام را غسل داد. علی بن موسی الرضا علیهما السلام فرمود: من نیز نسبت به پدرم همین کار را کردم.

**[ترجمه]

«۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ أَنَّ الْبَاقِرَ رَوَی عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام: أَنَّهُ أُتِیَ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی قُبِضَ فِیهَا بِشَرَابٍ فَقِیلَ لَهُ اشْرَبْ فَقَالَ هَذِهِ اللَّیْلَهُ [الَّتِی] وُعِدْتُ أَنْ أُقْبَضَ فِیهَا(۴).

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: در شبی که علی بن الحسین علیهما السلام از دنیا رفت برایش نوشیدنی آورده و گفته شد: بنوش! فرمود: امشب شبی است که به من وعده داده اند از دنیا بروم. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۷۳ -

**[ترجمه]

«۸»

کش، [رجال الکشی] رُوِیَ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِیِّ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ وَ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مُعَمَّرٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ زَیْدٍ قَالَ: قُلْتُ لِسَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ إِنَّکَ أَخْبَرْتَنِی أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ النَّفْسُ الزَّکِیَّهُ وَ أَنَّکَ لَا تَعْرِفُ لَهُ نَظِیراً قَالَ كَذَلِکَ وَ مَا هُوَ مَجْهُولٌ مَا أَقُولُ فِیهِ وَ اللَّهِ مَا رُئِیَ مِثْلُهُ قَالَ عَلِیُّ بْنُ زَیْدٍ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ إِنَّ هَذِهِ الْحُجَّهُ الْوَكِیدَهُ عَلَیْکَ یَا سَعِیدُ فَلِمَ لَمْ تُصَلِّ عَلَی جِنَازَتِهِ فَقَالَ إِنَّ الْقُرَّاءَ كَانُوا لَا یَخْرُجُونَ إِلَی مَكَّهَ حَتَّی یَخْرُجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَخَرَجَ وَ خَرَجْنَا مَعَهُ أَلْفَ رَاكِبٍ فَلَمَّا صِرْنَا بِالسُّقْیَا نَزَلَ فَصَلَّی وَ سَجَدَ سَجْدَهَ الشُّكْرِ فَقَالَ فِیهَا.

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۱۰ باب ۹، و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۴۶۸ و فی سنده(عن أبی عماره) بدل ابن عمران.

۲- ۲. مختصر بصائر الدرجات ص ۷.

۳- ۳. فقه الرضا فی(باب آخر فی الصلاه علی المیت) طبع ایران سنه ۱۲۷۴ ه.

۴- ۴. لم نعثر علیه فی الخرائج و الجرائح.

وَ فِی رِوَایَهِ الزُّهْرِیِّ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ قَالَ کَانَ الْقَوْمُ لَا یَخْرُجُونَ مِنْ مَکَّهَ حَتَّی یَخْرُجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ فَخَرَجَ علیه السلام فَخَرَجْتُ مَعَهُ فَنَزَلَ فِی بَعْضِ الْمَنَازِلِ فَصَلَّی رَکْعَتَیْنِ فَسَبَّحَ فِی سُجُودِهِ فَلَمْ یَبْقَ شَجَرٌ وَ لَا مَدَرٌ إِلَّا سَبَّحُوا مَعَهُ فَفَزِعْنَا فَرَفَعَ رَأْسَهُ وَ قَالَ یَا سَعِیدُ أَ فَزِعْتَ فَقُلْتُ نَعَمْ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ هَذَا التَّسْبِیحُ الْأَعْظَمُ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنَّهُ قَالَ- لَا تَبْقَی الذُّنُوبُ مَعَ هَذَا التَّسْبِیحِ فَقُلْتُ عَلِّمْنَا.

وَ فِی رِوَایَهِ عَلِیِّ بْنِ زَیْدٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ الْمُسَیَّبِ أَنَّهُ سَبَّحَ فِی سُجُودِهِ فَلَمْ یَبْقَ حَوْلَهُ شَجَرَهٌ وَ لَا مَدَرَهٌ إِلَّا سَبَّحَتْ بِتَسْبِیحِهِ فَفَزِعْتُ مِنْ ذَلِکَ وَ أَصْحَابِی ثُمَّ قَالَ یَا سَعِیدُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ لَمَّا خَلَقَ جَبْرَئِیلَ أَلْهَمَهُ هَذَا التَّسْبِیحَ فَسَبَّحَتِ السَّمَاوَاتُ وَ مَنْ فِیهِنَّ لِتَسْبِیحِهِ الْأَعْظَمِ وَ هُوَ اسْمُ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ الْأَکْبَرُ- یَا سَعِیدُ أَخْبَرَنِی أَبِیَ الْحُسَیْنُ عَنْ أَبِیهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله عَنْ جَبْرَئِیلَ عَنِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ أَنَّهُ قَالَ مَا مِنْ عَبْدٍ مِنْ عِبَادِی آمَنَ بِی وَ صَدَّقَ بِکَ وَ صَلَّی فِی مَسْجِدِکَ رَکْعَتَیْنِ عَلَی خَلَاءٍ مِنَ النَّاسِ إِلَّا غَفَرْتُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ فَلَمْ أَرَ شَاهِداً أَفْضَلَ مِنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام حَیْثُ حَدَّثَنِی بِهَذَا الْحَدِیثِ فَلَمَّا أَنْ مَاتَ شَهِدَ جَنَازَتَهُ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ وَ أَثْنَی عَلَیْهِ الصَّالِحُ وَ الطَّالِحُ وَ انْهَالَ [النَّاسُ] یَتْبَعُونَهُ حَتَّی وُضِعَتِ الْجَنَازَهُ فَقُلْتُ إِنْ أَدْرَکْتُ الرَّکْعَتَیْنِ یَوْماً مِنَ الدَّهْرِ فَالْیَوْمَ هُوَ وَ لَمْ یَبْقَ إِلَّا رَجُلٌ وَ امْرَأَهٌ ثُمَّ خَرَجَا إِلَی الْجِنَازَهِ وَ ثَبَتُّ لِأُصَلِّیَ فَجَاءَ تَکْبِیرٌ مِنَ السَّمَاءِ فَأَجَابَهُ تَکْبِیرٌ مِنَ الْأَرْضِ وَ أَجَابَهُ تَکْبِیرٌ مِنَ السَّمَاءِ فَأَجَابَهُ تَکْبِیرٌ مِنَ الْأَرْضِ فَفَزِعْتُ وَ سَقَطْتُ عَلَی وَجْهِی فَکَبَّرَ مَنْ فِی السَّمَاءِ سَبْعاً وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ سَبْعاً وَ صَلَّی عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا وَ دَخَلَ النَّاسُ الْمَسْجِدَ فَلَمْ أُدْرِکِ الرَّکْعَتَیْنِ وَ لَا الصَّلَاهَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمَا فَقُلْتُ یَا سَعِیدُ لَوْ کُنْتُ أَنَا لَمْ أَخْتَرْ إِلَّا الصَّلَاهَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِینُ فَبَکَی سَعِیدٌ ثُمَّ قَالَ مَا أَرَدْتُ إِلَّا الْخَیْرَ لَیْتَنِی کُنْتُ صَلَّیْتُ عَلَیْهِ فَإِنَّهُ مَا رُئِیَ مِثْلُهُ (1).

۱- ۱. رجال الکشّیّ ص ۷۶.

**[ترجمه]رجال کشی: علی بن زید می گوید: به سعید بن مسیب گفتم: تو می گفتی که علی بن الحسین علیهما السلام نفس زکیه است و مانند او را ندیده ای. گفت: همین طور است، آنچه من گفته ام قابل انکار نیست! به خدا سوگند مانند او دیده نشده! علی بن زید گفت: این دلیل محکمی بر ضرر تو است که بر جنازه اش نماز نخواندی.

سعید گفت: قاریان قرآن برای انجام حج خارج نمی شدند تا وقتی که علی بن الحسین علیهما السلام خارج شود. یک سال ما در خدمت ایشان خارج شدیم، همین که به منزلی به نام سقیا رسیدیم، فرود آمد و نماز خواند و سجده شکر به جای آورد در سجده خود تسبیح گفت!

در روایت زهری، سعید بن مسیب می گوید: مردم از مکه خارج نمی شدند تا وقتی که علی بن الحسین علیهما السلام خارج شود. یک سال ما در خدمت ایشان خارج شدیم. در بعضی منازل فرود آمد و دو رکعت نماز خواند و سجده شکر به جای آورد در سجده خود تسبیح گفت؛ در اطرافش هر درخت و سنگ و گلی که بود با او تسبیح گفتند و ما از این جریان ترسیدیم. آنگاه امام سر بلند کرد و فرمود: ای سعید! ترسیدی؟ گفتم: بله یا بن رسول الله! فرمود: این تسبیح اعظم است. پدرم از جدم از رسول خدا صلی الله علیه و آله به من خبر داد که فرمود: با گفتن این تسبیح گناهی باقی نخواهد ماند! گفتم: ما را تعلیم ده.

و در روایت علی بن زید، سعید بن مسیب می گوید: حضرت در سجده خود تسبیح گفت و در اطرافش هر درخت و گلی که بود با او تسبیح گفتند. و من و دوستانم از این جریان ترسیدیم. آنگاه امام فرمود: ای سعید! خدای جل جلاله وقتی جبرئیل را آفرید، این تسبیح را به او الهام کرد. پس آسمان ها و کسانی که در آن بودند، به خاطر تسبیح اعظم خدا تسبیح گفتند و آن اسم اکبر خدای عزوجل است. ای سعید! پدرم حسین علیه السلام از پدرش و او از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و ایشان از جبرئیل و او از خدای جل جلاله نقل کرد که فرمود: هر بنده ای از بندگانم به من ایمان آورد و تصدیق نبوت تو را نماید و دو رکعت نماز در مسجد تو بخواند، وقتی از مردم خالی باشد، تمام گناهان گذشته و آینده اش را می بخشم. من گواهی راستگو تر و شاهدی بزرگتر بر صدق این حدیث از علی بن الحسین علیهما السلام پیدا نکردم که این حدیث را برایم نقل نمود.

روزی که علی بن الحسین علیهما السلام از دنیا رفت، تمام مردم از مؤمن صالح و فاسق و فاجر در تشییع جنازه اش شرکت کردند. پیوسته جمعیت تشییع می کردند تا جنازه را بر زمین گذاشتند. با خود گفتم: اگر روزی پیدا شود که مسجد پیغمبر خالی باشد امروز است. فقط یک زن و مرد باقی مانده بودند که آن دو هم برای تشییع خارج شدند. من در مسجد ماندم تا دو رکعت نماز را بخوانم. ناگاه صدای تکبیری از آسمان بلند شد و صدای تکبیری از زمین در جواب آن بلند گردید. باز از آسمان صدای تکبیر برخاست و از زمین جوابش داده شد. من چنان ترسیدم که روی زمین افتادم. در این موقع هر چه در آسمان بود هفت تکبیر گفتند. سپس هر چه در زمین بود هفت تکبیر گفتند. نماز بر جنازه علی ابن الحسین تمام شد. مردم وارد مسجد پیامبر شدند و من نتوانستم دو رکعت نماز را در هنگام خلوت بخوانم و نماز بر جنازه امام را هم نخواندم! گفتم: سعید! اگر من به جای تو بودم نماز بر جنازه زین العابدین علیه السلام را انتخاب می کردم! واقعا زیان بزرگی کردی. اشکهای سعید جاری شده و گفت: من نظری جز خیر نداشتم ولی کاش می توانستم بر جنازه زین العابدین علیه السلام نماز بخوانم. آن آقا نظیر نداشت. - . رجال کشی: ۷۶ -

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الْمُسْتَرْشِدُ(۱) عَنِ ابْنِ جَرِيرٍ بِالْإِسْنَادِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ وَ عَنِ الزُّهْرِيِّ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۲۷۷ -

**[ترجمه]

«۱۰»

کشف، [کشف الغمه]: تُوُفِّيَ عليه السلام فِي ثَامِنَ عَشَرَ الْمُحَرَّمِ مِنْ سَنَهِ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِينَ وَ قِيلَ خَمْسٌ وَ تِسْعُونَ وَ كَانَ عُمُرُهُ عليه السلام سَبْعاً وَ خَمْسِينَ سَنَهً كَانَ مِنْهَا مَعَ جَدِّهِ سَنَتَيْنِ وَ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ عليه السلام عَشْرَ سِنِينَ وَ أَقَامَ مَعَ أَبِيهِ بَعْدَ عَمِّهِ عَشْرَ سِنِينَ وَ بَقِيَ بَعْدَ قَتْلِ أَبِيهِ تَتِمَّهَ ذَلِکَ وَ قُبِرَ بِالْبَقِيعِ بِمَدِينَهِ الرَّسُولِ ص فِي الْقُبَّهِ الَّتِي فِيهَا الْعَبَّاسُ (۳).

وَ قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ: أُصِيبَ عَلِيٌّ سَنَهَ اثْنَتَيْنِ وَ سَبْعِينَ وَ قَالَ بَعْضُ أَهْلِ بَيْتِهِ سَنَهَ أربعين [أَرْبَعٍ] وَ تِسْعِينَ.

وَ رُوِيَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يُونُسَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ خَمْسِينَ سَنَهً.

وَ عَنْ أَبِي فَرْوَهَ قَالَ: مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام بِالْمَدِينَهِ وَ دُفِنَ بِالْبَقِيعِ سَنَهَ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِينَ وَ كَانَ يُقَالُ لِهَذِهِ السَّنَهِ سَنَهُ الْفُقَهَاءِ لِكَثْرَهِ مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ فِيهَا.

حَدَّثَنِي حُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: مَاتَ أَبِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام سَنَهَ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِينَ وَ صَلَّيْنَا عَلَيْهِ بِالْبَقِيعِ- وَ قَالَ غَيْرُهُ مَوْلِدُهُ سَنَهَ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ مَاتَ سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ (۴).

**[ترجمه]کشف الغمه: امام زین العابدین علیه السلام در هجدهم محرم سال نود و چهار از دنیا رفت؛ بعضی نود و پنج گفته اند. در آن موقع پنجاه و هفت سال داشت. دو سال با جدش علی بن ابی طالب علیه السلام و ده سال با عمویش امام حسن علیه السلام و پس از عمویش به مدت ده سال با پدرش زیست. پس از پدر، باقی مانده عمر پنجاه و هفت ساله خود را به طی کرد و در بقیع دفن شد؛ در همان قبه ای که عباس دفن شده بود.

ابو نعیم می گوید: علی بن الحسین علیه السلام در سال هفتاد و دو و برخی اهل بیت او فرموده اند سال نود و چهار، از دنیا رفت.

حضرت صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در سن پنجاه و هشت سالگی از دنیا رفت. ابی فروه گفت:

حضرت علی بن الحسین علیهما السلام در مدینه در سال نود و چهار از دنیا رفت و در بقیع دفن شد. آن سال را سال فقهاء و دانشمندان نامیدند، به واسطه اینکه بسیاری از فقهاء در این سال فوت شدند. حسین بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام می گوید: پدرم علی بن الحسین علیهما السلام در سال نود و چهار از دنیا رفت و در بقیع بر او نماز خواندیم و بعضی گفته اند: در سال سی و هشت هجری متولد شد و در سال نود و پنج از دنیا رفت. - . کشف الغمه ۲ : ۲۸۵ -

**[ترجمه]

«۱۱»

عم (۵)،[إعلام الوری] ضه، [روضه الواعظین]: تُوُفِّیَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ یَوْمَ السَّبْتِ لِاثْنَتَیْ عَشْرَهَ لَیْلَهً بَقِیَتْ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ لَهُ یَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً(۶).

۱- ۱. المسترشد ص ۱۱ طبع النجف و فیه صدر الحدیث عن الواقدی، عن أبی معشر، عن سعد المقری.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۲۷۷.

۳- ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۷۵.

۴- ۴. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۸۵.

۵- ۵. إعلام الوری ص ۲۵۱ طبع طهران- نشر المکتبه العلمیه الإسلامیه- و فیه(خلت) بدل(بقیت) و کذا فی طبعه ایران القدیمه.

۶- ۶. روضه الواعظین ص ۱۷۲.

**[ترجمه]اعلام الوری، روضه الواعظین: حضرت در مدینه، روز شنبه دوازده روز از محرم باقی مانده، در سال نود و پنج هجری از دنیا رفت و در آن هنگام پنجاه و هفت ساله بود. - . اعلام الوری: ۲۵۱ ، روضه الواعظین: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

عم، [إعلام الوری]: كَانَتْ مُدَّهُ إِمَامَتِهِ بَعْدَ أَبِيهِ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً وَ كَانَ فِی أَيَّامِ إِمَامَتِهِ بَقِيَّهُ مُلْكِ يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَهَ وَ مُلْكُ مُعَاوِيَهَ بْنِ يَزِيدَ وَ مَرْوَانَ بْنِ الْحَكَمِ وَ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ وَ تُوُفِّیَ عليه السلام فِی مُلْكِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ (۱).

**[ترجمه]اعلام الوری: مدت امامتش پس از پدر سی و چهار سال بود. مدت امامتش در بقیه حکومت یزید بن معاویه و سلطنت معاویه بن یزید و مروان حکم و عبد الملک مروان بود و در زمان ولید بن عبد الملک از دنیا رفت. - . اعلام الوری: ۲۵۲ -

**[ترجمه]

«۱۳»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ عَمِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّلْتِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ بِنْتِ إِلْيَاسَ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام لَمَّا حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ أُغْمِیَ عَلَيْهِ ثُمَّ فَتَحَ عَيْنَيْهِ وَ قَرَأَ إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَهُ وَ إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی صَدَقَنا وَعْدَهُ وَ أَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّهِ حَيْثُ نَشاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِينَ ثُمَّ قُبِضَ مِنْ سَاعَتِهِ وَ لَمْ يَقُلْ شَيْئاً(۲).

**[ترجمه]کافی: امام کاظم علیه السلام فرمود: وقتی وفات علی بن الحسین علیهما السلام فرا رسید، بیهوش شد؛ سپس چشم گشود و اذا وقعت الواقعه و انا فتحنا لک خواند و فرمود: «سپاس خدایی را که وعده اش را بر ما راست گردانید و سرزمین [بهشت] را به ما میراث داد، در هر جای آن باغ [پهناور] که بخواهیم جای می گزینیم.» چه نیک است پاداش عمل کنندگان. سپس همان ساعت از دنیا رفت و دیگر چیزی نفرمود. - . کافی ۱ : ۴۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

كا، [الكافی] سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْحِمْيَرِیُّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزِيَارَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: قُبِضَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام وَ هُوَ ابْنُ سَبْعٍ وَ خَمْسِينَ سَنَهً فِی عَامِ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ سنه وَ عَاشَ بَعْدَ الْحُسَيْنِ خَمْساً وَ ثَلَاثِينَ سَنَهً(۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام در سن پنجاه و هفت سالگی، در سال نود و پنج رحلت فرمود و بعد از حسین علیه السلام سی و پنج سال زیست. - . کافی ۱ : ۴۶۸ -

**[ترجمه]

أَقُول

قَالَ ابْنُ الْأَثِيرِ فِی الْكَامِلِ (۴): إِنَّهُ تُوُفِّیَ علیه السلام فِی أَوَّلِ سَنَهِ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِینَ.

وَ قَالَ صَاحِبُ كِفَایَهِ الطَّالِبِ (۵): تُوُفِّیَ علیه السلام فِی ثَامِنَ عَشَرَ الْمُحَرَّمِ مِنْ سَنَهِ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِینَ وَ قِیلَ خَمْسٌ وَ تِسْعُونَ.

وَ قَالَ الْكَفْعَمِیُ (۶): فِی الْخَامِسِ وَ الْعِشْرِینَ مِنَ الْمُحَرَّمِ كَانَتْ وَفَاهُ السَّجَّادِ علیه السلام وَ ذَكَرَ فِی الْجَدْوَلِ (۷) أَنَّهُ علیه السلام تُوُفِّیَ یَوْمَ السَّبْتِ فِی الثَّانِی وَ الْعِشْرِینَ مِنَ

۱- ۱. إعلام الوری ص ۲۵۲.

۲- ۲. الكافی ج ۱ ص ۴۶۸.

۳- ۳. الكافی ج ۱ ص ۴۶۸.

۴- ۴. الكامل لابن الأثیر ج ۴ ص ۲۳۸.

۵- ۵. كفایه الطالب ص ۳۰۶ طبع النجف سنه ۱۳۵۶ و الموجود فیه: توفی بالمدینه سنه ۹۵ و له یومئذ ۵۷ سنه.

۶- ۶. مصباح الكفعمیّ ص ۵۰۹.

۷- ۷. ص ۵۲۱ من المصباح.

الْمُحَرَّمِ لِخَمْسٍ وَ تِسْعِينَ سَمَّهُ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ كَانَ فِي مُلْكِ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ.

وَ ذَكَرَ السَّيِّدُ بْنُ طَاوُسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِ الْإِقْبَالِ (۱)، فِي الصَّلَاةِ الْكَبِيرَةِ الَّتِي أَوْرَدَهَا فِيهِ:- وَ ضَاعِفِ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ قَتَلَهُ وَ هُوَ الْوَلِيدُ.

وَ قَالَ ابْنُ طَلْحَةَ فِي الْفُصُولِ (۲)،: وَ يُقَالُ إِنَّ الَّذِي سَمَّهُ الْوَلِيدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ.

وَ قَالَ الشَّيْخُ فِي الْمِصْبَاحِ (۳)،: فِي الْيَوْمِ الْخَامِسِ وَ الْعِشْرِينَ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَةَ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِينَ كَانَتْ وَفَاةُ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام.

**[ترجمه]ابن اثير در الكامل می گويد: حضرت در اول سال نود و چهار از دنيا رفت. - . كامل ابن اثير ۴ : ۲۳۸ -

صاحب كفايه الطالب می گويد: حضرت در هجدهم محرم سال نود و چهار و گفته شده نود و پنج، درگذشت. - . كفايه الطالب: ۳۰۶ -

كفعمی در مصباح می گويد: حضرت سجاد عليه السلام در بيست و پنجم محرم از دنيا رفت و در كتاب جدول می نويسد: در روز شنبه بيست و دوم محرم سال نود و پنج از دنيا رفت. هشام بن عبد الملك او را مسموم كرد. در آن زمان وليد بن عبد الملك سلطنت می كرد. - . مصباح كفعمی: ۵۰۹ -

سيد بن طاوس در اقبال در صلاه كبيره خود كه در اين كتاب آورده می نويسد: و عذاب را بر كسی كه او را كشت كه همان وليد است مضاعف كن. - . اقبال الاعمال: ۳۴۵ -

و ابن طلحه در فصول می نويسد: گفته شده، كسی كه حضرت را مسموم كرد، وليد بن عبد الملك بود. - . الفصول المهمه: ۱۹۴ -

شيخ طوسی در مصباح المتهجد می نويسد: وفات زين العابدين عليه السلام در بيست و پنجم محرم سال نود و چهار بود. - . مصباح المتهجد: ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۱۵»

كا، [الكافی] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ رَفَعَهُ قَالَ: لَمَّا حَضَرَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام الْوَفَاةُ أُغْمِيَ عَلَيْهِ فَبَقِيَ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَ عَنْهُ الثَّوْبَ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَوْرَثَنَا الْجَنَّةَ نَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ نَشاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِينَ ثُمَّ قَالَ احْفِرُوا لِي وَ ابْلُغُوا إِلَى الرسخ [الرَّشْحِ] قَالَ ثُمَّ مَدَّ الثَّوْبَ عَلَيْهِ فَمَاتَ عليه السلام(۴).

**[ترجمه]كافی: سهل بن زياد به طور مرفوع نقل می كند كه وقتی موقع وفات علی بن الحسين عليهما السلام شد، بيهوش گرديد و يك ساعت در همان حال ماند؛ سپس جامه از روی او برداشته شد و گفت: «سپاس خدايی را كه وعده اش را بر ما

راست گردانید و سرزمین [بهشت] را به ما میراث داد، در هر جای آن باغ [پهناور] که بخواهیم جای می گزینیم.» چه نیک است پاداش عمل کنندگان. سپس فرمود: برای من قبری حفر کنید به قدری که به نم زمین برسید. راوی می گوید: سپس جامه را روی خود کشید و از دنیا رفت. -. کافی ۳ : ۱۶۵ -

**[ترجمه]

«۱۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ عِیسَی بْنِ بَشِیرٍ عَنِ الثُّمَالِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْوَفَاهُ ضَمَّنِی إِلَی صَدْرِهِ وَ قَالَ یَا بُنَیَّ أُوصِیکَ بِمَا أَوْصَانِی بِهِ أَبِی حِینَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ وَ مِمَّا ذَکَرَ أَنَّ أَبَاهُ أَوْصَاهُ بِهِ قَالَ یَا بُنَیَّ إِیَّاکَ وَ ظُلْمَ مَنْ لَا یَجِدُ

ص: ۱۵۳

۱- ۱. الإقبال ص ۳۴۵ فی اعمال شهر رمضان. طبع سنه ۱۳۱۴.

۲- ۲. الفصول المهمه ص ۱۹۴ و هو تألیف علیّ بن محمّد بن أحمد المالکی المکی الشهیر بابن الصباغ المتوفّی سنه ۸۵۵ و لیس لابن طلحه، و الذی لابن طلحه هو مطالب السئول و هو مطبوع مکرّرا، و لیس فیه ما نقله المجلسیّ- ره- عنه.

۳- ۳. مصباح المتهجد ۵۵۱.

۴- ۴. الکافی ج ۳ ص ۱۶۵ و أخرجه الشیخ فی التهذیب ج ۱ ص ۴۵۳، و فیه(الرشح) بدل(الرسخ) و الرشح یعنی عرق الأرض و نداوتها، و الرسخ. بمعنی الثابت من الأرض لا الرخو الهیال.

عَلَیْکَ نَاصِراً إِلَّا اللَّهَ (۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: پدرم علی بن الحسین علیهما السلام هنگام وفات مرا به سینه اش چسبانید و فرمود: پسرم! تو را وصیتی می کنم که پدرم هنگام وفات به من نمود. از جمله سفارشی که پدرش به او فرموده بود این بود که فرمود: پسرم! بترس از اینکه به کسی که جز خدا ناصری بر تو ندارد، ستم روا داری. - . کافی ۲ : ۳۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۷»

د، [العدد القویه]: فِی تَارِیخِ الْمُفِیدِ فِی الْیَوْمِ الْخَامِسِ وَ الْعِشْرِینَ مِنَ الْمُحَرَّمِ سَنَهَ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِینَ کَانَتْ وَفَاهُ مَوْلَانَا الْإِمَامِ السَّجَّادِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ أَبِی مُحَمَّدٍ وَ أَبِی الْحَسَنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام.

وَ فِی کِتَابِ تَذْکِرَهِ الْخَوَاصِّ،: تُوُفِّیَ سَنَهَ أَرْبَعٍ وَ تِسْعِینَ ذَکَرَهُ ابْنُ عَسَاکِرَ وَ سَنَهَ اثْنَتَیْنِ وَ تِسْعِینَ قَالَهُ أَبُو نُعَیْمٍ وَ سَنَهَ خَمْسٍ وَ تِسْعِینَ وَ الْأَوَّلُ أَصَحُّ لِأَنَّهَا تُسَمَّی سَنَهَ الْفُقَهَاءِ لِکَثْرَهِ مَنْ مَاتَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ کَانَ عَلِیٌّ سَیِّدُ الْفُقَهَاءِ مَاتَ فِی أَوَّلِهَا وَ تَتَابَعَ النَّاسُ بَعْدَهُ- سَعِیدُ بْنُ الْمُسَیَّبِ وَ عُرْوَهُ بْنُ الزُّبَیْرِ وَ سَعِیدُ بْنُ جُبَیْرٍ وَ عَامَّهُ فُقَهَاءِ الْمَدِینَهِ وَ قِیلَ تُوُفِّیَ علیه السلام یَوْمَ السَّبْتِ ثَامِنَ عَشَرَ الْمُحَرَّمِ سَنَهَ خَمْسٍ وَ سَبْعِینَ بِالْمَدِینَهِ سَمَّهُ الْوَلِیدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ (۲)

وَ عُمُرُهُ علیه السلام تِسْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ أَرْبَعَهُ أَشْهُرٍ وَ أَیَّامٌ- وَ رُوِیَ أَنَّ عُمُرَهُ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً مِثْلُ عُمُرِ أَبِیهِ أَقَامَ مَعَ جَدِّهِ سَنَتَیْنِ وَ مَعَ عَمِّهِ عَشْرَ سِنِینَ وَ مَعَ أَبِیهِ عَشْرَ سِنِینَ وَ بَعْدَ وَفَاهِ أَبِیهِ خَمْساً وَ ثَلَاثِینَ سَنَهً.

وَ رُوِیَ فِی الدُّرِّ: عُمُرُهُ علیه السلام سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ قِیلَ ثَمَانٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ دُفِنَ بِالْبَقِیعِ مَعَ عَمِّهِ الْحَسَنِ علیه السلام.

ص: ۱۵۴

۱- ۱. الکافی ج ۲ ص ۳۳۱.

۲- ۲. تذکره الخواص ص ۱۸۷ طبع ایران.

**[ترجمه]العـدد: در تاريـخ مفيـد، در روز بيست و پنجم محرم سـال نود و چهـار، وفـات مولايمان حضـرت على بن الحسـين السجاد عليه السلام كه ابى محمد و ابى الحسن كنيه داشت، اتفاق افتاد.

تـذكره الخواص: حضـرت در سال نود و چهار وفات يافت. ابن عساكر اين تاريـخ را ذكر كرده. ابو نعيم سال نود و دو و نود و پنـج نوشـته است ولى قول اول صـحيح است چون آن سال را به واسـطه عده كثيرى از دانشـمندان كه در آن سال مردند، سال مرگ فقهاء ناميدند. اول سال حضـرت على بن الحسـين عليهما السـلام از دنيا رفت. پس از ايشان، سـعيد بن مسيب و عروه بن زبير و سـعيد بن جبير و عموم فقهاى مـدينه يكى پس از ديگرى از دنيا رفتند. گفته اند: در روز شـنبه هجدهم محرم سال نود و پنج، با سمى كه وليد بن عبد الملك مروان به او داد، از دنيا رفت. - . تذكره الخواص: ١٨٧ -

عمرش را پنجاه و نه سال و چهار ماه و چنـد روز گفته انـد و بعضـى پنجاه و هفت سال، به مقـدار عمر پـدرش گفته اند كه دو سال با جدش و ده سال با عمويش و ده سال با پدرش و پس از وفات پدرش، سى و پنج سال زندگى كرد.

در الدرّ روايت شده كه عمر حضرت پنجاه و هفت سال بوده و پنجاه و هشت سال هم گفته شده و در بقيع كنار عمويش حسن عليهما السلام دفن گرديد .

**[ترجمه]

باب ١١ أحوال أولاده و أزواجه صـلوات الله عليه و نورد فيه تفاصيل ما ورد فى زيد بن على المقتول و ما ورد فى أمثاله و أضرابه ممن انتسب إلى أهل هذا البيت من غير المعصومين عليهم السلام مجملا.

الأخبار

«١»

قب، [المناقب] لابن شـهرآشوب: أَبْنَاؤُهُ اثْنَا عَشَرَ مِنْ أُمَّهَاتِ الْأَوْلَادِ إِلَّا اثْنَيْنِ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ وَ عَبْـدُ اللَّهِ الْبَاهِرُ أُمُّهُمَا أُمُّ عَبْـدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ أَبُـو الْحُسَـيْنِ زَيْدٌ الشَّهِيـدُ بِـالْكُوفَهِ وَ عُمَرُ تَـوْأَمٌ وَ الْحُسَـيْنُ الْأَصْـغَرُ وَ عَبْـدُ الرَّحْمَنِ وَ سُـلَيْمَانُ تَوْأَمٌ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَـيْنُ وَ عُبَيْـدُ اللَّهِ تَوْأَمٌ وَ مُحَمَّدٌ الْأَصْـغَرُ فَرْدٌ وَ عَلِيٌّ وَ هُوَ أَصْـغَرُ وُلْـدِهِ وَ خَـدِيجَهُ فَرْدٌ وَ يُقَالُ لَمْ تَكُنْ لَهُ بِنْتٌ وَ يُقَالُ وُلِـدَتْ لَهُ فَـاطِمَهُ وَ عُلَيَّهُ وَ أُمُّ كُلْثُومٍ أَعْقَبَ مِنْهُـمْ مُحَمَّدٌ الْبَـاقِرُ وَ عَبْـدُ اللَّهِ الْبَـاهِرُ وَ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عَلِيُّ بْنُ عَلِيٍّ وَ الْحُسَـيْنُ الْأَصْغَرُ(١).

**[ترجمه]مناقب: زين العابـدين عليه السـلام به جز دو فرزندش امام محمد باقر عليه السـلام و عبد الله باهر كه مادرشان ام عبد الله دختر حسن بن على عليهما السـلام، دوازده فرزند از كنيزان فرزندآورش داشت. ابوالحسـين زيد شـهيد و عمر دو قلو بودند. همچنين عبد الرحمن و سليمان. اما حسن و حسين و عبيد الله سه قلو بودند. محمد اصغر تنها متولد شد. على اصغر و خديجه نيز تنهـا متولـد شدنـد. بعضـى گفته انـد: حضـرت دختر نـداشت و برخى گفته دخترانى به نـام فـاطمه و عليه و ام كلثوم داشت. از فرزنـدان امام زين العابدين، كسانى كه تشـكيل خانواده داده و داراى فرزند شدند، يكى امام محمد باقر عليه السـلام و ديگرى

عبد الله باهر و زید بن علی و عمر بن علی و علی بن علی و حسین اصغر بودند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۱ -

**[ترجمه]

«۲»

کشف، [کشف الغمه] قِیلَ: كَانَ لَهُ تِسْعَةُ أَوْلَادٍ ذُكُورٍ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ أُنْثَى وَ قَالَ ابْنُ الْخَشَّابِ فِي كِتَابِ مَوَالِيدِ أَهْلِ الْبَيْتِ عليهم السلام وُلِدَ لَهُ ثمان [ثَمَانِيَةُ] بَنِينَ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ أُنْثَى- أَسْمَاءُ وُلْدِهِ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ وَ زَيْدٌ الشَّهِيدُ بِالْكُوفَةِ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ عُبَيْدُ اللَّهِ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَلِيٌّ وَ عُمَرُ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: امام علیه السلام نه پسر داشت و دختری نداشت؛ ابن خشاب در کتاب موالید اهل البیت علیهم السلام نوشته که هشت پسر داشت و دختر نداشت. اسم فرزندانش محمد باقر علیه السلام، زید شهید، عبد الله، عبید الله و حسن و حسین و علی و عمر بود. - . کشف الغمه ۲ : ۲۷۴ -

**[ترجمه]

«۳»

د، [العدد القویه] قِيلَ: كَانَ لَهُ مِنَ الْأَوْلَادِ عَشَرَةُ رِجَالٍ وَ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ. فِي الدُّرِّ: وَلَدَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام خَمْسَةَ عَشَرَ وَلَداً مَوْلَانَا مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ- عليه السلام أُمُّهُ أُمُّ الْحَسَنِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ أُمُّهُمْ أُمُّ وَلَدٍ وَ زَيْدٌ وَ عُمَرُ لِأُمِّ وَلَدٍ وَ الْحُسَيْنُ الْأَصْغَرُ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَ سُلَيْمَانُ

ص: ۱۵۵

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۱.

۲- ۲. کشف الغمّه ج ۲ ص ۲۷۴.

لِأَمٍّ وَلَدٍ وَ عَلِيٌّ وَ كَانَ أَصْغَرَ وُلْدِهِ وَ خَدِيجَهُ أَمُّهُمَا أَمُّ وَلَدٍ وَ مُحَمَّدٌ الْأَصْغَرُ أَمُّهُ أَمُّ وَلَدٍ وَ فَاطِمَهُ وَ عُلَيَّهُ وَ أَمُّ كُلْثُوم أَمُّهُنَّ أَمُّ وَلَدٍ وَ الْعَقِبُ مِنْ وُلْدِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليه السلام فِي سِتَّهِ رِجَالٍ مَوْلَانَا الْبَاقِرُ وَ عَبْدُ اللَّهِ الْأَرْقَطُ وَ عُمَرُ وَ عَلِيٌّ وَ الْحُسَيْنُ الْأَصْغَرُ وَ زَيْدٌ وَ الْعَقِبُ مِنْ وُلْدِ عَبْدِ اللَّهِ (۱) مِنْ مُحَمَّدٍ الْأَرْقَطِ(۲)

وَ مِنْهُ مِنْ إِسْمَاعِيلَ (۳)

ص: ۱۵۶

۱- ۱. عبد اللّه هو المعروف بالباهر لقب بذلك لجماله، قالوا: ما جلس مجلسا الا بهر جماله و حسنه من حضر، قال الشيخ المفيد فى الإرشاد ص ۲۸۵ كان يلى صدقات النبىّ صلّى اللّه عليه و آله و صدقات أمير المؤمنين عليه السلام و كان فاضلا فقيها روى عن آبائه عن رسول اللّه أخبارا كثيره و حدث الناس، و حملوا عنه الآثار. و ذكر أبو نصر البخارى فى سر السلسله العلويه ص ۵۰ أن أمه أم أخيه- الامام- محمد الباقر و هى أم عبد اللّه بنت الحسن السبط عليه السلام توفى و هو ابن سبع و خمسين سنه، لاحظ عمده الطالب ص ۲۵۲ طبع النجف و مشجر العميدى ص ۱۱۰.

۲- ۲. محمّد هو المعروف بالارقط قال أبو نصر البخارى فى سر السلسله العلويه ص ۵۰: و من يطعن فى الارقط فلا يطعن من حيث النسب و العقب، و انما يطعنون لشى ء جرى بينه و بين- الامام- الصادق عليه السلام يقال: بصق فى وجه الصادق عليه السلام فدعا عليه الصادق عليه السلام فصار أرقط الوجه به نمش كريه المنظر، و أمّا نسبه فلا يطعن فيه اه. قال العمرى: كان- محمد- محدثا من أهل المدينه أقطعه السفاح عين سعيد بن خالد، و انما لقب بالارقط لانه كان مجدورا، اه و ذكر أبو الفرج انه كان رسول الصادق عليه السلام الى الهاشمين حين دعوه لحضور مؤتمرهم بالابواء لبيعه محمّد النفس الزكيه. و أظن قويا انه من الوهم تلقيب أبيه عبد اللّه بالارقط كما فى المتن و جمهره ابن حزم ص ۵۳ و مقاتل الطالبيين ص ۲۰۷ خاصّه بعد ملاحظه ان عبد اللّه كان يعرف بالباهر لجماله- كما سبق- و هو ينافى انه ارقط، و يؤكد ذلك ما ذكره أبو نصر البخارى و الشيخ العمرى النسابه فى ترجمه محمّد المترجم له فلاحظ.

۳- ۳. أمه أمّ سلمه بنت الإمام محمّد الباقر خرج مع أبى السرايا ذكره ابن عنبه فى العمده ص ۲۵۲ و العميدى فى مشجره ص ۱۱۰.

بْنِ مُحَمَّدٍ فِي رَجُلَيْنِ- مُحَمَّدُ(۱) بْنُ إِسْمَاعِيلَ وَ الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ وَ الْعَقِبُ مِنْ وُلْدِ عُمَرَ(۲)

بْنِ عَلِيٍّ مِنْ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ وَ فِيهِ الْعَدَدُ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ وَ مِنْ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ فِي الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ الْأَشْرَفِ وَ الْقَاسِمِ (۳) بْنِ عَلِيٍّ وَ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ أَخِي عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ مِنْ رَجُلَيْنِ مِنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ بِالْكُوفَهِ وَ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ بِطَبَرِسْتَانَ وَ عُمَرُ وَ جَعْفَرٌ لَهُمَا عَقِبٌ بِخُرَاسَانَ وَ الْعَقِبُ مِنْ وُلْدِ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ علیه السلام مِنْ ثَلَاثَهِ نَفَرٍ- الْحُسَيْنِ (۴)

ص: ۱۵۷

۱- ۱. ذكره أبو نصر البخارى فى كتابه ص ۵۱ و قال: أمه و أم أخيه الحسن زينب بنت عبد اللّه الأعرج و كان محمّد بن إسماعيل أحد الشجعان، خرج محمّد بن محمّد بن زيد ابن على بالكوفه و معه محمّد بن إسماعيل بن محمّد بن عبد اللّه فوجهه الى المدائن و نواحيها فتوجه إليه أحمد بن عمر فى ألف من الخراسانيه، فليقيه ابن الارقط محمّد بن إسماعيل بن محمّد بساباط فهزمه و قتل أكثر رجاله، اه و ذكر نحو ذلك أبو الفرج الأصبهانىّ فى مقاتله ص ۵۳۶ و قال و استولى محمّد بن إسماعيل على البلاد، و ذكر ان الذى أرسله هو ابو السرايا.

۲- ۲. سيأتى عن الإرشاد بعض ترجمته تحت الرقم ۱۰.

۳- ۳. يكنى أبا على، كان شاعرا و اختفى ببغداد، و هو لام ولد، أشخصه الرشيد من الحجاز و مات فى الحبس، كذا فى حواشى المشجر الكشّاف ص ۱۱۳. و القاسم هذا هو والد محمّد القائم بالطالقان أيّام المعتصم، و اعتقد به طائفه من الجاروديه انه حى لم يمت و لا قتل و لا يموت حتّى يملا الأرض عدلا كما ملئت جورا.(الفصل لابن حزم الظاهرى ج ۴ ص ۱۲۷).

۴- ۴. الحسين بن زيد، يلقب بذى الدمعه، و ذى العبره لبكائه، ذكر أبو الفرج فى مقاتله ص ۳۸۸ عن يحيى بن الحسين بن زيد قال قالت امى لابى ما أكثر بكاءك؟ فقال: و هل ترك السهمان و النار سرورا يمنعنى من البكاء، يعنى السهمين اللذين قتل بهما أبوه زيد و أخوه يحيى. ولد الحسين بالشام، و أمه أم ولد، و يكنى أبا عبد اللّه، مات أبوه و هو صغير فرباه الإمام الصّادق عليه السلام و علمه، عده الشيخ الطوسىّ فى رجاله ۱۶۸ من أصحاب الامام الصادق عليه السلام، شهد الحرب مع محمّد و إبراهيم ابنى عبد اللّه المحض، ثمّ توارى قال أبو الفرج: و كان مقيما فى منزل جعفر بن محمّد، و كان جعفر رباه و نشأ فى حجره منذ قتل أبوه، و أخذ عنه علما كثيرا. و نحوه فى المجدى للعمرى و سر السلسله للبخارى، عمى فى آخر عمره ... مات سنه ۱۳۵ و قيل ۱۴۰ و هو الصحيح. و وصفه صاحب غايه الاختصار ص ۱۲۱ بقوله: كان سيدا جليلا شيخ أهله و كريم قومه، و كان من رجال بنى هاشم لسانا و بيانا و علما و زهدا و فضلا و احاطه بالنسب و أيّام الناس اه ذكر فى المنتقله و العمده و المشجر الكشّاف و غيرها.

وَ عِيسَى (۱)

وَ مُحَمَّدٍ(۲) وَ مِنَ الْحُسَيْنِ بْنِ زَيْدٍ

ص: ۱۵۸

۱- ۱. أمه أم ولد نوبيه ولد فى المحرم سنه ۱۰۹، ليله عيد الميلاد فى دير للنصارى حيث كان أبوه زيد أشخص الى هشام بن عبد الملك، و كانت أم عيسى معه فضربها المخاض فى الطريق فنزل ديرا للنصارى فولدت له تلك الليله(عيسى) سماه باسم المسيح، شهد عيسى الحرب مع محمّد النفس الزكيه و كان على ميمنته أو على شرطه كما فى الكافى و بعده لحق بابراهيم بن عبد اللّه بالبصره فشهد الحرب معه و كان على ميمنته و كان وصيه و حامل رايته. و لما قتل إبراهيم بباخمرى انصرف عيسى الى الكوفه فعرضت له لبوه معها أشبالها فجعلت تحمل على الناس فأخذ عيسى سيفه و ترسه ثمّ نزل إليها فقتلها، فقال له مولى له: أيتمت أشبالها يا سيدى، فضحك و قال: نعم أنا ميتم الاشبال، فكان أصحابه بعد ذلك إذا ذكروه كنوا عنه و قالوا: قال مؤتم الاشبال كذا، و فعل مؤتم الاشبال كذا فيخفى أمره اختفى أيّام المنصور و المهدى و الهادى و فى أيامه مات بالكوفه سنه ۱۶۹ و له ستون سنه قالوا: و كان عيسى أفضل من بقى من أهله دينا و علما و ورعا و زهدا و تقشفا و أشدهم بصيره فى أمره و مذهبه مع علم كثير و روايه للحديث و طلب له، و كان شاعرا و قد ذكرت بعض شعره فى(معجم شعراء الطالبيين).

۲- ۲. يكنى أبا جعفر و قيل أبو عبد اللّه و هو أصغر ولد أبيه، أمه أم ولد سنديه و كان فى غايه الفضل و نهايه النبل، و قصته مع محمّد بن هشام المروانى تشهد على غايه نبله و سمو نفسه و رفعه شأنه، و ذلك حين طلب المنصور محمّد بن هشام وجد فى طلبه حتّى إذا حج فى بعض السنين أحس به فى المسجد الحرام فوكل الربيع بغلق الأبواب الا بابا واحدا و أن لا يخرج منه الا من عرفه، فأحس المروانى بالشر و تحير، فلمحه محمّد بن زيد- المترجم له- و هو لا يعرفه فقال له أراك متحيرا فمن أنت؟ قال ولى الأمان؟ فأمنه فعرفه المروانى بنفسه و قال له: من أنت؟ فقال أنا محمّد بن زيد، فأسقط فى يد المروانى و قال: عند اللّه أحتسب نفسى اذن، فقال له محمّد بن زيد: لا بأس عليك فانّك لست بقاتل زيد و لا فى قتلك درك بثاره، الآن خلاصك أولى منى باسلامك. ثم احتال فى خلاصه حتّى أخرجه معه من الجامع و خلى سبيله، و القصه طريفه مذكوره فى عمده الطالب ص ۲۹۹ و غيرها. و ترجمه الخطيب البغدادىّ و قال: ورد بغداد أيّام المهدى و حدث بها. و ذكر ان محمّد بن عبد اللّه بن الحسن المثنى- النفس الزكيه- أوصى فقال: ان حدث بى حدث فالامر الى أخى إبراهيم بن عبد اللّه، فان أصيب إبراهيم بن عبد اللّه فالامر الى عيسى بن زيد بن علىّ و محمّد بن زيد بن علىّ قال الحسن بن محمّد بن يحيى العلوى قال جدى: و كان محمّد بن زيد من رجالات بنى هاشم لسانا و بيانا.

فِی یَحْیَی (۱)

بْنِ الْحُسَیْنِ وَ فِیهِ الْبَیْتُ وَ عَلِی (۲)

بْنِ الْحُسَیْنِ

ص: ۱۵۹

۱- ۱. عده الشیخ الطوسیّ فی رجاله ص ۲۶۴ من أصحاب الکاظم و قال: واقفی اه. و قال أبو الغنائم محمّد بن علیّ بن محمّد العمری: أمه حسینیه و توفی ببغداد سنه ۲۲۰ و صلی علیه المأمون و کانت له نباهه، و سئل الشیخ أبو الحسن- من کانت أمه- یحیی بن الحسین فقال خدیجه بنت- الامام- الباقر علیه السلام، یکنی أبا الحسین، و ترجمه الخطیب فی تاریخه ج ۱۴ ص ۱۸۹ و قال: سکن بغداد و حدث عن أبیه، کما ذکر انه توفی یوم الاربعاء لاربع خلون من شهر ربیع الآخر من سنه ۳۷- أی بعد المائتین- و دفن فی مقابر قریش و صلی علیه عبد اللّه بن هارون و دخل قبره اه. و فی النفس من تاریخ الوفاه شیء و ذلک ان عبد اللّه بن هارون- المأمون- مات بطرسوس سنه ۲۱۸ فکیف یکون صلی ببغداد علی من مات سنه ۲۲۰ أو ۲۳۷ فلاحظ.

۲- ۲. کان ببغداد و قتل بالاهواز ذکره فی المنتقله و العمده و المشجر الکشّاف و وصفه العمیدی فی کتابه بالشبیه، مع أن الذهبی فی المشتبه ص ۴۰۳ نص علی أن الشبیه لقب محمّد بن علی- المترجم له- ابن الحسین بن زید بن علیّ و أنّه الشبیه الصغیر، أما الکبیر فهو القاسم بن محمّد بن جعفر الصادق، و أن اللقب لهما و لاولادهما.

وَ الْحُسَيْنِ (١)

بْنِ الْحُسَيْنِ وَ الْقَاسِمِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ إِسْحَاقَ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ عَبْدِ اللَّهِ وَ مِنْ وُلْدِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِی رَجُلٍ وَاحِدٍ وَ هُوَ جَعْفَرُ(٢)

بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مِنْهُ فِی ثَلَاثَهٍ- مُحَمَّدٍ وَ أَحْمَدَ(٣)

وَ الْقَاسِمِ

ص: ١٦٠

١- ١. هو المعروف بالقعدد قال أبو الفرج فی المقاتل: ص ۶۹۸ حدّثنی حکیم بن یحیی قال: کان الحسین بن الحسین بن زید شیخ بنی هاشم و ذا قعددهم، و کانت الأموال تحمل إلیه من الآفاق، قال: فاجتمعنا یوما عند جدک أبی الحسن محمّد بن أحمد الأصبهانیّ و جماعه من الطالبیین، فیهم الحسین بن الحسین بن زید بن علیّ، و محمّد بن علی بن حمزه العلوی العباسیّ، و أبو هاشم داود بن القاسم الجعفری، فقال جدک للحسین: یا أبا عبد اللّه أنت أقعد ولد رسول اللّه کلهم، و أبو هاشم أقعد ولد جعفر، و أنتما شیخا آل رسول اللّه صلّی اللّه علیه و آله و جعل یدعو لهما بالبقاء قال: فنفس محمّد بن علیّ بن حمزه ذلک علیهما فقال له: یا أبا الحسن و ما ینفعهما من القعدد فی هذا الزمان و لو طلبا علیه من أهل العصر باقه بقل ما أعطیاها.(تنبیه) ورد فی المقاتل المطبوعه(الحسن) و الصواب(الحسین).

٢- ٢. یلقب بالشاعر، أمه عناده کما فی أنساب مصعب ص ٧١ و قیل سهاده بنت خلف المخزومی کما فی مشجر العمیدی ص ٧٩ قال أبو الحسن العمری: و کان جعفر شاعرا أدیبا ولاه أخوه محمّد أیّام أبی السرایا واسط. و قال أبو طالب المروزی: أما محمّد بن زید فعقبه الصحیح من رجل واحد و هو جعفر الرئیس الشاعر، خرج بخراسان و قتل بمرو، و قبره بها فی سکه ساسان، و ذکر العمیدی ان قبره و قبر أخیه محمّد الملقب بالمعتز باللّه فی مکان واحد.

٣- ٣. کان من أصحاب الإمام الرضا علیه السلام مقربا عنده للغایه و لاجله کتب الکتاب المسمی بالفقه الرضوی- فیما یروی صاحب ریاض العلماء- و إلیه ینتهی نسب السیّد علیخان المدنیّ الشیرازی صاحب شرح الصحیفه و أنوار الربیع و السلافه و الدرجات الرفیعه و الطراز و غیرها من المؤلّفات الممتعه. و یعرف المترجم له بالسکین و هو لقبه و به یعرف ولده قال العمری: من ولده بنو سکین بالبصره لهم موضع و حشمه. و لخاتمه المحدثین العلامه النوریّ قدّس سرّه فی خاتمه المستدرک ج ٣ ص ٣٣۶ الی ص ٣۶١ بحث طویل عن الفقه الرضوی و صحته و اعتباره مع استعراض لاقوال المنکرین و حججهم، و فیه من النقض و الإبرام ما یطول بذکره المقام.

وَ الْعَقِبُ مِنْ وُلْدِ الْحُسَيْنِ (۱) بْنَ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ فِي خَمْسَهِ رِجَالٍ- عُبَيْدِ اللَّهِ (۲)

ص: ۱۶۱

۱- ۱. يكنى أبا عبد اللّه، أمه أم ولد اسمها سعاده، لقب بالاصغر لان له أخا أكبر منه اسمه الحسين لم يعقب، كان المترجم له عفيفا محدثا فاضلا كما فى العمده و زهره المقول و المشجر الكشّاف. و وصفه صاحب غايه الاختصار بقوله: كان زاهدا عابدا ورعا محدثا، ولده نقباء الاطراف أجلاء عظماء مقبولون مطاعون، روى الحديث عن أبيه و عمته فاطمه بنت الحسين عليه السلام و عن أخيه الامام أبى جعفر محمّد بن على الباقر و عن غيرهم. و كتب الناس عنه الحديث، و كان أشبه الناس بأبيه فى التأله و التعبد اه. عده الشيخ الطوسىّ فى رجاله من أصحاب الأئمّه السجّاد و الباقر و الصادق عليهم السلام وصفه ابن حزم فى الجمهره بأنّه أعرج- توفّى سنه ۱۵۷ و له سبع و خمسون سنه كذا- و دفن بالبقيع. فعلى هذا تكون ولادته سنه ۱۰۰ من الهجره و هذا لا يصحّ لان وفاه الإمام السجّاد عليه السلام قبل المائه بسنين قطعا، و قد حققت ذلك فى هامش(منتقله الطالبيين).

۲- ۲. هو المعروف بالاعرج لنقص كان فى احدى رجليه يكنى أبا على، أمه أم خالد بنت حمزه بن مصعب بن الزبير بن العوام، تخلف عبيد اللّه عن بيعه محمّد النفس الزكيه، فحلف محمّد ان رآه قتله، فلما جى ء به غمض محمّد عينيه لئلا يراه- و قد كره قتله- مخافه أن يحنث، وفد عبيد اللّه على السفاح فأقطعه ضيعه بالمدائن تغل كل سنه ثمانين ألف دينار و ورد خراسان على أبى مسلم صاحب الدعوه فأجرى له أرزاقا كثيره و عظمه أهل خراسان فثقل على أبى مسلم مكانه فجفاه و قال له ان نيسابور لا تحتملك. و فى غايه الاختصار ص ۱۵۱ أن أبا مسلم كان دعاه الى البيعه قبل بنى العباس فأبى ذلك و حين ألح عليه و تنافرا فى ذلك فتراجع عبيد اللّه الى خلفه فسقط فتضعضعت رجله و عرج، فلما أفضى الامر الى بنى العباس أقطعوه هذه الضيعه(البندشير)- البندنيجين- و غيرها. مات عبيد اللّه فى ضيعته بذى أمان فى حياه أبيه و هو ابن سبع و ثلاثين سنه كما قاله أبو نصر البخارى، أو ابن ست و أربعين سنه كما قاله العمرى.

وَ عَبْدِ اللَّهِ (١)

وَ عَلِيٍ (٢) وَ سُلَيْمَانَ وَ الْحَسَنِ (٣)

وَ مِنْ وُلْدِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ فِى خَمْسَهِ رِجَالٍ مِنْهُمْ عَلِىُ (۴) بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ وَ مُحَمَّدٌ(۵) وَ جَعْفَرٌ(۶)

وَ حَمْزَهُ(٧) وَ يَحْيَى

١- ١. أمه أم أخويه على و عبيد اللّه أم خالد بنت حمزه بن مصعب الزبيرى، قال ابن مهنا فيه: زاهد ورع من ذوى الاقتدار، عقبه بمكّه و المدينه و بغداد و واسط و خراسان و مصر و غير ذلك، و مات فى سنه ١۴١ فى حياه أبيه. ذكر فى المنتقله و العمده و سر السلسله العلويه و جمهره ابن حزم و المجدى و غيرها.

٢- ٢. أمه أم أخويه عبد اللّه و عبيد اللّه، ذكره ابن عنبه و أبو نصر البخارى و قال فيه: و كان علىّ بن الحسين- الأصغر- ابن على من رجال بنى هاشم لسانا و بيانا و فضلا، و قال ابن مهنا فيه: ابن الزبيريه أحد رجال بنى هاشم فضلا.

٣- ٣. يكنى أبا محمد، أمه و أم أخيه سليمان عبده بنت داود بن أمامه بن سهل بن حنيف الأنصارىّ، قال أبو نصر فى كتابه ص ٧۴ نزل مكّه و قال العمرى: كان مدنيا مات بأرض الروم، و كان محدثا. و فى نسب قريش ص ٧٢ لمصعب الزبيرى ان الحسن و محمّد لام ولد. و يحيى و سليمان امهما عبده بنت داود بن أبى امامه بن سهل بن حنيف الأنصارىّ.

۴- ۴. هو أبو الحسن المحدث، و يعرف بالصالح قال أبو نصر فى كتابه ص ٧١: أمه أم ولد و كان من أهل الفضل و الزهد، و كان هو و زوجته أمّ سلمه بنت عبد اللّه بن الحسين بن على يقال لهما: الزوج الصالح، و كان علىّ بن عبيد اللّه مستجاب الدعوه، و ذكر أبو نصر و ابن عنبه ان محمّد بن إبراهيم طباطبا القائم بالكوفه كان قد أوصى إليه، فان لم يقبل فلاحد ابنيه محمّد و عبيد اللّه، فلم يقبل وصيته و لا أذن لابنيه فى الخروج.

۵- ۵. أمه أم ولد، و كان وصى أبيه، و كان كريما جوادا، توفى و هو ابن اثنتين و ثلاثين سنه كما فى العمده ص ٣١٩ و مشجر العميدى ص ١٣١.

۶- ۶. قال القاسم الرسى بن إبراهيم طباطبا: جعفر بن عبيد اللّه امام من أئمه آل محمّد صلّى اللّه عليه و آله، قال أبو نصر البخارى: و كانت لجعفر شيعه يسمونه(الحجه) كان يشبه فى بلاغته و براعته بزيد بن علىّ، و زيد بن علىّ بعلى بن أبى طالب عليه السلام و كان من سادات بنى هاشم فضلا و ورعا و نسكا و حلما و شرفا، كان يأمر بالمعروف و ينهى عن المنكر و الشيعه- يعنى شيعته- يسمونه حجه اللّه فى أرضه.

٧- ٧. وصفه ابن عنبه فى العمده ص ٣١٩ بمختلس الوصيه، و لم يذكر لنا سبب ذلك.

وَ مِنْ وُلْدِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ فِی جَعْفَرٍ(۱)

وَحْدَهُ وَ مِنْهُ فِی مُحَمَّدٍ الْعَقِیقِیِّ أَعْقُبٌ وَ إِسْمَاعِیلَ الْمُنْقِذِیِّ أَعْقُبٌ وَ أَحْمَدَ الْمُنْقِذِیِّ أَعْقُبٌ- وَ مِنْ وُلْدِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْأَصْغَرِ فِی عِیسَی (۲)

بْنِ عَلِیٍّ أَعْقُبٌ وَ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ أَعْقُبٌ وَ هُوَ الْمَعْرُوفُ بِحُقَیْنَهَ(۳) وَ مُوسَی بْنُ عَلِیٍّ وَ یُعْرَفُ بِحِمَّصَهَ أَعْقُبٌ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ بَعْضُ وُلْدِهِ بِطَبَرِسْتَانَ.

وَ فِی تَذْكِرَهِ الْخَوَاصِّ، لِابْنِ الْجَوْزِی (۴) قَالَ ابْنُ سَعْدٍ فِی الطَّبَقَاتِ (۵): وُلِدَ لِزَیْنِ الْعَابِدِینَ أَوْلَادٌ- الْحَسَنُ دَرَجَ وَ الْحُسَیْنُ الْأَكْبَرُ دَرَجَ وَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ فَهُوَ أَبُو جَعْفَرٍ الْفَقِیهُ وَ النَّسْلُ لَهُ وَ سَنَذْكُرُهُ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ أُمُّهُمْ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ عُمَرُ وَ زَیْدٌ الْمَقْتُولُ بِالْكُوفَهِ وَ عَلِیٌّ وَ خَدِیجَهُ وَ أُمُّهُمْ أُمُّ وَلَدٍ وَ حُسَیْنٌ الْأَصْغَرُ وَ أُمُّ عَلِیٍّ وَ تُسَمَّی عُلَیَّهَ وَ أُمُّهُمَا أُمُّ وَلَدٍ وَ كُلْثُومٌ وَ سُلَیْمَانُ وَ مُلَیْكَهُ لِأُمِّ وَلَدٍ أَیْضاً وَ الْقَاسِمُ وَ أُمُّ الْحَسَنِ وَ أُمُّ الْبَنِینَ وَ فَاطِمَهُ لِأُمَّهَاتِ أَوْلَادٍ شَتَّی وَ قِیلَ وَ عُبَیْدُ اللَّهِ.

**[ترجمه]العـدد: ده پسـر و چهار دختر داشت. در کتاب الدرّ می نویسد: علی بن الحسـین علیهما السـلام پانزده فرزند داشت. امام باقر علیه السلام که مادرش ام الحسن دختر امام حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام بود. عبد الله و حسن و حسین که مادرشـان کنیزی ام ولـد - . به کنیزی که از مولاـی خـود بـاردار شـود ام ولـد گفته می شـود. (مـترجم) - بود. زیـد و عمر نیز مادرشان ام ولـد بود و حسـین اصغر و عبد الرحمن و سـلیمان نیز مادرشان ام ولد بود و علی که کوچکترین فرزندش به شـمار می رفت و خـدیجه، از کنیزی ام ولـد بودنـد. محمـد اصـغر نیز از ام ولد دیگری و فاطمه و علیه و ام کلثوم نیز مادرشان ام ولد بود.

نسل حضـرت زین العابدین از شش پسر بود؛ یکی مولای ما امام باقر علیه السلام و دیگری عبد الله ارقط و عمر و علی و حسین اصغر و زید.

نسل عبـد الله از فرزنـدش محمـد ارقط و از نسل محمـد نیز پسـرش اسـماعیل دارای دو فرزنـد شد؛ یکی محمد بن اسـماعیل و دیگری حسین بن اسماعیل.

از نسل عمر بن علی، فرزندش علی بن عمر دارای فرزند شد. او دارای فرزندان زیادی بود و محمد بن عمر فرزند دیگرش.

نسل علی بن عمر در این فرزندانش بود: حسن بن علی بن عمر اشرف و قاسم بن علی و عمر بن علی و محمد بن علی.

و نسل محمـد بن عمر برادر علی بن عمر از دو نفر بود؛ یکی از ابی عبـد الله الحسـین در کوفه و قاسم بن محمد در طبرسـتان و عمر و جعفر، فرزندانی در خراسان داشتند.

بازماندگان از نسل زید بن علی علیهما السـلام از سه فرزند بود: حسـین و عیسـی و محمد و از حسین بن زید، نسل او در یحیی بن حسـین بود که صاحب خانواده شد و علی بن حسـین و حسـین بن حسـین و قاسم بن حسین و محمد بن حسین و اسحاق بن حسین و عبد الله بودند.

و از فرزنـدان محمد بن زید بن علی بن الحسـین علیهم السـلام فقط یک نفر بود و آن، جعفر بن محمد بود که از او نیز سه نفر دارای نسل شدند: محمد و احمد و قاسم و نسل حسـین بن علی بن الحسـین در پنج پسر بود: عبید الله، عبد الله و علی و سلیمان و حسن .

و نسل عبید الله بن حسین از پنج نفر باقی ماند: علی بن عبید الله و محمد و جعفر و حمزه و یحیی.

عبد الله بن حسـین فقط از فرزندش جعفر دارای نسل شد و نسل جعفر از سه فرزند خود به نام محمد عقیقی و اسـماعیل منقذی و احمد منقذی باقی ماند.

از فرزندان علی بن حسـین اصـغر، عیسـی بن علی و احمد بن علی که معروف به حقینه بود فرزند ماند و همچنین از موسـی بن علی معروف به حمصه. بعضی از فرزندان محمد بن علی در طبرستان بودند.

ابن جوزی در تذکره الخواص می نویسد: ابن سـعد در طبقات گفته که زین العابدین علیه السلام دارای فرزندانی بود: حسن و حسـین اکبر بـدون فرزند بودند. محمد باقر علیه السـلام که معروف به ابو جعفر فقیه است، باز مانده امام از او بود که بعد ذکر خواهیم کرد و فرزند دیگرش عبد الله که مادر آنها ام عبد الله دختر حسن بن علی علیهما السلام بود. عمر و زید شهید و علی و خـدیجه که مادرشان کنیزی ام ولـد بود. حسـین اصـغر و ام علی که علیه نام داشت، از کنیزی ام ولـد بودنـد. همچنین کلثوم و سلیمـان و ملیکه از ام ولـد دیگری و قـاسم و ام الحسن و فـاطمه از چنـد کنیز دیگر. عبیـد الله را نیز ذکر کرده انـد. - . تـذکره الخواص: ۱۸۷ -

**[ترجمه]

«۴»

ب، [قرب الإسـناد] ابْنُ عِیسَـی عَنِ الْبَزَنْطِیِّ قَـالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السـلام عَنِ الرَّجُلِ یَتَزَوَّجُ الْمَرْأَهَ وَ یَتَزَوَّجُ أُمَّ وَلَـدِ أَبِیهَا فَقَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِکَ فَقُلْتُ لَهُ قَدْ بَلَغَنَا عَنْ أَبِیکَ أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ تَزَوَّجَ ابْنَهً لِلْحَسَنِ علیه السلام وَ أُمَّ وَلَدٍ لِلْحَسَنِ وَ لَکِنَّ رَجُلًا

۱- ۱. قـال العمری فی المجـدی فی حقـه ... و کـان کـثیر الفضـل جم المحـاسن، أمه زبیریه، یلقب صحصـحا. و قـال أبـو نصـر البخـاری: و کان جعفر بن عبـد اللّه بن الحسـین من أهل الخیر، و ذکره ابن عنبه فی العمـده و لقبه صحصـحا و ورد ذکره مکرّرا فی(منتقله الطالبیین).

۲- ۲. هو المعروف بغضاره ذکره العمیدی فی مشجره ص ۱۳۶ و ورد ذکره فی المنتقله و العمده و غیرهما مکرّرا.

۳- ۳. ذکر أبو نصر البخاری فی سر السلسله ص ۷۳ ان أمه أم أخویه محمّد و عیسی نوفلیه، و ذکره الطباطبائی فی المنتقله و ابن عنبه فی العمده و العمیدی فی مشجره و غیرهم.

۴- ۴. تذکره الخواص ص ۱۸۷.

۵- ۵. طبقات ابن سعد ج ۵ ص ۲۱۱ بتفاوت فی اللفظ فراجع.

سَأَلَنِی أَنْ أَسْأَلَکَ عَنْهَا فَقَالَ لَیْسَ هُوَ هَکَذَا إِنَّمَا تَزَوَّجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ ابْنَهً لِلْحَسَنِ وَ أُمَّ وَلَدٍ لِعَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ الْمَقْتُولِ عِنْدَکُمْ فَکُتِبَ بِذَلِکَ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ لِیُعَابَ بِهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَلَمَّا قَرَأَ الْکِتَابَ قَالَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ لَیَضَعُ نَفْسَهُ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَیَرْفَعُهُ (۱).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی می گوید: از حضرت رضا علیه السلام پرسیدم: می تواند شخصی با زنی ازدواج کند و همچنین با کنیزی که از پدرش فرزند دار شده؟ فرمود: اشکالی ندارد؛ گفتم: از پدرت شنیدم که فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام با دختر امام حسن علیه السلام ازدواج کرد و کنیز صاحب فرزند امام حسن علیه السلام را نیز گرفت. مردی از من تقاضا کرد که از شما سؤال کنم! فرمود: این طور که گفتی نیست! علی بن الحسین با دختر امام حسن علیه السلام ازدواج کرد و کنیز صاحب فرزند علی بن الحسین علیهما السلام را که در کربلا کشته شد گرفت. این جریان را برای عبد الملک نوشتند تا او را سرزنش کند. همین که نامه را خواند گفت: علی بن الحسین علیهما السلام نفس خود را خوار می کند ولی خداوند تبارک و تعالی او را بلند می نماید. - . قرب الاسناد: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۵»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ جَمِیعاً عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ بْنِ أَعْیَنَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَهِ شَیْبَانِیٌّ یُقَالُ لَهُ عَبْدُ الْمَلِکِ بْنُ حَرْمَلَهَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَ لَکَ أُخْتٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتُزَوِّجُنِیهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَضَی الرَّجُلُ وَ تَبِعَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام حَتَّی انْتَهَی إِلَی مَنْزِلِهِ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقِیلَ لَهُ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَ هُوَ سَیِّدُ قَوْمِهِ.

ثُمَّ رَجَعَ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ لَهُ یَا أَبَا الْحَسَنِ سَأَلْتُ عَنْ صِهْرِکَ هَذَا الشَّیْبَانِیِّ فَزَعَمُوا أَنَّهُ سَیِّدُ قَوْمِهِ فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام إِنِّی لَأُبَرِّئُکَ یَا فُلَانُ عَمَّا أَرَی وَ عَمَّا أَسْمَعُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ رَفَعَ بِالْإِسْلَامِ الْخَسِیسَهَ وَ أَتَمَّ بِهِ النَّاقِصَهَ وَ أَکْرَمَ بِهِ اللُّؤْمَ فَلَا لُؤْمَ عَلَی مُسْلِمٍ إِنَّمَا اللُّؤْمُ لُؤْمُ الْجَاهِلِیَّهِ(۲).

**[ترجمه]کافی: مردی بصری از قبیله شیبانی که عبد الملک بن حرمله نام داشت، به علی بن حسین علیهما السلام برخورد. امام از او پرسید: تو خواهر داری؟ گفت: آری. فرمود به ازدواج من در می آوری؟ عرض کرد: آری! آن مرد گذشت. یکی از اصحاب زین العابدین علیه السلام از پی او رفت تا به منزلش رسید. از موقعیت آن شخص سؤال کرد. نام و نسبش را ذکر نمودند و گفتند: رئیس قبیله خویش است.

آن مرد خدمت زین العابدین علیه السلام آمده و عرض کرد: یا ابا الحسن! می دانی این شیبانی که خواهرش را خواستگاری کردی چه کاره است (و پنداشتند که او رئیس قبیله است و این حرف را آن از این جهت گفت که بفهماند آن شیبانی شخص پستی نیست و دارای مقامی است.) علی بن الحسین علیهما السلام فرمود: تو را در این کار سرزنش نمی کنم، ولی مگر نمی

دانی که خداوند عزوجل به وسیله اسلام پستی و نقص را از بین برده و به کسی که گمنام بوده شرافت داده؟ پس دیگر جای سرزنش و خرده گیری بر مسلمان نیست. خرده گیری و سرزنش، همان سرزنش جاهلیت است. - . کافی ۵ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

«۶»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ یَزِیدَ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: کَانَ لِعَبْدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ عَیْنٌ بِالْمَدِینَهِ یَکْتُبُ إِلَیْهِ بِأَخْبَارِ مَا یَحْدُثُ فِیهَا وَ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَعْتَقَ جَارِیَهً لَهُ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا فَکَتَبَ الْعَیْنُ إِلَی عَبْدِ الْمَلِکِ فَکَتَبَ عَبْدُ الْمَلِکِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِی تَزْوِیجُکَ مَوْلَاتَکَ وَ قَدْ عَلِمْتَ أَنَّهُ کَانَ فِی أَکْفَائِکَ مِنْ قُرَیْشٍ مَنْ تَمَجَّدُ بِهِ فِی الصِّهْرِ وَ تَسْتَنْجِبُهُ فِی الْوَلَدِ فَلَا لِنَفْسِکَ نَظَرْتَ وَ لَا عَلَی وُلْدِکَ أَبْقَیْتَ وَ السَّلَامُ.

ص: ۱۶۴

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۲۱۷.

۲- ۲. الکافی ج ۵ ص ۳۴۴.

فَكَتَبَ إِلَيْهِ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِی كِتَابُكَ تُعَنِّفُنِی بِتَزْوِیجِی مَوْلَاتِی وَ تَزْعُمُ أَنَّهُ قَدْ كَانَ فِی نِسَاءِ قُرَیْشٍ مَنْ أَتَمَجَّدُ بِهِ فِی الصِّهْرِ وَ أَسْتَنْجِبُهُ فِی الْوَلَدِ وَ إِنَّهُ لَیْسَ فَوْقَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مُرْتَقًی فِی مَجْدٍ وَ لَا مُسْتَزَادٌ فِی كَرَمٍ وَ إِنَّمَا كَانَتْ مِلْكَ یَمِینِی خَرَجَتْ مِنِّی أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنِّی بِأَمْرٍ الْتَمَسْتُ بِهِ ثَوَابَهُ ثُمَّ ارْتَجَعْتُهَا عَلَی سُنَّتِهِ وَ مَنْ كَانَ زَكِیّاً فِی دِینِ اللَّهِ فَلَیْسَ یُخِلُّ بِهِ شَیْ ءٌ مِنْ أَمْرِهِ وَ قَدْ رَفَعَ اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ الْخَسِیسَةَ وَ تَمَّمَ بِهِ النَّقِیصَةَ وَ أَذْهَبَ اللُّؤْمَ فَلَا لُؤْمَ عَلَی امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِنَّمَا اللُّؤْمُ لُؤْمُ الْجَاهِلِیَّةِ وَ السَّلَامُ فَلَمَّا قَرَأَ الْكِتَابَ رَمَی بِهِ إِلَی ابْنِهِ سُلَیْمَانَ فَقَرَأَهُ فَقَالَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ لَشَدَّ مَا فَخَرَ عَلَیْكَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقَالَ یَا بُنَیَّ لَا تَقُلْ ذَلِكَ فَإِنَّهَا أَلْسُنُ بَنِی هَاشِمٍ الَّتِی تَفْلِقُ الصَّخْرَ وَ تَغْرِفُ مِنْ بَحْرٍ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَا بُنَیَّ یَرْتَفِعُ مِنْ حَیْثُ یَتَّضِعُ النَّاسُ (۱).

**[ترجمه]كافی: یزید بن حاتم می گوید: عبدالملك بن مروان جاسوسی در مدینه داشت كه اخبار آنچه د مدینه اتفاق می افتاد را به او می نوشت. علی بن الحسین علیهما السلام كنیزش را آزاد نموده و بعد با او ازدواج كرد. جاسوس این واقعه را برای عبدالملك نوشت.

عبدالملك به علی بن الحسین علیهما السلام نوشت: اما بعد، خبر ازدواج تو با كنیزت به من رسید و تو می دانی كه در بین هم كفوان تو در قریش هستند كسانی كه برای امر ازدواج شأن بلندی دارند و فرزندانت را با ازدواج با ایشان نجابت می بخشی! پس با این ازدواجت نه به شأن خود نظر خوبی كردی و نه نجابت فرزندانت را باقی گذاشتی. و السلام .

علی بن الحسین علیهما السلام به او نوشت: اما بعد، نامه تو به من رسید كه در آن بر من نسبت به ازدواج با كنیزم سخت گرفتی و خیال كردی در زنان قریش كسانی هستند كه من می توانم با ازدواج با او شأن والاتری كسب كنم و فرزندانم را نجیب تر كنم! و همانا بالاتر از رسول خدا صلی الله علیه و آله رفعتی در مجد و چیزی كه موجب ازدیاد كرم باشد نیست. این زن ملك یمین من بود كه از دستم خارج شد و خدای عزوجل از من امری را اراده فرمود كه من خواستار ثواب آن شدم، سپس طبق سنت خدا او را برگرداندم و كسی كه در دین خدا پاك باشد، چیزی مخلّ امور او نمی شود و خدا با اسلام پستی را از بین برده و كاستی را با آن كامل نموده و ملامت را از بین برده. پس سرزنشی بر مرد مسلمان نیست و ملامت فقط ملامت جاهلیت است. و السلام. وقتی عبدالملك نامه را خواند، آن را به سمت پسرش سلیمان انداخت و او نیز آن را خواند و گفت: یا امیرالمؤمنین! چقدر سخت است كه علی بن الحسین علیهما السلام بر تو فخر می كند! عبدالملك گفت: پسركم چنین مگو كه این زبان بنی هاشم است كه صخره را می شكافد و از دریا غرفه غرفه آب بر می دارد! پسرم! علی بن الحسین علیهما السلام از همان جایی كه مردم وضیع و پست می شوند، رفعت و علوّ پیدا می كند!! - . كافی ۵ : ۳۴۴ -

**[ترجمه]

«۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۲) ثُمَّ قَالَ وَ فِی الْعِقْدِ: أَنَّهُ قَالَ زَیْنُ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ تَزَوَّجَ أَمَتَهُ وَ امْرَأَةَ عَبْدِهِ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ یَشْرُفُ مِنْ حَیْثُ یَتَّضِعُ النَّاسُ (۳)

وَ ذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ عَبْدُ الْمَلِكِ يَقُولُ إِنَّهُ قَدْ تَزَوَّجَ بِأُمِّهِ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَتْ رَبَّتْهُ فَكَانَ يُسَمِّيهَا أُمِّي.

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل نموده است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۰۰ -

سپس می گوید: در کتاب عقد است که زین العابدین علیه السلام فرمود: و این رسول خدا صلی الله علیه و آله است که با کنیز خود و همسر عبد خود ازدواج کرد؛ پس عبدالملک گفت: علی بن الحسین علیهما السلام از همان جایی که مردم وضیع و پست می شوند، رفعت و شرافت پیدا می کند!! و می گوید: عبدالملک می گفت: او با مادرش ازدواج کرده! زیرا آن زن او را تربیت کرده بود و آن زن را مادرم صدا می زد. - . عقد الفرید ۶ : ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۸»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر النَّضْرُ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام رَأَی امْرَأَةً فِی بَعْضِ مَشَاهِدِ مَکَّهَ فَأَعْجَبَتْهُ فَخَطَبَهَا إِلَی نَفْسِهَا وَ تَزَوَّجَهَا فَکَانَتْ عِنْدَهُ وَ کَانَ لَهُ صَدِیقٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَاغْتَمَّ لِتَزْوِیجِهِ بِتِلْکَ الْمَرْأَهِ فَسَأَلَ عَنْهَا فَأُخْبِرَ أَنَّهَا مِنْ آلِ ذِی الْجَدَّیْنِ مِنْ بَنِی شَیْبَانَ فِی بَیْتٍ عَلِیٍّ مِنْ قَوْمِهَا فَأَقْبَلَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ مَا زَالَ تَزْوِیجُکَ هَذِهِ الْمَرْأَهَ

ص: ۱۶۵

۱- ۱. نفس المصدر ج ۵ ص ۳۴۴ و فیه(عن أبی عبد اللّه عن عبد الرحمن).

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۰۰.

۳- ۳. العقد الفرید ج ۶ ص ۱۲۸.

فِی نَفْسِی وَ قُلْتُ تَزَوَّجَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ امْرَأَهً مَجْهُولَهً وَ یَقُولُ النَّاسُ أَیْضاً فَلَمْ أَزَلْ أَسْأَلُ عَنْهَا حَتَّی عَرَفْتُهَا وَ وَجَدْتُهَا فِی بَیْتِ قَوْمِهَا شَیْبَانِیَّهً فَقَالَ لَهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام قَدْ کُنْتُ أَحْسَبُکَ أَحْسَنَ رَأْیاً مِمَّا أَرَی إِنَّ اللَّهَ أَتَی بِالْإِسْلَامِ فَرَفَعَ بِهِ الْخَسِیسَهَ وَ أَتَمَّ بِهِ النَّاقِصَهَ وَ کَرَّمَ بِهِ مِنَ اللُّؤْمِ فَلَا لُؤْمَ عَلَی الْمُسْلِمِ إِنَّمَا اللُّؤْمُ لُؤْمُ الْجَاهِلِیَّهِ(۱).

**[ترجمه]کتاب حسین بن سعید و نوادر: امام باقر علیه السلام فرمود: علی بن الحسین علیهما السلام زنی را در بعضی مشاهد مکه دید و او را پسندید و سپس او را برای خود خواستگاری کرد و با او ازدواج کرد و آن زن نزد حضرت بود. حضرت دوستی از انصار داشت که از ازدواج حضرت با آن زن اندوهگین شد. از نسبش پرسید، گفتند: آن زن از آل ذی الجدین بنی شیبان است که در قوم خود در خانه ای بلند رتبه است. پس به نزد علی بن الحسین علیهما السلام آمد و گفت: خدا مرا فدای تو گرداند! پیوسته از ازدواج شما با این زن در اندیشه ام و می گویم: علی بن الحسین علیهما السلام با زنی ناشناخته ازدواج کرده و مردم هم همین را می گویند! من مرتب درباره او سؤال می کردم تا او را شناختم و دانستم در خانه قوم خود از بنی شیبان است! علی بن الحسین علیهما السلام به او فرمود: قبلا می پنداشتم که تو نظر صائب تری از آنچه اکنون می بینم داری! خدای متعال اسلام را آورد و با آن پستی را بلند و ناقص را کامل فرمود و افراد را با آن از سرزنش و ملامت تکریم کرد؛ پس هیچ ملامتی بر مسلمان نیست و ملامت فقط ملامت جاهلیت است.

**[ترجمه]

«۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَی أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ قَالَ: کَانَ فِیمَا أَوْصَی بِهِ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَنَّهُ قَالَ یَا بُنَیَّ إِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا یَلِی غُسْلِی غَیْرُکَ فَإِنَّ الْإِمَامَ لَا یُغَسِّلُهُ إِلَّا إِمَامٌ بَعْدَهُ وَ اعْلَمْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخَاکَ سَیَدْعُو النَّاسَ إِلَی نَفْسِهِ فَامْنَعْهُ فَإِنْ أَبَی إِنَّ عُمُرَهُ قَصِیرٌ- وَ قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام فَلَمَّا مَضَی أَبِی ادَّعَی عَبْدُ اللَّهِ الْإِمَامَهَ فَلَمْ أُنَازِعْهُ فَلَمْ یَلْبَثْ إِلَّا شُهُوراً یَسِیرَهً حَتَّی قَضَی نَحْبَهُ (۲).

**[ترجمه]خرائج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: از جمله اموری که پدرم علی بن الحسین علیهما السلام به من وصیت نمود این بود که فرمود: پسرم! وقتی من از دنیا رفتم دیگری جز تو مرا غسل ندهد! زیرا امام را جز امام بعدی غسل نمی دهد. بدان که برادرت عبدالله مردم را به امامت خویش فرا می خواند؛ او را از این کار باز دار! اگر قبول نکرد، عمر او کوتاه است. حضرت باقر علیه السلام فرمود: پس از درگذشت پدرم، عبد الله ادعای امامت کرد، من با او نزاع نکردم و او چند ماه بیشتر زندگی نکرد و از دنیا رفت. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۱۰»

شا، [الإرشاد]: وَلَدَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام خَمْسَهَ عَشَرَ وَلَداً- مُحَمَّدٌ الْمُکَنَّی أَبَا جَعْفَرٍ الْبَاقِرَ علیه السلام وَ أُمُّهُ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ

بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام وَ زَیْدٌ وَ عُمَرُ أُمُّهُمَا أُمُّ وَلَدٍ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ أُمُّهُمْ أُمُّ وَلَدٍ وَ الْحُسَیْنُ الْأَصْغَرُ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ وَ سُلَیْمَانُ لِأُمٍّ وَلَدٍ وَ عَلِیٌّ وَ كَانَ أَصْغَرَ وُلْدِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ خَدِیجَهُ أُمُّهُمَا أُمُّ وَلَدٍ وَ مُحَمَّدٌ الْأَصْغَرُ أُمُّهُ أُمُّ وَلَدٍ وَ فَاطِمَهُ وَ عُلَیَّهُ وَ أُمُّ كُلْثُومٍ وَ أُمُّهُنَّ أُمُّ وَلَدٍ(۳)

وَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَیْنِ أَخُو أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام یَلِی صَدَقَاتِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ صَدَقَاتِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ كَانَ فَاضِلًا فَقِیهاً وَ رَوَی عَنْ آبَائِهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَخْبَاراً كَثِیرَهً وَ حَدَّثَ النَّاسُ عَنْهُ وَ حَمَلُوا عَنْهُ الْآثَارَ(۴)

۱- ۱. کتاب الزهد للحسین بن سعید الأهوازی باب التواضع و الکبر(مخطوط).

۲- ۲. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۵.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۷۸.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۲۸۵.

وَ کَانَ عُمَرُ بْنُ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَاضِلًا جَلِیلًا وَ وَلِیَ صَدَقَاتِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ صَدَقَاتِ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام وَ کَانَ وَرِعاً سَخِیّاً وَ قَدْ رَوَی دَاوُدُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ زَیْدٍ قَالَ رَأَیْتُ عَمِّی عُمَرَ بْنَ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ یَشْتَرِطُ عَلَی مَنِ ابْتَاعَ صَدَقَاتِ عَلِیٍّ علیه السلام أَنْ یَثْلِمَ فِی الْحَائِطِ کَذَا وَ کَذَا ثُلْمَهً وَ لَا یَمْنَعَ مَنْ دَخَلَهُ أَنْ یَأْکُلَ مِنْهُ.

حَدَّثَنِی الشَّرِیفُ أَبُو مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِی جَدِّی قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو الْحَسَنِ بَکَّارُ بْنُ أَحْمَدَ الْأَزْدِیُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ الْعُرَنِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَرِیرٍ الْقَطَّانِ قَالَ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَقُولُ: الْمُفْرِطُ فِی حُبِّنَا کَالْمُفْرِطِ فِی بُغْضِنَا لَنَا حَقٌّ بِقَرَابَتِنَا مِنْ جَدِّنَا رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ حَقٌّ جَعَلَهُ اللَّهُ لَنَا فَمَنْ تَرَکَهُ تَرَکَ عَظِیماً أَنْزِلُونَا بِالْمَنْزِلِ الَّذِی أَنْزَلَنَا اللَّهُ بِهِ وَ لَا تَقُولُوا فِینَا مَا لَیْسَ فِینَا إِنْ یُعَذِّبْنَا اللَّهُ فَبِذُنُوبِنَا وَ إِنْ یَرْحَمْنَا اللَّهُ فَبِرَحْمَتِهِ وَ فَضْلِهِ (۱).

وَ کَانَ الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَاضِلًا وَرِعاً وَ رَوَی حَدِیثاً کَثِیراً عَنْ أَبِیهِ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ عَمَّتِهِ فَاطِمَهَ بِنْتِ الْحُسَیْنِ وَ أَخِیهِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ رَوَی أَحْمَدُ بْنُ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ قَالَ کُنْتُ أَرَی الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام یَدْعُو فَکُنْتُ أَقُولُ لَا یَضَعُ یَدَهُ حَتَّی یُسْتَجَابَ لَهُ فِی الْخَلْقِ جَمِیعاً وَ رَوَی حَرْبٌ الطَّحَّانُ عَنْ سَعِیدٍ صَاحِبِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ قَالَ إِنِّی لَمْ أَرَ أَحَداً أَخْوَفَ مِنَ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ حَتَّی قَدِمْتُ الْمَدِینَهَ فَرَأَیْتُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَلَمْ أَرَ أَشَدَّ خَوْفاً مِنْهُ کَأَنَّمَا أُدْخِلَ النَّارَ ثُمَّ أُخْرِجَ مِنْهَا لِشِدَّهِ خَوْفِهِ.

وَ رَوَی یَحْیَی بْنُ سُلَیْمَانَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَمِّهِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ بْنِ الْحُسَیْنِ قَالَ: کَانَ إِبْرَاهِیمُ بْنُ هِشَامٍ الْمَخْزُومِیُّ وَالِیاً عَلَی الْمَدِینَهِ وَ کَانَ یَجْمَعُنَا یَوْمَ الْجُمُعَهِ قَرِیباً مِنَ الْمِنْبَرِ ثُمَّ یَقَعُ فِی عَلِیٍّ علیه السلام وَ یَشْتِمُهُ قَالَ فَحَضَرْتُ یَوْماً وَ قَدِ امْتَلَأَ ذَلِکَ الْمَکَانُ فَلَصِقْتُ بِالْمِنْبَرِ فَأَغْفَیْتُ فَرَأَیْتُ الْقَبْرَ قَدِ انْفَرَجَ وَ خَرَجَ مِنْهُ رَجُلٌ عَلَیْهِ ثِیَابٌ بَیَاضٌ فَقَالَ لِی یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَ لَا یَحْزُنُکَ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۲۸۵.

مَا يَقُولُ هَذَا قُلْتُ بَلَى وَ اللَّهِ قَالَ افْتَحْ عَيْنَيْکَ فَانْظُرْ مَا يَصْنَعُ اللَّهُ بِهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ ذَکَرَ عَلِيّاً فَرُمِيَ مِنْ فَوْقِ الْمِنْبَرِ فَمَاتَ لَعَنَهُ اللَّهُ (۱).

**[ترجمه]ارشاد: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام پانزده فرزند داشت: محمد که کنیه اش ابا جعفر و ملقب به باقر علیه السلام بود. مادر او ام عبد الله دختر حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است؛ زید و عمر از کنیزی ام ولد و عبد الله و حسن و حسین نیز از کنیز ام ولد دیگری و حسین اصغر و عبد الرحمن و سلیمان از ام ولد دیگری. علی که کوچکترین فرزند امام بود و خدیجه، مادرشان کنیزی ام ولد بود. محمد اصغر نیز مادرش ام ولد بود. فاطمه و علیه و ام کلثوم مادرشان ام ولد بود. – . ارشاد: ۲۷۸ –

عبد الله برادر حضرت باقر علیه السلام عهده دار موقوفات حضرت رسول و حضرت علی صلوات الله علیهما بود و مردی فاضل و فقیه به شمار می رفت که از پدران خود و پیامبر صلوات الله علیهم اخبار زیادی نقل نمود و به مردم تبلیغ کرد و مردم از او آثاری فرا گرفتند.

عمر بن علی بن الحسین علیهما السلام مردی فاضل و بزرگوار بود که عهده دار موقوفات پیغمبر و امیر المؤمنین صلوات الله علیهما و آلهما شد و سخاوتمند و پرهیزگار بود. داود بن قاسم از حسین بن زید نقل کرد که گفت: عمویم عمر بن علی بن الحسین علیهما السلام با هر کس که خریدار میوه های موقوفات علی علیه السلام می شد شرط می کرد که در چند قسمت دیوار باغ رخنه هایی باز بگذارد و مانع کسی که می خواهد از میوه باغ بخورد نشود.

عبد الله بن جریر می گوید: از عمر بن علی بن الحسین علیهما السلام شنیدم که می گفت: کسی که در محبت ما زیاده روی کند مثل کسی است که در دشمنی با ما زیادروی کند! ما را به واسطه خویشاوندی با پیامبر صلی الله علیه و آله مقام و حقی است که خداوند عنایت کرده؛ هر که ترک این حق را بکند عمل بزرگی را ترک کرده. ما را در همان مقامی که خدا قرارمان داده بگذارید و چیزی که در ما نیست به ما نسبت ندهید! اگر خداوند ما را عذاب کند به واسطه گناه ما است و اگر ببخشد به فضل و رحمت اوست. – . ارشاد: ۲۸۵ –

حسین بن علی بن الحسین علیهما السلام مردی فاضل و پرهیزگار بود. حدیث زیادی از پدر خود علی بن الحسین علیهما السلام و عمه اش فاطمه دختر حضرت حسین علیه السلام و از برادرش حضرت باقر علیه السلام نقل کرده است. احمد بن عیسی از پدرش نقل کرد که گفت: دیدم حسین بن علی بن الحسین علیهما السلام دعا می کند. با خود گفتم: دستش را پایین نخواهد آورد تا دعایش درباره همه مردم مستجاب شود.

سعید دوست حسن بن صالح می گوید: من کسی را ندیدم که از حسن بن صالح بیشتر از خدا بترسد؛ وقتی به مدینه آمدم و حسین بن علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم، فهمیدم کسی از او بیشتر خداترس نیست؛ مثل کسی است که داخل آتش شده و دوباره از آتش بیرون آمده است، آنقدر که خوف از خدا داشت.

ابراهیم بن حسین از پدر خود حسین بن علی بن الحسین علیهما السلام نقل کرد که گفت: ابراهیم بن هشام مخزومی فرماندار مدینه بود. ما را در روز جمعه کنار منبر خود جمع می کرد، آنگاه بر منبر می رفت و به علی علیه السلام ناسزا می گفت. یک

روز من به مسجد آمدم، مسجد پر از جمعیت بود! به منبر تکیه دادم، چشمم را خواب ربود. دیدم قبر شکافته شد و مردی که لباسی سفید داشت بیرون آمد! به من گفت: ای ابا عبدالله! این حرفهایی این مرد که می زند تو را محزون نمی کند؟ گفتم: چرا به خدا قسم. گفت: چشم باز کن، ببین خدا با او چه می کند. همین که اسم علی علیه السلام را برد، از بالای منبر به زمین افتاد و مرد. خدا او را لعنت کند. - . ارشاد: ۲۸۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- وَ إِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ فَقَالَ هَذِهِ نَزَلَتْ فِينَا خَاصَّةً إِنَّهُ لَيْسَ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِ فَاطِمَةَ يَمُوتُ وَ لَا يَخْرُجُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى يُقِرَّ لِلْإِمَامِ وَ بِإِمَامَتِهِ كَمَا أَقَرَّ وُلْدُ يَعْقُوبَ لِيُوسُفَ حِينَ قَالُوا(۲)

تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنا(۳).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: مفضل بن عمر می گوید: از حضرت صادق معنای این آیه را پرسیدم: «وَ إِنْ مِنْ أَهْلِ الْكِتابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ - . نساء / ۱۵۹ - » ، {و از اهل کتاب، کسی نیست مگر آنکه پیش از مرگ خود حتماً به او ایمان می آورد.} فرمود: این آیه در باره ما نازل شده. هر یک از فرزندان فاطمه علیها السلام بمیرد، قبل از مرگ اقرار به امام و امامتش می کند. همان طوری که فرزندان یعقوب به مقام یوسف اقرار کردند و گفتند: «تَاللَّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللَّهُ عَلَيْنا - . یوسف / ۹۱ - »، {گفتند: «به خدا سوگند، که واقعاً خدا تو را بر ما برتری داده است.»} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۲»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ مُوسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ الْعَلَوِيِّ الْعَبَّاسِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ النَّاصِرِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ رُشْدٍ عَنْ عَمِّهِ أَبِي مَعْمَرٍ سَعِيدِ بْنِ خَيْثَمٍ عَنْ أَخِيهِ مَعْمَرٍ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَجَاءَ زَيْدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَأَخَذَ بِعِضَادَتَيِ الْبَابِ فَقَالَ لَهُ الصَّادِقُ علیه السلام يَا عَمِّ أُعِيذُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَكُونَ الْمَصْلُوبَ بِالْكُنَاسَهِ فَقَالَتْ لَهُ أُمُّ زَيْدٍ وَ اللَّهِ مَا

يَحْمِلُكَ عَلَى هَذَا الْقَوْلِ غَيْرُ الْحَسَدِ لِابْنِي فَقَالَ يَا لَيْتَهُ حَسَداً يَا لَيْتَهُ حَسَداً يَا لَيْتَهُ حَسَداً ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي علیه السلام أَنَّهُ يَخْرُجُ مِنْ وُلْدِهِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ- زَيْدٌ يُقْتَلُ بِالْكُوفَهِ وَ يُصْلَبُ بِالْكُنَاسَهِ يُخْرَجُ مِنْ قَبْرِهِ نَبْشاً تُفَتَّحُ لِرُوحِهِ أَبْوَابُ السَّمَاءِ يَتَبَهَّجُ بِهِ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ يُجْعَلُ رُوحُهُ فِي حَوْصَلَهِ طَيْرٍ خَضِرٍ يَسْرَحُ فِي الْجَنَّهِ حَيْثُ يَشَاءُ(۴).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: معمر می گوید: خدمت حضرت صادق علیه السلام نشسته بودم که زید بن علی بن الحسین

علیهما السلام آمد و دست به دو طرف در گرفت. حضرت صادق علیه السلام فرمود: ای عمو! تو را به خدا پناه می دهم از اینکه تو را در کناسه به دار آویزند. مادر زید گفت: به خدا سوگند، حسد به فرزندم تو را به این سخن وا می دارد!! امام فرمود: کاش حسد بود! کاش حسد بود! کاش حسد بود! آنگاه فرمود: پدرم از جدم علیهما السلام نقل کرد که یکی از فرزندانش به نام زید قیام خواهد کرد و در کوفه شهید می شود و در کناسه او را به دار می آویزند. بدنش را از قبر بیرون می آورند. درهای آسمان برای پذیرایی از روحش باز می شود و ساکنان آسمانها از دیدار روح او شاد می شوند. روح او را در چینه دان مرغی سبز جای می دهند تا در هر جای بهشت خواست پرواز کند. - . امالی صدوق: ۴۰ -

**[ترجمه]

«۱۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الدَّقَّاقُ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: مثل این حدیث را نقل می کند. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۵۰ -

**[ترجمه]

«۱۴»

ن (۶)،[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق الْحُسَیْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْأَشْعَثِ

۱- ۱. المصدر السابق ص ۲۸۷.

۲- ۲. سوره النساء الآیه: ۱۵۹.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۱ ص ۲۸۳ و أخرجه السیّد البحرانیّ فی تفسیره البرهان ج ۱ ص ۴۲۶ و الفیض الکاشانی فی تفسیره الصافی ج ۱ ص ۴۱۱.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۰.

۵- ۵. عیون أخبار الرضا علیه السلام ج ۱ ص ۲۵۰.

۶- ۶. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۵۱.

بْنِ مُحَمَّدٍ الضَّبِّيِّ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ عِنْدَهُ زَیْدٌ أَخُوهُ علیه السلام فَدَخَلَ عَلَیْهِ مَعْرُوفُ بْنُ خَرَّبُوذَ الْمَكِّیُّ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَا مَعْرُوفُ أَنْشِدْنِی مِنْ طَرَائِفِ مَا عِنْدَكَ فَأَنْشَدَهُ:

لَعَمْرُكَ مَا إِنْ أَبُو مَالِكٍ***بِوَانٍ وَ لَا بِضَعِيفٍ قُوَاهُ

وَ لَا بِأَلَدَّ لَدَى قَوْلِهِ***يُعَادِي الْحَكِيمَ إِذَا مَا نَهَاهُ

وَ لَكِنَّهُ سَيِّدٌ بَارِعٌ***كَرِيمُ الطَّبَائِعِ حُلْوٌ نَثَاهُ (۱)

إِذَا سُدْتَهُ سُدْتَ مِطْوَاعَةً***وَ مَهْمَا وَكَلْتَ إِلَيْهِ كَفَاهُ

قَالَ فَوَضَعَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام يَدَهُ عَلَى كَتِفَیْ زَيْدٍ علیه السلام فَقَالَ هَذِهِ صِفَتُكَ يَا أَبَا الْحُسَيْنِ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، امالی شیخ صدوق: جابر جعفی می گوید: بر امام باقر علیه السلام وارد شدم، در حالی که برادرش زید نزد ایشان بود و معروف بن خربوذ مکی نیز بر او داخل شد. امام باقر علیه السلام فرمود: ای معروف! از شعرهای برگزیده ات برای ما بخوان! پس او این شعر را برای حضرت خواند:

قسم به جان تو، ابو مالک(زید) سست نیست و از حیث قوا ضعیف نمی باشد.

و هنگام گفتن چیزی دشمنی ندارد و با حکیمی که او را از کاری باز می دارد دشمنی نمی ورزد.

بلکه او سیدی زیبا و عاقل است که طبعی کریمانه دارد و یاد او شیرین است.

وقتی از حیث سیادت به او رجوع کنی، او را در غایت طاعت می بینی و او را به هرچه بگماری، آن را به خوبی انجام می دهد.

جابر می گوید: امام باقر علیه السلام دست بر دو کتف زید علیه السلام گذاشت و فرمود: این وصف توست ای ابا الحسین! - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۵۱ ، امالی صدوق: ۴۰ -

**[ترجمه]

بيان

الألد الخصم المعاند الذی لا یمیل إلی الحق و النثا مقصورا ما أخبرت به عن الرجل من حسن أو سیئ و قوله سدت مطواعه أی إذا صرت له سیدا وجدته فی غایه الإطاعه و التاء للمبالغه.

**[ترجمه]ألـدّ دشـمن معاندی را گویند که میل به حق ندارد؛ و ثنا به صورت مقصور و بدون همزه، امور خوب و بدی است که درباره کسی گزارش می دهی؛ و عبارت سدت مطواعه یعنی وقتی از حیث سیادت به او رجوع کنی، او را در غایت طاعت می بینی و تاء در مطواعه برای مبالغه است.

**[ترجمه]

«۱۵»

لی، [الأمالی] للصـدوق النَّقَّاشُ عَنْ أَحْمَـدَ الْهَمْـدَانِیِّ عَنِ الْمُنْـذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ رُشْدٍ عَنْ عَمِّهِ سَـعِیدِ بْنِ خَیْثَم عَنْ أَبِی حَمْزَهَ الثُّمَـالِیِّ قَـالَ: حَجَجْتُ فَـأَتَیْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَـیْنِ علیه السـلام فَقَالَ لِی یَا أَبَا حَمْزَهَ أَ لَا أُحَـدِّثُکَ عَنْ رُؤْیَا رَأَیْتُهَا رَأَیْتُ کَأَنِّی أُدْخِلْتُ

الْجَنَّهَ فَأُتِیتُ بِحَوْرَاءَ لَمْ أَرَ أَحْسَنَ مِنْهَا فَبَیْنَا أَنَا مُتَّکِئٌ عَلَی أَرِیکَتِی إِذْ سَمِعْتُ قَائِلًا یَقُولُ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ یَا عَلِیَّ بْنَ الْحُسَـیْنِ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ فَیَهْنِئْکَ زَیْدٌ قَالَ أَبُو حَمْزَهَ ثُمَّ حَجَجْتُ بَعْدَهُ فَأَتَیْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَـیْنِ علیه السـلام فَقَرَعْتُ الْبَابَ فَفُتِحَ لِی وَ دَخَلْتُ فَإِذَا هُوَ حَامِلٌ زَیْداً عَلَی یَدِهِ أَوْ قَالَ حَامِلٌ غُلَاماً عَلَی یَدِهِ

۱- ۱. بتقدیم النون علی المثلثه، و قد صـحف فی المصدر و هکذا النسخه الکمبانیّ تاره« ثناه» و أخری« نشاه» و هکذا فیما یأتی من بیان المصنّف قدّس سرّه، و الصحیح ما فی الصلب راجع القاموس المحیط ج ۴ ص ۳۹۳.(ب).

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۴۰.

فَقَالَ لِی یَا أَبَا حَمْزَهَ(۱) هَذِهِ تَأْوِیلُ رُءْیایَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَها رَبِّی حَقًّا(۲).

**[ترجمه]امالی صدوق: ابو حمزه ثمالی می گوید: برای انجام حج رفته بودم. خدمت علی بن الحسین علیهما السلام رسیدم؛ فرمود: ابا حمزه! برایت خوابی را که دیده ام نقل کنم؟ در خواب دیدم مثل اینکه وارد بهشت شده ام. حوریه ای برایم آوردند که از آن زیباتر ندیده بودم. در همان بین که تکیه بر جایگاه خود داشتم، شنیدم یک نفر سه مرتبه می گوید: یا علی بن الحسین! زید گوارایت باد! بعد از آن سفر باز به حج رفتم و خدمت زین العابدین علیه السلام رسیده، در زدم. در را باز کرد؛ داخل شدم، دیدم زید را روی دست گرفته (راوی می گوید: یا گفت: پسر بچه ای را روی دست داشت). پس به من فرمود: ابو حمزه! «هذا تَأْوِیلُ رُءْیایَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَها رَبِّی حَقًّا - . یوسف / ۱۰۰ - »، {این است تعبیر خواب پیشین من، به یقین، پروردگارم آن را راست گردانید.} - . امالی صدوق: ۳۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۶»

لی، [الأمالی] للصدوق أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ رُزْمَهَ الْقَزْوِینِیُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِیسَی الْعَلَوِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبَّادِ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ هَاشِمِ بْنِ الْبَرِیدِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی رَافِعٍ عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: کُنْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ فِی فِنَاءِ دَارِهِ فَمَرَّ بِهِ زَیْدُ بْنُ الْحَسَنِ فَرَفَعَ طَرْفَهُ إِلَیْهِ ثُمَّ قَالَ لَیُقْتَلَنَّ مِنْ وُلْدِ الْحُسَیْنِ رَجُلٌ یُقَالُ لَهُ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ وَ لَیُصْلَبَنَّ بِالْعِرَاقِ مَنْ نَظَرَ إِلَی عَوْرَتِهِ فَلَمْ یَنْصُرْهُ أَکَبَّهُ اللَّهُ عَلَی وَجْهِهِ فِی النَّارِ(۳).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: عون بن عبد الله می گوید: من با محمد بن علی ابن الحنفیه در آستان خانه اش بودیم که زید بن حسن از آنجا گذشت. محمد سر به طرف او بلند نموده و گفت: به زودی یکی از فرزندان حسین علیه السلام به نام زید بن علی کشته خواهد شد، او را در عراق به دار می آویزند. هر کس سختی کار او را ببیند و یاریش نکند، خداوند او را به صورت در آتش می اندازد. - . امالی صدوق: ۳۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ إِدْرِیسَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ: إِنِّی لَجَالِسٌ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام إِذْ أَقْبَلَ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ مُقْبِلٌ قَالَ هَذَا سَیِّدٌ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ وَ الطَّالِبُ بِأَوْتَارِهِمْ لَقَدْ أَنْجَبَتْ أُمٌّ وَلَدَتْکَ یَا زَیْدُ(۴).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: ابو الجارود می گوید: من در خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم. زید بن علی آمد. همین که چشم حضرت باقر علیه السلام به او افتاد که می آید، فرمود: این یکی از بزرگان خانواده و انتقام گیر آنها است. ای زید! چقدر شایسته و با عظمت بوده مادری که تو را زائیده. - . امالی صدوق: ۳۳۵ -

**[ترجمه]

«۱۸»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ ابْنِ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنِ ابْنِ سَیَابَهَ قَالَ: دَفَعَ إِلَیَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام أَلْفَ دِینَارٍ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَقْسِمَهَا فِی عِیَالِ مَنْ أُصِیبَ مَعَ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام فَقَسَمْتُهَا فَأَصَابَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَیْرِ أَخَا فُضَیْلٍ الرَّسَّانِ أَرْبَعَهُ دَنَانِیرَ(۵).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: ابن سبابه می گوید: حضرت صادق علیه السلام به من هزار دینار سپرد تا بین بازماندگان کسانی که به کمک زید رفته بودند و شهید شدند، تقسیم کنم. من آن را تقسیم کردم، به عبد الله بن زبیر برادر فضیل رسّان چهار دینار رسید. - . امالی صدوق: ۳۳۶ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ن (۶)،[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق الْفَامِیُّ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی الْخَطَّابِ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ عَنْ آبَائِهِ علیهم السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْحُسَیْنِ یَا حُسَیْنُ یَخْرُجُ مِنْ صُلْبِکَ رَجُلٌ یُقَالُ لَهُ زَیْدٌ یَتَخَطَّی هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ

۱- ۱. سوره یوسف الآیه: ۱۰۰.

۲- ۲. أمالی الصدوق ص ۳۳۵.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۳۳۵.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۳۳۵.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۳۳۶.

۶- ۶. عیون أخبار الرضا علیه السلام ج ۱ ص ۲۴۹.

رِقَابَ النَّاسِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّهَ بِلَا حِسَابٍ (۱).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، امالی شیخ صدوق: جابر جعفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام از آباء گرام خود علیهم السلام از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرد که به حضرت حسین علیه السلام فرمود: از نژاد تو فرزندی به وجود خواهد آمد به نام زید! او و یارانش روز قیامت با چهره سفید و درخشان از روی شانه های مردم می گذرند و بدون حساب وارد بهشت می شوند. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۴۹ ، امالی صدوق: ۳۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری و فی الحدیث غر محجلون من آثار الوضوء الغر جمع الأغر من الغره بیاض الوجه و المحجل هو الذی یرتفع البیاض فی قوائمه إلی موضع القید و یجاوز الأرساغ و لا یجاوز الرکبتین استعار علیه السلام أثر الوضوء فی الوجه و الیدین و الرجلین للإنسان من البیاض الذی یکون فی وجه الفرس و یدیه و رجلیه (۲).

**[ترجمه]جزری می گوید: در حدیث وارد شده که غرّ محجّلون یعنی سفیدی و درخشندگی چهره از آثار وضو است و غرّ جمع اغرّ از غرّه مشتق می شود و به معنای سفیدی صورت است، و محجّل اسبی را گویند که سفیدی از پا تا محل داغ نهادنش بالا می آید و از مفصل بین ساق و پا می گذرد ولی از زانو نمی گذرد. حضرت نورانیت مواضع صورت و دو دست و دو پای انسان را به سفیدی که در صورت و دو دست و دو پای اسب است تشبیه کرده و استعاره فرموده است.

**[ترجمه]

«۲۰»

ن (۳)،[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ شَمُّونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْفُضَیْلِ قَالَ: انْتَهَیْتُ إِلَی زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام صَبِیحَهَ خَرَجَ بِالْکُوفَهِ فَسَمِعْتُهُ یَقُولُ مَنْ یُعِینُنِی مِنْکُمْ عَلَی قِتَالِ أَنْبَاطِ أَهْلِ الشَّامِ فَوَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ بَشِیراً- لَا یُعِینُنِی مِنْکُمْ عَلَی قِتَالِهِمْ أَحَدٌ إِلَّا أَخَذْتُ بِیَدِهِ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فَأَدْخَلْتُهُ الْجَنَّهَ بِإِذْنِ اللَّهِ قَالَ فَلَمَّا قُتِلَ اکْتَرَیْتُ رَاحِلَهً وَ تَوَجَّهْتُ نَحْوَ الْمَدِینَهِ فَدَخَلْتُ عَلَی الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقُلْتُ فِی نَفْسِی لَا أَخْبَرْتُهُ بِقَتْلِ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ فَیَجْزَعَ عَلَیْهِ فَلَمَّا دَخَلْتُ قَالَ لِی یَا فُضَیْلُ مَا فَعَلَ عَمِّی زَیْدٌ قَالَ فَخَنَقَتْنِی الْعَبْرَهُ فَقَالَ لِی قَتَلُوهُ قُلْتُ إِی وَ اللَّهِ قَتَلُوهُ قَالَ فَصَلَبُوهُ قُلْتُ إِی وَ اللَّهِ صَلَبُوهُ فَأَقْبَلَ یَبْکِی وَ دُمُوعُهُ تَنْحَدِرُ عَلَی دِیبَاجَتَیْ خَدِّهِ کَأَنَّهَا الْجُمَانُ ثُمَّ قَالَ یَا فُضَیْلُ شَهِدْتَ مَعَ عَمِّی قِتَالَ أَهْلِ الشَّامِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَکَمْ قَتَلْتَ مِنْهُمْ قُلْتُ سِتَّهً قَالَ فَلَعَلَّکَ شَاکٌّ فِی دِمَائِهِمْ قَالَ فَقُلْتُ لَوْ کُنْتُ شَاکّاً مَا قَتَلْتُهُمْ قَالَ فَسَمِعْتُهُ وَ هُوَ یَقُولُ أَشْرَکَنِیَ اللَّهُ فِی تِلْکَ الدِّمَاءِ مَضَی وَ اللَّهِ زَیْدٌ عَمِّی وَ أَصْحَابُهُ شُهَدَاءُ مِثْلَ مَا مَضَی عَلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ أَصْحَابُهُ (۴).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۱ ص ۳۳۰.
۲- ۲. النهایه لابن الأثیر ج ۴ ص ۴۸ طبع بولاق.
۳- ۳. عیون أخبار الرضا علیه السلام ج ۱ ص ۲۵۲.
۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۳۴۹.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، امالی شیخ صدوق: فضیل می گوید: به زید بن علی، صبح همان روز که در کوفه قیام کرد، رسیدم. می گفت: هر کس مرا کمک کند که با این عربهای بی سر و پای شام جنگ کنم، به آن خدایی که محمد صلی الله علیه و آله را به حق برانگیخت، روز قیامت دست او را می گیرم و با اجازه خدا وارد بهشت می کنم. پس از کشته شدن زید، مال سواری کرایه کردم و به مدینه رفتم تا خدمت حضرت صادق علیه السلام برسم. با خود گفتم، خبر کشته شدن زید را به او ندهم که ناراحت می شود. همین که خدمتش رسیدم فرمود: فضیل، عمویم زید چه کرد؟ گریه گلویم را گرفت. فرمود: او را کشتند؟ عرض کردم: آری به خدا او را کشتند. فرمود: به دار آویختند؟ عرض کردم: آری به خدا قسم به دار آویختند و شروع کرد به گریه کردن، به طوری که اشکهایش چون مروارید غلطان بر رخسارش جاری شد. بعد فرمود: فضیل، تو هم با عمویم در جنگ با شامیان شرکت کردی؟ گفتم: آری. پرسید چند نفر را کشتی؟ عرض کردم: شش نفر. فرمود: شاید تو در مورد خونریزی آنها در شک هستی. عرض کردم: اگر شک داشتم با آنها نمی جنگیدم. فضیل می گوید: شنیدم حضرت می فرمود: خدا مرا در این خونها شریک کند! به خدا قسم عمویم با اصحابش شهید از دنیا رفتند، مثل راهی که علی بن ابی طالب و اصحابش پیمودند. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۵۲ ، امالی: ۳۴۹ -

**[ترجمه]

إيضاح

الأنباط جيل ينزلون بالبطائح بين العراقين و أكثرهم عجم استعربوا و يقال لأهل الشام الأنباط لتشبههم بهم في عدم كونهم من فصحاء العرب و قد يقال نبطي لمن كان حاذقا في جبايه الخراج و عماره الأرضين ذكره الجزري (۱) ثم قال و منه حديث ابن أبي أوفى كنا نسلف أنباطا من أنباط الشام انتهى و الجمان كغراب اللؤلؤ أو هنوات أشكال اللؤلؤ من فضه ذكره الفيروزآبادي (۲).

**[ترجمه]الانباط کوهی است که سکنه آن در سرزمین بطائح بین عراقین فرود می آیند و اکثر آنان عجم هایی هستند که عرب شده اند و به اهل شام نیز انباط گفته می شود زیرا در این جهت که عرب فصیح نیستند، شبیه اینان هستند؛ و اصطلاح نبطی به کسی که در جمع آوری خراج و آبادسازی زمین ماهر نباشد به کار می رود. این مطلب را جزری ذکر نموده و سپس می گوید: و از همین باب است سخن ابن ابی اوفی که ما انباطی از انباط شام را پشت سر گذاشتیم. پایان کلام جزری. کلمه جمان بر وزن غراب به معنای درّ است یا اشکال خاصی از درّ که از نقره باشند. این را فیروزآبادی ذکر نموده است.

**[ترجمه]

«۲۱»

سر، [السرائر] أَبُو عَبْدِ اللَّهِ السَّيَّارِيُّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ قَالَ: ذُكِرَ بَيْنَ يَدَيْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَنْ خَرَجَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ فَقَالَ علیه السلام لَا أَزَالُ وَ شِيعَتِي بِخَيْرٍ مَا خَرَجَ الْخَارِجِيُّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوَدِدْتُ أَنَّ الْخَارِجِيَّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ خَرَجَ وَ عَلَيَّ نَفَقَةُ عِيَالِهِ (۳).

**[ترجمه]سرائر: ابو عبد اللَّه سیاری از دوست خود نقل کرد که در خدمت حضرت صادق علیه السلام صحبت از خروج کنندگان آل محمّد صلی الله علیه و آله شد؛ فرمود: من و شیعیانم پیوسته آسوده خواهیم بود تا قیام کننده آل محمد صلی الله علیه و آله خروج کند. چقدر علاقمندم که قیام کننده آل محمّد صلی الله علیه و آله قیام کند! من مخارج خانواده او را خواهم داد.

**[ترجمه]

«۲۲»

لی، [الأمالی] للصدوق الْهَمْدَانِیُّ عَنْ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمْزَهَ بْنِ حُمْرَانَ قَالَ: دَخَلْتُ إِلَی الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقَالَ لِی یَا حَمْزَهُ مِنْ أَیْنَ أَقْبَلْتَ قُلْتُ مِنَ الْکُوفَهِ قَالَ فَبَکَی علیه السلام حَتَّی بَلَّتْ دُمُوعُهُ لِحْیَتَهُ فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا لَکَ أَکْثَرْتَ الْبُکَاءَ فَقَالَ ذَکَرْتُ عَمِّی زَیْداً علیه السلام وَ مَا صُنِعَ بِهِ فَبَکَیْتُ فَقُلْتُ لَهُ وَ مَا الَّذِی ذَکَرْتَ مِنْهُ فَقَالَ ذَکَرْتُ مَقْتَلَهُ وَ قَدْ أَصَابَ جَبِینَهُ سَهْمٌ فَجَاءَهُ ابْنُهُ یَحْیَی فَانْکَبَّ عَلَیْهِ وَ قَالَ لَهُ أَبْشِرْ یَا أَبَتَاهْ فَإِنَّکَ تَرِدُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِیٍّ وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِمْ قَالَ أَجَلْ یَا بُنَیَّ ثُمَّ دَعَا بِحَدَّادٍ فَنَزَعَ السَّهْمَ مِنْ جَبِینِهِ فَکَانَتْ نَفْسُهُ مَعَهُ فَجِیءَ بِهِ إِلَی سَاقِیَهٍ تَجْرِی عِنْدَ بُسْتَانِ زَائِدَهٍ فَحُفِرَ لَهُ فِیهَا وَ دُفِنَ وَ أُجْرِیَ عَلَیْهِ الْمَاءُ وَ کَانَ مَعَهُمْ غُلَامٌ سِنْدِیٌّ لِبَعْضِهِمْ فَذَهَبَ إِلَی یُوسُفَ بْنِ عُمَرَ مِنَ الْغَدِ فَأَخْبَرَهُ بِدَفْنِهِمْ إِیَّاهُ فَأَخْرَجَهُ یُوسُفُ بْنُ عُمَرَ فَصَلَبَهُ فِی الْکُنَاسَهِ أَرْبَعَ سِنِینَ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَأُحْرِقَ بِالنَّارِ وَ ذُرِیَ فِی الرِّیَاحِ فَلَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ وَ خَاذِلَهُ وَ إِلَی اللَّهِ جَلَّ اسْمُهُ أَشْکُو مَا نَزَلَ بِنَا أَهْلَ بَیْتِ نَبِیِّهِ بَعْدَ مَوْتِهِ وَ بِهِ نَسْتَعِینُ

۱- ۱. النهایه لابن الأثیر ج ۴ ص ۱۲۲.

۲- ۲. القاموس ج ۴ ص ۲۱۰.

۳- ۳. مستطرفات السرائر فیما استطرفه من کتاب السیاری.

عَلَى عَدُوِّنَا وَ هُوَ خَيْرُ مُسْتَعَانٍ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: ضمره بن حمران می گوید: خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدم. پرسید: حمزه از کجا می آیی؟ گفتم: از کوفه! شروع به گریه کرد به طوری که محاسن شریفش تر شد. عرض کردم: یا ابن رسول الله! شما را چه شد؟ چقدر گریه بلندی سر دادی؟ فرمود: یادم از عمویم زید و معامله ای که با او کردند آمد، گریه ام گرفت. عرض کردم: چه قسمتی به یادت آمد؟ فرمود: به یاد شهادتش افتادم که تیری بر پیشانیش رسید. پسرش یحیی خود را به روی او انداخت. عرض کرد: بابا، مژده باد تو را که خدمت پیغمبر و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام می روی. فرمود: آری پسرم. آنگاه آهنگری را خواست و تیر از پیشانی اش خارج نموده، در دم جان داد. بدنش را کنار جویی نزدیک باغ زائده آوردند. در داخل جوی قبری برایش کندند و او را دفن نمودند و آب را به جوی انداختند. غلامی هندی متعلق به بعضی از آنان، با آنها بود. فردا صبح پیش یوسف بن عمر رفت و جریان دفن را به او اطلاع داد. یوسف بن عمر بدن او را بیرون آورد و در کناسه کوفه، چهار سال به دار آویخت. سپس بدنش را آتش زدند و خاکسترش را به باد دادند. خداوند قاتل و خوارکننده او را لعنت کند. شکایت این ستمها که بر ما خانواده محمد صلی الله علیه و آله روا می دارند را به خدای جل اسمه می کنم و از او بر دشمن خود یاری می خواهم. او بهترین کسی است که به یاری طلبیده می شود. - . امالی صدوق: ۳۹۲ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ما، [الأمالی] للشيخ الطوسی الْغَضَائِرِیُّ عَنِ الصَّدُوقِ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: مثل این روایت را نقل می کند. - . امالی طوسی: ۲۷۷ -

**[ترجمه]

«۲۴»

لی، [الأمالی] للصدوق الطَّالَقَانِیُّ عَنْ أَحْمَدَ الْهَمْدَانِیِّ عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ قَالَ قَالَ زَيْدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عليه السلام: فِی كُلِّ زَمَانٍ رَجُلٌ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ يَحْتَجُّ اللَّهُ بِهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ حُجَّةُ زَمَانِنَا ابْنُ أَخِی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ- لَا يَضِلُّ مَنْ تَبِعَهُ وَ لَا يَهْتَدِی مَنْ خَالَفَهُ (۳).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: عمرو بن خالد می گوید: زید بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام می گفت: در هر زمانی خداوند به وسیله یکی از ما خانواده حجتش را تمام می کند. حجّت زمان ما پسر برادرم جعفر بن محمّد علیهما السلام است که هر کس از او پیروی کند گمراه نخواهد شد و مخالف او هدایت را نمی بیند. - . امالی صدوق: ۵۴۲ -

**[ترجمه]

«۲۵»

لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ الْأَصْبَهَانِیِّ عَنِ الثَّقَفِیِّ عَنْ أَبِی هَرَاسَهَ الشَّیْبَانِیِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ زِیَادٍ الْأَحْمَرِ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام: أَنَّهُ قَرَأَ وَ کانَ أَبُوهُما صالِحاً فَأَرادَ رَبُّکَ أَنْ یَبْلُغا أَشُدَّهُما وَ یَسْتَخْرِجا کَنزَهُما(۴) ثُمَّ قَالَ زَیْدٌ حَفِظَهُمَا اللَّهُ بِصَلَاحِ أَبِیهِمَا فَمَنْ أَوْلَی بِحُسْنِ الْحِفْظِ مِنَّا- رَسُولُ اللَّهِ جَدُّنَا وَ ابْنَتُهُ أُمُّنَا وَ سَیِّدَهُ نِسَائِهِ جَدَّتُنَا وَ أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِهِ وَ صَلَّی مَعَهُ أَبُونَا(۵).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: جعفر بن زیاد احمر از زید بن علی بن الحسین علیهم السلام نقل کرد که این آیه را خواند: «وَ کانَ أَبُوهُما صالِحاً فَأَرادَ رَبُّکَ أَنْ یَبْلُغا أَشُدَّهُما وَ یَسْتَخْرِجا کَنزَهُما - . کهف / ۸۲ -»، { و پدرشان [مردی] نیکوکار بود، پس پروردگار تو خواست آن دو [یتیم] به حدّ رشد برسند و گنجینه خود را - که رحمتی از جانب پروردگارت بود - بیرون آورند.} آنگاه گفت: خداوند به واسطه خوبی پدرشان، آن دو فرزند را حفظ کرد! چه کسی سزاوارتر است به حفاظت نیکو از ما، جدّمان رسول خدا صلی الله علیه و آله است. دخترش مادر ما است و بهترین زنان جده ما است و اول کسی که ایمان به او آورد و با او نماز خواند، پدر ما است. - . امالی صدوق: ۶۳۱ -

**[ترجمه]

«۲۶»

کِتَابُ مُقْتَضَبِ الْأَثَرِ فِی النَّصِّ عَلَی الِاثْنَیْ عَشَرَ، لِابْنِ عَیَّاشٍ عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ ابْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُوسَی عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَقَالَ مَا الَّذِی أَبْطَأَ بِکَ عَنَّا یَا دَاوُدُ فَقُلْتُ حَاجَهٌ عَرَضَتْ لِی بِالْکُوفَهِ هِیَ الَّتِی أَبْطَأَتْ بِی عَنْکَ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَقَالَ لِی مَا ذَا رَأَیْتَ بِهَا قُلْتُ رَأَیْتُ عَمَّکَ زَیْداً عَلَی فَرَسٍ ذَنُوبٍ قَدْ تَقَلَّدَ مُصْحَفاً وَ قَدْ حَفَّ بِهِ فُقَهَاءُ الْکُوفَهِ وَ هُوَ یَقُولُ یَا أَهْلَ الْکُوفَهِ إِنِّی الْعَلَمُ بَیْنَکُمْ وَ بَیْنَ اللَّهِ تَعَالَی قَدْ عَرَفْتُ مَا فِی کِتَابِ اللَّهِ مِنْ نَاسِخِهِ وَ مَنْسُوخِهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ یَا سَمَاعَهَ بْنَ مِهْرَانَ ائْتِنِی بِتِلْکَ الصَّحِیفَهِ فَأَتَاهُ بِصَحِیفَهٍ

۱- ۱. أمالی الصدوق ص ۳۹۲.

۲- ۲. أمالی الطوسیّ ص ۲۷۷.

۳- ۳. أمالی الصدوق ص ۵۴۲.

۴- ۴. سوره الکهف، الآیه: ۸۲.

۵- ۵. أمالی الصدوق ص ۶۳۱.

بَيْضَاءَ فَدَفَعَهَا إِلَيَّ وَ قَالَ لِي اقْرَأْ هَذِهِ بِمَا أَخْرِجَ إِلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ يَرِثُهُ كَابِرٌ عَنْ كَابِرٍ مِنْ لَدُنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَرَأْتُهَا فَإِذَا فِيهَا سَطْرَانِ السَّطْرُ الْأَوَّلُ- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ السَّطْرُ الثَّانِي إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ (۱)

عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ وَ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ وَ الْخَلَفُ مِنْهُمُ الْحُجَّةُ لِلَّهِ ثُمَّ قَالَ لِي يَا دَاوُدُ أَ تَدْرِي أَيْنَ كَانَ وَ مَتَى كَانَ مَكْتُوباً قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنْتُمْ قَالَ قَبْلَ أَنْ يُخْلَقَ آدَمُ بِأَلْفَيْ عَامٍ فَأَيْنَ يُتَاهُ بِزَيْدٍ وَ يُذْهَبُ بِهِ إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ لَنَا عَدَاوَةً وَ حَسَداً الْأَقْرَبُ إِلَيْنَا فَالْأَقْرَبُ (۲).

**[ترجمه]مقتضب الاثر: داود رقى مى گويد: خدمت حضرت صادق عليه السلام رسيدم، فرمود: اى داود! چه چيزى تو را از ديدار با ما سست كرده است؟ عرض كردم: فدايت شوم! يک گرفتارى در كوفه پيدا كردم كه باعث شد دير خدمت برسم. فرمود: در كوفه چه ديدى؟ عرض كردم: عمويت زيد را ديدم كه قرآن حمايل نموده و بر اسبى كه دمى پر پشت دارد، سوار است. فقهاء كوفه گردش را گرفته اند. مى گفت: مردم، من واسطه بين شما و خداى تعالى هستم و به تحقيق ناسخ و منسوخ قرآن را مى دانم. امام صادق عليه السلام فرمود: اى سماعه بن مهران! همان نوشته را بياور. نوشته را كه در لوحى سفيد بود آورد و به من داد و فرمود: بخوان ببين چه چيزى به ما خانواده داده شده كه از زمان پيامبر صلى الله عليه و آله، فرزندان بزرگ به ترتيب از پدران خود به ارث برده اند. ديدم دو خط در آن نوشته است: در خط اول «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ» و در خط دوم نوشته است: «إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ - . توبه / ۳۶ - »، {در حقيقت، شماره ماه ها نزد خدا، از روزى كه آسمانها و زمين را آفريده، در كتاب [علم] خدا، دوازده ماه است از اين [دوازده ماه]، چهار ماه، [ماهِ] حرام است. اين است آيين استوار.} على بن ابى طالب، حسن بن على، حسين بن على، على بن الحسين، محمّد بن على، جعفر بن محمد، موسى بن جعفر، على بن موسى، محمّد بن على، على بن محمّد، و حسن بن على و يادگار آنها حجّت خدا .

آنگاه به من فرمود: داود! مى دانى در چه وقت و كجا اين نوشته شده؟ عرض كردم: يا ابن رسول اللّه! خدا و پيامبر و شما مى دانيد. فرمود: دو هزار سال قبل از خلقت آدم. زيد كجا سرگردان است و به كجا مى رود؟ دشمن ترين مردم به ما خانواده از روى حسد كسى است كه خويشاوندى بيشترى با ما داشته باشد. - . مقتضب الاثر: ۳۴ -

**[ترجمه]

«۲۷»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] الْمُكَتِّبُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى الصَّوْلِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَزِيدَ النَّحْوِيِّ عَنِ ابْنِ أَبِي عُبْدُونٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: لَمَّا حُمِلَ زَيْدُ بْنُ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ إِلَى الْمَأْمُونِ وَ قَدْ كَانَ خَرَجَ بِالْبَصْرَةِ وَ أَحْرَقَ دُورَ وُلْدِ الْعَبَّاسِ وَهَبَ الْمَأْمُونُ جُرْمَهُ لِأَخِيهِ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرِّضَا عليه السلام وَ قَالَ لَهُ يَا أَبَا الْحَسَنِ لَئِنْ خَرَجَ أَخُوكَ وَ فَعَلَ مَا فَعَلَ لَقَدْ خَرَجَ قَبْلَهُ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ فَقُتِلَ وَ لَوْ لَا مَكَانُكَ مِنِّي لَقَتَلْتُهُ فَلَيْسَ مَا أَتَاهُ بِصَغِيرٍ فَقَالَ الرِّضَا عليه السلام يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ- لَا تَقِسْ أَخِي زَيْداً إِلَى زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه

السـلام فَإِنَّهُ كَانَ مِنْ عُلَمَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ غَضِبَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَجَاهَـدَ أَعْدَاءَهُ حَتَّى قُتِلَ فِى سَبِيلِهِ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِى أَبِى مُوسَـى بْنُ جَعْفَرٍ عليهمـا السـلام أَنَّهُ سَـمِعَ أَبَاهُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ رَحِمَ اللَّهُ عَمِّى زَيْـداً إِنَّهُ دَعَا إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوْ ظَفِرَ لَوَفَى بِمَا دَعَا إِلَيْهِ وَ قَدِ اسْـتَشَارَنِى فِى خُرُوجِهِ فَقُلْتُ لَهُ يَا عَمِّ إِنْ رَضِـيتَ أَنْ تَكُونَ الْمَقْتُولَ الْمَصْـلُوبَ بِالْكُنَاسَهِ فَشَأْنَكَ فَلَمَّا وَلَّى قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ وَيْلٌ لِمَنْ سَـمِعَ وَاعِيَتَهُ فَلَمْ يُجِبْهُ فَقَالَ الْمَأْمُونُ يَا أَبَا الْحَسَنِ أَ لَيْسَ قَدْ جَاءَ فِيمَنِ ادَّعَى الْإِمَامَهَ بِغَيْرِ حَقِّهَا مَا جَاءَ فَقَالَ الرِّضَـا عليه السلام

ص: ۱۷۴

۱- ۱. سوره التوبه، الآیه: ۳۶.

۲- ۲. مقتضب الاثر ص ۳۴ طبع النجف سنه ۱۳۴۶ ه.

إِنَّ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام لَمْ يَدَّعِ مَا لَيْسَ لَهُ بِحَقٍّ وَ إِنَّهُ كَانَ أَتْقَى لِلَّهِ مِنْ ذَاكَ إِنَّهُ قَالَ أَدْعُوكُمْ إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنَّمَا جَاءَ مَا جَاءَ فِيمَنْ يَدَّعِي أَنَّ اللَّهَ نَصَّ عَلَيْهِ ثُمَّ يَدْعُو إِلَى غَيْرِ دِينِ اللَّهِ وَ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَ كَانَ زَيْدٌ وَ اللَّهِ مِمَّنْ خُوطِبَ بِهَذِهِ الْآيَهِ-(۱) وَ جاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباكُمْ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: ابن ابی عبدون از پدرش نقل کرد که وقتی زید بن موسی بن جعفر علیهما السلام را که در بصره قیام کرده بود و خانه های بنی عباس را آتش زده بود پیش مامون آوردند، مامون او را به علی بن موسی الرضا علیهما السلام بخشید و گفت: ای اباالحسن! اگر برادرت خروج کرد و آن کارها را نمود، قبل از او زید بن علی بن الحسین علیهما السلام نیز قیام کرد و کشته شد. اگر به واسطه تو نبود او را می کشتم، چون کار او را از زید بن علی بن الحسین علیهما السلام کمتر نبود. حضرت رضا علیه السلام فرمود: یا امیر المؤمنین! برادرم را با زید بن علی بن الحسین علیهما السلام مقایسه مکن. زید از علمای آل محمّد صلی الله علیه و آله بود. برای خدا خشم گرفت و با دشمنان خدا جنگید تا در راه او کشته شد. پدرم موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود: از پدرش حضرت صادق علیه السلام شنید که می فرمود: خدا رحمت کند عمویم زید، مردم را به تسلیم شدن در مقابل پیشوای خدا از آل محمّد صلی الله علیه و آله دعوت کرد؛ اگر پیروز می شد به وعده خود وفا می کرد. با من در مورد قیام خود مشورت کرد، گفتم: عموجان! اگر مایلی کشته شوی و در کنار کناسه کوفه به دار آویخته گردی، مانعی ندارد.

پس از رفتن او، امام صادق علیه السلام فرمود: وای بر کسی که استمداد او را بشنود و جوابش را ندهد.

مامون گفت: یا ابا الحسن! مگر در باره کسی که ادعای امامت کند، بدون این که استحقاق آن را داشته باشد، روایاتی وارد نشده؟ حضرت رضا علیه السلام فرمود: زید بن علی ادعای ناحق نکرد! او پرهیزگارتر از این نسبتها بود. می گفت: شما را دعوت می کنم به تسلیم در برابر پیشوای آل محمّد صلی الله علیه و آله! آن روایات مربوط به کسی است که با نداشتن علم و شایستگی ادعای امامت کند و مردم را دعوت به غیر دین خدا نماید و از راه منحرف کند؛ به خدا قسم، زید کسی بود که مورد خطاب این آیه بود: «وَ جاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباكُمْ - . حج / ۷۸ - » ، {و در راه خدا چنان که حق جهاد [در راه] اوست جهاد کنید، اوست که شما را [برای خود] برگزیده.} - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْقَطَّانُ عَنِ السُّكَّرِيِّ عَنِ الْجَوْهَرِيِّ عَنِ ابْنِ عُمَارَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَيَابَةَ قَالَ: خَرَجْنَا وَ نَحْنُ سَبْعَةُ نَفَرٍ فَأَتَيْنَا الْمَدِينَهَ فَدَخَلْنَا عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ أَ عِنْدَكُمْ خَبَرُ عَمِّي زَيْدٍ فَقُلْنَا قَدْ خَرَجَ أَوْ هُوَ خَارِجٌ قَالَ فَإِنْ أَتَاكُمْ خَبَرٌ فَأَخْبِرُونِي فَمَكَثْنَا أَيَّاماً فَأَتَى رَسُولُ بَسَّامٍ الصَّيْرَفِيِّ بِكِتَابٍ فِيهِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ زَيْداً خَرَجَ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ غُرَّهَ صَفَرٍ فَمَكَثَ الْأَرْبِعَاءَ وَ الْخَمِيسَ وَ قُتِلَ يَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ قُتِلَ مَعَهُ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ فَدَخَلْنَا عَلَى الصَّادِقِ علیه السلام وَ دَفَعْنَا إِلَيْهِ الْكِتَابَ فَقَرَأَ وَ بَكَى ثُمَّ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ عِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُ عَمِّي إِنَّهُ كَانَ نِعْمَ الْعَمُّ إِنَّ عَمِّي كَانَ رَجُلًا لِدُنْيَانَا وَ آخِرَتِنَا مَضَى وَ اللَّهِ عَمِّي شَهِيداً كَشُهَدَاءَ اسْتُشْهِدُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ (۳).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: عبد اللّٰه بن سیابه می گفت: ما هفت نفر بودیم که از کوفه خارج شدیم و به مدینه رفتیم و خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدیم. فرمود: از عمویم زید خبری دارید؟ عرض کردیم: یا خروج کرده و یا خواهد کرد! فرمود: اگر خبری برای شما رسید به من اطلاع دهید. پس از چند روز، بسّام صیرفی نامه ای آورد که در آن نوشته بود: زید بن علی بن الحسین علیهما السلام روز چهارشنبه اول صفر خروج کرد. روز چهارشنبه و پنجشنبه مقاومت نمود و در روز جمعه کشته شد. فلانی و فلانی نیز با او کشته شدند. خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدیم و نامه را به ایشان تقدیم کردیم. شروع کرد به خواندن و گریه کردن و فرمود: إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ. پاداش این مصیبت را از خدا می خواهم، خوب عمویی بود. شایسته مردی بود که برای دنیا و آخرت ما مفید بود. به خدا قسم، او شهید شد، مانند کسانی که با پیامبر و علی و حسن و حسین صلوات الله علیهم شهید شدند. - . عیون اخبار الرضا ۱ : ۲۵۲ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری (۴)

الاحتساب من الحسب كالاعتداد من العدد إنما قيل لمن ينوي بعمله وجه الله احتسبه لأن له حينئذ أن يعتد عمله فجعل في حال مباشره الفعل كأنه معتد به و منه الحديث من مات له ولد فاحتسبه أي احتسب الأجر بصبره على مصيبته.

**[ترجمه]جزری می گوید: احتساب از حسب است مانند اعتداد که از عدد است و تعبیر احتسبه در مورد کسی به کار می رود که با عمل خود قرب به خدا را نیت می کند. زیرا در این هنگام است که می تواند عمل خود را به شمار آورد؛ پس در حال انجام فعل مثل کسی است که آن عمل را به شمار در می آورد. و از همین قبیل است حدیث کسی که فرزندی از او بمیرد و او آن را احتساب کند یعنی اجر صبر در برابر مصیبت فرزند را حساب نماید .

**[ترجمه]

«۲۹»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] تَمِيمٌ الْقُرَشِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ عَنِ الْهَرَوِيِّ قَالَ:

۱- ۱. سوره الحجّ، الآيه: ۷۸.

۲- ۲. عيون أخبار الرضا عليه السلام ج ۱ ص ۲۴۸.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۵۲.

۴- ۴. النهايه لابن الأثير ج ۱ ص ۲۲۵.

سَمِعْتُ الرِّضَا علیه السلام يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ إِسْمَاعِيلَ قَالَ لِلصَّادِقِ علیه السلام يَا أَبَتَاهْ مَا تَقُولُ فِي الْمُذْنِبِ مِنَّا وَ مِنْ غَيْرِنَا فَقَالَ علیه السلام(۱) لَيْسَ بِأَمانِيِّكُمْ وَ لا أَمانِيِّ أَهْلِ الْكِتابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءاً يُجْزَ بِهِ (۲).

تفسیر قال البیضاوی (۳)

أی لیس ما وعد الله من الثواب ینال بأمانیکم أیها المسلمون و لا بأمانی أهل الکتاب و إنما ینال بالإیمان و العمل الصالح و قیل لیس الإیمان بالتمنی و لکن ما وقر فی القلب و صدّقه العمل.

روی أن المسلمین و أهل الکتاب افتخروا فقال أهل الکتاب نبینا قبل نبیکم و کتابنا قبل کتابکم و نحن أولی بالله منکم فقال المسلمون نحن أولی منکم نبینا خاتم النبیین و کتابنا یقضی علی الکتب المتقدمه فنزلت و قیل الخطاب مع المشرکین و یدل علیه تقدم ذکره أی لیس الأمر بأمانی المشرکین و هو قولهم لا جنه و لا نار و قولهم إن کان الأمر کما یزعم هؤلاء لنکونن خیرا منهم و أحسن حالا- وَ لا- أَمانِيِّ أَهْلِ الْكِتابِ و هو قولهم لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كانَ هُوداً أَوْ نَصارى و قولهم لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّاماً مَعْدُودَةً ثم قرر ذلک بقوله مَنْ يَعْمَلْ سُوءاً يُجْزَ بِهِ عاجلا و آجلا.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: هروی می گوید: شنیدم که حضرت رضا علیه السلام از پدر خود نقل می کرد که اسماعیل به پدرش حضرت صادق علیه السلام عرض کرد: بابا! در باره گناهکار ما خانواده و دیگران، چه می فرمائید؟ امام این آیه را خواند: «لَيْسَ بِأَمانِيِّكُمْ وَ لا أَمانِيِّ أَهْلِ الْكِتابِ مَنْ يَعْمَلْ سُوءاً يُجْزَ بِهِ -. نساء / ۱۲۳ - » ،{ [پاداش و کیفر] به دلخواه شما و به دلخواه اهل کتاب نیست؛ هر کس بدی کند، در برابر آن کیفر می بیند.} -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۳۴ -

تفسیر: بیضاوی می گوید: معنی آیه این است که ای مسلمانان! آنچه خدا وعده ثواب داده، به دلخواه شما و دلخواه اهل کتاب نیست. بلکه به واسطه ایمان و عمل صالح است و گفته شده: ایمان به آرزو نیست بلکه چیزی است که در قلب سنگینی کند و عمل نیز آن را تصدیق کند. روایت شده که مسلمین و اهل کتاب به هم تفاخر می کردند؛ اهل کتاب می گفتند: پیامبر ما قبل از پیامبر شماست و کتاب ما قبل از کتاب شماست و ما از شما نسبت به خدا سزاوارتریم. مسلمانان در جواب می گفتند: ما از شما اولی هستیم: پیامبر ما خاتم انبیاست و کتاب ما حاکم بر کتب پیشین است؛ در همین گیر و دار این آیه نازل شد. و گفته شده: خطاب متوجه مشرکین است و دلیل این امر، تقدم ذکر نام مشرکین است و معنا این می شود که امر به دلخواه مشرکین نیست که می گفتند بهشت و دوزخی نیست و این که می گفتند: اگر امر همین طور است که اینان می گویند، ما از آنان بهتر و نیکو حال تریم و در آیه «و لا- امانیّ اهل الکتاب» مقصود از امانی همان سخنشان بود که می گفتند: به بهشت داخل نمی شود مگر کسانی که یهودی یا نصرانی باشند و این سخنشان که آتش جز ایام معدودی به ما نمی رسد و سپس خدای متعال این مطلب را با آیه کسی که عمل بدی کند به آن جزا داده می شود، خواه زود و یا دیر نسخ کرد -. تفسیر بیضاوی: ۲۰۷ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الدَّقَّاقُ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الرِّضَا علیه

السلام وَ عِنْدَهُ زَيْدُ بْنُ مُوسَي أَخُوهُ وَ هُوَ يَقُولُ يَا زَيْدُ اتَّقِ اللَّهَ فَإِنَّا بَلَغْنَا مَا بَلَغْنَا بِالتَّقْوَى فَمَنْ لَمْ يَتَّقِ وَ لَمْ يُرَاقِبْهُ فَلَيْسَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُ يَا زَيْدُ إِيَّاكَ أَنْ تُعِينَ عَلَى مَنْ بِهِ تَصُولُ مِنْ شِيعَتِنَا فَيَذْهَبَ نُورُكَ يَا زَيْدُ إِنَّ شِيعَتَنَا إِنَّمَا أَبْغَضَهُمُ النَّاسُ وَ عَادَوْهُمْ وَ اسْتَحَلُّوا دِمَاءَهُمْ وَ أَمْوَالَهُمْ لِمَحَبَّتِهِمْ لَنَا وَ اعْتِقَادِهِمْ لِوَلَايَتِنَا فَإِنْ أَنْتَ أَسَأْتَ إِلَيْهِمْ ظَلَمْتَ نَفْسَكَ وَ أَبْطَلْتَ حَقَّكَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ الْجَهْمِ ثُمَّ الْتَفَتَ عليه السلام إِلَيَّ فَقَالَ لِي يَا ابْنَ الْجَهْمِ مَنْ خَالَفَ دِينَ اللَّهِ فَابْرَأْ

۱- ۱. سوره النساء، الآيه: ۱۲۳.

۲- ۲. عيون أخبار الرضا عليه السلام ج ۲ ص ۲۳۴.

۳- ۳. تفسير البيضاوى ص ۲۰۷ طبع ايران سنه ۱۲۸۲ ه.

مِنْهُ كَائِناً مَنْ كَانَ مِنْ أَيِّ قَبِيلَةٍ كَانَ وَ مَنْ عَادَى اللَّهَ فَلَا نُوَالِهِ كَائِناً مَنْ كَانَ مِنْ أَيِّ قَبِيلَةٍ كَانَ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَنِ الَّذِي يُعَادِي اللَّهَ قَالَ مَنْ يَعْصِيهِ (۱).

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: حسن بن جهم مى گويد: خدمت حضرت رضا عليه السلام بودم، برادرش زيد نيز آنجا بود و به او مى فرمود: زيد! از خدا بترس! ما به اين مقام كه رسيده ايم از تقوى و پرهيزگارى است. هر كس با تقوى و پرهيزگار نباشد از ما نيست و ما از او بيزاريم! مبادا سبب شوى كه خون شيعيان ما ريخته شود كه ارزش تو از بين مى رود. مردم خون و مال شيعيان ما را حلال مى دانند و با آنها به واسطه محبت به ما و اعتقاد به ولايت ما خاندان دشمنند. اگر تو به آنها بدى كنى به خود ستم كرده اى و باعث از بين رفتن حق خود شده اى. در اين موقع روى به من نموده و فرمود: پسر جهم! هر كس مخالف دين خدا باشد، من از او بيزارم! هر كه مى خواهد باشد و از هر قبيله اى باشد؛ و هر كس با خدا دشمنى بورزد ما به او علاقه نداريم، از هر قبيله اى باشد و هر كس باشد. عرض كردم: يا ابن رسول الله! چه كسى دشمن خدا مى شود؟ فرمود: هر كس معصيت خدا را بكند. - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ن، [عيون أخبار الرضا عليه السلام] جَعْفَرُ بْنُ نُعَيْمٍ الشَّاذَانِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمَدَانِيِّ قَالَ سَمِعْتُ الرِّضَا عليه السلام يَقُولُ: مَنْ أَحَبَّ عَاصِياً فَهُوَ عَاصٍ وَ مَنْ أَحَبَّ مُطِيعاً فَهُوَ مُطِيعٌ وَ مَنْ أَعَانَ ظَالِماً فَهُوَ ظَالِمٌ وَ مَنْ خَذَلَ عَادِلًا فَهُوَ خَاذِلٌ إِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَ اللَّهِ وَ بَيْنَ أَحَدٍ قَرَابَةٌ وَ لَا يَنَالُ أَحَدٌ وَلَايَةَ اللَّهِ إِلَّا بِالطَّاعَةِ وَ لَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِبَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ائْتُونِي بِأَعْمَالِكُمْ لَا بِأَنْسَابِكُمْ وَ أَحْسَابِكُمْ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَإِذا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلا أَنْسابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَ لا يَتَساءَلُونَ- فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ- وَ مَنْ خَفَّتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ (۲) فِي جَهَنَّمَ خالِدُونَ (۳).

**[ترجمه]عيون اخبار الرضا: ابراهيم بن محمد همدانى مى گويد: از حضرت رضا عليه السلام شنيدم مى فرمود: هر كس گنه كارى را دوست داشته باشد گنه كار است و هر كه شخص مطيع را دوست داشته باشد او نيز مطيع خدا است. كسى كه به ظالم كمك كند ظالم است و هر كه عادلى را خوار كند خوار است. بين خدا و احدى قرابت و خويشاوندى نيست هيچ كس به خدا نزديك نمى شود مگر با اطاعت. پيغمبر به فرزندان عبد المطلب فرمود: اعمال خود را به من نشان دهيد، نه خويشاوندى و خانواده تان را. خداوند بزرگ مى فرمايد: «فَإِذا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلا أَنْسابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَ لا يَتَساءَلُونَ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَ مَنْ خَفَّتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خالِدُونَ - . مؤمنون / ۱۰۱ - » ، {پس آن گاه كه در صور دميده شود، [ديگر] آن روز ميانشان نسبت خويشاوندى وجود ندارد، و از [حال] يكديگر نمى پرسند. پس كسانى كه كفه ميزان [اعمال] آنان سنگين باشد، ايشان رستگارانند. و كسانى كه كَفِّه ميزان [اعمال] شان سبك باشد، آنان به خويشتن زيان زده [و] هميشه در جهنم مى مانند.} - . عيون اخبار الرضا ۲ : ۲۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۲»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْوَرَّاقُ عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ أَبِی قَتَادَهَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا علیه السلام: إِنَّا أَهْلُ بَیْتٍ وَجَبَ حَقُّنَا بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَمَنْ أَخَذَ بِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَقّاً وَ لَمْ یُعْطِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ مِثْلَهُ فَلَا حَقَّ لَهُ (۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: محمّد بن سنان می گوید: حضرت رضا علیه السلام فرمود: ما خانواده ای هستیم که به واسطه پیامبر صلی الله علیه و آله مراعات حق ما واجب است. هر کس به سبب انتساب به پیغمبر صلی الله علیه و آله از مردم حقی را بخواهد و خود مراعات حق مردم را نکند، او را حقی نیست. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۳۶ -

**[ترجمه]

بیان

أی من طلب للناس أن یرعوا حقه بسبب انتسابه بالرسول ص فیجب علیه أن یراعی للناس ما یجب من حقوقهم و إلا یفعل فلا یجب رعایه حقه.

**[ترجمه]معنای روایت این است که کسی که از مردم بخواهد حق او را به سبب انتساب به رسول خدا صلی الله علیه و آله رعایت کنند، بر او نیز واجب است حقوق واجب مردم را ادا کند و اگر نکند، مراعات حقش واجب نیست.

**[ترجمه]

«۳۳»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] الْبَیْهَقِیُّ عَنِ الصَّوْلِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَی بْنِ نَصْرٍ الرَّازِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبِی یَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ لِلرِّضَا علیه السلام وَ اللَّهِ مَا عَلَی وَجْهِ الْأَرْضِ أَشْرَفُ مِنْکَ أَباً فَقَالَ التَّقْوَی شَرَّفَتْهُمْ وَ طَاعَهُ اللَّهِ أَحْظَتْهُمْ فَقَالَ لَهُ آخَرُ أَنْتَ وَ اللَّهِ خَیْرُ النَّاسِ

ص: ۱۷۷

۱- ۱. عیون أخبار الرضا علیه السلام ج ۲ ص ۲۳۵.

۲- ۲. سوره المؤمنون، الآیه: ۱۰۱.

۳- ۳. عیون أخبار الرضا« ع» ج ۲ ص ۲۳۵.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۲ ص ۲۳۶.

فَقَالَ لَهُ لَا تَحْلِفْ يَا هَذَا خَيْرٌ مِنِّى مَنْ كَانَ أَتْقَى لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَطْوَعَ لَهُ وَ اللَّهِ مَا نَسَخَتْ هَذِهِ الْآيَةَ(۱)

آيَةٌ- وَ جَعَلْناكُمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ (۲).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: مردی به حضرت رضا علیه السلام عرض کرد: کسی روی زمین از شما با شخصیت تر از حیث پدر نیست. فرمود: تقوی باعث شخصیت آنها شد و بندگی خدا آنها را به این مقام رساند. دیگری گفت: به خدا قسم شما بهترین مردم هستی! فرمود: قسم نخور، بهتر از من کسی است که پرهیزگارتر و مطیع تر برای خدای عز و جل باشد. به خدا قسم این آیه هنوز نسخ نشده: «وَ جَعَلْناكُمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكُمْ -. حجرات / ۱۳ - »، {و شما را ملّت ملّت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید. در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست.} -. عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۳۶ -

**[ترجمه]

«۳۴»

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسى مُحَمَّدُ بْنُ عِمْرَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ حَنْبَلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا زُطٍّ يَقُولُ: لَا تَسُبُّوا عَلِيّاً وَ لَا أَهْلَ هَذَا الْبَيْتِ فَإِنَّ جَبَّاراً لَنَا مِنْ بَلَنْجَرَ(۳)

قَدِمَ الْكُوفَةَ- بَعْدَ قَتْلِ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ عليه السلام فَقَالَ أَ لَا تَرَوْنَ إِلَى هَذَا الْفَاسِقِ ابْنِ الْفَاسِقِ كَيْفَ قَتَلَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ فَرَمَاهُ اللَّهُ بِقَرْحَتَيْنِ فِي عَيْنَيْهِ فَطَمَسَ اللَّهُ بِهَا بَصَرَهُ فَاحْذَرُوا أَنْ تَتَعَرَّضُوا لِأَهْلِ هَذَا الْبَيْتِ إِلَّا بِخَيْرٍ(۴).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: عبد الملک بن عمر می گوید: از ابو زطّ شنیدم که می گفت: علی علیه السلام و هیچ یک از این خانواده را را دشنام ندهید. مرد ستمگری از بلاد بلنجر پس از کشته شدن زید بن علی بن الحسین علیهما السلام به دست هشام بن عبد الملک به کوفه آمده و گفت: دیدید این فاسق فاسق زاده را خداوند چگونه کشت؟ (منظورش زید بن علی بود) از دو چشم آن مرد جراحتی بیرون آمد و هر دو کور شد! پس بترسید که متعرض این خانواده جز به نیکی شوید. -. امالی طوسی: ۳۵ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ع، [علل الشرائع] مَاجِيلَوَيْهِ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ عِمْرَانَ الْهَمْدَانِيِّ وَ ابْنِ بَزِيعٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الْعِيصِ بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام يَقُولُ: اتَّقُوا اللَّهَ وَ انْظُرُوا لِأَنْفُسِكُمْ فَإِنَّ أَحَقَّ مَنْ نَظَرَ لَهَا أَنْتُمْ لَوْ كَانَ لِأَحَدِكُمْ نَفْسَانِ فَقَدَّمَ إِحْدَاهُمَا وَ جَرَّبَ بِهَا اسْتَقْبَلَ التَّوْبَةَ بِالْأُخْرَى كَانَ وَ لَكِنَّهَا نَفْسٌ وَاحِدَةٌ إِذَا ذَهَبَتْ فَقَدْ وَ اللَّهِ ذَهَبَتِ التَّوْبَةُ إِنْ أَتَاكُمْ مِنَّا آتٍ يَدْعُوكُمْ إِلَى الرِّضَا مِنَّا فَنَحْنُ نَسْتَشْهِدُكُمْ أَنَّا لَا نَرْضَى إِنَّهُ لَا يُطِيعُنَا الْيَوْمَ وَ هُوَ وَحْدَهُ فَكَيْفَ يُطِيعُنَا إِذَا ارْتَفَعَتِ الرَّايَاتُ وَ الْأَعْلَامُ

.(۵)

**[ترجمه]علل الشرائع: عیص بن قاسم می گوید: از حضرت صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: پرهیزگار باشید و ملاحظه خود را بنمایید که از همه شایسته تر به مراعات نفس، شما هستید. اگر دارای دو جان باشید، با یکی از آنها هر چه خواستید بکنید؛ آن جان که گرفته شد، با جان دیگر توبه را شروع نمایید. این کار ممکن است ولی شما بیشتر از یک جان ندارید که اگر از شما گرفته شود، توبه از بین می رود. اگر شخصی از طرف ما آمد و شما را دعوت به رضای ما کرد، من اکنون شما را شاهد می گیرم که راضی نمی شوم. او الان که یک نفر است و از ما اطاعت نمی کند؛ وقتی پرچمها و علمها را برافراشت، اطاعت خواهد کرد؟! - . علل الشرائع: ۵۷۷ -

**[ترجمه]

«۳۶»

مع، [معانی الأخبار] أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْمُکَارِی قَالَ: کُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَذُکِرَ زَیْدٌ وَ مَنْ

ص: ۱۷۸

۱- ۱. سوره الحجرات، الآیه ۱۳.

۲- ۲. عیون أخبار الرضا« ع» ج ۲ ص ۲۳۶.

۳- ۳. بلنجر:- بفتحتین و سکون النون و فتح الجیم و راء مدینه ببلاد الخزر خلف الباب و الأبواب(مراصد الاطلاع).

۴- ۴. أمالی الطوسیّ ص ۳۵ و فیه(ابارجا) بدل(ابا الزط).

۵- ۵. علل الشرائع ص ۵۷۷ طبع النجف.

خَرَجَ مَعَهُ فَهَمَّ بَعْضُ أَصْحَابِ الْمَجْلِسِ يَتَنَاوَلُهُ فَانْتَهَرَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ مَهْلًا لَيْسَ لَكُمْ أَنْ تَدْخُلُوا فِيمَا بَيْنَنَا إِلَّا بِسَبِيلِ خَيْرٍ إِنَّهُ لَمْ تَمُتْ نَفْسٌ مِنَّا إِلَّا وَ تُدْرِكُهُ السَّعَادَةُ قَبْلَ أَنْ تَخْرُجَ نَفْسُهُ وَ لَوْ بِفُوَاقِ نَاقَةٍ قَالَ قُلْتُ وَ مَا فُوَاقُ نَاقَةٍ قَالَ حِلَابُهَا(۱).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ابو سعید مکاری می گوید: خدمت حضرت صادق علیه السلام بودیم، صحبت از زید و کسانی که با او قیام کردند شد. یکی از حاضرین خواست نسبت به او بدگویی کند. امام علیه السلام به او پرخاش کرده و فرمود: ساکت باش! شما را نمی رسد که در کار ما مداخله کنید. هر کس از ما خانواده از دنیا رود، قبل از اینکه روح از پیکرش خارج شود سعادتمند خواهد شد، گرچه به اندازه فواق ماده شتری باشد. پرسیدم: فواق ناقه یعنی چه؟ فرمود: دوشیدن آن. - . معانی الاخبار: ۳۹۲ -

**[ترجمه]

«۳۷»

مع، [معانی الأخبار] أَبِي عَنْ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي الْخَطَّابِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَمْزَةَ وَ مُحَمَّدٍ ابْنَيْ حُمْرَانَ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: التُّرُّ تُرُّ حُمْرَانَ ثُمَّ قَالَ يَا حُمْرَانُ مُدَّ الْمِطْمَرَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَ الْعَالِمِ قُلْتُ يَا سَيِّدِي وَ مَا الْمِطْمَرُ فَقَالَ أَنْتُمْ تُسَمُّونَهُ خَيْطَ الْبَنَّاءِ فَمَنْ خَالَفَكُمْ عَلَى هَذَا الْأَمْرِ فَهُوَ زِنْدِيقٌ فَقَالَ حُمْرَانُ وَ إِنْ كَانَ عَلَوِيّاً فَاطِمِيّاً فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ إِنْ كَانَ مُحَمَّدِيّاً عَلَوِيّاً فَاطِمِيّاً(۲).

**[ترجمه]معانی الاخبار: ضمره و محمد پسران حمران از پدر خود نقل کردند که حضرت صادق علیه السلام فرمود: مطمر و میزان، همان است که در دست تو است حمران! آنگاه فرمود: این مقیاس را بین خود و تمام عالم بگیر. گفتم: آقای من! مطمر چیست؟ فرمود: شما آن را نخ بنایی می خوانید. هر کس با شما در مورد ولایت ما خانواده مخالف باشد کافر است. حمران گفت: گرچه سید علوی و فاطمی باشد؟ فرمود: گرچه سید محمدی علوی فاطمی باشد. - . معانی الاخبار: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

بیان

التر بالضم الخیط یمد علی البناء و المطمر الزیج الذی یکون مع البناءین ذکرهما الجوهری (۳).

**[ترجمه]ترّ به ضم تاء نخی است که بر بنا کشیده می شود و مطمر زیجی است که بنّاها دارند. جوهری این دو معنا را ذکر کرده است .

**[ترجمه]

«۳۸»

مع، [معانی الأخبار] ابْنُ الْمُتَوَكِّلِ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: لَيْسَ بَيْنَكُمْ وَ بَيْنَ مَنْ خَالَفَكُمْ إِلَّا الْمِطْمَرُ قُلْتُ وَ أَيُّ شَيْ ءٍ الْمِطْمَرُ قَالَ الَّذِی تُسَمُّونَهُ التُّرَّ فَمَنْ خَالَفَكُمْ وَ جَازَهُ فَابْرَءُوا مِنْهُ وَ إِنْ كَانَ عَلَوِيّاً فَاطِمِيّاً(۴).

**[ترجمه]معانی الاخبار: امام صادق علیه السلام فرمود: بین شما و مخالفان شما مطمر و میزانی است. گفتم: مطمر چیست؟ فرمود: همان چیزی است که شما آن را تُرّ می نامید. پس هرکس با شما مخالفت کند و از آن بگذرد، از او تبری جو؛ اگر چه علوی و فاطمی باشد. - . معانی الاخبار: ۲۱۳ -

**[ترجمه]

«۳۹»

ج، [الإحتجاج]: وَ قِيلَ لِلصَّادِقِ علیه السلام مَا يَزَالُ يَخْرُجُ رَجُلٌ مِنْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ فَيُقْتَلُ وَ يُقْتَلُ مَعَهُ بَشَرٌ كَثِيرٌ فَأَطْرَقَ طَوِيلًا ثُمَّ قَالَ إِنَّ فِيهِمُ الْكَذَّابِينَ وَ فِی غَيْرِهِمُ الْمُكَذِّبِينَ (۵).

۱- ۱. معانی الأخبار ص ۳۹۲ طبع ایران سنه ۱۳۷۹.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۲۱۳.

۳- ۳. صحاح الجوهریّ ج ۱ ص ۲۹۱(التر) و ج ۱ ص ۳۵۴(المطمر) طبع بولاق سنه ۱۲۸۲ ه.

۴- ۴. معانی الأخبار ص ۲۱۳.

۵- ۵. احتجاج الطبرسیّ ص ۲۰۴.

**[ترجمه]احتجاج: به حضرت صادق علیه السلام عرض کردند: ، از شما خانواده یکی پس از دیگری خروج می کند و کشته می شود و با او گروهی زیاد کشته می شوند. امام مدتی سر به زیر انداخته آنگاه فرمود: در میان آنها دروغ گو یافت می شود ولی میان دیگران تکذیب کننده. - . احتجاج: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴۰»

ج، [الإحتجاج] وَ رُوِیَ عَنْهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: لَیْسَ مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا وَ لَهُ عَدُوٌّ مِنْ أَهْلِ بَیْتِهِ فَقِیلَ لَهُ بَنُو الْحَسَنِ لَا یَعْرِفُونَ لِمَنِ الْحَقُّ قَالَ بَلَی وَ لَکِنْ یَمْنَعُهُمُ الْحَسَدُ(۱).

**[ترجمه]احتجاج: از آن جناب روایت شده که فرمود: هر یک از ما امامان دشمنی از خانواده خود دارند. شخصی گفت: فرزندان امام حسن نمی دانند حق مال کیست؟ فرمود: چرا، ولی حسد مانع آنها می شود. - . احتجاج: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴۱»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ هَذِهِ الْآیَهِ- ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا(۲) قَالَ أَیَّ شَیْ ءٍ تَقُولُ قَالَ أَقُولُ إِنَّهَا خَاصٌّ لِوُلْدِ فَاطِمَهَ فَقَالَ علیه السلام أَمَّا مَنْ سَلَّ سَیْفَهُ وَ دَعَا النَّاسَ إِلَی نَفْسِهِ [إِلَی الضَّلَالِ] مِنْ وُلْدِ فَاطِمَهَ وَ غَیْرِهِمْ فَلَیْسَ بِدَاخِلٍ فِی هَذِهِ الْآیَهِ قُلْتُ مَنْ یَدْخُلُ فِیهَا قَالَ الظَّالِمُ لِنَفْسِهِ الَّذِی لَا یَدْعُو النَّاسَ إِلَی ضَلَالٍ وَ لَا هُدًی وَ الْمُقْتَصِدُ مِنَّا أَهْلَ الْبَیْتِ الْعَارِفُ حَقَّ الْإِمَامِ وَ السَّابِقُ بِالْخَیْرَاتِ الْإِمَامُ (۳).

**[ترجمه]احتجاج: ابو بصیر می گوید: از حضرت صادق علیه السلام معنای این آیه را پرسیدم: «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا - . فاطر / ۳۲ - » ، { سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم، به میراث دادیم.} فرمود: تو چه می گویی؟ عرض کردم: من می گویم این آیه اختصاص به فرزندان فاطمه علیها السلام دارد. فرمود: کسی از فرزندان فاطمه و دیگران که شمشیر بکشد و مردم را دعوت به نفس خود نماید، جزء این آیه نیست. عرض کردم: چه کسی داخل این آیه است؟ فرمود: ستم کننده به خود (الظالم لنفسه) کسی است که مردم را دعوت به هدایت یا ضلالت نمی کند. مقتصد (میانه رو) از ما خانواده کسی است که عارف به حق امام باشد و سابق به خیرات (سبقت گیرنده به کار نیک)، خود امام است. - . احتجاج: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴۲»

ج، [الإحتجاج] عَلِیُّ بْنُ الْحَکَمِ عَنْ أَبَانٍ قَالَ أَخْبَرَنِی الْأَحْوَلُ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ النُّعْمَانِ الْمُلَقَّبُ بِمُؤْمِنِ الطَّاقِ: أَنَّ زَیْدَ بْنَ عَلِیٍّ

بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام بَعَثَ إِلَیْهِ وَ هُوَ مُخْتَفٍ قَالَ فَأَتَیْتُهُ فَقَالَ لِی یَا أَبَا جَعْفَرٍ مَا تَقُولُ إِنْ طَرَقَکَ طَارِقٌ مِنَّا أَ تَخْرُجُ مَعَهُ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنْ کَانَ أَبُوکَ وَ أَخُوکَ خَرَجْتُ مَعَهُ قَالَ فَقَالَ لِی فَأَنَا أُرِیدُ أَنْ أَخْرُجَ أُجَاهِدُ هَؤُلَاءِ الْقَوْمَ فَاخْرُجْ مَعِی قَالَ قُلْتُ لَا أَفْعَلُ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ فَقَالَ لِی أَ تَرْغَبُ بِنَفْسِکَ عَنِّی قَالَ فَقُلْتُ لَهُ إِنَّمَا هِیَ نَفْسٌ وَاحِدَهٌ فَإِنْ کَانَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْأَرْضِ مَعَکَ حُجَّهٌ فَالْمُتَخَلِّفُ عَنْکَ نَاجٍ وَ الْخَارِجُ مَعَکَ هَالِکٌ وَ إِنْ لَمْ یَکُنْ لِلَّهِ مَعَکَ حُجَّهٌ فَالْمُتَخَلِّفُ عَنْکَ وَ الْخَارِجُ مَعَکَ سَوَاءٌ قَالَ فَقَالَ لِی یَا أَبَا جَعْفَرٍ کُنْتُ أَجْلِسُ مَعَ أَبِی عَلَی الْخِوَانِ فَیُلْقِمُنِی اللُّقْمَهَ السَّمِینَهَ وَ یُبَرِّدُ لِیَ اللُّقْمَهَ الْحَارَّهَ حَتَّی تَبْرُدَ مِنْ شَفَقَتِهِ عَلَیَّ وَ لَمْ یُشْفِقْ عَلَیَّ مِنْ حَرِّ النَّارِ إِذْ أَخْبَرَکَ بِالدِّینِ وَ لَمْ یُخْبِرْنِی بِهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ مِنْ شَفَقَتِهِ عَلَیْکَ مِنْ حَرِّ النَّارِ لَمْ یُخْبِرْکَ خَافَ عَلَیْکَ أَلَّا تَقْبَلَهُ فَتَدْخُلَ النَّارَ وَ أَخْبَرَنِی فَإِنْ قَبِلْتُهُ نَجَوْتُ وَ إِنْ لَمْ أَقْبَلْ لَمْ یُبَالِ أَنْ أَدْخُلَ النَّارَ ثُمَ

۱- ۱. احتجاج الطبرسیّ ص ۲۰۴.

۲- ۲. سوره فاطر، الآیه: ۳۲.

۳- ۳. الاحتجاج ص ۲۰۴.

قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ أَنْتُمْ أَفْضَلُ أَمِ الْأَنْبِيَاءُ قَالَ بَلِ الْأَنْبِيَاءُ قُلْتُ يَقُولُ يَعْقُوبُ لِيُوسُفَ- لا تَقْصُصْ رُؤْياکَ عَلى إِخْوَتِکَ فَيَکِيدُوا لَکَ کَيْداً(۱) ثُمَّ لَمْ يُخْبِرْهُمْ حَتَّى لَا يَکِيدُونَهُ وَ لَکِنْ کَتَمَهُمْ وَ کَذَا أَبُوکَ کَتَمَکَ لِأَنَّهُ خَافَ عَلَيْکَ قَالَ فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَئِنْ قُلْتَ ذَاکَ لَقَدْ حَدَّثَنِي صَاحِبُکَ بِالْمَدِينَةِ أَنِّي أُقْتَلُ وَ أُصْلَبُ بِالْکُنَاسَةِ وَ إِنَّ عِنْدَهُ لَصَحِيفَةً فِيهَا قَتْلِي وَ صَلْبِي فَحَجَجْتُ فَحَدَّثْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام بِمَقَالَةِ زَيْدٍ وَ مَا قُلْتُ لَهُ فَقَالَ لِي أَخَذْتَهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ يَسَارِهِ وَ مِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ وَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيْهِ وَ لَمْ تَتْرُکْ لَهُ مَسْلَکاً يَسْلُکُهُ (۲).

**[ترجمه]احتجاج: مؤمن طاق می گوید: هنگامی که زید بن علی بن الحسین علیهم السلام مخفی بود، از پی من فرستاد. پیش او رفتم. گفت: اگر یکی از ما خروج نماید و تو را به یاری بطلبد چه می کنی؟ گفتم: اگر پدر یا برادرت باشد با او خروج می کنم. گفت: من تصمیم دارم خروج کنم و با این گروه جهاد نمایم، تو هم به من کمک کن گفتم: فدایت شوم چنین کاری را نمی کنم. گفت: تو از جان خود در باره من مضایقه داری؟ گفتم: یک جان بیشتر ندارم، اگر خداوند را در روی زمین در کنار تو حجّت و پیشوایی باشد (که تو باید از او اطاعت کنی)، هر کس با تو همراه نشود نجات یافته است و کسی که با تو خروج نماید هلاک شده. و در صورتی که خداوند را حجّتی در روی زمین نباشد، همکار با تو و کناره گیر از تو مساوی خواهند بود. زید گفت: من با پدرم کنار سفره می نشستم و او لقمه خوش مزه را به من می داد و برایم لقمه را سرد می کرد تا بتوانم بخورم، تو خیال می کنی پدری که لقمه داغ را نمی گذاشت بخورم، مرا از آتش جهنم باز نداشته است؟ به تو اطلاع داده که امام و پیشوا کیست و به من خبر نداده؟ گفتم: چون تو را دوست داشته خبر نداده زیرا می ترسید اگر بگوید، قبول نکنی. و به من خبر داد، اگر پذیرفتم نجات می یابم و چنانچه نپذیرفتم باکی نخواهد داشت که داخل جهنم شوم. بعد گفتم: شما بهتر هستید یا انبیاء؟ گفت: انبیاء. گفتم: یعقوب به پسرش یوسف گفت: ای پسرک من، خوابت را برای برادرانت حکایت مکن که برای تو نیرنگی می اندیشند. یوسف به آنها نگفت تا نیرنگی به کار نبرند و از آنها پنهان کرد، همین طور پدرت نیز از تو پنهان نموده چون بر تو بیمناک بود. زید گفت: حالا که تو چنین عقیده ای داری، دوستت نیز در مدینه به من گفت: کشته خواهم شد و به دار آویخته می شوم. او می گفت: کتابچه ای در اختیار دارد که در آن جریان کشته شدن و به دار آویخته گردیدنم هست. من در همان سال به حج رفتم و جریان گفتگوی خود را با زید به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم. فرمود: از شش طرف او را محاصره کرده و راه فرار برایش نگذاشته ای. - . احتجاج: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۴۳»

ختص، [الإختصاص] روی عن أبی معمر قال: جاء کثیر النواء فبایع زید بن علی ثم رجع فاستقال فأقاله ثم قال:

للحرب أقوام لها خلقوا**و للتجاره و السلطان أقوام

خیر البریه من أمسی تجارته**تقوی الإله و ضرب یجتلی الهام (۳).

رُوِيَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي نُعَيْمٍ الْفَضْلِ بْنِ دُکَيْنٍ

كَانَ زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَه يَحْرُسُ خَشَبَه زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ نَعَمْ وَ كَانَ فِيهِ شَرٌّ مِنْ ذَلِکَ وَ كَانَ جَدُّهُ الرَّحِيلُ فِيمَنْ قَتَلَ الْحُسَيْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ كَانَ زُهَيْرٌ يَخْتَلِفُ إِلَى قَائِدِهِ وَ قَائِدُهُ يَحْرُسُ الْخَشَبَه وَ هُوَ زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَه بْنِ خَدِيجِ بْنِ الرَّحِيلِ (۴).

**[ترجمه]اختصاص: كثير النوا با زيد بن على بن الحسين عليهما السلام بيعت كرد. چيزى نگذشت برگشت و تقاضاى فسخ بيعت خود را كرد. زيد نيز بيعت خويش را از او برداشت. كثير النوا در مراجعت اين شعر را مى خواند: گروهى از مردم براى جنگ آفريده شده اند. برخى ديگر براى تجارت يا سلطنت.

بهترين مردم كسى است كه تجارت او پرهيزگارى و ضربتى است كه مغز سر را متفرق سازد.

- احمد بن عيسى بن عبدالله مى گويد: به فضل بن دكين گفتم: آيا زهير بن معاويه از چوبه دار زيد بن على محافظت مى كرد؟(كه كسى او را پايين نكشد) گفت: بله و از اين بدتر هم در او بود! جدش رحيل، حسين صلوات الله عليه را كشت و زهير به رهبرش رفته و رهبرش از چوبه دار محافظت مى كرد. اين زهير، پسر معاويه بن خديج بن رحيل بود. - . اختصاص: - ۱۲۷

**[ترجمه]

«۴۴»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ الرِّضَا عليه السلام بَعْضُ أَهْلِ

ص: ۱۸۱

۱- ۱. سوره يوسف، الآيه: ۵.

۲- ۲. الاحتجاج ص ۲۰۴.

۳- ۳. الاختصاص ص ۱۲۷.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۱۲۸، و فيه أحمد بن عيسى، عن عبد اللّه بن محمّد إلخ و الصواب كما فى المتن، فان الراوى هو أحمد بن عيسى المبارك بن عبد اللّه بن محمّد بن عمر الاطرف ابن علىّ بن أبى طالب عليه السلام، و أحمد هذا ذكره أبو الفرج فى مقاتله ص ۷۱۵ طبع مصر.

بَيْتِهِ فَقُلْتُ لَهُ الْجَاحِدُ مِنْكُمْ وَ مِنْ غَيْرِكُمْ وَاحِدٌ فَقَالَ لَا كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام يَقُولُ لِمُحْسِنِنَا حَسَنَتَانِ وَ لِمُسِيئِنَا ذَنْبَانِ (۱)

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی می گوید: خدمت حضرت رضا علیه السلام صحبت از بعضی بستگان آن جناب شد. من عرض کردم: کسانی که از شما منکر امام باشند، با دیگرانی که منکر امامند مساوی خواهند بود؟ فرمود: نه. علی بن الحسین علیهما السلام می فرمود: نیکوکار ما دو پاداش و گنه کار ما دو کیفر می شود. - . قرب الاسناد: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۴۵»

ص، [قصص الأنبياء عليهم السلام] بِالْإِسْنَادِ إِلَى الصَّدُوقِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعِيدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطَاءٍ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ عَمَّارٍ أَبِي الْيَقْظَانِ قَالَ: كَانَ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ جَمَاعَةٌ وَ فِيهِمْ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ أَبَانُ بْنُ نُعْمَانَ فَقَالَ أَيُّكُمْ لَهُ عِلْمٌ بِعَمِّي زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ فَقَالَ أَنَا أَصْلَحَكَ اللَّهُ قَالَ وَ مَا عِلْمُكَ بِهِ قَالَ كُنَّا عِنْدَهُ لَيْلَةً فَقَالَ هَلْ لَكُمْ فِي مَسْجِدِ سَهْلَةَ فَخَرَجْنَا مَعَهُ إِلَيْهِ اجْتِهَاداً أَوْ كَمَا قَالَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ كَانَ بَيْتَ إِبْرَاهِيمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ الَّذِي خَرَجَ مِنْهُ إِلَى الْعَمَالِقَةِ وَ كَانَ بَيْتَ إِدْرِيسَ عليه السلام الَّذِي كَانَ يَخِيطُ فِيهِ وَ فِيهِ صَخْرَةٌ خَضْرَاءُ فِيهَا صُورَةُ وُجُوهِ النَّبِيِّينَ وَ فِيهِ مُنَاخُ الرَّاكِبِ يَعْنِي الْخَضِرَ عليه السلام ثُمَّ قَالَ لَوْ أَنَّ عَمِّي أَتَاهُ حِينَ خَرَجَ فَصَلَّى فِيهِ وَ اسْتَجَارَ بِاللَّهِ لَأَجَارَهُ عِشْرِينَ سَنَةً وَ مَا أَتَاهُ مَكْرُوبٌ قَطُّ فَصَلَّى فِيهِ مَا بَيْنَ الْعِشَاءَيْنِ وَ دَعَا اللَّهَ إِلَّا فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ.

**[ترجمه]قصص الانبياء: عمار ابو اليقظان می گوید: در خدمت حضرت صادق علیه السلام بودم. گروهی نیز حضور داشتند که یکی از آنها ابان بن نعمان بود. امام فرمود: کدام یک از شماها خبر از عمویم زید دارید؟ ابان گفت: من خبر دارم، خدا خیرتان دهد! فرمود: چه خبری از او داری؟ عرض کرد: یک شب در خدمتش بودم. گفت: نمی آیید به مسجد سهله برویم؟ من با او رفتم. امام علیه السلام فرمود: در آن مسجد، خانه ابراهیم خلیل بوده که از همان خانه به جانب عمالقه رفت و خانه ادریس که در آنجا خیاطی می کرد و در همان مسجد سنگ سبز رنگی است که چهره پیغمبران در آن نمودار است. آن مسجد جایگاه خضر است. فرمود: اگر عمویم زید هنگام خروج به آنجا می رفت و دو رکعت نماز می خواند و به خدا پناه می برد، خداوند بیست سال او را در پناه خود نگه می داشت. هر کس غمی داشته باشد و بین نماز مغرب و عشاء در آنجا از خدا فرج بخواهد، خداوند به او فرج عنایت می کند. - . قصص الانبياء: ۷۹ -

**[ترجمه]

«۴۶»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِي عَنْ مُحَمَّدٍ الْعَطَّارِ عَنِ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ زِيَادٍ عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام: إِنَّ آلَ أَبِي سُفْيَانَ قَتَلُوا الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَنَزَعَ اللَّهُ مُلْكَهُمْ وَ قَتَلَ هِشَامٌ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ فَنَزَعَ اللَّهُ

مُلْكَهُ وَ قَتَلَ الْوَلِيدُ يَحْيَى بْنِ زَيْدٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فَنَزَعَ اللَّهُ مُلْكَهُ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: محمّد حلبی می گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: اولاد ابی سفیان، حضرت حسین علیه السلام را شهید کردند، خداوند سلطنت را از دستشان گرفت. هشام نیز زید بن علی را کشت، قدرتش به باد فنا رفت. ولید نیز یحیی بن زید را کشت، سلطنتش نابود شد. -. ثواب الاعمال: ۱۹۸ -

**[ترجمه]

«۴۷»

غط، [الغیبه] للشیخ الطوسی جَمَاعَهٌ عَنِ الْبَزَوْفَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ عَنْ سَالِمَهَ مَوْلَاهِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام حِینَ حَضَرَتْهُ الْوَفَاهُ وَ أُغْمِیَ عَلَیْهِ فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ أَعْطُوا الْحَسَنَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ هُوَ الْأَفْطَسُ سَبْعِینَ دِینَاراً وَ أَعْطِ فُلَاناً كَذَا وَ فُلَاناً كَذَا فَقُلْتُ أَ تُعْطِی رَجُلًا حَمَلَ عَلَیْكَ بِالشَّفْرَهِ یُرِیدُ أَنْ یَقْتُلَكَ قَالَ تُرِیدِینَ أَنْ لَا أَكُونَ مِنَ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ

ص: ۱۸۲

۱- ۱. قرب الإسناد ص ۲۱۰ طبع النجف.

۲- ۲. ثواب الأعمال و عقابها ص ۱۹۸ طبع بغداد سنه ۱۹۶۲ م.

وَ الَّذِینَ یَصِلُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ یُوصَلَ وَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ (۱) نَعَمْ یَا سَالِمَهُ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الْجَنَّهَ فَطَیَّبَهَا وَ طَیَّبَ رِیحَهَا وَ إِنَّ رِیحَهَا لَیُوجَدُ مِنْ مَسِیرَهِ أَلْفَیْ عَامٍ وَ لَا یَجِدُ رِیحَهَا عَاقٌّ وَ لَا قَاطِعُ رَحِمٍ (۲).

**[ترجمه]غیبت شیخ طوسی: سالمه کنیز حضرت صادق علیه السلام گفت: هنگام در گذشت حضرت صادق علیه السلام من حضور داشتم که بیهوش شد. پس از آنکه به هوش آمد فرمود: به حسن بن علی بن الحسین که معروف به افطس بود، هفتاد دینار بدهید به فلانی و فلانی، فلان مبلغ بدهید. عرض کردم: به کسی پول می دهی که با کارد به تو حمله کرد و می خواست تو را بکشد؟ فرمود: نمی خواهی از کسانی باشم که خداوند در باره آنها فرموده: «وَ الَّذِینَ یَصِلُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ یُوصَلَ وَ یَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یَخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ - . رعد / ۲۱ - »، {و آنان که آنچه را خدا به پیوستنش فرمان داده می پیوندند و از پروردگارشان می ترسند و از سختی حساب بیم دارند.}؟ بعد فرمود: سالمه، خداوند بهشت را آفرید و آن را خوشبو کرد. بوی خوش بهشت از دو هزار سال راه به مشام می رسد ولی این بو را نافرمان پدر و مادر و قاطع رحم احساس نمی کند. - . غیبت طوسی: ۱۲۸ -

**[ترجمه]

«۴۸»

حه، [فرحه الغری] قَالَ صَفِیُّ الدِّینِ مُحَمَّدُ بْنُ سَعْدٍ الْمُوسَوِیُّ رَأَیْتُ فِی بَعْضِ الْکُتُبِ الْقَدِیمَهِ الْحَدِیثِیَّهِ حَدَّثَنَا ابْنُ عُقْدَهَ عَنْ حَسَنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ الْأَزْدِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْوَلِیدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ الثُّمَالِیِّ قَالَ: کُنْتُ أَزُورُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ فِی کُلِّ سَنَهٍ مَرَّهً فِی وَقْتِ الْحَجِّ فَأَتَیْتُهُ سَنَهً مِنْ ذَاکَ وَ إِذَا عَلَی فَخِذَیْهِ صَبِیٌّ فَقَعَدْتُ إِلَیْهِ وَ جَاءَ الصَّبِیُّ فَوَقَعَ عَلَی عَتَبَهِ الْبَابِ فَانْشَجَّ فَوَثَبَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام مُهَرْوِلًا فَجَعَلَ یُنَشِّفُ دَمَهُ بِثَوْبِهِ وَ یَقُولُ لَهُ یَا بُنَیَّ أُعِیذُکَ بِاللَّهِ أَنْ تَکُونَ الْمَصْلُوبَ فِی الْکُنَاسَهِ قُلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَیُّ کُنَاسَهٍ قَالَ کُنَاسَهُ الْکُوفَهِ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ یَکُونُ ذَلِکَ قَالَ إِی وَ الَّذِی بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ إِنْ عِشْتَ بَعْدِی لَتَرَیَنَّ هَذَا الْغُلَامَ فِی نَاحِیَهٍ مِنْ نَوَاحِی الْکُوفَهِ مَقْتُولًا مَدْفُوناً مَنْبُوشاً مَسْلُوباً مَسْحُوباً مَصْلُوباً فِی الْکُنَاسَهِ ثُمَّ یُنْزَلُ فَیُحْرَقُ وَ یُدَقُّ وَ یُذْرَی فِی الْبَرِّ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَا اسْمُ هَذَا الْغُلَامِ قَالَ هَذَا ابْنِی زَیْدٌ ثُمَّ دَمَعَتْ عَیْنَاهُ ثُمَّ قَالَ أَ لَا أُحَدِّثُکَ بِحَدِیثِ ابْنِی هَذَا بَیْنَا أَنَا لَیْلَهً سَاجِدٌ وَ رَاکِعٌ إِذْ ذَهَبَ بِیَ النَّوْمُ مِنْ بَعْضِ حَالاتِی فَرَأَیْتُ کَأَنِّی فِی الْجَنَّهِ وَ کَأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلِیّاً وَ فَاطِمَهَ وَ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ قَدْ زَوَّجُونِی جَارِیَهً مِنْ حُورِ الْعِینِ فَوَاقَعْتُهَا فَاغْتَسَلْتُ عِنْدَ سِدْرَهِ الْمُنْتَهَی وَ وَلَّیْتُ وَ هَاتِفٌ بِی یَهْتِفُ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ لِیَهْنِئْکَ زَیْدٌ فَاسْتَیْقَظْتُ فَأَصَبْتُ جَنَابَهً فَقُمْتُ فَتَطَهَّرْتُ لِلصَّلَاهِ وَ صَلَّیْتُ صَلَاهَ الْفَجْرِ فَدُقَّ الْبَابُ وَ قِیلَ لِی عَلَی الْبَابِ رَجُلٌ یَطْلُبُکَ فَخَرَجْتُ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ مَعَهُ جَارِیَهٌ مَلْفُوفٌ کُمُّهَا عَلَی یَدِهِ مُخَمَّرَهٌ بِخِمَارٍ فَقُلْتُ مَا حَاجَتُکَ فَقَالَ أَرَدْتُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام قُلْتُ أَنَا عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَقَالَ أَنَا رَسُولُ الْمُخْتَارِ بْنِ

۱- ۱. سوره الرعد، الآیه: ۲۱.

۲- ۲. غیبه الشیخ الطوسیّ ص ۱۲۸.

أَبِی عُبَیْدٍ الثَّقَفِیِّ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ وَ یَقُولُ وَقَعَتْ هَذِهِ الْجَارِیَهُ فِی نَاحِیَتِنَا فَاشْتَرَیْتُهَا بِسِتِّمِائَهِ دِینَارٍ وَ هَذِهِ سِتُّمِائَهِ دِینَارٍ فَاسْتَعِنْ بِهَا عَلَی دَهْرِکَ وَ دَفَعَ إِلَیَّ کِتَاباً فَأَدْخَلْتُ الرَّجُلَ وَ الْجَارِیَهَ وَ کَتَبْتُ لَهُ جَوَابَ کِتَابِهِ وَ تَبَّتَ الرَّجُلُ ثُمَّ قُلْتُ لِلْجَارِیَهِ مَا اسْمُکِ قَالَتْ حَوْرَاءُ فَهَیَّئُوهَا لِی وَ بِتُّ بِهَا عَرُوساً فَعَلِقَتْ بِهَذَا الْغُلَامِ فَسَمَّیْتُهُ زَیْداً وَ هُوَ هَذَا سَتَرَی مَا قُلْتُ لَکَ قَالَ أَبُو حَمْزَهَ فَوَ اللَّهِ مَا لَبِثْتُ إِلَّا بُرْهَهً حَتَّی رَأَیْتُ زَیْداً بِالْکُوفَهِ فِی دَارِ مُعَاوِیَهَ بْنِ إِسْحَاقَ فَأَتَیْتُهُ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ ثُمَّ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ مَا أَقْدَمَکَ هَذَا الْبَلَدَ قَالَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیُ عَنِ الْمُنْکَرِ فَکُنْتُ أَخْتَلِفُ إِلَیْهِ فَجِئْتُ إِلَیْهِ لَیْلَهَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ وَ کَانَ یَنْتَقِلُ فِی دُورِ بَارِقٍ وَ بَنِی هِلَالٍ فَلَمَّا جَلَسْتُ عِنْدَهُ قَالَ یَا أَبَا حَمْزَهَ تَقُومُ حَتَّی نَزُورَ قَبْرَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاکَ ثُمَّ سَاقَ أَبُو حَمْزَهَ الْحَدِیثَ حَتَّی قَالَ أَتَیْنَا الذَّکَوَاتِ الْبِیضَ فَقَالَ هَذَا قَبْرُ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام ثُمَّ رَجَعْنَا فَکَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا کَانَ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَیْتُهُ مَقْتُولًا مَدْفُوناً مَنْبُوشاً مَسْلُوباً مَسْحُوباً مَصْلُوباً قَدْ أُحْرِقَ وَ دُقَّ فِی الْهَوَاوِینِ وَ ذُرِیَ فِی الْعُرَیْضِ (۱)

مِنْ أَسْفَلِ الْعَاقُولِ (۲).

**[ترجمه]فرحه الغری: ثمالی می گوید: من هر سال یک بار، هنگام حج حضرت زین العابدین علیه السلام را زیارت می کردم. یکی از سالها خدمتش رسیدم، کودکی روی زانوانش نشسته بود. من نشستم. کودک از جای حرکت نمود و پایش به درب گیر کرد و بر زمین افتاد. حضرت زین العابدین علیه السلام با عجله دوید، او را از زمین برداشت و خون چهره اش را با جامه اش پاک کرد و می گفت: تو را به خدا می سپارم از اینکه در کناسه به دار آویخته شوی. عرض کردم: کدام کناسه؟ فرمود: کناسه کوفه. عرض کردم: واقعا این اتفاق خواهد افتاد؟ فرمود: به آن خدایی که محمّد صلی الله علیه و آله را بر انگیخت، اگر بعد از من زنده بمانی، خواهی دید که او را در اطراف کوفه می کشند و پس از دفن از قبر بیرون می آورند و عریان به دار می آویزند بعد پیکرش را پایین می آورند و آتش می زنند و خاکسترش را بر باد می دهند. عرض کردم: اسم این پسر چیست؟ فرمود: نامش زید است.

در این هنگام اشک از دیدگانش جاری شد. فرمود: مایلی برایت جریان فرزندم را بگویم؟ یک شب در بین عبادت که به سجده و رکوع مشغول بودم، مرا خواب ربود. در خواب دیدم در بهشت هستم، حضرت رسول و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم السلام، دختری از حوریه ها را به ازدواج من در آوردند. با او همبستر شدم و نزدیک سدره المنتهی غسل نمودم. سپس برگشتم، دیدم یک نفر صدا می زند: زید بر شما مبارک باشد! زید بر شما مبارک باشد! زید بر شما مبارک باشد!

از خواب بیدار شدم، دیدم جنب شده ام؛ برای نماز غسل نمودم و نماز صبح را خواندم. در این موقع صدای در آمد! گفتند: یک نفر شما را می خواهد. وقتی خارج شدم دیدم مردی کنیزی آورده که خود را پوشیده است. آستینش بلند است و پارچه ای بر سر بسته. گفتم با که کار داری؟ گفت: علی بن الحسین علیهما السلام را می خواهم. گفتم: من هستم. گفت: من پیک مختار بن ابی عبیده ثقفی هستم، به شما سلام رسانده و گفته است که این کنیز به دست ما رسید، آن را به ششصد دینار خریدم. اینک ششصد دینار هم تقدیم می کنم که مخارج زندگی او را تامین کنی. آن مرد نامه ای نیز به من سپرد. کنیز را به خانه بردم و جواب نامه اش را که آن مرد منتظر آن بود نوشتم. من از کنیزک پرسیدم: اسمت چیست؟ گفت: حوراء. برای همبستر شدن او را آماده کردند. با او عروسی کردم و او به این پسر حامله شد. نامش را زید نهادم. آنچه را گفتم، خواهی

دید.

ابو حمزه گفت: به خدا سوگند چیزی نگذشت که زید را در کوفه در خانه معاویه بن اسحاق دیدم. خدمتش رسیده عرض کردم: فدایت شوم، برای چه به این شهر آمده ای؟ فرمود: برای امر به معروف و نهی از منکر. من پیش او رفتم و شب نیمه شعبان خدمتش رسیده سلام کردم. در آن موقع، او در یک خانه نمی ماند و هر شبی را در یکی از خانه های بارق و بنی هلال به سر می برد. به من گفت: ابو حمزه! مایلی به زیارت امیر المؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام برویم؟ عرض کردم: آری فدایت شوم. ابو حمزه دنباله حدیث را چنان نقل کرد که بالاخره به جایی به نام ذکوات بیض رسیدیم. گفت این قبر امیر المؤمنین است. بعد از زیارت مراجعت کردیم و عاقبت آن جریانها در باره اش به وقوع پیوست. به خدا قسم خودم دیدم که پس از شهادت و دفن، پیکرش را بیرون آوردند و عریان روی زمین کشیدند تا به دار آویختند، سپس آن را آتش زدند و باقی مانده خاکسترش را در هاون کوبیده، در قسمت پایین کوفه به نام عریض به باد دادند. - . فرحه الغری: ۵۱ -

**[ترجمه]

بیان

سحبه كمنعه جره على وجه الأرض.

**[ترجمه]عبارت سحبه بر وزن منعه یعنی او را روی زمین کشید.

**[ترجمه]

«۵۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ أَنَّ وَلِیدَ بْنَ صَبِیحٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فِی لَیْلَهٍ إِذْ طَرَقَ الْبَابَ طَارِقٌ فَقَالَ لِلْجَارِیَهِ انْظُرِی مَنْ هَذَا فَخَرَجَتْ ثُمَّ دَخَلَتْ فَقَالَتْ هَذَا عَمُّكَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِیٍّ فَقَالَ أَدْخِلِیهِ وَ قَالَ لَنَا ادْخُلُوا الْبَیْتَ فَدَخَلْنَا بَیْتاً فَسَمِعْنَا مِنْهُ حِسّاً- ظَنَنَّا أَنَّ الدَّاخِلَ بَعْضُ نِسَائِهِ فَلَصِقَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ فَلَمَّا دَخَلَ أَقْبَلَ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ

ص: ۱۸۴

۱- ۱. العریض: بفتح أوله و كسر ثانیه و آخره ضاد. قنه منقاده بطرف البئر، بئر بنی غاضره(المراصد).

۲- ۲. فرحه الغریّ ص ۵۱ المطبوع ملحقا بمكارم الأخلاق سنه ۱۳۰۵، و عاقولاء: اسم الكوفه فی التوریه.

فَلَمْ یَدَعْ شَیْئاً مِنَ الْقَبِیحِ إِلَّا قَالَهُ فِی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ثُمَّ خَرَجَ وَ خَرَجْنَا فَأَقْبَلَ یُحَدِّثُنَا- مِنَ الْمَوْضِعِ الَّذِی قَطَعَ کَلَامَهُ فَقَالَ بَعْضُنَا لَقَدِ اسْتَقْبَلَکَ هَذَا بِشَیْ ءٍ مَا ظَنَنَّا أَنَّ أَحَداً یَسْتَقْبِلُ بِهِ أَحَداً حَتَّی لَقَدْ هَمَّ بَعْضُنَا أَنْ یَخْرُجَ إِلَیْهِ فَیُوقِعَ بِهِ فَقَالَ مَهْ لَا تَدْخُلُوا فِیمَا بَیْنَنَا- فَلَمَّا مَضَی مِنَ اللَّیْلِ مَا مَضَی طَرَقَ الْبَابَ طَارِقٌ فَقَالَ لِلْجَارِیَهِ انْظُرِی مَنْ هَذَا فَخَرَجَتْ ثُمَّ عَادَتْ فَقَالَتْ هَذَا عَمُّکَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِیٍّ قَالَ لَنَا عُودُوا إِلَی مَوَاضِعِکُمْ ثُمَّ أَذِنَ لَهُ فَدَخَلَ بِشَهِیقٍ وَ نَحِیبٍ وَ بُکَاءٍ وَ هُوَ یَقُولُ یَا ابْنَ أَخِی اغْفِرْ لِی غَفَرَ اللَّهُ لَکَ اصْفَحْ عَنِّی صَفَحَ اللَّهُ عَنْکَ فَقَالَ غَفَرَ اللَّهُ لَکَ یَا عَمِّ مَا الَّذِی أَحْوَجَکَ إِلَی هَذَا قَالَ إِنِّی لَمَّا أَوَیْتُ إِلَی فِرَاشِی أَتَانِی رَجُلَانِ أَسْوَدَانِ فَشَدَّا وَثَاقِی ثُمَّ قَالَ أَحَدُهُمَا لِلْآخَرِ انْطَلِقْ بِهِ إِلَی النَّارِ فَانْطَلَقَ بِی فَمَرَرْتُ بِرَسُولِ اللَّهِ فَقُلْتُ- یَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أَعُودُ فَأَمَرَهُ فَخَلَّی عَنِّی وَ إِنِّی لَأَجِدُ أَلَمَ الْوَثَاقِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَوْصِ قَالَ بِمَ أُوصِی مَا لِی مَالٌ وَ إِنَّ لِی عِیَالًا کَثِیراً وَ عَلَیَّ دَیْنٌ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام دَیْنُکَ عَلَیَّ وَ عِیَالُکَ إِلَی عِیَالِی فَأَوْصَی فَمَا خَرَجْنَا مِنَ الْمَدِینَهِ حَتَّی مَاتَ فَضَمَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عِیَالَهُ إِلَیْهِ وَ قَضَی دَیْنَهُ وَ زَوَّجَ ابْنَهُ ابْنَتَهُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: ولید بن صبیح می گوید: شبی خدمت حضرت صادق علیه السلام بودیم یک نفر درب حیاط را کوبید. حضرت به کنیزش فرمود: ببین کیست؟ کنیز رفت و برگشت و گفت: عمویت عبد الله بن علی است؛ فرمود: بگو بیاید. به ما دستور داد داخل اطاق دیگری شویم. ما داخل اطاق شدیم در این بین احساس کردیم که یک نفر داخل اطاق شد. خیال کردیم یکی از بانوان امام است. به خاطر اینکه شناخته نشویم، به یکدیگر چسبیدیم. عبد الله بن علی وارد شد و هر چه توانست به حضرت صادق علیه السلام ناسزا گفت و چیزی فرو گذار نکرد، آنگاه خارج شد. ما نیز از مخفی گاه خود خارج شدیم. امام حدیث خود را از جایی که قطع شده بود شروع کرد. یک نفر از ما عرض کرد: آقا، عبد الله بن علی به شما نسبت هایی داد که خیال نمی کنم احدی چنین حرف هایی را به کسی بزند، ما تصمیم داشتیم بیاییم و او را تادیب کنیم! فرمود: نه، شما بین ما مداخله نکنید.

باز پاسی از شب گذشت. درب به صدا آمد. کنیز را فرستاد تا ببیند کیست. کنیز برگشته و گفت: عمویت عبد اللّه بن علی است. به ما فرمود: به همان اطاقی که بودید بروید. حضرت اجازه داد وارد شود. عبد اللّه وارد شد در حالی که با شدت اشک می ریخت و بلند بلند گریه می کرد و می گفت: پسر برادر مرا ببخش، خدا تو را ببخشد. از من بگذر، خدا از تو بگذرد. فرمود: خدا تو را ببخشد عمو، چه شده است؟ چرا چنین می کنی؟ گفت همین که برای استراحت به بستر رفتم، دو نفر مرد سیاه به من حمله نمودند و دست و پایم را بستند. یکی از آنها به دیگری گفت: او را به طرف آتش ببرید! مرا بردند. در بین راه حضرت رسول صلی الله علیه و آله را دیدم. فریاد زدم: یا رسول اللّه، دیگر چنین کاری نمی کنم! دستور داد مرا رها کنند. هنوز دست و پایم از بستن آنها درد می کند. حضرت صادق علیه السلام فرمود: وصیت خود را بکن. عرض کرد: چه وصیت کنم؟ با این اهل و عیال زیاد و قرض زیادی که دارم، مالی که ندارم. فرمود: تو وصیت کن، قرضت را من پرداخت می کنم. عبد الله وصیت نمود. ما از مدینه خارج نشده بودیم که عبدالله از دنیا رفت. امام علیه السلام خانواده او را جزء خانواده خود قرار داد و قرضش را پرداخت و یکی از دخترانش را به ازدواج پسر خود در آورد. - . الخرائج و الجرائح: ۲۳۲ -

**[ترجمه]

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ: ذَکَرْتُ زَیْدَ بْنَ عَلِیٍّ فَتَنَقَّصْتُهُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ لَا تَفْعَلْ رَحِمَ اللَّهُ عَمِّی أَتَی أَبِی فَقَالَ إِنِّی أُرِیدُ الْخُرُوجَ عَلَی هَذَا الطَّاغِیَهِ فَقَالَ لَا تَفْعَلْ فَإِنِّی أَخَافُ أَنْ تَکُونَ الْمَقْتُولَ الْمَصْلُوبَ عَلَی ظَهْرِ الْکُوفَهِ أَ مَا عَلِمْتَ یَا زَیْدُ أَنَّهُ لَا یَخْرُجُ أَحَدٌ مِنْ وُلْدِ فَاطِمَهَ عَلَی أَحَدٍ مِنَ السَّلَاطِینِ قَبْلَ خُرُوجِ السُّفْیَانِیِّ إِلَّا قُتِلَ ثُمَّ قَالَ أَلَا یَا حَسَنُ إِنَّ فَاطِمَهَ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا- فَحَرَّمَ اللَّهُ ذُرِّیَّتَهَا عَلَی النَّارِ وَ فِیهِمْ نَزَلَتْ- ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکِتابَ الَّذِینَ اصْطَفَیْنا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَیْراتِ فَإِنَّ الظَّالِمَ لِنَفْسِهِ الَّذِی لَا یَعْرِفُ الْإِمَامَ وَ الْمُقْتَصِدُ الْعَارِفُ بِحَقِّ الْإِمَامِ وَ السَّابِقُ بِالْخَیْرَاتِ هُوَ الْإِمَامُ- ثُمَّ قَالَ یَا حَسَنُ إِنَّا أَهْلُ بَیْتٍ لَا یَخْرُجُ أَحَدُنَا مِنَ الدُّنْیَا حَتَّی یُقِرَّ لِکُلِّ ذِی

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۳۲.

فَضْلٍ بِفَضْلِهِ (۱).

**[ترجمه]خرایج: حسن بن راشد می گوید: سخن از زید بن علی شد. من در خدمت حضرت صادق علیه السلام از او بدگویی کردم! فرمود: این کار را نکن؛ خدا عمویم زید را رحمت کند. خدمت پدرم آمده گفت، من می خواهم بر این ستمکار خروج کنم. فرمود: چنین کاری نکن، من می ترسم کشته شوی و پشت کوفه به دارت آویزند، مگر نمی دانی که هر یک از فرزندان فاطمه قبل از خروج سفیانی بر سلطانی خروج کند کشته خواهد شد؟ آنگاه حضرت صادق علیه السلام روی به من نموده و فرمود: حسن بن راشد! فاطمه پاک سرشت است، خداوند ذریه او را بر آتش جهنم حرام نموده و در باره آنها این آیه نازل شده «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَيْراتِ - . فاطر / ۳۲ - » ، {سپس این کتاب را به آن بندگان خود که [آنان را] برگزیده بودیم، به میراث دادیم؛ پس برخی از آنان بر خود ستمکارند و برخی از ایشان میانه رو، و برخی از آنان در کارهای نیک به فرمان خدا پیشگامند.} ستم کننده به نفس خود کسی است که امام را نمی شناسد .

میانه رو مقتصد کسی است که امام را می شناسد و سبقت گیرنده به کار نیک خود امام است. سپس فرمود: حسن! ما خانواده ای هستیم که هر یک از ما قبل از خارج شدن از دنیا به فضیلت هر صاحب فضلی اقرار خواهد کرد (منظور اقرار به مقام امام وقت است). - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۵۲»

شا، [الإرشاد]: كَانَ زَيْدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام عَيْنَ إِخْوَتِهِ بَعْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ أَفْضَلَهُمْ وَ كَانَ عَابِداً وَرِعاً فَقِيهاً سَخِيّاً شُجَاعاً وَ ظَهَرَ بِالسَّيْفِ يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَ يَطْلُبُ بِثَارَاتِ الْحُسَيْنِ عليه السلام.

أَخْبَرَنِي الشَّرِيفُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يَحْيَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ يَحْيَى بْنِ مُسَاوِرٍ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ زِيَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ فَجَعَلْتُ كُلَّمَا سَأَلْتُ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ قِيلَ لِي ذَاكَ حَلِيفُ الْقُرْآنِ- وَ رَوَى هُشَيْمٌ قَالَ سَأَلْتُ خَالِدَ بْنَ صَفْوَانَ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ كَانَ يُحَدِّثُنَا عَنْهُ فَقُلْتُ أَيْنَ لَقِيتَهُ قَالَ بِالرُّصَافَهِ فَقُلْتُ أَيَّ رَجُلٍ كَانَ قَالَ مَا عَلِمْتُ يَبْكِي مِنْ خَشْيَهِ اللَّهِ حَتَّى يَخْتَلِطَ دُمُوعُهُ بِمُخَاطِهِ- وَ اعْتَقَدَ كَثِيرٌ مِنَ الشِّيعَهِ فِيهِ الْإِمَامَهَ وَ كَانَ سَبَبُ اعْتِقَادِهِمْ ذَلِكَ فِيهِ خُرُوجَهُ بِالسَّيْفِ يَدْعُو إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ فَظَنُّوهُ يُرِيدُ بِذَلِكَ نَفْسَهُ وَ لَمْ يَكُنْ يُرِيدُهَا بِهِ لِمَعْرِفَتِهِ بِاسْتِحْقَاقِ أَخِيهِ الْإِمَامَهَ مِنْ قَبْلِهِ وَ وَصِيَّتِهِ عِنْدَ وَفَاتِهِ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام - وَ كَانَ سَبَبَ خُرُوجِ أَبِي الْحُسَيْنِ زَيْدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بَعْدَ الَّذِي ذَكَرْنَاهُ مِنْ غَرَضِهِ فِي الطَّلَبِ بِدَمِ الْحُسَيْنِ عليه السلام أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ قَدْ جَمَعَ لَهُ هِشَامٌ أَهْلَ الشَّامِ وَ أَمَرَ أَنْ يَتَضَايَقُوا فِي الْمَجْلِسِ حَتَّى لَا يَتَمَكَّنَ مِنَ الْوُصُولِ إِلَى قُرْبِهِ فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ أَحَدٌ فَوْقَ أَنْ يُوصِيَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ لَا مِنْ عِبَادِهِ أَحَدٌ دُونَ أَنْ يُوصِيَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ أَنَا أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَاتَّقِهِ- فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ أَنْتَ الْمُؤَهِّلُ نَفْسَكَ لِلْخِلَافَهِ الرَّاجِي لَهَا وَ مَا أَنْتَ وَ ذَاكَ لَا أُمَّ لَكَ وَ إِنَّمَا أَنْتَ مِنْ أَمَهٍ فَقَالَ لَهُ زَيْدٌ إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَحَداً أَعْظَمَ مَنْزِلَهً عِنْدَ اللَّهِ- مِنْ نَبِيٍّ بَعَثَهُ وَ هُوَ ابْنُ أَمَهٍ فَلَوْ كَانَ ذَلِكَ يَقْصُرُ عَنْ مُنْتَهَى غَايَهٍ لَمْ يُبْعَثْ وَ هُوَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عليه السلام فَالنُّبُوَّهُ أَعْظَمُ مَنْزِلَهً عِنْدَ

اللَّهِ أَمِ الْخِلَافَهُ يَا هِشَامُ وَ بَعْدُ فَمَا يَقْصُرُ

ص: ۱۸۶

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶.

بِرَجُلٍ أَبُوهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هُوَ ابْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فَوَثَبَ هِشَامٌ مِنْ مَجْلِسِهِ وَ دَعَا قَهْرَمَانَهُ وَ قَالَ لَا يَبِيتَنَّ هَذَا فِی عَسْكَرِی فَخَرَجَ زَيْدٌ وَ هُوَ يَقُولُ إِنَّهُ لَمْ يَكْرَهْ قَوْمٌ قَطُّ حَرَّ السَّيْفِ إِلَّا ذَلُّوا فَلَمَّا وَصَلَ إِلَى الْكُوفَهِ اجْتَمَعَ إِلَيْهِ أَهْلُهَا فَلَمْ يَزَالُوا بِهِ حَتَّى بَايَعُوهُ عَلَى الْحَرْبِ ثُمَّ نَقَضُوا بَيْعَتَهُ وَ أَسْلَمُوهُ فَقُتِلَ علیه السلام وَ صُلِبَ بَيْنَهُمْ أَرْبَعَ سِنِينَ لَا يُنْكِرُ أَحَدٌ مِنْهُمْ وَ لَا يُغَيِّرُ ذَلِكَ بِيَدٍ وَ لَا بِلِسَانٍ- وَ لَمَّا قُتِلَ بَلَغَ ذَلِكَ مِنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ علیه السلام كُلَّ مَبْلَغٍ وَ حَزِنَ لَهُ حُزْناً عَظِيماً حَتَّى بَانَ عَلَيْهِ وَ فَرَّقَ مِنْ مَالِهِ فِی عِيَالِ مَنْ أُصِيبَ مَعَهُ مِنْ أَصْحَابِهِ أَلْفَ دِينَارٍ وَ رَوَى ذَلِكَ أَبُو خَالِدٍ الْوَاسِطِيُّ قَالَ سَلَّمَ إِلَيَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَلْفَ دِينَارٍ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَقْسِمَهَا فِی عِيَالِ مَنْ أُصِيبَ مَعَ زَيْدٍ فَأَصَابَ عِيَالَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخِی فُضَيْلٍ الرَّسَّانِ مِنْهَا أَرْبَعَهُ دَنَانِيرَ وَ كَانَ مَقْتَلُهُ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ لِلَيْلَتَيْنِ خَلَتَا مِنْ صَفَرٍ سَنَهَ عِشْرِينَ وَ مِائَهٍ وَ كَانَ سِنُّهُ يَوْمَ قُتِلَ اثْنَتَيْنِ وَ أَرْبَعِينَ سَنَهً(۱).

**[ترجمه]ارشاد: زید بن علی بن الحسین علیهما السلام سرآمد برادران خود، غیر از حضرت باقر علیه السلام بود. از همه پارساتر و پرهیزگارتر و داناتر و سخاوتمندتر و شجاعتر بود. قیام به شمشیر کرد. امر به معروف و نهی از منکر نمود و انتقام خون حسین علیه السلام را خواست.

– زیاد بن منذر می گوید: وارد مدینه شدم، هر چه از زید بن علی بن الحسین علیهما السلام پرس و جو کردم، گفتند او هم قسم قرآن است.

– هشیم می گوید: خالد بن صفوان از زید بن علی بن الحسین علیهما السلام صحبت می کرد؛ من از او پرسیدم: زید را کجا دیده ای؟ گفت: در رصافه. پرسیدم: چگونه مردی است؟ گفت: هر وقت از ترس خدا گریه می کرد، اشکش با مخاط دماغش مخلوط می شد.

گروهی از شیعیان به امامت او معتقدند و علت این اعتقاد آن بود که زید با شمشیر قیام نمود و به رضای آل محمد صلی الله علیه و آله دعوت می کرد. گمان کردند منظورش خودش می باشد در صورتی که او چنین نظری نداشت زیرا می دانست که برادرش امام است و او در هنگام وفات به فرزندش ابا عبد الله (حضرت صادق علیه السلام) وصیت نموده است.

سبب قیام جناب زید علاوه بر انتقام گرفتن خون حسین علیه السلام این بود که روزی به مجلس هشام وارد شد و هشام بن عبد الملک دستور داده بود چنان نزدیک به هم بنشینند که زید نتواند خود را به نزدیک هشام برساند و جای نشستن نداشته باشد. آنها چنین کردند. زید وارد شد و وضع را که چنین دید گفت: هشام! هیچ کس در میان بندگان خدا نیست که مقامش بالاتر از آن باشد که او را به پرهیزگاری از خدا سفارش نماید و نه هیچ کسی مقامش پائین تر از این است که شایسته دعوت به پرهیزگاری از خدا نباشد. اکنون من تو را به پرهیز از خدا دعوت می کنم. هشام گفت: تو به خود وعده خلافت می دادی و امید خلافت داشتی، تو را چه به خلافت، بی مادر! تو فرزند یک کنیز هستی. زید گفت: من مقامی از نبوت بالاتر نمی بینم. خداوند این مقام را به کسی داده است که کنیز زاده است؛ اگر این نسبت باعث نقص بود، او را مبعوث نمی کرد. آن پیامبر، اسماعیل پسر ابراهیم خلیل است. نبوت نزد خدا بالاتر است یا خلافت؟ در ضمن، کجا نقص و پستی به ساحت مردی راه می یابد که پدرش رسول خدا و فرزند علی بن ابی طالب صلوات الله علیهما باشد! هشام از جای حرکت نموده، رئیس پلیس خود را خواست و به او دستور داد که نباید این مرد در میان سپاهیان من دیده شود. زید خارج شد در حالی که می گفت: هیچ ملتی از حرارت شمشیر ناراحت نشدند مگر اینکه خوار شدند. وقتی زید به کوفه رسید، اهالی کوفه اجتماع نموده با او بیعت

کردند که با مخالفین به جنگ پردازند، ولی بیعتش را شکستند و او را به دشمن تسلیم کردند. زید کشته شد و چهار سال در میان همان مردم به دار آویخته بود. یک نفر این عمل را زشت نشمرد و با دست و زبان اظهار مخالفت ننمود.

شهادت زید در حضرت صادق علیه السلام تاثیر زیادی کرد و به طوری محزون گردید که آثار اندوه کاملا در چهره اش دیده می شد. از مال خود هزار دینار بین خانواده هایی که در جریان قیام زید شهید شده بودند تقسیم کرد. ابو خالد واسطی می گوید: حضرت صادق علیه السلام به من هزار دینار داده تا میان خانواده هائی که در پیکار زید شهید شده اند تقسیم کنم. به خانواده عبد الله ابن زبیر برادر فضیل رسّان چهار دینار رسید. جناب زید در روز دوشنبه دوم صفر سال صد و بیست، در سن چهل و دو سالگی شهید شد. - . ارشاد: ۲۸۶ -

**[ترجمه]

«۵۳»

عم (۲)،[إعلام الوری] شا، [الإرشاد] وَجَدْتُ بِخَطِّ أَبِی الْفَرَجِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَصْفَهَانِیِّ فِی أَصْلِ کِتَابِهِ الْمَعْرُوفِ بِمَقَاتِلِ الطَّالِبِیِّینَ (۳) أَخْبَرَنِی عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ شَبَّهَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْهَاشِمِیِّ وَ ابْنِ دَاجَهَ قَالَ أَبُو زَیْدٍ وَ حَدَّثَنِی عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَهَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَیُّوبَ مَوْلَی بَنِی نُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَی بْنِ أَعْیَنَ قَالَ وَ حَدَّثَنِی إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی الْکَرَّامِ الْجَعْفَرِیُّ عَنْ أَبِیهِ قَالَ وَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یَحْیَی قَالَ وَ حَدَّثَنِی عِیسَی بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ وَ قَدْ دَخَلَ حَدِیثُ بَعْضِهِمْ فِی حَدِیثِ الْآخَرِینَ: أَنَّ جَمَاعَهً مِنْ بَنِی هَاشِمٍ اجْتَمَعُوا بِالْأَبْوَاءِ(۴)

وَ فِیهِمْ إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی

ص: ۱۸۷

۱- ۱. إرشاد المفید ص ۲۸۶.

۲- ۲. إعلام الوری ص ۲۷۱.

۳- ۳. مقاتل الطالبیین من ص ۲۰۵ الی ۲۰۸.

۴- ۴. الابواء- بالفتح ثمّ السکون و فتح الواو و ألف ممدوده- قریه من أعمال الفرع من المدینه بینها و بین الجحفه ممّا یلی المدینه ثلاثه و عشرون میلا، و قیل جبل عن یمین آره و یمین المصعد الی مکّه من المدینه- مراصد الاطلاع ج ۱ ص ۱۹.

بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ أَبُو جَعْفَرٍ الْمَنْصُورُ وَ صَالِحُ بْنُ عَلِيٍّ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ وَ ابْنَاهُ مُحَمَّدٌ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ- فَقَالَ صَالِحُ بْنُ عَلِيٍّ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّكُمُ الَّذِينَ تَمُدُّ النَّاسُ إِلَيْهِمْ أَعْيُنَهُمْ وَ قَدْ جَمَعَكُمُ اللَّهُ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ فَاعْقِدُوا بَيْعَةً لِرَجُلٍ مِنْكُمْ تُعْطُونَهُ إِيَّاهَا مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَ تَوَاثَقُوا عَلَى ذَلِكَ حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ وَ هُوَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ- فَحَمِدَ اللَّهَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ وَ أَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ ابْنِي هَذَا هُوَ الْمَهْدِيُّ فَهَلُمَّ لِنُبَايِعَهُ- وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ لِأَيِّ شَيْءٍ تَخْدَعُونَ أَنْفُسَكُمْ وَ اللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا النَّاسُ إِلَى أَحَدٍ أَصْوَرَ(١) أَعْنَاقاً وَ لَا أَسْرَعَ إِجَابَةً مِنْهُمْ إِلَى هَذَا الْفَتَى يُرِيدُ بِهِ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالُوا قَدْ وَ اللَّهِ صَدَقْتَ إِنَّ هَذَا الَّذِي نَعْلَمُ فَبَايَعُوا مُحَمَّداً جَمِيعاً وَ مَسَحُوا عَلَى يَدِهِ- قَالَ عِيسَى وَ جَاءَ رَسُولُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ إِلَى أَبِي أَنِ ائْتِنَا فَإِنَّا مُجْتَمِعُونَ لِأَمْرٍ وَ أَرْسَلَ بِذَلِكَ إِلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام وَ قَالَ غَيْرُ عِيسَى إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ قَالَ لِمَنْ حَضَرَ- لَا تُرِيدُوا جَعْفَراً فَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يُفْسِدَ عَلَيْكُمْ أَمْرَكُمْ- قَالَ عِيسَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ فَأَرْسَلَنِي أَبِي أَنْظُرُ مَا اجْتَمَعُوا لَهُ فَجِئْتُهُمْ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يُصَلِّي عَلَى طِنْفِسَةِ رَحْلٍ مَثْنِيَّةٍ فَقُلْتُ لَهُمْ أَرْسَلَنِي أَبِي إِلَيْكُمْ أَسْأَلُكُمْ لِأَيِّ شَيْءٍ اجْتَمَعْتُمْ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ اجْتَمَعْنَا لِنُبَايِعَ الْمَهْدِيَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ وَ جَاءَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السلام فَأَوْسَعَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ إِلَى جَنْبِهِ- فَتَكَلَّمَ بِمِثْلِ كَلَامِهِ.

فَقَالَ جَعْفَرٌ عليه السلام لَا تَفْعَلُوا فَإِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ إِنْ كُنْتَ تَرَى يَعْنِي عَبْدَ اللَّهِ أَنَّ ابْنَكَ هَذَا هُوَ الْمَهْدِيُّ فَلَيْسَ بِهِ وَ لَا هَذَا أَوَانُهُ وَ إِنْ كُنْتَ إِنَّمَا تُرِيدُ

١- ١. أصور- بمعنى(أميل) كما فى مكان آخر من مقاتل الطالبيين ص ٢٥٧ و فى الإرشاد(أطول).

أَنْ تُخْرِجَهُ غَضَباً لِلَّهِ وَ لِيَأْمُرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ فَإِنَّا وَ اللَّهِ لَا نَدَعُکَ وَ أَنْتَ شَيْخُنَا وَ نُبَايِعُ ابْنَکَ فِي هَذَا الْأَمْرِ - فَغَضِبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ وَ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُ خِلَافَ مَا تَقُولُ وَ اللَّهِ مَا اطَّلَعَکَ عَلَى غَيْبِهِ وَ لَكِنْ يَحْمِلُکَ عَلَى هَذَا الْحَسَدُ لِابْنِي - فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا ذَاکَ يَحْمِلُنِي وَ لَكِنْ هَذَا وَ إِخْوَتُهُ وَ أَبْنَاؤُهُمْ دُونَكُمْ وَ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى ظَهْرِ أَبِي الْعَبَّاسِ ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى كَتِفِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَ قَالَ إِنَّهَا وَ اللَّهِ مَا هِيَ إِلَيْکَ وَ لَا إِلَى ابْنَيْکَ وَ لَكِنَّهَا لَهُمْ وَ إِنَّ ابْنَيْکَ لَمَقْتُولَانِ ثُمَّ نَهَضَ فَتَوَكَّأَ عَلَى يَدِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عِمْرَانَ الزُّهْرِيِّ فَقَالَ أَ رَأَيْتَ صَاحِبَ الرِّدَاءِ الْأَصْفَرِ يَعْنِي أَبَا جَعْفَرٍ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ قَالَ قَالَ إِنَّا وَ اللَّهِ نَجِدُهُ يَقْتُلُهُ قَالَ لَهُ عَبْدُ الْعَزِيزِ أَ يَقْتُلُ مُحَمَّداً قَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي حَسَدَهُ وَ رَبِّ الْكَعْبَةِ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ مَا خَرَجْتُ مِنَ الدُّنْيَا حَتَّى رَأَيْتُهُ قَتَلَهُمَا - قَالَ فَلَمَّا قَالَ جَعْفَرٌ عليه السلام ذَلِکَ وَ نَهَضَ الْقَوْمُ وَ افْتَرَقُوا تَبِعَهُ عَبْدُ الصَّمَدِ وَ أَبُو جَعْفَرٍ فَقَالا يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَ تَقُولُ هَذَا قَالَ نَعَمْ أَقُولُهُ وَ اللَّهِ وَ أَعْلَمُهُ.

قَالَ أَبُو الْفَرَجِ (۱)

وَ حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْعَبَّاسِ الْمُقَانِعِيُّ قَالَ أَخْبَرَنَا بَكَّارُ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ حُسَيْنٍ عَنْ عَنْبَسَةَ بْنِ نجاد [بِجَادٍ] الْعَابِدِ قَالَ: كَانَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السلام إِذَا رَأَى مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ تَغَرْغَرَتْ عَيْنَاهُ ثُمَّ يَقُولُ بِنَفْسِي هُوَ - إِنَّ النَّاسَ لَيَقُولُونَ فِيهِ وَ إِنَّهُ لَمَقْتُولٌ لَيسَ هُوَ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عليه السلام مِنْ خُلَفَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ(۲).

**[ترجمه]اعلام الوری، ارشاد: عیسی بن عبد الله از پدر خود نقل کرد که گروهی از بنی هاشم در ابواء (قریه ایست در اطراف مدینه به فاصله بیست و سه میل از جحفه) اجتماع کردند. ابراهیم بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس و ابو جعفر منصور و صالح بن علی و عبد الله بن حسن و دو فرزندش محمد و ابراهیم و محمد بن عبد الله عمرو بن عثمان جزء این گروه بودند.

صالح بن علی گفت: می دانید که مردم چشم به شما دوخته اند و هیچ گاه مثل امروز ما دور هم جمع نشده ایم، اکنون با یک نفر بیعت کنید و با او پیمان ببندید و اتحاد داشته باشید تا خداوند فرج دهد.

عبد الله بن حسن پس از حمد و ثنای خدا گفت: شما می دانید این پسرم مهدی است، بیایید با او بیعت کنیم.

ابو جعفر (منصور دوانیقی) گفت: چرا خود را فریب می دهید؟ شما می دانید هیچ کس مثل این جوان مورد توجه نیست و به قدر او طرفدار ندارد (منظورش محمد بن عبد الله بود). همه گفتند راست می گویی، ما این جریان را می دانیم و تماما با محمد بیعت کردند و دست در دستش گذاشتند.

عیسی گفت: پیکی از طرف عبد الله بن حسن پیش پدرم آمد و پیغام آورد که ما در مورد رهبری اتفاق نموده ایم، تو هم بیا. در ضمن برای جعفر بن محمد (حضرت صادق علیه السلام) پیغام بفرست که ایشان هم بیایند.

- در روایتی که دیگری غیر عیسی نقل کرده، عبد الله بن حسن گفته است: به جعفر بن محمد علیهما السلام اطلاع ندهید که او کار را خراب خواهد کرد -.

عیسی گفت: پدرم مرا فرستاد تا از جریان مطلع شوم؛ وقتی وارد شدم، محمد بن عبدالله بر روی جلّ مال سواری نماز می خواند. بدانها گفتم: پدرم مرا فرستاده تحقیق کنم، شما در چه چیزی اتفاق کرده اید. عبد الله گفت، ما همه جمع شدیم تا با مهدی، محمد بن عبدالله بیعت کنیم.

عیسی گفت: حضرت صادق علیه السلام نیز آمد. عبد الله بن حسن به او احترام کرد و ایشان را پهلوی خود جای داده، همان سخن را تکرار نمود.

حضرت صادق علیه السلام فرمود: این کار را نکنید، این کار امکان ندارد و رو به عبد الله نموده و فرمود: اگر منظورت این است که پسرت محمد، مهدی است، او مهدی نیست و هنوز موقع آمدن مهدی نشده. اگر می خواهی در راه خدا قیام کند و امر به معروف و نهی از منکر نماید، ما از تصمیم تو که بزرگ قبیله مایی روی گردان نیستیم و با پسرت در همین مورد بیعت می کنیم.

عبدالله از شنیدن این حرف خشمگین شده، گفت: من می دانم تو اشتباه می کنی، خدا تو را از غیب خبر نداده است. این حرفهایی که می زنی از حسادت نسبت به فرزند من سرچشمه می گیرد.

امام فرمود: به خدا قسم حسد مرا وادار نمی کند، ولی این و برادران و فرزندانش حکومت را به دست خواهند آورد (دست بر پشت ابو العباس سفاح زد). بعد دست روی شانه عبد الله بن حسن گذاشته و فرمود: به خدا قسم به تو و دو فرزندت نمی رسد و مال آنها است؛ دو پسر تو کشته خواهند شد. از جای حرکت نمود و در حالی که تکیه بر دست عبد العزیز بن عمران داشت، به عبد العزیز فرمود: آنکه جامه زرد پوشیده را می بینی؟ و اشاره به ابو جعفر (منصور دوانیقی) کرد. عرض کرد: بلی. فرمود: من چنین می بینم که او را می کشد. عرض کرد: منصور محمد را می کشد؟ فرمود: آری. من با خود گفتم، بر او رشک می برد که این حرف را می زند! عیسی گفت: من با چشم خود دیدم، منصور هر دو برادر را کشت.

عیسی گفت، وقتی حضرت صادق علیه السلام از جای حرکت کرد و مردم متفرق شدند، عبد الصمد و ابو جعفر منصور از پی امام رفتند و عرض کردند: آقا واقعاً چنین است؟ فرمود: همین است که گفتم و خدا را شاهد می گیرم که از روی اطلاع می گویم.

- ابو الفرج می گوید: عنبسه بن نجاد العابد می گوید: حضرت صادق علیه السلام هر وقت محمد بن عبدالله بن حسن را می دید، اشک چشمش را فرا می گرفت و می فرمود: جانم فدایش، مردم در باره او چیزها می گویند ولی او کشته خواهد شد. در آثاری که از علی علیه السلام در دست ما است، او جزء خلفاء این امت شمرده نشده است. - . اعلام الوری: ۲۷۱ ، ارشاد: ۲۹۴ -

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو مَالِكٍ الْأَحْمَسِيُّ: قَالَ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ لِصَاحِبِ الطَّاقِ إِنَّکَ تَزْعُمُ أَنَّ فِی آلِ مُحَمَّدٍ إِمَاماً مُفْتَرَضَ الطَّاعَهِ مَعْرُوفاً بِعَيْنِهِ قَالَ نَعَمْ وَ كَانَ أَبُوكَ أَحَدَهُمْ قَالَ وَيْحَكَ فَمَا كَانَ يَمْنَعُهُ مِنْ أَنْ يَقُولَ لِی فَوَ اللَّهِ لَقَدْ كَانَ يُؤْتَی بِالطَّعَامِ الْحَارِّ- فَيُقْعِدُنِی عَلَی فَخِذِهِ وَ يَتَنَاوَلُ الْمُضْغَهَ فَيُبَرِّدُهَا ثُمَّ يُلْقِمُنِيهَا أَ فَتَرَاهُ أَنَّهُ كَانَ يُشْفِقُ

ص: ۱۸۹

۱- ۱. مقاتل الطالبيين ص ۲۰۸.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۹۴.

عَلَيَّ مِنْ حَرِّ الطَّعَامِ وَ لَا يُشْفِقُ عَلَيَّ مِنْ حَرِّ النَّارِ فَيَقُولَ لِي إِذَا أَنَا مِتُّ فَاسْمَعْ- وَ أَطِعْ لِأَخِيكَ مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ ابْنِي فَإِنَّهُ الْحُجَّةُ عَلَيْكَ وَ لَا يَدَعُنِي أَمُوتُ مَوْتَةً جَاهِلِيَّةً- فَقَالَ كَرِهَ أَنْ يَقُولَ لَكَ فَتَكْفُرَ فَيَجِبَ مِنَ اللَّهِ عَلَيْكَ الْوَعِيدُ وَ لَا يَكُونَ لَهُ فِيكَ شَفَاعَةٌ فَتَرَكَكَ مُرْجِئاً لِلَّهِ فِيكَ الْمَشِيئَةَ وَ لَهُ فِيكَ الشَّفَاعَةُ ثُمَّ قَالَ أَنْتُمْ أَفْضَلُ أَمِ الْأَنْبِيَاءُ قَالَ بَلِ الْأَنْبِيَاءُ قَالَ يَقُولُ يَعْقُوبُ لِيُوسُفَ لا تَقْصُصْ رُؤْياكَ عَلى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْداً(۱)

لِمَ لَمْ يُخْبِرْهُمْ حَتَّى كَانُوا لَا يَكِيدُونَهُ وَ لَكِنْ كَتَمَهُمْ وَ كَذَا أَبُوكَ كَتَمَكَ لِأَنَّهُ خَافَ مِنْكَ عَلَى مُحَمَّدٍ عليه السلام إِنْ هُوَ أَخْبَرَكَ بِوَضْعِهِ مِنْ قَلْبِهِ وَ بِمَا خَصَّهُ اللَّهُ بِهِ فَتَكِيدَ لَهُ كَيْداً كَمَا خَافَ يَعْقُوبُ عَلَى يُوسُفَ مِنْ إِخْوَتِهِ فَبَلَغَ الصَّادِقَ عليه السلام مَقَالُهُ فَقَالَ لَهُ وَ اللَّهِ مَا خَافَ غَيْرَهُ (۲).

وَ سَأَلَ زَيْدِيٌّ الشَّيْخَ الْمُفِيدَ وَ أَرَادَ الْفِتْنَةَ فَقَالَ بِأَيِّ شَيْ ءٍ اسْتَجَزْتَ إِنْكَارَ إِمَامَةِ زَيْدٍ فَقَالَ إِنَّكَ قَدْ ظَنَنْتَ عَلَيَّ ظَنّاً بَاطِلًا وَ قَوْلِي فِي زَيْدٍ لَا يُخَالِفُنِي فِيهِ أَحَدٌ مِنَ الزَّيْدِيَّةِ فَقَالَ وَ مَا مَذْهَبُكَ فِيهِ قَالَ أُثْبِتُ مِنْ إِمَامَتِهِ مَا تُثْبِتُهُ الزَّيْدِيَّةُ وَ أَنْفِي عَنْهُ مِنْ ذَلِكَ مَا تَنْفِيهِ وَ أَقُولُ كَانَ إِمَاماً فِي الْعِلْمِ وَ الزُّهْدِ وَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ أَنْفِي عَنْهُ الْإِمَامَةَ الْمُوجَبَةَ لِصَاحِبِهَا الْعِصْمَةُ وَ النَّصُّ وَ الْمُعْجِزُ فَهَذَا مَا لَا يُخَالِفُنِي عَلَيْهِ أَحَدٌ(۳).

**[ترجمه]مناقب: زیـد بن علی به صـاحب الطاق گفت: تو می پنـداری که در آل محمـد صـلی الله علیه و آله امامی است که طاعتش واجب است و دقیقاً شـناخته شـده است؟ گفت: بله و پدرت حضـرت سـجاد علیه السـلام یکی از آنان بود. زید گفت: وای بر تو! پس چه چیزی مانعش می شد که به من بگوید؟ به خدا قسم که برایش غذای داغ آورده می شد و مرا بر رانش می نشاند و لقمه را بر می داشت و آن را سـرد می کرد و سـپس به من می خوراند! یعنی تو می گویی او نسـبت به داغی لقمه غذا بر من دلسوزی داشت ولی نسبت به داغی آتش جهنم دلسوزی نداشت که به من بگوید: وقتی من مردم، از برادرت محمد باقر علیه السـلام حرف بشـنو و مطیعش بـاش که او حجت خـدا بر توست، و مرا رها نمی کرد که به مرگ جاهلیت بمیرم؟ صاحب الطـاق گفت: حضـرت کراهت داشت که به تـو بگویـد و تـو کـافر شوی و عـذاب خـدا بر تو واجب شود و نتوانـد در مورد تو شفاعت کند. پس به تو نفرمود تا به مشیت خدا در مورد تو امیدوار باشد و بتواند تو را شـفاعت کند. سپس گفت: شما افضل هستیـد یا انبیا؟ زید گفت: انبیاء. صاحب الطاق گفت: یعقوب به یوسف می فرماید: «ای پسـرک من، خوابت را برای برادرانت حکایت مکن که برای تو نیرنگی می اندیشند.»

چرا حضـرت یوسف به آنها خبر نداد تا درباره او کید و مکر نکنند؟ یوسف این امر را از آنان پوشـیده داشت. همچنین پدرت امر را بر تو پوشـیده داشت زیرا از تو بر محمد باقر علیه السـلام خائف بود. اگر پدرت تو را از اوضاع قلبی او و امتیازات خاص او مطلع می سـاخت، تـو نیز بر او نیرنـگ می کردی همـان طور که یعقـوب بر یوسف، از برادرانش خوف داشت. این سـخن صاحب الطاق به امام صادق علیه السلام رسید، فرمود: به خدا قسم امام سجاد علیه السلام فقط از همین مسأله می ترسید.

یک نفر زیـدی (کسانی که زید بن علی بن الحسـین علیهما السـلام را امام می دانند) از شـیخ مفید سؤالی کرد و منظورش فتنه انگیزی بود. گفت: به چه دلیل امامت زید را انکار می کنی؟ شیخ در جواب گفت: تو خیال باطلی در مورد من کرده ای! یک نفر زیـدی با نظریه من در مورد زیـد مخالف نیست. زیـدی گفت: نظر تو درباره او چیست؟ شـیخ مفید گفت: هر چه را زیدیه در بـاره امـامت او قبول دارنـد من نیز قبول دارم و هر چه آنها قبول ندارنـد من هم منکرم. می گویم او در علم و زهـد و امر به

معروف و نهی از منکر پیشوا بود، ولی آن امامتی که موجب عصمت و معرفی از جانب خدا به عنوان امامت شود و دارای معجزه بودن باشد را منکرم و هیچ زیدی هم چنین ادعایی را نکرده است. -. مناقب آل ابی طالب ۱ : ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۵۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ: أَنَّ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ دَخَلَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مَعَهُ كُتُبٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ يَدْعُونَهُ فِيهَا إِلَى أَنْفُسِهِمْ وَ يُخْبِرُونَهُ بِاجْتِمَاعِهِمْ وَ يَأْمُرُونَهُ بِالْخُرُوجِ إِلَيْهِمْ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى- أَحَلَّ حَلَالًا وَ حَرَّمَ حَرَاماً وَ ضَرَبَ أَمْثَالًا وَ سَنَّ سُنَناً وَ لَمْ يَجْعَلِ الْإِمَامَ الْعَالِمَ بِأَمْرِهِ فِي شُبْهَةٍ مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ مِنَ الطَّاعَةِ أَنْ يَسْبِقَهُ بِأَمْرٍ قَبْلَ مَحَلِّهِ أَوْ يُجَاهِدَ قَبْلَ حُلُولِهِ

ص: ۱۹۰

۱- ۱. سوره یوسف، الآیه: ۵.

۲- ۲. المناقب ج ۱ ص ۲۲۳.

۳- ۳. المناقب ج ۱ ص ۲۲۳.

وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ فِی الصَّیْدِ- لا تَقْتُلُوا الصَّیْدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ (۱) فَقَتْلُ الصَّیْدِ أَعْظَمُ أَمْ قَتْلُ النَّفْسِ الْحَرَامِ وَ جَعَلَ لِکُلٍّ مَحَلًّا قَالَ وَ إِذا حَلَلْتُمْ فَاصْطادُوا(۲) وَ قَالَ لا- تُحِلُّوا شَعائِرَ اللَّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرامَ (۳) فَجَعَلَ الشُّهُورَ عِدَّةً مَعْلُومَةً وَ جَعَلَ مِنْهَا أَرْبَعَةً حُرُماً وَ قَالَ فَسِیحُوا فِی الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ اعْلَمُوا أَنَّکُمْ غَیْرُ مُعْجِزِی اللَّهِ (۴).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: زید بن علی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسید. مقداری نامه در اختیارش بود که اهل کوفه فرستاده بودند. در آن نامه ها زید را دعوت به قیام می کردند و وعده کمک می دادند. حضرت باقر علیه السلام فرمود: خداوند تبارک و تعالی حلالی را حلال و حرامی را حرام قرار داده و مثالهایی زده و سنتی تعیین کرده و امامی را که عالم به دستور اوست، نسبت به دستوراتش در اشتباه نگذاشته تا کاری را قبل از موقعش انجام دهد یا در غیر موقع جهاد کند. در مورد شکار حرم می فرماید: «لا تَقْتُلُوا الصَّیْدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ - . مائده / ۹۵ - »، { در حالی که مُحرمید، شکار را مکشید.} آیا کشتن یک شکار مهم تر است یا قتل نفس غیر حلال؟ و برای هر چیز محلی قرار داده و فرموده است: «وَ إِذا حَلَلْتُمْ فَاصْطادُوا - . مائده / ۲ - »، {و چون از احرام بیرون آمدید [می توانید] شکار کنید.} و فرموده است: «لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللَّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرامَ - . مائده / ۲ - » ، { حرمت شعایر خدا، و ماه حرام را نگه دارید.} پس ماه های سال را به تعداد معینی منحصر نموده و چهار ماه از آنها را حرام کرده و فرموده است: «فَسِیحُوا فِی الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ اعْلَمُوا أَنَّکُمْ غَیْرُ مُعْجِزِی اللَّهِ - . توبه / ۲ - »، { پس [ای مشرکان،] چهار ماه [دیگر با امنیّت کامل] در زمین بگردید و بدانید که شما نمی توانید خدا را به ستوه آورید.} - . تفسیر عیاشی ۱ : ۲۹ -

**[ترجمه]

«۵۶»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ دَاوُدَ الْبَرْقِیِّ قَالَ: سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام رَجُلٌ وَ أَنَا حَاضِرٌ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ- فَعَسَی اللَّهُ أَنْ یَأْتِیَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَیُصْبِحُوا عَلی ما أَسَرُّوا فِی أَنْفُسِهِمْ نادِمِینَ (۵) فَقَالَ أَذِنَ فِی هَلَاکِ بَنِی أُمَیَّهَ بَعْدَ إِحْرَاقِ زَیْدٍ سَبْعَهَ أَیَّامٍ (۶).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: داود برقی می گوید: خدمت حضرت صادق علیه السلام بودم، مردی از این آیه سؤال کرد: «فَعَسَی اللَّهُ أَنْ یَأْتِیَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَیُصْبِحُوا عَلی ما أَسَرُّوا فِی أَنْفُسِهِمْ نادِمِینَ - . مائده / ۵۲ - »، { امید است خدا از جانب خود فتح [منظور] یا امر دیگری را پیش آورد، تا [در نتیجه آنان] از آنچه در دل خود نهفته داشته اند پشیمان گردند.} فرمود: این اجازه ایست در مورد هلاک بنی امیه، هفت روز پس از آتش زدن بدن زید. - . تفسیر عیاشی ۱ : ۳۲۵ -

**[ترجمه]

«۵۷»

سر، [السرائر] مِنْ کِتَابِ أَبِی الْقَاسِمِ بْنِ قُولَوَیْهِ قَالَ رَوَی بَعْضُ أَصْحَابِنَا قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَکَانَ إِذَا

صَلَّى الْفَجْرَ لَمْ يَتَكَلَّمْ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ- فَجَاءُوهُ يَوْمَ وُلِدَ فِيهِ زَيْدٌ فَبَشَّرُوهُ بِهِ بَعْدَ صَلَاهِ الْفَجْرِ قَالَ فَالْتَفَتَ إِلَى أَصْحَابِهِ وَ قَالَ أَيَّ شَيْ ءٍ تَرَوْنَ أَنْ أُسَمِّيَ هَذَا الْمَوْلُودَ قَالَ فَقَالَ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ سَمِّهِ كَذَا سَمِّهِ كَذَا قَالَ فَقَالَ يَا غُلَامُ عَلَيَّ بِالْمُصْحَفِ قَالَ فَجَاءُوا بِالْمُصْحَفِ فَوَضَعَهُ عَلَى حَجْرِهِ- قَالَ ثُمَّ فَتَحَهُ فَنَظَرَ إِلَى أَوَّلِ حَرْفٍ فِي الْوَرَقَهِ وَ إِذَا فِيهِ وَ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجاهِدِينَ عَلَى الْقاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً(۷) قَالَ ثُمَّ طَبَقَهُ ثُمَّ فَتَحَهُ فَنَظَرَ فَإِذَا فِي أَوَّلِ الْوَرَقَهِ

ص: ۱۹۱

۱- ۱. سوره المائده، الآيه: ۹۵.

۲- ۲. سوره المائده، الآيه: ۲.

۳- ۳. نفس الآيه السابقه.

۴- ۴. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۲۹ في سوره التوبه الآيه ۲. و أخرجه البحرانيّ في البرهان ج ۱ ص ۴۳۲.

۵- ۵. سوره المائده الآيه: ۵۲.

۶- ۶. تفسير العيّاشيّ ج ۱ ص ۳۲۵ و أخرجه البحرانيّ في البرهان ج ۱ ص ۴۷۸ و الفيض في الصافي ج ۱ ص ۴۴۸ و الحرّ العامليّ في اثبات الهداه ج ۵ ص ۴۲۶.

۷- ۷. سوره النساء الآيه: ۹۵.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَ يُقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بايَعْتُمْ بِهِ وَ ذلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۱) ثُمَّ قَالَ هُوَ وَ اللَّهِ زَيْدٌ هُوَ وَ اللَّهِ زَيْدٌ فَسُمِّيَ زَيْداً(۲).

وَ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ فَقَالَ الْمَقْتُولُ فِي اللَّهِ وَ الْمَصْلُوبُ فِي أُمَّتِي وَ الْمَظْلُومُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي سَمِيُّ هَذَا وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ فَقَالَ ادْنُ مِنِّي يَا زَيْدُ زَادَكَ اسْمُكَ عِنْدِي حُبّاً فَأَنْتَ سَمِيُّ الْحَبِيبِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي (۳).

**[ترجمه]سرائر: ابن قولويه می گويد: يكی از اصحاب نقل كرد كه خدمت علی بن الحسين عليهما السلام بوديم. ايشان پس از نماز صبح تا طلوع آفتاب صحبت نمی كردند. روزی كه زيد متولد شد، اصحاب پس از نماز صبح به ايشان مژده دادند. در اين موقع روی به اصحاب نموده و فرمود: شما می گوييد نامش را چه بگذاريم؟ هر كدام نامی ذكر كردند. فرمود: قرآن را بياوريد. همين كه قرآن را آوردند، روی دامن خود نهاد و باز كرد؛ در اول صفحه اين بود: «وَ فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجاهِدِينَ عَلَى الْقاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً - . نساء / ۹۵ - »، {و [لی] مجاهدان را بر خانه نشينان به پاداشی بزرگ، برتری بخشيده است.} باز بر هم گذاشت، برای مرتبه دوم باز كرد، در اول صفحه اين آيه بود: «إِنَّ اللَّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَ يُقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بايَعْتُمْ بِهِ وَ ذلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ - . توبه / ۱۱۱ - » ، {در حقيقت، خدا از مؤمنان، جان و مالشان را به [بهای] اينكه بهشت برای آنان باشد، خريده است همان كسانی كه در راه خدا می جنگند و می كُشند و كشته می شوند. [اين] به عنوان وعده حقّی در تورات و انجيل و قرآن بر عهده اوست. و چه كسی از خدا به عهد خويش وفادارتر است؟ پس به اين معامله ای كه با او كرده ايد شادمان باشيد، و اين همان كاميابی بزرگ است.} سپس فرمود: به خدا قسم اين زيد است! به خدا قسم زيد است. پس نامش زيد گذاشته شد .

- حذيفه بن يمان می گويد: پيامبر اكرم صلی الله عليه و آله نگاهی به زيد بن حارثه نموده و فرمود: كسی كه در راه خدا كشته می شود و به دار آويخته می گردد و مظلوم خانواده من است، همنام اين است و اشاره به زيد كرد. آنگاه به زيد بن حارثه فرمود: پيش من بيا، اين نام باعث محبت بيشتری از تو در دل من شد، تو هم نام حبيب و دوست خانواده منی.

**[ترجمه]

«۵۸»

كشف (۴)،[كشف الغمه] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: بَلَغَ الصَّادِقَ عليه السلام قَوْلُ الْحَكِيمِ بْنِ الْعَبَّاسِ الْكَلْبِيِّ:

صَلَبْنَا لَكُمْ زَيْداً عَلَى جِذْعِ نَخْلَةٍ**وَ لَمْ أَرَ مَهْدِيّاً عَلَى الْجِذْعِ يُصْلَبُ

وَ قِسْتُمْ بِعُثْمَانَ عَلِيّاً سَفَاهَةً**وَ عُثْمَانُ خَيْرٌ مِنْ عَلِيٍّ وَ أَطْيَبُ

فَرَفَعَ الصَّادِقُ علیه السلام یَدَیْهِ إِلَی السَّمَاءِ وَ هُمَا یَرْعَشَانِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنْ کَانَ عَبْدُکَ کَاذِباً فَسَلِّطْ عَلَیْهِ کَلْبَکَ فَبَعَثَهُ بَنُو أُمَیَّهَ إِلَی الْکُوفَهِ فَبَیْنَمَا هُوَ یَدُورُ فِی سِکَکِهَا إِذَا افْتَرَسَهُ الْأَسَدُ وَ اتَّصَلَ خَبَرُهُ بِجَعْفَرٍ فَخَرَّ لِلَّهِ سَاجِداً ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَنْجَزَنَا مَا وَعَدَنَا(۵).

**[ترجمه]کشف الغمه، مناقب: وقتی این شعر حکیم بن عباس کلبی به حضرت صادق علیه السلام رسید که می گوید:

ما زید را بر تنه درخت نخلی به دار آویختیم، و من هیچ هدایت شده ای را نیافتم که بر نخل به دار آویخته شود!

و از روی سفاهت علی را با عثمان قیاس کردید، در حالی که عثمان بهتر و خوش بوتر از علی است.

امام علیه السلام دو دست خود را در حالی که از ناراحتی به لرزش افتاده بود بلند کرده و گفت: خدایا! اگر این مرد دروغ می گوید، سگت را بر او مسلط گردان. بنی امیه او را پی ماموریتی به کوفه فرستادند و درحالی که میان بازارها راه می رفت شیری او را درید! این خبر که به حضرت صادق علیه السلام رسید به سجده افتاد و عرضه داشت: ستایش خدای را که وعده خود را در مورد ما عملی نمود. - . کشف الغمه ۲ : ۴۴۰ ، مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۶۰ -

**[ترجمه]

«۵۹»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ الدَّلَائِلِ لِلْحِمْیَرِیِّ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: لَا یَخْرُجُ عَلَی هِشَامٍ أَحَدٌ إِلَّا قَتَلَهُ فَقُلْنَا لِزَیْدٍ هَذِهِ الْمَقَالَهَ فَقَالَ إِنِّی شَهِدْتُ هِشَاماً وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُسَبُّ عِنْدَهُ فَلَمْ یُنْکِرْ ذَلِکَ وَ لَمْ یُغَیِّرْهُ فَوَ اللَّهِ لَوْ لَمْ یَکُنْ إِلَّا أَنَا وَ آخَرُ لَخَرَجْتُ عَلَیْهِ (۶).

ص: ۱۹۲

۱- ۱. سوره التوبه، الآیه: ۱۱۱.

۲- ۲. مستطرفات السرائر فیما استطرفه من روایه أبی القاسم ابن قولویه.

۳- ۳. مستطرفات السرائر فیما استطرفه من روایه أبی القاسم ابن قولویه.

۴- ۴. کشف الغمّه ج ۲ ص ۴۴۰.

۵- ۵. المناقب ج ۳ ص ۳۶۰.

۶- ۶. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۵۰.

**[ترجمه]کشف الغمه: جابر می گوید: من از حضرت باقر علیه السلام شنیدم می فرمود: هر کس بر هشام بن عبد الملک قیام کند کشته می شود. این سخن را به زید گفتیم. در جواب گفت: من خودم حاضر بودم که در حضور هشام، پیغمبر صلی الله علیه و آله را دشنام دادند و هیچ اعتراضی نکرد و در او تغییری به وجود نیامد؛ اگر من و او در دنیا بمانیم، بر او خروج می کنم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۵۰ -

**[ترجمه]

«۶۰»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّيَالِسِيِّ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبِی خِدَاشٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ وَ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ الرَّيَّانِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِی خَالِدٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: قَالَ لِی زَيْدُ بْنُ عَلِیٍّ علیه السلام وَ أَنَا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا تَقُولُ يَا فَتَی فِی رَجُلٍ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ اسْتَنْصَرَكَ فَقُلْتُ إِنْ كَانَ مَفْرُوضَ الطَّاعَهِ نَصَرْتُهُ وَ إِنْ كَانَ غَيْرَ مَفْرُوضِ الطَّاعَهِ فَلِی أَنْ أَفْعَلَ وَ لِی أَنْ لَا أَفْعَلَ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخَذْتَهُ وَ اللَّهِ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ مَا تَرَكْتَ لَهُ مَخْرَجاً(۱).

**[ترجمه]رجال کشی: زراره می گوید: زید بن علی علیه السلام، در حالی که من نزد امام صادق علیه السلام بودم، به من گفت: ای جوان! در مورد مردی از آل محمد که از تو یاری می طلبد چه می گویی؟ من گفتم: اگر اطاعت او واجب باشد یاری اش می کنم و اگر واجب نباشد می توانم یاری اش کنم و می توانم هم یاری اش نکنم! وقتی زید از مجلس خارج شد، امام صادق علیه السلام فرمود: به خدا او را از جلو و پشت سر گیر انداختی و راه گریزی برایش نگذاشتی! - . رجال کشی: ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۶۱»

ج (۲)،[الإحتجاج] قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ زُرَارَهَ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]احتجاج، مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . احتجاج: ۲۴۰ ، مناقب آل ابی طالب ۱ :۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۶۲»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَيْهِ عَنِ الْيَقْطِينِیِّ عَنْ يُونُسَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ قَالَ: قِيلَ لِمُؤْمِنِ الطَّاقِ مَا الَّذِی جَرَی بَيْنَكَ وَ بَيْنَ زَيْدِ بْنِ عَلِیٍّ فِی مَحْضَرِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ زَيْدُ بْنُ عَلِیٍّ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ بَلَغَنِی أَنَّكَ تَزْعُمُ أَنَّ فِی آلِ مُحَمَّدٍ إِمَاماً مُفْتَرَضَ الطَّاعَهِ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ وَ كَانَ أَبُوكَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَيْنِ أَحَدَهُمْ فَقَالَ وَ كَيْفَ وَ قَدْ كَانَ يُؤْتَی بِلُقْمَهٍ وَ هِیَ حَارَّهٌ فَيُبَرِّدُهَا

بِيَدِهِ ثُمَّ يُلْقِمُنِيهَا أَ فَتَرَى أَنَّهُ كَانَ يُشْفِقُ عَلَيَّ مِنْ حَرِّ اللُّقْمَهِ وَ لَا يُشْفِقُ عَلَيَّ مِنْ حَرِّ النَّارِ قَالَ قُلْتُ لَهُ كَرِهَ أَنْ يُخْبِرَكَ فَتَكْفُرَ وَ لَا يَكُونَ لَهُ فِيكَ الشَّفَاعَهُ وَ لَا فِيكَ الْمَشِيئَهُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَخَذْتَهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ فَمَا تَرَكْتَ لَهُ مَخْرَجاً(۴).

**[ترجمه]رجال کشی: اسماعیل بن عبدالخالق می گوید: به مؤمن الطاق گفته شد: بین تو و زید بن علی علیه السلام در محضر امام صادق علیه السلام چه گذشت؟ گفت: زید بن علی گفت: ای محمد بن علی! به من خبر رسیده که تو معتقدی در آل محمد امامی واجب الاطاعه وجود دارد. من گفتم: بله و پدرت علی بن الحسین علیهما السلام یکی از آنهاست. گفت: چگونه ممکن است، در حالی که برای پدرم لقمه غذای داغی آورده می شد و او آن را با دست خود سرد می کرد و در دهان من می گذاشت! آیا تو می گویی از داغی یک لقمه غذا بر من ترحم می کرد ولی از داغی آتش دوزخ بر من ترحم نداشت؟ مومن الطاق می گوید: به او گفتم: دوست نداشت که به تو بگوید، مبادا کافر شوی و نتواند تو را شفاعت کند و مشیت خدا در تو راهی نداشته باشد! امام صادق علیه السلام فرمود: او را از جلو و پشت سر گیر انداختی و راه گریزی برایش نگذاشتی! - . رجال کشی: ۱۲۳ -

**[ترجمه]

«۶۳»

کشف، [کشف الغمه]: قَالَ الصَّادِقُ علیه السلام لِأَبِي وَلَّادٍ الْكَاهِلِيِّ رَأَيْتَ عَمِّي زَيْداً قَالَ نَعَمْ رَأَيْتُهُ مَصْلُوباً وَ رَأَيْتُ النَّاسَ بَيْنَ شَامِتٍ حَنِقٍ وَ بَيْنَ مَحْزُونٍ مُحْتَرِقٍ فَقَالَ

ص: ۱۹۳

۱- ۱. رجال الكشّیّ ص ۱۰۱.

۲- ۲. الاحتجاج ص ۲۴۰.

۳- ۳. المناقب ج ۱ ص ۲۲۳.

۴- ۴. رجال الكشّیّ ص ۱۲۳ ذيل حديث.

أَمَّا الْبَاكِی فَمَعَهُ فِی الْجَنَّهِ وَ أَمَّا الشَّامِتُ فَشَرِیکٌ فِی دَمِهِ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: حضرت صادق علیه السلام به ابی ولّاد کابلی فرمود: عمویم زید را دیدی؟ عرض کرد: دیدم که او را به دار آویخته بودنـد. بعضـی از مردم سـرزنش می کردنـد و برخی ناراحت و انـدوهگین بودند. فرمود: گریه کننده با او داخل بهشت می شود و سرزنش کننده، شریک خون اوست. - . کشف الغمه ۲ : ۴۴۲ -

**[ترجمه]

«۶۴»

کش، [رجال الکشـی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الشَّاذَانِیِّ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی یَعْقُوبَ الْمُقْرِی وَ کَانَ مِنْ کِبَارِ الزَّیْدِیَّهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ وَ کَانَ مِنْ رُؤَسَاءِ الزَّیْدِیَّهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ وَ کَانَ رَأْسَ الزَّیْدِیَّهِ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام جَالِساً إِذْ أَقْبَلَ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ هَذَا سَیِّدُ أَهْلِ بَیْتِی وَ الطَّالِبُ بِأَوْتَارِهِمْ (۲).

**[ترجمه]رجال کشـی: عمرو بن خالـد که از رؤسای زیدیه است از ابی الجارود که او نیز جزء سـران این دسـته محسوب می شود نقـل کرد که گفت: خـدمت حضـرت بـاقر علیه السـلام بودم، زیـد آمـد؛ همین که چشم امام به او افتاد فرمود: این سـرور خانواده من است و انتقام گیرنده خون آنها است. - . رجال کشی: ۱۵۱ -

**[ترجمه]

«۶۵»

کش، [رجال الکشـی] حَمْدَوَیْهِ عَنْ أَیُّوبَ عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ قَالَ: کُنْتُ جَالِساً عِنْدَ الْحَسَنِ بْنِ الْحُسَیْنِ فَجَاءَ سَعِیدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَ کَانَ مِنْ رُؤَسَاءِ الزَّیْدِیَّهِ فَقَالَ مَا تَرَی فِی النَّبِیذِ فَإِنَّ زَیْداً کَانَ یَشْرَبُهُ عِنْدَنَا قَالَ مَا أُصَدِّقُ عَلَی زَیْدٍ أَنَّهُ شَرِبَ مُسْکِراً قَالَ بَلَی قَدْ یَشْرَبُهُ قَالَ فَإِنْ کَانَ فَعَلَ فَإِنَّ زَیْداً لَیْسَ بِنَبِیٍّ وَ لَا وَصِیِّ نَبِیٍّ إِنَّمَا هُوَ رَجُلٌ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ یُخْطِئُ وَ یُصِیبُ (۳).

**[ترجمه]رجال کشـی: حنان بن سدیر می گوید: من در نزد حسـین بن حسـین بودم که سـعید بن منصور از سران زیدیه وارد شـده و گفت: نظر تو در بـاره نبیـذ (نوعی شـراب است) چیست؟ زیـد پیش مـا می آشامیـد. گفت: من قبول نمی کنم که زید شراب بخورد. گفت: نه، می خورد!! گفت: بر فرض او هم خورده باشد، پیغمبر یا وصـی پیغمبر که نیست، یکی از اولاد پیغمبر است که احتمال دارد اشتباهی از او سر زده باشد. - . رجال کشی: ۱۵۱ -

**[ترجمه]

«۶۶»

کش، [رجال الکشـی] إِبْرَاهِیمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَبَّاسِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِیسَ عَنِ الْأَشْعَرِیِّ عَنِ ابْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ

الرَّحْمَنِ بْنِ سَيَابَهَ قَالَ: دَفَعَ إِلَيَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام دَنَانِيرَ وَ أَمَرَنِی أَنْ أَقْسِمَهَا فِی عِيَالاتِ مَنْ أُصِيبَ مَعَ عَمِّهِ زَيْدٍ فَقَسَمْتُهَا فَأَصَابَ عِيَالَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ الرَّسَّانِ أَرْبَعَهُ دَنَانِيرَ(۴).

**[ترجمه]رجال کشی: عبدالرحمان بن سیابه می گوید: امام صادق علیه السلام دینارهایی به من داد و به من امر فرمود که آنها را بین خانواده های کسانی که با عمویش زید کشته شدند تقسیم کنم! من آن را تقسیم کردم و به خانواده عبدالله بن زبیر رسّان چهار دینار رسید! - . رجال کشی: ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۶۷»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ الشَّاذَانِيُّ حَدَّثَنَا الْفَضْلُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكِيمِ وَ غَيْرِهِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ قَالَ: جَاءَنِی سَدِيرٌ فَقَالَ لِی إِنَّ زَيْداً تَبَرَّأَ مِنْكَ قَالَ فَأَخَذْتُ عَلَيَّ ثِيَابِی قَالَ وَ كَانَ أَبُو الصَّبَّاحِ رَجُلًا ضَارِياً قَالَ فَأَتَيْتُهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا الْحُسَيْنِ بَلَغَنِی أَنَّكَ قُلْتَ الْأَئِمَّهُ أَرْبَعَهٌ ثَلَاثَهٌ مَضَوْا وَ الرَّابِعُ وَ هُوَ الْقَائِمُ قَالَ زَيْدٌ هَكَذَا قُلْتُ قَالَ فَقُلْتُ لِزَيْدٍ هَلْ تَذْكُرُ قَوْلَكَ لِی بِالْمَدِينَهِ فِی حَيَاهِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ أَنْتَ تَقُولُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى

ص: ۱۹۴

۱- ۱. کشف الغمّه ج ۲ ص ۴۴۲.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ص ۱۵۱.

۳- ۳. رجال الکشّیّ ص ۱۵۱.

۴- ۴. رجال الکشّیّ ص ۲۱۷.

قَضَى فِي كِتَابِهِ أَنَّهُ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِيِّهِ سُلْطاناً وَ إِنَّمَا الْأَئِمَّةُ وُلَاةُ الدَّم وَ أَهْلُ الْبَابِ فَهَذَا أَبُو جَعْفَرٍ الْإِمَامُ فَإِنْ حَدَثَ بِهِ حَدَثٌ فَإِنَّ فِينَا خَلَفاً وَ قَالَ وَ كَانَ يَسْمَعُ مِنِّي خُطَبَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عليه السلام وَ أَنَا أَقُولُ فَلَا تُعَلِّمُوهُمْ فَهُمْ أَعْلَمُ مِنْكُمْ فَقَالَ لِي أَ مَا تَذْكُرُ هَذَا الْقَوْلَ فَقُلْتُ فَإِنَّ مِنْكُمْ مَنْ هُوَ كَذَلِكَ ثُمَّ قَالَ ثُمَّ خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِهِ فَتَهَيَّأْتُ وَ هَيَّأْتُ رَاحِلَةً وَ مَضَيْتُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ قَصَصْتُ عَلَيْهِ مَا جَرَى بَيْنِي وَ بَيْنَ زَيْدٍ فَقَالَ أَ رَأَيْتَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى ابْتَلَى زَيْداً فَخَرَجَ مِنَّا سَيْفَانِ آخَرَانِ بِأَيِّ

شَيْءٍ تَعْرِفُ أَيُّ السُّيُوفِ سَيْفُ الْحَقِّ وَ اللَّهِ مَا هُوَ كَمَا قَالَ وَ لَئِنْ خَرَجَ لَيُقْتَلَنَّ قَالَ فَرَجَعْتُ فَانْتَهَيْتُ إِلَى الْقَادِسِيَّةِ فَاسْتَقْبَلَنِي الْخَبَرُ بِقَتْلِهِ رَحِمَهُ اللَّهُ (۱).

عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ قُتَيْبَةَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ بِإِسْنَادِهِ: هَذَا الْحَدِيثَ بِعَيْنِهِ (۲)

**[ترجمه]رجال کشی: ابو الصباح می گوید: سدیر پیش من آمده و گفت: زید از تو بیزاری جست! ابو الصباح گفت: من لباس پوشیده پیش او رفتم (ابو الصباح مرد شجاعی بود). وارد شدم، سلام کرده و گفتم: ای ابا الحسین! شنیده ام گفته ای امامها چهار نفرند و سه نفر رفته اند و چهارمی هم که قائم است رفته! زید گفت: صحیح است، این سخن را گفته ام. به زید گفتم: فراموش کرده ای که خودت در مدینه به من می گفتی، خداوند تعالی فرموده است: هر کس مظلوم کشته شود اختیار انتقام خون او را به ولیّش داده ایم، امامان اختیار دار خون و واسطه بین مردم و خدایند! خودت می گفتی: حضرت باقر علیه السلام اکنون امام است، اگر در میان ما خانواده پیش آمدی شود جانشین او بین ماست؟

- ابو الصباح می گوید: زید در مدینه خطبه های حضرت علی علیه السلام را از من یاد می گرفت. من به او می گفتم: فرموده اند به اولاد پیامبر چیزی نیاموزید که آنها از شما داناترند. زید گفت: این حرف خودت را فراموش کرده ای که به من چنین می گفتی؟ در جوابش گفتم: البته هم اکنون در میان اولاد پیامبر کسی هست که چنین است و نباید به او بیاموزی؟ (منظورش حضرت صادق علیه السلام بود.) ابو الصباح گفت: عزم سفر نموده خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدم و جریان صحبت خود را با زید به ایشان عرض کردم؛ فرمود: اگر خدای تعالی زید را گرفتار می کرد و از میان خانواده ما دو نفر با شمشیر قیام کردند، از کجا تشخیص داده می شود که حق با کیست؟ (منظور امام این است که تنها قیام به شمشیر دلیل بر قائم آل محمد بودن نیست چنانچه اگر دو نفر از اولاد پیغمبر که مخالف یکدیگرند قیام کنند، حق با کدام یک از آنها است؟ پس غیر از قیام به شمشیر که زید همان را دلیل قائم بودن خود می دانست، برای قائم دلائل دیگری نیز هست.) فرمود: به خدا قسم آن طور که زید گفته نیست، اگر خروج کند کشته می شود. ابو الصباح گفت: در مراجعت از مدینه، به قادسیه که رسیدم خبر شهادت زید را که خدایش رحمت کند شنیدم.

ابن قتیبه این حدیث را عینا نقل می کند. - . رجال کشی: ۲۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری فیه (۳)

إن قیسا ضـراء الله هو بالکسـر جمع ضـرو و هو من السـباع ما ضری بالصید و لهج به أی إنهم شجعان تشبیها بالسباع الضاریه فی شجاعتها یقال ضری بالشی ء یضری ضری و ضراوه(۴)

فهو ضار إذا اعتاده و منه الحدیث إن للإسلام ضراوه أی عاده و لهجا به لا یصبر عنه انتهی.

قوله ثلاثه مضوا لعله لم یعد علی بن الحسین علیهما السـلام منهم لعدم خروجه مسـتقلا بالسـیف أو یکون المراد الأئمه بعد أمیر المؤمنین علیه السلام.

قوله و الرابع هو القـائم لیس القـائم فی بعض النسـخ و إن لم یکن فهو المراد و إلزام الکنانی علیه باعتبار أنه أقر بإمامه الباقر علیه السلام و هو ینافی الحصر الذی ادعاه ثم أراد زید أن یلزم علیه القول بإمامته بما قال له الکنانی سابقا إما تواضعا

۱- ۱. رجال الکشّیّ ص ۲۲۴.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ص ۲۲۵.

۳- ۳. النهایه لابن الأثیر ج ۳ ص ۱۸.

۴- ۴. زیاده من الأصل سقطت من المتن.

أو مطايبه أو مدافعه فأجاب بأنه كان مرادی أن فيكم من هو كذلک بل يمكن أن يكون غرضه فی ذلک الوقت أن يعلم زيد أنه ليس فی تلک المرتبه لأنه يحتاج إلی التعلم.

و حاصل كلامه عليه السلام أن محض الخروج بالسيف من كل من انتسب إلی هذا البيت ليس دليلا علی حقيته و أنه القائم بل لا بد لذلک من علامات و دلالات و معجزات و لو كان كذلک فإذا فرض أنه خرج فی هذا الزمان رجلان أيضا من أهل هذا البيت بالسيف معارضين له فكيف يعرف أيهم علی الحق فظهر أن الخروج بالسيف فقط ليس علامه للحقيه و لزوم الغلبه و وجوب متابعه الناس له و كونه المهدی و القائم و فرض السيفين لكثره الاشتباه فيكون أتم فی الدلاله علی المراد.

**[ترجمه]جزری درباره این حدیث می گوید: قبیله قیس ضراء خدا هستند: ضِراء به کسر ضاد جمع ضرو است و درنده ای را گویند که خون صیدش را می ریزد و برای کشتن آن حرص و ولع دارد و منظور این است که اهل قبیله قیس شجاعند، از باب تشبیه به درندگان خون ریز در شجاعتشان. عبارت ضری بالشیء یضری ضریً و ضراوه فهو ضارٍ یعنی به آن کار عادت دارد و از همین باب است این حدیث که اسلام عادت و حرصی دارد که نسبت به آن صبر ندارد. پایان کلام جزری.

عبارت ثلاثه مضوا شاید راوی علی بن الحسین علیهما السلام را از آنان نشمرده زیرا حضرت مستقلا خروج به شمشیر را نفرمود؛ یا این که مراد، ائمه بعد از امیرالمؤمنین علیهم السلام باشد که شامل حضرت سجاد علیه السلام هم بشود.

در عبارت و الرابع هو القائم، کلمه قائم در برخی نسخه ها نیست و اگر نباشد، منظور خود اوست و ابو الصباح کنانی او را اسکات کرد به این اعتبار که خود زید معتقد به امامت امام باقر علیه السلام بود و این با حصری که زید ادعا نمود منافات دارد. سپس زید خواست قول به امامت امام باقر علیه السلام را به سبب گفته پیشین کنانی بر او الزام کند، یا از روی تواضع یا شوخی و یا دفاع؛ کنانی به او جواب داد که مراد من هم این است که در بین شما کسی هست که امام باشد. بلکه ممکن است غرض کنانی در آن وقت این باشد که به زید بفهماند، او در مرتبه امامت نیست زیرا هنور محتاج آموختن مطالب است.

و حاصل کلام حضرت علیه السلام این می شود که صرف قیام به شمشیر از هر کسی که انتساب به این خانه دارد، دلیل بر حقانیت او نیست و دلیل بر این نیست که او قائم است؛ بلکه اثبات حقانیت امام، محتاج علامت و دلیل و معجزه است و اگر این طور باشد که صرف خروج دلیل باشد، اگر فرض شود که در زمان ما هم دو نفر از اهل بیت با شمشیر قیام کنند و نسبت به امر امامت تعارض و اختلاف داشته باشند، چطور فهمیده می شود که حق با کدام یک است؟ پس معلوم می شود که صرف قیام به شمشیر دلیل بر حقانیت او نیست که لازم شود بر اوضاع غلبه کند و بر مردم واجب باشد از او تبعیت کنند و او مهدی و قائم باشد. و فرض دو شمشیر به این خاطر است که بطلان یکی از آن دو خیلی واضح است و در نتیجه، این فرض از سایر فروض، دلالتش بر مقصود بیشتر است.

**[ترجمه]

«۶۸»

کش، [رجال الکشی] الْقُتَيْبِيُّ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عِدَّهٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام

رَحِمَ اللَّهُ عَمِّی زَیْداً مَا قُدِّرَ أَنْ یَسِیرَ بِکِتَابِ اللَّهِ سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ثُمَّ قَالَ یَا سُلَیْمَانَ بْنَ خَالِدٍ مَا کَانَ عَدُوُّکُمْ عِنْدَکُمْ قُلْنَا کُفَّارٌ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ- حَتَّی إِذا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَ إِمَّا فِداءً(۱) فَجَعَلَ الْمَنَّ بَعْدَ الْإِثْخَانِ أَسَرْتُمْ قَوْماً ثُمَّ خَلَّیْتُمْ سَبِیلَهُمْ قَبْلَ الْإِثْخَانِ فَمَنَنْتُمْ قَبْلَ الْإِثْخَانِ وَ إِنَّمَا جَعَلَ اللَّهُ الْمَنَّ بَعْدَ الْإِثْخَانِ حَتَّی خَرَجُوا عَلَیْکُمْ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ فَقَاتَلُوکُمْ (۲).

**[ترجمه]رجال کشی: سلیمان بن خالد می گوید: حضرت صادق علیه السلام به من فرمود: خدا عمویم زید را رحمت کند! نتوانست حتی یک ساعت از روز به دستور قرآن رفتار نماید. آنگاه سؤال کرد: ای سلیمان بن خالد! شما دشمنانتان را چگونه مردمی می بینید؟ گفتم: کافرند! فرمود: در این صورت خداوند عزوجل می فرماید: «حَتَّی إِذا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَ إِمَّا فِداءً - . محمد / ۴ - »، {تا چون آنان را [در کشتار] از پای درآوردید، پس [اسیران را] استوار در بند کشید سپس یا [بر آنان] منّت نهید [و آزادشان کنید] و یا فدیه [و عوض از ایشان بگیرید].} خداوند در این آیه می فرماید: پس از کشتار زیاد، اگر خواستید آنها را آزاد کنید و منت نهید؛ شما گروهی را اسیر نمودید و قبل از کشتار زیاد هم آنها را آزاد نمودید. پس شما پیش از نشان دادن قدرت آنها را آزاد کردید، با اینکه خداوند در این آیه، منت نهادن را پس از نشان دادن قدرت قرار داده است. این کار شما باعث شد که از راه دیگر بر شما بتازند. - . رجال کشی: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

«۶۹»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ وَ عُثْمَانُ بْنُ حَامِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَزْدَادَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ مَرْوَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِیِّ قَالَ: کَانَ سُلَیْمَانُ بْنُ خَالِدٍ خَرَجَ مَعَ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ حِینَ خَرَجَ قَالَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَ نَحْنُ وُقُوفٌ فِی نَاحِیَهٍ وَ زَیْدٌ وَاقِفٌ فِی نَاحِیَهٍ مَا تَقُولُ فِی زَیْدٍ هُوَ خَیْرٌ أَمْ جَعْفَرٌ قَالَ سُلَیْمَانُ قُلْتُ وَ اللَّهِ لَیَوْمٌ مِنْ جَعْفَرٍ خَیْرٌ مِنْ زَیْدٍ أَیَّامَ الدُّنْیَا قَالَ فَحَرَّکَ رَأْسَهُ

۱- ۱. سوره محمّد صلّی اللّه علیه و آله الآیه: ۴.

۲- ۲. رجال الکشّیّ ص ۲۳۰.

وَ أَتَى زَيْداً وَ قَصَّ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ قَالَ فَمَضَيْتُ نَحْوَهُ فَانْتَهَيْتُ إِلَى زَيْدٍ وَ هُوَ يَقُولُ جَعْفَرٌ إِمَامُنَا فِي الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ (۱).

**[ترجمه]رجال کشی: عمار ساباطی می گوید: سلیمان بن خالد از کسانی بود که با زید خروج کرد. در حالی که ما در کناری ایستاده بودیم و زید نیز در سمت دیگری بود، مردی به سلیمان گفت: درباره زید چه می گویی؟ او بهتر است یا جعفر علیه السلام؟ سلیمان جواب داد: یک روز با حضرت صادق علیه السلام بودن، بهتر از تمام دنیا است که با زید باشم. آن مرد سری تکان داده پیش زید آمد و جریان را گفت! راوی می گوید: من پیش زید رفتم! زید در پاسخ آن مرد می گفت: حضرت صادق علیه السلام امام ما است، در حلال و حرام. - . رجال کشی: ۲۳۱ -

**[ترجمه]

«۷۰»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ قَالَ كَتَبَ إِلَيَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَذْكُرُ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ أَبِي خَالِدٍ الْقَمَّاطِ قَالَ: قَالَ لِي رَجُلٌ مِنَ الزَّيْدِيَّةِ أَيَّامَ زَيْدٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَخْرُجَ مَعَ زَيْدٍ قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنْ كَانَ أَحَدٌ فِي الْأَرْضِ مَفْرُوضَ الطَّاعَةِ فَالْخَارِجُ قَبْلَهُ هَالِكٌ وَ إِنْ كَانَ لَيْسَ فِي الْأَرْضِ مَفْرُوضُ الطَّاعَةِ فَالْخَارِجُ وَ الْجَالِسُ مُوَسَّعٌ لَهُمَا فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ شَيْ ءٌ قَالَ فَمَضَيْتُ مِنْ فَوْرِي إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ لِيَ الزَّيْدِيُّ وَ بِمَا قُلْتُ لَهُ وَ كَانَ مُتَّكِئاً فَجَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَخَذْتَهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ مِنْ فَوْقِهِ وَ مِنْ تَحْتِهِ ثُمَّ لَمْ تَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً(۲).

**[ترجمه]رجال کشی: ابو خالد قماط می گوید: مردی از زیدیه در زمان زید به من گفت: چرا با زید قیام نمی کنی؟ گفتم: اگر در روی زمین امامی وجود داشته باشد که اطاعت او واجب باشد، پس کسی که با زید قیام کند هلاک شده، و در صورتی که امامی نباشد، قیام کننده و کسی که قیام نکند فرقی ندارند! مرد زیدی نتوانست جوابی بدهد. من فوری خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیده جریان را عرض کردم؛ امام تکیه کرده بود. نشست و سپس فرمود: از جلو و عقب و راست و چپ و بالا و پایین او را محاصره کردی و راه فراری برایش نگذاشتی. - . رجال کشی: ۲۵۹ -

**[ترجمه]

«۷۱»

کش، [رجال الکشی] ابْنُ قُتَيْبَةَ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ عَنْ بَكَّارِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ وَ عَلْقَمَةُ عَلَى زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ كَانَ عَلْقَمَةُ أَكْبَرَ مِنْ أَبِي فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِهِ وَ الْآخَرُ عَنْ يَسَارِهِ وَ كَانَ بَلَغَهُمَا أَنَّهُ قَالَ لَيْسَ الْإِمَامُ مِنَّا مَنْ أَرْخَى عَلَيْهِ سِتْرَهُ إِنَّمَا الْإِمَامُ مَنْ شَهَرَ سَيْفَهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ وَ كَانَ أَجْرَأَهُمَا يَا أَبَا الْحُسَيْنِ أَخْبِرْنِي عَنْ- عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام أَ كَانَ إِمَاماً وَ هُوَ مُرْخٍ عَلَيْهِ سِتْرَهُ أَوْ لَمْ يَكُنْ إِمَاماً حَتَّى خَرَجَ وَ شَهَرَ سَيْفَهُ قَالَ وَ كَانَ زَيْدٌ يُبْصِرُ الْكَلَامَ قَالَ فَسَكَتَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَرَدَّ عَلَيْهِ الْكَلَامَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كُلَّ ذَلِكَ لَا يُجِيبُهُ بِشَيْ ءٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ إِنْ كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ إِمَاماً فَقَدْ يَجُوزُ أَنْ يَكُونَ بَعْدَهُ إِمَامٌ مُرْخٍ عَلَيْهِ سِتْرَهُ وَ إِنْ كَانَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام لَمْ يَكُنْ إِمَاماً وَ هُوَ مُرْخٍ عَلَيْهِ سِتْرَهُ فَأَنْتَ مَا

جاءَ بِكَ هَاهُنَا قَالَ فَطَلَبَ أَبِی عَلْقَمَهَ أَنْ يُكَفَّ عَنْهُ فَكَفَّ عَنْهُ.

قَالَ وَ كَتَبَ إِلَيَّ الشَّاذَانِيُّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ يَذْكُرُ عَنِ الْفَضْلِ عَنْ أَبِيهِ: مِثْلَهُ (٣)

ص: ۱۹۷

١- ١. رجال الكشّيّ ص ٢٣١.

٢- ٢. نفس المصدر ص ٢۵٩.

٣- ٣. المصدر السابق ص ٢۶١.

**[ترجمه]رجال کشی: بکار بن ابی بکر حضرمی می گوید: ابو بکر و علقمه پیش زید بن علی علیه السلام رفتند. علقمه از پدرم ابو بکر بزرگتر بود. یکی طرف راست و دیگری طرف چپ زید نشست. این دو شنیده بودند که زید گفته است: کسی که در خانه بنشیند امام نیست؛ امام کسی است که با شمشیر قیام کند. ابو بکر که جرات بیشتری داشت گفت: یا ابا الحسین! (کنیه زید بود) بگو ببینم علی بن ابی طالب علیه السلام، تا وقتی خانه نشین بود امام نبود؟ وقتی به شمشیر قیام کرد امام شد؟ زید که مرد زیرکی بود چیزی نگفت؛ ابوبکر سؤالش را سه مرتبه تکرار کرد ولی زید هر بار هیچ جوابی نداد! ابوبکر گفت: اگر علی بن ابی طالب علیه السلام امام بود، پس جایز است بعد از او نیز امامی خانه نشین باشد، در صورتی که علی بن ابی طالب علیه السلام در زمان خانه نشینی امام نباشد، پس تو چرا به اینجا آمده ای؟ علقمه از پدرم ابی بکر تقاضا کرد که دست از او بردارد. پدرم از سخن خودداری کرده و ادامه نداد.

مثل این حدیث را ابوعبدالله شاذانی از قول فضل نقل می کند. -. رجال کشی: ۲۶۱ -

**[ترجمه]

«۷۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. -. مناقب آل ابی طالب ۱ : ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۷۳»

نص، [کفایه الأثر] مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ التَّمِيمِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ هِشَامِ بْنِ يُونُسَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ خَلِيفَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ زَيْدٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبِي علیه السلام عَنِ الْأَئِمَّةِ فَقَالَ الْأَئِمَّةُ اثْنَا عَشَرَ أَرْبَعَةٌ مِنَ الْمَاضِينَ وَ ثَمَانِيَةٌ مِنَ الْبَاقِينَ قُلْتُ فَسَمِّهِمْ يَا أَبَتِ قَالَ أَمَّا الْمَاضِينَ- فَعَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ وَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ مِنَ الْبَاقِينَ أَخِي الْبَاقِرُ وَ بَعْدَهُ جَعْفَرٌ الصَّادِقُ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ مُوسَى ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ عَلِيٌّ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ الْحَسَنُ ابْنُهُ وَ بَعْدَهُ الْمَهْدِيُّ ابْنُهُ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَتِ أَ لَسْتَ مِنْهُمْ قَالَ لَا وَ لَكِنِّي مِنَ الْعِتْرَةِ قُلْتُ فَمِنْ أَيْنَ عَرَفْتَ أَسَامِيَهُمْ قَالَ عَهْدٌ مَعْهُودٌ عَهِدَهُ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِصلی الله علیه و آله. فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ فَزَيدُ بْنُ عَلِيٍّ علیه السلام إِذَا سَمِعَ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ مِنَ الثِّقَاتِ الْمَعْصُومِينَ وَ آمَنَ بِهَا وَ اعْتَقَدَهَا فَلِمَ خَرَجَ بِالسَّيْفِ وَ ادَّعَى الْإِمَامَةَ لِنَفْسِهِ وَ أَظْهَرَ الْخِلَافَ عَلَى جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ هُوَ بِالْمَحَلِّ الشَّرِيفِ الْجَلِيلِ مَعْرُوفٌ بِالسِّتْرِ وَ الصَّلَاحِ مَشْهُورٌ عِنْدَ الْخَاصِّ وَ الْعَامِّ بِالْعِلْمِ وَ الزُّهْدِ وَ هَذَا مَا لَا يَفْعَلُهُ إِلَّا مُعَانِدٌ جَاحِدٌ وَ حَاشَا زَيْداً أَنْ يَكُونَ بِهَذَا الْمَحَلِّ فَأَقُولُ فِي ذَلِكَ وَ بِاللَّهِ التَّوْفِيقُ إِنَّ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام خَرَجَ عَلَى سَبِيلِ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ- لَا عَلَى سَبِيلِ الْمُخَالَفَةِ لِابْنِ أَخِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام وَ إِنَّمَا وَقَعَ الْخِلَافُ مِنْ جِهَةِ النَّاسِ وَ ذَلِكَ أَنَّ زَيْدَ بْنَ عَلِيٍّ علیه السلام لَمَّا خَرَجَ وَ لَمْ يَخْرُجْ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام تَوَهَّمَ قَوْمٌ مِنَ الشِّيعَةِ أَنَّ امْتِنَاعَ جَعْفَرٍ كَانَ لِلْمُخَالَفَةِ وَ إِنَّمَا كَانَ لِضَرْبٍ مِنَ التَّدْبِيرِ فَلَمَّا رَأَى الَّذِينَ صَارُوا لِلزَّيْدِيَّةِ

سَلَفاً ذَلِکَ قَالُوا لَیْسَ الْإِمَامُ مَنْ جَلَسَ فِی بَیْتِهِ وَ أَغْلَقَ بَابَهُ وَ أَرْخَی سِتْرَهُ وَ إِنَّمَا الْإِمَامُ مَنْ خَرَجَ بِسَیْفِهِ یَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ یَنْهَی عَنِ الْمُنْکَرِ فهذان [فَهَذَا] سَبَبُ وُقُوعِ الْخِلَافِ بَیْنَ الشِّیعَهِ وَ أَمَّا جَعْفَرٌ وَ زَیْدٌ علیه السلام فَمَا کَانَ بَیْنَهُمَا خِلَافٌ وَ الدَّلِیلُ عَلَی صِحَّهِ قَوْلِنَا قَوْلُ زَیْدِ

۱- ۱. المناقب ج ۱ ص ۲۲۳.

بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام مَنْ أَرَادَ الْجِهَادَ فَإِلَيَّ وَ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ فَإِلَى ابْنِ أَخِي جَعْفَرٍ وَ لَوِ ادَّعَى الْإِمَامَهَ لِنَفْسِهِ لَمْ يَنْفِ كَمَالَ الْعِلْمِ عَنْ نَفْسِهِ إِذِ الْإِمَامُ أَعْلَمُ مِنَ الرَّعِيَّهِ وَ مِنْ مَشْهُورِ قَوْلِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام: رَحِمَ اللَّهُ عَمِّي زَيْداً لَوْ ظَفِرَ لَوَفَى إِنَّمَا دَعَا إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنَا الرِّضَا.

وَ تَصْدِيقُ ذَلِكَ.

مَا حَدَّثَنَا بِهِ عَلِيُّ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ عَامِرِ بْنِ عِيسَى بْنِ عَامِرٍ السَّيْرَافِيِّ بِمَكَّهَ فِي ذِي الْحِجَّهِ سَنَهَ إِحْدَى وَ ثَمَانِينَ وَ ثَلَاثِمِائَهٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ الْحَسَنِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُطَهَّرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَيْرِ بْنِ الْمُتَوَكِّلِ بْنِ هَارُونَ الْبَجَلِيِّ عَنْ أَبِيهِ الْمُتَوَكِّلِ بْنِ هَارُونَ قَالَ: لَقِيتُ يَحْيَى بْنَ زَيْدٍ بَعْدَ قَتْلِ أَبِيهِ وَ هُوَ مُتَوَجِّهٌ إِلَى خُرَاسَانَ فَمَا رَأَيْتُ مِثْلَهُ رَجُلًا فِي عَقْلِهِ وَ فَضْلِهِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ أَبِيهِ فَقَالَ إِنَّهُ قُتِلَ وَ صُلِبَ بِالْكُنَاسَهِ ثُمَّ بَكَى وَ بَكَيْتُ حَتَّى غُشِيَ عَلَيْهِ فَلَمَّا سَكَنَ قُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَا الَّذِي أَخْرَجَهُ إِلَى قِتَالِ هَذَا الطَّاغِي وَ قَدْ

عَلِمَ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ مَا عَلِمَ فَقَالَ نَعَمْ لَقَدْ سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ سَمِعْتُ أَبِي عليه السلام يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قَالَ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَدَهُ عَلَى صُلْبِي فَقَالَ يَا حُسَيْنُ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِكَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ زَيْدٌ يُقْتَلُ شَهِيداً فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَهِ يَتَخَطَّى هُوَ وَ أَصْحَابُهُ رِقَابَ النَّاسِ وَ يَدْخُلُ الْجَنَّهَ فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَكُونَ كَمَا وَصَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ رَحِمَ اللَّهُ أَبِي زَيْداً كَانَ وَ اللَّهِ أَحَدَ الْمُتَعَبِّدِينَ قَائِمٌ لَيْلَهُ صَائِمٌ نَهَارَهُ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَقَّ جِهَادِهِ فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ هَكَذَا يَكُونُ الْإِمَامُ بِهَذِهِ الصِّفَهِ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ أَبِي لَمْ يَكُنْ بِإِمَامٍ وَ لَكِنْ مِنْ سَادَاتِ الْكِرَامِ وَ زُهَّادِهِمْ وَ كَانَ مِنَ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَمَا إِنَّ أَبَاكَ قَدِ ادَّعَى الْإِمَامَهَ وَ خَرَجَ مُجَاهِداً فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ قَدْ جَاءَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فِيمَنِ ادَّعَى الْإِمَامَهَ كَاذِباً فَقَالَ مَهْ يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ أَبِي عليه السلام كَانَ أَعْقَلَ مِنْ أَنْ يَدَّعِيَ مَا لَيْسَ لَهُ بِحَقٍّ وَ إِنَّمَا قَالَ أَدْعُوكُمْ إِلَى الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ عَنَى بِذَلِكَ عَمِّي جَعْفَراً قُلْتُ فَهُوَ الْيَوْمَ صَاحِبُ

الْأَمْرِ قَالَ نَعَمْ هُوَ أَفْقَهُ بَنِی هَاشِمٍ.

ثُمَّ قَالَ یَا عَبْدَ اللَّهِ إِنِّی أُخْبِرُکَ عَنْ أَبِی علیه السلام وَ زُهْدِهِ وَ عِبَادَتِهِ أَنَّهُ کَانَ علیه السلام یُصَلِّی فِی نَهَارِهِ مَا شَاءَ اللَّهُ فَإِذَا جَنَّ اللَّیْلُ عَلَیْهِ نَامَ نَوْمَةً خَفِیفَةً ثُمَّ یَقُومُ فَیُصَلِّی فِی جَوْفِ اللَّیْلِ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ یَقُومُ قَائِماً عَلَی قَدَمَیْهِ یَدْعُو اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی وَ یَتَضَرَّعُ لَهُ وَ یَبْکِی بِدُمُوعٍ جَارِیَةٍ حَتَّی یَطْلُعَ الْفَجْرُ- فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ سَجَدَ سَجْدَةً ثُمَّ یَقُومُ یُصَلِّی الْغَدَاةَ إِذَا وَضَحَ الْفَجْرُ فَإِذَا فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَعَدَ فِی التَّعْقِیبِ إِلَی أَنْ یَتَعَالَی النَّهَارُ ثُمَّ یَقُومُ فِی حَاجَتِهِ سَاعَةً فَإِذَا قَرُبَ الزَّوَالُ قَعَدَ فِی مُصَلَّاهُ فَسَبَّحَ اللَّهَ وَ مَجَّدَهُ إِلَی وَقْتِ الصَّلَاةِ فَإِذَا حَانَ وَقْتُ الصَّلَاةِ قَامَ فَصَلَّی الْأُولَی وَ جَلَسَ هُنَیْئَةً وَ صَلَّی الْعَصْرَ وَ قَعَدَ فِی تَعْقِیبِهِ سَاعَةً ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةً فَإِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ صَلَّی الْعِشَاءَ وَ الْعَتَمَةَ قُلْتُ کَانَ یَصُومُ دَهْرَهُ قَالَ لَا وَ لَکِنَّهُ کَانَ یَصُومُ فِی السَّنَةِ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ وَ یَصُومُ فِی الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَیَّامٍ قُلْتُ وَ کَانَ یُفْتِی النَّاسَ فِی مَعَالِمِ دِینِهِمْ قَالَ مَا أَذْکُرُ ذَلِکَ عَنْهُ ثُمَّ أَخْرَجَ إِلَیَّ صَحِیفَةً کَامِلَةً أَدْعِیَةَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]کفایه الاثر: یحیی بن زید می گوید: از پدرم پرسیدم امامها چند نفرند؟ گفت: دوازده نفر، چهار نفر قبلا بوده اند و هشت نفر در آینده خواهند بود؛ گفتم: بابا! نام آنها را برایم شرح ده! گفت: اما چهار امام که از دار دنیا رفتند: علی بن ابی طالب، حسن بن علی، و حسین بن علی، و علی ابن الحسین علیهم السلام هستند. باقی ماندگان، برادرم حضرت باقر و بعد از او فرزندش حضرت صادق، پس از او فرزندش موسی، بعد از او فرزندش علی، پس از او فرزندش محمد و بعد از او پسرش علی، بعد از علی پسرش حسن، پس از حسن فرزندش مهدی علیهم السلام هستند. گفتم: بابا! شما از آنها نیستی؟ گفت: نه ولی من هم از عترت پیامبرم. گفتم: بابا! اسامی آنها را از کجا می دانی، گفت: پیمانی است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گرفته و به ما رسیده است.

اگر کسی اعتراض کند و چنین بگوید: زید بن علی علیه السلام با شنیدن این احادیث از معصومین باز چگونه قیام کرد و ادعای امامت نمود و با حضرت صادق علیه السلام مخالفت کرد، با اینکه زید شخصیت و مقامی بس ارجمند داشت و مشهور به پرده پوشی و صلاح بود و از نظر علم و زهد در نزد خاص و عام معروف بود، چنین کاری را کسی جز مخالف و منکر امام انجام نمی دهد؛ و حاشا که زید چنین جایگاهی داشته باشد .

در جواب این اعتراض می گویم که زید بن علی علیه السلام برای امر به معروف و نهی از منکر قیام کرد، نه به خاطر مخالفت با پسر برادرش جعفر بن محمد علیهما السلام. و این مخالفت (به این دلیل) بین مردم به وجود آمد که دیدند زید خروج کرد و حضرت صادق علیه السلام خروج ننمود؛ بعضی از شیعیان خیال کردند امتناع حضرت صادق علیه السلام (از قیام) به واسطه مخالفت با زید بوده، با اینکه این امتناع به واسطه مصلحتی بود که امام از آن اطلاع داشت. وقتی زیدیها این جریان را مشاهده کردند گفتند: امام کسی است که با شمشیر قیام کند و کسی که در خانه نشیند و در به روی خود ببندد، امام نیست؛ این مسئله سبب اختلاف بین شیعه بود و گر نه بین حضرت صادق علیه السلام و زید هیچ گونه اختلافی وجود نداشت. دلیل این مدعی، سخن خود زید است که می گفت، هر که مایل به جنگ است پیش من بیاید و هر که جویای دانش است پیش پسر برادرم جعفر علیه السلام برود. اگر او مدعی امامت بود، مقام علم و دانش را از خود نفی نمی کرد زیرا امام باید از مردم داناتر باشد. و از سخنان مشهور حضرت صادق علیه السلام این است که فرمود: خدا عمویم را رحمت کند، اگر پیروز می شد به وظیفه

خود وفا می کرد زیرا او به شخص مورد پسندی از آل محمد صلی الله علیه و آله دعوت کرد و من آن شخصم.

دلیل بر این جریان روایتی است که از متوکل بن هارون نقل شده. می گوید: پس از شهادت زید، پسرش یحیی را موقعی که در خراسان بود دیدم. او مردی بود که از نظر عقل و دانش بسیار شایسته بود. از پدرش پرسیدم، گفت: او را کشتند و در کناسه کوفه به دار آویختند. بعد چنان شروع به گریه کرد که من هم گریه ام گرفت تا بالاخره غش کرد. پس از به هوش آمدنش گفتم: یا ابن رسول الله! چه چیز باعث خروج پدرت شد؟ با اینکه به تجربه، مردم کوفه را شناخته بود؟ یحیی گفت: من هم از پدرم همین سؤال را کردم. او گفت: من از پدرم شنیده ام که او از پدرش حسین بن علی علیهما السلام نقل می کرد که پیامبر صلی الله علیه و آله دستش را بر پشت حضرت حسین علیه السلام قرار داده. فرمود: از نژاد تو مردی به نام زید به وجود می آید که او را شهید می کنند. روز قیامت او و دوستانش از روی شانه های مردم می گذرند و داخل بهشت می شوند. پدرم فرمود: خواستم همان طور که پیامبر مرا توصیف نموده، باشم. آنگاه یحیی گفت: خدا پدرم را رحمت کند، یکی از پارسایان بود. شبها شب زنده دار و روزها روزه داشت. در راه خدای عزوجل به معنای واقعی کلمه جنگ کرد.

گفتم: یا ابن رسول الله! این صفاتی که گفتی، صفات امام است. فرمود: ای عبدالله نه! پدرم امام نبود ولی از سادات بزرگ و پارسایان و پیکارکنندگان در راه خدا در این خانواده بود. گفتم: یا ابن رسول الله! آیا پدر شما ادعای امامت نکرد و در راه خدا قیام نفرمود؟ در حالی که از پیغمبر صلی الله علیه و آله وصف کسانی که امامت را به ناحق ادعا کنند نقل شده است! فرمود: آرام باش! پدرم بزرگوارتر از آن بود که به ناحق ادعای چیزی را بکند. او می گفت: شما را دعوت می کنم به نفع پسندیده ترین شخص از خانواده پیامبر و منظورش عمویم حضرت صادق علیه السلام بود. گفتم: امروز او امام است؟ گفت: آری، به خدا قسم او فقیه ترین فرد بنی هاشم است.

سپس گفت: ای عبدالله! برایت از زهد و عبادت پدرم نقل کنم. او در روز آن قدر که می خواست نماز می خواند. همین که تاریک می شد مختصری می خوابید. باز در دل شب فراوان نماز می خواند. بعد از نماز به پا می ایستاد و با اشک و تضرع تا سپیده دم دعا می کرد. همین که صبح می شد به سجده می رفت، پس از سجده حرکت می کرد و نماز صبح را می خواند. پس از نماز به تعقیب می پرداخت تا روز بر می آمد. آنگاه ساعتی از پی کار روزانه می رفت. نزدیک ظهر در محل نماز می نشست. و تا موقع نماز تسبیح و تمجید خدا می کرد. همین که موقع نماز می شد، نماز ظهر را می خواند و پس از مختصر زمانی، نماز عصر را می خواند، باز به تعقیب می پرداخت و پس از تعقیب به سجده می رفت پس از اذان، نماز مغرب و عشاء را می خواند. گفتم همیشه روزه داشت؟ گفت: نه، ولی سالی سه ماه روزه می گرفت و در هر ماه سه روز. گفتم: آیا در امور دینی مردم فتوی می داد؟ گفت: من چنین چیزی را از او به خاطر ندارم. سپس صحیفه کامله دعاهای علی بن الحسین علیهما السلام را بیرون آورده و به من داد. - . کفایه الاثر: ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۷۴»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو عَلِیٍّ أَحْمَدُ بْنُ سُلَیْمَانَ عَنْ أَبِی عَلِیِّ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ الْعَمِّیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ

بْنِ عِيسَـِى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْـلِمٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام فَقُلْتُ إِنَّ قَوْماً يَزْعُمُونَ أَنَّکَ صَاحِبُ هَذَا الْأَمْرِ قَالَ لَا وَ لَکِنِّی مِنَ الْعِتْرَهِ قُلْتُ فَمَنْ يَلِی هَـذَا الْأَمْرَ بَعْدَکُمْ قَالَ سَـبْعَهٌ مِنَ الْخُلَفَاءِ وَ الْمَهْدِیُّ مِنْهُمْ قَالَ ابْنُ مُسْـلِمٍ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى الْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِکَ فَقَالَ صَدَقَ أَخِی زَيْدٌ صَدَقَ أَخِی زَيْدٌ سَيَلِی هَذَا الْأَمْرَ بَعْدِی سَبْعَهٌ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الْمَهْدِیُّ مِنْهُمْ ثُمَّ بَکَى عليه السلام وَ قَالَ کَأَنِّی بِهِ وَ قَدْ صُـلِبَ فِی الْکُنَاسَهِ يَا ابْنَ مُسْـلِمٍ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِيهِ الْحُسَيْنِ قَالَ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَدَهُ عَلَى کَتِفِی وَ قَالَ يَا حُسَـيْنُ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِکَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ زَيْدٌ يُقْتَلُ مَظْلُوماً إِذَا کَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ حُشِرَ وَ أَصْحَابُهُ إِلَى الْجَنَّهِ(۲).

ص: ۲۰۰

۱- ۱. کفایه الاثر للخزاز ص ۳۲۷ طبع ایران سنه ۱۳۰۵.

۲- ۲. کفایه الاثر للخزاز ص ۳۲۷ طبع ایران سنه ۱۳۰۵.

**[ترجمه]کفایه الاثر: محمد بن مسلم می گوید: پیش زید بن علی علیه السلام رفتم. گفتم: گروهی چنان گمان دارند که تو امامی! گفت: نه! من از عترت پیامبرم! پرسیدم: چند نفر بعد از شما متصدی امامت می شوند؟ گفت هفت نفر که مهدی از آنها است. محمد بن مسلم می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم و جریان را عرض کردم. فرمود: راست گفته، برادرم زید راست گفته! پس از من هفت نفر متصدی امامت می شوند که مهدی از آنها است. در این موقع اشک از دیده امام باقر علیه السلام ریخت و فرمود: گویا می بینم که زید را در کناسه کوفه به دار آویخته اند. پسر مسلم! پدرم از پدر خود حضرت حسین علیهما السلام نقل کرد که پیامبر دست بر پشت من گذاشته و فرمود: حسین جان! از نژاد تو فرزندی به نام زید خواهد آمد که او را مظلوم می کشند. روز قیامت او و یارانش رهسپار بهشت برین می شوند. - . کفایه الاثر: ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۷۵»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَیْنُ بْنُ عَلِیٍّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ الْعَلَوِیِّ الْمَعْرُوفِ بِالْجُوَانِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَلِیِّ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْمَدِینِیِّ عَنْ عُمَارَهَ بْنِ زَیْدٍ الْأَنْصَارِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ قَالَ: قُلْتُ لِزَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام مَا تَقُولُ فِی الشَّیْخَیْنِ قَالَ أَلْعَنُهُمَا قُلْتُ فَأَنْتَ صَاحِبُ الْأَمْرِ قَالَ لَا وَ لَکِنِّی مِنَ- الْعِتْرَهِ قُلْتُ فَإِلَی مَنْ تَأْمُرُنَا قَالَ عَلَیْکَ بِصَاحِبِ الشَّعْرِ وَ أَشَارَ إِلَی الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]کفایه الاثر: عبد الله بن علا می گوید: به زید بن علی گفتم، نظر تو در باره شیخین (ابا بکر و عمر) چیست؟ فرمود: آن دو را لعنت می کنم. گفتم: تو امام هستی؟ فرمود: نه. پرسیدم پس ما باید به که مراجعه کنیم؟ گفت، به دامن آن کسی چنگ بزن که موی بلند دارد و به حضرت صادق علیه السلام اشاره کرد. - . کفایه الاثر: ۳۲۸ -

**[ترجمه]

«۷۶»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَحْمَدُ بْنُ عُبْدُونٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ رِزْقٍ عَنْ مِهْزَمِ بْنِ أَبِی بُرْدَهَ الْأَسَدِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَدِینَهَ حِدْثَانَ صَلْبِ زَیْدٍ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَسَاعَهَ رَآنِی قَالَ یَا مِهْزَمُ مَا فَعَلَ زَیْدٌ قَالَ قُلْتُ صُلِبَ قَالَ أَیْنَ قَالَ قُلْتُ فِی کُنَاسَهِ بَنِی أَسَدٍ قَالَ أَنْتَ رَأَیْتَهُ مَصْلُوباً فِی کُنَاسَهِ بَنِی أَسَدٍ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَبَکَی حَتَّی بَکَتِ النِّسَاءُ خَلْفَ السُّتُورِ ثُمَّ قَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَقَدْ بَقِیَ لَهُمْ عِنْدَهُ طِلْبَهٌ مَا أَخَذُوهَا مِنْهُ بَعْدُ قَالَ فَجَعَلْتُ أُفَکِّرُ وَ أَقُولُ أَیُّ شَیْ ءٍ طِلْبَتُهُمْ بَعْدَ الْقَتْلِ وَ الصَّلْبِ قَالَ فَوَدَّعْتُهُ وَ انْصَرَفْتُ حَتَّی انْتَهَیْتُ إِلَی الْکُنَاسَهِ فَإِذَا أَنَا بِجَمَاعَهٍ فَأَشْرَفْتُ عَلَیْهِمْ فَإِذَا زَیْدٌ قَدْ أَنْزَلُوهُ مِنْ خَشَبَتِهِ یُرِیدُونَ أَنْ یُحْرِقُوهُ قَالَ قُلْتُ هَذِهِ الطِّلْبَهُ الَّتِی قَالَ لِی (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: مهزم بن ابی برده اسدی می گوید: وارد مدینه شدم و پس از به دار کشیدن زید رضی الله عنه خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدم، همین که چشمش به من افتاد فرمود: عمویم چه شد؟ عرض کردم: به دار آویخته

گردیـد! فرمود: در کجا؟ عرض کردم: در کناسه بنی اسـد. فرمود: تو او را در کناسه بنی اسد بر دار دیدی؟ گفتم: آری. گریه کرد به طوری که صدای گریه بانوان از پشت پرده بلند شد. سـپس فرمود: به خدا قسم هنوز کار دیگری مانده که نسـبت به او بعـد از ایـن خواهنـد کرد. مـن در فکر شـدم که دیگر پس از کشـتن و به دار آویختن چه کـاری می کننـد؛ از خـدمت ایشـان مرخص شـدم، همین که به کناسه رسـیدم گروهی را دیـدم که جمع شـده انـد؛ وقتی به آنها پیوسـتم دیـدم زید را از دار پایین آورده اند و می خواهند بدنش را آتش بزنند. با خود گفتم: این کاری بود که حضرت صادق علیه السلام به من می فرمود. - .
امالی طوسی: ۶۷۲ -

**[ترجمه]

«۷۷»

نص، [کفایه الأثر] عَلِیُّ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَخْزُوم مَوْلَی بَنِی هَاشِمٍ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ الْفَضْلِ الْمَطِیرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْفَرْغَانِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِیِّ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ وَ حَدَّثَنَا عُبَیْدُ اللَّهِ بْنُ الْفَضْلِ الطَّائِیُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَلَوِیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بُکَیْرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام وَ عِنْدَهُ صَالِحُ بْنُ بِشْرٍ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ وَ هُوَ یُرِیدُ الْخُرُوجَ إِلَی الْعِرَاقِ فَقُلْتُ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ حَدِّثْنِی بِشَیْ ءٍ سَمِعْتَهُ عَنْ أَبِیکَ علیه السلام فَقَالَ نَعَمْ

ص: ۲۰۱

۱- ۱. نفس المصدر السابق ص ۳۲۸.

۲- ۲. أمالی ابن الشیخ ص ۶۴.

حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَیْهِ بِنِعْمَةٍ فَلْیَحْمَدِ اللَّهَ وَ مَنِ اسْتَبْطَأَ الرِّزْقَ فَلْیَسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ مَنْ أَحْزَنَهُ أَمْرٌ فَلْیَقُلْ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَقُلْتُ زِدْنِی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَرْبَعَةٌ أَنَا لَهُمُ الشَّفِیعُ یَوْمَ الْقِیَامَةِ الْمُکْرِمُ لِذُرِّیَّتِی وَ الْقَاضِی لَهُمْ حَوَائِجَهُمْ وَ السَّاعِی لَهُمْ فِی أُمُورِهِمْ عِنْدَ اضْطِرَارِهِمْ إِلَیْهِ وَ الْمُحِبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ قَالَ فَقُلْتُ زِدْنِی یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مِنْ فَضْلِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیْکُمْ قَالَ نَعَمْ حَدَّثَنِی أَبِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فِی اللَّهِ حُشِرَ مَعَنَا وَ أَدْخَلْنَاهُ مَعَنَا الْجَنَّةَ یَا ابْنَ بُکَیْرٍ مَنْ تَمَسَّکَ بِنَا فَهُوَ مَعَنَا فِی الدَّرَجَاتِ الْعُلَی یَا ابْنَ بُکَیْرٍ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی اصْطَفَی مُحَمَّداً ص وَ اخْتَارَنَا لَهُ ذُرِّیَّةً فَلَوْلَانَا لَمْ یَخْلُقِ اللَّهُ تَعَالَی الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةَ یَا ابْنَ بُکَیْرٍ بِنَا عُرِفَ اللَّهُ وَ بِنَا عُبِدَ اللَّهُ وَ نَحْنُ السَّبِیلُ إِلَی اللَّهِ وَ مِنَّا الْمُصْطَفَی وَ الْمُرْتَضَی وَ مِنَّا یَکُونُ الْمَهْدِیُّ قَائِمُ هَذِهِ الْأُمَّةِ قُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ هَلْ عَهِدَ إِلَیْکُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَتَی یَقُومُ قَائِمُکُمْ قَالَ یَا ابْنَ بُکَیْرٍ إِنَّکَ لَنْ تَلْحَقَهُ وَ إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ تَلِیهِ سِتَّةٌ مِنَ الْأَوْصِیَاءِ بَعْدَ هَذَا ثُمَّ یَجْعَلُ اللَّهُ خُرُوجَ قَائِمِنَا فَیَمْلَؤُهَا قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً فَقُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ لَسْتَ صَاحِبَ هَذَا الْأَمْرِ فَقَالَ أَنَا مِنَ الْعِتْرَةِ فَعُدْتُ فَعَادَ إِلَیَّ فَقُلْتُ هَذَا الَّذِی تَقُولُ عَنْکَ أَوْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ لَوْ کُنْتُ أَعْلَمُ الْغَیْبَ لَاسْتَکْثَرْتُ مِنَ الْخَیْرِ- لَا وَ لَکِنْ عَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَیْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ أَنْشَأَ یَقُولُ:

نَحْنُ سَادَاتُ قُرَیْشٍ وَ قِوَامُ الْحَقِّ فِینَا***نَحْنُ الْأَنْوَارُ الَّتِی مِنْ قَبْلِ کَوْنِ الْخَلْقِ کُنَّا

نَحْنُ مِنَّا الْمُصْطَفَی الْمُخْتَارُ وَ الْمَهْدِیُّ مِنَّا***فَبِنَا قَدْ عُرِفَ اللَّهُ وَ بِالْحَقِّ أَقَمْنَا

سَوْفَ یَصْلَاهُ سَعِیرٌ مَنْ تَوَلَّی الْیَوْمَ عَنَّا

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ حَدَّثَنَا بِهَذَا الْحَدِيثِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الْبَزَوْفَرِيُّ عَنِ الْكُلَيْنِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنِ الطَّيَالِسِيِّ عَنِ ابْنِ عَمِيرَةَ وَ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ جَمِيعاً عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ عَنْ صَالِحٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عليه السلام فَدَخَلَ إِلَيْهِ مُحَمَّدُ بْنُ بُكَيْرٍ وَ ذَكَرَ الْحَدِيثَ (۱).

**[ترجمه]کفایه الاثر: محمـد بن بکیر می گویـد: خدمت زید بن علی علیه السـلام رسـیدم. صالح بن بشـیر نیز حضور داشت. سلام کردم. می خواست به طرف عراق برود. گفتم: یـا ابن رسول الله! حـدیثی که از پـدرت شـنیده ای برایم نقـل کن. فرمود: پـدرم از پـدر خود و او از جـدش نقـل کرد که پیغمبر صـلی الله علیه و آله فرمود: هر که را خداونـد نعمتی عنـایت کرد، بـاید سپاس و حمـد آن را بنمایـد و هر که کم روزی گردیـد استغفار نمایـد (تا روزیش زیاد گردد) و هر که از چیزی غمگین بود برای رفع آن بگوید «لا حول و لا قوه الا بالل»ه.

عرض کردم: یا ابن رسول الله! بازهم برایم حدیث بفرمایید! گفت: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: من در روز قیامت در باره چهار نفر شفاعت می کنم: احترام کننده به اولادم، و برآورنده نیاز آنها، و کسی که در راه بر طرف نمودن گرفتاری آنها کوشش می نماید، و دوستدار آنها با دل و زبان.

عرض کردم: از آن نعمتها که خـدا به شـما ارزانی داشـته باز بفرمایید! گفت: پیغمبر اکرم صـلی الله علیه و آله فرمود: هر که ما خـانواده را دوست داشـته باشـد با ما محشور می شود و او را با خود به بهشت می بریم. ای پسـر بکیر! هر که چنگ به دامن ما بزنـد، در مقامهای عالی بهشت با ما خواهـد بود. خداونـد بزرگ محمـد صـلی الله علیه و آله را برگزیـد و ما را از او ذریه قرار داد! اگر ما نبودیم، دنیا و آخرت را نمی آفریـد. خـدا به واسـطه ما شـناخته شـد و به واسـطه ما پرسـتش گردید. ما راهنمای به سوی خداییم. محمد مصطفی صلی الله علیه و آله از ما خانواده است و مهدی و قائم این امت نیز از ما خواهد بود .

عرض کردم: یا ابن رسول الله! آیا از پیامبر صـلی الله علیه و آله در مورد زمان قیام قائم به شـما چیزی رسیده است؟ فرمود: پسر بکیر! تو آن زمان را درک نخواهی کرد! متصدی مقام امامت، بعد از این، شـش نفر خواهند شد و سپس قائم ما خروج خواهد کرد که زمین را پر از عـدل و داد می کنـد همان طوری که پر از ظلم و جور شـده. عرض کردم: مگر شـما امام نیستی؟ گفت: نه، من از اولاـد پیـامبرم! باز سؤال خود را تکرار کردم، همان جواب را داد. عرض کردم: آنچه فرمودی از جانب خودت بود یا از پیغمبر صـلی الله علیه و آله نقل کردی؟ این آیه را خواند «لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ - . اعراف / ۱۸۸ - » ، {و اگر غیب می دانسـتم قطعاً خیر بیشتری می انـدوختم.} و در جواب فرمود: نه، این پیمان از جانب پیغمبر صـلی الله علیه و آله به ما رسیده، آنگاه این اشعار را خواند:

ما بزرگان قریشیم و قوام حق در ماست و ما انواری هستیم که قبل از پیدایش خلق بودیم.

ما کسانی هستیم که مصطفای برگزیده و مهدی از ما هستند، پس خدا به سبب ما شناخته شده و ما دین را به حق اقامه نمودیم.

کسی که امروز از ما روی گرداند، خدا او را در آتش می افکند.

علی بن حسین می گوید: این حدیث را صالح به ما خبر داد و گفت: من نزد زید بن علی علیه السـلام بودم که محمد بن بکیر

بر او وارد شد و ادامه حدیث را نقل کرد. - . کفایه الاثر: ۳۲۶ -

**[ترجمه]

«۷۸»

مصبا، [المصباحین]: فِی أَوَّلِ یَوْمٍ مِنْ صَفَرٍ سَنَهَ إِحْدَی وَ عِشْرِینَ وَ مِائَهٍ کَانَ مَقْتَلُ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]مصباحین: در اول صفر سال ۱۲۱، زید بن علی علیه السلام کشته شد. - . مصباح المتهجد: ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۷۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْجَارُودِ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرِ بْنِ دَأْبٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: أَنَّ زَیْدَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ دَخَلَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ مَعَهُ کُتُبٌ مِنْ أَهْلِ الْکُوفَهِ یَدْعُونَهُ فِیهَا إِلَی أَنْفُسِهِمْ وَ یُخْبِرُونَهُ بِاجْتِمَاعِهِمْ وَ یَأْمُرُونَهُ بِالْخُرُوجِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَذِهِ الْکُتُبُ ابْتِدَاءٌ مِنْهُمْ أَوْ جَوَابُ مَا کَتَبْتَ بِهِ إِلَیْهِمْ وَ دَعَوْتَهُمْ إِلَیْهِ فَقَالَ بَلِ ابْتِدَاءٌ مِنَ الْقَوْمِ لِمَعْرِفَتِهِمْ بِحَقِّنَا وَ بِقَرَابَتِنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ لِمَا یَجِدُونَ فِی کِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ وُجُوبِ مَوَدَّتِنَا وَ فَرْضِ طَاعَتِنَا وَ لِمَا نَحْنُ فِیهِ مِنَ الضِّیقِ وَ الضَّنْکِ وَ الْبَلَاءِ- فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ الطَّاعَهَ مَفْرُوضَهٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ سُنَّهٌ أَمْضَاهَا فِی الْأَوَّلِینَ وَ کَذَلِکَ یُجْرِیهَا فِی الْآخِرِینَ وَ الطَّاعَهُ لِوَاحِدٍ مِنَّا وَ الْمَوَدَّهُ لِلْجَمِیعِ وَ أَمْرُ اللَّهِ یَجْرِی لِأَوْلِیَائِهِ بِحُکْمٍ مَوْصُولٍ وَ قَضَاءٍ مَفْصُولٍ وَ حَتْمٍ مَقْضِیٍّ وَ قَدَرٍ مَقْدُورٍ وَ أَجَلٍ مُسَمًّی لِوَقْتٍ مَعْلُومٍ فَ لا یَسْتَخِفَّنَّکَ الَّذِینَ لا یُوقِنُونَ- إِنَّهُمْ لَنْ یُغْنُوا عَنْکَ مِنَ اللَّهِ شَیْئاً فَلَا تَعْجَلْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا یَعْجَلُ لِعَجَلَهِ الْعِبَادِ وَ لَا تَسْبِقَنَّ اللَّهَ فَتُعْجِزُکَ الْبَلِیَّهُ فَتَصْرَعُکَ قَالَ فَغَضِبَ زَیْدٌ عِنْدَ ذَلِکَ ثُمَّ قَالَ لَیْسَ الْإِمَامُ مِنَّا مَنْ جَلَسَ فِی بَیْتِهِ وَ أَرْخَی سِتْرَهُ وَ ثَبَّطَ عَنِ الْجِهَادِ وَ لَکِنَّ الْإِمَامَ مِنَّا مَنْ مَنَعَ حَوْزَتَهُ وَ جَاهَدَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ

۱- ۱. کفایه الاثر للخزاز ص ۳۲۶.

۲- ۲. مصباح المتهجد للشیخ الطوسیّ فی أعمال شهر صفر ص ۵۵۱.

حَقَّ جِهَادِهِ وَ دَفَعَ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَ ذَبَّ عَنْ حَرِيمِهِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَلْ تَعْرِفُ يَا أَخِي مِنْ نَفْسِكَ شَيْئاً مِمَّا نَسَبْتَهَا إِلَيْهِ فَتَجِيءَ عَلَيْهِ بِشَاهِدٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ أَوْ حُجَّةٍ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَوْ تَضْرِبَ بِهِ مَثَلًا فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَلَّ حَلَالًا وَ حَرَّمَ حَرَاماً وَ فَرَضَ فَرَائِضَ وَ ضَرَبَ أَمْثَالًا وَ سَنَّ سُنَناً وَ لَمْ يَجْعَلِ الْإِمَامَ الْقَائِمَ بِأَمْرِهِ فِي شُبْهَةٍ فِيمَا فَرَضَ لَهُ مِنَ الطَّاعَةِ أَنْ يَسْبِقَهُ بِأَمْرٍ قَبْلَ مَحَلِّهِ أَوْ يُجَاهِدَ فِيهِ قَبْلَ حُلُولِهِ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الصَّيْدِ- لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ أَ فَقَتْلُ الصَّيْدِ أَعْظَمُ أَمْ قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ وَ جَعَلَ لِكُلِّ شَيْ ءٍ مَحَلًّا وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِذا حَلَلْتُمْ فَاصْطادُوا- وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَ لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللَّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرامَ فَجَعَلَ الشُّهُورَ عِدَّةً مَعْلُومَةً فَجَعَلَ فِيهَا أَرْبَعَةً حُرُماً وَ قَالَ فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ اعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ ثُمَّ قَالَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ فَجَعَلَ لِذَلِكَ مَحَلًّا وَ قَالَ وَ لا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتابُ أَجَلَهُ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْ ءٍ مَحَلًّا وَ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَاباً- فَإِنْ كُنْتَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَ يَقِينٍ مِنْ أَمْرِكَ وَ تِبْيَانٍ مِنْ شَأْنِكَ فَشَأْنَكَ وَ إِلَّا فَلَا تَرُومَنَّ أَمْراً أَنْتَ مِنْهُ فِي شَكٍّ وَ شُبْهَةٍ وَ لَا تَتَعَاطَ زَوَالَ مُلْكٍ لَمْ يَنْقَضِ أُكُلُهُ وَ لَمْ يَنْقَطِعْ مَدَاهُ وَ لَمْ يَبْلُغِ الْكِتَابُ أَجَلَهُ فَلَوْ قَدْ بَلَغَ مَدَاهُ وَ انْقَطَعَ أُكُلُهُ وَ بَلَغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ لَانْقَطَعَ الْفَصْلُ وَ تَتَابَعَ النِّظَامُ وَ لَأَعْقَبَ اللَّهُ فِي التَّابِعِ وَ الْمَتْبُوعِ الذُّلَّ وَ الصَّغَارَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ إِمَامٍ ضَلَّ عَنْ وَقْتِهِ فَكَانَ التَّابِعُ فِيهِ أَعْلَمَ مِنَ الْمَتْبُوعِ أَ تُرِيدُ يَا أَخِي أَنْ تُحْيِيَ مِلَّةَ قَوْمٍ قَدْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ عَصَوْا رَسُولَهُ وَ اتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللَّهِ وَ ادَّعَوُا الْخِلَافَةَ بِلَا بُرْهَانٍ مِنَ اللَّهِ وَ لَا عَهْدٍ مِنْ رَسُولِهِ أُعِيذُكَ بِاللَّهِ يَا أَخِي أَنْ تَكُونَ غَداً الْمَصْلُوبَ بِالْكُنَاسَةِ ثُمَّ ارْفَضَّتْ عَيْنَاهُ وَ سَالَتْ دُمُوعُهُ ثُمَّ قَالَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَ بَيْنَ مَنْ هَتَكَ سِتْرَنَا وَ جَحَدَنَا حَقَّنَا وَ أَفْشَى سِرَّنَا وَ نَسَبَنَا إِلَى غَيْرِ جَدِّنَا وَ قَالَ فِينَا مَا لَمْ نَقُلْهُ فِي أَنْفُسِنَا(1).

۱- ۱. الكافي: ج ۱ ص ۳۵۶.

**[ترجمه]کافی: از حضرت باقر علیه السلام نقل است که زید بن علی بن الحسین علیهما السلام مقداری نامه در دست داشت و خدمت آن جناب رسید. مردم کوفه در آن نامه ها او را دعوت به جانب خود و قیام می کردند و وعده کمک می دادند. حضرت باقر علیه السلام پرسید: این نامه ها را آنها خودشان بدون سابقه نوشته اند یا جواب نامه هایی است که قبلاً تو نوشته ای؟ عرض کرد: نه، بدون سابقه نوشته اند! چون عارف به حق ما و خویشاوندی ما با پیامبر صلی الله علیه و آله هستند و در کتاب خدای عزوجل می بینند که دوستی و اطاعت از ما بر آنها واجب است و در ضمن ناراحتی و گرفتاری ما را درک می کنند. امام به او فرمود: البته اطاعت از پیشوای واقعی امری است که خداوند در گذشته برای پیشینیان و همین طور برای تمام مردم در حال و آینده لازم فرموده و مقرر داشته. ولی این اطاعت و فرمانبرداری نسبت به یک نفر از ما خانواده است، گرچه لازم است به همه اولاد پیغمبر صلی الله علیه و آله علاقه و محبت داشته باشند. خداوند کارها را با قضای حتمی خود روی یک میزان معین و حدود مرتب و وقت مشخصی انجام می دهد. مبادا مردم بی اعتقاد تو را به سبکسری وا دارند که آنها نمی توانند تو را از خدا بی نیاز کنند. و مبادا عجله کنی که خداوند با عجله کردن بندگان، کاری را از موعد مقررش زودتر انجام نمی دهد. متوجه باش و بر خدا پیشی نگیر که گرفتاری دامنت را می گیرد و به زمین می خوری.

زید از این سخنان خشمگین شده گفت: امام از ما خانواده کسی نیست که در خانه بنشیند و در را به روی خود ببندد و از پیکار خودداری کند! امام کسی است که مدافع حقوق مردم و پیکارجو در راه خدا به معنای واقعی و حافظ منافع ملت و نگهبان خانواده خود باشد. امام باقر علیه السلام فرمود: برادر، در خود چیزی از این مقام می یابی که دلیلی از کتاب خدا و یا از پیامبر بیاوری، یا نظیری برای آن بیاوری؟ خداوند عزوجل حلال و حرامی قرار داده و واجباتی تعیین کرده و مثال هایی زده و مستحباتی تعیین کرده. هرگز امام و پیشوا را در تردید و شک نسبت به دستورات خود نگذاشته که کاری را قبل از موعد مقرر انجام دهد و یا جهاد بی موقع کند. خداوند عزوجل در باره شکار حیوانات مکه می فرماید: «لا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ - . مائده / ۹۵ - » ، {در حالی که مُحرِمید شکار را مکشید.} شکار حیوانات مهمتر است یا قتل نفسی که حرام است؟ او برای هر چیزی موقعی قرار داده و می فرماید: «وَ إِذا حَلَلْتُمْ فَاصْطادُوا - . مائده / ۲ - » ، { و چون از احرام بیرون آمدید [می توانید] شکار کنید.}

و می فرماید: «لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللَّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرامَ - . مائده / ۲ - » ، {حرمت شعایر خدا، و ماه حرام را نگه دارید.} پس ماه های سال را به تعداد معینی منحصر نموده و چهار ماه از آنها را حرام کرده و فرموده است: «فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ اعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ - . توبه / ۲ - » ، {پس [ای مشرکان،] چهار ماه [دیگر با امنیّت کامل] در زمین بگردید و بدانید که شما نمی توانید خدا را به ستوه آورید.} سپس خدای تبارک و تعالی فرمود: «فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ - . توبه / ۵ - »، {پس چون ماه هایِ حرام سپری شد، مشرکان را هر کجا یافتید بکشید.} برای این کار موقعی را معین نموده و می فرماید: «وَ لا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتابُ أَجَلَهُ - . بقره / ۲۳۵ - »، {و به عقد زناشویی تصمیم مگیرید، تا زمان مقرر به سرآید.} پس برای هر کاری، در دین موقع و محل معینی است.

اگر واقعا دلیلی از جانب خدا داری و در کار خویش اعتماد داری و بر تو معلوم است، هر چه می خواهی بکن و گر نه مبادا در کاری که حیران و سرگردانی اقدام کنی و تصمیم زوال قدرتی را بگیری که هنوز بهره اش منقضی نشده و مدت و زمان مقررش به سر نیامده است. اگر واقعاً هنگام زوال آن رسیده باشد، و بهره اش منقطع شود و زمان مقرر به سر برسد، بندها از

هم گسیخته می شود و پی در پی کارها روبراه می گردد و خداوند صاحب قدرتان و پیروانشان را خوار و ذلیل می کند. من به خدا پناه می برم از امامی که وقت کار خود را نداند. در این صورت پیرو او از خود او داناتر است. برادر! تو می خواهی باعث قدرت و شوکت گروهی شوی که به آیات خدا کافر و مخالف دستور پیامبرند و بدون هدایتی الهی پیرو هوای نفس خود هستند؛ کسانی که بدون دلیل الهی و تعیین از طرف پیامبر مدعی مقام امامت شده اند. برادر! من تو را به خدا پناه می دهم که فردا در کناسه کوفه به دار آویخته شوی! در این موقع دیدگانش تر شد و سیلاب اشک از دیده فرو ریخت. سپس فرمود: خدا از کسانی که پرده ما را دریدند و منکر حق ما شدند و اسرار ما را فاش نموده ما را به غیر جدمان نسبت دادند و چیزهایی در باره ما گفتند که خودمان آن را نمی گفتیم، انتقام خواهد گرفت. - . کافی ۱ : ۳۵۶ -

**[ترجمه]

«۸۰»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ رَجُلٍ ذَکَرَهُ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام کَیْفَ صَنَعْتُمْ بِعَمِّی زَیْدٍ قُلْتُ إِنَّهُمْ کَانُوا یَحْرُسُونَهُ فَلَمَّا شَفَّ النَّاسُ أَخَذْنَا خَشَبَتَهُ فَدَفَنَّاهُ فِی جُرُفٍ عَلَی شَاطِئِ الْفُرَاتِ فَلَمَّا أَصْبَحُوا جَالَتِ الْخَیْلُ یَطْلُبُونَهُ فَوَجَدُوهُ فَأَحْرَقُوهُ فَقَالَ أَ فَلَا أَوْقَرْتُمُوهُ حَدِیداً وَ أَلْقَیْتُمُوهُ فِی الْفُرَاتِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ وَ لَعَنَ اللَّهُ قَاتِلَهُ (1).

**[ترجمه]کافی: سلیمان بن خالد می گوید: حضرت صادق علیه السلام به من فرمود: با عمویم زید چه کردید؟ گفتم: آنها نگهبان گذاشته بودند ولی به محض خلوت شدن، ما چوبه دار او را برداشتیم و در جویباری کنار فرات دفن کردیم ولی صبحگاه سواران در پی او گشتند تا بالاخره پیدایش کردند و بدنش را آتش زدند. فرمود: چرا تکه آهنی به پایش نبستید تا سنگین شود و او را در فرات بیندازید؟ خدا بر او درود فرستد و قاتلش را لعنت کند. - . کافی ۸ : ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۸۱»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍّ الْوَشَّاءِ عَمَّنْ ذَکَرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ ذِکْرُهُ أَذِنَ فِی هَلَاکِ بَنِی أُمَیَّةَ بَعْدَ إِحْرَاقِهِمْ زَیْداً بِسَبْعَةِ أَیَّامٍ (2).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: خدای عز ذکره اذن در هلاکت بنی امیه داد، هفت روز بعد از آن که زید را آتش زدند! - . کافی ۸ : ۱۶۱ -

**[ترجمه]

«۸۲»

كـا، [الكـافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِی هَـاشِمٍ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ: سَأَلْتُ الرِّضَا علیه السـلام عَنِ الْمَصْلُوبِ فَقَالَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ جَدِّی علیه السلام صَلَّى عَلَى عَمِّهِ (۳).

**[ترجمه]کافی: ابو هشم جعفری می گوید: از حضـرت رضا علیه السـلام درباره به دار آویخته پرسیدم، فرمود: آیا نمی دانی جدم علیه السلام بر عموی خود نماز خواند؟ - . کافی ۳ : ۲۱۵ -

**[ترجمه]

تذنیب

أقول سنورد الأخبار الداله على أحوال كل من خرج من أولاد الأئمه علیهم السـلام عند ذكر أحوالهم لا سـیما فی أبواب أحوال الصادق و الكاظم و الرضا علیه السـلام و سـیأتی فی باب معجزات الصادق علیه السـلام بعض أخبار زید و غیره و سنورد الأخبار فی أحوالهم مجملاـ فی كتـاب الخمس و أوردنـا بعض مـا یتعلق بهم فی أبواب أحوال فـاطمه صـلوات الله علیهـا و قـد مر بعض الأخبار عن زید فی أبواب النصوص.

ثم اعلم أن الأخبار اختلفت و تعارضت فی أحوال زیـد و أضـرابه كما عرفت لكن الأخبار الداله على جلاله زید و مدحه و عدم كونه مـدعیا لغیر الحق أكثر و قـد حكم أكثر الأصـحاب بعلو شـأنه فالمناسب حسن الظن به و عـدم القـدح فیه بل عـدم التعرض لأمثاله من أولاد المعصومین علیهم السلام إلا من ثبت من قبل الأئمه علیهم السلام الحكم بكفرهم و لزوم التبری عنهم.

و سیأتی القول فی الأبواب الآتیه فیهم مفصلا إن شاء الله تعالى.

ص: ۲۰۵

۱- ۱. نفس المصدر ج ۸ ص ۱۶۱.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۸ ص ۱۶۱.

۳- ۳. المصدر السابق ج ۳ ص ۲۱۵.

**[ترجمه]در بخشهای آینده کتاب، اخبار خروج هر یک از اولاد ائمه علیهم السلام را در قسمت شرح زندگی آنها را بیان می کنیم مخصوصا در بخشهای زندگی حضرت صادق و موسی بن جعفر و حضرت رضا علیهم السلام و در بخش معجزات حضرت صادق علیه السلام برخی از اخبار زید و دیگران خواهد آمد و مقداری را نیز در باب خمس ذکر می کنیم و مقداری را در قسمت زندگی حضرت فاطمه صلوات الله علیها نقل کردیم و بعضی از اخبار از زید در ابواب تصریح به امامت امامان گذشت.

در ضمن باید توجه داشت که اخبار در مورد زید به اختلاف و تعارض رسیده ولی اخباری که بر مقام و جلالت و شخصیت او دلالت دارند و بر اینکه ادعای امامت نکرده، بیشتر است از اخباری که بر او عیب جویی کرده است و بیشتر علمای شیعه معتقدند که زید بسیار بزرگوار بوده، به همین جهت شایسته است که ما نیز به او حسن ظن داشته باشیم و عیب جویی نکنیم و در مورد این قبیل اشخاص از اولاد ائمه علیهم السلام زبان به اعتراض نگشائیم مگر اینکه از طرف خود معصومین علیهم السلام حکم به کفر و لزوم بیزاری از او صادر شده باشد.

در ابواب آتی نیز ان شاء الله تعالی مفصلاً سخن در باب آنان خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۸۳»

فر(۱)،[تفسیر فرات بن إبراهیم] جَعْفَرُ بْنُ أَحْمَدَ مُعَنْعَناً عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام قَالَ: أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ فِی کُلِّ زَمَانٍ خِیَرَةً وَ مِنْ کُلِّ خِیَرَةٍ مُنْتَجَباً حَبْوَةً مِنْهُ قَالَ اللَّهُ أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسالَتَهُ فَلَمْ یَزَلِ اللَّهُ یَتَنَاسَخُ خِیَرَتَهُ حَتَّی أَخْرَجَ مُحَمَّداً ص مِنْ أَفْضَلِ تُرْبَةٍ وَ أَطْهَرِ عِتْرَةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ فَلَمَّا قَبَضَ مُحَمَّداً ص افْتَخَرَتْ قُرَیْشٌ عَلَی سَائِرِ الْأَنْبِیَاءِ بِأَنَّ مُحَمَّداً ص کَانَ قُرَشِیّاً وَ دَانَتِ الْعَجَمُ لِلْعَرَبِ بِأَنَّ مُحَمَّداً ص کَانَ عَرَبِیّاً حَتَّی ظَهَرَتِ الْکَلِمَةُ وَ تَمَّتِ النِّعْمَةُ فَاتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ وَ أَجِیبُوا إِلَی الْحَقِّ وَ کُونُوا أَعْوَاناً لِمَنْ دَعَاکُمْ إِلَیْهِمْ وَ لَا تَأْخُذُوا سُنَّةَ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَذَّبُوا أَنْبِیَاءَهُمْ وَ قَتَلُوا أَهْلَ بَیْتِ نَبِیِّهِمْ ثُمَّ أَنَا أُذَکِّرُکُمْ أَیُّهَا السَّامِعُونَ لِدَعْوَتِهِ الْمُتَفَهِّمُونَ مَقَالَتَنَا بِاللَّهِ الْعَظِیمِ الَّذِی لَمْ یَذْکُرِ الْمُذَکِّرُونَ بِمِثْلِهِ إِذَا ذَکَرْتُمُوهُ وَجِلَتْ قُلُوبُکُمْ وَ اقْشَعَرَّتْ لِذَلِکَ جُلُودُکُمْ أَ لَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنَّا وُلْدُ نَبِیِّکُمُ الْمَظْلُومُونَ الْمَقْهُورُونَ فَلَا سَهْمٌ وُفِّینَا وَ لَا تُرَاثٌ أُعْطِینَا وَ مَا زَالَتْ بُیُوتُنَا تُهْدَمُ وَ حَرَمُنَا تُنْتَهَکُ وَ قَائِلُنَا یُعْرَفُ یُولَدُ مَوْلُودُنَا فِی الْخَوْفِ وَ یَنْشَأُ نَاشِئُنَا بِالْقَهْرِ وَ یَمُوتُ مَیِّتُنَا بِالذُّلِّ وَیْحَکُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَیْکُمْ جِهَادَ أَهْلِ الْبَغْیِ وَ الْعُدْوَانِ مِنْ أُمَّتِکُمْ عَلَی بَغْیِهِمْ وَ فَرَضَ نُصْرَةَ أَوْلِیَائِهِ الدَّاعِینَ إِلَی اللَّهِ وَ إِلَی کِتَابِهِ قَالَ وَ لَیَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ یَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِیٌّ عَزِیزٌ(۲) وَیْحَکُمْ إِنَّا قَوْمٌ غَضِبْنَا لِلَّهِ رَبِّنَا وَ نَقِمْنَا الْجَوْرَ الْمَعْمُولَ بِهِ فِی أَهْلِ مِلَّتِنَا وَ وَضَعْنَا مَنْ تَوَارَثَ الْإِمَامَةَ وَ الْخِلَافَةَ وَ یَحْکُمُ بِالْهَوَاءِ وَ نَقَضَ الْعَهْدَ وَ صَلَّی الصَّلَاةَ لِغَیْرِ وَقْتِهَا وَ أَخَذَ الزَّکَاةَ مِنْ غَیْرِ وَجْهِهَا وَ دَفَعَهَا إِلَی غَیْرِ أَهْلِهَا وَ نَسَکَ الْمَنَاسِکَ بِغَیْرِ هَدْیِهَا وَ أَزَالَ الْأَفْیَاءَ وَ الْأَخْمَاسَ وَ الْغَنَائِمَ وَ مَنَعَهَا الْفُقَرَاءَ وَ الْمَسَاکِینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ عَطَّلَ الْحُدُودَ وَ أَخَذَ بِهَا الْجَزِیلَ وَ حَکَمَ بِالرِّشَا وَ الشَّفَاعَاتِ وَ الْمَنَازِلِ وَ قَرَّبَ الْفَاسِقِینَ وَ مَثَّلَ بِالصَّالِحِینَ وَ اسْتَعْمَلَ الْخِیَانَةَ وَ خَوَّنَ أَهْلَ الْأَمَانَةِ وَ سَلَّطَ الْمَجُوسَ وَ جَهَّزَ الْجُیُوشَ وَ خَلَّدَ فِی الْمَحَابِسِ وَ جَلَدَ الْمُبِینَ

١- ١. تفسير فرات بن إبراهيم ص ۴۲ طبع النجف.

٢- ٢. سوره الحجّ، الآيه: ۴٠.

وَ قَتَلَ الْوَالِدَ وَ أَمَرَ بِالْمُنْكَرِ وَ نَهَى عَنِ الْمَعْرُوفِ بِغَيْرِ مَأْخُوذٍ عَنْ كِتَابِ اللَّهِ وَ لَا سُنَّةِ نَبِيِّهِ ثُمَّ يَزْعُمُ زَاعِمُكُمْ أَنَّ اللَّهَ اسْتَخْلَفَهُ يَحْكُمُ بِخِلَافِهِ وَ يَصُدُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ يَنْتَهِكُ مَحَارِمَهُ وَ يَقْتُلُ مَنْ دَعَا إِلَى أَمْرِهِ فَمَنْ أَشَرُّ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللَّهِ كَذِباً* أَوْ صَدَّ عَنْ سَبِيلِهِ أَوْ بَغَاهُ عِوَجاً وَ مَنْ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهُ أَجْراً مِمَّنْ أَطَاعَهُ وَ آذَنَ بِأَمْرِهِ وَ جَاهَدَ فِي سَبِيلِهِ وَ سَارَعَ فِي الْجِهَادِ وَ مَنْ أَحْقَرُ

عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةً مِمَّنْ يَزْعُمُ أَنَّ بِغَيْرِ ذَلِكَ يَمُنُّ عَلَيْهِ ثُمَّ يَتْرُكُ ذَلِكَ اسْتِخْفَافاً بِحَقِّهِ وَ تَهَاوُناً فِي أَمْرِ اللَّهِ وَ إِيثَاراً لِلدُّنْيَا- وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعا إِلَى اللَّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (۱).

**[ترجمه]تفسير فرات كوفى: زيد بن على بن الحسين عليهما السلام مردم را مخاطب قرار داده چنين گفت: مردم! خداوند در هر زمانى گروهى را برگزيد و از ميان برگزيدگان شخصى را انتخاب نمود كه خود مى فرمايد. خداوند مى داند پيامبرى را به كه بسپارد. پيوسته برگزيدگان را عوض مى كرد تا بهترين برگزيده محمد صلى الله عليه و آله را از عالى ترين سرزمين و پاك ترين خانواده ها انتخاب نمود. پس از درگذشت حضرت محمد صلى الله عليه و آله قريش افتخار مى كرد كه محمد صلى الله عليه و آله از آن طايفه است و ساير ملتها سر تعظيم براى عرب فرود آوردند كه محمد صلى الله عليه و آله عربى بود تا بالاخره دين استوار گرديد و نعمت تكميل گرديد. مردم! از خدا بپرهيزيد و پيروى كنيد از كسى كه شما را به حق دعوت مى كند و به او كمك نماييد. مبادا روش بنى اسرائيل را پيش گيريد كه پيمبران خود را تكذيب نمودند و اهل بيت آنها را كشتند.

اينك شما شنوندگان را كه گفتار مرا مى شنويد به ياد خداى بزرگ مى اندازم كه هر گاه به ياد او باشيد دلها به طپش مى افتد و پيكر را لرزه مى گيرد. شما مگر نمى دانيد ما اولاد پيامبريم كه اين چنين بر ما ستم روا داشته اند؟ نه حقوق ما را مى دهند و ارث اجدادمان را به ما وا نمى گذارند! پيوسته خانه هاى ما را ويران نموده و خاندان ما را بر باد مى دهند. سخنور ما گناه كار است. فرزند خانواده ما با ترس متولد مى شود و با ستم بزرگ مى شود و با ذلت و خوارى از دنيا مى رود! واى بر شما، خدا پيكار با ستمگران و ستيزه جويان را به واسطه ستمگريشان لازم شمرده و كمك به داعيان حق كه دعوت به خدا و قرآن مى كنند را واجب نموده. در قرآن مى فرمايد: «وَ لَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ -. حج / ۴۰ - » ، { و قطعاً خدا به كسى كه [دين] او را يارى مى كند، يارى مى دهد، چرا كه خدا سخت نيرومند شكست ناپذير است.} واى بر شما! ما براى خدا خشم گرفته ايم و از اين ستمى كه به مردم روا مى دارند ناراحتيم، و اينكه امامت و خلافت را به هوس پرستان واگذاشته و در غير موقع نماز به پاى مى دارند و از كسى كه زكات ندارد مى گيرند و به كسى كه مستحق نيست مى پردازند و اعمال دينى را بدون اطلاع انجام مى دهند. ثروت عمومى مردم مسلمان كه عبارت از خمس و غنائم و درآمدهاى عمومى است را از بين بردند و از پرداخت آن به فقراء و مساكين و غريبان درمانده خوددارى كردند. حدود خدا را تعطيل كرده و به جاى اجراى حد، پول مى گيرند و با رشوه و وساطت قضاوت مى كنند. تبهكاران را مقرب نموده و رادمردان را گوش و بينى مى برند! خيانت مى كنند و درستكاران را به خيانت نسبت مى دهند و آتش پرستان را بر مسلمانان مسلط نموده و سپاه ترتيب داده، بى گناهان را در زندانها براى هميشه زندانى مى كنند. به كسى كه گناهكار نيست تازيانه مى زنند. پدر كشى مى كنند و امر به كار زشت كرده و از كار نيك باز مى دارند. اعتنايى به كتاب خدا و سنت پيامبر ندارند. با اين حال، شما خيال مى كنيد او را خداوند خليفه نموده كه خلاف خدا حكومت كند و از راه خدا باز دارد و هتك حرمت اسلام را نمايد و هر كس را كه دعوت به خدا كرد بكشد. از اين تبهكارتر در نزد خدا كيست كه جلوى خداپرستى را گرفته و اين راه را نادرست مى انگارد. كدام نيكوكار گرامى تر است از كسى كه اطاعت خدا نمايد و دستورش را گرامى بدارد و در راه خدا پيكار كند و

در جهاد سبقت گیرد. چه کسی در نزد خدا خوارتر است از کسی که خیال می کند می توان بدون کوشش و پیکار در راه خدا ادعای ایمان نمود، و پیکار در راه خدا را به واسطه بی اهمیتی و سست شمردن امر خدا و دنیاطلبی رها می کند! «وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعا إِلَى اللَّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِی مِنَ الْمُسْلِمِینَ - . فصلت / ۳۳ - »، { و کیست خوش گفتارتر از آن کس که به سوی خدا دعوت نماید و کار نیک کند و گوید: «من [در برابر خدا] از تسلیم شدگانم».} - . تفسیر فرات: ۴۲ -

**[ترجمه]

«۸۴»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی دَاوُدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبَانٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَسَأَلَنَا أَ فِیکُمْ أَحَدٌ عِنْدَهُ عِلْمٌ عَمِّی زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَنَا عِنْدِی عِلْمٌ مِنْ عِلْمِ عَمِّکَ کُنَّا عِنْدَهُ ذَاتَ لَیْلَةٍ فِی دَارِ مُعَاوِیَةَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَنْصَارِیِّ إِذْ قَالَ انْطَلِقُوا بِنَا نُصَلِّی فِی مَسْجِدِ السَّهْلَةِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ فَعَلَ فَقَالَ لَا جَاءَهُ أَمْرٌ فَشَغَلَهُ عَنِ الذَّهَابِ فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ عاذ [أَعَاذَ] اللَّهَ بِهِ حَوْلًا لَأَعَاذَهُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ مَوْضِعُ بَیْتِ إِدْرِیسَ النَّبِیِّ الَّذِی کَانَ یَخِیطُ فِیهِ وَ مِنْهُ سَارَ إِبْرَاهِیمُ إِلَى الْیَمَنِ بِالْعَمَالِقَهِ وَ مِنْهُ سَارَ دَاوُدُ إِلَى جَالُوتَ وَ إِنَّ فِیهِ لَصَخْرَةً خَضْرَاءَ فِیهَا مِثَالُ کُلِّ نَبِیٍّ وَ مِنْ تَحْتِ تِلْکَ الصَّخْرَهِ أُخِذَتْ طِینَهُ کُلِّ نَبِیٍّ وَ إِنَّهُ لَمُنَاخُ الرَّاکِبِ قِیلَ وَ مَنِ الرَّاکِبُ قَالَ الْخَضِرُ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]کافی: عبدالله بن ابان می گوید: ما بر امام صادق علیه السلام وارد شدیم. حضرت از ما پرسید: آیا بین شما کسی هست که از عمویم زید بن علی علیه السلام خبری داشته باشد؟ مردی از جماعت ما گفت: من از عمویت خبر دارم؛ یک شب ما با او در خانه معاویه بن اسحاق انصاری بودیم که گفت: بلند شوید با هم برویم و در مسجد سهله نماز بخوانیم! امام صادق علیه السلام پرسید: این کار را کرد؟ مرد گفت: نه! کاری برایش پیش آمد و از رفتن منصرف شد! حضرت فرمود: هان به خدا قسم! اگر یک سال در آنجا پناه می گرفت، خداوند او را پناه می داد. آیا نمی دانی آنجا جایگاه خانه ادریس پیامبر است که در آن خیاطی می کرد و ابراهیم از آنجا به یمن به سمت عمالقه رفت و داود از آنجا به جنگ جالوت رفت و در آن صخره ای سبز رنگ است که تصویر هر پیامبری در آن جاست و از زیر آن صخره، گل هر پیامبری برداشته شده و آنجا جای پیاده شدن سوار است. گفته شد: راکب کیست؟ فرمود: خضر علیه السلام. - . کافی ۳ : ۴۹۴ -

**[ترجمه]

«۸۵»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ حُسَیْنِ بْنِ بَکْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعِیدٍ الْخَزَّازِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ قَالَ: بِالْکُوفَهِ مَسْجِدٌ یُقَالُ لَهُ مَسْجِدُ السَّهْلَهِ لَوْ أَنَّ عَمِّی زَیْداً أَتَاهُ فَصَلَّى فِیهِ وَ اسْتَجَارَ اللَّهَ لَأَجَارَهُ عِشْرِینَ سَنَةً(۳).

۱- ۱. سوره فصلت، الآیه: ۳۳.

۲- ۲. الکافی ج ۳ ص ۴۹۴.
۳- ۳. الکافی ج ۳ ص ۴۹۵ و هو صدر حدیث.

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: در کوفه مسجدی است که به آن مسجد سهله گفته می شود. اگر عمویم زید به آن مسجد می رفت و در آن نماز می خواند و از خدا طلب پناه می کرد، خدا او را بیست سال پناه می داد. - . کافی ۳ : ۴۹۵ -

**[ترجمه]

«۸۶»

فر، [تفسیر فرات بن إبراهیم] الْقَاسِمُ بْنُ عُبَیْدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ وَشِیکٍ عَنْ سَعِیدِ بْنِ جُبَیْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِمُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ کَیْفَ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ فِی قُلُوبِ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَقَالَ لَا أُحَدِّثُکَ عَنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ وَ لَکِنْ أُحَدِّثُکَ عَنْ رَجُلٍ یُقَالُ لَهُ النَّازِلِیُّ بِالْمَدِینَهِ قَالَ صَحِبْتُ زَیْداً مَا بَیْنَ مَکَّهَ وَ الْمَدِینَهِ وَ کَانَ یُصَلِّی الْفَرِیضَهَ ثُمَّ یُصَلِّی مَا بَیْنَ الصَّلَاهِ إِلَی الصَّلَاهِ وَ یُصَلِّی اللَّیْلَ کُلَّهُ وَ یُکْثِرُ التَّسْبِیحَ وَ یُرَدِّدُ وَ جاءَتْ سَکْرَهُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِکَ ما کُنْتَ مِنْهُ تَحِیدُ(۱) فَصَلَّی بِنَا لَیْلَهً ثُمَّ رَدَّدَ هَذِهِ الْآیَهَ إِلَی قَرِیبٍ مِنْ نِصْفِ اللَّیْلِ فَانْتَبَهْتُ وَ هُوَ رَافِعٌ یَدَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ یَقُولُ إِلَهِی عَذَابُ الدُّنْیَا أَیْسَرُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَهِ ثُمَّ انْتَحَبَ فَقُمْتُ إِلَیْهِ وَ قُلْتُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَقَدْ جَزِعْتَ فِی لَیْلَتِکَ هَذِهِ جَزَعاً مَا کُنْتُ أَعْرِفُهُ قَالَ وَیْحَکَ یَا نَازِلِیُّ إِنِّی رَأَیْتُ اللَّیْلَهَ وَ أَنَا فِی سُجُودِی إِذْ رُفِعَ لِی زُمْرَهٌ مِنَ النَّاسِ عَلَیْهِمْ ثِیَابٌ مَا رَأَتْهُ الْأَبْصَارُ حَتَّی أَحَاطُوا بِی وَ أَنَا سَاجِدٌ فَقَالَ کَبِیرُهُمُ الَّذِی یَسْمَعُونَ مِنْهُ أَ هُوَ ذَلِکَ قَالُوا نَعَمْ قَالَ أَبْشِرْ یَا زَیْدُ فَإِنَّکَ مَقْتُولٌ فِی اللَّهِ وَ مَصْلُوبٌ وَ مَحْرُوقٌ بِالنَّارِ وَ لَا تَمَسُّکَ النَّارُ بَعْدَهَا أَبَداً فَانْتَبَهْتُ وَ أَنَا فَزِعٌ وَ اللَّهِ یَا نَازِلِیُّ لَوَدِدْتُ أَنِّی أُحْرِقْتُ بِالنَّارِ ثُمَّ أُحْرِقْتُ بِالنَّارِ وَ أَنَّ اللَّهَ أَصْلَحَ لِهَذِهِ الْأُمَّهِ أَمْرَهَا(۲).

**[ترجمه]تفسیر فرات کوفی: سعید بن جبیر می گوید: به محمد ابن خالد گفتم: زید بن علی علیه السلام در نظر مردم عراق چگونه است؟ گفت: من از اهل عراق نمی گویم ولی جریانی را از مردی به نام نازلی از مردم مدینه نقل می کنم که گفت: من در بین راه مدینه و مکه همراه زید بودم. نماز واجب را که می خواند، بین آن تا نماز دیگر، به نماز اشتغال داشت و تمام شب را به نماز خواندن می گذراند. بسیار تسبیح می نمود و این آیه را زیاد تکرار می کرد: «وَ جاءَتْ سَکْرَهُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِکَ ما کُنْتَ مِنْهُ تَحِیدُ - . ق / ۱۹ - »، {و سکرات مرگ، حقیقت را [به پیش] آورد، این همان است که از آن می گریختی!} شبی با او نماز خواندیم، همین آیه را تا نیمه های شب تکرار می نمود! من از خواب بیدار شدم، دیدم دست به آسمان برداشته و می گوید: خدایا، عذاب دنیا سبک تر از عذاب آخرت است، و سیلاب اشک از دیده فرو می ریخت. من از جای حرکت نموده و گفتم: یا ابن رسول الله، آنچنان امشب به زاری پرداختی که سابقه ندارد! گفت: وای برتو ای نازلی! امشب در حال سجده در خواب دیدم، گروهی با لباسهای سفید زیبا اطرافم را گرفته اند! یک نفر که ریاست آنها را به عهده داشت گفت: همین است؟ گفتند: آری! رو به من نموده و گفت: زید، تو را بشارت می دهم که در راه خدا کشته می شوی و به دار آویخته می گردی و پیکرت را آتش می زنند، ولی دیگر آتش قیامت تو را نخواهد گرفت. از خواب بیدار شدم، وحشت مرا فرا گرفته بود. به خدا قسم ای نازلی! علاقه دارم مرا به آتش بسوزانند و باز دو مرتبه بسوزانند و خداوند کار این امت را اصلاح کند. - . تفسیر فرات / ۱۶۶ -

**[ترجمه]

کف، [المصباح] للکفعمی: فِی أَوَّلِ یَوْمٍ مِنْ صَفَرٍ کَانَ مَقْتَلُ زَیْدٍ علیه السلام(۳).

أَقُولُ رَوَی أَبُو الْفَرَجِ الْأَصْفَهَانِیُّ فِی مَقَاتِلِ الطَّالِبِیِّینَ (۴)

بِإِسْنَادِهِ إِلَی زِیَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ: اشْتَرَی الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیْدٍ جَارِیَهً بِثَلَاثِینَ أَلْفاً فَقَالَ لَهَا أَدْبِرِی فَأَدْبَرَتْ ثُمَّ قَالَ لَهَا أَقْبِلِی فَأَقْبَلَتْ ثُمَّ قَالَ مَا أَرَی أَحَداً أَحَقَّ بِهَا مِنْ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَبَعَثَ بِهَا إِلَیْهِ وَ هِیَ أُمُّ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ علیه السلام.

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ خَصِیبٍ الْوَابِشِیِّ قَالَ: کُنْتُ إِذَا رَأَیْتُ زَیْدَ بْنَ عَلِیٍّ رَأَیْتُ

ص: ۲۰۸

۱- ۱. سوره ق، الآیه: ۱۹.

۲- ۲. تفسیر فرات بن إبراهیم ص ۱۶۶.

۳- ۳. مصباح الکفعمیّ ص ۵۱۰.

۴- ۴. مقاتل الطالبیین ص ۱۲۷.

أَسَارِيرَ(۱)

النُّورِ فِی وَجْهِهِ (۲).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ: قَدِمْتُ الْمَدِینَهَ فَجَعَلْتُ كُلَّمَا سَأَلْتُ عَنْ زَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ قِیلَ لِی ذَاكَ حَلِیفُ الْقُرْآنِ (۳).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِلْحُسَیْنِ یَخْرُجُ رَجُلٌ مِنْ صُلْبِكَ یُقَالُ لَهُ زَیْدٌ یَتَخَطَّی هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یَوْمَ الْقِیَامَهِ رِقَابَ النَّاسِ غُرّاً مُحَجَّلِینَ یَدْخُلُونَ الْجَنَّهَ ... بِغَیْرِ حِسابٍ (۴).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِی سُلَیْمَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یُقْتَلُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَیْتِی فَیُصْلَبُ- لَا تَرَی الْجَنَّهَ عَیْنٌ رَأَتْ عَوْرَتَهُ (۵).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ قَالَ: مَرَّ زَیْدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ عَلَی مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیَّهِ فَرَقَّ لَهُ وَ أَجْلَسَهُ وَ قَالَ أُعِیذُكَ بِاللَّهِ یَا ابْنَ أَخِی أَنْ تَكُونَ زَیْداً الْمَصْلُوبَ بِالْعِرَاقِ- لَا یَنْظُرُ أَحَدٌ إِلَی عَوْرَتِهِ وَ لَا یَنْظُرُهُ إِلَّا كَانَ فِی أَسْفَلِ دَرْكٍ مِنْ جَهَنَّمَ (۶).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ خَالِدٍ مَوْلَی آلِ الزُّبَیْرِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَدَعَا ابْناً لَهُ یُقَالُ لَهُ زَیْدٌ فَكَبَا لِوَجْهِهِ وَ جَعَلَ یَمْسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَ یَقُولُ أُعِیذُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَكُونَ زَیْداً الْمَصْلُوبَ بِالْكُنَاسَهِ مَنْ نَظَرَ إِلَی عَوْرَتِهِ مُتَعَمِّداً أَصْلَی اللَّهُ وَجْهَهُ النَّارَ(۷).

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ یُونُسَ بْنِ جَنَابٍ قَالَ: جِئْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام إِلَی الْكُتَّابِ فَدَعَا زَیْداً فَاعْتَنَقَهُ وَ أَلْزَقَ بَطْنَهُ بِبَطْنِهِ وَ قَالَ أُعِیذُكَ بِاللَّهِ أَنْ تَكُونَ صَلِیبَ الْكُنَاسَهِ(۸).

۱- ۱. أسارير: جمع أسرار و هی جمع سر و سر و هو الخط فی الكف أو الجبهه و الاسارير أيضا محاسن الوجه.

۲- ۲. مقاتل الطالبيين ص ۱۲۷.

۳- ۳. مقاتل الطالبيين ص ۱۳۰.

۴- ۴. مقاتل الطالبيين ص ۱۳۰.

۵- ۵. مقاتل الطالبيين ص ۱۳۰.

۶- ۶. نفس المصدر السابق ص ۱۳۱.

۷- ۷. نفس المصدر السابق ص ۱۳۱.

۸- ۸. نفس المصدر السابق ص ۱۳۱.

تاريخ الإمام محمد الباقر صلوات الله عليه

ص: ٢١١

**[ترجمه]مصباح کفعمی: روز اول ماه صفر، زید را شهید کردند. - . مصباح کفعمی: ۵۱۰ -

زیاد بن منذر می گوید: مختار بن ابی عبید کنیزی به سی هزار خرید و به او گفت: پشت کن! پس پشت کرد. سپس گفت: رو کن! پس رو کرد. سپس گفت: من احدی را نمی شناسم که از علی بن الحسین علیهم السلام به این کنیز سزاوارتر باشد. کنیز را برای حضرت فرستاد و این کنیز مادر زید بن علی علیه السلام بود!

- خصیب وابشی می گوید: هر وقت چشمم به زید می افتاد از جبینش نور می درخشید.

- ابوالجارود می گوید: وارد مدینه شدم و از هر کس زید بن علی را جستجو کردم، گفتند: او هم قسم قرآن است .

- امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله به حسین علیه السلام فرمود: مردی از صلب تو خارج می شود که به او زید گفته می شود. او و یارانش در حالی که پیشانی و ساق پایشان سفید است، روز قیامت قدم بر گردن مردم می گذارند و بدون حساب وارد بهشت می شوند.

- عبدالله بن محمد بن حنفیه می گوید: زید بن علی بن الحسین علیهما السلام از کنار محمد بن الحنفیه می گذشت که محمد بر او رقّت کرد و او را نشاند و گفت: ای برادرزاده ام! تو را به خدا پناه می دهم که تو همان زید به دار آویخته در عراق باشی. کسی به عورت او نظر نمی کند و هرکس نگاه کند در پست ترین درجات جهنم خواهد بود.

- خالد آزاد شده آل زبیر می گوید: خدمت علی بن الحسین علیهما السلام بودم که پسرش زید را صدا زد. در موقع آمدن، زید بر زمین افتاد! امام علیه السلام خون از صورتش پاک می کرد و می فرمود: تو را به خدا می سپارم از اینکه در کناسه به دار آویخته شوی. هر کس عمداً عورت او را تماشا کند، خداوند او را به صورت در آتش افکند.

-- یونس بن جناب می گوید: با امام باقر علیه السلام به مکتب خانه آمدیم. حضرت زید را خواند و او را در آغوش گرفت و شکمش را به شکمش چسباند و فرمود: تو را در پناه خدا می سپارم که به دار آویخته کناسه باشی! - . مقاتل الطالبیّین: ۱۳۱ -

**[ترجمه]

أبواب تاریخ أبی جعفر محمد بن علی بن الحسین باقر علم النبیین صلوات الله علیه و علی آبائه الطاهرین و أولاده المعصومین و مناقبه و فضائله و معجزاته و سائر أحواله

باب ۱ تاریخ ولادته و وفاته علیه السلام

الأخبار

«۱»

عم، [إعلام الوری]: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ غُرَّهَ رَجَبٍ وَ قِیلَ الثَّالِثَ مِنْ صَفَرٍ وَ

قُبِضَ علیه السلام سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ فِی ذِی الْحِجَّهِ وَ قِیلَ فِی شَهْرِ رَبِیعٍ الْأَوَّلِ وَ قَدْ تَمَّ عُمُرُهُ سَبْعاً وَ خَمْسِینَ سَنَهً وَ أُمُّهُ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ فَاطِمَهُ بِنْتُ الْحَسَنِ فَعَاشَ مَعَ جَدِّهِ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَرْبَعَ سِنِینَ وَ مَعَ أَبِیهِ تِسْعاً وَ ثَلَاثِینَ سَنَهً وَ کَانَتْ مُدَّهُ إِمَامَتِهِ ثَمَانِیَ عَشْرَهَ سَنَهً وَ کَانَ فِی أَیَّامِ إِمَامَتِهِ بَقِیَّهُ مُلْکِ الْوَلِیدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ مُلْکُ سُلَیْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ وَ یَزِیدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ تُوُفِّیَ فِی مُلْکِهِ (۱).

ص: ۲۱۲

۱- ۱. إعلام الوری ص ۲۵۹.

**[ترجمه]اعلام الوری: حضرت باقر علیه السلام در مدینه و در سال پنجاه و هفت هجری، روز جمعه اول ماه رجب متولد شد و بعضی سوم صفر گفته اند. و در سال صد و چهارده در ماه ذی حجه از دنیا رفت و بعضی در ماه ربیع الاول نیز گفته اند و پنجاه و هفت سال عمر کرد.

مادرش ام عبد الله فاطمه دختر امام حسن بود. مدت چهار سال با جدش حسین علیه السلام و سی و نه سال با پدر بزرگوارش حضرت علی بن الحسین علیهما السلام زیست و مدت امامتش هجده سال بود.

مدت امامت آن جناب مصادف با بقیه حکومت ولید بن عبد الملک و سلیمان بن عبد الملک و عمر بن عبد العزیز و یزید بن عبد الملک و هشام بن عبد الملک بود و در هنگام حکومت هشام از دنیا رفت. - . اعلام الوری: ۲۵۹ -

**[ترجمه]

«۲»

مصبا، [المصباحین] رَوَی جَابِرٌ الْجُعْفِیُّ قَالَ: وُلِدَ الْبَاقِرُ علیه السلام یَوْمَ الْجُمُعَهِ غُرَّهَ رَجَبٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ (۱).

**[ترجمه]مصباحین: جابر جعفی می گوید: امام باقر علیه السلام روز جمعه اول رجب سال پنجاه و هفت متولد شد. - . مصباح المتهجد: ۵۵۷ -

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُسْلِمٍ صَاحِبِ الْهَرَوِیِّ عَنْ سَدِیرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ أَبِی مَرِضَ مَرَضاً شَدِیداً حَتَّی خِفْنَا عَلَیْهِ فَبَکَی بَعْضُ أَهْلِهِ عِنْدَ رَأْسِهِ فَنَظَرَ إِلَیْهِ فَقَالَ إِنِّی لَسْتُ بِمَیِّتٍ مِنْ وَجَعِی هَذَا إِنَّهُ أَتَانِی اثْنَانِ فَأَخْبَرَانِی أَنِّی لَسْتُ بِمَیِّتٍ مِنْ وَجَعِی هَذَا قَالَ فَبَرَأَ وَ مَکَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ یَمْکُثَ فَبَیْنَا هُوَ صَحِیحٌ لَیْسَ بِهِ بَأْسٌ قَالَ یَا بُنَیَّ إِنَّ اللَّذَیْنِ أَتَیَانِی مِنْ وَجَعِی ذَلِکَ أَتَیَانِی فَأَخْبَرَانِی أَنِّی مَیِّتٌ یَوْمَ کَذَا وَ کَذَا قَالَ فَمَاتَ فِی ذَلِکَ الْیَوْمِ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: سدیر می گوید: از حضرت صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: پدرم سخت مریض شد به طوری که ما بر او بیمناک شدیم. یکی از بستگان کنار بالینش شروع به گریه کرد. پدرم چشم باز نموده فرمود: من از این بیماری نمی میرم. دو نفر آمدند و به من گفتند: تو از این بیماری نخواهی مرد! امام صادق علیه السلام فرمود: پدرم خوب شد و مدتی که خدا خواست زندگی کرد. بالاخره روزی با کمال صحت در حالی که هیچ بیماری نداشت به من فرمود: پسرم! آن دو نفر که در فلان بیماری به من گفتند نمی میری، پیش من آمده گفتند، فلان روز از دنیا خواهی رفت! حضرت فرمود: در همان روز از دنیا رفت. - . بصائر الدرجات: ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۴»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِذٍ عَنْ أَبِی سَلَمَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی فِی الْیَوْمِ الَّذِی قُبِضَ فِیهِ أَبِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ فَأَوْصَانِی بِأَشْیَاءَ فِی غُسْلِهِ وَ فِی كَفْنِهِ وَ فِی دُخُولِهِ قَبْرَهُ قَالَ قُلْتُ یَا أَبَتَاهْ وَ اللَّهِ مَا رَأَیْتُ مُنْذُ اشْتَكَیْتَ أَحْسَنَ هَیْئَهً مِنْكَ الْیَوْمَ وَ مَا رَأَیْتُ عَلَیْكَ أَثَرَ الْمَوْتِ قَالَ یَا بُنَیَّ أَ مَا سَمِعْتَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ نَادَانِی مِنْ وَرَاءِ الْجُدُرِ أَنْ یَا مُحَمَّدُ تَعَالَ عَجِّلْ (۳).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: حضرت صادق علیه السلام فرمود: من در آن موقعی كه پدرم از دنیا رفت حضور داشتم، به من سفارشهایی راجع به غسل و كفن و دفنش نمود. عرض كردم: بابا! به خدا قسم از روزی كه بیمار شده ای، مثل امروز چهره ات نیكو و درخشان نبوده و هیچ اثری از مرگ در شما دیده نمی شود. فرمود: پسرم، نشنیدی علی بن الحسین علیهما السلام از پشت این دیوارها صدا زد: محمد! عجله كن بیا؟ - . بصائر الدرجات: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۵»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ كِتَابِ الدَّلَائِلِ لِلْحِمْیَرِیِّ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]كشف الغمه: مثل این روایت را نقل می كند. - . كشف الغمه ۲ : ۳۴۹ -

**[ترجمه]

«۶»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِیمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عُقْبَهَ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّهُ أَتَی أَبَا جَعْفَرٍ لَیْلَهَ قُبِضَ وَ هُوَ یُنَاجِی فَأَوْمَأَ إِلَیْهِ بِیَدِهِ أَنْ تَأَخَّرْ فَتَأَخَّرَ حَتَّی فَرَغَ مِنَ الْمُنَاجَاهِ ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ أَنْ یَا بُنَیَّ هَذِهِ اللَّیْلَهُ الَّتِی أُقْبَضُ فِیهَا وَ هِیَ اللَّیْلَهُ الَّتِی قُبِضَ فِیهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ وَ حَدَّثَنِی أَنَّ أَبَاهُ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ أَتَاهُ بِشَرَابٍ فِی اللَّیْلَهِ الَّتِی قُبِضَ فِیهَا وَ قَالَ اشْرَبْ هَذَا فَقَالَ:

۱- ۱. مصباح المتهجد للشیخ الطوسیّ فی أعمال رجب ص ۵۵۷.

۲- ۲. بصائر الدرجات ج ۱۰ باب ۹ حدیث ۲.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱۰ باب ۹ حدیث ۶.

۴- ۴. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۴۹.

يَا بُنَيَّ إِنَّ هَذِهِ اللَّيْلَةُ الَّتِي وُعِدْتُ أَنْ أَقْبَضَ فِيهَا فَقُبِضَ فِيهَا عليه السلام(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام در شبی که امام باقر علیه السلام از دنیا رفت به نزد ایشان آمد و حضرت مشغول مناجات بود. با دست به امام صادق علیه السلام اشاره فرمود که درنگ کن! حضرت درنگی کرد تا پدر از مناجات فارغ شد، سپس نزد او آمد. حضرت باقر علیه السلام فرمود: ای پسرم! این همان شبی است که من در آن وفات می کنم و همان شبی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله در آن از دنیا رفت. حضرت باقر علیه السلام برای امام صادق علیه السلام حدیث گفت که پدرش علی بن الحسین علیهما السلام در شبی که در آن از دنیا رفت، برایش شربتی آورد و فرمود: این را بنوش! بعد امام باقر علیه السلام فرمود: ای پسرم! امشب شبی است که به من وعده داده شده که در آن وفات کنم، و در همان شب وفات کرد. - . بصائر الدرجات: ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۷»

يج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: لَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَةُ الَّتِي قُبِضَ فِيهَا أَبُو جَعْفَرٍ قَالَ يَا بُنَيَّ هَذِهِ اللَّيْلَةُ وُعِدْتُهَا وَ قَدْ كَانَ وَضُوؤُهُ قَرِيباً قَالَ أَرِيقُوهُ أَرِيقُوهُ فَظَنَنَّا أَنَّهُ يَقُولُ مِنَ الْحُمَّى فَقَالَ يَا بُنَيَّ أَرِقْهُ فَأَرَقْنَاهُ فَإِذَا فِيهِ فَأْرَةٌ(۲).

**[ترجمه]خرایج: هشام بن سالم از حضرت صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود: در شب درگذشت پدرم حضرت باقر علیه السلام به من فرمود: پسرم! امشب شب درگذشت من است. آب وضوء نزدیک بسترش بود، فرمود: آن آب را بریزید! آن را بریزید! ما خیال کردیم از شدت تب می گوید! فرمود: پسرم آب را بریز! پس آب را ریختیم، دیدیم در آن موشی بود. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۰۸ -

**[ترجمه]

بیان

لعل نسبه الظن إلی نفسه علیه السلام علی التغلیب مجازا أی ظن سائر الحاضرین و إنما تکلفنا ذلک لأن الظاهر أن الخبر مرسل أو مضمر و القائل أبو عبد الله علیه السلام بقرینه أن هشاما لم یلق الباقر صلوات الله علیه.

**[ترجمه]شاید نسبت دادن گمان توسط حضرت به خودش، مجازا به خاطر تغلیب باشد؛ یعنی سایر حاضران گمان بردند و ما مرتکب این تکلف شدیم، زیرا خبر ظاهرا مرسل است یا امام در آن مضمر است و قائل امام صادق علیه السلام است، به قرینه این که هشام امام باقر علیه السلام را درک نکرده که از او نقل نماید.

**[ترجمه]

«۸»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ هَمَّامٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام حِینَ احْتُضِرَ إِذَا أَنَا مِتُّ فَاحْفِرُوا لِی وَ شُقُّوا لِی شَقّاً فَإِنْ قِیلَ لَکُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لُحِدَ لَهُ فَقَدْ صَدَقُوا(۳).

**[ترجمه]کافی: امام رضا علیه السلام فرمود: امام باقر علیه السلام هنگام احتضار فرمود: وقتی من از دنیا رفتم، برایم زمین را حفر کنید و قبری بکنید. پس اگر به شما گفته شد: برای رسول خدا صلی الله علیه و آله لحد چیده شد، راست گفته اند. - . کافی ۳ : ۱۶۶ -

**[ترجمه]

«۹»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ أَبِی علیه السلام قَالَ لِی ذَاتَ یَوْمٍ فِی مَرَضِهِ یَا بُنَیَّ أَدْخِلْ أُنَاساً مِنْ قُرَیْشٍ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ حَتَّی أُشْهِدَهُمْ قَالَ فَأَدْخَلْتُ عَلَیْهِ أُنَاساً مِنْهُمْ فَقَالَ یَا جَعْفَرُ إِذَا أَنَا مِتُّ فَغَسِّلْنِی وَ کَفِّنِّی وَ ارْفَعْ قَبْرِی أَرْبَعَ أَصَابِعَ وَ رُشَّهُ بِالْمَاءِ فَلَمَّا خَرَجُوا قُلْتُ یَا أَبَتِ لَوْ أَمَرْتَنِی بِهَذَا صَنَعْتُهُ وَ لَمْ تُرِدْ أَنْ أُدْخِلَ عَلَیْکَ قَوْماً تُشْهِدُهُمْ فَقَالَ یَا بُنَیَّ أَرَدْتُ أَنْ لَا تُنَازَعَ (۴).

**[ترجمه]کافی: حماد بن عثمان از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که فرمود: پدرم علیه السلام روزی در بیماری خود فرمود: ای پسرم! چند نفر از قریش مدینه را بیاور تا آنها را شاهد بگیرم! من چند نفر را آوردم. در حضور آنها فرمود: ای جعفر! وقتی من از دنیا رفتم مرا غسل ده و کفن کن و قبرم را چهار انگشت بلند کن و آن را با آب تر کن. بعد از رفتن آن چند نفر عرض کردم: پدرم! اگر به خودم می فرمودی، این کارها را می کردم، احتیاج به آوردن این گواهان نبود. فرمود: پسرم! خواستم در این مورد کسی با تو منازعه نکند. - . کافی ۳ : ۲۰۰ -

**[ترجمه]

بیان

أی فی إعمال تلک السنن و ارتکاب التغسیل و التکفین أو فی الإمامه فإن الوصیه من علاماتها.

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۱۰ باب ۹ حدیث ۷.
۲- ۲. لم نعثر علیه فی الخرائج و الجرائح.
۳- ۳. الکافی ج ۳ ص ۱۶۶.
۴- ۴. نفس المصدر ج ۳ ص ۲۰۰.

**[ترجمه]یعنی نزاعی در انجـام آن سـنت هـا و انجـام غسل و کفن نشود یا در امر امامت نزاع نشود زیرا که وصـیت از دلائل امامت است.

**[ترجمه]

«۱۰»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ زُرَارَهَ أَوْ غَیْرِهِ قَالَ: أَوْصَی أَبُو جَعْفَرٍ بِثَمَانِمِائَهِ دِرْهَمٍ لِمَأْتَمِهِ وَ کَانَ یَرَی ذَلِکَ مِنَ السُّنَّهِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ اتَّخِذُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَاماً فَقَدْ شُغِلُوا(۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت باقر علیه السلام وصیت کرد هشتصد درهم در عزاداریش خرج کنند. این عمل را سنت پیغمبر صلی الله علیه و آله می دانست زیرا حضـرت رسول صـلی الله علیه و آله در شهادت جعفر فرمود: برای خانواده اش ترتیب غذا بدهید که آنها مشغول عزای خود هستند. - . کافی ۳ : ۲۱۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَیْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ بْنِ أَبِی جَعْفَرٍ الْفَرَّاءِ قَالَ: إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السـلام انْقَلَعَ ضِرْسٌ مِنْ أَضْرَاسِهِ فَوَضَعَهُ فِی کَفِّهِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ ثُمَّ قَالَ یَا جَعْفَرُ إِذَا أَنْتَ دَفَنْتَنِی فَادْفِنْهُ مَعِی ثُمَّ مَکَثَ بَعْدَ حِینٍ ثُمَّ انْقَلَعَ أَیْضاً آخَرُ فَوَضَعَهُ عَلَی کَفِّهِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ یَا جَعْفَرُ إِذَا مِتُّ فَادْفِنْهُ مَعِی (۲).

**[ترجمه]کافی: ابو جعفر فراء می گوید: یکی از دندانهای حضـرت باقر علیه السـلام کنده شد، آن را در دست گرفته خدا را ستـایش نمود و به فرزنـدش حضـرت صادق علیه السـلام فرمود: وقتی من از دنیا رفتم این دنـدان را هم با من دفن کن! پس از مـدتی دنـدان دیگری کنـده شد، باز آن دندان رادر دست گرفته و گفت: الحمد لله. ای جعفر! وقتی من مردم آن را با من دفن نما. - . کافی ۳ : ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۲»

شا، [الإرشاد]: وُلِدَ الْبَاقِرُ علیه السـلام بِالْمَدِینَهِ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ قُبِضَ علیه السلام بِهَا سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ وَ سِنُّهُ علیه السلام یَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ هُوَ هَاشِمِیٌّ مِنْ هَاشِمِیَّیْنِ عَلَوِیٌّ مِنْ عَلَوِیَّیْنِ وَ قَبْرُهُ بِالْبَقِیعِ مِنْ مَدِینَهِ الرَّسُولِ ص (۳).

**[ترجمه]ارشاد: امام باقر علیه السـلام در سال ۵۷ هجری در مـدینه متولد و در سال ۱۱۴ از دنیـا رفت و هنگام وفات پنجاه و هفت سال داشت. او هاشمی و از بنی هاشم بود و علوی و از علویان بود و قبرش در قبرستان بقیع مدینه الرسول صلی الله علیه و

آله است. - . ارشاد: ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب يُقَالُ: إِنَّ الْبَاقِرَ عليه السلام هَاشِمِيٌّ مِنْ هَاشِمِيَّيْنِ وَ عَلَوِيٌّ مِنْ عَلَوِيَّيْنِ وَ فَاطِمِيٌّ مِنْ فَاطِمِيَّيْنِ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنِ اجْتَمَعَتْ لَهُ وِلَادَةُ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ كَانَتْ أُمُّهُ أُمَّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ كَانَ عليه السلام أَصْدَقَ النَّاسِ لَهْجَةً وَ أَحْسَنَهُمْ بَهْجَةً وَ أَبْذَلَهُمْ مُهْجَةً(۴).

**[ترجمه]مناقب: حضرت باقر عليه السلام از طرف پدر و مادر هاشمى و علوى و فاطمى بود زيرا او اول كسى بود كه از نژاد امام حسن و امام حسين عليهما السلام آميخته بود. چون مادرش ام عبد الله دختر امام حسن عليه السلام بود كه راستگوترين و نيكوترين و با گذشت ترين زنان به شمار مى رفت. - .مناقب آل ابى طالب ۳ : ۳۳۸ -

**[ترجمه]

«۱۴»

دَعَوَاتُ الرَّاوَنْدِيِّ، رُوِيَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: كَانَتْ أُمِّي قَاعِدَةً عِنْدَ جِدَارٍ فَتَصَدَّعَ الْجِدَارُ وَ سَمِعْنَا هَدَّةً شَدِيدَةً فَقَالَتْ بِيَدِهَا لَا وَ حَقِّ الْمُصْطَفَى مَا أَذِنَ اللَّهُ لَكَ فِي السُّقُوطِ فَبَقِيَ مُعَلَّقاً حَتَّى جَازَتْهُ فَتَصَدَّقَ عَنْهَا أَبِي بِمِائَةِ دِينَارٍ وَ ذَكَرَهَا الصَّادِقُ عليه السلام يَوْماً فَقَالَ كَانَتْ صِدِّيقَةً لَمْ يُدْرَكْ فِي آلِ الْحَسَنِ مِثْلُهَا.

ص: ۲۱۵

۱- ۱. المصدر السابق ج ۳ ص ۲۱۷.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۳ ص ۲۶۲.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۷۹.

۴- ۴. المناقب ج ۳ ص ۳۳۸.

**[ترجمه]دعوات راوندی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: مادرم کنار دیواری نشسته بود، ناگاه دیوار مشرف به خرابی شد و ما صدای شدید انهدام آن را شنیدیم. در این موقع مادرم با دست اشاره کرد که نه! به حق محمد مصطفی صلی الله علیه و آله، خدا اجازه خراب شدن به تو نداده، دیوار همان طور معلق ایستاد تا مادرم رد شد. پس پدرم برای ایشان صد دینار صدقه داد. روزی حضرت صادق علیه السلام نام آن بانو را برده و فرمود: چنان شخصیت راستگو و درست کرداری بود که در میان فرزندان امام حسن علیه السلام چون او نیامده. - . دعوات: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۱۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: اسْمُهُ مُحَمَّدٌ وَ كُنْيَتُهُ أَبُو جَعْفَرٍ لَا غَيْرُ وَ لَقَبُهُ بَاقِرُ الْعِلْمِ (۱)

أُمُّهُ فَاطِمَةُ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ علیه السلام وَ يُقَالُ أُمُّ عَبْدَةَ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام وُلِدَ بِالْمَدِينَةِ يَوْمَ الثُّلَاثَاءِ وَ قِيلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غُرَّةَ رَجَبٍ وَ قِيلَ الثَّالِثَ مِنْ صَفَرٍ

سَنَةَ سَبْعٍ وَ خَمْسِينَ مِنَ الْهِجْرَةِ وَ قُبِضَ بِهَا فِي ذِي الْحِجَّةِ وَ يُقَالُ فِي شَهْرِ رَبِيعٍ الْآخِرِ سَنَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ وَ مِائَةٍ وَ لَهُ يَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً مِثْلُ عُمُرِ أَبِيهِ وَ جَدِّهِ وَ أَقَامَ مَعَ جَدِّهِ الْحُسَيْنِ ثَلَاثَ سِنِينَ أَوْ أَرْبَعَ سِنِينَ وَ مَعَ أَبِيهِ عَلِيٍّ أَرْبَعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ عَشَرَةَ أَشْهُرٍ أَوْ تِسْعاً وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ بَعْدَ أَبِيهِ تِسْعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ قِيلَ ثَمَانِيَ عَشْرَةَ وَ ذَلِكَ أَيَّامُ إِمَامَتِهِ وَ كَانَ فِي سِنِي إِمَامَتِهِ مُلْكُ الْوَلِيدِ بْنِ يَزِيدَ وَ سُلَيْمَانَ وَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ هِشَامٍ أَخُوهُ وَ الْوَلِيدِ بْنِ يَزِيدَ وَ إِبْرَاهِيمَ أَخُوهُ وَ فِي أَوَّلِ مُلْكِ إِبْرَاهِيمَ قُبِضَ وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ابْنُ بَابَوَيْهِ سَمَّهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ يَزِيدَ وَ قَبْرُهُ بِبَقِيعِ الْغَرْقَدِ(۲).

**[ترجمه]مناقب: نام حضرت باقر علیه السلام محمد و کنیه اش ابو جعفر بود و کنیه دیگری نداشت و ملقب به شکافنده دانش بود .

مادرش فاطمه، کنیه اش ام عبد الله یا ام عبده دختر امام حسن علیه السلام بود. حضرت در روز سه شنبه یا جمعه اول رجب و طبق نقل بعضی، سوم صفر سال پنجاه و هفت هجری در مدینه متولد شد.

در ذی الحجه در مدینه از دنیا رفت و گفته شده در ماه ربیع الآخر سال ۱۱۴ وفات یافت و در آن موقع، عمرش مانند عمر پدر و جدش، پنجاه و هفت ساله بود.

با جد خود حضرت حسین علیه السلام سه یا چهار سال و با پدرش علی علیه السلام سی و چهار سال و ده ماه یا سی و نه سال و بعد از پدر خود، نوزده سال یا هجده سال زندگی کرد که همین مقدار مدت امامتش بوده.

در مدت امامت آن جناب، حکومت به دست ولید بن یزید و سلیمان و عمر بن عبد العزیز و یزید بن عبد الملک و برادرش هشام و ولید بن یزید و برادرش ابراهیم بود و در اول حکومت ابراهیم به شهادت رسید. ابو جعفر بن بابویه گفته که آن جناب

را ابراهیم بن ولید بن یزید مسموم کرد و در بقیع که پر از درختان عظیم بود مدفون است. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۴۰ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی (۳)

الغرقد شجر عظام أو هی العوسج إذا عظم واحده غرقده و بها سموا بقیع الغرقد مقبره المدینه لأنه کان منبتها.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: غرقد به معنای درختان بزرگ است یا درخت پر خاری است که بزرگ شود و مفرد آن غرقده است و نام گورستان مدینه را به خاطر وجود این درختان، بقیع الغرقد نهادند، زیرا بقیع محل روییدن این درختان بوده.

**[ترجمه]

«۱۶»

ضه، [روضه الواعظین]: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ یَوْمَ الثَّلَاثَاءِ وَ قِیلَ یَوْمَ الْجُمُعَهِ- لِثَلَاثٍ لَیَالٍ خَلَوْنَ مِنْ صَفَرٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ قُبِضَ علیه السلام بِهَا فِی ذِی الْحِجَّهِ وَ یُقَالُ فِی شَهْرِ رَبِیعٍ الْأَوَّلِ وَ یُقَالُ فِی شَهْرِ رَبِیعٍ الْآخِرِ سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ لَهُ یَوْمَئِذٍ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً(۴).

ص: ۲۱۶

۱- ۱. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۳۹.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۳ ص ۳۴۰.

۳- ۳. القاموس ج ۱ ص ۳۲۰.

۴- ۴. روضه الواعظین ص ۲۴۸ طبع ایران مطبعه الحکمه(قم).

**[ترجمه]روضه الواعظین: حضرت باقر علیه السلام روز سه شنبه در مدینه متولد شد و گفته شده روز جمعه سوم صفر سال ۵۷ هجری و در ماه ذی الحجه در مدینه از دنیا رفت، و گفته شده در ماه ربیع الاول و طبق نقلی ربیع الآخر، در سال ۱۱۴ هجری از دنیا رفت و هنگام وفات ۵۷ سال سن داشت. - . روضه الواعظین: ۲۴۸ -

**[ترجمه]

«۱۷»

كا، [الكافی]: وُلِدَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام سَنَةَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ وَ قُبِضَ علیه السلام سَنَةَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ وَ مِائَةٍ وَ لَهُ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً(۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت باقر علیه السلام در سال ۵۷ هجری متولد شد و در سال ۱۱۴ هجری در ۵۷ سالگی از دنیا رفت. - . کافی ۱ : ۴۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۸»

كا، [الكافی] سَعْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ الْحِمْیَرِیُّ جَمِیعاً عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنْ أَخِیهِ عَلِیِّ بْنِ مَهْزِیَارَ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قُبِضَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ وَ هُوَ ابْنُ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ سَنَةً فِی عَامِ أَرْبَعَةَ عَشَرَ وَ مِائَةٍ عَاشَ بَعْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام تِسْعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ شَهْرَیْنِ (۲).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: محمد بن علی الباقر علیهما السلام در حالی که ۵۷ سال داشت، در سال ۱۱۴ از دنیا رفت. بعد از علی بن الحسین علیهما السلام ۱۹ سال و ۲ ماه زندگی کرد. - . کافی ۱ : ۴۷۲ -

**[ترجمه]

«۱۹»

كف، [المصباح] للكفعمی: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَةِ یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ ثَالِثَ صَفَرٍ سَنَةَ تِسْعٍ وَ خَمْسِینَ وَ مَضَی علیه السلام یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ سَابِعَ ذِی الْحِجَّةِ سَنَةَ سِتَّ عَشْرَةَ وَ مِائَةٍ وَ لَهُ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً سَمَّهُ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ (۳).

**[ترجمه]مصباح کفعمی: حضرت باقر علیه السلام روز دوشنبه سوم صفر سال ۵۷ در مدینه متولد شد و روز دوشنبه هفتم ذی حجه سال ۱۱۷ در ۵۷ سالگی درگذشت. هشام بن عبد الملک آن جناب را مسموم نمود. - . مصباح کفعمی: ۵۲۱ -

**[ترجمه]

أَقُول

وَ فِی تَارِیخِ الْغِفَارِیِّ،: أَنَّهُ علیه السلام وُلِدَ یَوْمَ الْجُمُعَهِ غُرَّهَ شَهْرِ رَجَبٍ الْمُرَجَّبِ.

وَ قَالَ صَاحِبُ فُصُولِ الْمُهِمَّهِ،: وُلِدَ علیه السلام فِی ثَالِثِ صَفَرٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ وَ مَاتَ سَنَهَ سَبْعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ وَ لَهُ مِنَ الْعُمُرِ ثَمَانٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً وَ قِیلَ سِتُّونَ سَنَهً وَ یُقَالُ إِنَّهُ مَاتَ بِالسَّمِّ فِی زَمَنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْوَلِیدِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ (۴).

وَ قَالَ فِی شَوَاهِدِ النُّبُوَّهِ،: وُلِدَ علیه السلام یَوْمَ الْجُمُعَهِ ثَالِثَ صَفَرٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ مِنَ الْهِجْرَهِ.

وَ قَالَ الشَّهِیدُ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ فِی الدُّرُوسِ،: وُلِدَ علیه السلام بِالْمَدِینَهِ یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ ثَالِثَ صَفَرٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ وَ قُبِضَ بِهَا یَوْمَ الْإِثْنَیْنِ سَابِعَ ذِی الْحِجَّهِ سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ وَ رُوِیَ سَنَهَ سِتَّ عَشْرَهَ أُمُّهُ علیه السلام أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیٍ

۱- ۱. الکافی ج ۱ ص ۴۶۹.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۱ ص ۴۷۲.

۳- ۳. مصباح الکفعمیّ ص ۵۲۱ فی الجدول، و فیه انه و لد سنه« سبع و خمسین» بدل« تسع و خمسین» و ذکر فی ص ۵۱۰ فی حوادث صفر: فی الیوم الثالث: ولد الباقر(ع).

۴- ۴. الفصول المهمه ص ۱۹۶- ۱۹۷ متفرقا.

عليهم السلام (۱).

وَ قَالَ السَّيِّدُ بْنُ طَاوُسٍ فِی الزِّیَارَهِ الْکَبِیرَهِ،: وَ ضَاعِفِ الْعَذَابَ عَلَی مَنْ شَرِکَ فِی دَمِهِ وَ هُوَ إِبْرَاهِیمُ بْنُ الْوَلِیدِ(۲).

**[ترجمه]در تاریخ غفاری آمده که ایشان روز جمعه اول ماه رجب المرجب متولد شد و صاحب الفصول المهمه می گوید: سوم صفر سال ۵۷ هجری متولد و در سال ۱۱۴ از دنیا رفت و ۵۷ سال عمر کرد و گفته شده، عمر شریفش ۶۰ سال بوده و گفته می شود به علت خوردن سم، در زمان ابراهیم بن ولید بن عبدالملک از دنیا رفت. - . الفصول المهمه: ۱۹۶ -

در شواهد النبوه می گوید: روز جمعه سوم صفر سال ۵۷ هجری متولد شد.

شهید قدس الله روحه در دروس می گوید: حضرت باقر علیه السلام روز دوشنبه سوم صفر سال ۵۷ در مدینه متولد شد و روز دوشنبه هفتم ذی حجه سال ۱۱۷ در مدینه وفات یافت و روایت شده که ۶۰ سال داشت. مادرش ام عبدالله دختر حسن بن علی علیهما السلام بود. - . دروس: ۱۵۴ -

و همچنین سید بن طاوس در زیارت کبیره می نویسد: خدایا عذاب را مضاعف کن بر کسی که در خون ایشان شرکت جست و او ابراهیم بن ولید بود. - . اقبال الاعمال: ۳۳۵ -

**[ترجمه]

«۲۰»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ کَمَالُ الدِّینِ بْنُ طَلْحَهَ(۳): أَمَّا وِلَادَتُهُ فَبِالْمَدِینَهِ فِی ثَالِثِ صَفَرٍ سَنَهَ سَبْعٍ وَ خَمْسِینَ لِلْهِجْرَهِ- قَبْلَ قَتْلِ جَدِّهِ علیه السلام بِثَلَاثِ سِنِینَ (۴)

وَ أَمَّا عُمُرُهُ فَإِنَّهُ مَاتَ فِی سَنَهِ سَبْعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ وَ قِیلَ غَیْرُ ذَلِکَ وَ قَدْ نَیَّفَ عَلَی السِّتِّینَ وَ قِیلَ غَیْرُ ذَلِکَ أَقَامَ مَعَ أَبِیهِ زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام بِضْعاً وَ ثَلَاثِینَ سَنَهً مِنْ عُمُرِهِ وَ قَبْرُهُ بِالْبَقِیعِ بِالْقَبْرِ الَّذِی فِیهِ أَبُوهُ وَ عَمُّ أَبِیهِ الْحَسَنُ بِالْقُبَّهِ الَّتِی فِیهَا الْعَبَّاسُ.

وَ قَالَ الْحَافِظُ عَبْدُ الْعَزِیزِ الْجَنَابِذِیُّ: أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ هَاشِمٍ الْبَاقِرُ وَ أُمُّهُ أُمُّ عَبْدِ اللَّهِ بِنْتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ أُمُّهَا أُمُّ فَرْوَهَ بِنْتُ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بَکْرٍ وَ کَانَ کَثِیرَ الْعِلْمِ.

وَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ یُذَاکِرُ فَاطِمَهَ بِنْتَ الْحُسَیْنِ شَیْئاً مِنْ صَدَقَهِ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَقَالَ هَذِهِ تُوَفِّی لِی ثمان [ثَمَانِیَ] وَ خَمْسِینَ سَنَهً وَ مَاتَ فِیهَا.

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ: وَ أَمَّا فِی رِوَایَتِنَا فَإِنَّهُ مَاتَ سَنَهَ سَبْعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ سَبْعِینَ سَنَهً وَ قَالَ غَیْرُهُ تُوُفِّیَ سَنَهَ ثَمَانَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ(۵).

وَ قَالَ أَبُو نُعَیْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُکَیْنٍ: تُوُفِّیَ بِالْمَدِینَهِ سَنَهَ أَرْبَعَ عَشْرَهَ وَ مِائَهٍ.

وَ عَنْ سُـفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَهَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قُتِلَ عَلِيٌّ عليه السلام وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ خَمْسِينَ وَ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ خَمْسِينَ وَ مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ خَمْسِينَ وَ أَنَا الْيَوْمَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ خَمْسِينَ (۶).

۱- ۱. الدروس للشهيد- ره- ص ۱۵۴ طبع ايران سنه ۱۲۶۹.

۲- ۲. الإقبال ص ۳۳۵ فى الصلاه على النبىّ و آله فى كل يوم من شهر رمضان.

۳- ۳. مطالب السئول ص ۸۰ الى قوله« بثلاث سنين» و فى ص ۸۱ و أمّا عمره- الخ.

۴- ۴. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۸.

۵- ۵. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۲۲.

۶- ۶. المصدر السابق ج ۲ ص ۳۲۳.

وَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ الْخَشَّابُ وَ بِالْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ: وُلِدَ مُحَمَّدٌ قَبْلَ مُضِيِّ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بِثَلَاثِ سِنِينَ وَ تُوُفِّيَ وَ هُوَ ابْنُ سَبْعٍ وَ خَمْسِينَ سَنَةً- سَنَةَ مِائَةٍ وَ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِنَ الْهِجْرَةِ أَقَامَ مَعَ أَبِيهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ خَمْساً وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً إِلَّا شَهْرَيْنِ وَ أَقَامَ بَعْدَ مُضِيِّ أَبِيهِ تِسْعَ عَشْرَةَ سَنَةً وَ كَانَ عُمُرُهُ سَبْعاً وَ خَمْسِينَ سَنَةً وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى قَامَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ هُوَ ابْنُ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ سَنَةً وَ كَانَ مَوْلِدُهُ سَنَةَ سِتٍّ وَ خَمْسِينَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: کمال الدین بن طلحه می گوید: سه سال قبل از شهادت جدش امام حسین علیه السلام در سوم ماه صفر سال پنجاه و هفت هجری در مدینه متولد شد. - . کشف الغمه ۲ : ۳۱۸ - و در سال ۱۱۷ از دنیا رفت و غیر آن هم گفته شده. نزدیک شصت سال داشت و غیر آن هم گفته شده؛ سی و چند سال با پدر خود زین العابدین علیه السلام زندگی کرد و در بقیع در همان جا که پدر و عموی پدرش امام حسن علیهم السلام دفن شده بودند، در قبه ای که عباس در آن دفن شده بود، دفن شد.

جنابذی می گوید: ابوجعفر محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب بن عبدالمطلب بن هاشم الباقر علیهم السلام و مادرش ام عبدالله دختر حسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام بود، و مادر ام عبدالله، ام فروه دختر قاسم بن محمد بن ابی بکر بود و حضرت باقر علیه السلام بسیار دانشمند بود.

امام صادق علیه السلام می فرماید: از محمد بن علی علیهما السلام شنیدم که چیزی از صدقه پیامبر را به یاد فاطمه بنت الحسین می آورد. پس فرمود: این صدقه پنجاه و هشت سال برای من وفا می کند و در همان سن درگذشت.

محمد بن عمر می گوید: اما در روایات ماست که او در سال ۱۱۷ وفات کرد در حالی که پنجاه و هشت سال داشت و غیر از ایشان گفته، در سال ۱۱۸ وفات کرد.

ابن دکین می گوید: حضرت در سال ۱۱۴ در مدینه وفات کرد.

- امام باقر علیه السلام فرمود: علی علیه السلام در سن پنجاه و هشت سالگی به قتل رسید و امام حسین علیه السلام در سن پنجاه و هشت سالگی به قتل رسید و علی بن الحسین علیهما السلام در سن پنجاه و هشت سالگی از دنیا رفت و من امروز پنجاه و هشت سال دارم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۲۳ -

- محمد بن سنان می گوید: امام باقر علیه السلام سه سال قبل از شهادت حسین بن علی علیهما السلام متولد و در سن پنجاه و هفت سالگی در سال ۱۱۴ هجری وفات کرد. سی و پنج سال و دو ماه کم با پدرش علی بن الحسین علیهما السلام بود و بعد از درگذشت پدرش، نوزده سال زندگی کرد و عمرش پنجاه و هفت سال بود و در روایت دیگر دارد: ابوجعفر علیه السلام در سی و هشت سالگی به امامت رسید و ولادتش سال ۵۶ بود. - . کشف الغمه ۲ : ۳۴۵ -

**[ترجمه]

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ النَّضْرِ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ زُرَارَهَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: رَأَيْتُ كَأَنِّی عَلَی رَأْسِ جَبَلٍ وَ النَّاسُ يَصْعَدُونَ إِلَيْهِ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ حَتَّی إِذَا كَثُرُوا عَلَيْهِ تَطَاوَلَ بِهِمْ فِی السَّمَاءِ وَ جَعَلَ النَّاسُ يَتَسَاقَطُونَ عَنْهُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ حَتَّی لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا عِصَابَهٌ يَسِيرَهٌ فَفُعِلَ ذَلِكَ خَمْسَ مَرَّاتٍ فِی كُلِّ ذَلِكَ يَتَسَاقَطُ عَنْهُ النَّاسُ وَ تَبْقَی تِلْكَ الْعِصَابَهُ أَمَا إِنَّ قَيْسَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَجْلَانَ فِی تِلْكَ الْعِصَابَهِ فَمَا مَكَثَ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا نحو [نَحْواً] مِنْ خَمْسٍ حَتَّی هَلَكَ (۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت باقر علیه السلام فرمود: در خواب دیدم گویا بر قله کوهی بودم که مردم از چهار طرف بالا می آمدند تا پر از جمعیت شد. این جمعیت را به آسمان بردند و از هر طرف به زمین می انداختند، جز چند نفری. این کار تا پنج مرتبه تکرار شد. در هر مرتبه همه می افتادند و همان چند نفر باقی می ماندند. قیس بن عبد الله بن عجلان جزء این چند نفر باقی مانده بود. پس از این جریان، حضرت باقر علیه السلام بیش از پنج سال زندگی نکرد تا از دنیا رفت. - . کافی ۸ : ۱۸۲ -

**[ترجمه]

«۲۲»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَيْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَی عَنِ النَّضْرِ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]رجال کشی: مثل این حدیث را نقل نموده است. - . رجال کشی: ۱۵۸ -

**[ترجمه]

«۲۳»

کا، [الکافی] عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ رَجُلًا كَانَ عَلَی أَمْيَالٍ مِنَ الْمَدِينَهِ فَرَأَی فِی مَنَامِهِ فَقِيلَ لَهُ انْطَلِقْ فَصَلِّ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ فَإِنَّ الْمَلَائِكَهَ تُغَسِّلُهُ فِی الْبَقِيعِ فَجَاءَ الرَّجُلُ فَوَجَدَ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام قَدْ تُوُفِّيَ (۴).

۱- ۱. المصدر السابق ج ۲ ص ۳۴۵.

۲- ۲. الکافی ج ۸ ص ۱۸۲.

۳- ۳. رجال الکشّیّ ص ۱۵۸ و فیه: عن حمدویه بن نصیر، عن محمّد بن عیسی عن النضر- الخ و فیه« أما ان میسر بن عبد العزیز و عبد اللّه بن عجلان فی تلک العصابه، فما مکث بعد ذلک الا نحوا من سنتین حتّی مات صلوات اللّه علیه» و هو الصواب.

۴- ۴. الکافی ج ۸ ص ۱۸۳.

**[ترجمه]کافی: ابو بصیر می گوید: از حضرت صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: مردی به فاصله چند میل از مدینه زندگی می کرد؛ در خواب دید که به او گفتند: برو بر بدن حضرت باقر علیه السلام نماز بخوان که ملائکه او را در بقیع غسل می دهند. آن مرد به مدینه آمد، دید حضرت باقر علیه السلام از دنیا رفته است. - . کافی ۸ : ۱۸۳ -

**[ترجمه]

«۲۴»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَتَبَ أَبِی علیه السلام فِی وَصِیَّتِهِ أَنْ أُکَفِّنَهُ فِی ثَلَاثَهِ أَثْوَابٍ أَحَدُهَا رِدَاءٌ لَهُ حِبَرَهٌ کَانَ یُصَلِّی فِیهِ یَوْمَ الْجُمُعَهِ وَ ثَوْبٌ آخَرُ وَ قَمِیصٌ فَقُلْتُ لِأَبِی علیه السلام لِمَ تَکْتُبُ هَذَا فَقَالَ أَخَافُ أَنْ یَغْلِبَکَ النَّاسُ وَ إِنْ قَالُوا کَفِّنْهُ فِی أَرْبَعَهٍ أَوْ خَمْسَهٍ فَلَا تَفْعَلْ وَ عَمِّمْنِی بِعِمَامَهٍ وَ لَیْسَ تُعَدُّ الْعِمَامَهُ مِنَ الْکَفَنِ إِنَّمَا یُعَدُّ مَا یُلَفُّ بِهِ الْجَسَدُ(۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پدرم علیه السلام در وصیت خود نوشت، او را در سه جامه کفن کنم. ردایی که زرد رنگ بود و در روزهای جمعه با آن نماز می خواند و یک جامه دیگر و پیراهنی. پس به پدرم علیه السلام عرض کردم: چرا این مطلب را می نویسی؟ فرمود: می ترسم مردم عیب جویی کنند و بگویند، در چهار یا پنج جامه پدرت را کفن نما. ولی بر سرم عمامه ای ببند و عمامه جزء کفن محسوب نمی شود؛ کفن آن چیزی است که جسد را بپوشاند. - . کافی ۳ : ۱۴۴ -

**[ترجمه]

«۲۵»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ یُونُسَ بْنِ یَعْقُوبَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: قَالَ لِی أَبِی یَا جَعْفَرُ أَوْقِفْ لِی مِنْ مَالِی کَذَا وَ کَذَا لِنَوَادِبَ تَنْدُبُنِی عَشْرَ سِنِینَ بِمِنًی أَیَّامَ مِنًی (۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پدرم به من فرمود: ای جعفر! از مالم فلان مبلغ را وقف کن تا نوحه سرایان در ایام منی در منی برایم نوحه سرایی کنند. - . کافی ۵ : ۱۱۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُکَیْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَدْرَکْتَ الْحُسَیْنَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ نَعَمْ الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: به امام باقر علیه السلام گفتم: شما دوران امام حسین علیه السلام را درک کردید؟ فرمود: بله؛ تا آخر خبر. - . کافی ۴ : ۲۲۳ -

**[ترجمه]

أقول

سیأتی خبر شهادته علیه السلام بروایه أبی بصیر فی باب أحوال أصحابه.

ص: ۲۲۰

۱- ۱. الکافی ج ۳ ص ۱۴۴ و أخرجه الصدوق فی الفقیه ج ۱ ص ۹۳ و فیه صدر الحدیث و الشیخ الطوسیّ فی التهذیب ج ۱ ص ۲۹۳.

۲- ۲. الکافی ج ۵ ص ۱۱۷ و أخرجه الصدوق فی الفقیه ج ۱ ص ۱۱۶ مرسلا بتفاوت و الطوسیّ فی التهذیب ج ۶ ص ۳۵۸.

۳- ۳. الکافی ج ۴ ص ۲۲۳ و أخرجه الصدوق فی الفقیه ج ۲ ص ۱۵۸.

**[ترجمه]خبر شهادت حضرت به روایت ابوبصیر در باب احوال اصحابش می آید .

**[ترجمه]

باب ۲ أسمائه علیه السلام و عللها و نقش خواتیمه و حلیته صلوات اللّه علیه

الأخبار

«۱»

ع، [علل الشرائع] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْمُغِیرَهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجَاءِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ الْجُعْفِیِّ فَقُلْتُ لَهُ وَ لِمَ سُمِّیَ الْبَاقِرُ بَاقِراً قَالَ لِأَنَّهُ بَقَرَ الْعِلْمَ بَقْراً أَیْ شَقَّهُ شَقّاً وَ أَظْهَرَهُ إِظْهَاراً(۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: عمرو بن شمر می گوید: از جابر جعفی پرسیدم: چرا حضرت باقر علیه السلام را باقر نامیدند؟ گفت: زیرا او علم را به واقع شکافت و آن را دو نیم کرد و به خوبی آشکار نمود. - . علل الشرائع ۱ : ۲۳۳ -

**[ترجمه]

«۲»

مع، [معانی الأخبار] مُرْسَلًا: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]معانی الاخبار: مثل این حدیث را نقل می کند. - . معانی الاخبار: ۶۵ -

**[ترجمه]

أَقُول

سَیَأْتِی فِی خَبَرِ جَابِرٍ: أَنَّهُ قَالَ لَهُ علیه السلام یَا بَاقِرُ أَنْتَ الْبَاقِرُ حَقّاً أَنْتَ الَّذِی تَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً.

**[ترجمه]در خبر جابر خواهد آمد که به آن حضرت عرض کرد: ای باقر! حقّا که تو باقری! تویی که علم را به واقع می شکافی.

**[ترجمه]

«۳»

ن (۳)،[عیون أخبار الرضا علیه السلام] لی، [الأمالی] للصدوق أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْکُوفِیِّ عَنِ الْحَسَنِ

بْنِ أَبِی الْعُقْبَهِ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الرِّضَا علیه السلام قَالَ: کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ الْحُسَیْنِ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ وَ کَانَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ یَتَخَتَّمُ بِخَاتَمِ أَبِیهِ الْحُسَیْنِ وَ کَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام یَتَخَتَّمُ بِخَاتَمِ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْخَبَرَ(۴).

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا، امالی صدوق: حسین بن خالد از حضرت رضا علیه السلام نقل کرد که نقش انگشتری حضرت حسین علیه السلام «إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ» بود. حضرت زین العابدین نیز همان انگشتر را به دست می نمود. امام باقر علیه السلام هم انگشتر حسین علیه السلام را به دست می کرد. تا آخر خبر. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۵۶ ، امالی صدوق: ۴۵۸ -

**[ترجمه]

«۴»

ن، [عیون أخبار الرضا علیه السلام] بِالْأَسَانِیدِ الثَّلَاثَهِ عَنِ الرِّضَا عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: کَانَ عَلَی خَاتَمِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام

ظَنِّی بِاللَّهِ حَسَنٌ***وَ بِالنَّبِیِّ الْمُؤْتَمَن

وَ بِالْوَصِیِّ ذِی الْمِنَن***وَ بِالْحُسَیْنِ وَ الْحَسَن (۵)

ص: ۲۲۱

۱- ۱. علل الشرائع ج ۱ ص ۲۳۳.

۲- ۲. معانی الأخبار ص ۶۵.

۳- ۳. عیون أخبار الرضا علیه السلام ج ۲ ص ۵۶ ضمن حدیث.

۴- ۴. أمالی الصدوق ص ۴۵۸ ضمن حدیث طویل و أخرجه الطبرسیّ فی مکارم الأخلاق ص ۱۰۳.

۵- ۵. لم أعثر علیه عاجلا فی العیون.

**[ترجمه]عیون اخبار الرضا: حضرت رضا از پدر خود و آن جناب از حضرت صادق علیهم السلام نقل کرد که روی انگشتر محمد بن علی علیهما السلام این کلمات نوشته بود: من به خدا حسن ظن دارم و به پیامبر مورد اعتماد و به وصی صاحب منت و به حسین و حسن صلوات الله علیهم. - . عیون اخبار الرضا ۲ : ۲۷ -

**[ترجمه]

«۵»

کشف، [کشف الغمه] عَنِ الثَّعْلَبِیِّ فِی تَفْسِیرِهِ: مِثْلَهُ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: مثل این روایت را نقل می کند. - . کشف الغمه ۲ : ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۶»

شا، [الإرشاد] عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: یُوشِکُ أَنْ تَبْقَی حَتَّی تَلْقَی وَلَداً لِی مِنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ یَبْقُرُ عِلْمَ الدِّینِ بَقْراً فَإِذَا لَقِیتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ (۲).

**[ترجمه]ارشاد: جابر بن عبد الله می گوید: حضرت رسول صلی الله علیه و آله به او فرمود:امید است که تو زنده بمانی تا یکی از نواد گان فرزندم حسین علیه السلام را که او را محمد می گویند ملاقات کنی که علم را حقیقتاً می شکافد. وقتی او را دیدی، سلام مرا به او برسان. - . ارشاد: ۲۸۰ -

**[ترجمه]

«۷»

کشف، [کشف الغمه]: اسْمُهُ مُحَمَّدٌ وَ کُنْیَتُهُ أَبُو جَعْفَرٍ وَ لَهُ ثَلَاثَهُ أَلْقَابٍ بَاقِرُ الْعِلْمِ وَ الشَّاکِرُ وَ الْهَادِی وَ أَشْهَرُهَا الْبَاقِرُ وَ سُمِّیَ بِذَلِکَ لِتَبَقُّرِهِ فِی الْعِلْمِ وَ هُوَ تَوَسُّعُهُ فِیهِ (۳).

فِی الْفُصُولِ الْمُهِمَّهِ،: کَانَ علیه السلام أَسْمَرَ مُعْتَدِلًا(۴).

و قال الفیروزآبادی (۵) بقره کمنعه شقه و وسعه و الباقر محمد بن علی بن الحسین رضی الله عنه لتبحره فی العلم.

**[ترجمه]کشف الغمه: نام ایشان محمد و کنیه اش ابو جعفر بود و سه لقب داشت: باقر العلم، شاکر، هادی. از همه مشهورتر باقر بود، این لقب را بدان جهت داشت که دارای علم زیاد و پردامنه ای بود. - . کشف الغمه ۲ : ۳۱۸ -

– در الفصول المهمه می نویسد: حضرت باقر علیه السلام گندم گون و معتدل بود. – . الفصول المهمه: ۱۹۷ –

فیروزآبادی می گوید: عبارت بَقَرَهُ بر وزن منعه یعنی آن را شکافت و توسعه داد و باقر به محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام گفته می شود، به دلیل تبحری که در دانش داشت.

**[ترجمه]

«۸»

مکا، [مکارم الأخلاق] مِنْ کِتَابِ اللِّبَاسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام الْعِزَّهُ لِلَّهِ (۶).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: در کتاب لباس است که حضرت صادق علیه السلام فرمود: نقش انگشتر حضرت باقر علیه السلام «العزه لله» بود. – . مکارم الاخلاق: ۱۰۲ –

**[ترجمه]

«۹»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ أَبِی الْعِزَّهُ لِلَّهِ (۷).

۱– ۱. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۲۲ و أخرجه ابن طلحه فی مطالب السئول ص ۸۰.
۲– ۲. الإرشاد ص ۲۸۰ و أخرجه عنه ابن الصباغ المالکی فی الفصول المهمه ص ۱۹۷.
۳– ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۸.
۴– ۴. الفصول المهمه ص ۱۹۷.
۵– ۵. القاموس ج ۱ ص ۳۷۵ باقتضاب. و فی الصحاح ص ۵۹۴(طبع دار الکتاب العربی) و التبقر التوسع فی العلم و المال، و کان یقال لمحمّد بن علیّ بن الحسین بن علیّ بن أبی طالب رضی اللّه عنه« الباقر» لتبقره فی العلم.
۶– ۶. مکارم الأخلاق ص ۱۰۲ و هو ذیل حدیث– طبع طهران سنه ۱۳۷۶.
۷– ۷. الکافی ج ۶ ص ۴۷۳ و هو ذیل حدیث.

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: نقش انگشتر پدرم العزه لله بود. - . کافی ۶ : ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۰»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ یُونُسَ بْنِ ظَبْیَانَ وَ حَفْصِ بْنِ غِیَاثٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ (۱): کَانَ فِی خَاتَمِ أَبِی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ کَانَ خَیْرَ مُحَمَّدِیٍّ رَأَیْتُهُ بِعَیْنِی الْعِزَّةُ لِلَّهِ (۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: نقش انگشتر پدرم محمد بن علی علیهما السلام- که بهترین فرد محمدی نسبی بود که با چشم خود دیده بودم، العزه لله بود. - . کافی ۶ : ۴۷۳ -

**[ترجمه]

«۱۱»

یب، [تهذیب الأحکام] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ وَهْبِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ نَقْشُ خَاتَمِ أَبِی الْعِزَّةُ لِلَّهِ جَمِیعاً(۳).

**[ترجمه]تهذیب الاحکام: حضرت صادق علیه السلام فرمود: نقش انگشتر پدرم العزه لله جمیعا بود. - . تهذیب الاحکام ۱ : ۳۲ -

**[ترجمه]

باب ۳ مناقبه صلوات اللّٰه علیه و فیه أخبار جابر بن عبد اللّٰه الأنصاری رضی اللّٰه عنه

الأخبار

«۱»

لی، [الأمالی] للصدوق ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنِ ابْنِ یَزِیدَ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ ذَاتَ یَوْمٍ لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیِّ یَا جَابِرُ إِنَّکَ سَتَبْقَی حَتَّی تَلْقَی وَلَدِی مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الْمَعْرُوفَ فِی التَّوْرَاةِ بِالْبَاقِرِ فَإِذَا لَقِیتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ فَدَخَلَ جَابِرٌ إِلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَوَجَدَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام عِنْدَهُ غُلَاماً فَقَالَ لَهُ یَا غُلَامُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ جَابِرٌ شَمَائِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَبِّ الْکَعْبَةِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَقَالَ لَهُ مَنْ هَذَا قَالَ هَذَا ابْنِی وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بَعْدِی مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ فَقَامَ جَابِرٌ فَوَقَعَ عَلَی قَدَمَیْهِ یُقَبِّلُهُمَا وَ یَقُولُ نَفْسِی لِنَفْسِکَ الْفِدَاءُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ اقْبَلْ سَلَامَ

۱- ۱. ما بين العلامتين ساقط من نسخه الكمبانىّ(ب).

۲- ۲. نفس المصدر ج ۶ ص ۴۷۳ و فيه« رأيته بعينى» و هو جزو حديث.

۳- ۳. التهذيب ج ۱ ص ۳۲ صدر حديث و أخرجه الشيخ أيضا فى الاستبصار ج ۱ ص ۴۸، و فى حليه الأولياء ج ۳ ص ۱۸۶ عن أبى عبد اللّه كان فى خاتم أبى: القوّه للّه جميعا.

أَبِیکَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ قَالَ فَدَمَعَتْ عَیْنَا أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام ثُمَّ قَالَ یَا جَابِرُ عَلَی أَبِی رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ عَلَیْکَ یَا جَابِرُ بِمَا بَلَّغْتَ السَّلَامَ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ صدوق: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله روزی به جابر بن عبد الله انصاری فرمود: جابر! تو زنده خواهی بود تا فرزندم محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام را که در تورات معروف به باقر است ملاقات کنی؛ وقتی او را دیدی، سلام مرا برسان. پس از مدتی جابر خدمت زین العابدین علیه السلام رسید؛ پسرکی را در آنجا دید. گفت: چند قدم جلو بیا! پس آمد. باز گفت: چند قدم عقب برو! پس رفت. جابر گفت: به پروردگار کعبه سوگند، این شمائل پیامبر صلی الله علیه و آله است. سپس به سمت علی بن الحسین علیهما السلام آمد و به ایشان عرض کرد، این پسرک کیست؟ فرمود: این فرزندم و امام بعد از من، محمد باقر است. جابر خود را بر قدمهای آن جناب افکند و شروع به بوسیدن نموده گفت: جانم فدای جانت باد، یا ابن رسول الله! سلام پدرت را بپذیر! پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به تو سلام رسانده. در این موقع دیدگان حضرت باقر علیه السلام پر از اشک شده و فرمود: ای جابر! سلام بر جدم پیامبر، ما دامی که آسمانها و زمین هستند و سلام بر تو ای جابر که سلام را رساندی. - . امالی صدوق: ۳۵۳ -

**[ترجمه]

«۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَیْمَانَ الْبَاغَنْدِیِّ وَ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَهْرَامَ عَنْ سُوَیْدِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: دَخَلَ عَلَیَّ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ أَنَا فِی الْکُتَّابِ فَقَالَ اکْشِفْ عَنْ بَطْنِکَ قَالَ فَکَشَفْتُ لَهُ فَأَلْصَقَ بَطْنَهُ بِبَطْنِی فَقَالَ أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ أَنْ أُقْرِئَکَ السَّلَامَ (۲).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام باقر علیه السلام فرمود: جابر بن عبدالله بر من وارد شد در حالی که من در مکتب خانه بودم. پس گفت: شکم خود را عریان کن! من برایش عریان کردم؛ پس شکمش را به شکم من چسبانید. و گفت: رسول خدا به من امر کرد که به تو سلام برسانم. - . امالی طوسی: ۴۷ -

**[ترجمه]

«۳»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی ابْنُ حَمَّوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ بَکْرٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ حُبَابٍ عَنْ مَکِّیِّ بْنِ مَرْوَکٍ الْأَهْوَازِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ بَحْرٍ عَنْ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: دَخَلْنَا عَلَی جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَلَمَّا انْتَهَیْنَا إِلَیْهِ سَأَلَ عَنِ الْقَوْمِ حَتَّی انْتَهَی إِلَیَّ فَقُلْتُ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَأَهْوَی بِیَدِهِ إِلَی رَأْسِی فَنَزَعَ زِرِّیَ الْأَعْلَی وَ زِرِّیَ الْأَسْفَلَ ثُمَّ وَضَعَ کَفَّهُ بَیْنَ ثَدْیَیَّ وَ قَالَ مَرْحَباً بِکَ وَ أَهْلًا یَا ابْنَ أَخِی سَلْ مَا شِئْتَ فَسَأَلْتُهُ وَ هُوَ أَعْمَی فَجَاءَ وَقْتُ الصَّلَاةِ فَقَامَ فِی نِسَاجَةٍ فَالْتَحَفَ بِهَا فَلَمَّا وَضَعَهَا عَلَی مَنْکِبِهِ رَجَعَ طَرَفَاهَا إِلَیْهِ مِنْ صِغَرِهَا وَ رِدَاؤُهُ إِلَی جَنْبَیْهِ عَلَی الْمِشْجَبِ فَصَلَّی بِنَا فَقُلْتُ أَخْبِرْنِی عَنْ

حَجَّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ بِيَدِهِ فَعَقَدَهُ تِسْعاً الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: امام صادق از پدرش امام باقر علیهما السلام نقل می کند که فرمود: ما بر جابر بن عبدالله وارد شدیم. وقتی به او رسیدیم درباره قوم پرسید تا به من رسید؛ پس گفتم: من محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام هستم. پس دست خود را به سمت من دراز کرد و تکمه بالا و پایین پیراهنم را گشود؛ سپس دستش را بین دو سینه من گذاشت و گفت: مرحبا به تو! خوش آمدی ای پسر برادرم. هرچه می خواهی بپرس. پس من در حالی که او کور شده بود از او سؤال کردم. سپس وقت نماز فرا رسید؛ او در ملحفه ای قیام کرد و آن را به خود پیچید، وقتی آن را بر دوش خود انداخت، به خاطر کوچکی آن، دو طرف ملحفه به سمت او برگشت و عبایش در کنارش بر روی جا لباسی بود و برای ما امامت نماز کرد. پس من گفتم: مرا از حج رسول خدا صلی الله علیه و آله خبر بده! با دستش اشاره کرد و با انگشتانش شمرد و نه انگشتش را بست، تا آخر خبر. - . امالی طوسی: ۲۵۶ -

**[ترجمه]

بیان

لعل المراد بالنساجه الملحفه المنسوجه و المشجب بكسر الميم خشبات منصوبه تعلق عليها الثياب و لعل المراد أنه مع كون الرداء بجنبه لم يرتد به و اكتفى بالنساجه الضيقه فالغرض بيان جواز الاكتفاء بذلك و ظاهر قوله عليه السلام

ص: ۲۲۴

۱- ۱. أمالي الصدوق ص ۳۵۳.

۲- ۲. أمالي ابن الشيخ الطوسيّ ص ۴۷.

۳- ۳. أمالي الشيخ الطوسيّ ص ۲۵۶.

صلی بنا أنه کان إماما و فیه إشکال و لعله إنما فعل ذلک اتقاء علیه علیه السلام مع أنه یمکن أن یؤول بأنه علیه السلام کان إماما.

**[ترجمه]شاید منظور از نساجه، ملحفه منسوجه و بافته شده باشد و مشجب به کسر میم، چوب های ایستاده ای است که بر آنها لباس آویزان می شود و شاید منظور این باشد که با وجود این که عبا کنارش بود، با این حال آن را به دوش نینداخت و به ملحفه بافته شده تنگی اکتفا کرد. پس غرض، بیان جواز اکتفاء به آن است و ظاهر عبارت صلی بنا این است که جابر امام جماعت بود و این اشکال دارد. شاید جابر به خاطر تقیه و مخفی کردن امام باقر علیه السلام امام جماعت شد و البته ممکن است که حدیث این گونه تأویل شود که خود حضرت باقر علیه السلام امام جماعت بودند.

**[ترجمه]

«۴»

ع، [علل الشرائع] الطَّالَقَانِیُّ عَنِ الْجَلُودِیِّ عَنِ الْمُغِیرَهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجَاءِ بْنِ سَلَمَهَ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ یَزِیدَ الْجُعْفِیَّ فَقُلْتُ لَهُ وَ لِمَ سُمِّیَ الْبَاقِرُ بَاقِراً قَالَ لِأَنَّهُ بَقَرَ الْعِلْمَ بَقْراً أَیْ شَقَّهُ شَقّاً وَ أَظْهَرَهُ إِظْهَاراً وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ یَا جَابِرُ إِنَّکَ سَتَبْقَی حَتَّی تَلْقَی وَلَدِی مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ الْمَعْرُوفَ فِی التَّوْرَاهِ بِبَاقِرٍ فَإِذَا لَقِیتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ فَلَقِیَهُ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِیُّ فِی بَعْضِ سِکَکِ الْمَدِینَهِ فَقَالَ لَهُ یَا غُلَامُ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ لَهُ جَابِرٌ یَا بُنَیَّ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ شَمَائِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ رَبِّ الْکَعْبَهِ ثُمَّ قَالَ یَا بُنَیَّ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُقْرِئُکَ السَّلَامَ فَقَالَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ عَلَیْکَ یَا جَابِرُ بِمَا بَلَّغْتَ السَّلَامَ فَقَالَ لَهُ جَابِرٌ یَا بَاقِرُ یَا بَاقِرُ یَا بَاقِرُ أَنْتَ الْبَاقِرُ حَقّاً أَنْتَ الَّذِی تَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً ثُمَّ کَانَ جَابِرٌ یَأْتِیهِ فَیَجْلِسُ بَیْنَ یَدَیْهِ فَیُعَلِّمُهُ فَرُبَّمَا غَلِطَ جَابِرٌ فِیمَا یُحَدِّثُ بِهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَیَرُدُّ عَلَیْهِ وَ یُذَکِّرُهُ فَیَقْبَلُ ذَلِکَ مِنْهُ وَ یَرْجِعُ إِلَی قَوْلِهِ وَ کَانَ یَقُولُ یَا بَاقِرُ یَا بَاقِرُ یَا بَاقِرُ أَشْهَدُ بِاللَّهِ أَنَّکَ قَدْ أُوتِیتَ الْحُکْمَ صَبِیًّا(۱).

**[ترجمه]علل الشرائع: عمرو بن شمر می گوید: از جابر جعفی پرسیدم: چرا امام باقر علیه السلام را باقر می گویند؟ گفت: زیرا او علم را به واقع می شکافد و آن را به واقع آشکار می کند.

و جابر بن عبدالله انصاری به من خبر داد که از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنید که می فرمود: ای جابر! تو زنده خواهی بود تا فرزندم محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام را که در تورات معروف به باقر است ملاقات کنی؛ وقتی او را دیدی، سلام مرا به او برسان. پس از مدتی جابر امام باقر علیه السلام را در یکی از کوچه های مدینه دید؛ به ایشان گفت: ای پسر! تو کیستی؟ فرمود: من محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام هستم! جابر به او گفت: ای پسرکم! چند قدم جلو بیا! پس آمد. باز گفت: چند قدم عقب برو! پس رفت. جابر گفت: به پروردگار کعبه سوگند، این شمائل پیامبر صلی الله علیه و آله است. سپس گفت: ای پسرکم! پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به تو سلام رساند. فرمود: ای جابر! سلام بر پیامبر خدا مادامی که آسمانها و زمین هستند و سلام بر تو ای جابر که سلام را رساندی. پس جابر به

حضرت عرض کرد: ای باقر! ای باقر! ای باقر! تو حقیقتاً باقری! تو هستی که واقعاً علم را می شکافی. بعدها جابر خدمت امام می آمد و مقابل امام می نشست و امام او را تعلیم می داد. گاهی که جابر در نقل از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله اشتباه می کرد، حضرت حرف او را ردّ می کرد و به او تذکر می داد. جابر قول امام باقر علیه السلام را می پذیرفت و به سخن امام قائل می شد و می گفت: ای باقر! ای باقر! ای باقر! خدا را گواه می گیرم که در کودکی به تو دانش ارزانی شده. - . علل الشرائع ۱ : ۲۳۳ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی کثیر من الأخبار فی أبواب النصوص علی الاثنی عشر علیهم السلام.

**[ترجمه]بسیاری از اخبار در ابواب تصریح بر امامت امامان دوازده گانه علیهم السلام گذشت.

**[ترجمه]

«۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ کَانَ آخِرَ مَنْ بَقِیَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ کَانَ رَجُلًا مُنْقَطِعاً إِلَیْنَا أَهْلَ الْبَیْتِ فَکَانَ یَقْعُدُ فِی مَسْجِدِ الرَّسُولِ مُعْتَجِراً بِعِمَامَةٍ وَ کَانَ یَقُولُ یَا بَاقِرُ یَا بَاقِرُ فَکَانَ أَهْلُ الْمَدِینَةِ یَقُولُونَ جَابِرٌ یَهْجُرُ فَکَانَ یَقُولُ لَا وَ اللَّهِ لَا أَهْجُرُ وَ لَکِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَقُولُ إِنَّکَ سَتُدْرِکُ رَجُلًا مِنِّی اسْمُهُ اسْمِی وَ شَمَائِلُهُ شَمَائِلِی

ص: ۲۲۵

۱- ۱. علل الشرائع ج ۱ ص ۲۳۳ و قد سبق.

يَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً فَذَلِكَ الَّذِی دَعَانِی إِلَی مَا أَقُولُ قَالَ فَبَیْنَمَا جَابِرٌ ذَاتَ یَوْمٍ یَتَرَدَّدُ فِی بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِینَهِ إِذْ مَرَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیْهِ قَالَ یَا غُلَامُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ فَقَالَ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ شَمَائِلُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الَّذِی نَفْسُ جَابِرٍ بِیَدِهِ مَا اسْمُکَ یَا غُلَامُ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَقَبَّلَ رَأْسَهُ ثُمَّ قَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَبُوکَ رَسُولُ اللَّهِ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ فَقَالَ وَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله السَّلَامُ فَرَجَعَ مُحَمَّدٌ إِلَی أَبِیهِ وَ هُوَ ذَعِرٌ فَأَخْبَرَهُ بِالْخَبَرِ فَقَالَ یَا بُنَیَّ قَدْ فَعَلَهَا جَابِرٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ یَا بُنَیَّ أَلْزِمْ بَیْتَکَ فَکَانَ جَابِرٌ یَأْتِیهِ طَرَفَیِ النَّهَارِ فَکَانَ أَهْلُ الْمَدِینَهِ یَقُولُونَ وَا عَجَبَا لِجَابِرٍ یَأْتِی هَذَا الْغُلَامَ طَرَفَیِ النَّهَارِ وَ هُوَ آخِرُ مَنْ بَقِیَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَلَمْ یَلْبَثْ أَنْ مَضَی عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ فَکَانَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ یَأْتِیهِ عَلَی الْکَرَامَهِ لِصُحْبَتِهِ لِرَسُولِ اللَّهِ ص قَالَ فَجَلَسَ الْبَاقِرُ یُحَدِّثُهُمْ عَنِ اللَّهِ فَقَالَ أَهْلُ الْمَدِینَهِ مَا رَأَیْنَا أَحَداً قَطُّ أَجْرَأَ مِنْ ذَا فَلَمَّا رَأَی مَا یَقُولُونَ حَدَّثَهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَهْلُ الْمَدِینَهِ مَا رَأَیْنَا قَطُّ أَحَداً أَکْذَبَ مِنْ هَذَا یُحَدِّثُ عَمَّنْ لَمْ یَرَهُ فَلَمَّا رَأَی مَا یَقُولُونَ حَدَّثَهُمْ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَصَدَّقُوهُ وَ کَانَ وَ اللَّهِ جَابِرٌ یَأْتِیهِ فَیَتَعَلَّمُ مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: حضرت صادق علیه السلام فرمود: جابر بن عبدالله آخرین فرد از اصحاب پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله بود که باقی ماند. مردی ارادتمند به ما خانواده بود. عمامه ای بر سر می بست و در مسجد پیامبر می نشست. پیوسته می گفت: یا باقر! یا باقر! اهل مدینه می گفتند: جابر هذیان می گوید. در جواب آنها می گفت: نه به خدا هذیان نیست، من از پیغمبر صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: تو یکی از فرزندان مرا که هم نام من و شمائل او شبیه شمائل من است خواهی دید که علم را می شکافد. این فرمایش سبب گفتن یا باقر من شده. اتفاقا روزی در مدینه در بین راه به حضرت باقر علیه السلام برخورد. همین که چشمش به او افتاد، گفت: پسرکم! چند قدم پیش بیا! پیش آمد. گفت: چند قدم عقب برو! پس رفت. جابر گفت: قسم به کسی که جان جابر در دست اوست، این شمائل پیامبر خدا صلی الله علیه و آله است. ای پسر! اسم تو چیست؟ فرمود: محمد بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام. جابر سر آن جناب را بوسید و سپس گفت: پدر و مادرم فدایت! پدرت پیامبر سلامت رسانده؛ امام باقر علیه السلام فرمود: سلام بر پیامبر خدا صلی الله علیه و آله باد. حضرت هراسان خدمت پدرش زین العابدین علیه السلام رسیده، جریان را نقل کرد. حضرت زین العابدین علیه السلام پرسید: پسرم! جابر چنین کرد؟ عرض کرد: بلی. حضرت فرمود: پسرکم! در خانه باش (تا مبادا مردم گزندی به او برسانند). جابر بن عبد الله اول و آخر روز نزد حضرت باقر علیه السلام می آمد. مردم مدینه می گفتند: تعجب است از جابر که اول و آخر روز پیش این کودک می آید در حالی که آخرین بازمانده اصحاب پیامبر خدا صلی الله علیه و آله است! دیری نپایید که حضرت زین العابدین علیه السلام از دنیا رفت. امام باقر علیه السلام به نزد جابر به خاطر همراهی اش با رسول خدا می آمد. حضرت باقر علیه السلام که مردم مدینه را از خدا خبر می داد می گفتند: واقعا ما کسی را از این شخص با جرأت تر ندیده ایم! وقتی این خبر به گوش حضرت باقر علیه السلام رسید، سخنان پیامبر خدا صلی الله علیه و آله را برای مردم باز گو می کرد؛ اهل مدینه گفتند کسی را دروغگوتر از این شخص ندیده ایم، از کسی حدیث می کند که او را ندیده. امام باقر علیه السلام این مطلب را که شنید، برای آنها از جابر بن عبد الله حدیث می فرمود، آن وقت تصدیق می کردند. با اینکه به خدا سوگند، جابر خدمت حضرت باقر علیه السلام می رسید و از او علم می آموخت. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۹ -

**[ترجمه]

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ رَفَعَهُ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]اختصاص: مثل این حدیث را نقل می کند. - . اختصاص: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۷»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَیْهِ وَ إِبْرَاهِیمُ ابْنَا نُصَیْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ حَرِیزٍ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]رجال کشی: مثل این حدیث را نقل می کند. - . رجال کشی: ۲۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری الاعتجار هو أن یلف العمامه علی رأسه و یرد طرفها علی وجهه و لا یعمل منها شیئا تحت ذقنه انتهی (۴)

و لعله علیه السلام إنما نهاه عن

ص: ۲۲۶

۱- ۱. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه، و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۴۶۹.
۲- ۲. الاختصاص ص ۶۲.
۳- ۳. رجال الکشّیّ ص ۲۷.
۴- ۴. النهایه ج ۳ ص ۶۹.

الخروج بعد ذلک خوفا علیه من أهل المدینه لئلا یؤذوه حسدا.

**[ترجمه]جزری می گوید: اعتجار یعنی این که عمامه را بر سر بپیچند و یک طرف آن را روی صورت بیندازند و چیزی از آن را زیر چانه نبرند؛ پایان سخن جزری. و شاید امام علیه السلام او را بعد از نقل آن خبر از خروج به سمت ایشان نهی کرد، زیرا امام از این خوف داشت که اهل مدینه او را از روی حسادت آزار دهند.

**[ترجمه]

«۸»

شا، [الإرشاد] رَوَی مَیْمُونٌ الْقَدَّاحُ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَرَدَّ عَلَیَّ السَّلَامَ قَالَ لِی مَنْ أَنْتَ وَ ذَلِکَ بَعْدَ مَا کُفَّ بَصَرُهُ فَقُلْتُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ قَالَ یَا بُنَیَّ ادْنُ مِنِّی فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقَبَّلَ یَدِی ثُمَّ أَهْوَی إِلَی رِجْلِی یُقَبِّلُهَا فَتَنَحَّیْتُ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ یُقْرِئُکَ السَّلَامَ فَقُلْتُ وَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ فَکَیْفَ ذَاکَ یَا جَابِرُ فَقَالَ کُنْتُ مَعَهُ ذَاتَ یَوْمٍ فَقَالَ لِی یَا جَابِرُ لَعَلَّکَ تَبْقَی حَتَّی تَلْقَی رَجُلًا مِنْ وُلْدِی یُقَالُ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ یَهَبُ اللَّهُ لَهُ النُّورَ وَ الْحِکْمَهَ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ (۱).

**[ترجمه]ارشاد: امام باقر علیه السلام فرمود: بر جابر بن عبدالله داخل شدم و بر او سلام کردم و او جواب سلامم را داد. به من گفت: تو کیستی؟ - این ماجرا بعد از نابینا شدنش بود - من گفتم: محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام هستم. گفت: پسرکم! به من نزدیک شو! من به او نزدیک شدم. پس دستم را بوسید و به سمت پایم خم شد و آن را بوسید. من کمی خود را از او عقب کشیدم. سپس به من گفت: رسول خدا به شما سلام می رساند. من گفتم: بر رسول خدا سلام و رحمت خدا و برکات خدا باد.

ای جابر! حضرت چگونه بر من سلام رساند؟ جابر گفت: روزی من با حضرت بودم که به من فرمود: ای جابر! امید است که تو بمانی تا مردی از فرزندان مرا ببینی که به او محمد بن علی بن الحسین گفته می شود و خدا به او نور و حکمت موهبت می کند! پس سلام مرا به او برسان. - . ارشاد: ۲۷۹ -

**[ترجمه]

«۹»

کشف، [کشف الغمه] نَقَلَ عَنْ أَبِی الزُّبَیْرِ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الْمَکِّیِّ أَنَّهُ قَالَ: کُنَّا عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَأَتَاهُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ مَعَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ وَ هُوَ صَبِیٌّ فَقَالَ عَلِیٌّ لِابْنِهِ قَبِّلْ رَأْسَ عَمِّکَ فَدَنَا مُحَمَّدٌ مِنْ جَابِرٍ فَقَبَّلَ رَأْسَهُ فَقَالَ جَابِرٌ مَنْ هَذَا وَ کَانَ قَدْ کُفَّ بَصَرُهُ فَقَالَ لَهُ عَلِیٌّ علیه السلام هَذَا ابْنِی مُحَمَّدٌ فَضَمَّهُ جَابِرٌ إِلَیْهِ وَ قَالَ یَا مُحَمَّدُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ یَقْرَأُ عَلَیْکَ السَّلَامَ فَقَالُوا لِجَابِرٍ کَیْفَ ذَلِکَ یَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ کُنْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ الْحُسَیْنُ فِی حَجْرِهِ وَ هُوَ یُلَاعِبُهُ فَقَالَ یَا جَابِرُ یُولَدُ لِابْنِیَ الْحُسَیْنِ ابْنٌ یُقَالُ لَهُ عَلِیٌّ إِذَا کَانَ یَوْمُ الْقِیَامَهِ نَادَی مُنَادٍ لِیَقُمْ سَیِّدُ الْعَابِدِینَ فَیَقُومُ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ وَ یُولَدُ لِعَلِیٍّ ابْنٌ یُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ

يَا جابِرُ إِنْ رَأَيْتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ وَ اعْلَمْ أَنَّ بَقَاءَکَ بَعْدَ رُؤْيَتِهِ يَسِيرٌ فَلَمْ يَعِشْ بَعْدَ ذَلِکَ إِلَّا قَلِيلًا وَ مَاتَ (۲).

وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ لَيْثٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ أَنْتَ ابْنُ خَيْرِ الْبَرِيَّهِ وَ جَدُّکَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ جَدَّتُکَ سَيِّدَهُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ.

وَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَ أَنَا فِی الْكُتَّابِ فَقَالَ اكْشِفْ عَنْ بَطْنِکَ فَكَشَفْتُ لَهُ فَأَلْصَقَ بَطْنَهُ بِبَطْنِی وَ قَالَ

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۷۹.

۲- ۲. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۲۱.

أَمَرَنِی رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَنْ أَقْرِئَکَ السَّلَامَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: محمد بن مسلم مکی می گوید: ما پیش جابر بن عبد الله انصاری بودیم که حضرت علی بن الحسین علیهما السلام با پسرش محمد علیه السلام که کودکی بود وارد شد. به پسرش فرمود: سر عمویت را ببوس! حضرت باقر علیه السلام جلو رفته، سر جابر را بوسید. آن وقت چشمهای جابر کور شده بود. پرسید این کیست؟ امام سجاد علیه السلام فرمود: این پسرم محمد علیه السلام است. جابر او را در آغوش گرفته و گفت: ای محمد! حضرت محمد صلی الله علیه و آله به تو سلام می رساند. از جابر پرسیدند: ای ابا عبدالله! چگونه چنین پیامی را می رسانی؟ گفت: من در خدمت پیغمبر صلی الله علیه و آله بودم، حضرت حسین روی زانویش نشسته بود و حضرت با او بازی می کرد. فرمود: ای جابر! برای این فرزندم حسین، پسری به نام علی متولد می شود که روز قیامت منادی پروردگار فریاد می زند: سرور عبادت کنندگان از جای برخیزد. پس علی بن الحسین علیهما السلام از جای برمی خیزد. برای آن علی فرزندی به نام محمد متولد می شود که اگر او را دیدی، سلام مرا به او برسان. و بدان که پس از دیدن او زیاد زنده نخواهی بود. جابر مدت کوتاهی زنده بود و آنگاه از دنیا رفت.

– لیث می گوید: امام باقر علیه السلام فرمود: شنیدم جابر بن عبدالله می گفت: تو پسر بهترین مردمانی و جد تو سید جوانان اهل بهشت است و جده تو سرور زنان عالمین است.

و امام باقر علیه السلام فرمود: جابر بن عبدالله بر من وارد شد و من در مکتب خانه بودم. پس فرمود: لباست را از روی شکمت کنار بزن! من کنار زدم؛ پس شکمش را به شکمم چسباند و گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله به من امر فرمود که به شما سلام برسانم. – . کشف الغمه ۲ : ۳۲۱ –

**[ترجمه]

«۱۰»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ بَشِیرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنَّ لِأَبِی مَنَاقِبَ لَیْسَتْ لِأَحَدٍ مِنْ آبَائِی إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ إِنَّکَ تُدْرِکُ مُحَمَّداً ابْنِی فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ فَأَتَی جَابِرٌ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام فَطَلَبَهُ مِنْهُ فَقَالَ نُرْسِلُ إِلَیْهِ فَنَدْعُوهُ لَکَ مِنَ الْکُتَّابِ فَقَالَ اذْهَبْ إِلَیْهِ فَأَتَاهُ فَأَقْرَأَهُ السَّلَامَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ قَبَّلَ رَأْسَهُ وَ الْتَزَمَهُ فَقَالَ وَ عَلَی جَدِّیَ السَّلَامُ وَ عَلَیْکَ یَا جَابِرُ قَالَ فَسَأَلَهُ جَابِرٌ أَنْ یَضْمَنَ لَهُ الشَّفَاعَهَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ فَقَالَ لَهُ أَفْعَلُ ذَلِکَ یَا جَابِرُ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: هشام بن سالم می گوید: حضرت صادق علیه السلام به من فرمود: پدرم مناقبی دارد که هیچ یک از پدرانم ندارند. پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله به جابر بن عبد الله فرمود: تو محمد پسرم را خواهی دید، سلام مرا به او برسان. جابر خدمت علی بن الحسین علهما السلام آمده و امام محمد باقر علیه السلام را از ایشان طلب نمود. حضرت فرمود به مکتب رفته است، بفرستم بیاید؟ عرض کرد: من خودم پیش او می روم. جابر خدمت حضرت باقر علیه السلام رفته، سلام پیغمبر را رساند. سر او را بوسید و در خدمتش بود. حضرت باقر علیه السلام فرمود: سلام بر جدم و بر تو ای جابر. جابر تقاضا کرد که

حضرت برای او شفاعت روز قیامت را ضمانت کند. امام علیه السلام فرمود: ای جابر! شفاعتت خواهم کرد. - . اختصاص: ۶۲ -

**[ترجمه]

«۱۱»

كش، [رجال الكشی] جَعْفَرُ بْنُ مَعْرُوفٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَاصِمٍ الْحَنَّاطِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْهُ علیه السلام: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]رجال کشی: مثل این روایت را نقل می کند. - . رجال کشی: ۲۸ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضى كثير من أخبار جابر المناسبه لهذا الباب فی باب نصوص الرسول صلى الله علیه وآله على الاثنی عشر علیهم السلام.

ص: ۲۲۸

۱- ۱. نفس المصدر ص ۳۲۳. و أخرجه ابن طلحه فی مطالب السئول ص ۸۱.
۲- ۲. الاختصاص ص ۶۲.
۳- ۳. رجال الكشّیّ ص ۲۸.

**[ترجمه]بسیاری از اخبار جابر که مناسب با این باب است، در باب تصریحات پیامبر صلی الله علیه و آله بر ائمه اثنا عشر علیهم السلام گذشت .

**[ترجمه]

باب ۴ النصوص علی إمامه محمد بن علی الباقر صلوات الله علیه و الوصیه إلیه

الأخبار

«۱»

یر، [بصائر الدرجات] عِمْرَانُ بْنُ مُوسَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَارَهَ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: الْتَفَتَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ إِلَی وُلْدِهِ وَ هُوَ فِی الْمَوْتِ وَ هُمْ مُجْتَمِعُونَ عِنْدَهُ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ ابْنِهِ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ هَذَا الصُّنْدُوقُ فَاذْهَبْ بِهِ إِلَی بَیْتِکَ ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ لَمْ یَکُنْ فِیهِ دِینَارٌ وَ لَا دِرْهَمٌ وَ لَکِنَّهُ کَانَ مَمْلُوءاً عِلْماً(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عیسی بن عبد الله از پدر و از جد خود نقل می کند که حضرت علی بن الحسین علیهما السلام در حال احتضار بود و گروهی جمع بودند. به محمد بن علی علیهما السلام فرزندش توجه نموده و فرمود: محمد، این صندوق را به خانه ات ببر. سپس فرمود: داخل صندوق طلا و نقره نیست، پر از علم و دانش است. - . بصائر الدرجات ۴ : ۴۴ -

**[ترجمه]

«۲»

عم، [إعلام الوری] الْکُلَیْنِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یَحْیَی عَنْ عِمْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِیسَی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ عِیسَی: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]اعلام الوری: مثل این روایت را نقل می کند. - . اعلام الوری: ۲۶۰ -

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ أَبِی الْقَاسِمِ الْکُوفِیِّ وَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْقُمِّیِّ عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی الْبِلَادِ عَنْ عِیسَی بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام قَالَ: لَمَّا حَضَرَ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام الْمَوْتُ قَبْلَ ذَلِکَ أَخْرَجَ السَّفَطَ أَوِ الصُّنْدُوقَ عِنْدَهُ فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ احْمِلْ هَذَا الصُّنْدُوقَ قَالَ فَحُمِلَ بَیْنَ أَرْبَعَهِ رِجَالٍ فَلَمَّا تُوُفِّیَ جَاءَ إِخْوَتُهُ یَدَّعُونَ فِی الصُّنْدُوقِ فَقَالُوا أَعْطِنَا نَصِیبَنَا مِنَ الصُّنْدُوقِ فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا لَکُمْ فِیهِ شَیْ ءٌ وَ لَوْ کَانَ لَکُمْ فِیهِ شَیْ ءٌ مَا دَفَعَهُ إِلَیَّ وَ کَانَ فِی الصُّنْدُوقِ سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ وَ کُتُبُهُ (۳).

۱- ۱. البصائر ج ۴ باب ۱ ص ۴۴.

۲- ۲. إعلام الوری ص ۲۶۰ و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۳۰۵.

۳- ۳. البصائر ج ۴ باب ۴ ص ۴۸.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی هنگام مرگ علی بن الحسین علیهما السلام فرا رسید، قبل از وفات صندوقچه یا صندوقی را که داشت بیرون آورد و فرمود: ای محمد! این صندوق را بگیر؛ فرمود: چهار مرد آن را حمل می کردند! وقتی حضرت وفات نمود، برادران ادعای ارث از صندوق نمودند و گفتند: نصیب ما از صندوق را به ما بده! فرمود: به خدا قسم، به شما چیزی از آن نمی رسد! اگر شما نصیبی از آن داشتید، صندوق را به من نمی داد! در صندوق، اسلحه پیغمبر و نامه هایش بود. - . بصائر الدرجات ۴ : ۴۸ -

**[ترجمه]

«۴»

عم، [إعلام الوری] الْكُلَيْنِيُّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْقَاسِمِ الْكُوفِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام: مِثْلَهُ (۱)

**[ترجمه]اعلام الوری: مثل این روایت را نقل می کند. - . اعلام الوری: ۲۶۰ -

**[ترجمه]

توضیح

قوله علیه السلام فحمل بین أربعه رجال بیان لثقله و کونه مملوءا من الکتب و الآثار.

**[ترجمه]عبارت فحمل بین اربعه رجال، برای بیان سنگینی صندوق و پر بودن آن از کتب و آثار است .

**[ترجمه]

«۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ مَنِ الْإِمَامُ بَعْدَكَ قَالَ مُحَمَّدٌ ابْنِي يَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً(۲).

**[ترجمه]خرایج: ابی خالد می گوید: به علی بن الحسین علیهما السلام عرض کردم: امام بعد از شما کیست؟ فرمود: محمد پسرم که علم را می شکافد. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۵ -

**[ترجمه]

«۶»

عم، [إعلام الوری] الْكُلَيْنِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ فَضَالَةَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ عَنْ أَبِي

عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: إِنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِیزِ کَتَبَ إِلَی ابْنِ حَزْمٍ أَنْ یُرْسِلَ إِلَیْهِ بِصَدَقَهِ عَلِیٍّ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ وَ إِنَّ ابْنَ حَزْمٍ بَعَثَ إِلَی زَیْدِ بْنِ الْحَسَنِ وَ کَانَ أَکْبَرَهُمْ فَسَأَلَهُ الصَّدَقَهَ فَقَالَ زَیْدٌ إِنَّ الْوَالِیَ کَانَ بَعْدَ عَلِیٍّ الْحَسَنَ وَ بَعْدَ الْحَسَنِ الْحُسَیْنَ وَ بَعْدَ الْحُسَیْنِ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ وَ بَعْدَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ فَابْعَثْ إِلَیْهِ فَبَعَثَ ابْنُ حَزْمٍ إِلَی أَبِی علیه السلام فَأَرْسَلَنِی أَبِی بِالْکِتَابِ

فَدَفَعْتُهُ إِلَی ابْنِ حَزْمٍ فَقَالَ لَهُ بَعْضُنَا یَعْرِفُ هَذَا وُلْدُ الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ نَعَمْ کَمَا یَعْرِفُونَ أَنَّ هَذَا لَیْلٌ وَ لَکِنْ یَحْمِلُهُمُ الْحَسَدُ وَ لَوْ طَلَبُوا الْحَقَّ بِالْحَقِّ لَکَانَ خَیْراً لَهُمْ وَ لَکِنَّهُمْ یَطْلُبُونَ الدُّنْیَا(۳).

**[ترجمه]اعلام الوری: حضرت صادق علیه السلام فرمود: عمر بن عبد العزیز برای ابن حزم پیغام داد که دفتر موقوفات حضرت علی و عمر و عثمان را بیاورد. ابن حزم پیش زید بن حسن که از همه بزرگتر بود فرستاد و تقاضای دفتر موقوفات را نمود. زید گفت: متولی بعد از حضرت علی، امام حسن و پس از او حضرت حسین و پس از ایشان علی بن الحسین بعد از علی بن الحسین محمد بن علی علیهم السلام است. پیش ایشان بفرست؛ ابن حزم پیغام را برای پدرم فرستاد. پدرم دفتر موقوفات را توسط من برای او فرستاد. یکی از ما به پدرم گفت: آیا بازماندگان امام حسن علیه السلام جریان امامت را می دانند؟ فرمود: بلی، چنانچه می دانند الان شب است، این مطلب را هم می دانند ولی حسد مانع آنها می شود و اگر جویای حق باشند، از راه درست برای آنها بهتر است ولی افسوس که طالب دنیایند. - . اعلام الوری: ۲۶۰ -

**[ترجمه]

بیان

فسأله الصدقه أی دفتر الصدقات.

**[ترجمه]فسأله الصدقه یعنی دفتر صدقات را خواست.

**[ترجمه]

«۷»

نص، [کفایه الأثر] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَیْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْوَاسِطِیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْجُمَحِیِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ یَحْیَی عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: مَرِضَ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ علیه السلام فِی مَرَضِهِ الَّذِی تُوُفِّیَ فِیهِ فَجَمَعَ أَوْلَادَهُ مُحَمَّداً وَ الْحَسَنَ وَ عَبْدَ اللَّهِ وَ عُمَرَ وَ زَیْداً وَ الْحُسَیْنَ وَ أَوْصَی إِلَی ابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ وَ کَنَّاهُ

۱- ۱. إعلام الوری ص ۲۶۰، و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۳۰۵.

٢- ٢. الخرائج و الجرائح ص ١٩٥ ضمن حديث.

٣- ٣. إعلام الورى ص ٢۶٠ و أخرجه الكلينى فى الكافى ج ١ ص ٣٠۵.

الْبَاقِرَ وَ جَعَلَ أَمْرَهُمْ إِلَيْهِ وَ كَانَ فِيمَا وَعَظَهُ فِي وَصِيَّتِهِ أَنْ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنَّ الْعَقْلَ رَائِدُ الرُّوحِ وَ الْعِلْمَ رَائِدُ الْعَقْلِ وَ الْعَقْلَ تَرْجُمَانُ الْعِلْمِ وَ اعْلَمْ أَنَّ الْعِلْمَ أَبْقَى وَ اللِّسَانَ أَكْثَرُ هَذَراً وَ اعْلَمْ يَا بُنَيَّ أَنَّ صَلَاحَ الدُّنْيَا بِحَذَافِيرِهَا فِي كَلِمَتَيْنِ إِصْلَاحِ شَأْنِ الْمَعَايِشِ مِلْ ءَ مِكْيَالٍ ثُلُثَاهُ فِطْنَةٌ وَ ثُلُثُهُ تَغَافُلٌ لِأَنَّ الْإِنْسَانَ لَا يَتَغَافَلُ إِلَّا عَنْ شَيْ ءٍ قَدْ عَرَفَهُ فَفَطَنَ لَهُ وَ اعْلَمْ أَنَّ السَّاعَاتِ تُذْهِبُ عُمُرَكَ وَ أَنَّكَ لَا تَنَالُ نِعْمَةً إِلَّا بِفِرَاقِ أُخْرَى فَإِيَّاكَ وَ الْأَمَلَ الطَّوِيلَ فَكَمْ مِنْ مُؤَمِّلٍ أَمَلًا لَا يَبْلُغُهُ وَ جَامِعِ مَالٍ لَا يَأْكُلُهُ وَ مَانِعٍ مَا سَوْفَ يَتْرُكُهُ وَ لَعَلَّهُ مِنْ بَاطِلٍ جَمَعَهُ وَ مِنْ حَقٍّ مَنَعَهُ أَصَابَهُ حَرَاماً وَ وَرَّثَهُ احْتَمَلَ إِصْرَهُ وَ بَاءَ بِوِزْرِهِ- ذلِكَ هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ (۱).

**[ترجمه]کفایه الاثر: عثمان بن عثمان بن خالد از پدر خود نقل می کند که علی بن الحسین علیهما السلام در آن مرضی که از دنیا رفت، تمام فرزندان خود: محمد و حسن و عبد الله و عمر و زید و حسین را جمع نموده، به فرزندش محمد بن علی وصیت نمود و او را باقر نامید و رسیدگی به کارهای خانواده خود را به او سپرد. یک قسمت از سفارشهایی که به او کرد این بود: پسرم، عقل راهنمای روح است و علم راهنمای عقل و عقل مفسر علم است. بدان که علم پایدار است و زبان زیاد خطا و اشتباه می کند. ای پسر جانم! بدان تمام دنیا با اطراف آن در دو کلمه جمع شده: روبراه نمودن اوضاع زندگی. پری پیمانه ای که دو ثلث آن فهم و درک است و یک ثلث چشم پوشی و خود را به نادانی زدن. زیرا انسان خود را به غفلت نمی زند مگر از چیزی که درکش کند و بفهمد. بدان که گذشت ساعتها، عمر تو را از بین می برد و هرگز به نعمتی نمی رسی مگر دست از نعمتی برداری. از آرزوی زیاد پرهیز کن، چه بسا آرزوهایی که انسان به آن نمی رسد و بسیاری از جمع کنندگان ثروت هستند که آن را نمی خورند و بسا اشخاصی که مانع آبی شده اند سپس آن آب را گذاشته و رفته اند. شاید آن ثروتی باشد که از راه حرام جمع آوری شده یا حق دیگری را خورده؛ از راه حرام به ارث گذارده. او باید سختی آن را تحمل کند و وزر و وبالش را بر گردن بگیرد. واقعا زیان آشکار این است. - . کفایه الاثر: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری أصل الرائد الذی یتقدم القول یبصر له الکلأ و مساقط الغیث و منه الحدیث الحمی رائد الموت أی رسوله الذی یتقدمه کما یتقدم الرائد قومه انتهی (۲) و الترجمان المفسر للسان و یقال هذر کلامه کفرح أی کثر فی الخطاء و الباطل و الهذر محرکه الکثیر الردی ء أو سقط الکلام قاله الفیروزآبادی (۳) و قال أخذه بحذفاره و بحذافیره بأسره أو بجوانبه أو بأعالیه و الکلمتان ما ذکر بعده إلی قوله و اعلم أو إلی قوله لأن الإنسان و التعلیل مع عدم کلمه إلا لبیان لزوم التغافل و أن أکثر الناس لا یتغافلون عما فطنوا له فیصیبهم لذلک البلایا و علی تقدیرها یحتمل أن یکون تعلیلا لکل من الجزءین و لهما.

**[ترجمه]جزری می گوید: ریشه رائد کسی را گویند که جلودار قوم می شود و آب و علف و محل های ریزش باران را نشان قوم می دهد و حدیث: تب فرستاده مرگ است از همین باب است یعنی تب فرستاده ای است که قبل از مرگ می آید چنانچه رهنمای قوم از قوم خود جلوتر می آید. پایان کلام جزری.

کلمه ترجمان به معنای مفسر یک زبان است و عبارت هذر کلامه بر وزن فرح یعنی زیاد خطا و باطل انجام داد و کلمه هذر به تحریک ذال به معنای زیادِ پست است یا هذیان گویی است. این مطلب را فیروزآبادی گفته و می گوید: عبارت اخذه

بحذفاره یا بحذافیره یعنی همه آن را گرفت یا جوانب آن را اخذ کرد یا اخذ به امور بلند و برتر آن نمود و آن دو کلمه که حضرت فرمود، از عبارت اصلاح تا عبارت واعلم یا تا عبارت لان الانسان است و تعلیل با نبودن کلمه الّا برای بیان لزوم خود را به غفلت زدن است و این که اکثر مردم از آنچه بفهمند غفلت نمی کنند و به همین خاطر، بلایا به آنها اصابت می کند و بر فرض که کلمه الّا بعد از لا یتغافل باشد، ممکن است لانّ تعلیل برای هر یک از دو جزء و برای هر دو باشد.

**[ترجمه]

«۸»

نص، [کفایه الأثر] أَبُو الْمُفَضَّلِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ أَبِي بِشْرٍ الْأَسَدِيِّ عَنْ خَالِهِ أَبِي عِكْرِمَةَ بْنِ عِمْرَانَ الضَّبِّيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُفَضَّلِ الضَّبِّيِّ عَنْ أَبِيهِ الْمُفَضَّلِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ الْجُهَنِيِّ قَالَ: أَوْصَى عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام ابْنَهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام فَقَالَ بُنَيَّ إِنِّي جَعَلْتُكَ خَلِيفَتِي مِنْ بَعْدِي- لَا يَدَّعِي فِيمَا بَيْنِي وَ بَيْنَكَ أَحَدٌ إِلَّا قَلَّدَهُ اللَّهُ

ص: ۲۳۱

۱- ۱. کفایه الاثر ص ۳۱۹.

۲- ۲. النهایه لابن الأثیر ج ۲ ص ۱۱۰ باقتضاب.

۳- ۳. القاموس ج ۲ ص ۱۵۹.

يَوْمَ الْقِيَامَهِ طَوْقاً مِنْ نَارٍ فَاحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَ اشْكُرْهُ يَا بُنَيَّ اشْكُرْ لِمَنْ أَنْعَمَ عَلَيْكَ وَ أَنْعِمْ عَلَى مَنْ شَكَرَكَ فَإِنَّهُ لَا تَزُولُ نِعْمَهٌ إِذَا شُكِرَتْ وَ لَا بَقَاءَ لَهَا إِذَا كُفِرَتْ وَ الشَّاكِرُ بِشُكْرِهِ أَسْعَدُ مِنْهُ بِالنِّعْمَهِ الَّتِی وَجَبَ عَلَيْهِ بِهَا الشُّكْرُ وَ تَلَا عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عليهما السلام(۱) لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذابِی لَشَدِيدٌ(۲).

**[ترجمه]کفایه الاثر: جهنی می گوید: علی بن الحسین به پسرش محمد بن علی علیهم السلام وصیت امامت نمود و فرمود: پسرکم! من تو را جانشین پس از خود قرار دادم و احدی بین من و تو ادعای امامت نمی کند مگر این که روز قیامت خدا حلقه ای از آتش بر گردنش می اندازد. پس خدا را بر این امر سپاس بگو و شاکرش باش. پسرکم! شاکر کسی باش که بر تو نعمت داد و بر کسی که تو را شکر گزارد انعام کن که نعمتی را که شکر بگویی زوال نمی یابد و اگر کفران نعمت کنی، بقایی نخواهد داشت و شخص شاکر به سبب شکرش، نسبت به نعمتی که به سبب آن شکر بر او واجب شده، سعادت مندتر است و علی بن الحسین علیهما السلام این آیه را تلاوت فرمود: «لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَ لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذابِی لَشَدِيدٌ - . ابراهیم / ۷ - »، {اگر واقعاً سپاسگزاری کنید، [نعمت] شما را افزون خواهم کرد، و اگر ناسپاسی نمایید، قطعاً عذاب من سخت خواهد بود.} - . کفایه الاثر: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

«۹»

نص، [کفایه الأثر] الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ الْبَزَوْفَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ طَرِيفٍ عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مَعْمَرٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عليهما السلام فِی الْمَرَضِ الَّذِی تُوُفِّیَ فِيهِ إِذْ قُدِّمَ إِلَيْهِ طَبَقٌ فِيهِ خُبْزٌ وَ الْهِنْدَبَاءُ فَقَالَ لِی كُلْهُ قُلْتُ قَدْ أَكَلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ إِنَّهُ الْهِنْدَبَاءُ قُلْتُ وَ مَا فَضْلُ الْهِنْدَبَاءِ قَالَ مَا مِنْ وَرَقَهٍ مِنَ الْهِنْدَبَاءِ إِلَّا وَ عَلَيْهَا قَطْرَهٌ مِنْ مَاءِ الْجَنَّهِ فِيهِ شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ قَالَ ثُمَّ رُفِعَ الطَّعَامُ وَ أُتِیَ بِالدُّهْنِ فَقَالَ ادَّهِنْ يَا بَا عَبْدِ اللَّهِ قُلْتُ قَدِ ادَّهَنْتُ قَالَ إِنَّهُ هُوَ الْبَنَفْسَجُ قُلْتُ وَ مَا فَضْلُ الْبَنَفْسَجِ عَلَى سَائِرِ الْأَدْهَانِ قَالَ كَفَضْلِ الْإِسْلَامِ عَلَى سَائِرِ الْأَدْيَانِ ثُمَّ دَخَلَ عَلَيْهِ مُحَمَّدٌ ابْنُهُ فَحَدَّثَهُ طَوِيلًا بِالسِّرِّ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ فِيمَا يَقُولُ عَلَيْكَ بِحُسْنِ الْخُلُقِ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ كَانَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا لَا بُدَّ لَنَا مِنْهُ وَ وَقَعَ فِی نَفْسِی أَنَّهُ قَدْ نَعَى نَفْسَهُ فَإِلَى مَنْ يُخْتَلَفُ بَعْدَكَ قَالَ يَا بَا عَبْدِ اللَّهِ إِلَى ابْنِی هَذَا وَ أَشَارَ إِلَى مُحَمَّدٍ ابْنِهِ أَنَّهُ وَصِيِّی وَ وَارِثِی وَ عَيْبَهُ عِلْمِی مَعْدِنُ الْعِلْمِ وَ بَاقِرُ الْعِلْمِ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا مَعْنَى بَاقِرِ الْعِلْمِ قَالَ سَوْفَ يَخْتَلِفُ إِلَيْهِ خُلَّاصُ شِيعَتِی وَ يَبْقُرُ الْعِلْمَ عَلَيْهِمْ بَقْراً قَالَ ثُمَّ أَرْسَلَ مُحَمَّداً ابْنَهُ فِی حَاجَهٍ لَهُ إِلَى السُّوقِ فَلَمَّا جَاءَ مُحَمَّدٌ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ هَلَّا أَوْصَيْتَ إِلَى أَكْبَرِ أَوْلَادِكَ قَالَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَيْسَتِ الْإِمَامَهُ بِالصِّغَرِ وَ الْكِبَرِ هَكَذَا عَهِدَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ هَكَذَا وَجَدْنَاهُ مَكْتُوباً فِی اللَّوْحِ وَ الصَّحِيفَهِ قُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَكَمْ عَهِدَ إِلَيْكُمْ

۱- ۱. سوره إبراهيم، الآيه: ۷.

۲- ۲. كفايه الاثر ص ۳۱۹ بتفاوت.

نَبِيُّكُمْ أَنْ يَكُونَ الْأَوْصِيَاءُ مِنْ بَعْدِهِ قَالَ وَجَدْنَا فِي الصَّحِيفَةِ وَ اللَّوْحِ اثْنَيْ عَشَرَ أَسَامِيَ مَكْتُوبَةً بِإِمَامَتِهِمْ وَ أَسَامِي آبَائِهِمْ وَ أُمَّهَاتِهِمْ ثُمَّ قَالَ يَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ مُحَمَّدٍ ابْنِي سَبْعَةٌ مِنَ الْأَوْصِيَاءِ فِيهِمُ الْمَهْدِيُّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ (۱).

**[ترجمه]کفایه الاثر: زهری می گوید: خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام در آن بیماری که حضرت فوت شد رسیدم. ظرفی خدمتش آورده شده بود که در آن مقداری نان و کاسنی وجود داشت. فرمود: آن را بخور! عرض کردم: یا ابن رسول الله! غذا خورده ام؛ فرمود: این کاسنی است. عرض کردم: کاسنی چه فایده ای دارد؟ فرمود: روی هر برگی از کاسنی یک قطره از آب بهشت است که شفای همه دردهاست. سپس ظرف غذا را برداشتند و آنگاه روغن آوردند. به من فرمود: ای ابا عبدالله! روغن استعمال کن. عرض کردم: من روغن زده ام؛ فرمود: این روغن بنفشه است. عرض کردم: روغن بنفشه چه فضیلتی بر سایر روغنها دارد؟ فرمود: مانند فضل اسلام است بر سایر دینها. در این موقع پسرش محمد داخل شد. مدتی با او آرام آرام صحبت می کرد. در بین سخنانش شنیدم فرمود: بر تو باد به حسن خلق. عرض کردم: یا ابن رسول الله! اگر پیش آمدی کرد که هیچ کس را از آن گریزی نیست - و در ذهنم آمد که مرگ حضرت نزدیک شده - باید بعد از شما به که پناه برده می شود؟ فرمود: ای ابا عبدالله! به این پسرم، و اشاره به پسرش محمد کرد. او وصی و وارث و حافظ علم من است و معدن دانش است و باقر العلم است. عرض کردم: یا ابن رسول الله! معنی باقر العلم چیست؟ فرمود: به زودی ارادتمندان پاک شیعیان من نزد او می روند و او برای ایشان به واقع دانش را می شکافد. بعد امام علیه السلام فرزندش محمد را پی کاری به بازار فرستاد. وقتی محمد رفت، عرض کردم: یا ابن رسول الله! چرا وصیت به فرزند بزرگترت نکردی؟ فرمود: امامت به کوچکی و بزرگی نیست! پیغمبر صلی الله علیه و آله به ما چنین دستور داده و در لوح و صحیفه نام او را چنین یافتیم. عرض کردم: پیغمبر شما صلی الله علیه و آله نام چند نفر وصی و امام را به شما ذکر کرده که بعد از ایشان جانشینانش باشند؟ فرمود: در صحیفه و لوح، نام دوازده نفر به امامت را با اسم پدر و مادرشان یافتیم. سپس فرمود: از نژاد این پسرم محمد، هفت نفر امام خواهند بود که مهدی صلوات اللّه علیه جزء این هفت نفر است. - . کفایه الاثر: ۳۱۹ -

**[ترجمه]

باب ۵ معجزاته و معانی أموره و غرائب شأنه صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالي] للشيخ الطوسي ابْنُ شِبْلٍ عَنْ ظَفْرِ بْنِ حُمْدُونٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ يَخْتَلِفُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ كَانَ مَرْكَزُهُ بِالْمَدِينَةِ يَخْتَلِفُ إِلَى مَجْلِسِ أَبِي جَعْفَرٍ يَقُولُ لَهُ يَا مُحَمَّدُ أَ لَا تَرَى أَنِّي إِنَّمَا أَغْشَى مَجْلِسَكَ حَيَاءً مِنِّي مِنْكَ وَ لَا أَقُولُ إِنَّ أَحَداً فِي الْأَرْضِ أَبْغَضُ إِلَيَّ مِنْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ أَعْلَمُ أَنَّ طَاعَةَ اللَّهِ وَ طَاعَةَ رَسُولِهِ وَ طَاعَةَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فِي بُغْضِكُمْ وَ لَكِنْ أَرَاكَ رَجُلًا فَصِيحاً لَكَ أَدَبٌ وَ حُسْنُ لَفْظٍ فَإِنَّمَا اخْتِلَافِي إِلَيْكَ لِحُسْنِ أَدَبِكَ وَ كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ يَقُولُ لَهُ خَيْراً وَ يَقُولُ لَنْ تَخْفَى عَلَى اللَّهِ خَافِيَةٌ فَلَمْ يَلْبَثِ الشَّامِيُّ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى مَرِضَ وَ اشْتَدَّ وَجَعُهُ فَلَمَّا ثَقُلَ دَعَا وَلِيَّهُ وَ قَالَ لَهُ إِذَا أَنْتَ مَدَدْتَ عَلَيَّ الثَّوْبَ فَأْتِ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ سَلْهُ أَنْ يُصَلِّيَ عَلَيَّ وَ أَعْلِمْهُ أَنِّي أَنَا الَّذِي

أَمَرْتُکَ بِذَلِکَ- قَالَ فَلَمَّا أَنْ کَانَ فِی نِصْفِ اللَّیْلِ ظَنُّوا أَنَّهُ قَدْ بَرَدَ وَ سَجَّوْهُ فَلَمَّا أَنْ أَصْبَحَ النَّاسُ خَرَجَ وَلِیُّهُ إِلَی الْمَسْجِدِ فَلَمَّا أَنْ صَلَّی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ علیهما السلام وَ تَوَرَّکَ وَ کَانَ إِذَا صَلَّی عَقَّبَ فِی مَجْلِسِهِ قَالَ لَهُ یَا أَبَا جَعْفَرٍ إِنَّ فُلَانَ الشَّامِیِّ قَدْ هَلَکَ وَ هُوَ یَسْأَلُکَ أَنْ تُصَلِّیَ عَلَیْهِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ کَلَّا إِنَّ بِلَادَ الشَّامِ بِلَادُ صَرْدٌ(۲) وَ الْحِجَازَ

۱- ۱. کفایه الاثر ص ۳۱۹ بتفاوت یسیر.

۲- ۲. الصرد: قال فی النهایه: الصرید البرد.

بِلَادٌ حَرٌّ وَ لَهَبُهَا شَدِيدٌ فَانْطَلِقْ فَلَا تَعْجَلَنَّ عَلَى صَاحِبِكَ حَتَّى آتِيَكُمْ ثُمَّ قَامَ علیه السلام مِنْ مَجْلِسِهِ فَأَخَذَ علیه السلام وُضُوءاً ثُمَّ عَادَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ مَدَّ يَدَهُ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ خَرَّ سَاجِداً حَتَّى طَلَعَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ نَهَضَ علیه السلام فَانْتَهَى إِلَى مَنْزِلِ الشَّامِيِّ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَدَعَاهُ فَأَجَابَهُ ثُمَّ أَجْلَسَهُ وَ أَسْنَدَهُ وَ دَعَا لَهُ بِسَوِيقٍ فَسَقَاهُ وَ قَالَ لِأَهْلِهِ امْلَئُوا جَوْفَهُ وَ بَرِّدُوا صَدْرَهُ بِالطَّعَامِ الْبَارِدِ ثُمَّ انْصَرَفَ علیه السلام فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى عُوفِيَ الشَّامِيُّ فَأَتَى أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ أَخْلِنِي فَأَخْلَاهُ فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ بَابُهُ الَّذِي يُؤْتَى مِنْهُ فَمَنْ أَتَى مِنْ غَيْرِكَ خَابَ وَ خَسِرَ وَ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيداً قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ وَ مَا بَدَا لَكَ قَالَ أَشْهَدُ أَنِّي عَهِدْتُ بِرُوحِي وَ عَايَنْتُ بِعَيْنِي فَلَمْ يَتَفَاجَأْنِي إِلَّا وَ مُنَادٍ يُنَادِي أَسْمَعُهُ بِأُذُنِي يُنَادِي وَ مَا أَنَا بِالنَّائِمِ رُدُّوا عَلَيْهِ رُوحَهُ فَقَدْ سَأَلَنَا ذَلِكَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعَبْدَ وَ يُبْغِضُ عَمَلَهُ وَ يُبْغِضُ الْعَبْدَ وَ يُحِبُّ عَمَلَهُ قَالَ فَصَارَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: محمد بن سلیمان از پدرش نقل می کند که مردی شامی که ساکن مدینه شده بود، گاه گاه خدمت حضرت باقر علیه السلام می رسید و به حضرت می گفت: ای محمد! خیال نکنی من پیش شما می آیم به واسطه خجالتی است که از شما دارم (و ارادتمند شمایم)!! در روی زمین کسی را بیش از شما خانواده دشمن نمی دارم و معتقدم که اطاعت خدا و پیغمبر و امیر المؤمنین، در دشمنی با شما است، ولی چون مردی خوش صحبت و دارای ادب و الفاظ نیکو هستی با شما رفت و آمد می کنم. وقتی این حرف را می زد، حضرت باقر علیه السلام با رفتار خوبی با او برخورد می کرد و می فرمود: هیچ چیز بر خدا پنهان نیست. چیزی نگذشت که مرد شامی مریض شد و مرضش شدت یافت. همین که به حال احتضار رسید، وکیل خود را خواست و گفت وقتی من از دنیا رفتم و پارچه بر رویم کشیدی، خدمت محمد بن علی علیهما السلام برو و تقاضا کن بر پیکرم نماز بخواند و به او گوشزد کن که خودم این کار را وصیت کرده ام.

نیمه شب که شد، خیال کردند از دنیا رفته! او را در پارچه ای پیچیدند و سحرگاه وکیلش به مسجد آمد. پس از آن که حضرت باقر علیه السلام نماز را خواند و به حالت تورّک در تشهد نشست - حضرت بعد از نماز در محل نمازش تعقیبات می خواند - خدمت آن جناب رسید و عرض کرد: ای ابا جعفر! فلان مرد شامی مُرد! و او خودش از شما تقاضا کرده که بر پیکرش نماز بخوانید؛ حضرت فرمود: نه او نمرده. سرزمین شام سرد است ولی حجاز گرمسیر است و شدت گرما در این ناحیه زیاد است. برو، ولی عجله نکنید و او را بر ندارید تا من به نزد شما بیایم. در این موقع از جای حرکت نموده وضو گرفت، سپس بازگشت و دو رکعت نماز خواند و آنگاه دست به دعا برداشته، دعای زیادی کرد، سپس به سجده رفت تا خورشید طلوع نمود، آنگاه از جای حرکت کرده روانه منزل شامی شد. داخل اطاق شده او را صدا زد. جواب داد. شامی را بلند کرد و نشاند و مقداری سویق(غذایی که با آرد گندم درست می کنند) خواست و به او داد، بعد به خانواده اش سفارش کرد: غذا به او بدهید و با غذاهای سرد سینه اش را سرد نگه دارید. امام از جای حرکت کرده و رفت. چیزی نگذشت که مرد شامی بهبود کامل یافت و خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده و عرض کرد: مایلم برای من خانه را خلوت کنی، عرضی خصوصی دارم! امام خانه را خلوت کرد. شامی گفت: گواهی می دهم که تو حجت خدایی بر مردم و واسطه بین مردم و خدایی و هر کس جز به تو پناه برد، ناامید و زیانکار است و گمراه واقعی است. حضرت باقر علیه السلام پرسید: چه شده که تغییر عقیده دادی؟ گفت: من خود متوجه شدم که روح از بدنم خارج شد، ناگاه منادی فریاد زد و من با گوش خود صدای او را شنیدم و خواب نبودم! گفت: روح او را برگردانید! محمد بن علی علیهما السلام از ما درخواست کرده! حضرت باقر علیه السلام به او

فرمود: نمی دانی خدا گاهی شخصی را دوست دارد ولی کارش را نمی پسندد و گاهی شخصی را دوست ندارد اما کارش را دوست دارد؟ مرد شامی بعد از آن جزء اصحاب حضرت باقر علیه السلام به شمار می رفت. - . امالی طوسی: ۲۶۱ -

**[ترجمه]

«۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ شِبْلٍ الْوَكِيلُ بِالْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ: مِثْلَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۰ -

**[ترجمه]

«۳»

یر، [بصائر الدرجات] عَلِيُّ بْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنْ عَبَّاسٍ الْوَرَّاقِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ لَيْثٍ الْمُرَادِيِّ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ سَدِيرٍ بِحَدِيثٍ فَأَتَيْتُهُ فَقُلْتُ إِنَّ لَيْثاً الْمُرَادِيَّ حَدَّثَنِی عَنْکَ بِحَدِيثٍ فَقَالَ وَ مَا هُوَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ حَدِيثُ الْيَمَانِيِّ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَمَرَّ بِنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَسَأَلَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عَنِ الْيَمَنِ فَأَقْبَلَ يُحَدِّثُ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَلْ تَعْرِفُ دَارَ كَذَا وَ كَذَا قَالَ نَعَمْ وَ رَأَيْتُهَا قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَلْ تَعْرِفُ صَخْرَةً عِنْدَهَا فِی مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا قَالَ نَعَمْ وَ رَأَيْتُهَا فَقَالَ الرَّجُلُ مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَعْرَفَ بِالْبِلَادِ مِنْکَ فَلَمَّا قَامَ الرَّجُلُ قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام يَا أَبَا الْفَضْلِ تِلْکَ الصَّخْرَةُ الَّتِی غَضِبَ مُوسَى فَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ فَمَا ذَهَبَ مِنَ التَّوْرَاةِ الْتَقَمَتْهُ الصَّخْرَةُ فَلَمَّا بَعَثَ اللَّهُ رَسُولَهُ

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ص ۲۶۱.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۲۰.

أَدَّتْهُ إِلَيْهِ وَ هِيَ عِنْدَنَا(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: ابن مسکان می گوید: لیث مرادی برایم حدیثی نقل کرد و خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده و عرض کردم: لیث مرادی حدیثی از شما برایم نقل کرده؛ خواستم برای شما بازگو کنم؛ فرمود: چه حدیثی؟ عرض کردم: فدایت شوم، حدیث جریان مرد یمنی. لیث مرادی گفت: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم، مردی از اهل یمن از آنجا گذشت. حضرت باقر علیه السلام از او از یمن سؤال کرد. او شروع کرد به صحبت کردن. حضرت باقر علیه السلام فرمود: فلان خانه را می شناسی؟ گفت: بلی، آن خانه را دیده ام. حضرت باقر علیه السلام فرمود: سنگی که در جلوی آن خانه در فلان محل است را دیده ای؟ عرض کرد: آری؛ آن مرد گفت: من مردی را واردتر از شما راجع به شهرها ندیده ام! همین که آن مرد رفت، حضرت باقر علیه السلام به من فرمود: ابا الفضل! آن سنگ که گفتم همان سنگی است که موسی خشمگین شد و الواح را روی آن انداخت. هر چه از تورات از دست رفت را آن سنگ در خود پنهان کرد. پس از آن که خدا پیامبرش را مبعوث فرمود، آن سنگ امانت خود را تقدیم پیغمبر کرد و آنها اکنون نزد ما است. - . بصائر الدرجات ۳ : ۳۶ -

**[ترجمه]

«۴»

یر، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي يَزِيدَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِنِّي أَظُنُّ أَنَّ لِي عِنْدَكَ مَنْزِلَةً قَالَ أَجَلْ قَالَ قُلْتُ فَإِنَّ لِي إِلَيْكَ حَاجَةً قَالَ وَ مَا هِيَ قُلْتُ تُعَلِّمُنِي الِاسْمَ الْأَعْظَمَ قَالَ وَ تُطِيقُهُ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَادْخُلِ الْبَيْتَ قَالَ فَدَخَلَ الْبَيْتَ فَوَضَعَ أَبُو جَعْفَرٍ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ فَأَظْلَمَ الْبَيْتُ فَأُرْعِدَتْ فَرَائِصُ عُمَرَ فَقَالَ مَا تَقُولُ أُعَلِّمُكَ فَقَالَ لَا قَالَ فَرَفَعَ يَدَهُ فَرَجَعَ الْبَيْتُ كَمَا كَانَ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عمر بن حنظله می گوید: به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: خیال می کنم مرا نزد شما مقام و منزلتی است؛ فرمود: بلی؛ عرض کردم: من احتیاجی به شما دارم! سؤال کرد چیست؟ عرض کردم: تقاضا دارم اسم اعظم را به من بیاموزی! فرمود: تو طاقت داری؟ گفتم: بلی. فرمود: داخل خانه شو! امام داخل خانه شد و دست خود را روی زمین گذاشت، چنان تاریک شد که بر مفاصل عمر بن حنظله لرزه افتاد. فرمود: حالا- چه می گویی؟! مایلی اسم اعظم را به تو بیاموزم؟ عرض کرد: نه. امام دست خود را برداشت و خانه به حال اول برگشت. - . بصائر الدرجات ۴ : ۵۶ -

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عُمَرَ: مِثْلَهُ مَعَ اخْتِصَارٍ(۳).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را به اختصار نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۶»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ عِیسَی عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: قَدِمَ بَعْضُ أَصْحَابِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ لِی- لَا تَرَی وَ اللَّهِ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام أَبَداً قَالَ فَلَقِفْتُ صَکّاً فَأَشْهَدْتُ شُهُوداً فِی الْکِتَابِ فِی غَیْرِ إِبَّانِ (۴)

الْحَجِّ ثُمَّ إِنِّی خَرَجْتُ إِلَی الْمَدِینَهِ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیَّ قَالَ یَا أَبَا بَصِیرٍ مَا فُعِلَ الصَّکُّ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ فُلَاناً قَالَ لِی وَ اللَّهِ لَا تَرَی أَبَا جَعْفَرٍ أَبَداً(۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: ابو بصیر می گوید: یکی از اصحاب حضرت باقر علیه السلام آمد و به من گفت: به خدا قسم دیگر هرگز حضرت باقر علیه السلام را نخواهی دید. من فوری نامه ای گرفته، چند نفر را بر این مطلب گواه گرفتم و در آن نامه نوشتند، و هنوز ایام حج نرسیده بود. سپس من به طرف مدینه رهسپار شدم و از حضرت باقر علیه السلام اجازه ورود خواستم؛ همین که چشمش به من افتاد، فرمود: ابا بصیر! نامه چه شد؟ عرض کردم: فدایت شوم! فلانی به من گفت: به خدا دیگر امام باقر علیه السلام را نخواهی دید. - . بصائر الدرجات ۵ : ۶۷ -

**[ترجمه]

بیان

لقفه تناوله بسرعه.

**[ترجمه]عبارت لقفه یعنی به سرعت آن را برداشت.

**[ترجمه]

«۷»

یر، [بصائر الدرجات] ابْنُ یَزِیدَ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُوسَی بْنِ بَکْرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ الْمَکِّیِّ قَالَ: اشْتَقْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ أَنَا بِمَکَّهَ فَقَدِمْتُ الْمَدِینَهَ وَ مَا قَدِمْتُهَا إِلَّا شَوْقاً إِلَیْهِ فَأَصَابَنِی تِلْکَ اللَّیْلَهَ مَطَرٌ وَ بَرْدٌ شَدِیدٌ فَانْتَهَیْتُ إِلَی بَابِهِ نِصْفَ اللَّیْلِ فَقُلْتُ مَا أَطْرُقُهُ هَذِهِ السَّاعَهَ وَ أَنْتَظِرُ حَتَّی أُصْبِحَ فَإِنِّی لَأُفَکِّرُ فِی ذَلِکَ

۱- ۱. البصائر ج ۳ باب ۱۰ ص ۳۶.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۴ باب ۱۲ ص ۵۶.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۲.

۴- ۴. ابان الشی ء: بالکسر حينه أو أوله.

۵- ۵. البصائر ج ۵ باب ۱۱ ص ۶۷.

إِذْ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يَا جَارِيَهُ افْتَحِی الْبَابَ لِابْنِ عَطَاءٍ فَقَدْ أَصَابَهُ فِی هَذِهِ اللَّيْلَهِ بَرْدٌ وَ أَذًی قَالَ فَجَاءَتْ فَفَتَحَتِ الْبَابَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عبد الله بن عطای مکی می گوید: خیلی مایل به زیارت حضرت باقر علیه السلام شدم، در حالی که در مکه بودم. فقط برای دیدار ایشان به رهسپار مدینه شدم. آن شب گرفتار باران شدید و هوای سردی شدم! همین که به در خانه امام رسیدم، نیمه شب بود. با خود گفتم: در این وقت شب در نمی زنم و همین جا هستم تا صبح شود. در همین فکر بودم که شنیدم فرمود: کنیز! در را برای ابن عطا باز کن که امشب دچار سردی و ناراحتی شده، کنیز آمد و در را باز کرد؛ خدمت ایشان رسیدم. - . بصائر الدرجات ۵ : ۷۰ -

**[ترجمه]

«۸»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِیِّ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]کشف الغمه: مثل این روایت را نقل می کند. - . کشف الغمه ۲ : ۳۴۹ -

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ير، [بصائر الدرجات] عَبْدُ اللَّهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: نَزَلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِوَادٍ فَضَرَبَ خِبَاءَهُ ثُمَّ خَرَجَ أَبُو جَعْفَرٍ بِشَیْ ءٍ حَتَّی انْتَهَی إِلَی النَّخْلَهِ- فَحَمِدَ اللَّهَ عِنْدَهَا بِمَحَامِدَ لَمْ أَسْمَعْ بِمِثْلِهَا ثُمَّ قَالَ أَيَّتُهَا النَّخْلَهُ أَطْعِمِينَا مِمَّا جَعَلَ اللَّهُ فِيكِ قَالَ فَتَسَاقَطَ رُطَبٌ أَحْمَرُ وَ أَصْفَرُ فَأَكَلَ علیه السلام وَ مَعَهُ أَبُو أُمَيَّهَ الْأَنْصَارِیُّ فَأَكَلَ مِنْهُ فَقَالَ هَذِهِ الْآيَهُ فِينَا كَالْآيَهِ فِی مَرْيَمَ إِذْ هَزَّتْ إِلَيْهَا بِجِذْعِ النَّخْلَهِ- فَتَسَاقَطَ عَلَيْهَا رُطَباً جَنِيًّا(۴).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عبد الرحمن بن کثیر از حضرت صادق نقل کرد که حضرت باقر علیه السلام در بیابانی خیمه زد. امام برای کاری رفت تا به درخت خرمایی رسید. در کنار آن درخت چنان حمد و ستایش خدا را نمود که مانند آن را کسی

نشنیده بود. آنگاه فرمود: درخت! از آنچه خداوند در نهاد تو قرار داده، به ما بخوران! در این موقع خرمای زرد و قرمز فرو ریخت!! امام میل کرد. ابو امیه انصاری نیز همراه امام بود و او هم از آن خورد. آنگاه فرمود: این آیت برای ما چون آیتی است که برای مریم بود که شاخه خرما را تکان داد ، پس درخت خرمای تازه بر او ریخت. - . بصائر الدرجات ۵ : ۶۹ -

**[ترجمه]

«۱۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]مناقب مثل این حدیث را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِلَالٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِی كَهْمَسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: دَخَلْتُ إِلَی مَكَّةَ فِی اللَّيْلِ فَفَرَغْتُ مِنْ طَوَافِی وَ سَعْيِی وَ بَقِیَ عَلَیَّ لَيْلٌ فَقُلْتُ أَمْضِی إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ- فَأَتَحَدَّثُ عِنْدَهُ بَقِيَّةَ لَيْلِی فَجِئْتُ إِلَی الْبَابِ فَقَرَعْتُهُ فَسَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ يَقُولُ إِنْ كَانَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَطَاءٍ فَأَدْخِلْهُ قَالَ مَنْ هَذَا قُلْتُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَطَاءٍ قَالَ ادْخُلْ (۶).

۱- ۱. البصائر ج ۵ باب ۱۴ ص ۷۰ و أخرجه الراوندیّ فی الخرائج و الجرائح ص ۲۳۰.

۲- ۲. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۴۹.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۱.

۴- ۴. البصائر ج ۵ باب ۱۳ ص ۶۹.

۵- ۵. المناقب ج ۳ ص ۳۲۱.

۶- ۶. البصائر ج ۵ باب ۱۴ ص ۷۱.

**[ترجمه]بصائر الـدرجات: عبـد الله بن عطا می گویـد: شـبانگاه وارد مکه شدم و طواف و سـعی را تمام کردم. هنوز از شـب باقی مانده بود. با خود گفتم، بروم خدمت حضـرت باقر علیه السـلام و این باقیمانده شب را خدمت ایشان حدیث بشـنوم. رفتم در خـانه در را کوبیـدم. شـنیدم حضـرت بـاقر علیه السـلام فرمود: اگر عبـد الله بن عطا بود درب را باز کن تا وارد شود. گفت: کیستی؟ گفتم: عبد الله بن عطا. گفت: داخل شو. - . بصائر الدرجات ۵ : ۷۱ -

**[ترجمه]

«۱۳»

یر، [بصائر الـدرجات] أَحْمَـدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُثَنًّى الْحَنَّاطِ عَنْ أَبِی بَصِـيرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام فَقُلْتُ لَهُمَـا أَنْتُمَـا وَرَثَةُ رَسُولِ اللَّهِ صـلی الله علیه و آله قَـالَ نَعَمْ قُلْتُ فَرَسُولُ اللَّهِ ص وَارِثُ الْأَنْبِيَـاءِ عَلِمَ كُلَّ مَا عَلِمُوا فَقَالَ لِی نَعَمْ فَقُلْتُ أَنْتُمْ تَقْـدِرُونَ عَلَى أَنْ تُحْيُوا الْمَوْتَى وَ تُبْرِءُوا الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ فَقَالَ لِی نَعَمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ ادْنُ مِنِّی يَا أَبَـا مُحَمَّدٍ فَمَسَـحَ يَـدَهُ عَلَى عَيْنِی وَ وَجْهِی فَأَبْصَـرْتُ الشَّمْسَ وَ السَّمَاءَ وَ الْأَرْضَ وَ الْبُيُوتَ وَ كُلَّ شَـیْ ءٍ فِی الـدَّارِ قَالَ أَ تُحِبُّ أَنْ تَكُونَ هَكَـذَا وَ لَـكَ مَـا لِلنَّاسِ وَ عَلَيْـكَ مَـا عَلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَـامَهِ أَوْ تَعُودَ كَمَـا كُنْتَ وَ لَـكَ الْجَنَّهُ خَالِصاً قُلْتُ أَعُودُ كَمَا كُنْتُ قَالَ فَمَسَحَ عَلَى عَيْنِی فَعُدْتُ كَمَا كُنْتُ قَالَ عَلِیٌّ فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ أَبِی عُمَيْرٍ- فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا حَقٌّ كَمَا أَنَّ النَّهَارَ حَقٌّ (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: مثنی حناط از ابی بصـیر نقل کرد که گفت: خدمت حضـرت باقر و حضـرت صادق علیهما السلام رفتم و عرض کردم: شـما وارث پیغمبرید؟ فرمود: آری. عرض کردم: پیغمبر صـلی الله علیه و آله نیز وارث تمام انبیاء بود و هر چه آنهـا می دانسـتند او نیز می دانست؟ فرمـود: آری. عرض کردم: شـما می توانیـد مرده را زنـده کنیـد و کور و پیس را شـفا دهیـد؟ فرمود: بلی با اجازه خـدا. در این موقع به من فرمود: ابا محمدا! نزدیک بیا! نزدیک شدم، دسـتش را روی چشـمم مالید، خورشید و آسمان و زمین و هر چه در خانه بود را دیدم. فرمود: آیا مایلی همین طور چشمهایت سالم باشد و آنچه مردم دارند داشـته باشـی و آنچه بر عهده آنهاست نیز روز قیامت بر عهده تو باشد، یا مثل اول کور باشی و بهشت برین به تو ارزانی شود؟ عرض کردم: مایلم همان طور که اول بودم باشم! باز دست بر روی چشـمم کشـید، مثل اول شدم. علی گفت: این جریان را به ابن ابی عمیر گفتم، در پاسـخ گفت: گواهی می دهم که این جریان حق است، چنانچه اکنون روز است. - . بصائر الدرجات ۶ : ۷۵ -

**[ترجمه]

«۱۴»

عم (۲)،[إعلام الوری] قب (۳)، [المناقب] لابن شهرآشوب یج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ أَبِی بَصِيرٍ: مِثْلَهُ (۴)

**[ترجمه]اعلام الوری ، مناقب، خرائج: مثل این حـدیث را نقل می کننـد. - . اعلام الوری: ۲۶۲ ، منـاقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۸ ، الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۱۵»

کش، [رجال الکشی] مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقُمِّیِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]رجال کشی: مثل این حدیث را نقل می کند. -. رجال کشی: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۱۶»

یر، [بصائر الدرجات] إِبْرَاهِیمُ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَعْبَدٍ یَرْفَعُهُ قَالَ: دَخَلَتْ حَبَابَهُ الْوَالِبِیَّهُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام قَالَ یَا حَبَابَهُ مَا الَّذِی أَبْطَأَ بِکِ قَالَتْ قُلْتُ بَیَاضٌ عَرَضَ فِی مَفْرِقِ رَأْسِی کَثُرَتْ لَهُ هُمُومِی فَقَالَ یَا حَبَابَهُ أَرِینِیهِ قَالَتْ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَوَضَعَ یَدَهُ فِی مَفْرِقِ رَأْسِی ثُمَّ قَالَ ائْتُوا لَهَا بِالْمِرْآهِ فَأُتِیتُ بِالْمِرْآهِ

ص: ۲۳۷

۱- ۱. نفس المصدر ج ۶ باب ۳ ص ۷۵، و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۴۷۰ و أخرجه عن الصفار ابن الصباغ فی الفصول المهمه ص ۲۰۴.

۲- ۲. إعلام الوری ص ۲۶۲.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۱۸.

۴- ۴. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶ بتفاوت.

۵- ۵. رجال الکشّیّ ص ۱۱۶ بتفاوت.

فَنَظَرْتُ فَإِذَا شَعْرُ مَفْرِقِ رَأْسِی قَدِ اسْوَدَّ فَسُرِرْتُ بِذَلِکَ وَ سُرَّ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِسُرُورِی (۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: علی بن معید می گوید: حبابه والبیه خدمت حضرت باقر علیه السلام رسید. امام فرمود: چه شده! مدتی است تو را ندیده ام؟ گفت: به واسطه سفیدی که در مویهای فرق سرم پیدا شده، خیلی ناراحتم. فرمود: آن را به من نشان بده! حبابه می گوید: جلو آمدم و نشان دادم. دست روی فرق سرم گذاشت و آنگاه فرمود: آینه را بیاورید. آینه را برایم آوردند. نگاه کردم دیدم تمام موی فرق سرم سیاه شده بود! بسیار خوشحال شدم، امام باقر علیه السلام نیز از شادی من شاد شدند. - . بصائر الدرجات ۶ : ۷۵ -

**[ترجمه]

«۱۷»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَنَّاطِ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ عِنْدَهُ يَوْماً إِذْ وَقَعَ عَلَيْهِ زَوْجُ وَرَشَانٍ فَهَدَلَا هَدِيلَهُمَا فَرَدَّ عَلَيْهِمَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام كَلَامَهُمَا سَاعَةً ثُمَّ نَهَضَا فَلَمَّا صَارَا عَلَى الْحَائِطِ هَدَلَ الذَّكَرُ عَلَى الْأُنْثَى سَاعَةً ثُمَّ نَهَضَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا حَالُ الطَّيْرِ فَقَالَ يَا ابْنَ مُسْلِمٍ كُلُّ شَيْ ءٍ خَلَقَهُ اللَّهُ مِنْ طَيْرٍ أَوْ بَهِيمَةٍ أَوْ شَيْ ءٍ فِيهِ رُوحٌ هُوَ أَسْمَعُ لَنَا وَ أَطْوَعُ مِنِ ابْنِ آدَمَ إِنَّ هَذَا الْوَرَشَانَ ظَنَّ بِأُنْثَاهُ ظَنَّ السَّوْءِ فَحَلَفَتْ لَهُ مَا فَعَلَتْ فَلَمْ يَقْبَلْ فَقَالَتْ تَرْضَى بِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ فَرَضِيَا بِی وَ أَخْبَرْتُهُ أَنَّهُ لَهَا ظَالِمٌ فَصَدَّقَهَا(۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: محمد بن مسلم می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم که ناگهان دو کبوتر فرود آمدند و شروع کردند به صدا کردن و حضرت باقر علیه السلام جواب آنها را داد! سپس حرکت کردند و بالای دیوار رفتند. در آنجا کبوتر نر ساعتی با ماده به صحبت پرداخت، آنگاه پرواز کردند. من عرض کردم: فدایت شوم! جریان کبوترها چه بود؟ فرمود: ای پسر مسلم! هر چه خدا آفریده از پرنده و چرنده و آنچه دارای روح است، نسبت به ما، از فرزندان آدم مطیع ترند. این کبوتر نر نسبت به ماده خود بدگمان شده بود، هر چه او قسم می خورد که کاری نکرده، او قبول نمی کرد! تا گفت: راضی هستی محمد بن علی علیهما السلام در میان ما حکومت کند؟ هر دو قبول کردند. من به او گفتم که تو در باره کبوتر ماده ستم روا داشته ای! او راست می گوید، کبوتر نر ماده خود را تصدیق کرد. - . بصائر الدرجات ۶ : ۹۸ -

**[ترجمه]

«۱۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۴ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی (۴) الهدیل صوت الحمام أو خاص بوحشیها هدل یهدل.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: هدیل به معنای صدای کبوتر است یا صدای نوع خاصی کبوتر وحشی است و فعل آن هدل یهدل است.

**[ترجمه]

«۱۹»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ کَثِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: مَرَّ أَبُو جَعْفَرٍ بِالْهَجِینِ وَ مَعَهُ أَبُو أُمَیَّهَ الْأَنْصَارِیُّ زَمِیلُهُ فِی مَحْمِلِهِ قَالَ فَبَیْنَا هُوَ کَذَلِکَ إِذْ نَظَرَ إِلَی وَرَشَانٍ فِی جَانِبِ الْمَحْمِلِ مَعَهُ فَرَفَعَ أَبُو أُمَیَّهَ یَدَهُ لِیَذُبَّهُ عَنْهُ فَقَالَ یَا أَبَا أُمَیَّهَ إِنَّ هَذَا طَائِرٌ جَاءَ یَسْتَجِیرُ بِأَهْلِ الْبَیْتِ وَ إِنِّی دَعَوْتُ اللَّهَ فَانْصَرَفَتْ عَنْهُ حَیَّهٌ کَانَتْ تَأْتِیهِ کُلَّ سَنَهٍ- فَتَأْکُلُ فِرَاخَهُ (۵).

ص: ۲۳۸

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۶ باب ۳ ص ۷۵.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۶ باب ۳ ص ۹۸، و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۱ ص ۴۷۰.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۴.

۴- ۴. القاموس ج ۴ ص ۶۶.

۵- ۵. بصائر الدرجات ج ۷ باب ۱۴ ص ۹۹.

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عبد الرحمن بن كثير از حضـرت صادق عليه السلام نقل مى كند كه حضرت باقر عليه السلام با ابو اميه انصـارى در محمـل نشسـته بودنـد كه به محلى به نـام هجين رسـيدند. در آنجا ابو اميه متوجه شـد كبوترى روى محمل در طرف حضـرت باقر عليه السـلام نشسـته! دسـتش را بلند نمود تا كبوتر را دور كند، امام عليه السلام فرمود: ابا اميه! اين پرنده به اهل بيت پيغمبر صـلى الله عليه و آله پناهنـده شـده، مارى است كه هر سال جوجه هاى او را مى خورد؛ من از خدا خواسـتم كه شر آن مار را از او دفع كند و ديگر به او كارى نخواهد داشت. -. بصائر الدرجات ۷ : ۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ختص (۱)،[الإختصـاص] ير، [بصـائر الـدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَـيْنِ عَنْ مُوسَـى بْنِ سَـعْدَانَ عَنْ عَبْـدِ اللَّهِ بْنِ الْقَـاسِمِ عَنْ هِشَـامٍ الْجَوَالِيقِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْـلِمٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السـلام بَيْنَ مَكَّهَ وَ الْمَدِينَهِ وَ أَنَا أَسِـيرُ عَلَى حِمَارٍ لِي وَ هُوَ عَلَى بَغْلَتِهِ إِذْ أَقْبَلَ ذِئْبٌ مِنْ رَأْسِ الْجَبَلِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ فَحَبَسَ عليه السلام الْبَغْلَهَ وَ دَنَا الذِّئْبُ حَتَّى وَضَعَ يَدَهُ عَلَى قَرَبُوسِ السَّرْجِ وَ مَـدَّ عُنُقَهُ إِلَى أُذُنِهِ وَ أَدْنَى أَبُو جَعْفَرٍ أُذُنَهُ مِنْهُ سَـاعَهً ثُمَّ قَـالَ امْضِ فَقَـدْ فَعَلْتُ فَرَجَعَ مُهَرْوِلًـا قَـالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِـدَاكَ لَقَـدْ رَأَيْتُ عَجَباً- قَالَ وَ تَـدْرِي مَا قُلْتُ قَالَ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ ابْنُ رَسُولِهِ أَعْلَمُ قَالَ إِنَّهُ قَالَ لِي يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ زَوْجَتِي فِي ذَاكَ الْجَبَلِ وَ قَدْ تَعَسَّرَ عَلَيْهَا وِلَادَتُهَا فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يُخَلِّصَهَا وَ لَا يُسَلِّطَ أَحَداً مِنْ نَسْلِي عَلَى أَحَدٍ مِنْ شِيعَتِكُمْ قُلْتُ فَقَدْ فَعَلْتُ (۲).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: محمد بن مسلم مى گويد: من در خدمت حضرت باقر عليه السلام بين مكه و مدينه مى رفتم و سوار بر الاـغ بودم. امـام عليه السـلام نيز سوار بر قاطرش بود. ناگهان گرگى از بالاى كوه پائين آمـد تا به حضـرت باقر عليه السـلام رسيد. حضرت قاطر را از راه رفتن باز داشت. گرگ جلو آمد و دست خود را روى زين گذاشت و گردن خود را بالا برد تا به گوش امام نزديك كند. حضـرت باقر عليه السلام نيز مدتى گوش خود را به او نزديك كرد. بعد فرمود: برو انجام دادم. گرگ بـا جست و خيز رفت!! عرض كردم: فـدايت شـوم! چه چيز عجيـبى ديـدم! فرمـود: فهميـدى چه مى گفت؟ عرض كردم: خـدا و پيامبرش و فرزنـد پيامبرش بهتر مى داننـد! فرمود: گرگ مى گفت: يا ابن رسول الله! همسـرم در اين كوه است و زايمان بر او دشوار شده! از خدا بخواه نجاتش دهد و از نژاد من گرگى به شيعيان شما مسلط نشود! به او گفتم: انجام دادم. -. اختصاص: ۳۰۰، بصائر الدرجات ۷ : ۱۰۱ -

**[ترجمه]

«۲۱»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]كشف الغمه: مثل اين روايت را نقل مى كند. -. كشف الغمه ۲ : ۳۴۸ -

**[ترجمه]

«۲۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ وَ قَدْ رَوَى الْحَسَنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ فِي الدَّلَالاتِ هَذَا الْخَبَرَ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام وَ زَادَ فِيهِ: أَنَّهُ علیه السلام مَرَّ وَ سَكَنَ فِي ضَيْعَتِهِ شَهْراً فَلَمَّا رَجَعَ فَإِذَا هُوَ بِالذِّئْبِ وَ زَوْجَتِهِ وَ جِرْوٍ عَوَوْا فِي وَجْهِ الصَّادِقِ علیه السلام فَأَجَابَهُمْ بِمِثْلِ عُوَائِهِمْ بِكَلَامٍ يُشْبِهُهُ ثُمَّ قَالَ لَنَا علیه السلام قَدْ وُلِدَ لَهُ جِرْوٌ ذَكَرٌ وَ كَانُوا يَدْعُونَ اللَّهَ لِي وَ لَكُمْ بِحُسْنِ الصِّحَابَةِ وَ دَعَوْتُ لَهُمْ بِمِثْلِ مَا دَعَوْا لِي- وَ أَمَرْتُهُمْ أَنْ لَا يُؤْذُوا لِي وَلِيّاً وَ لَا لِأَهْلِ بَيْتِي فَفَعَلُوا وَ ضَمِنُوا لِي ذَلِكَ (۴).

**[ترجمه]مناقب: همین خبر را از محمد بن مسلم نقل کرده و می نویسد: حسن بن علی بن ابی حمزه این خبر را از حضرت صادق علیه السلام نقل نموده و در آخر چنین می گوید: امام باقر علیه السلام پس از دعا کردن برای گرگ، رهسپار باغستان خود شد و یک ماه در آنجا بود. در بازگشت، همان گرگ با ماده و یک بچه بر سر راه آمدند و صدای مخصوصی از خود در مقابل حضرت صادق علیه السلام در آوردند. آن جناب جوابی شبیه صدای خودشان به آنها داد. آنگاه به ما فرمود که بچه ای نر زائیده و اینها برای ما و شما به خاطر حسن همراهی و صحبت، دعا می کردند. من هم برای آنها همان دعا را نمودم و دستور دادم که من را و دوستان من و خانواده ام را نیازارند، آنها برای من این امر را ضمانت کردند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۲ -

**[ترجمه]

بیان

الجرو صغير كل شي ء و ولد الكلب و الأسد.

**[ترجمه]جرو به معنای کوچک از هر چیز است و توله سگ و شیر را گویند .

**[ترجمه]

«۲۳»

ختص (۵)،[الإختصاص] ير، [بصائر الدرجات] الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَيْهِ

۱- ۱. الاختصاص ص ۳۰۰ و أخرجه الطبریّ فی دلائل الإمامه ص ۹۸.

۲- ۲. بصائر الدرجات ج ۷ باب ۱۵ ص ۱۰۱.

۳- ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۴۸.

۴- ۴. المناقب ج ۳ ص ۳۲۲.

۵- ۵. الاختصاص ص ۲۷۱.

فَشَكَوْتُ إِلَيْهِ الْحَاجَهَ قَالَ فَقَالَ يَا جَابِرُ مَا عِنْدَنَا دِرْهَمٌ فَلَمْ أَلْبَثْ أَنْ دَخَلَ عَلَيْهِ الْكَمَيْتُ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي حَتَّى أُنْشِدَكَ قَصِيدَهً قَالَ فَقَالَ أَنْشِدْ فَأَنْشَدَهُ قَصِيدَهً فَقَالَ يَا غُلَامُ أَخْرِجْ مِنْ ذَلِكَ الْبَيْتِ بَدْرَهً فَادْفَعْهَا إِلَى الْكُمَيْتِ- قَالَ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي أُنْشِدُكَ قَصِيدَهً أُخْرَى قَالَ أَنْشِدْ فَأَنْشَدَهُ أُخْرَى فَقَالَ يَا غُلَامُ أَخْرِجْ مِنْ ذَلِكَ الْبَيْتِ بَدْرَهً فَادْفَعْهَا إِلَى الْكُمَيْتِ قَالَ فَأَخْرَجَ بَدْرَهً فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ قَالَ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنْ رَأَيْتَ أَنْ تَأْذَنَ لِي أُنْشِدُكَ ثَالِثَهً قَالَ لَهُ أَنْشِدْ فَأَنْشَدَهُ (۱) فَقَالَ يَا غُلَامُ أَخْرِجْ مِنْ ذَلِكَ الْبَيْتِ بَدْرَهً فَادْفَعْهَا إِلَيْهِ قَالَ فَأَخْرَجَ بَدْرَهً فَدَفَعَهَا إِلَيْهِ فَقَالَ الْكُمَيْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ اللَّهِ

مَا أُحِبُّكُمْ لِغَرَضِ الدُّنْيَا وَ مَا أَرَدْتُ بِذَلِكَ إِلَّا صِلَهَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ مَا أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الْحَقِّ قَالَ فَدَعَا لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام ثُمَّ قَالَ يَا غُلَامُ رُدَّهَا مَكَانَهَا- قَالَ فَوَجَدْتُ فِي نَفْسِي وَ قُلْتُ قَالَ لَيسَ عِنْدِي دِرْهَمٌ وَ أَمَرَ لِلْكُمَيْتِ بِثَلَاثِينَ أَلْفَ دِرْهَم قَالَ فَقَامَ الْكُمَيْتُ وَ خَرَجَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ قُلْتَ لَيسَ عِنْدِي دِرْهَمٌ وَ أَمَرْتَ لِلْكُمَيْتِ بِثَلَاثِينَ أَلْفَ دِرْهَم فَقَالَ لِي يَا جَابِرُ قُمْ وَ ادْخُلِ الْبَيْتَ قَالَ فَقُمْتُ وَ دَخَلْتُ الْبَيْتَ فَلَمْ أَجِدْ مِنْهُ شَيْئاً قَالَ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ لِي يَا جَابِرُ مَا سَتَرْنَا عَنْكُمْ أَكْثَرُ مِمَّا أَظْهَرْنَا لَكُمْ فَقَامَ وَ أَخَذَ بِيَدِي وَ أَدْخَلَنِي الْبَيْتَ- ثُمَّ قَالَ وَ ضَرَبَ بِرِجْلِهِ الْأَرْضَ فَإِذَا شَبِيهٌ بِعُنُقِ الْبَعِيرِ قَدْ خَرَجَتْ مِنْ ذَهَبٍ ثُمَّ قَالَ لِي يَا جَابِرُ انْظُرْ إِلَى هَذَا وَ لَا تُخْبِرْ بِهِ أَحَداً إِلَّا مَنْ تَثِقُ بِهِ مِنْ إِخْوَانِكَ- إِنَّ اللَّهَ أَقْدَرَنَا عَلَى مَا نُرِيدُ وَ لَوْ شِئْنَا أَنْ نَسُوقَ الْأَرْضَ بِأَزِمَّتِهَا(۲) لَسُقْنَاهَا(۳).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: جابر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده و عرض کردم: احتیاج دارم! به من کمک کنید. فرمود: جابر! پولی نزد ما نیست. چیزی نگذشت که کمیت شاعر آمد. گفت: فدایت شوم! اجازه می فرمایید قصیده ای گفته ام برایتان بخوانم؟ فرمود: بخوان! کمیت اشعار خود را خواند. امام به غلامش دستور داد از آن اطاق دیگر یک کیسه پول بیاورد و به کمیت بدهد. عرض کرد: آقا، اگر اجازه بفرمایی یک قصیده دیگر گفته ام برایتان بخوانم! اشعار خود را خواند. باز به غلام دستور داد کیسه دیگری برایش بیاورد. باز عرض کرد: قصیده سوم را اجازه دهید بخوانم. فرمود: بخوان! کمیت شعر را خواند. به غلام دستور داد از همان اطاق کیسه دیگری از پول برای کمیت بیاورد. غلام آورد و به او داد. کمیت عرض کرد: فدایت شوم! محبت من به واسطه مال دنیا نیست و از این اشعار نظری جز لطف و عنایت پیغمبر صلی الله علیه و آله و حقی که خداوند بر من واجب کرده (و آن عبارت است از احترام به شما خانواده و محبت نسبت به شما) ندارم. حضرت باقر علیه السلام برایش دعا کرده به غلام فرمود: این کیسه ها را به محل اولش برگردان! من در دل با خود گفتم: فرمود: یک درهم ندارم، در حالی که سی هزار درهم به کمیت داد!! کمیت از جای حرکت کرده رفت. عرض کردم: فدایت شوم! فرمودی که یک درهم ندارم ولی به کمیت سی هزار درهم دادی؟ فرمود: جابر، حرکت کن و داخل اطاق برو. من وارد اطاق شدم اما چیزی ندیدم! برگشتم. فرمود: جابر، آنچه ما (از قدرت و نیروی خداداد) از شما پنهان می کنیم، بیشتر است از آنچه می بینید! دست مرا گرفت و داخل اطاق شدیم. با پای مبارک خود به زمین زد ناگاه شمش طلایی چون گردن شتر بیرون آمد. فرمود: جابر! این را نگاه کن و به کسی نگو، مگر دوستانی که به آنها اعتماد داری. خداوند به ما قدرت داده، اگر زمام زمین را در اختیار بگیریم و به هر کجا بخواهیم ببریم، می توانیم. - . اختصاص: ۲۷۱ ، بصائر الدرجات ۸ : ۱۰۹ -

**[ترجمه]

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ جَابِرٍ: مِثْلَهُ (۴).

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند .

**[ترجمه]

«۲۵»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ

۱- ۱. سقطت الکلمه من نسخه البصائر، و هی موجوده فی الاختصاص(ب).

۲- ۲. الازمه: جمع زمام و هو ما یشد به أو هو المقود. المنجد.

۳- ۳. بصائر الدرجات ج ۸ باب ۲ ص ۱۰۹.

۴- ۴. لم أجده فی مظانه فی المصدر.

بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ بِالْمَدِينَهِ رَجُلًا قَدْ أَتَى الْمَكَانَ الَّذِى بِهِ ابْنُ آدَمَ فَرَآهُ مَعْقُولًا مَعَهُ عَشَرَهٌ مُوَكَّلِينَ بِهِ يَسْتَقْبِلُونَ بِهِ الشَّمْسَ حَيْثُ مَا دَارَتْ فِى الصَّيْفِ يُوقِدُونَ حَوْلَهُ النَّارَ فَإِذَا كَانَ الشِّتَاءُ صَبُّوا عَلَيْهِ الْمَاءَ الْبَارِدَ كُلَّمَا هَلَكَ رَجُلٌ مِنَ الْعَشَرَهِ أَقَامَ أَهْلُ الْقَرْيَهِ رَجُلًا فَيَجْعَلُونَهُ مَكَانَهُ فَقَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ مَا قِصَّتُكَ وَ لِأَيِّ شَيْ ءٍ ابْتُلِيتَ بِهَذَا فَقَالَ لَقَدْ سَأَلْتَنِى عَنْ مَسْأَلَهٍ مَا سَأَلَنِى عَنْهَا أَحَدٌ قَبْلَكَ إِنَّكَ لَأَحْمَقُ النَّاسِ أَوْ أَكْيَسُ النَّاسِ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِى جَعْفَرٍ أَ يُعَذَّبُ فِى الْآخِرَهِ قَالَ فَقَالَ علیه السلام وَ يَجْمَعُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَذَابَ الدُّنْيَا وَ عَذَابَ الْآخِرَهِ(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: زراره می گوید: شنیدم امام باقر علیه السلام می فرمود: در مدینه مردی است که به جایی رفته که در آن پسر آدم (قابیل) است که در پلاسی بسته شده و ده نفر با او هستند که مأمور انجام کارهای اویند. در تابستان او را همراه با حرکت خورشید، رو به آن می نشانند و اطراف او آتش روشن می کنند؛ وقتی زمستان می شود، بر او آب سرد می ریزند. هر گاه یکی از آن ده نفر می میرد، اهل قریه مردی را جایگزین او می کنند. پس گفت: ای بنده خدا! جریان تو چیست؟ و چرا به این کار مبتلا گشته ای؟ گفت: سؤالی از من پرسیدی که احدی قبل از تو از من نپرسیده بود! تو یا احمقی در بین مردم هستی یا زیرک ترین آنانی. زراره می گوید: حضرت فرمود: و خدا عذاب دنیا و آخرت را بر او جمع می کند. - . بصائر الدرجات ۸: ۱۱۶ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ عِيسَى وَ أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]اختصاص: مثل این روایت را نقل نموده است. - . اختصاص: ۳۱۶ -

**[ترجمه]

بيان

حكمه بأحد الأمرين لأن السؤال عن غرائب الأمور قد يكون لغايه الكياسه و قد يكون لنهايه الحماقه.

**[ترجمه]او را محکوم به یکی از دو امر کرد، زیرا پرسش از امور عجیب گاهی به خاطر زرنگی بسیار زیاد است و گاهی در اثر حماقت فراوان است.

**[ترجمه]

«۲۷»

ختص، [الإختصاص] الْحَجَّالُ عَنِ اللُّؤْلُؤِيِّ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ سَدِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: يَا أَبَا الْفَضْلِ

إِنِّی لَأَعْرِفُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَهِ- أَخَذَ قَبْلَ مَطْلَعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ مَغْرِبِهَا إِلَی الْبَقِیَّهِ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ (۳) لِمُشَاجَرَهٍ کَانَتْ فِیمَا بَیْنَهُمْ فَأَصْلَحَ فِیمَا بَیْنَهُمْ وَ رَجَعَ وَ لَمْ یَقْعُدْ فَمَرَّ بِنُطَفِکُمْ فَشَرِبَ مِنْهُ وَ مَرَّ عَلَی بَابِکَ فَدَقَّ عَلَیْکَ حَلْقَهَ بَابِکَ- ثُمَّ رَجَعَ إِلَی مَنْزِلِهِ وَ لَمْ یَقْعُدْ(۴).

**[ترجمه]اختصاص: سدیر صیرفی می گوید: از حضرت باقر علیه السلام شنیدم می فرمود: ای ابا الفضل! من مردی از اهل مدینه را می شناسم که قبل از طلوع خورشید و قبل از غروب آن (با طی الارض) به سوی آن گروه که خداوند می فرماید: «وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ - . اعراف / ۱۵۹ - » ، {و از میان قوم موسی جماعتی هستند که به حقّ راهنمایی می کنند و به حق داوری می نمایند.} روانه شد، چون بین آنها اختلاف بود و آنها را صلح داد و برگشت، بدون اینکه استراحت کند. او از فرات گذشت، قدری آب آشامید بعد از کنار خانه تو رد شد و در خانه ات را کوبید (در خانه سدیر را) آنگاه به منزلش برگشت و (در این مدت) ننشست! - . اختصاص: ۳۱۷ ۲. اعراف / ۱۵۹ -

**[ترجمه]

«۲۸»

ختص (۵)،[الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] عَلِیُّ بْنُ إِسْمَاعِیلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الزَّیَّاتِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنْ سَدِیرٍ الصَّیْرَفِیِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَقُولُ: إِنِّی

ص: ۲۴۱

۱- ۱. البصائر ج ۸ باب ۱۲ ص ۱۱۶.

۲- ۲. الاختصاص ص ۳۱۶.

۳- ۳. سوره الأعراف، الآیه: ۱۵۹.

۴- ۴. الاختصاص ص ۳۱۷.

۵- ۵. نفس المصدر ص ۳۱۸.

لَأَعْرِفُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْمَدِينَهِ أَخَذَ قَبْلَ انْطِبَاقِ الْأَرْضِ إِلَى الْفِئَهِ الَّتِی قَالَ اللَّهُ فِی کِتَابِهِ- وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ لِمُشَاجَرَهٍ کَانَتْ فِیمَا بَیْنَهُمْ وَ أَصْلَحَ بَیْنَهُمْ وَ رَجَعَ وَ لَمْ یَقْعُدْ فَمَرَّ بِنُطَفِکُمْ فَشَرِبَ مِنْهَا یَعْنِی الْفُرَاتَ ثُمَّ مَرَّ عَلَیْکَ یَا أَبَا الْفَضْلِ یَقْرَعُ عَلَیْکَ بَابَکَ وَ مَرَّ بِرَجُلٍ عَلَیْهِ مُسُوحٌ مُعَقَّلٍ بِهِ عَشَرَهٌ مُوَکَّلُونَ یُسْتَقْبَلُ فِی الصَّیْفِ عَیْنَ الشَّمْسِ وَ یُوقَدُ حَوْلَهُ النِّیرَانُ وَ یَدُورُونَ بِهِ حِذَاءَ الشَّمْسِ حَیْثُ دَارَتْ کُلَّمَا مَاتَ مِنَ الْعَشَرَهِ وَاحِدٌ أَضَافَ إِلَیْهِ أَهْلُ الْقَرْیَهِ وَاحِداً- النَّاسُ یَمُوتُونَ وَ الْعَشَرَهُ لَا یَنْقُصُونَ فَمَرَّ بِهِ رَجُلٌ فَقَالَ مَا قِصَّتُکَ قَالَ لَهُ الرَّجُلُ إِنْ کُنْتَ عَالِماً فَمَا أَعْرَفَکَ بِأَمْرِی وَ یُقَالُ إِنَّهُ ابْنُ آدَمَ الْقَاتِلُ وَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَ کَانَ الرَّجُلُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام(۱).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: سدیر صیرفی می گوید: شنیدم امام باقر علیه السلام می فرمود: من مردی از اهل مدینه را می شناسم که با طی الارض به سوی آن گروهی روانه شد که خداوند می فرماید: «وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّهٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یَعْدِلُونَ - ۳. اختصاص: ۳۱۸، بصائر الدرجات ۸ : ۱۱۷ - » ،{و از میان قوم موسی جماعتی هستند که به حقّ راهنمایی می کنند و به حق داوری می نمایند.} چون بین آنها اختلافی بود، آنها را صلح داد و برگشت، بدون اینکه استراحت کند! از فرات گذشت، قدری آب آشامید، بعد از کنار خانه تو رد شد و در خانه ات را کوبید (یعنی در خانه سدیر را) و به مردی رسید او را در پلاس پیچیده بودند و ده نفر موکل او بودند. در تابستان او را مقابل آفتاب نگه می داشتند و اطرافش آتش می آفروختند و پیوسته او را به طرف تابش آفتاب می چرخانیدند. اگر یکی از ده نفر می مردند، اهل ده شخص دیگری را به جای او می گذاشتند. مردم می مردند ولی ده نفر کم نمی شدند. کسی از آنجا رد شده گفت: داستان تو چیست؟ آن مرد جواب داد، اگر مرا می شناسی چه سود که از حال من مطلع شوی؟ گویند آن مرد پسر آدم (قابیل) بود که برادر خود را کشت.

محمد بن مسلم گفت: آن شخص که امام می فرمود، خود حضرت باقر علیه السلام بود که به طی الارض رفت. - ۴. الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۲ -

**[ترجمه]

«۲۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ سَدِیرٍ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]خرایج: مثل این حدیث را نقل می کند.

**[ترجمه]

بیان

قبل انطباق الأرض أی عند انطباق بعض طبقات الأرض علی بعض لیسرع السیر أو نحو انطباقها أو بسبب ذلک و قال الفیروزآبادی النطفه بالضم الماء الصافی قل أو کثر و الجمع نطاف و نطف و النطفتان فی الحدیث بحر المشرق و المغرب أو ماء الفرات و ماء بحر جده أو بحر الروم أو بحر الصین انتهی (۳) و المسح بکسر المیم البلاس و الجمع المسوح.

**[ترجمه]عبارت قبل انطباق الارض یعنی هنگام قرار گرفتن برخی طبقات زمین روی برخی دیگر تا سرعت سریع شود یا مانند منطبق شدن طبقات زمین یا به سبب انطباق زمین؛ و فیروزآبادی می گوید: نطفه به ضم نون، آب زلال را گویند چه کم باشد و چه زیاد و جمع آن نطاف و نطف است و نطفتان که در حدیث آمده، دریای مشرق و مغرب را گویند، یا منظور آب فرات است یا آب دریای جدّه یا دریای روم یا دریای چین. پایان کلام فیروزآبادی. و مسح به کسر میم، پلاس را گویند و جمع آن مسوح است .

**[ترجمه]

«۳۰»

ختص (۴)،[الإختصاص] یر، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ الْبَزَنْطِیِّ عَنْ عَبْدِ الْکَرِیمِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِیٌّ حَتَّی قَامَ عَلَی بَابِ الْمَسْجِدِ فَتَوَسَّمَ فَرَأَی أَبَا جَعْفَرٍ فَعَقَلَ نَاقَتَهُ وَ دَخَلَ وَ جَثَی عَلَی رُکْبَتَیْهِ وَ عَلَیْهِ شَمْلَهٌ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مِنْ أَیْنَ جِئْتَ یَا أَعْرَابِیٌّ قَالَ جِئْتُ مِنْ أَقْصَی الْبُلْدَانِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ

ص: ۲۴۲

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۸ باب ۱۲ ص ۱۱۷.

۲- ۲. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه.

۳- ۳. القاموس ج ۳ ص ۲۰۰.

۴- ۴. لم أقف علیه فی مظانه من المصدر.

عليه السلام الْبُلْدَانُ أَوْسَعُ مِنْ ذَاكَ فَمِنْ أَيْنَ جِئْتَ قَالَ جِئْتُ مِنَ الْأَحْقَافِ أَحْقَافِ عَادٍ قَالَ نَعَمْ فَرَأَيْتَ ثَمَّةَ سِدْرَةً إِذَا مَرَّ التُّجَّارُ بِهَا اسْتَظَلُّوا بِفَيْئِهَا قَالَ وَ مَا عِلْمُكَ جَعَلَنِيَ اللَّهُ فِدَاكَ قَالَ هُوَ عِنْدَنَا فِي كِتَابٍ وَ أَيَّ شَيْ ءٍ رَأَيْتَ أَيْضاً قَالَ رَأَيْتُ وَادِياً مُظْلِماً فِيهِ الْهَامُ وَ الْبُومُ لَا يُبْصَرُ قَعْرُهُ قَالَ وَ تَدْرِي مَا ذَاكَ الْوَادِي قَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا أَدْرِي قَالَ ذَاكَ بَرَهُوتُ فِيهِ نَسَمَةُ كُلِّ كَافِرٍ ثُمَّ قَالَ أَيْنَ بَلَغْتَ قَالَ فَقُطِعَ بِالْأَعْرَابِيِّ فَقَالَ بَلَغْتَ قَوْماً جُلُوساً فِي مَجَالِسِهِمْ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ وَ لَا شَرَابٌ إِلَّا أَلْبَانُ أَغْنَامِهِمْ فَهِيَ طَعَامُهُمْ وَ شَرَابُهُمْ ثُمَّ نَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ الْعَنْهُ فَقَالَ لَهُ جُلَسَاؤُهُ مَنْ هُوَ جُعِلْنَا فِدَاكَ قَالَ هُوَ قَابِيلُ يُعَذَّبُ بِحَرِّ الشَّمْسِ وَ زَمْهَرِيرِ الْبَرْدِ ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ لَهُ رَأَيْتَ جَعْفَراً فَقَالَ الْأَعْرَابِيُّ وَ مَنْ جَعْفَرٌ هَذَا الَّذِي يَسْأَلُ عَنْهُ قَالُوا ابْنُهُ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ مَا أَعْجَبَ هَذَا الرَّجُلَ يُخْبِرُنَا عَنْ خَبَرِ السَّمَاءِ وَ لَا يَدْرِي أَيْنَ ابْنُهُ (۱).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که مردی از اعراب بادیه نشین آمد و بر در مسجد ایستاده، با دقت نگاهی به داخل مسجد نمود. چشمش به حضرت باقر علیه السلام افتاد. از شتر به زیر آمده، زانوی شتر را بست. وارد مسجد شد و روی دو زانو نشست. جبه ای بر تن داشت. حضرت باقر علیه السلام فرمود: از کجا آمده ای؟ پاسخ داد: از دورترین سرزمینها. امام فرمود: زمین بزرگتر از آن است که تو آن ناحیه را دورترین سرزمین حساب کنی! بگو از کدام ناحیه آمده ای؟ گفت: از احقاف، همان محل سکونت قوم عاد. فرمود: در آنجا درخت سدری هست، دیده ای که تاجرها وقتی از آنجا می گذرند، در سایه آن درخت به استراحت می پردازند؟ گفت: شما از کجا از آن درخت خبر داری؟ فرمود: مشخصات آن درخت در کتابی نوشته است که نزد ما است. بگو دیگر چه دیده ای؟

گفت: دره ای بس گود و تاریک دیدم که بوم و جغد ته آن را نمی بینند. فرمود: می دانی آن دره چه نام دارد؟ عرض کرد: نه به خدا اگر بدانم! فرمود: همان برهوت است که روح تمام کافران آنجا است. بعد پرسید: دیگر به کجا رسیدی؟ مرد عرب چیزی نتوانست بگوید. امام علیه السلام فرمود: رسیدی به گروهی که ساکن محلی بودند. خوراک و آشامیدنی جز شیر گوسفندهایشان نداشتند که همان آب و غذای آنها بود. در این موقع نگاهی به آسمان نموده و فرمود: خدایا او را لعنت کن. حاضرین محل عرض کردند: منظورتان کیست؟ فرمود: قابیل را که به حرارت خورشید و سرمای شدید عذاب می شود. در این موقع یک نفر دیگر وارد شد. امام باقر علیه السلام پرسید: جعفر را دیدی؟ (منظور امام، حضرت صادق علیه السلام فرزندش بود که در پی او می گشت). مرد عرب پرسید: این جعفر کیست که از او جستجو می کند؟ گفتند: پسر اوست. گفت: سبحان الله! چقدر شگفت انگیز است کار این مرد، از آسمان خبر می دهد ولی نمی داند پسرش کجاست! - . بصائر الدرجات ۱۰ : ۱۴۸ -

**[ترجمه]

بیان

البلدان أوسع من ذاک أی هی أکثر من أن تأتی من أقصاه أو من أن یعین و یعرف بذلک و الهام طائر من طیر اللیل و هو الصدی قوله فیه نسمه کل کافر أی یعذب فیها أرواحهم و سیأتی بیانها فی کتاب الجنائز و قوله فقطع الأعرابی علی المجهول أی بهت و سکت أو بالمعلوم أی قطع علیه السلام کلامه و علی التقدیرین فاعل قال بعد ذلک هو أبو جعفر علیه السلام و بلغت

بصیغه الخطاب و إنما سأل علیه السلام عن هذا القوم لیبین أن ابن آدم یعذب فی قریتهم و لذا قال بعد ذلک اللهم العنه.

**[ترجمه]عبارت البلدان اوسع من ذاک یعنی شهرها بیشتر از آن است که تو از دورترین آنها بیایی یا شهرها بیشتر از آن است که تعیین شود و به اقصی البلاد شناخته شود، و هام پرنده ای از پرندگان شب است که به آن صدی می گویند. عبارت فیه نسمه کل کافر یعنی ارواح کفار در آن جا عذاب می شود و بیان این مطلب در کتاب جنائز خواهد آمد و عبارت فقُطِعَ الاعرابی به صیغه مجهول یعنی بهت زده شد و ساکت شد. یا به صیغه معلوم یعنی امام کلام اعرابی را قطع کرد و بنا بر هر دو، تقدیر فاعل قال بعد از آن عبارت امام باقر علیه السلام است. فعل بلغت به صیغه مخاطب است و امام علیه السلام درباره این قوم سؤال کرد تا معلوم شود که فرزند آدم در شهرشان عذاب می شود و به همین خاطر بعد از آن فرمود: خدایا لعنتش کن.

**[ترجمه]

«۳۱»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ النَّاسُ یَدْخُلُونَ وَ یَخْرُجُونَ فَقَالَ لِی سَلِ النَّاسَ هَلْ یَرَوْنَنِی فَکُلُّ مَنْ لَقِیتُهُ قُلْتُ لَهُ أَ رَأَیْتَ أَبَا جَعْفَرٍ یَقُولُ لَا وَ هُوَ وَاقِفٌ حَتَّی دَخَلَ أَبُو هَارُونَ الْمَکْفُوفُ قَالَ سَلْ هَذَا فَقُلْتُ هَلْ رَأَیْتَ أَبَا جَعْفَرٍ فَقَالَ أَ لَیْسَ هُوَ بِقَائِمٍ قَالَ وَ مَا عِلْمُکَ قَالَ وَ کَیْفَ لَا أَعْلَمُ وَ هُوَ نُورٌ سَاطِعٌ قَالَ وَ سَمِعْتُ یَقُولُ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْإِفْرِیقِیَهِ مَا حَالُ

ص: ۲۴۳

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۱۰ باب ۱۸ ص ۱۴۸.

رَاشِدٍ قَالَ خَلَّفْتُهُ حَيّاً صَالِحاً يُقْرِئُكَ السَّلَامَ قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ مَاتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ مَتَى قَالَ بَعْدَ خُرُوجِكَ بِيَوْمَيْنِ قَالَ وَ اللَّهِ مَا مَرِضَ وَ لَا كَانَ بِهِ عِلَّةٌ قَالَ وَ إِنَّمَا يَمُوتُ مَنْ يَمُوتُ مِنْ مَرَضٍ وَ عِلَّةٍ قُلْتُ مَنِ الرَّجُلُ قَالَ رَجُلٌ لَنَا مُوَالٍ وَ لَنَا مُحِبٌّ ثُمَّ قَالَ أَ تَرَوْنَ أَنْ لَيْسَ لَنَا مَعَكُمْ أَعْيُنٌ نَاظِرَةٌ وَ أَسْمَاعٌ سَامِعَةٌ بِئْسَ مَا رَأَيْتُمْ وَ اللَّهِ لَا يَخْفَى عَلَيْنَا شَيْ ءٌ مِنْ أَعْمَالِكُمْ فَاحْضُرُونَا جَمِيعاً وَ عَوِّدُوا أَنْفُسَكُمُ الْخَيْرَ وَ كُونُوا مِنْ أَهْلِهِ تُعْرَفُوا فَإِنِّي بِهَذَا آمُرُ وُلْدِي وَ شِيعَتِي (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: در خدمت حضرت باقر علیه السلام وارد مسجد شدم. مردم در رفت و آمد بودند. امام به من فرمود: از مردم بپرس مرا می بینند؟ به هر کس برخورد کردم، پرسیدم: حضرت باقر علیه السلام را دیدی؟ می گفت: نه! با اینکه امام باقر علیه السلام همان جا ایستاده بود تا اینکه ابو هارون مکفوف (نابینا) وارد شد. امام فرمود: از او بپرس! گفتم: حضرت باقر علیه السلام را ندیدی؟ گفت: مگر نمی بینی اینجا ایستاده؟ گفتم: از کجا دانستی؟ گفت: چگونه ندانم با اینکه آن جناب نوری درخشان است.

- ابو بصیر گفت: امام به مردی از اهل افریقا فرمود: راشد چطور است؟ آن مرد پاسخ داد: من از او جدا شدم در حالی که زنده و خوب بود و به شما سلام رساند. امام فرمود: خدا رحمتش کند. عرض کرد: مگر مرد؟ فرمود: آری. پرسید: کی؟ پاسخ داد: دو روز پس از حرکت تو. گفت: عجب! نه مرضی داشت و نه مبتلا به دردی بود. فرمود: هر کس می میرد، یا به مرضی دچار می شود و یا علتی دارد؟ من عرض کردم آن مرد که بود؟ فرمود: مردی از دوستان و علاقه مندان به ما. سپس فرمود: شما خیال می کنید کسی نیست متوجه شما باشد و سخن شما را بشنود؟ بد خیالی کرده اید! به خدا قسم هیچ یک از اعمال شما از ما مخفی نیست؛ بدانید ما همیشه متوجه شما هستیم؛ سعی کنید خود را به کار خوب عادت دهید تا به همین امتیاز شناخته شوید. من فرزندان خود و شیعیانم را به این کار سفارش می کنم. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

بیان

فاحضرونا جمیعا أی اعلموا أنا جمیعا حاضرون عندکم بالعلم أو احضروا لدینا فعلی الأول علی صیغه الإفعال و علی الثانی علی بناء المجرد.

**[ترجمه]عبارت فاحضرونا جمیعا یعنی بدانید که ما همگی با علم نزد شما حاضریم یا به این معناست که نزد ما حاضر شوید که معنای اول بر اساس باب افعال یعنی إحضار است و معنای دوم بر اساس فعل مجرد می باشد.

**[ترجمه]

«۳۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنِ الْحَلَبِیِّ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: دَخَلَ النَّاسُ عَلَی أَبِی علیه السلام قَالُوا مَا حَدُّ الْإِمَامِ قَالَ حَدُّهُ عَظِیمٌ إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَیْهِ فَوَقِّرُوهُ وَ عَظِّمُوهُ وَ آمِنُوا بِمَا جَاءَ بِهِ مِنْ شَیْ ءٍ وَ عَلَیْهِ أَنْ یَهْدِیَکُمْ وَ فِیهِ خَصْلَهٌ إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَیْهِ لَمْ یَقْدِرْ

أَحَدٌ أَنْ يَمْلَأَ عَيْنَهُ مِنْهُ إِجْلَالًا وَ هَيْبَةً لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله كَذَلِكَ كَانَ وَ كَذَلِكَ يَكُونُ الْإِمَامُ قَالَ فَيَعْرِفُ شِيعَتَهُ قَالَ نَعَمْ سَاعَةَ يَرَاهُمْ قَالُوا فَنَحْنُ لَكَ شِيعَةٌ قَالَ نَعَمْ كُلُّكُمْ قَالُوا أَخْبِرْنَا بِعَلَامَةِ ذَلِكَ قَالَ أُخْبِرُكُمْ بِأَسْمَائِكُمْ وَ أَسْمَاءِ آبَائِكُمْ وَ قَبَائِلِكُمْ قَالُوا أَخْبِرْنَا فَأَخْبَرَهُمْ قَالُوا صَدَقْتَ قَالَ وَ أُخْبِرُكُمْ عَمَّا أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْأَلُوا عَنْهُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى- كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِي السَّماءِ(۲) نَحْنُ نُعْطِي شِيعَتَنَا مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِلْمِنَا ثُمَّ قَالَ يُقْنِعُكُمْ قَالُوا فِي دُونِ هَذَا نَقْنَعُ (۳).

**[ترجمه]خرایج: حلبی از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که مردم خدمت پدرم علیه السلام رسیدند. پرسیدند: امتیازات امام چیست؟ فرمود: بسیار بزرگ است. هر وقت خدمت امام رسیدید به او احترام کنید، او را بزرگ بدارید و به آنچه می گوید ایمان داشته باشید. بر او لازم است که شما را هدایت کند. یکی از امتیازات او این است که هر کدام خدمتش برسید، از جلال و هیبتش نمی توانید در چشم او خیره شوید، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نیز همین طور بود؛ امام هم مثل اوست. پرسید: پس شیعیان خود را می شناسد؟ فرمود: آری، وقتی آنها را ببیند. عرض کردند: ما شیعه تو هستیم؟ فرمود: آری همه شما. عرض کردند: علامت آن چیست؟ می خواهید اسامی خودتان و پدران و قبیله تان را بگویم؟ تقاضا کردند بفرمایید. حضرت به آنها فرمود! گفتند: صحیح است. فرمود: می خواهید بگویم چه می خواستید بپرسید؟ قصد داشتید در مورد سخن خدای تعالی: «کَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِي السَّماءِ - . ابراهیم / ۲۴ - »، {مانند درختی پاک است که ریشه اش استوار و شاخه اش در آسمان است؟} سؤال کنید. فرمود: به هر یک از شیعیان که بخواهیم، از علم خود می دهیم. آنگاه فرمود: قانع شدید؟ عرض کردند: ما به کمتر از این هم قانع بودیم. - . الخرائج و الجرائح: ۲۲۹ -

**[ترجمه]

بيان

قوله في قوله تعالى بيان لما أضمروا أن يسألوا عنه و قوله نحن نعطي تفسير للآية أي إنما عنانا بالشجرة و إيتاء الأكل كناية عن إفاضة العلم كما مر في كتاب الإمامة.

ص: ۲۴۴

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۲۹.

۲- ۲. سورة إبراهيم، الآية: ۲۴.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح ص ۲۲۹.

و یحتمل أن یکون المراد أن الله تعالی أخبر عن حالنا هـذه فی تلک الآیه فلم یخبر علیه السـلام بضـمیرهم أو أخبر و لم یذکر و الأول أظهر بل یعینه ما سیأتی نقلا عن المناقب.

**[ترجمه]عبـارت امام که فرمود: فی قوله تعالی، بیان چیزی است که پنهان کردنـد که از آن خبر دهنـد؛ و عبارت نحن نعطی تفسیر آیه است: یعنی مقصود خداونـد از شـجره طیبه هستیم و ایتـاء اکـل کنـایه از افـاضه علم است، چنـانچه در کتاب امامت گذشت .

و ممکن است منظور این باشـد که خـدای متعـال از این حال ما در آن آیه خبر داده. پس در نتیجه حضـرت از درون اصـحاب خبر نـداده اند و یا این که خبر داده اند اما در روایت ذکر نشده و احتمال نخست اظهر است و روایتی که از مناقب نقل خواهد شد، مؤید این احتمال و بلکه تعیین کننده قطعی آن است.

**[ترجمه]

«۳۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَی أَبُو عُتَیْبَهَ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام فَدَخَلَ رَجُلٌ فَقَالَ أَنَا مِنْ أَهْلِ الشَّامِ أَتَوَلَّاکُمْ وَ أَبْرَأُ مِنْ عَدُوِّکُمْ وَ أَبِی کَانَ یَتَوَلَّی بَنِی أُمَیَّهَ وَ کَانَ لَهُ مَالٌ کَثِیرٌ وَ لَمْ یَکُنْ لَهُ وَلَدٌ غَیْرِی وَ کَانَ مَسْکَنُهُ بِالرَّمْلَهِ(۱)

وَ کَانَ لَهُ جُنَیْنَهٌ یَتَخَلَّی فِیهَا بِنَفْسِهِ فَلَمَّا مَاتَ طَلَبْتُ الْمَالَ فَلَمْ أَظْفَرْ بِهِ وَ لَا أَشُکُّ أَنَّهُ دَفَنَهُ وَ أَخْفَاهُ مِنِّی قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ أَ فَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهُ وَ تَسْأَلَهُ أَیْنَ مَوْضِعُ مَالِهِ قَالَ إِی وَ اللَّهِ إِنِّی لَفَقِیرٌ مُحْتَاجٌ فَکَتَبَ أَبُو جَعْفَرٍ کِتَاباً وَ خَتَمَهُ بِخَاتَمِهِ ثُمَّ قَالَ انْطَلِقْ بِهَذَا الْکِتَابِ اللَّیْلَهَ إِلَی الْبَقِیعِ حَتَّی تَتَوَسَّطَهُ ثُمَّ تُنَادِی یَا درجان یَا درجان فَإِنَّهُ یَأْتِیکَ رَجُلٌ مُعْتَمٌّ فَادْفَعْ إِلَیْهِ کِتَابِی وَ قُلْ أَنَا رَسُولُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ فَإِنَّهُ یَأْتِیکَ فَاسْأَلْهُ عَمَّا بَدَا لَکَ فَأَخَذَ الرَّجُلُ الْکِتَابَ وَ انْطَلَقَ قَالَ أَبُو عُتَیْبَهَ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ لِأَنْظُرَ مَا حَالُ الرَّجُلِ فَإِذَا هُوَ عَلَی الْبَابِ یَنْتَظِرُ أَنْ یُؤْذَنَ لَهُ فَأُذِنَ لَهُ فَدَخَلْنَا جَمِیعاً فَقَالَ الرَّجُلُ اللَّهُ یَعْلَمُ عِنْدَ مَنْ یَضَعُ الْعِلْمَ قَدِ انْطَلَقْتُ الْبَارِحَهَ وَ فَعَلْتُ مَا أَمَرْتَ فَأَتَانِی الرَّجُلُ فَقَالَ لَا تَبْرَحْ مِنْ مَوْضِعِکَ حَتَّی آتِیَکَ بِهِ فَأَتَانِی بِرَجُلٍ أَسْوَدَ فَقَالَ هَذَا أَبُوکَ قُلْتُ مَا هُوَ أَبِی قَالَ غَیَّرَهُ اللَّهَبُ وَ دُخَانُ الْجَحِیمِ وَ الْعَذَابُ الْأَلِیمُ قُلْتُ أَنْتَ أَبِی قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَمَا غَیَّرَکَ عَنْ صُورَتِکَ وَ هَیْئَتِکَ قَالَ یَا بُنَیَّ کُنْتُ أَتَوَلَّی بَنِی أُمَیَّهَ وَ أُفَضِّلُهُمْ عَلَی أَهْلِ بَیْتِ النَّبِیِّ بَعْدَ النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله فَعَذَّبَنِیَ اللَّهُ بِذَلِکَ وَ کُنْتَ أَنْتَ تَتَوَلَّاهُمْ وَ کُنْتُ أَبْغَضْتُکَ عَلَی ذَلِکَ وَ حَرَمْتُکَ مَالِی فَزَوَیْتُهُ عَنْکَ وَ أَنَا الْیَوْمَ عَلَی ذَلِکَ مِنَ النَّادِمِینَ فَانْطَلِقْ یَا بُنَیَّ إِلَی جَنَّتِی فَاحْفِرْ تَحْتَ الزَّیْتُونَهِ وَ خُذِ الْمَالَ مِائَهَ أَلْفِ دِرْهَمٍ فَادْفَعْ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام خَمْسِینَ أَلْفاً وَ الْبَاقِی لَکَ ثُمَّ قَالَ

۱- ۱. الرمله: واحده الرمل: مدینه بفلسطین، بینها و بین بیت المقدس ۱۸ میلا و هی کوره من فلسطین(معجم یاقوت).

وَ أَنَا مُنْطَلِقٌ حَتَّی آخُذَ الْمَالَ وَ آتِیَکَ بِمَالِکَ قَالَ أَبُو عُتَیْبَهَ فَلَمَّا کَانَ مِنْ قَابِلٍ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام مَا فَعَلَ الرَّجُلُ صَاحِبُ الْمَالِ قَالَ قَدْ أَتَانِی بِخَمْسِینَ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَقَضَیْتُ مِنْهَا دَیْناً کَانَ عَلَیَّ وَ ابْتَعْتُ مِنْهَا أَرْضاً بِنَاحِیَهِ خَیْبَرَ وَ وَصَلْتُ مِنْهَا أَهْلَ الْحَاجَهِ مِنْ أَهْلِ بَیْتِی (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو عتیبه می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم. مردی وارد شده و گفت: من شامی هستم. ارادت مند به شمایم و از دشمنانتان بیزارم ولی پدرم دوستدار بنی امیه بود و ثروت زیادی داشت و جز من فرزندی نداشت و در رمله (که شهری است در فلسطین) ساکن بود. یک باغ داشت که خودش تنها در آن رفت و آمد می کرد. پس از فوتش، هر چه جستجو کردم مالش را نیافتم. من یقین دارم ثروت خود را پنهان نموده و از من مخفی کرده. حضرت باقر علیه السلام فرمود: مایلی او را ببینی و از خودش محل پولها را سؤال کنی؟ عرض کرد: آری، به خدا قسم فقیر و محتاجم. امام علیه السلام نامه نوشت و آن را مهر کرد و فرمود: با این نامه امشب به بقیع می روی. به وسط آن که رسیدی صدا می زنی: ای درجان! ای درجان! مردی با عمامه به نزد تو خواهد آمد! نامه را به او بسپار و بگو من از طرف محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام آمده ام. او پدرت را می آورد. پس هر چه مایلی بپرس. مرد نامه را گرفت و رفت.

ابو عتیبه می گوید: فردا صبح من آمدم خدمت حضرت باقر علیه السلام ببینم آن مرد چه کرده، دیدم در خانه ایستاده و منتظر اجازه است. اجازه ورود دادند و همگی داخل شدیم. مرد گفت: خدا می داند علم را به که بسپارد! دیشب رفتم و آنچه را دستور داده بودید انجام دادم؛ آن مرد آمده و گفت: همین جا باش تا پدرت را بیاورم. ناگاه مردی سیاه چهره را آورده و گفت: این پدر تو است. گفتم: این پدر من نیست! گفت: شراره آتش و دود جهنم و عذاب دردناک قیافه اش را تغییر داده. گفتم: تو پدر منی؟ جواب داد: آری؛ پرسیدم: چرا چنین تغییر قیافه داده ای؟ گفت: پسر جان! من دوستدار بنی امیه بودم و آنها را بر اهل بیت پیغمبر صلی الله علیه و آله مقدم می داشتم. خداوند مرا برای همان عذاب نمود؛ ولی تو دوست دار آنها بودی و من از تو بدم می آمد؛ به همین جهت ثروت خود را از تو مخفی کردم! اما امروز پشیمانم. پسرم برو در همان باغ، زیر درخت زیتون را بکن و پولها را بردار که صد هزار درهم است. پنجاه هزار درهم آن را به محمد بن علی علیهما السلام تقدیم کن و پنجاه هزار درهم دیگر مال خودت باشد. عرض کرد: آقا، من الان می خواهم به آنجا بروم و پول شما را بیاورم. ابو عتیبه گفت: سال بعد از حضرت باقر علیه السلام پرسیدم آن مرد پول را آورد؟ فرمود: بلی، پنجاه هزار درهم آورد. قرضی داشتم پرداخت نمودم و زمینی در ناحیه خیبر خریدم و مقداری هم به کسانی که از فامیلم احتیاج داشتند، دادم. - . الخرائج و الجرائح: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

جنینه أی مال یستره عنی قال الفیروزآبادی الجنین کل مستور(۲) و فی بعض النسخ جنه و هو أظهر أی کان یتخلی فی جنته و قد ظن أنه کان لدفن المال و علی الأول یحتمل أن یکون تصغیر الجنه.

**[ترجمه]کلمه جنینه یعنی مالی که از من مخفی می کرد. فیروزآبادی می گوید: جنین هر چیز مستور را گویند و در برخی

نسخ جنه دارد که اظهر است؛ یعنی در باغ خود خلوت می کرد و پسرش گمان می کرد برای دفن مال به تنهایی به آنجا می رفته و اگر جنینه درست باشد احتمال دارد مصغر جنه باشد.

**[ترجمه]

«۳۴»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُعَاوِیَهَ الْجَعْفَرِیِّ قَالَ: سَأُحَدِّثُکُمْ بِمَا سَمِعَتْهُ أُذُنَایَ وَ رَأَتْهُ عَیْنَایَ مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَّهُ کَانَ عَلَی الْمَدِینَهِ رَجُلٌ مِنْ آلِ مَرْوَانَ وَ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَیَّ یَوْماً فَأَتَیْتُهُ وَ مَا عِنْدَهُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ یَا مُعَاوِیَهُ إِنَّمَا دَعَوْتُکَ لِثِقَتِی بِکَ وَ إِنِّی قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ لَا یُبْلِغُ عَنِّی غَیْرُکَ فأجبت [فَأَحْبَبْتُ] أَنْ تَلْقَی عَمَّیْکَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ وَ زَیْدَ بْنَ الْحَسَنِ علیه السلام وَ تَقُولَ لَهُمَا یَقُولُ لَکُمَا الْأَمِیرُ لَتَکُفَّانِ عَمَّا یَبْلُغُنِی عَنْکُمَا أَوْ لَتُنْکَرَانِ فَخَرَجْتُ مُتَوَجِّهاً إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ فَاسْتَقْبَلْتُهُ مُتَوَجِّهاً إِلَی الْمَسْجِدِ فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنْهُ تَبَسَّمَ ضَاحِکاً فَقَالَ بَعَثَ إِلَیْکَ هَذَا الطَّاغِیَهُ وَ دَعَاکَ وَ قَالَ الْقَ عَمَّیْکَ فَقُلْ لَهُمَا کَذَا فَقَالَ أَخْبَرَنِی أَبُو جَعْفَرٍ بِمَقَالَتِهِ کَأَنَّهُ کَانَ حَاضِراً ثُمَّ قَالَ یَا ابْنَ عَمٍّ قَدْ کُفِینَا أَمْرَهُ بَعْدَ غَدٍ فَإِنَّهُ مَعْزُولٌ وَ مَنْفِیٌّ إِلَی بِلَادِ مِصْرَ وَ اللَّهِ مَا أَنَا بِسَاحِرٍ وَ لَا کَاهِنٍ وَ لَکِنِّی أُتِیتُ وَ حُدِّثْتُ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا أَتَی عَلَیْهِ الْیَوْمُ الثَّانِی حَتَّی وَرَدَ عَلَیْهِ عَزْلُهُ وَ نَفْیُهُ إِلَی مِصْرَ وَ وَلِیَ الْمَدِینَهَ غَیْرُهُ (۳).

**[ترجمه]خرایج: عبد الله بن معاویه جعفری می گوید: برای شما چیزی نقل می کنم که با گوش خود شنیده و با چشم خود از حضرت باقر علیه السلام دیده ام! مردی از مروانیان فرماندار مدینه بود، روزی از پی من فرستاد. رفتم، هیچ کس آنجا نبود. فرماندار گفت: ای معاویه! چون به تو اعتماد داشتم از پی تو فرستادم! می دانم کس دیگری نمی تواند این پیغام را برساند. مایلم دو عمویت محمد بن علی و زید بن حسن علیهم السلام را ملاقات کنی و به آنها بگویی: امیر می گوید: دست از کارهایی که می کنید بردارید و گر نه شما را شکنجه خواهم کرد و مراعات موقعیت شما را نخواهم نمود. من به جانب حضرت باقر علیه السلام رفتم. ایشان را در بین راه ملاقات کردم که به طرف مسجد می رفت. همین که نزدیک ایشان رسیدم تبسم نموده و فرمود: این ستمگر از پی تو فرستاد و گفت: به دو عمویت چنین و چنان بگو؟ گفت: چنان امام گفتار او را توضیح داد که مثل اینکه آنجا حضور داشته است. آنگاه فرمود: پسر عمو! ما پس فردا از دست او راحت می شویم. او را عزل می کنند و به مصر تبعید خواهد شد! من رمال و جادوگر نیستم (از جانب خدا به من خبر داده اند) .

معاویه می گوید: به خدا قسم دو روز گذشت که دستور عزلش رسید و او را به مصر تبعید نمودند و دیگری را به جای او فرماندار کردند. - . الخرائج و الجرائح: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

لتنکران من أنکره إذا لم یعرفه کنایه عن إیذائهما و عدم عرفان حقهما و شرفهما أو بمعنی المناکره بمعنی المحاربه و الأظهر لتنکلان من التنکیل بمعنی التعذیب قوله علیه السلام أتیت علی المجهول أی أتانی الخبر من عند الله

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۳۰.

۲- ۲. القاموس ج ۴ ص ۲۱۰.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح ص ۲۳۰.

أو من آبائی بذلک.

**[ترجمه]عبارت لتنکران از انکره به معنای این که او را نشناخت می آید و کنایه از آزار آن دو و عدم شناخت حقیقت و شرافت آن دو است، یا از مناکره به معنای محاربه است و اظهر آن است که عبارت لتنکلان از تنکیل به معنای عقوبت و عذاب باشد. عبارت أُتیت به صیغه مجهول است یعنی از جانب خدا یا پدرانم خبر این امر به من رسیده است.

**[ترجمه]

«۳۵»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: کُنْتُ أُقْرِئُ امْرَأَهً الْقُرْآنَ بِالْکُوفَهِ فَمَازَحْتُهَا بِشَیْ ءٍ فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام عَاتَبَنِی وَ قَالَ مَنِ ارْتَکَبَ الذَّنْبَ فِی الْخَلَاءِ لَمْ یَعْبَأِ اللَّهُ بِهِ أَیَّ شَیْ ءٍ قُلْتَ لِلْمَرْأَهِ فَغَطَّیْتُ وَجْهِی حَیَاءً وَ تُبْتُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَا تَعُدْ(۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: من در کوفه به زنی قرآن می آموختم. یک روز با او شوخی کردم! وقتی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم مرا سرزنش کرده و فرمود: هر کس در خلوت مرتکب گناهی شود، خدا به او توجهی نخواهد داشت! به آن زن چه گفتی؟ من از خجالت صورتم را پوشیدم و توبه نمودم. حضرت باقر علیه السلام فرمود: دیگر چنین کاری نکن. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۵۹۴ -

**[ترجمه]

«۳۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَی أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام: قَالَ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ کَیْفَ أَبُوکَ قَالَ صَالِحٌ قَالَ قَدْ مَاتَ أَبُوکَ بَعْدَ مَا خَرَجْتَ حَیْثُ سِرْتَ إِلَی جُرْجَانَ ثُمَّ قَالَ کَیْفَ أَخُوکَ قَالَ تَرَکْتُهُ صَالِحاً قَالَ قَدْ قَتَلَهُ جَارٌ لَهُ یُقَالُ لَهُ صَالِحٌ یَوْمَ کَذَا

فِی سَاعَهِ کَذَا فَبَکَی الرَّجُلُ وَ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیْهِ راجِعُونَ بِمَا أُصِبْتُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام اسْکُنْ فَقَدْ صَارُوا إِلَی الْجَنَّهِ وَ الْجَنَّهُ خَیْرٌ لَهُمْ مِمَّا کَانُوا فِیهِ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ إِنِّی خَلَّفْتُ ابْنِی وَجِعاً شَدِیدَ الْوَجَعِ وَ لَمْ تَسْأَلْنِی عَنْهُ قَالَ قَدْ بَرَأَ وَ قَدْ زَوَّجَهُ عَمُّهُ ابْنَتَهُ وَ أَنْتَ تَقْدَمُ عَلَیْهِ وَ قَدْ وُلِدَ لَهُ غُلَامٌ وَ اسْمُهُ عَلِیٌّ وَ هُوَ لَنَا شِیعَهٌ وَ أَمَّا ابْنُکَ فَلَیْسَ لَنَا شِیعَهً بَلْ هُوَ لَنَا عَدُوٌّ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ فَهَلْ مِنْ حِیلَهٍ قَالَ إِنَّهُ عَدُوٌّ وَ هُوَ وَقِیذٌ قُلْتُ مَنْ هَذَا قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ وَ هُوَ لَنَا شِیعَهٌ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ (۲).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر از حضرت باقر علیه السلام نقل می کند که به مردی خراسانی فرمود: پدرت چطور است؟ گفت: خوب است. فرمود: دو روز بعد از خروج تو به طرف گرگان از دنیا رفت. باز حضرت پرسید: برادرت چطور است؟ عرض کرد: خوب بود. فرمود او را همسایه اش که صالح نام داشت در فلان روز کشت! آن مرد گریه اش گرفت و گفت: إِنَّا لِلَّهِ وَ

إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ از مصیبتی که مبتلا شدم؛ حضرت باقر علیه السلام فرمود: آرام باش! هر دو رهسپار بهشت شدند. بهشت برای آنها از زندگی ای که داشتند، بهتر است. آن مرد عرض کرد: من پسری داشتم که سخت مریض بود. درباره او از من نپرسیدی! فرمود: او خوب شد. عمویش دختر خود را به ازدواج او در آورد. وقتی که تو برگردی خدا پسری به او به نام علی عنایت کرده و او شیعه ما است. ولی پسرت شیعه ما نیست، دشمن ما است. آن مرد عرض کرد، چاره ای در این کار هست؟ فرمود: او دشمن ما است و در آتش خواهد بود. ابو بصیر گفت، عرض کردم: آقا این مرد کیست؟ فرمود: مردی خراسانی است که شیعه ما است و مرد مؤمنی است. - . الخرائج و الجرائح: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

«۳۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ مُشْمَعِلٍّ الْأَسَدِيِّ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ: مِثْلَهُ (۳)

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۵ -

**[ترجمه]

بیان

الوقید بالدال المهمله الحطب و لعل المراد أنه حطب جهنم و یحتمل أن یکون بالمعجمه قال الفیروزآبادی (۴) الوقیذ السریع و البطی ء و الثقیل و الشدید المرض المشرف انتهی فالمعنی أنه سیصرع أو هو بطی ء عن الخیر أو أنه شدید المرض و لا ینافیه إخباره علیه السلام ببرئه من المرض السابق.

ص: ۲۴۷

۱- ۱. لم أجده فیها عاجلا.

۲- ۲. المصدر السابق ص ۲۳۰.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۵.

۴- ۴. القاموس ج ۱ ص ۳۶۰.

**[ترجمه]کلمه وقیذ به معنای چوب است و شاید مراد این باشد که آن آتش جهنم است و ممکن است وقیذ باشد. فیروزآبادی می گوید: وقیذ به معنای سریع و کند و سنگین و مرض شدید و مشرف به مرگ است. پایان کلام فیروزآبادی. و معنا این می شود که او صرع خواهد گرفت یا به این معناست که او در کار خیر کُند و بطیء است یا این که به شدت مریض است و منافاتی ندارد که حضرت به او خبر از بهبودی از مریضی سابقش داده باشد.

**[ترجمه]

«۳۸»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى جَابِرٌ الْجُعْفِيُّ قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِلَى الْحَجِّ وَ أَنَا زَمِيلُهُ إِذْ أَقْبَلَ وَرَشَانٌ فَوَقَعَ عَلَى عِضَادَتَيْ مَحْمِلِهِ فَتَرَنَّمَ فَذَهَبْتُ لِآخُذَهُ فَصَاحَ بِي مَهْ يَا جَابِرُ فَإِنَّهُ اسْتَجَارَ بِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَقُلْتُ وَ مَا الَّذِي شَكَا إِلَيْكَ فَقَالَ شَكَا إِلَيَّ أَنَّهُ يُفْرِخُ فِي هَذَا الْجَبَلِ مُنْذُ ثَلَاثِ سِنِينَ وَ أَنَّ حَيَّةً تَأْتِيهِ فَتَأْكُلُ فِرَاخَهُ فَسَأَلَنِي أَنْ أَدْعُوَ اللَّهَ عَلَيْهَا لِيَقْتُلَهَا فَفَعَلْتُ وَ قَدْ قَتَلَهَا اللَّهُ ثُمَّ سِرْنَا حَتَّى إِذَا كَانَ وَجْهُ السَّحَرِ قَالَ لِي انْزِلْ يَا جَابِرُ فَنَزَلْتُ فَأَخَذْتُ بِخِطَامِ الْجَمَلِ وَ نَزَلَ فَتَنَحَّى عَنِ الطَّرِيقِ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى رَوْضَةٍ مِنَ الْأَرْضِ ذَاتِ رَمْلٍ فَأَقْبَلَ فَكَشَفَ الرَّمْلَ يَمْنَةً وَ يَسْرَةً وَ هُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ اسْقِنَا وَ طَهِّرْنَا إِذْ بَدَا حَجَرٌ أَبْيَضُ بَيْنَ الرَّمْلِ فَاقْتَلَعَهُ فَنَبَعَ لَهُ عَيْنُ مَاءٍ أَبْيَضَ صَافٍ فَتَوَضَّأَ وَ شَرِبْنَا مِنْهُ ثُمَّ ارْتَحَلْنَا فَأَصْبَحْنَا دُونَ قَرْيَةٍ وَ نَخْلٍ فَعَمَدَ أَبُو جَعْفَرٍ إِلَى نَخْلَةٍ يَابِسَةٍ فِيهَا فَدَنَا مِنْهَا وَ قَالَ أَيَّتُهَا النَّخْلَةُ أَطْعِمِينَا مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ فِيكِ فَلَقَدْ رَأَيْتُ النَّخْلَةَ تَنْحَنِي حَتَّى جَعَلْنَا نَتَنَاوَلُ مِنْ ثَمَرِهَا وَ نَأْكُلُ وَ إِذَا أَعْرَابِيٌّ يَقُولُ مَا رَأَيْتُ سَاحِراً كَالْيَوْمِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ يَا أَعْرَابِيُّ لَا تَكْذِبَنَّ عَلَيْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنَّا سَاحِرٌ وَ لَا كَاهِنٌ وَ لَكِنْ عُلِّمْنَا أَسْمَاءً مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى فَنَسْأَلُ بِهَا فَنُعْطَى وَ نَدْعُو فَنُجَابُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: جابر جعفی می گوید: من همراه امام باقر علیه السلام عازم حج شدیم؛ ناگهان پرنده ای شبیه کبوتر آمد و بر چوبه محملش نشست و شروع به خواندن کرد! من رفتم که آن را بگیرم که حضرت با فریاد به من فرمود: صبر کن ای جابر! این به ما اهل بیت پناه آورده! پرسیدم: از چه چیزی به شما شکایت نمود؟ فرمود: به من شکایت کرد که از سه سال پیش در این کوه تخم می گذارد و ماری می آید و جوجه هایش را می خورد. از من خواست از خدا بخواهم مار را بکشد. من دعا کردم و خدا آن مار را کشت. سپس راه افتادیم تا نزدیک سحر شد؛ حضرت به من فرمود: ای جابر پیاده شو! من پیاده شدم و زمام شتر را گرفتم. حضرت نیز پیاده شد و به سمتی رفت و از راه فاصله گرفت. سپس به باغی رملی در زمین رسید و شروع کرد شن ها را به چپ و راست می زد و عرضه می داشت: خدایا! ما را آب بده و پاکمان فرما. ناگهان سنگی سفید در بین شن ها آشکار شد. حضرت آن را از جا در آورد و چشمه آب سفید و زلالی برایش جوشید و وضو ساخت و ما از آن نوشیدیم.

سپس به راه افتادیم و نزدیک روستا و نخلستانی صبح کردیم. امام باقر علیه السلام نخل خشکی را که آنجا بود قصد کرد و به آن نزدیک شد و فرمود: ای نخل! ما را از آنچه خدا در تو آفریده طعام بده! من دیدم نخل خم شد تا جایی که ما دستمان به میوه آن می رسید و از آن خوردیم. ناگهان مرد عربی گفت: ساحری مثل امروز ندیده بودم! امام باقر علیه السلام فرمود: ای مرد عرب! بر ما اهل بیت دروغ مبند که هیچ ساحر و کاهنی از ما نیست. لکن به ما علم نام هایی از نام های خدای تعالی داده شده که با آن نام ها از خدا مسألت می کنیم و به ما عطا می شود و دعا می کنیم و اجابت می شویم. - . الخرائج و الجرائح:

- ۲۳۱

**[ترجمه]

بیان

وجه السحر أی أوله أو قریبا منه فإن الوجه مستقبل کل شی ء.

**[ترجمه]کلمه وجه السحر یعنی اول آن یا نزدیک آن. زیرا وجه روبروی هر چیزی است.

**[ترجمه]

«۳۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ عَبَّادِ بْنِ کَثِیرٍ الْبَصْرِیِّ قَالَ: قُلْتُ لِلْبَاقِرِ مَا حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَی اللَّهِ فَصَرَفَ وَجْهَهُ فَسَأَلْتُهُ عَنْهُ ثَلَاثاً فَقَالَ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَی اللَّهِ أَنْ لَوْ قَالَ لِتِلْکَ النَّخْلَهِ أَقْبِلِی لَأَقْبَلَتْ قَالَ عَبَّادٌ فَنَظَرْتُ وَ اللَّهِ إِلَی النَّخْلَهِ الَّتِی کَانَتْ هُنَاکَ قَدْ تَحَرَّکَ مُقْبِلَهً فَأَشَارَ إِلَیْهَا قِرِّی فَلَمْ أَعْنِکِ (۲).

**[ترجمه]خرایج: عباد بن کثیر بصری می گوید: به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: حق مؤمن بر خدا چیست؟ آن جناب توجهی نکرد. سه مرتبه سؤال کردم، در مرتبه سوم فرمود: از جمله حق مؤمن بر خدا اینست که اگر به این درخت بگوید بیا، بیاید. عباد می گوید: من به درخت خرما نگاه کردم دیدم از جای کنده شد و در حال حرکت است. امام علیه السلام اشاره نمود و فرمود: آرام باش با تو نبودم. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۴۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ الْکِنَانِیِّ قَالَ: صِرْتُ یَوْماً إِلَی بَابِ أَبِی جَعْفَرٍ فَقَرَعْتُ الْبَابَ فَخَرَجَتْ إِلَیَّ وَصِیفَهٌ نَاهِدٌ فَضَرَبْتُ بِیَدِی عَلَی رَأْسِ ثَدْیِهَا فَقُلْتُ لَهَا قُولِی لِمَوْلَاکِ إِنِّی بِالْبَابِ فَصَاحَ مِنْ آخِرِ الدَّارِ ادْخُلْ لَا أُمَّ لَکَ فَدَخَلْتُ وَ قُلْتُ

ص: ۲۴۸

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۳۱.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۱۹۶.

وَ اللَّهِ مَا أَرَدْتُ رِيبَةً وَ لَا قَصَدْتُ إِلَّا زِيَادَةً فِي يَقِينِي فَقَالَ صَدَقْتَ لَئِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ هَذِهِ الْجُدْرَانَ تَحْجُبُ أَبْصَارَنَا كَمَا تَحْجُبُ أَبْصَارَكُمْ إِذاً لَا فَرْقَ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ فَإِيَّاكَ أَنْ تُعَاوِدَ لِمِثْلِهَا(۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو الصباح کنانی می گوید: روزی به در خانه حضرت باقر علیه السلام رفتم و در زدم. کنیزی جوان که سینه هایش برآمده بود آمد. با دست بر سر سینه اش زده گفتم: به مولایت بگو فلانی آمده. از درون خانه صدا بلند شد، داخل شو بی مادر!! من وارد شده عرض کردم: به خدا قسم قصد سوئی نداشتم، خواستم بر یقینم افزوده شود. فرمود: راست می گویی! اگر خیال می کنید این دیوارها مانع دیدار ما هستند، همان طور که شما خودتان پشت دیوار را نمی بینید، در این صورت فرقی بین ما و شما نیست؛ مبادا دوباره چنین کاری بکنی. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

نهدت المرأه کعب ثدیها.

**[ترجمه]نهدت المرأه یعنی سینه اش برآمد.

**[ترجمه]

«۴۱»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ الْبَاقِرِ علیه السلام فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَاعِداً حِدْثَانَ مَا مَاتَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ علیهما السلام إِذْ دَخَلَ الدَّوَانِيقِيُّ وَ دَاوُدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَبْلَ أَنْ أُفْضِيَ الْمُلْكُ إِلَى وُلْدِ الْعَبَّاسِ وَ مَا قَعَدَ إِلَى الْبَاقِرِ إِلَّا دَاوُدُ فَقَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام مَا مَنَعَ الدَّوَانِيقِيَّ أَنْ يَأْتِيَ قَالَ فِيهِ جَفَاءٌ قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام لَا تَذْهَبُ الْأَيَّامُ حَتَّى يَلِيَ أَمْرَ هَذَا الْخَلْقِ وَ يَطَأَ أَعْنَاقَ الرِّجَالِ وَ يَمْلِكَ شَرْقَهَا وَ غَرْبَهَا وَ يَطُولُ عُمُرُهُ فِيهَا حَتَّى يَجْمَعَ مِنْ كُنُوزِ الْأَمْوَالِ مَا لَمْ يَجْتَمِعْ لِأَحَدٍ قَبْلَهُ فَقَامَ دَاوُدُ وَ أَخْبَرَ الدَّوَانِيقِيَّ بِذَلِكَ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ الدَّوَانِيقِيُّ وَ قَالَ مَا مَنَعَنِي مِنَ الْجُلُوسِ إِلَيْكَ إِلَّا إِجْلَالُكَ فَمَا الَّذِي خَبَّرَنِي بِهِ دَاوُدُ فَقَالَ هُوَ كَائِنٌ قَالَ وَ مُلْكُنَا قَبْلَ مُلْكِكُمْ قَالَ نَعَمْ قَالَ يَمْلِكُ بَعْدِي أَحَدٌ مِنْ وُلْدِي قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمُدَّةُ بَنِي أُمَيَّةَ أَكْثَرُ أَمْ مُدَّتُنَا قَالَ مُدَّتُكُمْ أَطْوَلُ وَ لَيَتَلَقَّفَنَّ هَذَا الْمُلْكَ صِبْيَانُكُمْ وَ يَلْعَبُونَ بِهِ كَمَا يَلْعَبُونَ بِالْكُرَةِ هَذَا مَا عَهِدَهُ إِلَيَّ أَبِي فَلَمَّا مَلِكَ الدَّوَانِيقِيُّ تَعَجَّبَ مِنْ قَوْلِ الْبَاقِرِ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: در جوانی خدمت حضرت باقر علیه السلام در مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله نشسته بودم. هنوز امام زین العابدین علیه السلام از دنیا نرفته بود. در این موقع منصور دوانیقی و داود بن سلیمان وارد شدند و هنوز خلافت به عباسیان نرسیده بود. داود به تنهایی آمد و کنار حضرت باقر علیه السلام نشست. آن جناب به او فرمود: چه شد که منصور نیامد؟ گفت: مرد بی ادبی است! خودخواه است. فرمود: به زودی به خلافت می رسد و سوار بر گردن مردم می شود و مالک شرق و غرب خواهد شد. عمری طولانی می کند تا این که ثروتی بر هم گرد می آورد که برای کسی قبل از او چنین

نشـده است. داود از جای حرکت کرده پیش منصور رفت و جریان را به او گفت. منصور بلنـد شد و خدمت حضـرت باقر علیه السـلام آمده عرض کرد: من به واسطه ابهت و عظمت مقام شما خدمتتان نیامدم! بفرمایید که آیا داود در آنچه از شما نقل می کرد راست می گویـد؟ فرمود: صـحیح است راست گفته. گفت: سـلطنت مـا قبـل از سـلطنت شـما است؟ فرمود: آری. منصور پرسـید: پس از حکومت من، یکی از فرزندانم زمامدار می شود؟ جواب داد: آری! گفت: مدت زمامداری بنی امیه بیشتر است یا حکومت ما؟ فرمود: زمامـداری شـما بیشتر است. این سـلطنت را بچه های شـما چون گوی در میدان به بازی می گیرند. این تفصـیل را پدرم به من فرموده. وقتی منصور به حکومت رسید، از فرمایش حضرت باقر علیه السلام در شگفت شد. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

الجفا البعد عن الآداب و وطء أعناق الرجال کنایه عن شده استیلائه علی الخلق و تمکنه من الناس.

**[ترجمه]کلمه جفا دوری از آداب است و عبارت وطیء اعنناق الرجال کنایه از شدت استیلا و قدرت او بر مردم است.

**[ترجمه]

«۴۲»

یـج، [الخرائـج و الجرائـح] رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ قَالَ: قُلْتُ یَوْماً لِلْبَاقِرِ أَنْتُمْ ذُرِّیَّهُ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَ رَسُولُ اللَّهِ وَارِثُ الْأَنْبِیَاءِ کُلِّهِمْ قَالَ نَعَمْ وَرِثَ جَمِیعَ عُلُومِهِمْ قُلْتُ وَ أَنْتُمْ وَرِثْتُمْ جَمِیعَ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ نَعَمْ قُلْتُ وَ أَنْتُمْ تَقْدِرُونَ

۱- ۱. لم أجده فی المطبوعه و نقله عن الخرائج الاربلی فی کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۵۲.

۲- ۲. المصدر السابق ص ۱۹۶.

أَنْ تُحْيُوا الْمَوْتَى وَ تُبْرِءُوا الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ تُخْبِرُوا النَّاسَ بِمَا يَأْكُلُونَ وَ مَا يَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِهِمْ قَالَ نَعَمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ ادْنُ مِنِّي يَا أَبَا بَصِيرٍ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِي فَأَبْصَرْتُ السَّهْلَ وَ الْجَبَلَ وَ السَّمَاءَ وَ الْأَرْضَ ثُمَّ مَسَحَ يَدَهُ عَلَى وَجْهِي فَعُدْتُ

كَمَا كُنْتُ لَا أُبْصِرُ شَيْئاً قَالَ ثُمَّ قَالَ لِيَ الْبَاقِرُ عليه السلام إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكُونَ هَكَذَا كَمَا أَبْصَرْتَ وَ حِسَابُكَ عَلَى اللَّهِ وَ إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكُونَ كَمَا كُنْتَ وَ ثَوَابُكَ الْجَنَّةُ فَقُلْتُ كَمَا كُنْتُ وَ الْجَنَّةُ أَحَبُّ إِلَيَ (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: روزی به امام باقر علیه السلام عرض کردم: شما فرزندان رسول خدا هستید؟ فرمود: بله! گفتم: رسول خدا وارث تمامی انبیاست؟ فرمود: بله! تمام علوم آنها را به ارث برده است. گفتم: شما تمام علوم رسول خدا را به ارث برده اید؟ فرمود: بله! گفتم: شما قدرت دارید مردگان را زنده کنید و نابینای مادرزاد و پیس را شفا دهید و به مردم آنچه می خورند و در خانه هایشان ذخیره می کنند را خبر دهید؟ فرمود: بله به اذن خدا! سپس فرمود: ای ابا بصیر! به من نزدیک شو! من به ایشان نزدیک شدم؛ دستش را بر صورتم کشید و من زمین هموار و کوه و آسمان و زمین را دیدم. سپس دستش را بر صورتم کشید و مثل قبل شدم و هیچ چیز نمی دیدم! سپس امام باقر علیه السلام به من فرمود: دوست داری مثل الآن که بینا شدی باشی، در حالی که حساب و کتابت با خدا باشد، و یا دوست داری مثل سابقت(نابینا) باشی و بهشت پاداشت باشد؟! گفتم: دوست دارم مثل قبل نابینا باشم و بهشت برایم محبوب تر است. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۴۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ الْبَاقِرِ نَحْواً مِنْ خَمْسِينَ رَجُلًا إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ كَثِيرٌ النَّوَّاءُ وَ كَانَ مِنَ الْمُغِيرِيَّةِ فَسَلَّمَ وَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ عِمْرَانَ عِنْدَنَا بِالْكُوفَهِ يَزْعُمُ أَنَّ مَعَكَ مَلَكاً يُعَرِّفُكَ الْكَافِرَ مِنَ الْمُؤْمِنِ وَ شِيعَتَكَ مِنْ أَعْدَائِكَ قَالَ مَا حِرْفَتُكَ قَالَ أَبِيعُ الْحِنْطَهَ قَالَ كَذَبْتَ قَالَ وَ رُبَّمَا أَبِيعُ الشَّعِيرَ قَالَ لَيْسَ كَمَا قُلْتَ بَلْ تَبِيعُ النَوَى قَالَ مَنْ أَخْبَرَكَ بِهَذَا قَالَ الْمَلَكُ الَّذِي يُعَرِّفُنِي شِيعَتِي مِنْ عَدُوِّي لَسْتَ تَمُوتُ إِلَّا تَائِهاً قَالَ جَابِرٌ الْجُعْفِيُّ فَلَمَّا انْصَرَفْنَا إِلَى الْكُوفَهِ ذَهَبْتُ فِي جَمَاعَهٍ نَسْأَلُ فَدُلِلْنَا عَلَى عَجُوزٍ فَقَالَتْ مَاتَ تَائِهاً مُنْذُ ثَلَاثَهِ أَيَّامٍ (۲).

**[ترجمه]خرایج: جابر می گوید: ما در حدود پنجاه نفر بودیم و خدمت حضرت باقر علیه السلام نشسته بودیم که کثیر النوا داخل شد. او از مغیریه بود. سلام کرد و نشست. گفت: مغیره بن نعمان نزد ما در کوفه مدعی است که شما فرشته ای دارید که مؤمن و کافر و شیعه را از غیر شیعه برایتان معین می کند. امام پرسید: شغل تو چیست؟ عرض کرد: گندم می فروشم. فرمود: دروغ گفتی! گفت: گاهی جو هم می فروشم. فرمود: دروغ گفتی! تو دانه خرما می فروشی! گفت: چه کس این خبر را به شما داد. فرمود: همان فرشته ای که دوست را از دشمن برایم مشخص می کند. تو دیوانه از دنیا خواهی رفت.

جابر جعفی گفت، وقتی ما به کوفه برگشتیم از او جستجو نمودیم. پیرزنی را به ما معرفی کردند، پیش او رفتیم، گفت: سه روز قبل با دیوانگی از دنیا رفت. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۵ -

**[ترجمه]

بیان

المغیریه أصحاب المغیره بن سعید العجلی الذی ادعی أن الإمامه بعد محمد بن علی بن الحسین علیهما السلام لمحمد بن عبد الله بن الحسن و زعم أنه حی لم یمت.

و قال الشیخ (۳)

و الکشی (۴) إن کثیرا کان من البتریه و قال البرقی (۵) إنه کان عامیا و الظاهر أن المراد بالتائه الذاهب العقل و یحتمل أن یکون المراد

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶.

۲- ۲. لم أجده فی المطبوعه و قد أخرجه عنه الاربلی فی کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۵۵.

۳- ۳. رجال الشیخ الطوسیّ ص ۱۳۴ طبع النجف.

۴- ۴. رجال الکشّیّ ص ۱۵۲.

۵- ۵. رجال البرقی ص ۱۵ طبع ایران مع رجال ابن داود و لم یذکر فیه انه کان عامیا. و کذا فی نسخه خطیه بمکتبه سماحه سیدی الوالد دام ظله.

به التحير فی الدين.

**[ترجمه]مغیریه به اصحاب مغیره بن سعید عجلی می گویند که ادعا کرد امامت بعد از محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام از آن محمد بن عبدالله بن الحسن است و معتقد بود او زنده است و نمرده است.

شیخ طوسی و کشی می فرمایند: کثیر النوا از فرقه بتریه بود. و برقی می گوید: او مردی عامی مذهب بود و ظاهرا منظور از تائه کسی را گویند که عقلش رفته و ممکن است منظور از آن، شخصی باشد که در امر دین متحیر است. - . رجال طوسی: ۱۳۴ ، رجال کشی: ۱۵۲ -

**[ترجمه]

«۴۴»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى أَبُو بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ الْبَاقِرِ علیه السلام فِي الْمَسْجِدِ إِذْ دَخَلَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَلَيْهِ ثَوْبَانِ مُمَصَّرَانِ مُتَّكِئاً عَلَى مَوْلًى لَهُ فَقَالَ علیه السلام لَيَلِيَنَّ هَذَا الْغُلَامُ فَيُظْهِرُ الْعَدْلَ وَ يَعِيشُ أَرْبَعَ سِنِينَ ثُمَّ يَمُوتُ فَيَبْكِي عَلَيْهِ أَهْلُ الْأَرْضِ وَ يَلْعَنُهُ أَهْلُ السَّمَاءِ قَالَ يَجْلِسُ فِي مَجْلِسٍ لَا حَقَّ لَهُ فِيهِ ثُمَّ مَلَكَ وَ أَظْهَرَ الْعَدْلَ جُهْدَهُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: در مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله در خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم که عمر بن عبد العزیز وارد شد در حالی که لباس زرد رنگی داشت و به غلام خود تکیه کرده بود. امام فرمود: این پسر زمامدار خواهد شد و عدالت می کند و چهار سال زندگی خواهد کرد، سپس از دنیا می رود. اهل زمین بر او گریه می کنند ولی فرشتگان آسمان لعنتش می نمایند زیرا مقامی را که مربوط به او نیست گرفته است، ولی پس از زمامداری به اندازه قدرت خود عدالت می ورزد. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجزری (۲)

الممصره من الثياب التی فيها صفره خفيفه و منه الحديث أتى على طلحه و عليه ممصران.

**[ترجمه]جزری می گوید: ثیاب ممصّره لباس هایی را گویند که در آن زردی اندکی باشد و از همین باب است آن حدیثی که علی علیه السلام به نزد طلحه آمد در حالی که دو لباس مایل به زردی داشت.

**[ترجمه]

«۴۵»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَيْهِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ سَلَّامِ بْنِ سَعِيدٍ الْجُمَحِيِّ عَنْ أَسْلَمَ مَوْلَى مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيَّةِ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام مُسْنِداً ظَهْرِي إِلَى زَمْزَمَ فَمَرَّ عَلَيْنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ وَ

هُوَ يَطُوفُ بِالْبَيْتِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ يَا أَسْلَمُ أَ تَعْرِفُ هَذَا الشَّابَّ قُلْتُ نَعَمْ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ أَمَا إِنَّهُ سَيَظْهَرُ وَ يُقْتَلُ فِي حَالِ مَضِيعَةٍ ثُمَّ قَالَ يَا أَسْلَمُ لَا تُحَدِّثْ بِهَذَا الْحَدِيثِ أَحَداً فَإِنَّهُ عِنْدَكَ أَمَانَةٌ قَالَ فَحَدَّثْتُ بِهِ مَعْرُوفَ بْنَ خَرَّبُوذَ وَ أَخَذْتُ عَلَيْهِ مِثْلَ مَا أَخَذَ عَلَيَّ قَالَ وَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام غُدْوَةً وَ عَشِيَّةً أَرْبَعَةً مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ فَسَأَلَهُ مَعْرُوفٌ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ الَّذِي حَدَّثْتَنِيهِ فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْكَ قَالَ فَالْتَفَتَ إِلَى أَسْلَمَ فَقَالَ لَهُ يَا أَسْلَمُ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنِّي أَخَذْتُ عَلَيْهِ مِثْلَ الَّذِي أَخَذْتَهُ عَلَيَّ قَالَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَوْ كَانَ النَّاسُ كُلُّهُمْ لَنَا شِيعَةً لَكَانَ ثَلَاثَةُ أَرْبَاعِهِمْ لَنَا شُكَّاكاً وَ الرُّبُعُ الْآخَرُ أَحْمَقَ (۳).

**[ترجمه]رجال کشی: غلام محمد بن حنفیه می گوید: در خدمت حضرت باقر علیه السلام، تکیه به زمزم داده بودم و محمد بن عبد الله بن حسن طواف می کرد. امام فرمود: این جوان را می شناسی؟ گفتم: آری محمد بن عبد الله بن حسن است. فرمود: به زودی قیام می کند و با حال زاری کشته خواهد شد. بعد فرمود: این حدیث را به احدی نقل نکنی که نزد تو به امانت سپردم. ولی من به معروف بن خربوذ نقل کردم و از او پیمان گرفتم که به کسی نگوید. ما چهار نفر از اهل مکه، صبح و شام خدمت آن جناب بودیم. معروف عرض کرد: این حدیثی که اسلم برایم نقل کرد را مایلم از خودتان بشنوم! امام روی به اسلم نموده فرمود: اسلم! چرا نقل کردی؟ عرض کردم: فدایت شوم، من همان پیمانی که شما گرفتید از او گرفتم. حضرت باقر علیه السلام فرمود: اگر تمام مردم روی زمین شیعه ما باشند، سه قسمت از چهار قسمت آنها شکاک خواهند بود و یک قسمت باقی مانده هم احمقند. - . رجال کشی: ۱۳۴ -

**[ترجمه]

«۴۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ فَمَرَّ بِنَا زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ أَمَا وَ اللَّهِ لَيَخْرُجَنَّ بِالْكُوفَةِ وَ لَيُقْتَلَنَّ وَ لَيُطَافَنَّ بِرَأْسِهِ ثُمَّ

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۶.

۲- ۲. النهایه لابن الأثیر ج ۴ ص ۹۷.

۳- ۳. رجال الکشّیّ ص ۱۳۴.

يُؤْتَى بِهِ فَيُنْصَبُ عَلَى قَصَبَةٍ فِي هَذَا الْمَوْضِعِ وَ أَشَارَ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي صُلِبَ فِيهِ قَالَ سَمِعَ أُذُنَايَ بِهِ ثُمَّ رَأَتْ عَيْنِي بَعْدَ ذَلِكَ فَبَلَغَنَا خُرُوجُهُ وَ قَتْلُهُ ثُمَّ مَكَثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ فَرَأَيْنَا يُطَافُ بِرَأْسِهِ فَنُصِبَ فِي ذَلِكَ الْمَوْضِعِ عَلَى قَصَبَةٍ فَتَعَجَّبْنَا.

وَ فِي رِوَايَةٍ: أَنَّ الْبَاقِرَ عليه السلام قَالَ سَيَخْرُجُ زَيْدٌ أَخِي بَعْدَ مَوْتِي وَ يَدْعُو النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ وَ يَخْلَعُ جَعْفَراً ابْنِي وَ لَا يَلْبَثُ إِلَّا ثَلَاثاً حَتَّى يُقْتَلَ وَ يُصْلَبَ ثُمَّ يُحْرَقَ بِالنَّارِ وَ يُذْرَى فِي الرِّيحِ وَ يُمَثَّلَ بِهِ مُثْلَةً مَا مُثِّلَ بِهِ أَحَدٌ قَبْلَهُ (۱).

**[ترجمه]خرایج: محمد بن ابی حازم می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم که زید بن علی علیه السلام از آنجا گذشت. امام باقر علیه السلام فرمود: به خدا سوگند زید در کوفه قیام خواهد کرد و کشته خواهد شد. سرش را به اطراف می گردانند و سپس می آورند و در این محل روی نی به زمین می کوبند؛ و اشاره نمود به همان محلی که بعدها سر زید را نصب نمودند. محمد بن ابی حازم می گوید: جریان خروج و شهادتش را با گوش خود شنیدم، سپس با چشم دیدم. شنیدم مدتی گذشت که سرش را در اطراف می گرداندند و سپس در همان محل بر نیزه نمودند. پس ما در شگفت شدیم.

- در روایت دارد که امام باقر علیه السلام فرمود: بعد از مرگ من، برادرم زید خروج می کند و مردم را به خویش می خواند و پسرم جعفر را خلع می کند و فقط سه روز درنگ می کند تا این که کشته می شود و به دار کشیده می شود و سپس به آتش کشیده می شود و خاکسترش به باد داده می شود و به گونه ای عذاب می شود که قبل از او کسی این گونه عقوبت نشده. -. الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۸ -

**[ترجمه]

بيان

التمثيل التنكيل و التعذيب قال الجزري (۲)

فيه إنه نهى عن المثله يقال مثلت بالحيوان أمثل به مثلا إذا قطعت أطرافه و شوهت به و مثلت بالقتيل إذا جذعت أنفه و أذنه أو مذاكيره أو شيئا من أطرافه و الاسم المثله فأما مثل بالتشديد فهو للمبالغه.

**[ترجمه]تمثيل به معنای عذاب کردن و عقوبت دادن است. جزری در این ریشه می گوید: از مثله کردن نهی شده است. عبارت مثلت بالحیوان و أمثّل به مثلاـ یعنی اعضایش را بریدم و او را قبیح المنظر کردم. عبارت مثّلت بالقتیل یعنی بینی و گوش و آلات ذکوره یا بخشی از اعضای فرد کشته شده را بریدم و اسم مصدر آن مثله است اما کلمه مثّل به تشدید، برای مبالغه استعمال می شود.

**[ترجمه]

«۴۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِيَ: أَنَّهُ عليه السلام جَعَلَ يُحَدِّثُ أَصْحَابَهُ بِأَحَادِيثَ شِدَادٍ وَ قَدْ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ النَّضْرُ بْنُ

قِرْوَاشٍ فَاغْتَمَّ أَصْحَابُهُ لِمَكَانِ الرَّجُلِ مِمَّا يَسْتَمِعُ حَتَّى نَهَضَ فَقَالُوا قَدْ سَمِعَ مَا سَمِعَ وَ هُوَ خَبِيثٌ قَالَ لَوْ سَأَلْتُمُوهُ عَمَّا تَكَلَّمْتُ بِهِ الْيَوْمَ مَا حَفِظَ مِنْهُ شَيْئاً قَالَ بَعْضُهُمْ فَلَقِيتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ فَقُلْتُ الْأَحَادِيثُ الَّذِی سَمِعْتَهَا مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهَا فَقَالَ لَا وَ اللَّهِ مَا فَهِمْتُ مِنْهَا قَلِيلًا وَ لَا كَثِيراً(۳).

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام به اصحاب خود احادیثی بسیار دشوار و سخت می فرمود. مردی به نام نضر بن قرواش وارد شد. اصحاب خیلی ناراحت شدند که او هم این احادیث را خواهد شنید. بالاخره آن مرد رفت. عرض کردند: آقا، هر چه فرمودید او نیز شنید و مرد خبیث و بد جنسی است. فرمود: اگر از او بپرسید، هیچ یک از گفتار مرا حفظ نکرده. یکی از اصحاب او را ملاقات نموده و گفت: مایلم از گفتار ابی جعفر که شنیدی برایم نقل کنی! گفت: به خدا سوگند چه کم و چه زیاد، اصلا نفهمیدم چه گفت!! - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۷۸ -

**[ترجمه]

«۴۸»

قب (۴)،[المناقب] لابن شهرآشوب یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى أَبُو حَمْزَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنِّي لَفِي عُمْرَةٍ اعْتَمَرْتُهَا فَأَنَا فِي الْحِجْرِ جَالِسٌ إِذْ نَظَرْتُ إِلَى جَانٍّ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ نَاحِيَةِ الْمَشْرِقِ حَتَّى دَنَا مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَأَقْبَلْتُ بِبَصَرِي نَحْوَهُ فَوَقَفَ

طَوِيلًا ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ أُسْبُوعاً ثُمَّ بَدَأَ بِالْمَقَامِ فَقَامَ عَلَى ذَنَبِهِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَ ذَلِكَ عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ فَبَصُرَ بِهِ عَطَاءٌ وَ أُنَاسٌ مَعَهُ فَأَتَوْنِي فَقَالُوا يَا أَبَا جَعْفَرٍ مَا رَأَيْتَ هَذَا الْجَانَّ فَقُلْتُ قَدْ رَأَيْتُهُ وَ مَا صَنَعَ

۱- ۱. لم أجده فی مظانه من النسخه المطبوعه.

۲- ۲. النهایه لابن الأثیر ج ۴ ص ۷۷.

۳- ۳. لم أعثر علیه فی المطبوعه.

۴- ۴. المناقب ج ۳ ص ۳۲۰.

ثُمَّ قُلْتُ لَهُمْ انْطَلِقُوا إِلَيْهِ وَ قُولُوا لَهُ يَقُولُ لَکَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ إِنَّ الْبَيْتَ يَحْضُرُهُ أَعْبُدٌ وَ سُودَانٌ فَهَذِهِ سَاعَةُ خَلْوَتِهِ مِنْهُمْ وَ قَدْ قَضَيْتَ نُسُکَکَ وَ نَحْنُ نَتَخَوَّفُ عَلَيْکَ مِنْهُمْ فَلَوْ خَفَّفْتَ وَ انْطَلَقْتَ قَبْلَ أَنْ يَأْتُوا قَالَ فَکَوَّمَ کُومَةً مِنْ بَطْحَاءِ الْمَسْجِدِ ثُمَّ وَضَعَ ذَنَبَهُ عَلَيْهَا ثُمَّ مَثَلَ فِي الْهَوَاءِ(۱).

**[ترجمه]مناقب، خرایج: ابو حمزه از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که فرمود: من مشغول انجام اعمال عمره بودم و در حجر اسماعیل نشسته بودم. ناگاه دیدم جنّی از طرف مشرق می آید تا این که به حجر الاسود نزدیک شد. من به او نگاه کردم. مدتی ایستاد. سپس هفت مرتبه طواف کرد و بعد در مقام ابراهیم روی دم خود ایستاد و دو رکعت نماز خواند؛ این امر نزدیک زوال خورشید بود. عطاء و چند نفر از همراهانش او را دیدند. پیش من آمده و گفتند: این جنّ را دیدی؟ گفتم: بلی او را دیدم، متوجه کارهایش نیز بودم. بروید به او بگویید: محمد بن علی علیهما السلام می گوید: اکنون مسجد خلوت است و نزدیک موقعی است که گروهی از بردگان و سودانی ها بیایند. تو که اعمال خود را انجام داده ای، ما می ترسیم آنها بیایند و برایت ناراحتی فراهم کنند. اگر عجله کنی و قبل از آمدن آنها بروی، بهتر است. جنّ این پیغام را که شنید، ریگهای مسجد را چند تکه بر روی هم انباشت و دم خود را روی آن ریگهای انباشته گذاشته و به هوا برخاست. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۰، الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۵ -

**[ترجمه]

توضیح

قال الفیروزآبادی (۲)

الجان اسم جمع للجن و حیه أکحل العین لا تؤذی کثیره فی الدور.

و قال (۳)

کوم التراب تکویما جعله کومه کومه بالضم أی قطعه قطعه و رفع رأسها.

و قال (۴)

البطحاء و الأبطح مسیل واسع فیه دقاق الحصی و قال مثل قام منتصبا کمثل بالضم و زال عن موضعه انتهی أی زال عن موضعه مرتفعا فی الهواء أو صار فی الهواء متمثلا بصوره شخص.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: جانّ اسم جمع جنّ است و به ماری نیز اطلاق می شود که چشمش سرمه کشیده و بی آزار است و در خانه ها زیاد است.

وی می گوید: کوّم التراب تکویما یعنی آن را تکه تکه قرار داد و سرش را بلند کرد.

و می گویـد: بطحاء و ابطـح محل جریان سـیل است که بزرگ است و در آن سـنگریزه های کوچک وجود دارد و می گوید: عبارت مَثَلَ یعنی ایسـتاد ماننـد مَثُلَ به ضم ثاء و از جایش جـدا شـد. پایان کلام فیروزآبادی. یعنی از موضع خود بلند شد و در هوا بالا رفت. یا در آسمان به صورت شخصی تمثل پیدا کرد.

**[ترجمه]

«۴۹»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ سَدِیرٍ: أَنَّ کَثِیرَ النَّوَّاءِ دَخَلَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام وَ قَالَ زَعَمَ الْمُغِیرَهُ بْنُ سَـعِیدٍ أَنَّ مَعَکَ مَلَکاً یُعَرِّفُکَ الْمُؤْمِنَ مِنَ الْکَافِرِ فِی کَلَامٍ طَوِیلٍ فَلَمَّا خَرَجَ قَالَ علیه السـلام مَا هُوَ إِلَّا خَبِیثُ الْوِلَادَهِ وَ سَـمِعَ هَـذَا الْکَلَامَ جَمَاعَهٌ مِنَ الْکُوفَهِ قَـالُوا ذَهَبْنَـا حَتَّی نَسْأَلَ عَنْ کَثِیرٍ فَلَهُ خَبَرٌ سَوْءٌ فَمَضَـیْنَا إِلَی الْحَیِّ الَّذِی هُوَ فِیهِمْ فَـدُلِلْنَا إِلَی عَجُوزَهٍ صَالِحَهٍ فَقُلْنَا لَهَا نَسْأَلُکِ عَنْ أَبِی إِسْـمَاعِیلَ قَالَتْ کَثِیرٌ فَقُلْنَا نَعَمْ قَالَتْ تُرِیـدُونَ أَنْ تُزَوِّجُوهُ قُلْنَا نَعَمْ قَالَتْ لَا تَفْعَلُوا فَإِنَّ أُمَّهُ قَـدْ وَضَـعَتْهُ فِی ذَلِکَ الْبَیْتِ رَابِعَ أَرْبَعَهٍ مِنَ الزِّنَا وَ أَشَارَتْ إِلَی بَیْتٍ مِنْ بُیُوتِ الدَّارِ(۵).

۱- ۱. لم أعثر علیه فی مظانه.

۲- ۲. القاموس ج ۴ ص ۲۱۰.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۴ ص ۱۷۳.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۱ ص ۲۱۶.

۵- ۵. لم نعثر علیه فی النسخه المطبوعه عاجلا.

**[ترجمه]خرایج: سدیر می گوید: کثیر النوا بر حضرت باقر علیه السلام وارد شد و در ضمن کلامی طولانی گفت: مغیره بن سعید مدعی است که شما فرشته ای دارید که مؤمن و کافر را برایتان معین می کند. وقتی خارج شد، حضرت فرمود: او حرام زاده است. این کلام را جماعتی از اهل کوفه شنیدند؛ گفتند: ما رفتیم تا درباره کثیر سؤال کنیم. پس در باره او خبر بدی شنیدیم. به سمت قبیله ای که او در آنجا بود رفتیم. ما را به پیرزن صالحه ای راهنمایی کردند. ما به او گفتیم: از ابی اسماعیل خبر داری؟ گفت: منظورتان کثیر است؟ گفت: می خواهید او را زن بدهید؟ گفتیم: بله! گفت: چنین کاری نکنید زیرا مادرش او را در در آن اتاق وضع حمل کرد در حالی که چهارمین فرزند آن زن از زنا بود؛ و به اتاقی از اتاق های خانه اشاره نمود!

**[ترجمه]

«۵۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ: أَنَّ جَمَاعَةً اسْتَأْذَنُوا عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالُوا فَلَمَّا صِرْنَا فِی الدِّهْلِیزِ إِذَا قِرَاءَةٌ سُرْیَانِیَّةٌ بِصَوْتٍ حَسَنٍ یَقْرَأُ وَ یَبْکِی حَتَّى أَبْکَى بَعْضَنَا وَ مَا نَفْهَمُ مَا یَقُولُ فَظَنَنَّا أَنَّ عِنْدَهُ بَعْضَ أَهْلِ الْکِتَابِ اسْتَقْرَأَهُ فَلَمَّا انْقَطَعَ الصَّوْتُ دَخَلْنَا عَلَیْهِ فَلَمْ نَرَ عِنْدَهُ أَحَداً قُلْنَا لَقَدْ سَمِعْنَا قِرَاءَةً سُرْیَانِیَّةً بِصَوْتٍ حَزِینٍ قَالَ ذَکَرْتُ مُنَاجَاةَ إِلْیَا النَّبِیِّ فَأَبْکَتْنِی (۱).

**[ترجمه]خرایج: گروهی از حضرت باقر علیه السلام اجازه ورود خواستند. همین که وارد دهلیز شدند، صدای قرائتی به زبان سریانی با لهجه خوشی شنیدند. به طوری که بعضی از ما به گریه افتادند اما ما معنی کلمات را نمی فهمیدیم. با خود گفتیم: ممکن است یکی از اهل کتاب مشغول خواندن باشد. پس از تمام شدن صدا وارد شدیم، دیدیم هیچ کس خدمت امام نیست. گفتیم: آقا ما به لهجه سریانی از داخل اطاق قرائتی شنیدیم که بسیار غم انگیز بود؛ فرمود: به یاد مناجات الیای نبی افتادم و مرا به گریه انداخت. -. الخرائج و الجرائح: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۵۱»

قب (۲)،[المناقب] لابن شهرآشوب یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى أَبُو بَصِیرٍ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَبِی فِی مَجْلِسٍ لَهُ ذَاتَ یَوْمٍ إِذْ أَطْرَقَ رَأْسَهُ إِلَى الْأَرْضِ فَمَکَثَ فِیهَا مَکْثاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ یَا قَوْمِ کَیْفَ أَنْتُمْ إِنْ جَاءَکُمْ رَجُلٌ یَدْخُلُ عَلَیْکُمْ مَدِینَتَکُمْ هَذِهِ فِی أَرْبَعَةِ آلَافٍ حَتَّى یَسْتَعْرِضَکُمْ بِالسَّیْفِ ثَلَاثَةَ أَیَّامٍ فَیَقْتُلَ مُقَاتِلَتَکُمْ وَ تَلْقَوْنَ مِنْهُ بَلَاءً- لَا تَقْدِرُونَ أَنْ تَدْفَعُوهَا وَ ذَلِکَ مِنْ قَابِلٍ فَخُذُوا حِذْرَکُمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الَّذِی قُلْتُ هُوَ کَائِنٌ لَا بُدَّ مِنْهُ فَلَمْ یَلْتَفِتْ أَهْلُ الْمَدِینَهِ إِلَى کَلَامِهِ وَ قَالُوا لَا یَکُونُ هَذَا أَبَداً وَ لَمْ یَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ إِلَّا نَفَرٌ یَسِیرٌ وَ بَنُو هَاشِمٍ فَخَرَجُوا مِنَ الْمَدِینَهِ خَاصَّةً وَ ذَلِکَ أَنَّهُمْ عَلِمُوا أَنَّ کَلَامَهُ هُوَ الْحَقُّ فَلَمَّا کَانَ مِنْ قَابِلٍ تَحَمَّلَ أَبُو جَعْفَرٍ بِعِیَالِهِ وَ بَنُو هَاشِمٍ وَ جَاءَ نَافِعُ بْنُ الْأَزْرَقِ حَتَّى کَبَسَ الْمَدِینَهَ فَقَتَلَ مُقَاتِلَهُمْ وَ فَضَحَ نِسَاءَهُمْ فَقَالَ أَهْلُ الْمَدِینَهِ لَا نَرُدُّ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ شَیْئاً نَسْمَعُهُ مِنْهُ أَبَداً بَعْدَ مَا سَمِعْنَا وَ رَأَیْنَا فَإِنَّهُمْ أَهْلُ بَیْتِ النُّبُوَّهِ وَ یَنْطِقُونَ بِالْحَقِ (۳).

**[ترجمه]مناقب، خرایج: ابو بصیر از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که فرمود: پدرم روزی در مجلس خود، ساعتی سر

به به زیر انداخته بود و بعد سر بلند نموده فرمود: چه خواهید کرد اگر یک نفر با چهار هزار نفر وارد شهر شما شود و سه روز در میان شما شمشیر بگذارد، کشتارهای عجیب نماید و به بلایی بزرگ دچار شوید که قدرت دفاع نداشته باشید. این جریان در سال آینده خواهد شد. پس وسیله دفاع و چاره اندیشی برای خود بنمایید. و بدانید آنچه گفتم، خواهد شد و هیچ قابل تغییر نیست. اهل مدینه توجه به این فرمایش امام نکرده و می گفتند: چنین چیزی نمی شود. لذا چاره اندیشی نکرده و وسیله دفاعی فراهم نکردند. فقط عده کمی با بنی هاشم آماده شدند و از مدینه خارج گردیدند. زیرا آنها می دانستند هر چه حضرت باقر علیه السلام بفرماید راست است. سال بعد امام باقر علیه السلام و بنی هاشم، خانواده خود را از مدینه خارج کردند. نافع بن ارزق با گروهی آمد و مدینه را روبید. مردان جنگی را کشت و رسوایی بر سر زنان آنها در آورد. اهل مدینه گفتند: دیگر بعد از این جریان که شنیدیم و دیدیم، تا ابد ما فرموده ابو جعفر را رد نخواهیم کرد؛ چرا که آنها از خاندان نبوت و واقع گو هستند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۵ ، الخرائج و الجرائح: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

إيضاح

قال الفيروزآبادی (۴)

عرض القوم علی السیف قتلهم و قال استعرض قتلهم و لم یسأل عن حال أحد.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت عرض القوم علی السیف یعنی آن قوم را کشت و می گوید: عبارت استعرضهم یعنی آنان را کشت و از حال احدی نپرسید.

**[ترجمه]

«۵۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] رَوَی أَبُو بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنِّی لَأَعْرِفُ مَنْ لَوْ قَامَ

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۷.

۲- ۲. مناقب ابن شهرآشوب ج ۳ ص ۳۲۵.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۷.

۴- ۴. القاموس ج ۲ ص ۳۳۴ و ۳۳۶.

بِشَاطِئِ الْبَحْرِ يَعْرِفُ دَوَابَّ الْبَحْرِ وَ أُمَّهَاتِهَا وَ عَمَّاتِهَا وَ خَالاتِهَا(۱).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که فرمود: من شخصی را می شناسم که اگر کنار دریا بایستد، تمام جنبنده های دریا را از پدر و مادر و عمه و خاله آنها می شناسد. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۵۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ سَعِیدٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ ابْتِدَاءً مِنْ غَیْرِ أَنْ أَسْأَلَهُ نَحْنُ حُجَّةُ اللَّهِ وَ نَحْنُ وَجْهُ اللَّهِ وَ نَحْنُ عَیْنُ اللَّهِ فِی خَلْقِهِ وَ نَحْنُ وُلَاهُ أَمْرِ اللَّهِ فِی عِبَادِهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ بَیْنَنَا وَ بَیْنَ کُلِّ أَرْضٍ تُرّاً مِثْلَ تُرِّ الْبَنَّاءِ فَإِذَا أُمِرْنَا فِی الْأَرْضِ بِأَمْرٍ أَخَذْنَا ذَلِکَ التُّرَّ فَأَقْبَلَتْ إِلَیْنَا الْأَرْضُ بِکُلِّیَّتِهَا وَ أَسْوَاقِهَا وَ کُوَرِهَا حَتَّی نُنْفِذَ فینا [فِیهَا] مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا أَمَرَ إِنَّ الرِّیحَ کَمَا کَانَتْ مُسَخَّرَهً لِسُلَیْمَانَ فَقَدْ سَخَّرَهَا اللَّهُ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ (۲).

**[ترجمه]خرایج: اسود بن سعید می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم، قبل از اینکه من چیزی بپرسم فرمود: ما حجت الله و وجه الله و عین الله در میان مردم و فرمانروای از طرف خدا در میان مردمیم. سپس فرمود: بین ما و هر قسمت از زمین اتصالی است مانند نخی که بنّاها هنگام ساختمان می کشند. هر گاه خداوند ما را در مورد سرزمینی مامور نماید، همان نخ را می کشیم و زمین با بازارها و محلاتش رو به ما می آورد تا کاری را که بخواهیم انجام دهیم. همان طوری که باد برای سلیمان مسخر شده بود، خداوند آن را برای محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله نیز مسخر نموده. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۷ -

**[ترجمه]

بیان

التر بالضم خیط البناء و الکوره بالضم المدینه و الصقع و الجمع کُوَر بضم الکاف و فتح الواو.

**[ترجمه]تُرّ به ضم تاء، نخ خیاطی است و کُوره به ضم کاف شهر و ناحیه را گویند و جمع آن کُوَر به ضم کاف و فتح واو است.

**[ترجمه]

«۵۴»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: لَئِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّا لَا نَرَاکُمْ وَ لَا نَسْمَعُ کَلَامَکُمْ لَبِئْسَ مَا ظَنَنْتُمْ لَوْ کَانَ کَمَا تَظُنُّونَ أَنَّا لَا نَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ فِیهِ وَ عَلَیْهِ مَا کَانَ لَنَا عَلَی النَّاسِ فَضْلٌ قُلْتُ أَرِنِی بَعْضَ مَا أَسْتَدِلُّ بِهِ قَالَ وَقَعَ بَیْنَکَ

وَ بَيْنَ زَمِيلِكَ بِالرَّبَذَهِ حَتَّى عَيَّرَكَ بِنَا وَ بِحُبِّنَا وَ مَعْرِفَتِنَا قُلْتُ إِی وَ اللَّهِ لَقَدْ كَانَ ذَلِكَ قَالَ فَتَرَانِی قُلْتُ بِاطِّلَاعِ اللَّهِ مَا أَنَا بِسَاحِرٍ وَ لَا كَاهِنٍ وَ لَا بِمَجْنُونٍ لَكِنَّهَا مِنْ عِلْمِ النُّبُوَّهِ وَ نُحَدِّثُ بِمَا يَكُونُ قُلْتُ مَنِ الَّذِی يُحَدِّثُكُمْ بِمَا نَحْنُ عَلَيْهِ قَالَ أَحْيَاناً يُنْكَتُ فِی قُلُوبِنَا وَ يُوقَرُ فِی آذَانِنَا وَ مَعَ ذَلِكَ فَإِنَّ لَنَا خَدَماً مِنَ الْجِنِّ مُؤْمِنِينَ وَ هُمْ لَنَا شِيعَهٌ وَ هُمْ لَنَا أَطْوَعُ مِنْكُمْ قُلْتُ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ وَاحِدٌ مِنْهُمْ قَالَ نَعَمْ يُخْبِرُنَا بِجَمِيعِ مَا أَنْتُمْ فِيهِ وَ عَلَيْهِ (۳).

**[ترجمه]خرایج: محمد بن مسلم می گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: اگر خیال می کنید ما شما را نمی بینیم و سخن شما را نمی شنویم، بدخیالی کرده اید. اگر گمان شما که از حال و کردارتان خبر نداشته باشیم صحیح باشد، دیگر ما را بر مردم فضیلتی نیست؛ عرض کردم: یک نمونه از آنچه را می فرمایی به من نشان ده. فرمود: بین تو و هم سفرت در ربذه اختلاف افتاد. او تو را در امر محبت به ما و شناخت ما سرزنش کرد. عرض کردم: به خدا صحیح است. فرمود: دیدی که من با قدرتی که خدا داده خبر می دهم؛ نه ساحرم و نه کاهن و نه دیوانه؛ این از علوم نبوت است که به ما از آنچه اتفاق می افتد خبر می دهند. عرض کردم: چه کسی شما را مطلع بر احوال ما می نماید؟ فرمود: گاهی به دلمان خطور می شود و گاهی با گوش می شنویم. با تمام اینها خدمتکارانی از جن داریم که مؤمن و شیعه هستند. آنها بهتر از شما مطیع ما هستند. عرض کردم: با هر نفر، یکی از آنها است؟ فرمود: آری! از تمام کارها و اوضاع شما به ما اطلاع می دهند. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۵۵»

يج، [الخرائج و الجرائح] رَوَى الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَعَانِی الْبَاقِرُ علیه السلام إِلَى طَعَامٍ فَجَلَسْتُ إِذْ أَقْبَلَ وَرَشَانٌ مَنْتُوفُ الرَّأْسِ حَتَّى سَقَطَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَ مَعَهُ وَرَشَانٌ آخَرُ فَهَدَلَ فَرَدَّ الْبَاقِرُ علیه السلام بِمِثْلِ هَدِيلِهِ فَطَارَ فَقُلْنَا لِلْبَاقِرِ علیه السلام مَا قَالا وَ مَا

۱- ۱. لم نعثر علیه فی المطبوع من الخرائج و الجرائح، و أخرجه الصفار فی بصائر الدرجات ص ۱۵۰.

۲- ۲. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه.

۳- ۳. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه.

قُلْتَ قَالَ علیه السلام إِنَّهُ اتَّهَمَ زَوْجَتَهُ بِغَيْرِهِ فَنَقَرَ رَأْسَهَا وَ أَرَادَ أَنْ يُلَاعِنَهَا عِنْدِی فَقَالَ لَهَا بَيْنِی وَ بَيْنَكِ مَنْ يَحْكُمُ بِحُكْمِ دَاوُدَ وَ آلِ دَاوُدَ وَ يَعْرِفُ مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَ لَا يَحْتَاجُ إِلَى شُهُودٍ فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّ الَّذِی ظَنَّ بِهَا لَمْ يَكُنْ كَمَا ظَنَّ فَانْصَرَفَا عَلَى صُلْحٍ (۱).

**[ترجمه]خرایج: حسن بن مسلم از پدر خود نقل کرد که حضرت باقر علیه السلام مرا دعوت به غذایی کرد. بر سر سفره نشستم. ناگاه کبوتری که موی سرش کنده شده بود مقابل امام نشست. کبوتری دیگر نیز آمد و با لهجه خود صدایی کرد. امام نیز به همان لهجه صدایی نموده و آن دو پرواز کردند. عرض کردیم: چه گفتند و شما چه جوابی دادید؟ فرمود: کبوتر نر، ماده خود را به غیر او متهم کرده بود. به همین جهت موی از سرش با منقار کنده بود و می خواست در حضور من با او ملاعنه کند. کبوتر نر به ماده خود گفت: اینک کسی که به حکم داود و آل داود حکومت می کند، حاکم بین من و تو باشد. او زبان پرنده ها را می داند و احتیاج به شاهد هم ندارد. من به او گفتم، آن گمانی که در باره او برده، آن طور نبوده است! پس با یکدیگر آشتی نموده رفتند. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۷ -

**[ترجمه]

«۵۶»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ الصَّادِقَ علیه السلام يَقُولُ: إِنَّ أَبِی مَرِضَ مَرَضاً شَدِيداً حَتَّى خِفْنَا عَلَيْهِ فَبَكَى عِنْدَ رَأْسِهِ بَعْضُ أَصْحَابِهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ وَ قَالَ إِنِّی لَسْتُ بِمَيِّتٍ فِی وَجَعِی هَذَا قَالَ فَبَرَأَ وَ مَكَثَ مَا شَاءَ اللَّهُ مِنَ السِّنِينَ فَبَيْنَمَا هُوَ صَحِيحٌ لَيْسَ بِهِ بَأْسٌ فَقَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّی مَيِّتٌ يَوْمَ كَذَا فَمَاتَ فِی ذَلِكَ الْيَوْمِ (۲).

**[ترجمه]خرایج: ابو بصیر می گوید: شنیدم امام صادق علیه السلام می فرمود: پدرم سخت بیمار شد تا جایی که ما ترسیدیم از دست برود! یکی از اصحابش بالای سرش گریه می کرد. حضرت به او نظری کرد و گفت: من در این مرض خود نخواهم مرد! راوی می گوید: پس امام خوب شد و مدتی که خدا خواست زنده بود. بعد در حالی که صحیح و سالم بود و مرضی نداشت فرمود: پسرکم! من فلان روز خواهم مرد، و در همان روز از دنیا رفت. - . الخرائج و الجرائح ۲ : ۷۷۱ -

**[ترجمه]

«۵۷»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام مَسْجِدَ الرَّسُولِ ص فَإِذَا طَاوُسٌ الْيَمَانِیُّ يَقُولُ مَنْ كَانَ نِصْفُ النَّاسِ فَسَمِعَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ إِنَّمَا هُوَ رُبُعُ النَّاسِ- آدَمُ وَ حَوَّاءُ وَ هَابِيلُ وَ قَابِيلُ قَالَ صَدَقْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ فَقُلْتُ فِی نَفْسِی هَذِهِ وَ اللَّهِ مَسْأَلَةٌ فَغَدَوْتُ إِلَى مَنْزِلِ أَبِی جَعْفَرٍ وَ قَدْ لَبِسَ ثِيَابَهُ وَ أُسْرِجَ لَهُ فَلَمَّا رَآنِی نَادَانِی قَبْلَ أَنْ أَسْأَلَهُ فَقَالَ بِالْهِنْدِ وَ وَرَاءَ الْهِنْدِ بِمَسَافَةٍ بَعِيدَةٍ رَجُلٌ عَلَيْهِ مُسُوحٌ يَدُهُ مَغْلُولَةٌ إِلَى عُنُقِهِ مُوَكَّلٌ بِهِ عَشَرَةُ رَهْطٍ يُعَذَّبُ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ قُلْتُ وَ مَنْ ذَلِكَ قَالَ قَابِيلُ (۳).

**[ترجمه]خرایج: محمد بن مسلم می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام در مسجد پیغمبر بودم که ناگهان دیدم طاوس

یمانی می گفت: چه کسی نصف مردم است؟ حضرت باقر علیه السلام سؤال او را شنیده و فرمود: او ربع مردم است، آدم، حواء، هابیل و قابیل. طاوس عرض کرد: راست گفتی یا ابن رسول الله. محمد بن مسلم می گوید: من با خودم گفتم، این چه سؤالی است؟ فردا صبح خدمت امام رفتم. لباس پوشیده بود و اسب را زین و برگ نموده آماده بیرون رفتن بود. همین که چشمش به من افتاد، قبل از اینکه سؤالی کنم فرمود: در هندوستان و پشت هندوستان به فاصله زیاد، مردی است که در پلاس پیچیده شده، دستش به گردنش بسته است. ده نفر بر او گماشته شده است که او را تا روز قیامت عذاب می کنند! عرض کردم آن شخص کیست؟ فرمود: قابیل. - . الخرائج و الجرائح: ۲۴۵ -

**[ترجمه]

بیان

المسوح جمع المسح و هو البلاس.

**[ترجمه]مسوح جمع مسح است که همان پلاس را گویند.

**[ترجمه]

«۵۸»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّ لِآلِ جَعْفَرٍ رَايَةً وَ لِآلِ فُلَانٍ رَايَةً فَهَلْ فِي ذَلِكَ شَيْ ءٌ فَقَالَ أَمَّا لِآلِ جَعْفَرٍ فَلَا وَ أَمَّا رَايَةُ بَنِي فُلَانٍ فَإِنَّ لَهُمْ مُلْكاً مُبْطِئاً يُقَرِّبُونَ فِيهِ الْبَعِيدَ وَ يُبَعِّدُونَ فِيهِ الْقَرِيبَ وَ سُلْطَانُهُمْ عُسْرٌ لَيْسَ فِيهِ يُسْرٌ- لَا يَعْرِفُونَ فِي سُلْطَانِهِمْ مِنْ

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۱۹۷.

۲- ۲. لم نجده فی المطبوعه.

۳- ۳. الخرائج و الجرائح ص ۲۴۵.

أَعْلَامِ الْخَيْرِ شَيْئاً يُصِيبُهُمْ فِيهِ فَزَعَاتٌ ثُمَّ فَزَعَاتٌ كُلَّ ذَلِكَ يَتَجَلَّى عَنْهُمْ حَتَّى إِذَا أَمِنُوا مَكْرَ اللَّهِ وَ أَمِنُوا عَذَابَهُ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدِ اسْتَقَرُّوا صِيحَ فِيهِمْ صَيْحَةً لَمْ يَكُنْ لَهُمْ فِيهَا مُنَادٍ يَسْمَعُهُمْ وَ لَا يَجْمَعُهُمْ وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ حَتَّى إِذا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَها إِلَى قَوْلِهِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (۱) أَلَا إِنَّهُ لَيْسَ أَحَدٌ مِنَ الظَّلَمَةِ إِلَّا وَ لَهُمْ بُقْيَا إِلَّا آلُ فُلَانٍ فَإِنَّهُمْ لَا بُقْيَا لَهُمْ قَالَ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَ لَيْسَ لَهُمْ بُقْيَا قَالَ بَلَى وَ لَكِنَّهُمْ يُصِيبُونَ مِنَّا دَماً فَبِظُلْمِهِمْ نَحْنُ وَ شِيعَتَنَا فَلَا بُقْيَا لَهُمْ (۲).

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: فضیل بن یسار می گوید: به حضرت باقر علیه السلام گفتم: فدایت شوم، به ما می گویند یک فرمانروایی برای خاندان جعفر است و یک فرمانروایی برای خاندان فلان (شاید منظور بنی عباس باشد)، آیا درست است؟ فرمود: اما آل جعفر، نه. و اما فرمانروایی فلانیها صحیح است. آنها مدت طولانی حکومت می کنند که دور را نزدیک و نزدیک را دور می کنند. فرمانروایی مشکلی دارند که آسایشی در آن نیست. در زمان آنها خیری نخواهد بود. گرفتار رنجهایی می شوند. باز برای مرتبه دوم گرفتار خواهند شد و همه این ناملایمات برطرف می شود تا وقتی که ایمن از انتقام خدا شوند و از شکنجه او خود را در امان ببینند و خیال کنند که دیگر جای پای خود را محکم نموده اند. در این موقع چنان تار و مار می شوند که کسی صدای آنها را نمی شنود و نه می تواند آنها را جمع کند. این سخن خدا به همین جریان اشاره می کند: «حَتَّى إِذا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَها» تا این قسمت آیه «لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ - . یونس / ۲۴ - »، {تا آن گاه که زمین پیرایه خود را برگرفت تا برای مردمی که اندیشه می کنند.} هان که هر یک از ستمگران رحم و شفقتی دارند مگر این خانواده. عرض کردم: فدایت شوم! اینها رحم و شفقت ندارند؟! فرمود: چرا. ولی آنها مرتکب یک خونریزی از ما خانواده می شوند و به واسطه ستمی که به ما و شیعیانمان روا می دارند، رحم و شفقت ندارند. - . تفسیر عیاشی ۲ : ۱۲۱ -

**[ترجمه]

بیان

البقیا بالضم الرحمه و الشفقه.

**[ترجمه]بقیا به ضم باء، رحمت و شفقت را گویند.

**[ترجمه]

«۵۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: قِيلَ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَجِعٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ بِشَرَابٍ مَعَ الْغُلَامِ فَقَالَ الْغُلَامُ أَمَرَنِي أَنْ لَا أَرْجِعَ حَتَّى تَشْرَبَهُ فَإِذَا شَرِبْتَ فَأْتِهِ فَفَكَّرَ مُحَمَّدٌ فِيمَا قَالَ وَ هُوَ لَا يَقْدِرُ عَلَى النُّهُوضِ فَلَمَّا شَرِبَ وَ اسْتَقَرَّ الشَّرَابُ فِي جَوْفِهِ صَارَ كَأَنَّمَا أُنْشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَأَتَى بَابَهُ فَاسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ فَصَوَّتَ لَهُ صَحَّ الْجِسْمُ فَادْخُلْ فَدَخَلَ وَ سَلَّمَ عَلَيْهِ وَ هُوَ بَاكٍ وَ قَبَّلَ يَدَهُ وَ رَأْسَهُ فَقَالَ علیه السلام مَا يُبْكِيكَ يَا مُحَمَّدُ قَالَ عَلَى اغْتِرَابِي وَ بُعْدِ الشُّقَّةِ وَ قِلَّةِ الْمَقْدُرَةِ عَلَى الْمُقَامِ عِنْدَكَ وَ النَّظَرِ إِلَيْكَ فَقَالَ أَمَّا قِلَّةُ الْمَقْدُرَةِ فَكَذَلِكَ جَعَلَ اللَّهُ أَوْلِيَاءَنَا وَ أَهْلَ مَوَدَّتِنَا وَ جَعَلَ الْبَلَاءَ إِلَيْهِمْ سَرِيعاً وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنَ الِاغْتِرَابِ فَلَكَ بِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ أُسْوَةٌ

بِأَرْضٍ نَاءٍ عَنَّا بِالْفُرَاتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ بُعْدِ الشُّقَّهِ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ فِی هَذِهِ الدَّارِ غَرِیبٌ وَ فِی هَذَا الْخَلْقِ مَنْکُوسٌ حَتَّی یَخْرُجَ مِنْ هَذِهِ الدَّارِ إِلَی رَحْمَهِ اللَّهِ وَ أَمَّا مَا ذَکَرْتَ مِنْ حُبِّکَ قُرْبَنَا وَ النَّظَرَ إِلَیْنَا وَ أَنَّکَ لَا تَقْدِرُ عَلَی ذَلِکَ فَلَکَ مَا فِی قَلْبِکَ وَ جَزَاؤُکَ عَلَیْهِ (٣).

ص: ٢٥٧

١- ١. سوره یونس، الآیه: ٢۴.

٢- ٢. تفسیر العیّاشیّ ج ٢ ص ١٢١ و أخرجه السیّد البحرانیّ فی تفسیره البرهان ج ٢ ص ١٨٢.

٣- ٣. المناقب ج ٣ ص ٣١۶.

دَلَالاتُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِی حَمْزَهَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ مُيَسِّرٍ بَيَّاعِ الزُّطِّيِّ قَالَ: أَقَمْتُ عَلَى بَابِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَطَرَقْتُهُ فَخَرَجَتْ إِلَيَّ جَارِيَهٌ خُمَاسِيَّهٌ فَوَضَعْتُ يَدِی عَلَى يَدِهَا وَ قُلْتُ لَهَا قُولِی لِمَوْلَاكِ هَذَا مُيَسِّرٌ بِالْبَابِ فَنَادَانِی علیه السلام مِنْ أَقْصَى الدَّارِ ادْخُلْ لَا أَبَا لَكَ ثُمَّ قَالَ لِی أَمَا وَ اللَّهِ يَا مُيَسِّرُ لَوْ كَانَتْ هَذِهِ الْجُدُرُ تَحْجُبُ أَبْصَارَنَا كَمَا تَحْجُبُ عَنْكُمْ أَبْصَارَكُمْ لَكُنَّا وَ أَنْتُمْ سَوَاءً فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ اللَّهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا لِأَزْدَادَ بِذَلِكَ إِيمَاناً.

الْحُسَيْنُ بْنُ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ: كُنْتُ أُقْرِئُ امْرَأَهَ الْقُرْآنَ وَ أُعَلِّمُهَا إِيَّاهُ قَالَ فَمَازَحْتُهَا بِشَیْ ءٍ فَلَمَّا قَدِمْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ لِی يَا أَبَا بَصِيرٍ أَيَّ شَیْ ءٍ قُلْتَ لِلْمَرْأَهِ فَقُلْتُ بِيَدِی هَكَذَا يَعْنِی غَطَّيْتُ وَجْهِی فَقَالَ لَا تَعُودَنَّ إِلَيْهَا وَ فِی رِوَايَهِ حَفْصٍ الْبَخْتَرِيِّ أَنَّهُ علیه السلام قَالَ لِأَبِی بَصِيرٍ أَبْلِغْهَا السَّلَامَ فَقُلْ أَبُو جَعْفَرٍ يُقْرِئُكِ السَّلَامَ وَ يَقُولُ زَوِّجِی نَفْسَكِ مِنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ فَأَتَيْتُهَا فَأَخْبَرْتُهَا فَقَالَتْ اللَّهَ لَقَدْ قَالَ لَكَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هَذَا فَحَلَفْتُ لَهَا فَزَوَّجَتْ نَفْسَهَا مِنِّی.

أَبُو حَمْزَهَ الثُّمَالِيُّ فِی خَبَرٍ: لَمَّا كَانَتِ السَّنَهُ الَّتِی حَجَّ فِيهَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ لَقِيَهُ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ أَقْبَلَ النَّاسُ يَنْثَالُونَ عَلَيْهِ فَقَالَ عِكْرِمَهُ مَنْ هَذَا عَلَيْهِ سِيمَاءُ زَهْرَهِ الْعِلْمِ لَأُجَرِّبَنَّهُ فَلَمَّا مَثُلَ بَيْنَ يَدَيْهِ ارْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ وَ أُسْقِطَ فِی يَدِ أَبِی جَعْفَرٍ وَ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَقَدْ جَلَسْتُ مَجَالِسَ كَثِيرَهً بَيْنَ يَدَيْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ غَيْرِهِ فَمَا أَدْرَكَنِی مَا أَدْرَكَنِی آنِفاً فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَيْلَكَ يَا عُبَيْدَ أَهْلِ الشَّامِ إِنَّكَ بَيْنَ يَدَيْ بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب: به حضرت باقر علیه السلام عرض شد که محمد بن مسلم مریض است. امام به وسیله غلامی مقداری آب برایش فرستاد. غلام آب را برد و به او گفت: به من دستور داده همین جا باشم تا بیاشامی و بعد حرکت کنی بیایی با من خدمت ایشان برویم. محمد بن مسلم فکر می کرد با این حالی که دارد و قدرت حرکت در او نیست، چگونه می تواند برود. همین که آب را آشامید و در شکمش قرار گرفت، مثل اینکه بندها را از پایش گشودند! از جای حرکت نموده خدمت امام رسید. اجازه خواست. صدای امام را شنید که فرمود: خوب شدی، داخل شو. محمد بن مسلم داخل شد و سلام کرد و در حالی که اشک می ریخت، دست و سر حضرت را بوسید. فرمود: چرا گریه می کنی؟ عرض کرد: به واسطه دوری که از شما دارم و رنج و مشقتی که باید برای شما بکشم و در ضمن، قدرت ندارم زیاد خدمت شما باشم و سیر شما را ببینم. فرمود: اما اینکه قدرت نداری صحیح است. خداوند دوستان و ارادتمندان ما را چنین قرار داده، بلاء به سوی آنها به سرعت می آید.

و اما اینکه گفتی در فاصله دوری قرار گرفته ای، در این دوری به حضرت ابی عبد الله الحسین علیه السلام تأسی کرده ای که او نیز در فاصله بسیار دوری از ما قرار دارد در کنار فرات است، صلی الله علیه.

و اما جریان گرفتاریها که گفتی، مؤمن در این دنیا غریب است و در میان این مردم ناشناخته و بی ارزش است تا از دنیا به جوار رحمت الهی برود.

و آنچه گفتی که علاقه مندی نزدیک ما باشی و بیشتر ما را ببینی و قدرت این کار را نداری، این نیت به نفع تو است و بر این نیت پاداش خواهی گرفت.

- میسّر بیّاع زطّی می گوید: به در خانه امام باقر علیه السلام رفتم و در را کوبیدم؛ دختر بچه ای پنج وجبی در را گشود. من

دستم را روی دستش قرار دادم و به او گفتم: به مولایت بگو میسّر دم درب است. حضرت در حالی که داخل خانه بود، مرا صدا زد: داخل شو ای بی پدر! سپس به من فرمود: هان به خدا قسم ای میسر! اگر این دیوارها همان طور که مانع دیدگان شما می شود، مانع دیدگان ما می شد، ما و شما با هم برابر بودیم. من گفتم: فدایت شوم! به خدا منظورم از این کار فقط این بود که با دیدن این امر ایمانم افزوده شود.

- ابی بصیر می گوید: برای زنی قرآن می خواندم و به او قرآن را تعلیم می دادم، شوخی اندکی با او کردم. وقتی وارد بر امام باقر علیه السلام شدم، به من فرمود: ای ابا بصیر! به آن زن چه گفتی؟ با دست اشاره کردم و صورت خود را پوشاندم. فرمود: دیگر این عمل را تکرار مکن!

در روایت حفص بختری، حضرت به ابو بصیر فرمود: به آن زن سلام برسان و بگو: ابو جعفر علیه السلام به تو سلام می رساند و می گوید: خود را به ازدواج ابو بصیر درآور. ابو بصیر می گوید: نزد آن زن آمدم و به او خبر دادم. گفت: تو را به خدا امام باقر علیه السلام به تو چنین فرمود؟ ابو بصیر می گوید: قسم خوردم که بلی. پس آن زن خود را به ازدواج من درآورد.

- ابو حمزه ثمالی در ضمن خبری می گوید: سالی که حضرت باقر علیه السلام به مکه رفت و هشام بن عبد الملک نیز در مکه بود، مردم پی در پی گرد امام می آمدند و مسائل خود را می پرسیدند. عکرمه گفت: این کیست که نور علم از جبینش تابان است؟ بروم او را آزمایش کنم. گفت: همین که مقابلش ایستادم چنان لرزه اندامم را گرفت که در مقابل او ناتوان شدم! عرض کردم: یا ابن رسول الله! من در مقابل مردان بزرگی نشسته ام! ابن عباس و دیگران را درک نموده ام ولی آنچه اکنون دچار شدم، هیچ وقت برایم پیش نیامده. امام باقر علیه السلام فرمود: وای بر تو ای بنده شامیان! تو در مقابل خانه هایی قرار گرفته ای که خداوند دستور داده رفیع شود و نامش در آن ذکر شود. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفيروزآبادي انثال انصب و عليه القول تتابع و كثر فلم يدر بأيه يبدأ و قال (۲)

زهره الدنيا بهجتها و نضارتها و حسنها و بالضم البياض و الحسن.

ص: ۲۵۸

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۷.

۲- ۲. القاموس ج ۲ ص ۴۳.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت انثال یعنی به سمت او ریخت و سخن بر او پی در پی و زیاد رفت، و ندانست به کدام یک شروع کند. و می گوید: زهره الدنیا شادی های دنیا و خرمی و نیکی آن است و زهره به ضم زاء، سفیدی و نیکی معنا می دهد .

**[ترجمه]

«۶۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حَبَابَهُ الْوَالِبِيَّهُ قَالَتْ: رَأَيْتُ رَجُلًا بِمَكَّهَ أَصِيلًا فِي الْمُلْتَزَمِ أَوْ بَيْنَ الْبَابِ وَ الْحَجَرِ عَلَى صَعْدَهٍ مِنَ الْأَرْضِ وَ قَدْ حَزَمَ وَسَطَهُ عَلَى الْمِئْزَرِ بِعِمَامَهٍ خَزٍّ وَ الْغَزَالَهُ تُخَالُ عَلَى قُلَلِ الْجِبَالِ كَالْعَمَائِمِ عَلَى قِمَمِ الرِّجَالِ وَ قَدْ صَاعَدَ كَفَّهُ وَ طَرْفَهُ نَحْوَ السَّمَاءِ وَ يَدْعُو فَلَمَّا انْثَالَ النَّاسُ عَلَيْهِ يَسْتَفْتُونَهُ عَنِ الْمُعْضِلَاتِ وَ يَسْتَفْتِحُونَ أَبْوَابَ الْمُشْكِلَاتِ فَلَمْ يَرِمْ حَتَّى أَفْتَاهُمْ فِي أَلْفِ مَسْأَلَهٍ ثُمَّ نَهَضَ يُرِيدُ رَحْلَهُ وَ مُنَادٍ يُنَادِي بِصَوْتٍ صَهِلٍ أَلَا إِنَّ هَذَا النُّورُ الْأَبْلَجُ الْمُسْرَجُ وَ النَّسِيمُ الْأَرِجُ وَ الْحَقُّ الْمُرِجُّ وَ آخَرُونَ يَقُولُونَ مَنْ هَذَا فَقِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ عَلَمُ الْعِلْمِ وَ النَّاطِقُ عَنِ الْفَهْمِ- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام(۱) وَ فِي رِوَايَهِ أَبِي بَصِيرٍ أَلَا إِنَّ هَذَا بَاقِرُ عِلْمِ الرُّسُلِ وَ هَذَا مُبَيِّنُ السُّبُلِ هَذَا خَيْرُ مَنْ رَسَخَ فِي أَصْلَابِ أَصْحَابِ السَّفِينَهِ هَذَا ابْنُ فَاطِمَهَ الْغَرَّاءِ الْعَذْرَاءِ الزَّهْرَاءِ هَذَا بَقِيَّهُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ هَذَا نَامُوسُ الدَّهْرِ هَذَا ابْنُ مُحَمَّدٍ وَ خَدِيجَهَ وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَهَ هَذَا مَنَارُ الدِّينِ الْقَائِمَهِ.

**[ترجمه]مناقب: حبابه والبیه می گوید: نزدیک غروب در مکه مردی را دیدم که در ملتزم (بین در خانه و حجر الاسود) روی خاک ایستاده و کمر خود را با عمامه ای از خز بسته است. آفتاب نور طلایی خود را چون عمامه ای که بر سر مردان است پهن کرده بود (منظورش این است که هنگام غروب بود). دست به سوی آسمان بلند کرده دعا می کند. جمعیت ریختند و شروع به سؤال کردند. مسائل مشکل و سؤالهای پیچیده می کردند. هزار مسأله آنها را پاسخ داد. سپس از جای حرکت نموده عازم منزل خود شد. یک منادی با صدایی بلند فریاد می زد: این نوری تابان و چراغی درخشان است و نسیم روح پرور و شخصیتی است که قدرتش ناشناخته است!! دیگران می گفتند: این شخص کیست؟ یک نفر گفت: محمد بن علی امام باقر علیهما السلام است، صاحب اسرار خدا و گوینده دانا است. محمد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام است.
- . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۷ -

در روایت ابی بصیر می گوید: گفت: هان که این مرد شکافنده علم پیمبران و راهنمای راه خدا و ارزنده ترین نژاد اصحاب سفینه است. این مرد پسر فاطمه غرّاء عذراء زهرا و بقیه الله در زمین و ناموس دهر پسر محمد و خدیجه و علی و فاطمه صلوات الله علیهم است. این شخص استوانه پایدار دین است.

**[ترجمه]

بیان

الأصيل وقت العصر و بعده و الغزاله الشمس و القمم بكسر القاف و فتح الميم جمع قمه بالكسر و هى أعلى الرأس أى كانت الشمس فى رءوس الجبال تتخيل كأنها عمامه على رأس رجل لاتصالها برءوسها و قرب أفولها و الغرض كون الوقت آخر اليوم و مع ذلك أفتى فى ألف مسأله و يقال ما رمت المكان بالكسر أى ما برحت و الصهل محركه حده الصوت مع بحح و الأبلج الواضح و المضى ء و التسريح الإرسال و الإطلاق أى المرسل لهدايه العباد أو بالجيم من الإسراج بمعنى إيقاد السراج و هو أنسب و الأرج بكسر الراء من الأرج بالتحريك و هو توهج ريح الطيب و المرج إما بضم الميم و كسر الراء و تشديد الجيم

من الرج و هو التحرك و الاهتزاز لتحركه بين الناس أو لاضطرابه من خوف الأعداء أو بفتح الميم و كسر الراء و تخفيف الجيم من قولهم مرج الدين إذا فسد أى الذى ضاع بين الناس قدره و قوله علم العلم بتحريك المضاف و الناموس صاحب سر

ص: ۲۵۹

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۷.

الملک أی مخزن أسرار الله فی الدهر.

**[ترجمه]اصیل به معنای وقت عصر و بعد از آن است و غزاله خورشید را گویند و قمم به کسر قاف و فتح میم جمع قمه به کسر قاف است و عبارت است از بالای سر و معنایش این می شود که خورشید بالای کوه ها بود و این گونه به نظر می رسید که گویی عمامه بر سر مردی است، در اثر اتصالی که به بالای کوه ها داشت و غروب آن نزدیک بود، و غرض بیان این است که اواخر روز بود. با این حال حضرت هزار مسأله را پاسخ داد و عبارت ما رمت بالمکان به کسر راء یعنی مدام و پیوسته آنجا بود. و صهل به تحریک هاء، تیزی صدا همراه با غلظت آن است؛ و کلمه ابلج به معنای واضح و نورانی است؛ و تسریح به معنای فرستادن و رها کردن است یعنی برای هدایت بندگان فرستاده شده، یا با جیم و تسریج باشد که به معنای اسراج و چراغ روشن کردن باشد که این معنا مناسب تر است و ارج به کسر راء از ارج به تحریک راء مأخوذ است که عبارت است از انتشار بوی خوش؛ و مرج یا به ضم میم و کسر راء و تشدید جیم است که از رجّ یه معنای تحرک و اهتزاز می آید؛ به خاطر تحرکی که امام بین مردم دارد، یا به خاطر اضطرابی که از ترس دشمنان دارد. یا مرج به فتح میم و کسر راء و تخفیف جیم از عبارت مرج الدین یعنی دین فاسد و تباه شد مأخوذ است یعنی امام کسی است که قدر و منزلتش بین مردم فاسد گشته است؛ و عبارت علَمُ العلم به تحریک لام مضاف است و ناموس صاحب سرّ شاه را گویند، یعنی امام گنجینه اسرار خدا در روزگار است.

**[ترجمه]

«۶۱»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب فِی حَدِیثِ جَابِرِ بْنِ یَزِیدَ الْجُعْفِیِّ: أَنَّهُ لَمَّا شَکَتِ الشِّیعَهُ إِلَی زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام مِمَّا یَلْقَوْنَهُ مِنْ بَنِی أُمَیَّهَ دَعَا الْبَاقِرَ علیه السلام وَ أَمَرَهُ أَنْ یَأْخُذَ الْخَیْطَ الَّذِی نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ إِلَی النَّبِیِّ صلی الله علیه و آله وَ یُحَرِّکَهُ تَحْرِیکاً قَالَ فَمَضَی إِلَی الْمَسْجِدِ فَصَلَّی فِیهِ رَکْعَتَیْنِ ثُمَّ وَضَعَ خَدَّهُ عَلَی التُّرَابِ وَ تَکَلَّمَ بِکَلِمَاتٍ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَأَخْرَجَ مِنْ کُمِّهِ خَیْطاً رَقِیقاً یَفُوحُ مِنْهُ رَائِحَهُ الْمِسْکِ وَ أَعْطَانِی طَرَفاً مِنْهُ فَمَشَیْتُ رُوَیْداً فَقَالَ قِفْ یَا جَابِرُ فَحَرَّکَ الْخَیْطَ تَحْرِیکاً لَیِّناً خَفِیفاً ثُمَّ قَالَ اخْرُجْ فَانْظُرْ مَا حَالَ النَّاسُ قَالَ فَخَرَجْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ فَإِذَا صِیَاحٌ وَ صُرَاخٌ وَ وَلْوَلَهٌ مِنْ کُلِّ نَاحِیَهٍ وَ إِذَا زَلْزَلَهٌ شَدِیدَهٌ وَ هَدَّهٌ وَ رَجْفَهٌ قَدْ أَخْرَبَتْ عَامَّهَ دُورِ الْمَدِینَهِ وَ هَلَکَ تَحْتَهَا أَکْثَرُ مِنْ ثَلَاثِینَ أَلْفَ إِنْسَانٍ ثُمَّ صَعِدَ الْبَاقِرُ علیه السلام الْمَنَارَهَ فَنَادَی بِأَعْلَی صَوْتِهِ أَلَا أَیُّهَا الضَّالُّونَ الْمُکَذِّبُونَ قَالَ فَظَنَّ النَّاسُ أَنَّهُ صَوْتٌ مِنَ السَّمَاءِ فَخَرُّوا لِوُجُوهِهِمْ وَ طَارَتْ أَفْئِدَتُهُمْ وَ هُمْ یَقُولُونَ فِی سُجُودِهِمُ الْأَمَانَ الْأَمَانَ وَ إِنَّهُمْ یَسْمَعُونَ الصَّیْحَهَ بِالْحَقِ وَ لَا یَرَوْنَ الشَّخْصَ ثُمَّ قَرَأَ فَخَرَّ عَلَیْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ أَتاهُمُ الْعَذابُ مِنْ حَیْثُ لا یَشْعُرُونَ قَالَ فَلَمَّا نَزَلَ مِنْهَا وَ خَرَجْنَا مِنَ الْمَسْجِدِ سَأَلْتُهُ عَنِ الْخَیْطِ قَالَ هَذَا مِنَ الْبَقِیَّهِ قُلْتُ وَ مَا الْبَقِیَّهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ یَا جَابِرُ- بَقِیَّهٌ مِمَّا تَرَکَ آلُ مُوسی وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِکَهُ وَ یَضَعُهُ جَبْرَئِیلُ لَدَیْنَا(۱).

الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ: بَیْنَمَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بَیْنَ مَکَّهَ وَ الْمَدِینَهِ إِذَا انْتَهَی إِلَی جَمَاعَهٍ عَلَی الطَّرِیقِ وَ إِذَا رَجُلٌ مِنَ الْحُجَّاجِ نَفَقَ حِمَارُهُ وَ قَدْ بَدَّدَ مَتَاعَهُ وَ هُوَ یَبْکِی فَلَمَّا رَأَی أَبَا جَعْفَرٍ أَقْبَلَ إِلَیْهِ فَقَالَ لَهُ یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَفَقَ حِمَارِی وَ بَقِیتُ مُنْقَطِعاً فَادْعُ اللَّهَ تَعَالَی أَنْ یُحْیِیَ لِی حِمَارِی قَالَ فَدَعَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَأَحْیَا اللَّهُ لَهُ حِمَارَهُ (۲).

**[ترجمه]مناقب: جابر بن یزید جعفی می گوید: وقتی شیعه به زین العابدین علیه السلام از دست گزندهایی که از بنی امیه می دیدند شکایت کردند، حضرت، امام باقر علیه السلام را فراخواند و به ایشان امر نمود که نخی را که جبرییل برای پیامبر صلی الله علیه و آله نازل کرده بگیرد و آن را تکانی دهد. جابر می گوید: حضرت به مسجد آمد و دو رکعت نماز خواند، سپس گونه اش را بر خاک نهاد و کلماتی گفت، سپس سر را بلند کرد و از آستینش نخی نازک که از آن بوی مشک منتشر می شد خارج کرد و یک سر آن را به من داد. من آرام حرکت کردم. فرمود: ای جابر! بایست. حضرت نخ را حرکت خفیف و نرمی داد و سپس فرمود: بیرون برو و حال مردم را ببین! جابر می گوید از مسجد بیرون رفتم و دیدم از هر سمتی صیحه و فریاد و ولوله ای بلند است! ناگهان زلزله شدید و صدای بلند و لرزشی به وجود آمد که همه خانه های مدینه را خراب کرد و بیش از سی هزار انسان در زیر آن کشته شدند. سپس امام باقر علیه السلام از مناره بالا رفت و با صدای خیلی بلند فریاد می زد: هان ای گمراهان تکذیب کننده! جابر می گوید: مردم خیال می کردند این صدایی از آسمان است. پس با صورت به خاک افتادند و دل هایشان به پرواز در آمد و در سجده خود می گفتند: الامان! الامان! و آنان صیحه آسمان را حقیقتاً می شنیدند ولی کسی را نمی دیدند. سپس حضرت باقر علیه السلام این آیه را خواند: «فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ أَتاهُمُ الْعَذابُ مِنْ حَيْثُ لا يَشْعُرُونَ - . نحل / ۲۶ - »، {در نتیجه از بالای سرشان سقف بر آنان فرو ریخت، و از آنجا که حدس نمی زدند، عذاب به سراغشان آمد.} وقتی حضررت از مناره به زیر آمد و ما از مسجد خارج شدیم، درباره آن نخ از ایشان پرسیدم، فرمود: این از همان بقیه است! پرسیدم: بقیه کدام است یا ابن رسول الله؟ فرمود: ای جابر! «وَ بَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسى وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِكَةُ - . بقره / ۲۴۸ - »، {و بازمانده ای از آنچه خاندان موسی و خاندان هارون [در آن] بر جای نهاده اند- در حالی که فرشتگان آن را حمل می کنند- .} و جبرئیل آن را نزد ما قرار می دهد.

- مفضل بن عمر می گوید: حضرت باقر علیه السلام در بین راه مکه و مدینه به چند نفر که در سر راه ایستاده بودند برخورد کرد. الاغ یکی از حاجیان مرده بود و اسباب و متاع خود را تقسیم کرده بود و گریه می کرد. همین که چشمش به حضرت باقر علیه السلام افتاد پیش آمده گفت: یا ابن رسول الله! الاغم سقط شده و از راه مانده ام، از خدا بخواه مال سواریم زنده شود. حضرت باقر علیه السلام دعا کرد و خدا مرکب او را زنده نمود. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

و قد بدد متاعه أي فرق.

ص: ۲۶۰

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۷.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۱۸.

**[ترجمه]عبارت بدّد متاعه یعنی متاعش را پراکنده کرده بود.

**[ترجمه]

«۶۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: قَالَ أَبُو بَصِيرٍ لِلْبَاقِرِ علیه السلام مَا أَكْثَرَ الْحَجِيجَ وَ أَعْظَمَ الضَّجِيجَ فَقَالَ بَلْ مَا أَكْثَرَ الضَّجِيجَ وَ أَقَلَّ الْحَجِيجَ أَ تُحِبُّ أَنْ تَعْلَمَ صِدْقَ مَا أَقُولُهُ وَ تَرَاهُ عِيَاناً فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ وَ دَعَا بِدَعَوَاتٍ فَعَادَ بَصِيراً فَقَالَ انْظُرْ يَا أَبَا بَصِيرٍ إِلَى الْحَجِيجِ قَالَ فَنَظَرْتُ فَإِذَا أَكْثَرُ النَّاسِ قِرَدَةٌ وَ خَنَازِيرُ وَ الْمُؤْمِنُ بَيْنَهُمْ مِثْلُ الْكَوْكَبِ اللَّامِعِ فِي الظَّلْمَاءِ فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ صَدَقْتَ يَا مَوْلَايَ مَا أَقَلَّ الْحَجِيجَ وَ أَكْثَرَ الضَّجِيجَ ثُمَّ دَعَا بِدَعَوَاتٍ فَعَادَ ضَرِيراً فَقَالَ أَبُو بَصِيرٍ فِي ذَلِكَ فَقَالَ علیه السلام مَا بَخِلْنَا عَلَيْكَ يَا أَبَا بَصِيرٍ وَ إِنْ كَانَ اللَّهُ تَعَالَى مَا ظَلَمَكَ وَ إِنَّمَا خَارَ لَكَ وَ خَشِينَا فِتْنَةَ النَّاسِ بِنَا وَ أَنْ يَجْهَلُوا فَضْلَ اللَّهِ عَلَيْنَا وَ يَجْعَلُونَا أَرْبَاباً مِنْ دُونِ اللَّهِ* وَ نَحْنُ لَهُ عَبِيدٌ- لَا نَسْتَكْبِرُ عَنْ عِبَادَتِهِ وَ لَا نَسْأَمُ مِنْ طَاعَتِهِ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ.

أَبُو عُرْوَةَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي بَصِيرٍ إِلَى مَنْزِلِ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقَالَ لِي أَ تَرَى فِي الْبَيْتِ كُوَّةً قَرِيبَةً قُلْتُ نَعَمْ وَ مَا عِلْمُكَ بِهَا قَالَ أَرَانِيهَا أَبُو جَعْفَرٍ.

حِلْيَةُ الْأَوْلِيَاءِ(۱)، بِالْإِسْنَادِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهم السلام: وَ سَمِعَ عَصَافِيرَ يَصِحْنَ قَالَ تَدْرِي يَا أَبَا حَمْزَةَ مَا يَقُلْنَ قُلْتُ لَا قَالَ يُسَبِّحْنَ رَبِّي عَزَّ وَ جَلَّ وَ يَسْأَلْنَ قُوتَ يَوْمِهِنَّ.

جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ قَالَ: مَرَرْتُ بِمَجْلِسِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ فَقَالَ بِمَا ذَا فَضَلَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ أَتَيْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَلَمَّا بَصُرَ بِي ضَحِكَ إِلَيَّ ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ اقْعُدْ فَإِنَّ أَوَّلَ دَاخِلٍ يَدْخُلُ عَلَيْكَ فِي هَذَا الْبَابِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ فَجَعَلْتُ أَرْمُقُ بِبَصَرِي نَحْوَ الْبَابِ وَ أَنَا مُصَدِّقٌ لِمَا قَالَ سَيِّدِي إِذْ أَقْبَلَ يَسْحَبُ أَذْيَالَهُ فَقَالَ لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَنْتَ الَّذِي تَقُولُ بِمَا ذَا فَضَلَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ إِنَّ مُحَمَّداً وَ عَلِيّاً وَلَدَاهُ وَ قَدْ وَلَدَانِي ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ احْفِرْ حَفِيرَةً وَ امْلَأْهَا حَطَباً جَزْلًا وَ أَضْرِمْهَا نَاراً قَالَ جَابِرٌ فَفَعَلْتُ فَلَمَّا أَنْ رَأَى النَّارَ قَدْ صَارَتْ جَمْراً أَقْبَلَ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ فَقَالَ إِنْ كُنْتَ حَيْثُ تَرَى فَادْخُلْهَا لَنْ تَضُرَّكَ فَقُطِعَ بِالرَّجُلِ فَتَبَسَّمَ فِي وَجْهِي

۱- ۱. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۸۷.

ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ(۱).

**[ترجمه]مناقب: ابو بصیر به حضرت باقر علیه السلام عرض کرد: چقدر حاجی زیاد است و صدای داد و فریاد همه جا را گرفته!! فرمود: بلکه داد و فریاد زیاد است، ولی حاجی چقدر کم است. علاقه داری راستی سخن مرا با چشم خود ببینی؟ در این موقع با دست روی دو چشمش کشید و دعایی خواند. ابو بصیر بینا شد. فرمود: اکنون به حاجیها نگاه کن. نگاه کردم دیدم بیشتر مردم به شکل بوزینه و خوک هستند. مؤمن چون ستاره ای درخشان در شب تار در میان آنها از دور دیده می شود. عرض کرد: مولای من! صحیح می فرمایید. حاجی کم است و صدای ضجه زیاد است. باز حضرت دعایی خواند و دوباره نابینا شد! ابو بصیر در مورد چشم خود (به امام) التماس نمود. امام فرمود: ای ابا بصیر! ما از تو مضایقه نداریم! خدا نیز به تو ستم روا نداشته! آنچه صلاحت بوده انتخاب کرده. و ما می ترسیم مردم نیز فریفته ما شوند و فضل خدا را بر ما فراموش کنند و ما را به جای خدا بپرستند، با اینکه بندهی او هستیم و از عبادتش سرپیچی نمی کنیم و از فرمانبرداری او خسته نمی شویم و تسلیم او هستیم.

- ابو عروه می گوید: با ابا بصیر وارد منزل حضرت باقر و حضرت صادق علیهما السلام شدیم. ابو بصیر به من گفت: در این خانه، پنجره ای را نزدیک سقف می بینی؟ گفتم: بلی تو از کجا خبر داری؟ گفت: حضرت باقر علیه السلام به من نشان داده!

حلیه الاولیاء: ابو جعفر محمد بن علی حضرت باقر علیهما السلام صدای گنجشکانی را شنید که فریاد می زدند! فرمود: ای ابا حمزه! می دانی این گنجشکها چه می گویند؟ گفتم: نه. فرمود: تسبیح پروردگارم عزو جل را می کنند و تقاضای روزی امروز خود را می نمایند. - . حلیه الاولیاء ۳ : ۱۸۷ -

- جابر بن یزید جعفی می گوید: از مجلس عبد الله بن حسن گذشتم. می گفت: چه چیز محمد بن علی علیهما السلام (حضرت باقر) را بر من فضیلت داده؟ بعد از آن من خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم، لبخندی زده و به من فرمود: جابر! بنشین. اول کسی که از این در وارد شود عبد الله بن حسن است. من مرتب نگاه می کردم تا کی وارد می شود، با اینکه می دانستم امام راست می گوید. ناگاه دیدم او با قیافه ای که حاکی از خودخواهی است می آید. حضرت باقر علیه السلام فرمود: عبد الله! تو می گفتی چه چیز محمد بن علی علیهما السلام را بر من فضیلت داده، با اینکه حضرت محمد و علی صلوات الله علیهما هم جد او هم جد من است؟ و بعد به من فرمود: جابر! گودالی بکن و پر از هیزم خشک کن و آن را آتش بزن. جابر گفت همین که آتش افروخته شد و به صورت خرمنی گداخته در آمد، حضرت باقر علیه السلام روی به جانب عبد الله کرده فرمود: اگر معتقدی که دارای آن مقام هستی، داخل آتش برو که تو را زیانی نمی رساند. عبد الله فرو ماند و نتوانست چیزی بگوید. امام علیه السلام لبخندی به صورت من زده فرمود: جابر! کافر از جواب عاجز شد و حیران گردید. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۸ -

**[ترجمه]

بیان

رمقه لحظه لحظا خفيفا و سحبه كمنعه جره على وجه الأرض و الجزل الحطب اليابس أو الغليظ العظيم منه و الكثير من الشى ء و قوله فقطع بالرجل على بناء المجهول أى انقطعت حجته و بهت على المجهول أى انقطع و تحير و عجز عن الجواب.

**[ترجمه]رمقه يعنى با نگاهى مختصر او را پاييد؛ و عبارت سحبه بر وزن منعه يعنى او را به زمين كشيد؛ و جزل چوب خشك را گويند يا چوب ضخيم و بزرگ خشك را گويند و چيز زياد را نيز گويند. عبارت فقُطِع بالرجل بنا بر اين كه مجهول باشد، يعنى دليل آوردن مرد قطع شد و بُهِت بنا بر اين كه مجهول باشد يعنى لال شد و متحير ماند و از جواب فرو ماند.

**[ترجمه]

«۶۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب الثَّعْلَبِيُّ فِي نُزْهَةِ الْقُلُوبِ رُوِيَ عَنِ الْبَاقِرِ عليه السلام أَنَّهُ قَالَ: أَشْخَصَنِي هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَ بَنُو أُمَيَّةَ حَوْلَهُ فَقَالَ لِي ادْنُ يَا تُرَابِيُّ فَقُلْتُ مِنَ التُّرَابِ خُلِقْنَا وَ إِلَيْهِ نَصِيرُ فَلَمْ يَزَلْ يُدْنِينِي حَتَّى أَجْلَسَنِي مَعَهُ ثُمَّ قَالَ أَنْتَ أَبُو جَعْفَرٍ الَّذِي تَقْتُلُ بَنِي أُمَيَّةَ فَقُلْتُ لَا قَالَ فَمَنْ ذَاكَ فَقُلْتُ ابْنُ عَمِّنَا- أَبُو الْعَبَّاسِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ فَنَظَرَ إِلَيَّ وَ قَالَ وَ اللَّهِ مَا جَرَّبْتُ عَلَيْكَ كَذِباً ثُمَّ قَالَ وَ مَتَى ذَاكَ قُلْتُ عَنْ سُنَيَّاتٍ وَ اللَّهِ مَا هِيَ بِبَعِيدَةٍ(۲) الْخَبَرَ.

جَابِرٌ الْجُعْفِيُّ مَرْفُوعاً: لَا يَزَالُ سُلْطَانُ بَنِي أُمَيَّةَ حَتَّى يَسْقُطَ حَائِطُ مَسْجِدِنَا هَذَا يَعْنِي مَسْجِدَ الْجُعْفِيِّ فَكَانَ كَمَا أَخْبَرَ.

قَالَ الْكُمَيْتُ الْأَسَدِيُّ: دَخَلْتُ إِلَيْهِ وَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ فَأَنْشَدْتُهُ شِعْرِي فِيهِمْ فَكُلَّمَا أَنْشَدْتُهُ قَصِيدَةً قَالَ يَا غُلَامُ بَدْرَةً فَمَا خَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ حَتَّى أَخْرَجَ خَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ فَقُلْتُ وَ اللَّهِ إِنِّي مَا قُلْتُ فِيكُمْ لِعَرَضِ الدُّنْيَا وَ أَبَيْتُ فَقَالَ يَا غُلَامُ أَعِدْ هَذَا

الْمَالَ فِي مَكَانِهِ فَلَمَّا حَمَلَ قَالَ لَهُ الْمَخْزُومِيُّ سَأَلْتُكَ بِاللَّهِ عَشَرَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَقُلْتَ لَيْسَتْ عِنْدِي وَ أَعْطَيْتَ الْكُمَيْتَ خَمْسِينَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ الصَّادِقُ الْبَارُّ قَالَ لَهُ قُمْ وَ ادْخُلْ فَخُذْ فَدَخَلَ الْمَخْزُومِيُّ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئاً. فَهَذَا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الْكُنُوزَ مَغْطِيَّةٌ لَهُمْ.:

مُعَتِّبٌ قَالَ: تَوَجَّهْتُ مَعَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِلَى ضَيْعَتِهِ فَلَمَّا دَخَلَهَا صَلَّى

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۱۸.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۲۰.

رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ إِنِّی صَلَّیْتُ مَعَ أَبِی الْفَجْرَ ذَاتَ یَوْمٍ فَجَلَسَ أَبِی یُسَبِّحُ اللَّهَ فَبَیْنَمَا هُوَ یُسَبِّحُ إِذْ أَقْبَلَ شَیْخٌ طُوَالٌ أَبْیَضُ الرَّأْسِ وَ اللِّحْیَهِ فَسَلَّمَ عَلَی أَبِی وَ إِذَا شَابٌّ مُقْبِلٌ فِی أَثَرِهِ فَجَاءَ إِلَی الشَّیْخِ وَ سَلَّمَ عَلَی أَبِی وَ أَخَذَ بِیَدِ الشَّیْخِ وَ قَالَ قُمْ فَإِنَّکَ لَمْ تُؤْمَرْ بِهَذَا فَلَمَّا ذَهَبَا مِنْ عِنْدِ أَبِی قُلْتُ یَا أَبِی مَنْ هَذَا الشَّیْخُ وَ هَذَا الشَّابُّ فَقَالَ هَذَا وَ اللَّهِ مَلَکُ الْمَوْتِ وَ هَذَا جَبْرَئِیلُ علیه السلام(۱).

جَابِرُ بْنُ یَزِیدَ الْجُعْفِیُّ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: إِنَّا لَنَعْرِفُ الرَّجُلَ إِذَا رَأَیْنَاهُ بِحَقِیقَهِ الْإِیمَانِ وَ بِحَقِیقَهِ النِّفَاقِ.

قَالَ: جَرَی عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام ذِکْرُ عُمَرَ بْنِ سجنه [شَجَرَهَ] الْکِنْدِیِّ فَزَکَّوْهُ فَقَالَ علیه السلام مَا أَرَی لَکُمْ عِلْماً بِالنَّاسِ إِنِّی لَأَکْتَفِی مِنَ الرَّجُلِ بِلَحْظَهٍ إِنَّ ذَا مِنْ أَخْبَثِ النَّاسِ قَالَ وَ کَانَ عُمَرُ بَعْدُ مَا یَدَعُ مُحَرَّماً لِلَّهِ لَا یَرْکَبُهُ (۲).

عُمَرُ بْنُ حَنْظَلَهَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام أَنْ یُعَلِّمَنِی الِاسْمَ الْأَعْظَمَ فَقَالَ ادْخُلِ الْبَیْتَ فَوَضَعَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَدَهُ عَلَی الْأَرْضِ فَأَظْلَمَ الْبَیْتُ وَ ارْتَعَدَتْ فَرَائِصِی فَقَالَ مَا تَقُولُ أُعَلِّمُکَ قُلْتُ لَا فَرَفَعَ یَدَهُ فَرَجَعَ الْبَیْتُ کَمَا کَانَ.

وَ یُرْوَی: أَنَّ زَیْدَ بْنَ عَلِیٍّ لَمَّا عَزَمَ عَلَی الْبَیْعَهِ قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَا زَیْدُ إِنَّ مَثَلَ الْقَائِمِ مِنْ أَهْلِ هَذَا الْبَیْتِ قَبْلَ قِیَامِ مَهْدِیِّهِمْ مَثَلُ فَرْخٍ نَهَضَ مِنْ عُشِّهِ مِنْ غَیْرِ أَنْ یَسْتَوِیَ جَنَاحَاهُ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِکَ سَقَطَ فَأَخَذَهُ الصِّبْیَانُ یَتَلَاعَبُونَ بِهِ فَاتَّقِ اللَّهَ فِی نَفْسِکَ أَنْ تَکُونَ الْمَصْلُوبَ غَداً بِالْکُنَاسَهِ فَکَانَ کَمَا قَالَ.

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَلْحَهَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فِی خَبَرٍ: أَنَّ أَبِی علیه السلام کَانَ قَاعِداً فِی الْحِجْرِ وَ مَعَهُ رَجُلٌ یُحَدِّثُهُ فَإِذَا هُوَ بِوَزَغٍ یُوَلْوِلُ بِلِسَانِهِ فَقَالَ أَبِی لِلرَّجُلِ أَ تَدْرِی مَا یَقُولُ هَذَا الْوَزَغُ فَقَالَ الرَّجُلُ لَا عِلْمَ لِی بِمَا یَقُولُ قَالَ فَإِنَّهُ یَقُولُ وَ اللَّهِ لَئِنْ ذَکَرْتَ الثَّالِثَ لَأَسُبَّنَّ عَلِیّاً حَتَّی تَقُومَ مِنْ هَاهُنَا.

۱- ۱. المصدر السابق ج ۳ ص ۳۲۱.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۲۱.

الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: لَمَّا حُمِلَ أَبُو جَعْفَرٍ إِلَى الشَّامِ إِلَى هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ صَارَ بِبَابِهِ قَالَ هِشَامٌ لِأَصْحَابِهِ إِذَا سَكَتُّ مِنْ تَوْبِيخِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ فَلْتُوَبِّخُوهُ ثُمَّ أَمَرَ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو جَعْفَرٍ قَالَ بِيَدِهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَعَمَّهُمْ بِالسَّلَامِ جَمِيعاً ثُمَّ جَلَسَ فَازْدَادَ هِشَامٌ عَلَيْهِ حَنَقاً بِتَرْكِهِ السَّلَامَ بِالْخِلَافَهِ وَ جُلُوسِهِ بِغَيْرِ إِذْنٍ فَقَالَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ لَا يَزَالُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ قَدْ شَقَّ عَصَا الْمُسْلِمِينَ وَ دَعَا إِلَى نَفْسِهِ وَ زَعَمَ أَنَّهُ الْإِمَامُ سَفَهاً وَ قِلَّهَ عِلْمٍ وَ جَعَلَ يُوَبِّخُهُ فَلَمَّا سَكَتَ أَقْبَلَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ رَجُلٌ بَعْدَ رَجُلٍ يُوَبِّخُهُ فَلَمَّا سَكَتَ الْقَوْمُ نَهَضَ قَائِماً ثُمَّ قَالَ أَيُّهَا النَّاسُ أَيْنَ تَذْهَبُونَ وَ أَيْنَ يُرَادُ بِكُمْ بِنَا هَدَى اللَّهُ أَوَّلَكُمْ وَ بِنَا يَخْتِمُ آخِرَكُمْ فَإِنْ يَكُنْ لَكُمْ مُلْكٌ مُعَجَّلٌ فَإِنَّ لَنَا مُلْكاً مُؤَجَّلًا وَ لَيْسَ بَعْدَ مُلْكِنَا مُلْكٌ لِأَنَّا أَهْلُ الْعَاقِبَهِ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ الْعاقِبَهُ لِلْمُتَّقِينَ فَأَمَرَ بِهِ إِلَى الْحَبْسِ فَلَمَّا صَارَ فِي الْحَبْسِ تَكَلَّمَ فَلَمْ يَبْقَ فِي الْحَبْسِ رَجُلٌ إِلَّا تَرَشَّفَهُ وَ حَنَّ عَلَيْهِ فَجَاءَ صَاحِبُ الْحَبْسِ إِلَى هِشَامٍ وَ أَخْبَرَهُ بِخَبَرِهِ فَأَمَرَ بِهِ فَحُمِلَ عَلَى الْبَرِيدِ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ لِيُرَدُّوا إِلَى الْمَدِينَهِ وَ أَمَرَ أَنْ لَا تَخْرُجَ لَهُمُ الْأَسْوَاقُ وَ حَالَ بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَسَارُوا ثَلَاثاً لَا يَجِدُونَ طَعَاماً وَ لَا شَرَاباً حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى مَدْيَنَ فَأُغْلِقَ بَابُ الْمَدِينَهِ دُونَهُمْ فَشَكَا أَصْحَابُهُ الْعَطَشَ وَ الْجُوعَ قَالَ فَصَعِدَ جَبَلًا وَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ بِأَعْلَى صَوْتِهِ يَا أَهْلَ الْمَدِينَهِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا أَنَا بَقِيَّهُ اللَّهِ يَقُولُ اللَّهُ بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَ ما أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ قَالَ وَ كَانَ فِيهِمْ شَيْخٌ كَبِيرٌ فَأَتَاهُمْ فَقَالَ يَا قَوْمِ هَذِهِ وَ اللَّهِ دَعْوَهُ شُعَيْبٍ عليه السلام وَ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ تَخْرُجُوا إِلَى هَذَا الرَّجُلِ بِالْأَسْوَاقِ لَتُؤْخَذُنَّ مِنْ فَوْقِكُمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ فَصَدِّقُونِي هَذِهِ الْمَرَّهَ وَ أَطِيعُونِي وَ كَذِّبُونِي فِيمَا تَسْتَأْنِفُونَ فَإِنِّي نَاصِحٌ لَكُمْ قَالَ فَبَادَرُوا وَ أَخْرَجُوا إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَصْحَابِهِ الْأَسْوَاقَ (۱).

**[ترجمه]مناقب: ثعلبی در نزهه القلوب از حضرت باقر علیه السلام روایت می کند که فرمود: هشام بن عبد الملک مرا خواست. وقتی که وارد شدم بنی امیه اطرافش جمع بودند. گفت: نزدیک بیا! ترابی. گفتم از تراب (خاک) خلق شده ایم و به تراب بر می گردیم. پیوسته مرا پیش می خواند تا پهلوی خود نشاند. سؤال کرد: تو ابو جعفری هستی که بنی امیه را از بین می بری؟ گفتم: نه او پسر ابو العباس (سفاح) بن محمد بن علی بن عبد الله بن عباس است. نگاهی به من نموده و گفت: به خدا سوگند در چهره تو دروغ گویی نمی بینم! اما این جریان چه وقت انجام خواهد شد؟ گفتم: چند سالی بیش نمانده! زیاد طول نخواهد کشید. تا آخر خبر.

– جابر جعفی از امام نقل کرد که فرمود: قدرت بنی امیه دوام دارد تا دیوار این مسجدمان خراب شود (منظور امام علیه السلام) مسجد جعفی بود و همان طور که فرمود، شد.

– کمیت اسدی می گوید: بر حضرت وارد شدم در حالی که نزد ایشان مردی از بنی مخزوم بود. پس شعر خود را درباره اهل بیت علیهم السلام برای حضرت خواندم و هر چقدر که قصیده می خواندم، امام می فرمود: ای غلام! کیسه درهمی بیاور. من از خانه حضرت خارج نشدم تا این که پنجاه هزار درهم به من بخشید. گفتم: من به خدا قسم به خاطر متاع دنیا برای شما شعر نسرودم و از گرفتن پول خودداری کردم. فرمود: ای غلام! این پول را به جای اولش برگردان. وقتی پول را برد، مخزومی به او گفت: به خدا قسم ده هزار درهم از تو خواستم، فرمودی ندارم، ولی به کمیت پنجاه هزار درهم دادی و من هم یقین دارم که تو راستگو و نیکوکاری! حضرت به او فرمود: بلند شو و داخل خانه شو و(پول را) بگیر! مرد مخزومی داخل شد ولی هیچ پولی نیافت! این اتفاق دلیل بر آن است که آنها گنجهای پوشیده دارند.

– معتب می گوید: من در خدمت حضرت صادق علیه السلام به باغ آن جناب رفتم. وارد باغ که شد دو رکعت نماز خواند و

سپس فرمود: یک روز نماز صبح را با پدرم خواندم، بعد از نماز پدرم مشغول تسبیح شد. در این میان پیرمردی بلند قامت که موی سر و ریشش سفید شده بود آمد و بر پدرم سلام کرد. پشت سر او جوانی آمد و به پدرم سلام کرد و دست پیرمرد را گرفته و گفت: حرکت کن! به تو دستور نداده اند اینجا بیایی! وقتی هر دو از نزد پدرم رفتند، گفتم: پدر جان! آن پیرمرد و آن جوان که بودند؟ فرمود: به خدا قسم، پیرمرد ملك الموت و آن دیگری جبرئیل علیه السلام بود.

- جابر بن یزید جعفی از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که فرمود: ما وقتی چشممان به شخصی بیفتد، می فهمیم واقعا ایمان دارد یا منافق است. جابر می گوید: در خدمت حضرت صادق علیه السلام صحبت از عمر بن سخیه کندی شد، حاضرین او را ستایش نموده و گفتند: مرد خوبی است. امام علیه السلام فرمود: شما اطلاعی از حال مردم ندارید. من با یک نگاه به شخص، وضع او را می فهمم! این مرد از خبیث ترین افراد است. جابر گفت: عمر بن سخیه بعدها از هیچ حرام خدا روی گردان نبود.

- عمر بن حنظله می گوید: از حضرت باقر علیه السلام خواستم که اسم اعظم را به من بیاموزد. فرمود: داخل خانه شو! سپس امام باقر علیه السلام دستش را روز زمین گذاشت، ناگهان خانه تاریک شد و مفاصل من به لرزه افتاد. حضرت پرسید: چه می گویی؟ به تو بیاموزم؟ گفتم: نه! حضرت دستش را برداشت، پس خانه به حال اولش بازگشت.

- روایت شده که وقتی زید بن علی تصمیم گرفت قیام کند، حضرت باقر علیه السلام به او فرمود: ای زید! مثل قیام کننده از این خانواده قبل از ظهور مهدی آنها، مانند جوجه ای است که هنوز پر و بال در نیاورده، از آشیانه بیرون شود. پس وقتی چنین کرد بر زمین می افتد و بچه ها او را می گیرند و با آن بازی می کنند. از خدا در حفظ جان خویش بترس! مبادا فردا تو را در کناسه کوفه به دار آویزند! همان طور نیز شد.

- عبد الله بن طلحه از حضرت صادق علیه السلام در ضمن خبری نقل کرد که پدرم در حجر اسماعیل با مردی نشسته بود و صحبت می کردند. در این میان وزغی را دید که با زبانش صدا می دهد! پدرم به آن مرد فرمود: می دانی وزغ چه می گوید؟ آن مرد گفت: من نمی دانم! فرمود: می گوید: به خدا قسم اگر اسم سومی را ببری، به علی ناسزا می گویم تا از اینجا بروید.

ابی بکر حضرمی می گوید: وقتی حضرت باقر علیه السلام را به شام پیش هشام بن عبد الملك بردند، به در بارگاه که رسید، هشام به یاران خود گفت: وقتی من از سرزنش محمد بن علی علیهما السلام دست کشیدم، شما شروع به سرزنش کنید! آنگاه امر کرد تا به حضرت اجازه ورود دهند. امام علیه السلام که داخل شد، با دست به همه اشاره نموده و فرمود: سلام بر شما! بر حاضرین سلام کرد و نشست؛ هشام از اینکه او را به خلافت سلام نکرد و بدون اجازه نشست، بسیار خشمگین شد. گفت: ای محمد بن علی! چه شده که پیوسته یکی پس از دیگری از شما خانواده خروج می کند و اختلاف به وجود می آورد و مردم را به پیشوایی خود دعوت نموده، خیال می کند امام است، با اینکه نادان است و علم و اطلاعش اندك است، و شروع کرد به این قبیل سرزنشها. همین که سکوت کرد، دیگران یکی یکی سرزنش را شروع کردند. وقتی همه حرفهای خود را زدند، امام علیه السلام از جای حرکت کرده فرمود: ای مردم! شما کجا می روید؟ هدف شما چیست؟ خدا به وسیله ما خانواده اولین از شما را هدایت کرد و به وسیله ما کار شما پایان می پذیرد؛ اگر شما یك قدرت زودگذری دارید، ما را سلطنتی طولانی است و بعد از فرمانروایی ما، دیگر فرمانروایی نخواهد بود؛ زیرا ما اهل عاقبت هستیم و خداوند عزوجل می فرماید: «وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ - .

قصص / ۸۳ - »، { و فرجام [خوش] از آنِ پرهیزگاران است.}

هشام دستور داد امام را زندانی کنند. وقتی در زندان شروع به صحبت کرد، تمام زندانیان اطرافش را گرفته، نسبت به او علاقه و احترامی خاص پیدا کردند. زندانبان به هشام خبر رسانید. دستور داد امام را با همراهانش با چاپار به طرف مدینه ببرند و دستور داد جنسی به آنان نفروشند و به آنها غذا و نوشیدنی ندهند! سه روز حرکت کردند در حالی که غذا و آبی نداشتند تا این که به مدین رسیدند. پس دروازه شهر به روی آنها بسته شد. اصحاب حضرت از تشنگی و گرسنگی به حضرت شکایت کردند. راوی می گوید: حضرت بالای کوهی رفت، به طوری که بر شهر اشراف داشت و با صدای بلند فریاد زد: ای اهل شهری که اهل آن ستمکارند. من بقیه الله هستم! خداوند می فرماید: «بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَ ما أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ - . هود / ۸۵ - » ،{ «اگر مؤمن باشید، باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است و من بر شما نگاهبان نیستم.} راوی می گوید: بین آنها پیرمرد کهنسالی بود. به نزد مردم مدین آمد و گفت: ای قوم! به خدا قسم این دعوت شعیب علیه السلام است. به خدا قسم اگر به این مرد جنس نفروشید، از بالا و پایین گرفتار عذاب می شوید. این بار مرا تصدیق کنید و اطاعت نمایید و در رفتار آینده تان مرا تکذیب کنید. پس من خیرخواه شما هستم! راوی می گوید: پس مردم شروع به آوردن اجناس خود برای امام باقر علیه السلام و اصحابش کردند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۶۴»

كا، [الكافى] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّى عَنِ ابْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ حَمْزَةَ

ص: ۲۶۴

۱- ۱. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۲۲.

عَنْ أَبِيهِ عَنِ الْحَضْرَمِيِّ: مِثْلَهُ (۱)

**[ترجمه]کافی: مثل این حدیث را نقل می کند. - . کافی ۱ : ۴۷۱ -

**[ترجمه]

بیان

الحنق محركه شده الغيظ و شق العصا كنايه عن تفريق الجماعه قال الفيروزآبادى العصا اللسان و عظم الساق و جماعه الإسلام و شق العصا مخالفه جماعه الإسلام انتهى.

**[ترجمه]کلمه حنَق به تحریک نون، به معنای شدت خشم است؛ و عبارت شق العصا کنایه از تفرقه بین جماعت است. فیروزآبادی می گوید: عصا به معنای زبان و استخوان ساق پا و جماعت اهل اسلام است و شق العصا مخالفت با جماعت اسلام است. پایان کلام فیروزآبادی.

**[ترجمه]

أقول

يحتمل أن يكون الإضافه بيانيه بأن شبه المسلمين بعصا يقوم به الإسلام و تفريقهم بمنزله شق عصا الإسلام أو لاميه بأن شبه اجتماعهم بعصا يقومون به لأنه سبب قيامهم و بقائهم أو المراد بعصا المسلمين تأديبهم و ضربهم و زجرهم عن المناهى فمن فرق جماعتهم فقد شق بعصاهم أى منعهم عن ذلك أو أنهم يشقون و يكسرون العصا فى تأديب هذا الذى يريد تفريق جماعتهم.

قال الجزرى فيه (۲)

لا ترفع عصاك عن أهلك أى لا تدع تأديبهم و جمعهم على طاعه الله يقال شق العصا أى فارق الجماعه و لم يرد الضرب بالعصا و لكنه جعله مثلا و قيل أراد لا تغفل عن أدبهم و منعهم عن الفساد و منه

الحديث: إن الخوارج شقوا عصا المسلمين و فرقوا جماعتهم.

و منه

الحديث: إياك و قتيل العصا.

أى إياك أن تكون قاتلا أو مقتولا فى شق عصا المسلمين انتهى و ربما يؤيد ما ذكره من المعنيين الأخيرين.

و قال الميدانى فى مجمع الأمثال (۳)

شق فلان عصا المسلمين إذا فرق جمعهم قال أبو عبيد معناه فرق جماعتهم قال و الأصل فى العصا الاجتماع و الائتلاف و ذلك أنها لا تدعى عصا حتى تكون جميعا فإذا انشقت لم تدع عصا و من ذلك قولهم للرجل إذا أقام بالمكان و اطمأن به و اجتمع له فيه أمره قد ألقى عصاه.

قال البارقى فألقت عصاها و استقرت بها النوى قالوا و أصل هذا أن الحاديين يكونان فى رفقه فإذا فرقهم الطريق شقا العصا التى معهما فأخذ هذا نصفها و

۱- ۱. الكافى ج ۱ ص ۴۷۱.

۲- ۲. النهايه فى اللغه لابن الأثير الجزرىّ ج ۳ ص ۱۰۳.

۳- ۳. مجمع الامثال ج ۱ ص ۳۳۲ طبع مصر سنه ۱۳۴۲ ه.

ذا نصفها يضرب مثلا لكل فرقه انتهى و الترشف المص و التقبيل مع اجتماع الماء فى الفم و هو كنايه عن مبالغتهم فى أخذ العلم عنه علیه السلام أو عن غايه الحب و لعله تصحيف ترسفه بالسين المهمله يعنى مشى إليه مشى المقيد يتحامل رجله مع القيد.

**[ترجمه]محتمل است اضافه عصا به شقّ، بیانیه باشد به این معنا که مسلمین را به عصایی تشبیه کرده باشد که قوام اسلام به آن است و تفرقه آنها به منزله شکافتن عصای اسلام است. یا این که اضافه لامیه باشد به این معنا که اجتماع مسلمین به عصایی تشبیه شود که که با آن بایستند زیرا که عصا سبب قیام و بقای آنهاست یا مراد از عصای مسلمین، تأدیب و ضرب و بازداشتن مسلمین از منکرات باشد. پس کسی که بین مسلمین تفرقه افکنی کند، عصای آنها را منشقّ کرده یعنی آنان را از منکرات باز داشته یا معنا این طور باشد که آنان عصا را در تأدیب کسی که خواسته جماعتشان را متفرق سازد، منشق می کنند و می شکنند.

جزری در این مورد می گوید: عبارت لا- ترفع عصاك عن اهلك یعنی تأدیب کردن آنان و جمع کردنشان را بر طاعت خدا رها مکن. عبارت شق العصا یعنی جماعتشان را متفرق ساخت و مقصود ضرب با عصا نیست. بلکه این ضرب المثل شده و منظور این است که از تأدیب آنان و منعشان از فساد، غافل مشو و حدیث خوارج شق عصای مسلمین کردند، از همین باب است یعنی جماعت مسلمین را متفرق ساختند و عبارت ایاك و قتیل العصا به این معنا که بترس از این که قاتل یا مقتول در راه تفرقه بین مسلمانان باشی از همین باب است. کلام جزری پایان یافت. و چه بسا مؤید دو معنای اخیری که ذکر کرد، باشد.

میدانی در مجمع الامثال می گوید: عبارت شقّ فلان عصا المسلمین یعنی جمع آنان را متفرق ساخت. ابو عبید می گوید: معنایش این است که جماعتشان را متفرق ساخت و می افزاید: اصل در عصا به معنای اجتماع و ائتلاف است و علت آن است که عصا عصا خوانده نمی شود مگر این که جماعت جمع باشند و وقتی پراکنده شدند، عصا خوانده نمی شود. از همین باب است که وقتی کسی در جایی اقامت کرد و در آن آرام گرفت و جایش در آنجا مستقر گردید، به او گفته می شود: عصایش را القا نمود .

بارقی می گوید: در مورد عبارت فالقت عصاها و استقرت بها النوی می گویند: ریشه این عبارت آن است که دو رجز خوان شتر در کاروانی بودند، وقتی به دوراهی رسیدند، عصایی را که داشتند نصف کردند و یکی نصف آن و دیگری نصف دیگر را گرفت. این مثالی برای هر نوع تفرقه و جدایی است. ترشّف به معنای مکیدن و بوسیدن همراه با جمع شدن آب در دهان است و عبارت حدیث، کنایه از مبالغه قوم در اخذ علم از حضرت علیه السلام است و یا کنایه از غایت محبت است و شاید غلط باشد و صحیح آن ترسّف با سین باشد یعنی به سمت او رفت، به صورت راه رفتن شخصی در بند که پایش را با زنجیر آن می کشد.

**[ترجمه]

«۶۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَاصِمٌ الْحَنَّاطُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَمِعْتُهُ وَ هُوَ یَقُولُ لِرَجُلٍ مِنْ

أَهْلِ إِفْرِيقِيَهَ مَا حَالُ رَاشِدٍ قَالَ خَلَّفْتُهُ حَيّاً صَالِحاً يُقْرِئُکَ السَّلَامَ قَالَ رَحِمَهُ اللَّهُ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ وَ مَاتَ قَالَ نَعَمْ رَحِمَهُ اللَّهُ قُلْتُ وَ مَتَى مَاتَ قَالَ بَعْدَ خُرُوجِکَ بِيَوْمَيْنِ (۱).

وَ فِي حَدِيثِ الْحَلَبِيِّ: أَنَّهُ دَخَلَ أُنَاسٌ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام وَ سَأَلُوا عَلَامَهً فَأَخْبَرَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ وَ أَخْبَرَهُمْ عَمَّا أَرَادُوا يَسْأَلُونَ عَنْهُ وَ قَالَ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْأَلُوا عَنْ هَذِهِ الْآيَهِ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ- كَشَجَرَهٍ طَيِّبَهٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِي السَّماءِ تُؤْتِي أُكُلَها كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ

رَبِّها(۲) قَالُوا صَدَقْتَ هَذِهِ الْآيَهَ أَرَدْنَا أَنْ نَسْأَلَکَ قَالَ نَحْنُ الشَّجَرَهُ الَّتِي قَالَ اللَّهُ تَعَالَى- أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِي السَّماءِ وَ نَحْنُ نُعْطِي شِيعَتَنَا مَا نَشَاءُ مِنْ أَمْرِ عِلْمِنَا(۳).

عَلِيُّ بْنُ أَبِي حَمْزَهَ وَ أَبُو بَصِيرٍ قَالا: كَانَ لَنَا مَوْعِدٌ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ أَنَا وَ أَبُو لَيْلَى فَقَالَ يَا سُكَيْنَهُ هَلُمِّي الْمِصْبَاحَ فَأَتَتْ بِالْمِصْبَاحِ ثُمَّ قَالَ هَلُمِّي بِالسَّفَطِ الَّذِي فِي مَوْضِعِ كَذَا وَ كَذَا قَالَ فَأَتَتْهُ بِسَفَطٍ هِنْدِيٍّ أَوْ سِنْدِيٍّ فَفَضَّ خَاتَمَهُ ثُمَّ أَخْرَجَ مِنْهُ صَحِيفَهً صَفْرَاءَ فَقَالَ عَلِيٌّ فَأَخَذَ يَدْرُجُهَا مِنْ أَعْلَاهَا وَ يَنْشُرُهَا مِنْ أَسْفَلِهَا حَتَّى إِذَا بَلَغَ ثُلُثَهَا أَوْ رُبُعَهَا نَظَرَ إِلَيَّ فَارْتَعَدَتْ فَرَائِصِي حَتَّى خِفْتُ عَلَى نَفْسِي فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيَّ فِي تِلْکَ الْحَالِ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى صَدْرِي فَقَالَ أَ بَرَأْتَ أَنْتَ قُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاکَ قَالَ لَيْسَ عَلَيْکَ بَأْسٌ ثُمَّ قَالَ ادْنُهْ فَدَنَوْتُ فَقَالَ لِي مَا

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۲۵.

۲- ۲. سوره إبراهيم، الآيه: ۲۴ و ۲۵.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۵.

تَرَی قُلْتُ اسْمِی وَ اسْمَ أَبِی وَ أَسْمَاءَ أَوْلَادٍ لِی لَا أَعْرِفُهُمْ فَقَالَ یَا عَلِیُّ لَوْ لَا أَنَّ لَکَ عِنْدِی مَا لَیْسَ لِغَیْرِکَ مَا اطَّلَعْتُکَ عَلَی هَذَا أَمَا إِنَّهُمْ سَیَزْدَادُونَ عَلَی عَدَدِ مَا هَاهُنَا قَالَ عَلِیُّ بْنُ أَبِی حَمْزَهَ فَمَکَثْتُ وَ اللَّهِ بَعْدَ ذَلِکَ عِشْرِینَ سَنَهً ثُمَّ وُلِدَ لِیَ الْأَوْلَادُ بِعَدَدِ مَا رَأَیْتُ بِعَیْنِی فِی تِلْکَ الصَّحِیفَهِ(۱) الْخَبَرَ.

أَبُو عُیَیْنَهَ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: إِنَّ مُوَحِّداً أَتَی الْبَاقِرَ علیه السلام وَ شَکَا عَنْ أَبِیهِ وَ نَصْبِهِ وَ فِسْقِهِ وَ أَنَّهُ أَخْفَی مَالَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ أَ فَتُحِبُّ أَنْ تَرَاهُ وَ تَسْأَلَهُ عَنْ مَالِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ نَعَمْ وَ إِنِّی لَمُحْتَاجٌ فَقِیرٌ فَکَتَبَ إِلَیْهِ أَبُو جَعْفَرٍ کِتَاباً بِیَدِهِ فِی رَقٍّ أَبْیَضَ وَ خَتَمَهُ بِخَاتَمِهِ ثُمَّ قَالَ اذْهَبْ بِهَذَا الْکِتَابِ اللَّیْلَهَ إِلَی الْبَقِیعِ حَتَّی تَتَوَسَّطَهُ ثُمَّ تُنَادِی یَا درجان فَفَعَلَ ذَلِکَ فَجَاءَهُ شَخْصٌ فَدَفَعَ إِلَیْهِ الْکِتَابَ فَلَمَّا قَرَأَهُ قَالَ أَ تُحِبُّ أَنْ تَرَی أَبَاکَ فَلَا تَبْرَحْ حَتَّی آتِیَکَ بِهِ فَإِنَّهُ بِضَجْنَانَ (۲) فَانْطَلَقَ فَلَمْ یَلْبَثْ إِلَّا قَلِیلًا حَتَّی أَتَانِی رَجُلٌ أَسْوَدُ فِی عُنُقِهِ حَبْلٌ أَسْوَدُ مُدْلِعٌ لِسَانَهُ یَلْهَثُ وَ عَلَیْهِ سِرْبَالٌ أَسْوَدُ فَقَالَ لِی هَذَا أَبُوکَ وَ لَکِنْ غَیَّرَهُ اللَّهَبُ وَ دُخَانُ الْجَحِیمِ وَ جُرَعُ الْحَمِیمِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ حالِهِ قَالَ إِنِّی کُنْتُ أَتَوَالَی بَنِی أُمَیَّهَ وَ کُنْتَ أَنْتَ تَتَوَالَی أَهْلَ الْبَیْتِ وَ کُنْتُ أُبْغِضُکَ عَلَی ذَلِکَ وَ أَحْرَمْتُکَ مَالِی وَ دَفَنْتُهُ عَنْکَ فَأَنَا الْیَوْمَ عَلَی ذَلِکَ مِنَ النَّادِمِینَ فَانْطَلِقْ إِلَی جَنَّتِی فَاحْتَفِرْ تَحْتَ الزَّیْتُونَهِ فَخُذِ الْمَالَ وَ هُوَ مِائَهٌ وَ خَمْسُونَ أَلْفاً وَ ادْفَعْ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ خَمْسِینَ أَلْفاً وَ لَکَ الْبَاقِی قَالَ فَفَعَلَ الرَّجُلُ کَذَلِکَ فَقَضَی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِهَا دَیْناً وَ ابْتَاعَ بِهَا أَرْضاً ثُمَّ قَالَ أَمَا إِنَّهُ سَیَنْفَعُ الْمَیِّتَ النَّدَمُ عَلَی مَا فَرَّطَ مِنْ حُبِّنَا وَ ضَیَّعَ مِنْ حَقِّنَا بِمَا أَدْخَلَ عَلَیْنَا مِنَ الرِّفْقِ وَ السُّرُورِ(۳).

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۲۵.

۲- ۲. ضجنان: بالتحریک و نونان، جبل بتهامه و قیل جبل علی برید من مکّه، و قیل بینهما ۲۵ میلا« المراصد».

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۶.

جابِرُ بْنُ یَزِیدَ: سَأَلْتَ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی- وَ کَذلِکَ نُرِی إِبْراهِیمَ مَلَکُوتَ السَّماواتِ (۱) فَدَفَعَ أَبُو جَعْفَرٍ بِیَدِهِ وَ قَالَ ارْفَعْ رَأْسَکَ فَرَفَعْتُ فَوَجَدْتُ السَّقْفَ مُتَفَرِّقاً وَ رَمَقَ نَاظِرِی فِی ثُلْمَةٍ حَتَّی رَأَیْتُ نُوراً حَارَ عَنْهُ بَصَرِی فَقَالَ هَکَذَا رَأَی إِبْرَاهِیمُ مَلَکُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ انْظُرْ إِلَی الْأَرْضِ ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَکَ فَلَمَّا رَفَعْتُهُ رَأَیْتُ السَّقْفَ کَمَا کَانَ ثُمَّ أَخَذَ بِیَدِی وَ أَخْرَجَنِی مِنَ الدَّارِ وَ أَلْبَسَنِی ثَوْباً وَ قَالَ غَمِّضْ عَیْنَیْکَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ أَنْتَ فِی الظُّلُمَاتِ الَّتِی رَآهَا ذُو الْقَرْنَیْنِ فَفَتَحْتُ عَیْنَیَّ فَلَمْ أَرَ شَیْئاً ثُمَّ تَخَطَّی خُطًا وَ قَالَ أَنْتَ عَلَی رَأْسِ عَیْنِ الْحَیَاةِ لِلْخَضِرِ ثُمَّ خَرَجْنَا مِنْ ذَلِکَ الْعَالَمِ حَتَّی تَجَاوَزْنَا خَمْسَةً فَقَالَ هَذِهِ مَلَکُوتُ الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ غَمِّضْ عَیْنَیْکَ وَ أَخَذَ بِیَدِی فَإِذَا نَحْنُ فِی الدَّارِ الَّتِی کُنَّا فِیهَا وَ خَلَعَ عَنِّی مَا کَانَ أَلْبَسَنِیهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ کَمْ ذَهَبَ مِنَ الْیَوْمِ فَقَالَ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ (۲).

**[ترجمه]مناقب: محمد بن مسلم می گوید: شنیدم امام باقر علیه السلام به مردی از اهل افریقا می فرمود: از راشد چه خبر؟ گفت: وقتی من آمدم زنده و سالم بود و به شما سلام می رساند! فرمود: خدا رحمتش کند! پرسیدم: فدایت شوم! مُرد؟ فرمود: بله خدایش رحمت کند! پرسیدم: چه وقت مُرد؟ فرمود: دو روز بعد از بیرون آمدن تو!

- در روایت حلبی دارد: گروهی بر امام باقر علیه السلام داخل شده و تقاضای علامت کردند. حضرت آنان را به نامهایشان خبر داد و به آنها خبر داد که در چه خصوصی قصد سؤال داشتند و فرمود: می خواستید از این آیه کتاب خدا بپرسید: «کَشَجَرَةٍ طَیِّبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِی السَّماءِ تُؤْتی أُکُلَها کُلَّ حِینٍ بِإِذْنِ رَبِّها - . ابراهیم / ۲۴ و ۲۵ - »، {مانند درختی پاک است که ریشه اش استوار و شاخه اش در آسمان است؟ میوه اش را هر دم به اذن پروردگارش می دهد.} گفتند: درست فرمودی! ما می خواستیم همین آیه را از شما بپرسیم! فرمود: ما همان درختی هستیم که خدای تعالی می فرماید: ریشه اش استوار و شاخه اش در آسمان است و ما به شیعیان خود آنچه از علممان را بخواهیم، می دهیم.

- علی بن ابی حمزه و ابو بصیر می گویند: وعده داشتیم خدمت حضرت باقر علیه السلام برسیم. من و ابو لیلی رفتیم. فرمود: ای سکینه! چراغ را بیاور. چراغ را آورد. فرمود: آن زنبیل هندی که فلان جا است بیاور! آورد. حضرت مهر از آن برگرفت و کتابی زرد رنگ بیرون آورد؛ علی می گوید: شروع کرد به ورق زدن تا به یک سوم یا یک چهارم رسید، در این موقع نگاهی به من نمود. چنان لرزه بر اندامم افتاد که نزدیک بود قالب تهی کنم. همین که مرا چنان دید، دست روی سینه ام گذاشته و فرمود: خوب شدی؟ عرض کردم آری فدایت شوم. فرمود: چیزی نیست ناراحت مشو! سپس فرمود: نزدیک بیا. همین که نزدیک شدم، پرسید چه می بینی؟ عرض کردم: اسم من و اسم اولادم که آنها را نمی شناسم. فرمود: اگر مقام تو نزد من (که دیگران این مقام را ندارند) نبود، بر این سر تو را مطلع نمی کردم! اینها از عددی که در این جا هست اضافه خواهند شد. علی بن ابی حمزه می گوید: در حدود بیست سال گذشت، سپس به تعدادی که در آن کتاب به چشم خود دیدم، برایم اولاد متولد شد. تا آخر خبر. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۵ -

- ابو عیینه و امام صادق علیه السلام می گویند: موحد به نزد حضرت باقر علیه السلام آمد و از دشمنی پدرش با اهل بیت و فسق او شکایت نمود و گفت که پدرش اموالش را هنگام مرگ مخفی نموده! حضرت باقر علیه السلام به او فرمود: دوست داری او را ببینی و از او در خصوص اموالش سؤال کنی؟ مرد گفت: آری! من محتاج و نیازمندم! امام با خط خود در طوماری سفید نامه ای به آن مرد نوشت و با انگشترش آن را مهر کرد و سپس فرمود: امشب این نامه را به بقیع ببر تا به وسط آن برسی!

سپس نـدا سر ده: ای درجان! مرد چنین کرد؛ مردی نزد او آمـد و نامه حضـرت را به آن مرد داد؛ وقتی نامه را خواند به موحد گفت: می خواهی پدرت را ببینی؟ از همین جا تکان نخور تا را او را به نزد تو بیاورم زیرا که او در کوه ضـجنان است. رفت و انـدکی نگذشت که مردی سـیاه که بر گردنش ریسـمانی سـیاه بود و زبانش آویزان بود و از دهان بیرون آمده بود و شـلواری سیاه به تن داشت آمـد. پس به من گفت: این پـدر توست ولی حرارت و دود جهنم و نوشـیدن آب جوشان شـمایل او را متغیر ساخته! من از حالش پرسـیدم، گفت: من از دوسـتان بنی امیه بودم ولی تو از دوسـتداران اهل بیت علیهم السلام بودی و من به همیـن خـاطر از تـو کینـه داشـتم و مـالم را بر تـو حرام کردم و آن را از تـو مخفی نمـوده، دفـن کردم. من امروز بر کرده خـود پشـیمانم. به باغم برو و زیر درخت زیتون را حفر کن و مال را بگیر و آن را که صـد و پنجاه هزار است بردار! صـد هزار از آن را تقدیم محمد بن علی علیهما السـلام کن و باقی برای تو باشد؛ مرد چنین کرد. امام باقر علیه السلام با آن پول قرضی را تأدیه کرد و با آن زمینی خرید و سـپس فرمود: هان که ندامت میت بر این که در محبت ما کوتاهی کرد و حق ما را تضـییع کرد، به خاطر رفق و سروری که بر ما وارد نمود، او را سود خواهد بخشید. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۶ -

- جابر بن یزید جعفی می گوید: از حضـرت باقر علیه السلام از این آیه سؤال کردم «وَ کَذلِکَ نُرِی إِبْراهِیمَ مَلَکُوتَ السَّماواتِ - . انعـام / ۷۵ - » ، {و این گونه، ملکوت آسـمانها و زمین را به ابراهیم نمایانـدیم.} امـام علیه السـلام بـا دست اشـاره نموده و فرمود: سـرت را بلند کن! سـر بلند کردم، دیدم سـقف شـکافته شد. چشـمم به شکاف دوخته شد، نوری دیدم که چشمم خیره شد! فرمود: این طور ابراهیم ملکوت آسـمان را دید؛ و فرمود: به زمین نگاه کن و بعد سـرت را بلند کن. همین که سرم را بلند کردم دیـدم سـقف مثل اول شـده، امام دست مرا گرفت و از خانه خارج کرد. یک جامه بر تن من نموده فرمود: چشم خود را سـاعتی ببنـد! سـپس فرمود: تو در همـان ظلمـاتی هستی که ذو القرنین دیـد! چشم گشودم، چیزی ندیـدم. چنـد قـدم که رفتیم فرمود: تو اکنون کنار همان چشـمه حیات خضر هستی. سپس از این عالم خارج شدیم تا پنج قسمت را رد کردیم. فرمود: اینها ملکوت زمین است. بـاز فرمود: چشم فرو بنـد! دسـتم را گرفت ناگاه متوجه شـدم در همان خانه اول هستیم. آن لباس را از تن من بیرون آورد. عرض کردم: فدایت شوم! چقدر از روز گذشت؟ فرمود: سه ساعت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۶ -

**[ترجمه]

«۶۶»

عم، [إعلام الوری] شُعَیْبٌ الْعَقَرْقُوفِیُّ عَنْ أَبِی عُرْوَهَ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِی بَصِیرٍ إِلَی مَنْزِلِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام أَوْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیـه السـلام قَـالَ فَقَـالَ لِی أَ تَرَی فِی الْبَیْتِ کُوَّهً قَرِیبـاً مِنَ السَّقْـفِ قَـالَ قُلْتُ نَعَمْ وَ مَـا عِلْمُـکَ بِهَـا قَـالَ أَرَانِیهَـا أَبُـو جَعْفَرٍ علیه السلام(۳).

**[ترجمه]اعلام الوری: ابو عروه می گوید: من با ابی بصـیر بر منزل امام باقر یا امام صادق علیهما السلام داخل شدم. ابو بصیر به من گفت: آیا در خانه شـکافی نزدیک سـقف می بینی؟ گفتم: بله! تو از کجا از آن خبر داری؟(ابو بصـیر نابینا بود) گفت: امام باقر علیه السلام آن را نشانم داد!! - . اعلام الوری: ۲۶۱ -

**[ترجمه]

«۶۷»

قب (۴)،[المناقب] لابن شهرآشوب عم، [إعلام الوری] حَمَّادُ بْنُ عُثْمَانَ عَنِ ابْنِ أَبِی یَعْفُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام یَقُولُ: إِنَّ أَبِی قَالَ ذَاتَ یَوْمٍ إِنَّمَا بَقِیَ مِنْ أَجَلِی خَمْسُ سِنِینَ فَحَسَبْتُ فَمَا زَادَ وَ لَا نَقَصَ (۵).

**[ترجمه]مناقب، اعلام الوری: ابن ابی یعفور می گوید: از حضرت صادق علیه السلام شنیدم می فرمود: پدرم روزی به من فرمود: از عمر من پنج سال مانده. من آن تاریخ را حفظ کردم، کم و زیاد نشد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۰ ، اعلام الوری: ۲۶۲ -

**[ترجمه]

«۶۸»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ کِتَابِ دَلَائِلِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ یَزِیدَ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: کُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَمَرَرْنَا بِدَارِ هِشَامِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِکِ وَ هِیَ تُبْنَی فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ لَتُهْدَمَنَّ أَمَا وَ اللَّهِ لَیُنْقَلَنَّ تُرَابُهَا مِنْ مَهْدِمِهَا أَمَّا وَ اللَّهِ لَتَبْدُوَنَّ أَحْجَارُ الزَّیْتِ وَ إِنَّهُ لَمَوْضِعُ

ص: ۲۶۸

۱- ۱. سوره الأنعام، الآیه: ۷۵.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۲۶.

۳- ۳. إعلام الوری ص ۲۶۱.

۴- ۴. المناقب ج ۳ ص ۳۲۰.

۵- ۵. إعلام الوری ص ۲۶۲.

النَّفْسِ الزَّكِيَّهِ فَتَعَجَّبْتُ وَ قُلْتُ دَارُ هِشَام مَنْ يَهْدِمُهَا فَسَمِعَتْ أُذُنِی هَذَا مِنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ فَرَأَیْتُهَا بَعْدَ مَا مَاتَ هِشَامٌ وَ قَدْ کَتَبَ الْوَلِیدُ فِی أَنْ یُسْتَهْدَمَ وَ یُنْقَلَ تُرَابُهَا فَنُقِلَ حَتَّی بَدَتِ الْأَحْجَارُ وَ رَأَیْتُهَا(۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: یزید بن حازم می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم، از خانه هشام بن عبد الملک که در حال ساخت آن بودند، گذشتیم. امام فرمود: به خدا قسم ویران خواهد شد و خاک آن را بر می دارند. به خدا سوگند احجار الزیت که محل نفس زکیه است آشکار خواهد شد. من خیلی تعجب کردم! با خود گفتم: خانه هشام را چه کسی می تواند خراب کند؟! این مطلب را از حضرت باقر علیه السلام شنیدم. پس از مرگ هشام، ولید دستور داد خانه را ویران کنند و خاکش را بردارند. خاک را برداشتند تا سنگها نمودار شد و من آن سنگها را دیدم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۴۶ -

**[ترجمه]

بیان

أحجار الزیت موضع بالمدینه و بها قتل محمد بن عبد الله بن الحسن الملقب بالنفس الزکیه کما سیأتی.

**[ترجمه]احجار الزیت جایی در مدینه است که محمد بن عبدالله بن الحسن ملقب به نفس زکیه در آن کشته شد، چنانچه خواهد آمد.

**[ترجمه]

«۶۹»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: کَانَ فِیمَا أَوْصَی أَبِی إِلَیَّ إِذَا أَنَا مِتُّ فَلَا یَلِی غُسْلِی أَحَدٌ غَیْرُکَ فَإِنَّ الْإِمَامَ لَا یُغَسِّلُهُ إِلَّا إِمَامٌ وَ اعْلَمْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ أَخَاکَ سَیَدْعُو إِلَی نَفْسِهِ فَدَعْهُ فَإِنَّ عُمُرَهُ قَصِیرٌ فَلَمَّا قَضَی

أَبِی غَسَّلْتُهُ کَمَا أَمَرَنِی وَ ادَّعَی عَبْدُ اللَّهِ الْإِمَامَهَ مَکَانَهُ فَکَانَ کَمَا قَالَ أَبِی وَ مَا لَبِثَ عَبْدُ اللَّهِ إِلَّا یَسِیراً حَتَّی مَاتَ وَ کَانَتْ هَذِهِ مِنْ دَلَالَتِهِ یُبَشِّرُنَا بِالشَّیْ ءِ قَبْلَ أَنْ یَکُونَ فَیَکُونُ وَ بِهِ یُعْرَفُ الْإِمَامُ.

وَ عَنْ فَیْضِ بْنِ مَطَرٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ وَ أَنَا أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْ صَلَاهِ اللَّیْلِ فِی الْمَحْمِلِ قَالَ فَابْتَدَأَنِی فَقَالَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یُصَلِّی عَلَی رَاحِلَتِهِ حَیْثُ تَوَجَّهَتْ بِهِ (۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: ابو بصیر از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که فرمود: از جمله وصیتی که پدرم به من نمود این بود که وقتی من مردم، جز تو کسی مرا غسل ندهد! زیرا امام را جز امام غسل نباید بدهد. و متوجه باش که برادرت عبد الله ادعای امامت خواهد کرد! به او کاری نداشته باش که عمر کوتاهی دارد. پس از درگذشت پدرم طبق دستورش او را غسل دادم. عبد الله نیز ادعای امامت نمود، همان طور که پدرم فرمود، طولی نکشید که عبدالله از دنیا رفت. این از اشارات آن جناب بود که ما را به جریانهایی که بعد اتفاق می افتاد مژده می داد و به همین دلیل امام شناخته می شد .

فیض بن مطر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم. می خواستم از نماز شب در محمل بپرسم. قبل از سؤال فرمود: پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله در مسافرت روی مرکب سواری خود، جایی که مرکب قصد رفتن به آن جا را داشت، نماز می خواند. - . کشف الغمه ۲ : ۳۴۷ -

**[ترجمه]

«۷۰»

یج، [الخرائج و الجرائح] سَعْدٌ الْإِسْكَافُ: مِثْلَهُ (۳).

**[ترجمه]خرائج: مثل این روایت را نقل می کند. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۶۴ -

**[ترجمه]

«۷۱»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ قَالَ: طَلَبْتُ الْإِذْنَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقِيلَ لِي- لَا تَعْجَلْ إِنَّ عِنْدَهُ قَوْماً مِنْ إِخْوَانِكُمْ فَمَا لَبِثْتُ أَنْ خَرَجَ عَلَيَّ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا يُشْبِهُونَ الزُّطَّ وَ عَلَيْهِمْ أَقْبِيَةٌ ضَيِّقَاتٌ وَ بُتُوتٌ وَ خِفَافٌ فَسَلَّمُوا وَ مَرُّوا فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ فَقُلْتُ لَهُ مَا أَعْرِفُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ مَنْ هُمْ قَالَ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ مِنْ إِخْوَانِكُمُ الْجِنِّ قَالَ قُلْتُ وَ يَظْهَرُونَ لَكُمْ فَقَالَ

۱- ۱. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۴۶.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۴۷.

۳- ۳. لم أقف علیه فی المطبوعه عاجلا.

نَعَمْ يَغْدُونَ عَلَيْنَا فِي حَلَالِهِمْ وَ حَرَامِهِمْ كَمَا تَغْدُونَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: سعد اسکاف می گوید: از حضرت باقر علیه السلام اجازه ملاقات خواستم، پیغام داد عجله نکن! عده ای از برادرانتان اینجا هستند. چیزی نگذشت که دوازده مرد شبیه هندیها که قباهای تنگی پوشیده بودند و روی آن ردایی از خز و کفش به پا داشتند، خارج شدند. سلام کردند و رد شدند.

خدمت امام رسیده عرض کردم: اینهایی را که از نزد شما بیرون آمدند، نشناختم! که بودند؟ فرمود: اینها برادران شما از جن بودند! عرض کردم: مگر برای شما آشکار می شوند؟ فرمود: بلی، همان طور که شما در مورد مسائل حلال و حرام خود مراجعه می کنید، آنها نیز می آیند و می پرسند. - . کشف الغمه ۲ : ۳۴۸ -

**[ترجمه]

«۷۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكَافِ: مِثْلَهُ (۲) بیان الزط بالضم جیل من الهند و البت الطیلسان من خز و نحوه و الجمع البتوت.

**[ترجمه]خرائج: مثل این روایت را نقل نموده است. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۷۳»

كشف، [كشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ مَالِكٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: كُنْتُ قَاعِداً عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ وَ جَعَلْتُ أُفَكِّرُ فِي نَفْسِي وَ أَقُولُ لَقَدْ عَظَّمَكَ اللَّهُ وَ كَرَّمَكَ وَ جَعَلَكَ حُجَّةً عَلَى خَلْقِهِ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ وَ قَالَ يَا مَالِكُ الْأَمْرُ أَعْظَمُ مِمَّا تَذْهَبُ إِلَيْهِ.

وَ عَنْ أَبِي الْهُذَيْلِ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ يَا أَبَا الْهُذَيْلِ إِنَّهُ لَا تَخْفَى عَلَيْنَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُطِيفُونَ بِنَا فِيهَا(۳).

وَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ فِي دَارِ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَاخِتَةٌ فَسَمِعَهَا وَ هِيَ تَصِيحُ فَقَالَ تَدْرُونَ مَا تَقُولُ هَذِهِ الْفَاخِتَةُ قَالُوا لَا قَالَ تَقُولُ فَقَدْتُكُمْ فَقَدْتُكُمْ نَفْقِدُهَا قَبْلَ أَنْ تَفْقِدَنَا ثُمَّ أَمَرَ بِذَبْحِهَا.

هذا آخر ما أردت إثباته من كتاب الدلائل.

وَ نَقَلْتُ مِنْ كِتَابٍ جَمَعَهُ الْوَزِيرُ السَّعِيدُ مُؤَيِّدُ الدِّينِ أَبُو طَالِبٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْعَلْقَمِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ ذَكَرَ الْأَجَلُّ أَبُو الْفَتْحِ يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ حَيَاءٍ الْكَاتِبُ قَالَ حَدَّثَ بَعْضُهُمْ قَالَ: كُنْتُ بَيْنَ مَكَّةَ وَ الْمَدِينَةِ فَإِذَا أَنَا بِشَبَحٍ يَلُوحُ مِنَ الْبَرِّيَّةِ

يَظْهَرُ تَارَةً وَ يَغِيبُ أَخْرَى حَتَّى قَرُبَ مِنِّى فَتَأَمَّلْتُهُ فَإِذَا هُوَ غُلَامٌ سُبَاعِيٌّ أَوْ ثُمَانِيٌّ فَسَلَّمَ عَلَيَّ فَرَدَدْتُ عَلَيْهِ وَ قُلْتُ مِنْ أَيْنَ قَالَ مِنَ اللَّهِ فَقُلْتُ وَ إِلَى أَيْنَ فَقَالَ إِلَى اللَّهِ قَالَ فَقُلْتُ فَعَلَامَ فَقَالَ عَلَى اللَّهِ فَقُلْتُ فَمَا زَادُكَ قَالَ التَّقْوَى

ص: ٢٧٠

١- ١. كشف الغمّه ج ٢ ص ٣۴٨.

٢- ٢. لم يوجد هذا الرمز فى مطبوعه تبريز، كما ان الحديث لم نقف عليه فى الخرائج المطبوعه، نعم أخرجه الكلينى فى الكافى ج ١ ص ٣٩۵ بتفاوت يسير.

٣- ٣. كشف الغمّه ج ٢ ص ٣۵٠.

فَقُلْتُ مِمَّنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا رَجُلٌ عَرَبِيٌّ فَقُلْتُ أَبِنْ لِی قَالَ أَنَا رَجُلٌ قُرَشِیٌّ فَقُلْتُ أَبِنْ لِی فَقَالَ أَنَا رَجُلٌ هَاشِمِیٌّ فَقُلْتُ أَبِنْ لِی فَقَالَ أَنَا رَجُلٌ عَلَوِیٌّ ثُمَّ أَنْشَدَ:

فَنَحْنُ عَلَی الْحَوْضِ ذُوَّادُهُ***نَذُودُ وَ یَسْعَدُ وُرَّادُهُ

فَمَا فَازَ مَنْ فَازَ إِلَّا بِنَا***وَ مَا خَابَ مَنْ حُبُّنَا زَادُهُ

فَمَنْ سَرَّنَا نَالَ مِنَّا السُّرُورَ***وَ مَنْ سَاءَنَا سَاءَ مِیلَادُهُ

وَ مَنْ کَانَ غَاصِبَنَا حَقَّنَا***فَیَوْمُ الْقِیَامَهِ مِیعَادُهُ

ثُمَّ قَالَ أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ الْتَفَتُّ فَلَمْ أَرَهُ فَلَا أَعْلَمُ هَلْ صَعِدَ إِلَی السَّمَاءِ أَمْ نَزَلَ فِی الْأَرْضِ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: مالک جهنی می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام نشسته بودم و به آن جناب نگاه می کردم و در دل با خود می گفتم: واقعاً خدا تو را بزرگ نموده و شخصیت داده و حجت خود بر مردم نموده. حضرت به من نگاهی نموده و فرمود: ای مالک! جریان بزرگتر است از آنچه تو اندیشه می کنی.

- ابو الهذیل می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من فرمود: ای ابا الهذیل! شب قدر بر ما مخفی نیست. ملائکه در آن شب اطراف ما طواف می کنند.

- حضرت صادق علیه السلام فرمود: در خانه امام باقر علیه السلام یک کبوتر وحشی بود. حضرت باقر علیه السلام شنید که می خواند! فرمود: می دانید این کبوتر چه می گوید؟ گفتند: نه. فرمود: می گوید: رها کردم شما را، رها کردم. فرمود قبل از اینکه ما را رها کند، ما او را رها می کنیم. دستور داد کبوتر را بکشند.

این آخرین قسمتی بود که از کتاب دلائل حمیری نقل کردم.

مطالب زیر را از کتاب وزیر سعید مؤید الدین ابو طالب محمد بن احمد ابن محمد بن علقمی رحمه اللّه علیه نقل می کنم.

- علقمی می گوید: ابو الفتح یحیی بن محمد بن حیاء کاتب گفت که شخصی نقل می کرد، بین مکه و مدینه چشمم به شبحی افتاد که در بیابان می درخشد. گاهی دیده می شود و گاهی ناپیدا است. نزدیک من شد. درست دقت کرده دیدم پسر بچه ای هفت یا هشت ساله است. به من سلام کرد. جواب دادم. پرسیدم: از کجا می آیی؟ گفت: از جانب خدا. گفتم کجا می روی؟ جواب داد به جانب خدا! پرسیدم: بر چه چیزی متکی هستی؟ گفت: بر خدا! سؤال کردم: خوراک تو چیست؟ گفت: تقوا. سؤال کردم: از کدام قبیله هستی؟ گفت: مردی عربم. گفتم آشکاراتر بگو! گفت: قریشی. باز آشکارتر خواستم گفت: از بنی هاشم. توضیح خواستم، گفت: علوی هستم این شعر را خواند:

ما بر حوض [كوثر] سوق دهنده و طرد كننده‌گان از آن هستيم. كه سوق مى دهيم و طرد مى كنيم و وارد شونده‌گان بر آن سعادت مند مى شوند.

كسى كه رستگار شود فقط به سبب ما رستگار مى شود، و كسى كه محبت ما زاد اوست، نوميد نمى شود.

پس كسى كه ما را مسرور كند از جانب ما مسرور مى شود و كسى كه از ما بدش بيايد ميلادش بد است (نطفه اش حلال نيست).

و كسى كه حق ما را غصب كند، روز قيامت ميعاد او خواهد بود.

سپس فرمود: من محمد بن على بن حسين بن على بن ابى طالبم. سپس ناگاه ديدم نيست، نفهميدم به آسمان بالا رفت يا به زمين فرو رفت. - . كشف الغمه ۲ : ۳۵۱ -

**[ترجمه]

«۷۴»

كش، [رجال الكشى] طَاهِرُ بْنُ عِيسَى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الشُّجَاعِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ حَمْزَةَ بْنِ الطَّيَّارِ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدٍ قَالَ: جِئْتُ إِلَى بَابِ أَبِى جَعْفَرٍ عليه السلام أَسْتَأْذِنُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَأْذَنْ لِى فَأَذِنَ لِغَيْرِى فَرَجَعْتُ إِلَى مَنْزِلِى وَ أَنَا مَغْمُومٌ فَطَرَحْتُ نَفْسِى عَلَى سَرِيرٍ فِى الدَّارِ وَ ذَهَبَ عَنِّى النَّوْمُ فَجَعَلْتُ أُفَكِّرُ وَ أَقُولُ أَ لَيْسَ الْمُرْجِئَهُ تَقُولُ كَذَا وَ الْقَدَرِيَّهُ تَقُولُ كَذَا وَ الْحَرُورِيَّهُ تَقُولُ كَذَا وَ الزَّيْدِيَّهُ تَقُولُ كَذَا فَنُفَنِّدُ عَلَيْهِمْ قَوْلَهُمْ فَأَنَا أُفَكِّرُ فِى هَذَا حَتَّى نَادَى الْمُنَادِى فَإِذَا الْبَابُ يُدَقُّ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالَ رَسُولٌ لِأَبِى جَعْفَرٍ عليه السلام يَقُولُ لَكَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام أَجِبْ فَأَخَذْتُ ثِيَابِى عَلَيَّ وَ مَضَيْتُ مَعَهُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ فَلَمَّا رَآنِى قَالَ يَا مُحَمَّدُ لَا إِلَى الْمُرْجِئَهِ وَ لَا إِلَى الْقَدَرِيَّهِ وَ لَا إِلَى الْحَرُورِيَّهِ وَ لَا إِلَى الزَّيْدِيَّهِ وَ لَكِنْ إِلَيْنَا إِنَّمَا حَجَبْتُكَ لِكَذَا وَ كَذَا فَقَبِلْتُ وَ قُلْتُ بِهِ (۲).

**[ترجمه]رجال كشى: حمزه بن الطيار از پدر خود محمد نقل كرد كه گفت: به در خانه امام باقر عليه السلام رفتم و اجازه ورود خواستم نداد ولى به ديگرى اجازه داد! من با اندوه به منزل برگشتم، خود را روى تختى كه ميان خانه بود انداختم و خواب از چشمم رفت! شروع كردم به فكر و مى گفتم: مگر مرجئه همين را نمى گويند و قدريها نيز همين طور، حروريه و زيديه نيز همين، ما گفتار آنها را رد مى كنيم! در اين افكار بودم كه صداى كسى را شنيدم. متوجه شدم كوبه درب به صدا درآمد! گفتم: كيست؟ جواب داد: از طرف حضرت باقر عليه السلام آمده ام. مى فرمايد: پيش من بيا. لباس پوشيدم و با او رفتم، همين كه مرا ديد فرمود: اى محمد! به مرجئه و قدريها و حروريها و زيديها پناه نبر، و به نزد ما بيا. من به اين دليل به تو اجازه ورود ندادم. من قبول كردم و به امامت آن حضرت قائل شدم. - . رجال كشى: ۲۲۳ -

**[ترجمه]

«۷۵»

کشف، [کشف الغمه] مِنْ دَلَائِلِ الْحِمْيَرِيِّ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ الطَّيَّارِ قَالَ: أَتَيْتُ بَابَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ ذَكَرَ مِثْلَهُ وَ فِيهِ يَا ابْنَ مُحَمَّدٍ لَا إِلَى الْمُرْجِئَهِ(۳).

ص: ۲۷۱

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۳۵۱.

۲- ۲. رجال الكشّیّ ص ۲۲۳.

۳- ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۴۹.

**[ترجمه]کشف الغمه: مثل این روایت را نقل می کند و به جای جئت الی باب در اول آن اتیت باب دارد و در انتهای حدیث به جای یا محمد، یا ابن محمد دارد. -. کشف الغمه ۲ : ۳۴۹ -

**[ترجمه]

«۷۶»

کش، [رجال الکشی] حَمْدَوَيْهِ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ أَيُّوبَ بْنَ نُوحٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ النَّخَعِيِّ أَ ثِقَةٌ هُوَ فَقَالَ كَمَا يَكُونُ الثِّقَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: رَكِبَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام يَوْماً إِلَى حَائِطٍ لَهُ مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَهِ فَرَكِبْتُ مَعَهُ إِلَى ذَلِكَ الْحَائِطِ وَ مَعَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ جُعِلْتُ فِدَاكَ يَعْلَمُ الْإِمَامُ مَا فِي يَوْمِهِ فَقَالَ يَا سُلَيْمَانُ وَ الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّداً بِالنُّبُوَّهِ وَ اصْطَفَاهُ بِالرِّسَالَهِ إِنَّهُ لَيَعْلَمُ مَا فِي يَوْمِهِ وَ فِي شَهْرِهِ وَ فِي سَنَتِهِ ثُمَّ قَالَ يَا سُلَيْمَانُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ رُوحاً يَنْزِلُ عَلَيْهِ فِي لَيْلَهِ الْقَدْرِ فَيُعْلِمُ مَا فِي تِلْكَ السَّنَهِ إِلَى مَا فِي مِثْلِهَا مِنْ قَابِلٍ وَ عَلِمَ مَا يَحْدُثُ فِي اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَ السَّاعَهِ تَرَى مَا يَطْمَئِنُّ إِلَيْهِ قَلْبُكَ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا سِرْنَا إِلَّا مِيلًا وَ نَحْوَ ذَلِكَ حَتَّى قَالَ السَّاعَهَ يَسْتَقْبِلُكَ رَجُلَانِ قَدْ سَرَقَا سَرِقَهً قَدْ أَضْمَرَا عَلَيْهَا فَوَ اللَّهِ مَا سِرْنَا إِلَّا مِيلًا حَتَّى اسْتَقْبَلَنَا الرَّجُلَانِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لِغِلْمَانِهِ عَلَيْكُمْ بِالسَّارِقَيْنِ فَأُخِذَا حَتَّى أُتِيَ بِهِمَا فَقَالَ سَرَقْتُمَا فَحَلَفَا لَهُ بِاللَّهِ أَنَّهُمَا مَا سَرَقَا فَقَالَ وَ اللَّهِ لَئِنْ أَنْتُمَا لَمْ تُخْرِجَا مَا سَرَقْتُمَا لَأَبْعَثَنَّ إِلَى الْمَوْضِعِ الَّذِي وَضَعْتُمَا فِيهِ سَرِقَتَكُمَا وَ لَأَبْعَثَنَّ إِلَى صَاحِبِكُمَا الَّذِي سَرَقْتُمَاهُ حَتَّى يَأْخُذَكُمَا وَ يَرْفَعَكُمَا إِلَى وَالِي الْمَدِينَهِ فَرَأْيَكُمَا فَأَبَيَا أَنْ يَرُدَّا الَّذِي سَرَقَاهُ فَأَمَرَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام غِلْمَانَهُ أَنْ يَسْتَوْثِقُوا مِنْهُمَا قَالَ فَانْطَلِقْ أَنْتَ يَا سُلَيْمَانُ إِلَى ذَلِكَ الْجَبَلِ وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَهٍ مِنَ الطَّرِيقِ فَاصْعَدْ أَنْتَ وَ هَؤُلَاءِ الْغِلْمَانُ فَإِنَّ فِي قُلَّهِ الْجَبَلِ كَهْفاً فَادْخُلْ أَنْتَ فِيهِ بِنَفْسِكَ تَسْتَخْرِجُ مَا فِيهِ وَ تَدْفَعُهُ إِلَى مَوْلَى هَذَا فَإِنَّ فِيهِ سَرِقَهً لِرَجُلٍ آخَرَ وَ لَمْ يَأْتِ وَ سَوْفَ يَأْتِي فَانْطَلَقْتُ وَ فِي قَلْبِي أَمْرٌ عَظِيمٌ مِمَّا سَمِعْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى الْجَبَلِ فَصَعِدْتُ إِلَى الْكَهْفِ الَّذِي وَصَفَهُ لِي فَاسْتَخْرَجْتُ مِنْهُ عَيْبَتَيْنِ وِقْرَ رَجُلَيْنِ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمَا أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ يَا سُلَيْمَانُ إِنْ بَقِيتَ إِلَى غَدٍ رَأَيْتَ الْعَجَبَ بِالْمَدِينَهِ مِمَّا يُظْلَمُ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ.

ص: ۲۷۲

فَرَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَهِ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا أَخَذَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِأَيْدِينَا فَأَدْخَلَنَا مَعَهُ عَلَى وَالِي الْمَدِينَهِ وَ قَدْ دَخَلَ الْمَسْرُوقُ مِنْهُ بِرِجَالٍ بِرَاءٍ فَقَالَ هَؤُلَاءِ سَرَقُوهَا وَ إِذَا الْوَالِي يَتَفَرَّسُهُمْ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ هَؤُلَاءِ بِرَاءٌ وَ لَيْسَ هُمْ سُرَّاقَهُ وَ سُرَّاقُهُ عِنْدِي ثُمَّ قَالَ لِرَجُلٍ مَا ذَهَبَ لَكَ قَالَ عَيْبَهٌ فِيهَا كَذَا وَ كَذَا فَادَّعَى مَا لَيْسَ لَهُ وَ مَا لَمْ يَذْهَبْ مِنْهُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لِمَ تَكْذِبُ فَقَالَ أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا ذَهَبَ مِنِّي فَهَمَّ الْوَالِي أَنْ يَبْطِشَ بِهِ حَتَّى كَفَّهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَامِ ائْتِنِي بِعَيْبَهِ كَذَا وَ كَذَا فَأَتَى بِهَا ثُمَّ قَالَ لِلْوَالِي إِنِ ادَّعَى فَوْقَ هَذَا فَهُوَ كَاذِبٌ مُبْطِلٌ فِي جَمِيعِ مَا ادَّعَى وَ عِنْدِي عَيْبَهٌ أُخْرَى لِرَجُلٍ آخَرَ وَ هُوَ يَأْتِيكَ إِلَى أَيَّامٍ وَ هُوَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَرْبَرَ فَإِذَا أَتَاكَ فَأَرْشِدْهُ إِلَيَّ فَإِنَّ عَيْبَتَهُ عِنْدِي وَ أَمَّا هَذَانِ السَّارِقَانِ فَلَسْتُ بِبَارِحٍ مِنْ هَاهُنَا حَتَّى تَقْطَعَهُمَا فَأُتِيَ بِالسَّارِقَيْنِ فَكَانَا يَرَيَانِ أَنَّهُ لَا يَقْطَعُهُمَا بِقَوْلِ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِمَ تَقْطَعُنَا وَ لَمْ نُقِرَّ عَلَى أَنْفُسِنَا بِشَيْ ءٍ قَالَ وَيْلَكُمَا شَهِدَ عَلَيْكُمَا مَنْ لَوْ شَهِدَ عَلَى أَهْلِ الْمَدِينَهِ لَأَجَزْتُ شَهَادَتَهُ فَلَمَّا قَطَعَهُمَا قَالَ أَحَدُهُمَا وَ اللَّهِ يَا أَبَا جَعْفَرٍ لَقَدْ قَطَعْتَنِي بِحَقٍّ وَ مَا سَرَّنِي أَنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ عَلَا أَجْرَى تَوْبَتِي عَلَى يَدِ غَيْرِكَ وَ أَنَّ لِي مَا حَازَتْهُ الْمَدِينَهُ وَ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّكَ لَا تَعْلَمُ الْغَيْبَ وَ لَكِنَّكُمْ أَهْلُ بَيْتِ النُّبُوَّهِ وَ عَلَيْكُمْ نَزَلَتِ الْمَلَائِكَهُ وَ أَنْتُمْ مَعْدِنُ الرَّحْمَهِ فَرَقَّ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قَالَ لَهُ أَنْتَ عَلَى خَيْرٍ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى الْوَالِي وَ جَمَاعَهِ النَّاسِ فَقَالَ وَ اللَّهِ لَقَدْ سَبَقَتْهُ يَدُهُ

إِلَى الْجَنَّهِ بِعِشْرِينَ سَنَهً فَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ لِأَبِي حَمْزَهَ يَا أَبَا حَمْزَهَ رَأَيْتَ دَلَالَهً أَعْجَبَ مِنْ هَذَا فَقَالَ أَبُو حَمْزَهَ الْعَجِيبَهُ فِي الْعَيْبَهِ الْأُخْرَى فَوَ اللَّهِ مَا لَبِثْنَا إِلَّا هُنَيْئَهً حَتَّى جَاءَ الْبَرْبَرِيُّ إِلَى الْوَالِي وَ أَخْبَرَهُ بِقِصَّتِهَا فَأَرْشَدَهُ الْوَالِي إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ أَ لَا أُخْبِرُكَ بِمَا فِي عَيْبَتِكَ قَبْلَ أَنْ تُخْبِرَنِي فَقَالَ الْبَرْبَرِيُّ إِنْ أَنْتَ أَخْبَرْتَنِي بِمَا فِيهَا عَلِمْتُ أَنَّكَ إِمَامٌ فَرَضَ اللَّهُ طَاعَتَكَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَلْفُ دِينَارٍ لَكَ وَ أَلْفُ دِينَارٍ لِغَيْرِكَ وَ مِنَ الثِّيَابِ كَذَا وَ كَذَا قَالَ فَمَا اسْمُ الرَّجُلِ الَّذِي لَهُ الْأَلْفُ دِينَارٍ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ هُوَ عَلَى الْبَابِ يَنْتَظِرُكَ تَرَانِي أُخْبِرُكَ

إِلَّا بِالْحَقِّ فَقَالَ الْبَرْبَرِيُّ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ بِمُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَمْ أَهْلُ بَيْتِ الرَّحْمَهِ الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْكُمُ الرِّجْسَ وَ طَهَّرَكُمْ تَطْهِيراً فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام رَحِمَكَ اللَّهُ فَخَرَّ يَشْكُرُ فَقَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ حَجَجْتُ بَعْدَ ذَلِكَ عَشْرَ سِنِينَ وَ كُنْتُ أَرَى الْأَقْطَعَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام(۱).

**[ترجمه]رجال كشي: حمدويه مى گويد: از ايوب بن نوح پرسيدم، سليمان بن خالد نخعى مورد وثوق است؟ گفت: بله ثقه است. اسماعيل بن ابى حمزه از پدر خود نقل كرد كه گفت: حضرت باقر عليه السلام براى بازديد باغى كه در اطراف مدينه داشت سوار بر مركب شد. من نيز در خدمت ايشان رفتم. سليمان بن خالد هم بود. سليمان بن خالد عرض كرد: فدايت شوم! آيا امام وقايعى را كه در امروز اتفاق مى افتد مى داند؟ فرمود: سليمان! به خدايى كه محمد را به نبوت بر انگيخت و امتياز رسالت به او بخشيد، او جريان هاى روز و ماه و سال را هم مى داند.

سپس فرمود: سليمان! نمى دانى كه فرشته اى در شب قدر بر او نازل مى شود و آنچه در آن سال تا سال ديگر پيش مى آيد و حوادث شب و روز و ساعت را به او اعلام مى كند؟ هم اكنون جريانى را خواهى ديد كه مطمئن شوى. سليمان مى گويد: به خدا قسم بيش از حدود يك ميل راه نرفته بوديم كه فرمود: دو نفر خواهند آمد كه دزدى كرده اند و اموال دزدى شده را پنهان نموده اند .

به خدا قسم مقدارى كه راه پيموديم، دو نفر از دور پيدا شدند حضرت باقر عليه السلام به غلامان خود فرمود: اين دو سارق را بگيريد. آن دو را گرفته آوردند. فرمود شما دزدى كرده ايد. قسم به خدا خوردند كه چنين كارى نكرده اند! فرمود: اگر اموالى كه دزديده ايد تحويل ندهيد، كسى را به محلى كه پنهان كرده ايد مى فرستم تا بيرون آورد، و به صاحب مال اطلاع مى دهم تا شما را پيش والى مدينه ببرد. اكنون هر كدام را مايليد انتخاب كنيد. از تحويل اموال امتناع ورزيدند. حضرت به غلامان دستور داد آنها را نگه دارند. به سليمان فرمود: تو اى سليمان! با اين غلامان بالاى آن كوه برو، در قله كوه غارى است، تو خودت داخل شو و اموال را خارج كن و به اين غلام بده. يك قسمت از اين اموال مربوط به كس ديگرى است كه نيامده و بعد از چند روز خواهد آمد. پس رفتم، در حالى كه در دلم اضطرابى عظيم از آنچه شنيده بودم داشتم. بالاى كوه رفتم و غارى را كه نشانى داده بود پيدا كردم. دو بسته سنگينى كه بايد دو نفر آن را حمل كنند از غار بيرون آورده و خدمت حضرت باقر عليه السلام آوردم. فرمود: سليمان! اگر فردا در مدينه باشى، جريانهاى شگفت انگيزى از ستمى كه به مردم بى گناه روا مى دارند خواهى ديد!

به مدينه بر گشتيم. فردا صبح ما با حضرت باقر عليه السلام بر والى مدينه وارد شديم. صاحب مال عده اى را به عنوان دزد معرفى كرده بود كه گناهى نداشتند. والى از آنها با شدت هر چه تمامتر بازجويى مى كرد. حضرت باقر عليه السلام فرمود: اينها دزد متاع نيستند! دزد متاع پيش من است. به صاحب مال فرمود: از تو چه دزديده شده؟ گفت: يك بسته كه داخل آن فلان چيزها است و به دروغ چيزهايى را ادعا كرد. امام فرمود: چرا دروغ مى گويى؟ آن مرد از روى اعتراض گفت: تو از من بهتر مى دانى كه چه از من برده اند؟

والى از اعتراض او آن چنان ناراحت شد كه خواست به او حمله كند. امام عليه السلام جلوى او را گرفت و به غلام فرمود: آن بسته را بياور. حضرت به والى گوشزد كرد كه اگر بيش از اين ادعا كند دروغگو است. يك بسته ديگرى پيش من هست كه

متعلق به دیگری است و او مردی از اهالی بربر است، وقتی آمد او را راهنمایی کن تا پیش من بیاید. اما این دو سارق را باید به کیفر برسانی. دو سارق را پیش خواندند. آنها خیال می کردند والی تنها با گواهی حضرت باقر علیه السلام دست آنها را قطع نخواهد کرد. یکی از آنها گفت، ما که اعترافی نکرده ایم چرا دستمان را قطع کنید. والی گفت: کسی بر دزدی شما گواهی می دهد که اگر بر تمام اهل مدینه گواهی دهد سخن او را می پذیرم.

پس از آنکه دست آن دو را قطع نمودند، یکی از آنها گفت: به خدا قسم ای ابا جعفر! دست مرا از روی حق قطع کردی ولی مایل نیستم که توبه من به دست دیگری غیر از تو جاری شود گرچه تمام مدینه را به من بدهند. من می دانم تو علم غیب نمی دانی ولی از خاندان نبوت هستی و ملائکه بر شما نازل می شوند و معدن رحمت هستید. سخنان دزد چنان امام را تحت تاثیر قرار داد که دلش سوخت. فرمود عاقبت تو به خیر است. فرمود: به خدا قسم دست او بیست سال جلوتر از خودش رهسپار بهشت شد.

سلیمان بن خالد به ابو حمزه گفت: آیا دلیلی از این واضح تر دیده ای؟ ابو حمزه گفت: شگفت انگیزتر جریان بسته دیگر بود. چیزی نگذشت که آن مرد بربری پیش والی آمد و شکایت دزدیده شدن اموال خود نمود. والی او را خدمت حضرت باقر علیه السلام فرستاد. خدمت امام رسید. فرمود: بگویم در این بسته چه داری؟ مرد بربری گفت: اگر از داخل بسته اطلاع دهی، می دانم شما امامی هستی که اطاعت از تو واجب است. فرمود هزار دینار مال تو است و هزار دینار دیگر مال دیگری است و لباسهایی با این مشخصات در داخل بسته است. عرض کرد: نام شخصی که هزار دینار متعلق به اوست چیست؟ فرمود: محمد بن عبد الرحمن است که پشت درب منتظر توست. و فرمود: دیدی درست گفتم؟ بربری گفت، ایمان آوردم به خدای یکتا و یگانه و به محمد مصطفی و گواهم بر اینکه شما اهل بیت رحمت هستید که خداوند شما را از آلودگیها پاک کرده و شما را به حقیقت تطهیر فرمود. حضرت باقر علیه السلام فرمود: خدا تو را رحمت کند. مرد به سجده افتاد تا شکر خدا کند .

سلیمان بن خالد گفت: بعد از آن، ده سال مرتب به حج رفتم و آن مردی که دستش قطع شده بود را می دیدم که جزء اصحاب حضرت باقر علیه السلام بود. - . رجال کشی: ۲۲۸ -

**[ترجمه]

«۷۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ أَبِی حَمْزَةَ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۱۹ -

**[ترجمه]

«۷۸»

يج، [الخرائج و الجرائح] عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ: مِثْلَهُ وَ فِیهِ بَعْدَ قَوْلِهِ بِعِشْرِینَ سَنَهً فَعَاشَ الرَّجُلُ عِشْرِینَ سَنَهً وَ فِی آخِرِ الْخَبَرِ قَالَ هُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ هُوَ صَالِحٌ کَثِیرُ الصَّدَقَهِ کَثِیرُ الصَّلَاهِ وَ هُوَ الْآنَ عَلَی الْبَابِ یَنْتَظِرُکَ (۳).

**[ترجمه]خرایج: مثل این روایت را نقل می کند و در آن نقل، بعد از عبارت فعاش بعده بعشرین سنه دارد که آن مرد بیست سال زندگی کرد و در آخر خبر دارد، او محمد بن عبد الرحمن است که مردی صالح است و بسیار صدقه می دهد و بسیار نماز می خواند و او اکنون دم در منتظر توست. - . الخرائج و الجرائح: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۷۹»

مَشَارِقُ الْأَنْوَارِ لِلْبُرْسِیِّ، قَالَ قَالَ أَبُو بَصِیرٍ: قَالَ لِی مَوْلَایَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِذَا رَجَعْتَ إِلَی الْکُوفَهِ یُولَدُ لَکَ وَلَدٌ وَ تُسَمِّیهِ عِیسَی وَ یُولَدُ لَکَ وَلَدٌ وَ تُسَمِّیهِ مُحَمَّداً وَ هُمَا مِنْ شِیعَتِنَا وَ اسْمُهُمَا فِی صَحِیفَتِنَا وَ مَا یُولَدُونَ إِلَی یَوْمِ الْقِیَامَهِ قَالَ فَقُلْتُ وَ شِیعَتُکُمْ مَعَکُمْ قَالَ نَعَمْ إِذَا خَافُوا اللَّهَ وَ اتَّقَوْهُ.

قَالَ وَ رُوِیَ: أَنَّهُ علیه السلام دَخَلَ الْمَسْجِدَ یَوْماً فَرَأَی شَابّاً یَضْحَکُ فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ لَهُ تَضْحَکُ فِی الْمَسْجِدِ وَ أَنْتَ بَعْدَ ثَلَاثَهٍ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ فَمَاتَ الرَّجُلُ فِی أَوَّلِ الْیَوْمِ الثَّالِثِ وَ دُفِنَ فِی آخِرِهِ (۴).

**[ترجمه]مشارق الانوار برسی: ابو بصیر می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من فرمود: وقتی به کوفه برگردی پسری برایت متولد خواهد شد که او را عیسی نام می گذاری و پسر دیگری نیز متولد می شود که محمد خواهی نامید، هر دو از شیعیان ما هستند و اسم آن دو و هر چه تا روز قیامت فرزند به وجود آورند، در صحیفه ما است. عرض کرد: شیعیان شما با شما هستند؟ فرمود آری، اگر از خدا بترسند و پرهیزگار باشند.

در روایت دیگری است که امام باقر علیه السلام وارد مسجد شد و دید جوانی می خندد. فرمود: در مسجد می خندی با اینکه سه روز دیگر از اهل قبوری؟ آن مرد صبح روز سوم از دنیا رفت و عصر به خاک سپرده شد. - . مشارق انوار الیقین: ۱۱۰ -

**[ترجمه]

«۸۰»

عُیُونُ الْمُعْجِزَاتِ، الْمَنْسُوبُ إِلَی الْمُرْتَضَی رَحِمَهُ اللَّهُ مَرْفُوعاً عَنْ جَابِرٍ قَالَ: لَمَّا أَفْضَتِ الْخِلَافَهُ إِلَی بَنِی أُمَیَّهَ سَفَکُوا فِی أَیَّامِهِمُ الدَّمَ الْحَرَامَ وَ لَعَنُوا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ عَلَی مَنَابِرِهِمْ أَلْفَ شَهْرٍ وَ اغْتَالُوا شِیعَتَهُ فِی الْبُلْدَانِ وَ قَتَلُوهُمْ وَ اسْتَأْصَلُوا شَأْفَتَهُمْ وَ مَالَأَتْهُمْ عَلَی ذَلِکَ عُلَمَاءُ السَّوْءِ رَغْبَهً فِی حُطَامِ الدُّنْیَا وَ صَارَتْ مِحْنَتُهُمْ عَلَی الشِّیعَهِ لَعْنَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فَمَنْ لَمْ یَلْعَنْهُ قَتَلُوهُ فَلَمَّا

١- ١. رجال الكشّيّ ص ٢٢٨.
٢- ٢. المناقب ج ٣ ص ٣١٩.
٣- ٣. الخرائج و الجرائح ص ١٩٦.
۴- ۴. مشارق أنوار اليقين ص ١١٠.

فَشَا ذَلِکَ فِی الشِّیعَهِ وَ کَثُرَ وَ طَالَ اشْتَکَتِ الشِّیعَهُ إِلَی زَیْنِ الْعَابِدِینَ علیه السلام وَ قَالُوا یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَجْلَوْنَا عَنِ الْبُلْدَانِ وَ أَفْنَوْنَا بِالْقَتْلِ الذَّرِیعِ وَ قَدْ أَعْلَنُوا لَعْنَ أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ علیه السلام فِی الْبُلْدَانِ وَ فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَی مِنْبَرِهِ وَ لَا یُنْکِرُ عَلَیْهِمْ مُنْکِرٌ وَ لَا یُغِیرُ عَلَیْهِمْ مُغِیرٌ فَإِنْ أَنْکَرَ وَاحِدٌ مِنَّا عَلَی لَعْنِهِ قَالُوا هَذَا تُرَابِیٌّ وَ رُفِعَ ذَلِکَ إِلَی سُلْطَانِهِمْ وَ کُتِبَ إِلَیْهِ أَنَّ هَذَا ذَکَرَ أَبَا تُرَابٍ بِخَیْرٍ حَتَّی ضُرِبَ وَ حُبِسَ ثُمَّ قُتِلَ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِکَ علیه السلام نَظَرَ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ سُبْحَانَکَ مَا أَعْظَمَ شَأْنَکَ إِنَّکَ أَمْهَلْتَ عِبَادَکَ حَتَّی ظَنُّوا أَنَّکَ أَهْمَلْتَهُمْ وَ هَذَا کُلُّهُ بِعَیْنِکَ إِذْ لَا یُغْلَبُ قَضَاؤُکَ وَ لَا یُرَدُّ تَدْبِیرُ مَحْتُومِ أَمْرِکَ فَهُوَ کَیْفَ شِئْتَ وَ أَنَّی شِئْتَ لِمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنَّا- ثُمَّ دَعَا بِابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ قَالَ لَبَّیْکَ قَالَ إِذَا کَانَ غَداً فَاغْدُ إِلَی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ خُذِ الْخَیْطَ الَّذِی نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَحَرِّکْهُ تَحْرِیکاً لَیِّناً وَ لَا تُحَرِّکْهُ تَحْرِیکاً شَدِیداً فَیَهْلِکُوا جَمِیعاً قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَبَقِیتُ مُتَعَجِّباً مِنْ قَوْلِهِ لَا أَدْرِی مَا أَقُولُ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ جِئْتُهُ وَ کَانَ قَدْ طَالَ عَلَیَّ لَیْلِی حِرْصاً لِأَنْظُرَ مَا یَکُونُ مِنْ أَمْرِ الْخَیْطِ فَبَیْنَمَا أَنَا بِالْبَابِ إِذْ خَرَجَ علیه السلام فَسَلَّمْتُ عَلَیْهِ فَرَدَّ السَّلَامَ وَ قَالَ مَا غَدَا بِکَ یَا جَابِرُ وَ لَمْ تَکُنْ تَأْتِینَا فِی هَذَا الْوَقْتِ فَقُلْتُ لَهُ لِقَوْلِ الْإِمَام علیه السلام بِالْأَمْسِ خُذِ الْخَیْطَ الَّذِی أَتَی بِهِ جَبْرَئِیلُ علیه السلام وَ صِرْ إِلَی مَسْجِدِ جَدِّکَ ص وَ حَرِّکْهُ تَحْرِیکاً لَیِّناً وَ لَا تُحَرِّکْهُ تَحْرِیکاً شَدِیداً فَتُهْلِکَ النَّاسَ جَمِیعاً قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام لَوْ لَا الْوَقْتُ الْمَعْلُومُ وَ الْأَجَلُ الْمَحْتُومُ وَ الْقَدَرُ الْمَقْدُورُ لَخَسَفْتُ بِهَذَا الْخَلْقِ الْمَنْکُوسِ فِی طَرْفَهِ عَیْنٍ بَلْ فِی لَحْظَهٍ وَ لَکِنَّا عِبَادٌ مُکْرَمُونَ- لَا نَسْبِقُهُ بِالْقَوْلِ وَ بِأَمْرِهِ نَعْمَلُ یَا جَابِرُ قَالَ فَقُلْتُ یَا سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ وَ لِمَ تَفْعَلُ بِهِمْ هَذَا فَقَالَ لِی أَ مَا حَضَرْتَ بِالْأَمْسِ وَ الشِّیعَهُ تَشْکُو إِلَی أَبِی مَا یَلْقَوْنَ مِنْ هَؤُلَاءِ فَقُلْتُ یَا سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ نَعَمْ فَقَالَ إِنَّهُ أَمَرَنِی أَنْ أُرْعِبَهُمْ لَعَلَّهُمْ یَنْتَهُونَ وَ کُنْتُ أُحِبُّ أَنْ تَهْلِکَ طَائِفَهٌ مِنْهُمْ وَ یُطَهِّرَ اللَّهُ الْبِلَادَ وَ الْعِبَادَ مِنْهُمْ.

ص: ۲۷۵

قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَقُلْتُ سَيِّدِی وَ مَوْلَایَ كَيْفَ تُرْعِبُهُمْ وَ هُمْ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُحْصَوْا فَقَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام امْضِ بِنَا إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله لِأُرِيَكَ قُدْرَةً مِنْ قُدْرَةِ اللَّهِ تَعَالَى الَّتِی خَصَّنَا بِهَا وَ مَا مَنَّ بِهِ عَلَيْنَا مِنْ دُونِ النَّاسِ فَقَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَمَضَيْتُ مَعَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ وَضَعَ خَدَّهُ عَلَى التُّرَابِ وَ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ أَخْرَجَ مِنْ كُمِّهِ خَيْطاً دَقِيقاً فَاحَتْ مِنْهُ رَائِحَةُ الْمِسْكِ فَكَانَ فِی الْمَنْظَرِ أَدَقَّ مِنْ سَمِّ الْخِيَاطِ ثُمَّ قَالَ لِی خُذْ يَا جَابِرُ إِلَيْكَ طَرَفَ الْخَيْطِ وَ امْضِ رُوَيْداً وَ إِيَّاكَ أَنْ تُحَرِّكَهُ قَالَ فَأَخَذْتُ طَرَفَ الْخَيْطِ وَ مَشَيْتُ رُوَيْداً فَقَالَ عليه السلام قِفْ يَا جَابِرُ فَوَقَفْتُ ثُمَّ حَرَّكَ الْخَيْطَ تَحْرِيكاً خَفِيفاً مَا ظَنَنْتُ أَنَّهُ حَرَّكَهُ مِنْ لِينِهِ ثُمَّ قَالَ عليه السلام نَاوِلْنِی طَرَفَ الْخَيْطِ فَنَاوَلْتُهُ وَ قُلْتُ مَا فَعَلْتَ بِهِ يَا سَيِّدِی قَالَ وَيْحَكَ اخْرُجْ فَانْظُرْ مَا حَالُ النَّاسِ قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَخَرَجْتُ مِنَ الْمَسْجِدِ وَ إِذَا النَّاسُ فِی صِيَاحٍ وَاحِدٍ وَ الصَّائِحَةُ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ فَإِذَا بِالْمَدِينَهِ قَدْ زُلْزِلَتْ زَلْزَلَةً شَدِيدَةً وَ أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ وَ الْهَدْمَةُ وَ قَدْ خَرِبَتْ أَكْثَرُ دُورِ الْمَدِينَهِ وَ هَلَكَ مِنْهَا أَكْثَرُ مِنْ ثَلَاثِينَ أَلْفاً رِجَالًا وَ نِسَاءً دُونَ الْوِلْدَانِ وَ إِذِ النَّاسُ فِی صِيَاحٍ وَ بُكَاءٍ وَ عَوِيلٍ وَ هُمْ يَقُولُونَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ خَرِبَتْ دَارُ فُلَانٍ وَ خَرِبَ أَهْلُهَا وَ رَأَيْتُ النَّاسَ فَزِعِينَ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُمْ يَقُولُونَ كَانَتْ هَدْمَةً عَظِيمَةً وَ بَعْضُهُمْ يَقُولُ قَدْ كَانَتْ زَلْزَلَةً وَ بَعْضُهُمْ يَقُولُ كَيْفَ لَا نُخْسَفُ وَ قَدْ تَرَكْنَا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ ظَهَرَ فِينَا الْفِسْقُ وَ الْفُجُورُ وَ ظُلْمُ آلِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ اللَّهِ لَيُزَلْزَلُ بِنَا أَشَدَّ مِنْ هَذَا وَ أَعْظَمَ أَوْ نُصْلِحَ مِنْ أَنْفُسِنَا مَا أَفْسَدْنَا قَالَ جَابِرٌ رحمه الله فَبَقِيتُ مُتَحَيِّراً أَنْظُرُ إِلَى النَّاسِ حَيَارَى يَبْكُونَ فَأَبْكَانِی بُكَاؤُهُمْ

وَ هُمْ لَا يَدْرُونَ مِنْ أَيْنَ أُتُوا فَانْصَرَفْتُ إِلَى الْبَاقِرِ عليه السلام وَ قَدْ حَفَّ بِهِ النَّاسُ فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله وَ هُمْ يَقُولُونَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا تَرَى إِلَى مَا نَزَلَ بِنَا فَادْعُ اللَّهَ لَنَا فَقَالَ لَهُمُ افْزَعُوا إِلَى الصَّلَاةِ وَ الدُّعَاءِ وَ الصَّدَقَةِ ثُمَّ أَخَذَ عليه السلام بِيَدِی وَ سَارَ بِی فَقَالَ لِی مَا حَالُ النَّاسِ فَقُلْتُ لَا تَسْأَلْ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ خَرِبَتِ

الـدُّورُ وَ الْمَسَـاكِنُ وَ هَلَـكَ النَّاسُ وَ رَأَيْتُهُمْ بِحَـالٍ رَحِمْتُهُمْ فَقَالَ عليه السـلام لَا رَحِمَهُمُ اللَّهُ أَمَا إِنَّهُ قَـدْ أَبْقَيْتُ عَلَيْكَ بَقِيَّةً وَ لَوْ لَا ذَلِـكَ لَمْ تُرْحَمْ أَعْـدَاؤُنَا وَ أَعْـدَاءُ أَوْلِيَائِنَا ثُمَّ قَالَ سُـحْقاً سُـحْقاً وَ بُعْـداً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ وَ اللَّهِ لَوْ لَا مَخَافَةُ مُخَالَفَةِ وَالِـدِی لَزِدْتُ فِی التَّحْرِيـكِ وَ أَهْلَكْتُهُمْ أَجْمَعِينَ وَ جَعَلْتُ أَعْلَاهَـا أَسْـفَلَهَا فَكَـانَ لَـا يَبْقَى فِيهَـا دَارٌ وَ لَا جِـدَارٌ فَمَا أَنْزَلُونَا وَ أَوْلِيَاءَنَا مِنْ أَعْـدَائِنَا هَـذِهِ الْمَنْزِلَةَ غَيْرُهُمْ وَ لَكِنِّی أَمَرَنِی مَوْلَایَ أَنْ أُحَرِّكَ تَحْرِيكاً سَاكِناً ثُمَّ صَـعِدَ عليه السـلام الْمَنَارَةَ وَ أَنَا أَرَاهُ وَ النَّاسُ لَا يَرَوْنَهُ فَمَدَّ يَدَهُ وَ أَدَارَهَـا حَوْلَ الْمَنَـارَةِ فَزُلْزِلَتِ الْمَـدِينَةُ زَلْزَلَةً خَفِيفَةً وَ تَهَـدَّمَتْ دُورٌ ثُمَّ تَلَـا الْبَـاقِرُ صَـلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ- ذلِكَ جَزَيْناهُمْ بِبَغْيِهِمْ- وَ هَلْ نُجازِی إِلَّا الْكَفُورَ(۱) وَ تَلَـا أَيْضـاً فَلَمَّا جاءَ أَمْرُنا جَعَلْنا عالِيَها سافِلَها(۲) وَ تَلَـا فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ أَتـاهُمُ الْعَـذابُ مِنْ حَيْثُ لا يَشْـعُرُونَ (۳) قَـالَ جَـابِرٌ فَخَرَجَتِ الْعَوَاتِقُ مِنْ خُـدُورِهِنَّ فِی الزَّلْزَلَةِ الثَّانِيَةِ يَبْكِينَ وَ يَتَضَـرَّعْنَ مُنْكَشِـفَاتٍ- لَا يَلْتَفِتُ إِلَيْهِنَّ أَحَـدٌ فَلَمَّا نَظَرَ الْبَاقِرُ عليه السـلام إِلَى تَحَيُّرِ الْعَوَاتِقِ رَقَّ لَهُنَّ فَوَضَعَ الْخَيْطَ فِی كُمِّهِ وَ سَـكَنَتِ الزَّلْزَلَةُ ثُمَّ نَزَلَ عَنِ الْمَنَارَةِ وَ النَّاسُ لَا يَرَوْنَهُ وَ أَخَـذَ بِيَـدِی حَتَّى خَرَجْنَـا مِنَ الْمَسْـجِدِ فَمَرَرْنَا بِحَـدَّادٍ اجْتَمَعَ النَّاسُ بِبَابِ حَانُوتِهِ وَ الْحَـدَّادُ يَقُولُ أَ مَا سَـمِعْتُمُ الْهَمْهَمَةَ فِی الْهَدْمِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ كَانَتْ هَمْهَمَةً كَثِيرَةً وَ قَالَ قَوْمٌ آخَرُونَ بَلْ وَ اللَّهِ كَثِيرٌ إِلَّا أَنَّا لَمْ نَقِفْ عَلَى الْكَلَامِ قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيَّ الْبَـاقِرُ وَ تَبَسَّمَ ثُمَّ قَالَ يَا جَابِرُ هَـذَا لِمَا طَغَوْا وَ بَغَوْا فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا هَـذَا الْخَيْطُ الَّذِی فِيهِ الْعَجَبُ فَقَالَ بَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسى وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِكَةُ وَ نَزَلَ بِهِ جَبْرَئِيلُ عليه السلام وَيْحَكَ يَا جَابِرُ إِنَّا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى بِمَكَانٍ وَ مَنْزِلَةٍ رَفِيعَةٍ فَلَوْ لَا نَحْنُ لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ تَعَالَى سَمَاءً وَ لَا أَرْضاً وَ لَا جَنَّةً وَ لَا نَاراً وَ لَا شَمْساً وَ لَا قَمَراً وَ لَا جِنّاً وَ لَا إِنْساً وَيْحَكَ يَا جَابِرُ

۱- ۱. سوره الأنعام، الآيه: ۱۴۶.

۲- ۲. سوره هود، الآيه: ۸۲.

۳- ۳. سوره النحل، الآيه: ۲۶.

لَا يُقَاسُ بِنَا أَحَدٌ يَا جَابِرُ بِنَا وَ اللَّهِ أَنْقَذَكُمُ اللَّهُ وَ بِنَا نَعَشَكُمْ وَ بِنَا هَدَاكُمْ وَ نَحْنُ وَ اللَّهِ دَلَلْنَا لَكُمْ عَلَى رَبِّكُمْ فَقِفُوا عِنْدَ أَمْرِنَا وَ نَهْيِنَا وَ لَا تَرُدُّوا عَلَيْنَا مَا أَوْرَدْنَا عَلَيْكُمْ فَإِنَّا بِنِعَمِ اللَّهِ أَجَلُّ وَ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ يُرَدَّ عَلَيْنَا وَ جَمِيعُ مَا يَرِدُ عَلَيْكُمْ مِنَّا فَمَا فَهِمْتُمُوهُ فَاحْمَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ وَ مَا جَهِلْتُمُوهُ فَرُدُّوهُ إِلَيْنَا وَ قُولُوا أَئِمَّتُنَا أَعْلَمُ بِمَا قَالُوا قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَهُ أَمِيرُ الْمَدِينَهِ الْمُقِيمُ بِهَا مِنْ قِبَلِ بَنِي أُمَيَّهَ قَدْ نُكِبَ وَ نُكِبَ حَوَالَيْهِ حُرْمَتُهُ وَ هُوَ يُنَادِي مَعَاشِرَ النَّاسِ احْضُرُوا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله- عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عليه السلام وَ تَقَرَّبُوا بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ تَضَرَّعُوا إِلَيْهِ وَ أَظْهِرُوا التَّوْبَهَ وَ الْإِنَابَهَ لَعَلَّ اللَّهَ يَصْرِفُ عَنْكُمُ الْعَذَابَ قَالَ جَابِرٌ رَفَعَ اللَّهُ دَرَجَتَهُ فَلَمَّا بَصُرَ الْأَمِيرُ بِالْبَاقِرِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام سَارَعَ نَحْوَهُ فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ مَا تَرَى مَا نَزَلَ بِأُمَّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله وَ قَدْ هَلَكُوا

وَ فَنُوا ثُمَّ قَالَ لَهُ أَيْنَ أَبُوكَ حَتَّى نَسْأَلَهُ أَنْ يَخْرُجَ مَعَنَا إِلَى الْمَسْجِدِ فَنَتَقَرَّبَ بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَيَرْفَعَ عَنْ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله الْبَلَاءَ فَقَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام يَفْعَلُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى وَ لَكِنْ أَصْلِحُوا مِنْ أَنْفُسِكُمْ وَ عَلَيْكُمْ بِالتَّوْبَهِ وَ النُّزُوعِ عَمَّا أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ فَلا يَأْمَنُ مَكْرَ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخاسِرُونَ قَالَ جَابِرٌ رِضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَأَتَيْنَا زَيْنَ الْعَابِدِينَ عليه السلام بِأَجْمَعِنَا وَ هُوَ يُصَلِّي فَانْتَظَرْنَا حَتَّى انْفَتَلَ وَ أَقْبَلَ عَلَيْنَا ثُمَّ قَالَ لِابْنِهِ سِرّاً يَا مُحَمَّدُ كِدْتَ أَنْ تُهْلِكَ النَّاسَ جَمِيعاً قَالَ جَابِرٌ قُلْتُ وَ اللَّهِ يَا سَيِّدِي مَا شَعَرْتُ بِتَحْرِيكِهِ حِينَ حَرَّكَهُ فَقَالَ عليه السلام يَا جَابِرُ لَوْ شَعَرْتَ بِتَحْرِيكِهِ مَا بَقِيَ عَلَيْهَا نَافِخُ نَارٍ فَمَا خَبَرُ النَّاسِ فَأَخْبَرْنَاهُ فَقَالَ ذَلِكَ مِمَّا اسْتَحَلُّوا مِنَّا مَحَارِمَ اللَّهِ وَ انْتَهَكُوا مِنْ حُرْمَتِنَا فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ سُلْطَانَهُمْ بِالْبَابِ قَدْ سَأَلَنَا أَنْ نَسْأَلَكَ أَنْ تَحْضُرَ الْمَسْجِدَ حَتَّى تَجْتَمِعَ النَّاسُ إِلَيْكَ يَدْعُونَ وَ يَتَضَرَّعُونَ إِلَيْهِ وَ يَسْأَلُونَهُ الْإِقَالَهَ فَتَبَسَّمَ عليه السلام ثُمَّ تَلَا أَ وَ لَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّناتِ قالُوا بَلى قالُوا فَادْعُوا وَ ما دُعاءُ الْكافِرِينَ

إِلَّا فِی ضَلالٍ (١) قُلْتُ یَا سَیِّدِی وَ مَوْلَایَ الْعَجَبُ أَنَّهُمْ لَا یَدْرُونَ مِنْ أَیْنَ أُتُوا فَقَالَ علیه السلام أَجَلْ ثُمَّ تَلَا فَالْیَوْمَ نَنْساهُمْ کَما نَسُوا لِقاءَ یَوْمِهِمْ هذا وَ ما کانُوا بِآیاتِنا یَجْحَدُونَ (٢)

هِیَ وَ اللَّهِ یَا جَابِرُ آیَاتُنَا وَ هَذِهِ وَ اللَّهِ إِحْدَاهَا وَ هِیَ مِمَّا وَصَفَ اللَّهُ تَعَالَی فِی کِتَابِهِ- بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ فَیَدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَ لَکُمُ الْوَیْلُ مِمَّا تَصِفُونَ (٣) ثُمَّ قَالَ علیه السلام یَا جَابِرُ مَا ظَنُّکَ بِقَوْمٍ أَمَاتُوا سُنَّتَنَا وَ ضَیَّعُوا عَهْدَنَا وَ وَالُوا أَعْدَاءَنَا وَ انْتَهَکُوا حُرْمَتَنَا وَ ظَلَمُونَا حَقَّنَا وَ غَصَبُونَا إِرْثَنَا وَ أَعَانُوا الظَّالِمِینَ عَلَیْنَا وَ أَحْیَوْا سُنَّتَهُمْ وَ سَارُوا سِیرَةَ الْفَاسِقِینَ الْکَافِرِینَ فِی فَسَادِ الدِّینِ وَ إِطْفَاءِ نُورِ الْحَقِّ قَالَ جَابِرٌ فَقُلْتُ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَنَّ عَلَیَّ بِمَعْرِفَتِکُمْ وَ عَرَّفَنِی فَضْلَکُمْ وَ أَلْهَمَنِی طَاعَتَکُمْ وَ وَفَّقَنِی لِمُوَالاهِ أَوْلِیَائِکُمْ وَ مُعَادَاهِ أَعْدَائِکُمْ فَقَالَ ص یَا جَابِرُ أَ تَدْرِی مَا الْمَعْرِفَهُ فَسَکَتَ جَابِرٌ فَأَوْرَدَ عَلَیْهِ الْخَبَرَ بِطُولِهِ (۴).

**[ترجمه]عیون المعجزات: جابر می گوید: وقتی خلافت به بنی امیه رسید، خون ریزی زیادی کردند و هزار ماه بر روی منبر امیر المؤمنین علیه السلام را لعن نمودند. شیعیان علی را بیچاره کرده، کشتند و از بین بردند و علمای بد به خاطر رغبت به دنیا آنها را بر این هدف کمک نمودند. ناراحتی و رنجی که بر شیعه وارد کردند، همان لعن امیر المؤمنین علیه السلام بود. هر کس حضرت را لعن نمی کرد او را می کشتند. وقتی این کار زیاد شد و طولانی گردید، شیعیان به زین العابدین علیه السلام پناه آورده، شکایت کردند که آقا، ما را آواره کرده اند و از بین بردند. آشکارا در شهرها و مسجد پیغمبر صلی الله علیه و آله و بر روی منبرش، امیر المؤمنین علیه السلام را لعن می کنند و هیچ کس اعتراضی نمی کند. اگر یک نفر از ما حرفی بزند می گویند ترابی است و او را می کشند.

زین العابدین علیه السلام که این سخنان را شنید، نگاهی به آسمان نموده و گفت: خدایا منزهی تو، چقدر بزرگی! آنقدر به بندگانت مهلت دادی تا خیال کردند تو کاری به آنها نخواهی داشت! رفتار آنها را می بینی؟ قضا و قدر و تدبیر تو را هیچ کس در هر جا و هر موقعیتی باشد نمی تواند برگرداند.

آنگاه امام پسرش حضرت باقر علیه السلام را خواست و فرمود: ای محمد! فردا صبح به مسجد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله برو و آن نخی را که جبرئیل آورده آرام تکان بده! مبادا زیاد تکان دهی که همه آنها هلاک خواهند شد. جابر می گوید: من از فرمایش امام در شگفت شدم! نمی دانستم چه بگویم! فردا صبح آمدم. آن شب برایم خیلی طولانی گذشت چون منتظر بودم جریان نخ را مشاهده کنم. درب خانه که رسیدم، حضرت باقر علیه السلام خارج شد. سلام کردم! جواب داده پرسید: ای جابر، چه چیز صبح زود تو را به این جا آورد؟ سابقه نداشت چنین وقتی پیش ما بیایی.

به حضرت گفتم: به خاطر سخن امام علیه السلام آمدم که دیروز فرمود: به مسجد جدت صلی الله علیه و آله برو و نخی را که جبرئیل آن را آورده بگیر و آن را به آرامی تکان بده، مبادا به شدت تکان دهی که همه مردم هلاک می شوند. امام باقر علیه السلام فرمود: اگر وقت معینی برای این کار نبود و قضا و قدر حتمی خدا نبود، تمام این جمعیت تبهکار را به یک چشم به هم زدن به خاک هلاک می افکندم، بلکه در یک لحظه؛ ولی ای جابر! ما بندگان شایسته او و هستیم و بدون اجازه او کاری نمی کنیم و فرمان بردار او می باشیم. عرض کردم: آقا، چرا با آنها این معامله را می کنید؟ فرمود: مگر دیروز نبودی که شیعیان از دست آنها پیش پدرم چه شکایت ها می کردند؟ گفتم: چرا ای آقا و مولای من! فرمود: به من دستور داده آنها را بترسانم، شاید برگردند. ولی مایلم گروهی هلاک شوند که خدا این سرزمین و عابدان را از آنها تطهیر کند.

جابر رضوان الله علیه می گوید: عرض کردم: ای آقا و مولای من! چطور آنها را می ترسانی، بیش از آن هستند که شمرده شوند. امام باقر علیه السلام فرمود: بیا با هم به مسجد پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله برویم تا نمونه ای از قدرت خدا را که به ما و نه به مردم عنایت کرده، نشانت بدهم.

جابر رضوان الله علیه می گوید: در خدمت ایشان به مسجد رفتم. دو رکعت نماز خواند. آنگاه صورت روی خاک نهاده کلماتی بر زبان جاری کرد. سپس سر برداشت و از آستین خود نخ باریکی که بوی مشک می داد خارج نمود. آن نخ باریکتر از نخ خیاطی می نمود. سپس به من فرمود: ای جابر! یک سر نخ را بگیر و آرام برو، مبادا آن را حرکت دهی! من یک سر نخ را گرفته رفتم. فرمود: ای جابر! بایست. ایستادم. نخ را مختصر تکانی داد به طوری که به خاطر آرامی، آن درست احساس نکردم که چگونه تکان خورد و بعد فرمود: آن سر نخ را بده! تقدیم کردم و عرض کردم: آقای من! چه کار کردی؟ فرمود: وای بر تو، برو بیرون و حال مردم را ببین.

جابر رضوان الله علیه می گوید: از مسجد خارج شدم، دیدم مردم از هر طرف صدا به ناله بلند کرده اند! زلزله شدیدی در مدینه شده و همه جا ویران است. بیشتر خانه ها خراب شده و بیش از سی هزار نفر زن و مرد(بدون بچه ها) هلاک شده اند! مردم در صیحه و گریه و ضجه هستند و می گویند: إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ راجِعُونَ خانه فلانی خراب شد و اهل آن از بین رفتند. همه به مسجد پیامبر خدا صلی الله علیه و آله پناه می آوردند و می گفتند: ویرانی عجیبی شد! بعضی می گفتند: زلزله است. گروهی می گفتند: چرا زمین ما را فرو نبرد با اینکه امر به معروف و نهی از منکر را ترک کردیم. فسق و فجور بین ما آشکار گردید و به آل پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله ستم کردیم، باید زلزله ای از این شدیدتر بیاید، مگر اینکه خود را از فسادهایی که نمودیم، اصلاح کنیم .

جابر می گوید: من حیران بودم! می دیدم مردم همه گریه می کنند. مرا نیز گریه گرفت ولی آنها نمی دانستند چه باعث این خرابی شده. به مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله، خدمت حضرت باقر علیه السلام برگشتم. دیدم مردم اطرافش را گرفته می گویند: یا ابن رسول الله! می بینی چه بر سرمان فرود آمد؟ برای ما دعا کن. حضرت به آنها فرمود: به نماز و دعا و صدقه پناه ببرید. آنگاه دست مرا گرفت و برد. پرسید: مردم در چه حالند؟ عرض کردم: یا ابن رسول الله! نپرس که خانه ها خراب شد و مردم نابود شدند، به طوری که من دلم به حال آنها سوخت. فرمود: خدا آنها را نیامرزد! بدان که من بر تو رحم کردم و تو باقی گذاشتم (زیرا وقت آن نرسیده) و گر نه دشمنان ما خانواده و دشمنان دوستان ما قابل ترحم نیستند. سپس فرمود: دوری و بُعد بر آنها! دور باد دور رحمت خدا از این ستمکاران! به خدا قسم اگر از ترس مخالفت با دستور پدرم نبود، محکم نخ را تکان می دادم تا همه هلاک شوند و زیر و رو گردند. دیگر نه خانه ای می ماند و نه دیواری. عمل آنها باعث شده که ما و دوستانمان چنین کینه ای از آنها به دل بگیریم، ولی مولایم دستور داد که آن را آرام تکان دهم. آنگاه حضرت باقر علیه السلام به روی مناره رفت. من ایشان را می دیدم ولی مردم نمی دیدند. دستش را اطراف مناره چرخانید. باز زلزله آرامی مدینه را فرا گرفت و خانه ها ویران شد. سپس این آیه را تلاوت نمود: «جَزَيْناهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَ هَلْ نُجازِي إِلَّا الْكَفُورَ - . انعام / ۱۴۶ - »، {این [تحریم] را به سزای ستم کردنشان، به آنان کیفر دادیم، و ما البتّه راستگوییم.} این آیه دیگر را نیز خواند: «فَلَمَّا جاءَ أَمْرُنا جَعَلْنا عالِيَها سافِلَها - . هود / ۸۲ - » ، {پس چون فرمان ما آمد، آن [شهر] را زیر و زبر کردیم.} و آیه «فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ أَتاهُمُ الْعَذابُ مِنْ حَيْثُ لا يَشْعُرُونَ - . نحل / ۲۶ - » ، {در نتیجه از بالای سرشان سقف بر آنان فرو

ریخت، و از آنجا که حدس نمی زدند عذاب به سراغشان آمد.} جابر می گوید: پس از این زلزله دوم، دختران با سر و پای برهنه بیرون دویدند. هیچ کس به آنها توجهی نداشت. همین که امام باقر علیه السلام دید این دختران چنین ناراحت و حیرانند، دلش به حال آنها سوخت. نخ را در آستین گذاشت، زلزله آرام شد. حضرت از مناره پائین آمد و مردم ایشان را نمی دیدند. دست مرا گرفت و از مسجد خارج شدیم. از دکان آهنگری گذشتیم در حالی که مردم اطراف دکانش را گرفته بودند. آن مرد می گفت: صدای داد و فریاد را موقع خرابی نشنیدید؟! بعضی می گفتند: چرا، صدای داد و فریاد زیادی می آمد! دسته دیگر می گفتند: بله سر و صدای زیادی بود جز اینکه ما از شدت گرفتاری، گوش نمی دادیم چه می گوید!

جابر رضوان الله علیه می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من نگاهی نموده و لبخندی زد و فرمود: این جزای طغیان و سرکشی آنها است. عرض کردم: یا ابن رسول الله! این نخ عجیب از کجا است؟ فرمود: «بَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسى وَ آلُ هارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلائِكَةُ - . بقره / ۲۴۸ - »، {بازمانده ای از آنچه خاندان موسی و خاندان هارون [در آن] بر جای نهاده اند، در حالی که فرشتگان آن را حمل می کنند.} جبرئیل علیه السلام آن را برای ما آورده. ای جابر! ما نزد خدا مقام و منزلتی بلند داریم. اگر ما نبودیم خدا آسمان و زمین و بهشت و جهنم و خورشید و ماه و انس و جن را نمی آفرید. وای بر تو ای جابر! ما را با هیچ کس مقایسه نکن! به خدا قسم به وسیله ما خدا شما را نجات داد و ما واسطه هدایت شما شدیم و شما را به خدا راهنمایی کردیم. متوجه امر و نهی ما باشید. مخالفت دستور ما را نکنید. ما به لطف خدا دارای موقعیتی هستیم که نباید گفته مان رد شود. هر چه از ما می شنوید، اگر می فهمید ستایش خدا را کنید و هر چه نمی دانید به خودمان برگردانید و بگویید: ائمه ما داناترند به آنچه می گویند.

جابر رضوان الله علیه می گوید: در این موقع فرماندار منصوب از طرف بنی امیه با حالتی آشفته و نگرانی زیاد، برای جمعیتی که اطرافش را گرفته بودند فریاد می زد، مردم! به در خانه پسر پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله، علی بن الحسین علیهما السلام بروید و با او در خانه خدا بروید و زاری کنید و توبه نمایید، شاید خداوند این عذاب را برطرف کند.

جابر- که خدا درجه اش را رفیع گرداند- می گوید: همین که چشم امیر به حضرت باقر علیه السلام افتاد، با عجله آمده و گفت: یا ابن رسول الله! نمی بینی چه بر سر امت محمد صلی الله علیه و آله آمد، هلاک شدند و از بین رفتند. پدرت کجا است تا تقاضا کنیم با ما به مسجد بیاید و دعا و تضرع و زاری کنیم، شاید خداوند به واسطه او بلا را از امت محمد صلی الله علیه و آله برطرف نماید. حضرت باقر علیه السلام فرمود: ان شاء الله انجام خواهد داد، ولی خود را اصلاح کنید. توبه نمایید و کارهای ناشایست را ترک کنید، چرا که از مکر خدا جز تبهکاران ایمن نیستند.

جابر رضوان الله علیه می گوید: همه خدمت زین العابدین علیه السلام رفتیم؛ آن جناب مشغول نماز بود. ایستادیم تا نمازش تمام شد. متوجه ما گردیده، آرام به پسرش حضرت باقر علیه السلام فرمود: محمد! نزدیک بود همه مردم را هلاک کنی! جابر عرض کرد: آقای من! به خدا قسم من متوجه حرکت دادن نخ هنگام حرکت آن نشدم.

حضرت فرمود: جابر! اگر متوجه حرکت دادن نخ می شدی، دمنده در آتشی(کسی) روی زمین باقی نمی ماند، حالا بگویید مردم در چه حالند؟ جریان را توضیح دادیم. فرمود: به واسطه کارهای حرامی که نسبت به ما روا داشتند و احترام ما را نگه نداشتند چنین شد. عرض کردم: یا ابن رسول الله! امیر بر در خانه است و از ما درخواست کرده عرض کنیم شما به مسجد

تشریف بیاورید تا مردم جمع شوند، دعا و زاری کنند و از خدا بخواهند بلاء را دفع کند. امام تبسمی نموده این آیه را خواند «أَ وَ لَمْ تَکُ تَأْتِیکُمْ رُسُلُکُمْ بِالْبَیِّناتِ قالُوا بَلی قالُوا فَادْعُوا وَ ما دُعاءُ الْکافِرِینَ إِلَّا فِی ضَلالٍ - . غافر / ۵۰ - » ، {«مگر پیامبرانتان دلایل روشن به سوی شما نیاوردند؟» می گویند: «چرا.» می گویند: «پس بخوانید. و [لی] دعای کافران جز در بیراهه نیست.»} عرض کردم: آقا و مولای من! تعجب این جا است که نمی دانند از کجا چنین گرفتار شدند؛ فرمود: آری؛ سپس این آیه را خواند «فَالْیَوْمَ نَنْساهُمْ کَما نَسُوا لِقاءَ یَوْمِهِمْ هذا وَ ما کانُوا بِآیاتِنا یَجْحَدُونَ - . اعراف / ۵۱ - »، {پس همان گونه که آنان دیدار امروز خود را از یاد بردند، و آیات ما را انکار می کردند، ما [هم] امروز آنان را از یاد می بریم.} ای جابر! به خدا این نشانه های ما است و به خدا قسم این یکی از آنها است و این نشانه از جمله کارهایی است که خداوند در این آیه می فرماید: «بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ فَیَدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَ لَکُمُ الْوَیْلُ مِمَّا تَصِفُونَ - . انبیاء / ۱۸ - » ، {بلکه حق را بر باطل فرو می افکنیم، پس آن را در هم می شکند، و به ناگاه آن نابود می گردد. وای بر شما از آنچه وصف می کنید.} آنگاه فرمود: جابر! چه خیال می کنی در باره مردمی که سنت ما را از بین بردند و پیمانمان را شکستند و با دشمنانمان دوستی کردند و حق ما را ضایع نمودند و به ما ستم روا داشته، ارث ما را غصب نمودند و ستمکاران را علیه ما یاری نمودند و راه و روش تبهکاران و کفار را در نابودی دین و خاموش کردن نور حق پیمودند. جابر می گوید: عرض کردم: خدا را ستایش می کنم که بر من به شناختن شما منت نهاد و مرا عارف به مقام شما گردانید و فرمانبرداری از شما را وظیفه ما گردانید و توفیق ارادت شما و دشمنی با دشمنانتان را به من داد. فرمود: جابر! می دانی معرفت چیست؟ جابر سکوت کرد. امام شروع به بیان نمود ... تا آخر خبر. - . عیون المعجزات: ۶۹ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی (۵)

الشأفه قرحه تخرج فی أسفل القدم فتکوی فتذهب فإذا قطعت مات صاحبها و الأصل و استأصل الله شأفته أذهبه کما تذهب تلك القرحه أو معناه أزاله من أصله انتهی.

و مالأه علی الأمر ساعده و شایعه قوله بعینك أی بعلمك قوله أبقیت علیك أی رحمتك و فی بعض النسخ بقیت علیك بقیه أی لم یأت زمان هلاك جمیعهم و السحق البعد و العواتق جمع العاتق و هی الجاریه الشابه أول ما تدرك و الخدور جمع الخدر بالكسر و هی ناحیه من البیت یترك علیها ستر فیكون فیها الجاریه البكر و قوله نكب علی البناء للمفعول من قولهم نكبه الدهر أی بلغ منه أو أصابه بنكبه.

ص: ۲۷۹

۱- ۱. سوره غافر، الآیه: ۵۰.

۲- ۲. سوره الأعراف، الآیه: ۵۱.

۳- ۳. سوره الأنبياء، الآيه: ۱۸.

۴- ۴. عيون المعجزات من ص ۶۹ الى ص ۷۴.

۵- ۵. القاموس ج ۳ ص ۱۵۶.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: کلمه شأفه به معنای جراحتی است که در زیر پا ایجاد می شود و سوراخ می شود و از بین می رود. وقتی قطع شود صاحب آن خواهد مرد. و اصل آن این است که استأصل الله شأفته یعنی خدا آن را از بین برد، چنانچه آن زخم زندگی را می برد، یا این که معنایش این است که آن را ریشه کن کرد. پایان سخن فیروزآبادی.

عبارت مالأه علی الامر یعنی او را یاری و همراهی بر فلان کار نمود؛ و عبارت بعینک یعنی طبق علمی که تو داری. عبارت ابقیت علیک یعنی تو را رحمت کردم و در برخی نسخه ها بقیت علیک بقیه دارد یعنی زمان هلاکت همگی آنان هنوز نرسیده؛ و سحق به معنای بُعد و دوری است و عواتق جمع عاتق به معنای دختر جوانی است که در اوائل بلوغ است؛ و خدور جمع خِدر به کسر خاء است و عبارت است از ناحیه ای از خانه که بر روی آن پرده افکنده می شود تا دختر بکر در آن باشد و عبارت نکب بر صیغه مجهول است از عبارت نکبه الدهر یعنی روزگار نکبت و مصیبت نصیبش نمود.

**[ترجمه]

«۸۱»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ عِيسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ أَسِيرُ مَعَ أَبِي فِي طَرِيقِ مَكَّةَ وَ نَحْنُ عَلَى نَاقَتَيْنِ فَلَمَّا صِرْنَا بِوَادِي ضَجْنَانَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَجُلٌ فِي عُنُقِهِ سِلْسِلَةٌ يَسْحَبُهَا فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ اسْقِنِي سَقَاكَ اللَّهُ فَتَبِعَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَاجْتَذَبَ السِّلْسِلَةَ وَ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَا تَسْقِهِ لَا سَقَاهُ اللَّهُ فَالْتَفَتَ إِلَيَّ أَبِي فَقَالَ يَا جَعْفَرُ عَرَفْتَ هَذَا هَذَا مُعَاوِيَةُ(۱).

**[ترجمه]اختصاص: مالک بن عطیه از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که فرمود: با پدرم در راه مکه می رفتم و ما دو شتر داشتیم. همین که به سرزمین ضجنان رسیدیم، مردی نمودار شد که زنجیری به گردن داشت. فریاد زد: یا ابن رسول الله! به من آب بدهید خدا شما را سیراب کند. مرد دیگر از پی او می آمد، زنجیر را کشیده گفت، یا ابن رسول الله! مبادا به این شخص آب بدهید، خدا او را سیراب نکند. پدرم توجهی به من نموده و فرمود: جعفر! این مرد را شناختی؟ او معاویه است، خدا او را لعنت کند. - . اختصاص: ۲۷۶ -

**[ترجمه]

«۸۲»

ختص (۲)،[الإختصاص] ير، [بصائر الدرجات] عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُثَنَّى عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- وَ كَذلِكَ نُرِي إِبْراهِيمَ مَلَكُوتَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ (۳) قَالَ فَكُنْتُ مُطْرِقاً إِلَى الْأَرْضِ فَرَفَعَ يَدَهُ إِلَى فَوْقُ ثُمَّ قَالَ لِيَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي فَنَظَرْتُ إِلَى السَّقْفِ قَدِ انْفَجَرَ حَتَّى خَلَصَ بَصَرِي إِلَى نُورٍ سَاطِعٍ حَارَ بَصَرِي دُونَهُ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي رَأَى إِبْرَاهِيمُ علیه السلام مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ هَكَذَا ثُمَّ قَالَ لِي أَطْرِقْ فَأَطْرَقْتُ ثُمَّ قَالَ لِيَ ارْفَعْ رَأْسَكَ فَرَفَعْتُ رَأْسِي قَالَ فَإِذَا السَّقْفُ عَلَى حَالِهِ قَالَ ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي وَ قَامَ وَ أَخْرَجَنِي مِنَ الْبَيْتِ الَّذِي كُنْتُ فِيهِ وَ أَدْخَلَنِي بَيْتاً آخَرَ

فَخَلَعَ ثِیَابَهُ الَّتِی کَانَتْ عَلَیْهِ وَ لَبِسَ ثِیَاباً غَیْرَهَا ثُمَّ قَالَ لِی غُضَّ بَصَرَکَ فَغَضَضْتُ بَصَرِی وَ قَالَ لِی لَا تَفْتَحْ عَیْنَیْکَ فَلَبِثْتُ سَاعَهً ثُمَّ قَالَ لِی أَ تَدْرِی أَیْنَ أَنْتَ قُلْتُ لَا جُعِلْتُ فِدَاکَ فَقَالَ لِی أَنْتَ فِی الظُّلْمَهِ الَّتِی سَلَکَهَا ذُو الْقَرْنَیْنِ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ أَ تَأْذَنُ لِی أَنْ أَفْتَحَ عَیْنِی فَقَالَ لِیَ افْتَحْ فَإِنَّکَ لَا تَرَی شَیْئاً فَفَتَحْتُ عَیْنِی فَإِذَا أَنَا فِی ظُلْمَهٍ- لَا أُبْصِرُ فِیهَا مَوْضِعَ قَدَمِی ثُمَّ سَارَ قَلِیلًا وَ وَقَفَ فَقَالَ لِی هَلْ تَدْرِی أَیْنَ أَنْتَ قُلْتُ لَا قَالَ أَنْتَ وَاقِفٌ عَلَی عَیْنِ الْحَیَاهِ الَّتِی شَرِبَ مِنْهَا الْخَضِرُ علیه السلام وَ خَرَجْنَا مِنْ ذَلِکَ الْعَالَمِ إِلَی عَالَمٍ آخَرَ فَسَلَکْنَا فِیهِ فَرَأَیْنَا کَهَیْئَهِ عَالَمِنَا فِی

۱- ۱. الاختصاص ص ۲۷۶ و أخرجه الصفار فی بصائر الدرجات ج ۶ باب ۷ ص ۸۱.

۲- ۲. نفس المصدر السابق ص ۳۲۲ و أخرجه السیّد البحرانیّ فی البرهان ج ۱ ص ۵۳۲.

۳- ۳. سوره الأنبیاء، الآیه ۷۵.

بِنَائِهِ وَ مَسَاكِنِهِ وَ أَهْلِهِ ثُمَّ خَرَجْنَا إِلَى عَالَمٍ ثَالِثٍ كَهَيْئَةِ الْأَوَّلِ وَ الثَّانِي حَتَّى وَرَدْنَا خَمْسَةَ عَوَالِمَ قَالَ ثُمَّ قَالَ هَذِهِ مَلَكُوتُ الْأَرْضِ وَ لَمْ يَرَهَا إِبْرَاهِيمُ وَ إِنَّمَا رَأَى مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَ هِيَ اثْنَا عَشَرَ عَالَماً كُلُّ عَالَمٍ كَهَيْئَةِ مَا رَأَيْتَ كُلَّمَا مَضَى مِنَّا إِمَامٌ سَكَنَ أَحَدَ هَذِهِ الْعَوَالِمِ حَتَّى يَكُونَ آخِرُهُمُ الْقَائِمَ فِي عَالَمِنَا الَّذِي نَحْنُ سَاكِنُوهُ قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي غُضَّ بَصَرَكَ فَغَضَضْتُ بَصَرِي ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِي فَإِذَا نَحْنُ فِي الْبَيْتِ الَّذِي خَرَجْنَا مِنْهُ فَنَزَعَ تِلْكَ الثِّيَابَ وَ لَبِسَ الثِّيَابَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِ وَ عُدْنَا إِلَى مَجْلِسِنَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ كَمْ مَضَى مِنَ النَّهَارِ قَالَ علیه السلام ثَلَاثُ سَاعَاتٍ (۱).

**[ترجمه]اختصاص، بصائر الدرجات: جابر بن یزید جعفی می گوید: از حضرت باقر علیه السلام از این آیه سؤال کردم «وَ کَذلِکَ نُرِی إِبْراهِیمَ مَلَکُوتَ السَّماواتِ - . انبیاء / ۷۵ - »، {و این گونه، ملکوت آسمانها و زمین را به ابراهیم نمایاندیم.}جابر می گوید: من به زمین نگاه می کردم، امام علیه السلام با دست اشاره به بالا نموده و به من فرمود: سرت را بلند کن! سر بلند کردم، دیدم سقف شکافته شد و چشمم به شکاف دوخته شد، نوری دیدم که چشمم به آن خیره شد! سپس حضرت به من فرمود: این طور ابراهیم علیه السلام ملکوت آسمان را دید؛ و فرمود: به زمین نگاه کن. من به زمین نگاه کردم. سپس به من فرمود: سرت را بلند کن، همین که سرم را بلند کردم دیدم سقف مثل اول شده است. امام دست مرا گرفت و از جا برخاست و از خانه ای که در آن بودم خارجم کرد و داخل خانه دیگری نمود. پس لباسی را که تنش بود کند و لباس دیگری پوشید و به من فرمود: چشم خود را ببند! من چشمم را بستم. به من فرمود: چشمت را باز نکن. من ساعتی درنگ کردم، سپس فرمود: می دانی کجا هستی؟ گفتم: نه فدایت شوم! فرمود: تو در همان ظلماتی هستی که ذو القرنین آن را پیمود! عرض کردم: فدایت شوم! اجازه می دهی چشم بگشایم؟ فرمود: چشم بگشا که چیزی نخواهی دید! چشم گشودم و دیدم در تاریکی ای هستم که جای پایم را هم نمی بینم! سپس حضرت چند قدم رفت و ایستاد و فرمود: می دانی اکنون کجایی؟ گفتم: نه! فرمود: تو اکنون کنار همان چشمه حیاتی هستی که خضر علیه السلام از آن نوشید! سپس از این عالم به عالم دیگری رفتیم و در آن طی طریق کردیم تا شکل عالم خود و بناها و منازل و اهالی آن را دیدیم؛ سپس وارد عالم سومی به شکل عالم اول و دوم شدیم و بعد وارد پنج عالم شدیم. فرمود: اینها ملکوت زمین است و ابراهیم اینها را ندید. او فقط ملکوت آسمانها را دید که دوازده عالم بود و هر عالمی به شکلی بود که دیدی. هر گاه امامی از ما وفات می کند، در یکی از این عوالم ساکن می شود تا این که آخرینشان قائم علیه السلام، در عالمی که ما ساکن آن هستیم ساکن می شود. سپس فرمود: چشم فرو بند! من چشمم را بستم، سپس دستم را گرفت. ناگاه متوجه شدم در همان خانه اول هستیم که از آن خارج شدیم. آن لباس را از تن بیرون آورد و لباسی را که در بر داشت پوشید و ما به مجلسمان برگشتیم. من عرض کردم: فدایت شوم! چقدر از روز گذشت؟ فرمود: سه ساعت. - . اختصاص: ۳۲۲، بصائر الدرجات ۸ : ۱۱۹ -

**[ترجمه]

بیان

قوله علیه السلام و لم یرها إبراهیم لعل المعنی أن إبراهیم لم یر ملکوت جمیع الأرضین و إنما رأی ملکوت أرض واحده و لذا أتی الله تعالی الأرض بصیغه المفرد و یحتمل أن یکون فی قراءتهم علیهم السلام الأرض بالنصب.

**[ترجمه]عبارت و لم یرها ابراهیم شاید معنایش این باشد که ابراهیم، باطن و ملکوت تمام زمین ها را ندید و تنها ملکوت زمین تنها را دید. لذا خداوند زمین را در آیه به صیغه مفرد آورد و ممکن است در قرائت اهل بیت علیهم السلام زمین به نصب خوانده شده باشد و مفعول نری باشد.

**[ترجمه]

«۸۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی وَ أَبُو عَلِیٍّ الْأَشْعَرِیُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِیعاً عَنْ عَلِیِّ بْنِ حَدِیدٍ عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: کَانَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَذَکَرَ بَنِی أُمَیَّةَ وَ دَوْلَتَهُمْ وَ قَالَ لَهُ بَعْضُ أَصْحَابِهِ إِنَّمَا نَرْجُو أَنْ تَکُونَ صَاحِبَهُمْ وَ أَنْ یُظْهِرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ هَذَا الْأَمْرَ عَلَی یَدِکَ فَقَالَ مَا أَنَا بِصَاحِبِهِمْ وَ لَا یَسُرُّنِی أَنْ أَکُونَ صَاحِبَهُمْ إِنَّ أَصْحَابَهُمْ أَوْلَادُ الزِّنَا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی لَمْ یَخْلُقْ مُنْذُ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ سِنِینَ وَ لَا أَیَّاماً أَقْصَرَ مِنْ سِنِیهِمْ وَ أَیَّامِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَأْمُرُ الْمَلَکَ الَّذِی فِی یَدِهِ الْفَلَکُ فَیَطْوِیهِ طَیّاً(۲).

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: حضرت باقر علیه السلام در مسجد الحرام بود. سخن از بنی امیه و دولت آنها شد. یکی از اصحاب به حضرت گفت: امیدوارم شما دودمان برانداز بنی امیه باشی و خداوند عزوجل اجرای این کار را به دست شما مقدر فرماید. فرمود: من قائم آنها نیستم و علاقه ای هم ندارم که من باشم، زیرا همکاران بنی امیه زنازاده هستند. خداوند تبارک و تعالی از وقتی که آسمانها و زمین را آفریده، سال و ماه و روزی کوتاهتر از سال و ماه و روز آنها قرار نداده، خداوند عزوجل به ملکی که مامور فلک است دستور داده که آن را سریع بچرخاند. - . کافی ۸ : ۳۴۱ -

**[ترجمه]

«۸۴»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی هَاشِمٍ عَنْ عَنْبَسَةَ بْنِ بِجَادٍ الْعَابِدِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: کُنَّا عِنْدَهُ وَ ذَکَرُوا سُلْطَانَ بَنِی أُمَیَّةَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَا یَخْرُجُ عَلَی هِشَامٍ أَحَدٌ إِلَّا قَتَلَهُ قَالَ:

۱- ۱. بصائر الدرجات ج ۸ باب ۱۳ ص ۱۱۹.

۲- ۲. الکافی ج ۸ ص ۳۴۱.

وَ ذَكَرَ مُلْكَهُ عِشْرِينَ سَنَةً قَالَ فَجَزِعْنَا فَقَالَ مَا لَكُمْ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُهْلِكَ سُلْطَانَ قَوْمٍ أَمَرَ الْمَلَكَ فَأَسْرَعَ بِالسَّيْرِ الْفَلَكَ فَقَدَّرَ عَلَى مَا يُرِيدُ قَالَ فَقُلْنَا لِزَيْدٍ هَذِهِ الْمَقَالَةَ فَقَالَ إِنِّي شَهِدْتُ هِشَاماً وَ رَسُولُ اللَّهِ يُسَبُّ عِنْدَهُ فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ وَ لَمْ يُغَيِّرْهُ فَوَ اللَّهِ لَوْ لَمْ يَكُنْ إِلَّا أَنَا وَ ابْنِي لَخَرَجْتُ عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]کافی: جابر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودیم، صحبت از دولت بنی امیه شد. فرمود هر کس بر هشام خروج کند، او را خواهد کشت؛ و مدت زمامداری او را بیست سال تعیین کرد. ما خیلی ناراحت شدیم. فرمود: شما را چه شده؟ اگر خدا اراده از بین بردن حکومت ملتی را بکند، به فرشته مامور فلک دستور می دهد که آسمان و ایام را به سرعت بچرخاند. پس به همان اندازه که خواسته، تعیین نموده. جابر می گوید: این سخن را به زید گفتیم. زید در پاسخ گفت: من خودم شاهد بودم که پیغمبر خدا را پیش هشام ناسزا گفتند و او اعتراضی نکرد و اثری بر رویش نگذاشت! به خدا قسم اگر نیرویی جز خودم و پسرم نباشد، بر او خروج خواهم کرد. - . کافی ۸ : ۳۹۴ -

**[ترجمه]

بيان

يمكن أن يكون طي الفلك و سرعته في السير كنايه عن تسبيب أسباب زوال ملكهم و أن يكون لكل ملك و دوله فلك غير الأفلاك المعروفه السير و يكون الإسراع و الإبطاء في حركه ذلك الفلك ليوافق ما قدر لهم من عدد دوراته.

**[ترجمه]ممکن است طیّ فلک و سرعت گردش آن کنایه از فراهم نمودن وسائل زوال فرمان فرمایی آنها باشد و هر سلطنت و دولتی، فلکی غیر از افلاک معروف داشته باشد که در گردش هستند و سرعت و کندی گردش فلک، مخصوص حرکت آن فلک باشد تا با مقدرات الهی در زمینه تعداد گردش آن موافق شود.

**[ترجمه]

«۸۵»

كا، [الكافي] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أُورَمَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: كُنْتُ مُزَامِلًا لِجَابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ فَلَمَّا أَنْ كُنَّا بِالْمَدِينَهِ دَخَلَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَوَدَّعَهُ وَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ وَ هُوَ مَسْرُورٌ حَتَّى وَرَدْنَا الْأُخَيْرِجَهَ(۲)

أَوَّلَ مَنْزِلٍ تَعْدِلُ مِنْ فَيْدَ إِلَى الْمَدِينَهِ- يَوْمَ الْجُمُعَهِ فَصَلَّيْنَا الزَّوَالَ فَلَمَّا نَهَضَ بِنَا الْبَعِيرُ إِذَا أَنَا بِرَجُلٍ طُوَالٍ آدَمَ (۳) مَعَهُ كِتَابٌ فَنَاوَلَهُ فَقَبَّلَهُ وَ وَضَعَهُ عَلَى عَيْنَيْهِ وَ إِذَا هُوَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ إِلَى جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ وَ عَلَيْهِ طِينٌ أَسْوَدُ رَطْبٌ فَقَالَ لَهُ مَتَى عَهْدُكَ بِسَيِّدِي فَقَالَ السَّاعَةَ فَقَالَ لَهُ قَبْلَ الصَّلَاهِ أَوْ بَعْدَ الصَّلَاهِ فَقَالَ بَعْدَ الصَّلَاهِ- قَالَ فَفَكَّ الْخَاتَمَ وَ أَقْبَلَ يَقْرَؤُهُ وَ يَقْبِضُ وَجْهَهُ حَتَّى أَتَى عَلَى آخِرِهِ ثُمَّ أَمْسَكَ الْكِتَابَ فَمَا رَأَيْتُهُ ضَاحِكاً وَ لَا مَسْرُوراً حَتَّى وَافَى الْكُوفَهَ فَلَمَّا وَافَيْنَا الْكُوفَهَ لَيْلًا بِتُّ لَيْلَتِي فَلَمَّا أَصْبَحْتُ أَتَيْتُهُ إِعْظَاماً لَهُ فَوَجَدْتُهُ قَدْ خَرَجَ عَلَيَّ وَ فِي عُنُقِهِ كِعَابٌ (۴) قَدْ عَلَّقَهَا وَ قَدْ رَكِبَ قَصَبَهً وَ هُوَ يَقُولُ أَجِدُ مَنْصُورَ

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۳۹۴.

۲ - ۲. الأـخیرجه: فی مراصـد الاطلاع ج ۱ ص ۴۵۸ و الخرجـان، تثنیه الخرج: من نـواحی المـدینه أقـول: لعله هو المقصود فی الروایه.

۳- ۳. الادم: الاسمر.

۴- ۴. الکعاب: جمع کعب و هو کل مفصل للعظام، و العظم الناشـز فوق القدم. و الناشزان من جانبیها، و الجمع أکعب و کعوب و کعاب« القاموس».

بْنَ جُمْهُورٍ أَمِيراً غَيْرَ مَأْمُورٍ وَ أَبْيَاتاً مِنْ نَحْوِ هَذَا فَنَظَرَ فِي وَجْهِي وَ نَظَرْتُ فِي وَجْهِهِ فَلَمْ يَقُلْ لِي شَيْئاً وَ لَمْ أَقُلْ لَهُ وَ أَقْبَلْتُ أَبْكِي لِمَا رَأَيْتُهُ وَ اجْتَمَعَ عَلَيَّ وَ عَلَيْهِ الصِّبْيَانُ وَ النَّاسُ وَ جَاءَ حَتَّى دَخَلَ الرَّحْبَةَ وَ أَقْبَلَ يَدُورُ مَعَ الصِّبْيَانِ وَ النَّاسُ يَقُولُونَ جُنَّ جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ فَوَ اللَّهِ مَا مَضَتِ الْأَيَّامُ حَتَّى وَرَدَ كِتَابُ هِشَامِ [بْنِ] عَبْدِ الْمَلِكِ إِلَى وَالِيهِ أَنِ انْظُرْ رَجُلًا يُقَالُ لَهُ جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ وَ ابْعَثْ إِلَيَّ بِرَأْسِهِ فَالْتَفَتَ إِلَى جُلَسَائِهِ فَقَالَ لَهُمْ مَنْ جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ الْجُعْفِيُّ قَالُوا أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَانَ رَجُلًا لَهُ عِلْمٌ وَ فَضْلٌ وَ حَدِيثٌ وَ حَجَّ فَجُنَّ وَ هُوَ ذَا فِي الرَّحْبَةِ مَعَ الصِّبْيَانِ عَلَى الْقَصَبِ يَلْعَبُ مَعَهُمْ قَالَ فَأَشْرَفَ عَلَيْهِ فَإِذَا هُوَ مَعَ الصِّبْيَانِ يَلْعَبُ عَلَى الْقَصَبِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي مِنْ قَتْلِهِ قَالَ وَ لَمْ تَمْضِ الْأَيَّامُ حَتَّى دَخَلَ مَنْصُورُ بْنُ جُمْهُورٍ الْكُوفَةَ وَ صَنَعَ مَا كَانَ يَقُولُ جَابِرٌ(۱).

**[ترجمه]کافی: نعمان بن بشیر می گوید: با جابر بن یزید جعفی همسفر بودم. وقتی به مدینه رسیدیم، خدمت حضرت باقر علیه السلام رفت و با او وداع نموده و خوشحال از خدمتش خارج شد. به اخیرجه - اول منزلی که از فید به طرف مدینه می رود - که رسیدیم، روز جمعه بود. نماز ظهر را خواندیم. وقتی کاروان خواست حرکت کند، ناگهان من مردی بلند قد و گندم گون را دیدم که نامه ای آورده و به جابر داد. جابر آن را بوسید و بر چشم گذاشت. نامه از طرف حضرت باقر علیه السلام به جابر بن یزید بود و مرکب آن گِلی سیاه بود که هنوز مرطوب بود. جابر پرسید: کی از آقایم جدا شدی؟ گفت هم اکنون. پرسید قبل از نماز یا بعد از نماز؟ گفت: بعد از نماز. جابر مهر از نامه برداشت و شروع به خواندن کرد، ولی با خواندن نامه پیوسته چهره اش درهم می شد. نامه را نگه داشت و دیگر ندیدم جابر خنده کند یا مسرور باشد تا به کوفه رسید.

شبی که به کوفه رسیدیم، فردا صبح من به جهت احترام به دیدن جابر رفتم. دیدم از منزل خارج شده، چند استخوان به گردن بسته و سوار یک چوب شده و فریاد می زند: منصور بن جمهور امیری است غیر مامور و چند چیز دیگر مثل همین شعر. بعد نگاهی به من کرد و من نیز به او نگاه کردم، چیزی نگفت و من هم چیزی نگفتم، ولی از این وضع او شروع به گریه کردم. بچه ها دور من و او جمع شدند، مردم نیز اجتماع نمودند. رفت تا داخل میدان شد و با بچه ها گرد میدان می دوید! مردم می گفتند: جابر دیوانه شد. به خدا سوگند چند روز بیشتر نگذشت که نامه هشام بن عبد الملک به فرماندار رسید، بدین مضمون: مردی به نام جابر بن یزید جعفی در کوفه است، گردن او را بزن و سرش را برایم بفرست. فرماندار از اطرافیان خود پرسید: جابر کیست؟ گفتند: مرد دانشمند و فاضل صاحب حدیث و حج بود ولی افسوس که دیوانه شد، اکنون میان میدان با بچه ها روی چوب سوار است و بازی می کند. فرماندار به میدان آمد. دید که جابر سوار چوب شده، بازی می کند. گفت: خدا را شکر که مرا از ریختن خون او نگه داشت. چیزی نگذشت که منصور بن جمهور وارد کوفه شد و آنچه جابر می گفت انجام داد. - . کافی ۱ : ۳۹۶ -

**[ترجمه]

بیان

فید منزل بطریق مکه و المعنی أنک إذا توجهت من فید إلی المدینه فهو أول منازلک و الحاصل أن الطریق من الکوفه إلی مکه و إلی المدینه مشترکان إلی فید ثم یفترق الطریقان فإذا ذهبت إلی المدینه عادلا عن طریق مکه فأول منزل تنزله الأخیرجه.

و قيل أراد به أن المسافه بين الأخيرجه و بين المدينه كالمسافه بين فيد و المدينه.

و قيل المعنى أن المسافه بينها و بين الكوفه كانت مثل ما بين فيد و المدينه و ما ذكرنا أظهر.

و منصور بن جمهور كان واليا بالكوفه ولاه يزيد بن الوليد من خلفاء بنى أميه بعد عزل يوسف بن عمر فى سنه ست و عشرين و مائه و كان بعد وفاه الباقر عليه السلام باثنتى عشره سنه و لعل جابرا رحمه الله أخبر بذلك فيما أخبر من وقائع الكوفه.

**[ترجمه]فيد منزلى در راه مكه است و معنا اين مى شود كه اگر تو از فيد به مدينه بروى، فيد اولين منزل توست و حاصل اين كه راه كوفه به مكه و مدينه تا فيد مشترك است و از آنجا جدا مى شود. پس وقتى به مدينه مى روى در حالى كه از راه مكه نرفته باشى، اولين منزلى كه فرود مى آيى منزل اخيرجه است.

گفته شده: منظور راوى اين است كه مسافت بين اخيرجه و مدينه مثل مسافت بين فيد و مدينه است.

و گفته شده: منظور راوى اين است كه مسافت بين اخيرجه و كوفه مثل مسافت بين فيد و مدينه است. و آنچه ما ذكر كرديم اظهر احتمالات است .

منصور بن جمهور از طرف يزيد بن وليد كه از خلفاى بنى اميه بود، بعد از عزل يوسف بن عمر در سال صد و بيست و شش، دوازده سال پس از وفات حضرت باقر عليه السلام، فرماندار كوفه شد. گويا حضرت در ضمن اسرارشان، وقايع كوفه را به جابر بن يزيد جعفى گفته بودند.

**[ترجمه]

«۸۶»

ير، [بصائر الدرجات] مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَنْ سَدِيرٍ الصَّيْرَفِيِ

ص: ۲۸۳

۱- ۱. الكافى ج ۱ ص ۳۹۶.

قَالَ: أَوْصَانِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِحَوَائِجَ لَهُ بِالْمَدِینَهِ قَالَ فَبَیْنَا أَنَا فِی فَجِّ الرَّوْحَاءِ(۱) عَلَی رَاحِلَتِی إِذَا إِنْسَانٌ یَلْوِی بِثَوْبِهِ قَالَ فَمِلْتُ إِلَیْهِ وَ ظَنَنْتُ أَنَّهُ عَطْشَانُ فَنَاوَلْتُهُ الْإِدَاوَهَ فَقَالَ فَقَالَ لَا حَاجَهَ لِی بِهَا ثُمَّ نَاوَلَنِی کِتَاباً طِینُهُ رَطْبٌ قَالَ فَلَمَّا نَظَرْتُ إِلَی خَتْمِهِ إِذَا هُوَ خَاتَمُ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُلْتُ لَهُ مَتَی عَهْدُکَ بِصَاحِبِ الْکِتَابِ قَالَ السَّاعَهَ قَالَ فَإِذَا فِیهِ أَشْیَاءُ یَأْمُرُنِی بِهَا قَالَ ثُمَّ الْتَفَتُّ فَإِذَا لَیْسَ عِنْدِی أَحَدٌ قَالَ فَقَدِمَ أَبُو جَعْفَرٍ فَلَقِیتُهُ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاکَ رَجُلٌ أَتَانِی بِکِتَابِکَ وَ طِینُهُ رَطْبٌ قَالَ إِذَا عَجَّلَ بِنَا أَمْرٌ أَرْسَلْتُ بَعْضَهُمْ یَعْنِی الْجِنَّ وَ زَادَ فِیهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ یَا سَدِیرُ إِنَّ لَنَا خَدَماً مِنَ الْجِنِّ فَإِذَا أَرَدْنَا السُّرْعَهَ بَعَثْنَاهُمْ (۲).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: سدیر صیرفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام مرا پی کارهایی چند که در مدینه داشتند فرستادند. روزی در فخ روحاء سوار مرکب سواریم بودم، یک نفر را دیدم که جامه خود را حرکت می دهد! به طرف او رفتم، به خیال اینکه تشنه است ظرف آب را به او دادم. گفت: نه به آب احتیاج ندارم. نامه ای به من داد، دیدم مرکب آن هنوز تازه است و مهر حضرت باقر علیه السلام روی آن است. گفتم: چه وقت از مولایم جدا شده ای؟ گفت: همین حالا. امام در نامه دستورهایی داده بودند. من تا نگاه کردم، کسی را ندیدم. وقتی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم عرض کردم: فدایت شوم! مردی نامه شما را آورد با اینکه مرکب آن خشک نشده بود. فرمود: هر وقت کار فوری داشته باشم، یکی از جنیان را می فرستم.

محمد بن حسین در این حدیث این زیادتی را ذکر نموده که حضرت فرمود: ای سدیر! ما خادمانی از جن داریم که وقتی اراده سرعت داشته باشیم، آنان را می فرستیم. -. بصائر الدرجات ۲ : ۲۶ -

**[ترجمه]

«۸۷»

عُیُونُ الْمُعْجِزَاتِ، رُوِیَ: أَنَّ حَبَابَهَ الْوَالِبِیَّهَ رَحِمَهَا اللَّهُ بَقِیَتْ إِلَی إِمَامَهِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَدَخَلَتْ عَلَیْهِ فَقَالَ مَا الَّذِی أَبْطَأَ بِکِ یَا حَبَابَهُ قَالَتْ کَبُرَ سِنِّی وَ ابْیَضَّ رَأْسِی وَ کَثُرَتْ هُمُومِی فَقَالَ علیه السلام ادْنِی مِنِّی فَدَنَتْ مِنْهُ فَوَضَعَ یَدَهُ علیه السلام عَلَی مَفْرِقِ رَأْسِهَا وَ دَعَا لَهَا بِکَلَامٍ لَمْ نَفْهَمْهُ فَاسْوَدَّ شَعْرُ رَأْسِهَا وَ عَادَ حَالِکاً(۳)

وَ صَارَتْ شَابَّهً فَسُرَّتْ بِذَلِکَ وَ سُرَّ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لِسُرُورِهَا فَقَالَتْ بِالَّذِی أَخَذَ مِیثَاقَکَ عَلَی النَّبِیِّینَ أَیَّ شَیْ ءٍ کُنْتُمْ فِی الْأَظِلَّهِ فَقَالَ یَا حَبَابَهُ نُوراً قَبْلَ أَنْ خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ علیه السلام نُسَبِّحُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِکَهُ بِتَسْبِیحِنَا وَ لَمْ تَکُنْ قَبْلَ ذَلِکَ فَلَمَّا خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَی آدَمَ علیه السلام أَجْرَی ذَلِکَ النُّورَ فِیهِ (۴).

**[ترجمه]عیون المعجزات: روایت شده که حبابه والبیه رحمها الله تا زمان امامت حضرت باقر علیه السلام زنده بود. خدمت آن جناب رسید. امام باقر علیه السلام فرمود: حبابه! چقدر دیر به دیدن ما می آیی؟ گفت: سن زیاد و سفیدی سر و ناراحتی باعث تاخیر شده. فرمود: نزدیک من بیا! حبابه نزدیک شد. امام دست بر فرق سرش گذاشت و دعایی کرد که ما نفهمیدیم. مویش چون موی جوانان سیاه شد و خودش نیز جوان شد! خیلی خوشحال شد. امام نیز از شادی او مسرور گردید. عرض کرد: آقا، شما را قسم به آن کسی که پیمان شما را بر پیمبران گرفته، در عالم اظله کجا بودید؟ فرمود: ما قبل از اینکه خدا آدم را

بیافرینـد نور بودیم و خدای سـبحان را تسبیح می کردیم. ملائکه از ما تسبیح آموختند. وقتی خداوند تعالی آدم علیه السـلام را آفرید، آن نور را در آدم نهاد. - . عیون المعجزات: ۶۸ -

**[ترجمه]

«۸۸»

خص، [منتخب البصائر] عَنْ أَبِی سُلَیْمَانَ بْنِ دَاوُدَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ عَنْ

ص: ۲۸۴

۱- ۱. فـخ الروحاء: من الفرع علی نحو أربعین میلا من المـدینه و قیل سـته و ثلاثین میلا؛ و قیل ثلاثین میلا، و هو الموضع الذی نزل به تبع حین رجع من قتال أهل المدینه یرید مکّه فأقام به و أراح فسماه الروحاء(باقتضاب عن مراصد الاطلاع).

۲- ۲. بصائر الدرجات ج ۲ باب ۱۸ ص ۲۶.

۳- ۳. الحلک محرکه شده السواد، و الحلکه بالضم و منها الحالک.

۴- ۴. عیون المعجزات ص ۶۸ طبع النجف الأشرف.

عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام أَنَا مَوْلَاكَ وَ مِنْ شِيعَتِكَ ضَعِيفٌ ضَرِيرٌ فَاضْمَنْ لِيَ الْجَنَّةَ قَالَ أَ وَ لَا أُعْطِيكَ عَلَامَةَ الْأَئِمَّهِ قُلْتُ وَ مَا عَلَيْكَ أَنْ تَجْمَعَهَا لِي قَالَ وَ تُحِبُّ ذَلِكَ قُلْتُ وَ كَيْفَ لَا أُحِبُّ فَمَا زَادَ أَنْ مَسَحَ عَلَى بَصَرِي فَأَبْصَرْتُ جَمِيعَ الْأَئِمَّهِ عِنْدَهُ فِي السَّقِيفَهِ الَّتِي كَانَ فِيهَا جَالِساً قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ مُدَّ بَصَرَكَ فَانْظُرْ مَا ذَا تَرَى بِعَيْنِكَ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا أَبْصَرْتُ إِلَّا كَلْباً أَوْ خِنْزِيراً أَوْ قِرْداً قُلْتُ مَا هَذَا الْخَلْقُ الْمَمْسُوخُ قَالَ هَذَا الَّذِي تَرَى هُوَ السَّوَادُ الْأَعْظَمُ وَ لَوْ كُشِفَ لِلنَّاسِ مَا نَظَرَ الشِّيعَهُ إِلَى مَنْ خَالَفَهُمْ إِلَّا فِي هَذِهِ الصُّورَهِ ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنْ أَحْبَبْتَ تَرَكْتُكَ عَلَى حَالِكَ هَذَا وَ إِنْ أَحْبَبْتَ ضَمِنْتُ لَكَ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّهَ وَ رَدَدْتُكَ إِلَى حَالِكَ الْأَوَّلِ قُلْتُ لَا حَاجَهَ لِي فِي النَّظَرِ إِلَى هَذَا الْخَلْقِ الْمَنْكُوسِ رُدَّنِي رُدَّنِي إِلَى حَالَتِي فَمَا لِلْجَنَّهِ عِوَضٌ فَمَسَحَ يَدَهُ عَلَى عَيْنِي فَرَجَعْتُ كَمَا كُنْتُ (۱).

**[ترجمه]منتخب بصائر: ابو بصیر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: من غلام شما و از شیعیانتان هستم و کور و ناتوانم! برایم بهشت را ضمانت کن. فرمود: نمی خواهی به تو علامت ائمه را نشان دهم؟ عرض کردم: چه می شود که جمع بین هر دو بفرمایی (هم ضمانت بهشت و هم علامت ائمه)! فرمود: مایلی؟ عرض کردم: چرا دوست نداشته باشم؟ حضرت باقر علیه السلام همین که دست روی چشم من کشید، تمام ائمه را در همان خانه ای که نشسته بود، با چشم خود دیدم. بعد فرمود: ای ابا محمد! (دوباره) چشم بگشا ببین چه می بینی؟ گفت: به خدا قسم جز سگ و خوک و بوزینه چیزی ندیدم. گفتم این بخت برگشتگان کیانند که مسخ شده اند؟ فرمود اینها که می بینی، این جمعیت انبوه مخالفین است که اگر پرده برداشته شود، شیعیان مخالفین خود را جز به این صورت نمی بینند. بعد فرمود: ای ابا محمد! حالا اگر میل داری چشم تو را همین طور بگذارم و اگر می خواهی ضامن بهشتت شوم، چشمت را به صورت اول برمی گردانم. عرض کردم: آقا احتیاج به تماشای این مردم بدسیرت ندارم، مرا به حال اولم برگردان. هیچ چیز را با بهشت نمی توان معاوضه نمود. دستی بر چشمم کشید و مثل اولم شدم. - . مختصر البصائر: ۱۱۲ -

**[ترجمه]

أقول

قد مضی أخبار ظهور الملائکه و الجن له علیه السلام فی کتاب الإمامه و سیأتی کثیر من معجزاته علیه السلام فی الأبواب الآتیه.

**[ترجمه]اخبار ظاهر شدن جن و ملائکه بر حضرت در کتاب امامت گذشت و بسیاری از معجزاتش نیز در ابواب آتی می آید.

**[ترجمه]

«۸۹»

ق، [الکتاب العتیق الغروی] عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَرْوَزِيُّ عَنْ عُمَارَهَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِي وَ بَيْنَنَا قَوْمٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِذْ أَتَاهُ آتٍ فَقَالَ لَهُ الْحَقْ فَقَدِ احْتَرَقَتْ دَارُكَ فَقَالَ يَا بُنَيَّ مَا احْتَرَقَتْ فَذَهَبَ ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ أَنْ

عادَ فَقَالَ وَ اللَّهِ احْتَرَقَتْ دَارُکَ فَقَالَ يَا بُنَيَّ وَ اللَّهِ مَا احْتَرَقَتْ فَذَهَبَ ثُمَّ لَمْ يَلْبَثْ أَنْ عَادَ وَ مَعَهُ جَمَاعَةٌ مِنْ أَهْلِنَا وَ مَوَالِينَا يَبْكُونَ وَ يَقُولُونَ قَدْ احْتَرَقَتْ دَارُکَ فَقَالَ كَلَّا وَ اللَّهِ مَا احْتَرَقَتْ وَ لَا كَذِبْتُ وَ لَا كُذِبْتُ وَ أَنَا أَوْثَقُ بِمَا فِي يَدِي مِنْكُمْ وَ مِمَّا أَبْصَرَتْ أَعْيُنُكُمْ وَ قَامَ أَبِي وَ قُمْتُ مَعَهُ حَتَّى انْتَهَوْا إِلَى مَنَازِلِنَا وَ النَّارُ مُشْتَعِلَةٌ عَنْ أَيْمَانِ مَنَازِلِنَا وَ عَنْ شَمَائِلِهَا وَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ مِنْهَا ثُمَّ عَدَلَ إِلَى الْمَسْجِدِ فَخَرَّ سَاجِداً وَ قَالَ فِي سُجُودِهِ وَ عِزَّتِکَ وَ جَلَالِکَ- لَا رَفَعْتُ رَأْسِي مِنْ سُجُودِي أَوْ تُطْفِئَهَا

ص: ۲۸۵

۱- ۱. مختصر بصائر الدرجات ص ۱۱۲.

قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا رَفَعَ رَأْسَهُ حَتَّى طَفِئَتْ وَ احْتَرَقَ مَا حَوْلَهَا وَ سَلِمَتْ مَنَازِلُنَا ثُمَّ ذَكَرَ علیه السلام أَنَّ ذَلِكَ لِدُعَاءٍ كَانَ قَرَأَهُ علیه السلام.

**[ترجمه]العتیق الغروی: عبد الله بن علا از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که فرمود: من با پدرم بودم، گروهی از انصار نیز حضور داشتند. یک نفر آمد به پدرم گفت: قسم به حق، خانه ات آتش گرفت! فرمود: نه پسرم! آتش نگرفته. پس رفت و اندکی بعد برگشت و گفت: به خدا قسم خانه ات آتش گرفته. فرمود: به خدا آتش نگرفته. برای مرتبه دیگر رفت و باز با چند نفر از اهل خانه و غلامانمان که گریه می کردند برگشت، در حالی که می گفتند: خانه ما آتش گرفته است. فرمود: هرگز آتش نگرفته، نه من دروغ می گویم و نه به من دروغ گفته اند! من به گفته خود اطمینان بیشتری دارم از شما نسبت به آنچه چشمتان دیده. پدرم حرکت کرد، من نیز با او رفتم تا به منزلمان رسیدیم. آتش از راست و چپ و اطراف خانه های ما شعله ور بود. پدرم به طرف مسجد رفت و به سجده افتاد و در سجده گفت به عزت و جلالت سر از سجده بر نمی دارم تا آتش را خاموش کنی. حضرت صادق علیه السلام فرمود: سر بر نداشت تا آتش خاموش شد. خانه های اطراف آتش گرفته بود ولی خانه های ما سالم بود! بعد فرمود: این به واسطه دعایی بوده که خوانده است.

**[ترجمه]

أقول

سیأتی ذکر الدعاء فی موضعه إن شاء الله.

**[ترجمه]ان شاء الله آن دعا در محل خود ذکر خواهد شد .

**[ترجمه]

باب ۶ مكارم أخلاقه و سيره و سننه و علمه و فضله و إقرار المخالف و المؤالف بجلالته صلوات الله عليه

الأخبار

«۱»

سن، [المحاسن] مُحَسِّنُ بْنُ أَحْمَدَ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام مَاتَ وَ تَرَكَ سِتِّینَ مَمْلُوكاً فَأَعْتَقَ ثُلُثَهُمْ عِنْدَ مَوْتِهِ (۱).

**[ترجمه]محاسن: محمد بن مروان از حضرت صادق علیه السلام نقل کرد که حضرت باقر علیه السلام از دنیا رفت در حالی که شصت غلام داشت و یک سوم آنها را هنگام مرگ آزاد کرد. - . محاسن: ۶۲۴ -

**[ترجمه]

«۲»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ صَالِحٍ الْأَزْدِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ الْمَكِّيِّ قَالَ: مَا رَأَيْتُ الْعُلَمَاءَ عِنْدَ أَحَدٍ قَطُّ أَصْغَرَ مِنْهُمْ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام وَ لَقَدْ رَأَیْتُ الْحَکَمَ بْنَ عُتَیْبَهَ مَعَ جَلَالَتِهِ فِی الْقَوْمِ بَیْنَ یَدَیْهِ کَأَنَّهُ صَبِیٌّ بَیْنَ یَدِی مُعَلِّمِهِ وَ کَانَ جَابِرُ بْنُ یَزِیدَ الْجُعْفِیُّ إِذَا رَوَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ شَیْئاً قَالَ حَدَّثَنِی وَصِیُّ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَارِثُ عِلْمِ الْأَنْبِیَاءِ- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهم السلام(۲).

**[ترجمه]ارشاد: عبد الله بن عطاء مکی می گوید: به اندازه ای که دانشمندان پیش حضرت باقر علیه السلام کوچک بودند، پیش احدی چنان کوچک نبودند. حکم بن عتیبه را با مقامی که در نزد مریدان خود داشت دیدم که چون بچه ای در نزد معلم خود، خدمت آن جناب، کوچک است. جابر بن یزید جعفی هر وقت چیزی از حضرت باقر علیه السلام نقل می کرد می گفت: وصی اوصیاء و وارث علم انبیاء، محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام مرا حدیث کرد. -. ارشاد: ۲۸۰ -

**[ترجمه]

«۳»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب حِلْیَهُ الْأَوْلِیَاءِ(۳)، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ: مِثْلَهُ إِلَی قَوْلِهِ وَ کَانَ جَابِرُ(۴).

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را تا عبارت و کان جابر نقل می کند. -. مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۴ -

**[ترجمه]

«۴»

شا، [الإرشاد] مُخَوَّلُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ قَیْسِ بْنِ الرَّبِیعِ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا إِسْحَاقَ عَنِ

ص: ۲۸۶

۱- ۱. المحاسن للبرقی ص ۶۲۴.

۲- ۲. الإرشاد للمفید ص ۲۸۰.

۳- ۳. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۸۶.

۴- ۴. المناقب ج ۳ ص ۳۳۴.

الْمَسْحِ فَقَالَ أَدْرَكْتُ النَّاسَ يَمْسَحُونَ حَتَّى لَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي هَاشِمٍ لَمْ أَرَ مِثْلَهُ قَطُّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فَنَهَانِي عَنْهُ وَ قَالَ لَمْ يَكُنْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ علیه السلام يَمْسَحُ عَلَيْهَا وَ كَانَ يَقُولُ سَبَقَ الْكِتَابُ الْمَسْحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ فَمَا مَسَحْتُ مُذْ نَهَانِي عَنْهُ قَالَ قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ وَ مَا مَسَحْتُ أَنَا مُذْ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ (۱).

**[ترجمه]ارشاد: قيس بن ربيع مى گويد: از ابو اسحاق راجع به مسح روى كفش سؤال كردم گفت: مردم روى كفش مسح مى كنند ولى مردى را از بنى هاشم ديدم كه مانند نداشت: محمد بن على بن الحسين عليهم السلام. از او راجع به مسح بر روى كفش پرسيدم، مرا نهى كرده و فرمود: امير المؤمنين على عليه السلام بر كفش مسح نمى كرد. ابو اسحاق گفت، از وقتى كه او مرا نهى كرد، ديگر بر روى كفش مسح نكردم! قيس بن ربيع نيز گفت، از وقتى كه اين جريان را از ابو اسحاق شنيدم من هم مسح نكردم. - . ارشاد: ۲۸۱ -

**[ترجمه]

«۵»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنِ ابْنِ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ كَانَ يَقُولُ مَا كُنْتُ أَرَى أَنَّ مِثْلَ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ يَدَعُ خَلَفاً لِفَضْلِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ حَتَّى رَأَيْتُ ابْنَهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِظَهُ فَوَعَظَنِي فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ بِأَيِّ شَيْ ءٍ وَعَظَكَ قَالَ خَرَجْتُ إِلَى بَعْضِ نَوَاحِي الْمَدِينَهِ فِي سَاعَهٍ حَارَّهٍ فَلَقِيتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ كَانَ رَجُلًا بَدِيناً وَ هُوَ مُتَّكٍ عَلَى غُلَامَيْنِ لَهُ أَسْوَدَيْنِ أَوْ مَوْلَيَيْنِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي شَيْخٌ مِنْ شُيُوخِ قُرَيْشٍ فِي هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا أَشْهَدُ لَأَعِظَنَّهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَسَلَّمَ عَلَيَّ بِبُهْرٍ(۲) وَ قَدْ تَصَبَّبَ عَرَقاً فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ شَيْخٌ مِنْ أَشْيَاخِ قُرَيْشٍ فِي هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا لَوْ جَاءَكَ الْمَوْتُ وَ أَنْتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ قَالَ فَخَلَّى عَنِ الْغُلَامَيْنِ مِنْ يَدِهِ ثُمَّ تَسَانَدَ وَ قَالَ لَوْ جَاءَنِي وَ اللَّهِ الْمَوْتُ وَ أَنَا فِي هَذِهِ الْحَالِ جَاءَنِي وَ أَنَا فِي طَاعَهٍ مِنْ طَاعَاتِ اللَّهِ تَعَالَى أَكُفُّ بِهَا نَفْسِي عَنْكَ وَ عَنِ النَّاسِ وَ إِنَّمَا كُنْتُ أَخَافُ الْمَوْتَ لَوْ جَاءَنِي وَ أَنَا عَلَى مَعْصِيَهٍ مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَقُلْتُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَرَدْتُ أَنْ أَعِظَكَ فَوَعَظْتَنِي (۳).

**[ترجمه]ارشاد: عبد الرحمن بن حجاج از حضرت صادق عليه السلام نقل كرد كه فرمود: محمد بن منكدر مى گفت: خيال نمى كردم على بن الحسين عليهما السلام بتواند جانشينى مانند على بن الحسين عليهما السلام در علم باقى بگذارد تا اين كه خدمت فرزندش محمد بن على عليهما السلام رسيدم. خواستم او را پند دهم، او مرا پند داد. دوستانش گفتند: چگونه تو را موعظه كرد؟ گفت: در شدت گرما به خارج مدينه رفتم. محمد بن على عليهما السلام را كه مردى فربه بود و تكيه به دو غلام سياه خود يا دو مولا داشت ديدم با خود گفتم، شخصى از بزرگان قريش در چنين ساعتى با اين حال در جستجوى دنيا است؛ به خدا قسم او را موعظه خواهم نمود. پيش رفته سلام كردم. جواب مرا با نفسى كه از شدت خستگى بريده بود و عرق مى ريخت داد. عرض كردم: خدا خيرت بدهد! شخصيتى بزرگ از خاندان قريش در چنين ساعتى با اين حال بايد در طلب دنيا باشد! اگر در اين حال مرگ تو را فرا گيرد چه مى كنى؟ خود را از دو غلام جدا نمود و تكيه كرده و گفت: به خدا سوگند اگر مرگ مرا در اين حال فرا گيرد، من در حال انجام يك وظيفه دينى هستم كه خود و خانواده ام را از نياز پيدا كردن به تو

و مردم نگه داشته ام! ترس موقعی است که مرگ فرا رسد و مشغول معصیت خدا باشی. عرض کردم: خدا رحمتت کند! من می خواستم شما را نصیحت کنم، شما مرا پند دادی. - . ارشاد: ۲۸۴ -

**[ترجمه]

«۶»

شاء [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنْ أَبِی نَصْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ عَنْ أَسْوَدَ بْنِ عَامِرٍ عَنْ حِبَّانِ بْنِ عَلِیٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ کَثِیرٍ قَالَ: شَکَوْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ علیهما السلام الْحَاجَهَ وَ جَفَاءَ الْإِخْوَانِ فَقَالَ بِئْسَ الْأَخُ أَخٌ یَرْعَاکَ

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۸۱.

۲- ۲. البهر: بالضم انقطاع النفس من الاعیاء« القاموس».

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۸۴.

غَنِیّاً وَ یَقْطَعُکَ فَقِیراً ثُمَّ أَمَرَ غُلَامَهُ فَأَخْرَجَ کِیساً فِیهِ سَبْعُمِائَهِ دِرْهَمٍ فَقَالَ اسْتَنْفِقْ هَذِهِ فَإِذَا نَفِدَتْ فَأَعْلِمْنِی (۱).

**[ترجمه]ارشاد: حسن بن کثیر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام شکایت از احتیاج و ستم برادران نمودم؛ فرمود: بد برادری است که در موقع ثروت اطراف تو است و هنگام ناداری فرار می کند! به غلام خود دستور داد کیسه ای که محتوی هفتصد درهم بود به من بدهد. بعد فرمود: این را خرج کن، هر وقت تمام شد به من خبر بده. - . ارشاد: ۲۸۴ -

**[ترجمه]

بیان

حبان بکسر الحاء و تشدید الباء أقول- رواه فی کتاب مطالب السئول (۲) و کشف الغمه(۳)

عن الأسود بن کثیر.

**[ترجمه]حبّان به کسر حاء و تشدید باء است. علامه مجلسی می فرماید: این روایت را کتاب مطالب السئول و کشف الغمه از ابن کثیر نیز نقل کرده است. - . مطالب السؤول: ۸۱، کشف الغمه ۲ : ۳۳۲ -

**[ترجمه]

«۷»

شا، [الإرشاد] رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنْ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَیْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِینَارٍ وَ عُبَیْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَیْدِ بْنِ عُمَیْرٍ أَنَّهُمَا قَالا: مَا لَقِینَا أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام إِلَّا وَ حَمَلَ إِلَیْنَا النَّفَقَهَ وَ الصِّلَهَ وَ الْکِسْوَهَ وَ یَقُولُ هَذَا مُعَدَّهٌ لَکُمْ قَبْلَ أَنْ تَلْقَوْنِی (۴).

**[ترجمه]ارشاد: عمرو بن دینار و عبید الله بن عبید بن عمیر گفتند: هر وقت ما خدمت حضرت باقر علیه السلام می رسیدیم، به ما پول و وسائل و لباس می داد و می فرمود: اینها را قبل از اینکه مرا ببینید برایتان تهیه دیده بودم. - . ارشاد: ۲۸۴ -

**[ترجمه]

«۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ عَمْرٍو وَ عَبْدِ اللَّهِ: مِثْلَهُ (۵).

**[ترجمه]مناقب: مثل این روایت را نقل می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

«۹»

شا، [الإرشاد] رَوَى أَبُو نُعَيْم النَّخَعِيُّ عَنْ مُعَاوِيَهَ بْنِ هِشَام عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ قَرْم قَالَ: كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام يُجِيزُنَا بِالْخَمْسِمِائَهِ إِلَى السِّتِّمِائَهِ إِلَى الْأَلْفِ دِرْهَمٍ وَ كَانَ لَا يَمَلُّ مِنْ صِلَهِ إِخْوَانِهِ وَ قَاصِدِيهِ وَ مُؤَمِّلِيهِ وَ رَاجِيهِ (۶).

**[ترجمه]ارشاد: سليمان بن قرم مى گويد: ابو جعفر محمد بن على عليهما السلام به ما از پانصد درهم تا ششصد و هزار درهم جايزه مى داد و از لطف و انعام به دوستان و كسانى كه به او پناه مى بردند و اشخاصى كه به او اميد داشتند، هيچ وقت آزرده و دلگير نمى شد. - . ارشاد: ۲۸۴ -

**[ترجمه]

«۱۰»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب عَنْ سُلَيْمَانَ: إِلَى قَوْلِهِ إِلَى الْأَلْفِ دِرْهَمٍ (۷).

**[ترجمه]مناقب: مثل اين روايت را تا عبارت الالف درهم نقل مى كند. - . مناقب آل ابى طالب ۳ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۱»

شا، [الإرشاد] وَ رُوِيَ عَنْهُ عليه السلام: أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الْحَدِيثِ تُرْسِلُهُ وَ لَا تُسْنِدُهُ فَقَالَ إِذَا حَدَّثْتُ الْحَدِيثَ فَلَمْ أُسْنِدْهُ فَسَنَدِي فِيهِ أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله عَنْ جَبْرَئِيلَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

وَ كَانَ عليه السلام يَقُولُ: بَلِيَّهُ النَّاسِ عَلَيْنَا عَظِيمَهٌ إِنْ دَعَوْنَاهُمْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَنَا وَ إِنْ تَرَكْنَاهُمْ لَمْ يَهْتَدُوا بِغَيْرِنَا.

وَ كَانَ عليه السلام يَقُولُ: مَا يَنْقِمُ النَّاسُ مِنَّا نَحْنُ أَهْلُ بَيْتِ الرَّحْمَهِ وَ شَجَرَهُ النُّبُوَّهِ وَ مَعْدِنُ الْحِكْمَهِ وَ مَوْضِعُ الْمَلَائِكَهِ وَ مَهْبِطُ الْوَحْيِ (۸).

ص: ۲۸۸

۱- ۱. الإرشاد ص ۲۸۴.

۲- ۲. مطالب السئول ص ۸۱.

۳- ۳. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۳۲.

۴- ۴. الإرشاد ص ۲۸۴.

۵- ۵. المناقب ج ۳ ص ۳۳۷.

۶- ۶. الإرشاد ص ۲۸۴.

۷- ۷. المناقب ج ۳ ص ۳۳۷.

۸- ۸. الإرشاد ص ۲۸۴.

**[ترجمه]ارشاد: روایت شده که از امام باقر علیه السلام سؤال کردند، آقا! بعضی از حدیثها را بدون سند ذکر می کنید! فرمود: هر وقت حدیثی را بدون سند گفتم، سند آن چنین است: پدرم از جدم و ایشان از پدرشان از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از جبرئیل از خدای عزوجل. و می فرمود: گرفتاری ما از دست مردم زیاد است. اگر آنها را به حقیقت دعوت کنیم نمی پذیرند و اگر آنها را رها کنیم، جز به وسیله ما هدایت نخواهند یافت. و می فرمود: مردم هرگز از ما عیب جویی نمی کنند. ما اهل بیت رحمت و درخت نبوت و معدن حکمت و جایگاه آمد و رفت ملائکه هستیم و بر خاندان ما وحی نازل شده. - . ارشاد: ۲۸۴ -

**[ترجمه]

بیان

ما ینقم الناس منا أی ما یکرهون و یعیبون منا.

**[ترجمه]عبارت ما ینقم الناس منا یعنی مردم از ما اکراه ندارند و از ما عیب جویی نمی کنند .

**[ترجمه]

«۱۲»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُسْنَدُ أَبِی حَنِیفَهَ قَالَ الرَّاوِی: مَا سَأَلْتُ جَابِرَ الْجُعْفِیِّ قَطُّ مَسْأَلَهً إِلَّا أَتَانِی فِیهَا بِحَدِیثٍ وَ کَانَ جَابِرٌ الْجُعْفِیُّ إِذَا رَوَی عَنْهُ علیه السلام قَالَ حَدَّثَنِی وَصِیُّ الْأَوْصِیَاءِ وَ وَارِثُ عِلْمِ الْأَنْبِیَاءِ.

أَبُو نُعَیْمٍ فِی الْحِلْیَهِ(۱)،: أَنَّهُ علیه السلام الْحَاضِرُ الذَّاکِرُ الْخَاشِعُ الصَّابِرُ- أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ وَ قَالُوا الْکَرِیمُ بْنُ الْکَرِیمِ بْنِ الْکَرِیمِ بْنِ الْکَرِیمِ- یُوسُفُ بْنُ یَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ إِبْرَاهِیمَ وَ کَذَلِکَ السَّیِّدُ بْنُ السَّیِّدِ بْنِ السَّیِّدِ بْنِ السَّیِّدِ- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ بْنِ عَلِیٍّ علیهم السلام(۲)

وَ سَأَلَ رَجُلٌ ابْنَ عُمَرَ عَنْ مَسْأَلَهٍ فَلَمْ یَدْرِ بِمَا یُجِیبُهُ فَقَالَ اذْهَبْ إِلَی ذَلِکَ الْغُلَامِ فَسَلْهُ وَ أَعْلِمْنِی بِمَا یُجِیبُکَ وَ أَشَارَ بِهِ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ فَأَتَاهُ فَسَأَلَهُ فَأَجَابَهُ فَرَجَعَ إِلَی ابْنِ عُمَرَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ إِنَّهُمْ أَهْلُ بَیْتٍ مُفَهَّمُونَ (۳).

الْجَاحِظُ فِی کِتَابِ الْبَیَانِ وَ التَّبْیِینِ (۴)، قَالَ: قَدْ جَمَعَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام صَلَاحَ حَالِ الدُّنْیَا بِحَذَافِیرِهَا فِی کَلِمَتَیْنِ فَقَالَ صَلَاحُ جَمِیعِ الْمَعَایِشِ وَ التَّعَاشُرِ مِلْ ءَ مِکْیَالٍ ثُلُثَانِ فِطْنَهٌ وَ ثُلُثٌ تَغَافُلٌ.

وَ قَالَ لَهُ نَصْرَانِیٌّ أَنْتَ بَقَرٌ قَالَ لَا أَنَا بَاقِرٌ قَالَ أَنْتَ ابْنُ الطَّبَّاخَهِ قَالَ ذَاکَ حِرْفَتُهَا قَالَ أَنْتَ ابْنُ السَّوْدَاءِ الزِّنْجِیَّهِ الْبَذِیَّهِ قَالَ إِنْ کُنْتَ صَدَقْتَ غَفَرَ اللَّهُ لَهَا وَ إِنْ کُنْتَ کَذَبْتَ غَفَرَ اللَّهُ لَکَ قَالَ فَأَسْلَمَ النَّصْرَانِیُّ (۵).

**[ترجمه]مناقب: راوی می گوید: من هرگز مسأله ای از جابر جعفی نپرسیدم مگر این که برایم در جواب حدیثی نقل کرد!

جابر بن یزید جعفی هر وقت چیزی از حضرت باقر علیه السلام نقل می کرد می گفت: وصی اوصیاء و وارث علم انبیاء، مرا حدیث کرد.

ابو نعیم در حلیه الاولیاء می گوید: حاضر ذاکر خاشع صابر ابو جعفر محمد بن علی باقر علیهما السلام است.

گفته اند: کریم پسر کریم پسر کریم یوسف بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم علیهم السلام است. همچنین سید پسر سید پسر سید پسر سید محمد بن علی بن حسین بن علی علیهم السلام است. - . مناقب آل ابی طالب ۱ : ۳۱۵ -

- مردی از پسر عمر مسأله ای سؤال کرد که نتوانست جواب بگوید. گفت: برو از آن پسر بپرس و هر چه گفت، بیا و به من بگو، و به محمد بن علی الباقر علیهما السلام اشاره کرد. آن شخص نزد حضرت آمد و سؤال کرد، جواب گرفته پیش پسر عمر آمد و جواب را به او گفت. پسر عمر گفت: اینها خانواده تفهیم شده هستند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۹ -

- جاحظ می گوید: حضرت باقر علیه السلام زندگی عالی دنیا را در دو کلمه جمع کرده: فرموده است به زیستن و زندگی خوش، پیمانه پری است که دو ثلث آن زیرکی است و یک ثلث، خود را به غفلت زدن.

- مردی نصرانی به او گفت: تو بقر هستی؟ فرمود: نه من باقرم! گفت: فرزند زنی آشپز هستی؟ فرمود: این شغل او بوده. گفت: تو فرزند یک سیاه حبشی نابکاری؟ فرمود: اگر تو راست می گویی و نابکار بوده، خدا از او بگذرد و اگر دروغ می گویی خدا از تو بگذرد! نصرانی مسلمان شد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

«۱۳»

مکا، [مکارم الأخلاق] عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَرَأَیْتُهُ وَ فِی

۱- ۱. حلیه الأولیاء ج ۳ ص ۱۸۰.
۲- ۲. المناقب ج ۱ ص ۳۱۵.
۳- ۳. نفس المصدر ج ۳ ص ۳۲۹.
۴- ۴. البیان و التبیین ج ۱ ص ۸۴ طبع مصر تحقیق عبد السلام محمّد هارون.
۵- ۵. المناقب ج ۳ ص ۳۳۷.

مَنْزِلِهِ نُضُدٌ وَ بَسَائِطُ وَ أَنْمَاطٌ وَ مَرَافِقُ فَقُلْتُ مَا هَذَا فَقَالَ مَتَاعُ الْمَرْأَهِ(۱).

**[ترجمه]مکارم الاخلاق: عبد الله بن عطا می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم. در منزل آن جناب تخت خواب و فرش و روکشهای پشمی و سایر وسائل زندگی دیدم! پرسیدم: اینها چیست؟ فرمود این جهاز و وسائل مربوط به زن من است. - . مکارم الاخلاق: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

«۱۴»

کشف، [کشف الغمه] عَنْ أَفْلَحَ مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: خَرَجْتُ مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ حَاجّاً فَلَمَّا دَخَلَ الْمَسْجِدَ نَظَرَ إِلَى الْبَيْتِ فَبَكَى حَتَّى عَلَا صَوْتُهُ فَقُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي إِنَّ النَّاسَ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ فَلَوْ رَفَعْتَ بِصَوْتِكَ قَلِيلًا فَقَالَ لِي وَيْحَكَ يَا أَفْلَحُ وَ لِمَ لَا أَبْكِي لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَنْظُرَ إِلَيَّ مِنْهُ بِرَحْمَهٍ فَأَفُوزَ بِهَا عِنْدَهُ غَداً قَالَ ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ ثُمَّ جَاءَ حَتَّى رَكَعَ عِنْدَ الْمَقَامِ فَرَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ سُجُودِهِ فَإِذَا مَوْضِعُ سُجُودِهِ مُبْتَلٌّ مِنْ كَثْرَهِ دُمُوعِ عَيْنَيْهِ وَ كَانَ إِذَا ضَحِكَ قَالَ اللَّهُمَّ لَا تَمْقُتْنِي.

وَ رَوَى عَنْهُ وَلَدُهُ جَعْفَرٌ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي يَقُولُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ فِي تَضَرُّعِهِ- أَمَرْتَنِي فَلَمْ أَئْتَمِرْ وَ نَهَيْتَنِي فَلَمْ أَنْزَجِرْ فَهَا أَنَا ذَا عَبْدُكَ بَيْنَ يَدَيْكَ وَ لَا أَعْتَذِرُ(۲).

**[ترجمه]کشف الغمه: افلح غلام حضرت باقر علیه السلام می گوید: در خدمت آن جناب به مکه رفتم. همین که وارد مسجد الحرام شد نگاهی به خانه خدا کرده، با صدای بلند شروع به گریه کرد. عرض کردم: پدر و مادرم فدایت، مردم متوجه شمایند آرام تر گریه کنید. فرمود: وای بر تو ای افلح! چرا گریه نکنم؟ شاید خداوند تعالی با لطف و مرحمت به من نگاه کند و این توجه او سبب رستگاری فردایم نزد او شود. گفت، آنگاه به گرد خانه خدا طواف کرد و بعد در مقام ابراهیم به نماز ایستاد. وقتی سر از سجده برداشت، محل سجده اش از اشک چشمش تر شده بود. و هر وقت خنده می کرد می گفت: خدایا بر من خشم مگیر.

-فرزند ایشان حضرت صادق علیه السلام روایت نموده که پدرم در مناجات نیمه شبش چنین می گفت: خدایا به من دستور دادی نپذیرفتم! مرا نهی کردی باز نگشتم. خدایا اینک بنده ات در مقابل تو است، نمی توانم عذری بیاورم. - . کشف الغمه ۲ : ۳۱۹ -

**[ترجمه]

بیان

روی الخبران فی الفصول المهمه(۳)

و مطالب السئول (۴) و فیهما: لِمَ لَا أَرْفَعُ صَوْتِي بِالْبُكَاءِ.

**[ترجمه]این دو حدیث در الفصول المهمه و مطالب السئول آمده و دارد: چزا صدا به گریه بلند نکنم؟ - . الفصول المهمه: ۱۹۸ ، مطالب السؤول: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۱۵»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ جَعْفَرٌ: فَقَدَ أَبِی بَغْلَهً لَهُ فَقَالَ لَئِنْ رَدَّهَا اللَّهُ تَعَالَی لَأَحْمَدَنَّهُ بِمَحَامِدَ یَرْضَاهَا فَمَا لَبِثَ أَنْ أُتِیَ بِهَا بِسَرْجِهَا وَ لِجَامِهَا فَلَمَّا اسْتَوَی عَلَیْهَا وَ ضَمَّ إِلَیْهِ ثِیَابَهُ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَلَمْ یَزِدْ ثُمَّ قَالَ مَا تَرَکْتُ وَ لَا بَقَّیْتُ شَیْئاً جَعَلْتُ کُلَّ أَنْوَاعِ الْمَحَامِدِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَا مِنْ حَمْدٍ إِلَّا هُوَ دَاخِلٌ فِیمَا قُلْتُ (۵).

وَ قَالَتْ سَلْمَی مَوْلَاهُ أَبِی جَعْفَرٍ: کَانَ یَدْخُلُ عَلَیْهِ إِخْوَانُهُ فَلَا یَخْرُجُونَ مِنْ عِنْدِهِ

ص: ۲۹۰

۱- ۱. مکارم الأخلاق ص ۱۴۹.

۲- ۲. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۹.

۳- ۳. الفصول المهمه ص ۱۹۸ و أخرجه أبو نعیم فی الحلیه ج ۳ ص ۱۸۶ و ابن الجوزی فی صفه الصفوه ج ۲ ص ۶۲.

۴- ۴. مطالب السئول ص ۸۰.

۵- ۵. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۱۹ و أخرج ذلک ابن طلحه فی مطالب السئول ص ۸۰ و أبو نعیم فی الحلیه ج ۳ ص ۱۸۶ بتفاوت.

حَتَّى يُطْعِمَهُمُ الطَّعَامَ الطَّيِّبَ وَ يَكْسُوَهُمُ الثِّيَابَ الْحَسَنَةَ وَ يَهَبَ لَهُمُ الدَّرَاهِمَ فَأَقُولُ لَهُ فِي ذَلِكَ لِيُقِلَّ مِنْهُ فَيَقُولُ يَا سَلْمَى مَا حَسَنَةُ الدُّنْيَا إِلَّا صِلَةُ الْإِخْوَانِ وَ الْمَعَارِفِ وَ كَانَ يُجِيزُ بِالْخَمْسِمِائَةِ وَ السِّتِّمِائَةِ إِلَى الْأَلْفِ وَ كَانَ لَا يَمَلُّ مِنْ مُجَالَسَتِهِ إِخْوَانُهُ وَ قَالَ اعْرِفِ الْمَوَدَّةَ لَكَ فِي قَلْبِ أَخِيكَ بِمَا لَهُ فِي قَلْبِكَ وَ كَانَ لَا يُسْمَعُ مِنْ دَارِهِ يَا سَائِلُ بُورِكَ فِيكَ وَ لَا يَا سَائِلُ خُذْ هَذَا وَ كَانَ يَقُولُ سَمُّوهُمْ بِأَحْسَنِ أَسْمَائِهِمْ (١).

**[ترجمه]کشف الغمه: حضرت صادق علیه السلام فرمود: قاطر پدرم گم شد. گفت اگر خداوند قاطرم را به من برساند آنچنان او را ستایش کنم که بپسندد! طولی نکشید که قاطر را با زین و برگ آوردند. همین که سوار شد و لباس خود را جمع کرد، سر به سوی آسمان بلند کرده وگفت: الحمد لله و چیز دیگری اضافه نکرد. سپس فرمود: چیزی فرو گذار نکردم و نه چیزی باقی ماند. تمام ستایشها را اختصاص به خدای بزرگ دادم. هر نوع ستایشی داخل در همین ستایش است که کردم.

- سلمی کنیز حضرت باقر علیه السلام می گوید: هر یک از برادرانش که به خانه آن جناب می آمدند، آنها را با غذای خوب پذیرایی می کرد و لباسهای عالی به ایشان می داد و پول نیز می بخشید. من عرض می کردم، خوب است کمتر مصرف کنید! می فرمود: سلمی، نیکی و ارزش دنیا، کمک به برادران و دوستان است. جایزه هایی که می داد از پانصد درهم تا ششصد درهم و هزار درهم بود. از نشستن با برادران دلتنگ نمی شد. می فرمود: دوستی خود را در قلب برادرت به آن اندازه بدان که تو او را دوست می داری. هیچ وقت از خانه اش شنیده نمی شد که به گدا بگویند: خیر باد تو را. یا بگویند، گدا این را بگیر. می فرمود آنها را با بهترین اسمهایشان بخوانید. - . کشف الغمه ۲ : ۳۲۰ -

**[ترجمه]

«۱۶»

كا، [الكافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ عِيسَى بْنِ هِشَامٍ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ الْحَكَمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْقَاسِمِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَطَاءٍ يَقُولُ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام قُمْ فَأَسْرِجْ دَابَّتَيْنِ حِمَاراً وَ بَغْلًا فَأَسْرَجْتُ حِمَاراً وَ بَغْلًا فَقَدَّمْتُ إِلَيْهِ الْبَغْلَ وَ رَأَيْتُ أَنَّهُ أَحَبُّهُمَا إِلَيْهِ فَقَالَ مَنْ أَمَرَكَ أَنْ تُقَدِّمَ إِلَيَّ هَذَا الْبَغْلَ قُلْتُ اخْتَرْتُهُ لَكَ قَالَ وَ أَمَرْتُكَ أَنْ تَخْتَارَ لِي ثُمَّ قَالَ إِنَّ أَحَبَّ الْمَطَايَا إِلَيَّ الْحُمُرُ فَقَالَ فَقَدَّمْتُ إِلَيْهِ الْحِمَارَ وَ أَمْسَكْتُ لَهُ بِالرِّكَابِ فَرَكِبَ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا بِالْإِسْلَامِ وَ عَلَّمَنَا الْقُرْآنَ وَ مَنَّ عَلَيْنَا بِمُحَمَّدٍ ص وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَخَّرَ لَنا هذا وَ ما كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ- وَ إِنَّا إِلى رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ- وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ وَ سَارَ وَ سِرْتُ حَتَّى إِذَا بَلَغْنَا مَوْضِعاً آخَرَ قُلْتُ لَهُ الصَّلَاةَ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَقَالَ هَذَا وَادِي النَّمْلِ لَا يُصَلَّى فِيهِ حَتَّى إِذَا بَلَغْنَا مَوْضِعاً آخَرَ قُلْتُ لَهُ مِثْلَ ذَلِكَ فَقَالَ هَذِهِ الْأَرْضُ مَالِحَةٌ لَا يُصَلَّى فِيهَا قَالَ حَتَّى نَزَلَ هُوَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ فَقَالَ لِي صَلَّيْتَ أَوْ تُصَلِّي سُبْحَتَكَ قُلْتُ هَذِهِ صَلَاةٌ يُسَمِّيهَا أَهْلُ الْعِرَاقِ الزَّوَالَ فَقَالَ أَمَا هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُصَلُّونَ هُمْ شِيعَةُ عَلِيِّ

بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام وَ هِيَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ فَصَلَّى وَ صَلَّيْتُ ثُمَّ أَمْسَكْتُ لَهُ بِالرِّكَابِ ثُمَّ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ فِي بِدَايَتِهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ الْعَنِ الْمُرْجِئَةَ فَإِنَّهُمْ أَعْدَاؤُنَا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فَقُلْتُ لَهُ مَا ذَكَّرَكَ جُعِلْتُ فِدَاكَ الْمُرْجِئَةَ فَقَالَ خَطَرُوا عَلَى بَالِي (٢).

١- ١. كشف الغمّه ج ٢ ص ٣٢٠ و ص ٣٢١ و أخرج ذلك ابن الصباغ فى الفصول المهمه ص ٢٠١.

٢- ٢. الكافى: ج ٨ ص ٢٧۶.

**[ترجمه]کافی: عبـد الله بن عطا می گوید: حضـرت باقر علیه السـلام فرمود: دو مرکب سواری زین کن. من یک الاغ و یک قاطر آماده کردم و قاطر را برای امام علیه السلام آوردم و خیال می کردم آن را بهتر دوست دارد. فرمود: چه کسی به تو گفت که قـاطر را برایم بیـاوری؟ عرض کردم: من انتخـاب کردم! فرمـود: من به تـو گفتم برایم انتخـاب کنی؟ سـپس فرمود: بهـترین مرکب سـواری پیش من الاـغ است. گفت الاـغ را پیش آوردم، رکـاب گرفتم امـام علیه السـلام سوار شـد، آنگـاه فرمود:حمد خـدایی راست که مـا را با اسـلام هـدایت فرمود و به ما قرآن آموخت و به سـبب محمـد صـلی الله علیه و آله بر ما منت نهاد و حمد خدایی راست که این مرکب را مسخر ما ساخت و ما بی طاقت نیستیم و ما به سـمت پروردگارمان بر می گردیم و حمد برای پروردگار جهانیان است. با هم رفتیم تا به محلی رسـیدیم. عرض کردم: فدایت شوم! نماز نمی خوانی؟ فرمود: اینجا محل مورچه است، در چنین محلی نمـاز خوانـده نمی شود. رفتیم تـا به جای دیگری رسـیدیم، دو مرتبه سـخن خود را تکرار کردم، فرمود: اینجا شوره زار است، نماز خوانده نمی شود. بالاخره در یک جا امام علیه السـلام خودش پیاده شد و به من فرمود: نماز نافله ات را خوانده ای یا می خوانی؟ من در جواب از جهت سبک شمردن این نافله گفتم: این نافله را عراقی ها نافله نماز ظهر می گویند. فرمود: آنها که این نافله را می خوانند شـیعیان علی بن ابی طالب علیه السـلام هسـتند، این نماز اوابین است. نماز را خواندیم. باز رکاب گرفتم امام سوار شد و همان دعاهای اول را خواند آنگاه گفت: خدایا مرجئه را لعنت کن زیرا آنها دشمن دنیا و آخرت مایند. عرض کردم: فدایت شوم! چه شد که از مرجئه نام بردی؟ فرمود: به خاطرم گذشت. -. کافی ۸ : ۲۷۶ –

**[ترجمه]

بیان

قوله مُقْرِنِینَ أی مطیقین قوله أو تصـلی الترديد من الراوی و السبحه النافله قوله الزوال أی صلاه الزوال و لعله قال ذلک استخفافا فعظمها علیه السـلام و بین فضـلها أو المراد أن هـذه صـلاه یصـلیها أهل العراق قریبا من الزوال قبله یعنی صـلاه الضـحی فالمراد بالجواب أن من یصـلیها بعد الزوال کما نقول فهم شیعه علی علیه السلام و لعل المراد بالمرجئه کل من أخر علیا علیه السلام من درجته إلی الرابع.

**[ترجمه]کلمه مقرنین یعنی طاقت آورندگان. در عبارت او تصـلی، تردید از راوی است و سبحه به معنای نافله است. عبارت الزوال یعنی نماز زوال و شاید از باب خفیف شمردن آن را گفت ولی امام آن را بزرگ شمرد و فضل آن را بیان نمود یا شاید مراد این باشـد که اهـل عراق این نماز را نزدیک زوال، قبل از آن می خواننـد یعنی قبل از نماز ظهر. منظور حضـرت از جواب این است که کسانی که این نماز را طبق اعتقاد ما بعد از زوال می خوانند، آنان شـیعه علی علیه السـلام هستند و شاید منظور از مرجئه همه کسانی باشد که علی علیه السلام را از درجه اش به رتبه چهارم عقب انداختند.

**[ترجمه]

«۱۷»

کش، [رجال الکشـی] حَمْدَوَیْهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یَاسِینَ الضَّرِیرِ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: مَا شَجَرَ فِی رَأْیِی شَیْ

ءٌ قَطُّ إِلَّا سَأَلْتُ عَنْهُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام حَتَّى سَأَلْتُهُ عَنْ ثَلَاثِينَ أَلْفَ حَدِيثٍ وَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سِتَّةَ عَشَرَ أَلْفَ حَدِيثٍ (۱).

**[ترجمه]رجال کشی: محمد بن مسلم می گوید: هر چه به خاطرم رسید از حضرت باقر علیه السلام پرسیدم تا آنجا که سی هزار حدیث از او سؤال کردم ولی از حضرت صادق علیه السلام شانزده هزار حدیث پرسیدم. - . رجال کشی: ۱۰۹ -

**[ترجمه]

«۱۸»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ فِي بَيْتٍ مُنَجَّدٍ وَ عَلَيْهِ قَمِيصٌ رَطْبٌ وَ مِلْحَفَةٌ مَصْبُوغَةٌ قَدْ أَثَّرَ الصِّبْغُ عَلَى عَاتِقِهِ فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَى الْبَيْتِ وَ أَنْظُرُ فِي هَيْئَتِهِ فَقَالَ لِي يَا حَكَمُ وَ مَا تَقُولُ فِي هَذَا فَقُلْتُ مَا عَسَيْتُ أَنْ أَقُولَ وَ أَنَا أَرَاهُ عَلَيْكَ فَأَمَّا عِنْدَنَا فَإِنَّمَا يَفْعَلُهُ الشَّابُّ الْمُرَهَّقُ فَقَالَ يَا حَكَمُ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبادِهِ فَأَمَّا هَذَا الْبَيْتُ الَّذِي تَرَى فَهُوَ بَيْتُ الْمَرْأَةِ وَ أَنَا قَرِيبُ الْعَهْدِ بِالْعُرْسِ وَ بَيْتِي الْبَيْتُ الَّذِي تَعْرِفُ (۲).

**[ترجمه]کافی: حکم بن عتیبه می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم. دیدم در یک اطاق آراسته نشسته، پیراهن تازه ای پوشیده است و یک بالا-پوش رنگ شده بر خود انداخته که اثر رنگ روی شانه اش مانده است. شروع کردم به تماشای خانه و سر و لباس امام. فرمود: حکم! راجع به این وضع چه می گویی؟ عرض کردم: چه بگویم؟ شما که خود را به این وضع آراسته اید! ما چنین می پنداریم که این قبیل کارها مخصوص جوانان شهوت ران است. فرمود: ای حکم! چه کسی زینت خدا را که برای بندگانش مهیا نموده حرام کرده؟ اما این خانه که می بینی خانه عروس است و من تازه عروسی کرده ام، خانه خودم همان خانه ایست که دیده ای. - . کافی ۶ : ۴۴۶ -

**[ترجمه]

بیان

التنجید التزیین و المرهق کمعظم من یغشی المحارم و یظن به السوء.

**[ترجمه]تنجید به معنای زینت کردن است و مرهّق بر وزن معظّم کسی را گویند که محرمات را مرتکب می شود و به او گمان بد برده می شود.

**[ترجمه]

«۱۹»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ

عليه السلام وَ عَلَيْهِ مِلْحَفَةٌ حَمْرَاءُ شَدِيدَةُ الْحُمْرَةِ فَتَبَسَّمْتُ حِينَ دَخَلْتُ فَقَالَ كَأَنِّی أَعْلَمُ لِمَ ضَحِكْتَ ضَحِكْتَ مِنْ هَذَا الثَّوْبِ الَّذِی هُوَ عَلَيَّ إِنَّ الثَّقَفِيَّةَ أَكْرَهَتْنِی عَلَيْهِ وَ أَنَا أُحِبُّهَا فَأَكْرَهَتْنِی عَلَی لُبْسِهَا

ص: ۲۹۲

۱- ۱. رجال الكشّیّ ص ۱۰۹ و أخرجه المفيد فی الاختصاص ص ۲۰۱.

۲- ۲. الكافی ج ۶ ص ۴۴۶.

ثُمَّ قَالَ إِنَّا لَا نُصَلِّی فِی هَذَا وَ لَا تُصَلُّوا فِی الْمُشْبَعِ الْمُضَرَّجِ قَالَ ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَیْهِ وَ قَدْ طَلَّقَهَا وَ قَالَ سَمِعْتُهَا تَبَرَّأُ مِنْ عَلِیٍّ علیه السلام فَلَمْ یَسَعْنِی أَنْ أُمْسِکَهَا وَ هِیَ تَبَرَّأُ مِنْهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: مالک بن اعین می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم، دیدم روپوش خیلی قرمزی پوشیده! لبخندی زدم. فرمود: می دانم چرا می خندی! از این جامه من خنده ات گرفت. زنی از قبیله بنی ثقیف دارم که مرا مجبور به پوشیدن این لباس کرده. من او را دوست دارم او هم به اجبار این لباس را به من پوشانده ولی در آن نماز نمی خوانم. شما هم در جامه خیلی قرمز نماز نخوانید. مالک می گوید: بعداً دوباره خدمتش رسیدم، آن زن را طلاق داده بود و فرمود: دیدم از علی علیه السلام بیزاری می جوید! با این تبری او دیگر تاب نیاوردم که او را نگه دارم. - . کافی ۶ : ۴۴۷ -

**[ترجمه]

بیان

المشبع الذی أشبع من اللون و ضرج الثوب صبغه بالحمره.

**[ترجمه]مشبّع لباس پر رنگ را گویند که از شدت رنگ اشباع شده و عبارت ضرّج الثوب یعنی لباس را رنگ قرمز زد.

**[ترجمه]

«۲۰»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکَانَ عَنِ الْحَسَنِ الزَّیَّاتِ الْبَصْرِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنَا وَ صَاحِبٌ لِی فَإِذَا هُوَ فِی بَیْتٍ مُنَجَّدٍ وَ عَلَیْهِ مِلْحَفَةٌ وَرْدِیَّةٌ وَ قَدْ حَفَّ لِحْیَتَهُ وَ اکْتَحَلَ فَسَأَلْنَا عَنْ مَسَائِلَ فَلَمَّا قُمْنَا قَالَ لِی یَا حَسَنُ قُلْتُ لَبَّیْکَ قَالَ إِذَا کَانَ غَداً فَأْتِنِی أَنْتَ وَ صَاحِبُکَ فَقُلْتُ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاکَ فَلَمَّا کَانَ مِنَ الْغَدِ دَخَلْتُ عَلَیْهِ وَ إِذَا هُوَ فِی بَیْتٍ لَیْسَ فِیهِ إِلَّا حَصِیرٌ وَ إِذَا عَلَیْهِ قَمِیصٌ غَلِیظٌ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَی صَاحِبِی فَقَالَ یَا أَخَا الْبَصْرَهِ إِنَّکَ دَخَلْتَ عَلَیَّ أَمْسِ وَ أَنَا فِی بَیْتِ الْمَرْأَهِ وَ کَانَ أَمْسِ یَوْمَهَا وَ الْبَیْتُ بَیْتَهَا وَ الْمَتَاعُ مَتَاعَهَا فَتَزَیَّنَتْ لِی عَلَی أَنْ أَتَزَیَّنَ لَهَا کَمَا تَزَیَّنَتْ لِی فَلَا یَدْخُلْ قَلْبَکَ شَیْ ءٌ فَقَالَ لَهُ صَاحِبِی جُعِلْتُ فِدَاکَ قَدْ کَانَ وَ اللَّهِ دَخَلَ فِی قَلْبِی فَأَمَّا الْآنَ فَقَدْ وَ اللَّهِ أَذْهَبَ اللَّهُ مَا کَانَ وَ عَلِمْتُ أَنَّ الْحَقَّ فِیمَا قُلْتَ (۲).

**[ترجمه]کافی: حسن زیات بصری می گوید: من و دوستم خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدیم، دیدیم در خانه ای آراسته، یک جامه گلی رنگ بر تن نموده و سر و ریش خود را روغن زده و سرمه کشیده است. پس چند مسأله پرسیدیم، همین که خواستم حرکت کنم، فرمود: حسن! فردا با رفیقت پیش من بیا! من عرض کردم: بسیار خوب فدایت شوم. فردا خدمتش رسیدم، دیدم در خانه ایست که جز حصیر چیزی ندارد و یک جامه خشن پوشیده. رو کرد به دوست من و فرمود: برادر بصری! تو دیروز آمدی و من در خانه عروسی بودم و آن روز نوبت او بود و خانه متعلق به خودش بود. تمام وسائل نیز به او تعلق داشت. او خود را برای من زینت کرده بود من نیز لازم بود خود را برایش بیارایم، مبادا خیالی بکنی. رفیقم گفت: به

خدا از خاطرم چیزی گذشت ولی اکنون دیگر هر چه خیال کرده بودم از بین رفت و فهمیدم حق با شما است. - . کافی ۶ : ۴۴۸ -

**[ترجمه]

بیان

قال الفیروزآبادی (۳)

حف رأسه یحف حفوفا بعد عهده بالدهن و شاربه و رأسه أحفاهما.

**[ترجمه]فیروزآبادی می گوید: عبارت حفّ رأسه یحفّ حفوفا یعنی دیر زمانی بود که روغن زده بود و شارب و سرش را به شدت کوتاه کرده بود .

**[ترجمه]

أقول

لعل الأخیر هنا أنسب.

**[ترجمه]شاید معنای اخیر این جا مناسب تر باشد.

**[ترجمه]

«۲۱»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: خَرَجَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یُصَلِّی عَلَی بَعْضِ أَطْفَالِهِمْ وَ عَلَیْهِ جُبَّهُ خَزٍّ صَفْرَاءُ وَ مِطْرَفُ خَزٍّ أَصْفَرُ(۴).

ص: ۲۹۳

۱- ۱. نفس المصدر ج ۶ ص ۴۴۷.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۴۸.

۳- ۳. القاموس ج ۳ ص ۱۲۸.

۴- ۴. الکافی ج ۶ ص ۴۵۰.

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: حضرت باقر علیه السلام خارج شد تا بر چند نفر از بچه هایشان نماز بخواند. حضرت جبه مخمل زرد و ردای مخملی زرد رنگ پوشیده بود. - . کافی ۶ : ۴۵۰ -

**[ترجمه]

بیان

المطرف کمکرم رداء من خز مربع ذو أعلام.

**[ترجمه]مطرف بر وزن مکرم عبایی از خز است که چهار گوش است و علامت هایی دارد.

**[ترجمه]

«۲۲»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَنَانٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَ تُصَلِّی النَّوَافِلَ وَ أَنْتَ قَاعِدٌ فَقَالَ مَا أُصَلِّیهَا إِلَّا وَ أَنَا قَاعِدٌ مُنْذُ حَمَلْتُ هَذَا اللَّحْمَ وَ بَلَغْتُ هَذَا السِّنَّ (۱).

**[ترجمه]کافی: حنان از پدر خود نقل کرد که به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: شما نمازهای نافله را نشسته می خوانید؟ فرمود: از وقتی فربه شده ام و به این سن رسیده ام، همه نمازهای نافله را نشسته می خوانم. - . کافی ۶ : ۴۱۰ -

**[ترجمه]

«۲۳»

ثو، [ثواب الأعمال] أَبِی عَنِ الْحِمْیَرِیِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْوَابِشِیِّ وَ ابْنِ بُکَیْرٍ وَ غَیْرِهِ رَوَوْهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ أَبِی علیه السلام أَقَلَّ أَهْلِ بَیْتِهِ مَالًا وَ أَعْظَمَهُمْ مَئُونَةً قَالَ وَ کَانَ یَتَصَدَّقُ کُلَّ جُمُعَةٍ بِدِینَارٍ وَ کَانَ یَقُولُ الصَّدَقَةُ یَوْمَ الْجُمُعَةِ تُضَاعَفُ لِفَضْلِ یَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَی غَیْرِهِ مِنَ الْأَیَّامِ (۲).

**[ترجمه]ثواب الاعمال: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پدرم از همه خانواده ما ثروتش کمتر بود و خرجش زیادتر. هر جمعه یک دینار صدقه می داد و می فرمود: صدقه روز جمعه به واسطه فضیلت روز جمعه بر سایر روزها، دو برابر می شود. - . ثواب الاعمال: ۱۶۸ -

**[ترجمه]

«۲۴»

سن، [المحاسن] ابْنُ فَضَّالٍ عَنِ الْعَلَاءِ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: الصَّدَقَةُ یَوْمَ الْجُمُعَهِ تُضَاعَفُ وَ کَانَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَتَصَدَّقُ بِدِینَارٍ(۳).

**[ترجمه]محاسن: حضرت باقر علیه السلام فرمود: صدقه روز جمعه دو برابر می شود و ایشان (در آن روز) دیناری صدقه می داد. - . محاسن: ۵۹ -

**[ترجمه]

«۲۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ یَقُولُ: إِنَّا عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیْرِ وَ أُوتِینا مِنْ کُلِّ شَیْ ءٍ.

سَمَاعَهُ بْنُ مِهْرَانَ عَنْ شَیْخٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: جِئْنَا نُرِیدُ الدُّخُولَ عَلَیْهِ فَلَمَّا صِرْنَا فِی الدِّهْلِیزِ سَمِعْنَا قِرَاءَهً سُرْیَانِیَّهً بِصَوْتٍ حَزِینٍ یَقْرَأُ وَ یَبْکِی حَتَّی أَبْکَی بَعْضَنَا.

مُوسَی بْنُ أُکَیْلٍ النُّمَیْرِیُّ قَالَ: جِئْنَا إِلَی بَابِ دَارِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام نَسْتَأْذِنُ عَلَیْهِ فَسَمِعْنَا صَوْتاً حَزِیناً یَقْرَأُ بِالْعِبْرَانِیَّهِ فَدَخَلْنَا عَلَیْهِ وَ سَأَلْنَا عَنْ قَارِئِهِ فَقَالَ ذَکَرْتُ مُنَاجَاهَ إِیلِیَا فَبَکَیْتُ مِنْ ذَلِکَ. وَ یُقَالُ لَمْ یَظْهَرْ عَنْ أَحَدٍ مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ علیه السلام مِنَ الْعُلُومِ مَا ظَهَرَ مِنْهُ مِنَ التَّفْسِیرِ وَ الْکَلَامِ وَ الْفُتْیَا وَ الْأَحْکَامِ وَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ سَأَلْتُهُ عَنْ ثَلَاثِینَ أَلْفَ حَدِیثٍ وَ قَدْ رَوَی عَنْهُ مَعَالِمُ الدِّینِ

ص: ۲۹۴

۱- ۱. نفس المصدر ج ۶ ص ۴۱۰.

۲- ۲. ثواب الأعمال ص ۱۶۸.

۳- ۳. المحاسن ص ۵۹.

بَقَايَا الصَّحابَهِ وَ وُجوهُ التَّابِعِينَ وَ رُؤَسَاءُ فُقَهَاءِ الْمُسْلِمِينَ فَمِنَ الصَّحابَهِ نَحْوُ جابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ وَ مِنَ التَّابِعِينَ نَحْوُ جابِرِ بْنِ يَزِيدَ الْجُعْفِيِّ وَ كَيْسَانَ السَّخْتِيَانِيِّ صَاحِبِ الصُّوفِيَّهِ وَ مِنَ الْفُقَهَاءِ نَحْوُ ابْنِ الْمُبَارَكِ وَ الزُّهْرِيِّ وَ الْأَوْزَاعِيِّ وَ أَبِي حَنِيفَهَ وَ مَالِكٍ وَ الشَّافِعِيِّ وَ زِيَادِ بْنِ الْمُنْذِرِ النَّهْدِيِّ وَ مِنَ الْمُصَنِّفِينَ نَحْوُ الطَّبَرِيِّ وَ الْبَلَاذُرِيِّ وَ السَّلَامِيِّ وَ الْخَطِيبِ فِي تَوَارِيخِهِمْ وَ فِي الْمُوَطَّإِ وَ شَرَفِ الْمُصْطَفَى وَ الْإِبَانَهِ وَ حِلْيَهِ الْأَوْلِيَاءِ وَ سُنَنِ أَبِي دَاوُدَ وَ الألكاني وَ مُسْنَدَيْ أَبِي حَنِيفَهَ وَ الْمَرْوَزِيِّ وَ تَرْغِيبِ الْأَصْفَهَانِيِّ وَ بَسِيطِ الْوَاحِدِيِّ وَ تَفْسِيرِ النَّقَّاشِ وَ الزَّمَخْشَرِيِّ وَ مَعْرِفَهِ أُصُولِ الْحَدِيثِ وَ رِسَالَهِ السَّمْعَانِيِّ فَيَقُولُونَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ رُبَّمَا قَالُوا قَالَ مُحَمَّدٌ الْبَاقِرُ وَ لِذَلِكَ لَقَّبَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بِبَاقِرِ الْعِلْمِ وَ حَدِيثُ جَابِرٍ مَشْهُورٌ مَعْرُوفٌ رَوَاهُ فُقَهَاءُ الْمَدِينَهِ وَ الْعِرَاقِ كُلُّهُمْ.

وَ قَدْ أَخْبَرَنِي جَدِّي شَهْرَآشُوبُ وَ الْمُنْتَهِي بْنُ كيابكى الْحُسَيْنِيُّ بِطُرُقٍ كَثِيرَهٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَ سُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ وَ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَ زُرَارَهَ بْنِ أَعْيَنَ وَ أَبِي خَالِدٍ الْكَابُلِيِّ: أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيَّ كَانَ يَقْعُدُ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يُنَادِي يَا بَاقِرُ يَا بَاقِرَ الْعِلْمِ فَكَانَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ يَقُولُونَ جَابِرٌ يَهْجُرُ وَ كَانَ يَقُولُ وَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ وَ لَكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه و آله يَقُولُ إِنَّكَ سَتُدْرِكُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ بَيْتِي اسْمُهُ اسْمِي وَ شَمَائِلُهُ شَمَائِلِي يَبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً فَذَاكَ الَّذِي دَعَانِي إِلَى مَا أَقُولُ قَالَ فَلَقِيَ يَوْماً كُتَّاباً فِيهِ الْبَاقِرُ عليه السلام فَقَالَ يَا غُلَامُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ فَقَالَ شَمَائِلُ رَسُولِ اللَّهِ وَ الَّذِي نَفْسُ جَابِرٍ بِيَدِهِ يَا غُلَامُ مَا اسْمُكَ قَالَ اسْمِي مُحَمَّدٌ قَالَ ابْنُ مَنْ قَالَ ابْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ يَا بُنَيَّ فَدَتْكَ نَفْسِي فَإِذاً أَنْتَ الْبَاقِرُ قَالَ نَعَمْ فَأَبْلِغْنِي مَا حَمَّلَكَ رَسُولُ اللَّهِ فَأَقْبَلَ إِلَيْهِ يُقَبِّلُ رَأْسَهُ وَ قَالَ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي أَبُوكَ رَسُولُ اللَّهِ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ قَالَ يَا جَابِرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ مَا قَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ يَا جَابِرُ بِمَا بَلَّغْتَ السَّلَامَ.

قَالَ فَرَجَعَ الْبَاقِرُ إِلَى أَبِيهِ وَ هُوَ ذَعِرٌ فَأَخْبَرَهُ بِالْخَبَرِ فَقَالَ لَهُ يَا بُنَيَّ قَدْ فَعَلَهَا جَابِرٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ يَا بُنَيَّ الْزَمْ بَيْتَكَ فَكَانَ جَابِرٌ يَأْتِيهِ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَ أَهْلُ الْمَدِينَهِ يَلُومُونَهُ فَكَانَ الْبَاقِرُ يَأْتِيهِ عَلَى وَجْهِ الْكَرَامَهِ لِصُحْبَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ فَجَلَسَ يُحَدِّثُهُمْ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ يَقْبَلُوهُ فَحَدَّثَهُمْ عَنْ جَابِرٍ فَصَدَّقُوهُ وَ كَانَ جَابِرٌ وَ اللَّهِ يَأْتِيهِ وَ يَتَعَلَّمُ مِنْهُ.

الْخَطِيبُ صَاحِبُ التَّارِيخِ (۱)،: قَالَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِيُّ لِلْبَاقِرِ عليه السلام رَسُولُ اللَّهِ أَمَرَنِي أَنْ أُقْرِئَكَ السَّلَامَ.

أَبُو السَّعَادَاتِ فِي فَضَائِلِ الصَّحَابَهِ،: أَنَّ جَابِرَ الْأَنْصَارِيَّ بَلَّغَ سَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله إِلَى مُحَمَّدٍ الْبَاقِرِ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ أَثْبِتْ وَصِيَّتَكَ فَإِنَّكَ رَاحِلٌ إِلَى رَبِّكَ فَبَكَى جَابِرٌ وَ قَالَ لَهُ يَا سَيِّدِي وَ مَا عِلْمُكَ بِذَلِكَ فَهَذَا عَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله فَقَالَ لَهُ وَ اللَّهِ يَا جَابِرُ لَقَدْ أَعْطَانِيَ اللَّهُ عِلْمَ مَا كَانَ وَ مَا هُوَ كَائِنٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَهِ وَ أَوْصَى جَابِرٌ وَصِيَّتَهُ وَ أَدْرَكَتْهُ الْوَفَاهُ.

وَ فِي رِوَايَهِ غَيْرِهِ أَنَّهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله: يَا جَابِرُ يُوشِكُ أَنْ تَبْقَى حَتَّى تَلْقَى وَلَداً لِي مِنَ الْحُسَيْنِ يُقَالُ لَهُ مُحَمَّدٌ يَبْقُرُ عِلْمَ النَّبِيِّينَ بَقْراً فَإِذَا لَقِيتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ.

الْقُتَيْبِيُّ فِي عُيُونِ الْأَخْبَارِ(۲)،: أَنَّ هِشَاماً قَالَ لِزَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ مَا فَعَلَ أَخُوكَ الْبَقَرَهُ فَقَالَ زَيْدٌ سَمَّاهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه و آله بَاقِرَ الْعِلْمِ وَ أَنْتَ تُسَمِّيهِ بَقَرَهً لَقَدِ اخْتَلَفْتُمَا إِذاً قَالَ زَيْدُ بْنُ عَلِيٍّ:

ثَوَى بَاقِرُ الْعِلْمِ فِي مَلْحَدٍ***إِمَامُ الْوَرَى طَيِّبُ الْمَوْلِدِ

فَمَنْ لِي سِوَى جَعْفَرٍ بَعْدَهُ***إِمَامِ الْوَرَى الْأَوْحَدِ الْأَمْجَدِ

أَبَا جَعْفَرٍ الْخَيْرَ أَنْتَ الْإِمَامُ***وَ أَنْتَ الْمُرَجَّى لِبَلْوَى غَدٍ(۳)

۱- ۱. لقد ورد فی تاریخ بغداد فیما أحصیت أکثر من خمسین حدیثا رواها جابر بن عبد اللّه عن النبیّ صلّی اللّه علیه و آله و راجعتها کلها فلم یکن بینها هذا الحدیث.

۲- ۲. عیون الأخبار لابن قتیبه ج ۲ ص ۲۱۲.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۲۷.

**[ترجمه]مناقب: محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام نقل کرد که فرمود: به ما زبان پرنده ها را آموخته شده و از هر چیز به ما داده شده است.

- مردی از اصحاب می گوید: آمدیم و می خواستیم بر حضرت باقر علیه السلام وارد شویم. وقتی به راهرو رسیدیم، قرائتی سریانیّ با لحنی اندوهناک شنیدیم که می خواند و می گریست تا این که برخی از ما را هم گریاند.

نُمیری می گوید: به در خانه امام باقر علیه السلام آمدیم و می خواستیم اذن ورود بر ایشان بگیریم. صدایی محزون شنیدیم که به عبرانی قرائت می کرد. بر حضرت وارد شدیم و از قاری این صدا پرسیدیم، فرمود: به یاد مناجات ایلیا افتادم و از آن گریه کردم!

می گویند از فرزندان امام حسن و امام حسین علیهما السلام هیچ کدام به اندازه حضرت باقر علیه السلام در تفسیر و کلام و فتوی و احکام حلال و حرام بحث نکرده اند.

- محمد بن مسلم می گوید: من از حضرت باقر علیه السلام سی هزار حدیث در علوم دینی پرسیدم و سایر صحابه و تابعین معروف و روئسای فقیهان مسلمان نیز معالم دین را از ایشان نقل کرده اند.

از صحابه مانند جابر بن عبد الله انصاری و از تابعین چون جابر بن یزید جعفی و کیسان سختیانی رئیس صوفیها.

و از فقها مانند ابن مبارک و زهری و اوزاعی و ابو حنیفه و مالک بن انس و شافعی و زیاد بن منذر نهدی.

و از نویسندگان مانند طبری و بلاذری و سلامی و خطیب در کتابهای تاریخ خود و موطأ و شرف المصطفی و ابانه و حلیه الاولیاء و سنن ابی داود و الکانی و دو مسند ابو حنیفه و مروزی و ترغیب اصفهانی و بسیط واحدی و تفسیر نقاش و زمخشری و معرفت اصول الحدیث و رساله سمعانی؛ آنها در نقل خود می گویند: محمد بن علی چنین گفته یا می گویند: محمد باقر گفته! به همین جهت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله او را باقر علم لقب داده و حدیث جابر درباره ایشان مشهور است که فقهاء مدینه و عراق همه آن را نقل کرده اند.

جدم شهرآشوب به من خبر داده که جابر بن عبدالله انصاری در مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله می نشست و ندا می داد: ای باقر! ای شکافنده علم! اهل مدینه می گفتند: جابر هذیان می گوید! جابر می گفت: به خدا قسم هذیان نمی گویم! من از رسول خدا صلی الله علیه و آله شنیدم که می فرمود: تو مردی از اهل بیت مرا درک خواهی کرد که نامش نام من است و شمایلش شمایل من است. علم را به واقع می شکافد. این حدیث مرا واداشته که باقر را صدا بزنم!. راوی می گوید، روزی جابر کودکانی که خط می آموختند را دید که امام باقر علیه السلام هم بین آنها بود. جابر گفت: ای پسر جان! بیا! پس آمد؛ سپس به او گفت: برگرد! پس برگشت. جابر گفت: قسم به کسی که جان جابر در دست اوست، این شمایل رسول خداست! پسر جان! نام تو چیست؟ فرمود: نامم محمد است. پرسید: پسر چه کسی هستی؟ فرمود: پسر علی بن الحسینم. جابر گفت: پسرکم! جانم فدایت باد! بنابراین تو باقر هستی؟ فرمود: بله آنچه رسول خدا به تو گفته را به من برسان! جابر سر او را بوسید و گفت: پدر و مادرم فدایت شوند. پدرت رسول خدا به تو سلام می رساند. فرمود: ای جابر! بر رسول خدا سلام مادامی که

آسمان ها و زمین برپاست و بر تو سلام ای جابر که سلام حضرت را رساندی!

راوی می گوید: حضرت باقر علیه السلام با حالت ترس به نزد پدر خود رفت و او را از ماجرای جابر با خبر ساخت. حضرت سجاد علیه السلام فرمود: پسرکم! جابر چنین کرد؟ عرض کرد: بله! فرمود: پسرم! در خانه ات بمان! جابر در اول و آخر روز نزد حضرت می آمد و اهل مدینه او را سرزنش می کردند. حضرت باقر علیه السلام به سبب تکریم او و به خاطر هم صحبتی اش با پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به نزد جابر می آمد. حضرت می نشست و وقتی از پدرش، از رسول خدا برای آنان حدیث می گفت نمی پذیرفتند ولی از جابر که حدیث می کرد، حضرت باقر علیه السلام را تصدیق می کردند. در حالی که به خدا قسم جابر به نزد حضرت می آمد و از او دانش فرا می گرفت.

- خطیب صاحب کتاب تاریخ می گوید: جابر انصاری به امام باقر علیه السلام گفت: رسول خدا مرا امر فرمود که به تو سلام برسانم!

- ابو السعادات در کتاب فضائل الصحابه می گوید: جابر انصاری سلام رسول خدا صلی الله علیه و آله را به محمد باقر رساند. محمد بن علی به او فرمود: وصیتت را بنویس که به نزد پروردگارت خواهی رفت. جابر گریست و به حضرت گفت: آقای من! شما از کجا می دانید؟ این پیمانی است که رسول خدا صلی الله علیه و آله از من گرفته! حضرت به او فرمود: ای جابر! به خدا قسم، خدا علم وقایع گذشته و آنچه تا روز قیامت خواهد بود را به من بخشیده است. جابر وصیت خود را کرد و وفاتش فرا رسید .

در روایت دیگری دارد که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: ای جابر! نزدیک است که تو زنده بمانی و فرزندی از من از نسل حسین را که به او محمد گفته می شود و علم انبیا را به واقع می شکافد، ببینی! وقتی او را دیدی، سلام مرا به او برسان!

- قتیبی در عیون الاخبار می گوید: هشام به زید بن علی گفت: برادرت بقره چه کرد؟ زید گفت: رسول خدا صلی الله علیه و آله او را باقر علم نامید و تو او را بقره می نامی؟ بنابراین تو و رسول خدا اختلاف نظر دارید!! زید بن علی سرود:

باقر علم در لحد جای گرفت. امام مردمان که مولدش پاکیزه بود.

بعد از ایشان چه کسی جز جعفر امام من است؟ امام مردمان که یکی و بزرگوار است.

ای ابا جعفر! تو امام نیکی هستی و تو مورد امید ما در آشوب فردای قیامتی! - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۷ -

**[ترجمه]

«۲۶»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِیِّ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَرِیزٍ عَنْ مُنْذِرٍ الصَّیْرَفِیِّ عَنْ أَبِی خَالِدٍ الْكَابُلِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَدَعَا بِالْغَدَاءِ فَأَكَلْتُ مَعَهُ طَعَاماً مَا أَكَلْتُ طَعَاماً قَطُّ أَنْظَفَ

مِنْهُ وَ لَا أَطْيَبَ فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الطَّعَامِ قَالَ يَا أَبَا خَالِدٍ كَيْفَ رَأَيْتَ طَعَامَكَ أَوْ قَالَ طَعَامَنَا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا رَأَيْتُ أَطْيَبَ مِنْهُ قَطُّ وَ لَا أَنْظَفَ وَ لَكِنِّي ذَكَرْتُ الْآيَةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ- ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ (۱) فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّمَا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَنْتُمْ عَلَيْهِ مِنَ الْحَقِ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابو خالد کابلی می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم. حضرت غذا خواست من نیز با ایشان غذا خوردم، غـذایی به آن تمیزی و لذیـذی نخورده بودم. پس از تمام شـدن غـذا فرمود: ای ابا خالد! غذایت (یا غذای ما) چگونه بود؟ عرض کردم: فدایت شوم! چنین غذایی در لطافت و لذت نخورده بودم ولی به یاد این آیه در کتاب خدای عزوجل افتادم «ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ - . تکـاثر / ۸ - » ، {سـپس در همـان روز است که از نعمتِ [روی زمین] پرسـیده خواهیـد شـد.} فرمود: این بـاز خواست مربوط به مـذهب حقی است که داریـد (یعنی ارادت به خانـدان نبوت و از راه و رسم علی و اولاـدش علیهم السلام بازجویی می کنند که از این راه رفته اید یا نه). - . کافی ۶ : ۲۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۷»

کـا، [الکافی] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَحْيَى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَزِيعٍ أَبِي عُمَرَ بْنِ بَزِيعٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ يَأْكُلُ خَلًّا وَ زَيْتاً فِي قَصْعَةٍ سَوْدَاءَ مَكْتُوبٍ فِي وَسَطِهَا بِصُفْرَةٍ- قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَقَالَ لِي ادْنُ يَا بَزِيعُ فَدَنَوْتُ فَأَكَلْتُ مَعَهُ ثُمَّ حَسَا مِنَ الْمَاءِ ثَلَاثَ حَسَيَاتٍ حِينَ لَمْ يَبْقَ مِنَ الْخُبْزِ شَيْ ءٌ ثُمَّ نَاوَلَنِي فَحَسَوْتُ الْبَقِيَّةَ(۳).

**[ترجمه]کافی: بزیع بن عمر بن بزیع می گویـد: خـدمت حضـرت باقر علیه السـلام رسـیدم، مشـغول غـذا خوردن بود. داخل کاسه ای که به خط زرد در وسـطش نوشته شده بود قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ، مقداری سرکه و روغن زیتون با نان می خورد. فرمود: بیا جلو. پیش رفتم و با آن جناب خوردم. پس از آنکه نان داخل کاسه تمام شـد، سه جرعه از آب آن سـر کشـید و بقیه را به من داد. من نیز سر کشیدم. - . کافی ۶ : ۲۹۸ -

**[ترجمه]

«۲۸»

کـا، [الکـافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي علیه السلام إِذَا أَحْزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصِّبْيَانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا(۴).

**[ترجمه]کافی: حضـرت صادق علیه السـلام فرمود: هر گاه جریانی پدرم را محزون می کرد، زنان و بچه ها را جمع می کرد و سپس دعا می کرد و آنها آمین می گفتند. - . کافی ۲ : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۲۹»

كا، [الكافى] الْعِدَّةُ عَنْ سَهْلٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَانَ أَبِي عليه السلام كَثِيرَ الذِّكْرِ لَقَدْ كُنْتُ أَمْشِي مَعَهُ وَ إِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ وَ آكُلُ مَعَهُ الطَّعَامَ وَ إِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ وَ لَقَدْ كَانَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَ مَا يَشْغَلُهُ ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ كُنْتُ أَرَى لِسَانَهُ لَازِقاً بِحَنَكِهِ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ كَانَ

ص: ۲۹۷

۱- ۱. سوره التكاثر، الآيه: ۸.

۲- ۲. الكافى ج ۶ ص ۲۸۰.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۶ ص ۲۹۸ و الحسوه: بالضم و الفتح الجرعه من الشراب مل ء الفم ممّا يحسى مره واحده، و حسا المرق شرب منه شيئا بعد شى ء« النهايه».

۴- ۴. الكافى ج ۲ ص ۴۸۷.

يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَ يَأْمُرُ بِالْقِرَاءَهِ مَنْ كَانَ يَقْرَأُ مِنَّا وَ مَنْ كَانَ لَا يَقْرَأُ مِنَّا أَمَرَهُ بِالذِّكْرِ(۱).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: پدرم ذکر زیاد می گفت. با او راه می رفتم ذکر خدا می کرد؛ غذا می خوردیم ذکر خدا می گفت. به مردم حدیث می گفت ولی این کار او را از ذکر خدا باز نمی داشت. پیوسته زبانش چسبیده به کام بود و لاـ إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ می گفت. ما را جمع می کرد و تا آفتاب بر می آمد، دستور می داد قرآن بخوانیم. هر کس قرآن خوان نبود می فرمود ذکر بگوید. - . کافی ۲ : ۴۹۸ -

**[ترجمه]

«۳۰»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مُوسَى الْوَرَّاقِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ علیه السلام قَالَ: دَخَلَ قَوْمٌ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَرَأَوْهُ مُخْتَضِباً فَسَأَلُوهُ فَقَالَ إِنِّي رَجُلٌ أُحِبُّ النِّسَاءَ فَأَنَا أَتَصَبَّغُ لَهُنَّ (۲).

**[ترجمه]کافی: عباس بن موسی الوراق از حضرت ابو الحسن علیه السلام نقل کرد که فرمود: چند نفر خدمت حضرت باقر علیه السلام رفتند، دیدند خضاب نموده. علت را پرسیدند، فرمود: من مردی علاقه مند به زنان هستم و برای آنها خود را خضاب می کنم. - . کافی ۶ : ۴۸۰ -

**[ترجمه]

«۳۱»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: خَضَبَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِالْكَتَمِ (۳).

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: حضرت باقر علیه السلام با کتم [نوعی گیاه] خضاب می کرد. - . کافی ۶ : ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۳۲»

کا، [الکافی] أَبُو الْعَبَّاسِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ سَيْفِ بْنِ عَمِيرَهَ عَنْ أَبِي شَيْبَهَ الْأَسَدِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ خِضَابِ الشَّعْرِ فَقَالَ خَضَبَ الْحُسَيْنُ وَ أَبُو جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا بِالْحِنَّاءِ وَ الْكَتَمِ (۴).

**[ترجمه]کافی: شیبه اسدی می گوید: از حضرت صادق علیه السلام راجع به خضاب مو پرسیدم، فرمود: حضرت حسین علیه

السلام خضاب می کرد و حضرت باقر صلوات اللّه علیه نیز با حناء و کتم خضاب می کرد. - . کافی ۶ : ۴۸۱ -

**[ترجمه]

«۳۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ سَیْفِ بْنِ عَمِیرَهَ عَنْ أَبِی بَکْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ: کُنْتُ مَعَ أَبِی عَلْقَمَهَ وَ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَهِ وَ أَبِی حَسَّانَ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ عَلْقَمَهُ مُخْتَضِبٌ بِالْحِنَّاءِ وَ الْحَارِثُ مُخْتَضِبٌ بِالْوَسِمَهِ وَ أَبُو حَسَّانَ لَا یَخْتَضِبُ فَقَالَ کُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ مَا تَرَی فِی هَذَا رَحِمَکَ اللَّهُ وَ أَشَارَ إِلَی لِحْیَتِهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام مَا أَحْسَنَهُ قَالُوا کَانَ أَبُو جَعْفَرٍ مُخْتَضِباً بِالْوَسِمَهِ قَالَ نَعَمْ ذَلِکَ حِینَ تَزَوَّجَ الثَّقَفِیَّهَ أَخَذَتْهُ جَوَارِیهَا فَخَضَبْنَهُ (۵).

**[ترجمه]کافی: ابو بکر حضرمی می گوید: با ابو علقمه و حارث بن مغیره و ابو حسان خدمت حضرت صادق علیه السلام بودیم و علقمه با حناء خضاب کرده بود و حارث و ابو حسان خضاب نکرده بودند. هر کدام اشاره به ریشهای خود نموده پرسیدند، نظر شما در مورد ریشهای ما چیست؟ حضرت صادق علیه السلام فرمود: چقدر زیبا است! گفتند: حضرت باقر علیه السلام با وسمه [گیاهی مخصوص خضاب] خضاب می کرد؟ فرمود: آری، وقتی با آن زن ثقفی ازدواج کرد، کنیزان محاسن ایشان را خضاب کردند. - . کافی ۶ : ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۳۴»

کا، [الکافی] ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِینٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَمْضَغُ عِلْکاً فَقَالَ یَا مُحَمَّدُ نَقَضَتِ الْوَسِمَهُ أَضْرَاسِی فَمَضَغْتُ هَذَا الْعِلْکَ لِأَشُدَّهَا قَالَ وَ کَانَتِ اسْتَرْخَتْ فَشَدَّهَا بِالذَّهَبِ (۶).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۲ ص ۴۹۸ ضمن حدیث.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۰.

۳- ۳. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۱ و الکتم: بالتحریک نبت یخلط بالوسمه و یختضب به.

۴- ۴. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۱.

۵- ۵. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۲.

۶- ۶. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۲.

**[ترجمه]کافی: محمد بن مسلم می گوید: حضرت باقر علیه السلام را دیدم که سقز می جوید. فرمود: محمد! وسمه دندانهایم را خراب کرده، این سقز را می جوم تا محکم شود. راوی می گوید: دندانش سست شده بود، حضرت آن را با طلا محکم کرده بود. - . کافی ۶ : ۴۸۲ -

**[ترجمه]

«۳۵»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام مَخْضُوباً بِالْحِنَّاءِ(۱).

وَ عَنْهُمَا عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْمُثَنَّی عَنْ سَدِیرٍ الصَّیْرَفِیِّ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام یَأْخُذُ عَارِضَیْهِ وَ یُبَطِّنُ لِحْیَتَهُ .(۲)

**[ترجمه]کافی: معاویه بن عمار می گوید: حضرت باقر علیه السلام را دیدم که با حناء خضاب نموده بود. - . کافی ۶ : ۴۸۳ -

سدیر صیرفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام را دیدم که موی گونه و زیر چانه اش را می گرفت و کوتاه می کرد. - . کافی ۶ : ۴۸۶ -

**[ترجمه]

«۳۶»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیسَی عَنِ ابْنِ مُسْکَانَ عَنِ الْحَسَنِ الزَّیَّاتِ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قَدْ خَفَّفَ لِحْیَتَهُ (۳). وَ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ وَ عَنِ النَّضْرِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی أَیُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ الْحَجَّامُ یَأْخُذُ مِنْ لِحْیَتِهِ فَقَالَ دَوِّرْهَا(۴).

**[ترجمه]کافی: زیات می گوید: امام باقر علیه السلام را دیدم که محاسنش را کوتاه فرموده بود.

محمد بن مسلم می گوید: دیدم حضرت باقر علیه السلام مشغول اصلاح کردن بود. به سلمانی فرمود که محاسن و ریشش را گرد کند. - . کافی ۶ : ۴۸۷ -

**[ترجمه]

«۳۷»

کا، [الکافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَیْمَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْعَاجِ فَقَالَ لَا

بَأْسَ بِهِ وَ إِنَّ لِی مِنْهُ لَمُشْطاً(۵).

**[ترجمه]کافی: عبد الله بن سلیمان می گوید: از حضرت باقر علیه السلام راجع به عاج پرسیدم، فرمود: اشکالی ندارد، من شانه ای از عاج دارم. - . کافی ۶ : ۴۸۹ -

**[ترجمه]

«۳۸»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَکَمِ عَنْ مُعَاوِیَهَ بْنِ مَیْسَرَهَ عَنِ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَهَ قَالَ: رَأَیْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قَدْ أَخَذَ الْحِنَّاءَ وَ جَعَلَهُ عَلَی أَظَافِیرِهِ فَقَالَ یَا حَکَمُ مَا تَقُولُ فِی هَذَا فَقُلْتُ مَا عَسَیْتُ أَنْ أَقُولَ فِیهِ وَ أَنْتَ تَفْعَلُهُ وَ إِنَّ عِنْدَنَا یَفْعَلُهُ الشُّبَّانُ فَقَالَ یَا حَکَمُ إِنَّ الْأَظَافِیرَ إِذَا أَصَابَتْهَا النُّورَهُ غَیَّرَتْهَا حَتَّی تُشْبِهَ الْمَوْتَی فَغَیِّرْهَا بِالْحِنَّاءِ(۶).

**[ترجمه]کافی: حکم بن عتیبه می گوید: حضرت باقر علیه السلام را دیدم که بر انگشتهای خود حنا بسته بود. فرمود: نظر تو راجع به این کار چیست؟ عرض کردم: من چه بگویم، با اینکه شما این کار را می کنید! ولی در بین ما این کار را جوان ها می کنند. فرمود: وقتی نوره به ناخنها می رسد، آن را شبیه ناخن مرده می کند! با حنا آنها را آراسته کن. - . کافی ۶ : ۵۰۹ -

**[ترجمه]

«۳۹»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السِّنْدِیِّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَی عَنْ حُسَیْنِ بْنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَبِی عُبَیْدَهَ قَالَ: زَامَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فِیمَا بَیْنَ مَکَّهَ وَ

۱- ۱. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۳.
۲- ۲. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۶ و تبطین اللحیه هو أن یؤخذ الشعر من تحت الذقن.
۳- ۳. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۷.
۴- ۴. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۷.
۵- ۵. المصدر السابق ج ۶ ص ۴۸۹.
۶- ۶. الکافی ج ۶ ص ۵۰۹.

الْمَدِينَهِ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى الْحَرَمِ اغْتَسَلَ وَ أَخَذَ نَعْلَيْهِ بِيَدَيْهِ ثُمَّ مَشَى فِي الْحَرَمِ سَاعَهً(۱).

**[ترجمه]کافی: ابو عبیده می گوید: با حضرت باقر علیه السلام

بین مکه و مدینه همسفر بودم. همین که به حرم رسید غسل کرد و نعلین خود را به دست گرفته، ساعتی در حرم پیاده راه رفت. - . کافی ۴ : ۳۹۸ -

**[ترجمه]

«۴۰»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنِ الْكِنَانِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَقَالَ كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ وَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام يَتَصَدَّقَانِ بِثُلُثٍ عَلَى جِيرَانِهِمَا وَ ثُلُثٍ عَلَى السُّؤَّالِ وَ ثُلُثٍ يُمْسِكَانِهِ لِأَهْلِ الْبَيْتِ (۲).

**[ترجمه]کافی: کنانی می گوید: از حضرت صادق علیه السلام در مورد گوشت قربانی پرسیدم، فرمود: حضرت زین العابدین و حضرت باقر علیهما السلام یک ثلث به همسایگان و یک ثلث برای مستمندان و یک ثلث را هم به خانواده خود اختصاص می دادند. - . کافی ۴ : ۴۹۹ -

**[ترجمه]

«۴۱»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: كَانَتْ فِي دَارِ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَاخِتَهٌ فَسَمِعَهَا يَوْماً وَ هِيَ تَصِيحُ فَقَالَ لَهُمْ أَ تَدْرُونَ مَا تَقُولُ هَذِهِ الْفَاخِتَهُ فَقَالُوا لَا قَالَ تَقُولُ فَقَدْتُكُمْ فَقَدْتُكُمْ ثُمَّ قَالَ لَنَفْقِدَنَّهَا قَبْلَ أَنْ تَفْقِدَنَا ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فَذُبِحَتْ (۳).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: در خانه امام باقر علیه السلام پنده فاخته ای بود. روز حضرت صدای آن را شنید که می خواند! فرمود: می دانید این فاخته چه می گوید؟ گفتند: نه! فرمود: می گوید: شما را از دست دادم! شما را از دست دادم! سپس فرمود: قبل از آن که ما را از دست بدهد ما او را از دست می دهیم! سپس امر کرد و آن فاخته ذبح شد. - . کافی ۶ : ۵۵۱ -

**[ترجمه]

«۴۲»

عُبَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ وَ غَيْرِهِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: أَعْتَقَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام مِنْ غِلْمَانِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ شِرَارَهُمْ وَ أَمْسَكَ خِيَارَهُمْ فَقُلْتُ يَا أَبَتِ تُعْتِقُ هَؤُلَاءِ وَ تُمْسِكُ هَؤُلَاءِ فَقَالَ إِنَّهُمْ قَدْ أَصَابُوا مِنِّی ضَرْباً فَيَكُونُ هَذَا بِهَذَا(۴).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: امام باقر علیه السلام هنگام وفاتش از میان غلامانش بدان آنان را آزاد کرد و خوبانشان را نگه داشت. من عرض کردم: پدر! اینها را آزاد می کنی و اینها را نگه می داری؟ فرمود: این بدان از من ضربه خورده اند، پس با آزاد کردنشان جبران می کنم. - . کافی ۷ : ۵۵ -

**[ترجمه]

«۴۳»

كا، [الكافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ ابْنِ رِئَابٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: حَضَرَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام جِنَازَةَ رَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ وَ أَنَا مَعَهُ وَ كَانَ فِيهَا عَطَاءٌ فَصَرَخَتْ صَارِخَةٌ فَقَالَ عَطَاءٌ لَتَسْكُتِنَّ أَوْ لَنَرْجِعَنَّ قَالَ فَلَمْ تَسْكُتْ فَرَجَعَ عَطَاءٌ قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ عَطَاءً قَدْ رَجَعَ قَالَ وَ لِمَ قُلْتُ صَرَخَتْ هَذِهِ الصَّارِخَةُ فَقَالَ لَهَا لَتَسْكُتِنَّ أَوْ لَنَرْجِعَنَّ فَلَمْ تَسْكُتْ فَرَجَعَ فَقَالَ امْضِ بِنَا فَلَوْ أَنَّا إِذَا رَأَيْنَا شَيْئاً مِنَ الْبَاطِلِ مَعَ الْحَقِّ تَرَكْنَا لَهُ الْحَقَّ لَمْ نَقْضِ حَقَّ مُسْلِمٍ قَالَ فَلَمَّا صَلَّى عَلَى

۱- ۱. نفس المصدر ج ۴ ص ۳۹۸.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۴ ص ۴۹۹.

۳- ۳. المصدر السابق ج ۶ ص ۵۵۱.

۴- ۴. المصدر السابق ج ۷ ص ۵۵.

الْجَنَازَةِ قَالَ وَلِيُّهَا لِأَبِي جَعْفَرٍ ارْجِعْ مَأْجُوراً رَحِمَكَ اللَّهُ فَإِنَّكَ لَا تَقْوَى عَلَى الْمَشْيِ فَأَبَى أَنْ يَرْجِعَ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ قَدْ أَذِنَ لَكَ فِي الرُّجُوعِ وَ لِي حَاجَةٌ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكَ عَنْهَا فَقَالَ امْضِ فَلَيْسَ بِإِذْنِهِ جِئْنَا وَ لَا بِإِذْنِهِ نَرْجِعُ إِنَّمَا هُوَ فَضْلٌ وَ أَجْرٌ طَلَبْنَاهُ فَبِقَدْرِ مَا يَتْبَعُ الْجَنَازَةَ الرَّجُلُ يُؤْجَرُ عَلَى ذَلِكَ (۱).

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: حضرت باقر علیه السلام برای تشییع جنازه مردی از قریش رفت. من هم در خدمت ایشان بودم. عطا نیز بود؛ زنی صدا به گریه بلند کرد. عطا گفت: ساکت باش و گر نه بر می گردیم. آن زن ساکت نشد. عطا برگشت. به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: عطاء برگشت! فرمود: چرا؟ گفتم: زنی صدا به ناله بلند کرد. به او گفت ساکت باش و گر نه بر می گردیم. زن ساکت نشد، او برگشت فرمود: ما می رویم. اگر بنا شود کار باطلی ببینیم که با حق آمیخته شد و به واسطه آن باطل، ترک حق کنیم، در این صورت حق مسلمان را ادا نکرده ایم. بعد از اینکه امام بر جنازه نماز خواند، صاحب عزا پیش آمده گفت: مأجور باشید! خدا شما را رحمت کند، نمی توانید پیاده راه بروید! برگردید. حضرت باقر علیه السلام از برگشتن خودداری کرد. عرض کردم: آقا، به شما اجازه برگشتن داد ضمنا من هم کاری دارم می خواهم در مورد آن از شما سؤال کنم. فرمود: ما با اجازه او نیامده بودیم و با اجازه او برنمی گردیم، این ثواب و پاداشی است که در جستجوی آن هستیم؛ شخص هر اندازه از پی جنازه برود پاداش می گیرد. - . کافی ۳ : ۱۷۱ -

**[ترجمه]

«۴۴»

کا، [الکافی] أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ: كَانَ قَوْمٌ أَتَوْا أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَوَافَقُوا صَبِيّاً لَهُ مَرِيضاً فَرَأَوْا مِنْهُ اهْتِمَاماً وَ غَمّاً وَ جَعَلَ لَا يَقِرُّ قَالَ فَقَالُوا وَ اللَّهِ لَئِنْ أَصَابَهُ شَيْ ءٌ إِنَّا لَنَتَخَوَّفُ أَنْ نَرَى مِنْهُ مَا نَكْرَهُ قَالَ فَمَا لَبِثُوا أَنْ سَمِعُوا الصِّيَاحَ عَلَيْهِ فَإِذَا هُوَ قَدْ خَرَجَ عَلَيْهِمْ مُنْبَسِطَ الْوَجْهِ فِي غَيْرِ الْحَالِ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا فَقَالُوا لَهُ جَعَلَنَا اللَّهُ فِدَاكَ لَقَدْ كُنَّا نَخَافُ مِمَّا نَرَى مِنْكَ أَنْ لَوْ وَقَعَ أَنْ نَرَى مِنْكَ مَا يَغُمُّنَا فَقَالَ لَهُمْ إِنَّا لَنُحِبُّ أَنْ نُعَافَى فِيمَنْ نُحِبُّ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ سَلَّمْنَا فِيمَا يُحِبُّ (۲).

**[ترجمه]کافی: یونس بن یعقوب از بعضی از اصحاب ما نقل می کند که چند نفر خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدند، دیدند یکی از فرزندانش مریض است و امام خیلی ناراحت و افسرده است و قرار ندارد. با خود گفتند: به خدا قسم اگر پیش آمدی بکند، می ترسیم از امام وضعیتی را که دوست نداریم، ببینیم! اتفاقا چیزی نگذشت که صدای ناله و فریاد از میان خانه بلند شد. دیدند امام علیه السلام آمد ولی گشاده رو بود، بر خلاف وضعی که قبلا داشت. عرض کردند: فدایت شویم! ما می ترسیدیم که اگر چنین اتفاقی بیفتد، شما آن قدر افسرده ببینیم که ما را هم افسرده کند! فرمود: ما عافیت و سلامتی را برای کسی که او را دوست داریم، دوست می داریم، ولی وقتی امر خدا آمد، در مقابل آنچه خدا دوست دارد تسلیم هستیم. - . کافی ۳ : ۲۲۶ -

**[ترجمه]

«۴۵»

کا، [الکافی] أَحْمَدُ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام إِنِّی كُنْتُ أَمْهَدُ لِأَبِی فِرَاشَهُ فَأَنْتَظِرُهُ حَتَّى يَأْتِيَ فَإِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ وَ نَامَ قُمْتُ إِلَى فِرَاشِی وَ إِنَّهُ أَبْطَأَ عَلَيَّ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَأَتَيْتُ الْمَسْجِدَ فِی طَلَبِهِ وَ ذَلِكَ بَعْدَ مَا هَدَأَ النَّاسُ فَإِذَا هُوَ فِی الْمَسْجِدِ سَاجِدٌ وَ لَيْسَ فِی الْمَسْجِدِ غَيْرُهُ فَسَمِعْتُ حَنِينَهُ وَ هُوَ يَقُولُ- سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّی حَقّاً حَقّاً سَجَدْتُ لَكَ يَا رَبِّ تَعَبُّداً وَ رِقّاً اللَّهُمَّ إِنَّ عَمَلِی ضَعِيفٌ فَضَاعِفْهُ لِی اللَّهُمَّ قِنِی عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ وَ تُبْ عَلَيَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (۳).

ص: ۳۰۱

۱- ۱. المصدر السابق ج ۳ ص ۱۷۱.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۳ ص ۲۲۶ و أخرج أبو نعيم فی الحليه ج ۳ ص ۱۸۷ كلمه الامام فی التسليم فقط.

۳- ۳. المصدر السابق ج ۳ ص ۳۲۳.

**[ترجمه]کافی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: من هر شب رخت خواب پدرم را می انداختم و منتظر می شدم تا بیاید؛ وقتی به رختخواب می رفت من به طرف خواب گاه خود می رفتم. یک شب پدرم دیر آمد! بعد از خوابیدن مردم در جستجوی او به مسجد رفتم! دیدم پدرم در مسجد به سجده رفته است و در آنجا کسی جز او نیست؛ صدای ناله اش را شنیدم که می گفت: خدایا پاک و منزهی تو! تو به حقیقت کلمه پروردگار منی. من از روی بندگی و رقّیت برای تو به خاک افتادم. خدایا عمل من ضعیف است. پس تو آن را برای من مضاعف فرما. خدایا، روزی که بندگانت را بر می انگیزی، مرا از عذابت حفظ فرما و بر من بازگرد که تو توبه پذیر و مهربانی. - . کافی ۳ : ۳۲۳ -

**[ترجمه]

«۴۶»

یب، [تهذیب الأحکام] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ قَالَ: ثَقُلَ ابْنٌ لِجَعْفَرٍ وَ أَبُو جَعْفَرٍ جَالِسٌ فِي نَاحِيَةٍ فَكَانَ إِذَا دَنَا مِنْهُ إِنْسَانٌ قَالَ لَا تَمَسَّهُ فَإِنَّهُ إِنَّمَا يَزْدَادُ ضَعْفاً وَ أَضْعَفُ مَا يَكُونُ فِي هَذِهِ الْحَالِ وَ مَنْ مَسَّهُ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ أَعَانَ عَلَيْهِ فَلَمَّا قَضَى الْغُلَامُ أَمَرَ بِهِ فَغُمِّضَ عَيْنَاهُ وَ شُدَّ لَحْيَاهُ ثُمَّ قَالَ لَنَا أَنْ نَجْزَعَ مَا لَمْ يَنْزِلْ أَمْرُ اللَّهِ فَإِذَا نَزَلَ أَمْرُ اللَّهِ فَلَيْسَ لَنَا إِلَّا التَّسْلِيمُ ثُمَّ دَعَا بِدُهْنٍ فَادَّهَنَ وَ اكْتَحَلَ وَ دَعَا بِطَعَامٍ فَأَكَلَ هُوَ وَ مَنْ مَعَهُ ثُمَّ قَالَ هَذَا هُوَ الصَّبْرُ الْجَمِيلُ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَغُسِلَ ثُمَّ لَبِسَ جُبَّةَ خَزٍّ وَ مِطْرَفَ خَزٍّ وَ عِمَامَةَ خَزٍّ وَ خَرَجَ فَصَلَّى عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]تهذیب: زراره می گوید: یکی از فرزندان حضرت صادق علیه السلام سخت بیمار شد. امام باقر علیه السلام در یک طرف خانه بود و هر کس به آن فرزند نزدیک می شد، می فرمود: به بچه دست نزنید که ضعف و ناتوانیش زیاد می شود. انسان در این حال (حال احتضار) از همیشه ضعیف تر است، هر که به او دست بزند به ضررش کار کرده! پس از فوت بچه دستور داد دو چشم و چانه اش را ببندند. آنگاه فرمود: تا وقتی امر خدا نیامده ما ناراحت هستیم ولی وقتی امر خدا رسید، دیگر جز تسلیم کار دیگری نداریم. امر کرد روغن آوردند. روغن زد و سرمه کشید. غذا خواست و خودش با دیگران غذا خوردند. فرمود: این صبر جمیل است. دستور داد بچه را غسل دهند. سپس جبه ای از خز و ردای خزی با عمامه خز پوشید. خارج شد و بر او نماز خواند. - . تهذیب الحکام ۱ : ۲۸۹ -

**[ترجمه]

«۴۷»

کا، [الکافی] الْعِدَّةُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ قَالَ: كُنْتُ زَمِيلَ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ كُنْتُ أَبْدَأُ بِالرُّكُوبِ ثُمَّ يَرْكَبُ هُوَ فَإِذَا اسْتَوَيْنَا سَلَّمَ وَ سَاءَلَ مُسَاءَلَةَ رَجُلٍ لَا عَهْدَ لَهُ بِصَاحِبِهِ وَ صَافَحَ قَالَ وَ

كَانَ إِذَا نَزَلَ نَزَلَ قَبْلِي فَإِذَا اسْتَوَيْتُ أَنَا وَ هُوَ عَلَى الْأَرْضِ سَلَّمَ وَ سَاءَلَ مُسَاءَلَةَ مَنْ لَا عَهْدَ لَهُ بِصَاحِبِهِ فَقُلْتُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّكَ

لَتَفْعَلُ شَيْئاً مَا يَفْعَلُهُ مَنْ قِبَلَنَا وَ إِنْ فَعَلَ مَرَّةً لَكَثِيرٌ فَقَالَ أَ مَا عَلِمْتَ مَا فِي الْمُصَافَحَهِ إِنَّ الْمُؤْمِنَيْنِ يَلْتَقِيَانِ فَيُصَافِحُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَمَا تَزَالُ الذُّنُوبُ تَتَحَاتُّ عَنْهُمَا كَمَا يَتَحَاتُّ الْوَرَقُ عَنِ الشَّجَرِ وَ اللَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهِمَا حَتَّى يَفْتَرِقَانِ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابی عبیده می گوید: من با حضرت باقر علیه السلام سوار یک مرکب می شدیم و همراه هم بودیم؛ من اول سوار می شدم، بعد ایشان سوار می شدند همین که سوار می شد و قرار می گرفتیم، سلام می کرد و شروع به احوال پرسی و مصافحه می کرد، مثل دو نفر که مدتی یکدیگر را ندیده اند. موقع پائین آمدن، اول ایشان پائین می آمد. وقتی من هم پائین می آمدم، باز سلام می کرد و احوال می پرسید، مثل کسی که مدتی است دوستش را ندیده! عرض کردم: یا ابن رسول الله! شما کاری می کنید که کسی قبلا نکرده، یک بار هم زیاد است. فرمود: نمی دانی چقدر مصافحه (دست دادن) ثواب دارد! مؤمنین وقتی یکدیگر را می بینند و دست در دست یکدیگر می گذارند، گناهان آنها چون برگ درخت می ریزد و خداوند آنها را مورد توجه خویش قرار می دهد تا از یکدیگر جدا شوند. - . کافی ۲ : ۱۷۹ -

**[ترجمه]

«۴۸»

تم، [فلاح السائل] رُوِيَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي يَوْماً وَ هُوَ يَتَصَدَّقُ عَلَى فُقَرَاءِ أَهْلِ الْمَدِينَهِ بِثَمَانِيَهِ آلَافِ دِينَارٍ وَ أَعْتَقَ أَهْلَ بَيْتٍ بَلَغُوا أَحَدَ عَشَرَ مَمْلُوكاً الْخَبَرَ(۳).

**[ترجمه]فلاح السائل: حضرت صادق علیه السلام فرمود: روزی خدمت پدرم رسیدم، هشت هزار دینار به فقراء مدینه صدقه می داد و یک خانواده که تعداد آنها یازده نفر شده بود و همه برده بودند را آزاد کرد. تا پایان خبر. - . فلاح السائل: ۱۶۹ -

**[ترجمه]

«۴۹»

کا، [الکافی] الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبَانِ بْنِ مَيْمُونٍ الْقَدَّاحِ قَالَ: قَالَ لِي أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام اقْرَأْ قُلْتُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ أَقْرَأُ قَالَ

ص: ۳۰۲

۱- ۱. تهذیب الأحکام ج ۱ ص ۲۸۹.

۲- ۲. الکافی ج ۲ ص ۱۷۹.

۳- ۳. لم نعثر علیه فی المطبوع من المصدر.

مِنَ السُّورَهِ التَّاسِعَهِ قَالَ فَجَعَلْتُ أَلْتَمِسُهَا فَقَالَ اقْرَأْ مِنْ سُورَهِ يُونُسَ فَقَالَ قَرَأْتُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنى وَ زِيادَهٌ وَ لا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَ لا ذِلَّهٌ(۱) قَالَ حَسْبُكَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِنِّی لَأَعْجَبُ كَيْفَ لَا أَشِيبُ إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابان بن میمون قداح می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من فرمود: بخوان! گفتم: از چه چیز بخوانم؟ فرمود: از سوره نهم. در جستجوی سوره نهم قرآن شدم. فرمود: از سوره یونس بخوان! این آیه را خواندم: «لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنى وَ زِيادَهٌ وَ لا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَ لا ذِلَّهٌ - . یونس / ۲۶ - »، {برای کسانی که کار نیکو کرده اند، نیکویی [بهشت] و زیاده [بر آن] است. چهره هایشان را غباری و ذلّتی نمی پوشاند.} فرمود: تو را کافی است. پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: تعجب می کنم وقتی قرآن می خوانم چرا پیر نمی شوم! - . کافی ۲ : ۶۳۲ -

**[ترجمه]

«۵۰»

کا، [الکافی] عَلِيٌّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ يُونُسَ وَ الْعِدَّهُ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ وَ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي الْجَارُودِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام: إِذَا حَدَّثْتُكُمْ بِشَيْ ءٍ فَاسْأَلُونِي عَنْ كِتَابِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ فِي حَدِيثِهِ إِنَّ اللَّهَ نَهَى عَنِ الْقِيلِ وَ الْقَالِ وَ فَسَادِ الْمَالِ وَ كَثْرَهِ السُّؤَالِ فَقَالُوا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَيْنَ هَذَا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ- لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ (۳) الْآيَهَ وَ قَالَ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً(۴) وَ قَالَ لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْياءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ (۵).

**[ترجمه]کافی: ابو الجارود می گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: هر وقت حدیثی به شما گفتم، مدرک آن را از من از کتاب خدا بخواهید. در ضمن حدیث فرمود: خدا از پر حرفی و از بین بردن مال و زیاد سؤال کردن نهی کرده است. عرض کردند: یا ابن رسول الله! مدرک این فرمایش از قرآن چیست؟ فرمود: این آیه: «لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ - . نساء / ۱۱۴ - »، {در بسیاری از رازگوییهای ایشان خیری نیست.} و فرموده: «وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِياماً - . نساء / ۵ - » ، {و اموال خود را - که خداوند آن را وسیله قوام [زندگی] شما قرار داده - به سفیهان مدهید.} و می فرماید: «لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْياءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ - . مائده / ۱۰۱ - »، {از چیزهایی که اگر برای شما آشکار گردد شما را اندوهناک می کند میپرسید.} - . کافی ۱ : ۶۰ -

**[ترجمه]

«۵۱»

ین، [کتاب حسین بن سعید] و النوادر فَضَالَهُ عَنِ ابْنِ فَرْقَدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ فِي كِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ: إِذَا اسْتَعْمَلْتُمْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فِي شَيْ ءٍ فَيَشُقُّ عَلَيْهِمْ فَاعْمَلُوا مَعَهُمْ فِيهِ قَالَ وَ إِنْ كَانَ أَبِي لَيَأْمُرُهُمْ فَيَقُولُ كَمَا أَنْتُمْ فَيَأْتِي فَيَنْظُرُ فَإِنْ كَانَ ثَقِيلًا قَالَ بِسْمِ اللَّهِ ثُمَّ عَمِلَ مَعَهُمْ وَ إِنْ كَانَ خَفِيفاً تَنَحَّى عَنْهُمْ (۶).

**[ترجمه]کتاب زهد حسین بن سعید اهوازی: حضرت صادق علیه السلام فرمود: در کتاب رسول خدا است که هر گاه بردگان را به کار وا می دارید، اگر برایشان دشوار بود، با آنها در آن کار مشغول شوید. وقتی پدرم آنها را به کاری وا می داشت، می فرمود: صبر کنید و می آمد نگاه می کرد، اگر کار سنگین بود می گفت: بسم الله و با آنها مشغول کار می شد و اگر سبک بود از آنها جدا می شد.

**[ترجمه]

«۵۲»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی جَمَاعَةٌ عَنْ أَبِی الْمُفَضَّلِ بِإِسْنَادِهِ إِلَی شَقِیقٍ الْبَلْخِیِّ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ قَالَ: قِیلَ لِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام کَیْفَ أَصْبَحْتَ قَالَ

ص: ۳۰۳

۱- ۱. سوره یونس، الآیه: ۲۶.

۲- ۲. الکافی ج ۲ ص ۶۳۲ عد سوره یونس السوره التاسعه بناء علی ان سوره البقره أول سور القرآن کما ذهب إلیه بعض، أو بناء علی ان التوبه متممه لسوره الأنفال کما ذهب إلیه جمع.

۳- ۳. سوره النساء، الآیه: ۱۱۴.

۴- ۴. سوره النساء، الآیه: ۵.

۵- ۵. الکافی ج ۱ ص ۶۰ و الآیه الثالثه فی سوره المائده، الآیه: ۱۰۱.

۶- ۶. کتاب الزهد للحسین بن سعید الأهوازی باب ما جاء فی المملوک.

أَصْبَحْنَا غَرْقَى فِي النِّعْمَهِ مَوْفُورِينَ بِالذُّنُوبِ يَتَحَبَّبُ إِلَيْنَا إِلَهُنَا بِالنِّعَمِ وَ نَتَمَقَّتُ إِلَيْهِ بِالْمَعَاصِي وَ نَحْنُ نَفْتَقِرُ إِلَيْهِ وَ هُوَ غَنِيٌّ عَنَّا(۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: به حضرت باقر علیه السلام عرض شد، چگونه صبح کردید؟ فرمود: صبح کردیم در حالی که غرق در نعمتیم و سراپا در گناهیم. معبود ما به ما با نعمتهایش اظهار لطف می فرماید ولی ما از او با معصیتها فاصله می گیریم. ما به او محتاجیم ولی او از ما بی نیاز است. - . امالی طوسی: ۵۰ -

**[ترجمه]

«۵۳»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ [بْنِ] سِنَانٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام عَنِ الْجُبُنِّ فَقَالَ لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ طَعَامٍ يُعْجِبُنِي ثُمَّ أَعْطَى الْغُلَامَ دِرْهَماً فَقَالَ يَا غُلَامُ ابْتَعْ لَنَا جُبُنّاً وَ دَعَا بِالْغَدَاءِ فَتَغَدَّيْنَا مَعَهُ وَ أُتِيَ بِالْجُبُنِّ فَأَكَلَ وَ أَكَلْنَا(۲).

**[ترجمه]کافی: عبد الله بن سلیمان می گوید: از حضرت باقر علیه السلام راجع به پنیر پرسیدم، فرمود: از خوراکی پرسیدی که من دوست دارم. یک درهم به غلام داده و فرمود: برو پنیر بخر! غلام پنیر خرید و آورد. صبحانه را همراه ایشان میل کردیم و ایشان تناول فرمود و ما نیز خوردیم. - . کافی ۶ : ۳۳۹ -

**[ترجمه]

«۵۴»

كا، [الكافی] عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيْمَانَ الدَّيْلَمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ الْمَاصِرُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنِ الْمَيِّتِ لِمَ يُغَسَّلُ غُسْلَ الْجَنَابَهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لَا أُخْبِرُكَ فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ فَلَقِيَ بَعْضَ الشِّيعَهِ فَقَالَ لَهُ الْعَجَبُ لَكُمْ يَا مَعْشَرَ الشِّيعَهِ تَوَلَّيْتُمْ هَذَا الرَّجُلَ وَ أَطَعْتُمُوهُ فَلَوْ دَعَاكُمْ إِلَى عِبَادَتِهِ لَأَجَبْتُمُوهُ وَ قَدْ سَأَلْتُهُ عَنْ مَسْأَلَهٍ فَمَا كَانَ عِنْدَهُ فِيهَا شَيْ ءٌ فَلَمَّا كَانَ مِنْ قَابِلٍ دَخَلَ عَلَيْهِ أَيْضاً فَسَأَلَهُ عَنْهَا فَقَالَ لَا أُخْبِرُكَ بِهَا فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ انْطَلِقْ إِلَى الشِّيعَهِ فَاصْحَبْهُمْ وَ أَظْهِرْ عِنْدَهُمْ مُوَالاتَكَ إِيَّاهُمْ وَ لَعْنَتِي وَ التَّبَرِّيَ مِنِّي فَإِذَا كَانَ وَقْتُ الْحَجِّ فَأْتِنِي حَتَّى أَدْفَعَ إِلَيْكَ مَا تحتج [تَحُجُ] بِهِ وَ اسْأَلْهُمْ أَنْ يُدْخِلُوكَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ فَإِذَا صِرْتَ إِلَيْهِ فَاسْأَلْهُ عَنِ الْمَيِّتِ لِمَ يُغَسَّلُ غُسْلَ الْجَنَابَهِ فَانْطَلَقَ الرَّجُلُ إِلَى الشِّيعَهِ فَكَانَ مَعَهُمْ إِلَى وَقْتِ الْمَوْسِمِ فَنَظَرَ إِلَى دِينِ الْقَوْمِ فَقَبِلَهُ بِقَبُولِهِ وَ كَتَمَ ابْنَ قَيْسٍ أَمْرَهُ مَخَافَهَ أَنْ يُحْرَمَ الْحَجَّ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ الْحَجِّ أَتَاهُ فَأَعْطَاهُ حَجَّهً وَ خَرَجَ فَلَمَّا صَارَ بِالْمَدِينَهِ قَالَ لَهُ أَصْحَابُهُ تَخَلَّفْ فِي الْمَنْزِلِ حَتَّى نَذْكُرَكَ لَهُ وَ نَسْأَلَهُ لِيَأْذَنَ لَكَ فَلَمَّا صَارُوا إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ لَهُمَا أَيْنَ صَاحِبُكُمْ مَا أَنْصَفْتُمُوهُ قَالُوا

۱- ۱. أمالی ابن الشیخ الطوسیّ ص ۵۰ الملحق بأمالی والده، ضمن حدیث.

۲- ۲. الکافی ج ۶ ص ۳۳۹ صدر حدیث.

لَمْ نَعْلَمْ مَا يُوَافِقُ مِنْ ذَلِكَ فَأَمَرَ بَعْضَ مَنْ يَأْتِيهِ بِهِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ لَهُ مَرْحَباً كَيْفَ رَأَيْتَ مَا أَنْتَ فِيهِ الْيَوْمَ مِمَّا كُنْتَ فِيهِ قَبْلُ فَقَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَمْ أَكُنْ فِی شَیْءٍ فَقَالَ صَدَقْتَ أَمَا إِنَّ عِبَادَتَكَ يَوْمَئِذٍ كَانَتْ أَخَفَّ عَلَيْكَ مِنْ عِبَادَتِكَ الْيَوْمَ لِأَنَّ الْحَقَّ ثَقِيلٌ وَ الشَّيْطَانَ مُوَكَّلٌ بِشِيعَتِنَا لِأَنَّ سَائِرَ النَّاسِ قَدْ كَفَوْهُ أَنْفُسَهُمْ إِنِّی سَأُخْبِرُكَ بِمَا قَالَ لَكَ ابْنُ قَيْسٍ الْمَاصِرُ قبلَ أَنْ تَسْأَلَنِی عَنْهُ وَ أُصَيِّرُ الْأَمْرَ فِی تَعْرِيفِهِ إِيَّاهُ إِلَيْكَ إِنْ شِئْتَ أَخْبَرْتَهُ وَ إِنْ شِئْتَ لَمْ تُخْبِرْهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ خَلَّاقِينَ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَخْلُقَ خَلْقاً أَمَرَهُمْ فَأَخَذُوا مِنَ التُّرْبَهِ الَّتِی قَالَ فِی كِتَابِهِ- مِنْها خَلَقْناكُمْ وَ فِيها نُعِيدُكُمْ وَ مِنْها نُخْرِجُكُمْ تارَةً أُخْرى فَعَجَنَ النُّطْفَهَ بِتِلْكَ التُّرْبَهِ الَّتِی يَخْلُقُ مِنْهَا بَعْدَ أَنْ أَسْكَنَهَا الرَّحِمَ أَرْبَعِينَ لَيْلَهً فَإِذَا تَمَّتْ لَهُ أَرْبَعَهُ أَشْهُرٍ قَالُوا يَا رَبِّ تَخْلُقُ مَا ذَا فَيَأْمُرُهُمْ بِمَا يُرِيدُ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى أَبْيَضَ أَوْ أَسْوَدَ فَإِذَا خَرَجَتِ الرُّوحُ مِنَ الْبَدَنِ خَرَجَتْ هَذِهِ النُّطْفَهُ بِعَيْنِهَا مِنْهُ كَائِناً مَا كَانَ صَغِيراً أَوْ كَبِيراً ذَكَراً أَوْ أُنْثَى فَلِذَلِكَ يُغَسَّلُ الْمَيِّتُ غُسْلَ الْجَنَابَهِ فَقَالَ الرَّجُلُ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لَا بِاللَّهِ- لَا أُخْبِرُ ابْنَ قَيْسٍ الْمَاصِرَ بِهَذَا أَبَداً فَقَالَ ذَاكَ إِلَيْكَ (۱).

۱- ۱. نفس المصدر ج ۳ ص ۱۶۱.

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: عبد الله بن قیس ماصر خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده عرض کرد: چرا میت را غسل جنابت می دهند؟ فرمود: جواب تو را نمی دهم. از خدمت امام رفت. در بین راه به یکی از شیعیان برخورده گفت: ای جماعت شیعه! تعجب است از شما که این شخص را دوست دارید و از او اطاعت می کنید! اگر شما را به پرستش خود دعوت کند می پذیرید! من یک مسأله از او پرسیدم جوابی نداشت که در مورد آن بدهد. سال بعد نیز بر حضرت وارد شد و همان مسأله را سؤال کرد، حضرت فرمود: جواب آن را به تو نمی گویم.

عبد الله بن قیس ماصر به یکی از اصحاب خود گفت: تو با شیعیان رفت و آمد کن و به ایشان اظهار علاقه بنما و از من بیزاری بجوی و مرا لعنت کن. ایام حج که رسید، بیا تا وسائل سفر حج تو را فراهم کنم. از شیعیان بخواه تو را پیش محمد بن علی علیهما السلام ببرند. وقتی آنجا رفتی بپرس، چرا میت را غسل جنابت می دهند .

آن مرد با شیعیان رفت و آمد پیدا کرد تا ایام حج رسید و در این برخوردها واقعاً به مذهب آنها علاقه مند شد و این مذهب را از روی حقیقت پذیرفت ولی جریان را به عبد الله بن قیس نگفت مبادا از دادن مخارج حج خود داری کند. وقتی ایام حج شد پیش عبد الله رفت و عبدالله پول یک حج به او داد و به راه افتاد. به مدینه که رسید، دوستانش گفتند: تو در منزل باش تا با امام درباره ات صحبت کنیم و اجازه بگیریم. وقتی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدند فرمود: کو دوستتان؟ با او به انصاف رفتار نکردید! عرض کردند: نمی دانستیم آوردن او صحیح است یا نه. امام یک نفر را از پی او فرستاد. وقتی وارد شد امام فرمود: مرحبا به تو. وضعی که حالا- از نظر اعتقادی داری بهتر است یا آن وضعی که سابق داشتی؟ عرض کرد: سابق وضعی نداشتم. فرمود: صحیح است اما عبادت سابق برایت سبک تر از حالا بود زیرا حق سنگین است و شیطان موکل بر شیعیان ما است. ولی سایر مردم، نفس خودشان برای گمراهی آنها کافی است. اکنون آنچه عبدالله ابن قیس از تو خواسته را قبل از اینکه از من سؤال کنی به تو می گویم و اختیار را به تو می دهم؛ خواستی به عبدالله بگو، نخواستی نگو. خداوند فرشتگانی را مامور خلقت نموده و وقتی بخواهد یک نفر را به وجود آورد به آنها دستور می دهد، از همان خاکی که در این آیه فرموده «مِنْها خَلَقْناكُمْ وَ فِيها نُعِيدُكُمْ وَ مِنْها نُخْرِجُكُمْ تارَةً أُخْرى - . طه / ۵۵ - »، {از این [زمین] شما را آفریده ایم، در آن شما را بازمی گردانیم و بار دیگر شما را از آن بیرون می آوریم.} نطفه را با آن خاکی که از آن می آفرینند مخلوط کنند. پس از چهل شب در رحم جا می گیرد. وقتی چهار ماه تمام شد عرض می کنند: خدایا اراده کرده ای چه بیافرینی؟ هر نوع که اراده کرده باشد، از نر یا ماده سفید یا سیاه، به آنها دستور می دهد. وقتی روح از بدن خارج شود، این نطفه نیز عینا خارج می شود. هر چه باشد، کوچک یا بزرگ، نر باشد یا ماده، به همین جهت میت را غسل جنابت می دهند. آن مرد عرض کرد: یا ابن رسول الله! نه به خدا این جریان را هرگز به پسر قیس ماصر نمی گویم. فرمود: این امر بسته به میل توست. - . کافی ۳ : ۱۶۱ -

**[ترجمه]

باب ۷ خروجه علیه السلام إلى الشام و ما ظهر فيه من المعجزات

الأخبار

«۱»

ذَكَرَ السَّيِّدُ بْنُ طَاوُسٍ رَحِمَهُ اللَّهُ فِى كِتَابِ أَمَانِ الْأَخْطَار(۱)

نَاقِلًا عَنْ كِتَابِ دَلَائِلِ الْإِمَامَه(۲)

تَصْنِيفِ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ الْإِمَامِيِّ مِنْ أَخْبَارِ مُعْجِزَاتِ مَوْلَانَا مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عليه السلام ذَكَرَهُ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الصَّادِقِ عليه السلام قَالَ: حَجَّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ سَنَةً مِنَ السِّنِينَ وَ كَانَ قَدْ حَجَّ فِى تِلْكَ السَّنَه- مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ وَ ابْنُهُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السلام فَقَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عليهما السلام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى بَعَثَ مُحَمَّداً بِالْحَقِّ نَبِيّاً وَ أَكْرَمَنَا بِهِ فَنَحْنُ صَفْوَةُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ خِيَرَتُهُ مِنْ عِبَادِهِ وَ خُلَفَاؤُهُ فَالسَّعِيدُ مَنِ اتَّبَعَنَا وَ الشَّقِيُّ مَنْ عَادَانَا وَ خَالَفَنَا ثُمَّ قَالَ فَأَخْبَرَ مَسْلَمَةُ أَخَاهُ بِمَا سَمِعَ فَلَمْ يَعْرِضْ لَنَا حَتَّى انْصَرَفَ إِلَى دِمَشْقَ وَ انْصَرَفْنَا إِلَى الْمَدِينَه فَأَنْفَذَ بَرِيداً إِلَى عَامِلِ الْمَدِينَه بِإِشْخَاصِ أَبِى وَ إِشْخَاصِى مَعَهُ فَأَشْخَصَنَا فَلَمَّا وَرَدْنَا مَدِينَه دِمَشْقَ حَجَبَنَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَذِنَ لَنَا فِى الْيَوْمِ الرَّابِعِ فَدَخَلْنَا وَ إِذَا قَدْ قَعَدَ عَلَى سَرِيرِ الْمُلْكِ وَ جُنْدُهُ وَ خَاصَّتُهُ وُقُوفٌ عَلَى أَرْجُلِهِمْ سِمَاطَانِ مُتَسَلِّحَانِ وَ قَدْ نُصِبَ الْبُرْجَاسُ حِذَاهُ وَ أَشْيَاخُ قَوْمِهِ يَرْمُونَ فَلَمَّا دَخَلْنَا وَ أَبِى أَمَامِى وَ أَنَا خَلْفَهُ فَنَادَى أَبِى وَ قَالَ يَا مُحَمَّدُ ارْمِ مَعَ أَشْيَاخِ قَوْمِكَ الْغَرَضَ فَقَالَ لَهُ إِنِّى قَدْ كَبِرْتُ عَنِ الرَّمْيِ فَهَلْ رَأَيْتَ أَنْ تُعْفِيَنِى فَقَالَ وَ حَقِّ مَنْ أَعَزَّنَا بِدِينِهِ وَ نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وآله لَا أُعْفِيكَ ثُمَّ أَوْمَأَ إِلَى شَيْخٍ مِنْ بَنِى أُمَيَّه أَنْ أَعْطِهِ قَوْسَكَ فَتَنَاوَلَ أَبِى عِنْدَ ذَلِكَ قَوْسَ الشَّيْخِ ثُمَّ تَنَاوَلَ مِنْهُ سَهْماً فَوَضَعَهُ فِى كَبِدِ الْقَوْسِ ثُمَّ

ص: ۳۰۶

۱- ۱. أمان الاخطار ص ۵۲ طبع النجف.

۲- ۲. دلائل الإمامه للطبرى ص ۱۰۴.

انْتَزَعَ وَ رَمَى وَسَطَ الْغَرَضِ فَنَصَبَهُ فِيهِ ثُمَّ رَمَى فِيهِ الثَّانِيَةَ فَشَقَّ فُوَاقَ سَهْمِهِ إِلَى نَصْلِهِ ثُمَّ تَابَعَ الرَّمْيَ حَتَّى شَقَّ تِسْعَةَ أَسْهُم بَعْضُهَا فِي جَوْفِ بَعْضٍ- وَ هِشَامٌ يَضْطَرِبُ فِي مَجْلِسِهِ فَلَمْ يَتَمَالَكْ إِلَّا أَنْ قَالَ أَجَدْتَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ وَ أَنْتَ أَرْمَى الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ هَلَّا زَعَمْتَ أَنَّكَ كَبِرْتَ عَنِ الرَّمْيِ ثُمَّ أَدْرَكَتْهُ نَدَامَةٌ عَلَى مَا قَالَ وَ كَانَ هِشَامٌ لَمْ يَكُنْ كَنَّى أَحَداً قَبْلَ أَبِي وَ لَا بَعْدَهُ فِي خِلَافَتِهِ فَهَمَّ بِهِ وَ أَطْرَقَ إِلَى الْأَرْضِ إِطْرَاقَةً يَتَرَوَّى فِيهَا وَ أَنَا وَ أَبِي وَاقِفٌ حِذَاهُ مُوَاجِهَيْنِ لَهُ فَلَمَّا طَالَ وُقُوفُنَا غَضِبَ أَبِي فَهَمَّ بِهِ وَ كَانَ أَبِي عليه السلام إِذَا غَضِبَ نَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ نَظَرَ غَضْبَانَ يَرَى النَّاظِرُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ فَلَمَّا نَظَرَ هِشَامٌ إِلَى ذَلِكَ مِنْ أَبِي قَالَ لَهُ إِلَيَّ يَا مُحَمَّدُ فَصَعِدَ أَبِي إِلَى السَّرِيرِ وَ أَنَا أَتْبَعُهُ فَلَمَّا دَنَا مِنْ هِشَامٍ قَامَ إِلَيْهِ وَ اعْتَنَقَهُ وَ أَقْعَدَهُ عَنْ يَمِينِهِ ثُمَّ اعْتَنَقَنِي وَ أَقْعَدَنِي عَنْ يَمِينِ أَبِي ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى أَبِي بِوَجْهِهِ فَقَالَ لَهُ يَا مُحَمَّدُ- لَا تَزَالُ الْعَرَبُ وَ الْعَجَمُ تَسُودُهَا قُرَيْشٌ مَا دَامَ فِيهِمْ مِثْلُكَ لِلَّهِ دَرُّكَ مَنْ عَلَّمَكَ هَذَا الرَّمْيَ وَ فِي كَمْ تَعَلَّمْتَهُ فَقَالَ أَبِي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَتَعَاطَوْنَهُ فَتَعَاطَيْتُهُ أَيَّامَ حَدَاثَتِي ثُمَّ تَرَكْتُهُ فَلَمَّا أَرَادَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مِنِّي ذَلِكَ عُدْتُ فِيهِ فَقَالَ لَهُ مَا رَأَيْتُ مِثْلَ هَذَا الرَّمْيِ قَطُّ مُذْ عَقَلْتُ وَ مَا ظَنَنْتُ أَنَّ فِي الْأَرْضِ أَحَداً يَرْمِي مِثْلَ هَذَا الرَّمْيِ أَ يَرْمِي جَعْفَرٌ مِثْلَ رَمْيِكَ- فَقَالَ إِنَّا نَحْنُ نَتَوَارَثُ الْكَمَالَ وَ التَّمَامَ اللَّذَيْنِ أَنْزَلَهُمَا اللَّهُ عَلَى نَبِيِّهِ ص فِي قَوْلِهِ- الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دِيناً(۱) وَ الْأَرْضُ لَا تَخْلُو مِمَّنْ يُكْمِلُ هَذِهِ الْأُمُورَ الَّتِي يَقْصُرُ غَيْرُنَا عَنْهَا قَالَ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ مِنْ أَبِي انْقَلَبَتْ عَيْنُهُ الْيُمْنَى فَاحْوَلَّتْ وَ احْمَرَّ وَجْهُهُ وَ كَانَ ذَلِكَ عَلَامَةَ غَضَبِهِ إِذَا غَضِبَ ثُمَّ أَطْرَقَ هُنَيْئَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ لِأَبِي أَ لَسْنَا بَنُو عَبْدِ مَنَافٍ نَسَبُنَا وَ نَسَبُكُمْ وَاحِدٌ فَقَالَ أَبِي نَحْنُ كَذَلِكَ وَ لَكِنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ اخْتَصَّنَا مِنْ مَكْنُونِ سِرِّهِ وَ خَالِصِ عِلْمِهِ بِمَا لَمْ يَخُصَّ أَحَداً بِهِ غَيْرَنَا فَقَالَ أَ لَيْسَ اللَّهُ جَلَّ ثَنَاؤُهُ بَعَثَ مُحَمَّداً ص مِنْ شَجَرَةِ عَبْدِ مَنَافٍ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً

۱- ۱. سوره المائده، الآيه: ۳.

أَبْيَضِهَا وَ أَسْوَدِهَا وَ أَحْمَرِهَا مِنْ أَيْنَ وَرِثْتُمْ مَا لَيْسَ لِغَيْرِكُمْ وَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مَبْعُوثٌ إِلَى النَّاسِ كَافَّةً وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى- وَ لِلَّهِ مِيراثُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ (۱) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَمِنْ أَيْنَ وَرِثْتُمْ هَذَا الْعِلْمَ وَ لَيْسَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ نَبِيٌّ وَ لَا أَنْتُمْ أَنْبِيَاءُ فَقَالَ مِنْ قَوْلِهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ صلی الله علیه و آله- لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ (۲) الَّذِي لَمْ يُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَهُ لِغَيْرِنَا أَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ يَخُصَّنَا بِهِ مِنْ دُونِ غَيْرِنَا فَلِذَلِكَ كَانَ نَاجَى أَخَاهُ عَلِيّاً مِنْ دُونِ أَصْحَابِهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ بِذَلِكَ قُرْآناً فِي قَوْلِهِ- وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ(۳) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ سَأَلْتُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَهَا أُذُنَكَ يَا عَلِيُّ فَلِذَلِكَ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ بِالْكُوفَةِ عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْعِلْمِ فَفَتَحَ كُلُّ بَابٍ أَلْفَ بَابٍ خَصَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله مِنْ مَكْنُونِ سِرِّهِ بِمَا يَخُصُّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَكْرَمَ الْخَلْقِ عَلَيْهِ- فَكَمَا خَصَّ اللَّهُ نَبِيَّهُ ص خَصَّ نَبِيُّهُ ص أَخَاهُ عَلِيّاً مِنْ مَكْنُونِ سِرِّهِ بِمَا لَمْ يَخُصَّ بِهِ أَحَداً مِنْ قَوْمِهِ حَتَّى صَارَ إِلَيْنَا فَتَوَارَثْنَا مِنْ دُونِ أَهْلِنَا فَقَالَ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ إِنَّ عَلِيّاً كَانَ يَدَّعِي عِلْمَ الْغَيْبِ وَ اللَّهُ لَمْ يُطْلِعْ عَلَى غَيْبِهِ أَحَداً فَمِنْ أَيْنَ ادَّعَى ذَلِكَ فَقَالَ أَبِي إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ أَنْزَلَ عَلَى نَبِيِّهِ ص كِتَاباً بَيَّنَ فِيهِ مَا كَانَ وَ مَا يَكُونُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ

تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ (۴) وَ فِي قَوْلِهِ وَ كُلَّ شَيْ ءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِينٍ (۵) وَ فِي قَوْلِهِ ما فَرَّطْنا فِي الْكِتابِ مِنْ شَيْ ءٍ-(۶)

وَ أَوْحَى اللَّهُ إِلَى نَبِيِّهِ ص أَنْ لَا يَبْقَى فِي غَيْبِهِ وَ سِرِّهِ وَ مَكْنُونِ عِلْمِهِ شَيْئاً إِلَّا يُنَاجِي بِهِ عَلِيّاً فَأَمَرَهُ أَنْ يُؤَلِّفَ الْقُرْآنَ مِنْ بَعْدِهِ وَ يَتَوَلَّى غُسْلَهُ وَ تَكْفِينَهُ وَ تَحْنِيطَهُ

۱- ۱. سوره آل عمران، الآیه: ۱۸۰.

۲- ۲. سوره القیامه، الآیه: ۱۶.

۳- ۳. سوره الحاقه، الآیه: ۱۲.

۴- ۴. سوره النحل، الآیه: ۸۹.

۵- ۵. سوره یس، الآیه: ۱۲.

۶- ۶. سوره الأنعام، الآیه: ۳۸.

مِنْ دُونِ قَوْمِهِ- وَ قَالَ لِأَصْحَابِهِ حَرَامٌ عَلَى أَصْحَابِی وَ أَهْلِی أَنْ یَنْظُرُوا إِلَی عَوْرَتِی غَیْرَ أَخِی عَلِیٍّ فَإِنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ لَهُ مَا لِی وَ عَلَیْهِ مَا عَلَیَّ وَ هُوَ قَاضِی دَیْنِی وَ مُنْجِزُ وَعْدِی ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ یُقَاتِلُ عَلَی تَأْوِیلِ الْقُرْآنِ کَمَا قَاتَلْتُ عَلَی تَنْزِیلِهِ وَ لَمْ یَکُنْ عِنْدَ أَحَدٍ تَأْوِیلُ الْقُرْآنِ بِکَمَالِهِ وَ تَمَامِهِ إِلَّا عِنْدَ عَلِیٍّ علیه السلام وَ لِذَلِکَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِأَصْحَابِهِ أَقْضَاکُمْ عَلِیٌّ أَیْ هُوَ قَاضِیکُمْ وَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَوْ لَا عَلِیٌّ لَهَلَکَ عُمَرُ یَشْهَدُ لَهُ عُمَرُ وَ یَجْحَدُهُ غَیْرُهُ فَأَطْرَقَ هِشَامٌ طَوِیلًا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ سَلْ حَاجَتَکَ فَقَالَ خَلَّفْتُ عِیَالِی وَ أَهْلِی مُسْتَوْحِشِینَ لِخُرُوجِی فَقَالَ قَدْ آنَسَ اللَّهُ وَحْشَتَهُمْ بِرُجُوعِکَ إِلَیْهِمْ وَ لَا تُقِمْ سِرْ مِنْ یَوْمِکَ فَاعْتَنَقَهُ أَبِی وَ دَعَا لَهُ وَ فَعَلْتُ أَنَا کَفِعْلِ أَبِی ثُمَّ نَهَضَ وَ نَهَضْتُ مَعَهُ وَ خَرَجْنَا إِلَی بَابِهِ إِذَا مَیْدَانٌ بِبَابِهِ وَ فِی آخِرِ الْمَیْدَانِ أُنَاسٌ قُعُودٌ عَدَدٌ کَثِیرٌ قَالَ أَبِی مَنْ هَؤُلَاءِ فَقَالَ الْحُجَّابُ هَؤُلَاءِ الْقِسِّیسُونَ وَ الرُّهْبَانُ وَ هَذَا عَالِمٌ لَهُمْ یَقْعُدُ إِلَیْهِمْ فِی کُلِّ سَنَةٍ یَوْماً وَاحِداً یَسْتَفْتُونَهُ فَیُفْتِیهِمْ فَلَفَّ أَبِی عِنْدَ ذَلِکَ رَأْسَهُ بِفَاضِلِ رِدَائِهِ وَ فَعَلْتُ أَنَا مِثْلَ فِعْلِ أَبِی فَأَقْبَلَ نَحْوَهُمْ حَتَّی قَعَدَ نَحْوَهُمْ وَ قَعَدْتُ وَرَاءَ أَبِی وَ رُفِعَ ذَلِکَ الْخَبَرُ إِلَی هِشَامٍ فَأَمَرَ بَعْضَ غِلْمَانِهِ أَنْ یَحْضُرَ الْمَوْضِعَ فَیَنْظُرَ مَا یَصْنَعُ أَبِی فَأَقْبَلَ وَ أَقْبَلَ عِدَادٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ فَأَحَاطُوا بِنَا وَ أَقْبَلَ عَالِمُ النَّصَارَی وَ قَدْ شَدَّ حَاجِبَیْهِ بِحَرِیرَةٍ صَفْرَاءَ حَتَّی تَوَسَّطَنَا فَقَامَ إِلَیْهِ جَمِیعُ الْقِسِّیسِینَ وَ الرُّهْبَانِ مُسَلِّمِینَ عَلَیْهِ فَجَاءُوا بِهِ إِلَی صَدْرِ الْمَجْلِسِ فَقَعَدَ فِیهِ وَ أَحَاطَ بِهِ أَصْحَابُهُ وَ أَبِی وَ أَنَا بَیْنَهُمْ فَأَدَارَ نَظَرَهُ ثُمَّ قَالَ لِأَبِی أَ مِنَّا أَمْ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْمَرْحُومَةِ فَقَالَ أَبِی بَلْ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْمَرْحُومَةِ فَقَالَ مِنْ أَیِّهِمْ أَنْتَ مِنْ عُلَمَائِهَا أَمْ مِنْ جُهَّالِهَا فَقَالَ لَهُ أَبِی لَسْتُ مِنْ جُهَّالِهَا فَاضْطَرَبَ اضْطِرَاباً شَدِیداً ثُمَّ قَالَ لَهُ أَسْأَلُکَ فَقَالَ لَهُ أَبِی سَلْ فَقَالَ مِنْ أَیْنَ ادَّعَیْتُمْ أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ یَطْعَمُونَ وَ یَشْرَبُونَ وَ لَا یُحْدِثُونَ وَ لَا یَبُولُونَ وَ مَا الدَّلِیلُ فِیمَا تَدَّعُونَهُ مِنْ شَاهِدٍ لَا یُجْهَلُ فَقَالَ لَهُ أَبِی دَلِیلُ مَا نَدَّعِی مِنْ شَاهِدٍ لَا یُجْهَلُ الْجَنِینُ فِی بَطْنِ أُمِّهِ یَطْعَمُ وَ لَا یُحْدِثُ قَالَ فَاضْطَرَبَ النَّصْرَانِیُّ

اضْطِرَاباً شَدِيداً ثُمَّ قَالَ هَلَّا زَعَمْتَ أَنَّکَ لَسْتَ مِنْ عُلَمَائِهَا فَقَالَ لَهُ أَبِی وَ لَا مِنْ جُهَّالِهَا وَ أَصْحَابُ هِشَامٍ يَسْمَعُونَ ذَلِکَ فَقَالَ لِأَبِی أَسْأَلُکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ أُخْرَى فَقَالَ لَهُ أَبِی سَلْ فَقَالَ مِنْ أَيْنَ ادَّعَيْتُمْ أَنَّ فَاكِهَهَ الْجَنَّهِ أَبَداً غَضَّهٌ طَرِيَّهٌ مَوْجُودَهٌ غَيْرُ مَعْدُومَهٍ عِنْدَ جَمِيعِ أَهْلِ الْجَنَّهِ وَ مَا الدَّلِيلُ عَلَيْهِ مِنْ شَاهِدٍ لَا يُجْهَلُ فَقَالَ لَهُ أَبِی دَلِيلُ مَا نَدَّعِی أَنَّ تُرَابَنَا أَبَداً يَكُونُ غَضّاً طَرِيّاً مَوْجُوداً غَيْرَ مَعْدُومٍ عِنْدَ جَمِيعِ أَهْلِ الدُّنْيَا لَا يَنْقَطِعُ فَاضْطَرَبَ اضْطِرَاباً شَدِيداً ثُمَّ قَالَ هَلَّا زَعَمْتَ أَنَّکَ لَسْتَ مِنْ عُلَمَائِهَا فَقَالَ لَهُ أَبِی وَ لَا مِنْ جُهَّالِهَا

فَقَالَ لَهُ أَسْأَلُکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ فَقَالَ سَلْ فَقَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ سَاعَهٍ لَا مِنْ سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَ لَا مِنْ سَاعَاتِ النَّهَارِ فَقَالَ لَهُ أَبِی هِيَ السَّاعَهُ الَّتِی بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ يَهْدَأُ فِيهَا الْمُبْتَلَى وَ يَرْقُدُ فِيهِ السَّاهِرُ وَ يُفِيقُ الْمُغْمَى عَلَيْهِ جَعَلَهَا اللَّهُ فِی الدُّنْيَا رَغْبَهً لِلرَّاغِبِينَ وَ فِی الْآخِرَهِ لِلْعَامِلِينَ لَهَا دَلِيلًا وَاضِحاً وَ حُجَّهً بَالِغَهً عَلَى الْجَاحِدِينَ الْمُتَكَبِّرِينَ التَّارِكِينَ لَهَا قَالَ فَصَاحَ النَّصْرَانِيُّ صَيْحَهً ثُمَّ قَالَ بَقِيَتْ مَسْأَلَهٌ وَاحِدَهٌ وَ اللَّهِ لَأَسْأَلُکَ عَنْ مَسْأَلَهٍ لَا تَهْتَدِی إِلَى الْجَوَابِ عَنْهَا أَبَداً قَالَ لَهُ أَبِی سَلْ فَإِنَّکَ حَانِثٌ فِی يَمِينِکَ فَقَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ مَوْلُودَيْنِ وُلِدَا فِی يَوْمٍ وَاحِدٍ وَ مَاتَا فِی يَوْمٍ وَاحِدٍ عُمُرُ أَحَدِهِمَا خَمْسُونَ سَنَهً وَ عُمُرُ الْآخَرِ مِائَهٌ وَ خَمْسُونَ سَنَهً فِی دَارِ الدُّنْيَا فَقَالَ لَهُ أَبِی ذَلِکَ عُزَيْرٌ وَ عُزَيْرَهُ وُلِدَا فِی يَوْمٍ وَاحِدٍ فَلَمَّا بَلَغَا مَبْلَغَ الرِّجَالِ خَمْسَهً وَ عِشْرِينَ عَاماً مَرَّ عُزَيْرٌ عَلَى حِمَارِهِ رَاكِباً عَلَى قَرْيَهٍ بِأَنْطَاكِيَهَ- وَ هِيَ خاوِيَهٌ عَلى عُرُوشِها قالَ أَنَّى يُحْيِی هذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِها(1) وَ قَدْ كَانَ اصْطَفَاهُ وَ هَدَاهُ فَلَمَّا قَالَ ذَلِکَ الْقَوْلَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ- فَأَماتَهُ اللَّهُ مِائَهَ عامٍ سَخَطاً عَلَيْهِ بِمَا قَالَ- ثُمَّ بَعَثَهُ

۱- ۱. سوره البقره الآيه: ۲۵۹.

عَلَى حِمَارِهِ بِعَيْنِهِ وَ طَعَامِهِ وَ شَرَابِهِ وَ عَادَ إِلَى دَارِهِ وَ عُزَيْرَهُ أَخُوهُ لَا يَعْرِفُهُ فَاسْتَضَافَهُ فَأَضَافَهُ وَ بَعَثَ إِلَيْهِ وَلَدَ عُزَيْرَهَ وَ وَلَدَ وَلَدِهِ وَ قَدْ شَاخُوا وَ عُزَيْرٌ شَابٌّ فِي سِنِّ خَمْسٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً فَلَمْ يَزَلْ عُزَيْرٌ يُذَكِّرُ أَخَاهُ وَ وُلْدَهُ وَ قَدْ شَاخُوا وَ هُمْ يَذْكُرُونَ مَا يُذَكِّرُهُمْ وَ يَقُولُونَ مَا أَعْلَمَكَ بِأَمْرٍ قَدْ مَضَتْ عَلَيْهِ السِّنُونَ وَ الشُّهُورُ وَ يَقُولُ لَهُ عُزَيْرَهُ وَ هُوَ شَيْخٌ كَبِيرٌ ابْنُ مِائَةٍ وَ خَمْسٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً مَا رَأَيْتُ شَابّاً فِي سِنِّ خَمْسٍ وَ عِشْرِينَ سَنَةً أَعْلَمَ بِمَا كَانَ بَيْنِي وَ بَيْنَ أَخِي عُزَيْرٍ أَيَّامَ شَبَابِي مِنْكَ فَمِنْ أَهْلِ السَّمَاءِ أَنْتَ أَمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ فَقَالَ يَا عُزَيْرَهُ أَنَا عُزَيْرٌ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيَّ بِقَوْلٍ قُلْتُهُ بَعْدَ أَنِ اصْطَفَانِي وَ هَدَانِي فَأَمَاتَنِي مِائَةَ سَنَةٍ ثُمَّ بَعَثَنِي لِتَزْدَادُوا بِذَلِكَ يَقِيناً- إِنَّ اللَّهَ عَلى كُلِّ شَيْ ءٍ قَدِيرٌ* وَ هَا هُوَ هَذَا حِمَارِي وَ طَعَامِي وَ شَرَابِي الَّذِي خَرَجْتُ بِهِ مِنْ عِنْدِكُمْ أَعَادَهُ اللَّهُ تَعَالَى كَمَا كَانَ فَعِنْدَهَا أَيْقَنُوا فَأَعَاشَهُ اللَّهُ بَيْنَهُمْ خَمْساً وَ عِشْرِينَ سَنَةً ثُمَّ قَبَضَهُ اللَّهُ وَ أَخَاهُ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ فَنَهَضَ عَالِمُ النَّصَارَى عِنْدَ ذَلِكَ قَائِماً وَ قَامُوا النَّصَارَى عَلَى أَرْجُلِهِمْ فَقَالَ لَهُمْ عَالِمُهُمْ جِئْتُمُونِي بِأَعْلَمَ مِنِّي وَ أَقْعَدْتُمُوهُ مَعَكُمْ حَتَّى هَتَكَنِي وَ فَضَحَنِي وَ أَعْلَمَ الْمُسْلِمِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مَنْ أَحَاطَ بِعُلُومِنَا وَ عِنْدَهُ مَا لَيْسَ عِنْدَنَا- لَا وَ اللَّهِ لَا كَلَّمْتُكُمْ مِنْ رَأْسِي كَلِمَةً وَاحِدَةً وَ لَا قَعَدْتُ لَكُمْ إِنْ عِشْتُ سَنَةً فَتَفَرَّقُوا وَ أَبِي قَاعِدٌ مَكَانَهُ وَ أَنَا مَعَهُ وَ رُفِعَ ذَلِكَ الْخَبَرُ إِلَى هِشَامٍ فَلَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ نَهَضَ أَبِي وَ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْزِلِ الَّذِي كُنَّا فِيهِ فَوَافَانَا رَسُولُ هِشَامٍ بِالْجَائِزَةِ وَ أَمَرَنَا أَنْ نَنْصَرِفَ إِلَى الْمَدِينَةِ مِنْ سَاعَتِنَا وَ لَا نَجْلِسَ لِأَنَّ النَّاسَ مَاجُوا وَ خَاضُوا فِيمَا دَارَ بَيْنَ أَبِي وَ بَيْنَ عَالِمِ النَّصَارَى فَرَكِبْنَا دَوَابَّنَا مُنْصَرِفَيْنِ وَ قَدْ سَبَقَنَا بَرِيدٌ مِنْ عِنْدِ هِشَامٍ إِلَى عَامِلِ مَدْيَنَ عَلَى طَرِيقِنَا إِلَى الْمَدِينَةِ أَنَّ ابْنَيْ أَبِي تُرَابٍ السَّاحِرَيْنِ- مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الْكَذَّابَيْنِ بَلْ هُوَ الْكَذَّابُ لَعَنَهُ اللَّهُ فِيمَا يُظْهِرَانِ مِنَ الْإِسْلَامِ وَرَدَا عَلَيَّ وَ لَمَّا صَرَفْتُهُمَا إِلَى الْمَدِينَةِ مَالا- إِلَى الْقِسِّيسِينَ وَ الرُّهْبَانِ مِنْ كُفَّارِ النَّصَارَى وَ أَظْهَرَا لَهُمَا دِينَهُمَا وَ مَرَقَا مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَى الْكُفْرِ دِينِ النَّصَارَى وَ تَقَرَّبَا إِلَيْهِمْ بِالنَّصْرَانِيَّةِ فَكَرِهْتُ أَنْ أُنَكِّلَ بِهِمَا لِقَرَابَتِهِمَا فَإِذَا قَرَأْتَ كِتَابِي

هَـذَا فَنَادِ فِی النَّاسِ بَرِئَتِ الـذِّمَّهُ مِمَّنْ یُشَارِیهِمَا أَوْ یُبَایِعُهُمَا أَوْ یُصَافِحُهُمَا أَوْ یُسَـلِّمُ عَلَیْهِمَا فَإِنَّهُمَا قَـدِ ارْتَدَّا عَنِ الْإِسْـلَامِ قَالَ وَ رَأَی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ أَنْ یَقْتُلَهُمَا وَ دَوَابَّهُمَا وَ غِلْمَانَهُمَا وَ مَنْ مَعَهُمَا شَـرَّ قِتْلَهٍ قَالَ فَوَرَدَ الْبَرِیدُ إِلَی مَدِینَهِ مَدْیَنَ فَلَمَّا شَارَفْنَا مَدِینَهَ مَدْیَنَ قَدَّمَ أَبِی غِلْمَانَهُ لِیَرْتَادُوا لَنَا مَنْزِلًا وَ یَشْـرُوا لِدَوَابِّنَا عَلَفاً وَ لَنَا طَعَاماً فَلَمَّا قَرُبَ غِلْمَانُنَا مِنْ بَابِ الْمَدِینَهِ أَغْلَقُوا الْبَابَ فِی وُجُوهِنَا وَ شَـتَمُونَا وَ ذَکَرُوا عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ صَـلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ فَقَالُوا لَا نُزُولَ لَکُمْ عِنْدَنَا وَ لَا شِرَاءَ وَ لَا بَیْعَ یَا کُفَّارُ یَا مُشْرِکِینَ یَا مُرْتَدِّینَ یَا کَذَّابِینَ یَـا شَـرَّ الْخَلَـائِقِ أَجْمَعِینَ فَوَقَفَ غِلْمَانُنَـا عَلَی الْبَابِ حَتَّی انْتَهَیْنَا إِلَیْهِمْ فَکَلَّمَهُمْ أَبِی وَ لَیَّنَ لَهُمُ الْقَوْلَ وَ قَالَ لَهُمُ اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تَغْلُظُوا فَلَسْـنَا کَمَـا بَلَغَکُمْ وَ لَـا نَحْنُ کَمَـا تَقُولُونَ فَاسْـمَعُونَا فَقَالَ لَهُمْ فَهَبْنَا کَمَا تَقُولُونَ افْتَحُوا لَنَا الْبَابَ وَ شَارُونَا وَ بَایِعُونَا کَمَا تُشَارُونَ وَ تُبَـایِعُونَ الْیَهُودَ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسَ فَقَالُوا أَنْتُمْ شَـرٌّ مِنَ الْیَهُودِ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسِ لِأَنَّ هَؤُلَاءِ یُؤَدُّونَ الْجِزْیَهَ وَ أَنْتُمْ مَا تُؤَدُّونَ فَقَـالَ لَهُمْ أَبِی فَـافْتَحُوا لَنَـا الْبَابَ وَ أَنْزِلُونَا وَ خُـذُوا مِنَّا الْجِزْیَهَ کَمَا تَأْخُـذُونَ مِنْهُمْ فَقَالُوا لَا نَفْتَـحُ وَ لَا کَرَامَهَ لَکُمْ حَتَّی تَمُوتُوا عَلَی ظُهُـورِ دَوَابِّکُمْ جِیَاعـاً أَوْ تَمُـوتَ دَوَابُّکُمْ تَحْتَکُمْ فَـوَعَظَهُمْ أَبِی فَـازْدَادُوا عُتُوّاً وَ نُشُوزاً قَـالَ فَثَنَّی أَبِی رِجْلَهُ عَنْ سَـرْجِهِ ثُمَّ قَـالَ لِی مَکَانَکَ یَا جَعْفَرُ لَا تَبْرَحْ ثُمَّ صَـعِدَ الْجَبَلَ الْمُطِلَّ عَلَی مَـدِینَهِ مَدْیَنَ وَ أَهْلُ مَدْیَنَ یَنْظُرُونَ إِلَیْهِ مَا یَصْـنَعُ فَلَمَّا صَارَ فِی أَعْلَاهُ اسْـتَقْبَلَ بِوَجْهِهِ الْمَدِینَهَ وَ جَسَدِهِ ثُمَّ وَضَعَ إِصْـبَعَیْهِ فِی أُذُنَیْهِ ثُمَّ نَادَی بِأَعْلَی صَوْتِهِ- وَ إِلی مَدْیَنَ أَخاهُمْ شُـعَیْباً إِلَی قَوْلِهِ بَقِیَّتُ اللَّهِ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ (۱) نَحْنُ وَ اللَّهِ بَقِیَّهُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ فَـأَمَرَ اللَّهُ رِیحاً سَوْدَاءَ مُظْلِمَهً فَهَبَّتْ وَ احْتَمَلَتْ صَوْتَ أَبِی فَطَرَحَتْهُ فِی أَسْـمَاعِ الرِّجَالِ وَ الصِّبْیَانِ وَ النِّسَاءِ فَمَا بَقِیَ أَحَدٌ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ الصِّبْیَانِ إِلَّا صَـعِدَ السُّطُوحَ وَ أَبِی مُشْرِفٌ عَلَیْهِمْ وَ صَعِدَ فِیمَنْ صَعِدَ شَیْـخٌ مِنْ أَهْلِ مَـدْیَنَ کَبِیرُ السِّنِّ فَنَظَرَ إِلَی أَبِی عَلَی الْجَبَلِ فَنَادَی بِأَعْلَی صَوْتِهِ اتَّقُوا اللَّهَ یَا أَهْلَ مَـدْیَنَ فَإِنَّهُ قَدْ وَقَفَ الْمَوْقِفَ الَّذِی وَقَفَ فِیهِ شُعَیْبٌ علیه السلام حِینَ دَعَا عَلَی قَوْمِهِ فَإِنْ

ص: ۳۱۲

۱- ۱. سوره هود، الآیه، ۸۶.

أَنْتُمْ لَمْ تَفْتَحُوا لَهُ الْبَابَ وَ لَمْ تُنْزِلُوهُ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ الْعَذَابُ فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ وَ قَدْ أَعْذَرَ مَنْ أَنْذَرَ فَفَزِعُوا وَ فَتَحُوا الْبَابَ وَ أَنْزَلُونَا وَ كَتَبَ بِجَمِيعِ ذَلِكَ إِلَى هِشَامٍ فَارْتَحَلْنَا فِي الْيَوْمِ الثَّانِي فَكَتَبَ هِشَامٌ إِلَى عَامِلِ مَدْيَنَ يَأْمُرُهُ بِأَنْ يَأْخُذَ الشَّيْخَ فَيَقْتُلَهُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَ صَلَوَاتُهُ وَ كَتَبَ إِلَى عَامِلِ مَدِينَةِ الرَّسُولِ أَنْ يَحْتَالَ فِي سَمٍّ أَبِي فِي طَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ فَمَضَى هِشَامٌ وَ لَمْ يَتَهَيَّأْ لَهُ فِي أَبِي مِنْ ذَلِكَ شَيْ ءٌ.

**[ترجمه]سید بن طاوس در کتاب امان الاخطار از کتاب دلائل الامامه محمد بن جریر طبری شیعه، از معجزات حضرت باقر علیه السلام نقل می کند.

از حضرت صادق علیه السلام نقل می کند که یک سال هشام بن عبد الملک برای حج به مکه رفت. در همان سال حضرت باقر و پسرش حضرت صادق علیهما السلام نیز به مکه رفتند. حضرت صادق علیه السلام در یک سخنرانی فرمود: ستایش خدای را که محمد صلی الله علیه و آله را به حقیقت به مقام نبوت برانگیخت و ما را به وسیله او امتیاز بخشید. ما برگزیده خدا در میان مردم و نخبه بندگان و خلفاء او هستیم. سعادتمند کسی است که از ما پیروی کند و شقی کسی است که دشمن و مخالف ما باشد.

مسلمه برادر هشام این جریان را به او رسانید ولی هشام کاری نکرد تا به دمشق برگشت و ما به مدینه رفتیم. هشام پیکی از شام فرستاد و به فرماندار مدینه دستور داد که پدرم و مرا به شام بفرستد! فرماندار ما را به شام فرستاد. وقتی وارد شهر دمشق شدیم، تا سه روز اجازه ورود نداد. در روز چهارم اجازه داد. وقتی داخل شدیم، هشام روی تخت نشسته بود. سران سپاه و شخصیتهای دربارش همه سر تا پا غرق در سلاح، در دو طرف ایستاده بودند. هدف را گذاشته بودند و بزرگان بنی امیه مشغول مسابقه تیراندازی بودند. پدرم جلو و من از پشت سر ایشان وارد شدیم. هشام گفت: ای محمد! با بزرگان خویشاوند خود هدف را بزن. پدرم فرمود: من پیر شده ام و موقع تیر اندازیم گذشته، مرا معاف دار! گفت: به حق خدایی که ما را به دین خود و به پیامبرش امتیاز بخشیده، ممکن نیست. در این موقع اشاره به یکی از شخصیتهای بنی امیه نموده و گفت: کمانت را به ایشان بده. پدرم بعد از این اجبار کمان او را گرفت و یک تیر در چله کمان نهاد. وسط هدف را نشان گرفت، چنان زد که تیر در نقطه وسط هدف جای گرفت. تیر دوم را که زد، در وسط چوب تیر اول قرار گرفته، آن را تا آهن سر تیر شکافت! نه تیر پشت سر هم به هدف زد که تیر قبلی را شکافت و در یکدیگر داخل شد. هشام چنان به اضطراب افتاد که خود را نمی توانست نگه دارد! گفت: ای ابا جعفر! خوب تیر زدی! تو بهترین تیرانداز عرب و عجم هستی، چطور می گفتی برای تیر زدن پیر شده ای؟ و از گفته خود پشیمان شد.

هشام در مدت حکومت خود هیچ کس را جز پدرم با کنیه مخاطب قرار نداده بود و نداد! چنان از دست پدرم آشفته بود که سر به زیر انداخته بود و مشغول تفکر بود. من و پدرم روبرویش ایستاده بودیم. مدتی که ایستادیم پدرم خشمگین شد و هر وقت خشمگین می شد به آسمان نگاه می کرد، نگاه خشم آلودی که آثار آن در چهره اش آشکارا دیده می شد. هشام که متوجه این جریان شد، صدا زد، نزد من بیا محمد! پدرم بالای تخت رفت من نیز از پی ایشان رفتم. همین که به نزدیک او رسید هشام از جای حرکت نموده او را در بغل گرفت و طرف راستش نشاند، مرا نیز در بغل گرفته طرف راست پدرم نشاند. رو به پدرم نموده گفت: یا محمد! تا وقتی مانند شما در میان قریش باشد، قریشیان سیادت بر عرب و عجم دارند. احسنت بر

شما! از کجا این تیر اندازی را آموخته ای؟ چقدر وقت صرف آموختن آن نمودی؟ پدرم گفت: می دانی که اهل مدینه تیراندازی می کنند. من نیز در کوچکی تیر اندازی کرده ام ولی بعداً ترک کردم و چون امیر المؤمنین از من خواست، یادی از آن روزها کردم. هشام گفت: از وقتی عقل رس شده ام، چنین تیر اندازی ندیده ام. گمان نمی کنم کسی روی زمین بتواند چنین بزند. آیا فرزند شما جعفر نیز می تواند همین طور تیراندازی کند؟ فرمود: ما از اجدادمان کمال و تمام امتیازاتی را که در این آیه خدا نازل نموده «الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دِيناً - . مائده / ۳ - »، {امروز دین شما را برایتان کامل و نعمت خود را بر شما تمام گردانیدم، و اسلام را برای شما [به عنوان] آیینی برگزیدم.} به ارث برده ایم. جهان خالی از حجتی که قدرت بر انجام امور شگفت انگیزی که غیر ما قدرت بر انجامش ندارد، نیست.

حضرت صادق علیه السلام فرمود: هشام وقتی این سخنان را از پدرم شنید، چشم راست او برگشت و صورتش قرمز شد. این برگشتن چشم و قرمزی صورت علامت خشم او بود. قدری سر به زیر انداخت. سپس سر بلند نموده گفت: مگر من و شما هر دو از فرزندان عبد مناف نیستیم؟ مگر دارای یک نژاد نیستیم؟ پدرم فرمود: چرا ما نیز از همان نژادیم ولی خداوند جل ثناؤه از خزانه غیب خود به ما امتیازهایی داده که به هیچ کس نداده. هشام گفت: مگر خداوند محمد صلی الله علیه و آله را از نژاد عبد مناف برای همه مردم سیاه و سفید و قرمز نفرستاد؟ از کجا شما مقامی را به ارث بردید که به دیگری داده نشد؟ پیامبر برای همه مردم فرستاده شده! این آیه قرآن نیز می فرماید: میراث آسمان و زمین از خداست «وَ لِلَّهِ مِيراثُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ - . آل عمران / ۱۸۰ - »، {میراث آسمانها و زمین از آنِ خداست.} از کجا به شما این علم رسید با اینکه بعد از پیامبر ما پیامبری نیست و شما پیامبر نیستید؟ پدرم فرمود: از فرموده خدای بزرگ به پیامبرش در این آیه: «لا تُحَرِّكْ بِهِ لِسانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ - . قيامت / ۱۶ - » ، {زبانت را [در هنگام وحی] زود به حرکت درنیاور تا در خواندن [قرآن] شتاب زدگی به خرج دهی.} آن کسی که نباید برای دیگران زبان بگشاید، خدا به او امر می کند که به ما این امتیاز را بدهد و دیگران محروم باشند؛ به همین جهت تنها با علی و نه سایر اصحابش به گفتگوی سری پرداخت و خداوند این آیه را نازل نمود: «وَ تَعِيَها أُذُنٌ واعِيَةٌ - . حاقه / ۱۲ - » ، {و گوشهای شنوا آن را نگاه دارد.} پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به اصحابش فرمود: از خدا درخواست کردم که آن گوش های شنوا، گوش تو باشد ای علی! به همین جهت علی بن ابی طالب صلوات اللّه علیه در کوفه فرمود: پیامبر صلی الله علیه و آله برایم هزار در از علم گشود که از هر در هزار در دیگر باز می شد. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله امتیازاتی از خزانه اسرارش به علی علیه السلام داد همان طور که امیرالمؤمنین(شما) به محبوب ترین شخص در نزد خود امتیازی می دهید. پس آنچنان که خدا پیامبرش صلی الله علیه و آله را ممتاز گردانید، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز برادر خود علی علیه السلام را از خزانه اسرارش امتیازاتی بخشید که به احدی از قوم خود نداد. آن نیرو و قدرتها از راه ارث به ما رسید بدون اینکه سایر بستگان ما شریک باشند.

هشام بن عبدالملک گفت: علی ادعای علم غیب می کرد، با اینکه خداوند هیچ کس را بر غیب مطلع نکرده! از کجا چنین ادعایی می کرد؟ فرمود: خداوند بزرگ نوشته ای برای پیامبر صلی الله علیه و آله فرستاد که در آن تمام اسرار گذشته و آینده تا روز قیامت بود، چنانچه این آیه شاهد است «وَ نَزَّلْنا عَلَيْكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكُلِّ شَيْ ءٍ وَ هُدىً وَ رَحْمَةً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ - . نحل / ۸۹ - » ، {و این کتاب را که روشنگر هر چیزی است و برای مسلمانان رهنمود و رحمت و بشارتگری است، بر تو نازل کردیم.} و در این آیه دیگر «وَ كُلَّ شَيْ ءٍ أَحْصَيْناهُ فِي إِمامٍ مُبِينٍ - . يس / ۱۲ - »، {و هر چیزی را در کارنامه ای روشن

برشمرده ایم.} و در این آیه «ما فَرَّطْنا فِی الْکِتابِ مِنْ شَیْ ءٍ - . انعام / ۳۸ - » ، {ما هیچ چیزی را در کتاب [لوح محفوظ] فروگذار نکرده ایم.} خداوند به پیامبرش صلی الله علیه و آله وحی کرد که از غیب و اسرارش و علم پنهانش چیزی باقی نگذارد مگر این که آن را با علی در میان گذارد. پس به او دستور داد، بعد از او قرآن را جمع کند و غسل و کفن و حنوط او را خودش انجام دهد. به اصحاب خود فرمود: بر خانواده و اصحابم حرام است که نگاه به عورت من کنند مگر برادرم علی. او از من و من از اویم. سود من از او و سود او از من است و زیان او زیان من است. او پرداخت کننده قرض من و انجام دهنده تعهدات من است. سپس به اصحابش فرمود: علی بن ابی طالب بر تاویل قرآن جنگ خواهد کرد همان طوری که من بر تنزیل آن جنگ نمودم. هیچ کس جز علی وارد بر تمام تاویل قرآن نبود، به همین جهت رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: بهترین داور شما علی است و منظورش این بود که او داور بین شماست و عمر بن خطاب گفت: اگر علی نبود عمر هلاک می شد. عجب اینجاست که عمر قبول دارد و دیگران انکار می کنند.

هشام مدتی سر به زیر انداخت، سپس سر برداشته گفت: حاجت خود را بخواه! فرمود: زن و بچه ام را با آمدن خود به وحشت انداختم. هشام گفت، خداوند وحشت آنها را با برگشتن شما از بین می برد، همین امروز حرکت کن. پدرم او را در بغل گرفت و برایش دعا کرد. من نیز کار پدرم را کردم و با هم حرکت کردیم و بیرون آمدیم. جلوی بارگاه او میدانی بود و در آخر میدان عده زیادی روی زمین نشسته بودند. پدرم پرسید اینها کیستند؟ دربانان گفتند: اینها کشیش و راهبهای نصاری هستند، آن شخص دانشمند آنها است که در هر سال یک روز می نشیند و مسائل ایشان را جواب می دهد. پدرم سر خود را در جامه پیچید، من هم همان کار را کردم. میان آنها رفت و در یک گوشه نشست، من نیز پشت سر پدرم نشستم. این جریان را به هشام گفتند. از غلامان خود چند نفر را فرستاد تا جریان را گزارش کنند. چند نفر از مسلمانان نیز اطراف ما را گرفتند. عالم نصاری پیش آمد، ابروهایش را با پارچه ای بسته بود که روی چشمش را نگیرد. تمام رهبانان و کشیشها از جای حرکت نموده سلام کردند و او را در صدر مجلس نشاندند. مردم گردش را گرفتند. من و پدرم نیز میان آنها بودیم. چشم به اطراف جمعیت گشود و روی به پدرم کرده گفت، تو از ما هستی یا از امت مورد ترحم اسلام؟ پدرم فرمود: از امت پیامبر اسلام. سؤال کرد از دانشمندان آنهایی یا از نادانان؟ پدرم فرمود: از نادانان نیستم. آثار اضطراب و ناراحتی زیاد بر چهره عالم نصاری مشاهده می شد.

آنگاه گفت، از تو چند سؤال می کنم. فرمود: بپرس. گفت: چطور شما ادعا می کنید که اهل بهشت غذا و آب می خورند ولی ادرار و مدفوع ندارند؟ چه دلیلی بر این ادعا دارید که بتوان قبول کرد؟ پدرم فرمود: دلیلی که نتوان رد نمود، بچه ایست که در رحم مادر است. غذا می خورد ولی فضله ندارد. دانشمند نصرانی خیلی مضطرب شد. گفت مگر تو نگفتی از دانشمندان نیستم؟ پدرم در جواب فرمود: من از نادانان نیستم، فرستادگان هشام تمام این سخنان را می شنیدند.

به پدرم گفت: سؤال دیگری دارم! پدرم فرمود: بگو! گفت: شما از کجا ادعا می کنید میوه های بهشتی تر و تازه است و همیشه برای تمام اهل بهشت آماده است؟ چه دلیلی بر این مطلب دارید که معلوم باشد و بتوان قبول کرد؟

پدرم فرمود: دلیل بر این مطلب خاک است که همیشه تر و تازه است و نزد تمام جهانیان موجود است. باز خیلی ناراحت شده و گفت: تو نگفتی من از دانشمندان نیستم؟ فرمود: از نادانان نیستم.

دوبـاره گفت: سؤال دیگری دارم. فرمود: بپرس. گفت: کـدام سـاعت از شـبانه روز است که نه از روز حساب می شود و نه از شب.

پدرم فرمود: همان ساعت بین سپیده دم تا برآمدن خورشـید است که بیمار سبک می شود و شخص خوابیده بیدار می گردد و بی هوش به هوش می آیـد. خداونـد این سـاعت را در دنیـا مـایه رغبت و تمایـل برای رغبت کننـدگان قرار داده. و در آخرت برای کسـانی که در این سـاعت عمل کننـد، دلیل آشـکار و واضـحی است و علیه کسانی که منکر آن هسـتند و در این ساعت عمل نکرده اند، حجت بالغه ای است.

ناله و فریادی از نصرانی برآمد سپس گفت: یک سؤال دیگر دارم که به خدا قسم جواب آن را نمی توانی بدهی. پدرم فرمود: سؤال کن ولی بدان که قسم بی مورد خورده ای و باید کفاره دهی.

گفت: بگو کـدام دو نفر بودنـد که در یک روز متولـد شدنـد و در یک روز از دنیا رفتند، یکی پنجاه سال عمر کرد و دیگری صد و پنجاه سال؟

پدرم فرمود: عزیر و عزیره بودند که یک روز متولد شدند، همین که به سن بیست و پنج سالگی رسیدند، عزیر سوار الاغ خود بود، از دهی در انطاکیه که آن ده ویران شده بود، گذشت. گفت در شـگفتم که چگونه خداوند این مرده ها را زنده می کند. با اینکه خداونـد او را هـدایت کرده بود و هدایت یافته بود. این سـخن را که گفت خداوند بر او خشم گرفت و صد سال او را به خاطر کیفر سـخنی که گفته بود میراند سـپس او را با الاغ و غذا و آبی که همراه داشت، دوباره مثل اول زنده کرد و به خانه خود برگشت. عزیره برادرش او را نشـناخت. درخواست کرد او را به عنوان مهمـان بپـذیرد. وی پـذیرفت. پسـران عزیره و پسر پسـرش آمدنـد با اینکه پیرمرد بودنـد ولی عزیر جوانی بیست و پنـج ساله بود. عزیر خاطراتی از برادر خود و برادرزادگان نقل می کرد با اینکه آنها دیگر پیر شده بودند، آنها نیز گفتار عزیر را تصدیق می نمودند. گفتند تو از کجا خاطرات سالهای بسـیار دور را می دانی؟ عزیره که پیرمردی صـد و بیست و پنـج ساله بود گفت: من جوانی را ندیده ام که نسبت به ایام جوانی من و برادرم از تو بیشتر آگاه باشد! تو از اهل آسـمانی یا اهل زمین؟ گفت من عزیر برادر تو هسـتم که خداوند به واسـطه حرفی که زدم، با اینکه پیامبر بودم بر من خشم گرفت. صـد سال مرا میرانـد سـپس زنده ام کرد تا یقین شـما افزون گردد که خداوند هر کـاری را می توانـد انجـام دهـد. ایـن همـان الاـغ و غـذا و آبی است کـه از پیش شـما بردم. خداونـد آنهـا را به صـورت اول برگردانیده. او را شـناختند و مسأله قیامت و زنده شدن برای آنها چیز ساده ای شد. سپس بیست و پنج سال دیگر با هم زندگی کردند و در یک روز هر دو از دنیا رفتند.

دانشـمند نصاری از جای حرکت کرد، مسـیحیان نیز به احترام او حرکت کردنـد. به آنها گفت از من داناتر را آورده ایـد و در میان خود نشانده اید که آبروی مرا ببرد و مرا مفتضح نماید تا مسلمانان بدانند بین آنها کسی است که تمام علوم ما را می داند و اطلاعاتی دارد که ما نداریم! به خدا دیگر با شـما سخن نخواهم گفت و بعد از این برای پاسخ سؤالهای شما نخواهم نشست. همه متفرق شدند. پدرم همان جا نشسته بود و من نیز در خدمتش بودم. تمام جریان را به هشام گزارش دادند.

بعـد از رفتن مردم، پـدرم به طرف منزلی که در آن سـکنی داشتیم رفت. از طرف هشـام یـک نفر بـا جایزه آمـده گفت: هشام

دستور داده که توقف نکنید! همین الساعه رهسپار مدینه شوید، زیرا مردم فریفته بحث و مناظره پدرم با عالم نصاری شده بودند. ما سوار شدیم و به طرف مدینه حرکت کردیم؛ اما هشام چاپاری را فرستاد و به او نامه ای داده بود که به فرماندار مدین برساند. این شهر بر سر راه مدینه بود. مضمون نامه چنین بود: دو پسر ابو تراب که هر دو جادوگرند، محمد بن علی و جعفر بن محمد علیهم السلام و در ادعای اسلام دروغ می گویند- بلکه خود او کذاب است خدایش لعنت کند- وقتی آنها را به طرف مدینه فرستادم، تمایل به کشیشان و رهبانان نصاری پیدا کرده از اسلام برگشتند و به دین نصرانی در آمدند. من نخواستم آنها را به واسطه خویشاوندی که با پیغمبر داشتند کیفر کنم! وقتی نامه من به تو رسید، در میان مردم اعلام کن که هر کس به آنها چیزی بفروشد یا سلام بدهد یا کمکی بنماید، خون او هدر است زیرا آنها از دین برگشته اند. امیر المؤمنین در نظر دارد که آنها با مالهای سواری و همراهانشان به بدترین وجه کشته شوند. پیک با نامه، قبل از ما به شهر مدین رسیده بود.

همین که به مدین نزدیک شدیم، پدرم غلامان خود را فرستاد تا منزلی تهیه کنند و برای چار پایان علوفه بخرند و تهیه غذا ببینند. غلامان به در شهر که رسیدند درب را به روی آنها باز نکردند و ناسزا گفتند و به علی بن ابی طالب علیه السلام توهین نمودند و گفتند: شما را به شهر راه نمی دهیم و با شما کافران و مشرکین خرید و فروش نمی کنیم، ای مرتدهای دروغگو! ای بدترین همه مردم. وقتی پدرم رسید با زبان نرم فرمود: از خدا بپرهیزید، این قدر سخت نگیرید، ما آن طوری که به شما گفته اند نیستیم. بر فرض همان طور که می گویید باشیم، باز هم باید درب را باز کنید و با ما معامله کنید همان طوری که با یهود و نصاری و مجوس معامله می کنید. گفتند: شما از یهود و نصاری و مجوس بدترید زیرا ایشان مالیات می دهند ولی شما مالیات و جزیه نمی دهید. پدرم فرمود: درب را باز کنید و ما را جا بدهید آنگاه از ما هم جزیه بگیرید همان طور که از یهود و نصاری می گیرید. گفتند: باز نمی کنیم تا روی مالهای سواری خود از تشنگی و گرسنگی بمیرید یا چارپایان شما بمیرند. پدرم ایشان را موعظه کرد ولی بیشتر سرکشی کردند. در این موقع از مرکب پیاده شد و به من فرمود: جعفرا! همین جا باش. خودش بالای کوه رفت و با تمام سیمای خود مقابل شهر ایستاده، دو انگشت خود را در دو گوش خویش نهاد و با صدای بلند فریاد زد «وَ إِلى مَـدْيَنَ أَخاهُمْ شُـعَيْباً» { و به سوی [اهل] مَدْيَنْ، برادرشان شعیب را [فرستادیم].} تا این قسمت آیه «بَقِيَّتُ اللَّهِ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُـؤْمِنِينَ - . هود / ۸۵ - » ،{اگر مؤمن باشید، باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است.} فرمود: به خدا ما یادگار خداییم در روی زمین. خداوند به باد سیاه و تاریکی امر فرمود صدای پدرم را به گوش مرد و زن و بچه های شهر رسانید. همه بر پشت بامها رفتند و پدرم را می دیدند. پیرمردی از اهالی شهر فریاد زد، مردم! از خدا بترسید. این شخص در محلی که شعیب قوم خود را نفرین کرد ایستاده است. اگر در را باز نکنید و به آنها جای ندهید، عذاب بر شما نازل می شود. من به شما گوشزد کردم، دیگر بهانه ای ندارید. مردم ترسیدند و درها را باز کردند و به ما جای دادند. تمام این جریان را به شام گزارش کردند. در روز دوم از مدین حرکت کردیم. هشام به فرماندار مدین نوشت، آن پیرمرد را بکشد. او را کشتند، رحمت خدا و صلوات او بر وی باد. به فرماندار مدینه نوشت که با هر حیله ای هست در غذا یا آب، پدرم را مسموم کند. هشام از دنیا رفت و به مقصود خود در مورد مسموم کردن پدرم نرسید. - . امان الاخطار: ۵۲ -

**[ترجمه]

إيضاح

وجدت الخبر فی أصل كتاب الدلائل كما ذكر.

و قال الجوهری (۱)

السماطان من النخل و الناس الجانبان.

و قال فی القاموس (۲)

البرجاس بالضم غرض فی الهواء علی رأس رمح و نحوه مولد.

و فی الصحاح (۳)

النوع بالضم إتباع للجوع و النائع إتباع للجائع يقال رجل جائع نائع و إذا دعوا عليه قالوا جوعا نوعا و قوم جياع نياع و زعم بعضهم أن النوع العطش و النائع العطشان.

**[ترجمه]این حدیث را به همین نحو که ذکر شد در کتاب دلائل یافتم.

جوهری می گوید: سماطان دو طرف نخلها یا مردم را می گویند.

در قاموس می گوید: برجاس به ضم باء، هدفی در فضاست که بالای نیزه و مانند آن قرار داده می شود و ساخته می شود.

در صحاح آمده که نوع به ضم نون، تابع آوردن برای گرسنگی است و نائع در پی گرسنه آورده می شود و چنین تعبیر می شود: مردی که جائع و نائع است و وقتی او را می خوانند می گویند: جوعا نوعا و قومی که جیاع و نیاع هستند و برخی گمان کرده اند که نوع به معنای عطش است و نائع شخص تشنه است.

**[ترجمه]

«۲»

فس، [تفسير القمی] أَبِی عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبَانٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الثَّقَفِيِّ قَالَ: أَخْرَجَ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ- أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ زَيْنِ الْعَابِدِينَ عليهما السلام مِنَ الْمَدِينَهِ إِلَی الشَّامِ وَ كَانَ يُنْزِلُهُ مَعَهُ فَكَانَ يَقْعُدُ مَعَ النَّاسِ فِی مَجَالِسِهِمْ فَبَيْنَا هُوَ قَاعِدٌ وَ عِنْدَهُ جَمَاعَهٌ مِنَ النَّاسِ يَسْأَلُونَهُ إِذْ نَظَرَ إِلَی النَّصَارَی يَدْخُلُونَ فِی جَبَلٍ هُنَاكَ فَقَالَ مَا لِهَؤُلَاءِ الْقَوْمِ أَ لَهُمْ عِيدٌ الْيَوْمَ قَالُوا لَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ لَكِنَّهُمْ يَأْتُونَ عَالِماً لَهُمْ فِی هَذَا الْجَبَلِ فِی كُلِّ سَنَهٍ فِی هَذَا الْيَوْمِ فَيُخْرِجُونَهُ وَ يَسْأَلُونَهُ عَمَّا يُرِيدُونَ وَ عَمَّا يَكُونُ فِی عَامِهِمْ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ لَهُ عِلْمٌ فَقَالُوا مِنْ أَعْلَمِ النَّاسِ قَدْ أَدْرَكَ أَصْحَابَ الْحَوَارِيِّينَ مِنْ أَصْحَابِ عِيسَی عليه السلام قَالَ فَهَلُمَّ أَنْ نَذْهَبَ إِلَيْهِ فَقَالُوا ذَاكَ إِلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ فَقَنَّعَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام رَأْسَهُ بِثَوْبِهِ وَ مَضَی هُوَ وَ أَصْحَابُهُ

١- ١. الصحاح ج ١ ص ٥٥٣ طبع بولاق.
٢- ٢. القاموس ج ٢ ص ٢٠٠.
٣- ٣. الصحاح ج ١ ص ٦٢٨ طبع بولاق.

فَاخْتَلَطُوا بِالنَّاسِ حَتَّى أَتَوُا الْجَبَلَ.

قَالَ فَقَعَدَ أَبُو جَعْفَرٍ وَسْطَ النَّصَارَى هُوَ وَ أَصْحَابُهُ فَأَخْرَجَ النَّصَارَى بِسَاطاً ثُمَّ وُضِعَ الْوَسَائِدُ ثُمَّ دَخَلُوا فَأَخْرَجُوهُ وَ رَبَطُوا عَيْنَهُ فَقَلَّبَ عَيْنَيْهِ كَأَنَّهُمَا عَيْنَا أَفْعَى ثُمَّ قَصَدَ أَبَا جعْفرٍ فَقَالَ لَهُ أَ مِنَّا أَنْتَ أَمْ مِنَ الْأُمَّهِ الْمَرْحُومَهِ فَقَالَ أَبُو جَعْفرٍ مِنَ الْأُمَّهِ الْمَرْحُومَهِ قَالَ أَ فَمِنْ عُلَمَائِهِمْ أَنْتَ أَمْ مِنْ جُهَّالِهِمْ قَالَ لَسْتُ مِنْ جُهَّالِهِمْ قَالَ النَّصْرَانِيُّ أَسْأَلُکَ أَوْ تَسْأَلُنِی قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ تَسْأَلُنِی فَقَالَ يَا مَعْشَرَ النَّصَارَى رَجُلٌ مِنْ أُمَّهِ مُحَمَّدٍ يَقُولُ سَلْنِی إِنَّ هَذَا لَعَالِمٌ بِالْمَسَائِلِ ثُمَّ قَالَ يَا عَبْدَ اللَّهِ أَخْبِرْنِی عَنْ سَاعَهٍ مَا هِیَ مِنَ اللَّيْلِ وَ لَا هِیَ مِنَ النَّهَارِ أَيُّ سَاعَهٍ هِیَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مَا بَيْنَ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ قَالَ النَّصْرَانِيُّ إِذَا لَمْ تَكُنْ مِنْ سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَ لَا مِنْ سَاعَاتِ النَّهَارِ فَمِنْ أَيِّ السَّاعَاتِ هِیَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام مِنْ سَاعَاتِ الْجَنَّهِ وَ فِيهَا تُفِيقُ مَرْضَانَا فَقَالَ النَّصْرَانِيُّ أَصَبْتَ فَأَسْأَلُکَ أَوْ تَسْأَلُنِی قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام سَلْنِی قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّصَارَى إِنَّ هَذَا لَمَلِی ءٌ بِالْمَسَائِلِ أَخْبِرْنِی عَنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ كَيْفَ صَارُوا يَأْكُلُونَ وَ لَا يَتَغَوَّطُونَ أَعْطِنِی مِثْلَهُ فِی الدُّنْيَا فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ هَذَا الْجَنِينُ فِی بَطْنِ أُمِّهِ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُ أُمُّهُ وَ لَا يَتَغَوَّطُ قَالَ النَّصْرَانِيُّ أَصَبْتَ أَ لَمْ تَقُلْ مَا أَنَا مِنْ عُلَمَائِهِمْ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ إِنَّمَا قُلْتُ لَکَ مَا أَنَا مِنْ جُهَّالِهِمْ- قَالَ النَّصْرَانِيُّ فَأَسْأَلُکَ أَوْ تَسْأَلُنِی قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام تَسْأَلُنِی قَالَ يَا مَعْشَرَ النَّصَارَى وَ اللَّهِ لَأَسْأَلَنَّهُ مَسْأَلَهً يَرْتَطِمُ فِيهَا كَمَا يَرْتَطِمُ الْحِمَارُ فِی الْوَحَلِ فَقَالَ سَلْ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ رَجُلٍ دَنَا مِنِ امْرَأَهٍ فَحَمَلَتْ بِابْنَيْنِ جَمِيعاً حَمَلَتْهُمَا فِی سَاعَهٍ وَاحِدَهٍ وَ مَاتَا فِی سَاعَهٍ وَاحِدَهٍ وَ دُفِنَا فِی سَاعَهٍ وَاحِدَهٍ فِی قَبْرٍ وَاحِدٍ فَعَاشَ أَحَدُهُمَا خَمْسِينَ وَ مِائَهَ سَنَهٍ وَ عَاشَ الْآخَرُ خَمْسِينَ سَنَهً مَنْ هُمَا فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام هُمَا عُزَيْرٌ وَ عَزْرَهُ كَانَ حَمْلُ أُمِّهِمَا عَلَى مَا وَصَفْتَ وَ وَضَعَتْهُمَا عَلَى مَا وَصَفْتَ وَ عَاشَ عَزْرَهُ وَ عُزَيْرٌ فَعَاشَ عَزْرَهُ مَعَ عُزَيْرٍ ثَلَاثِينَ سَنَهً ثُمَّ أَمَاتَ اللَّهُ عُزَيْراً مِائَهَ سَنَهٍ وَ بَقِیَ عَزْرَهُ يَحْيَا ثُمَّ بَعَثَ اللَّهُ عُزَيْراً فَعَاشَ مَعَ عَزْرَه عِشْرِينَ سَنَهً

قَالَ النَّصْرَانِيُّ يَا مَعْشَرَ النَّصَارَى مَا رَأَيْتُ أَحَداً قَطُّ أَعْلَمَ مِنْ هَذَا الرَّجُلِ- لَا تَسْأَلُونِي عَنْ حَرْفٍ وَ هَذَا بِالشَّامِ رُدُّونِي فَرَدُّوهُ إِلَى كَهْفِهِ وَ رَجَعَ النَّصَارَى مَعَ أَبِي جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]تفسیر قمی: عمر بن عبدالله ثقفی می گوید: هشام بن عبد الملک، امام باقر علیه السلام را از مدینه به شام فراخواند و او را با خود می نشاند. حضرت با مردم در مجالسشان می نشست. در همین حین که امام نشسته بود و مردم نزد او مشغول پرسش بودند، حضرت جمعی از نصاری را دید که وارد بر کوهی که آنجا بود می شدند! فرمود: این قوم را چه شده؟ آیا امروز روز عید آنان است؟ گفتند: نه یا ابن رسول الله! آنها هر سال در چنین روزی به نزد عالمی از علمایشان بر این کوه می روند و او را بیرون می آورند و هر چه می خواهند از او می پرسند و از آنچه در یک سال برایشان اتفاق افتاده سؤال می کنند. امام باقر علیه السلام فرمود: او عالم است؟ گفتند: از عالم ترین مردم است و اصحاب حواریّین از یاران عیسی علیه السلام را درک نموده. فرمود: می آیید به نزد او برویم؟ گفتند: اختیار دارید یا ابن رسول الله! راوی می گوید: امام باقر علیه السلام سر خود را با لباسش پیچید و با یارانش به راه افتاد و قاطی مردم شدند تا به کوه رسیدند.

امام باقر علیه السلام و یارانش در وسط نصاری نشستند. نصاری فرشی گستردند و متکاهایی قرار دادند و سپس داخل شدند و عالمشان را بیرون آوردند و ابرویش را بستند. او چشمش را که گویی چشم افعی بود بین جمعیت چرخاند و سپس رو به امام باقر علیه السلام نمود و به حضرت گفت: تو از ما نصاری هستی یا از این امت مورد ترحم خدا؟ امام فرمود: از امت مورد ترحم خدا. پرسید: از علمای امتی یا از جاهلان آنها؟ فرمود: از جاهلان آنها نیستم! نصرانی گفت: من از تو سؤال کنم یا تو از من چیزی می پرسی؟ امام فرمود: تو از من بپرس! عالم نصرانی گفت: ای جماعت نصرانی! مردی از امت محمد می گوید که از من بپرس. این مرد عالم به مسائل است. سپس گفت: ای بنده خدا! از ساعتی به من خبر بده که نه از شب است و نه از روز! آن کدام ساعت است؟ امام باقر علیه السلام فرمود: بین طلوع فجر تا طلوع شمس. نصرانی گفت: اگر نه از ساعات شب و نه از ساعات روز باشد از کدام ساعات است؟ امام فرمود: از ساعات بهشت است که بیماران ما در آن ساعت به هوش می آیند.

نصرانی گفت: درست گفتی! من از تو سؤال کنم یا تو از من چیزی می پرسی؟ امام فرمود: تو از من بپرس! عالم نصرانی گفت: ای جماعت نصرانی! این مرد شایسته پرسیدن است. سپس گفت: مرا از اهل بهشت خبر بده، چگونه می خورند و لی مدفوع ندارند؟ مثل آن را در دنیا برایم بیاور! امام باقر علیه السلام فرمود: (مثال آن) همین جنین در شکم مادرش می باشد که از آنچه مادرش می خورد، می خورد ولی مدفوع نمی کند! عالم نصرانی گفت: درست گفتی! مگر نگفتی که تو از علمای اسلام نیستی؟ امام فرمود: من گفتم من از جاهلان اهل اسلام نیستم!

نصرانی گفت: من از تو سؤال کنم یا تو از من چیزی می پرسی؟ امام باقر علیه السلام فرمود: تو از من بپرس! عالم نصرانی گفت: ای جماعت نصرانی! به خدا قسم از او سؤالی خواهم کرد که در آن فرو رود، چنانچه الاغ در گل و لای فرو رود! حضرت فرمود: بپرس! گفت: مرا از مردی خبر بده که با زنی نزدیکی کرد و آن زن دو قلو حامله شد و هر دو را در یک ساعت واحد آبستن شد و آن دو فرزند در یک ساعت از دنیا رفتند و در ساعت واحد و قبر واحدی دفن شدند، اما یکی صد و پنجاه سال و دیگری پنجاه سال عمر کرد! این دو نفر کیستند؟ امام باقر علیه السلام فرمود: آن دو عزیر و عزره هستند که حمل مادرشان طبق وصفی که نمودی بود و وضع حملشان هم طبق وصفی که کردی بود و عزره و عزیر زندگی کردند، عزره با

عزیر سی سال زیست، سپس خدا عزیر را صد سال میراند و عزره به حیات خود ادامه داد. سپس خدا عزیر را برانگیخت و او بیست سال با عزره زندگی کرد. مرد نصرانی گفت: ای جماعت نصاری! من هرگز احدی را عالم تر از این مرد ندیده ام! تا این مرد در شام است، یک حرف از من نپرسید. مرا برگردانید! او را به غارش برگرداندند و نصاری با امام باقر علیه السلام برگشتند. - . تفسیر قمی: ۸۸ -

**[ترجمه]

بیان

قوله فربطوا عینیه لعلهم ربطوا حاجبیه فوق عینیه کما فی الخرائج فرأینا شیخا سقط حاجباه علی عینیه من الکبر و قد مر فیما رواه السید شد حاجبیه و یحتمل أن یکون المراد ربط أشفار عینیه فوقهما لتنفتحا أو ربط ثوب شفیف علی عینیه بحیث لا یمنع رؤیته من تحته لئلا یضره نور الشمس لاعتیاده بالظلمه فی الکهف.

قوله لملی ء أی جدیر بأن یسأل عنه ثم اعلم أن قوله علیه السلام ما بین طلوع الفجر إلی طلوع الشمس لیس من ساعات اللیل و النهار لا ینافی ما نقله العلامه و غیره من إجماع الشیعه علی کونها من ساعات النهار إذ یمکن حمله علی أن المراد أنها ساعه لا تشبه سائر ساعات اللیل و النهار بل هی شبیهه بساعات الجنه و إنما جعلها الله فی الدنیا لیعرفوا بها طیب هواء الجنه و لطافتها و اعتدالها علی أنه یحتمل أن یکون علیه السلام أجاب السائل علی ما یوافق عرفه و اعتقاده و مصطلحه.

أقول: قد مر فی باب احتجاجه علیه السلام من الخرائج أن الدیرانی أسلم مع أصحابه علی یدیه علیه السلام.

**[ترجمه]عبارت فربطوا عینیه شاید همان طور که در خرائج آمده بود، دو ابرویش را بالای چشمش بستند. زیرا در خرائج داشت: پس ما پیرمردی را دیدیم که در اثر پیری دو ابرویش بر دو چشمش ریخته بود و در روایت سید بن طاوس هم گذشت که دو ابرویش را بستند و ممکن است منظور این باشد که دو لبه چشمش را بالای آن بست تا باز بماند یا لباس نازکی بالای چشمش بست که مانع دیدن از زیر آن پارچه نازک نشود و برای این که نور خورشید به او آسیب نزند زیرا در غار به تاریکی عادت داشت.

کلمه لملیء یعنی شایسته پرسیدن است. سپس بدان که عبارت ما بین طلوع الفجر الی طلوع الشمس لیس من ساعات اللیل و النهار منافاتی با نقل علامه و غیر ایشان ندارد که گفته اند: شیعه اجماع دارد بر این که بین طلوعین از ساعات روز است؛ زیرا ممکن است حمل بر این شود که منظور این است که آن ساعت ساعتی است که شبیه سائر ساعات روز و شب نیست بلکه شبیه ساعات بهشت است و خدا این ساعت را در دنیا قرار داده تا با آن پاکی هوای بهشت و لطافت و اعتدال آن را بفهمند؛ نیز ممکن است حضرت به شخص سائل طبق عرف و اعتقاد و مصلحت خود او پاسخ داده باشد.

علامه مجلسی می افزاید: در باب احتجاج حضرت باقر علیه السلام از کتاب خرایج گذشت که مرد راهب با اصحابش به دست حضرت مسلمان شدند.

**[ترجمه]

«۳»

ص، [قصص الأنبياء علیهم السلام] بِالْإِسْنَادِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِیٍّ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَنْ یَحْیَی بْنِ بَشِیرٍ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ قَالَ: بَعَثَ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِکِ إِلَی أَبِی علیه السلام فَأَشْخَصَهُ إِلَی الشَّامِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَیْهِ قَالَ لَهُ یَا أَبَا جَعْفَرٍ إِنَّمَا بَعَثْتُ إِلَیْکَ لِأَسْأَلَکَ عَنْ مَسْأَلَةٍ لَمْ یَصْلُحْ أَنْ یَسْأَلَکَ عَنْهَا غَیْرِی وَ لَا یَنْبَغِی أَنْ یَعْرِفَ هَذِهِ الْمَسْأَلَهَ إِلَّا رَجُلٌ وَاحِدٌ فَقَالَ لَهُ أَبِی یَسْأَلُنِی أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ عَمَّا أَحَبَّ فَإِنْ عَلِمْتُ

ص: ۳۱۵

۱- ۱. تفسیر علیّ بن إبراهیم ص ۸۸.

أَجِبْتُهُ وَ إِنْ لَمْ أَعْلَمْ قُلْتُ لَا أَدْرِی وَ كَانَ الصِّدْقُ أَوْلَى بِی فَقَالَ هِشَامٌ أَخْبِرْنِی عَنِ اللَّيْلَهِ الَّتِی قُتِلَ فِيهَا عَلِيُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ بِمَا اسْتَدَلَّ الْغَائِبُ عَنِ الْمِصْرِ الَّذِی قُتِلَ فِيهِ عَلِيٌّ وَ مَا كَانَتِ الْعَلَامَهُ فِيهِ لِلنَّاسِ وَ أَخْبِرْنِی هَلْ كَانَتْ لِغَيْرِهِ فِی قَتْلِهِ عِبْرَهٌ فَقَالَ لَهُ أَبِی إِنَّهُ لَمَّا كَانَتِ اللَّيْلَهُ الَّتِی قُتِلَ فِيهَا عَلِيٌّ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَمْ يُرْفَعْ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ حَجَرٌ إِلَّا وُجِدَ تَحْتَهُ دَمٌ عَبِيطٌ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَهُ الَّتِی فُقِدَ فِيهَا هَارُونُ أَخُو مُوسَى صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَهُ الَّتِی قُتِلَ فِيهَا يُوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ كَذَلِكَ كَانَتِ اللَّيْلَهُ الَّتِی رُفِعَ فِيهَا عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ عليهما السلام.

وَ كَذَلِكَ اللَّيْلَهُ الَّتِی قُتِلَ فِيهَا الْحُسَيْنُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَتَرَبَّدَ وَجْهُ هِشَامٍ وَ امْتُقِعَ لَوْنُهُ وَ هَمَّ أَنْ يَبْطِشَ بِأَبِی فَقَالَ لَهُ أَبِی يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ الْوَاجِبُ عَلَى النَّاسِ الطَّاعَهُ لِإِمَامِهِمْ وَ الصِّدْقُ لَهُ بِالنَّصِيحَهِ وَ إِنَّ الَّذِی دَعَانِی إِلَى مَا أَجَبْتُ بِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فِيمَا سَأَلَنِی عَنْهُ مَعْرِفَتِی بِمَا يَجِبُ لَهُ مِنَ الطَّاعَهِ فَلْيُحْسِنْ ظَنُّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ أَعْطِنِی عَهْدَ اللَّهِ وَ مِيثَاقَهُ أَلَّا تَرْفَعَ هَذَا الْحَدِيثَ إِلَى أَحَدٍ مَا حَيِيتُ فَأَعْطَاهُ أَبِی مِنْ ذَلِكَ مَا أَرْضَاهُ ثُمَّ قَالَ هِشَامٌ انْصَرِفْ إِلَى أَهْلِكَ إِذَا شِئْتَ فَخَرَجَ أَبِی مُتَوَجِّهاً مِنَ الشَّامِ نَحْوَ الْحِجَازِ وَ أَبْرَدَ هِشَامٌ بَرِيداً وَ كَتَبَ مَعَهُ إِلَى جَمِيعِ عُمَّالِهِ مَا بَيْنَ دِمَشْقَ إِلَى يَثْرِبَ يَأْمُرُهُمْ أَنْ لَا يَأْذَنُوا لِأَبِی فِی شَيْ ءٍ مِنْ مَدِينَتِهِمْ وَ لَا يُبَايِعُوهُ فِی أَسْوَاقِهِمْ وَ لَا يَأْذَنُوا لَهُ فِی مُخَالَطَهِ أَهْلِ الشَّامِ حَتَّى يَنْفُذَ إِلَى الْحِجَازِ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى مَدِينَهِ مَدْيَنَ وَ مَعَهُ حَشَمُهُ وَ أَتَاهُ بَعْضُهُمْ فَأَخْبَرَهُ أَنَّ زَادَهُمْ قَدْ نَفِدَ وَ أَنَّهُمْ قَدْ مُنِعُوا مِنَ السُّوقِ وَ أَنَّ بَابَ الْمَدِينَهِ أُغْلِقَ فَقَالَ أَبِی فَعَلُوهَا ائْتُونِی بِوَضُوءٍ فَأُتِيَ بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ تَوَكَّأَ عَلَى غُلَامٍ لَهُ ثُمَّ صَعِدَ الْجَبَلَ حَتَّى إِذَا صَارَ فِی ثَنِيَّهٍ(۱) اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَهَ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ قَامَ وَ أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَهِ ثُمَّ نَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ وَ قَالَ- وَ إِلى مَدْيَنَ أَخاهُمْ شُعَيْباً قالَ يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ ما لَكُمْ مِنْ إِلهٍ غَيْرُهُ وَ لا

۱- ۱. الثنيه: العقبه أو طريقها، أو الجبل، أو الطريقه فيه أو إليه« القاموس».

تَنْقُصُوا الْمِكْيالَ وَ الْمِيزانَ إِنِّی أَراکُمْ بِخَیْرٍ وَ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ عَذابَ یَوْمٍ مُحِیطٍ- وَ یا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِکْیالَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ- بَقِیَّتُ اللَّهِ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ (۱) ثُمَّ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی صَدْرِهِ ثُمَّ نَادَی بِأَعْلَی صَوْتِهِ أَنَا وَ اللَّهِ بَقِیَّهُ اللَّهِ أَنَا وَ اللَّهِ بَقِیَّهُ اللَّهِ قَالَ وَ کَانَ فِی أَهْلِ مَدْیَنَ شَیْخٌ کَبِیرٌ قَدْ بَلَغَ السِّنَّ وَ أَدَّبَتْهُ التَّجَارِبُ وَ قَدْ قَرَأَ الْکُتُبَ وَ عَرَفَهُ أَهْلُ مَدْیَنَ بِالصَّلَاحِ فَلَمَّا سَمِعَ النِّدَاءَ قَالَ لِأَهْلِهِ أَخْرِجُونِی فَحُمِلَ وَ وُضِعَ وَسَطَ الْمَدِینَهِ فَاجْتَمَعَ النَّاسُ إِلَیْهِ فَقَالَ لَهُمْ مَا هَذَا الَّذِی سَمِعْتُهُ مِنْ فَوْقِ الْجَبَلِ قَالُوا هَذَا رَجُلٌ یَطْلُبُ السُّوقَ فَمَنَعَهُ السُّلْطَانُ مِنْ ذَلِکَ وَ حَالَ بَیْنَهُ وَ بَیْنَ مَنَافِعِهِ فَقَالَ لَهُمُ الشَّیْخُ تُطِیعُونَنِی قَالُوا اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ قَوْمُ صَالِحٍ إِنَّمَا وَلِیَ عَقْرَ النَّاقَهِ مِنْهُمْ رَجُلٌ وَاحِدٌ وَ عُذِّبُوا جَمِیعاً عَلَی الرِّضَا بِفِعْلِهِ وَ هَذَا رَجُلٌ قَدْ قَامَ مَقَامَ شُعَیْبٍ وَ نَادَی مِثْلَ نِدَاءِ شُعَیْبٍ علیه السلام فَارْفُضُوا السُّلْطَانَ وَ أَطِیعُونِی وَ أَخْرِجُوا إِلَیْهِ بِالسُّوقِ فَاقْضُوا حَاجَتَهُ وَ إِلَّا لَمْ آمَنْ وَ اللَّهِ عَلَیْکُمُ الْهَلَکَهَ قَالَ فَفَتَحُوا الْبَابَ وَ أَخْرَجُوا السُّوقَ إِلَی أَبِی فَاشْتَرَوْا حَاجَتَهُمْ وَ دَخَلُوا مَدِینَتَهُمْ وَ کَتَبَ عَامِلُ هِشَامٍ إِلَیْهِ بِمَا فَعَلُوهُ وَ بِخَبَرِ الشَّیْخِ فَکَتَبَ هِشَامٌ إِلَی عَامِلِهِ بِمَدْیَنَ بِحَمْلِ الشَّیْخِ إِلَیْهِ فَمَاتَ فِی الطَّرِیقِ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ.

**[ترجمه]قصص الانبیاء: ابو بصیر از حضرت صادق علیه السلام نقل می کند که فرمود: هشام بن عبد الملک از پی پدرم فرستاد و ایشان را به شام برد. وقتی وارد بر هشام شد، گفت: ابا جعفر! از پی تو فرستادم برای اینکه سؤالی کنم که جز من نباید از آن بپرسد و نباید این مطلب را جز یک نفر بداند. پدرم فرمود: امیر المؤمنین هر چه مایل است بپرسد؛ اگر دانستم جواب می دهم و اگر ندانستم می گویم نمی دانم! راستگویی برایم بهتر است. هشام گفت: بگو ببینم، شبی که علی بن ابی طالب از دنیا رفت، آنهایی که در کوفه نبودند از کجا فهمیدند او کشته شده؟ چه علامتی برای مردم آشکار شد؟ در ضمن، آیا کس دیگری نظیر و شبیه او کشته شده است؟

پدرم فرمود: در شبی که علی بن ابی طالب صلوات اللّه علیه شهید شد، از روی زمین سنگی برنداشتند مگر اینکه خونی قرمز زیر آن بود تا سپیده دم!

همچنین شبی که هارون برادر موسی صلوات الله علیهما از دست رفت.

و همچنین شبی که یوشع بن نون کشته شد.

و همچنین شبی که عیسی به آسمان برده شد.

و شبی که حضرت حسین صلوات الله علیه شهید گردید.

آثار خشم و ناراحتی چنان در صورت هشام پدیدار گشت که نزدیک بود به پدرم حمله کند. پدرم فرمود: یا امیر المؤمنین! مردم باید از امام خود اطاعت کنند و در واقع خیر خواه او باشند. اینکه من مجبور شدم جواب شما را بدهم به واسطه آن بود که می دانم اطاعت شما لازم است، نباید شما بدگمان شوید. هشام گفت: باید پیمان بدهی و قرار بگذاری که این حدیث را تا من زنده هستم به کسی نگویی. پدرم قراری بست که او مطمئن شد. آنگاه گفت: اینک به طرف شهر خود برگرد! پدرم از شام به جانب حجاز رهسپار شد. اما هشام چاپاری را فرستاد و به او نامه ای داده بود و به تمام کارگزارانش بین دمشق تا یثرب نوشته بود و به آنان امر نموده بود که به پدرم اجازه کاری را در شهر خود ندهند و در بازار هایشان به آنها چیزی نفروشند و

به آنها اجازه اختلاط با مردم را در شام ندهند تا به حجاز برسند. وقتی به شهر مدین رسید، در حالی که خدم و حشمش همراه ایشان بودند، بعضی خادمان به نزد او آمدند و گفتند: زاد و توشه شان تمام شده و از ورود به بازار بازشان داشته اند و درب شهر بسته شده. پدرم فرمود: کار خود را کردند! برایم آب وضو مهیا کنید. آب وضو آوردند، حضرت وضو ساخت و به یکی از غلامانش تکیه کرد، سپس بالای کوه رفت و رو به قبله ایستاد و دو رکعت نماز خواند، سپس مشرف به شهر ایستاد و با صدای بلند فریاد زد «وَ إِلی مَدْیَنَ أَخاهُمْ شُعَیْباً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ ما لَکُمْ مِنْ إِلهٍ غَیْرُهُ وَ لا تَنْقُصُوا الْمِکْیالَ وَ الْمِیزانَ إِنِّی أَراکُمْ بِخَیْرٍ وَ إِنِّی أَخافُ عَلَیْکُمْ عَذابَ یَوْمٍ مُحِیطٍ وَ یا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِکْیالَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ بَقِیَّتُ اللَّهِ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ - . هود / ۸۳ تا ۸۵ - » ، {و به سوی [اهل] مَدْیَنْ، برادرشان شعیب را [فرستادیم]. گفت: «ای قوم من، خدا را بپرستید. برای شما جز او معبودی نیست. و پیمانه و ترازو را کم مکنید. به راستی شما را در نعمت می بینم. و [لی] از عذاب روزی فراگیر بر شما بیمناکم. و ای قوم من، پیمانه و ترازو را به داد، تمام دهید، و حقوق مردم را کم مدهید، و در زمین به فساد سر برمدارید.» «اگر مؤمن باشید، باقیمانده [حلال] خدا برای شما بهتر است.} سپس دستش را بر روی سینه اش نهاد و با صدای بلند فریاد زد: به خدا قسم من بقیه الله هستم. به خدا قسم من بقیه الله هستم! پیرمردی از اهالی شهر مدین بود که مسن بود و تجاربی داشت و کتب را خوانده بود و اهل مدین او را به صلاح می شناختند. وقتی صدا را شنید، به اهل خود گفت: مرا بیرون ببرید. او را بیرون بردند و وسط شهر گذاشتند. مرد دور او اجتماع کردند. به مردم گفت: این چه صدایی بود که من از بالای کوه شنیدم؟ گفتند: این صدای مردم است که طلب خرید جنس از بازار می کند ولی سلطان او را از این امر منع کرده و بین او و منافعش جدایی انداخته است. شیخ به آنها گفت: مرا اطاعت می کنید؟ گفتند: بله! گفت: یک نفر از قوم صالح متولی پی کردن ماده شتر شد ولی همگی به خاطر رضایت به فعل او عذاب شدند. این شخص در محلی که شعیب ایستاده بود، ایستاده است و ندایی مثل ندای شعیب در داد. حرف خلیفه را رها کنید و حرف مرا اطاعت کنید. برایش جنس ببرید و حاجتش را روا کنید و گر نه به خدا قسم من از هلاکت شما ایمنی ندارم. مردم درها را باز کردند و جنس ها را به نزد پدرم آوردند و آنان ما یحتاج خود را خریدند و داخل شهرشان شدند. عامل هشام تمام این جریان و جریان پیرمرد را به هشام گزارش کرد. هشام به عاملش در مدین نوشت، پیرمرد را به نزد او ببرد؛ اما آن پیر مرد در بین راه جان داد. خدا از او راضی شود. - . قصص الانبیاء: ۱۴۴ -

**[ترجمه]

إيضاح

قال الجوهری (۲)

تربد وجه فلان أی تغیر من الغضب و قال (۳) یقال امتقع لونه إذا تغیر من حزن أو فزع.

أقول: قد مر الخبر بوجه آخر فی باب معجزاته علیه السلام.

**[ترجمه]جوهری می گوید: عبارت تربّد وجه فلان یعنی چهره فلان کس از شدت خشم متغیر شد و می گوید: عبارت امتقع لونه یعنی چهره اش از اندوه یا ترس دگرگون شد.

علامه مجلسی می افزاید: این حدیث به گونه دیگری در باب معجزات امام باقر علیه السلام گذشت.

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب أَبُو بَكْرِ بْنُ دُرَيْدٍ الْأَزْدِيُّ بِإِسْنَادٍ لَهُ وَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ النَّاصِرِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ عُمَرَ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِمْ كُلُّهُمْ عَنِ الصَّادِقِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا أُشْخِصَ أَبِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ إِلَى دِمَشْقَ سَمِعَ النَّاسَ يَقُولُونَ هَذَا ابْنُ أَبِی تُرَابٍ قَالَ فَأَسْنَدَ ظَهْرَهُ إِلَى جِدَارِ الْقِبْلَةِ ثُمَّ حَمِدَ اللَّهَ

ص: ۳۱۷

۱- ۱. سوره هود، الآيات ۸۴- ۸۵- ۸۶.

۲- ۲. الصحاح ج ۱ ص ۲۲۶ طبع بولاق.

۳- ۳. نفس المصدر ج ۱ ص ۶۲۴ طبع بولاق.

وَ أَثْنَى عَلَيْهِ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه و آله ثُمَّ قَالَ اجْتَنِبُوا أَهْلَ الشِّقَاقِ وَ ذُرِّيَّةَ النِّفَاقِ وَ حَشْوَ النَّارِ وَ حَصَبَ جَهَنَّمَ عَنِ الْبَدْرِ الزَّاهِرِ وَ الْبَحْرِ الزَّاخِرِ وَ الشِّهَابِ الثَّاقِبِ وَ شِهَابِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُطْمَسَ وُجُوهٌ فَتُرَدَّ عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ يُلْعَنُوا كَمَا لُعِنَ أَصْحَابُ السَّبْتِ- وَ كانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا* ثُمَّ قَالَ بَعْدَ كَلَامٍ أَ بِصِنْوِ رَسُولِ اللَّهِ تَسْتَهْزِءُونَ أَمْ بِيَعْسُوبِ الدِّينِ تَلْمِزُونَ وَ أَيَّ سَبِيلٍ بَعْدَهُ تَسْلُكُونَ وَ أَيَّ حُزْنٍ بَعْدَهُ تَدْفَعُونَ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ بَرَزَ وَ اللَّهِ بِالسَّبْقِ وَ فَازَ بِالْخَصْلِ وَ اسْتَوَى عَلَى الْغَايَةِ وَ أَحْرَزَ الْخِطَارَ فَانْحَسَرَتْ عَنْهُ الْأَبْصَارُ وَ خَضَعَتْ دُونَهُ الرِّقَابُ وَ فَرَعَ الذِّرْوَةَ الْعُلْيَا فَكَذَّبَ مَنْ رَامَ مِنْ نَفْسِهِ السَّعْيَ وَ أَعْيَاهُ الطَّلَبُ فَ أَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ وَ قَالَ:

أَقِلُّوا عَلَيْهِمْ لَا أَبَا لِأَبِيكُمْ**مِنَ اللَّوْمِ أَوْ سُدُّوا مَكَانَ الَّذِي سَدُّوا

أُولَئِكَ قَوْمٌ إِنْ بَنَوْا أَحْسَنُوا الْبِنَاءَ**وَ إِنْ عَاهَدُوا أَوْفُوا وَ إِنْ عَقَدُوا شَدُّوا

فَأَنَّى يُسَدُّ ثُلْمَةُ أَخِي رَسُولِ اللَّهِ إِذْ شُفِعُوا وَ شَقِيقِهِ إِذْ نُسِبُوا وَ نَدِيدِهِ إِذْ فَشِلُوا وَ ذِي قَرْنَيْ كَنْزِهَا إِذْ فَتَحُوا وَ مُصَلِّي الْقِبْلَتَيْنِ إِذْ تَحَرَّفُوا وَ الْمَشْهُودِ لَهُ بِالْإِيمَانِ إِذْ كَفَرُوا وَ الْمُدَّعَى لِنَبْذِ عَهْدِ الْمُشْرِكِينَ إِذْ نَكَلُوا وَ الْخَلِيفَةِ عَلَى الْمِهَادِ لَيْلَةَ الْحِصَارِ إِذْ جَزِعُوا وَ الْمُسْتَوْدَعِ لِأَسْرَارِ سَاعَةِ الْوَدَاعِ إِلَى آخِرِ كَلَامِهِ (۱).

**[ترجمه]مناقب: حضرت صادق علیه السلام فرمود: وقتی پدرم را به شام بردند، در شام شنید مردم از روی تمسخر می گویند، این پسر ابو تراب است. پشت به دیوار قبله داد. حمد و ستایش خدا به جای آورد و درود بر پیامبر صلی الله علیه و آله فرستاد و فرمود: ای اهل دو دستگی و فرزندان منافقین و آتش گیره های جهنم، از ماه تابان و دریای خروشان و ستاره درخشان و راهنمای مؤمنان و رهبر واقعی (علی بن ابی طالب) دست بردارید، قبل از آنکه به عذاب خدا گرفتار شوید و صورتهای شما به عقب برگردد و مورد لعنت خدا قرار گیرید، چنانچه آن گروه از قوم موسی که قرار داد روز شنبه را درهم شکستند لعنت شدند، و امر خدا شدنی است.

بعد از سخنان دیگری فرمود: شخصیت برادر پیامبر را مسخره می کنید؟ رییس دین را استهزاء می نمایید؟ بعد از علی چه راهی می پیمایید و با چه وسیله ای اندوه خود را بر طرف می کنید؟ هیهات هیهات! به خدا قسم گوی سبقت را در تمام فضائل ربود و نهایت شخصیت را به دست آورد و در میدان مبارزه کسی به پایه او نرسید. چنان تیز رو بود که چشم از دیدن گرد و غبارش عاجز شد و گردن کشان در مقابلش کوچک شدند، به بالاترین قله انسانیت بالا رفت. دروغ کسی که خواست با او هم آورد شود آشکار شد و از پیدا کردن رد پای او عاجز گردید. کجا به او می رسند با این فاصله زیادی که دارند؟

و فرمود: از خاندان پیامبر دست بردارید! ای کسانی که پدرتان بی پدر است! سرزنش نکنید، اگر می توانید، مقام و شخصیتی که آنان در دین به دست آوردند، به دست آورید.

آنها خانواده ای هستند که اگر بنایی بسازند، نیکو می سازند و اگر عهد کنند وفا می کنند و اگر عقد ببندند، محکم می بندند.

کجا می توان جای خالی برادر پیامبر را وقتی دو تایی کنار هم قرار بگیرند، و برادر او را در وقت انتساب و هم کفو او را در

وقت شکست و ذوالقرنین گنج او را در هنگام فتح و نمازگزار دو قبله را آن زمان که مردم راه انحراف گرفته بودند و کسی که مدعی پراکندن عهد مشرکان در وقت نکول و پیمان شکنی آنهاست و جانشین بستر پیامبر در شب محاصره قتل آن حضرت را در وقت جزع آنان و کسی که اسرار ساعت وداع با پیغمبر را به ودیعت گرفت پر نمود؟ تا آخر کلام حضرت. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۴ -

**[ترجمه]

توضیح

أهل الشقاق أی یا أهل الشقاق عن البدر الزاهر أی عن سوء القول فیه و ذخر البحر أی مد و کثر ماؤه و ارتفعت أمواجه و الثاقب المضی ء و الصنو بالکسر المثل و أصله أن تطلع نخلتان من عرق واحد و اللمز العیب و الوقوع فی الناس برز و الله بالسبق أی ظهر و خرج من بینهم بأن سبقهم فی جمیع الفضائل.

قوله علیه السلام بالخصل أی بالغلبه علی من راهنه فی إحراز سبق الکمال قال الفیروزآبادی (۲) الخصل أصابه القرطاس و تخاصلوا تراهنوا علی النضال و أحرز

ص: ۳۱۸

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۳۴.

۲- ۲. القاموس ج ۳ ص ۳۶۸ و فیه بعده: أو أن یقع السهم بلزق القرطاس.

خصله و أصاب خصله غلب و خصلهم خصلا و خصالا بالکسر فضلهم انتهی.

و الغایه العلامه التی تنصب فی آخر المیدان فمن انتهی إلیه قبل غیره فقد سبقه و الخطار بالکسر جمع خطر بالتحریک و هو السبق الذی یتراهن علیه فانحسرت أی کلت عن إدراکه الأبصار لبعده فی السبق عنهم و فرع أی صعد و ارتفع أعلی الدرجه العلیا من الکمال.

فکذب بالتشدید أی صار ظهور کماله سببا لظهور کذب من طلب السعی لتحصیل الفضل و أعیاه الطلب و مع ذلک ادعی مرتبته و یحتمل التخفیف أیضا و یمکن عطف قوله و أعیاه علی قوله کذب و علی قوله رام و التناوش التناول أی کیف یتیسر تناول درجته و فضله و هم فی مکان بعید منها أقلوا علیهم أی علی أهل البیت علیهم السلام.

قوله علیه السلام و سدوا مکان الذی سدوا لعل المراد سدوا الفرج و الثلم التی سدها أهل البیت علیهم السلام من البدع و الأهواء فی الدین أو کونوا مثل الذین سدوا ثلم الباطل کما یقال سد مسده مؤیده قوله فأنی یسد و یحتمل أن یکون من قولهم سد یسد أی صار سدیدا قوله علیه السلام فأنی یسد أی کیف یمکن سد ثلمه حصلت بفقده علیه السلام بغیره و الحال أنه کان أخا رسول الله ص إذ صار کل منهم شفعا بنظیره کسلمان مع أبی ذر و أبی بکر مع عمر و الشقیق الأخ کأنه شق نسبه من نسبه و کل ما انشق نصفین کل منهما شقیق أی عده الرسول صلی الله علیه وآله شقیق نفسه عند ما لحق کل ذی نسب بنسبه و ندیده أی مثله فی الثبات و القوه إذ قتلوا و صرفوا وجوههم عن الحرب أو فشلوا من الفشل الضعف و الجبن.

قوله و ذی قرنی کنزها إشاره إلی قول النبی صلی الله علیه و آله له علیه السلام لک کنز فی الجنه و أنت ذو قرنیها و یحتمل إرجاع الضمیر إلی الجنه و إلی الأمه و قد مر تفسیرها فی کتاب تاریخه علیه السلام.

و قوله إذ فتحوا أی قال ذلک حین أصابهم فتح أو أنه علیه السلام ملکه و فوض إلیه عند کل الفتوح اختیار طرفی کنزها و غنائهما لکونها علی یده و علی

تقدير إرجاع الضمير إلى الجنه يحتمل أن يكون المراد فتح بابها و يحتمل أن يكون إذ قبحوا على المجهول من التقبيح أى مدحه حين ذمهم و الادعاء لنبذ عهد المشركين يمكن حمله على زمان النبى صلى الله عليه و آله و بعده فعلى الأول المراد أنه لما أراد النبى صلى الله عليه و آله طرح عهد المشركين و المحاربه معهم كان هو المدعى و المقدم عليه و قد نكل غيره عن ذلك فيكون إشاره إلى تبليغ سوره براءه و قراءتها فى الموسم و نقض عهود المشركين و إيذانهم بالحرب و غير ذلك مما شاكله و على الثانى إشاره إلى العهود التى كان عهدها النبى صلى الله عليه و آله على المشركين فنبذ خلفاء الجور تلك العهود وراءهم فادعى عليه السلام إثباتها و إبقاءها و الأول أظهر قوله عليه السلام ليله الحصار أى محاصره المشركين النبى صلى الله عليه و آله فى بيته.

**[ترجمه]عبارت اهل الشقاق یعنی ای اهل دودستگی که از ماه درخشان جدا شدید و درباره او سخنان بد گفتید. و عبارت ذخر البحر یعنی دریا را مدّ گرفت و آبش زیاد شد و امواجش بلند شد و کلمه ثاقب به معنای درخشان است و صنو به کسر صاد به معنای مثل است و اصل آن دو درخت نخلی است که از یک ریشه برویند؛ و لمز به معنای عیب جویی و غیبت مردم است. عبارت برز والله بالسبق یعنی از بین آنان ظاهر شد و بیرون آمد به این که در تمام فضائل بر آنان پیشی گرفت.

کلمه بالخصل یعنی با غلبه بر کسی که با او مسابقه می داد، در احراز برتری در کمالات. فیروزآبادی می گوید: خصل عبارت است از رساندن کاغذ؛ و عبارت تخاصلوا یعنی در تیراندازی مسابقه دادند؛ و احرز خصله و اصاب خصله یعنی بر او غلبه کرد و عبارت خصلهم خصلا و خصالا به کسر خاء یعنی بر آنان برتری یافت. پایان سخن فیروزآبادی .

غایه علامتی را گویند که در آخر میدان نصب می شود که هر کس زودتر از دیگری به آن برسد، جلو زده است و خطار به کسر خاء، جمع خطر به تحریک طاء است و آن چیزی است که بر سر آن مسابقه داده می شود؛ و عبارت فانحسرت یعنی از ادراک آن چشم ها عاجز شدند، به خاطر سبقت گرفتن او در فضائل و دوری از دیگران؛ و عبارت فرع یعنی بالا رفت و در بالاترین درجات کمال جای گرفت.

عبارت فکذب به تشدید ذال یعنی آشکار شدن کمالات او سبب آشکار شدن کذب کسی شد که سعی در تحصیل فضل داشت و طلب او را خسته کرد ولی با این حال ادعای مرتبه او را نمود و ممکن است به تخفیف ذال باشد و ممکن است عبارت و اعیاه عطف بر عبارت کذب و عبارت رام باشد. کلمه تناوش به معنای رسیدن است و معنا این می شود که چگونه رسیدن به درجه او و فضلش میسر می شود، در حالی که آنها در مکان دوری از آن هستند. عبارت اقلوا علیهم یعنی از سرزنش اهل بیت علیهم السلام کم کنید.

در عبارت و سدّوا مکان الذی سدّوا شاید منظور سد کردن سوراخ ها و شکاف هایی باشد که اهل بیت علیهم السلام آن را سد کردند، شکافهایی مانند بدعت ها و هوای نفس ها در دین یا این که منظور این باشد که مانند کسانی باشید که شکاف های باطل را سد کردند، چنانچه گفته می شود: سدّ مسدّه یعنی جایش را پر نمود. مؤید این احتمال، قول حضرت است که فرمود: کجا بسته می شود. و ممکن است از عبارت سدّ یسدّ باشد به این معنا که محکم شد. عبارت انی یسدّ یعنی چگونه ممکن است شکافی که با نبود حضرت ایجاد شد، با غیر حضرت پر گردد؟ در حالی که حضرت علی علیه السلام برادر رسول خدا صلی الله علیه و آله بود، زمانی که هر صحابی شریکی مانند خود داشت. مثلا سلمان برادر ابی ذر بود و ابی بکر با عمر

بود. و شقیق برادر را گویند که گویی نسب یکی از نسب دیگری جدا گشته؛ و هر چیزی که به دو نصف منقسم شود، هر یک از دو قسمت را شقیق گویند و معنای عبارت این می شود که رسول خدا صلی الله علیه و آله او را شقیق خود به شمار آورد، وقتی که هر صاحب نسبی به نسب خود ملحق می شد. عبارت و ندیده یعنی مثل و مانند رسول خدا در ثبات قدم و قوت بود، جایی که همه کشته شدند و از جنگ روی گردان شدند. عبارت او فشلوا از فشل می آید یعنی ضعیف و ترسو شدند.

عبارت ذی قرنی کنزها اشاره دارد به فرمایش پیامبر صلی الله علیه و آله که به علی علیه السلام فرمود: تو در بهشت گنجی داری و تو صاحب دو شاخ آن هستی و ممکن است ضمیر هاء به بهشت یا به امت برگردد و تفسیر این حدیث در کتاب تاریخ امیرالمؤمنین علیه السلام گذشت.

عبارت اذ فتحوا یعنی این جمله را در زمانی که به پیروزی رسیدند فرمود و یا این که پیغمبر ایشان را مالک گرداند و به ایشان در هنگام پیروزی، اختیار دو طرف گنج و غنایم جنگی را داد. زیرا جنگ به دست حضرت امیر علیه السلام به فتح منجر می شد و بنا بر احتمال ارجاع ضمیر به جنه، ممکن است مراد گشودن در بهشت باشد و ممکن است عبارت، اذ قبحوا به صیغه مجهول و از مصدر تقبیح باشد و معنا این باشد که هنگامی که آنان را مذمت کرد، حضرت را مدح نمود؛ و ادعای نبذ عهد مشرکین ممکن است حمل بر زمان پیامبر صلی الله علیه و آله شود و ممکن است بر بعد از زمان حضرت نیز حمل شود. بنا بر احتمال اول مقصود این است که وقتی پیامبر صلی الله علیه و آله خواست عهد مشرکان را بشکند و با آنان بجنگد، حضرت علی علیه السلام بود که مدعی و مقدم بر این کار بود و غیر از ایشان همه از این کار سرباز زدند و در نتیجه اشاره می شود به جریان تبلیغ سوره توبه و خواندن آن در موسم حج و نقض پیمان مشرکان و اعلام جنگ با آنان و امور دیگری که عهد و پیمان را تشکیل می داد. و بنا بر احتمال دوم، اشاره دارد به پیمان هایی که پیامبر صلی الله علیه و آله با مشرکین در زمان حیات شریفش بسته بود ولی خلفای جور آن را نقض نموده و پشت گوش انداخته بودند و امیرالمؤمنین علیه السلام ادعای اثبات آن پیمان ها و ابقای آنها را داشت و احتمال اول اظهر است. و منظور از لیله الحصار شبی است که مشرکین حضرت رسول صلی الله علیه و آله را در خانه اش محاصره کردند(لیله المبیت) .

**[ترجمه]

باب ۸ أحوال أصحابه و أهل زمانه من الخلفاء و غیرهم و ما جری بینه علیه السلام و بینهم

الأخبار

«۱»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ طَرِیفٍ عَنِ ابْنِ عُلْوَانَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ علیه السلام قَالَ: لَمَّا وُلِّیَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِیزِ أَعْطَانَا عَطَایَا عَظِیمَهً قَالَ فَدَخَلَ عَلَیْهِ أَخُوهُ فَقَالَ لَهُ إِنَّ بَنِی أُمَیَّهَ- لَا تَرْضَی مِنْکَ بِأَنْ تُفَضِّلَ بَنِی فَاطِمَهَ عَلَیْهِمْ فَقَالَ أُفَضِّلُهُمْ لِأَنِّی سَمِعْتُ حَتَّی- لَا أُبَالِیَ ألا [أَنْ] أَسْمَعَ أَوْ لَا أَسْمَعَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله کَانَ یَقُولُ إِنَّمَا فَاطِمَهُ شِجْنَهٌ(۱)

مِنِّی یَسُرُّنِی مَا أَسَرَّهَا وَ یَسُوؤُنِی مَا أَسَاءَهَا فَأَنَا أَبْتَغِی سُرُورَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ أَتَّقِی مَسَاءَتَهُ (۲).

ص: ۳۲۰

۱- ۱. الشجن: بتقدیم الجیم علی النون محرکه الشعبه من کل شی ء.

۲- ۲. قرب الإسناد ص ۱۷۲.

**[ترجمه]قرب الاسناد: حضرت صادق علیه السلام از پدر خود امام باقر علیه السلام نقل کرد که وقتی عمر بن عبد العزیز به حکومت رسید به ما جایزه های گرانی داد. برادرش اعتراض نموده و گفت: بنی امیه از تو راضی نیستند؛ چون فرزندان فاطمه را بر آنها مقدم می داری! در پاسخ گفت: من آنها را برتری می دهم و باکی ندارم و هر چه بگویند گوش نمی دهم؛ زیرا شنیده ام پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله فرموده است: فاطمه پاره تن من است، هر چه باعث شادمانی او شود مرا نیز شاد می کند و آنچه او را ناراحت کند مرا ناراحت می کند. من جویای شادی پیامبر صلی الله علیه و آله هستم و راضی نیستم او را ناراحت کنم. - . قرب الاسناد: ۱۷۲ -

**[ترجمه]

بیان

قوله حتی لا أبالی أی سمعت کثیرا بحیث لا أبالی أن لا أسمع بعد ذلک و الترديد من الراوی فی کلمه أن.

**[ترجمه]عبارت حتی لا ابالی یعنی از این سخنان بسیار شنیدم تا جایی که باکی ندارم بعد از این بشنوم یا نشنوم. و تردید از راوی در کلمه ان است.

**[ترجمه]

«۲»

د، [العدد القويه] رَوَى أَبُو الْحَسَنِ الْيَشْكُرِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ يُونُسَ النَّحْوِيِّ اللُّغَوِيِّ قَالَ حَضَرْتُ مَجْلِسَ الْخَلِيلِ بْنِ أَحْمَدَ الْعَرُوضِيِّ قَالَ: حَضَرْتُ مَجْلِسَ الْوَلِيدِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ وَ قَدِ اسْحَنْفَرَ فِي سَبِّ عَلِيٍّ وَ اثْعَنْجَرَ فِي ثَلْبِهِ إِذْ خَرَجَ عَلَيْهِ أَعْرَابِيٌّ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ وَ ذِفْرَاهَا يَسِيلَانِ لِإِغْذَاذِ السَّيْرِ دَماً فَلَمَّا رَآهُ الْوَلِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فِي مَنْظَرَتِهِ قَالَ ائْذَنُوا لِهَذَا الْأَعْرَابِيِّ فَإِنِّي أَرَاهُ قَدْ قَصَدَنَا وَ جَاءَ الْأَعْرَابِيُّ فَعَقَلَ نَاقَتَهُ بِطَرَفِ زِمَامِهَا ثُمَّ أُذِنَ لَهُ فَدَخَلَ فَأَوْرَدَهُ قَصِيدَةً لَمْ يَسْمَعِ السَّامِعُونَ مِثْلَهَا جَوْدَةً قَطُّ إِلَى أَنِ انْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ:

وَ لَمَّا أَنْ رَأَيْتُ الدَّهْرَ أَلَّى***عَلَيَّ وَ لَحَّ فِي إِضْعَافِ حَالِي

وَفَدْتُ إِلَيْكَ أَبْغِي حُسْنَ عُقْبَى***أَسُدُّ بِهَا خَصَاصَاتِ الْعِيَالِ

وَ قَائِلَةٌ إِلَى مَنْ قَدْ رَآهُ***يَؤُمُّ وَ مَنْ يُرْجَى لِلْمَعَالِي

فَقُلْتُ إِلَى الْوَلِيدِ أَزُمُّ قَصْداً***وَقَاهُ اللَّهُ مِنْ غِيَرِ اللَّيَالِي

هُوَ اللَّيْثُ الْهُصُورُ شَدِيدُ بَأْسٍ***هُوَ السَّيْفُ الْمُجَرَّدُ لِلْقِتَالِ

خَلِیفَهُ رَبِّنَا الدَّاعِی عَلَیْنَا***وَ ذُو الْمَجْدِ التَّلِیدِ أَخُو الْکَمَالِ

قَالَ فَقَبِلَ مِدْحَتَهُ وَ أَجْزَلَ عَطِیَّتَهُ وَ قَالَ لَهُ یَا أَخَا الْعَرَبِ قَدْ قَبِلْنَا مِدْحَتَکَ وَ أَجْزَلْنَا صِلَتَکَ فَاهْجُ لَنَا عَلِیّاً أَبَا تُرَابٍ فَوَثَبَ الْأَعْرَابِیُّ یَتَهَافَتُ قِطَعاً(۱) وَ یَزْأَرُ حَنَقاً(۲)

وَ یُشَمْذِرُ شَفَقاً وَ قَالَ وَ اللَّهِ إِنَّ الَّذِی عَنَیْتَهُ بِالْهِجَاءِ لَهُوَ أَحَقُّ مِنْکَ بِالْمَدِیحِ وَ أَنْتَ أَوْلَی مِنْهُ بِالْهِجَاءِ فَقَالَ لَهُ جُلَسَاؤُهُ اسْکُتْ نَزَحَکَ اللَّهُ قَالَ عَلَامَ تَزْجُونِی وَ بِمَ تُبَشِّرُونِی وَ لَمَا أَبْدَیْتُ سَقَطاً وَ لَا قُلْتُ شَطَطاً وَ لَا ذَهَبْتُ غَلَطاً عَلَی أَنَّنِی فَضَّلْتُ عَلَیْهِ مَنْ هُوَ أَوْلَی بِالْفَضْلِ مِنْهُ- عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ الَّذِی

۱- ۱. التهافت: التساقط، و قطعا جمع قطعه و هی الطائفه من الشی ء و المراد بها هنا شطر من الکلام.

۲- ۲. الحنق: محرکه الغیظ أو شدته.

تَجَلْبَبَ بِالْوَقَارِ وَ نَبَذَ الشَّنَارَ(۱) وَ عَافَ (۲)

الْعَارَ وَ عَمَدَ الْإِنْصَافَ وَ أَبَدَّ الْأَوْصَافَ وَ حَصَّنَ الْأَطْرَافَ وَ تَأَلَّفَ الْأَشْرَافَ وَ أَزَالَ الشُّكُوكَ فِی اللَّهِ بِشَرْحِ مَا اسْتَوْدَعَهُ الرَّسُولُ مِنْ مَكْنُونِ الْعِلْمِ الَّذِی نَزَلَ بِهِ النَّامُوسُ (۳) وَحیاً مِنْ رَبِّهِ وَ لَمْ یَفْتُرْ(۴) طَرْفاً وَ لَمْ یَصْمُتْ إِلْفاً وَ لَمْ یَنْطِقْ خُلْفاً الَّذِی شَرَفُهُ فَوْقَ شَرَفِهِ وَ سَلَفُهُ فِی الْجَاهِلِیَّهِ أَكْرَمُ مِنْ سَلَفِهِ- لَا تُعْرَفُ الْمَادِّیَاتُ فِی الْجَاهِلِیَّهِ إِلَّا بِهِمْ وَ لَا الْفَضْلُ إِلَّا فِیهِمْ صفه [صَفْوَهُ] مَن اصْطَفَاهَا اللَّهُ وَ اخْتَارَهَا فَلَا یَغْتَرَّ الْجَاهِلُ بِأَنَّهُ قَعَدَ عَنِ الْخِلَافَهِ بِمُثَابَرَهِ مَنْ ثَابَرَ عَلَیْهَا وَ جَالَدَ بِهَا وَ السِّلَالِ الْمَارِقَهِ وَ الْأَعْوَانِ الظَّالِمَهِ وَ لَئِنْ قُلْتُمْ ذَلِكَ كَذَلِكَ إِنَّمَا اسْتَحَقَّهَا بِالسَّبْقِ تَاللَّهِ مَا لَكُمُ الْحُجَّهُ فِی ذَلِكَ هَلَّا سَبَقَ صَاحِبُكُمْ إِلَی الْمَوَاضِعِ الصَّعْبَهِ وَ الْمَنَازِلِ الشُّعْبَهِ وَ الْمَعَارِكِ الْمُرَّهِ كَمَا سَبَقَ إِلَیْهَا عَلِیُّ بْنُ أَبِی طَالِبٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیْهِ الَّذِی لَمْ یَكُنْ بِالْقُبَعَهِ وَ لَا الْهُبَعَهِ وَ لَا مُضْطَغِناً آلَ اللَّهِ وَ لَا مُنَافِقاً رَسُولَ اللَّهِ كَانَ یَدْرَأُ عَنِ الْإِسْلَامِ كُلَّ أُصْبُوحَهٍ وَ یَذُبُّ عَنْهُ كُلَّ أُمْسِیَّهٍ وَ یَلِجُ بِنَفْسِهِ فِی اللَّیْلِ الدَّیْجُورِ الْمُظْلِمِ الْحُلْكُوكِ مُرْصِداً لِلْعَدُوِّ هَوْذَلَ تَارَهً وَ تَضَكْضَكَ أُخْرَی وَ یَا رُبَّ لَزْبَهٍ آتِیَهٌ قَسِیَّهٌ وَ أَوَانِ آنٍ أَرْوَنَانٌ قَذَفَ بِنَفْسِهِ فِی لَهَوَاتٍ وَشِیجَهٍ وَ عَلَیْهِ زَغْفَهُ ابْنِ عَمِّهِ الْفَضْفَاضَهُ وَ بِیَدِهِ خَطِّیَّهٌ عَلَیْهَا سِنَانٌ لَهْذَمٌ فَبَرَزَ عَمْرُو بْنُ وُدٍّ الْقَرِمُ الْأَوَدُ وَ الْخَصْمُ الْأَلَدُّ وَ الْفَارِسُ الْأَشَدُّ عَلَی فَرَسٍ عُنْجُوجٍ كَأَنَّمَا نَجَرٌ نَجَرَهُ بِالْیَلَنْجُوجِ فَضَرَبَ قَوْنَسَهُ ضَرْبَهً قَنَعَ مِنْهَا عُنُقَهُ أَ وَ نَسِیتُمْ عَمْرَو بْنَ مَعْدِیكَرِبَ الزُّبَیْدِیَّ إِذْ أَقْبَلَ یَسْحَبُ ذَلَاذِلَ دِرْعِهِ مُدِلًّا بِنَفْسِهِ قَدْ زَحْزَحَ النَّاسَ عَنْ أَمَاكِنِهِمْ وَ نَهَضَهُمْ عَنْ مَوَاضِعِهِمْ یُنَادِی أَیْنَ الْمُبَارِزُونَ یَمِیناً وَ شِمَالًا فَانْقَضَّ عَلَیْهِ كَسَوْذَنِیقٍ أَوْ كَصَیْخُودَهِ مَنْجَنِیقٍ فَوَقَصَهُ وَقْصَ الْقَطَامِ بِحَجْرِهِ الْحَمَامَ وَ أَتَی بِهِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ

ص: ۳۲۲

۱- ۱. الشنار: بالفتح أقبح العیب و العار.

۲- ۲. عاف الشی ء کرهه.

۳- ۳. الناموس الملک الذی یجی ء بالوحی کجبرئیل علیه السلام.

۴- ۴. فتر فتورا سکن بعد حده.

صلی الله علیه و آله كَالْبَعِيرِ الشَّارِدِ يُقَادُ كَرْهاً وَ عَيْنُهُ تَدْمَعُ وَ أَنْفُهُ تَرْمَعُ وَ قَلْبُهُ يَجْزَعُ هَذَا وَ كَمْ لَهُ مِنْ يَوْمٍ عَصِيبٍ بَرَزَ فِيهِ إِلَى الْمُشْرِكِينَ بِنِيَّةٍ صَادِقَةٍ وَ بَرَزَ غَيْرُهُ وَ هُوَ أَكْشَفُ أَمْيَلُ أَجَمُّ أَعْزَلُ أَلَا وَ إِنِّي مُخْبِرُكُمْ بِخَبَرٍ عَلَى أَنَّهُ مِنِّي بِأَوْبَاشٍ كَالْمُرَاطَةِ بَيْنَ لغموط وَ حُجَّابِهِ وَ فقامه وَ مُغْذِمٍ وَ مُهَزْمٍ حَمَلَتْ بِهِ شَوْهَاءُ شَهْوَاءُ فِي أَقْصَى مَهِيلِهَا فَأَتَتْ بِهِ مَحْضاً بَحْتاً وَ كُلُّهُمْ أَهْوَنُ عَلَى عَلِيٍّ مِنْ سَعْدَانَهُ بَغْلٍ أَ فَمِثْلُ هَذَا يَسْتَحِقُّ الْهِجَاءَ وَ عَزْمُهُ الْحَاذِقُ وَ قَوْلُهُ الصَّادِقُ وَ سَيْفُهُ الْفَالِقُ وَ إِنَّمَا يَسْتَحِقُّ الْهِجَاءَ مَنْ سَامَهُ إِلَيْهِ وَ أَخَذَ الْخِلَافَةَ وَ أَزَالَهَا عَنِ الْوَارِثِهِ وَ صَاحِبُهَا يَنْظُرُ إِلَى فَيْئِهِ وَ كَأَنَّ الشَّبَادِعَ تَلْسِبُهُ حَتَّى إِذَا لَعِبَ بِهَا فَرِيقٌ بَعْدَ فَرِيقٍ وَ خَرِيقٌ بَعْدَ خَرِيقٍ اقْتَصَرُوا عَلَى ضَرَاعَةِ الْوَهْزِ وَ كَثْرَهِ الْأَبْزِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى سَمْتِ الطَّرِيقِ وَ الْمَرْتِ الْبَسِيطِ وَ التَّامُورِ الْعَزِيزِ أَلْفَوْهُ قَائِماً وَاضِعاً الْأَشْيَاءَ فِي مَوَاضِعِهَا لَكِنَّهُمْ انْتَهَزُوا الْفُرْصَةَ وَ اقْتَحَمُوا الْغُصَّةَ وَ بَاءُوا بِالْحَسْرَهِ- قَالَ فَارْبَدَّ وَجْهُ الْوَلِيدِ وَ تَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَ غَصَّ بِرِيقِهِ وَ شَرِقَ بِعَبْرَتِهِ كَأَنَّمَا فُقِئَ فِي عَيْنِهِ حَبُّ الْمَضِّ الْحَاذِقِ فَأَشَارَ عَلَيْهِ بَعْضُ جُلَسَائِهِ بِالانْصِرَافِ وَ هُوَ لَا يَشُكُّ أَنَّهُ مَقْتُولٌ بِهِ- فَخَرَجَ فَوَجَدَ بَعْضَ الْأَعْرَابِ الدَّاخِلِينَ فَقَالَ لَهُ هَلْ لَکَ أَنْ تَأْخُذَ خَلْعَتِيَ الصَّفْرَاءَ وَ آخُذَ خِلْعَتَکَ السَّوْدَاءَ وَ أَجْعَلَ لَکَ بَعْضَ الْجَائِزَهِ حَظّاً فَفَعَلَ

الرَّجُلُ وَ خَرَجَ الْأَعْرَابِيُّ فَاسْتَوَى عَلَى رَاحِلَتِهِ وَ غَاصَ فِي صَحْرَائِهِ وَ تَوَغَّلَ فِي بَيْدَائِهِ وَ اعْتُقِلَ الرَّجُلُ الْآخَرُ فَضُرِبَ عُنُقُهُ وَ جِي ءَ بِهِ إِلَى الْوَلِيدِ فَقَالَ لَيْسَ هُوَ هَذَا بَلْ صَاحِبُنَا وَ أَنْفَذَ الْخَيْلَ السِّرَاعَ فِي طَلَبِهِ فَلَحِقُوهُ بَعْدَ لَأْيٍ فَلَمَّا أَحَسَّ بِهِمْ أَدْخَلَ يَدَهُ إِلَى كِنَانَتِهِ يُخْرِجُ سَهْماً سَهْماً يَقْتُلُ بِهِ فَارِساً إِلَى أَنْ قَتَلَ مِنَ الْقَوْمِ أَرْبَعِينَ وَ انْهَزَمَ الْبَاقُونَ فَجَاءُوا إِلَى الْوَلِيدِ فَأَخْبَرُوهُ بِذَلِکَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ يَوْماً وَ لَيْلَةً أَجْمَعَ قَالُوا مَا تَجِدُ قَالَ أَجِدُ عَلَى قَلْبِي غُمَّةً كَالْجَبَلِ مِنْ فَوْتِ هَذَا الْأَعْرَابِيِّ فَلِلَّهِ دَرُّهُ.

**[ترجمه]کتاب العدد: خلیل بن احمد عروضی می گوید: در مجلس ولید بن یزید بن عبد الملک بودم. او در سب و ناسزا به علی علیه السلام بسیار زیادروی کرده و عیب جویی خارج از حد نمود! ناگهان عربی از راه رسید که از دو گوش شترش خون می رفت. وی آنها را بریده بود تا تند راه برود. همین که چشم ولید به وضع آن عرب افتاد، گفت: بگذارید وارد شود، قطعا با ما کاری دارد. مرد عرب زمام شتر را به زانوانش بست و اجازه گرفته وارد شد. قصیده ای بس شیوا که مانند نداشت در مدح ولید سروده بود. آن را خواند تا به این اشعار رسید:

وقتی روزگار بر من سخت گرفت و در ضعیف کردن من اصرار نمود.

پیش تو آمدم تا عاقبت نیکی بجویم و رنج خانواده ام را برطرف کنم.

کسی گفت: به نزد کسی می روی که او را دیده است که امامت می کند و کسی که در کارهای بزرگ مورد امید است.

من گفتم: قصد رفتن به نزد ولید را دارم که خدا از شر روزگار او را نگه دارد.

آن شیر ژیان و آن شمشیر برّان که برای جنگ از نیام بیرون آورده شده.

که خلیفه پروردگار ما و دعا گوی ما و شخصیت صاحب بزرگی و نسب و صاحب کمال است.

ولید اشعار او را بسیار پسندید و جایزه ای گران به او داده گفت: برادر عرب! ما مدح تو را پذیرفتیم و جایزه ای بزرگ به تو

دادیم. مایلم شعری در هجو ابو تراب علی برای ما بگویی. مرد عرب از جای جست و جملاتی از روی ناراحتی گفت و ناله ای چو شیر ژیان کشید. چند گامی از نظر حمایت نسبت به علی علیه السلام برداشت و گفت: به خدا سوگند، کسی را که تو مایلی هجو کنم، از تو به ستایش شایسته تر است. و تو از او به هجو سزاوارتری. چند نفر از حضار مجلس گفتند: ساکت باش، خدا تو را دورت کند! گفت: چه کردم که چنین برآشفتید؟ مرا از چه می ترسانید؟ حرف بدی زدم یا اشتباه گفتم؟ به غلط سخنی از من صادر شد؟ من کسی را بر ولید فضیلت دادم که واقعاً از او بهتر است؛ علی بن ابی طالب علیه السلام کسی است که جامه وقار بر تن او زیبنده است و عار را دور افکنده و از هر عیب و نقصی مبراست. استوانه داد و دادگری، شخصی که کردار نیک را رواج داد و بر اطراف دین دژی محکم بنا کرد و از خانواده ای بزرگ برخاست. با اسرار و علومی که پیامبر از طریق وحی به او سپرد، شک و تردید را از دایره دین زدود و لحظه ای در راه دین آرام نداشت و دمی سکوت نکرد و هرگز سخنی به خلاف حق نگفت. علی علیه السلام کسی است که از ولید بسیار با شرافت تر است و اجدادش در جاهلیت با اجداد ولید قابل مقایسه نیستند. مادیات در جاهلیت جز به سبب آنان شناخته نمی شد و فضل جز در آن خاندان نبود؛ و این صفت کسی است که خدا او را برگزیده و اختیار نموده است.

مبادا نادانی خیال کند که عقب ماندگی علی علیه السلام از خلافت به واسطه این بود که در میدان مبارزه نتوانست با رقیبان خود هم آوردی کند و آنها با قدرت و نیرو، گردن کشان و مخالفین را عقب راندند. اگر واقعاً فکر کنند آنها به واسطه شخصیت و جلالت و شجاعت به این مقام رسیدند، هیچ گونه دلیلی بر اثبات این مدعی نخواهد داشت. اگر واقعا آنها چابک و پیشتاز و شجاع و دلیر بودند، چرا این دلیری و شجاعت را در گرفتاریهای اسلام و موقعیتهای حساس و میدانهای تلخ جنگ نشان ندادند، چنانچه علی بن ابی طالب صلوات الله علیه یکه تاز این میدانها بود و هرگز ترس و وحشت بر او راه نیافت و سابقه کینه و دشمنی با پیامبر و خاندانش نداشت و با رسول خدا هرگز نفاق و دورویی به خرج نداد.

صبح و شام با جان خویش از حوزه اسلام دفاع می کرد و در شبهای تار ظلمانی، درون تاریکیها، بی باک در کمین دشمن می نشست. چابک حمله می کرد و شادمان بر می گشت. چه حمله های سختی کرد که دمار از روزگار تبهکاران کشید و در چه موقعیتهای خطرناکی جان خویش را در میان چکاچک نیزه و شمشیر می انداخت. زره پسر عمویش پیامبر را در تن داشت و نیزه ای جان ستان و جگر دوز بر دست. عمر بن عبد ودّ، آن شتر نر و دشمن سر سخت و سوار چابک در حالی که سوار بر اسبی عالی بود، گویی یال و کوپال او را عنبر اندود کرده بودند وارد میدان شد، چنان بر فرق سرش نواخت که گردنش خم شد. مگر فراموش کرده اید که وقتی عمرو بن معدی کرب زبیدی وارد میدان شد چنان با تکبر و خود خواهی دامن بر زمین می کشید و گام بر می داشت که مردم از دیدن قیافه او از ترس درهم فرو رفته، جا به جا می شدند. علی چون شاهینی که شکار خود را در نظر گرفته و یا چون سنگ تیزی که از فلاخن به هدف پرتاب گردد، چنان بر او پرید و او را در پنجه مردانه اش گرفت، مانند بازی شکاری که در چنگال خود کبوتری را بگیرد. او را پیش پیامبر خدا صلی الله علیه و آله آورد، چون شتری رمیده که با زور او را بکشند. چشمانش اشک آلوده و دماغش از خشم می لرزید و قلبش می تپید. تنها همین مبارزه با عمر معدی کرب و عمرو بن عبد ودّ نبود. بسیار از اوقات بود که با دلی پاک و قلبی مملو از ایمان به صفوف مشرکین چنان حمله می کرد که دیگران در این موقع از ترس فرار می کردند و چون جنگجوی بی ساز و برگی که از دم شمشیر دشمن بگریزد، به گوشه ای پناه می بردند. به شما بگویم که علی گرفتار اراذل و اوباشی بود که پیکره آنها از مردانی هرزه و بی

بنـدوبار در دامن زنانی هر جایی و هوسـران پروریده شده بود. اما تمام آنها برای علی چون آن گیاه هرزه ای بودند که با نیش داس آنها را بدرونـد. آیا باید چون علی را هجو گفت! با آن عزم اسـتوار و ایمان راستین و شمشـیر قاطع؟ به واقع سـزاوار هجو کسی است که جویای هجو علی است و به ناحق مقام خلافت را گرفته و دست بستگان پیامبر را کوتاه کرده. با اینکه آنها ناظر حیف و میل حق خویش هسـتند، همچون عقرب گزیده ای که نتواند درد خویش را اظهار کند. بالاخره یکی پس از دیگری با گوی خلافت به بـازی مشـغول شدنـد و این مقام را هر نابکاری به ناحق صاحب شـد که جز شـکست و زبونی مردم و سـتم و خواری ملت کاری از پیش نبرد. اگر این مقام را به رهبر واقعی و صحرای بی پایان علم و وزیر با ارزش پیامبر می سپردند، می دیدنـد چگونه قیام به امر رهبری می کنـد و حق هر کس و هر چیز را چگونه می دهد، افسوس که از فرصت اسـتفاده کردند و به جای آن برای خویش غم و اندوه ابد و ندامت همیشگی خریدند.

راوی می گویـد: چنان چهره ولید درهم شد و رنگش تغییر کرد که از ناراحتی آب دهان در گلویش گرفت؛ چشـمانش چنان قرمز شده بود که گویی دانه انار در آن چکانده اند. یکی از حاضـرین به آن عرب اشاره نمود که هر چه زودتر فرار نماید زیرا نیک می دانست ولیـد او را خواهـد کشت. مرد عرب از بارگاه خارج شد. جلوی درب به چند نفری برخورد که می خواسـتند پیش ولید بروند. به یکی از آنها گفت، ممکن است این لباسهای زردم را با لباسهای سیاه تو عوض کنم، در ضمن از جایزه ای که گرفته ام به تو نیز سـهمی بدهم؟ آن مرد پذیرفت. مرد عرب جامه او را گرفته، بر مرکب خویش سوار شد و بیابان بی پایان را در پیش گرفت. مردی که لباس عرب را پوشـیده بود گرفتار شـد؛ گردن او را زدنـد و پیش ولیـد آوردنـد. ولید دقت کرده گفت، این آن مرد نیست، برویـد او را پیدا کنید. چابک سواران از پی او رفتند. بعد از طی مسافت زیادی به او رسـیدند. همین که مرد عرب آنها را دیـد، دست به چله کمان برد. هر سواری را با یک تیر نشانه می گرفت تا این که بالاخره چهل نفر از آنها را کشت؛ بقیه فرار نموده پیش ولید آمدند و جریان را گزارش کردند. از شـنیدن این خبر، ولید یک شـبانه روز بی هوش بود. بعـد از به هوش آمـدن، گفتنـد: تو را چه می شود؟ گفت: به واسـطه دست نیـافتن بر آن مرد عرب، احسـاس یک ناراحتی می کنم که مانند کوه دلم را گرفته! بارك الله به او.

**[ترجمه]

بیان

اسـحنفر الرجل مضـی مسرعا و یقال ثعجرت الدم و غیره فاثعنجر أی صببته فانصب و ذفری البعیر أصل أذنیها و أغذ السیر أسرع و یقال ألی یؤلی

ص: ۳۲۳

تـأليه إذا قصـر و أبطأ و الهصور الأسـد الشديـد الـذى يفترس و يكسـر و الزأر صوت الأسـد من صـدره و قـال فى القاموس (۱) الشـميذر كسـفرجل البعير السـريع و الغلام النشـيط الخفيف كالشـمذاره و السير الناجى كالشمذار و الشمذر قوله نزحك الله أى أنفـذ الله مـا عنـدك من خيره قوله و أبـد الأوصاف أى جعل الأوصاف الحسـنه جاريه بين الناس أو بتخفيف الباء المكسوره من قولهم أبـد كفرح إذا غضب و توحش فـالمراد الأوصـاف الرديه و يقـال قبع القنفـذ يقبع قبوعا أدخل رأسه فى جلـده و كـذلك الرجـل إذا أدخـل رأسه فى قميصه و امرأه قبعه طلعه تقبـع مره و تطلع أخرى و القبعه أيضـا طوير أبقع مثـل العصـفور يكون عند حجره الجرذان فإذا فزع و رمى بحجر انقبع فيها و هبع هبوعا مشـى و مـد عنقه و كأن الأول كنايه عن الجبن و الثانى عن الزهو و التبختر و الحلكوك بالضم و الفتح الأسود الشديد السواد.

و هو ذل فى مشيه أسرع و الضكضكه مشيه فى سرعه و تضكضك انبسط و ابتهج و الأخير أنسب و اللزبه الشده.

قوله آتيه أى تأتى على الناس و تهلكهم و فى بعض النسخ آبيه أى يأبى عنها الناس قوله قسيه أى شديده من قولهم عام قسى أى شديد من حر أو برد.

قوله آن أى حار كنايه عن الشده و يوم أرونان صـعب قوله وشـيجه أى ما اشتبک من الحروب و الأسلحه و الزغفه الدرع اللينه و الفضفاضه الواسعه و الرماح الخطيه منسوبه إلى خط موضع باليمامه و اللهذم من الأسنه القاطع و القرم البعير يتخذ للفحل و السيد و الأود الاعوجاج و المراد به المعوج أو هو الأرد بالراء و الـدال المشـدده لرده الخصام عنه و العنجوج الفرس الجيـد و اليلنجوج العود الذى يتبخر به و القونس أعلى البيضه من الحديد و قنعت

۱- ۱. القاموس المحيط ج ۲ ص ۶۴.

المرأه ألبستها القناع و قنعت رأسه بالسوط ضربا و ذلاذل الدرع ما يلى الأرض من أسافله و السود(۱)

كأنه جمع الأسود بمعنى الحيه العظيمه و إن كان نادرا و النيق بالكسر أعلى موضع من الجبل و الصيخوره كأنها بمعنى الصخره(۲) و إن لم نرها فى كتب اللغه و وقص عنقه كسرها و القطام كسحاب الصقر و رمع أنفه من الغضب تحرك و الأكشف من ينهزم فى الحرب و الأميل الجبان و الأجم الرجل بلا رمح و الأعزل الرجل المنفرد المنقطع و من لا سلاح معه و الأوباش الأخلاط و السفله و المراطه ما سقط فى التسريح أو النتف و اللغموط لم أجده فى اللغه(۳) و فى القاموس (۴)

اللعمط كزبرج المرأه البذيه و لا يبعد كون الميم زائده و اللغط الأصوات المختلفه و الجلبه و فقم فلان بطر و أشر و الأمر لم يجر على استواء و غذمره باعه جزافا و الغذمره الغضب و الصخب و اختلاط الكلام و الصياح و المغذمر من يركب الأمور فيأخذ من هذا و يعطى هذا و يدع لهذا من حقه و الهزمره الحركه الشديده و هزمره عنف به و الشبادع جمع الشبدع بالدال المهمله كزبرج و هو العقرب و يقال لسبته الحيه و غيرها كمنعه و ضربه لدغته و المراد بالخريق من يخرق الدين و يضيعه و كان يحتمل النون فيهما فالفرنق كقنفذ الردى و الخرنق كزبرج الردى من الأرانب و الوهز الوطء و الدفع و الحث و الأبز الوثب و البغى و المرت المفازه و التامور الوعاء و النفس و حياتها و القلب و حياته و وزير الملك و الماء و لكل وجه مناسبه.

۱- ۱. يريد السود فى قوله« كسودنيق» و لذا يفسر بعد ذلك قوله« نيق» و لكن الصحيح« السوذنيق» و الكلمه واحده وزان زنجبيل و يضم أوله بمعنى الصقر و الشاهين و هو المناسب لقوله« فانقض»(ب).

۲- ۲. قد عرفت أنّها بالدال« الصيخوده» يقال صخره صيخود: لا تعمل فيها المعاول(ب).

۳- ۳. و لعله« الغموط» بالالف و اللام من« غمط».(ب).

۴- ۴. ج ۲ ص ۳۸۳.

قوله كأنما فقئ أی كأنما كسر حاذق لا يخطئ حبا يمض العين و يوجعها فی عينه فدخل ماؤه فيها كحب الرمان أو الحصرم عبر بذلك عن شده احمرار عينه و اللأی الإبطاء و الاحتباس و الشده.

أقول: إنما أوردت هذه القصه مع كون النسخه سقيمه قد بقی منها كثير لم يصحح لغرابتها و لطافتها.

**[ترجمه]عبارت اسحنفر الرجل يعنی با شتاب رفت؛ و عبارت ثعجرت الدم فاثعنجر يعنی خون را ريختم و ريخته شد؛ و ذفری البعير بيخ گوش شتر را گويند؛ و عبارت اغذ السير يعنی به سرعت رفت؛ و عبارت الّی يؤلّی تأليه يعنی كوتاهی كرد و تندی نمود؛ و كلمه هصور شيری را گويند كه شكارش را می درد و خرد می كند و زأر صدای شير را گويند كه از سينه بيرون می كند و در قاموس می گويد: شميذر بر وزن سفرجل شتر تند رو و بچه جوان و تيزپا را گويند مانند شمذاره كه همين معنا را می دهد و سير و حركت نجات يافته مانند شمذار و شمذره است. عبارت نزحك الله يعنی خدا خير خود را كه نزد تو دارد، نافذ و گيرا گرداند. عبارت ابد الاوصاف يعنی اوصاف نيكو را بين مردم جاری كرد يا اگر به تخفيف باء مكسور بخوانيم يعنی ابِد بر فزن. فرح يعنی عصبانی شد و وحشی شد كه در اين صورت منظور اوصاف پست است؛ و عبارت قبع القنفذ يقبع قبوعا يعنی جوجه تيغی سرش را در پوستش كرد و همچنين مرد را گويند هنگامی كه سرش را در پيراهنش كرد و امرأه قبعه طلعه زنی را گويند كه گاهی سرش را پنهان می كند و گاهی آن را آشكار می كند و قبعه همچنين به معنای پرنده كوچكی مانند گنجشك است كه كنار سوراخ موش وجود دارد و وقتی می ترسد يا سنگی به سويش پرتاب می شود در آن سوراخ فرو می رود؛ و عبارت هبع هبوعا يعنی راه رفت و گردنش را كشيد و گويا اولی كنايه از ترس است و دومی كنايه از فخر و تكبر است؛ و حلكوك به ضم يا فتح حاء شیء سياه بسيار تيره را گويند .

عبارت هوذل فی مشيه يعنی سريع رفت و ضكضكه راه رفتن سريع را گويند و عبارت تضكضك يعنی انبساط خاطر يافت و شاد گشت و معنای دوم مناسب تر است؛ و لزبه شدت را گويند.

عبارت آتيه يعنی بر مردم وارد می شود و آنان را هلاك می كند و در برخی نسخ آبيه دارد يعنی مردم از آن ابا دارند. كلمه قسيّه يعنی شديد و از عبارت عام قسیّ گرفته شده يعنی سالی كه گرما يا سرمای شديد و سخت دارد.

عبارت آنٍ يعنی گرم و كنايه از سختی است و يوم ارونان يعنی روز سخت. كلمه وشيجه يعنی آلات و ادوات جنگی كه به هم متصل است و زغفه زره نرم را گويند؛ و فضفاضه يعنی وسيع و رماح خطيه يعنی نيزه هايی كه منسوب به خطّ منطقه ای در يمامه است و لهذم از سنان ها نيزه برنده را گويند؛ و قرم شتری را كه برای انتاج به كار می گيرند گويند و به معنای سرور است؛ و اود كژی است و منظور از آن چيز كج است يا اين كه اردّ با راء و دال مشدد است يعنی دشمنان را از خود می راند؛ و عنجوج اسب نيكو را گويند؛ و يلنجوج چوبی را گويند كه برای بخور استعمال می شود؛ و قونس قسمت آهنی بالای كلاه خود را گويند؛ و عبارت قنّعت المرأه يعنی به زن مقنعه پوشاند و قنعت رأسه بالسوط ضربا يعنی سرش را با ضربات تازيانه پوشاندم و ذلاذل الدرع قسمت پايين زره را گويند كه نزديك زمين است؛ و سود گويا جمع اسود است به معنای مار بزرگ، اگر چه كم ياب و نادر است؛ و نيق به كسر نون بالاترين موضع كوه را گويند و صيخوره گويا به معنای صخره است، گر چه آن را در كتب لغت نيافتيم؛ و عبارت وقص عنقه يعنی گردنش را شكست؛ و قطام بر وزن سحاب باز شكاری است؛ و عبارت رمع انفه من الغضب يعنی از شدت خشم بينی اش را تكان داد؛ و اكشف كسی را گويند كه در جنگ شكست می خورد؛ و

امیل به معنای ترسوست؛ و اجمّ مرد بدون نیزه را گویند؛ و اعزل مرد تنهای جدا شده از جمع را گویند و کسی که سلاح به همراه ندارد؛ و اوباش جماعت در هم و پست را گویند؛ و مراطه چیزی را گویند که در رها کردن و کندن می ریزد. کلمه لغموط را در کتب لغت نیافتم و در قاموس لعمط بر وزن زبرج زن بدکار را گویند و بعید نیست میم آن زائده باشد؛ و لغط صداهای مختلف و اصوات است و فقم فلان یعنی طغیان و سرمستی کرد و امر به طور یکسان جاری نیست. عبارت غذمره یعنی آن را گران فروخت و غذمره خشم و صدا برای دشمن بلند کردن و هیاهو در صحبت و صیحه کشیدن است؛ و مغذمر کسی را گویند که وارد کارها می شود و از این می گیرد و آن را می دهد و از حقش برای دیگری می گذارد؛ و هرمذه حرکت شدید را گویند؛ و عبارت هذمره یعنی بر او سخت گرفت؛ و شبادع جمع شبدع با دال بر وزن زبرج به معنای عقرب است؛ و عبارت لسبته الحیه و غیرها بر وزن منعه و ضربه یعنی مار یا غیر آن او را گزید؛ و منظور از خریق کسی است که دین را آسیب می زند و آن را تباه می کند و در هر دو، وجود نون محتمل است: پس فرنق بر وزن قنفذ پست را گویند و خرنق بر وزن زبرج خرگوش های پست را گویند؛ و وهز به معنای پایمال کردن و دفع کردن و تشویق کردن می آید و ابز به معنای جهیدن و خروج کردن و ستم نمودن است؛ و مرت به معنای بیابان است؛ و تامور به معنای ظرف و جان و حیات نفس است و به معنای قلب و زنده بودن آن نیز می آید و به وزیر پادشاه نیز گفته می شود و به معنای آب نیز هست و هر وجهی که گفته شد مناسبتی با معنا دارد.

عبارت کانما فقیء یعنی گویی ماهری که خطا نمی کند دانه ای را شکست و آبش را در چشمش ریخت مانند دانه انار یا غوره و این تعبیر را برای بیان شدت سرخی چشمش آورد؛ و کلمه لأی به معنای کندی و محبوس شدن و شدت است.

علامه مجلسی می فرماید: این قصه را آوردم با این که نسخه آن سقیم (پر غلط) بود و بسیاری از آن مانده بود و تصحیح نشده بود اما به خاطر غرابت الفاظ و لطافت معانیش آن را نقل کردم.

**[ترجمه]

«۳»

ل، [الخصال] الطَّالَقَانِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَرِيرٍ الطَّبَرِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ الْكِنَانِيِّ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْحِمَّانِيِّ عَنْ شَرِيكٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ مُعَاذٍ قَالَ: كُنْتُ جَلِيساً لِعُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ حَيْثُ دَخَلَ الْمَدِينَةَ فَأَمَرَ مُنَادِيَهُ فَنَادَى مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلِمَةٌ أَوْ ظُلَامَةٌ فَلْيَأْتِ الْبَابَ فَأَتَى مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ يَعْنِي الْبَاقِرَ عليه السلام فَدَخَلَ إِلَيْهِ مَوْلَاهُ مُزَاحِمٌ فَقَالَ إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ بِالْبَابِ فَقَالَ لَهُ أَدْخِلْهُ يَا مُزَاحِمُ قَالَ فَدَخَلَ وَ عُمَرُ يَمْسَحُ عَيْنَيْهِ مِنَ الدُّمُوعِ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام مَا أَبْكَاكَ يَا عُمَرُ فَقَالَ هِشَامٌ أَبْكَانِي كَذَا وَ كَذَا يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام يَا عُمَرُ إِنَّمَا الدُّنْيَا سُوقٌ مِنَ الْأَسْوَاقِ مِنْهَا خَرَجَ قَوْمٌ بِمَا يَنْفَعُهُمْ وَ مِنْهَا خَرَجُوا بِمَا يَضُرُّهُمْ وَ كَمْ مِنْ قَوْمٍ قَدْ غَرَّتْهُمْ بِمِثْلِ الَّذِي أَصْبَحْنَا فِيهِ حَتَّى أَتَاهُمُ الْمَوْتُ فَاسْتَوْعَبُوا فَخَرَجُوا مِنَ الدُّنْيَا مَلُومِينَ لِمَا لَمْ يَأْخُذُوا لِمَا أَحَبُّوا مِنَ الْآخِرَةِ عُدَّةً وَ لَا مِمَّا كَرِهُوا جُنَّةً- قَسَمَ مَا جَمَعُوا مَنْ لَا يَحْمَدُهُمْ وَ صَارُوا إِلَى مَنْ لَا يَعْذِرُهُمْ فَنَحْنُ وَ اللَّهِ مَحْقُوقُونَ أَنْ نَنْظُرَ إِلَى تِلْكَ الْأَعْمَالِ الَّتِي كُنَّا نَغْبِطُهُمْ بِهَا فَنُوَافِقَهُمْ فِيهَا وَ نَنْظُرَ إِلَى تِلْكَ الْأَعْمَالِ الَّتِي كُنَّا نَتَخَوَّفُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا فَنَكُفَّ عَنْهَا فَاتَّقِ اللَّهَ وَ اجْعَلْ فِي قَلْبِكَ اثْنَتَيْنِ تَنْظُرُ الَّذِي تُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مَعَكَ إِذَا قَدِمْتَ عَلَى رَبِّكَ فَقَدِّمْهُ بَيْنَ يَدَيْكَ وَ تَنْظُرُ الَّذِي تَكْرَهُهُ

أَنْ يَكُونَ

مَعَکَ إِذَا قَدِمْتَ عَلَى رَبِّکَ فَابْتَغِ بِهِ الْبَدَلَ وَ لَا تَذْهَبَنَّ إِلَى سِلْعَةٍ قَدْ بَارَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكَ تَرْجُو أَنْ تَجُوزَ عَنْكَ وَ اتَّقِ اللَّهَ يَا عُمَرُ وَ افْتَحِ الْأَبْوَابَ وَ سَهِّلِ الْحِجَابَ وَ انْصُرِ الْمَظْلُومَ وَ رُدَّ الْمَظَالِمَ ثُمَّ قَالَ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ اسْتَكْمَلَ الْإِيمَانَ بِاللَّهِ فَجَثَا عُمَرُ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَ قَالَ إِيهِ يَا أَهْلَ بَيْتِ النُّبُوَّةِ فَقَالَ نَعَمْ يَا عُمَرُ مَنْ إِذَا رَضِيَ لَمْ يُدْخِلْهُ رِضَاهُ

ص: ۳۲۶

فِي الْبَاطِلِ وَ إِذَا غَضِبَ لَمْ يُخْرِجْهُ غَضَبُهُ مِنَ الْحَقِّ وَ مَنْ إِذَا قَدَرَ لَمْ يَتَنَاوَلْ مَا لَيْسَ لَهُ فَدَعَا عُمَرُ بِدَوَاةٍ وَ قِرْطَاسٍ وَ كَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا رَدَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ظُلَامَةَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عليهما السلام فَدَكَ (۱).

**[ترجمه]خصال: هشام بن معاذ می گوید: وقتی عمر بن عبد العزیز وارد مدینه شد من به همراه او بودم. دستور داد منادی فریاد زند، هر کس بر او ستم شده و یا از او حقی تضییع گردیده بیاید تا او را به حق خویش برسانم. حضرت باقر محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام از جمله کسانی بود که آمد. مزاحم غلام عمر بن عبد العزیز اطلاع داد که محمد بن علی علیهما السلام بر در خانه است. دستور داد ایشان را وارد کنند. وقتی امام وارد شد، دید عمر بن عبد العزیز اشکهای چشمش را پاک می کند .

فرمود: ای عمر، چه چیزی تو را به گریه واداشته؟ گفت: از دست هشام برای این کار و آن کارش. حضرت باقر فرمود: ای عمر! دنیا بازاری است که بعضی از این بازار سود می برند و برخی زیان می بینند. بسا از افرادی که این دنیا فریبشان داد مثل وضعیتی که در آن هستیم، تا این که مرگ گریبان آنها را گرفت. پس با سرزنش از دنیا خارج شدند زیرا اعمالی که آنها را به بهشت رهنمون گردد نکردند، و وسیله ای که از آتش دوزخ نگاهشان دارد تهیه ندیدند. ثروتی که بر هم انباشتند بین کسانی که او را ستایش هم نکردند تقسیم شد و رهسپار خدمت پروردگاری می شوند که عذر و بهانه آنها را نمی پذیرد. به خدا قسم سزاوار است که ما در باره کارهایی از ایشان که بر آن غبطه می خوریم دقت کنیم و در آن کارها با ایشان موافقت کنیم و به کارهایی که از آن کارها بر ایشان می ترسیدیم توجه نماییم، پس خود را از انجام آن اعمال نگه داریم.

پس از خدا بترس و دو مطلب را در قلبت قرار بده: هر چه را دوست داری وقتی به پیشگاه پروردگار می روی همراهت باشد، آن را پیش فرست و از چیزی که ناراحتی که با تو در آنجا باشد، به جایش چیز دیگری را برگزین! مبادا متاعی را بخری که بازارش کساد است و کسانی که قبل از از تو بودند، نتوانستند آن را بفروشند، به امید اینکه شاید از تو بپذیرند.

ای عمر! از خدا بترس و در بارگاهت را به روی مردم باز کن و مواظب باش که دربانان مزاحم مردم نشوند. به کمک مظلوم بشتاب و حق مردم را بده. آنگاه فرمود: سه چیز است که در هر کس باشد ایمان خود را تکمیل نموده. عمر بن عبد العزیز روی دو زانو نشسته گفت: خواهش می کنم بفرمایید، شما اهل بیت نبوت هستید! فرمود: بسیار خوب ای عمر! هر کس هنگام شادمانی و خوشی، این حال او را به کار حرام وا ندارد و اگر خشمگین شد، خشم او را از حقیقت خارج نکند و کسی که وقتی قدرت پیدا کرد، بیش از حق خود نگیرد. عمر بن عبد العزیز کاغذ و قلم خواسته نوشت: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ. این مدرکی است که عمر بن عبد العزیز با آن حق محمد بن علی علیهما السلام را رد کرد و آن حق، فدک است. - . خصال ۱ : ۵۱ -

**[ترجمه]

«۴»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب هِشَامُ بْنُ مُعَاذٍ: مِثْلَهُ (۲)

**[ترجمه]مناقب: مثل این حدیث را روایت می کند. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

بیان

قال الجوهری (۳)

حق له أن یفعل کذا و هو حقیق به و محقوق به أی خلیق له و الجمع أحقاء و محقوقون انتهی قوله علیه السلام أن تجوز عنک أی تقبل منک فیتجاوز عنک و لا تبقی بائره علیک و قال الفیروزآبادی (۴) إیه بکسر الهمزه و الهاء و فتحها و تنون المکسوره کلمه استزاده و استنطاق.

**[ترجمه]جوهری می گوید: عبارت حق له ان یفعل کذا و هو حقیق به و محقوق به یعنی او شایسته و سزاوار به انجام فلان عمل است و جمع آن احقّاء و محقوقون است. کلام جوهری پایان یافت. عبارت ان تجوز عنک یعنی از تو قبول شود که در نتیجه از تو می گذرد و بر تو متوقف نمی شود. و فیروزآبادی می گوید: ایه به کسر همزه و هاء و فتح هاء و تنوین هاء مکسوره، کلمه طلب زیاده از کسی در ادای یک مطلب و به سخن آوردن اوست.

**[ترجمه]

«۵»

یر، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْأَهْوَازِیِّ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ سُلَیْمَانَ بْنِ دِینَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَطَاءٍ التَّمِیمِیِّ قَالَ: کُنْتُ مَعَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فِی الْمَسْجِدِ فَمَرَّ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِیزِ عَلَیْهِ شِرَاکَا فِضَّهٍ وَ کَانَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ وَ هُوَ شَابٌّ فَنَظَرَ إِلَیْهِ عَلِیُّ بْنُ الْحُسَیْنِ علیهما السلام فَقَالَ یَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَطَاءٍ أَ تَرَی هَذِهِ الْمُتْرَفَ إِنَّهُ لَنْ یَمُوتَ حَتَّی یَلِیَ النَّاسَ قَالَ قُلْتُ هَذَا الْفَاسِقُ قَالَ نَعَمْ فَلَا یَلْبَثُ فِیهِمْ إِلَّا یَسِیراً حَتَّی یَمُوتَ فَإِذَا هُوَ مَاتَ لَعَنَهُ أَهْلُ السَّمَاءِ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُ أَهْلُ الْأَرْضِ (۵).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: عبد الله بن عطا تمیمی می گوید: در مسجد خدمت حضرت زین العابدین علیه السلام بودم. عمر بن عبد العزیز رد شد و نعلینی به پا داشت که بندش از نقره بود. وی بسیار خوش قیافه بود. او در آن موقع جوان بود. حضرت زین العابدین علیه السلام به او نگاهی نموده فرمود: ای عبد الله بن عطا! می بینی این سرکش اسراف گر را؟ بالاخره قبل از مرگ به حکومت خواهد رسید. گفتم: همین فاسق؟ فرمود: بلی، ولی مدت زیادی زندگی نخواهد کرد. وقتی از دنیا رفت فرشتگان آسمان او را لعنت می کنند ولی اهل زمین برایش طلب مغفرت می نمایند. - . بصائر الدرجات: ۱۷۰ -

**[ترجمه]

بیان

أترفته النعمه أطغته.

**[ترجمه]عبارت اترفته النعمه يعنى نعمت او را به طغيان وا داشت.

**[ترجمه]

«۶»

ير، [بصائر الدرجات] أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي الْحَلَّالِ قَالَ: اخْتَلَفَ النَّاسُ فِي جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ وَ أَحَادِيثِهِ وَ أَعَاجِيبِهِ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَ أَنَا أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَهُ عَنْهُ فَابْتَدَأَنِي مِنْ غَيْرِ أَنْ أَسْأَلَهُ رَحِمَ اللَّهُ جَابِرَ بْنَ يَزِيدَ الْجُعْفِيَ

ص: ۳۲۷

۱- ۱. الخصال ج ۱ ص ۵۱ باب الثلاثه.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۳۷.

۳- ۳. الصحاح ج ۲ ص ۷۵ طبع بولاق.

۴- ۴. القاموس ج ۴ ص ۲۸۰.

۵- ۵. بصائر الدرجات ج ص ۴۵.

كَانَ يَصْدُقُ عَلَيْنَا وَ لَعَنَ اللَّهُ الْمُغِيرَةَ بْنَ سَعِيدٍ كَانَ يَكْذِبُ عَلَيْنَا(۱).

**[ترجمه]بصائر الدرجات: زیاد بن ابی حلال می گوید: مردم در باره روایتها و کارهای عجیب جابر بن یزید اختلاف کردند. من خدمت حضرت صادق علیه السلام رسیدم و می خواستم در این مورد از او سؤالی بکنم. قبل از اینکه من چیزی بپرسم فرمود: خدا رحمت کند جابر بن یزید جعفی را که احادیث ما را درست نقل می کرد ولی خدا لعنت کند مغیره بن سعید را که بر ما دروغ می بست. - . بصائر الدرجات: ۶۴ -

**[ترجمه]

«۷»

سن، [المحاسن] أَحْمَدُ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَكَّارٍ عَنْ أَبِی بَكْرٍ الْحَضْرَمِیِّ قَالَ: قِیلَ لِأَبِی جَعْفَرٍ إِنَّ عِكْرِمَةَ مَوْلَی ابْنِ عَبَّاسٍ قَدْ حَضَرَتْهُ الْوَفَاةُ قَالَ فَانْتَقَلَ ثُمَّ قَالَ إِنْ أَدْرَكْتُهُ عَلَّمْتُهُ كَلَاماً لَمْ یَطْعَمْهُ النَّارُ فَدَخَلَ عَلَیْهِ دَاخِلٌ فَقَالَ قَدْ هَلَكَ قَالَ فَقَالَ لَهُ فَعَلِّمْنَاهُ فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا هُوَ إِلَّا هَذَا الْأَمْرُ الَّذِی أَنْتُمْ عَلَیْهِ (۲).

**[ترجمه]محاسن برقی: ابی بکر حضرمی می گوید: به حضرت باقر علیه السلام عرض شد که عکرمه غلام ابن عباس در حال احتضار است. فرمود از دنیا رفت. سپس فرمود: اگر او را زنده می یافتم چیزی به او می آموختم که طعمه آتش نشود. یک نفر وارد شده گفت: عکرمه از دنیا رفت. ابو بکر حضرمی عرض کرد: به ما بیاموزید! فرمود: به خدا سوگند آن مطلب جز همین ارادت و ایمان به خاندان نبوت که شما معتقد هستید نیست. - . محاسن: ۱۴۹ -

**[ترجمه]

«۸»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یَاسِینَ الضَّرِیرِ عَنْ حَرِیزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: مَا شَجَرَ فِی قَلْبِی شَیْ ءٌ قَطُّ إِلَّا سَأَلْتُ عَنْهُ أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام حَتَّی سَأَلْتُهُ عَنْ ثَلَاثِینَ أَلْفَ حَدِیثٍ وَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام عَنْ سِتَّةَ عَشَرَ أَلْفَ حَدِیثٍ (۳).

**[ترجمه]اختصاص: محمد بن مسلم می گوید: چیزی در دلم مایه اختلاف نبود مگر این که از حضرت باقر علیه السلام درباره آن سؤال نمودم، تا جایی که از ایشان سی هزار و از امام صادق علیه السلام شانزده هزار حدیث پرسیدم! - . اختصاص: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۹»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَيْنِ عَنِ ابْنِ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ الزَّيَّاتِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام جُعِلْتُ فِدَاكَ أَخْبِرْنِي بِرُكُودِ الشَّمْسِ قَالَ وَيْحَكَ يَا مُحَمَّدُ مَا أَصْغَرَ جُثَّتَكَ وَ أَعْضَلَ مَسْأَلَتَكَ ثُمَّ سَكَتَ عَنِّي ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ثُمَّ قَالَ لِي فِي الْيَوْمِ الرَّابِعِ إِنَّكَ لَأَهْلٌ لِلْجَوَابِ وَ الْحَدِيثُ مَعْرُوفٌ (۴).

**[ترجمه]اختصاص: محمد بن مسلم می گوید: به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم، از باز ایستادن خورشید و حرکت نکردن آن مرا مطلع فرما. فرمود: وای بر تو ای محمد! چقدر جثه کوچکی داری، ولی از مسائل بزرگ و مشکل سؤال می کنی! سپس تا سه روز در جواب من سکوت کرد و روز چهارم فرمود: تو لیاقت داری که جواب این سؤال را بدهم. دنباله حدیث معروف است. - . اختصاص: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ وَ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ عِيسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنِ الْعَلَاءِ عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام إِنِّي لَيْسَ كُلَّ سَاعَةٍ أَلْقَاكَ وَ لَا يُمْكِنُنِي الْقُدُومُ وَ يَجِي ءُ الرَّجُلُ مِنْ أَصْحَابِنَا فَيَسْأَلُنِي وَ لَيْسَ عِنْدِي كُلُّ مَا يَسْأَلُنِي عَنْهُ قَالَ فَمَا يَمْنَعُكَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيِّ فَإِنَّهُ قَدْ سَمِعَ مِنْ أَبِي وَ كَانَ عِنْدَهُ

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۴.

۲- ۲. المحاسن للبرقی ص ۱۴۹.

۳- ۳. الاختصاص ص ۲۰۱ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۱۰۹.

۴- ۴. نفس المصدر ص ۲۰۱ و أخرج الحدیث بتمامه الصدوق فی الفقیه ج ۱ ص ۱۴۵.

مَرْضِيّاً وَجِيهاً(۱).

**[ترجمه]اختصاص: ابن ابی یعفور می گوید: به حضرت صادق علیه السلام عرض کردم، من همیشه نمی توانم خدمت شما برسم؛ گاهی از من سؤالی می کنند و من نمی توانم تمام جوابهای آنها را بدهم. فرمود: چرا به محمد بن مسلم ثقفی مراجعه نمی کنی؟ او شاگرد پدرم بوده و از او حدیث آموخته و در نزد پدرم شخص مورد توجه و شایسته ای بود. - . اختصاص: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۱»

ختص، [الإختصاص]: محمد بن مسلم الطائفی الثقفی القصیر الطحان الکوفی عربی مات سنه خمسین و مائه(۲).

**[ترجمه]اختصاص: محمد بن مسلم طائفی ثقفی مردی کوتاه قد و آسیابان، از نژاد عرب کوفی بود و در سال صد و پنجاه هجری از دنیا رفت. - . اختصاص: ۲۰۱ -

**[ترجمه]

«۱۲»

یج، [الخرائج و الجرائح] رُوِیَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: کَانَ زَیْدُ بْنُ الْحَسَنِ یُخَاصِمُ أَبِی فِی مِیرَاثِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ یَقُولُ أَنَا مِنْ وُلْدِ الْحَسَنِ وَ أَوْلَی بِذَلِکَ مِنْکَ لِأَنِّی مِنْ وَلَدِ الْأَکْبَرِ فَقَاسِمْنِی مِیرَاثَ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ ادْفَعْهُ إِلَیَّ فَأَبَی

أَبِی فَخَاصَمَهُ إِلَی الْقَاضِی فَکَانَ زَیْدٌ مَعَهُ إِلَی الْقَاضِی فَبَیْنَمَا هُمْ کَذَلِکَ ذَاتَ یَوْمٍ فِی خُصُومَتِهِمْ إِذْ قَالَ زَیْدُ بْنُ الْحَسَنِ لِزَیْدِ بْنِ عَلِیٍّ اسْکُتْ یَا ابْنَ السِّنْدِیَّهِ فَقَالَ زَیْدُ بْنُ عَلِیٍّ أُفٍّ لِخُصُومَهٍ تُذْکَرُ فِیهَا الْأُمَّهَاتُ وَ اللَّهِ لَا کَلَّمْتُکَ بِالْفَصِیحِ مِنْ رَأْسِی أَبَداً حَتَّی أَمُوتَ وَ انْصَرَفَ إِلَی أَبِی فَقَالَ یَا أَخِی إِنِّی حَلَفْتُ بِیَمِینٍ ثِقَهً بِکَ وَ عَلِمْتُ أَنَّکَ لَا تَکْرَهُنِی وَ لَا تُخَیِّبُنِی حَلَفْتُ أَنْ لَا أُکَلِّمَ زَیْدَ بْنَ الْحَسَنِ وَ لَا أُخَاصِمَهُ وَ ذَکَرَ مَا کَانَ بَیْنَهُمَا فَأَعْفَاهُ أَبِی وَ اغْتَنَمَهَا زَیْدُ بْنُ الْحَسَنِ فَقَالَ یَلِی خُصُومَتِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ فَأُعْتِبُهُ وَ أُوْذِیهِ فَیَعْتَدِی عَلَیَّ فَعَدَا عَلَی أَبِی فَقَالَ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ الْقَاضِی فَقَالَ انْطَلِقْ بِنَا فَلَمَّا أَخْرَجَهُ قَالَ أَبِی یَا زَیْدُ إِنَّ مَعَکَ سِکِّینَهً قَدْ أَخْفَیْتَهَا أَ رَأَیْتَکَ إِنْ نَطَقَتْ هَذِهِ السِّکِّینَهُ الَّتِی تَسْتُرُهَا مِنِّی فَشَهِدَتْ أَنِّی أَوْلَی بِالْحَقِّ مِنْکَ أَ فَتَکُفُّ عَنِّی قَالَ نَعَمْ وَ حَلَفَ لَهُ بِذَلِکَ فَقَالَ أَبِی أَیَّتُهَا السِّکِّینَهُ انْطِقِی بِإِذْنِ اللَّهِ فَوَثَبَتِ السِّکِّینَهُ مِنْ یَدِ زَیْدِ بْنِ الْحَسَنِ عَلَی الْأَرْضِ ثُمَّ قَالَتْ یَا زَیْدُ أَنْتَ ظَالِمٌ وَ مُحَمَّدٌ أَحَقُّ مِنْکَ وَ أَوْلَی وَ لَئِنْ لَمْ تَکُفَّ لَأَلِیَنَّ قَتْلَکَ فَخَرَّ زَیْدٌ مَغْشِیّاً عَلَیْهِ فَأَخَذَ أَبِی بِیَدِهِ فَأَقَامَهُ ثُمَّ قَالَ یَا زَیْدُ أَ رَأَیْتَ إِنْ نَطَقَتِ الصَّخْرَهُ الَّتِی نَحْنُ عَلَیْهَا أَ تَقْبَلُ قَالَ نَعَمْ فَرَجَفَتِ الصَّخْرَهُ الَّتِی مِمَّا یَلِی زَیْدٌ حَتَّی کَادَتْ أَنْ تُفْلَقَ وَ لَمْ تَرْجُفْ مِمَّا یَلِی أَبِی ثُمَّ قَالَتْ یَا زَیْدُ أَنْتَ ظَالِمٌ وَ مُحَمَّدٌ أَوْلَی بِالْأَمْرِ مِنْکَ فَکُفَّ عَنْهُ وَ إِلَّا وَلِیتُ قَتْلَکَ فَخَرَّ زَیْدٌ مَغْشِیّاً عَلَیْهِ فَأَخَذَ أَبِی بِیَدِهِ وَ أَقَامَهُ ثُمَّ قَالَ یَا زَیْدُ أَ رَأَیْتَ إِنْ نَطَقَتْ هَذِهِ الشَّجَرَهُ تَسِیرُ

١- ١. الاختصاص ص ٢٠١.

٢- ٢. الاختصاص ص ٢٠١.

إِلَيَّ أَ تَكُفُّ قَالَ نَعَمْ فَدَعَا أَبِی علیه السلام الشَّجَرَهَ فَأَقْبَلَتْ تَخُدُّ الْأَرْضَ حَتَّى أَظَلَّتْهُمْ ثُمَّ قَالَتْ يَا زَيْدُ أَنْتَ ظَالِمٌ وَ مُحَمَّدٌ أَحَقُّ بِالْأَمْرِ مِنْكَ فَكُفَّ عَنْهُ وَ إِلَّا قَتَلْتُكَ فَغُشِيَ عَلَى زَيْدٍ فَأَخَذَ أَبِی بِيَدِهِ وَ انْصَرَفَتِ الشَّجَرَهُ إِلَى مَوْضِعِهَا فَحَلَفَ زَيْدٌ أَنْ لَا يَعْرِضَ لِأَبِی وَ لَا يُخَاصِمَهُ فَانْصَرَفَ وَ خَرَجَ زَيْدٌ مِنْ يَوْمِهِ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ فَدَخَلَ عَلَيْهِ وَ قَالَ أَتَيْتُكَ مِنْ عِنْدِ سَاحِرٍ كَذَّابٍ لَا يَحِلُّ لَكَ تَرْكُهُ وَ قَصَّ عَلَيْهِ مَا رَأَى وَ كَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى عَامِلِ الْمَدِينَهِ أَنِ ابْعَثْ إِلَيَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ مُقَيَّداً وَ قَالَ لِزَيْدٍ أَ رَأَيْتَكَ إِنْ وَلَّيْتُكَ قَتْلَهُ قَتَلْتَهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَلَمَّا انْتَهَى الْكِتَابُ إِلَى الْعَامِلِ أَجَابَ عَبْدَ الْمَلِكِ لَيْسَ كِتَابِی هَذَا خِلَافاً عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ لَا أَرُدُّ أَمْرَكَ وَ لَكِنْ رَأَيْتُ أَنْ أُرَاجِعَكَ فِي الْكِتَابِ نَصِيحَهً لَكَ وَ شَفَقَهً عَلَيْكَ وَ إِنَّ الرَّجُلَ الَّذِی أَرَدْتَهُ لَيْسَ الْيَوْمَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَعَفَّ مِنْهُ وَ لَا أَزْهَدَ وَ لَا أَوْرَعَ مِنْهُ وَ إِنَّهُ لَيَقْرَأُ فِي مِحْرَابِهِ فَيَجْتَمِعُ الطَّيْرُ وَ السِّبَاعُ تَعَجُّباً لِصَوْتِهِ وَ إِنَّ قِرَاءَتَهُ كَشِبْهِ مَزَامِيرِ دَاوُدَ وَ إِنَّهُ مِنْ أَعْلَمِ النَّاسِ وَ أَرَقِّ النَّاسِ وَ أَشَدِّ النَّاسِ اجْتِهَاداً وَ عِبَادَهً- وَ كَرِهْتُ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ التَّعَرُّضَ لَهُ فَ إِنَّ اللَّهَ لا يُغَيِّرُ ما بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ فَلَمَّا وَرَدَ الْكِتَابُ عَلَى عَبْدِ الْمَلِكِ سُرَّ بِمَا أَنْهَى إِلَيْهِ الْوَالِی وَ عَلِمَ أَنَّهُ قَدْ نَصَحَهُ فَدَعَا بِزَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ فَأَقْرَأَهُ الْكِتَابَ فَقَالَ أَعْطَاهُ وَ أَرْضَاهُ فَقَالَ عَبْدُ الْمَلِكِ فَهَلْ تَعْرِفُ أَمْراً غَيْرَ هَذَا قَالَ نَعَمْ عِنْدَهُ سِلَاحُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ سَيْفُهُ وَ دِرْعُهُ وَ خَاتَمُهُ وَ عَصَاهُ وَ تَرِكَتُهُ فَاكْتُبْ إِلَيْهِ فِيهِ فَإِنْ هُوَ لَمْ يَبْعَثْ بِهِ فَقَدْ وَجَدْتَ إِلَى قَتْلِهِ سَبِيلًا فَكَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى الْعَامِلِ أَنِ احْمِلْ إِلَى أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ أَلْفَ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ لْيُعْطِكَ مَا عِنْدَهُ مِنْ مِيرَاثِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَأَتَى الْعَامِلُ مَنْزِلَ أَبِی فَأَقْرَأَهُ الْكِتَابَ فَقَالَ أَجِّلْنِي أَيَّاماً قَالَ نَعَمْ فَهَيَّأَ أَبِی مَتَاعاً ثُمَّ حَمَلَهُ وَ دَفَعَهُ إِلَى الْعَامِلِ فَبَعَثَ بِهِ إِلَى عَبْدِ الْمَلِكِ وَ سُرَّ بِهِ سُرُوراً شَدِيداً فَأَرْسَلَ إِلَى زَيْدٍ فَعَرَضَ عَلَيْهِ فَقَالَ زَيْدٌ وَ اللَّهِ مَا بَعَثَ إِلَيْكَ مِنْ مَتَاعِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَلِيلًا وَ لَا كَثِيراً فَكَتَبَ عَبْدُ الْمَلِكِ إِلَى أَبِی أَنَّكَ أَخَذْتَ مَالَنَا وَ لَمْ تُرْسِلْ إِلَيْنَا بِمَا طَلَبْنَا.

ص: ۳۳۰

فَكَتَبَ إِلَيْهِ أَبِی أَنِّی قَدْ بَعَثْتُ إِلَیْکَ بِمَا قَدْ رَأَیْتَ فَإِنْ شِئْتَ کَانَ مَا طَلَبْتَ وَ إِنْ شِئْتَ لَمْ یَکُنْ فَصَدَّقَهُ عَبْدُ الْمَلِکِ وَ جَمَعَ أَهْلَ الشَّام وَ قَالَ هَذَا مَتَاعُ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَدْ أُتِیتُ بِهِ ثُمَّ أَخَذَ زَیْداً وَ قَیَّدَهُ وَ بَعَثَ بِهِ وَ قَالَ لَهُ لَوْ لَا أَنِّی أُرِیدُ لَا أُبْتَلَی بِدَمِ أَحَدٍ مِنْکُمْ لَقَتَلْتُکَ- وَ کَتَبَ إِلَی أَبِی بَعَثْتُ إِلَیْکَ بِابْنِ عَمِّکَ فَأَحْسِنْ أَدَبَهُ فَلَمَّا أُتِیَ بِهِ قَالَ أَبِی وَیْحَکَ یَا زَیْدُ مَا أَعْظَمَ مَا تَأْتِی بِهِ وَ مَا یُجْرِی اللَّهُ عَلَی یَدَیْکَ إِنِّی لَأَعْرِفُ الشَّجَرَهَ الَّتِی نُحِتَ مِنْهَا وَ لَکِنْ هَکَذَا قُدِّرَ فَوَیْلٌ لِمَنْ أَجْرَی اللَّهُ عَلَی یَدَیْهِ الشَّرَّ فَأُسْرِجَ لَهُ فَرَکِبَ أَبِی وَ نَزَلَ مُتَوَرِّماً فَأَمَرَ بِأَکْفَانٍ لَهُ وَ کَانَ فِیهِ ثِیَابٌ أَبْیَضُ أُحْرِمُ فِیهِ وَ قَالَ اجْعَلُوهُ فِی أَکْفَانِی وَ عَاشَ ثَلَاثاً ثُمَّ مَضَی علیه السلام لِسَبِیلِهِ وَ ذَلِکَ السَّرْجُ عِنْدَ آلِ مُحَمَّدٍ مُعَلَّقٌ ثُمَّ إِنَّ زَیْدَ بْنَ الْحَسَنِ بَقِیَ بَعْدَهُ أَیَّاماً فَعَرَضَ لَهُ دَاءٌ فَلَمْ یَزَلْ یَتَخَبَّطُ وَ یَهْوِی وَ تَرَکَ الصَّلَاهَ حَتَّی مَاتَ (۱).

**[ترجمه]خرایج: ابا بصیر می گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: زید بن حسن با پدرم در مورد میراث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله اختلاف داشت. می گفت من از فرزندان امام حسنم و از شما به میراث پیامبر سزاوارترم. من از نژاد فرزند بزرگترم، باید میراث پیامبر خدا صلی الله علیه و آله را با من تقسیم کنی و سهم مرا بدهی. پدرم سخن او را نپذیرفت. زید شکایت او را به قاضی برد. برای نتیجه و جواب، از طرف حضرت باقر، زید بن علی بن الحسین علیهم السلام برادر حضرت باقر علیه السلام پیش قاضی رفت. در این رفت و آمدهای پیش قاضی، یک روز زید بن حسن به زید بن علی گفت: ساکت باش پسر کنیز هندی! زید بن علی گفت: از اختلافی که در آن نام مادرها را ببرند بیزارم. به خدا قسم دیگر تا زنده باشم با تو سخن نخواهم گفت! و خدمت پدرم برگشت. عرض کرد: ای برادر! من به اعتماد شما قسمی خورده ام، می دانم مرا مجبور نخواهی کرد و ناامیدم نمی کنی. قسم خورده ام که با زید بن حسن صحبت نکنم و دیگر با او در مورد اختلاف حرفی نزنم و جریان را توضیح داد که برای چه قسم خورده. پدرم او را معذور داشت. زید بن حسن غمگین شد. گفت: طرف من بعد از این محمد بن علی علیهما السلام خواهد شد. من با او به درشتی سخن خواهم گفت و آزارش می دهم و او مرا محروم خواهد کرد. زید بن حسن با پدرم به مخاصمه برخاست و گفت: پیش قاضی برویم. همین که به طرف قاضی روانه شدند، پدرم فرمود: زید، تو همراه خود یک چاقو داری که پنهان کرده ای، اگر آن چاقو گواهی کند که حق با من است،، از شکایتت دست برمی داری؟ زید قسم خورد که دست برمی دارم. پدرم فرمود: چاقو! به اجازه خدا بگو که حق با کیست؟ چاقو از دست زید بیرون شد و روی زمین افتاد. و گفت: زید! تو ستمگری! محمد باقر شایسته این مقام است. اگر او را رها نکنی تو را می کشم. زید بی هوش به زمین افتاد. پدرم دست او را گرفته بلند کرد. باز فرمود: زید، اگر همین سنگی که روی آن ایستاده ایم گواهی دهد قبول می کنی؟ گفت بلی. سنگ از زیر پای زید چنان تکانی خورد مثل اینکه می خواست شکافته شود، ولی طرف امام تکان نخورد. گفت: زید! تو ستم روا می داری. دست از او بردار، اگر از او دست بر نداری تو را می کشم! باز زید بیهوش شد. پدرم دست او را گرفته بلند کرد. بعد فرمود: زید، اگر این درخت سخن بگوید و پیش من بیاید، دست برمی داری؟ گفت بلی. پدرم درخت را صدا زد. درخت به طوری نزدیک شد که سایه بر سر آنها افکند؛ سپس گفت: تو به محمد ستم روا می داری، او شایسته این کار است. دست از او بردار. اگر دست برنداری تو را می کشم. زید بی هوش شد. پدرم دستش را گرفته بلند کرد. درخت به جای خود برگشت. زید قسم خورد که با پدرم کاری نداشته باشد و شکایت نکند. از همان جا پیش عبد الملک مروان رفته گفت، من از پیش مردی ساحر و کذاب آمده ام که نباید او را رها کنی و آنچه دیده بود را برایش نقل کرد. عبد الملک برای فرماندار مدینه نوشت که محمد بن علی علیهما السلام را دست بسته پیش من بفرست. به زید گفت، اگر به تو اجازه کشتن او را بدهم، او را خواهی کشت؟ گفت: بله.

وقتی نامه به فرماندار مدینه رسید، در جواب عبدالملک نوشت: ای امیرالمؤمنین! این نامه را از جهت مخالفت با دستور تو نمی نویسم ولی مایلم در مورد این دستور یک خیرخواهی برای تو بکنم، چون تو را دوست دارم و می ترسم از این راه گزنـدی به تو برسـد. مردی را که تو خواسته ای، در دنیا از او عفیف تر و زاهـدتر و پرهیزگارتر نیست. وقتی در محراب عبادت قرآن می خوانـد، پرنـده ها و درنـده ها از صـدای خوش او جمع می شوند. قرائت او همچون مزامیر داود است. او داناترین مردم است و مهربان ترین مردم و کوشاترین آنها در عبادت. من شایسته نمی دانم امیر المؤمنین در باره او اقـدامی کند، زیرا خداوند نعمت هیـچ طـایفه ای را تغییر نمی دهـد مگر اینکـه آنهـا راه و روش خـود را تغییر دهنـد. نـامه فرمانـدار کـه رسـید، از راهنمـایی او خوشحال شـد و فهمیـد که واقعا خیر خواهی نموده است. زیـد بن حسن را خواست و نامه را برایش خواند. زید گفت به والی پول داده و او را وادار به این کار نموده. عبد الملک گفت راه دیگری سـراغ نداری؟ زید گفت آری، اسـلحه پیامبر، شمشـیر و زره و انگشتر و عصا و میراثش نزد اوست. بنویس آنها را بفرستد، اگر نفرستاد راهی برای کشتن او یافته ای.

عبد الملک به فرماندار خود نوشت که یک میلیون درهم به محمد بن علی علیهما السلام بده و بگو تمام آثاری را که از پیامبر مانده، در اختیارت بگذارد. فرماندار پیش پدرم آمد و نامه عبد الملک را خواند. پدرم فرمود: چند روز به من مهلت بده. پدرم سلاح و ابزاری تهیه نمود و به فرماندار تحویل داد. او نیز برای عبد الملک فرستاد. عبد الملک بسیار خوشحال شد و از پی زید فرسـتاد. وقتی زیـد آن اثـاث را دیـد گفت: به خـدا سوگنـد از آثار پیغمبر صـلی الله علیه و آله یک ذره نزد تو نفرسـتاده. عبد الملک نامه ای برای پدرم نوشت که تو پول ما را گرفتی ولی آنچه خواستیم نفرسـتادی. پدرم نوشت: آنچه صـلاح می دانستم برای تو فرستادم. می خواهی قبول کن، مایل نیستی قبول نکن. عبد الملک حرف او را تصدیق نموده، مردم شام را جمع کرد و گفت، این آثار از پیامبر باقی مانـده که برای من فرسـتاده انـد سـپس زید را گرفت و او را در بند نموده به مدینه فرسـتاد. به او گفت، تصـمیم دارم که در خون هیچ کدام از اولاد پیامبر شـرکت نکنم و گر نه تو را می کشتم. نامه ای نیز برای پدرم نوشت که پسـر عمویت را فرسـتادم، با او به خوبی رفتار کن. وقتی زید آمد پدرم به او فرمود: وای بر تو زید، چه کارهای بزرگی می کنی، چه کارهـا که از دست تو بر نمی آیـد!! من می دانم این زین از کـدام درخت جـدا شـده ولی مقـدر چنین است. وای بر کسی که خدا شر را بر دست او جاری کند.

مرکبی را زین کردند، پدرم سوار شد. وقتی پایین آمد پاهایش ورم کرده بود. دسـتور داد کفنی برایش تهیه کنند. یک قسمت از کفنش لبـاس سـفیدی بود که بـا آن احرام بسـته بود. فرمود: این پارچه سـفید را هم جزء کفن من قرار دهیـد. سه روز بیشتر زنده نبود، سپس از دنیا رفت. آن زین در نزد آل محمد آویزان است. زید بن حسن نیز چند روز بیشتر زنده نبود. پس مبتلا به دردی شـد که روز به روز نـاتوان تر می گردیـد و دیـوانه شـد، به طوری که نمـاز را ترک کرد و از دنیـا رفت. - . الخرائج و الجرائح: ۲۳۰ -

**[ترجمه]

بیان

الظاهر أنه سقط من آخر الخبر شی ء و یظهر منه أن إهانه زید و بعثه إلی الباقر علیه السلام إنما کان علی وجه المصلحه و کان

قد واطأه على أن يركبه عليه السلام على سرج مسموم بعث به إليه معه فأظهر عليه السلام علمه بذلك حيث قال أعرف الشجره التى نحت السرج منها فكيف لا أعرف ما جعل فيه من السم و لكن قدر أن تكون شهادتى هكذا فلذا قال عليه السلام السرج معلق عندهم لئلا يقربه أحد أو ليكون حاضرا يوم ينتقم من الكافر فى الرجعه.

قوله يتخبطه أى يفسده الداء و يذهب عقله و يهوى أى ينزل فى جسده و لعله كان يهذى من الهذيان ثم إنه يشكل بأنه يخالف ما مر من التأريخ و ما سيأتى و لعله كان هشام بن عبد الملك فسقط من الرواه و النساخ.

**[ترجمه]ظاهرا یک قسمت از آخر خبر حذف شده باشد و چنین معلوم می شود که اهانت به زید و فرستادن او به آن وضع، یک تبانی مصلحتی بین عبد الملك و زید بوده تا حضرت را سوار بر زین مسمومی که با زید برای حضرت فرستاد نمایند. به همین جهت حضرت علمش را به این امر آشکار کرد و فرمود: من می دانم این زین از چه درختی درست شده، چگونه ندانم که آلوده به سم است! ولی مقدر است که شهادت من بر این وضع باشد. به همین جهت فرمود: زین در نزد آنها آویزان است تا کسی به آن دست نزند و یا روزی که در رجعت از آن کافر انتقام بگیرند، حاضر باشد.

عبارت یتخبطه یعنی مرض او را تباه کرد و عقلش را برد؛ و عبارت یهوی یعنی در جسمش نقص به وجود می آمد و شاید عبارت، یهذی از هذیان باشد. ضمنا در این خبر اشکال دیگری است که مخالف تاریخی است که قبلا در مورد شهادت امام نوشتیم و بعد نیز خواهد آمد. ممکن است به جای عبد الملک، هشام بن عبد الملك بوده و راویان و نسخه برداران اشتباه نوشته باشند.

**[ترجمه]

«۱۳»

یج، [الخرائج و الجرائح] عَنِ الْبَاقِرِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ عَبْدَ الْمَلِكِ لَمَّا نَزَلَ بِهِ الْمَوْتُ مُسِخَ وَزَغاً فَكَانَ عِنْدَهُ وُلْدُهُ وَ لَمْ يَدْرُوا كَيْفَ يَصْنَعُونَ وَ ذَهَبَ ثُمَّ فَقَدُوهُ فَأَجْمَعُوا عَلَى أَنْ أَخَذُوا جِذْعاً فَصَنَعُوهُ كَهَيْئَةِ رَجُلٍ فَفَعَلُوا ذَلِكَ وَ أَلْبَسُوا الْجِذْعَ ثُمَّ كَفَّنُوهُ فِي

۱- ۱. الخرائج و الجرائح ص ۲۳۰.

الْأَكْفَانِ لَمْ يَطَّلِعْ عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلَّا وُلْدُهُ وَ أَنَا(۱).

**[ترجمه]خرایج: حضرت باقر علیه السلام فرمود: عبد الملک هنگام مرگ به صورت وزغ در آمد! بچه هایش درماندند که با این پیکر چه کنند! یک وقت متوجه شدند که وزغ هم رفته و نیست. مشورت کردند که چه کنند؟ قرار بر این گذاشتند که از چوب به صورت جثه یک انسان بسازند و آن را در کفن بپیچند. همین کار را کردند و کفن نمودند. کسی جز من و بچه هایش متوجه این جریان نشدند. - . الخرائج و الجرائح ۱ : ۲۸۳ -

**[ترجمه]

«۱۴»

شا، [الإرشاد] أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَدِّهِ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَجَّ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ مُتَّكِئاً عَلَى يَدِ سَالِمٍ مَوْلَاهُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ علیهما السلام جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ لَهُ سَالِمٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ فَقَالَ لَهُ هِشَامٌ الْمَفْتُونُ بِهِ أَهْلُ الْعِرَاقِ قَالَ نَعَمْ قَالَ اذْهَبْ إِلَيْهِ وَ قُلْ لَهُ يَقُولُ لَكَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَا الَّذِي يَأْكُلُ النَّاسُ وَ يَشْرَبُونَ إِلَى أَنْ يُفْصَلَ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى مِثْلِ قُرْصِ النَّقِيِّ فِيهَا أَنْهَارٌ مُفَجَّرَةٌ يَأْكُلُونَ وَ يَشْرَبُونَ حَتَّى يُفْرَغَ مِنَ الْحِسَابِ قَالَ فَرَأَى هِشَامٌ أَنَّهُ قَدْ ظَفِرَ بِهِ فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ اذْهَبْ

إِلَيْهِ فَقُلْ لَهُ يَقُولُ لَكَ مَا أَشْغَلَهُمْ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ يَوْمَئِذٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام هُمْ فِي النَّارِ أَشْغَلُ وَ لَمْ يُشْغَلُوا عَنْ أَنْ قَالُوا- أَفِيضُوا عَلَيْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ فَسَكَتَ هِشَامٌ لَا يَرْجِعُ كَلَاماً(۲).

**[ترجمه]ارشاد: عبد الله زهری می گوید: هشام بن عبد الملک به مکه رفت. داخل مسجد الحرام شد در حالی که تکیه بر غلامش به نام سالم داشت. حضرت باقر علیه السلام نیز یک طرف مسجد نشسته بود. سالم به او گفت: این مرد محمد بن علی ابن الحسین علیهم السلام است. هشام گفت: همان کسی که اهل عراق او را از جان دوست دارند؟ گفت آری. هشام گفت، برو به او بگو، امیر المؤمنین می گوید مردم در قیامت، تا وقتی از حساب آسوده شوند چه می خورند و می آشامند؟ فرمود: در سرزمینی محشور می شوند که برای آنها قرصهای نان سفیدی هست و نهرها جاریست. می خورند و می آشامند تا حساب پایان پذیرد. عبد الملک به خیال خود پیروز شده گفت الله اکبر! برو به او بگو، مردم آنقدر در قیامت گرفتارند که کسی به فکر خوردن و آشامیدن نیست. غلام آمد. امام فرمود: به او بگو در جهنم، بیشتر از روز قیامت گرفتارند ولی باز هم خوردن و آشامیدن را فراموش نمی کنند چنانچه خداوند از زبان آنها نقل می کند «أَفِيضُوا عَلَيْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ - . اعراف / ۱۵۰ - » ، {«از آن آب یا از آنچه خدا روزیِ شما کرده، بر ما فرو ریزید.»} هشام بن عبد الملک ساکت شده، چیزی نگفت. - . ارشاد: ۲۸۲ -

**[ترجمه]

بیان

النقی الخبز الحواری الأبیض.

**[ترجمه]کلمه النقیّ قرص های نان سفید است.

**[ترجمه]

«۱۵»

شی، [تفسیر العیاشی] عَنْ سُلَیْمَانَ اللَّبَّانِ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَ تَدْرِی مَا مَثَلُ الْمُغِیرَهِ بْنِ سَعِیدٍ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ مَثَلُهُ مَثَلُ بَلْعَمَ الَّذِی أُوتِیَ الِاسْمَ الْأَعْظَمَ الَّذِی قَالَ اللَّهُ- آتَیْناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیْطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ (۳).

ص: ۳۳۲

۱- ۱. لم نعثر علیه فی الخرائج المطبوعه عاجلا و أخرجه الکلینی فی الکافی ج ۸ ص ۲۳۲.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۸۲.

۳- ۳. تفسیر العیّاشیّ ج ۲ ص ۴۲ و أخرجه السیّد البحرانیّ فی تفسیره البرهان ج ۲ ص ۵۱ و الفیض فی تفسیره الصافی ج ۱ ص ۶۲۶، و قد ورد نسبه المغیره فی تفسیر العیّاشیّ الی ابن شعبه و هو غلط فاحش فان المغیره بن شعبه مات سنه ۵۰ من الهجره و لیس هو المراد بل الصواب المغیره بن سعید الذی تنسب إلیه المغیریه و هو الذی ورد فی ذمه الحدیث کما فی رجال الکشّیّ ص ۱۴۸. و فیه« سلمان الکنانیّ بدل سلیمان اللبان» و قد لعن الامام الصادق علیه السلام المغیره بن سعید هذا و قال فیه أبو الحسن الرضا علیه السلام بانه کان یکذب علی أبی جعفر علیه السلام و من الخیر أن نذکر روایه ذکرها الکشّیّ فی رجاله ص ۱۴۷ تلقی. لنا الضوء علی کثیر ما فی کتب أصحابنا ممّا یشعر بالغلو و عنه عن یونس عن هشام بن الحکم انه سمع أبا عبد اللّه علیه السلام یقول کان المغیره بن سعید یتعمد الکذب علی أبی و یأخذ کتب أصحابه، و کان أصحابه المستترون بأصحاب أبی یأخذون الکتب من أصحاب أبی فیدفعونها الی المغیره فکان یدس فیها الکفر و الزندقه و یسندها الی أبی، ثمّ یدفعها الی أصحابه فیأمرهم أن یثبتوها فی[کتب] الشیعه، فکلما کان فی کتب أصحاب أبی من الغلوّ فذاک مما دسه المغیره بن سعید فی کتبهم.

**[ترجمه]تفسیر عیاشی: سلیمان لبان می گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: می دانی مغیره بن سعید مثل کیست؟ گفتم نه. فرمود مانند بلعم است که به او اسم اعظم داده شد که خداوند در این آیه می فرماید: «آتَیْناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیْطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ - . اعراف / ۱۷۵ - » ، {و خبر آن کس را که آیات خود را به او داده بودیم، برای آنان بخوان که از آن عاری گشت آن گاه شیطان، او را دنبال کرد و از گمراهان شد.} - . تفسیر عیاشی ۲ : ۴۲ -

**[ترجمه]

«۱۶»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: بَلَغَنَا أَنَّ الْكُمَيْتَ أَنْشَدَ الْبَاقِرَ علیه السلام مَنْ لِقَلْبٍ مُتَيَّمٍ مُسْتَهَامٍ فَتَوَجَّهَ الْبَاقِرُ علیه السلام إِلَى الْكَعْبَةِ فَقَالَ اللَّهُمَّ ارْحَمِ الْكُمَيْتَ وَ اغْفِرْ لَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ يَا كُمَيْتُ هَذِهِ مِائَةُ أَلْفٍ قَدْ جَمَعْتُهَا لَكَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَقَالَ الْكُمَيْتُ لَا وَ اللَّهِ لَا يَعْلَمُ أَحَدٌ أَنِّي آخِذٌ مِنْهَا حَتَّى يَكُونَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الَّذِي يُكَافِينِي وَ لَكِنْ تُكْرِمُنِي بِقَمِيصٍ مِنْ قُمُصِكَ فَأَعْطَاهُ (۱).

**[ترجمه]مناقب: وقتی کمیت برای حضرت باقر علیه السلام این شعر خود را خواند: من لقلب متیم مستهام؛ یعنی چه کسی برای دل گم شده و متحیر است؟ امام باقر علیه السلام روی به جانب کعبه نموده، سه مرتبه فرمود: خدایا بر کمیت رحم کن و او را بیامرز. پس از آن فرمود: کمیت، این صد هزار درهم است که از میان خانواده خود برای تو جمع آوری کرده ام. کمیت گفت نه به خدا، هرگز نخواهم گرفت تا خدا خود جزای مرا عنایت فرماید. ولی اگر یکی از پیراهنهای خود را لطف فرمایید افتخار می کنم. امام یکی از پیراهنهای خود را به او داد. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۷»

كا، [الكافي] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كُنَّا عِنْدَهُ وَ عِنْدَهُ حُمْرَانُ إِذْ دَخَلَ عَلَيْهِ مَوْلًى لَهُ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذَا عِكْرِمَةُ فِي الْمَوْتِ وَ كَانَ يَرَى رَأْيَ الْخَوَارِجِ وَ كَانَ مُنْقَطِعاً إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ لَنَا أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَنْظِرُونِي حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْكُمْ فَقُلْنَا نَعَمْ فَمَا لَبِثَ أَنْ

رَجَعَ فَقَالَ أَمَا إِنِّي لَوْ أَدْرَكْتُ عِكْرِمَةَ قَبْلَ أَنْ تَقَعَ النَّفْسُ مَوْقِعَهَا لَعَلَّمْتُهُ كَلِمَاتٍ يَنْتَفِعُ بِهَا وَ لَكِنِّي أَدْرَكْتُهُ وَ قَدْ وَقَعَتِ النَّفْسُ مَوْقِعَهَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا ذَلِكَ الْكَلَامُ فَقَالَ هُوَ وَ اللَّهِ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ فَلَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ عِنْدَ الْمَوْتِ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ الْوَلَايَةَ (۲).

**[ترجمه]کافی: ابی بصیر می گوید: ما محضر حضرت باقر علیه السلام بودیم و حمران نیز نزد ایشان بود. یکی از غلامان حضرت بر ایشان وارد شد و به حضرت گفت: فدایت شوم! عکرمه در شرف مرگ است. عکرمه معتقد به عقاید خوارج بود و

به نزد امام باقر علیه السلام می آمد. حضرت باقر علیه السلام به ما فرمود: کمی به من مهلت دهید تا به نزد شما بازگردم. گفتیم: باشد! دیری نپایید که برگشت و فرمود: هان! که اگر من عکرمه را قبل از این که جانش در جایگاهش قرار بگیرد (و بمیرد) درک می کردم، کلماتی به او تعلیم می کردم که از آن سود ببرد، ولی من بعد از مرگش به او رسیدم. من گفتم: فدایت شوم! آن کلام چه کلامی است؟ فرمود: آن به خدا قسم عقیده ای است که شما درباره امامت دارید. پس به اموات خود هنگام مرگ شهادت لا اله الا الله و ولایت اهل بیت علیهم السلام را تلقین کنید. - . کافی ۳ : ۱۲۲ -

**[ترجمه]

«۱۸»

ختص، [الإختصاص] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ الْمُؤَدِّبِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنِ الْأَصَمِّ عَنْ مُدْلِجٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: خَرَجْتُ إِلَی الْمَدِینَهِ وَ أَنَا وَجِعٌ ثَقِیلٌ فَقِیلَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَجِعٌ فَأَرْسَلَ إِلَیَّ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام

ص: ۳۳۳

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۲۹.

۲- ۲. الکافی ج ۳ ص ۱۲۲.

بِشَرَابٍ مَعَ الْغُلَامِ مُغَطًّى بِمِنْدِيلٍ فَنَاوَلَنِيهِ الْغُلَامُ وَ قَالَ لِي اشْرَبْهُ فَإِنَّهُ قَدْ أَمَرَنِي أَنْ لَا أَرْجِعَ حَتَّى تَشْرَبَهُ فَتَنَاوَلْتُ فَإِذَا رَائِحَةُ الْمِسْكِ مِنْهُ وَ إِذَا شَرَابٌ طَيِّبُ الطَّعْمِ بَارِدٌ فَلَمَّا شَرِبْتُهُ قَالَ لِيَ الْغُلَامُ يَقُولُ لَكَ إِذَا شَرِبْتَ فَتَعَالَ فَفَكَّرْتُ فِيمَا قَالَ لِي وَ لَا أَقْدِرُ عَلَى النُّهُوضِ قَبْلَ ذَلِكَ عَلَى رِجْلِي فَلَمَّا اسْتَقَرَّ الشَّرَابُ فِي جَوْفِي كَأَنَّمَا أُنْشِطْتُ مِنْ عِقَالٍ فَأَتَيْتُ بَابَهُ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَيْهِ فَصَوَّتَ بِي نَصَحَ الْجِسْمُ ادْخُلْ فَدَخَلْتُ وَ أَنَا بَاكٍ فَسَلَّمْتُ وَ قَبَّلْتُ يَدَهُ وَ رَأْسَهُ فَقَالَ لِي وَ مَا يُبْكِيكَ يَا مُحَمَّدُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَبْكِي عَلَى اغْتِرَابِي وَ بُعْدِ الشُّقَّةِ وَ قِلَّةِ الْمَقْدُرَةِ عَلَى الْمُقَامِ عِنْدَكَ وَ النَّظَرِ إِلَيْكَ فَقَالَ لِي أَمَّا قِلَّةُ الْمَقْدُرَةِ فَكَذَلِكَ جَعَلَ اللَّهُ أَوْلِيَاءَنَا وَ أَهْلَ مَوَدَّتِنَا وَ جَعَلَ الْبَلَاءَ إِلَيْهِمْ سَرِيعاً وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنَ الْغُرْبَةِ فَلَكَ بِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أُسْوَةٌ بِأَرْضٍ نَاءٍ عَنَّا بِالْفُرَاتِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ بُعْدِ الشُّقَّةِ فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا غَرِيبٌ وَ فِي هَذَا الْخَلْقِ مَنْكُوسٌ حَتَّى يَخْرُجَ مِنْ هَذِهِ الدَّارِ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ وَ أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ حُبِّكَ قُرْبَنَا وَ النَّظَرَ إِلَيْنَا وَ أَنَّكَ لَا تَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ فَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قَلْبِكَ وَ جَزَاؤُكَ عَلَيْهِ (۱).

**[ترجمه]اختصاص: محمد بن مسلم می گوید: من با حال درد بیماری و ثقالت مزاج به مدینه رفتم. به حضرت باقر علیه السلام گفته شد: محمد بن مسلم بیمار است. حضرت باقر علیه السلام شربتی که با دستمالی بسته شده بود همراه یک غلام برای من فرستاد. غلام آن شربت را به من داد و به من گفت: آن را بنوش که امام به من امر فرموده برنگردم تا تو آن را بنوشی! من شربت را گرفتم و بوی خوش مشک را از آن استشمام نمودم و دیدم شربتی بسیار خوش طعم و گواراست. وقتی آن را نوشیدم، غلام به من گفت: امام فرمود: وقتی شربت را نوشیدی به نزد ایشان بیایی! من در فرمایش امام اندیشیدم، در حالی که قبل از نوشیدن قدرت بر سر پا ایستادن نداشتم! وقتی شراب در شکمم جای گرفت، گویی از سنگینی بدن رها شده ام. به درب خانه امام آمدم و از ایشان اذن ورود گرفتم. حضرت با صدای خود به من فرمود: جسمت خوب شد! داخل شو! من در حال گریه وارد شدم. سلام کردم و دست و سر امام را بوسیدم. امام به من فرمود: محمد! چه چیز تو را به گریه وا داشته؟ عرض کردم: فدایت شوم، می گریم بر دوری از شما و این که مسکنم دور است و قدرت بر ماندن نزد شما و نگاه به شما را ندارم! امام به من فرمود: اما در خصوص کم توانی، خدا دوستان ما و اهل مودت ما را این گونه قرار داده و بلا را سریع متوجه آنان می کند؛ اما در خصوص دوری تو از ما ، برای تو امام حسین علیه السلام الگوست که در زمین فرات قرار گرفته که از ما دور است. صلوات خدا بر امام حسین علیه السلام.

اما آنچه در مورد دوری مسکنت گفتی، مؤمن در این دنیا غریب است و در بین این خلایق، اوضاعش وارونه است تا از این خانه دنیا وارد رحمت پروردگار شود؛ و اما آنچه در خصوص محبتت به نزدیکی ما و نگاه به ما گفتی که قدرت بر انجام آن را نداری، پس خدا از آنچه در دل توست خبر دارد و جزای تو بر عهده اوست. - . اختصاص: ۵۲ -

**[ترجمه]

«۱۹»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی المفید عن الحسین بن محمد التمار عن أحمد بن عبد الله بن محمد عن أبی الفضل الربعی عن جمیل المکی عن الأصمعی عن جابر بن عون قال: دخل أسماء بن خارجه الفزاری علی عمر بن عبد العزیز یوم بویع له فأنشأ یقول:

إن أولى الأنام بالحق قدما***هو أولى بأن يكون خليقا

بالأمر و النهى للأولى***يأتى بغيره أن يكون يليقا

من أبوه عبد العزيز بن مروان***و من كان جده الفاروقا

فقال له عمر إن أمسكت عن هذا لكان أحب إلى (۲).

ص: ۳۳۴

۱- ۱. الاختصاص ص ۵۲ و أخرجه الكشّىّ فى رجاله ص ۱۱۲ و ابن شهرآشوب فى المناقب ج ۳ ص ۳۱۶.

۲- ۲. أمالى الشيخ الطوسىّ ص ۸۰.

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: روزی که با عمر بن عبدالعزیز بیعت شد، اسماء بن خارجه فزاری بر او وارد شد و چنین سرود:

بهترین مردم برای خلافت از حیث قدمت شأن، کسی است که سزاوارتر باشد به این که شایسته و با اخلاق باشد.

نسبت به امر و نهی به مقدمان، دیگرانی را بیاورد که لایق باشند.

کسی که پدرش عبدالعزیز بن مروان است و کسی که جدش عمر فاروق است.

عمر به او گفت: اگر از این بیت آخر صرف نظر می کردی برای من بهتر بود! -. امالی طوسی: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۰»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی أَبُو عَمْرٍو عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ عُقْدَةَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ یَحْیَی عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی بَکْرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: عَرَضَ فِی نَفْسِ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ شَیْ ءٌ مِنْ فَدَکَ فَکَتَبَ إِلَی أَبِی بَکْرٍ وَ هُوَ عَلَی الْمَدِینَهِ انْظُرْ سِتَّهَ آلَافِ دِینَارٍ فَزِدْ عَلَیْهَا غَلَّهَ فَدَکَ أَرْبَعَهَ آلَافِ دِینَارٍ فَاقْسِمْهَا فِی وُلْدِ فَاطِمَهَ رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنْ بَنِی هَاشِمٍ وَ کَانَتْ فَدَکُ لِلنَّبِیِّ ص خَاصَّهً فَکَانَتْ مِمَّا لَمْ یُوجَفْ عَلَیْهَا بِ خَیْلٍ وَ لا رِکابٍ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ابی بکر بن عمرو بن حزم از پدر خود نقل کرد که عمر بن عبد العزیز تصمیمی در باره فدک گرفت. نامه ای به ابو بکر فرماندار مدینه نوشت که شش هزار دینار به اضافه درآمد فدک، معادل چهار هزار دینار بین فرزندان فاطمه زهرا رضی الله عنهم از بنی هاشم تقسیم کن. زیرا فدک متعلق به خود پیغمبر صلی الله علیه و آله بوده و از سرزمین هایی است که با سپاه و جنگ فتح نشده. -. امالی طوسی: ۸۰ -

**[ترجمه]

«۲۱»

کا، [الکافی] الْعِدَّهُ عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ ثَعْلَبَهَ عَنْ أَبِی مَرْیَمَ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام لِسَلَمَهَ بْنِ کُهَیْلٍ وَ الْحَکَمِ بْنِ عُتَیْبَهَ شَرِّقَا وَ غَرِّبَا فَلَا تَجِدَانِ عِلْماً صَحِیحاً إِلَّا شَیْئاً خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا(۲).

**[ترجمه]کافی: حضرت باقر علیه السلام به سلمه بن کهیل و حکم بن عتیبه فرمود: به شرق و غرب عالم بتازید، هیچ جا علم صحیحی نخواهد یافت مگر آنچه از زبان ما خارج شده باشد. -. کافی ۱ : ۳۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۲»

کـا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَـدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَـیْنِ بْنِ سَـعِیدٍ عَنِ النَّضْـرِ عَنْ یَحْیَی الْحَلَبِیِّ عَنْ مُعَلَّی بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِی بَصِـیرٍ قَالَ: قَالَ لِی إِنَّ الْحَکَمَ بْنَ عُتَیْبَهَ مِمَّنْ قَالَ اللَّهُ- وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ بِالْیَوْمِ الْآخِرِ وَ ما هُمْ بِمُؤْمِنِینَ فَلْیُشَرِّقِ الْحَکَمُ وَ لْیُغَرِّبْ أَمَا وَ اللَّهِ لَا یُصِیبُ الْعِلْمَ إِلَّا مِنْ أَهْلِ بَیْتٍ نَزَلَ عَلَیْهِمْ جَبْرَئِیلُ علیه السلام(۳).

**[ترجمه]کافی: ابوبصـیر می گوید: امام باقر علیه السـلام به من فرمود: حکم بن عتیبه از جمله کسانی است که خداوند متعال دربـاره شـان فرمود: «وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یَقُولُ آمَنَّا بِـاللَّهِ وَ بِـالْیَوْمِ الْـآخِرِ وَ ما هُمْ بِمُؤْمِنِینَ - . بقره / ۸ - »، { و برخی از مردم می گوینـد: «ما به خـدا و روز بازپسـین ایمان آورده ایم»، ولی گروندگان [راستین] نیسـتند.} حَکَم به شـرق و غرب عالم برود، به خـدا قسم آگاه باش که به علم نمی رسـد، مگر به علمی که از اهل بیتی صادر شـده باشد که جبرئیل علیه السـلام بر آنان نازل شده باشد. - . کافی ۱ : ۳۹۹ -

**[ترجمه]

«۲۳»

أَعْلَـامُ الـدِّینِ لِلـدَّیْلَمِیِّ،: قَـالَ رَجُـلٌ لِعَبْـدِ الْمَلِکِ بْنِ مَرْوَانَ أُنَاظِرُکَ وَ أَنَا آمِنٌ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِی عَنْ هَـذَا الْأَمْرِ الَّذِی صَارَ إِلَیْکَ أَ بِنَصٍّ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ قَالَ لَا قَالَ اجْتَمَعَتِ الْأُمَّهُ فَتَرَاضَوْا بِکَ فَقَالَ لَا قَالَ فَکَانَتْ لَکَ بَیْعَهٌ فِی أَعْنَاقِهِمْ فَوَفَوْا بِهَا قَالَ لَا قَالَ فَاخْتَارَکَ أَهْلُ الشُّورَی قَالَ لَا قَالَ أَ فَلَیْسَ قَدْ قَهَرْتَهُمْ عَلَی أَمْرِهِمْ وَ اسْـتَأْثَرْتَ بِفَیْئِهِمْ دُونَهُمْ قَالَ بَلَی قَالَ فَبِأَیِّ شَـیْ ءٍ سُـمِّیتَ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ لَمْ یُؤَمِّرْکَ اللَّهُ وَ لَـا رَسُولُهُ وَ لَـا الْمُسْـلِمُونَ قَـالَ لَهُ اخْرُجْ عَنْ بِلَـادِی وَ إِلَّا قَتَلْتُکَ قَالَ لَیْسَ هَـذَا جَوَابَ أَهْلِ الْعَـدْلِ وَ الْإِنْصَافِ ثُمَّ خَرَجَ عَنْهُ.

ص: ۳۳۵

۱- ۱. نفس المصدر ص ۱۶۷.

۲- ۲. الکافی ج ۱ ص ۳۹۹.

۳- ۳. الکافی ج ۱ ص ۳۹۹.

وَ رُوِیَ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ كَتَبَ إِلَى عَامِلِهِ بِخُرَاسَانَ أَنْ أَوْفِدْ إِلَيَّ مِنْ عُلَمَاءِ بِلَادِكَ مِائَهَ رَجُلٍ أَسْأَلْهُمْ عَنْ سِيرَتِكَ فَجَمَعَهُمْ وَ قَالَ لَهُمْ ذَلِكَ فَاعْتَذَرُوا وَ قَالُوا إِنَّ لَنَا عِيَالًا وَ أَشْغَالًا لَا يُمْكِنُنَا مُفَارَقَتُهُ وَ عَدْلُهُ لَا يَقْتَضِی إِجْبَارَنَا وَ لَكِنْ قَدْ أَجْمَعْنَا عَلَى رَجُلٍ مِنَّا يَكُونُ عِوَضَنَا عِنْدَهُ وَ لِسَانَنَا لَدَيْهِ فَقَوْلُهُ قَوْلُنَا وَ رَأْيُهُ رَأْيُنَا فَأَوْفَدَ بِهِ الْعَامِلَ إِلَيْهِ فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ سَلَّمَ وَ جَلَسَ فَقَالَ لَهُ أَخْلِ لِيَ الْمَجْلِسَ فَقَالَ لَهُ وَ لِمَ ذَلِكَ وَ أَنْتَ لَا تَخْلُو أَنْ تَقُولَ حَقّاً فَيُصَدِّقُوكَ أَوْ تَقُولَ بَاطِلًا فَيُكَذِّبُوكَ فَقَالَ لَهُ لَيْسَ مِنْ أَجْلِي أُرِيدُ خُلُوَّ الْمَجْلِسِ وَ لَكِنْ مِنْ أَجْلِكَ فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَدُورَ بَيْنَنَا كَلَامٌ تَكْرَهُ سَمَاعَهُ فَأَمَرَ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ الْمَجْلِسِ ثُمَّ قَالَ لَهُ قُلْ فَقَالَ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْأَمْرِ مِنْ أَيْنَ صَارَ إِلَيْكَ فَسَكَتَ طَوِيلًا فَقَالَ لَهُ أَ لَا تَقُولُ فَقَالَ لَا فَقَالَ وَ لِمَ فَقَالَ لَهُ إِنْ قُلْتُ بِنَصٍّ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ كَانَ

كَذِباً وَ إِنْ قُلْتُ بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِينَ قُلْتَ فَنَحْنُ أَهْلُ بِلَادِ الْمَشْرِقِ وَ لَمْ نَعْلَمْ بِذَلِكَ وَ لَمْ نُجْمِعْ عَلَيْهِ وَ إِنْ قُلْتُ بِالْمِيرَاثِ مِنْ آبَائِي قُلْتَ بَنُو أَبِيكَ كَثِيرٌ فَلِمَ تَفَرَّدْتَ أَنْتَ بِهِ دُونَهُمْ فَقَالَ لَهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى اعْتِرَافِكَ عَلَى نَفْسِكَ بِالْحَقِّ لِغَيْرِكَ أَ فَأَرْجِعُ إِلَى بِلَادِي فَقَالَ لَا فَوَ اللَّهِ إِنَّكَ لَوَاعِظٌ قَطُّ فَقَالَ لَهُ فَقُلْ مَا عِنْدَكَ بَعْدَ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ رَأَيْتُ أَنَّ مَنْ تَقَدَّمَنِي ظَلَمَ وَ غَشَمَ وَ جَارَ وَ اسْتَأْثَرَ بِفَيْءِ الْمُسْلِمِينَ وَ عَلِمْتُ مِنْ نَفْسِي أَنِّي لَا أَسْتَحِلُّ ذَلِكَ وَ أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ لَا شَيْ ءَ يَكُونُ أَنْقَصَ وَ أَخَفَّ عَلَيْهِمْ فَوَلِيتُ فَقَالَ لَهُ أَخْبِرْنِي لَوْ لَمْ تَلِ هَذَا الْأَمْرَ وَ وَلِيَهُ غَيْرُكَ وَ فَعَلَ مَا فَعَلَ مَنْ كَانَ قَبْلَهُ أَ كَانَ يَلْزَمُكَ مِنْ إِثْمِهِ شَيْ ءٌ فَقَالَ لَا فَقَالَ لَهُ فَأَرَاكَ قَدْ شَرَيْتَ رَاحَةَ غَيْرِكَ بِتَعَبِكَ وَ سَلَامَتَهُ بِخَطَرِكَ فَقَالَ لَهُ إِنَّكَ لَوَاعِظٌ قَطُّ فَقَامَ لِيَخْرُجَ ثُمَّ قَالَ لَهُ وَ اللَّهِ لَقَدْ هَلَكَ أَوَّلُنَا بِأَوَّلِكُمْ وَ أَوْسَطُنَا بِأَوْسَطِكُمْ وَ سَيَهْلِكُ آخِرُنَا بِآخِرِكُمْ وَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَيْكُمْ وَ هُوَ حَسْبُنَا وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ.

**[ترجمه]اعلام الدین دیلمی: مردی به عبد الملک مروان گفت: من می خواهم با تو مناظره ای بکنم به شرط اینکه امان دهی. عبد الملک او را امان داد. گفت: بگو ببینم این مقامی که گرفته ای، آیا به تصریح خدا و پیغمبرش است؟ گفت: نه. پرسید: مردم جمع شدند و تو را انتخاب نمودند؟ گفت: نه. سؤال کرد آیا آنها با تو بیعت کرده بودند که لازم بود وفا نمایند؟ گفت: نه. پرسید: در شوری تو را تعیین نمودند؟ گفت: نه. گفت: پس تو به زور بر آنها حکومت می کنی و مال و جان آنها را در اختیار گرفته ای؟ عبد الملک گفت: بلی. سؤال کرد پس چرا نام خود را امیر المؤمنین نهاده ای با اینکه خدا و پیامبر و مسلمانان تو را امیر نکرده اند. عبد الملک گفت: از مملکت من خارج شو و گر نه تو را می کشم. مرد گفت: همین است جواب کسی که از روی عدل و انصاف با تو سخن گوید! این حرف را زده و از نزد او خارج شد.

– روایت شده که عمر بن عبد العزیز به نماینده خود در خراسان نوشت که چهل نفر از دانشمندان آن سرزمین را بفرست تا از آنها تحقیق کنم تو چگونه رفتار می کنی. استاندار علما را جمع نموده جریان نامه را اعلام کرد. آنها پوزش خواستند. گفتند: ما زن و بچه داریم و ممکن نیست که هر چهل نفر از خانواده خود دور باشیم و عدالت مخالف با اجبار است که ما را به زور ببرند ولی می توانیم به یک نفر نمایندگی بدهیم که از طرف ما برود و به جای ما سخن ما را بگوید. پس سخن او سخن ماست و رأی او رأی ماست. استاندار نماینده آنها را فرستاد. وقتی پیش عمر بن عبد العزیز رفت گفت: من سخنی مخفیانه دارم، مجلس را خلوت کن. عمر گفت: تو یا راست می گویی که در این صورت اهل مجلس تو را کمک می کنند و یا دروغ می گویی که تو را تکذیب خواهند نمود. نماینده گفت: من برای خودم نمی گویم خلوت باشد، این تقاضا برای شما است، می ترسم بین ما حرفی زده شود که تو نخواهی مردم بشنوند.

عمر دستور داد همه خارج شدند؛ آنگاه عالم گفت: بگو ببینم، از کجا خلافت به تو رسید؟ عمر مدتی سکوت کرد. گفت:

چرا جواب نمی دهی؟ گفت: چه بگویم؟ اگر بگویم خدا و پیامبر معین کرده اند دروغ است. بگویم مسلمانان اجماع کرده اند، تو خواهی گفت ما که از سرزمین مشرق هستیم خبر نداریم و در این اجماع شرکت نکرده ایم. اگر بگویم از راه وراثت از پدرم بوده، خواهی گفت برادرانت زیادند تو چرا از بین آنها به حکومت رسیدی. دانشمند گفت خدا را شکر که به حق اعتراف نمودی! دیگر حالا اجازه می دهی به سرزمین خود برگردم؟ گفت: نه به خدا تو واعظ خوبی هستی. آن فرد دانشمند گفت: خوب! بگو ببینم چطور شد که این کار را بر عهده گرفتی؟ عمر بن عبد العزیز گفت: دیدم خلفای قبل ستم روا داشته و در مال مسلمانان حیف و میل کردند و من خودم را می شناختم که اهل این کار نیستم. گفت اگر دیگری مقام تو را می گرفت و به مردم مانند پیشینیان ستم روا می داشت، آیا از تو باز خواست می شد و گناه او را به حساب تو می آوردند؟ گفت: نه. دانشمند گفت در این صورت تو آسایش دیگری را با رنج خود خریده ای و آسودگی او را با خطر خویش. عمر گفت واقعا تو واعظ خوبی هستی. پس دانشمند از جای حرکت کرد که خارج شود، به عمر گفت: به خدا قسم ابتدای دین از دست شما بنی امیه رنجها کشید میانه آن نیز از شما رنجهایی برد، آخر آن نیز به وسیله باقی مانده نسل شما در رنج خواهد بود. خدا دادخواه ما از شما است و داور و پشتیبان خوبی است .

**[ترجمه]

«۲۴»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْمُتَوَکِّلِ عَنِ السَّعْدَآبَادِیِّ عَنِ الْبَرْقِیِّ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ غَیْرِ وَاحِدٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنِ

الثُّمَالِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ حَضَرَ عَبْدَ الْمَلِكِ بْنَ مَرْوَانَ وَ هُوَ يَخْطُبُ النَّاسَ بِمَكَّةَ فَلَمَّا صَارَ إِلَى مَوْضِعِ الْعِظَةِ مِنْ خُطْبَتِهِ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ مَهْلًا مَهْلًا إِنَّكُمْ تَأْمُرُونَ وَ لَا تَأْتَمِرُونَ وَ تَنْهَوْنَ وَ لَا تَنْتَهُونَ وَ تَعِظُونَ وَ لَا تَتَّعِظُونَ أَ فَاقْتِدَاءً بِسِيرَتِكُمْ أَمْ طَاعَةً لِأَمْرِكُمْ فَإِنْ قُلْتُمْ اقْتِدَاءً بِسِيرَتِنَا فَكَيْفَ يُقْتَدَى بِسِيرَةِ الظَّالِمِينَ وَ مَا الْحُجَّةُ فِي اتِّبَاعِ الْمُجْرِمِينَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَالَ اللَّهِ دُوَلًا وَ جَعَلُوا عِبَادَ اللَّهِ خَوَلًا وَ إِنْ قُلْتُمْ أَطِيعُوا أَمْرَنَا وَ اقْبَلُوا نُصْحَنَا فَكَيْفَ يَنْصَحُ غَيْرَهُ مَنْ لَمْ يَنْصَحْ نَفْسَهُ أَمْ كَيْفَ تَجِبُ طَاعَةُ مَنْ لَمْ تَثْبُتْ لَهُ عَدَالَةٌ وَ إِنْ قُلْتُمْ خُذُوا الْحِكْمَةَ مِنْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهَا وَ اقْبَلُوا الْعِظَةَ مِمَّنْ سَمِعْتُمُوهَا فَلَعَلَّ فِينَا مَنْ هُوَ أَفْصَحُ بِصُنُوفِ الْعِظَاتِ وَ أَعْرَفُ بِوُجُوهِ اللُّغَاتِ مِنْكُمْ فَتَزَحْزَحُوا عَنْهَا وَ أَطْلِقُوا أَقْفَالَهَا وَ خَلُّوا سَبِيلَهَا يَنْتَدِبْ لَهَا الَّذِينَ شَرَّدْتُمْ فِي الْبِلَادِ وَ نَقَلْتُمُوهُمْ عَنْ مُسْتَقَرِّهِمْ إِلَى كُلِّ وَادٍ فَوَ اللَّهِ مَا قَلَّدْنَاكُمْ أَزِمَّةَ أُمُورِنَا وَ حَكَّمْنَاكُمْ فِي أَمْوَالِنَا وَ أَبْدَانِنَا وَ أَدْيَانِنَا لِتَسِيرُوا فِينَا بِسِيرَةِ الْجَبَّارِينَ غَيْرَ أَنَّا بُصَرَاءُ بِأَنْفُسِنَا- لِاسْتِيفَاءِ الْمُدَّةِ وَ بُلُوغِ الْغَايَةِ وَ تَمَامِ الْمِحْنَةِ وَ لِكُلِّ قَائِمٍ مِنْكُمْ يَوْمٌ لَا يَعْدُوهُ وَ كِتَابٌ لَا بُدَّ أَنْ يَتْلُوَهُ- لا يُغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصاها- وَ سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ بَعْضُ أَصْحَابِ الْمَسَالِحِ فَقَبَضَ عَلَيْهِ وَ كَانَ آخِرَ عَهْدِنَا بِهِ وَ لَا نَدْرِي مَا كَانَتْ حَالُهُ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: ثمالی می گوید: شخصی که در مجلس عبد الملک مروان در مکه حاضر بود گفت: عبد الملک شروع به سخنرانی کرد، همین که خطبه او منتهی به موعظه شد، مردی از جای حرکت کرده گفت: بس است بس! شما امر می کنید ولی خودتان عمل نمی کنید و نهی می کنید اما خودتان از حرام خودداری نمی کنید! پند می دهید ولی پند نمی گیرید. ما باید مطیع کردار شما باشیم یا گفتار شما؟! اگر بگویید پیرو روش شما باشیم، چگونه ممکن است پیرو ستمگران بشویم یا به چه دلیل ما از تبهکارانی پیروی کنیم که اموال خدا را ثروت خود حساب می کنند و بندگان او را برده خویش می شمارند. اگر می گویید اطاعت امر ما را کنید و نصیحت ما را بپذیرید، آیا ممکن است کسی که خود را نصیحت نمی کند یا خویشتن را پند نمی دهد به دیگری پند دهد؟ چگونه اطاعت نمودن از کسی که عادل نیست لازم است؟ اگر بگویید دانش را از هر جا که بود بگیرید و پند را از هر کس که شنیدید بگیرید، شاید در میان ما کسانی باشند که بهتر از شما بتوانند موعظه کنند و به زبان ها از شما آشناتر باشند. رها کنید خلافت را و دست از قفل و بند آن بردارید! راه را باز کنید تا کسانی که آنها را به اطراف جهان آواره کرده اید و در به در بیابانها شده اند پیش بیایند.

به خدا سوگند هرگز اختیار خود را به شما نداده ایم و شما را حاکم بر مال و جان و دین خویش نکرده ایم تا به روش ستمگران رفتار کنید، جز اینکه ما توجه به وضع خود داریم و منتظر پایان مدت و به آخر رسیدن حکومت شما و تمام شدن رنج و محنت خود هستیم. هر کدام از شما که بر سریر حکومت نشیند، مدت معینی دارد و به ناچار باید پرونده اش را بخواند، که هیچ یک از رفتار و کردار او از کوچک و بزرگ فروگذار نشده! به زودی ستمگران خواهند فهمید که چه ستمی روا داشته اند. در این موقع یکی از ماموران مسلح خلیفه پیش آمده او را گرفت. دیگر از او خبری نداریم که چه شد! - . امالی طوسی: ۶۶ -

**[ترجمه]

بیان

الدول جمع الدوله بالضم و هو ما يتداول من المال فيكون لقوم دون قوم و قوله خولا أی خدما و عبيدا و انتدب له أجابه.

**[ترجمه]کلمه دُوَل جمع دوله به ضم دال است و عبارت است از آن مالی که در جریان است و در اختيار قوم مخصوصی است و نه همه. کلمه خول به معنای خدمه و بنده است؛ و عبارت انتدب يعنی او را اجابت کرد.

**[ترجمه]

«۲۵»

ختص، [الإختصاص] مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الْكُوفِيُّ الْخَزَّازُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ الْكُوفِيِّ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِی مَسْرُوقٍ النَّهْدِیِّ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّهَ عَنْ أَبِی حَمْزَهَ قَالَ: دَخَلَ سَعْدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ وَ كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام يُسَمِّيهِ سَعْدَ الْخَيْرِ وَ هُوَ مِنْ وُلْدِ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مَرْوَانَ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَبَيْنَا يَنْشِجُ كَمَا تَنْشِجُ النِّسَاءُ قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام مَا يُبْكِيكَ يَا سَعْدُ قَالَ وَ كَيْفَ لَا أَبْكِی وَ أَنَا مِنَ الشَّجَرَهِ الْمَلْعُونَهِ فِی الْقُرْآنِ فَقَالَ لَهُ لَسْتَ مِنْهُمْ أَنْتَ أُمَوِیٌّ

۱- ۱. أمالی الشيخ الطوسیّ ص ۶۶.

مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يَحْكِي عَنْ إِبْرَاهِيمَ علیه السلام فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي (۱).

**[ترجمه]اختصاص: ابو حمزه می گوید: سعد بن عبد الملک که حضرت باقر علیه السلام او را سعد الخیر می نامید، خدمت آن جناب رسید (سعد از فرزندان عبد العزیز بن مروان بود.) او مثل زنهای مصیبت زده اشک می ریخت. امام فرمود: چرا گریه می کنی؟ عرض کرد چرا گریه نکنم و حال اینکه در قرآن مرا از شجره ملعونه (بنی امیه) شمرده اند! فرمود: تو از آنها نیستی، تو از جمله افراد خاندان بنی امیه هستی که از خانواده اولاد پیامبر به شمار می روی. مگر نشنیده ای این آیه را که خداوند از قول ابراهیم نقل می کند: «فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي - . ابراهیم / ۳۹ - »، {پس هر که از من پیروی کند، بی گمان، او از من است.} - . اختصاص: ۸۵ -

**[ترجمه]

«۲۶»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ حُجْرِ بْنِ زَائِدَةَ عَنْ حُمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِنِّي أَعْطَيْتُ اللَّهَ عَهْداً أَنْ لَا أَخْرُجَ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى تُخْبِرَنِي عَمَّا أَسْأَلُكَ عَنْهُ قَالَ فَقَالَ لِي سَلْ قَالَ قُلْتُ أَ مِنْ شِيعَتِكُمْ أَنَا قَالَ فَقَالَ نَعَمْ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: حمران بن اعین می گوید: به حضرت باقر علیه السلام عرض کردم: من با خدا عهد کرده ام که از مدینه خارج نشوم مگر اینکه جواب یک سؤال مرا بدهی! فرمود: بپرس! عرض کرد: آیا من از شیعیان شما هستم؟ فرمود: بلی در دنیا و آخرت. - . اختصاص: ۱۹۶ -

**[ترجمه]

«۲۷»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: قَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام لِلْكُمَيْتِ امْتَدَحْتَ عَبْدَ الْمَلِكِ فَقَالَ مَا قُلْتُ لَهُ يَا إِمَامَ الْهُدَى وَ إِنَّمَا قُلْتُ يَا أَسَدُ وَ الْأَسَدُ كَلْبٌ وَ يَا شَمْسُ وَ الشَّمْسُ جَمَادٌ وَ يَا بَحْرُ وَ الْبَحْرُ مَوَاتٌ وَ يَا حَيَّةُ وَ الْحَيَّةُ دُوَيْبَّةٌ مُنْتِنَةٌ وَ يَا جَبَلُ وَ إِنَّمَا هُوَ حَجَرٌ أَصَمُّ قَالَ فَتَبَسَّمَ علیه السلام وَ أَنْشَأَ الْكُمَيْتُ بَيْنَ يَدَيْهِ:

مَنْ لِقَلْبٍ مُتَيَّمٍ مُسْتَهَامٍ**غَيْرَ مَا صَبْوَةٍ وَ لَا أَحْلَامٍ

فَلَمَّا بَلَغَ إِلَى قَوْلِهِ:

أَخْلَصَ اللَّهُ لِي هَوَايَ فَمَا**أُغْرِقُ نَزْعاً وَ لَا تَطِيشُ سِهَامِي

فَقَالَ علیه السلام : فَقَدْ أُغْرِقُ نَزْعاً وَ مَا تَطِيشُ سِهَامِي فَقَالَ يَا مَوْلَايَ أَنْتَ أَشْعَرُ مِنِّي فِي هَذَا الْمَعْنَى (۳).

۱- ۱. الاختصاص ص ۸۵ و الآیه فی سوره إبراهیم: ۳۹.

۲- ۲. نفس المصدر ص ۱۹۶ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۱۱۷.

۳- ۳. المناقب ج ۳ ص ۳۳۷ و هذا الشعر من قصیده تبلغ« ۱۰۳» بیتا و هی أول هاشـمیاته المطبوعه بلیدن سنه ۱۹۰۴ بتفسیر أبی ریاش أحمد بن إبراهیم القیسی، و کذا فی مطبوعه مصر النابلسی و قد أشار أبو ریاش فی شرحه للبیت« ۹۲»« أخلص اللّه لی هو ای إلـخ» قـال: و بلغنـا ان الکمیت أنشـد محمّـد بن علیّ بن الحسـین هـذا الشـعر فلمـا انتهی الی قوله« فما اغرق نزعا و لا تطیش سهامی» قال له محمّد بن علی: من لم یفرق النزع لم یبلغ غایته بسهمه و لکن لو قلت: فقد أغرق نزعا و لا تطیش سهامی».

**[ترجمه]مناقب: حضرت باقر علیه السلام به کمیت فرمود: تو عبد الملک را مدح کرده ای؟ گفت من در مدح خود به او نگفته ام: ای امام راهنما؛ گفته ام: ای شیر! و شیر هم نوعی سگ است، و یا شمس خطابش کرده ام و خورشید جماد است و یا او را دریا خوانده ام که دریا نیز مرده است. گاهی یا حیه گفته ام که مار جنبنده منفور و بدبویی است! یا جبل گفته ام که کوه هم سنگ لال است. امام علیه السلام تبسم نمود. کمیت در مقابل آن جناب این اشعار را خواند:

چه کس به فریاد دل عاشق دل باخته حیران می رسد؟ جز آرزو و عشق حتی در خواب هم چیزی نمی بیند .

همین که به این شعر رسید:

خدا محبت مرا در راه شما خانواده پیامبر خالص کند، به طوری که کمان را نکشم تا تیرم به خطا نرود.

امام علیه السلام فرمود: به جای عبارت زه کمان را نکشم، باید می گفتی: تا زه کمان را خوب بکشم و تیرم به خطا نرود. عرض کرد: مولای من! شما در تنظیم معنی، از من در شعر ماهرتر هستید. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۷ -

**[ترجمه]

بیان

أخلص الله لی هوای أی جعل الله محبتی خالصه لکم فصار تأییده تعالی سببا لأن لا أخطئ الهدف و أصیب کلما أریده من مدحکم و إن لم أبالغ فیه یقال أغرق النازع فی القوس إذا استوفی مدها ثم استعیر لکل من بالغ فی شی ء و یقال طاش السهم عن الهدف أی عدل و إنما غیر علیه السلام شعره لإیهامه بتقصیر و عدم اعتناء فی مدحهم أو لأن الإغراق فی النزع لا مدخل له فی إصابه الهدف بل الأمر بالعکس مع أن فیما ذکره علیه السلام معنی لطیفا کاملا- و هو أن المداحین إذا بالغوا فی مدح ممدوحهم خرجوا عن الحق و کذبوا فیما یثبتون له کما أن الرامی إذا أغرق نزعا أخطأ الهدف و إنی کلما أبالغ فی مدحکم لا یعدل سهمی عن هدف الحق و الصدق.

**[ترجمه]عبارت اخلص الله لی هوای یعنی خدا محبت مرا برای شما خالص قرار داده؛ پس تأیید خدای تعالی موجب آن شده که من در هدفم خطا نکنم و به هر چه از مدح شما می خواهم برسم، اگر چه در مدحتان مبالغه و غلو نمی کنم. عبارت اغرق النازع فی القوس یعنی تیر انداز به خوبی تیر را بین قوس کمان کشید؛ سپس این معنا استعاره شد برای هر کسی که در امری مبالغه نماید. عبارت طاش السهم عن الهدف یعنی تیر به هدف نخورد. و علت این که امام علیه السلام شعر او را تغییر داد این بود که شعر شاعر موهم کوتاهی در مدح امامان و عدم توجه تام به مدحشان بود یا به این خاطر که اغراق در کشیدن تیر ربطی به اصابت تیر به هدف ندارد، بلکه امر بر عکس است. مضافا بر این که در آنچه امام ذکر فرمود، معنای لطیف و کاملی است و آن این که وقتی مداحان در مدح ممدوحشان مبالغه می کنند، از مدار حق خارج شده و در چیزهایی که برای ممدوح خود اثبات می کنند، دروغ می گویند، چنانچه تیرانداز وقتی تیر را خیلی بین کمان می کشد، در زدن هدف اشتباه می کند. و من هر قدر در مدح شما مبالغه کنم، تیرم از هدف حقیقت و راستی به خطا نمی رود.

**[ترجمه]

«۲۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب بَكْرُ بْنُ صَالِحٍ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ أَتَى أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ إِنِّي رُوِّيتُ عَنْ آبَائِكَ علیهم السلام أَنَّ كُلَّ فَتْحٍ بِضَلَالٍ فَهُوَ لِلْإِمَامِ فَقَالَ نَعَمْ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ فَإِنَّهُمْ أَتَوْا بِي مِنْ بَعْضِ فُتُوحِ الضَّلَالِ وَ قَدْ تَخَلَّصْتُ مِمَّنْ مَلَكُونِي بِسَبَبٍ وَ قَدْ أَتَيْتُكَ مُسْتَرَقّاً مُسْتَعْبَداً قَالَ علیه السلام قَدْ قَبِلْتُ فَلَمَّا كَانَ وَقْتُ خُرُوجِهِ إِلَى مَكَّةَ قَالَ إِنِّي مُذْ حَجَجْتُ فَتَزَوَّجْتُ وَ مَكْسَبِي مِمَّا يَعْطِفُ عَلَيَّ إِخْوَانِي لَا شَيْ ءَ لِي غَيْرُهُ فَمُرْنِي بِأَمْرِكَ فَقَالَ علیه السلام انْصَرِفْ إِلَى بِلَادِكَ وَ أَنْتَ مِنْ حَجِّكَ وَ تَزْوِيجِكَ وَ كَسْبِكَ فِي حِلٍّ ثُمَّ أَتَاهُ بَعْدَ سِتِّ سِنِينَ وَ ذَكَرَ لَهُ الْعُبُودِيَّةَ الَّتِي أَلْزَمَهَا نَفْسَهُ فَقَالَ أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ اكْتُبْ لِي بِهِ عَهْداً فَخَرَجَ كِتَابُهُ- بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْهَاشِمِيِّ الْعَلَوِيِّ- لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ فَتَاهُ إِنِّي أَعْتَقْتُكَ لِوَجْهِ اللَّهِ وَ الدَّارِ الْآخِرَةِ- لَا رَبَّ لَكَ إِلَّا اللَّهُ وَ لَيْسَ عَلَيْكَ سَيِّدٌ وَ أَنْتَ مَوْلَايَ وَ مَوْلَى عَقِبِي مِنْ بَعْدِي وَ كَتَبَ فِي الْمُحَرَّمِ سَنَةَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ وَ مِائَةٍ وَ وَقَّعَ فِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بِخَطِّ يَدِهِ وَ خَتَمَهُ بِخَاتَمِهِ (۱).

**[ترجمه]مناقب: بکر بن صالح می گوید: عبد الله بن مبارک خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده عرض کرد: از اجداد شما برای من روایت شده که هر فتح و پیروزی که نصیب مسلمانان شود گرچه در حکومت خلفاء جور باشد، غنائم مربوط به امام است. فرمود: صحیح است. عرض کرد: فدایت شوم! مرا از یک فتح در زمان حاکمان جور آورده اند. بالاخره از دست آن کسی که مالک من بود به یک وسیله ای نجات یافتم. اینک نزد شما آمده و بنده و برده شمایم. امام فرمود: قبول کردم. موقعی که خواست به مکه برود گفت: من بعد از اینکه به حج رفتهم، ازدواج کردم و راه گذران من از لطف و عنایتی بود که دوستان می کردند، چون دیگر راهی برای اداره زندگی نداشتم. بفرمایید چه باید کنم. امام فرمود: به شهر و وطن خود برگرد و حج و ازدواج و کسبی که کرده ای برایت حلال است. پس از شش سال دو مرتبه آمد و همان بندگی و بردگی سابق را یادآوری نمود. امام علیه السلام فرمود: تو در راه خدا آزادی! عرض کرد: خواهش می کنم یک یادداشت راجع به این مطلب به من بدهید. حضرت نامه ای چنین نوشت: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ. این نامه محمد بن علی هاشمی علوی است برای عبد الله بن مبارک. من تو را در راه خدا و روز رستاخیز آزاد کردم. کسی جز خدا آقای تو نیست و هیچ کس نمی تواند ادعای مالکیت تو را بنماید! تو بعد از این آزاد شده من و خاندان منی! در تاریخ محرم سال صد و سیزده، محمد بن علی علیهما السلام آن را با دست خط خود نوشته و بر آن مهر زده است. -. مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۸ -

**[ترجمه]

«۲۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ عَنِ السَّيَّارِيِّ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زَكَرِيَّا الصَّيْدَلَانِيِّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ بَنِي حَنِيفَةَ مِنْ أَهْلِ بُسْتَ وَ سِجِسْتَانَ قَالَ: رَافَقْتُ أَبَا

١- ١. المناقب ج ٣ ص ٣٣٨.

جَعْفَرٍ علیه السلام فِی السَّنَهِ الَّتِی حَجَّ فِیهَا فِی أَوَّلِ خِلَافَهِ الْمُعْتَصِمِ فَقُلْتُ لَهُ وَ أَنَا مَعَهُ عَلَی الْمَائِدَهِ وَ هُنَاکَ جَمَاعَهٌ مِنْ أَوْلِیَاءِ السُّلْطَانِ إِنَّ وَالِیَنَا جُعِلْتُ فِدَاکَ رَجُلٌ یَتَوَلَّاکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُحِبُّکُمْ وَ عَلَیَّ فِی دِیوَانِهِ خَرَاجٌ فَإِنْ رَأَیْتَ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ أَنْ تَکْتُبَ إِلَیْهِ بِالْإِحْسَانِ إِلَیَّ فَقَالَ لَا أَعْرِفُهُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّهُ عَلَی مَا قُلْتُ مِنْ مَحَبَّتِکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ کِتَابُکَ یَنْفَعُنِی عِنْدَهُ فَأَخَذَ الْقِرْطَاسَ فَکَتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ مُوصِلَ کِتَابِی هَذَا ذَکَرَ عَنْکَ مَذْهَباً جَمِیلًا وَ إِنَّ مَا لَکَ مِنْ عَمَلِکَ مَا أَحْسَنْتَ فِیهِ فَأَحْسِنْ إِلَی إِخْوَانِکَ وَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ سَائِلُکَ عَنْ مَثَاقِیلِ الذَّرِّ وَ الْخَرْدَلِ قَالَ فَلَمَّا وَرَدْتُ سِجِسْتَانَ سَبَقَ الْخَبَرُ إِلَی الْحُسَیْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّیْشَابُورِیِّ وَ هُوَ الْوَالِی فَاسْتَقْبَلَنِی عَلَی فَرْسَخَیْنِ مِنَ الْمَدِینَهِ فَدَفَعْتُ إِلَیْهِ الْکِتَابَ فَقَبَّلَهُ وَ وَضَعَهُ عَلَی عَیْنَیْهِ وَ قَالَ لِی حَاجَتُکَ فَقُلْتُ خَرَاجٌ عَلَیَّ فِی دِیوَانِکَ قَالَ فَأَمَرَ بِطَرْحِهِ عَنِّی وَ قَالَ لَا تُؤَدِّ خَرَاجاً مَا دَامَ لِی عَمَلٌ ثُمَّ سَأَلَنِی عَنْ عِیَالِی فَأَخْبَرْتُهُ بِمَبْلَغِهِمْ فَأَمَرَ لِی وَ لَهُمْ بِمَا یَقُوتُنَا وَ فَضْلًا فَمَا أَدَّیْتُ فِی عَمَلِهِ خَرَاجاً مَا دَامَ حَیّاً وَ لَا قَطَعَ عَنِّی صِلَتَهُ حَتَّی مَاتَ (۱).

**[ترجمه]کافی: مردی از بنی حنیفه از اهل بست و سیستان می گوید: با امام جواد علیه السلام در سالی که به حج رفت، در اوایل خلافت معتصم، همراه شدم؛ سر سفره غذا با ایشان بودم و جماعتی از مریدان خلیفه نیز حاضر بودند. به حضرت عرض کردم: فدایت شوم! والی ما مردی است که ولایت شما اهل بیت را قبول دارد و شما را دوست دارد و من در دیوان و دفتر او خراجی بر ذمه دارم. فدایت شوم! اگر صلاح می دانی چیزی به او بنویس که به من احسانی کند! حضرت فرمود: من او را نمی شناسم! گفتم: فدایت شوم! طبق عرضم او شما اهل بیت را دوست دارد و نامه و سفارش شما در خصوص من نسبت به او برای من نافع است! امام کاغذ را برداشت و نوشت: بسم الله الرحمن الرحیم. اما بعد؛ کسی که این نامه را به نزد تو می آورد گفت: تو مدهبی زیبا و خوب داری و مال تو از عمل توست، مادامی که در خصوص آن احسان بنمایی! پس به برادرانت احسان کن و بدان که خدای عزوجل تو را در مورد مثقال های ذره و ارزن بازخواست می کند. راوی می گوید: وقتی به سیستان رسیدم، خبر به حسین بن عبدالله نیشابوری که والی منطقه بود رسید؛ دو فرسخ مانده به شهر به استقبالم آمد و من نامه را به او دادم و او نامه را بوسید و بر دیده گذاشت و به من گفت: حاجت تو چیست؟ گفتم: در دیوان تو خراجی بر ذمه دارم! امر کرد این خراج از عهده من برداشته شود و گفت: مادامی که عمل برای من است، لازم نیست خراج بپردازی. سپس از من در خصوص عیالم پرسید و من از مبلغ مورد نیازشان به او خبر دادم. پس برای من و آنها امر کرد که مقرری به قدر قوت ما و بیشتر از آن قرار دهند و مادامی که زنده بود، بابت عمل برای او خراجی ندادم و او نیز تا دم مردن صله خود را از من قطع نکرد. - . کافی ۵ : ۱۱۱ -

**[ترجمه]

«۳۰»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِی جَمِیلَهَ عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ قَالَ: حَدَّثَنِی أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام سَبْعِینَ أَلْفَ حَدِیثٍ لَمْ أُحَدِّثْ بِهَا أَحَداً أَبَداً قَالَ جَابِرٌ فَقُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّکَ حَمَلْتَنِی وِقْراً عَظِیماً بِمَا حَدَّثْتَنِی بِهِ مِنْ سِرِّکُمُ الَّذِی لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَداً وَ رُبَّمَا جَاشَ فِی صَدْرِی حَتَّی یَأْخُذَنِی مِنْهُ شِبْهُ الْجُنُونِ قَالَ یَا جَابِرُ فَإِذَا کَانَ ذَلِکَ فَاخْرُجْ إِلَی الْجَبَّانِ فَاحْفِرْ حَفِیرَهً وَ دَلِّ رَأْسَکَ فِیهَا ثُمَّ قُلْ حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ بِکَذَا وَ کَذَا(۲).

۱- ۱. الکافی ج ۵ ص ۱۱۱ و من الغریب جدا ذکر هذا الحدیث فی هذا الجزء المختص بأخبار أبی جعفر الباقر علیه السلام مع أن الخبر ممّا یتعلق بأخبار أبی جعفر الجواد علیه السلام و هو الذی عاصر المعتصم لعنه اللّه فلاحظ.

۲- ۲. الاختصاص ص ۶۶ و أخرجه الکشّیّ فی رجاله ص ۱۲۸.

**[ترجمه]اختصاص: جابر جعفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من هفتاد هزار حدیث آموخت که هرگز به احدی آنها را نگفتم. جابر می گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم، بار سنگینی بر من نهاده ای از این اسرار که به من سپردی و فرموده ای به کسی نگویم. گاهی از اوقات چنان سینه ام به جوش می آید که حالتی شبیه جنون به من دست می دهد!! فرمود: هر وقت چنین شد، به طرف صحرا برو و گودالی بکن. سرت را درون آن گودال قرار بده و بگو محمد بن علی علیهما السلام چنین و چنان گفت! - . اختصاص: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۳۱»

ختص، [الإختصاص] جَعْفَرُ بْنُ الْحُسَیْنِ عَنِ ابْنِ الْوَلِیدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِیلَ عَنْ عَلِیِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ زِیَادِ بْنِ أَبِی الْحَلَّالِ قَالَ: اخْتَلَفَ أَصْحَابُنَا فِی أَحَادِیثِ جَابِرٍ الْجُعْفِیِّ فَقُلْتُ أَنَا أَسْأَلُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَلَمَّا دَخَلْتُ ابْتَدَأَنِی فَقَالَ رَحِمَ اللَّهُ جَابِرَ الْجُعْفِیِّ كَانَ یَصْدُقُ عَلَیْنَا لَعَنَ اللَّهُ الْمُغِیرَهَ بْنَ سَعِیدٍ كَانَ یَكْذِبُ عَلَیْنَا(۱).

**[ترجمه]اختصاص: زیاد بن ابی حلال می گوید: مردم در باره روایتها و کارهای عجیب جابر بن یزید اختلاف کردند. من گفتم: از حضرت صادق علیه السلام سؤال خواهم کرد. وقتی وارد شدم، قبل از اینکه من چیزی بپرسم فرمود: خدا رحمت کند جابر جعفی را که احادیث ما را درست نقل می کرد. خدا لعنت کند مغیره بن سعید را که بر ما دروغ می بست. - . اختصاص: ۲۰۴ -

**[ترجمه]

«۳۲»

كا، [الكافی] الْحُسَیْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمُعَلَّی عَنِ الْوَشَّاءِ عَنْ أَبَانٍ عَنْ عُقْبَهَ بْنِ بَشِیرٍ الْأَسَدِیِّ عَنِ الْكُمَیْتِ بْنِ زَیْدٍ الْأَسَدِیِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ وَ اللَّهِ یَا كُمَیْتُ لَوْ كَانَ عِنْدَنَا مَالٌ لَأَعْطَیْنَاكَ مِنْهُ وَ لَكِنْ لَكَ مَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله لِحَسَّانِ بْنِ ثَابِتٍ لَنْ یَزَالَ مَعَكَ رُوحُ الْقُدُسِ مَا ذَبَبْتَ عَنَّا قَالَ قُلْتُ خَبِّرْنِی عَنِ الرَّجُلَیْنِ قَالَ فَأَخَذَ الْوِسَادَهَ فَكَسَرَهَا فِی صَدْرِهِ ثُمَّ قَالَ وَ اللَّهِ یَا كُمَیْتُ مَا أُهَرِیقَ مِحْجَمَهٌ مِنْ دَمٍ وَ لَا أُخِذَ مَالٌ مِنْ غَیْرِ حِلِّهِ وَ لَا قُلِبَ حَجَرٌ عَنْ حَجَرٍ إِلَّا ذَاكَ فِی أَعْنَاقِهِمَا(۲).

**[ترجمه]كافی: كمیت بن زید اسدی می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیدم. فرمود: به خدا قسم كمیت! اگر مالی در نزد ما بود به تو می دادیم ولی من به تو می گویم آنچه را پیغمبر صلی الله علیه و آله به حسان بن ثابت فرمود: تا وقتی از ما خانواده دفاع می كنی، پیوسته روح القدس تو را تائید كند. عرض كردم: در باره آن دو نفر (ابا بكر و عمر) چه می گویی؟ امام علیه السلام بالش را دولا كرده به سینه خود چسبانید. آنگاه فرمود: به خدا قسم به اندازه یك حجامت خونی ریخته نشد و یا مالی به ناحق گرفته نشد و یا سنگی جابجا نگشت مگر این كه به گردن آن دو است. - . كافی ۸ : ۱۰۲ -

**[ترجمه]

«۳۳»

كا، [الكافی] عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام جَالِساً فِی الْمَسْجِدِ إِذْ أَقْبَلَ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ وَ أَبُو جَعْفَرٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو الدَّوَانِيقِ فَقَعَدُوا نَاحِيَةً مِنَ الْمَسْجِدِ فَقِيلَ لَهُمْ هَذَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ جَالِسٌ فَقَامَ إِلَيْهِ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ وَ قَعَدَ أَبُو الدَّوَانِيقِ مَكَانَهُ حَتَّى سَلَّمُوا عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ لَهُمْ أَبُو جَعْفَرٍ مَا مَنَعَ جَبَّارَكُمْ مِنْ أَنْ يَأْتِيَنِی فَعَذَّرُوهُ عِنْدَهُ فَقَالَ عِنْدَ ذَلِكَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام أَمَا وَ اللَّهِ لَا تَذْهَبُ اللَّيَالِی وَ الْأَيَّامُ حَتَّى يَمْلِكَ مَا بَيْنَ قُطْرَيْهَا ثُمَّ لَيَطَأَنَّ الرِّجَالُ عَقِبَهُ ثُمَّ لَيَذِلَّنَّ لَهُ رِقَابُ الرِّجَالِ ثُمَّ لَيَمْلِكَنَّ مُلْكاً شَدِيداً فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ إِنَّ مُلْكَنَا قَبْلَ مُلْكِكُمْ قَالَ نَعَمْ يَا دَاوُدُ إِنَّ مُلْكَكُمْ قَبْلَ مُلْكِنَا وَ سُلْطَانَكُمْ قَبْلَ سُلْطَانِنَا فَقَالَ لَهُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ هَلْ لَهُ مِنْ مُدَّةٍ

ص: ۳۴۱

۱- ۱. نفس المصدر ص ۲۰۴ و أخرجه الكشّیّ فی رجاله ص ۱۲۶.

۲- ۲. الكافی ج ۸ ص ۱۰۲.

فَقَالَ نَعَمْ يَا دَاوُدُ وَ اللَّهِ لَا يَمْلِكُ بَنُو أَمَيَّةَ يَوْماً إِلَّا مَلَكْتُمْ مِثْلَيْهِ وَ لَا سَنَةً إِلَّا مَلَكْتُمْ مِثْلَيْهَا وَ لَيَتَلَقَّفُهَا الصِّبْيَانُ مِنْكُمْ كَمَا تَتَلَقَّفُ الصِّبْيَانُ الْكُرَةَ فَقَامَ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ مِنْ عِنْدِ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَرِحاً يُرِيدُ أَنْ يُخْبِرَ أَبَا الدَّوَانِيقِ بِذَلِكَ فَلَمَّا نَهَضَا جَمِيعاً هُوَ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ نَادَاهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام مِنْ خَلْفِهِ يَا سُلَيْمَانَ بْنَ خَالِدٍ- لَا يَزَالُ الْقَوْمُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ مُلْكِهِمْ مَا لَمْ يُصِيبُوا مِنَّا دَماً حَرَاماً وَ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى صَدْرِهِ فَإِذَا أَصَابُوا ذَلِكَ الدَّمَ فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَهُمْ مِنْ ظَهْرِهَا فَيَوْمَئِذٍ لَا يَكُونُ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ نَاصِرٌ وَ لَا فِي السَّمَاءِ عَاذِرٌ ثُمَّ انْطَلَقَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ فَأَخْبَرَ أَبَا الدَّوَانِيقِ فَجَاءَ أَبُو الدَّوَانِيقِ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَخْبَرَهُ بِمَا قَالَ لَهُ دَاوُدُ بْنُ عَلِيٍّ وَ سُلَيْمَانُ بْنُ خَالِدٍ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ يَا أَبَا جَعْفَرٍ دَوْلَتُكُمْ قَبْلَ دَوْلَتِنَا وَ سُلْطَانُكُمْ قَبْلَ سُلْطَانِنَا سُلْطَانُكُمْ شَدِيدٌ عَسِرٌ لَا يُسْرَ فِيهِ وَ لَهُ مُدَّةٌ طَوِيلَةٌ وَ اللَّهِ لَا يَمْلِكُ بَنُو أُمَيَّةَ يَوْماً إِلَّا مَلَكْتُمْ مِثْلَيْهِ وَ لَا سَنَةً إِلَّا مَلَكْتُمْ مِثْلَيْهَا وَ لَيَتَلَقَّفُهَا صِبْيَانٌ مِنْكُمْ فَضْلًا عَنْ رِجَالِكُمْ كَمَا تَتَلَقَّفُ الصِّبْيَانُ الْكُرَةَ أَ فَهِمْتَ ثُمَّ قَالَ لَا تَزَالُونَ فِي عُنْفُوَانِ الْمُلْكِ تَرْغُدُونَ فِيهِ مَا لَمْ تُصِيبُوا مِنَّا دَماً حَرَاماً فَإِذَا أَصَبْتُمْ ذَلِكَ الدَّمَ غَضِبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيْكُمْ فَذَهَبَ بِمُلْكِكُمْ وَ سُلْطَانِكُمْ وَ ذَهَبَ بِرِيحِكُمْ وَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ عَبْداً مِنْ عَبِيدِهِ أَعْوَرَ وَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ مِنْ آلِ أَبِي سُفْيَانَ يَكُونُ اسْتِئْصَالُكُمْ عَلَى يَدَيْهِ وَ أَيْدِي أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَطَعَ الْكَلَامَ (۱).

**[ترجمه]کافی: ابو بصیر می گوید: من در خدمت حضرت باقر علیه السلام در مسجد نشسته بودم که داود بن علی و سلیمان بن خالد و منصور دوانیقی وارد شدند و در گوشه ای از مسجد نشستند. یکی گفت: محمد بن علی حضرت باقر اینجا نشسته. داود بن علی و سلیمان بن خالد از جای حرکت نموده خدمت امام آمدند و سلام کردند اما منصور همان جا نشست. حضرت باقر علیه السلام فرمود: چه شد که دوست ستمگر شما نیامد؟ آنها عذری تراشیدند. فرمود: به خدا قسم شب و روز تمام نمی شود مگر این که بالاخره فرمانروای این سرزمین می شود. بسیار جلال و شکوه می یابد و گردنکشان برایش کوچکی می کنند و اقتدار بزرگی پیدا خواهد کرد.

داود بن علی به حضرت گفت: سلطنت ما قبل از شما است؟ فرمود: آری ای داود! ملک و سلطنت شما قبل از ملک و سلطنت ما است. عرض کرد: خدا خیرتان دهد! مدت معینی دارد؟ فرمود: بلی ای داود! به خدا قسم در مقابل هر روز فرمانروایی بنی امیه، شما دو روز و در مقابل هر سال، دو سال حکومت خواهید کرد. بچه های شما با خلافت همچون گوی در میدان بازی می کنند. داود بن علی با خوشحالی از جای حرکت کرد که این خبر را به منصور برساند. سلیمان نیز بلند شد، امام از پشت سر او را صدا زده فرمود: سلیمان! اینها پیوسته از نظر حکومت در آسایش هستند تا وقتی که خون به ناحقی از ما خانواده نریزند، و اشاره به سینه خود نمود، وقتی چنین کردند، درون زمین برای آنها بهتر از روی زمین است. دیگر در روی زمین فریادرسی ندارند و در آسمان کسی عذر و بهانه آنها را نمی پذیرد .

سلیمان بن خالد رفت و جریان را به منصور گفتند. منصور از جای حرکت نموده خدمت حضرت باقر علیه السلام رسید. سلام کرد و سخنان داود و سلیمان را نقل کرد و پرسید صحیح است؟ فرمود: آری، شما قبل از ما به فرمانروایی می رسید اما سلطنت شما بسیار دشوار است و مردم روی خوشی نمی بینند. مدت زیادی، دو برابر بنی امیه، به طول می انجامد و بچه های شما با خلافت چون گوی در میدان بازی می کنند؛ چه برسد به مردانتان! فهمیدی؟ سپس فرمود: پیوسته اقتدار و فراوانی در سلطنت خواهید داشت تا وقتی که خون به ناحقی از ما خانواده نریزید. وقتی چنین کاری کردید، خداوند عزوجل بر شما خشم می گیرد و قدرت و شوکت و سلطنت شما از بین می رود و یکی از بندگان خود را که پست و بد اخلاق است بر شما مسلط می کند. او از خاندان ابو سفیان نیست بالاخره نابودی شما به دست او و یارانش خواهد بود و سپس امام سخن خود را قطع نمود.

-. کافی ۸: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

بیان

قوله فَعَذَرُوهُ بالتخفیف أی أظهروا عـذره أو بالتشدیـد أی ذکروا فی العـذر أشـیاء لا حقیقه لها قوله علیه السـلام إلا ملکتم مثلیه لعل المراد أصل الکثره و الزیاده لا الضعف الحقیقی کما قیل فی کرتین و لبیک و فی هذا الإبهام حکم کثیره منها عدم طغیانهم کثیرا و منها عدم یأس الشیعه و عنفوان الملک بضم العین و الفاء أی أوله.

ص: ۳۴۲

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۲۱۰.

قوله علیه السلام ما لم تصیبوا منا دما حراما المراد إما قتل أهل البیت علیهم السلام و إن کان بالسم مجازا بأن یکون قتلهم علیهم السلام سببا لسرعه زوال ملکهم و إن لم یقارنه أو لزوال ملک کل واحد منهم فعل ذلک أو قتل السادات الذین قتلوا فی زمان الدوانیقی و الرشید و غیرهما.

و یحتمل أن یکون إشاره إلی قتل رجل من العلویین قتلوه مقارنا لانقضاء دولتهم کما یظهر مما کتب ابن العلقمی إلی نصیر الدین الطوسی رحمهما الله قوله علیه السلام و ذهب بریحکم قال الجوهری (۱)

قد تکون الریح بمعنی الغلبه و القوه و منه قوله تعالی وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ قوله علیه السلام أعور أی الدنی الأصل السیئ الخلق و هو إشاره إلی هلاکو قال الجزری (۲) فیه لما اعترض أبو لهب علی النبی صلی الله علیه و آله عند إظهار الدعوه قال له أبو طالب یا أعور ما أنت و هذا لم یکن أبو لهب أعور و لکن العرب تقول للذی لیس له أخ من أبیه و أمه أعور و قیل إنهم یقولون للردی من کل شی ء من الأمور و الأخلاق أعور و للمؤنث عوراء قوله علیه السلام و لیس بأعور من آل أبی سفیان أی لیس هذا الأعور منهم بل من الترک.

**[ترجمه]عبارت فعذروه به تخفیف ذال یعنی عذر او را آشکار کردند یا اگر به تشدید ذال باشد، به این معنا در عذرخواهی خود اموری را ذکر نمودند که حقیقتی نداشت. عبارت الّا ملکتم مثلیه شاید، مراد حضرت، اصل کثرت و زیادی سال های دولت بنی عباس باشد نه این که واقعاً دو برابر بنی امیه حکومت کنند. چنانچه در کرّتین و لبّیک، اصل کثرت مقصود است. در این ابهام آوری میزان کثرت، حکمت های زیادی است. یکی این که زیاد سر به طغیان نگذارند و دیگر این که شیعه نومید نشود؛ و عنفوان ملک به ضم عین و فاء، اول حکومت را گویند.

در عبارت ما لم تصیبوا منا دما حراما، یا مراد خون اهل بیت علیهم السلام است، اگر چه آنها را با سم به شهادت برسانند و این استعمال در کشتن با سم، مجازی است، به این معنا که کشتن اهل بیت علیهم السلام، سبب سرعت زوال ملک آنان است، گر چه زوال حکومتشان مقارن با کشتن اهل بیت نباشد، یا این که قتل اهل بیت سبب زوال ملک هر یک از بنی عباس باشد، یا منظور کشتن ساداتی باشد که در زمان منصور دوانیقی و رشید و غیر آن دو کشته شدند .

و ممکن است اشاره به قتل یکی از علویین باشد که او را مقارن با انقضای دولتشان کشتند، چنانچه از نوشته های ابن علقمی به خواجه نصیر الدین طوسی رحمهما الله بر می آید. جوهری درباره عبارت ذهب بریحکم می گوید: گاهی ریح به معنای غلبه و قوت است و آیه و تذهب ریحکم از همین باب است. کلمه اعور یعنی کسی که اصل و نسبی دنیّ و اخلاقی بدی دارد و اشاره به هلاکوخان مغول است. جزری درباره این ماده می گوید: وقتی هنگام آشکار ساختن نبوت، ابولهب به پیغمبر صلی الله علیه و آله اعتراض نمود، ابوطالب به او گفت: ای اعور! تو را چه به این اعتراض؟ ابو لهب اعور و بی اصل و نسب نبود، بلکه عرب به کسی که برادر تنی ندارد اعور می گوید و گفته شده: عرب به هر امر و اخلاق پستی اعور می گوید که مؤنث آن عوراء است. عبارت لیس باعور من آل ابی سفیان، یعنی این فرد اعور از آل ابی سفیان نیست بلکه از ترکان است.

**[ترجمه]

ختص، [الإختصاص]: أصحاب محمد بن عليعليهما السلام جابر بن يزيد الجعفی و حمران بن أعين و زراره- عامر بن عبد الله بن جذاعه حجر بن زائده- عبد الله بن شريک العامری فضيل بن يسار البصری- سلام بن المستنير بريد بن معاويه العجلی- الحکم بن أبی نعيم (۳).

**[ترجمه]اختصاص: اصحاب حضرت باقر علیه السلام عبارت بودند از جابر بن يزيد جعفی، حمران بن اعين، زراره، عامر بن عبد الله بن جذاعه، حجر بن زائده، عبد الله بن شريک عامری، فضيل بن يسار بصری، سلام بن مستنير و بريد ابن معاويه عجلی و حکيم بن ابی نعيم. - . اختصاص: ۸ -

**[ترجمه]

«۳۵»

ختص، [الإختصاص] ابْنُ الْوَلِيدِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ وَ حَدَّثَنَا الْعَطَّارُ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی

ص: ۳۴۳

۱- ۱. الصحاح ج ۱ ص ۱۷۶ طبع بولاق.
۲- ۲. النهايه ج ۳ ص ۱۳۸.
۳- ۳. الاختصاص ص ۸.

الْحَسَنِ مُوسَى علیه السلام قَالَ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَهِ نَادَى مُنَادٍ أَيْنَ حَوَارِيُّ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ حَوَارِيُّ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام فَيَقُومُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَرِيكٍ الْعَامِرِيُّ وَ زُرَارَهُ بْنُ أَعْيَنَ وَ بُرَيْدُ بْنُ مُعَاوِيَهَ الْعِجْلِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الثَّقَفِيُّ وَ لَيْثُ بْنُ الْبَخْتَرِيِّ الْمُرَادِيُّ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي يَعْفُورٍ وَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُذَاعَهَ وَ حُجْرُ بْنُ زَائِدَهَ وَ حُمْرَانُ بْنُ أَعْيَنَ الْخَبَرَ(۱).

**[ترجمه]اختصاص: حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود: روز قیامت منادی فریاد می زند: حواریین حضرت باقر و حضرت صادق علیهما السلام کجایند؟ عبد الله بن شریک عامری و زراره بن اعین و برید بن معاویه عجلی و محمد بن مسلم ثقفی و لیث بن البختری و عبد الله بن ابی یعفور و عامر بن عبد الله بن جذاعه و حجر بن زائده و حمران بن اعین، بر می خیزند. تا آخر روایت. - . اختصاص: ۶۱ -

**[ترجمه]

«۳۶»

ختص، [الإختصاص]: زِيَادُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْأَعْمَى وَ هُوَ أَبُو الْجَارُودِ وَ زِيَادُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ وَ هُوَ أَبُو عُبَيْدَهَ الْحَذَّاءُ وَ زِيَادُ بْنُ سُوقَهَ وَ زِيَادٌ مَوْلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ زِيَادُ بْنُ أَبِي زِيَادٍ الْمِنْقَرِيُّ وَ زِيَادُ الْأَحْلَامِ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مِنْ أَصْحَابِهِ أَبُو بَصِيرٍ لَيْثُ بْنُ الْبَخْتَرِيِّ الْمُرَادِيُّ وَ أَبُو بَصِيرٍ يَحْيَى بْنُ أَبِي الْقَاسِمِ مَكْفُوفٌ مَوْلًى لِبَنِي أَسَدٍ وَ اسْمُ أَبِي الْقَاسِمِ إِسْحَاقُ وَ أَبُو بَصِيرٍ كَانَ يُكَنَّى بِأَبِي مُحَمَّدٍ(۲).

**[ترجمه]اختصاص: زیاد بن منذر اعمی که همان ابو الجارود بود و زیاد بن ابی رجاء که همان ابو عبیده الحذاء است و زیاد بن سوقه و زیاد غلام امام باقر علیه السلام و زیاد بن ابی زیاد منقری و زیاد الاحلام از اصحاب امام باقر علیه السلام هستند و همچنین از اصحاب ایشانند: ابوبصیر لیث بن بختری مرادی و ابوبصیر یحیی بن ابی القاسم مکفوف غلام بنی اسد؛ و اسم ابی القاسم اسحاق بود و ابو بصیر مکنّی به ابی محمد بود. - . اختصاص: ۸۳ -

**[ترجمه]

«۳۷»

كا، [الكافي] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَّادٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ جَابِرِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام بِسَبْعِينَ حَدِيثاً لَمْ أُحَدِّثْ بِهَا أَحَداً قَطُّ وَ لَا أُحَدِّثُ بِهَا أَحَداً أَبَداً فَلَمَّا مَضَى مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ علیهما السلام ثَقُلَتْ عَلَى عُنُقِي وَ ضَاقَ بِهَا صَدْرِي فَأَتَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ أَبَاكَ حَدَّثَنِي سَبْعِينَ حَدِيثاً لَمْ يَخْرُجْ مِنِّي شَيْ ءٌ مِنْهَا وَ لَا يَخْرُجُ شَيْ ءٌ مِنْهَا إِلَى أَحَدٍ وَ أَمَرَنِي بِسَتْرِهَا وَ قَدْ ثَقُلَتْ عَلَى عُنُقِي وَ ضَاقَ بِهَا صَدْرِي فَمَا تَأْمُرُنِي فَقَالَ يَا جَابِرُ إِذَا ضَاقَ بِكَ مِنْ ذَلِكَ شَيْ ءٌ فَاخْرُجْ إِلَى الْجَبَّانَهِ وَ احْفِرْ حَفِيرَهً ثُمَّ دَلِّ رَأْسَكَ فِيهَا وَ قُلْ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بِكَذَا وَ كَذَا ثُمَّ طُمَّهُ فَإِنَّ الْأَرْضَ تَسْتُرُ عَلَيْكَ قَالَ جَابِرٌ فَفَعَلْتُ ذَلِكَ فَخَفَّ عَنِّي مَا كُنْتُ أَجِدُهُ (۳).

عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ: مِثْلَهُ (۴).

۱- ۱. نفس المصدر ص ۶۱. و أخرجه الكشّیّ فی رجاله ص ۶.

۲- ۲. الاختصاص ص ۸۳.

۳- ۳. الکافی ج ۸ ص ۱۵۷.

۴- ۴. نفس المصدر ج ۸ ص ۱۵۸.

**[ترجمه]کافی: جابر بن یزید جعفی می گوید: حضرت باقر علیه السلام به من هفتاد حدیث آموخت که هرگز به احدی آنها را نگفتم و هرگز به احدی آنها را نخواهم گفت! وقتی امام باقر علیه السلام درگذشت، بر گردنم سنگینی کرد و سینه ام از آن تنگ شد؛ پس به نزد امام صادق علیه السلام آمدم و عرض کردم: فدایت شوم! پدرت به من هفتاد حدیث آموخت که هرگز به احدی آنها را نگفتم و هرگز به احدی آنها را نخواهم گفت! و به من امر فرمود که آنها را مخفی کنم و آنها بر گردنم سنگینی کرده و سینه ام از آن تنگ شده! امر شما چیست؟ فرمود: ای جابر! هر وقت سینه ات از آنها تنگ شد، برو به طرف صحرا و گودالی بکن، سرت را درون آن گودال قرار بده و بگو محمد بن علی علیهما السلام چنین و چنان گفت! سپس آن گودال را پر کن که زمین آن را برای تو خواهد پوشاند. جابر می گوید: من چنین کردم و مشکلی که داشتم برایم تخفیف یافت!

این حدیث به سند دیگری نیز منقول است. - . کافی ۸ : ۱۵۷ -

**[ترجمه]

«۳۸»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: بَابُهُ جَابِرُ بْنُ یَزِیدَ الْجُعْفِیُّ وَ اجْتَمَعَتِ الْعِصَابَهُ عَلَی أَنَّ أَفْقَهَ الْأَوَّلِینَ سِتَّهٌ وَ هُمْ أَصْحَابُ أَبِی جَعْفَرٍ وَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام وَ هُمْ زُرَارَهُ بْنُ أَعْیَنَ وَ مَعْرُوفُ بْنُ خَرَّبُوذَ الْمَکِّیُّ وَ أَبُو بَصِیرٍ الْأَسَدِیُّ وَ الْفُضَیْلُ بْنُ یَسَارٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الطَّائِفِیُّ وَ بُرَیْدُ بْنُ مُعَاوِیَهَ الْعِجْلِیُّ (۱).

**[ترجمه]مناقب: دربان حضرت باقر علیه السلام، جابر بن یزید جعفی بود. تمام گروه شیعیان اعتراف دارند بر اینکه فقیه ترین پیشینیان شش نفرند که آنها اصحاب حضرت باقر و حضرت صادق علیهما السلام بودند. زراره بن اعین، معروف بن خربوذ مکی، ابو بصیر اسدی، فضیل بن یسار، محمد بن مسلم طائفی و برید بن معاویه عجلی. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۴۰ -

**[ترجمه]

«۳۹»

الْفُصُولُ الْمُهِمَّهُ: صِفَهُ الْبَاقِرِ علیه السلام أَسْمَرُ مُعْتَدِلٌ شَاعِرُهُ الْکُمَیْتُ وَ السَّیِّدُ الْحِمْیَرِیُّ وَ بَوَّابُهُ جَابِرٌ الْجُعْفِیُّ وَ نَقْشُ خَاتَمِهِ رَبِّ لا تَذَرْنِی فَرْداً(۲).

نَقْلُ خَطِّ الشَّیْخِ ابْنِ فَهْدٍ الْحِلِّیِّ رَحِمَهُ اللَّهُ: قِیلَ إِنَّ رَجُلًا وَرَدَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ الْأَوَّلِ- علیه السلام بِقَصِیدَهٍ مَطْلِعُهَا:

عَلَیْکَ السَّلَامُ أَبَا جَعْفَرٍ، فَلَمْ یَمْنَحْهُ شَیْئاً فَسَأَلَهُ فِی ذَلِکَ وَ قَالَ لِمَ لَا تَمْنَحُنِی وَ قَدْ مَدَحْتُکَ فَقَالَ حَیَّیْتَنِی تَحِیَّهَ الْأَمْوَاتِ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ الشَّاعِرِ:

أَلَا طَرَقَتْنَا آخِرَ اللَّيْلِ زَيْنَبُ***عَلَيْكِ سَلَامٌ لِمَا فَاتَ مَطْلَبٌ

فَقُلْتُ لَهَا حَيَّيْتَ زَيْنَبَ خِدْنَكُمْ***تَحِيَّهَ مَيِّتٍ وَ هُوَ فِی الْحَیِّ يَشْرَبُ

مَعَ أَنَّهُ كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ: سَلَامٌ عَلَيْكَ أَبَا جَعْفَرٍ

كِتَابُ مُقْتَضَبِ الْأَثَرِ فِی النَّصِّ عَلَی الِاثْنَیْ عَشَرَ، لِأَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَيَّاشٍ عَنْ عَلِیِّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ النَّحْوِیِّ عَنْ عَلِیِّ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادِ بْنِ عُقْبَهَ قَالَ: أَنْشَدَنَا لِجَمَاعَهٍ مِنَ الْأَسَدِيِّينَ مِنْهُمْ مُشْمَعِلُّ بْنُ سَعْدٍ النَّاشِرِیُّ- لِلْوَرْدِ بْنِ زَيْدٍ أَخِی الْكُمَيْتِ الْأَسَدِیِّ وَ قَدْ وَفَدَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ الْبَاقِرِ علیه السلام يُخَاطِبُهُ وَ يَذْكُرُ وِفَادَتَهُ إِلَيْهِ وَ هِیَ:

كَمْ جُزْتُ فِيكَ مِنْ أَحْوَازٍ وَ أَيْفَاعٍ ***وَ أَوْقَعَ الشَّوْقُ بِی قَاعاً إِلَی قَاعٍ

يَا خَيْرَ مَنْ حَمَلَتْ أُنْثَی وَ مَنْ وَضَعَتْ***بِهِ إِلَيْكَ غَداً سَيْرِی وَ إِيضَاعِی

ص: ۳۴۵

۱- ۱. المناقب ج ۳ ص ۳۴۰.

۲- ۲. الفصول المهمه ص ۱۹۷.

أَ مَا بَلَّغْتُکَ فَالْآمَالُ بَالِغَهٌ***بِنَا إِلَی غَایَهٍ یَسْعَی لَهَا السَّاعِی

مِنْ مَعْشَرِ شِیعَهٍ لِلَّهِ ثُمَّ لَکُمْ***صُورٌ إِلَیْکُمْ بِأَبْصَارٍ وَ أَسْمَاعٍ

وُعَاهُ نَهْیٍ وَ أَمْرٍ عَنْ أَئِمَّتِهِمْ***یُوصِی بِهَا مِنْهُمْ وَاعٍ إِلَی وَاعٍ

لَا یَسْأَمُونَ دُعَاءَ الْخَیْرِ رَبَّهُمْ***أَنْ یُدْرِکُوا فَیَلُبُّوا دَعْوَهَ الدَّاعِ

وَ قَالَ فِیهَا مِنْ مُخْتَزَنِ الْغُیُوبِ مِنْ ذَلِکَ- سُرَّ مَنْ رَأَی قَبْلَ بِنَائِهَا وَ مِیلَادِ الْحُجَّهِ علیه السلام.

مَتَی الْوَلِیدُ بِسَامَرَّاءَ إِذَا بُنِیَتْ***یَبْدُو کَمِثْلِ شِهَابِ اللَّیْلِ طِلَاعٌ

حَتَّی إِذَا قَذَفَتْ أَرْضُ الْعِرَاقِ بِهِ***إِلَی الْحِجَازِ أَنَاخُوهُ بِجَعْجَاعٍ

وَ غَابَ سَبْتاً وَ سَبْتاً مِنْ وِلَادَتِهِ***مَعَ کُلِّ ذِی جَوْبٍ لِلْأَرْضِ قُطَّاعٌ

لَا یَسْأَمُونَ بِهِ الْجَوَّابَ قَدْ تَبِعُوا***أَسْبَاطُ هَارُونَ کَیْلَ الصَّاعِ بِالصَّاعِ

شَبِیهُ مُوسَی وَ عِیسَی فِی مَغَابِهِمَا***لَوْ عَاشَ عُمُرَیْهِمَا لَمْ یَنْعِهِ نَاعٍ

تَتِمَّهُ النُّقَبَاءِ الْمُسْرِعِینَ إِلَی***مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ کَانُوا خَیْرَ سُرَّاعٍ

أَوْ کَالْعُیُونِ الَّتِی یَوْمَ الْعَصَا انْفَجَرَتْ***فَانْصَاعَ مِنْهَا إِلَیْهِ کُلَّ مُنْصَاعٍ

إِنِّی لَأَرْجُو لَهُ رُؤْیَا فَأُدْرِکُهُ***حَتَّی أَکُونَ لَهُ مِنْ خَیْرِ أَتْبَاعٍ

بِذَلِکَ أَنْبَأَنَا الرَّاوُونَ عَنْ نَفَرٍ***مِنْهُمْ ذَوِی خَشْیَهٍ لِلَّهِ طُوَّاعٍ

رَوَتْهُ عَنْکُمْ رُوَاهُ الْحَقِّ مَا شَرَعَتْ***آبَاؤُکُمْ خَیْرُ آبَاءٍ وَ شُرَّاعٍ (۱)

**[ترجمه]الفصول المهمه: قیافه حضرت باقر علیه السلام گندم گون و معتدل بود. شاعرش کمیت و سید حمیری و دربانش جابر جعفی و نقش انگشتری آن جناب «رَبِّ لا تَذَرْنِی فَرْداً - . انبیاء / ۸۹ - » ،{ «پروردگارا، مرا تنها مگذار.} بود. - . الفصول المهمه: ۱۹۷ -

نقل از خط شیخ بن فهد حلی رحمه الله علیه

گفته اند: مردی خدمت حضرت باقر علیه السلام رسیده، قصیده ای خواند که اول آن این بود (علیک السلام ابا جعفر) امام به او چیزی نداد! عرض کرد: با این مدحی که کردم، چرا به من جایزه ای ندادید؟ فرمود: تو مرا به مثل مردگان تهنیت گفتی!

نشنیده ای این شاعر می گوید:

ای زینب! آخر شب درب ما را کوبیدی؛ سلام بر تو به خاطر مطلبی که از دست رفت.

من به او گفتم: دوستتان زینب را تحیت گفتی همچون تحیت مردگان، در حالی که او در میان قبیله در حال نوشیدن است و زنده است.

فرمود: کافی بود که بگویی سلام علیك ابا جعفر!

کتاب مقتضب الاثر: برای جماعتی از بنی اسد از جمله مشمعلّ بن سعد ناشری و برای ورد بن زید برادر کمیت اسدی سرودیم،

کمیت به صورت مهمان، بر امام باقر علیه السلام وارد شد و با او گفتگو کرده و وارد شدنش بر حضرت را این گونه به نظم می کشد:

چه بسیار نواحی و تپه ها که از آن عبور کردم و شوق زیارتت مرا بیابان به بیابان آورد.

ای بهترین فرزندی که زنی او را آبستن شد و او را وضع حمل نمود! فردا سیر و خضوع و طاعت من به سمت توست!

هشیار باش که به دیدارت نائل شدم و آرزوهایم مرا به نهایتی رساند که تلاش گر برای آن تلاش می کند.

من از گروه شیعیانی هستم که برای خدا هستند و بعد از آن پیرو شمایند؛ و گردن هایشان با چشم و گوششان مایل به شماست.

ظرف های پذیرش نهی و امر از امامانشان هستند و یك نفر پذیرنده کلمات شما، مطالب را پیوسته به دیگران می رساند و سفارش می کند .

از دعای خیر پروردگارشان خسته نمی شوند تا این که مرگشان برسد و دعوت دعوت کننده را اجابت نمایند.

و در این کتاب از مختزن الغیوب در باره شهر سامرا و میلاد حضرت حجت علیه السلام گفته شده:

کی آن متولد شده در سامرّاء که مثل شهاب طالع در شب آشکار می شود؟

تا زمین عراق آن شهاب را به حجاز پرتاب کند و شتر او را در زمین تنگ و سخت بنشانند؟

و روزگارانی بعد از ولادتش غایب می شود و همراه با هر سیرکننده در زمین، قطع طریق می کند.

راه پیمایان از او خسته نمی شوند و درست و مو به مو تابع فرزندان هارون پیامبر علیه السلام هستند.

حضرت مهدی علیه السلام شبیه موسی و عیسی در غیبتشان است و اگر به قدر آنها عمر کند، کسی خبر مرگش را نمی آورد.

او پایان بخش نقبایی است که به سمت موسی بن عمران شتافتند و بهترین کسانی بودند که به سرعت رفتند.

یا مانند چشمه هایی که روز معجزه عصای موسی شکافت و از آن چشمه ها هر شعبه ای منشعب و جدا گردید.

من امید رؤیت او را دارم تا او را درک کنم تا از بهترین تابعان حضرتش باشم.

جماعتی از راویان به ما این مطلب را خبر داده اند که گروهی از آن روات از خدا خائف بودند و بسیار مطیع اویند.

راویان حقیقت این مطلب را از شما روایت کرده اند، مادامی که پدرانتان که بهترین پدران و صاحبان دین هستند، شروع به بیان دین کردند. - . مقتضب الاثر: ۴۹ -

**[ترجمه]

بیان

الأحواز جمع الحوزه و هی الناحیه و الیفاع التل و أوضع البعیر حمله علی سرعه السیر و الصور بالضم جمع الأصور و هی المائل العنق و هو هنا کنایه عن الخضوع و الطاعه و الجعجاع الموضع الضیق الخشن و قیل کل أرض جعجاع و السبت الدهر و فسر فی حدیث أبی طالب بالثلاثین و جوب الأرض قطعها و یقال صعت الشی ء فانصاع أی فرقته فتفرق.

۱- ۱. مقتضب الاثر ص ۴۹.

**[ترجمه]احواز جمع حوزه به معنای ناحیه است؛ و یفاع تلّ را گویند؛ و عبارت اوضع البعیر یعنی با سرعت حرکت کرد و محموله را برد؛ و صور به ضم صاد جمع اصور به معنای گردن کج است و این جا کنایه از خضوع و تواضع است؛ و جعجاع موضع تنگ و خشن را گویند و هر زمینی را جعجاع گویند؛ و سبت به معنای روزگار است و در حدیث ابی طالب به سی سال تفسیر شده است؛ و جَوب الارض یعنی پیمودن راه در زمین؛ و عبارت صعت الشیء فانصاع یعنی آن را متفرق کردم پس متفرق شد .

**[ترجمه]

باب ۹ مناظراته علیه السلام مع المخالفین و یظهر منه أحوال کثیر من أهل زمانه

الأخبار

«۱»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زَيْدٍ النَّوْفَلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ دَاوُدَ الْيَعْقُوبِيِّ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ قَالَ وَ حَدَّثَنِي الْأُسَيْدِيُّ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُبَشِّرٍ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ نَافِعٍ الْأَزْرَقَ كَانَ يَقُولُ لَوْ أَنِّي عَلِمْتُ أَنَّ بَيْنَ قُطْرَيْهَا أَحَداً تُبْلِغُنِي إِلَيْهِ الْمَطَايَا يَخْصِمُنِي أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام قَتَلَ أَهْلَ النَّهْرَوَانِ وَ هُوَ لَهُمْ غَيْرُ ظَالِمٍ لَرَحَلْتُ إِلَيْهِ فَقِيلَ لَهُ وَ لَا وَلَدَهُ فَقَالَ أَ فِي وُلْدِهِ عَالِمٌ فَقِيلَ لَهُ هَذَا أَوَّلُ جَهْلِكَ وَ هُمْ يَخْلُونَ مِنْ عَالِمٍ قَالَ فَمَنْ عَالِمُهُمُ الْيَوْمَ قِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ علیهما السلام قَالَ فَرَحَلَ إِلَيْهِ فِي صَنَادِيدِ أَصْحَابِهِ حَتَّى أَتَى الْمَدِينَةَ فَاسْتَأْذَنَ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام فَقِيلَ لَهُ هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ فَقَالَ وَ مَا يَصْنَعُ بِي وَ هُوَ يَبْرَأُ مِنِّي وَ مِنْ أَبِي طَرَفَيِ النَّهَارِ- فَقَالَ لَهُ أَبُو بَصِيرٍ الْكُوفِيُّ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ هَذَا يَزْعُمُ أَنَّهُ لَوْ عَلِمَ أَنَّ بَيْنَ قُطْرَيْهَا أَحَداً تُبْلِغُهُ الْمَطَايَا إِلَيْهِ يَخْصِمُهُ أَنَّ عَلِيّاً علیه السلام قَتَلَ أَهْلَ النَّهْرَوَانِ وَ هُوَ لَهُمْ غَيْرُ ظَالِمٍ لَرَحَلَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام أَ تَرَاهُ جَاءَنِي مُنَاظِراً قَالَ نَعَمْ قَالَ يَا غُلَامُ اخْرُجْ فَحُطَّ رَحْلَهُ وَ قُلْ لَهُ إِذَا كَانَ الْغَدُ فَأْتِنَا قَالَ فَلَمَّا أَصْبَحَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ غَدَا فِي صَنَادِيدِ أَصْحَابِهِ وَ بَعَثَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِلَى جَمِيعِ أَبْنَاءِ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ فَجَمَعَهُمْ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى النَّاسِ فِي ثَوْبَيْنِ مُمَغَّرَيْنِ وَ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ كَأَنَّهُ فِلْقَةُ قَمَرٍ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ مُحَيِّثِ الْحَيْثِ وَ مُكَيِّفِ الْكَيْفِ وَ مُؤَيِّنِ الْأَيْنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لا نَوْمٌ لَهُ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ إِلَى آخِرِ

الْآیهِ- وَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً ص عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ- اجْتَبَاهُ وَ هَدَاهُ إِلی صِرَاطٍ مُسْتَقِیمٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَکْرَمَنَا بِنُبُوَّتِهِ وَ اخْتَصَّنَا بِوَلَایَتِهِ یَا مَعْشَرَ أَبْنَاءِ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ مَنْ کَانَتْ عِنْدَهُ مَنْقَبَهٌ لِعَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَلْیَقُمْ وَ لْیَتَحَدَّثْ قَالَ فَقَامَ النَّاسُ فَسَرَدُوا تِلْکَ الْمَنَاقِبَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَا أَرْوَی لِهَذِهِ الْمَنَاقِبِ مِنْ هَؤُلَاءِ وَ إِنَّمَا أَحْدَثَ عَلِیٌّ الْکُفْرَ بَعْدَ تَحْکِیمِهِ الْحَکَمَیْنِ حَتَّی انْتَهَوْا فِی الْمَنَاقِبِ إِلَی حَدِیثِ خَیْبَرَ لَأُعْطِیَنَّ الرَّایَهَ غَداً رَجُلًا یُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یُحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ کَرَّاراً غَیْرَ فَرَّارٍ حتی لَا یَرْجِعُ [حَتَّی] یَفْتَحَ اللَّهُ عَلَی یَدَیْهِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام مَا تَقُولُ فِی هَذَا الْحَدِیثِ فَقَالَ هُوَ حَقٌّ لَا شَکَّ فِیهِ وَ لَکِنْ أَحْدَثَ الْکُفْرَ بَعْدُ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام ثَکِلَتْکَ أُمُّکَ أَخْبِرْنِی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَبَّ عَلِیَّ بْنَ أَبِی طَالِبٍ یَوْمَ أَحَبَّهُ وَ هُوَ یَعْلَمُ أَنَّهُ یَقْتُلُ أَهْلَ النَّهْرَوَانِ أَمْ لَمْ یَعْلَمْ قَالَ فَإِنْ قُلْتَ لَا کَفَرْتَ قَالَ فَقَالَ قَدْ عَلِمَ قَالَ فَأَحَبَّهُ اللَّهُ عَلَی أَنْ یَعْمَلَ بِطَاعَتِهِ أَوْ عَلَی أَنْ یَعْمَلَ بِمَعْصِیَتِهِ فَقَالَ عَلَی أَنْ یَعْمَلَ بِطَاعَتِهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَقُمْ مَخْصُوماً فَقَامَ وَ هُوَ یَقُولُ- حَتَّی یَتَبَیَّنَ لَکُمُ الْخَیْطُ الْأَبْیَضُ مِنَ الْخَیْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ- اللَّهُ أَعْلَمُ حَیْثُ یَجْعَلُ رِسالَتَهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: عبد الله بن نافع ارزق می گفت: اگر بدانم در روی زمین کسی هست که بتواند به من ثابت کند، علی که اهل نهروان را که کشت نسبت به آنها ستم نکرد، به سوی او خواهم رفت. گفتند: اگر چه از فرزندانش باشد؟ گفت: مگر در میان فرزندانش عالمی وجود دارد؟ گفتند این اول نادانی تو است، مگر این خانواده خالی از عالم هست. پرسید: اکنون عالم آن خانواده کیست؟ گفتند: محمد بن علی بن الحسین علیهم السلام. عبد الله بن نافع با شجاعان و بزرگان از اصحاب خود به طرف مدینه رفت. اجازه شرف یابی از حضرت باقر علیه السلام خواست. به حضرت باقر علیه السلام عرض کردند: این عبد الله بن نافع است. فرمود: مرا با او چه کار؟! با اینکه او شب و روز از من و پدرم بیزاری می جوید.

ابو بصیر کوفی عرض کرد: فدایت شوم، او مدعی است که اگر کسی روی زمین باشد که ثابت کند علی علیه السلام اهل نهروان را که کشت نسبت به آنها ستم روا نداشته، پیش او می روم اگر چه فاصله زیادی با من داشته باشد. امام فرمود: واقعاً برای کشف مطلب آمده ای؟ عرض کرد: بلی. امام به غلامش دستور داد که بار او را فرود آورد و بگوید فردا بیاید. فردا صبح عبدالله با سران اصحاب خود آمد. حضرت باقر علیه السلام نیز اولاد مهاجر و انصار را جمع کرد و با دو جامه به رنگ قرمز روشن بیرون آمد، گویی پاره ماه است و خطبه ای بدین مضمون خواند: ستایش خدایی راست که مکان را مکان نمود و کیفیات را کیفیت بخشید و زمان را ایجاد کرد. حمد خدایی را خواب و چرت بر او راه ندارد. آنچه در آسمانها و زمین است برای اوست، تا پایان آیه. و گواهی می دهم که معبودی جز خدا نیست و اینکه محمد صلی الله علیه و آله بنده و پیامبر اوست. او را برگزید و به راه مستقیم رهنمایی کرد. خدا را سپاس که ما را مفتخر به نعمت نبوت او گردانید و امتیاز ولایت را به ما داد. ای گروه فرزندان مهاجر و انصار! هر کس منقبتی برای علی علیه السلام در خاطر دارد بایستد و نقل نماید.

مردم از جای حرکت کردند و هر کدام به خوبی منقبتی نقل کردند. عبدالله گفت همه این احادیث را من خود از راویانی که گفتید نقل نموده ام؛ ولی علی بعد از حکم قرار دادن کافر شد؛ تا بالاخره مناقب را به حدیث خیبر منتهی کردند که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: فردا پرچم را به دست مردی می دهم که خدا و رسولش را دوست دارد و خدا و رسولش نیز او را دوست دارند و بسیار حمله بر و عاری از فرار است تا خدا پیروزی را به دست او به ثمر برساند. حضرت باقر علیه السلام فرمود: در باره این حدیث چه می گویی؟ گفت: صحیح است، هیچ شکی در آن نیست ولی بعد از این حدیث کاری که موجب کفر او شد انجام داد! فرمود: مادرت به عزایت بنشیند! بگو ببینم خدا که علی را آن روز دوست داشت، می دانست که او بعدها

نهروانیـان را خواهـد کشـت یـا نمی دانست؟ گفت: می دانست. فرمـود: علی را دوست داشت که مطیـع و فرمـانبردار او بـود یا دوست داشت بـا اینکه مخـالف و خطاکـار بود؟ گفت: دوست داشت که اطـاعتش می کرد. حضـرت بـاقر علیه السـلام فرمود: اکنون محکوم شدی. عبد الله رافع از جای حرکت کرده با خود می گفت: «حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ - . بقره / ۱۸۷ - » ، {و بخورید و بیاشامید تا رشته سپید بامداد از رشته سیاه [شب] بر شما نمودار شود.}

خداوند بهتر می داند مقام رهبری را به که بدهد. - . کافی ۸ : ۳۴۹ -

**[ترجمه]

بيان

الصـنديد السـيد الشـجاع و المغره طين أحمر و الممغر بها و الفلقه بالكسـر الكسـره يقال أعطنى فلقه الجفنه أى نصفها قوله عليه السـلام محيث الحيث أى جاعـل المكـان بإيجاده و على القول بمجعوليه المهيات ظاهر و مؤين الأين أى موجـد الـدهر و الزمان فإن الأين يكون بمعنى الزمان أيضا كما قيل و لكنه غير معتمـد و يحتمل أن يكون بمعنى المكان إما تأكيـدا أو بأن يكون حيث للزمـان قـال ابن هشـام قال الأخفش و قـد ترد حيث للزمان و يحتمل أن تكون حيث تعليليه أى هو عله العلل و جاعل العلل عللا قوله عليه السلام و اختصنا بولايته أى بأن نتولاه أو بأن جعل ولايتنا ولايته أو بأن جعلنا ولى من كان وليه و قال

۱- ۱. الكافى ج ۸ ص ۳۴۹.

الجوهری (۱)

فلان یسرد الحدیث سردا إذا کان جید السیاق له و حاصل إلزامه علیه السلام أن الله تعالی إنما یحب من یعمل بطاعته لأنه کذلک فکیف یحب من یعلم بزعمک الفاسد أنه یکفر و یحبط جمیع أعماله.

**[ترجمه]صندید سید شجاع است؛ و مغره گلی سرخ رنگ است؛ و فلقه به کسر فاء شکستگی است؛ و عبارت اعطنی فلقه الجفنه یعنی نصف شاخه درخت مو را به من بده. عبارت محیّث الحیث یعنی خدا مکان را با خلق آن مکان قرار داد. این معنا بنا بر قولی به مجعول بودن ماهیات آشکار است؛ و مؤین الأین یعنی خدا روزگار و زمان را ایجاد کرده زیرا چنانچه گفته شده، أین به معنای زمان هم به کار می رود اما این قابل اعتماد نیست و ممکن است أین به معنای مکان باشد یا از باب تأکید و یا از باب این که حیث به معنای زمان باشد. ابن هشام می گوید: اخفش گفته: حیث برای زمان نیز به کار می رود و ممکن است حیث تعلیلیه باشد یعنی خدا عله العلل است و خداوند علل را قرار داده است. عبارت و اختصنا بولایته یعنی ما را برگزید چون ما متولی به ولایت او را هستیم یا از این باب که ولایت ما را ولایت خودش قرار داد یا این که ما را ولی هر کسی قرار داد که خود خدا ولی اوست. و جوهری می گوید: فلان یسرد الحدیث سردا، یعنی فلانی در آوردن حدیث نیکو عمل می کند

خلاصه استدلال امام علیه السلام این است که می پرسد: خدا کسی را برای اینکه اطاعت کند دوست دارد. زیرا علی علیه السلام چنین بود. پس چگونه خدا کسی را که به زعم فاسد تو می داند کافر می شود و تمام اعمالش حبط می شود دوست دارد؟.

**[ترجمه]

«۲»

کا، [الکافی] عِدَّهٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ زَیْدٍ الشَّحَّامِ قَالَ: دَخَلَ قَتَادَهُ بْنُ دِعَامَهَ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ فَقَالَ علیه السلام یَا قَتَادَهُ أَنْتَ فَقِیهُ أَهْلِ الْبَصْرَهِ فَقَالَ هَکَذَا یَزْعُمُونَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بَلَغَنِی أَنَّکَ تُفَسِّرُ الْقُرْآنَ قَالَ لَهُ قَتَادَهُ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام بِعِلْمٍ تُفَسِّرُهُ أَمْ بِجَهْلٍ قَالَ لَا بِعِلْمٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَإِنْ کُنْتَ تُفَسِّرُهُ بِعِلْمٍ فَأَنْتَ أَنْتَ وَ أَنَا أَسْأَلُکَ قَالَ قَتَادَهُ سَلْ قَالَ أَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی سَبَإٍ- وَ قَدَّرْنا فِیهَا السَّیْرَ سِیرُوا فِیها لَیالِیَ وَ أَیَّاماً آمِنِینَ (۲) فَقَالَ قَتَادَهُ ذَاکَ مَنْ خَرَجَ مِنْ بَیْتِهِ بِزَادٍ حَلَالٍ وَ رَاحِلَهٍ حَلَالٍ وَ کِرًی حَلَالٍ یُرِیدُ هَذَا الْبَیْتَ کَانَ آمِناً حَتَّی یَرْجِعَ إِلَی أَهْلِهِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام نَشَدْتُکَ اللَّهَ یَا قَتَادَهُ هَلْ تَعْلَمُ أَنَّهُ قَدْ یَخْرُجُ الرَّجُلُ مِنْ بَیْتِهِ بِزَادٍ حَلَالٍ وَ کِرًی حَلَالٍ یُرِیدُ هَذَا الْبَیْتَ فَیُقْطَعُ عَلَیْهِ الطَّرِیقُ فَتُذْهَبُ نَفَقَتُهُ وَ یُضْرَبُ مَعَ ذَلِکَ ضَرْبَهً فِیهَا اجْتِیَاحُهُ قَالَ قَتَادَهُ اللَّهُمَّ نَعَمْ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَیْحَکَ یَا قَتَادَهُ إِنْ کُنْتَ إِنَّمَا فَسَّرْتَ الْقُرْآنَ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِکَ فَقَدْ هَلَکْتَ وَ أَهْلَکْتَ وَ إِنْ کُنْتَ قَدْ أَخَذْتَهُ مِنَ الرِّجَالِ فَقَدْ هَلَکْتَ وَ أَهْلَکْتَ وَیْحَکَ یَا قَتَادَهُ ذَلِکَ مَنْ خَرَجَ مِنْ بَیْتِهِ بِزَادٍ وَ رَاحِلَهٍ وَ کِرًی حَلَالٍ یَرُومُ هَذَا الْبَیْتَ عَارِفاً بِحَقِّنَا یَهْوِینَا قَلْبُهُ کَمَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَهً مِنَ النَّاسِ تَهْوِی إِلَیْهِمْ (۳) وَ لَمْ یَعْنِ الْبَیْتَ فَیَقُولَ إِلَیْهِ فَنَحْنُ وَ اللَّهِ دَعْوَهُ إِبْرَاهِیمَ صَلَّی اللَّهُ عَلَیْهِ الَّتِی مَنْ هَوَانَا قَلْبُهُ قُبِلَتْ حَجَّتُهُ وَ إِلَّا فَلَا یَا قَتَادَهُ فَإِذَا کَانَ کَذَلِکَ کَانَ آمِناً مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ یَوْمَ الْقِیَامَهِ قَالَ قَتَادَهُ لَا جَرَمَ وَ اللَّهِ لَا

فَسَّرْتُهَا إِلَّا هَكَذَا

۱- ۱. الصحاح ج ۱ ص ۲۳۴.

۲- ۲. سوره سبأ، الآیه: ۱۸.

۳- ۳. سوره إبراهیم، الآیه: ۳۷.

فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَيْحَكَ يَا قَتَادَةُ إِنَّمَا يَعْرِفُ الْقُرْآنَ مَنْ خُوطِبَ بِهِ (۱).

**[ترجمه]کافی: زید شحام می گوید: قتاده بن دعامه خدمت حضرت باقر علیه السلام رسید. فرمود: قتاده، تو فقیه مردم بصره هستی؟ عرض کرد مردم چنین می گویند. فرمود: شنیده ام قرآن تفسیر می کنی! عرض کرد بلی. سؤال کرد: از روی علم تفسیر می نمایی یا نادانی؟ عرض کرد: نه! از روی علم. فرمود: اگر واقعاً از روی علم باشد که شخصیت با ارزشی هستی؛ من یک سؤال از تو می کنم. عرض کرد: بفرمایید. فرمود: بگو ببینم، خداوند در این آیه در سوره سبا «وَ قَدَّرْنا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيها لَيالِيَ وَ أَيّاماً آمِنِينَ - . سبأ / ۱۸ - » ، {و در میان آنها مسافت را، به اندازه، مقرر داشته بودیم. در این [راه] ها، شبان و روزان آسوده خاطر بگردید.} چه منظوری دارد؟ گفت: منظور کسی است که با زاد و توشه و مال سواری حلال قصد زیارت خانه خدا را کند و در امان خواهد بود تا به خانواده خود برگردد. فرمود: تو را به خدا قسم، گاهی اتفاق نمی افتد که شخصی با زاد و توشه و مرکب حلال به جانب مکه روان شود ولی دزدها اموالش را به سرقت ببرند و او را بزنند به طوری که خرجی اش نابود شود و مورد ضربتی قرار گیرد که مالش از بین برود؟ گفت: چرا اتفاق می افتد.

امام باقر علیه السلام فرمود: اگر قرآن را از پیش خود تفسیر کنی باعث هلاک خود و دیگران شده ای و اگر از زبان دیگران نقل کنی باعث هلاک خود و دیگران شده ای. قتاده! این آیه مربوط به کسی است که از منزل خود با زاد و توشه و مال سواری حلال خارج شود و قصد این خانه را بکند و عارف به حق ما باشد و در دلش ما را دوست داشته باشد، چنانچه خداوند عزوجل در این آیه اشاره می کند: «فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ - . ابراهیم / ۳۷ - » ، {پس دلهای برخی از مردم را به سوی آنان گرایش ده.} منظورش دوست داشتن خانه نیست، اگر منظور خانه بود می فرمود: (تهوی الیه) دوست بدارند آن خانه را نه اینکه بفرماید: (تَهْوِي إِلَيْهِمْ) دوست بدارند آنها را! به خدا سوگند، منظور از دعای ابراهیم ما بودیم که اگر با دل ما را دوست داشته باشند حج آنها قبول می شود و گر نه قبول نخواهد شد. اگر چنین بود، در روز قیامت از عذاب جهنم ایمن خواهد بود. قتاده عرض کرد: به خدا دیگر همین طور تفسیر خواهم کرد. حضرت باقر علیه السلام فرمود: وای بر تو قتاده! منظور قرآن را کسانی درک می کنند که با آنها صحبت شده و طرف خطاب قرآن هستند. - . کافی ۸ : ۳۱۱ -

**[ترجمه]

ايضاح

هو قتاده بن دعامه من مشاهير محدثي العامه و مفسريهم قوله فأنت أنت أي فأنت العالم المتوحد الذي لا يحتاج إلى المدح و الوصف و ينبغي أن يرجع إليك في العلوم قوله تعالى وَ قَدَّرْنا فِيهَا السَّيْرَ اعلم أن المشهور بين المفسرين أن هذه الآيه لبيان حال تلك القرى في زمان قوم سبإ أي قدرنا سيرهم في القرى على قدر مقيلهم و مبيتهم لا يحتاجون إلى ماء و لا زاد لقرب المنازل و الأمر في قوله تعالى سِيرُوا متوجه إليهم على إراده القول بلسان الحال أو المقال و يظهر من كثير من الأخبار أن الأمر متوجه إلى هذه الأمه أو خطاب عام يشملهم أيضا.

قوله علیه السلام و لم يعن البيت أي لا يتوهم أن المراد ميل القلوب إلى البيت و إلا لقال إليه بل كان غرض إبراهيم علیه السلام أن يجعل الله ذريته الذين أسكنهم عند البيت أنبياء و خلفاء تهوي إليهم قلوب الناس فالحج وسيله للوصول إليهم و قد استجاب

الله هذا الدعاء فی النبی و أهل بیته صلوات الله علیهم فهم دعوه إبراهیم.

قال الجزری (۲)

و منه الحدیث و سأخبرکم بأول أمری دعوه أبی إبراهیم و بشاره عیسی دعوه إبراهیم هی قوله تعالی وَ ابْعَثْ فِیهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ یَتْلُوا عَلَیْهِمْ آیاتِکَ (۳) و بشاره عیسی قوله وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ یَأْتِی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ(۴) قوله لا جرم أی البته و لا محاله.

**[ترجمه]منظور از قتاده، قتاده بن دعامه از محدثین مشهور سنی مذهب و مفسیرین آنهاست؛ عبارت فأنت أنت یعنی تو عالم موحدی هستی که محتاج مدح و وصف نیست و سزاوار است که در علوم به تو رجوع شود. در خصوص آیه کریمه و قدّرنا فیها السّیر، بدان که مشهور بین مفسرین این است که آیه در مقام بیان حال آن قریه ها در زمان قوم سباست، یعنی سیر آنان در قریه ها را به اندازه استراحتشان در روز و شب مقدر کردیم و به خاطر نزدیکی منازلشان، محتاج آب و زاد نبودند و امر در آیه سیروا متوجه همان هاست، بنا بر این که از قرائن حالیه و مقالیه بفهمیم قول اراده شده و از بسیاری از روایات ظاهر می شود که امر متوجه این امت است یا خطاب عام است و آنان را نیز شامل می شود.

عبارت و لم یعن البیت یعنی کسی توهّم نکند که مراد از آیه، میل دلها به بیت الله است. در این صورت لازم بود الیه بفرماید؛ بلکه غرض ابراهیم علیه السلام آن بود که خدا ذریه او را که در کنار آن خانه سکنی داده بود، پیامبران و جانشینانی قرار دهد که دل های مردم به آنان محبت و اشتیاق داشته باشد. پس حج وسیله وصول به آنان است و خدا این دعا را درباره پیامبر و اهل بیتش صلوات الله علیهم مستجاب فرمود؛ پس آنان اجابت دعای ابراهیم هستند.

جزری می گوید: و از همین باب است روایتی که فرمود: در اول کارم شما را از دعوت پدرم ابراهیم و بشارت عیسی باخبر می سازم: دعوت ابراهیم این آیه است: «وَ ابْعَثْ فیهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ یَتْلُوا عَلَیْهِمْ آیاتِکَ - . بقره / ۱۲۹ - »، {در میان آنان، فرستاده ای از خودشان برانگیز، تا آیات تو را بر آنان بخواند.} و بشارت عیسی این آیه است: «وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ یَأْتی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ - . صف / ۶ - » ، { و به فرستاده ای که پس از من می آید و نام او «احمد» است بشارتگرم.} عبارت لا جرم یعنی البته و ناگزیر.

**[ترجمه]

«۳»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِیلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام قَالَ: إِنَّ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْکَدِرِ کَانَ یَقُولُ مَا کُنْتُ أَرَی أَنَّ عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام یَدَعُ خَلَفاً أَفْضَلَ مِنْهُ حَتَّی رَأَیْتُ ابْنَهُ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِظَهُ فَوَعَظَنِی فَقَالَ لَهُ

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۳۱۱.

۲- ۲. النهایه ج ۲ ص ۲۵.

۳- ۳. سوره البقره، الآیه: ۱۲۹.

۴- ۴. سوره الصف، الآیه: ۶.

أَصْحَابُهُ بِأَيِّ شَيْ ءٍ وَعَظَكَ قَالَ خَرَجْتُ إِلَى بَعْضِ نَوَاحِي الْمَدِينَهِ فِي سَاعَهٍ حَارَّهٍ فَلَقِيَنِي أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عليهما السلام وَ كَانَ رَجُلًا بَادِناً ثَقِيلًا وَ هُوَ مُتَّكِئٌ عَلَى غُلَامَيْنِ أَسْوَدَيْنِ أَوْ مَوْلَيَيْنِ فَقُلْتُ فِي نَفْسِي سُبْحَانَ اللَّهِ شَيْخٌ مِنْ أَشْيَاخِ قُرَيْشٍ فِي هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا أَمَا لَأَعِظَنَّهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيَّ بِنَهْرٍ وَ هُوَ يَتَصَابُّ عَرَقاً فَقُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ شَيْخٌ مِنْ أَشْيَاخِ قُرَيْشٍ فِي هَذِهِ السَّاعَهِ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا أَ رَأَيْتَ لَوْ جَاءَكَ أَجَلُكَ وَ أَنْتَ عَلَى هَذِهِ الْحَالِ مَا كُنْتَ تَصْنَعُ فَقَالَ لَوْ جَاءَنِي الْمَوْتُ وَ أَنَا عَلَى هَذِهِ الْحَالِ جَاءَنِي وَ أَنَا فِي طَاعَهٍ مِنْ طَاعَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَكُفُّ بِهَا نَفْسِي وَ عِيَالِي عَنْكَ وَ عَنِ النَّاسِ وَ إِنَّمَا كُنْتُ أَخَافُ أَنْ لَوْ جَاءَنِي الْمَوْتُ وَ أَنَا عَلَى مَعْصِيَهٍ مِنْ مَعَاصِي اللَّهِ فَقُلْتُ صَدَقْتَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ أَرَدْتُ أَنْ أَعِظَكَ فَوَعَظْتَنِي (۱).

**[ترجمه]کافی: امام صادق علیه السلام فرمود: محمد بن منکدر می گفت: فکر نمی کردم علی بن الحسین علیهما السلام مردی افضل از خود باقی بگذارد تا این که پسرش محمد بن علی علیهما السلام را دیدم و خواستم او را موعظه کنم که او مرا موعظه کرد. اصحابش به او گفتند: به چه چیزی تو را موعظه کرد؟ گفت: در ساعتی گرم به سمت برخی نواحی مدینه رفتم. محمد بن علی علیهما السلام مرا دید. او مردی بزرگ جثه و سنگین بود و به دو غلام سیاه یا دو مولی تکیه داده بود. با خود گفتم: سبحان الله! پیرمردی از پیرمردان قریش با این حال در طلب دنیاست! هان که حتما او را موعظه خواهم کرد؛ به او نزدیک شدم و به او سلام کردم و او در حالی که عرق می ریخت، سلامم را با گشاده رویی پاسخ داد. گفتم: خدا خیرتان دهد! پیرمردی از پیرمردان قریش در این ساعت با این حال در طلب دنیاست! اگر اجلت بیاید و تو در این حال باشی چه خواهی کرد؟ فرمود: اگر مرگم فرا برسد و من در این حال باشم، مرگم رسیده در حالی که من در طاعت خدای عزوجل هستم و با این کار خود و عیالم را از تو و مردم حفظ می کنم. ترس من فقط زمانی است که مرگم در حالی برسد که من مشغول معصیتی از معاصی خدا باشم. من گفتم: خدا رحمتت کند راست گفتی! خواستم شما را موعظه کنم ولی شما مرا موعظه فرمودی! - . کافی ۵ : ۷۳ -

**[ترجمه]

«۴»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ: دَخَلَ طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ إِلَى الطَّوَافِ وَ مَعَهُ صَاحِبٌ لَهُ فَإِذَا هُوَ بِأَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام يَطُوفُ أَمَامَهُ وَ هُوَ شَابٌّ حَدَثٌ فَقَالَ طَاوُسٌ لِصَاحِبِهِ إِنَّ هَذَا الْفَتَى لَعَالِمٌ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ طَوَافِهِ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ فَأَتَاهُ النَّاسُ فَقَالَ طَاوُسٌ لِصَاحِبِهِ نَذْهَبُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام نَسْأَلُهُ عَنْ مَسْأَلَهٍ لَا أَدْرِي عِنْدَهُ فِيهَا شَيْ ءٌ فَأَتَيَاهُ فَسَلَّمَا عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ طَاوُسٌ يَا أَبَا جَعْفَرٍ هَلْ تَعْلَمُ أَيَّ يَوْمٍ مَاتَ ثُلُثُ النَّاسِ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ لَمْ يَمُتْ ثُلُثُ النَّاسِ قَطُّ بَلْ إِنَّمَا أَرَدْتَ رُبُعَ النَّاسِ قَالَ وَ كَيْفَ ذَلِكَ قَالَ كَانَ آدَمُ وَ حَوَّاءُ وَ قَابِيلُ وَ هَابِيلُ فَقَتَلَ قَابِيلُ هَابِيلَ فَذَلِكَ رُبُعُ النَّاسِ قَالَ صَدَقْتَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام هَلْ تَرَى مَا صُنِعَ بِقَابِيلَ قَالَ لَا قَالَ عُلِّقَ بِالشَّمْسِ يُنْضَحُ بِالْمَاءِ الْحَارِّ إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَهُ(۲).

**[ترجمه]احتجاج: ابن بن تغلب می گوید: طاوس یمانی در حالی که همراهی داشت داخل طواف شد، ناگهان دید امام باقر علیه السلام که در سنین جوانی بود مقابلش طواف می کند! طاوس به دوستش گفت: این جوان عالم است. وقتی حضرت از

طوافش فارغ شد، دو رکعت نماز خواند، سپس نشست و مردم به خدمتش رسیدند؛ طاوس به دوستش گفت: به نزد امام باقر علیه السلام می رویم و از ایشان سؤالی می کنیم که نمی دانیم در آن مسأله علم دارد یا نه! هر دو به نزد امام آمدند و به ایشان سلام کردند. طاوس به ایشان عرض کرد: ای ابا جعفر! آیا می دانی چه روزی یک سوم مردم مردند؟ فرمود: ای ابا عبدالرحمن! هرگز ثلث مردم نمرده اند! منظورت این بود که ربع مردم مرده اند؛ طاوس گفت: چگونه ربع مردم مردند؟ فرمود: آدم و حوا و قابیل و هابیل بودند. پس قابیل هابیل را کشت و هابیل یک چهارم مردم بود. گفت: درست فرمودی! امام باقر علیه السلام فرمود: می دانی چه بر سر قابیل رفت؟ گفت: نه! فرمود: به خورشید آویخته شد و تا قیام قیامت آب داغ بر او ریخته می شود. - . احتجاج: ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۵»

ج، [الإحتجاج] عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ: كَانَ مَوْلَانَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِیٍّ الْبَاقِرُ علیه السلام جَالِساً فِی الْحَرَمِ وَ حَوْلَهُ عِصَابَةٌ مِنْ أَوْلِیَائِهِ إِذْ أَقْبَلَ طَاوُسٌ الْیَمَانِیُّ فِی جَمَاعَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ ثُمَّ قَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام ائْذَنْ لِی بِالسُّؤَالِ قَالَ أَذِنَّا لَكَ فَسَلْ قَالَ أَخْبِرْنِی

ص: ۳۵۱

۱- ۱. الکافی ج ۵ ص ۷۳ و أخرجه الشیخ فی التهذیب ج ۶ ص ۳۲۵.

۲- ۲. الاحتجاج ص ۱۷۷.

مَتَی هَلَکَ ثُلُثُ النَّاسِ قَالَ وَهِمْتَ یَا شَیْخُ أَرَدْتَ أَنْ تَقُولَ مَتَی هَلَکَ رُبُعُ النَّاسِ وَ ذَلِکَ یَوْمَ قَتَلَ قَابِیلُ هَابِیلَ کَانُوا أَرْبَعَهً- آدَمَ وَ حَوَّاءَ وَ قَابِیلَ وَ هَابِیلَ فَهَلَکَ رُبُعُهُمْ فَقَالَ أَصَبْتَ وَ وَهِمْتُ أَنَا فَأَیُّهُمَا کَانَ أَبَا النَّاسِ الْقَاتِلُ أَوِ الْمَقْتُولُ قَالَ لَا وَاحِدٌ مِنْهُمَا بَلْ أَبُوهُمْ شِیثُ بْنُ آدَمَ قَالَ فَلِمَ سُمِّیَ آدَمُ آدَمَ قَالَ لِأَنَّهُ رُفِعَتْ طِینَتُهُ مِنْ أَدِیمِ الْأَرْضِ السُّفْلَی قَالَ فَلِمَ سُمِّیَتْ حَوَّاءُ حَوَّاءَ قَالَ لِأَنَّهَا خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعِ حَیٍّ یَعْنِی ضِلَعَ آدَمَ علیه السلام قَالَ فَلِمَ سُمِّیَ إِبْلِیسُ إِبْلِیسَ قَالَ لِأَنَّهُ أُبْلِسَ مِنْ رَحْمَهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَا یَرْجُوهَا قَالَ فَلِمَ سُمِّیَ الْجِنُّ جِنّاً قَالَ لِأَنَّهُمُ اسْتَجَنُّوا فَلَمْ یُرَوْا قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ أَوَّلِ کَذِبَهٍ کَذِبَتْ مَنْ صَاحِبُهَا قَالَ إِبْلِیسُ حِینَ قَالَ أَنَا خَیْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِینٍ قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ قَوْمٍ شَهِدُوا شَهَادَهَ الْحَقِّ وَ کَانُوا کَاذِبِینَ قَالَ الْمُنَافِقُونَ حِینَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ ص وَ نَشْهَدُ إِنَّکَ لَرَسُولُ اللَّهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ إِذا جاءَکَ الْمُنافِقُونَ قالُوا نَشْهَدُ إِنَّکَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَ اللَّهُ یَعْلَمُ إِنَّکَ لَرَسُولُهُ وَ اللَّهُ یَشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِینَ لَکاذِبُونَ (۱) قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ طَیْرٍ طَارَ مَرَّهً وَ لَمْ یَطِرْ قَبْلَهَا وَ لَا بَعْدَهَا ذَکَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْقُرْآنِ مَا هُوَ فَقَالَ طُورُ سَیْنَاءَ أَطَارَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی بَنِی إِسْرَائِیلَ حِینَ أَظَلَّهُمْ بِجَنَاحٍ مِنْهُ فِیهِ أَلْوَانُ الْعَذَابِ حَتَّی قَبِلَ التَّوْرَاهَ وَ ذَلِکَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ إِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ کَأَنَّهُ ظُلَّهٌ وَ ظَنُّوا أَنَّهُ واقِعٌ بِهِمْ (۲) الْآیَهَ قَالَ فَأَخْبِرْنِی مِنْ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَی لَیْسَ مِنَ الْجِنِّ وَ لَا مِنَ الْإِنْسِ وَ لَا مِنَ الْمَلَائِکَهِ ذَکَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ فَقَالَ الْغُرَابُ حِینَ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِیُرِیَ قَابِیلَ کَیْفَ یُوَارِی سَوْأَهَ أَخِیهِ هَابِیلَ حِینَ قَتَلَهُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ فَبَعَثَ اللَّهُ غُراباً یَبْحَثُ فِی الْأَرْضِ لِیُرِیَهُ کَیْفَ یُوارِی سَوْأَهَ أَخِیهِ (۳) قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَمَّنْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ لَیْسَ مِنَ الْجِنِّ وَ لَا مِنَ الْإِنْسِ وَ لَا مِنَ الْمَلَائِکَهِ ذَکَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کِتَابِهِ قَالَ النَّمْلَهُ

ص: ۳۵۲

۱- ۱. سوره المنافقون، الآیه: ۱.

۲- ۲. سوره الأعراف، الآیه: ۱۷۱.

۳- ۳. سوره المائده، الآیه: ۳۱.

حِينَ قَالَتْ يا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساكِنَكَمْ- لا يَحْطِمَنَّكَمْ سُلَيْمانُ وَ جُنُودُهُ وَ هُمْ لا يَشْعُرُونَ (۱)

قَالَ فَأَخْبِرْنِی مَنْ كُذِبَ عَلَيْهِ لَيْسَ مِنَ الْجِنِّ وَ لَا مِنَ الْإِنْسِ وَ لَا مِنَ الْمَلَائِكَهِ ذَكَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كِتَابِهِ قَالَ الذِّئْبُ الَّذِی كَذَبَ عَلَيْهِ إِخْوَهُ يُوسُفَ علیه السلام قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ شَیْ ءٍ قَلِيلُهُ حَلَالٌ وَ كَثِيرُهُ حَرَامٌ ذَكَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كِتَابِهِ قَالَ نَهَرُ طَالُوتَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَهً بِيَدِهِ (۲) قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ صَلَاهٍ مَفْرُوضَهٍ تُصَلَّى بِغَيْرِ وُضُوءٍ وَ عَنْ صَوْمٍ لَا يُحْجَرُ عَنْ أَكْلٍ وَ شُرْبٍ قَالَ أَمَّا الصَّلَاهُ بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَالصَّلَاهُ عَلَى النَّبِيِّ وَ آلِهِ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَ أَمَّا الصَّوْمُ فَقَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ- إِنِّی نَذَرْتُ لِلرَّحْمنِ صَوْماً فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا(۳) قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ شَیْ ءٍ يَزِيدُ وَ يَنْقُصُ وَ عَنْ شَیْ ءٍ يَزِيدُ وَ لَا يَنْقُصُ وَ عَنْ شَیْ ءٍ يَنْقُصُ وَ لَا يَزِيدُ فَقَالَ الْبَاقِرُ علیه السلام أَمَّا الشَّیْ ءُ الَّذِی يَزِيدُ وَ يَنْقُصُ فَهُوَ الْقَمَرُ وَ الشَّیْ ءُ الَّذِی يَزِيدُ وَ لَا يَنْقُصُ فَهُوَ الْبَحْرُ وَ الشَّیْ ءُ الَّذِی يَنْقُصُ وَ لَا يَزِيدُ فَهُوَ الْعُمُرُ(۴).

**[ترجمه]احتجاج: ابو بصیر می گوید: مولایمان حضرت باقر علیه السلام در مسجد الحرام نشسته بود. اطرافش گروهی از ارادتمندان جمع بودند. در این موقع طاوس یمانی با چند نفر از اطرافیان خود آمد. به امام عرض کرد: اجازه می دهی سؤالی بکنم؟ فرمود: اجازه داری، بپرس. عرض کرد: چه وقت یک سوم مردم مردند؟ فرمود: اشتباه کردی، منظورت این است که چه وقت یک چهارم مردم مردند! آن روزی بود که قابیل هابیل را کشت. آنها چهار نفر بودند: آدم، حواء، قابیل و هابیل. در نتیجه یک چهارم از بین رفت. عرض کرد صحیح فرمودید، من اشتباه کردم. پرسید، کدام یک از این دو نفر پدر مردم جهان هستند؟ فرمود هیچ کدام. نسل مردم از شیث پسر دیگر آدم بود. سؤال کرد، چرا نام آدم را آدم نهادند؟ فرمود: چون سرشت او را از ادیم پایین زمین (پوسته زیرین زمین) برداشتند. عرض کرد، چرا حواء را حواء نامیدند؟ فرمود: چون از پهلوی یک شخص حی (زنده) آفریده شد، پهلوی آدم. سؤال کرد، شیطان را برای چه ابلیس نامیدند؟ فرمود: چون از رحمت خدا ناامید شد. باز گفت، جن را از چه جهت جن نامیده اند؟ فرمود: زیرا آنها دیده نمی شوند. گفت، اول دروغی که در عالم گفته شد را چه کسی گفت؟ فرمود: شیطان. وقتی گفت من از او بهترم، مرا از آتش آفریدی و او را از خاک.

گفت، کدام دسته بودند که شهادت درست دادند ولی دروغ می گفتند؟ فرمود: منافقین، آن موقعی که به رسول خدا گفتند، ما گواهیم بر اینکه تو پیامبری. خداوند عزوجل چنین نازل کرد: «إِذا جاءَكَ الْمُنافِقُونَ قالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَ اللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَ اللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِينَ لَكاذِبُونَ - . منافقون / ۱ - »، {چون منافقان نزد تو آیند گویند: «گواهی می دهیم که تو واقعاً پیامبر خدایی.» و خدا [هم] می داند که تو واقعاً پیامبر او هستی، و خدا گواهی می دهد که مردم دوچهره سخت دروغگویند.}. سؤال کرد: به من بگو، کدام پرنده بود که فقط یک بار پرید و دیگر قبل و بعد از آن نپرید و خداوند عزوجل جریان آن را در قرآن ذکر کرده؟ فرمود: طور سیناء! خداوند عزوجل آن را بر روی بنی اسرائیل پرواز داد به طوری که با پر خود بر سرشان سایه افکند و دارای انواع عذاب بود تا این که تورات پذیرفته شد و آیه قرآن به همین قسمت اشاره می کند «وَ إِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّهٌ وَ ظَنُّوا أَنَّهُ واقِعٌ بِهِمْ - . اعراف / ۱۷۱ - » ، { و [یاد کن] هنگامی را که کوه [طور] را بر فرازشان سایبان آسا، برافراشتیم، و چنان پنداشتند که [کوه] بر سرشان فرو خواهد افتاد.} گفت: به من خبر بده، کدام فرستاده خدا بود که از جن و بشر و ملائکه نبود و خداوند تعالی او را فرستاد و در قرآن ذکر شده؟ فرمود: کلاغ، موقعی که خدای عزوجل او را برانگیخت تا به قابیل نشان دهد برادر خود هابیل را که کشته بود چگونه پنهان کند! خداوند می فرماید: «فَبَعَثَ اللَّهُ غُراباً يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوارِي سَوْأَهَ أَخِيهِ - . مائده / ۳۱ - » ، {پس، خدا زاغی را برانگیخت که زمین را می کاوید، تا به

او نشان دهـد چگونه جسد برادرش را پنهان کند.} گفت: به من خبر ده، چه کسـی بود که همنوعان خود را بیم داد و بر حذر داشت، با اینکه از بشـر و جن و ملائکه هم نبود و خداون عزوجل در قرآن داستانش را ذکر کرده؟ فرمود: همان مورچه ای که گفت: «یـا أَیُّهَـا النَّمْـلُ ادْخُلُوا مَساکِنَکُمْ لا یَحْطِمَنَّکُمْ سُـلَیْمانُ وَ جُنُودُهُ وَ هُمْ لا یَشْـعُرُونَ - . نمل / ۱۸ - »، {«ای مورچگـان، به خانه هایتان داخل شوید، مبادا سلیمان و سپاهیانش - ندیده و ندانسته - شما را پایمال کنند.»}

گفت: به من خبـر بـده به چه کسـی دروغ بسـتند بـا اینکه از جن و بشـر و ملائـکه نبود و در قرآن نیز ذکر شـده؟ فرمود همـان گرگی که برادران یوسـف علیه السـلام گفتنـد یوسـف را دریـده. بـاز پرسـید: به من خـبر بـده از چیزی که کمش حلال ولی زیادش حرام بود؟ فرمود: نهر طالوت که خداونـد عزوجل می فرماید: «إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَهً بِیَدِهِ - . بقره / ۲۴۹ - » {مگر کسی که بـا دسـتش کفی برگیرد.} گفت: به من خبر بـده کـدام نماز است که بـدون وضو خوانـده می شود و کـدام روزه است که خوردن و آشامیدن آن را باطل نمی کند؟ فرمود: نماز بدون وضو همان صلوات بر پیامبر و آل او علیه و علیهم السلام فرستادن است و اما روزه، این آیه است: «إِنِّی نَذَرْتُ لِلرَّحْمنِ صَوْماً فَلَنْ أُکَلِّمَ الْیَوْمَ إِنْسِـیًّا - . مریم / ۲۶ - »، {«من برای [خدای] رحمان روزه نـذر کرده ام، و امروز مطلقـاً بـا انسـانی سـخن نخواهم گفت.} گفت: به من خبر بـده، چیست که زیـاد و کم می شود و چیست که فقـط زیاد می شود و کم نمی شود و چیست که کم می شود و زیاد نمی شود؟ فرمود: آنچه زیاد و کم می شود ماه است و آنچه زیـاد می شود و کم نمی شود دریـا است و چیزی که کم می شود و زیاد نمی گردد عمر است. - . احتجاج: ۱۷۸ -

**[ترجمه]

«۶»

کا، [الکافی] عَلِیٌّ عَنْ أَبِیهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْـمَاعِیلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ جَمِیعاً عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَیْنَهَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ: کُنْتُ قَاعِداً إِلَی جَنْبِ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ مُحْتَبٍ (۵)

مُسْـتَقْبِلَ الْقِبْلَهِ فَقَـالَ أَمَـا إِنَّ النَّظَرَ إِلَیْهَا عِبَادَهٌ فَجَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ بَجِیلَهَ یُقَالُ لَهُ عَاصِمُ بْنُ عُمَرَ فَقَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السـلام إِنَّ کَعْبَ الْأَحْبَارِ کَانَ یَقُولُ إِنَّ الْکَعْبَهَ تَسْجُدُ لِبَیْتِ الْمَقْدِسِ فِی کُلِّ غَدَاهٍ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَمَا تَقُولُ

۱- ۱. سوره النمل، الآیه: ۱۸.

۲- ۲. سوره البقره، الآیه: ۲۴۹.

۳- ۳. سوره مریم، الآیه: ۲۶.

۴- ۴. الاحتجاج ص ۱۷۸.

۵- ۵. یقال: احتبی احتباء بالثوب: اشتمل به، جمع بین ظهره و ساقیه بعمامه و نحوها.

فِيمَا قَالَ كَعْبٌ فَقَالَ صَدَقَ الْقَوْلُ مَا قَالَ كَعْبٌ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام كَذَبْتَ وَ كَذَبَ كَعْبُ الْأَحْبَارِ مَعَكَ وَ غَضِبَ قَالَ زُرَارَةُ مَا رَأَيْتُهُ اسْتَقْبَلَ أَحَداً بِقَوْلِ كَذَبْتَ غَيْرَهُ ثُمَّ قَالَ مَا خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بُقْعَةً فِي الْأَرْضِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْهَا ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْكَعْبَةِ وَ لَا أَكْرَمَ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهَا لَهَا حَرَّمَ اللَّهُ الْأَشْهُرَ الْحُرُمَ فِي كِتَابِهِ- يَوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ ثَلَاثَةٌ مُتَوَالِيَةٌ لِلْحَجِّ- شَوَّالٌ وَ ذُو الْقَعْدَهِ وَ ذُو الْحِجَّهِ وَ شَهْرٌ مُفْرَدٌ لِلْعُمْرَهِ وَ هُوَ رَجَبٌ (۱).

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: روزی امام باقر علیه السلام جامه به خود پیچیده بود و رو به قبله نشسته بود. من هم در کنار آن جناب بودم. فرمود: نگاه کردن به کعبه ثواب دارد. مردی از ناحیه بجیله به نام عاصم بن عمر به نزد حضرت آمد. به حضرت باقر علیه السلام عرض کرد که کعب الاحبار می گفت کعبه هر روز بیت المقدس را سجده می کند، شما چه می فرمایید؟ کعب راست گفته؟ فرمود: هم تو و هم کعب الاحبار هر دو دروغ می گویید و امام علیه السلام خشمگین شد. زراره گفت: من ندیده بودم که ایشان غیر از این مورد، به کسی رو در رو بگویند دروغ می گویی! سپس فرمود: خداوند بقعه ای روی زمین محبوبتر و گرامی تر از کعبه نیافریده. خداوند به واسطه کعبه، در قرآن، چهار ماه از سال را از روزی که آسمانها و زمین را آفرید، حرام نموده. سه ماه متوالی مربوط به حج است. شوال، ذی قعده و ذی حجه و یک ماه خدا مربوط به عمره است و آن ماه رجب است. - . کافی ۴ : ۲۳۹ -

**[ترجمه]

«۷»

قب (۲)،[المناقب] لابن شهرآشوب شا(۳)، [الإرشاد] ج، [الإحتجاج] رُوِيَ: أَنَّ عَمْرَو بْنَ عُبَيْدٍ الْبَصْرِيَّ وَفَدَ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عليه السلام لِامْتِحَانِهِ بِالسُّؤَالِ عَنْهُ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا مَعْنَى قَوْلِهِ تَعَالَى- أَ وَ لَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ كانَتا رَتْقاً فَفَتَقْناهُما(۴) مَا هَذَا الرَّتْقُ وَ الْفَتْقُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام كَانَتِ السَّمَاءُ رَتْقاً لَا تُنْزِلُ الْقَطْرَ وَ كَانَتِ الْأَرْضُ رَتْقاً لَا تُخْرِجُ النَّبَاتَ فَفَتَقَ اللَّهُ السَّمَاءَ بِالْقَطْرِ وَ فَتَقَ الْأَرْضَ بِالنَّبَاتِ فَانْطَلَقَ عَمْرٌو وَ لَمْ يَجِدِ اعْتِرَاضاً وَ مَضَى ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِ فَقَالَ أَخْبِرْنِي جُعِلْتُ فِدَاكَ عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى- وَ مَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوى (۵) مَا غَضَبُ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام غَضَبُ اللَّهِ تَعَالَى عِقَابُهُ يَا عَمْرُو مَنْ ظَنَّ أَنَّ اللَّهَ يُغَيِّرُهُ شَيْ ءٌ فَقَدْ كَفَرَ(۶).

**[ترجمه]مناقب، ارشاد، احتجاج: عمرو بن عبید بصری برای امتحان کردن خدمت حضرت باقر علیه السلام رفت. گفت: آقا فدایت شوم، معنی این آیه چیست؟ «أَ وَ لَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ كانَتا رَتْقاً فَفَتَقْناهُما - . انبياء / ۳۰ - »، {آیا کسانی که کفر ورزیدند ندانستند که آسمانها و زمین هر دو به هم پیوسته بودند، و ما آن دو را از هم جدا ساختیم.} معنی این رتق و فتق (باز و بسته بودن) چیست؟ فرمود: آسمان بسته بود و باران نمی آمد و زمین نیز بسته بود و چیزی از آن خارج نمی شد. خداوند آسمان را با باران باز نمود و زمین را با روئیدن گیاه. عمرو بن عبید برگشت و راه اعتراضی بر فرموده امام پیدا نکرد. دوباره بازگشت و گفت: فدایت شوم! به من خبر بده، اینکه خداوند تعالی در این آیه می فرماید: «وَ مَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِ فَقَدْ هَوى - . طه / ۸۱ - » ، {و هر کس خشم من بر او فرود آید، قطعاً در [ورطه] هلاکت افتاده است.} غضب خدا چیست؟ امام باقر علیه السلام فرمود: غضب خدا عقاب و کیفر اوست. مبادا خیال کنی که خداوند را تغییر حالت پدیدار می

شود؟ اگر چنین تصوری کنی کافری. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۲۹ ، ارشاد: ۲۸۳ ، احتجاج: ۱۷۷ -

**[ترجمه]

«۸»

ص، [قصص الأنبیاء] علیهم السلام بِالْإِسْنَادِ عَنِ الصَّدُوقِ عَنِ ابْنِ الْمُتَوَكِّلِ عَنِ الْأَسَدِيِّ عَنِ النَّخَعِيِّ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ: كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ علیه السلام جَالِساً فِی الْحَرَمِ وَ حَوْلَهُ عِصَابَةٌ مِنْ أَوْلِيَائِهِ إِذْ أَقْبَلَ طَاوُسٌ الْيَمَانِيُّ فِی جَمَاعَةٍ فَقَالَ

ص: ۳۵۴

۱- ۱. الکافی ج ۴ ص ۲۳۹.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۲۹ و فیه صدر الحدیث.

۳- ۳. الإرشاد ص ۲۸۳.

۴- ۴. سوره الأنبیاء، الآیه ۳۰.

۵- ۵. سوره طه، الآیه: ۸۱.

۶- ۶. الاحتجاج ص ۱۷۷.

مَنْ صَاحِبُ الْحَلْقَهِ قِيلَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَيْهِمُ الصَّلَاهُ وَ السَّلَامُ قَالَ إِيَّاهُ أَرَدْتُ فَوَقَفَ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ وَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَ تَأْذَنُ لِی فِی السُّؤَالِ فَقَالَ الْبَاقِرُ عليه السلام قَدْ أَذِنَّاكَ فَسَلْ قَالَ أَخْبِرْنِی بِيَوْمَ هَلَكَ ثُلُثُ النَّاسِ فَقَالَ وَهِمْتَ يَا شَيْخُ أَرَدْتَ أَنْ تَقُولَ رُبُعَ النَّاسِ وَ ذَلِكَ يَوْمَ قُتِلَ هَابِيلُ كَانُوا أَرْبَعَهً- قَابِيلَ وَ هَابِيلَ وَ آدَمَ وَ حَوَّاءَ عليهما السلام فَهَلَكَ رُبُعُهُمْ فَقَالَ أَصَبْتَ وَ وَهِمْتُ أَنَا فَأَيُّهُمَا كَانَ الْأَبَ لِلنَّاسِ الْقَاتِلُ أَوِ الْمَقْتُولُ قَالَ لَا وَاحِدٌ مِنْهُمَا بَلْ أَبُوهُمْ شِيثُ بْنُ آدَمَ عليهما السلام.

**[ترجمه]قصص الانبياء: ابو بصير مى گويد: حضرت باقر عليه السلام در حرم نشسته بود و اطرافش گروهى از ارادتمندان جمع بودند. در اين موقع طاوس يمانى با چند نفر آمد. پرسيد: در رأس اين حلقه جماعت كيست؟ گفته شد: محمد بن على بن الحسين بن على بن ابى طالب عليهم السلام. گفت: من هم قصد سؤال از ايشان را داشتم! مقابل حضرت آمد و سلام كرد و نشست، سپس گفت: به من اجازه مى دهى سؤال كنم؟ امام باقر عليه السلام فرمود: به تو اذن داديم، بپرس! گفت: به من خبر بده، چه وقت يک سوم مردم مردند؟ فرمود: اى شيخ! اشتباه كردى، منظورت اين است كه چه وقت يک چهارم مردم مردند؟ آن روزى بود كه قابيل هابيل را كشت؛ چهار نفر بودند: آدم، حواء و قابيل، هابيل، در نتيجه يک چهارم از بين رفت. عرض كرد: صحيح فرموديد و من اشتباه كردم. كدام يک از اين دو نفر پدر مردم جهان هستند، قاتل يا مقتول؟ فرمود: هيچ كدام؛ نسل مردم از شيث پسر آدم عليهما السلام بود. - . قصص الانبياء: ۶۶ -

**[ترجمه]

«۹»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: قَالَ الْأَبْرَشُ الْكَلْبِيُّ لِهِشَامٍ مُشِيراً إِلَى الْبَاقِرِ عليه السلام مَنْ هَذَا الَّذِی احْتَوَشَتْهُ أَهْلُ الْعِرَاقِ يَسْأَلُونَهُ قَالَ هَذَا نَبِيُّ الْكُوفَهِ وَ هُوَ يَزْعُمُ أَنَّهُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ وَ بَاقِرُ الْعِلْمِ وَ مُفَسِّرُ الْقُرْآنِ فَاسْأَلْهُ مَسْأَلَهً لَا يَعْرِفُهَا فَأَتَاهُ وَ قَالَ يَا ابْنَ عَلِيٍّ قَرَأْتَ التَّوْرَاهَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ الزَّبُورَ وَ الْفُرْقَانَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِنِّی أَسْأَلُكَ عَنْ مَسَائِلَ قَالَ سَلْ فَإِنْ كُنْتَ مُسْتَرْشِداً فَسَتَنْتَفِعُ بِمَا تَسْأَلُ عَنْهُ وَ إِنْ كُنْتَ مُتَعَنِّتاً فَتَضِلُّ بِمَا تَسْأَلُ عَنْهُ قَالَ كَمِ الْفَتْرَهُ الَّتِی كَانَتْ بَيْنَ مُحَمَّدٍ وَ عِيسَىعليهما السلام قَالَ أَمَّا فِی قَوْلِنَا فَسَبْعُمِائَهِ سَنَهٍ وَ أَمَّا فِی قَوْلِكَ فَسِتُّمِائَهِ سَنَهٍ قَالَ فَأَخْبِرْنِی عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ (۱) مَا الَّذِی يَأْكُلُ النَّاسُ وَ يَشْرَبُونَ إِلَى أَنْ يُفْصَلَ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَهِ قَالَ يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى مِثْلِ قُرْصِهِ النَّقِيِّ فِيهَا أَنْهَارٌ مُتَفَجِّرَهٌ يَأْكُلُونَ وَ يَشْرَبُونَ حَتَّى يُفْرَغَ مِنَ الْحِسَابِ فَقَالَ هِشَامٌ قُلْ لَهُ مَا أَشْغَلَهُمْ عَنِ الْأَكْلِ وَ الشُّرْبِ يَوْمَئِذٍ قَالَ هُمْ فِی النَّارِ أَشْغَلُ وَ لَمْ يَشْتَغِلُوا عَنْ أَنْ قَالُوا- أَنْ أَفِيضُوا عَلَيْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ (۲) قَالَ فَنَهَضَ الْأَبْرَشُ وَ هُوَ يَقُولُ أَنْتَ ابْنُ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ حَقّاً ثُمَّ صَارَ إِلَى هِشَامٍ قَالَ دَعُونَا مِنْكُمْ يَا بَنِی أُمَيَّهَ فَإِنَّ هَذَا أَعْلَمُ أَهْلِ الْأَرْضِ بِمَا فِی السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ فَهَذَا وَلَدُ رَسُولِ اللَّهِصلى الله عليه و آله.

وَ قَدْ رَوَى الْكُلَيْنِيُّ هَذِهِ الْحِكَايَهَ عَنْ نَافِعٍ غُلَامِ ابْنِ عُمَرَ وَ زَادَ فِيهِ: أَنَّهُ قَالَ لَهُ

۱- ۱. سوره إبراهيم، الآيه: ۴۸.

۲- ۲. سوره الأعراف الآيه: ۵۰.

الْبَاقِرُ علیه السلام مَا تَقُولُ فِی أَصْحَابِ النَّهْرَوَانِ فَإِنْ قُلْتَ إِنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ قَتَلَهُمْ بِحَقٍّ قَدِ ارْتَدَدْتَ وَ إِنْ قُلْتَ إِنَّهُ قَتَلَهُمْ بَاطِلًا فَقَدْ كَفَرْتَ قَالَ فَوَلَّی مِنْ عِنْدِهِ وَ هُوَ یَقُولُ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَعْلَمُ النَّاسِ حَقّاً فَأَتَی هِشَاماً الْخَبَرَ(۱).

أَبُو الْقَاسِمِ الطَّبَرِیُّ الألكانی فِی شَرْحِ حُجَجِ أَهْلِ السُّنَّةِ: أَنَّهُ قَالَ أَبُو حَنِیفَةَ لِأَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ علیهما السلام أَجْلِسُ وَ أَبُو جَعْفَرٍ قَاعِدٌ فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ أَنْتَ رَجُلٌ مَشْهُورٌ وَ لَا أُحِبُّ أَنْ تَجْلِسَ إِلَیَّ قَالَ فَلَمْ یَلْتَفِتْ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ وَ جَلَسَ فَقَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام أَنْتَ الْإِمَامُ قَالَ لَا قَالَ فَإِنَّ قَوْماً بِالْكُوفَهِ یَزْعُمُونَ أَنَّكَ إِمَامٌ قَالَ فَمَا أَصْنَعُ بِهِمْ قَالَ تَكْتُبُ إِلَیْهِمْ تُخْبِرُهُمْ قَالَ لَا یُطِیعُونِّی إِنَّمَا نَسْتَدِلُّ عَلَی مَنْ غَابَ عَنَّا بِمَنْ حَضَرَنَا قَدْ أَمَرْتُكَ أَنْ لَا تَجْلِسَ فَلَمْ تُطِعْنِی وَ كَذَلِكَ لَوْ كَتَبْتُ إِلَیْهِمْ مَا أَطَاعُونِی فَلَمْ یَقْدِرْ أَبُو حَنِیفَهَ أَنْ یَدْخُلَ فِی الْكَلَامِ (۲).

**[ترجمه]مناقب: ابرش کلبی در حالی که به امام باقر علیه السلام اشاره می کرد، به هشام گفت: این مرد کیست که اهل عراق او را در بر گرفته، از او سؤال می پرسند؟ گفت: این نبیّ کوفه است و می پندارد فرزند رسول خدا و شکافنده دانش و مفسر قرآن است! از او سؤالی بپرس که نداند! به نزد حضرت آمد و گفت: ای پسر علی! آیا تورات و انجیل و زبور و قرآن خوانده ای؟ فرمود: بله! گفت: من از شما سؤالاتی بپرسم؟ فرمود: بپرس که اگر خواهان ارشاد باشی با سؤالت نفع خواهی برد و اگر خرده گیر باشی با سؤالت گمراه می شوی. ابرش گفت: فاصله بین محمد و عیسی علیهما السلام چند سال بود؟ فرمود: اما نظر ما هفت صد سال است و اما تو معتقدی شش صد سال بود. گفت: به من درباره این آیه خبر بده: «یَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَیْرَ الْأَرْضِ - . ابراهیم / ۴۸ - » ، {روزی که زمین به غیر این زمین، مبدل گردد.} به من خبر بده، مردم چه می خورند و می آشامند تا خدا بین آنها در روز قیامت فاصل شود؟ فرمود: مردم بر مثل قرص های نان پاکیزه محشور می شوند در آن رودهای شکافته شده جاری است. مردم می خورند و می نوشند تا از حساب فارغ شوند. هشام گفت: به ایشان بگو، چه چیز آنان را در روز قیامت از خوردن و نوشیدن باز می دارد؟ فرمود: آنان در آتش مشغولیت بیشتری دارند و مشغولیتشان آنان را باز نمی دارد که بگویند: «أَنْ أَفِیضُوا عَلَیْنا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ - . اعراف / ۵۰ - »، {از آن آب یا از آنچه خدا روزیِ شما کرده، بر ما فرو ریزید.} ابرش برخاست در حالی که می گفت: حقا که تو پسر دختر رسول خدایی. سپس روی به هشام کرد و گفت: ای بنی امیه، ما را رها کنید که این اعلم اهل زمین به آنچه در آسمان ها و زمین وجود دارد است. این زاده رسول خدا صلی الله علیه و آله است.

کلینی این حکایت را نقل کرده و در آن اضافه کرده: امام باقر علیه السلام به او فرمود: درباره اصحاب نهروان چه می گویی؟ اگر بگویی امیرالمؤمنین علیه السلام آنان را به حق کشت که مرتد شده ای و اگر بگویی آنان را بی اساس کشت، کافر شده ای. او از نزد حضرت برگشت درحالی که می گفت: حقا که تو به خدا، داناترین مردمی. او به نزد هشام آمد، تا آخر خبر. - . کافی ۸: ۱۲۰ -

- ابو القاسم طبری در شرح حجج اهل سنت می نویسد: ابو حنیفه به حضرت باقر علیه السلام که در مسجد نشسته بود عرض کرد: اجازه می دهی پهلوی شما بنشینم؟ امام فرمود: تو مردی شناخته شده هستی، میل ندارم پهلوی من بنشینی. ابو حنیفه توجهی نکرده و نشست و عرض کرد: آقا، شما امام هستی؟ فرمود نه. گفت گروهی در کوفه شما را امام می دانند. فرمود: می گویی چه کنم؟ گفت نامه ای به آنها بنویس و اطلاع بده که امام نیستی. فرمود: آنها گوش نمی کنند. من بر اینکه آنها

اطاعت نمی کنند با اینکه غایب هستند، از آنهایی که حاضرند گواهی می گیرم. الان به تو گفتم پهلوی من منشین، نشستی؛ همین طور بقیه را حساب کن که اگر بنویسم از من اطاعت نخواهند کرد. دیگر ابو حنیفه نتوانست حرفی بگوید. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۳۱ -

**[ترجمه]

«۱۰»

کشف، [کشف الغمه] قَالَ الْآبِیُّ فِی کِتَابِ نَثْرِ الدُّرَرِ رُوِیَ: أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَعْمَرٍ اللَّیْثِیَّ قَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام بَلَغَنِی أَنَّکَ تُفْتِی فِی الْمُتْعَهِ فَقَالَ أَحَلَّهَا اللَّهُ فِی کِتَابِهِ وَ سَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَمِلَ بِهَا أَصْحَابُهُ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَقَدْ نَهَی عَنْهَا عُمَرُ قَالَ فَأَنْتَ عَلَی قَوْلِ صَاحِبِکَ وَ أَنَا عَلَی قَوْلِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ عَبْدُ اللَّهِ فَیَسُرُّکَ أَنَّ نِسَاءَکَ فَعَلْنَ ذَلِکَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ مَا ذِکْرُ النِّسَاءِ هَاهُنَا یَا أَنْوَکُ إِنَّ الَّذِی أَحَلَّهَا فِی کِتَابِهِ وَ أَبَاحَهَا لِعِبَادِهِ أَغْیَرُ مِنْکَ وَ مِمَّنْ نَهَی عَنْهَا تَکَلُّفاً بَلْ یَسُرُّکَ أَنَّ بَعْضَ حَرَمِکَ تَحْتَ حَائِکٍ مِنْ حَاکَهِ یَثْرِبَ نِکَاحاً قَالَ لَا قَالَ فَلِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ قَالَ لَا أُحَرِّمُ وَ لَکِنَّ الْحَائِکَ مَا هُوَ لِی بِکُفْوٍ قَالَ فَإِنَّ اللَّهَ ارْتَضَی عَمَلَهُ وَ رَغِبَ فِیهِ وَ زَوَّجَهُ حُوراً أَ فَتَرْغَبُ عَمَّنْ رَغِبَ اللَّهُ فِیهِ وَ تَسْتَنْکِفُ مِمَّنْ هُوَ کُفْوٌ لِحُورِ الْجِنَانِ کِبْراً وَ عُتُوّاً قَالَ فَضَحِکَ عَبْدُ اللَّهِ وَ قَالَ مَا أَحْسَبُ صُدُورَکُمْ إِلَّا مَنَابِتَ أَشْجَارِ الْعِلْمِ فَصَارَ لَکُمْ ثَمَرُهُ وَ لِلنَّاسِ وَرَقُهُ (۳).

ص: ۳۵۶

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۱۲۰ مفصلا. و فی المناقب ج ۳ ص ۳۲۹- ۳۳۰.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۳۱.

۳- ۳. کشف الغمّه ج ۲ ص ۳۶۲.

**[ترجمه]کشف الغمه: آبی در کتاب نثر الدرر ذکر کرده که عبد الله بن معمر لیثی به حضرت باقر علیه السلام گفت: شنیده ام شما متعه (عقد منقطع که معروف به صیغه است) را اجازه می دهی. فرمود: خدا در قرآن اجازه داده و پیامبر سنت قرار داده و اصحاب او نیز عمل کرده اند. گفت: عمر از آن نهی کرده. فرمود: تو به دستور دوست خود رفتار کن، من به دستور پیغمبر صلی الله علیه و آله. عبد الله گفت مایلی زنان خویشاوندت چنین کاری بکنند؟ امام فرمود: احمق! این چه ربطی به زنان خویشاوند من دارد؟ آن کسی که این کار را در قرآن برای بندگان خود اجازه داده، از تو و کسی که بی جهت از آن جلوگیری کرده، غیرتش بیشتر است. حالا بگو ببینم، مایلی یکی از بستگان نزدیکت با مردی از کولیهای مدینه همبستر شود؟ گفت: نه. فرمود: چرا چیزی را که خدا حلال کرده حرام می دانی؟ گفت: حرام نمی دانم اما کولی با من هم طراز نیست. فرمود: اگر مرد مؤمن و شایسته ای باشد و خدا به او حوریه بدهد، تو از کسی که خدا او را دوست دارد بیزاری و از ازدواج با کسی که هم طراز با حوریه است، از روی سرکشی و تکبر استنکاف داری؟ عبد الله خنده ای کرده و گفت سینه های شما کانون علم و دانش است که میوه آن نصیب شما و برگش برای مردم است. - . کشف الغمه ۲ : ۳۶۲ -

**[ترجمه]

بیان

الأنوک کالأحمق وزنا و معنی.

**[ترجمه]انوک مانند احمق است هم از حیث وزن و هم از حیث معنا.

**[ترجمه]

أقول

قد أوردنا کثیرا من الأخبار فی ذلک فی کتاب الاحتجاجات و فی باب الرد علی الخوارج و فی أبواب کتاب التوحید و فی باب الآیات النازله فیهم علیهم السلام.

**[ترجمه]اخبار فراوانی در این مورد در کتاب احتجاجات و در باب رد بر خوارج و در ابواب کتاب توحید و در باب آیات نازله در مورد اهل بیت علیهم السلام گذشت.

**[ترجمه]

«۱۱»

کا، [الکافی] عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ قَالَ: كُنْتُ جَالِساً فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله إِذْ أَقْبَلَ رَجُلٌ فَسَلَّمَ فَقَالَ مَنْ أَنْتَ يَا عَبْدَ اللَّهِ فَقُلْتُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَهِ فَقُلْتُ فَمَا حَاجَتُكَ فَقَالَ لِي أَ تَعْرِفُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ علیهما السلام قُلْتُ نَعَمْ فَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ قَالَ هَيَّأْتُ لَهُ

أَرْبَعِينَ مَسْأَلَةً أَسْأَلُهُ عَنْهَا فَمَا كَانَ مِنْ حَقٍّ أَخَذْتُهُ وَ مَا كَانَ مِنْ بَاطِلٍ تَرَكْتُهُ قَالَ أَبُو حَمْزَةَ فَقُلْتُ لَهُ هَلْ تَعْرِفُ مَا بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ فَقَالَ نَعَمْ فَقُلْتُ فَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ إِذَا كُنْتَ تَعْرِفُ مَا بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ فَقَالَ لِي يَا أَهْلَ الْكُوفَةِ أَنْتُمْ قَوْمٌ مَا تُطَاقُونَ إِذَا رَأَيْتَ أَبَا جَعْفَرٍ عليه السلام

فَأَخْبِرْنِي فَمَا انْقَطَعَ كَلَامُهُ حَتَّى أَقْبَلَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام وَ حَوْلَهُ أَهْلُ خُرَاسَانَ وَ غَيْرُهُمْ يَسْأَلُونَهُ عَنْ مَنَاسِكِ الْحَجِّ فَمَضَى حَتَّى جَلَسَ مَجْلِسَهُ وَ جَلَسَ الرَّجُلُ قَرِيباً مِنْهُ قَالَ أَبُو حَمْزَةَ فَجَلَسْتُ حَيْثُ أَسْمَعُ الْكَلَامَ وَ حَوْلَهُ عَالَمٌ مِنَ النَّاسِ فَلَمَّا قَضَى حَوَائِجَهُمْ وَ انْصَرَفُوا الْتَفَتَ إِلَى الرَّجُلِ فَقَالَ لَهُ مَنْ أَنْتَ قَالَ أَنَا قَتَادَةُ بْنُ دِعَامَةَ الْبَصْرِيُّ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام أَنْتَ فَقِيهُ أَهْلِ الْبَصْرَةِ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَيْحَكَ يَا قَتَادَةُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ خَلْقاً فَجَعَلَهُمْ حُجَجاً عَلَى خَلْقِهِ فَهُمْ أَوْتَادٌ فِي أَرْضِهِ قُوَّامٌ بِأَمْرِهِ نُجَبَاءُ فِي عِلْمِهِ اصْطَفَاهُمْ قَبْلَ خَلْقِهِ أَظِلَّةً عَنْ يَمِينِ عَرْشِهِ- قَالَ فَسَكَتَ قَتَادَةُ طَوِيلًا ثُمَّ قَالَ أَصْلَحَكَ اللَّهُ وَ اللَّهِ لَقَدْ جَلَسْتُ بَيْنَ يَدَيِ الْفُقَهَاءِ وَ قُدَّامَ ابْنِ عَبَّاسٍ فَمَا اضْطَرَبَ قَلْبِي قُدَّامَ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَا اضْطَرَبَ قُدَّامَكَ وَ قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام أَ تَدْرِي أَيْنَ أَنْتَ أَنْتَ بَيْنَ يَدَيْ بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ- رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِيتاءِ الزَّكاةِ-

فَأَنْتَ ثَمَّ وَ نَحْنُ أُولَئِکَ فَقَالَ لَهُ قَتَادَةُ صَدَقْتَ وَ اللَّهِ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ وَ اللَّهِ مَا هِیَ بُیُوتَ حِجَارَةٍ وَ لَا طِینٍ قَالَ قَتَادَةُ فَأَخْبِرْنِی عَنِ الْجُبُنِّ فَتَبَسَّمَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ قَالَ رَجَعَتْ مَسَائِلُکَ إِلَی هَذَا قَالَ ضَلَّتْ عَنِّی فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ فَقَالَ إِنَّهُ رُبَّمَا جُعِلَتْ فِیهِ إِنْفَحَةُ الْمَیِّتِ قَالَ لَیْسَ بِهَا بَأْسٌ إِنَّ الْإِنْفَحَهَ لَیْسَ لَهَا عُرُوقٌ وَ لَا فِیهَا دَمٌ وَ لَا لَهَا عَظْمٌ إِنَّمَا تَخْرُجُ مِنْ بَیْنِ فَرْثٍ وَ دَمٍ ثُمَّ قَالَ وَ إِنَّمَا الْإِنْفَحَهُ بِمَنْزِلَهِ دَجَاجَهٍ مَیْتَهٍ أُخْرِجَتْ مِنْهَا بَیْضَهٌ فَهَلْ تَأْکُلُ تِلْکَ الْبَیْضَهَ قَالَ قَتَادَهُ لَا وَ لَا آمُرُ بِأَکْلِهَا فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ لِمَ قَالَ لِأَنَّهَا مِنَ الْمَیْتَهِ قَالَ لَهُ فَإِنْ حُضِنَتْ تِلْکَ الْبَیْضَهُ فَخَرَجَتْ مِنْهَا دَجَاجَهٌ أَ تَأْکُلُهَا قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا حَرَّمَ عَلَیْکَ الْبَیْضَهَ وَ أَحَلَّ لَکَ الدَّجَاجَهَ ثُمَّ قَالَ علیه السلام فَکَذَلِکَ الْإِنْفَحَهُ مِثْلُ الْبَیْضَهِ فَاشْتَرِ الْجُبُنَّ مِنْ أَسْوَاقِ الْمُسْلِمِینَ مِنْ أَیْدِی الْمُصَلِّینَ وَ لَا تَسْأَلْ عَنْهُ إِلَّا أَنْ یَأْتِیَکَ مَنْ یُخْبِرُکَ عَنْهُ (۱).

**[ترجمه]کافی: ابو حمزه ثمالی می گوید: در مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله نشسته بودم، مردی پیش آمده سلام کرد و به من گفت، شما که هستی؟ گفتم: یک نفر از اهل کوفه، و پرسیدم چه کار داری؟ گفت: تو حضرت باقر محمد بن علی علیهما السلام را می شناسی؟ گفتم آری با او چه کار داری؟ گفت چهل مسأله آماده نموده ام تا از او بپرسم، تا هر چه درست بود بگیرم و هر چه صحیح نبود را رها کنم. به او گفتم، تو بین حق و باطل فرق می گذاری؟ گفت: بلی. گفتم در صورتی که تو بین حق و باطل فرق بگذاری، چه احتیاجی به او داری؟ ناراحت شده گفت، شما مردم کوفه گروهی کم طاقت هستید. اگر حضرت باقر علیه السلام را دیدی به من خبر بده. در همین بین امام علیه السلام آمد و چند نفر از اهل خراسان و عده دیگری اطرافش را گرفته بودند و از مناسک حج می پرسیدند. رفت تا در جای خود نشست. آن مرد نیز رفت و نزدیک امام نشست. ابو حمزه گفت: من هم نزدیک نشستم به طوری که سخن آنها را بشنوم. اطراف او گروهی از مردم بودند.

وقتی هر کس سؤال خود را کرد و رفت، امام علیه السلام رو به آن مرد نموده فرمود: تو که هستی؟ گفت من قتاده بن دعامه بصری هستم. امام علیه السلام فرمود: تو فقیه اهل بصره هستی؟ گفت بلی. فرمود: وای بر تو! خداوند گروهی از بندگان خاص خود را حجت قرار داده؛ آنها کوههای استوار زمین و برپادارندگان فرمان خدایند و برگزیدگان دانشند که خداوند آنها را قبل از آفرینش انسانها برگزیده، آن موقعی که چون سایه و هاله ای سمت راست عرش او بودند. قتاده مدتی سکوت نموده چیزی نگفت. بعد گفت: خدا خیرت دهد! به خدا قسم من در مقابل دانشمندان بزرگ نشسته ام و ابن عباس را درک کرده ام و هیچ گاه دلم در برابر آنان نلرزیده، آنچنان که در مقابل شما به لرزه درآمد. فرمو:د می دانی تو در کجا هستی؟ در مقابل آن خانه هایی هستی که خداوند اجازه ذکر و اعلای نام خود را به آنها داده است. صبح و شام به یاد اویند و هرگز ثروت دنیا و خرید و فروش، آنها را از یاد خدا و اقامه نماز و دادن زکاه غافل نمی کند. تو در چنین جایی هستی و ما آن خانواده ایم. قتاده گفت: واقعاً راست می گویی فدایت شوم! آن خانه ها که خداوند در این آیه می فرماید ،خانه های سنگ و گلی نیست.

قتاده می گوید: آقا، خواستم سؤالی در باره پنیر بکنم. امام علیه السلام لبخندی زده فرمود: تمام سؤالهای تو منحصر به همین پنیر شد؟ عرض کرد: آقا همه را فراموش کردم. امام فرمود: خوردن پنیر اشکالی ندارد. عرض کرد، بسیاری از اوقات به پنیر مایه ای می زنند که از شکم بزغاله مرده بیرون می آورند! فرمود: اشکالی ندارد، آن که از بزغاله خارج می کنند، رگ و خون و استخوان ندارد و از بین چرک و خون بیرون می آورند. مثل این است که از شکم مرغ مرده ای تخم مرغ بیرون آورند. چنین تخم مرغی را می خوری؟ گفت نه. فرمود: به چه علت؟ گفت چون از مرغ مرده است. فرمود: اگر همین تخم مرغی که از شکم مرغ مرده بیرون آمده است تبدیل به جوجه شود و بعد مرغ شود، آن مرغ را می خوری؟ عرض کرد: بلی. فرمود: چه

کس به تو گفته تخم مرغ حرام است و اگر مرغ شود حلال می گردد؟ همین طور پنیر مایه شبیه تخم مرغ است. پنیر را از بازار مسلمانان و از دست نمازگزاران بخر و دیگر جستجو نکن، مگر اینکه کسی اطلاع دهد که این پنیر بخصوص دارای اشکال است. - . کافی ۶ : ۲۵۶ -

**[ترجمه]

«۱۲»

کا، [الکافی] عَلِیُّ بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْکَاتِبِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ: أَقْبَلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَنَظَرَ إِلَیْهِ قَوْمٌ مِنْ قُرَیْشٍ فَقَالُوا مَنْ هَذَا فَقِیلَ لَهُمْ إِمَامُ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَوْ بَعَثْتُمْ إِلَیْهِ بَعْضَکُمْ فَسَأَلَهُ فَأَتَاهُ شَابٌّ مِنْهُمْ فَقَالَ لَهُ یَا عَمِّ مَا أَکْبَرُ الْکَبَائِرِ فَقَالَ شُرْبُ الْخَمْرِ فَأَتَاهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ فَقَالُوا لَهُ عُدْ إِلَیْهِ فَعَادَ إِلَیْهِ فَقَالَ لَهُ أَ لَمْ أَقُلْ لَکَ یَا ابْنَ أَخٍ شُرْبُ الْخَمْرِ إِنَّ شُرْبَ الْخَمْرِ یُدْخِلُ صَاحِبَهُ فِی الزِّنَا وَ السَّرِقَهِ وَ قَتْلِ النَّفْسِ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ فِی الشِّرْکِ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَفَاعِیلُ الْخَمْرِ تَعْلُو عَلَی کُلِّ ذَنْبٍ کَمَا تَعْلُو شَجَرُهَا عَلَی کُلِّ شَجَرٍ(۲).

**[ترجمه]کافی: اسماعیل کاتب از پدر خود نقل کرد که حضرت باقر علیه السلام وارد مسجد الحرام شد و گروهی از قریش که حضور داشتند متوجه آن جناب شدند. پرسیدند: این شخص کیست؟ گفتند: امام عراقیان است. یک نفر گفت، خوب است یکی را بفرستید تا از او از او سؤالی بکند. جوانی را فرستادند، خدمت امام رسیده عرض کرد: عموجان! کدام گناه از همه بزرگتر است؟ فرمود: شراب خواری. برگشت و به همراهان خود گفت. باز او را فرستادند که همین سؤال را تکرار کند. دو مرتبه فرمود: مگر نگفتم پسر برادر! شراب خواری! زیرا شراب خواری شراب خوار را به زنا و دزدی و قتل نفس وادار می کند و هم باعث شرک و کفر به خدا می گردد و کارهایی که از شراب خوار به وقوع می پیوندد از همه گناهان بزرگتر است چنانچه درخت انگور نیز بر فراز درختان بالا می رود. - . کافی ۶ : ۴۲۹ -

**[ترجمه]

«۱۳»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَیْنِ بْنِ سَعِیدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَیْدٍ عَنْ یَحْیَی بْنِ عِمْرَانَ الْحَلَبِیِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکَانَ عَنْ زُرَارَهَ قَالَ:

ص: ۳۵۸

۱- ۱. الکافی ج ۶ ص ۲۵۶.

۲- ۲. نفس المصدر ج ۶ ص ۴۲۹.

كُنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ عِنْدَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَمَرَّتْ بِهِ جَنَازَهٌ فَقَامَ الْأَنْصَارِیُّ وَ لَمْ یَقُمْ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَعَدْتُ مَعَهُ وَ لَمْ یَزَلِ الْأَنْصَارِیُّ قَائِماً حَتَّی مَضَوْا بِهَا ثُمَّ جَلَسَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام مَا أَقَامَکَ قَالَ رَأَیْتُ الْحُسَیْنَ بْنَ عَلِیٍّ علیهما السلام یَفْعَلُ ذَلِکَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام وَ اللَّهِ مَا فَعَلَهُ الْحُسَیْنُ علیه السلام وَ لَا قَامَ لَهَا أَحَدٌ مِنَّا أَهْلَ الْبَیْتِ قَطُّ فَقَالَ الْأَنْصَارِیُّ شَکَّکْتَنِی أَصْلَحَکَ اللَّهُ قَدْ کُنْتُ أَظُنُّ أَنِّی رَأَیْتُ (۱).

۱- ۱. المصدر السابق ج ۳ ص ۱۹۱ و أخرجه الشیخ الطوسیّ فی التهذیب ج ۱ ص ۴۵۶.

**[ترجمه]کافی: زراره می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام بودم، مردی از انصار نیز خدمت ایشان بود. جنازه ای را بردند، مرد انصاری همین که جنازه را دید از جای حرکت کرد، ولی امام نشسته بود و من هم نشستم. انصاری همان طور ایستاده بود تا جنازه را بردند بعد نشست. امام پرسید: چرا حرکت کردی؟ گفت، من حسین بن علی علیهما السلام را دیدم که این کار را کرد. حضرت باقر علیه السلام فرمود: به خدا سوگند حضرت امام حسین علیه السلام به پا نخاسته و هیچ یک از ما خانواده چنین نکرده است. مرد انصاری گفت: خدا خیرت بدهد! مرا به شک انداختی! خیال می کردم چنین چیزی را دیده ام.
- . کافی ۳ : ۱۹۱ -

**[ترجمه]

باب ۱۰ نوادر أخباره صلوات الله علیه

الأخبار

«۱»

ما، [الأمالی] للشیخ الطوسی الْمُفِیدُ عَنْ زَیْدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ السُّلَمِیِّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْحَکَمِ الْکِنْدِیِّ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ صَبِیحٍ الْیَشْکُرِیِّ عَنْ خَالِدِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: کُنْتُ جَالِساً مَعَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِیٍّ الْبَاقِرِ علیه السلام إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَیْهِ فَرَدَّ عَلَیْهِ السَّلَامَ قَالَ الرَّجُلُ کَیْفَ أَنْتُمْ فَقَالَ لَهُ مُحَمَّدٌ أَ وَ مَا آنَ لَکُمْ أَنْ تَعْلَمُوا کَیْفَ نَحْنُ إِنَّمَا مَثَلُنَا فِی هَذِهِ الْأُمَّهِ مَثَلُ بَنِی إِسْرَائِیلَ کَانَ یُذَبَّحُ أَبْنَاؤُهُمْ وَ تُسْتَحَیَا نِسَاؤُهُمْ أَلَا وَ إِنَّ هَؤُلَاءِ یُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَنَا وَ یَسْتَحْیُونَ نِسَاءَنَا زَعَمَتِ الْعَرَبُ أَنَّ لَهُمْ فَضْلًا عَلَی الْعَجَمِ فَقَالَتِ الْعَجَمُ وَ بِمَا ذَلِکَ قَالُوا کَانَ مُحَمَّدٌ مِنَّا عَرَبِیّاً قَالُوا لَهُمْ صَدَقْتُمْ وَ زَعَمَتْ قُرَیْشٌ أَنَّ لَهَا فَضْلًا عَلَی غَیْرِهَا مِنَ الْعَرَبِ فَقَالَتْ لَهُمُ الْعَرَبُ مِنْ غَیْرِهِمْ وَ بِمَا ذَاکَ قَالُوا کَانَ مُحَمَّدٌ قُرَشِیّاً قَالُوا لَهُمْ صَدَقْتُمْ فَإِنْ کَانَ الْقَوْمُ صَدَقُوا فَلَنَا فَضْلٌ عَلَی النَّاسِ لِأَنَّا ذُرِّیَّهُ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلُ بَیْتِهِ خَاصَّهً وَ عِتْرَتُهُ- لَا یَشْرَکُنَا فِی ذَلِکَ غَیْرُنَا فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُحِبُّکُمْ أَهْلَ الْبَیْتِ قَالَ فَاتَّخِذْ لِلْبَلَاءِ جِلْبَاباً فَوَ اللَّهِ إِنَّهُ لَأَسْرَعُ إِلَیْنَا وَ إِلَی شِیعَتِنَا مِنَ السَّیْلِ فِی الْوَادِی وَ بِنَا یَبْدُو الْبَلَاءُ ثُمَّ بِکُمْ وَ بِنَا یَبْدُوا الرَّخَاءُ ثُمَّ بِکُمْ (۱).

**[ترجمه]امالی شیخ طوسی: منهال بن عمر می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام نشسته بودم، مردی وارد شده سلام کرد. امام جواب داد. گفت، آقا چطور هستید؟ فرمود: ممکن است وقتی برسد که شما بدانید به ما چه می گذرد. مثل ما در میان این امت مانند بنی اسرائیل است که به دست فرعونیان گرفتار بودند. بچه های آنها را می کشتند و زنان را زنده نگه می داشتند. اینها نیز فرزندان ما را می کشند و زنان را زنده می گذارند. عرب خود را از عجم برتر می دانست. عجم می پرسید: چرا این تصور را دارید؟ می گفتند: به واسطه اینکه محمد صلی الله علیه و آله از این نژاد بود، قریش نیز خود را از بقیه عرب برتر می دانستند. عرب های غیر قرشی به آنان می گفتند: چرا این تصور را دارید؟ می گفتند: چون محمد صلی الله علیه و آله از این طایفه است؛ به آنان می گفتند: راست گفتید! اگر ادعای آنها صحیح است، ما بر مردم فضیلت داریم زیرا ما که از ذریه محمد صلی الله علیه و آله هستیم و از خاندان نزدیک و عترت او به شمار می رویم و کسی در این فضیلت با ما شریک نمی شود. آن مرد عرض کرد: به خدا قسم من شما اهل بیت را دوست می دارم! فرمود: پس پوستین برای بلاء آماده کن. به خدا سوگند بلا به ما و شیعیان ما نزدیک تر است از جاری شدن سیل در کوهستانها. ابتدا بلا ما را هدف قرار می دهد سپس شما

را و فراخی و نعمت نیز از ما شروع می شود و به شما می رسد. - . امالی طوسی: ۹۵ -

**[ترجمه]

بیان

یستحیون أی یستبقون و قال الجزری (۲)

فی حدیث علی علیه السلام: من أحبنا أهل البیت فلیعد للفقر جلبابا.

أی لیزهد فی الدنیا و لیصبر علی الفقر و القله و الجلباب الإزار و الرداء و قیل الملحفه و قیل هو کالمقنعه تغطی بها

ص: ۳۶۰

۱- ۱. أمالی الطوسیّ ص ۹۵.

۲- ۲. النهایه ج ۱ ص ۱۶۹.

المرأه رأسها و ظهرها و صدرها و جمعه جلابيب كنى به عن الصبر لأنه يستر الفقر كما يستر الجلباب البدن و قيل إنما كنى بالجلباب عن اشتماله بالفقر أى فليلبس إزار الفقر و يكون منه على حاله تعمه و تشمله لأن الغنى من أحوال أهل الدنيا و لا يتهيأ الجمع بين حب الدنيا و حب أهل البيت عليهم السلام.

**[ترجمه]عبارت يستحيون يعنى سبقت مى گيرند و جزرى در مورد سخن على عليه السلام كه فرمود: كسى كه ما اهل بيت را دوست دارد بايد شلوار و عبايى براى فقر مهيا كند؛ يعنى بايد در دنيا زاهد باشد و بر فقر و كمبود صبر كند؛ و جلباب به لنگ و عبا گويند و ملحفه نيز گفته شده و گفته شده مثل مقنعه است كه زن با آن سر و پشت و سينه اش را مى پوشاند و جمع آن جلابيب است و با آن از صبر كنايه آورده مى شود. زيرا صبر فقر را مى پوشاند چنانچه جلباب بدن را مستور مى سازد. گفته شده: جلباب كنايه از فقر آورده مى شود زيرا مشتمل بر ندارى است يعنى بايد مدعى محبت ما لنگ فقر را بپوشد و آن را دور خود و مشتمل بر خويش سازد؛ زيرا غنا از احوالات اهل دنياست و جمع بين حب اهل بيت عليهم السلام و حب دنيا جمع ممكن نيست.

**[ترجمه]

«۲»

ك، [إكمال الدين] ابْنُ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمْزَةَ بْنِ حُمْرَانَ وَ غَيْرِهِ عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عليهما السلام قَالَ: خَرَجَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْبَاقِرُ عليه السلام بِالْمَدِينَةِ فَتَضَجَّرَ وَ اتَّكَأَ عَلَى جِدَارٍ مِنْ جُدْرَانِهَا مُفَكِّراً إِذَا أَقْبَلَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ عَلَامَ حُزْنُكَ أَ عَلَى الدُّنْيَا فَرِزْقُ اللَّهِ حَاضِرٌ يَشْتَرِكُ فِيهِ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ أَمْ عَلَى الْآخِرَةِ فَوَعْدٌ صَادِقٌ يَحْكُمُ فِيهِ مَلِكٌ قَادِرٌ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام مَا عَلَى هَذَا أَحْزَنُ أَمَّا حُزْنِي عَلَى فِتْنَةِ ابْنِ الزُّبَيْرِ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ فَهَلْ رَأَيْتَ أَحَداً خَافَ اللَّهَ فَلَمْ يُنْجِهِ أَمْ هَلْ رَأَيْتَ أَحَداً تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ فَلَمْ يَكْفِهِ وَ هَلْ رَأَيْتَ أَحَداً اسْتَخَارَ اللَّهَ فَلَمْ يَخِرْ لَهُ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام فَوَلَّى الرَّجُلُ وَ قَالَ هُوَ ذَاكَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام هَذَا هُوَ الْخَضِرُ عليه السلام.

قال الصدوق جاء هذا الحديث هكذا و قد روى فى حديث آخر: أن ذلك كان مع على بن الحسين عليهما السلام(۱).

**[ترجمه]كمال الدين: امام صادق عليه السلام مى فرمايد: امام باقر عليه السلام از مدينه خارج شد و به بيابان رفت و به ديوارى از ديوارهاتكيه داد و به فكر فرو رفت! مردى به نزد او آمده و گفت: اى ابا جعفر چرا محزونى؟ بر دنيا؟ رزق خدا كه حاضر است و انسان نيك و بد در آن شريكند. يا بر آخرت اندوه دارى كه وعده اى راستين است و سلطانى توانا در آن حكم مى كند! امام باقر عليه السلام فرمود: من بر اين امر محزون نيستم! حزنم بر فتنه پسر زبير است. مرد به او گفت: آيا كسى را ديده اى كه از خدا بترسد و خدا او را نجات ندهد؟ آيا كسى را ديده اى كه بر خدا توكل كند و خدا او را كفايت نكند؟ آيا كسى را ديده اى كه از خدا طلب خير كند و خدا او را خير ندهد؟ امام باقر عليه السلام فرمود: آن مرد پشت كرد و رفت و گفت: اين چنين است! امام باقر عليه السلام فرمود: اين مرد خضر عليه السلام بود.

شيخ صدوق مى گويد: اين حديث چنين آمده اما در حديث ديگرى روايت شده كه اين جريان با على بن الحسين عليهما

السلام اتفاق افتاده. - . کمال الدين ۲ : ۵۸ -

**[ترجمه]

«۳»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ حَدَّثَنِی رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَهَ قَالَ: بَيْنَا أَنَا مَعَ أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام وَ الْبَيْتُ غَاصٌّ بِأَهْلِهِ إِذْ أَقْبَلَ شَيْخٌ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَنَزَهٍ لَهُ حَتَّى وَقَفَ عَلَى بَابِ الْبَيْتِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ ثُمَّ سَكَتَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عليه السلام وَ عَلَيْكَ السَّلَامُ وَ رَحْمَهُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ ثُمَّ أَقْبَلَ الشَّيْخُ بِوَجْهِهِ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ وَ قَالَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ثُمَّ سَكَتَ حَتَّى أَجَابَهُ الْقَوْمُ جَمِيعاً وَ رَدُّوا عَلَيْهِ السَّلَامَ ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ عليه السلام ثُمَّ قَالَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَدْنِنِی مِنْكَ

ص: ۳۶۱

۱- ۱. کمال الدين و تمام النعمه ج ۲ ص ۵۸.

جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ فَوَ اللَّهِ إِنِّی لَأُحِبُّکُمْ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّکُمْ وَ وَ اللَّهِ مَا أُحِبُّکُمْ وَ أُحِبُّ مَنْ یُحِبُّکُمْ لِطَمَعٍ فِی دُنْیَا وَ إِنِّی لَأُبْغِضُ عَدُوَّکُمْ وَ أَبْرَأُ مِنْهُ وَ وَ اللَّهِ مَا أُبْغِضُهُ وَ أَبْرَأُ مِنْهُ لِوَتْرٍ کَانَ بَیْنِی وَ بَیْنَهُ وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُحِلُّ حَلَالَکُمْ وَ أُحَرِّمُ حَرَامَکُمْ وَ أَنْتَظِرُ أَمْرَکُمْ فَهَلْ تَرْجُو لِی جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام إِلَیَّ إِلَیَّ حَتَّی أَقْعَدَهُ إِلَی جَنْبِهِ.

ثُمَّ قَالَ أَیُّهَا الشَّیْخُ إِنَّ أَبِی عَلِیَّ بْنَ الْحُسَیْنِ علیه السلام أَتَاهُ رَجُلٌ فَسَأَلَهُ عَنْ مِثْلِ الَّذِی سَأَلْتَنِی عَنْهُ فَقَالَ لَهُ أَبِی علیه السلام إِنْ تَمُتْ تَرِدْ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَی عَلِیٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ عَلَی عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ یَثْلَجُ قَلْبُکَ وَ یَبْرُدُ فُؤَادُکَ وَ تَقَرُّ عَیْنُکَ وَ تُسْتَقْبَلُ بِالرَّوْحِ وَ الرَّیْحَانِ مَعَ الْکِرَامِ الْکَاتِبِینَ لَوْ قَدْ بَلَغَتْ نَفْسُکَ هَاهُنَا وَ أَهْوَی بِیَدِهِ إِلَی حَلْقِهِ وَ إِنْ تَعِشْ تَرَی مَا یُقِرُّ اللَّهُ بِهِ عَیْنَکَ وَ تَکُونُ مَعَنَا فِی السَّنَامِ الْأَعْلَی قَالَ الشَّیْخُ قُلْتُ کَیْفَ یَا أَبَا جَعْفَرٍ فَأَعَادَ عَلَیْهِ الْکَلَامَ فَقَالَ الشَّیْخُ اللَّهُ أَکْبَرُ یَا أَبَا جَعْفَرٍ إِنْ أَنَا مِتُّ أَرِدُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَ عَلَی عَلِیٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ وَ عَلِیِّ بْنِ الْحُسَیْنِ وَ تَقَرُّ عَیْنِی وَ یَثْلَجُ قَلْبِی وَ یَبْرُدُ فُؤَادِی وَ أُسْتَقْبَلُ بِالرَّوْحِ وَ الرَّیْحَانِ مَعَ الْکِرَامِ الْکَاتِبِینَ لَوْ قَدْ بَلَغَتْ نَفْسِی هَاهُنَا وَ إِنْ أَعِشْ أَرَی مَا یُقِرُّ اللَّهُ بِهِ عَیْنِی فَأَکُونُ مَعَکُمْ فِی السَّنَامِ الْأَعْلَی ثُمَّ أَقْبَلَ الشَّیْخُ یَنْتَحِبُ یَنْشِجُ هَا هَا هَا حَتَّی لَصِقَ بِالْأَرْضِ وَ أَقْبَلَ أَهْلُ الْبَیْتِ یَنْتَحِبُونَ وَ یَنْشِجُونَ لِمَا یَرَوْنَ مِنْ حَالِ الشَّیْخِ وَ أَقْبَلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَمْسَحُ بِإِصْبَعِهِ الدُّمُوعَ مِنْ حَمَالِیقِ عَیْنَیْهِ وَ یَنْفُضُهَا.

ثُمَّ رَفَعَ الشَّیْخُ رَأْسَهُ فَقَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَاوِلْنِی یَدَکَ جَعَلَنِیَ اللَّهُ فِدَاکَ فَنَاوَلَهُ یَدَهُ فَقَبَّلَهَا وَ وَضَعَهَا عَلَی عَیْنَیْهِ وَ خَدِّهِ ثُمَّ حَسَرَ عَنْ بَطْنِهِ وَ صَدْرِهِ فَوَضَعَ یَدَهُ عَلَی بَطْنِهِ وَ صَدْرِهِ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیْکُمْ وَ أَقْبَلَ أَبُو جَعْفَرٍ علیه السلام یَنْظُرُ فِی قَفَاهُ وَ هُوَ مُدْبِرٌ ثُمَّ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَی الْقَوْمِ فَقَالَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ یَنْظُرَ إِلَی رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّهِ فَلْیَنْظُرْ إِلَی هَذَا فَقَالَ الْحَکَمُ بْنُ عُتَیْبَهَ لَمْ أَرَ

مَأْتَماً قَطُّ يُشْبِهُ ذَلِکَ الْمَجْلِسَ (۱).

**[ترجمه]کافی: حکم بن عتیبه می گوید: ما با عده زیادی در خدمت حضرت باقر علیه السلام بودیم. اطاق پر از جمعیت بود. پیر مردی که تکیه بر چوب دستی خود داشت آمد و بر در خانه ایستاده گفت، السلام علیك یا ابن رسول الله و رحمه الله و برکاته و سکوت کرد. امام فرمود: علیك السلام و رحمه الله و برکاته. سپس پیرمرد رو به جمعیتی که در خانه بودند کرد و گفت، سلام علیکم و سکوت نمود. همه جواب سلامش را دادند. در این موقع روی به جانب حضرت باقر علیه السلام نموده گفت: یا ابن رسول الله! مرا نزدیک خود بنشان، فدایت شوم، به خدا سوگند من شما را دوست می دارم و کسی که شما را دوست بدارد را نیز دوست دارم. این علاقه به واسطه طمع در مال دنیا نیست و از دشمنی شما بیزارم. این بیزاری نیز به واسطه اختلافی نیست و پدر کشتگی با آنها نداریم. حلال شما را حلال و حرام شما را حرام می دانم و منتظر فرج شما خانواده هستم. آیا امید نجاتی برای من هست؟ حضرت باقر علیه السلام فرمود: بیا بیا، تا این که آن پیرمرد را به پهلوی خود نشاند.

آنگاه فرمود: پیرمرد! مردی خدمت پدرم علی بن الحسین علیهما السلام رسید و همین سؤال تو را کرد. پدرم به او فرمود: اگر بمیری خدمت پیامبر و علی و حسن و حسین و علی بن الحسین علیهم السلام می رسی. قلبت مطمئن و دلت خنك می شود و چشمت روشن می گردد. وقتی جانت به اینجا برسد - با دست اشاره به حلقوم خود نموده - با شادی و خوشی با فرشته های اعمال روبرو می شوی، و در صورتی که زنده بمانی، خداوند در همین زندگی نیز چشم تو را روشن می کند و با ما در بهشت برین خواهی بود. پیرمرد گفت: ای ابا جعفر! چه فرمودی؟ دو مرتبه حضرت باقر علیه السلام سخنان خود را تکرار کرد. پیرمرد از خوشحالی و تعجب گفت: الله اکبر. ای ابا جعفر! اگر من بمیرم، خدمت پیامبر و علی و حسن و حسین و علی بن الحسین علیهم السلام می رسم و چشمم روشن و قلبم مطمئن و دلم خنک می شود و آن وقت که جانم به گلو برسد، فرشته های اعمال با شادی و خوشی به استقبال من می آیند و در صورتی که زنده باشم خدا زندگی خوشی برایم فراهم می کند و با شما در بهشت برین خواهم بود؟ این سخنان را چنان با التهاب و عشق می گفت و اشک از دیدگان فرو می ریخت و صدایش به گریه بلند شد و چنان بلند بلند گریه می کرد که روی زمین افتاد. امام علیه السلام اشك از دیدگان او پاك می کرد.

سپس پیرمرد سربلند نموده به امام باقر علیه السلام عرض کرد: یا ابن رسول الله! دست مبارکت را به من بده! دست امام را گرفته بوسید و به روی صورت و چشمان خود گذاشت. بعد جامه از روی شکم و سینه خود بالا زده دست امام را روی شکم و سینه خود نهاد. سپس از جای حرکت کرده گفت، السلام علیکم و از خانه خارج شد. امام علیه السلام همان طور که پیرمرد می رفت از پشت سر به او نگاه می کرد. بعد رو به جمعیت نموده فرمود: هر که مایل است یک نفر بهشتی را ببیند به این پیرمرد نگاه کند. حکم بن عتیبه راوی حدیث می گوید، من خانه مصیبت زده ای را ندیده بودم که مثل این مجلس گریه کنند. - . کافی ۸ : ۷۶ -

**[ترجمه]

بیان

غاص بأهله أی ممتلئ بهم و الوتر الجنایه التی یجنیها الرجل علی غیره من قتل أو نهب أو سبی و یثلج قلبک أی یطمئن قلبک و

تفرح فؤادك و تسر عينك و العرب تعبر عن الراحه و الفرح و السرور بالبرد و السنام الأعلى أى أعلى درجات الجنان و سنام كل شى ء أعلاه و الانتحاب رفع الصوت بالبكاء و نشج الباكى ينشج نشجا إذا غص بالبكاء فى حلقه و حملاق العين باطن أجفانها الذى يسودها الكحل و جمعه حماليق.

**[ترجمه]عبارت غاصّ باهله یعنی پر از اهل مجلس بود؛ وتر جنایتی از قبیل قتل و غارت و اسارت گرفتن است که مرد بر غیر خود وارد می سازد. عبارت یثلج قلبک یعنی دلت مطمئن می شود و قلبت مسرور می گردد و چشمت شاد می شود. عرب از راحت و شادی و سرور، تعبیر به برد می کند؛ و سنام اعلی یعنی بالاترین درجات بهشت و سنام هر چیزی بالای آن است؛ و انتحاب بلند کردن صدا به گریه است؛ و عبارت نشج الباکی ینشج نشجا یعنی حلقه چشمش پر از حالت گریه شد و حملاق چشم به درون پلک ها می گویند که سرمه آن را سیاه می کند و جمع آن حمالیق است.

**[ترجمه]

«۴»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیَادٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِیعاً عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْعَبَّاسِ بْنِ الْحَرِیشِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی علیه السلام قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام: بَیْنَا أَبِی یَطُوفُ بِالْکَعْبَهِ إِذَا رَجُلٌ مُعْتَجِرٌ قَدْ قُیِّضَ لَهُ فَقَطَعَ عَلَیْهِ أُسْبُوعَهُ حَتَّی أَدْخَلَهُ إِلَی دَارٍ جَنْبَ الصَّفَا فَأَرْسَلَ إِلَیَّ فَکُنَّا ثَلَاثَهً فَقَالَ مَرْحَباً یَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ ثُمَّ وَضَعَ یَدَهُ عَلَی رَأْسِی وَ قَالَ بَارَکَ اللَّهُ فِیکَ یَا أَمِینَ اللَّهِ بَعْدَ آبَائِهِ یَا أَبَا جَعْفَرٍ إِنْ شِئْتَ فَأَخْبِرْنِی وَ إِنْ شِئْتَ فَأَخْبَرْتُکَ وَ إِنْ شِئْتَ سَلْنِی وَ إِنْ شِئْتَ سَأَلْتُکَ وَ إِنْ شِئْتَ فَاصْدُقْنِی وَ إِنْ شِئْتَ صَدَقْتُکَ قَالَ کُلَّ ذَلِکَ أَشَاءُ قَالَ فَإِیَّاکَ أَنْ یَنْطِقَ لِسَانُکَ عِنْدَ مَسْأَلَتِی بِأَمْرٍ تُضْمِرُ لِی غَیْرَهُ قَالَ إِنَّمَا یَفْعَلُ ذَلِکَ مَنْ فِی قَلْبِهِ عِلْمَانِ یُخَالِفُ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَبَی أَنْ یَکُونَ لَهُ عِلْمٌ فِیهِ اخْتِلَافٌ قَالَ هَذِهِ مَسْأَلَتِی وَ قَدْ فَسَّرْتَ طَرَفاً مِنْهَا أَخْبِرْنِی عَنْ هَذَا الْعِلْمِ الَّذِی لَیْسَ فِیهِ اخْتِلَافٌ مَنْ یَعْلَمُهُ قَالَ أَمَّا جُمْلَهُ الْعِلْمِ فَعِنْدَ اللَّهِ جَلَّ ذِکْرُهُ وَ أَمَّا مَا لَا بُدَّ لِلْعِبَادِ مِنْهُ فَعِنْدَ الْأَوْصِیَاءِ قَالَ فَفَتَحَ الرَّجُلُ عُجْرَتَهُ وَ اسْتَوَی جَالِساً وَ تَهَلَّلَ وَجْهُهُ وَ قَالَ هَذِهِ أَرَدْتُ وَ لَهَا أَتَیْتُ زَعَمْتَ أَنَّ عِلْمَ مَا لَا اخْتِلَافَ فِیهِ مِنَ الْعِلْمِ عِنْدَ الْأَوْصِیَاءِ فَکَیْفَ یَعْلَمُونَهُ قَالَ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَعْلَمُهُ إِلَّا أَنَّهُمْ لَا یَرَوْنَ مَا کَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله یَرَی

ص: ۳۶۳

۱- ۱. الکافی ج ۸ ص ۷۶ و المراد بالعنزه فی الحدیث: عصا فی رأسها حدیده، و هی أطول من العصا، و أقصر من الرمح.

لِأَنَّهُ كَانَ نَبِيّاً وَ هُمْ مُحَدَّثُونَ وَ إِنَّهُ كَانَ يَفِدُ إِلَى اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ فَيَسْمَعُ الْوَحْيَ وَ هُمْ لَا يَسْمَعُونَ فَقَالَ صَدَقْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ سَآتِيكَ بِمَسْأَلَهٍ صَعْبَهٍ أَخْبِرْنِي عَنْ هَذَا الْعِلْمِ مَا لَهُ لَا يَظْهَرُ كَمَا كَانَ يَظْهَرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه و آله قَالَ فَضَحِكَ أَبِي عليه السلام وَ قَالَ أَبَى اللَّهُ أَنْ يُطْلِعَ عَلَى عِلْمِهِ إِلَّا مُمْتَحَناً لِلْإِيمَانِ بِهِ كَمَا قَضَى عَلَى رَسُولِ اللَّهِ أَنْ يَصْبِرَ عَلَى أَذَى قَوْمِهِ وَ لَا يُجَاهِدَهُمْ إِلَّا بِأَمْرِهِ فَكَمْ مِنِ اكْتِتَامٍ قَدِ اكْتَتَمَ بِهِ حَتَّى قِيلَ لَهُ- فَاصْدَعْ بِما تُؤْمَرُ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ (۱) وَ ايْمُ اللَّهِ أَنْ لَوْ صَدَعَ قَبْلَ ذَلِكَ لَكَانَ آمِناً وَ لَكِنَّهُ إِنَّمَا نَظَرَ فِي الطَّاعَهِ وَ خَافَ الْخِلَافَ فَلِذَلِكَ كَفَّ فَوَدِدْتُ أَنَّ عَيْنَيْكَ تَكُونُ مَعَ مَهْدِيِّ هَذِهِ الْأُمَّهِ وَ الْمَلَائِكَهُ بِسُيُوفِ آلِ دَاوُدَ بَيْنَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ تُعَذِّبُ أَرْوَاحَ الْكَفَرَهِ مِنَ الْأَمْوَاتِ وَ تُلْحِقُ بِهِمْ أَرْوَاحَ أَشْبَاهِهِمْ مِنَ الْأَحْيَاءِ ثُمَّ أَخْرَجَ سَيْفاً ثُمَّ قَالَ هَا إِنَّ هَذَا مِنْهَا قَالَ فَقَالَ أَبِي إِي وَ الَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّداً عَلَى الْبَشَرِ قَالَ فَرَدَّ الرَّجُلُ اعْتِجَارَهُ وَ قَالَ أَنَا إِلْيَاسُ مَا سَأَلْتُكَ عَنْ أَمْرِكَ وَ لِي بِهِ

جَهَالَهٌ غَيْرَ أَنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ هَذَا الْحَدِيثُ قُوَّهً لِأَصْحَابِكَ وَ سَاقَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ إِلَى أَنْ قَالَ ثُمَّ قَامَ الرَّجُلُ وَ ذَهَبَ فَلَمْ أَرَهُ (۲).

۱- ۱. سوره الحجر، الآیه: ۹۴.

۲- ۲. الکافی ج ۱ ص ۲۴۲ و فیه الحدیث بطوله، و الحسن بن العباس بن الحریش رجل ضعیف لا یلتفت إلی حدیثه، فقد ذکره الشیخ النجاشیّ فی رجاله ص ۴۵ و قال: ضعیف جدا له کتاب انا انزلناه فی لیله القدر و هو کتاب ردی الحدیث مضطرب الألفاظ اه و فی الخلاصه: و قال ابن الغضائری: هو أبو محمّد ضعیف روی عن أبی جعفر الثانی علیه السلام فضل انا أنزلناه کتابا مصنفا فاسد الألفاظ تشهد مخایله علی انه موضوع، و هذا الرجل لا یلتفت الیه و لا یکتب حدیثه.

**[ترجمه]کافی: حسن بن عباس بن حریش از حضرت امام محمد تقی و ایشان از حضرت صادق علیهما السلام نقل کرد که فرمود: پدرم مشغول طواف کعبه بود. مردی که نقاب بر صورت داشت مقابلش ایستاد و طواف آن جناب را قطع کرد و پدرم را به اطاقی پهلوی صفا برد و از پی من نیز فرستاد. سه نفر شدیم. گفت: مرحبا به پسر پیامبر! دست بر روی سر من گذاشته و گفت: خدا به تو خیر دهد ای امین خداوند بعد از پدران خویش. آنگاه به پدرم رو کرده گفت: یا ابا جعفر! می خواهی تو برای من توضیح بده و یا اگر مایلی من برایت توضیح دهم. یا تو سؤال کن و یا من. در صورتی که بخواهی، من تو را تصدیق می کنم یا تو مرا تصدیق کن! فرمود: همه اینها را می خواهم. آن مرد گفت، مبادا وقتی من سؤال کردم جوابی بدهی که حقیقت را پنهان کرده باشی. فرمود: چنین جوابی را کسی می دهد که در دل دو علم داشته باشد و هر یک مخالف دیگری باشد ولی خداوند امتناع دارد از اینکه دارای علمی مختلف باشد. گفت: سؤال من همین بود، اینک قسمتی از آن را توضیح دادی. بگو ببینم علمی که حقیقت خالص باشد و در آن اختلاف نباشد نزد کیست؟ فرمود: اما تمام این علم نزد خداست و آنچه مردم بدان نیازمندند در اختیار اوصیاء است.

امام صادق علیه السلام فرمود: آن مرد نقاب از صورت برداشت و روی پا نشست. صورتش می درخشید. گفت: برای همین علم آمدم و مقصودم همین بود .

شما عقیده داری که علم بدون اختلاف نزد اوصیاء هست، از کجا آنها مطلع بر این علم می شوند؟ فرمود: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله می دانست ولی آنها از راهی که پیامبر خدا صلی الله علیه و آله مطلع می شد اطلاع پیدا نمی کنند؛ زیرا او پیامبر بود و اینها محدَّثان هستند! پیامبر او از خداوند جلّ جلاله بدون واسطه وحی می گرفت اما اوصیاء استماع وحی نمی کنند. گفت صحیح است، اکنون سؤال مشکلی دارم. بگو ببینم چرا این علم آن طوری که برای پیامبر خدا صلی الله علیه و آله ظاهر می شد حالا ظاهر نمی شود؟ پدرم علیه السلام لبخندی زده فرمود: خداوند هرگز علم خود را نمی دهد مگر به کسی که او را به ایمان آزمایش نموده، چنانچه به پیامبر دستور داد بر آزار قومش صبر کند و تا اجازه نداده، با مشرکین پیکار نکند! چقدر حضرت به واسطه اطاعت امر خدا پنهانی دعوت نمود تا دستور رسید که «فَاصْدَعْ بِما تُؤْمَرُ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ - . حجر / ۹۴ - » ، {پس آنچه را بدان مأموری آشکار کن و از مشرکان روی برتاب.} به خدا قسم اگر قبل از این دستور هم آشکارا دعوت می کرد در امان بود ولی او ملاحظه اطاعت امر خدا را می نمود و می ترسید با دستور خدا مخالفت نماید به همین جهت خودداری نمود. دلم می خواهد چشمهای تو شاهد مهدی این امت باشد و ببینی ملائکه با شمشیرهای آل داود بین آسمان و زمین چگونه روح کفار مرده و ارواح کسانی از زنده ها را که شبیه کافران هستند عذاب می کنند؛ سپس شمشیری بیرون آورده گفت، این از همان شمشیرها است.

پدرم فرمود: آری به آن خدایی که مصطفی را بر بشر بر انگیخت. در این موقع مرد نقاب بر صورت انداخت و گفت: من الیاس هستم! من نشناخته از شما سؤال نکردم، خواستم این حدیث نیرویی برای اصحابت باشد. دنباله حدیث را ذکر کرد تا اینکه گفت، آن مرد از جای حرکت کرده رفت و دیگر او را ندیدم. - . کافی ۱ : ۲۴۲ -

**[ترجمه]

باب ۱۱ أزواجه و أولاده صلوات الله علیه و بعض أحوالهم و أحوال أمه رضی الله عنها

الأخبار

«۱»

عم (۱)،[إعلام الوری] شا، [الإرشاد]: كَانَ أَوْلَادُهُ علیه السلام سَبْعَةً مِنْهُمْ- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ علیهما السلام وَ كَانَ يُكَنَّى بِهِ وَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أُمُّهُمَا أُمُّ فَرْوَةَ بِنْتُ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ عُبَيْدُ اللَّهِ دَرَجَا أُمُّهُمَا أُمُّ حَكِيمٍ بِنْتُ السَّيِّدِ بْنِ الْمُغِيرَهِ الثَّقَفِيَّهُ وَ عَلِيٌّ وَ زَيْنَبُ لِأُمِّ وَلَدٍ وَ أُمُّ سَلَمَهَ لِأُمِّ وَلَدٍ(۲).

**[ترجمه]اعلام الوری، ارشاد: فرزنـدان امام باقر علیه السـلام هفت نفر بودند: ابو عبد الله جعفر بن محمد علیه السـلام كه امام باقر كنيه از نام او داشت؛ عبد الله بن محمد كه مادر اين دو ام فروه دختر قاسم بن محمد بن ابى بكر بود؛ ابراهيم و عبيد الله كه از خود نسلى نگذاشتند و مادر آنها ام حكيم دختر سيد بن مغيره ثقفيه بود؛ على و زينب كه مادر آنها كنيزى بود؛ ام سلمه كه او نيز از كنيزى بود. - . اعلام الورى: ۲۶۵ ، ارشاد: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

بيان

درجا أی ماتا فی حياته علیه السلام.

**[ترجمه]عبارت درجا يعنى در زمان حيات حضرت مردند.

**[ترجمه]

«۲»

عم، [إعلام الوری]: وَ قِيلَ إِنَّ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام ابْنَهً وَاحِدَهً فَقَطْ أُمَّ سَلَمَهَ وَ اسْمُهَا زَيْنَبُ (۳).

**[ترجمه]اعلام الورى: گفته شده: امام باقر علیه السلام فقط يک دختر داشت به نام زينب كه كنيه اش ام سلمه بود. - . اعلام الورى: ۲۶۵ -

**[ترجمه]

«۳»

شا، [الإرشاد]: وَ لَمْ يُعْتَقَدْ فِي أَحَدٍ مِنْ وُلْدِ أَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام الْإِمَامَهُ إِلَّا فِي أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ علیهما السلام خَاصَّهً وَ كَانَ أَخُوهُ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يُشَارُ إِلَيْهِ بِالْفَضْلِ وَ الصَّلَاحِ وَ رُوِيَ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى بَعْضِ بَنِي أُمَيَّهَ فَأَرَادَ قَتْلَهُ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ رَحِمَهُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَا تَقْتُلْنِي أَكُنْ لِلَّهِ عَلَيْكَ عَوْناً وَ اتْرُكْنِي أَكُنْ لَكَ عَلَى اللَّهِ عَوْناً يُرِيدُ بِذَلِكَ أَنَّهُ مِمَّنْ يَشْفَعُ إِلَى اللَّهِ

فَيُشَفِّعُهُ فَلَمْ يَقْبَلْ ذَلِكَ مِنْهُ فَقَالَ لَهُ الْأَمَوِيُّ لَسْتَ هُنَاكَ وَ سَقَاهُ السَّمَّ فَقَتَلَهُ (۴).

ص: ۳۶۵

۱- ۱. إعلام الورى ص ۲۶۵.

۲- ۲. الإرشاد ص ۲۸۸.

۳- ۳. إعلام الورى ص ۲۶۵.

۴- ۴. الإرشاد ص ۲۸۸.

**[ترجمه]ارشاد: امامت در هیچ یک از فرزندان حضرت باقر علیه السلام استقرار نیافت مگر در ابی عبدالله جعفر بن محمد علیهما السلام. برادرش عبدالله دارای فضل بود و مرد صالحی به شمار می رفت. نقل شده که پیش یکی از بنی امیه رفت، او تصمیم کشتن عبدالله را داشت. عبدالله رحمه الله علیه گفت: مرا نکش، خدا وساطت مرا می پذیرد و در باره تو شفاعت می کنم. مرد اموی نپذیرفت و گفت من کاری به این حرفها ندارم. او را سم خوراند و کشت. - . ارشاد: ۲۸۸ -

**[ترجمه]

«۴»

کشف، [کشف الغمه]: كَانَ لَهُ ثَلَاثَةٌ مِنَ الذُّكُورِ وَ بِنْتٌ وَاحِدَةٌ وَ أَسْمَاءُ أَوْلَادِهِ جَعْفَرٌ وَ هُوَ الصَّادِقُ وَ عَبْدُ اللَّهِ وَ إِبْرَاهِيمُ وَ أُمُّ سَلَمَةَ وَ قِيلَ كَانَ أَوْلَادُهُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِکَ (۱).

**[ترجمه]کشف الغمه: سه فرزند پسر داشت و یک دختر. اسم فرزندانش جعفر ملقب به صادق علیه السلام و عبد الله و ابراهیم و ام سلمه بود. بعضی گفته اند: بیش از این اولاد داشت. - . کشف الغمه ۲ : ۳۲۲ -

**[ترجمه]

«۵»

قب، [المناقب] لابن شهرآشوب: أَوْلَادُهُ علیه السلام سَبْعَةٌ جَعْفَرٌ الْإِمَامُ وَ كَانَ يُكَنَّى بِهِ وَ عَبْدُ اللَّهِ الْأَفْطَحُ مِنْ أُمِّ فَرْوَةَ بِنْتِ الْقَاسِمِ وَ عُبَيْدُ اللَّهِ وَ إِبْرَاهِيمُ مِنْ أُمِّ حَكِيمٍ وَ عَلِيٌّ وَ أُمُّ سَلَمَةَ وَ زَيْنَبُ مِنْ أُمِّ وَلَدٍ وَ يُقَالُ زَيْنَبُ لِأُمِّ وَلَدٍ أُخْرَى وَ يُقَالُ لَهُ ابْنَةٌ وَاحِدَةٌ وَ هِيَ أُمُّ سَلَمَةَ دَرَجُوا كُلُّهُمْ إِلَّا أَوْلَادُ الصَّادِقِ علیه السلام(۲).

**[ترجمه]مناقب: اولاد حضرت باقر علیه السلام هفت نفرند: امام جعفر صادق علیه السلام که کنیه حضرت باقر علیه السلام به نام ایشان بود و عبد الله افطح از ام فروه دختر قاسم و عبد الله و ابراهیم از ام حکیم و علی و ام سلمه و زینب از کنیزی بودند. بعضی گفته اند زینب از کنیز دیگری است. بعضی گفته اند فقط یک دختر داشته به نام ام سلمه! هیچ کدام از آنها نسل باقی نگذاشتند و فقط حضرت صادق علیه السلام دارای فرزند بود. - . مناقب آل ابی طالب ۳ : ۳۴۰ -

**[ترجمه]

«۶»

ب، [قرب الإسناد] ابْنُ عِيسَى عَنِ الْبَزَنْطِيِّ قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ الرِّضَا علیه السلام الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ خَالُ أَبِيهِ وَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ فَقَالَ كَانَا عَلَى هَذَا الْأَمْرِ وَ قَالَ خَطَبَ أَبِي إِلَى الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ يَعْنِي أَبَا جَعْفَرٍ علیه السلام فَقَالَ الْقَاسِمُ لِأَبِي جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّمَا كَانَ يَنْبَغِي لَکَ أَنْ تَذْهَبَ إِلَى أَبِيکَ حَتَّى يُزَوِّجَکَ (۳).

**[ترجمه]قرب الاسناد: بزنطی می گوید: خدمت حضرت رضا علیه السلام سخن از قاسم بن محمد، دایی پدرش و سعید بن مسیب شد. فرمود: هر دو شیعه بودند. وقتی جدم حضرت باقر علیه السلام دختر قاسم بن محمد را خواستگاری کرد، به امام باقر علیه السلام گفت: باید شما پیش پدرت علی بن الحسین علیهما السلام می رفتی و از او خواستگاری می کردی (او آنقدر به ائمه علیهم السلام ارادت داشت که می گفت، اختیار دختر من به دست حضرت زین العابدین علیه السلام است). - . قرب الاسناد: ۲۱۰ -

**[ترجمه]

«۷»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ صَالِحِ بْنِ مَزْیَدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِیرَهِ عَنْ أَبِی الصَّبَّاحِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام قَالَ: كَانَتْ أُمِّی قَاعِدَهً عِنْدَ جِدَارٍ فَتَصَدَّعَ الْجِدَارُ وَ سَمِعْنَا هَدَّهً شَدِیدَهً فَقَالَتْ بِیَدِهَا لَا وَ حَقِّ الْمُصْطَفَی مَا أَذِنَ اللَّهُ لَكِ فِی السُّقُوطِ فَبَقِیَ مُعَلَّقاً فِی الْجَوِّ حَتَّی جَازَتْهُ فَتَصَدَّقَ أَبِی عَنْهَا بِمِائَهِ دِینَارٍ.

قَالَ أَبُو الصَّبَّاحِ: وَ ذَكَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ علیه السلام جَدَّتَهُ أُمَّ أَبِیهِ یَوْماً فَقَالَ كَانَتْ صِدِّیقَهً لَمْ تُدْرَكْ فِی آلِ الْحَسَنِ امْرَأَهٌ مِثْلُهَا(۴).

**[ترجمه]كافی: ابوالصباح می گوید: امام باقر علیه السلام فرمود: مادرم زیر دیواری نشسته بود، دیوار شكافته شد و صدای ویرانی بلندی شنیدیم. مادرم با دست اشاره كرده و گفت: به حق مصطفی فرو نریز كه خدا اذن سقوط به تو نداده! دیوار معلق در فضا ماند تا مادرم از زیر آن رد شد. پدرم برای مادرم صد دینار صدقه داد. ابو الصباح می گوید: روزی امام صادق علیه السلام جده خود یعنی مادر پدرش را یاد كرد و فرمود: زنی راستگو بود. در آل حسن زنی مثل او پیدا نشد! - . كافی ۱ : ۴۶۹ -

**[ترجمه]

«۸»

كا، [الكافی] مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَی عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ عَلِیِّ بْنِ إِسْمَاعِیلَ الْمِیثَمِیِّ عَنْ أَبِی الْجَارُودِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ علیه السلام وَ هُوَ جَالِسٌ عَلَی

۱- ۱. كشف الغمّه ج ۲ ص ۳۲۲.

۲- ۲. المناقب ج ۳ ص ۳۴۰.

۳- ۳. قرب الإسناد ص ۲۱۰.

۴- ۴. الكافی ج ۱ ص ۴۶۹.

مَتَاعٍ فَجَعَلْتُ أَلْمِسُ الْمَتَاعَ بِيَدِي فَقَالَ هَذَا الَّذِي تَلْمِسُهُ بِيَدِكَ أَرْمَنِيٌّ فَقُلْتُ لَهُ وَ مَا أَنْتَ وَ الْأَرْمَنِيَّ فَقَالَ هَذَا مَتَاعٌ جَاءَتْ بِهِ أَمُّ عَلِيٍّ امْرَأَةٌ لَهُ فَلَمَّا كَانَ مِنْ قَابِلٍ دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَجَعَلْتُ أَلْمِسُ مَا تَحْتِي فَقَالَ كَأَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْظُرَ مَا تَحْتَكَ فَقُلْتُ لَا وَ لَكِنَّ الْأَعْمَى يَعْبَثُ فَقَالَ لِي إِنَّ ذَلِكَ الْمَتَاعَ كَانَ لِأُمِّ عَلِيٍّ وَ كَانَتْ تَرَى رَأْيَ الْخَوَارِجِ فَأَدَرْتُهَا لَيْلَةً إِلَى الصُّبْحِ أَنْ تَرْجِعَ عَنْ رَأْيِهَا وَ تَتَوَلَّى أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ فَامْتَنَعَتْ عَلَيَّ فَلَمَّا أَصْبَحْتُ طَلَّقْتُهَا(۱).

**[ترجمه]کافی: ابی الجارود می گوید: خدمت حضرت باقر علیه السلام رفتم. روی اسباب خانه نشسته بود. من شروع به دست زدن به اثاث نمودم. فرمود: اینها را که دست می زنی متعلق به شخصی ارمنی است. گفتم شما را به ارمنی چه کار؟ فرمود: این اسباب ها جزء جهیزیه ام علی است (یکی از زنان امام باقر علیه السلام بود). سال دیگر خدمت آن جناب رفتم. با دست زیر خود را دست می کشیدم. فرمود: مثل اینکه می خواهی ببینی زیر پایت چیست؟ عرض کردم: نه! آدم کور با دست خود بازی می کند. فرمود: آن اسبابها متعلق به ام علی بود و مذهب خوارج را داشت. یک شب تا به صبح هر چه به گوش او خواندم تا برگردد و امیرالمؤمنین صلوات الله علیه را دوست داشته باشد امتناع ورزیده قبول نکرد. فردا صبح طلاقش دادم. - . کافی ۶ : ۴۷۷ -

**[ترجمه]

«۹»

کا، [الکافی] مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: رَأَيْتُ أُمَّ فَرْوَةَ تَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ عَلَيْهَا كِسَاءٌ مُتَنَكِّرَةً فَاسْتَلَمَتِ الْحَجَرَ بِيَدِهَا الْيُسْرَى فَقَالَ لَهَا رَجُلٌ مِمَّنْ يَطُوفُ يَا أَمَةَ اللَّهِ أَخْطَأْتِ السُّنَّةَ فَقَالَتْ إِنَّا لَأَغْنِيَاءُ عَنْ عِلْمِكَ (۲).

**[ترجمه]کافی: عبد الاعلی می گوید: ام فروه را دیدم که مشغول طواف کعبه است و لباس عادی و کم ارزشی در تن داشت و با دست چپ حجر الاسود را استلام نمود. مردی از طواف کنندگان به او گفت: ای کنیز خدا! در سنت به خطا رفتی! گفت: ما از علم تو بی نیازیم! - . کافی ۴ : ۴۲۸ -

**[ترجمه]

أَقُولُ

رَوَى أَبُو الْفَرَجِ الْأَصْفَهَانِيُّ فِي الْمَقَاتِلِ (۳) بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْمِقْدَامِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَى رَجُلٍ مِنْ بَنِي أُمَيَّةَ فَأَرَادَ قَتْلَهُ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ لَا تَقْتُلْنِي أَكُنْ لِلَّهِ عَلَيْكَ عَيْناً وَ لَكَ عَلَى اللَّهِ عَوْناً فَقَالَ لَسْتَ هُنَاكَ وَ تَرَكَهُ سَاعَةً ثُمَّ سَقَاهُ سَمّاً فِي شَرَابٍ سَقَاهُ إِيَّاهُ فَقَتَلَهُ.

۱- ۱. نفس المصدر ج ۶ ص ۴۷۷.

۲- ۲. المصدر السابق ج ۴ ص ۴۲۸.

۳- ۳. مقاتل الطالبيين ص ۱۵۹ و شرح شافيه أبى فراس ص ۱۵۵.

**[ترجمه]ابو الفرج اصفهانی در (مقاتل الطالبیین) از ابو المقدام روایت کرده است که عبد الله بن محمد بن علی بن حسین علیهم السلام بر یکی از امیران بنی امیه وارد شد. امیر خواست او را بکشد عبد الله گفت: مرا مکش، بگذار من از جانب خداوند مراقب اعمال تو و نزد خدا شفیع و کمک کار باشم، امیر گفت: یک چنین مقام و رتبه ای در تو نمی بینم و بعد از ساعتی او را با شربتی سمی که به او خورانید کشت. - . مقاتل الطالبیّین: ۱۵۹ -

**[ترجمه]

کلمه المحقّق

بسم اللّه الرحمن الرحيم

و به نستعين و له الحمد

الحمد للّه ربّ العالمين و سلام على عباده الذين اصطفى محمّد و آله الطيّبين الطاهرين و اللعنه الدائمه على أعدائهم أجمعين.

و بعد: فقد رغب إلىّ سياده الناشر الكريم الشريف الأستاذ الفاضل السيّد اسماعيل كتابچى مدير المكتبه و المطبعه الإسلاميه بطهران وفّقه اللّه و كان فى عونه أن أسهم معه فى إخراج بعض أجزاء بحار الأنوار التى ينوى إخراجها بما يتناسب و طبيعه العصر الحاضر و ذوق القارى ء الكريم.

و (بحار الأنوار) موسوعه جليله غنيّه عن البيان و التعريف لشهرتها و ذيوع اسمها فهى بحقّ دائره معارف إسلاميّه ضمّت فى أجزائها البالغه ستّه و عشرين جزءاً جميع ما يحتاجه الإنسان فى معاشه و معاده فى دينه و دنياه فى اتّصاله بالخالق و سلوكه مع المخلوقين.

و لما رأيت رغبه أجبته بالرغم من كثره أشغالى و شغل بالى مبتغيا رضى اللّه سبحانه بتشجيعه و مساندته خدمه للدين و طمعا بثواب ربّ العالمين (و لكلّ امرى ء ما نوى).

و أودّ أن أبسط للقارى ء الكريم بعض النقاط التى اعترضتنى فغيّرت كثيرا فى منهجى العلمى الذى كنت ارتضيه لنفسى فى مثل هذا المضمار و عملت عليه فى تحقيق بعض الكتب سواء ما طبع منها أو التى فى طريقها إلى عالم النشر

«۱»

إنّ وجود النسخ المخطوطه لأصل مطبوع لدى الباحث ممّا يعينه فى التأكّد من صحّه النصّ عند تحقيقه خصوصا إذا كانت متعدّده موفوره و هذا أمر يقدره الباحثون و لما لم نظفر بنسخه الأصل خطّ يد المؤلّف قدسّ سرّه و لم يتيسّر لنا إلّا نسخه واحده مخطوطه لخزانه كتب التستريّين فى النجف الأشرف اعتمدنا على النسخه المشهوره بالكمبانىّ و هى أصحّ النسخ المطبوعه حيث تصدّى لتصحيحها و مقابلتها و عرضها على النسخ المخطوطه المتعدّده جماعه من أعاظم علماء وقته من ماهرين فى الأدب و الحديث المتتبعين للكتب بعنايه تامّه و منهم الفاضل الخبير و العالم النحرير السيّد محمّد خليل الموسوى الأصفهانىّ جزاه اللّه عن الإسلام خير الجزاء.

«۲»

المصادر المنقول عنها لو توفّرت و كانت مصحّحه لكانت أكبر عون فى المراجعه و التحقيق و لكن هلمّ الخطب فى هذه المصادر فهى الأخرى بين كانت وسائل النشر بدائيه فهى مطبوعه على الحجر طباعه رديئه غير مصحّحه و جلّها لا يخلو من الأغلاط الفاحشه الفظيعه و لمّا لم يكن بدّ من مراجعتها فقد راجعتها مضطرّا و ما حيله المضطرّ ألّا ركوبها.

«۳»

التزمت بعد المراجعه إلى المصادر بتعيين محلّ النصّ من المصدر و ربّما أشرت إلى وجود التفاوت فيما لو كان و ربّما ذكرته و هو فى بعض المواضع التى رأيت إثباتها لازما أمّا ما عدا ذلك فقد رأيت من الخير أن لا اضيع الوقت بإثبات جميع ذلك فى الهامش كما هو شأن بعض محدّثى المحققين ممّن يسوّدون هامش الكتاب باثبات جميع ذلك ظنّا منهم إنّهم يحسنون صنعا و ليس الأمر فيما أعتقد كذلك إذ ليس فيه كبير فائده تعود على القارى ء بعد امكان الاستعاضه عنه بتعيين محلّ النصّ من المصدر و الإشاره إلى وجود التفاوت نعم لا ينكر أنّ إثبات بعض نقاط التفاوت له أهميّه و لكن لا جميعها كما التزمنا بذلك.

إنّ طبیعه العمل فی إخراج مثل هذه الموسوعه یستدعی إعطاء المحقّق أکبر فرصه ممکنه للبحث و التنقیب و هذا ممّا لم یسمح به الوقت و لم یفسح به إلحاح الناشر و رغبته فی سرعه الإنجاز لذلک أعترف بأنّی لم أوف المراد حقّه کما أرغب و هذا عذری للقاری ء الکریم.

و ختاماً فلا یفوتنی التنویه بجهود فضیله العلّامه الأخ السیّد محمّد رضا الخرسان سلمه اللّه و مشارکته فی إنجاز العمل و أرجو لی و له من اللّه العون و التوفیق و هو ولیّ ذلک إنّه سمیع مجیب

محمّد مهدیّ السیّد حسن الخرسان النجف الأشرف ۱۸ محرم الحرام ۱۳۸۵ ه

ص: ۳۷۰

إلى هنا انتهى الجزء السادس و الأربعون من كتاب بحار الأنوار من هذه الطبعه النفيسه و هو الجزء الأوّل من المجلّد الحادى عشر يحتوى على تاريخ الإمامين الهمامين مولانا على بن الحسين السجاد و محمد بن على الباقر عليهما الصلاه و السلام

و لقد بذلنا الجهد فى تصحيحه و مقابلته و بالغنا فى تحقيقه و رعايته و للّه المنّ على توفيقه لذلک و هو الموفّق و المعين.

محمّد الباقر البهبوديّ جمادى الأولى ١٣٨٥

ص: ٣٧١

**[ترجمه]ص: ۳۶۸

ص: ۳۶۹

ص: ۳۷۰

ص: ۳۷۱

**[ترجمه]

فهرس ما فی هذا الجزء من الأبواب

الموضوع/ الصفحه

«۶»

باب حزنه و بكائه على شهاده أبيه صلوات اللّه عليهما ۱۱۰- ۱۰۸

ص: ۳۷۲

**[ترجمه]ص: ۳۷۲

ص: ۳۷۳

ص: ۳۷۴

**[ترجمه]

تعریف مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم
هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
الزمر: ۹

المقدمة:
تأسّس مركز القائمية للدراسات الكمبيوترية فی أصفهان بإشراف آية الله الحاج السيد حسن فقيه الإمامی عام ۱۴۲۶ الهجری فی المجالات الدينية والثقافية والعلمية معتمداً على النشاطات الخالصة والدؤوبة لجمع من الإخصائيين والمثقفين فی الجامعات والحوزات العلمية.

إجراءات المؤسسة:
نظراً لقلة المراكز القائمة بتوفير المصادر فی العلوم الإسلامية وتبعثرها فی أنحاء البلاد وصعوبة الحصول على مصادرها أحياناً، تهدف مؤسسة القائمية للدراسات الكمبيوترية فی أصفهان إلى التوفير الأسهل والأسرع للمعلومات ووصولها إلى الباحثين فی العلوم الإسلامية وتقدم المؤسسة مجاناً مجموعة الكترونية من الكتب والمقالات العلمية والدراسات المفيدة وهی منظمة فی برامج إلكترونية وجاهزة فی مختلف اللغات عرضاً للباحثين والمثقفين والراغبين فيها.
وتحاول المؤسسة تقديم الخدمة معتمدة على النظرة العلمية البحتة البعيدة من التعصبات الشخصية والاجتماعية والسياسية والقومية وعلى أساس خطة تنوی تنظيم الأعمال والمنشورات الصادرة من جميع مراكز الشيعة.

الأهداف:
نشر الثقافة الإسلامية وتعاليم القرآن وآل بيت النبیّ عليهم السلام
تحفيز الناس خصوصا الشباب على دراسة أدقّ فی المسائل الدينية
تنزيل البرامج المفيدة فی الهواتف والحاسوبات واللابتوب
الخدمة للباحثين والمحققين فی الحوازت العلمية والجامعات
توسيع عام لفكرة المطالعة
تهميد الأرضية لتحريض المنشورات والكتّاب على تقديم آثارهم لتنظيمها فی ملفات الكترونية

السياسات:
مراعاة القوانين والعمل حسب المعايير القانونية
إنشاء العلاقات المترابطة مع المراكز المرتبطة
الاجتنباب عن الروتينية وتكرار المحاولات السابقة
العرض العلمی البحت للمصادر والمعلومات

الالتزام بذكر المصادر والمآخذ فی نشر المعلومات
من الواضح أن يتحمل المؤلف مسؤولية العمل.

نشاطات المؤسسة:
طبع الكتب والملزمات والدوريات
إقامة المسابقات فی مطالعة الكتب
إقامة المعارض الالكترونية: المعارض الثلاثية الأبعاد، أفلام بانوراما فی الأمكنة الدينية والسياحية
إنتاج الأفلام الكرتونية والألعاب الكمبيوترية
افتتاح موقع القائمية الانترنتی بعنوان : www.ghaemiyeh.com
إنتاج الأفلام الثقافية وأقراص المحاضرات و...
الإطلاق والدعم العلمی لنظام استلام الأسئلة والاستفسارات الدينية والأخلاقية والاعتقادية والردّ عليها
تصميم الأجهزة الخاصة بالمحاسبة، الجوال، بلوتوث Bluetooth، ويب كيوسک kiosk، الرسالة القصيرة ((sms
إقامة الدورات التعليمية الالكترونية لعموم الناس
إقامة الدورات الالكترونية لتدريب المعلمين
إنتاج آلاف برامج فی البحث والدراسة وتطبيقها فی أنواع من اللابتوب والحاسوب والهاتف ويمكن تحميلها على ۸ أنظمة؛
۱.JAVA
۲.ANDROID
۳.EPUB
۴.CHM
۵.PDF
۶.HTML
۷.CHM
۸.GHB
إعداد ۴ الأسواق الإلكترونية للكتاب على موقع القائمية ويمكن تحميلها على الأنظمة التالية
۱.ANDROID
۲.IOS
۳.WINDOWS PHONE
۴.WINDOWS

وتقدّم مجاناً فی الموقع بثلاث اللغات منها العربية والانجليزية والفارسية

الكلمة الأخيرة

نتقـدم بكلمـة الشـكر والتقـدير إلى مكاتب مراجع التقليـد منظمات والمراكز، المنشورات، المؤسـسات، الكتّاب وكل من قدّم لنا المساعدة في تحقيق أهدافنا وعرض المعلومات علينا.

عنوان المكتب المركزي

أصفهان، شارع عبد الرزاق، سوق حاج محمد جعفر آباده اى، زقاق الشهيد محمد حسن التوكلى، الرقم ١٢٩، الطبقة الأولى.

عنوان الموقع : : www.ghbook.ir

البريد الالكتروني : Info@ghbook.ir

هاتف المكتب المركزي ٠٣١٣۴۴٩٠١٢۵

هاتف المكتب في طهران ٨٨٣١٨٧٢٢ ـ ٠٢١

قسم البيع ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩شؤون المستخدمين ٠٩١٣٢٠٠٠١٠٩.

مركز القائمية اصبهان للبحوث والتحريات الكمبيوترية
www
للحصول على المكتبات الخاصه الاخرى
ارجعوا الى عنوان المركز من فضلكم
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
و للايصاء من فضلكم
٠٩١٣ ٢٠٠٠ ١٠٩